

શ્રીમદ્ પુણ્યશ્રી ગોપાળજીસ્વામી મયેમાળા—મળકો ૬ કો.

श्री अर्हद्भ्यो नमः

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા.

22. 23. 24. 25. 26.

पुर्वार्द्ध.

(नव भागमा)

●●●●●

પ્રતિભાવ.

પૃથ્વીશ્રી મોહનલાલજી મહારાજ,

(સભાનું પુનઃશ્રી ગોપાલજી દ્વારાના સિદ્ધ.)

45

સંદર્ભ.

અવેરન્યંદ જાદવજી કામદાર.

3451415.

प्रादेशिक-निवासी श्रीमद गोपीदास भावसार,

ਅਧਿਆਇ ੧ ਵੀਂ.

44

34 Dec.

॥३॥ अंगुली ३४५०

444

Fr. 6. 24C

મુદિય મુદિય રૂ. ૧-૮-૦

મીમંસૂ પૂજ્ય શ્રીગોપાળજી સ્વામી—ચરમાળા મળેલો ૬૬૦.

ગ્રંથ સમર્પણ.

પરમ પવિત્ર પૂજ્યપાદ,

ગુરુવર્યશ્રી ગોપાળજી સ્વામી.

અચ્છાધિપતિ ગુરુવર્ય ગોપાળજીસ્વામી જેઓ કે ગીર્વાણ જ્ઞાપના
ગૌરવપણાથી, અને આધ્યાત્મ ગુણમા અમેશ્વરપણાથી,
શાન્તિમય, માધ્યસ્થ વૃત્તિથી, પદ્મપાન મંદિત જાનુજાવ
વધારવા, સિદ્ધાંત બેળીથી અમૃતમયિ મધુરી વાણીએ
ઉપદેશ દ્વારા શીવીર પરમાત્માની વાણીનો સ્વાદ
ચખાવી આ સંસાર સમુદ્રમા જોલા આનાં
નિર્ધામિક તરીકે જાંઠા જાત્રી જુદાના જાગરનો
ઉદાર કરવા અર્થે સંવત્ર આથી મને
તાર્યો અને અપૂર્વ કૃપા કરી જે
જ્ઞાન આપ્યું, તેનો જલદો આ
જાગરથી કેાડ રીતે વાળી
શકાય તેમ નથી. આપના
અપૂર્વ શુભોને લીધે મારો
અવસાનમા વારંવાર આકર્ષિતો અને
પ્રેરણા કરતો કે જે ઉત્તમ વીજ
આપજીને જેના પાસેથી મળેલી દોષ, તે
ઉત્તમ વીજ પાલી તેનેજ સમર્પણ કરવામ
આવે તો, તેથી આપજી જાણે જલ્પજીવન થવા
દોષમે. તેમ આપજી અંતઃકરણ કાંઈક અપૂર્વ
શાન્તિ પ્રાપ્તીને પ્રકૃતિન થાય નિ, તેટલા આજે,
આ “ શ્રી અન્નોત્તર મોહનજાજી ” કામ
આપને અર્પિત પૂર્વક સમર્પણ કરી કૃતાર્થ થઈ મું.
ૐ શાન્તિ: !

શ્રી. આપનો જાણક,

મુનિ મોહનજાજી

આ પુસ્તક જોાઈ કિમતે આપવા અને જાનનો બહોળો ફેલાવો થવા માટે ભાવિક સહૃદયોએ, ઘણા ઉચ્ચાદયવંક રકમો ભરાવી છે. તેઓને ધન્યવાદ આપવાની સાથે કહીશ કે, દલ બેનગમાજમાં જેવા યજ્ઞનપ્રેમી બંધુઓ છે કે જેઓ પોતાની ન્યાય નીતિથી ઉત્પન્ન કરેલી ભરખી જાણ જ્ઞાન ખાતાઓમાં વાપરી દ્વાંવા લઈ મનુષ્ય જન્મ સફળ કરે છે.

આ અંધની પ્રસિદ્ધિમાં સદાયક તરીકે એક સહૃદયે કૃપિયા ૦૦) ની રકમ આપી છે અને તેઓ પોતાનું ગામ કે નામ જાહેર કરવા માગતા નથી, તે આત્મજ્ઞાન છજામુ અને સુખજ્ઞાનના ચોખ્ખીન માંધવ જ્ઞાનો અંતઃસરણપૂર્વક આ સ્થળે ઉપકાર માનવામાં આવે છે.

જોાઈ કિમતે પુસ્તક આપવા માટે જે જે સહૃદયોએ મદદ આપી છે, તે તે સહૃદયોનું નામવાર હીલ આ નીચે આપવામાં આવે છે.

કૃપિયા.	સહૃદયોનાં નામ.	ગામ.
૦૦	એક સહૃદય તરફથી.
૨૦૦	આમરણવાળાં બાઈ છબલભાઈ મુંદરજી દા. દામાણી	
	જમનાદાસ મુંદરજી હાલ રાજકોટ
૨૨૫	ચેઠ વધેમાન-રણુહોડભાઈ પોલેરાબંદર
૧૦૦	ચોસળીયા મોહનલાલ ભુરાભાઈ "
૧૦૧	દોરી કસ્તુરભાઈ હરચંદ હસ્તે દેવજીભાઈ ...	વડવાણ કાંપ
૧૦૦	શાહ ઉચમરી કચરાભાઈ હસ્તે મુળચંદભાઈ	વડવાણ ચેહેર
૧૦૦	બેન સંતોક કુલચંદભાઈ તેમનાં માતૃશ્રીનાં સ્મરણાર્થે વડવાણ ચેહેર	
૭૫	શાહ લલુભાઈ નાગજી હા. દકીચંદભાઈ તથા નાયાલાલભાઈ પોલેરાબંદર	
૫૧	દોરી ચોપડ-તેજપાળભાઈ શ્રીપીપળી
૫૧	શ્રી. જંડીયાદના શ્રીસંઘ તરફથી હસ્તે રાવચંદભાઈ	બડીયાદ
૫૧	શ્રી અરણીટીબાના સંઘ તરફથી હસ્તે ત્રિભુવનભાઈ	અરણીટીબા

ગાંધી મહાકવ્યં લલિત તથા ગાંધી સંઘન કડવાભાઈ	હડતી	ધોલેરાજંદર
શાહ ચિત્રકાવ્ય ભુદરભાઈની ભાઈ અનુભાઈ તરફથી	...	વાર્ડોડવાળા
શાહ ચિત્રકાવ્ય શુભાચંદભાઈ	...	શ્રી વાંકાનેર
ગાંધી માળેકવ્યં લેચંદભાઈ	...	ધોલેરાજંદર
શાહ ગ્રીકમકાવ્ય પુરુષોત્તમભાઈ	...	'
શાહ મોહનકાવ્ય હરજીવન	...	"
શાહ ભુદર નામન હસ્તે ભાઈ મણિલાલ	...	ધધુક
ભાવસાર ઉત્તમચંદ લેચર વેલાગી હસ્તે ભાઈ છી	...	મોજાદ
શ્રી મોજાદના શ્રી સંઘ તરફથી	...	દુરા
શાહ ગણેશ કૃપા હસ્તે જગજીભાઈ	...	લખિલી
સંઘવી હરખચંદ જોષાભાઈ	...	જામનગર
સંઘવી મોનજી શ્યામજી	...	ટકારા
મેતા જગજીવન વેલજી	...	તીથવા
મેતા કપુરચંદ ટોસાળી આદિ શ્રીસંઘ હસ્તે અવિચારભાઈ	...	ધોલેરાજંદર
સંઘવી હરગોવિંદદાસ જુરાભાઈ	...	"
ગાંધી તલકરી નાનજી	...	"
સંઘવી નેતરી ધનજીભાઈ	...	"
ચેક જીવાભાઈ અમરશી	...	"
શાહ લખચીચંદ નામજી હસ્તે જૈન નાથી	...	"
એક મુશ્કાવિકા જૈન તરફથી	...	"
શાહ પ્રેમચંદ ઉજમરી હસ્તે જૈન મોની	...	વડવાળું કોપ
દોશી મોહનકાવ્ય લેરાભાઈ	...	ખાંડીયા
શાહ ઉજમરી દોશાભાઈ	...	પથરના
શાહ દેવશી મુંદરજી હસ્તે ભાઈ મણિલાલ	...	હાલ રાખપરડા રોડના
વેપારી	...	મોરબી
મેતા મુખકાવ્ય મોનજીભાઈ	...	"
મેતા ઉમિયાચંદર કૈયજી	...	ધોલેરાજંદર
શાહ માળેકવ્યં દામોદરભાઈ	...	

૧૧	શાહ ધનજી લખુભાઈ....	કંઠારીયા
૧૧	દરબારશ્રી કાળુભા કરણભાઈ વગેરે	કંઠારીયા
૧૧	શાહ તલકશી નાગજી	ધોલેરા બંદર
૧૦	શેઠ ચત્રભુજ ધારશી હસ્તે હીરાભાઈ શેઠ	"
૧૦	દોશી ગોવિંદજી ઝવેરભાઈ	"
૧૦	ભાવસાર પુરુષોત્તમ દેવકંઠ હસ્તે બાઈ ચાંકુ	"
૧૦	શાહ મુખલાલ માણેકચંદ	વઢવાણ કેમ્પ
૧૦	શાહ બેચર ગોવિંદજી હસ્તે મનમુખભાઈ....	કંઠારીયા
૧૦	શાહ તલકશી મોતીચંદ હસ્તે ભાઈ જગજીવન	"
૧૦	શાહ રતિલાલ મગનલાલ હસ્તે બાઈ મોઘી....	કંઠારીયા
૧૦	શાહ ખીમચંદ મોતીચંદ હસ્તે તલકશીભાઈ	"
૧૦	શાહ તલકશી બેચંદ તથા પ્રેમચંદ પુરુષોત્તમ	"
૧૦	ગાંધી મુળચંદ મનમુખભાઈ	ખાંડીયા
૧૦	શાહ નારણલાલ ત્રિભુવન તથા આણંદજી ખીમચંદ....	"
૧૦	વેરા માણેકચંદ લાલચંદ	રામપરડા સ્ટેશન
૧૦	શ્રી નાયકના શ્રી સંઘ દરકશી	નાયક
૧૦	દોશી વીરચંદ ડોસાભાઈ....	ખાટડી
૧૦	શાહ ઝીણાભાઈ ખીમચંદ તથા જીવરાજ સખીદા તરણેતર-ખાખરાસ્થળ	હાલ ચોટીલા
૧૦	ગાંધી નયુ લવજી હસ્તે નરોત્તમભાઈ ધોલેરાવાળા	"
૧૦	શાહ ઠાકરશી મોતીચંદ હસ્તે નીમચંદભાઈ	"
૧૦	પારેખ સોમચંદ વીરચંદભાઈ	"
૦	શા. ગોવિંદજી ત્રિકમ	દાણાવાડા
૦	દશથી એ.બી રકમ સ્વીકારવામાં આવી નથી.	

સંઘનો સેવક,
ખીમચંદ ખોડીદાસ ભાવનગર.

પ્રસ્તાવના.

૨૨૨૬૬

આ દેહના નિર્વાહ માટે આસોચવાસની એટલી આવશ્યકતા છે
હીજ બહે તેથી પણ અધિક આવશ્યકતા આધ્યાત્મિક જીવનને ટકાવી
માટે અભ્યગજાનની છે. યથાર્થ જ્ઞાન થયા વિના એટલે આત્મ

વધારાની મદદ.

અંથ છપાયા પછી મળેલ રકમો.

- ૫૦ સંપત્તી પ્રેમચંદ બુરાલાલ હીંમડી
- ૫૧ શેઠ નારાયણદાસ મયુરાદાસ હા. મલિયાલ બુદરજી મુમુ
- ૨૫ શેઠ જોડીદાસ અમજી હા. બાળ રતિજાલ ધોલેરાબદર

સુધારો.

નીચેની ભુલો સુધારી લેવા કૃપા કરવી.

- પૃષ્ઠ ૬૩ થી ૮૦ સુધી મથાળે ભાગ ૧ લો છે ત્યાં ભાગ ૨ ને ભેળવે
- પૃષ્ઠ ૫૨૧ પકિત ૨૪ શ્લોક ૧૮ માં છે ત્યાં ૧૪ માં ભેળવે.

મકારાક.

ઉપકાર નિમિત્તે તેમને જ્ઞાનામૃતનું પાન કરાવવાના પરમપાવન આચાર્યશ્રી
આ " શ્રી પ્રજ્ઞોત્તર શ્રોત્રનમાળા " નામનું પુસ્તક ઘણા પ્રયાસથી તૈયાર કરેલું.
તે ભાષા ભેવામાં આબુ. અને તેના ગાયન યવજીથી ભાષા દ્વંદ્વમાં એવો
ભાવ સૂચ્યો છે ને આ અમૂલ્ય પુસ્તક પ્રસિદ્ધિમાં મુકાય તે. જે
સમાજને અત્યંત ઉપયોગી થઈ પડે. પરંતુ પુસ્તક ઘણું મોટું હોવાથી
તેને છપાવવાં ઘણું ખર્ચ થાય અને પડતર કિમતે વેચવા છતાં પણ
સમાજના મોટા ભાગને તે કિં. ૧૨ બાર પડતી દાને અને તેથી ખરીદનાર
મન અચકાવ, પરિણામે તેનો બંદોબાસ ફાવેલા થાય નહિ તે. ધારેલી મુસા
બર ન આવે. તેથી ને છપાવવાના ખર્ચમાં મદદ આપનાર મહારાસો. મ

તોજ આપું મોટું પુસ્તક પ્રસિદ્ધિમા મૂકી આપ કિમ્મત રાખી તેનો
અધિક પ્રચાર કરી શકાય અને જ્ઞાનને ફેલાવી શકે.

સકલાગ્યે મહદ આપનાર ઉદારચિત્ર મુદતથો દુક સમયમાંજ મળી
આવવાથી આ પુસ્તક છપાવી આપ મદાગર્યોના હસ્તમળમાં મૂકવા હું
ભાગ્યશાળી થયો છું. જે મદાનુસારોએ આ ગ્રંથ છપાવવામાં અર્થિક
સહાય્ય કરેલ છે તે સર્વનો હું અત કૃતજ્ઞપૂર્વક આભાર માનું છું.

તત્ત્વજ્ઞતાથી મુનિવરોને તેમજ જ્ઞાન સામગ્રીઓ (પુનઃપ્રાપ્તિ) ને
આ ગ્રંથ વિના મૂલ્યે આપવાનું હજીયું નહીં. તેથી વળીબરી નક્કોનો એ
પ્રકારે સદ્વ્યય થયે બાકીની પ્રતો પડતી કિમ્મતથી પણ વધી જોડી
કિમતે એટલે માત્ર દોઢ રૂપિયામાજ આપવા નક્કી કર્યું. આથી રીને
વિના મૂલ્ય તથા જોડી કિમ્મતે આ ગ્રંથના પ્રચાર કરવાનું નોંધાય અને
પ્રાપ્ત થયું તેનો સમજો. મુશય અમાન જ્ઞાનવી આશ્ચર્યતાઓ કે જેમનાં
નામ આ પુસ્તકમાં અન્યત્ર પ્રગટ કરેલા છે તેમને યદે છે અર્થિ પ્રમંગ-
વશાત્ એ પણ જણાવવાની અગત્ય છે કે આ ગ્રંથનું વેચાણ થતાં જે
કોઈ વધારો રહેશે તેના ઉપયોગ પણ આગળ જાતપ્રચારના કાર્યમાં
કરવામાં આવશે.

આ પુસ્તક બહાર પાડવામા રાજકોટ નિવાસી મન - ની મધુ-
ના ના શ્રીચુત ત્રિભુવનભાઈ વાલજી મહેતાએ ધણીજ ઉત્સાહપૂર્વક
પૂર્ણ પરિશ્રમ લઈ ધણી મદદ કરી છે તેથી તેઓ માહેજના ૨ પૃષ્ઠ આભારી
થયો છું. ધર્મકાર્યમાં તેઓની અપાર ખત અને હાર્દિક સાગળી માટે
તેમને જોટલો ધન્યવાદ આપીએ તેટલો ઘોડો છે.

મુક સુધારવામાં બાઈથી ઝવેરચંદ બાદવજી ક.મદારે પાડાના
સમયનો પુષ્કળ લોગ આપી આ ગ્રંથને સર્વાંગસુંદર બનાવવા માટે ઘણો
પરિશ્રમ લીધો છે. અને કામ ધણું સાફ કરી તેઓએ જેન ધર્મની અપૂર્વ
સેવા બજાવી છે. તે માટે તે બાઈથીને ધન્યવાદ યદે છે. અને તેમનો પણ
પૂર્ણ આભારી છું.

શ્રી સમના સેવક,

ભાવસાર ખીમચંદ બોહીદાસ.

ભાગ ૧ લો.

વિષય	પ્રમાણ.	વિષય	પ્રમાણ.
મંત્રગાયત્રી		અગ્રાગમે ગુણધર્મે દાવા	
જ્ઞાન, દર્શન, આરિય ને તપ		સમકિત લાભે કે કેમ ?	૨૮-૨૯
વિષે	૪૧ ૬	દાવ થયેલી પ્રાપ્તિ પાછી ઉદયમા	
સમકિતની પ્રાપ્તિ માટે સાત		કેવી રીતે બાવે ?	૨૭
મનુનિનું સ્વરૂપ...	૫-૭	દાવકે સમકિતવાળો બન કેવી	
સમકિત કેટલાં અને તેનું		રીતે કરે ?	૨૮
સ્વરૂપ શું ?	૮	દાવકે સમકિત એવે ગુણધર્મે	
આરિયને આપરણ કરનાર મનુ-		દાવ કે આગમે ?...	૨૯
નિનું સ્વરૂપ	૯ ૧૦	અગ્રાગમે ગુણધર્મે મનુનિના	
અનંતાનુગ્રાહીની પ્રાપ્તિનું		ઉદય નિના પો કેવી રીતે ?...	૩૦
સ્વરૂપ	૧૧ ૨	સમકિતની પ્રાપ્તિ માટે ગંદી	
અમન વેળાની મિશ્રતા		બેદનો કાળ અને અર્ધપૂરક	
વેળાની, સમામિશ્રતા વેળાની		જાની સમજણ	૩૧
એનો અર્થ શું ?	૧૩	અનિરમરણ જ્ઞાન વિશે ...	૩૨-૩૪
કાવ વેળાની મેકાવ વેળાની		જુગતીયામા સમકિત કેટલામાં	
એનો અર્થ શું ?	૧૪	લાભે ?	૩૫
ઉત્તરારવણના રહ મા અધ્યય		સમકિત તથા કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્તિ સર્વા	
નમાં પડેલો બોલ સવેબનો		પડેલું કયું કમ ? માત્ર આપે ?	૩૬
કેલો તે સમકિતના ધરતો કે		સમકિત પ્રથમ મનુષ્ય ભવમાં	
મિશ્રતાના ધરતો ? તેને		પામે કે બીજી મનિમાં પાણ	
ગુણધર્મ કયું ?	૧૫-૧૬	પામે ?	૩૭
પડેલો ગુણધર્મે પરિત સંસાર		માનને સાકારપયોગ અને દર્શનને	
દાવ કે કેમ ?	૧૭	પણાકારપયોગ કલો તે કેમ ?	૩૮
મેકાવરના અવને સમકિત		અનિશ્ચયના વજુરા દેખવાના	
પ્રાપ્તિ કયારે થયું ?	૧૮	બેદ વિશે	૩૯
પડેલા બોલમાં કયું સમકિત		કુણપદી અને ગુણધર્મ વિશે	૪૦-૪૨
પ્રાપ્તિ થયું ?	૧૯	અવધિતાનુભવને આપરણ કેવી	
એવે ગુણધર્મે દાવકે સમકિત		રીતે ખસે ?	૪૩
દાવ કે કેમ ?	૨૦	આગ્રહાર કરે કેકાપો સંકળિત	
દાવકે સમકિત તબુ બર કરે		જનાં સાચું દાવ ત્યાં વધારે	
એવો કાલ દાવકો ?	૨૧	વેળા કેમ થાય ?	૪૪

વિષય	પ્રકાશક.
અવધિતાન સમ્બંધે જીવ નરકે	
જન્ય કે કેમ ? અવધિતાન વિષે.	૫૫-૬૨
વિભંગતાની દેવતા વિષે	૬૩
પરમાવધિતાનો પરમાત્મ પુદ્ગલ	
કેમે કે કેમ ? ...	૬૪
પરમાવધિ અને મન.પર્યવમા	
ચડીયાનું હોય ? ...	૬૫-૬૬
મન: પર્યવ જાનના કેટલા ભેદ ?	૬૭-૭૩
શ્રી વેદમા જ્ઞાન કેટલાં ? ...	૭૪-૭૫
શ્રીને પરિહારવિશુદ્ધિ. ચારિત્ર	
હોય કે નહિ ? ...	૭૬
શ્રી પૂર્વધારી પડે કે કેમ ?	૭૭-૭૮
આદારક શરીર વિશે આદારક	
શરીર કેને હોય ? ...	૭૯-૮૧
તીર્થ કરને કેવળજ્ઞાન ઉપમ	
થવા પછી તથા સામાન્ય	
કેવળીને ઓચરીએ ગયાનો	
હાંખો છે ? ...	૮૭-૮૮
સામાન્ય તથા અંતમઃ કેવળીનો	
નિર્વાણ મહોત્સવ થાય કે કેમ	૮૯
આવના કાળના આવ કેવળી	
જાહે ખરા પમુ દેખે કેવી	
રીતે ? ...	૯૦
કેવળીનુ પમ દેહે જમ જીવ	
દર્શ પ્રમુખ આવે ખરા ? ...	૯૧
મુખાં બહેરાં કે આધ્યાત્મિક કેવળ-	
જ્ઞાન ઉપમ થાય કે નહિ ? ...	૯૨-૯૩
કિરિટીન નીકળવા મુક્તિ	
જન્ય કે નહિ ? ...	૯૪
જુગતીનુ નિર્જીવતાં કેમ જાણ ?	૯૫
પદમસમય, અપદમસમય, ચરમ-	
સમય, અચરમસમય કેવળી	
કેને કહેવા ? ...	૯૬
નંદને મુખ્યત્વે સસેગીજનું	
હોય કે નહિ ? ...	૯૭

વિષય	પ્રકાશક.
મોક્ષની ઇચ્છા કરવી કે નહિ ?	૯૮
અક્ષરનો અનંતમો ભાગ ઉધારો	
કલ્યા ને શી રીતે ? ...	૯૯
સંસારી અને સિદ્ધ જીવમાં	
શ્રી નિશ્ચય ? ...	૧૦૦
જીવના આઠ રચક પ્રદેશ આવયાં	
છે કે નિરાવરણ છે ? બંધ છે	
કે અગધ છે ? ...	૧૦૧
ભાગ ૨ જો.	

આમ પુરુષની ઓળખાણ	...
મુખપ્રધાન પુરુષની ઓળખાણ	...
એકાંત જ્ઞાનવાદી વિશે-જ્ઞાન-	...
જન્યતા વિના ક્રિયા કરવી તે	...
નિરર્થક છે
અમને જ્ઞાનીને કર્મ ભાગ્યું નથી	...
જ્ઞાનીનો ભોગ સો તે નિર્ગરકો	...
હેતુ હં તેનું કેમ ?
ખ્યાનમાં આત્મદર્શન થાય કે	...
કેમ ? ને ને રૂપી કે અરૂપી ?	...
સમકિત વિના સામાયિકાદિક	...
કરખી કરવી નહિ કોઇ એમ	...
કહે તેનું કેમ ?
સામાયિકમા મન સ્થિર રહેતું	...
નથી તો આમાયિક કરવું શા	...
કામનું ?
વન લીધા પછી મન સ્થિર નરહે	...
તો કેમ કરવું ?
એકાંતજ્ઞાનીનાં વિપરીત વાક્યો	...
જિનનીય કર નહિ તે નીય કરવું	...
નામ પસાવે તેનું કેમ ?
દીક્ષા લેનારનું મન ભંગ કરે,	...
તથા દીક્ષા લીધેલને પાડે બંધ	...
કરે તેને શું ફલ ?
બચતીજમાં આત્માને સામા-	...
યિક કહેવાય તેનું શું ?

૧ અને બધે દિવા વિષે ૧૬-૦
 રત્ન પરિભ્રમમાં ન આવે
 યે દિવા રી! તેનું પાપ
 ૨૧ પાપને ક્યાંથી લાભે?...
 ૧૨ અપાપને નિષેધ કરનારા
 માનવાદીઓને માણું હમ --
 ૩ દિવાવાદી-શાનાવાદીને મન,
 આત્માને સુખ દીતે તે સુખ
 પામીએ તેનું કેમ? ...
 ૨૪-૨૫ અરિતભણ સિક્કનિ. સમગ્ર
 જાણ ન સિક્કનિને અર્થ થું!
 માત્ર જ્ઞાન દર્શન વડેજ મોક્ષ
 માનવા વિષે ...
 આત્મા કમનિ: કતાં નથી,
 ૨૭-૩૨ કમનિ: કતાં કમ ઉપામાને
 પાપ સામ્યું નથી તેનું કેમ?
 યેવાને વિષે મહાપાપું માની
 બીજાને દિશાગમાં ન મળે
 તેનું કેમ? ...
 ૩૩ દિવાને રીશર નહિ કરનારા,
 ૩૪ જ્ઞાન વડેજ મોક્ષ માનવા વિષે
 દિવા અને જ્ઞાનવાદીને મુશળમે
 દિવાવાદીને સમજિતી કલ્યા તેનું
 કેમ? ...
 ૩૫ અમલીના સુખવેશ મોક્ષ નય
 કે નહિ! અમલી લગી વિષે
 સમજુતી ...
 ૪૫-૪૮ માલ પરી કેશે ઉજા પરી નરક
 નિગોશમાં નય તેનું કેમ?
 ૪૯-૫૦ અમમુદર્શનને અર્થ થું!
 ૫૧-૫૩ મિત્રવાત્સલ્યનીય મિત્રમેહનીયને
 સમજિત મોહનીયનું સ્વરૂપ ...
 ૫૪-૫૫ દર્શન મોહનીય ને અરિત મોહ-
 નીય કમનિ: બધે હેનું કેવી
 રીતે ધાવે? ...

નિયમ
 અપારમા યજ્ઞભોજી પડે
 ઉત્કૃષ્ટ પંદર બપ રેડો કહે
 ૫૬-૫૮ તેનું કેમ? ...
 ૬૧-૬૨ શું જોન ધર્મમાંજ મોક્ષ છે
 બીજામાં નથી? ...
 ૬૨-૬૪ અસોચ્ય કેવડીના આદારાદિ
 વિષે ...
 સિક્કનિમાં કલ્યા પ્રમાણે સાધુ,
 સાધી, શાવક, શાવિકા જેવામાં
 આવનાં નથી એમ કોણ કહે
 ૬૬-૬૮ તેનું કેમ? ...
 ૭૦-૭૧ સાધુને મોચરી કરવી ક્યારે કરવું?
 સાધુને કેવી જગ્યા ઉતરવી
 કરવે તે વિષે ...
 મોચરીએ વેચેલા સાધુને મુદ્દમ્બની
 કેડીનાં કમાડ ઉપાડનાં કરવે કે
 કેમ? ...
 ૭૩-૭૪ જે મહાનમાં સાધુ ઉતર્યા હોય
 ત્યાંનાં કમાડ ઉપાડનાં વાસનાં
 કરવે કે કેમ? ...
 ૭૫-૭૭ કોણ ન કા, વાનાં, વાળું
 સુખ કહે તેને રિક્ષા કહે
 ૭૮-૮૦ કે તેનું કેમ? ...
 ૮૧ સાધુને માતું કરવે કે કેમ?
 ૮૨ સાધુને અખતુ કરવે કે કેમ?
 ૮૩ સાધુનાં પ્રસ્તુત પાનાદિ પરિ-
 મહમાં મજાવ કે કેમ? ...
 ૮૪-૮૬ સાધુને સમ્યા રાખવા વિષે
 મહાત્મીના સાસનમાં અનેક મન-
 બેદ કેમ જોવામાં આવે છે?
 ૮૭-૮૮ બીજાના ચંદ્રી પુનમના ચંદ્રમાં
 મુખીના સાધુ કલ્યા છે તેમ?
 ૮૯-૯૦ ચેલાનાજ વિષે સાધુપાત્ર માનનું
 બીજામાં નહિ તેનું કેમ? ...

વિવિધ	પ્રશ્નો.
મહા પાટવાનું કારણ આપસ- આપસમાં ઝગડા કહેવા કુસંધ	૬૫
દુર્લભ બોધી કોણ કહેવાય ?	૬૬
મહાતીરના તીર્થમાં અનિશે પેલાણુ દોવાથી મનુષ્યોનાં દર	
મન કેમ રહે ? ...	૬૭
કોઈ ઉંધારે મોટે બોલી વેરાવનાં અનુભવ કરે નેનું કેમ ? ...	૬૮-૬૯
દીપ સમુદ્ર કે નરકાદિની વાતો જાણવાની થી શરૂ છે આમા-	
ને જાણે એમ ઉદ્ધતિ બોલે તેનું કેમ ? ...	૧૦૦
પ્રતિમજુમાં જે જમજુ કહે- વામાં આવે છે તેને મળ	
દેવ મુ છે ? ...	૧૦૧
એક મુજાભુજાને મેમા જમવા ? ...	૧૦૨-૧૦૩
અઠનમા જમું તે સ્વિકાર્યજન, જાણ્યોને સ્વિકાર્યજનો દો	
કહેને નથી તેનું કેમ ? ...	૧૦૭
સાધુ વિવેકે વેરેલે અજાર મરે કે તેમ. કે દો ? કે	
મનમ. જમ. કહે ? ...	૧૦૮
જામ કહે.	
નર પ્રાણે પુન્ય વિશે	૧-૭
વજ્ર રથના અને તેના મુન	
તથા ૧૪ વિશે ...	૪
નિર્ગુણ તથા અને તે	
કેમ તે સહન અકર	
નિર્ગુણ વિશે ...	૫-૬
પુનઃ વર્તન અને નિર્ગુણ	
રથના ...	૭-૧૦
કમ પુન અને કમ પુન	
વિશે ...	૧૧

વિવિધ	પ્રશ્નો.
નવ પ્રકારનાં પુણ્યમાં કેને દેવા- થી અને કેવી રીતે પુણ્ય તથા	
નિર્ગુણ સાધ ? તે વિશે ...	૧૨-૨૪
એકાંતવાદી, દયા દાનને પુણ્યના ઉચ્ચપદ વિશે, આવકને દેવામાં	
પાપ ...	૨૫-૨૭
અમણુ માદણુની ઓળખાણ, અમણુ નામ સાધુ, માદણુ	
નામ આવક વિશે ...	૨૮-૪૨
પરિમાધારી આવકને દાન આપનાં પાપ માનવા વિશે ...	૪૩-૬૪
દરેક જીવ જાતવેદનીય કર્મ બાધિ છે તે સાથે પુણ્યનો સંબંધ	
છે તે વિશે ...	૬૫-૬૭
અસંજ્ઞીને આદારાદિક દેતાં પુણ્ય નદી માનવારા વિશે...	૬૮-૬૯
આવક કર્માદાન કરે કે નદી ? તે વિશે ...	૭૦
જાવકને ત્યાં પશુ આદિ અસં- જ્ઞીને પેલાનાં તથા તેના થી	
કુપને વેચનાં કર્માદાન સાથે કે કેમ ? ...	૭૧
પશુ પરિમદમાં તે હાંડવા જેમ વિશે ...	૭૨
પરિમદથી પુણ્ય સાધ કે નદી ?	૭૩
દરેક જીવને પુણ્ય પાપનો સાથે બંધ દોવા વિશે...	૭૪-૭૬
તેમુલેખાનાં પ્રદમય સર્વેન ટોચ કે અર્ચે ? ...	૭૭-૮૦
મુખનેમ આજા કે સંપર ? તે વિશે ...	૮૧-૮૭
કેમ એમ કહે કે, સાધુને વજ્ર પિણ નદી તેનું કેમ ? ...	૮૮-૯૦
પાપેલાં દુર્ગેલાં વજ્ર વિશે એકાંત- વાદીને બોલ...	૯૧-૯૨

વિષય	પ્રમાણ.
જોયે તે સાધુ નહીં, તે રિશી પાએમાં વસે પટ્ટે તેને સાધુ માનવા કે નહીં ? ...	૬૩
હારીરના પુષ્પ રક્ષણને પ્રયત્ન કરનાર દુનિયામાં મનાવ્યા મદામાં જાણી ...	૬૪
નિમિષે રિશી વસ્ત્રો મોઢ દોષ ન્યાં મુખી પ્રકાશ કર્તા કરે ...	૬૫
રિશી પાએમાં વસ્ત્રમાં પર્વે- દિવ જીવની થતી દિલ્સા ...	૬૬
ત્વ રક્ષણો નિરંખતલા વસ્ત્રને તેજાદિ સમાવડાએ પબુ નિરંખ રેકાનસાદી આમે વપોરેકાનસાદી ના મપના ન્યાય સદિવ કાખમા મેકાનસાદીએ વસ્ત્રને તેજાદિ રમ. વર્તા થમેજા અવર્ષા...	૬૭-૬૮ ૬૯ ૭૦
૭ કાએ વસ્ત્રને તેજાદિ સમાવડા કરે તે કારણે પાયાં કરે કે કેમ ?	૭૧-૭૨
જેનકાથી તથા રિશીરક્ષણીને વસ્ત્ર પાવા ન પાવા રિશીના દાખલા ...	૭૩-૭૪
મેકાનસાદી એક પાનો રક્ષીકાર કરે અને એકેના પાનો રક્ષીકાર ન કરે તેનું કું કારણ ? તથા સાધુ આર્થના વસ્ત્ર સળખી કર્યા રિશી ...	૭૫-૭૬
સાધુ આર્થ પિતૃદર્થે રી. પ્રાર્થ વસ્ત્ર પાવે તે પ્રવચિન અન્યથા પ્રવચિન નહિ તેનું કેમ ? ...	૭૭
મેકેરો દેવ પુષ્પાવડા અર્પીત વસ્ત્ર પરબુ કરે તેને મેકેરો દેવ-મેકેરો- અર્થે પ્રવચિન અન્યથે...	૭૮

ભાગ ૪ થી.

પ્રયેક વનરખનિમાં સળખાવા. અન્યથાના ને અનંતા દર્શાવી સમજાવ્યું ...	૭૯
--	----

વિષય	પ્રમાણ.
સલ્લખની કળીમાં અનંતા દર્શાવ અર્થે સળખાવે એવું દર્શાવે ...	૮૦
પ્રયેક અને સળખાવેની સમજાવ્યું નિમોદ કેટલા પ્રકારના ?	૮૧
અરમ નિમોદમાં કું અ કેટલું તે રિશી ..	૮૨
અન્યથાવડાને અન્યથા રક્ષીની સમજાવ્યું ...	૮૩-૮૪
અન્ય-અન્ય ને મિથ કાગળી સમજાવ્યું ...	૮૫
અસર્થ અનુયા અનુનુયા, તેનો અર્થ અને અર્થવિન્યાસ પ્રમા ...	૮૬-૮૭
અર્થનીગાળા પ્રમામાંથી અર્થ વડાર રક્ષી નીકળવાનો સમજવ અર્થવડાર રક્ષી અને અર્થવડાર રક્ષી આરે અવના દાખલાથી સિદ્ધતા. ...	૮૮-૮૯
અર્થ સમે સમે મારા અર્થ ને રેક અર્થો કેમ ન થવો દાખલાની વખાતનું દર્શાવ ...	૯૦
વનરખનિમાં પર્થામાંની નેથપે અર્થમાંની અર્થમાંની સમજાવ્યું પામિ રથવરમા સરમ અરરના રક્ષીની અર્થપેનું રિશી	૯૧-૯૨
દાખલાની બીજા પેનીના કું દર્શ શાંત સમે અર્થમાંની સમજાવ્યું ઉપક્રમના અર્થમાંની અર્થમાંની અર્થમાંની કું દર્શાવ. કે કું અર્થમાંની કું દર્શાવ. ...	૯૩-૯૪
અર્થમાંની કું દર્શાવ. કે કું અર્થમાંની કું દર્શાવ. ...	૯૫-૯૬
અર્થમાંની કું દર્શાવ. કે કું અર્થમાંની કું દર્શાવ. ...	૯૭-૯૮
અર્થમાંની કું દર્શાવ. કે કું અર્થમાંની કું દર્શાવ. ...	૯૯-૧૦૦

વિષય -

પ્રશ્નો:

વિષય

આડિખએલું, હિંખએલું ભા- ખએલુંનો અર્થ શું ? ...	૭૦	રાત્રિના પ્રતિક્રમણમાં આરમ્ભ તરી તથા તેના અતિચારનું જરૂર ? ...
આડિખ કેટલા પ્રકારે ભોજનાવલે તે રિતે ...	૭૧	અગર ભાર વનરપતિનું માન પોષકનો અર્થ શું ?
આડિખના, અગ્રાધા રિતે ...	૭૨-૭૩	ઉપવાસનો અર્થ શું ?
પ્રદેશ ક્રમ અને અનુમાન ક્રમ રિતે ...	૭૪	બને ટંકનાં પ્રતિક્રમણ ત પચ્ચાખાણનો કાળ કઈ વખતે
આડિખ ક્રમના બંધ કાળે રિતે ...	૭૫-૭૬	ખરાબ સ્વપ્ન કાષ્ટ્ય હોય તે તેનું નિવારણ શી રીતે ?
અરે રાત્રિના જીવને આડિખું બાંધવાનાં કારણો રિતે ...	૭૭-૮૦	આદ્ય વિધિ તથા આરંભના અર્થ રિતે
જીવને પરમવર્માં કાણુ સમુદાયક મનુષ્યની ઉત્પત્તિ આડિખું કઈ મનિનું બાંધે ? ...	૮૧-૮૨	ભાગ પમેા.
પ્રમેક અને સાધારણ વનરપતિમાં જીવની ઉત્પત્તિ રિતે તથા તેના ભાજીમાં પાપ કાળા રિતે..	૮૩-૮૪	જોના અને વજના કેવા હોય ?
પાંચ પ્રતિક્રમણ કરવાનું શુ કારણ ?	૮૫	શુદ્ધ ઉપદેશ કાણુ કમ રહે ?
જીવનના પાંચ અનિશ્ચરમાં એક પાંચમને અર્થ શું ?	૮૬	જોતાઓને ૧૧ સાંભળવાથી શી લાભ ?
વનરપતિ નરોય તેને પ્રતિક્રમણ કરવાની શી જરૂર ? ...	૮૭	૮ પ્રકારના તથા ૨૧ પ્રકારના તથા ૫૨મકાળના આવકનું અરૂપ
નિર્મળ જીવનનાં પાંચ માર્ગ રીતે કરવા ? ...	૮૮	પાંચમકાળના આગક સાથે સાધુનો મુકાબલો
પાંચમા અંગક કઈ અર્થિયવર મેલી રહે તેનું નામ ? ...	૮૯	પારાયિન દેવના અધિકારી કાણુ ?
પિન્નપિન્નકા કેટલો રેતુ પર અને પ્રતિમમુખા અમનુ નવ રહેતું કે નહિ ? ...	૯૦-૯૧	મદા મોદનીય ક્રમ કાણુ બાંધે ?
૧૧મી સ્તર અને તેને સમ જિત કરી કે નહિ ? કેવલ સરજિતીય ? ...	૯૨-૯૩	ને કેટલાં રિતિનિયમે બાંધે ?
૧૨મી સ્તર અને તેને સમ જિત કરી કે નહિ ? કેવલ સરજિતીય ? ...	૯૪-૯૫	નિદાના કરનાર તથા કેમ ઉપર આણે, પગભર વખતે ભોજન કરને શુ રજા ?
૧૩મી સ્તર અને તેને સમ જિત કરી કે નહિ ? કેવલ સરજિતીય ? ...	૯૬-૯૭	અસમ વિધાની જોવા નામ તા.પ સામેજી રજાની સમજણ
૧૪મી સ્તર અને તેને સમ જિત કરી કે નહિ ? કેવલ સરજિતીય ? ...	૯૮-૯૯	સમજિત કેટલા પ્રકારનાં ને તેનું સ્વરૂપ શું ? કઈ સમજિતની નિગમણ
૧૫મી સ્તર અને તેને સમ જિત કરી કે નહિ ? કેવલ સરજિતીય ? ...	૧૦૦	૨૧-૨૮

વિષય	પ્રકાશ	વિષય	પ્રકાશ
અધિકારને એ બીજા કંઈયે		જીવના આ કમલ પ્રેમ દેશ	
જોઈ ? ...	૧૬	અરણ્યમાં છે ? તથા વિષદ	
અનંત મુખપાની દેવકીનું એ		અવિષદ અનિ વિષે તથા દેશ	
૨૫ ...	૨૦	૨૫ અને ૨૫ વિષે તથા	
મિયાનમાંનીય, મિયાનમાંનીય		આમ પ્રેમ આમે ૨૫	
ને અધિકાર મોટીયનું અરણ્ય	૪૧-૪૪	પુરુષના નાંધ વિષે તથા આ	
અધિકારની પ્રતિ મારે આન		૨૫૬ પ્રેમ દેશ આ આ	
અધિકારને ૨૫, ૨૫માં ૨૫		પ્રેમ અધિકારને ૨૫ છે ?	
૨૫માં ૨૫ ...	૪૫	ને વિષે ...	૮૧-૮૬
૫ આનું અરણ્ય ...	૪૬-૪૭	જીવના આ કમલ પ્રેમ દેશ	
આન આનના એ આ		નેમ બીજા કંઈયે ના છે ? એ ?	
૧ મિયાનમાંનું અરણ્ય ...	૪૮-૪૯	ને છે ને ૨૫ ગીતે ...	૮૫-૮૬
અનુ કાનું અરણ્ય	૪૯-૫૦	સમુદાયનાં આનું શુ ...	૬૭
પરેલાયી પાપમાં અનુભવનું		૨૫ સમુદાય વિષે	૮૮ ૧૦૫
અનુ નય તેનું ૨૫ ...	૭૦-૮૧	આમ પ્રેમનું ૨૫ અને ૨૫	
અનુને ૨૫ ૨૫માં અને અનુ		૨૫ વિષે ...	૧૦૧
ને આ ૨૫માં ૨૫ ગીતે ?	૮૨	વિષદમાં ૨૫ મુખ પાપ અને	
અનુ ૨૫ને ૨૫ અનુને ૨૫		અનુ ૨૫ પાપ વિષે ...	૧૦૭-૧૦૮
૨૫ ? અને ૨૫ અનુને		આમ ૨૫	
૨૫ સમકારની ૨૫ ? ..	૮૩	પુરુષ વિષે-પુરુષ દેશ	
૨૫ ૨૫માં પ્રેમ ને ૨૫		આનના ? ...	૧-૫
અનિમાં ૨૫ ને વિષે ...	૮૪	પરમાનુ અને પુરુષને અર્થ	૬-૮
૨૫ સમકારની ૨૫ ને ૨૫		અનુરિ સદિન પુરુષની સમકાર	૯-૧૧
૨૫ ને ? ...	૮૫	પરમાનુઆન આનના એ ૨૫ ...	૧૨
મિયાનમાંનીય પાપમાં કંઈ		પરમાનુ પુરુષ કંઈયે આનના	
છે તે સમકાર મોટીય ને		અને અનુરિ પાપ કરી	
મિયાનમાંનીય આમાં અનુ ?	૮૬	અનુરિ ને પાપ પાપે ?	
અનુમાં અનુમાં આનના		૨૫ ? ...	૧૬
અનુમાં છે ને આ પ્રેમ		પુરુષ મુખની ૨૫, મુખ ને	
તે અનુદ વિમાનમાં ૨૫		પાપ વિષે ...	૧૭
નેનું શું કારણ ? ...	૮૭-૮૮	પરમાનુઆની પાપની મુખ	
આમ સિદ્ધ સમાન છે તે		પાપ, અને ૨૫ પાપની	
અનુ અનુના આનના વિષે		મિયાન વિષે ...	૧૮
શું સમકાર ? ...	૮૯-૯૦	પરમાનુઆની મુખ પાપ	
		પાપે ? ને ? ને વિષે ...	૧૯

વિષય	પ્રમાણ	વિષય	પ્રમાણ
આશીર્વાદો વિશે પ્રશ્ન પુરાવો	૬૬	આવડા તીર્થ કરના સાધુને	
આ વેદે મરી પુરુષ વેદે ઉત્પત્ત		પાછળના તીર્થમાં અવસ્થ	
થવા વિશે ...	૧૭	ભગતું જોઈએ ન બળે તો	
અનુભવ વિમાનના દેવના અંકરો-		શું દેવ ? ..	૬૭
અંદર વાનગીન કરે કે કેમ ?	૬૮	નિરાધક સંયમી ઉત્કૃષ્ટ પદેલા	
અમરન મહાવીરનો નિર્વાણ		દેવસેકે ભવને સુક્રમાલિકા ખીળ	
અદાર દેશના રાજ્યએ કેમ		દેવસેકે મહ તેનું કેમ ? ..	૬૮
જાળવે ?	૬૯	નાપસ જ્યોતિર્મી સુધી ભવ ને	
કેલિકની લગ્નને મહાવીરના		તામથી નાપસ ઇરાને કથો	
નિર્વાણને કરેયું આંતર ?	૭૦-૭૨	તેનું શું કારણ ?	૬૯
મહાવીર અને ગેશ્યાગાનો આ-		આવકે કર્માવન કરે નહિ ને	
ઉપનો મુકાબલો ..	૭૩-૭૬	આજુદા સકલને હજી નિંતાડ	
તીર્થ કરનામ કર્મ ક્યારે		ગોળગા રાખ્યા તેનું કેમ ?	૧૦૦
બધે ? ..	૭૪-૭૬	વેદનીય કર્મની રિથિતિ વિશે	૧૦૧
અમરન મહાવીરના મર્મના		પાંચમે જોગનના નદનવનમા	
સાદરણુ વિશે ...	૭૭-૭૮	દબર જોગનના કૃદ વિશે ..	૧૦૨
અમરને મર્મમાં અભિમદ		અમિ મનુષ્યસેવમાજ છે ને	
ક્યારે કરો ?	૮૦	નારજીમા કવી તેનું કેમ ?	૧૦૩
અમરન મહાવીરને નાપણને		નારજીના ચરિરમા દાડ માસ	
કયા તે રી અપેક્ષાએ ? ..	૮૧	દેવ કે કેમ ?	૧૦૪
તીર્થ કર જગ્યા પછી તેમની		પુરુષોના બધ વિશે ...	૧૦૫
મનને સંતાન થાય કે નહિ ?	૮૨	આમી જોતનું પ્રતિક્રમણ રજ	
રહેતોએ તેમીજર અમરના		દેવ દાગીને આવકને કરનું	
પદેમાં દીગ લીધી છે કે પછી ?	૮૩	ને મી રીતે ?	૧૦૬-૧૦૭
રાત્રિમનીએ તેમનાથને કેવળ		મતી, મીશવતી, મીરસવતી,	
ઉત્પત્ત થવા પછી દીગ લીધી		અને અભયશિળીમાં દો	
છે કે તે પદેમાં ?	૮૪-૮૬	તથાવન ?	૧૦૮
મુનિનાથના મનપર્ષવગાની તથા		અમર ઉમા.	
અગ્નિનાનીના બળે પ્રકાર વિશે	૮૬-૮૭	કપરમ અચેન છે કે અચેન ?	
મી કૃષ્ણની ગળીજોના ને		અને જુગતોયા આદાર	
પ્રકાર વિશે ...	૮૮	જાણે કરે ?	૧૦૪
રામપ્રભોગી તથા ઉત્તરાખ્યનામાં		થવળ મનુષ્યમાં જગતી દાનિ	
કહેમ ? મી રજામી એક કે		જદિ વિશે પંચાલ દબર	
જૂના ? ને વિશે ..	૮૯-૯૧	જોગને સોગ દબર જોગનો	

વિષય	પ્રકાંઠ.	વિષય	પ્રકાંઠ.
નિહતી વિમલમિતિ રિં ...	૧૪	નારણી દેવતાને, આદારક તેમજ	
ઉદારિક ને ઉદારિકો મિત્ર,		કામંજીની ઉત્પત્તિ કે વિધાત્રી	
વૈકિષ ને વૈકિષનો મિત્ર,		રિંતિ સાથે ? ...	૮૫
આદારક ને આદારકનો મિત્ર		ઉદારીક સમુદેશી આત્મ ને	
એટલે શું ? ...	૧૫	આત્મચોષ તે શું ? ...	૮૬
ને.સમાવડેના આદાર કરે ને		એવે સાંગને સાંગ સંગ ને શું ?	
આદારની સગા નથી એમ		આદર સાંગ ને સમારજ તે	
કેમ કહેવાય ? ...	૧૬	કેવી રીતે ? ...	૮૮
લેખ્યા ધનિયુક્યા પછી છત્ર મરી		પાસ વિધાતે અપમન્યુત્ય કેવી	
પરમવર્મા ક્યારે જાય ?	૧૭	રિંતિ ? ...	૮૯
કેટલી સિંધાના નીકળ્યા નીર્ધ ?		પાસ શરીરનો અપમન્યુત્ય	
થય ? ...	૧૮	કેવી રીતે ? ...	૯૦
પાંચ લેખ્યા શાખા લભે ? ..	૧૯	તેમજ કામંજી શરીર છત્ર સાથે	
તીર્થ કરે કેટલાં મુનુભૂતો કરમે ?	૨૦	કેવી રીતે સમજાય મનવે ?	૯૧-૯૨
દેશ નીર્ધ કરના વારે અન્યેકબુદ્ધ		આદારિકાદિ પાસ શરીરનું	
કેટલા થય ? ...	૨૧	સ્વરૂપ શું ? ..	૯૩
પાંચમા આગના ઉંડે કેટલાં સ્વ		આદારિક શરીરને પ્રધાનપદ	
રહેશે ? ...	૨૨	આપવાનું શું કરવું ?	૯૪
પાંચમા આગના ત્રીજા ભાગમાં		વિદિપમાથી વૈકિષ થાય છે	
રિંતેડે જવાનું શી રીતે ? ...	૨૩	કે કેમ ? ...	૯૫
દશમા સુખાલે એક સ્થાનર		નરક તથા દેવતામાંથી નીકળેલ	
ઉપલેખ કયા તે કેમ ? ..	૨૪	મનુષ્ય જાનવ કેટલું આકર્ષી	
સંવત્સી રાજ્યમાં ક્યારે થયા ?	૨૫	એમવે દ અને કેટલા આકર્ષા	
રોયની ઉપનિ થયના કારણે ?	૨૬	વાળા નારણી દેવતા થાય ?...	૯૬
આવક સંગ જાતે કે કેમ ? ...	૨૭	એક છત્ર, એક પદોરમાં કદે	
મંદપલનિ મુર્ધપલનિ ને		મનિ કેવી રીતે કરમે ? ...	૯૭
કલિક ઉત્કલિક રિંતિ ...	૨૮	જુગતીયાના સ્વેચમાં વેદ કેટલા	
તીર્થ કરના ૧૮ સુખમાં અપાયા		સામે ? ..	૯૮
પગમ અનિગમનો અર્થ શું ?	૨૯	મનુષ્યના જાતે વેદનો કામદિનો	
કુન્દરીક મરી નરકે મેલો તેજે		રિંતિ ...	૯૯
સંજમનું કયા કયાં જોગવું ?	૩૦	નિર્ધ અ મનુષ્ય અને દેવતાની	
દેવતા નારણીને કિયા ગામતા વિશે	૩૧-૩૨	શી કેટલા મુખી તે રિંતે ...	૧૦૦-૧૦૧
ઉદેશ સમુદેશ ને આત્મના તે શું ?	૩૩	નારણીને ઉદેશી ઉદગયા-રિંતે	૧૦૨
આર પ્રકારની ધર્મ કયા શી રીતે ?	૩૪		

પાઠ	પ્રશ્નાંક.
નારકીનો એક દંડક અને	
ભવનપતિના ૧૦ દંડક	
તે કેમ ? ...	૧૦૩
અંતરનાં નગર ક્યાં છે ?	૧૦૪
ભાષા કંઈ કહેવાય ? ...	૧૦૫
ક્યાં દુઃખ શેનું ? ...	૧૦૬
માં શ્રેષ્ઠ દાન કયું ? ...	૧૦૭
મ મરણ કેવી રીતે બને ?	૧૦૮
ભાગ ૮ શ્લોક.	
ના સંયમ તપ વિશે ...	૧-૧૦
અવશ્ય થવાનાં કારણો.	૧૧
મનો અર્થ શું ? ...	૧૨
ઉપાગ્રેહો ક્રમેનિ નાશ	
નાર તપ વિશે..	૧૩
ના ૩૫ પ્રકાર	૧૪
નાકન તપનું સ્વરૂપને તેનું ફળ	૧૫-૧૮
થી કહ પડે તેથી આત્મા	
ખી ધાય તે કેમ ?	૧૬
વિશે અન્યમનના દબા	૨૦
તમ અકામ તપનું સ્વરૂપ...	૨૧
મહારી તપનું સ્વરૂપ ...	૨૨
મહાના શુભને કાની કરનાર	
નું સ્વરૂપ ...	૨૩
અથ તપનું સ્વરૂપ	૨૪
શુરી ભાવના તપ વિશે ...	૨૫
તરી તપનું સ્વરૂપ ...	૨૬
મની તપ વિશે...	૨૭
અન તપ વિશે ...	૨૮
અન્યાધર્મે તપસ્થ કરવાનું ફળ	૨૯
દાશુદ તપ વિશે...	૩૦
અથ કેપટ સદિન તપસ્થાનું ફળ	૩૧
નિર્નિ અર્થે મધ્ય સદિન તપ	
સ્થાનું ફળ ...	૩૨
પિત્રાના તપસ્વીનું સ્વરૂપ	૩૩

વિવચ	પ્રશ્નાંક.
તપસ્વીના તપના કુંડાસ વિશે	૩૪
ખરો તપ કયો કહેવાય છે ?	૩૫
શાસ્ત્રમાં તપ કેવો કરવો ક્યો છે ?	૩૬
જ્ઞાની અને અજ્ઞાનીના તપમાં	
શો તફાવત ? ...	૩૭
જ્ઞાન સદિન તપનું ફળ ...	૩૮
આરંભાતિવાગાનો ઉપવાસ ફળ	
દાયક યાપ કે નહીં ? ...	૩૯
ઉપવાસનો અર્થ શું ? ...	૪૦-૪૧
ઉપવાસી ને ખ્યાતીમાં વિશેષ	
તપસ્વી કાણુ ? ...	૪૨
અન્ય શાસ્ત્રમાં કેવા તપનો વિશેષ	
ક્યો છે ? ...	૪૩
જિનોકન તપનું ફળ કેવી રીતે	
કયું છે ? ...	૪૪
અન્યમનના એકાદશી મન વિશે	૪૫
તપશ્ચાંદિ ગુણો પ્રાપ્ત થયે મન્હર	
ન કરવા વિશે ...	૪૬
સ્વસ્થાધા પરિનિદા અને મન્હર	
ભાવે તપસ્થા કરવાનું ફળ ...	૪૭
નિરાશી તપ શી રીતે કહેવાય ?	૪૮
જ્ઞાન અને તપમાં પહેલી આવ	
સ્થકતા કોની ?...	૪૯
જ્ઞાનીઓને વિશેષ ક્યા તપની	
જરૂર છે ? ...	૫૦
સાધુ મૃદસ્થપર મમત્વ ભાવ	
સખી સસારીની ખટપટમાં	
ઉતરે તો તેનું શું ફળ ? ...	૫૧
જપ, તપ, જ્ઞાન અને ક્રિયાનું	
ફળીયુતપાણું ક્યારે થાય ? ...	૫૨
મનઃ શુદ્ધિ કરનારને શો ગુણ	
પ્રાપ્ત થાય ? ...	૫૩-૫૬
અશુભ કેટલા પ્રકારનાં ? ...	૫૭
દુનિવાને દીપાવનાર કેટલા	
પ્રકાર છે ? ...	૫૮

૧૯૭૭ની સાલમાં પાના ઉપર પ્રશ્નોત્તર લખવા શરૂ કર્યાં. તે એવી રીતે
 કે ૧૦૮ પ્રશ્નોત્તરનો એક ભાગ લખવે. એમ બેટલા ભાગ થાય તેટલા
 તૈયાર કરવા. આ પ્રમાણે લખાણ કરતાં સંવત્ ૧૯૭૬ના ચોમાસામાં 'શ્રી
 પોરબંદરના સાપ્તિક આવકોના તરફથી પણ એવી સૂચના થઈ કે આ
 પુસ્તક બહુજ ઉપયોગી છે, તો બહાર પડે તો ઘણા જનોને લાભદાયક
 થાય. તેમજ રાજકોટમાં ચાહ પોપટલાલ કેવળચંદે પણ આ પુસ્તકના
 કેટલાક ભાગ વાંચી તેમણે તરતથી બહાર પાડવા આમંત્ર કરેલો, ત્યારબાદ સંવત્
 ૧૯૭૬ના ચોમાસામાં શ્રી ધોલેરા બંદરમાં આઠમા ભાગનું લખાણ ચાલતું
 હતું, હાથમાં ત્યાંના આવકોના એવામાં આવવાથી અને કેટલોક અનુભવ
 થવાથી તેમને એમ જણાયું કે આ પુસ્તક જો બહાર પડે તો ઘણા લગ્ન
 છવેને ઉપભોક્તા થઈ પડશે. એમ હેતુથી સાઈ ખીમચંદ ખોડીદાસે આ
 પુસ્તકને ઉપયોગમાં લેવા માગળી કરી. તેજ અરસામાં શ્રી રાજકોટ નિવાસી
 મહેન્દ્ર ત્રિભે.જન વાલજીભાઈ પોતાના કુટુંબ સહિત મહારાજશ્રીનાં દર્શનાર્થે
 આવેલા અને તેમના બજારમાં આ વાન આવવાથી સાઈ ખીમચંદ સાથે
 એક મન કરી આ કાંથે બહાર પાડવા નિશ્ચય કર્યો, અને તૈયાર થયેલા
 બાબતે તેઓ હાઈ જવા અને માસર ઝવેરચંદ બડવણને તે કામ સોંપી
 દિધું.

આ કાંથનું નામ “પ્રશ્નોત્તર મીઠનમાળા” રાખવામાં આવ્યું છે.
 કાંથે રચનાને હેતુ આજ રાતની વૃદ્ધિ કરવાનો છે, કોઈની લાગણી દુઃખા-
 વરને હેતુ નથી. છતાં કેટલું એમ માને કે આ પ્રશ્ન તો આપણા માટે
 છે એમ હજારો ટોણીમાંથી એકને માથે બેઠાની આવે તે ટોણી પોતાની
 ખાતે જાણે એટલી છે તેને માટે કાંઈ કહેવાનું ટાણ નહીં. બલકે પોતાની
 અલેટી ટોણને સ્વચ્છ નિયમપૂર્વક વિચાર કરશે તો આપોઆપ સમજ
 ટાણે કે અસમજ બાંહે એટલી હીલિટી ટોણી તે મારી નથી. તેમ સૂચવવન

૨૪-(૨)

તો બનેકાંત ઉ નીમતની સ્થાપના કૌંતિ છે. તે કોઇને પણ શાંતે તેમ નથી. તથાપિ કોઇ બેકાંતવાદીને બેસતું ન આવે તેથી અંધકર્તાને માથે આશિષ મૂકવો તે સત્ય પુરુષોનો ધર્મ નથી તથાપિ કોઇનું મન દુઃખાય તો અંધકર્તા દરેક માંચકર્તાની સમા ચાહે છે.

આ અંધની અંદર દરેક પ્રશ્નોમાં કોઇ સૂત્ર અંધ જીન તથા જોને- નરનાં શાસ્ત્રો, પુસ્તકો તથા પેપરોની સાદી સહિત ઘડવામાં આવેલ છે, છતાં કોઇ કોઇ પ્રશ્નો કોઇ પાના ઉપરથી કે કોઇ કામગીરી ઉપરથી કે કોઇ નોટમાંથી ટાંકવામાં આવેલ હોય અને તેમાં સાચ ન હોય તો તે દોષ અંધકર્તાને શીર નથી; તથાપિ કોઇના મનને ભ્રમ રહે કે અચુક પ્રશ્નમાં અમારા અંધની કેમ સ.અ નથી તો તે મત્તે પશુ સમા ચાલીએ છીએ.

કોઇ સૂત્રોમાં પ્રશ્નોમાં ટીકા દોષ કે ભાષ્યથી વ્યાકરણશિક્ષાના મતથી બીજી રીતે જોવામાં આવે તો વિચારવાનું પુરુષોએ અંધ કર્તા પર દર- શુદ્ધ કરી તેનો સવળો વિચાર કરવો તો તે વાત ન્યાય બહાર જાયે નહિ. જીન સૂત્રોની બાબમાં જોયા પ્રકારની છે કે જેટલી સમસ્યો પુરુષોમાંથી મળી આવે છે, તેનો અદર્શ પશુ અન્ય પ્રકારથી મળવો સુરેકલ થાય છે.

“જીન ધર્મ પ્રકાશ” પુસ્તક ૧૫ થું અંક ૩ ને મિતિ સં. ૧૯૫૫ જેટ યુદ્ધ ૧૫ જુદ ૪૧ મા પ્રાંતે પ-અસલ અશીરવિશ્વજીએ પ્રેમિસર જેટીબીના જવાબમાં લખેલ છે કે—

“પ્રથમ તો જીનશાસ્ત્રનો અર્થ શુદ્ધમંથને આધીન રહેલ છે, તંથી સ્વતંત્ર પશુ બેકાંત ન્યાય કે વ્યાકરણની ભાષી-સાધાર્ણ કોઇથી બની શકતો નથી” હતિ.

નાળં ચ દંસળં ચેવ ચરિત્તં ચ તવો તદા ।

एस ममेति पत्रतो निणेहि वरदंसिंह ॥

અર્થાત્—ચાર કારણ સંયુક્ત જ્ઞાન દર્શનના લક્ષણે કરી સહિત મોક્ષ-
માર્ગનું સ્વરૂપ છે. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપ એ જ મોક્ષનો માર્ગ
છે એવું શ્રી જિનેશ્વરે કહ્યું છે.

નાળં ચ દંસળં ચેવ ચરિત્તં ચ તવો તદા ।

एस मगमणुपत्ता जीवा गच्छन्ति सुगई ॥

અર્થાત્—જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપરૂપ માર્ગને પામ્યા એવા
જીવો સુગતિમાં-મોક્ષમાં જાય. આ ગાથાઓમાં પહેલાં ચાર કારણ સંયુક્ત
જ્ઞાન દર્શનને મોક્ષનો માર્ગ કહ્યો અને પછી ચાર જુદાં જુદાં કારણો
કેહ્યાં છે. જેનેતર ધર્મીઓ પેણુ એ ચાર કારણને માને છે અને જીનો પણ
માને છે. જેનેતરોની જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપની વ્યાખ્યાઓ જીનોની
એ ચારેની વ્યાખ્યાઓથી કેટલેકે અંશે જૂદી પડે છે અને તેથી બે જૂદા
જૂદા પ્રકાર ભલાવવામાં આવ્યા છે. જીનોના જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપમાં
અળ સમ્યક્ત્વની અપેક્ષા રહે છે તેથી બે પૃથક્ પૃથક્ પ્રકારો દર્શાવેલા છે.

આ પ્રમાણે સુગતિ પ્રાપ્ત કરવાને તેના માર્ગો બહુવા અને તે
આચરવા એમાં જે કિલ્લંટવા રહેલી છે તેને પાર કરવા માટે મનુષ્યને
જીવનમાં અનેક સાધનોની જરૂર પડે છે. મનુષ્ય જીવનમાં અનેક પ્રકારના
કર્મો કરે છે તેમાંનાં કેટલાંક શુભપરિણામદાયી છે અને કેટલાંક અશુભ
પરિણામદાયી છે. અનેક મોટા મોટા આત્માઓને પણ અશુભ કર્મો કરીને
અશુભ ગતિમાં જઈ કર્મોની નિર્જરા કરવી પડી છે. શ્રી નયમુંદર કહે છે:-

કર્મવિપાકં ન કોઈ સખાઈ, નાખે કર્મ મહા ભવખંઈ.

કર્મે કપમ વશ્ય ઉપવાસી, વીરસાંઈ દો ગરસ નિવાસી,

મદલી મહિલાવેદ વિકાસી, કર્મે રામ પાંડવ વનવાસી.

નલનૃપ કુળજ સૂચાર અવ્યાસી, હરિચંદ વેચાવીઓ માંહિ કારી,

કર્મે રાવણ ગઈ સાળાસી, કૌરવ સંવતિ કરમે વિજાસી.

આ કર્મો કયાં અને શ્રી કૃષ્ણ ગીતામાં નિયત કર્મમાત્ર એ શબ્દો-
વડે ને કર્મો આચરવાનું કહે છે તે કર્મો કયાં? એક પ્રકારનાં કર્મો બંધનાં
કારણીભૂત અને છે અને બીજા પ્રકારનાં કર્મો નિર્જરાનાં-પાપના નિવારણનાં

કારણીજૂન બને છે. આ બેડ પ્રકારનાં કર્મો-હેષ કર્મોના અને ઉપદેષ કર્મોના બોધ જ્યાંસુધી મનુષ્યને થતો નથી ત્યાંસુધી મનુષ્ય એક પ્રકારનાં કર્મો ટાળવાને બીજા પ્રકારનાં કર્મો આચરી પડતો નથી, તેમજ આવતાં કર્મોને અટકારી શકતો નથી. જ્ઞાન અને દર્શનની આસ્થિકતા તેની પાછળનાં ચારિત્ર તથા તપના આચરણને અર્થે જ છે અને જ્યાંસુધી સસદાસ્તુની માહિતી સદાસવિવેકજુદિરડે પ્રપ્ત થતી નથી, ત્યાંસુધી તેમાનું કયું મનુષ્ય પોતાના આત્માના હિતર્થે મહત્ત્વ કરી શકતો નથી.

આધુનિક કાળમાં જ્ઞાનપ્રાપ્તિના મુખ્ય સાધનરૂપ સદ્ગુરુ છે. જગત્પ્રમાણ્યોમાં સદ્ગુરુઓ ઘોડા છે અને જોવા સદ્ગુરુની ઉપલબ્ધિ કરી શકનારા પવ્વ ઘોડા છે; અને સદ્ગુરુ ઉપલબ્ધ થાય, તેપર સદ્ગુરુના બોધને મહત્ત્વ કરનારા ઓતાઓ-શ્રાવકો કેવા છે? વિદ્વાનોએ શ્રાવકોના સાત પ્રકાર પાઠ્યા છે.

એક પ્રકારના શ્રાવકો સ્તીપ સરખા છે. સ્તીપ જેમ મહેાં ખેાલીને દરિયામાં તરે છે અને મેઘનાં ત્રિંદુઓ વરસે છે તે ઝીલી લે છે એટલે તેમા મોતી પાડે છે, તેમ પહેલા પ્રકારના શ્રાવકો સદ્ગુરુના મુખમાંથી પડતા વચનામૃતને ઝીલી લઈને તેને પોતાના હૃદયમાં મૂકવાન મોતીની પેઠે જાળવી રાખે છે.

બીજા પ્રકારના શ્રાવકો શ્રીજ્ઞ જેવા છે. જેમ નાગીયેરી બારે માસ રૂળે છે, તેમ શ્રાવક એક વાર ગુરુવચન સાંભળે છે એટલે પછી બારે માસ તે વચનાનુસાર વર્ત્યા કરે છે અને પ્રવૃત્તિપાર્જન કરે છે.

ત્રીજા પ્રકારના શ્રાવકો નરી જેવા છે. નદીમાં વર્ષાઋતુમાં જળ બહુ વહે છે પણ વરસાદ ન વરસે તો જળ એણું થાય છે, છતાં નદીની ભૂમિમાં પ્રવેશ જળ છુપાયજું રહે છે, તેમ સદ્ગુરુના વચનામૃતનો લાભ મળે તો શ્રાવકનો વૈરાગ્ય પરમ સ્વરૂપમાં દીપી નીકળે છે પરન્તુ વરસાદ ન હોય તો બહાર સાધારણ દેખાય છે પરન્તુ અંતરમાં તો વૈરાગ્ય વસેલો જ હોય છે.

ચોથા પ્રકારના શ્રાવકો સરોવર જેવા છે. સરોવરમાં જ્યાંસુધી પાણી ભરું હોય છે, ત્યાંસુધી જમીન લીલી રહે છે પરન્તુ વરસાદ વિના પાણી મુકાઈ જાય, ત્યારે જમીન પણ મુકાઈને તરડાઈ જાય છે; તેમ શ્રાવકની હૃદયભૂમિ સદ્ગુરુના વચનામૃતના સિંચનથી બીની રહે છે, પરન્તુ સદ્ગુરુને અભાવે જ્યારે તે ભૂમિ ઉપરનું જળ મુકાઈ જાય છે ત્યારે વૈરાગ્યવાસના પણ ચાલી જાય છે અને હૃદયભૂમિ મુકાઈને તેમાં તીરાડો પડી જાય છે. વરસમાં જે ચાર વાર સદ્ગુરુ વચન સાંભળે ત્યાંસુધી સરોવરના જેવો જગજર્થો અને

ગંભીર. શ્રાવક તે જણાય, પરન્તુ સદ્ગુરુનો વિરહ થતાં મન પાછું કલુષિત થઈ જાય.

પાંચમા પ્રકારનો શ્રાવક શુદ્ધતાતની ભૂમિ જેવો છે. શુદ્ધતાતની ભૂમિપર મેઘ પડ્યા પછી કેટલાક વખતસુધી તેનો ત્રેહ-લેજ રહ્યા કરે છે અને તેથી તે ભૂમિપરના પાકને ચોષસુ મળ્યા કરે છે. એ જ રીતે એ પ્રકારના શ્રાવકને સદ્ગુરુના બોધરૂપી જળનો ત્રેહ થોડો વખત રહે છે.

છઠ્ઠા પ્રકારનો શ્રાવક મારવાંડની ભૂમિ જેવો છે કે જેમાં પાકને માટે રોજ રોજ વંરસાદ જોડાયે છે. જે બેચાર દિવસસુધી વંરસાદ ન આવે તો પાક મુકાવા લાગે છે કારણકે ત્યાંની ભૂમિમાં લેજ રહી શકતો નથી ; એ રીતે મારવાંડની ભૂમિ જેવા શ્રાવકને જ્યાંસુધી સદ્ગુરુના સમાગમ હોય છે ત્યાંસુધી તેનું મન કોમળ રહે છે, પરન્તુ સદ્ગુરુ જાય કે તુરત તેનું મન પૂર્વવત્ કઠોર બની જાય છે. પણ—

સાતમો પર્વત કેરી દુંક,

ધન વૃદ્ધે નવ જોગે રૂખ !

આવા પત્થરપર પાણી ટાળવા છતાં કરી અસર ન થાય એવા સાતમા પ્રકારના શ્રાવકોએ હોય છે અને તેમને તો જેમ સદ્ગુરુ ઉપયોગી નથી તેમ સદ્ગુરુનાં વચનામૃતો પણ ઉપયોગી નથી. આ સાત પ્રકારમાંના ઉદ્ધાચાર પ્રકારના શ્રાવકોથી આજનો જનસમુદાય બહુ અંશે બારેકો છે. પહેલા ત્રણ પ્રકારના શ્રાવકો તો કોઈ જ જોવામાં આવે છે. જ્ઞાનપ્રાપ્તિનું સાધન સદ્ગુરુ છે એમ ઉપર કહ્યું છે પરન્તુ સદ્ગુરુના વચનરૂપી મેઘનો પ્રહાર હંમેશાં ચાલુ રહે એવો યોગ ભાગ્યે જ બને છે અને તેથી કોઈ વાર હીલી બનેલી ભૂમિને લાંબો વખત તો મુકામવાં જ વેડવાં પડે છે. આ કારણથી ભૂમિ મુકાઈ જાય, તરડાઈ જાય કે બહુ તો જે ચાર માસ ત્રેહ રહે, પરન્તુ એવા પ્રકારે મનુષ્યને સત્યજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થતી નથી. સત્ય-જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ વિના સત્ય દર્શનનો તેમજ સત્ય ચારિત્રનો લાભ પણ સંભવિત નથી. સદ્ગુરુની ઉપસ્થિતિને અભાવે સદ્ગુરુનાં વચનામૃતોનો સતત સમાગમ એ બને તો તે પણ અહણ કરવાલાયક છે, અને તે કારણે આવાં તત્વ-સારરૂપ અર્થો મુમુક્ષુ ઇવોના શતદિવસના સંજોગથી જેવા થઈ પડે અને સદ્ગુરુને અભાવે તેમાંના વચનામૃતનું પાન શુદ્ધ હૃદયભૂમિને હંમેશાં ત્રેહવાળી-વંરસાદવિસિત જ રાખીને ઇવોને સ્વકલ્પાણને માર્ગે દોરે એ સ્વાભાવિક છે.

જ્ઞાન એટલું એવાને સાધી શકતું નથી. ક્રિયા વિનાનું જ્ઞાન પાંગળું
 રો, એટલે જ્ઞાનની સાથે ક્રિયાની-કર્મની પણ જરૂર છે. આ 'કર્મ' તે
 ક્યાં ? કી દૃષ્ટે નિષ્કર્મ કર્યમાર એમ કહ્યું છે તે કર્મ, અને જ્ઞાનક્રિયા-
 રમાં યોગ: માં જે ક્રિયા કહી છે તે ક્રિયા એ છે કે જેવડે અશુભ કર્મોના
 વિલય થાય. જેન ધર્મ અનેકાંતવાદી છે. તે એક પ્રમાણ કર્મોને તોડવાને
 ખીલ પ્રકારનાં કર્મો આદરવાનું પણ કહે છે. આ આદરણીય કર્મો યાં
 અને ત્યાંના કર્મો ક્યાં તેનો જોય પ્રાપ્ત કરવાને સમગ્ર અથવા સમગ્રના
 વચનામુજબ સંમરૂપ આવા ક્રિયા અતિ ઉપયુક્ત છે. આ ક્રંથમાં જાતનું,
 દર્શનનું અને સારત્રનું-કર્મોને કાપવાને કર્મો કરવાનું કથન વિસ્તારથી
 જૂદેજૂદે રથે કરવામાં આવેલું છે. ક્રિયા વિનાનું જ્ઞાન પાંગળું છે, તેમજ
 જ્ઞાન વિનાની ક્રિયા આંધળી છે; છતાં અજ્ઞાનવશત યજ્ઞેડી શુભ ક્રિયા પણ
 સ્વરૂપાથે આત્માને દિગ્ગજ થાય છે. અજ્ઞાનવશત: પણ જેટલો સમય શુભ
 ક્રિયા કરવામાં આવે, તેટલો સમય આત્માનો આશ્રયક્રિયા—પાપાગમનની
 ક્રિયા અટકે છે, તે પણ આત્માને એક મોટો લાભ છે. શુભ વિચાર અને
 શુભ આચારનો યોગ અત્યુત્તમ છે, પરંતુ શુભ વિચારની અનુપસ્થિતિમાં
 શુભ આચાર પણ દ્વિતાવક તો છે જ. જેઓ શુભ વિચાર ન હોય તો માત્ર
 શુભ આચારથી શું વંચવાનું હોં એમ કહી વિચારની સાથે આચાર પણ
 અશુભ આદરે છે તેઓ આત્માનું એકાન્ત અક્રમણ કરે છે. આ ક્રંથના
 એક વિભાગમાં ક્રંથકારે જ્ઞાનવાદી અને ક્રિયાવાદીનું સ્વરૂપ જણાવતાં એકાન્ત-
 વાદનો જે શાસ્ત્રસિદ્ધ નિરૂપ દર્શાવ્યો છે અને અન્ય વિભાગમાં ક્યા, કાન,
 પુણ્યાદિ સત્કર્મોના ઉત્થાપકોના એકાન્તવાદનો નિરૂપ દર્શાવ્યો છે તે
 જેન ધર્મના અનેકાન્તવાદને સારી રીતે પ્રકાશિત કરે છે.

- અનેકાન્ત આગમ કહ્યાં, એકંત વડે અણુગાર,
 ફરે અંગે વારીયો, એ નહિં તુજ વ્યવહાર. ૧
- અનેકાંત આગમ કહ્યાં, નયનિરૂપ પ્રમાણ,
 એકાન્તવાદીને કહ્યો, મિથ્યાવાદ અથાણ. ૨
- દ્રવ્ય ક્ષેત્ર ને કાળ લાવ, ઉત્સર્ગ ને અપવાદ,
 તે અણુવાયિલુ જે વડે, એકાન્ત મિથ્યાવાદ. ૩

આ ક્રંથમાં પ્રત્યેક પ્રનોત્તરમાં જેન ધર્મનો અનેકાન્તવાદ દીપી
 રહ્યો છે અને એ અનેકાન્તવાદની નિષ્પત્તિ માટે ચંકાની ઉપસ્થિતિ અને
 તેનું યોગ્ય રીતે સમાધાન કરવા સારૂ પ્રથમ ઉત્પન્ન કરીને તેનો ઉત્તર
 આપવાની ચેત્તી ક્રંથકારે ચોજી છે. આ ચેત્તી જુદા જુદા પ્રકારના અને

જુદા જુદા શુદ્ધના શ્રાવકોને માટે તેમના અધિકારને અનુસરીને બોધક થઈ છે. ઉપર કહ્યું તેમ સદ્ગુરૂની અનુપસ્થિતિના કાળમાં સદ્ગુરૂમાં વચનામૃતના જળવડે પણ હૃદયભૂમિને ભીંજવી રાખવાની જરૂર છે અને જો તેમ ન કરવામાં આવે તો એ ભૂમિમાં ત્રેહ વધુ વખત ન ટકતાં કાળક્રમે તે શુષ્ક-રણુવત્ બની જાય. સુનિમકારાજશ્રી મોહનલાલજી મહારાજે પોતાનું જીવન સંતસમાગમમાં, જ્ઞાનગોષ્ઠિમાં, જ્ઞાનોપાર્જનમાં અને સુમુખ્યોને કલ્યાણકારક સદુપદેશ આપવામાં જ ગાળ્યું છે એટલે તેમને જ જ્ઞાતાનો સમાજનો અનુભવ વિશિષ્ટ પ્રકારનો હોય તે સમજી શકાય તેવું છે. અનેક પ્રકારના, અનેક સ્વભાવના અને અનેક ચિત્ર વિચિત્ર સિદ્ધાન્તના સાધુઓ, ણાવાઓ અને યતિઓ, અનેક પ્રકારના શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ તેમના પરિચયમાં આંખમાં છે અને તેમણે અનેક પ્રકારના પ્રશ્નો તથા પોતાના હૃદયમાં ઉત્પન્ન થતી શંકાઓ તેમની સમીપે નિવેદન કરી તેના ઉત્તરો તથા સમાધાનો પ્રાપ્ત કર્યાં છે. આ રીતે જૈન તેમજ જૈનેતર સમાજના હૃદયમાં ખૂંચતી અનેક ગાંઠો છૂટે અને સંશયોનું છેદન થાય એવા પ્રકારના વિષયોને અહણુ કરી પોતાનો અનુભવ તથા જ્ઞાન તેમણે આ અંશમાં ઉતાર્યાં છે, એટલે આ અંશનું વાચન જિજ્ઞાસુઓને મેવધારાવત્ હૃદયભૂમિને ભીંજવનાર અને તેમ છે અને એ હૃદયભૂમિને સુકાઈ જતી અટકાવે તેમ પણ છે. જગતમાં અખૂટ જ્ઞાન બધું છે, તેમ મેલ તો અનેક વેળાએ વર્ષે છે, પણ જો સીપ પોતાનું મોં ન ખોલે તો મેલનાં જળકણુ તેના મુખમાં પ્રવેશતાં નથી અને મોતી પાકતાં પણ નથી, તેમ આવાં વચનામૃતનાં વાચન, મનન તથા નિદિધ્યાસન વડે જ હૃદયભૂમિ ભીંજાય છે; માટે સારા અર્થો લઇને તેના વાચનાદિનો ઉદ્યમ સેવવો જોઈએ. એવો ઉદ્યમ યથાવિધિ સેવવામાં આવે તો જ પછી અર્જુને જેમ ધીકૃષ્ટને કહ્યું હતું તેમ જિજ્ઞાસુઓ પરમ સંતોષ સાથે કહે કે મિથતે હૃદયમંચી છિન્નતે સર્વ સંશયોઃ ॥ અને ત્યારે જ સાધુ પુરુષોએ લોકોના કલ્યાણ માટે અંધ-લેખનમાં લીધેલા પરિશ્રમની યોગ્ય કેદર કરવામાં આવી લેખાય.

સારંગપુર,
અમદાવાદ.

} ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ.

શ્રીમદ પૂજ્યશ્રી ગોપાલજી સ્વામી અયમાળા-મળકો ૧ લો.

શ્રીમદ પૂજ્યશ્રી ગોપાલજી સ્વામી તત શિષ્ય

મુનિશ્રી મોહનલાલજી કૃત

૪૪૭૪૯૬૬

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા

ભાગ ૧ લો.

મુઠ્ઠા જાણદ કહાણં મુઠ્ઠા જાણદ પાવણં ।

વમદેવિ જાણદ મુઠ્ઠા જં સેયં તં સમાયે ॥

દશવૈકાલિક અ. ૩

ભાવાર્થ—આત્મકલ્યાણ ઈચ્છનાર પુરુષ સિદ્ધાંત સાંભળીને સંયમ પ્રત્યે જાણે છે. તેમજ સિદ્ધાંત શ્રવણ કરીને અસંયમ પ્રત્યે જાણે છે. સિદ્ધાંત સાંભળીને સંયમ અને અસંયમ પાપ જે જે પ્રત્યે પણ જાણે છે. એવી રીતે સિદ્ધાંતશ્રવણી પુરુષ, પાપ અને તર્કભય જાણીને પછી ને શ્રેયઃ દિગ્ગામી હોય તે આવેદે.

જે યમં જાણદ.સે સન્નં જાણદ ।

જે સન્નં જાણદ સે યમં જાણદ ॥

“ આચારાજ્ઞ. ”

ભાવાર્થ—જે એક આત્માને જાણે છે તે સર્વ.ભાવને જાણે છે, અને જે સર્વ જાણે છે તે એક આત્માને જાણે છે.

જિનવાણી સ્તોત્ર.

વિભેદકચરઃ વિભેદશિષ્યાચારઃ વિમુદ્ધા મમુદ્ધાતના લોકમાતા;

દુઃખદુઃખદેશઃ સંહારાણી, નમો દેવિ શામેશ્વરી જૈન વાણી. ૧

દુઃખદેશનિવર્તરી શામેશ્વરી, મુખાનામનિર્વાણી મેષમાલા;

દુઃખદેશનિર્વાણી શોભારાણી, નમો દેવિ શામેશ્વરી જૈન વાણી. ૨

અભેદકચરઃ અભેદશિષ્યાચારઃ, કષા સંપૂર્ણા માહતા દેશમાયા;

વિભેદકચરઃ વિભેદશિષ્યાચારઃ, નમો દેવિ શામેશ્વરી જૈન વાણી. ૩

દુઃખદેશનિવર્તરી શામેશ્વરી, અભેદકચરઃ સ્વાદ્વાદાકમુદ્રા;

વિભેદકચરઃ વિભેદશિષ્યાચારઃ, નમો દેવિ શામેશ્વરી જૈન વાણી. ૪

અભેદકચરઃ અભેદશિષ્યાચારઃ, મુખનામની મનિશાનશોભા;

દુઃખદેશનિવર્તરી શામેશ્વરી, નમો દેવિ શામેશ્વરી જૈન વાણી. ૫

અભેદકચરઃ અભેદશિષ્યાચારઃ, વિભેદકચરઃ સ્વાદ્વાદાકમુદ્રા;

વિભેદકચરઃ વિભેદશિષ્યાચારઃ, નમો દેવિ શામેશ્વરી જૈન વાણી. ૬

અભેદકચરઃ અભેદશિષ્યાચારઃ, અભેદકચરઃ સ્વાદ્વાદાકમુદ્રા;

વિભેદકચરઃ વિભેદશિષ્યાચારઃ, નમો દેવિ શામેશ્વરી જૈન વાણી. ૭

અભેદકચરઃ અભેદશિષ્યાચારઃ, અભેદકચરઃ સ્વાદ્વાદાકમુદ્રા;

વિભેદકચરઃ વિભેદશિષ્યાચારઃ, નમો દેવિ શામેશ્વરી જૈન વાણી. ૮

इति शिववाक्यम् ॥

श्री प्रश्नोत्तरं मोहनभाण्ड

આમે ૧લો.

૫મું પરમેષી ષડ નમ્, ઐ તમ નમ્ શુભધાર ;

મમરું છન વાણી સંગ, વાધે જુદિ વિસ્તાર. ૧

प्रज्ञोत्तरे प्रीतमी, निर्भज अंश निहाग;

: યોગી સંમતિ મુદ્દ કરી, . મનહર, મોહનમાજી ૨

પ્રશ્ન ૧.—જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપ એટલે શુ?

उत्तर—यथावस्थितं तद्वानां, संश्लेषाद्विस्तरेणवा; योऽवधोऽवस्थम-
ब्राह्म; सम्यग् ज्ञानमर्नाभिः

અર્થ:—અરેખેસં, વત્સોને। સહાય અથવા વિસ્તારથી જે લેઈ, તેને
પાડિતે। “ સમ્યગ્જ્ઞાન = ઠહે છે.—

‘યથાવસ્થિત એટલે નથ અને પ્રમાણ સંહિત સ્વરૂપવાળા, જે જીવ, અંજીવ, આશ્રવ, સંવર, નિર્જડાં, જથ તથા મોંઘ, નામનાં તત્ત્વોનું જે જ્ઞાન તે “સમ્યક્જ્ઞાન”. કહેવાય. અને તે જ્ઞાન કોઈને કયોપયમ પ્રમાણે સરોપથી અને કોઈને વિસ્તારથી હોય છે.

જીજ્ઞાસી રીતે-જ્ઞાન જોડે આત્માને ધ્યાનપૂર્વક જાગૃત્વે. તે-પ્રથમ
જ્ઞાન સત્ત્વાર્થ સંપોષો જોડે સમ્યક્ પ્રકારે વર્ણના અર્થને. બોધ ધરે તે જ્ઞાન.

સમકિત હોતું જ્ઞાન તે સમ્યક્ જ્ઞાન કહેવાય. હવે સમકી
એટલે, સમ નામ સરખી હોય એટલે ઇષ્ટ અને અનિષ્ટ ઉપર સરખી દ્રષ્ટી
એટલે ઇષ્ટ ઉપર રાગ નહિ અને અનિષ્ટ ઉપર દ્વેષ નહિ. સુશુદ્ધિ પ્રધાનના
ન્યાયે સાખ જ્ઞાતાશ્રી- તથા શત્રુ મિત્ર ઉપર સરખી હોવાવાગાને સમ્યક્
દ્રષ્ટી કહેવાય.-તથા સમ્યક્ પ્રકારે ઉપરની કહેતી દ્રષ્ટીએ જાણ્યાબંધ
દ્રષ્ટીએ રેખવાવાગાને સમ્યક્ દર્શન કહેવાય.-તથા રાગ દ્વેષ રહિત કાર્યમાં
પ્રવર્તન કરનારે સમજાવી આત્માને સમકિત થા સમકતી કહેવાય.

રસન કહો કે ઘડા કહો કે સમગ્રિત કહો. જે તથ્ય એકજ છે તેના બે ભેદ છે નિશ્ચય ને વ્યવહાર.

છુનોજા છવાદિક નવ પદાર્થ તેને સ્વભાવે જોટલે આત્મ ભાવે તથા બતિસ્મરણાદિકે, અથવા જિનોજા ઉપદેશ વડે શુદ્ધ આત્મ ભાવે સદેહે તેને સમક્ષિત કહ્યું છે. સાખ ઉત્તરાધ્યયનના અઢાવીશમાં અધ્યયનની.

નિશ્ચયથી બાલે સદેહે તેનું નિશ્ચય સમક્ષિત અને વ્યવહારથી બાલે સદેહે તેનું વ્યવહાર સમક્ષિત.

અથવા શુદ્ધ દેવ શુરૂ ને ધર્મની જોગખાણ તે વ્યવહાર સમક્ષિત.

અને અનંતાનુબંધીની ચોકરી ને દર્શન મોટનીયની ત્રણ મળી સાગ પ્રકૃતિનો ક્ષય ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ કરે તે નિશ્ચય સમક્ષિત.

તથા આત્માની યથાતથ્ય પ્રતીતિ તેને પણ દર્શન કહેવામાં આવે છે.

હિંસા રહિજો ધમ્મે, અકારસ્ય દોષ વિરહિજો દેવો,
નિગ્ગયે પવયજ્જે, સદ્દહ્મ્મે હેણં સમ્મત્તં. ૧

જે જ્ઞાને કરીને બાલિયું, તેની વર્તે છે શુદ્ધ પ્રતીત ;
કહ્યું ભગવંતે દર્શન તેહને, જેનું બીજું નામ સમક્ષિત. ૧

હવે ચારિત્ર તે આવતાં કર્મને રોકે તે. નવાં કર્મને ન બ્રહે તે ચારિત્ર. અથવા કર્મને ચરે તે ચારિત્ર. ચારિત્ર કહો કે સંજમ કહો તે જોકજ છે.

તપ તે કર્મને નિર્જરે કર્મ મળને દૂર કરે આત્માને શુદ્ધ કરે તે તપ.

જ્ઞાન થકી બાલે સકળ, દરશન શ્રદ્ધા રૂપ ;
ચારિત્રથી આવત રહે, તપશ્ચા ક્ષપન સ્વરૂપ. ૧

સાખ ઉત્તરાધ્યયનના ૨૮મા અધ્યયનની.

પ્રશ્ન ૨-કેટલાક કહે ૧૧ કે સમક્ષિત જોટલે જ્ઞાનને સમક્ષિત સંહારી છે. જોટલે જ્યાં જ્ઞાન ને સમક્ષિત હોય ત્યાં ચારિત્ર હોયજ ૧૧ એમ કહે છે તેનું કેમ?

ઉત્તર-ઉત્તરાધ્યયનના ૨૮મા અધ્યયનની ૨૬મી ગાથામાં કહ્યું ૧૧ કે નત્થિ ચરિત્તં સમ્પવવિહૂણં, દંસણે ઉમ્મદયન્નં; સમક્ષિત વિના ચારિત્ર નહિ અને જ્યાં સમક્ષિત હોય ત્યાં ચારિત્રની સજના (અર્થાત્ ચારિત્ર હોય અથવા ન હોય.)

પ્રશ્ન ૩.—સમક્ષિત અને ચારિત્ર કેને કહે છે ?

ઉત્તર.—સાત પ્રકૃતિના ક્ષયોપશમ—ઉપશમ અને ક્ષય કરે તેને સમક્ષિત કહેવામાં આવે છે. સોળ ક્ષયા અને નવ નોકાપાનના ક્ષયોપશમ—ઉપશમ અને ક્ષય કરે તેને ચારિત્ર કહે છે.

પ્રશ્ન ૪.—સાત પ્રકૃતિ કઈ અને પચીસ પ્રકૃતિ કાં ?

ઉત્તર.—અનંતાનુભવીની ચોકડી (કોષ, માન, માયા, લોભ) મિથ્યાત્વ મોહનીય—મિથ્ય મોહનીય, અને સમક્ષિત મોહનીય. એ ૭ પ્રકૃતિ તેમાં ૩ દર્શનાવરણીયની છે. અને ચાર ચારિત્રાવરણીયની છે. તે ૪ અને અપ્રત્યાખ્યાનીની ચોકડી, પ્રત્યાખ્યાનીની ચોકડી, અને સંજ્ઞાની ચોકડી મળી ૧૬ ક્ષાય અને હાસ્ય ૧, સ્તી ૨, અસ્તી ૩, ભય ૪, શોક ૫, દુઃખ ૬, સ્ત્રીવેદ ૭, ગુણવેદ ૮, ને નપુંસકવેદ ૯, એ ૯ નોકાપાન મળી ૨૫, પ્રકૃતિ ચારિત્રાવરણીયની છે. (એ ૨૮ પ્રકૃતિ મોહનીય કર્મની ભણવી.)

પ્રશ્ન ૫.—સમક્ષિતની પ્રાપ્તિને માટે ૭ પ્રકૃતિના ક્ષયોપશમાદિક કરવે. તેમાં પ્રથમ અનંતાનુભવીની ચોકડી મુખ્યત્વે કહી છે તે તે ૪નું આવરણ બસે ત્યારે તે ચારિત્રનો ગુણ પ્રગટ થયો કહેવાય. અને અદિર્થ તે સમક્ષિતની પ્રાપ્તિમાં કહે છે તેનું શું સમજવું ? અને ૭ પ્રકૃતિનું આવરણ બસવાથી—એટલે ક્ષયોપશમાદિ થવાથી સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ હોય તે ચારિત્ર પણ સાથેજ તેમાં પણ પહેલુંજ ગણવું પડયે.

ઉત્તર.—પ્રથમની ચોકડી એ કે કહી છે તે ચારિત્રાવરણીયની પણ સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ વિના (એટલે દર્શનાવરણીયની ત્રિક ખરપા વિના) અનંતાનુભવીની ચોકડી બસે તે પણ તે ચારિત્રનો ગુણ પ્રગટ કરી શકતી નથી. કારણ કે ગંઠી ભેદ તે મિથ્યાત્વ મોહનીય બસે ત્યારે યાચ છે તે પહેલાં અનંતાનુભવીની ચોકડી બસે તે પણ વળતે મિથ્યાત્વનો ઉદય હોવાથી તેનું પાછું પડવું યાચ છે, તેથી ચારિત્રનો ગુણ અંશમાત્ર પણ યાતો નથી. પરંતુ અનંતાનુભવીની ચોકડીનો ઉપશમ પ્રથમ પહેલેજ ગુણાણે થવા સંભવ છે. તેના બે ભેદ છે. ૧ એકેક જીવ અનંતાનુભવીનો ઉપશમ કરી અંતો દોઢકોડીની હદ સુધી આવીને પાછું ફરવું કરે છે. તેનું કારણ દર્શનાવરણીય ત્રિકનો ઉદય હોવાથી એટલે મિથ્યાત્વ મોહનીયના ઉદયથી ઉપશમાવેલી અંતાનુભવીની ચોકડીનો ઉદય યાચ છે તેથી તે પ્રથમ ગુણસ્થાન છોડી શકતો નથી. પરંતુ ઉપશમાવેલી પ્રકૃતિથી એ ગુણ થયો કે અંતો દોઢકોડીની હદમાં આવ્યો.

૫ પાંચમો અનંતાનુબંધીનો ચોક ૪ નો ક્ષય અને મિથ્યાત્વ મો.
૧ મિથ્ર મો. ૨ એ ૨ નો ઉપશમ અને સમક્ષિત મોહનીયનો ઉદય. એ
પાંચમો ભાંગે.

(૬) છઠો અનંતાનુબંધીનો ચોક ૪ મિથ્યાત્વ મોહનીય ૫, એ
૫ પ્રકૃતિનો ક્ષય, મિથ્ર મોહનીયનો ઉપશમ, સમક્ષિત મોહનીયનો ઉદય, એ
છઠો ભાંગે.

(૭) સાતમો ભાંગે.—અનંતાનુબંધીનો ચોક ૪ મિથ્યાત્વ
મોહનીય ૫ મિથ્ર મોહનીય ૬ એ ૬ પ્રકૃતિનો ઉપશમ, સમક્ષિત મોહનીયનો
ઉદય એ સાતમો ભાંગે. એ ભાંગાથી પડવાઇ હોય છે. એ ક્ષયોપશમ સમક્ષિત
ક્રીડે. એ ક્ષયોપશમ સમક્ષિતના ૭ ભાંગા કલા.

સાતમાન સમક્ષિત, ને અનંતાનુબંધીનો ચોક ૪ નો ઉદય,
મિથ્યાત્વ મોહનીય ૧, મિથ્ર મોહનીય ૨, એ ૨ નો ઉપશમ, અને સમક્ષિત
મોહનીયનો વિદેશ ઉદય. તે સાતમાન સમક્ષિત કહીએ. એ પણ ક્ષયોપશમ
સમક્ષિતને અંશ ભળવો. તેનો ૮ મો વિકરણ ગણ્યો છે.

ને મોહનીય કર્મની ૭ પ્રકૃતિ પાંચ સમક્ષિતને આવરણ કરનારું
સ્વરૂપ ૧૫.

પ્રથમ ૬.—ચારિત્રાચરણીય મોહનીય કર્મની ૨૧ પ્રકૃતિનું સ્વરૂપ
દી ઉડે.

ઉત્તર—ચારિત્રને આવરણ કરનાર મોહનીય કર્મની ૨૧ પ્રકૃતિ છે
તે ચારિત્રનું દાંત્ય છે. તે મોહનીય વધાખ્યાત ચારિત્ર અવશ્ય છે. તે ૨૧
પ્રકૃતિ મોહનીય એક પણ પ્રકૃતિ ઉદયમાં હોય તો વધાખ્યાત ચારિત્ર ન
હોય તે વધાખ્યાત ચારિત્રના એ કોઈ ઉપશમ ૧, ક્ષયક ૨, ને ઉપશમ
વધાખ્યાત ચારિત્ર છે તે ૨૧ પ્રકૃતિ પૂર્વે કહી તે સર્વે ઉપશમ કીધી છે.
૫૧ ૨૧ મોહનીય પ્રકૃતિ સનામાં છે, તે ઉદયમાન થયે તે ઉપશમ ચારિત્ર
૧૧ મોહનીય છે. અને પૂર્વે ૧૧ પ્રકૃતિ મૂળથી જ ક્ષય કીધી છે.
સ્વરૂપ ૧૧ તે ક્ષયક ચારિત્ર કહીએ તે ૧૨ મોહનીય છે. તે ઉપશમ
ચારિત્ર ૧ અને ક્ષયક ચારિત્ર ૨, એ ૨ વધાખ્યાત ચારિત્રના બે છે.
મોહનીય કર્મને ઉદય નીચે તે પણ વધાખ્યાત ચારિત્ર કહીએ.

પ્રથમ ૧૦.—કેવે ક્ષયોપશમ ચારિત્રનું સ્વરૂપ કેવું હોય? ૨૧
મોહનીય? અને ઉપશમ મોહનીય?

ઉત્તર—તેનું સ્વરૂપ એ છે કે, ચારિત્રાવરત્તીર મોહનીય કર્મની ૨૧ પ્રકૃતિ છે તેના વિકલ્પ ઘણા છે. ૨૧ પ્રકૃતિ માંહેલી કોઇ ક્ષય કીધી હોય, કોઇ ઉપશમ કીધી હોય, કોઇનો ઉદય હોય (ક્ષયોપશમ સમક્રિતનો પરે) તે ક્ષયોપશમ ચારિત્ર જાણવું. તે ડાહ્યા પાણી અમાન ચારિત્ર છે. તે માંહેલી જોડેલી મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિનો ઉદય છે તેટલો મેરુ જાણવો. હવે ૪ ચારિત્રમાં ક્ષયોપશમ ભાર છે તે સચળી છે તેટલોજ મેરુ છે તે ક્ષયોપશમ ભાવ ચારિત્ર કહીએ. તે ક્ષયક થેણીએ ચડતાં ૮ મે ૯ મે ૧૦ મે જીરણો ક્ષયોપશમ ભાવ ચારિત્ર છે. હવે ૬ કે ૭ મે-શુભકાએ ચો ક્ષયોપશમ ચારિત્ર હોય તેને અપ્રત્યાખ્યાની ચોકડીનો ક્ષય, ચો ૧૪ પ્રકૃતિનો ઉપશમ, અને સંસ્કરણની ચોકડીનો ઉદય. એણી રીતે ક્ષયોપશમ ચારિત્રના ભાંગા ઘણા છે. તે ક્ષયોપશમ ચારિત્રનું સ્વરૂપ જાણી ભાંગા કરવા.

પ્રશ્ન ૧૧.—અનંતાનુભવીની ચોકડીનું સ્વરૂપ શું ?

ઉત્તર—અનંત અનુભવ એટલે અનંત કાળ થયાં થતા આવતો એક ધડી એક મોહનીય કર્મના જોધને સાંકળના કડાની પંકે જોડાયેલો આશ્યો આવતો બંધ તે અનંત અનુભવ કહીએ. એટલે ત્રીસ કાપની ચોકડી (કોષ, માન, માયા, લોભ,) તે અનંતાનુભવીની ચોકડી કહીએ. આ ચોકડી સમક્રિતને પ્રાપ્ત થવા દે નહીં.

આ ચોકડી ખસ્યા પડેલાં મિથ્યાત્વ મોહનીય, મિત્ર મોહનીય અને સમક્રિત મોહનીયનું ભજ મોથું પડતું નથી. તેનો ઉપશમ ક્ષય કે ક્ષયોપશમ થઈ શકતો નથી. અર્થાત્ સમક્રિતની પ્રાપ્તિને માટે અનંતાનુભવીની ચોકડી મિથ્યાત્વ મોહનીય, મિત્ર મોહનીય, અને સમક્રિત મોહનીયનું સ્વરૂપ જાણીને તેને દૂર કરવાથી બીજા ચારિત્રાદિક અનેક આત્મિક શુભો પ્રગટે છે.

પ્રશ્ન ૧૨.—મિથ્યાત્વ મોહનીય, મિત્ર મોહનીય, અને સમક્રિત મોહનીયનું સ્વરૂપ શું ?

ઉત્તર—મોહનીય કર્મના ત્રે ભેદ છે, દર્શન મોહનીય ૧ ચારિત્ર મોહનીય ૨. તેમાં દર્શન મોહનીય આત્માનું સ્વરૂપ દેખવામાં અસમર્થ ઉપજાયે, અને ચારિત્ર મોહનીય ચારિત્રમાં વ્યાખેડ ઉપજાયે, તે દર્શન મોહનીયનાં દસ આદ્ય થાય તો મિથ્યાત્વ દર્શિને ઉજ્જવ ધરા ન દે એમ એકોદ્ગરાદિક છત્રને મિથ્યાત્વ મોહનીયનાં દસ આદ્ય ૧૧ તેને મિથ્યાત્વ દર્શિ અત્યંત મલિન છે. ધડી મિથ્યાત્વ મોહનોવની વર્જણા દાર આરે તે દાર થાય અને કંઈક મિથ્યાત્વની વર્જણા સખમાં છે કંઈક મિથ્યાત્વનો વર્જણ

૫ પાંચમો અનંતાનુબંધીના ચોક ૪ નો સ્વ અને મિથ્યાત્વ મો.
૧ મિથ્ર મો. ૨ એ ૨ નો ઉપશમ અને સમકિત મોહનીયનો ઉદય એ
પાંચમો ભાંગો.

(૬) છઠ્ઠો અનંતાનુબંધીના ચોક ૪ મિથ્યાત્વ મોહનીય ૫, એ
૫ પ્રકૃતિનો સ્વ, મિથ્ર મોહનીયનો ઉપશમ, સમકિત મોહનીયનો ઉદય, એ
છઠ્ઠો ભાંગો.

(૭) સાતમો ભાંગો.—અનંતાનુબંધીના ચોક ૪ મિથ્યાત્વ
મોહનીય ૫ મિથ્ર મોહનીય ૬ એ ૬ પ્રકૃતિનો ઉપશમ, સમકિત મોહનીયનો
ઉદય એ સાતમો ભાંગો. એ ભાંગાથી પડવાઈ હોય છે. એ ક્ષયોપશમ સમકિત
કહીએ. એ ક્ષયોપશમ સમકિતના ૭ ભાંગા કહ્યા.

સાસ્વાદાન સમકિત, ને અનંતાનુબંધીના ચોક ૪ નો ઉદય,
મિથ્યાત્વ મોહનીય ૧, મિથ્ર મોહનીય ૨, એ ૨ નો ઉપશમ, અને સમકિત
મોહનીયનો વિશેષ ઉદય. તે સાસ્વાદાન સમકિત કહીએ. એ પણ ક્ષયોપશમ
સમકિતનો અંશ જાણવો. તેનો ૮ મો વિકલ્પ ગણ્યો છે.

એ મોહનીય કર્મની ૭ પ્રકૃતિ પાંચ સમકિતને આવરણ કરનારું
સ્વરૂપ કહ્યું.

પ્રશ્ન ૯.—ચારિત્રાવરણીય મોહનીય કર્મની ૨૧ પ્રકૃતિનું સ્વરૂપ
શી રીતે ?

ઉત્તર—ચારિત્રને આવરણ કરનાર મોહનીય કર્મની ૨૧ પ્રકૃતિ છે
તે ચારિત્રનું ઢાંકણ છે. તે મોહથી યથાખ્યાત ચારિત્ર અવરાય છે. તે ૨૧
પ્રકૃતિ માંહેલી એક પણ પ્રકૃતિ ઉદયમાં હોય તો યથાખ્યાત ચારિત્ર ન
હોય. તે યથાખ્યાત ચારિત્રના એ લેહ: ઉપશમ ૧, ક્ષાયક ૨, જે ઉપશમ
યથાખ્યાત ચારિત્ર છે તે ૨૧ પ્રકૃતિ પૂર્વે કહી તે સર્વે ઉપશમ ક્રીધી છે.
પછી ૨૧ માંહેલી પ્રકૃતિ સત્તામાં છે, તે ઉદયમાન યથો તે ઉપશમ ચારિત્ર
૧૧ મે ગુણકાણે છે. અને પૂર્વોક્ત ૧૧ પ્રકૃતિ મૂલથીજ સ્વ ક્રીધી છે.
સત્તામાં નથી તે ક્ષાયક ચારિત્ર કહીએ. તે ૧૨ મે જીવકાણે છે. તે ઉપશમ
ચારિત્ર ૧ અને ક્ષાયક ચારિત્ર ૨, એ ૨ યથાખ્યાત ચારિત્રના લેહ છે.
મોહનીય કર્મને ઉદય નથી તે પણ યથાખ્યાત ચારિત્ર કહીએ.

પ્રશ્ન ૧૦.—હવે ક્ષયોપશમ ચારિત્રનું સ્વરૂપ કેવું હોય ? સ્વ
શું કહ્યું ? અને ઉપશમ શું કહ્યું ?

ઉત્તર—તેનું સ્વરૂપ એ છે કે, ચારિત્રાવરણીય મોહનીય કર્મની ૨૧ પ્રકૃતિ છે તેના વિકલ્પ યજ્ઞ છે. ૨૧ પ્રકૃતિ માંદેલી કોણ ક્ષય કીધી હોય, કોણ ઉપશમ કીધી હોય, કોણનો ઉદય હોય (ક્ષયોપશમ સમક્રિતની પર.) તે ક્ષયોપશમ ચારિત્ર બદલવું. તે ટાલના પાણી સમાન ચારિત્ર છે. તે માંદેલી નેટલી મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિનો ઉદય છે તેટલો મેઝ બજવેલ હવે ૪ ચારિત્રમાં ક્ષયોપશમ ભાગ છે તે સરાગી છે તેટલોજ મેઝ છે તે ક્ષયોપશમ ભાગ ચારિત્ર ઠડીએ. તે ક્ષયક્રમેથીએ ચડતાં ૮ મે ૯ મે ૧૦ મે જીવ્યાલો ક્ષયોપશમ ભાગ ચારિત્ર છે. હવે ૬ કે ૭ મે-ગુણકાણે ચી ક્ષયોપશમ ચારિત્ર હોય તેને અપ્રત્યાખ્યાની ચોકડીનો ક્ષય, રોય ૧૩ પ્રકૃતિનો ઉપશમ, અને સંજવલની ચોકડીનો ઉદય. એટલી રીતે ક્ષયોપશમ ચારિત્રના ભાંગા યજ્ઞ છે. તે ક્ષયોપશમ ચારિત્રનું સ્વરૂપ બહુ ભાંગા કરવા.

પ્રશ્ન ૧૧.—અનંતાનુબંધીની ચોકડીનું સ્વરૂપ શું ?

ઉત્તર—અનંત અનુબંધ એટલે અનંત કાગ યજ્ઞ યતો આવતો એક પછી એક મોહનીય કર્મના જંધને સંક્રિગના કડાની પેઠે બોધાયેલો ચાલ્યો આવતો જંધ તે અનંત અનુબંધ ઠડીએ. એટલે ત્રીસ કથાયાંની ચોકડી (કોષ, માન, માયા, લોભ,) તે અનંતાનુબંધીની ચોકડી ઠડીએ. આ ચોકડી સમક્રિતને પ્રાપ્ત થવા દે નહીં.

આ ચોકડી ખસ્યા પડેલાં મિથ્યાત્વ મોહનીય, મિથ્ર મોહનીય અને સમક્રિત મોહનીયનું બગ મોથું પકડું નથી. તેનો ઉપશમ ક્ષય કે ક્ષયોપશમ થઈ શકતો નથી. અર્થાત્ સમક્રિતની પ્રાપ્તિને માટે અનંતાનુબંધીની ચોકડી મિથ્યાત્વ મોહનીય, મિથ્ર મોહનીય, અને સમક્રિત મોહનીયનું સ્વરૂપ બહુની તેને દૂર કરવાથી બીજા ચારિત્રાદિક અનેક આત્મિક સુલો પ્રગટે છે.

પ્રશ્ન ૧૨.—મિથ્યાત્વ મોહનીય, મિથ્ર મોહનીય, અને સમક્રિત મોહનીયનું સ્વરૂપ શું ?

ઉત્તર—મોહનીય કર્મના બે ભેદ છે, દર્શન મોહનીય ૧ ચારિત્ર મોહનીય ૨. તેમાં દર્શન મોહનીય આત્માનું સ્વરૂપ દેખામાં વ્યામોહ ઉપજાવે, અને ચારિત્ર મોહનીય ચારિત્રમાં વ્યામોહ ઉપજાવે, તે દર્શન મોહનીયનાં દસ ગાદાં થાય તો મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટિને ઉત્ત્વજ થવા ન દે જેમ એકંદ્રેયાદિક જીવને મિથ્યાત્વ મોહનીયનાં દસ ગાદાં ॥ તેને મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટિ અત્યંત મલિન છે. પછી મિથ્યાત્વ મોહનોવની વર્ગજ્ઞા હોય આવે તે ક્ષય થાય અને કંઈક મિથ્યાત્વની વર્ગજ્ઞા સત્યામાં છે કંઈક મિથ્યાત્વની વર્ગજ્ઞા

ઉદયમાં છે તેથી મિથ્યાત્વ દષ્ટિ ઉત્પન્ન થાય, પણ મિથ્યાત્વ મોહનીયના ઉદયથી શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મની યોગબાધુ થવા ન દે. કુદેવ કુગુરુ, કુધર્મ વદ્યત લાગે, શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મથી ઉપરાઠા રહે તે મિથ્યાત્વ મોહનીય બાધુની તે મિથ્યાત્વ મોહનીય હયોપશમ સમ્યક્ત્વનું આચરણ-ઠાંકણ છે.

અને મિથ્ય મોહનીય તે કોને કહીએ? મિથ્યાત્વ મોહનીયનાં ફળ યોગવનાં થોડાં રહ્યાં તે વારે એવા પ્રણામ થાય, શુદ્ધ દેવ ગુરુ ધર્મ ઉપર દ્વેષ પત્તુ નથી, તેમની આસ્તા પણ નથી, અને કુદેવ કુગુરુ કુધર્મનો અંત-રંગ અનુરાગ પણ નથી, ખોટા બુડા બાધુવા નથી, તે બેહુની સમજ નથી. તે મિથ્ય મોહનીય કહીએ એવા પ્રણામ અંતર્બુદ્ધિ રહે. મિથ્ય મોહનીય તે ઉપશમ સમકિતનું આચરણ છે, પણ અત્યંત ગાદું ઠાંકણ નથી.

અને સમ્યક્ત્વ મોહનીય ત્રીજી છે, તે ક્ષાયક-સમકિતનું ઠાંકણ છે. પણ મિથ્યાત્વની સમકિત મોહનીય નથી. સમકિત મોહનીયવાગાને હયોપ-શમ સમકિત છે, પણ સમકિત શુદ્ધ હોવા ન દે સંકારિક દોષ સહિત સમકિત છે. જેમ વૃદ્ધ પુરૂષ લાકડી થઈ પણ ગાદી પકડી ન બંધ પણ દાસપદ્મી છેડે નહિ. તેને સમકિતમાં નિઃસંકપણું નહિ. નાજીતરાએ દસતંદરાએ અસ્તિતંરાએ ઇત્યાદિક અંતર દેખીને સંકાં ઉપજે તે સમકિત થઈ મેડ છે તે ત્રિયિત્ત મેડ રહ્યો છે. જેમ નીલ ગુલીનાં ખોખાં વખને પાંચ જગી તેમાં ત્રિયિત્ત કલકની કંચ પડે તેમ સમકિતમાં મેડની કલક પડે તેથી સરોવ દોષ તે ચલ ૧, મલ ૨, અગાડ ૩, તે સમકિત મોહનીય કહેવાય.

અને અખત્ર યાગ કોઈ કહે કે, દેવ ગુરુ ધર્મ ઉપર રાગ કરે તે સ-મકિત મેડનંદવ કહીએ, તે બુઝા છે. દેવગુરુ ધર્મપર રાગ તો ૧૦ મા ગુણગણા લગી ॥ અને સમકિત મેડનીય તો ક્ષાયક સમકિત પ્રાપ્ત ન થયું દોષ તાંકણી દોષ તે મટે એ થાન ન મળે.

અને કેડ કહે કે, જે દેવ ગુરુ ધર્મ સેવનાં ઇંદવોક ફલ પ્રાપ્તિ, સાંતાન, કલકાદિ ઇત્યાદિ થાય, પરંતુ કુદેવ કુગુરુ કુધર્મ ગુણગણિ માને તે સમ્યક્ત્વ મેડનંદવ કહીએ તે વગર પ્રમાણ છે. તે ૧ ચલ, ૨ મલ, ૩ અગાડ એ મટેલ ઇત્યાદિ બાધુના જેમ જાડ, તથા ઇંદવોક પરવોકની આથાએ કાચ તે પણ સમકિત મેડનીયનું કારણ બાધુનું. એ પણ ત્રિયિત્ત મેડ મિથ્યાત્વ કહેએ છે. પણ કલકાદિ ફલક સમકિત આસ્તા ન દે. તે મટે સમકિત મેડનંદવ કહીએ.

સમકિતવંત આણી, લોકિક દેવ શરૂ કે ધર્મને ધર્મ બુદ્ધિએ સ્વાર્થબુદ્ધિએ માનેજ નહિ. પણ લોકોત્તર દેવ શરૂ કે ધર્મની ઉપાસ સ્વાર્થબુદ્ધિએ કરે. જેમકે કોઇ સમકિતીને યા તેના સંબંધોને બિમાર હોય તેની શાંતિને માટે શાંતિનાથ ભગવાનની માગા દેરવે, કષ્ટીય આંખેલાદિ તપ કરે, દેવ શુભાદિકની માનતા માને કે આમ કરવાથી શાંતિ મળે, દુઃખ ટળવે, પરંતુ એવી દ્રઢતા ન રહે કે માતાં કરેલાં કર્મો લોગબ્યા મરે, વિના કેમ છૂટે. માટે તેને સમકિત મોહનીયને ઉદય સમજવો. કાચક સમકિતીને એવી જમણા ન હોય, પોતાનાં કર્મ ઉદય આગ્યાં જાણે.

પ્રશ્ન ૧૩.—સમસ્ત વેયણીને, મિચ્છત વેયણીને, સમા મિચ્છત વેયણીનેનો અર્થ શું?

ઉત્તર—સમકિત મોહનીયના ઉદયે જે મોહનીય કર્મ વેદવામાં આવે તે સમસ્ત વેયણી ૧ અને મિચ્છાત્વ મોહનીયના ઉદયે જે મોહનીય વેદવામાં આવે તે મિચ્છત વેયણી ૨ અને મિત્ર શુભકાળે જે મોહનીય વેદવામાં આવે તે સમા મિચ્છત વેયણીને કહીએ. ૩

પત્તવણા સૂત્ર છાસક હજાર—તેના પદ ૨૩ મે—કર્મ પ્રકૃતિમાં મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિમાં કશું છે કે—સમકિત વેદની તે જન પ્રણીત તત્ત્વની ધદા અંતરગત આત્મિક રૂપ સમ્યક્ત્વ જાણવું તે સમ્યક્ત્વ વેદની તે બદિ સમ્યક્ત્વ વેદની ને મિચ્છાત્વની પ્રકૃતિ તે અતિચાર સંભવે. તે એ પરમાત્મિક દાયોપચામિક તે દર્શન મોહનીયને ઉદયે સમ્યક્ત્વ વેયણી કહીએ. ૧

પણી જન પ્રણીત તત્ત્વની ધદા ન હોય તે મિચ્છાત્વરૂપ હોય તે મિચ્છાત્વવેદની. ૨

જે મિત્ર રૂપ તે જન પ્રણીત તત્ત્વની ધદાને તથા મિચ્છાત્વની ધદાને નિરે નહિ બને ઉપર રાગ પણ નહી અને દ્રેષ પણ નહિ તે મિત્ર મોહનીયને ઉદયે, મિત્ર વેયણી કહીએ. ૩ એ પ્રમાણે પ્રકૃતિ દ્વારમાં કહેવ છે.—

જે સમ્યક્ત્વ મિચ્છાત્વ પુરગમ થયે તે જન કોઇ એક સમ્યક્ત્વને પણ વિશેષ લાભે તેહના ત્રણ ભેદ કહેવા તે એમ—

(૧) સર્વ વિશુદ્ધ (૨) અર્ધ વિશુદ્ધ, (૩) અવિશુદ્ધ તેમાં જે સર્વ શુદ્ધ છે તેને સમ્યક્ત્વ વેદનીપણું લાભે. ૧ અને જે અર્ધ વિશુદ્ધ છે તેને વેદનીપણું લાભે. ૨ અને અવિશુદ્ધપણું ધરે તે મિચ્છાત્વ વેદનીપણું. ૩ તેહને બંધ સંભવે.

સમસ્ત વેયણીજેની સ્થિતિ જ્યન્ય અંતર્મુદૂર્ત ઉત્કૃષ્ટ ૬૬ સાગ-
રોપમ ઝાઝેરી દહી. મિથ્યાત્વ વેદનીની સ્થિતિ જ્યન્ય અંતર્મુદૂર્ત ઉત્કૃષ્ટ
૭૦ કોણ કોઠ સાગરોપમની-મિથ વેદનીની સ્થિતિ જ્યન્ય ઉત્કૃષ્ટ
અંતર્મુદૂર્તની.

ઉપરના ન્યાયથી જણાય છે કે જ્યાંસુધી દ્વાયક સમક્તિ ન થાય
ત્યાંસુધી સમ્યક્ત્વ વેદની હોય તે દર્શન મોહનીયને ઉડ્યે હોય. અને જ્યાં
સુધી દ્વાયક જણાવવાનું ચારિત્ર ન આવે ત્યાંસુધી ચારિત્રાવરણીનો ઉદય
કહેવાય પણ દર્શન મોહનીયનો સંબંધ નહિ. દર્શન મોહનીય તો પ્રથમની
ત્રણ પ્રકૃતિના ઉદયનો છે અને ત્યાંસુધી તેને મોહનીયનું વેદવાપણું છે. તે
દ્વાયક સમક્તિ પ્રાપ્ત થયે તેનો નાશ થાય છે. પછે તેનું વેદવા પણું
નથી રાખવું:—

પ્રશ્ન ૧૪.—કયાય વેયણીજેનો કયાય વેયણીજે એટલે શું ?

ઉત્તર—મોક્ષ દ્વાયની પ્રકૃતિ માટેલી જે કયાયની પ્રકૃતિનો ઉદય
દર્શને વેદનમાં આવે તે કયાય વેયણીજે—અને નવ નોકયાયની પ્રકૃતિ
ઉદયપદ્ધતિને તે વેદનામઃ આવે તે, નોકયાય વેયણીજે કહીએ.

પ્રશ્ન ૧૫.—ઉપરનામ્બયનના રૂઢ અમ્બયનમાં પહેલાજ બેલમાં કહ્યું
કે તે જાનવર મધેત્રનું (વેરામ્બનું) શું રૂઢ ? તે વેરામ્બ સમક્તિના ધરનો
કે મિથ્યાત્વના ધરનો ?

ઉત્તર—તે પહેલાં પેલમાં આમની દરીકન જોતાં તે-વેરામ્બ સમક્તિ
પ્રાપ્ત થાય પછે તેને છે. પણ મિથ્યાત્વના ધરનો નથી, પરંતુ સમક્તિની
પ્રાપ્તિના ધરનો છે.

પ્રશ્ન ૧૬.—તે વેરામ્બનને શુંશાસ્ત્ર કયું કરીએ ?

ઉત્તર—પ્રશ્ન ૧૬ તે પહેલું કહેલ દ્વાયક તરીકે, જેમ સારવાદન
પ્રકૃતિ, પહેલું જાણવું પડે છે અને મિથ્યાત્વને પ્રાપ્ત થયે નથી ત્યાંસુધી
તેમ જાણવું પડે છે. તેમ સમક્તિને પ્રાપ્ત થયા જોય મા પ્રિયે
રૂઢ વેદવાપણું જેવું જાણવું પડે છે. શાસ્ત્ર પ્રવર થાય પણ જ્યાંસુધી
સમક્તિ પ્રાપ્ત થઈ નહીં ત્યાંસુધી તેનું શાસ્ત્ર તે પહેલું જાણવું.

પ્રશ્ન ૧૭.—તેથી શુંશાસ્ત્ર પનીર લાગાર થાય બરા ? અને શા
રૂઢ વેદવાપણું તે કહેવાય ?

ઉત્તર—સમક્તિની પ્રાપ્તિને જાણવું પડે છે. શાસ્ત્ર પ્રતી આવે તો
જોઈએ તે રૂઢ વેદવાપણું જેવું જાણવું પડે છે. શાસ્ત્ર પ્રતી આવે તો
જોઈએ તે રૂઢ વેદવાપણું જેવું જાણવું પડે છે.

દયા ધારી તેથી પરીતસંસાર કર્યો અને મનુષ્યનું આડિયું બાંધ્યું એ સાતા સૂત્રમાં કહ્યું છે. તેમજ સુબાહું કુમારના ભવે સુમુખ ગાંધાપતી બંને સાધુને દાન દેવાથી (દાન દેવાની યદ્દા થવાથી) પરીતસંસાર કર્યો અને મનુષ્યનું આડિયું બાંધ્યું છે સાખ વિપાક સૂત્રની—એવા સમકિત પ્રાપ્ત થયા પહેલાં પાંચ લક્ષણ મળી આવે તો પરીતસંસાર થવાના દાખલા ઘણા છે. તેમજ વરણ નાગ નતુયાના બાગમિત્રને ધર્મની યદ્દા થવાથી સમકિત વિના પણ બે લવ મનુષ્યના કરી એકે બાધે એમ લગ વતીઓમાં કહ્યું છે. માટે યમ ૧ સર્વેગ ૨ નિર્વેગ ૩ અનુકંપા ૪ ને આસ્તા ૫ એ ૫ સમકિતને પ્રાપ્ત થવાનાં આગમયેલીનાં લક્ષણ છે. એકાદ બંને આંતરે અવરય સમકિતની પ્રાપ્તિ થાયે પણ વર્તમાને તો મિત્રાંતર શુભકાલે કહેવાય.

મથ ૧૮.—મેરકુમારના ભવને હાથીના ભરામાં સસવાની દયા ધારવાથી, નહિ પ્રાપ્ત થયેલું એવું સમકિતરત્ન પ્રાપ્ત થયું અને તેથી પરીતસંસાર કર્યો ને મનુષ્યનું આડિયું બાંધ્યું એમ સાંભળીએ છીએ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—સાતા સૂત્રમાં તે વાત છે. પણ સમકિતરત્ન પ્રાપ્ત થયું એમ નથી ત્યાંતો એમ કહ્યું છે કે—

બલદ્વેષં સમ્પરાર્પણં, લદ્વેષં વાજાગુલ્લગાદ્વા ૪ સંસારં પરિતં કરેદ મનુસાહયં નિરંપદ્મ.

એટલે સમકિતરત્ન લાધ્યું નથી, પણ લાધ્યું છે પ્રાણી જૂન, ભવ, સત્ત્વની અનુકંપા—દયા તેને કરીને પરીતસંસાર કર્યો અને મનુષ્યનું આડિયું બાંધ્યું. એ વાત પ્રમાણ છે કારણ કે, એ સમકિત પ્રાપ્ત થયું હોય તો સમકિતમાં મનુષ્યના આડિયાનો બંધ પડે નહિ લગવતીઓમાં યતક ૩૦ એ એકસરજીના અધિકારે કહ્યું છે કે—સમકિતની મનુષ્ય તિવર્ય એક દેવતાનુજ આડિયું બાંધે, અને નારદી દેવતા એક મનુષ્યનુજ આડિયું બાંધે. એ લેએ પોતાના ભવમાં પરીતસંસાર કર્યો અને મનુષ્યનું આડિયું બાંધ્યું તે સમકિતમાં પણ સમકિત પ્રાપ્ત કરનારી અનુકંપા—દયા પ્રગટ થવાથી એ શુભ થયો અને મેરકુમારના ભરામાં સમકિતની પ્રાપ્તિ થઈ.

ઉત્તરાધ્યયનના ૨૯ મા અધ્યયનમાં કહેલા પહેલા બેભમાં સર્વે ધર્મની યદ્દા ઉત્પત્ત થાય તે પણ પાંચ લક્ષણ મળેલું એક લક્ષણ સમકિતની પ્રાપ્તિ તો અનંતાનુબંધીની ચોકડીનો ક્ષય થયા બાદ, આદનીયની ત્રિકોનો ક્ષયોપશમ થયે થાય છે.

આ ઉપરના પાઠથી યોગે શુભકાળે ક્ષાયક સમકિત સિદ્ધ થાય છે.

મસ ૨૦.—યોગે શુભકાળે ક્ષાયક સમકિત ખાતીએ 'તો તેજ' ભરે.
યોગે કેમ જાય ?

ઉત્તર—તેજ ભરે મોક્ષ જવાવાળા છવને યોગે શુભકાળે ક્ષાયક સમકિત મગદ થયું હોય, ને યોગેથી છો સાતમે ને આઠમે શુભકાળે ક્ષાયક ભારે વ્યગ્રા ચારિત્રાચરણીયની પ્રકૃતિયોને ખપાવતા ક્ષાયક એટીએ ચાલી ૬ મે ૧૦ મે શુભકાળે થઇ ૧૨ મે શુભકાળે મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિનો ક્ષાય કરી જ્ઞાનાચરણીય દર્શનાચરણીય અને અંતરાય કર્મનો ક્ષાય ક્ષાય કરી અર્થાત્ ૪ ધનધાત્રી કર્મનો ક્ષાય કરી કેવળ જ્ઞાન કેવળ દર્શન મગદ કરી ૧૩ મે શુભકાળે પ્રવર્તે અને ઉવટે ૧૪ મે શુભકાળે બાહ્યનાં કર્મ (વેદની આડખું નામ ને યોગ) નો ક્ષાય કરી મોક્ષગતિને પામે. તે તેજેજ ભવમદ્ભેદનું સિદ્ધિપદ કહેવાય. તેના જે વર્ગ છે ૧ એક રાક્ષિંગી પ્રવર્તન ચારિત્રવંત. અને બીજા ભાવ ચારિત્રવાળા મુદ્ધતિંગી યોગે શુભકાળે ક્ષાયક સમકિત ક્ષાયક ભાવ મગદ કરી ચડતે શુભકાળે પરિણામની ધારાએ પ્રકૃતિઓનો ક્ષાય કરી કેવળ જ્ઞાન મગદ કરે ભરત મહારાજની પેરે અને તેમજ મદ્ દેવા ભગવાનીના ન્યાયે વાતસંધિક મેક્ષ કૃતને પણ મેળવે.

અને યોગે શુભકાળે ક્ષાયક સમકિતી કાગ કરે તો ત્રીજે ભરે અવરય મોક્ષ જાય.

આ પાઠના અર્થમાં કોઇ કોઇ વાલી જેવીને ક્ષયોપશમ સમકિત તથા ઉપશમ સમકિતનો અર્થ કરે છે તે પોતાની શ્રદ્ધાનાં જેવાવુને લગ્ને જણાય છે પણ મૂળ પાઠમાં તો ક્ષાયક સમકિત પુણે રીતે સમજાય છે અને ટીકાકાર પણ એમજ કહે છે કે—

સમ્યક્ત્વમ્ નિર્મલમ્ વિનુદ્ધયા કૃત્રીયં પુનર્મય મદ્દળં નાતિકામાતે જ્ઞાનેન શુદ્ધ ક્ષાયક સમ્યક્ત્વવાન્ મય ત્રય મધ્યે મોદકં મજ્જત્યેવ ।

જો યોગે શુભકાળે આશી કહેલ છે. મૂળ પાઠમાં પણ અર્થાત્ બાધીની ચોકડી અને મિથ્યાત્વ મોહનીય તથા સમકિત મેહનીય (મિથ્ય મોહનીય જેના અંતરમેહમાં લેવી) એ પ્રકૃતિઓનાજ ક્ષયને અર્થિત છે. તેથી યોગે શુભકાળે ક્ષાયક સમકિત પ્રાપ્ત થાય એમ સ્વં પાઠ સ્પષ્ટ છે.

મસ ૨૧.—કેટલાક ઉપશમ તથા ક્ષયોપશમ સમકિત આશી નજી આવ કરવાનું કહે છે તો ક્ષાયક સમકિત ત્રણ ભવ કરે એવો કોઇ કાખલો ?

ઉત્તર—હામલો. તો ઉત્તરાધ્યયનમાં ૨૬ માં અધ્યયનનો કહ્યો છે તે અને વિશેષ વિચાર કરતાં કદાપિ ક્ષયોપશમ તથા ઉપશમ સમકિત આશ્રી ૪ ભવ માનીયે તોપણ તે મળે નહિ. કેમકે તેને માટે તો ઉત્કૃષ્ટો દેશેલ્લો અર્ધ પુદ્ગળનો કાળ કહ્યો છે. એટલે ઉપશમ સમકિત તથા ક્ષયોપશમ સમકિતવાળા અર્ધ પુદ્ગળ ઉલ્લેખ નહિ એમ સૂત્રથી જણાય છે. કેમકે તે સમકિતથી પંડવાનો અંભવ છે. કદાપિ તે સમકિત દટી રહે તો ૧૫ ભવમાં મોક્ષની પ્રાપ્તિ (ક્ષયોપશમવાળાને) દટી છે. સાળ વિપાક સૂત્રની સુબાહુ કુંભારના ભવની. અને ઉપશમ આશ્રી ત્રણ ભવ કહીયે તો ૧૧ મેં ગુણકાણે ક્ષાયક સમકિત નહિ માનવાવાળાને વંધો આવશે, કારણ કે ઉત્તરાધ્યયનમાં ૭ સાતે પ્રકૃતિનો ક્ષય થયો કહ્યો છે. માટે ૧૧ મેં ગુણકાણે ૨૮ પ્રકૃતિના ઉપશાંતને લઈને કાળ આશ્રી ત્રણ ભવ માનવાને વંધો આવે નહિ. પણ પટે તો છેવટે અર્ધ પુદ્ગળનો ભરૂંસો રહે. માટે ૨૬ માં અધ્યયનમાં કહેલ ત્રીજો ભવ ઉલ્લેખ નહિ તે ક્ષાયક સમકિત માટેજ કરે છે. અને દીકાકાર પણ મૂળ પાઠનેજ લઈને કહે છે.

તેમજ ભગવતીજી સતક ૮મે-ઉદ્દેશે ૧૦ મે-દર્શનની જગત્ત્ય મધ્યમ. ને ઉત્કૃષ્ટી આરાધના કહી છે તેમાં ઉત્કૃષ્ટી આરાધનાવાળાને એક ભવ, તથા બે ભવ કહ્યા છે. અને કંઠ્ય (દેવલોક) ની ગતિ પણ કહી છે. એ આશ્રી ક્ષાયક સમકિતવાળો કાંતો તેજ ભવે મોક્ષ જાય અને દેવલોક જાય તો બીજો ભવ મનુષ્યનો કરી મોક્ષ જાય એટલે મનુષ્ય ને દેવતાના મળી ત્રીજો ભવ ઉલ્લેખ નહિ એમ ક્ષાયક સમકિત આશ્રી કહેલ છે. એટલે કંઠ્ય દેવલોકમાં જવાવાળા ચોથા પાંચમા ગુણકાણા આશ્રી અને તેની સાથે ઉત્કૃષ્ટી, ચારિત્રની આરાધના કરી હોય તો કાંતો તેજ ભવે મોક્ષ જાય. તથા કંઠ્ય તથા કંઠ્યાતીતમાં પવ્વ જાય. છેવટે ત્રીજો ભવ તો ઉલ્લેખ નહીં.

પ્રશ્ન ૨૨.—અગ્નીઆરમે ગુણકાણે ક્ષાયક સમકિત લાલે કે નહિ ? અને લાલે તો કેવી રીતે ?

ઉત્તર—મોહનીય એ પ્રકારની છે. એક દર્શન મોહનીય અને બીજી ચારિત્ર મોહનીય. એ બેની મળી અઠાવીસ પ્રકૃતિ છે તે માંહેલી ૭ પ્રકૃતિનો ક્ષય કરી બાકીની પ્રકૃતિનો ઉપશમ કરી અગ્નીઆરમે ગુણકાણે જાય. એટલે સમકિતને આવરણ કરનારી પ્રકૃતિઓનો ક્ષય કર્યા પછી ચારિત્રને આવરણ કરનારી પ્રકૃતિઓને ઉપશમાવી ઉપશમ. એટલીએ ચડી અગ્નીઆરમે ગુણકાણે જાય.

પ્રશ્ન ૨૩—અગીયારમે શુભકાલેથી પડી ઠાણ પહેલે શુભકાલે જાય તેને કાચ થયેલી પ્રકૃતિનો ઉદય કેની રીતે થાય ?

ઉત્તર—આઠવીશ પ્રકૃતિને ઉપશમાવેલો પડે તો તેને પહેલે શુભકાલે જ્યાંવાગાને પ્રકૃતિઓનો ઉદય થાય. પણ કાચક સમકિતવાળો ચોથાથી નીચે પડે નહિ. મરે તોપણ ચોથા શુભકાલે તો રહેજ. એટલે પડે તો ચોથા કે આઠમા શુભકાલે અટકે. અથવા આઠમેથી કાચક મેળીએ ચડવું હોય તોપણ ચડે.

પ્રશ્ન ૨૪.—અગીયારમે શુભકાલે સાત પ્રકૃતિનો કાચ અને ૨૧ પ્રકૃતિનો ઉપશમ કહીએ તો કાચોપશમ સમકિત કરે અને અગીયારમું તો ઉપશમ શુભકાલું કહેવાય છે માટે શું સમજવું ?

ઉત્તર—અગીયારમું શુભકાલું કહેવામાં આવે છે તે વિશેષે કરીને તો ચારિત્રાવરણીયની પ્રકૃતિનો ઉપશમ હોવાથી કહેવાય છે. દર્શનાવરણીયની પ્રકૃતિનો તો કાચ હોય અથવા ઉપશમ હોય, બેમાંથી એક હોય, એટલે વખતે કાચક સમકિત હોય અથવા વખતે ઉપશમ સમકિત હોય. પણ કાચોપશમ સમકિત તો નજ હોય. કનીરામજી મહારાજના પ્રશ્નોત્તરમાં કહ્યું છે કે—કાચક સમકિતમાં શુભકાલું ૧૧ છે પહેલાં પણ નહિ. એ દેખે ૧૧ મે શુભકાલે કાચક સમકિત હોય અરુ. અને ઉપશમ સમકિત પણ હોય પણ કાચોપશમ સમકિત તો નજ હોય.

પ્રશ્ન ૨૫—કાચક સમકિતી ઉપશમમેળીયે ચડયો થકો અગીયારમે શુભકાલે જઈ કાગ કરે કે નહીં ?

ઉત્તર—અગીયારમે શુભકાલે ઘણા વિકલ્પ થાય છે. પેલા વિકલ્પે—અગીયારમું શુભકાલું ઉપશમ મોહનું છે તો મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિને ઉપશમાવે ત્યારે ૧૧ મે શુભકાલે આવે ને કાગ કરે ત્યારે પણ ઉપશમ ભાવે કાગ કરે ત્યારે તેને ઉપશમ સમકિત હોય. પરંતુ જીને વિકલ્પે—કાચક સમકિતની ઉપશમ મેળીએ ચડયો થકો ૧૧ મે શુભકાલે જઈ પાછો પડે તો તે ૧૦ માથી ૯ મે આવી ૮ મેથી કાચક મેળીએ ચડે તો ૯-૧૦ મે ચઈ ૧૨ મે શુભકાલે જાય. ત્રીજે વિકલ્પે—૮ માથી પડે તો ચોથે અટકે—ચોથે વિકલ્પે—૧૧ મે શુભકાલે કાચક સમકિતમાં મરે તો સર્વોર્થસિદ્ધમાં ઉપજે, તે ત્રીજે જાવ ઓલવે નહી. સાબ ઉત્ત. ૨૯ મા અ. ની.

પ્રશ્ન ૨૬—અનુત્તર વિમાનના દેવતાને ઉપશમ મોહી કહ્યા છે તે કેમ ?

ઉત્તર—૨૮ મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિને ઉપશમાવે તે ઉપશમમોહી કહેવાય. અને ચાત્રિત્રાવરણીની ૨૧ પ્રકૃતિને ઉપશમાવી કાગ કરી અનુત્તર વિમાને ઉપજે તે પણ ઉપશમમોહી કહેવાય. એમ સંભવે છે. તત્ત્વ કેવલી ગમ્ય.

પ્રશ્ન ૨૭—ક્ષયોપશમ સમકિતમાં કેટલીક પ્રકૃતિનો ક્ષય થાય અને કેટલીકનો ઉપશમ હોય ને કેટલીકનો ઉદય હોય પણ ક્ષય થયેલી પ્રકૃતિ પાછી ઉદયમાં કેવી રીતે આવે ?

ઉત્તર—પ્રકૃતિયોનો ક્ષય બે પ્રકારે થાય છે. એક ક્ષાયકભાવનો ક્ષય, અને બીજો ક્ષયોપશમભાવનો ક્ષય. તેમાં ક્ષાયક ભાવનો ક્ષય તે ભસ્મીભૂત થાય છે. એટલે જેમ કોલસાની સ્વેદ રાખ થાય છે તેની અગ્નિ થાય નહિ તે પાછી મળજે નહિ. તેમ ક્ષાયક સમકિતવાળાની ને પ્રકૃતિયો ક્ષય થઈ હોય તે પાછી ઉદયમાં આવતી નથી. અને ક્ષયોપશમભાવનો ક્ષય થયો હોય તે હાકડાના બળેલા કોયલારૂપ છે. તે અગ્નિ સંસ્કારે પાછા પ્રજ્વલિત થાય છે. તેમ ક્ષયોપશમ સમકિતવાળાની ને પ્રકૃતિયો ક્ષય થયેલી હોય તે પ્રકૃતિ ઉદયભાવથી પાછી પ્રગટ થાય છે. એટલે ક્ષયોપશમ સમકિતવાળાને મરવાનો સંભવ છે, અને મહેલે શુભકાળે પણ જાય છે.

ક્ષાયક સમકિત અપરીવાર છે, એટલે ક્ષાયક સમકિતવાળો કદિ ભવ કરે તો પણ તે સમકિત મુકે નહિ. ઇત્યર્થ.

પ્રશ્ન ૨૮—ક્ષાયક સમકિતવાળો ભવ કેવી રીતે કરે ? ક્ષાયક સમકિત તો આડમે શુભકાળે પ્રાપ્ત થાય છે ને તે ક્ષાયક શ્રેણીએ ચડી તેજ ભવે પ્રાપ્ત ભવ છે. ક્ષાયક સમકિતવાળાને ભવ હોતો નથી એમ સાંભળ્યું છે તે કેમ ?

ઉત્તર—ક્ષાયક સમકિતવાળો ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ ભવ કરે છે એમ ભગવતીજ તથા ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રથી નિર્ણય થાય છે. ક્ષાયક સમકિત થોધે શુભકાળે પણ થાય છે. થોધે ક્ષાયક સમકિત પ્રગટ ન થયું હોય અને તેજ ભવે પ્રાપ્ત ભવનાં ભવ હોય તેને આડમે શુભકાળે ક્ષાયક સમકિત થાય અને ૧૪ી ક્ષયશ્રેણીએ ચડે એ વાત ખરી છે.

પ્રશ્ન ૨૯—ક્ષાયક સમકિત થોધે શુભકાળે કેટલાક માને છે અને કેટલાક માનતા નથી; કારણ કે થોધે શુભકાળે ક્ષાયકભાવ નથી અને આડમે શુભકાળે ક્ષાયકભાવ છે મારે ક્ષાયકસમકિત આડમે શુભકાળે જ હોય તેમ કેટલાક માનતાં છે તે કેમ ?

ઉત્તર—મોટા શુદ્ધાણમાં એથી શુદ્ધાણે દ્વાયકભાવ કર્યો છે. માટે એથી શુદ્ધાણે ૭ પ્રકૃતિનો દ્વાય થાય છે તે આશ્રી જેટલો દ્વાય તેટલો દ્વાયકભાવ જાણવો. આડમે શુદ્ધાણે દ્વાયકભાવ ગવેરે છે તે પણ ૭ પ્રકૃતિના દ્વાય આશ્રીજ છે. આડમું શુદ્ધાણું પ્રાપ્ત થયા પહેલાં ૭ પ્રકૃતિનો સર્વથા દ્વાય થયો નથી એવો જીવ આડમે શુદ્ધાણે દ્વાયકપ્રેરણાએ ચડતાવાળો હોય તે પ્રથમ ૭ પ્રકૃતિનો દ્વાય કરે તેને ૨૧ પ્રકૃતિ સત્તામા હોય એમ સમવા-ધાંગ સૂત્રમાં કહ્યું છે, તેને પણ દ્વાયકભાવ હોય. અને સર્વથા દ્વાયકભાવ તો બારમા શુદ્ધાણેજ હોય છે.

પ્રશ્ન ૩૦—૧૧ મે શુદ્ધાણે લોખનો ઉદય નથી તેમ જીજી પ્રકૃતિનો પણ ઉદય નથી છુડાણું તો ઉપગમનું છે, તો કાંઈ પણ પ્રકૃતિના ઉદય વિના પડે દેવી રીતે ?

ઉત્તર—૧૧માં એકે પ્રકૃતિનો ઉદય નથી એટલે ૧૧ મે શુદ્ધાણે મેહુર્તનીય કર્મનો ઉદય નથી એમ પન્નવણાણમાં કર્મપ્રકૃતિ પદમાં કહ્યું છે. માટે ૧૧ મે શુદ્ધાણે કેટલાક સૂક્ષ્મ લોખનો ઉદય માને છે અને તેથી પડતા પછું માને છે તે વાત જાણવી નથી; કાન્હુ કે—સગવળીજીના શતક ૨૫ મે—ઉદેચે ૬ કે નિચંચ નિચંઠામાં અવધિય ને વર્ધમાન બે પ્રજામ કર્યા છે. દ્વાયમાન પ્રજામ નથી તે આશ્રી ૧૧ મે શુદ્ધાણે પડ્યું નથી. પણ તેનું કારણ એમ જણાય છે કે—૧૧ મે શુદ્ધાણે મરે તો અનુસર વિમાને ભાય. અને મરે નહિ તો અંતર્મુદુર્તની સ્થિતિ લોખની અવસ્થા પડે. એટલે અંતર્મુદુર્તની સ્થિતિ પૂરી થતાં છેલ્લે સમયને અંતે દસમા શુદ્ધાણાને પહેલે સમય સૂક્ષ્મ લોખનો ઉદય થતાંજ પડવ. પછું થયું ગણાય.

પ્રશ્ન ૩૧—ગંડીસેદ દવાનો કાળ, અ ઉળા કર્મ વરજીને સાત કર્મનો સ્થિત કાળ, એક કોડા કોડ સાગરોપમાની અંદનો કાળો છે—અને જીવને સમક્ષિત પામવાનો કાળ અર્ધપુણ્યની અંદરનો કાળો તે કેમ ?

ઉત્તર—પ્રથમ, સમક્ષિત પામવાને અતો કોડકોડી સાગરોપમા કર્યો છે તે થયને મત કર્યા છે. અને સૂત્રને મત તો શુદ્ધ પદ્મી, પ્રથમ સમક્ષિત પામે ત્યારથી ગણાય છે અને શુદ્ધ પદ્મી અર્ધપુણ્ય સંસાર ભગાત રહે ત્યાંથી ઉત્કૃષ્ટે જાને ગણાય છે એટલે જાણવીજીના ૨૬ માં શતકમાં અ ઉળા કર્મમાં જંધ આશ્રી શુદ્ધ પદ્મી અને સન્કિતને ચારે વાગા સરખાં કર્યા છે. તેથી સમક્ષિત પામીને પડેલાં દૂરી સમક્ષિત પામવાને અર્ધપુણ્યની અંદરનો કાળ જણાય છે. એટલે સમક્ષિત પામીને પડેલો ઉત્કૃષ્ટો અર્ધપુણ્ય પર્વતન કરે પણ અર્ધપુણ્યને સમક્ષિત પામીને

પ્રશ્ન ૨૧—અનુત્તર વિમાનના દેવતાને ઉપશમ મોહી કહ્યા છે તે કેમ ?

ઉત્તર—૨૮ મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિને ઉપશમાવે તે ઉપશમમોહી કહેવાય. અને ચાત્રિત્રાવરણોની ૨૧ પ્રકૃતિને ઉપશમાવી કાગ કરી અનુત્તર વિમાને ઉપજે તે પણ ઉપશમમોહી કહેવાય. એમ સાંભળે છે. તત્ત્વ કેવલી ગમ્ય.

પ્રશ્ન ૨૭—દાયોપશમ સમક્રિતમાં કેટલીક પ્રકૃતિનો દાય યાય અને કેટલીકનો ઉપશમ દાય ને કેટલીકનો ઉદય હોય પણ દાય યયેલી પ્રકૃતિ પાછી ઉદયમાં કેવી રીતે આવે ?

ઉત્તર—પ્રકૃતિયોનો દાય જે પ્રકારે યાય છે. એક દાયકભાવનો દાય, અને બીજો દાયોપશમભાવનો દાય. તેમાં દાયક ભાવનો દાય તે ભરમીભૂત યાય છે. એટલે જેમ કોણસાની શ્વેત રાખ યાય છે તેની અગ્નિ યાય નહિ તે પાછી સગમે નહિ. તેમ દાયક સમક્રિતવાળાની જે પ્રકૃતિયો દાય થઈ દાય તે પાછી ઉદયમાં આવતી નથી. અને દાયોપશમભાવનો દાય યયો હોય તે હાકાણા જોવા કોણકારણ છે. તે અગ્નિ સંસ્કારે પાછા પ્રસ્થાપિત યાય છે. તેમ દાયોપશમ સમક્રિતવાળાની જે પ્રકૃતિયો દાય યયેલી હોય તે પ્રકૃતિ ઉદયભાવથી પાછી પ્રગટ યાય છે. એટલે દાયોપશમ સમક્રિતવાળાને પડવાનો સંભવ છે, અને પહેલે શુભાશુ પલ્લુ ભાય છે.

દાયક સમક્રિત અપરીવાળ છે, એટલે દાયક સમક્રિતવાળો કદિ ભવ કરે તો પણ તે સમક્રિત મુકે નહિ. ઇત્યર્થ.

પ્રશ્ન ૨૮—દાયક સમક્રિતવાળો ભવ કેવી રીતે કરે ? દાયક સમક્રિત તો અપ્રમે શુભાશુ પ્રાપ્ત યાય ■ ને તે દાયક પ્રેક્ષીએ ચડી તેજ ભવે પ્રાપ્ત ભવ છે. દાયક સમક્રિતવાળાને ભવ હોતો નથી એમ સાંભળ્યું ■ તે કેમ ?

ઉત્તર—દાયક સમક્રિતવાળો ઉત્કૃષ્ટ ગુણ ભવ કરે છે એમ ભગવતીજ ન્યા ઉત્કૃષ્ટવચન સૂચી નિર્ણય યાય છે. દાયક સમક્રિત યોધે શુભાશુ પલ્લુ યાય છે. યોધે દાયક સમક્રિત પ્રગટ ન થયું. હોય અને તેજ ભવે પ્રાપ્ત ભવવાળો યજ હોય તેને આડધે શુભાશુ દાયક સમક્રિત યાય અને પરી દુષ્ટપ્રેક્ષીએ ચડે એ વાત જરી છે.

પ્રશ્ન ૨૯—દાયક સમક્રિત યોધે શુભાશુ કેટલાક માને છે અને કેટલાક માન નથી, કારણ કે યોધે શુભાશુ દાયકભાવ નથી અને અપ્રમે શુભાશુ દાયકભાવ છે એટલે દાયકસમક્રિત અપ્રમે શુભાશુ દાય તેમ

ઉત્તર—મીઠા ગુરુદાસજીમાં કોયે ગુરુદાસજી સાયકલાવ કર્યો છે. કોયે ગુરુદાસજી ૭ પ્રકૃતિનો દાવ દાવ છે તે આથી જેટલો દાવ તે સાયકલાવ જાણવો. આઠમે ગુરુદાસજી સાયકલાવ ગવેરે છે તે પણ ૭ પ્રકૃતિનો દાવ આપીય છે. આઠમું ગુરુદાસજી પ્રાપ્ત થયા પહેલાં ૭ પ્રકૃતિનો દાવ થયો નથી એવો ભવ આઠમે ગુરુદાસજી સાયકલાવે ચડાવાનો છે તે પ્રથમ ૭ પ્રકૃતિનો દાવ કરે તેને ૨૧ પ્રકૃતિ સત્તામા દોષ એમ સમજાવે. આ સૂચના કર્યું છે, તેને પણ સાયકલાવ દોષ. અને સરંચા સાયકલાવ તો ભાગમા ગુરુદાસજી દોષ છે.

પ્રશ્ન ૩૦—૧૧ મે ગુરુદાસજી લોખનો ઉ.ચ નથી તેમ બીજી પ્રકૃતિનો પણ ઉ.ચ નથી ગુરુદાસજી તો ઉપચમનું છે, તો કોઈ પણ પ્રકૃતિના ઉ.ચ વિના પડે કેવી રીતે ?

ઉત્તર—૧૧ મે પ્રકૃતિનો ઉ.ચ નથી એટલે ૧૧ મે ગુરુદાસજી મોહન્ય કર્મનો ઉ.ચ નથી એમ ચન્નવણાજીમાં કર્મપ્રકૃતિ પદમાં કર્યું છે. માટે ૧૧ મે ગુરુદાસજી કેટલાક સૂદમ લેભનો ઉ.ચ માને છે અને તેથી પડતા પણ માને છે તે વાત સંભવની નથી; કારણ કે—સમગ્રનીજના શતક રચ મે-ઉદેશે ૬ કે નિમંચ નિયંત્રણા અવધિય ને વર્ધમાન બે પ્રકારમાં કર્યા છે. દાવમાન પ્રકાર નથી તે આથી ૧૧ મે ગુરુદાસજી પડવું નથી. પણ તેનું કારણ એમ જણાય છે કે—૧૧ મે ગુરુદાસજી મરે તો અતુતર વિમાને જાય અને મરે નહીં તો અંતર્દુર્જની સ્થિતિ લોખની અવસ્થા પડે. એટલે અંતર્દુર્જની સ્થિતિ પૂરી થતાં છેલ્લે સમયને અંતે હયામા ગુરુદાસજીને પડેલે સમય સૂરમ લોભનો ઉ.ચ થતાંજ પડવ. પણ થયું ગણાય.

પ્રશ્ન ૩૧—ગરીસેડ દવાનો કાગ, અ.ઉળા કર્મ વરજીને સાવ કર્મનો સ્થિતિ કાગ, એક દોડા દોડ સાગરોપમાની અંદરનો કર્યો છે—અને એને સમક્ષિત પામવાનો કાગ અર્ધપુણ્યની અંદરનો કર્યો તે કેમ ?

ઉત્તર—પ્રથમ, સમક્ષિત પામવાને અતો દોડકોટી સાગરોપમ કર્યો છે તે અંદરને મત કર્યા છે. અને સૂચને મત તો ગુરુ પછી, પ્રથમ સમક્ષિત પામે ત્યારથી ગણાય છે અને ગુરુ પછી અર્ધપુણ્ય સંસાર મક્કન રહે ત્યાંથી ઉદ્દેષ્ટ ભાગે ગણાય છે એટલે ભગવતીજના ૨૬ મા પાકમાં અ.ઉળા કર્મનું બંધ આથી ગુરુ પછી અને સમક્ષિતને ચારે બાજુ સરખાં કર્યા છે. તેથી સમક્ષિત પામીને પડેલાં ફરી સમક્ષિત માને અર્ધપુણ્યની અંદરનો કાગ જણાય છે. એટલે સમક્ષિત પામીને કે. ઉદ્દેષ્ટો અર્ધપુણ્ય પર્વટન કરે પણ અર્ધપુણ્ય સમક્ષિત પામીને

એણે બપ. માટે પ્રથમ સમકિત પામવાનો ઉત્કૃષ્ટો કાળ અર્ધપુણ્યનો જણાય છે. પણ આડેના કર્મ વરણને સાત કર્મની સ્થિતિ અતો કોણકોડ એટલે એક કોણકોડ સાગરોપમની અંદર તે વળતે હોય એટલે ગંડી લેદ થયો એમ પણ કહેવાય.

પ્રશ્ન ૩૧—ભતિસ્મરણ જ્ઞાન સમકિતીને યાવ કે મિથ્યાત્વીને પણ યાવ ખરું ?

ઉત્તર—ખરેખરે યાવ, મેઘકુમારને આગલે હાથીના ભવે ભતિ સ્મરણ જ્ઞાન થયું તે મિથ્યાદષ્ટિપણમાં થયું, અને મેઘકુમારને હીસા લીધા પછી ભતિસ્મરણ થયું તે સમકિતપણમાં થયું. સાખ જ્ઞાતાજી સૂત્રની મરતું ભતિ સ્મરણવાળાને સમકિતની પ્રાપ્તિ થવાનો સંભવ છે. કારણ કે તે ભતિજ્ઞાનનો લેદ છે માટે, અને અન્ય મતના શાસ્ત્રોમાં પણ ભતિ સ્મરણ હઈ છે.

પ્રશ્ન ૩૩—ભતિસ્મરણ જ્ઞાનવાળો પોતાની ભતિ જાણે તેમ બીજાની ભતિ જાણે કે કેમ ?

ઉત્તર—જાણે સહચારી સંતીના ભવ કરેલા જાણે સાખ ઉત્તરાધ્યયન ૧૮ અધ્યયનની.

પ્રશ્ન ૩૪—ભતિસ્મરણ જ્ઞાનવાળો ઉત્કૃષ્ટા કેટલા ભવ જાણે ?

ઉત્તર—સંતો પચેદિશના આગલા નવમે ભવ જાણે એટલે પૂર્વે સંતો પચેદિશના હજાર નવમે ભવ ક્યાં હોય તે સર્વે ભવ જાણે પણ વચ્ચે અ-સંતોને ભવ ક્યાં હોય તો ત્યાં માંડ પડે તે પહેલાના ભવ જાણે નહિ, માટે હજાર ઉત્કૃષ્ટા નવમે ભવ જાણે.

પ્રશ્ન ૩૫—જુમલીયામાં સમકિત કેટલામાં લાભે ?

ઉત્તર—જુમલીયાના ૨૪ ના યાત્રામાં કર્મું છે કે—વૈમાનિકમાં પહેલા લીધે દેવકેક મુખી જયન્ત એક પારોપમ ઉત્કૃષ્ટા ત્રણ પારોપમવાળા ભવ તે સમકિત હજી નથા મિથ્યા દષ્ટિવાળા ભવ તે અનુષ્ઠ તિર્થે બસે આથી કર્મું છે, એ દેખે ૩૦ અકર્મ જુમળા પર્વાતમાં સમકિત લાભે.

પ્રશ્ન ૩૬—સમકિત નથા કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થતાં, આડ કર્મમાં જોવું થયું કર્મ માર્ગ આપે ?

ઉત્તર—કેટલાક જ્ઞાનવસ્ત્રીય કર્મ કરે છે, કેટલાક અંતરાય કર્મ કરે છે (૬૬ રક્તિ કેસવા આથી),—અને કેટલાક મિહનીય કર્મ કરે છે તેમાં પણ મિહનીય જિવાવત્ લીધે કર્મ દેખી માર્ગ આપે છે ને મિહનીય

કર્મ સર્વથા માર્ગ આપે છે. અનંતાનુભવી તથા મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ક્ષય થયેથી સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ થાય છે. એટલે મોહનીય કર્મની જ પ્રકૃતિનો ક્ષય ક્ષયોપશમ કે ઉપશમ થયે સમક્ષિત પ્રાપ્ત થાય છે. કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિમાં પણ પહેલું મોહનીય કર્મ સર્વથા ખસે છે. વળી સર્વ કર્મમાં મોહનીય કર્મ રાજ સમાન કહેલ છે.

આચારાંગના અધ્યયન ત્રીજે-ઉદ્દેશે ૨ જે ભાગજોષમાં નીચે પ્રમાણે ગાથા કહી છે.

નાયમંમી વિણસ્સતિ, જહા સેણા વિણસ્સહ;
 एवंકम्म વિણસ્સેતિ, મોહનીજેસ્યંગ ૧

તેમજ ઉત્તરાધ્યયનના ૨૮ મા અધ્યયનના ૭૧ મા જોક્ષમાં પણ પ્રથમ મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ ખરેખર પછી જ્ઞાનાચરણીયની ૫, દર્શના વરણીયની ૬, અંતરાયની ૫ પ્રકૃતિ ૫૫ તિલ્લિવેકકમ્મસેનુગવંત્તવેદે એ ત્રણ કર્મના અંશ સાથે ખપાયે; સંબોધણામણંતંમણુસંજાવકેવલવરનાણદંમણંડગાદેદે-તિવાર પછી અનંતું પ્રધાન ભવત્ કેવળ પ્રધાન જ્ઞાન દર્શન ઉપશાન્તે.

એમ કેટલાક ન્યાય ભેતાં સમક્ષિત તથા કેવળ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ પહેલું મોહનીય કર્મ માર્ગ આપે છે. મોહનીય કે જે ઉપર તેમજ કેવળ કર્મ વગેરે શુદ્ધ ભાવના પ્રગટ થાય. અર્થાત્ પ્રથમ મોહનીય કર્મ ખસે ત્યારેજ સમક્ષિત અને કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય.

પ્રશ્ન ૩૬—સમક્ષિતની પ્રથમ પ્રાપ્તિ, મનુષ્યના ભવમાંજ હોય કે અનેરી ગતિમાં પણ હોય ખરી ?

ઉત્તર—કેટલાક કહે છે કે—ભગવતીજ્ઞાના ચતુક ૧૩ મે ઉદ્દેશે ૧ લે સાતમી નરકમાં સમક્ષિત દર્શી તથા મિથ્યા દર્શી આશ્રી અવિરહીયા કહ્યા છે. ને સમમિથ્યાદૃષ્ટિ આશ્રી વિરહીયા બેહુ કહ્યા છે. તે આશ્રી મનુષ્ય ચિન્મ બીજી ગતિમાં સમક્ષિતનો ઉત્પત્તિ સંભવે છે. પણ ભગવતીજ્ઞાના ૨૬ મા ચતુકમાં શુકલ પક્ષી અને સમક્ષિતના આકેષા કર્મના ૪ ભાંગનો વિચાર કરતાં સમક્ષિતની પ્રથમ પ્રાપ્તિ મનુષ્યના ભવમાં કદે છે પત્ની થયેલા અર્ધ પુણ્યદીને બીજી ગતિમાં પ્રાપ્ત થવા આશ્રી પ્રથમ અણ્યાય. પરંતુ સાચક સમક્ષિતની ઉત્પત્તિ તો મનુષ્યમાંજ જાંભવે છે, તત્ત્વ કેવલીમર્યા.

પ્રશ્ન ૩૮—જ્ઞાનને સાકાર ઉપયોગ અને દર્શનને મત્તાકાર ઉપયોગ કહ્યો તેનું શું કારણ ?

વળી કોઈનું એમ પણ કહેવું છે કે કૃષ્ણપક્ષીમાંથી શુકલપક્ષી થાય તે જીવને સમકિત પણ પહેલુંજ પ્રાપ્ત થાય. એટલે જે ભવમાં પહેલું સમકિત પ્રાપ્ત થાય તે જીવ તેજ ભવે મોક્ષ ભવ નહિ, સાચા ભગવતીજના ૨૬ માં ચતુકના પહેલા ઉદ્દેશાની. કૃષ્ણ પક્ષીને આઉખા કર્મના બંધ આશ્રી ચાર માંહેલા ૧-૩ એ બે ભાંગા કહ્યા છે. એટલે પહેલે ભાંગે પૂર્વે આઉખું બાંધ્યું—વર્તમાને બાંધે છે—ને આગામી કાળે બાંધશે તેના ૪ વિકલ્પ થાય છે.

૧ પહેલો વિકલ્પ—અભવી કૃષ્ણપક્ષી.

૨ બીજો વિકલ્પ—દૂરભવી—ત્રણ કાગમાં મોક્ષ નહિ જતાવાળા ભવી કૃષ્ણપક્ષી.

૩ ત્રીજો વિકલ્પ—અર્ધપુણ્ય ઉપરાંતના ભવી કૃષ્ણપક્ષી.

૪ ચોથો વિકલ્પ—અર્ધપુણ્યને નજીક આવેલા ૩ ભવની હદમાં (અંદરના) કૃષ્ણપક્ષી.

અને ૩ જે ભાંગે, પૂર્વે આઉખું બાંધ્યું—વર્તમાને નથી બાંધતો અને આગામીયે કાળે બાંધશે.

પ્રશ્ન ૪૪—આગામીયે કાળે આઉખું બાંધે તો વર્તમાને તો અવશ્ય બંધ હોવો જોઈએ. તો પછી પહેલા ભાંગામાં ને ત્રીજા ભાંગામાં તક્ષવત સાનેા રહે ?

ઉત્તર—પહેલે ભાંગે તો વર્તમાને પણ કૃષ્ણપક્ષીમાં બંધ પડે છે અને આગામીયે કાળે પણ કૃષ્ણપક્ષીમાંજ બંધ પડશે.—અને ત્રીજે ભાંગે જગત્કાગમાં બંધ પડશે. તે કૃષ્ણપક્ષીમાં અને વર્તમાને પુણ્યા સમય કૃષ્ણ પક્ષી છે પણ પુણ્યા સમયે આઉખાનો બંધ કાગ નથી, ઉત્તર કાળે આઉખું બાંધશે. જગ કાગમાં અને પુણ્યા સમય કૃષ્ણપક્ષીનો ભાંગો લેવો, અને ત્યાર પછી શુકલ પક્ષી થઈ આઉખું બાંધે અને આવને કાળે પણ બાંધશે. આ ઉપરથી સમકિતની પ્રાપ્તિ કોઈ માને છે. તથા તે અર્ધપુણ્યની અંદરનો ૯૪ માટે આવને કાળે પણ આઉખું બાંધશે એમ કેટલાકનું કહેવું છે—અને કેટલાક એમ પણ કહે છે કે—પહેલા ને ૩ બે ભાંગો ત્રણ કાગને કૃષ્ણપક્ષીનિજ છે. અને વર્તમાન સમયે (પુણ્યા સમય) આઉખાના બંધનો કાગ નથી—કતો પૂર્વે બાંધ્યું હોય કે પુણ્યા સમયના ઉત્તર કાળે બાંધશે પણ ત્રણ કાગ કૃષ્ણપક્ષીમાં ૨ બીજા ને ૪ થા ભાંગાની ના કહી તે ઉપરથી ત્રણ કાગના કૃષ્ણપક્ષીનાજ જણાય છે.

પ્રશ્ન ૪૫—શુદ્ધપદ્મીમાંથી શુદ્ધપદ્મી થવાવાળાને તે જખને સમ-
ક્ષિત હોય કે નહિ ?

ઉત્તર—સમક્ષિત પ્રાપ્ત થાય તેજ શુદ્ધપદ્મી ગણાય. પદ્મી ભરે
પડે ને ઉત્કૃષ્ટો અર્દ્ધપુદ્ગલ સંસારમાં પડે પણ કોઈ કાળે સમક્ષિત પ્રાપ્ત
નહિ થયેલું તે પ્રાપ્ત થાય અને શુદ્ધપદ્મી રહેવાય.

પ્રશ્ન ૪૬—પડેલું સમક્ષિત પ્રાપ્ત થાય તે જીવ તેજ ભરે મોક્ષ
ભવ ખરો કે કેમ ?

ઉત્તર—દેહગાઢ એમ કહે છે કે-અયોગ્યા કેવલીએ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત
થયા પહેલાં પૂર્વે કોઈ કાળે કેવલી પડ્યોયો ધર્મ સંભળ્યો હતોજ નહિ,
છતાં અન્ય મતની કચાપી કરતાં સરલપણાને લઈને વિમર્ગ જ્ઞાન પ્રગટ થયું
અને તેથી વીતરાગ ધર્મ વિનાના સારણી ને સપરિમણી, અને વીતરાગ ધર્મ
નિરાણીને નિપ્પરિમણી ધર્મ રીકેડે તેથી વીતરાગ ધર્મની પ્રદા થઈ તેથી
મિથ્યાત્વમાંથી સમક્ષિત થયું અને વિમર્ગમાંથી અવધિ થયું તે પણ વૃદ્ધિ-
ગામીનું હોવાથી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. એ અવેશાએ સમક્ષિત પામી તેજ
ભરે મોક્ષ ભવ. સાખ ભગવતીજીના ચતુક ૬ મા ઉદેશા ૩૧ માની.

અને બીજો દાખલો, ઉત્તરાધિવનના ૨૬ મા અધ્યયનના પહેલાજ
બોલનો. પ્રથમ વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થવાથી અનુત્તર ધર્મની પ્રદા થાય, અને તે
સદાચી શીઘ્ર વૈરાગ્ય પામે અને અનંતાનુભવીની ચોકડીને જપાવે, મિથ્યાત્વને
દાગી, અતિથય સમક્ષિત નિર્મળ કરી અર્થાત્ હાવક સમક્ષિત પામી કોઈ
જીવ તેજ ભરે મોક્ષ ભવ, અને ત્રીજો તથા તો ઉત્કૃષ્ટ નહિ એમ કહ્યું છે.
માટે પ્રથમ સમક્ષિત પામી તેજ ભરે મોક્ષ ભવ એમ સંભવે છે.

પ્રથમ ઉપશમ કે હૃયોપશમ સમક્ષિત પામીને પડેલાને ઉત્કૃષ્ટો અર્દ્ધ-
પુદ્ગલ પરાવર્તન દાગ દેલો છે. તો તેથી ઉપસંતનો સમક્ષિત પામવાનો કે
પદ્મી દેવ સમક્ષિત પામવાનો દાગ નથી. તેથી એમ જણાય છે કે કોઈ જીવ
સમક્ષિત પામી તેજ ભરે મોક્ષ ભવ અને પડે તો અર્દ્ધપુદ્ગલમાં પણ
સામગ્ર મળ્યે મોક્ષ ભવ-ભગવતીજીના ૨૫ મા ચતુકના ૬-૭ મા ઉદેશામાં
પાંચ ચારિત્ર અને પાંચ પહેલા નિર્મળના પરવાઈને ઉત્કૃષ્ટો દાગ અર્દ્ધ-
પુદ્ગલ પરાવર્તનનો દેલો છે. તે ઉપરથી એમ જણાય છે કે શુદ્ધપદ્મીમાં
પ્રવેશ કરતાં સમક્ષિત સહિત તે શુદ્ધ પ્રથમ પ્રાપ્ત થયેલો ને પદ્મી પરવાઈ
થઈ અર્દ્ધપુદ્ગલમાં મોક્ષ ભવ.

ગુરુત્ર પક્ષી—અને સમકિતને—આઉણાના બંધ આથી ૪ ભાગમાં
દેવા છે તે આ પ્રમાણે છે.

- ૧ પૂર્વે આઉણું બાંધ્યું—વર્તમાને બાંધે છે. આવતા કાળે બાંધયો તે
અર્ધપુગાતમાં આવેલા આથી તથા સમકિતના પડવાઈ આથી.
- ૨ પૂર્વે આઉણું લાંબું—વર્તમાને બાંધે છે—ને આવતા કાલે નહિ બાંધે,
તે આવતા ભવમાં મે શ્રુ જવા આથી.
- ૩ પૂર્વે આઉણું લાંબું—વર્તમાને નથી બાંધતો—આગમીય કાળે બાંધયો.
તે વર્તમાને પુગ્યા સમય આઉણાનો બંધ દાગ નથી તે ભવમાં પૂર્વે
બંધ પરી રહે છે અથવા ઉત્તર કાળે બાંધયો. માટે વર્તમાને પુગ્યા
સમય આઉણું નથી લાંબો કર્યું. આવતા ભવમાં આઉણું બાંધે તો
વર્તમાને તો બાંધ્યું હોયું જ બોલ્યો. માટે પુગ્યા સમયથી ત્રીજા
ભવની માંડી મોટા જુનું હોય તો ભય.
- ૪ પૂર્વે આઉણું લાંબું—વર્તમાને નથી લાંબો—આગમીય કાળે પણ નહિ
લાંબો ને ગુરુત્રપક્ષી તથા સમકિતના પાંચાના તરફને મોટા જવા આથી
દેવા ને પ્રમાણ.

જનવર્તમાના ૨૬ માં સત્યમાં કહેલા ઉપરના મોટા ભાગના ન્યાયે
જે જીવ જીવે છે તેના પાંચે તે જીવ તેજ ભવે મોટા જવા ખરો જોમ
હોય છે.

અને એક ૧૫ મેં મ પાત્ર કહે છે કે—જે અચોત્ત કહ્યો છે તે આ
જીવને કહેવો છે. પૂર્વે કહે કાળે પર્વ આગમીયો હોયો બોલ્યો, માટે
૧૫ મેં ૧૬ મેં કહે નમકિત પાંચો પાત્ર સમકિતથી પરી અર્ધપુગાતમાં
કેવો છે. તે પાંચો પાત્ર આગમી મતી આવતાથી અચોત્ત કહેવો
કહે, અને એક ૧૬ મેં અને જનવર્તમાના ૨૬ માં સત્યમાં પાત્ર કર્યું છે કે
જનવર્તમાના ૨૬ માં (સમકિતમાં) મતિ, જીવ, અચિ, મન:પર્વ તોતમાં
જનવર્તમાના આઉણાના બંધમાં ૧-૩ ૪ થો ભાગો લાગે એક
બોલે જીવને કહેવો કહેવો કે ઉપર કહેવો જીવની મતિ તો કહેવો જીવ
કેવો કહેવો કહેવો જીવને કહેવો આઉણું બાંધ્યું—વર્તમાને બાંધે છે—
અને એક ૧૬ મેં કહેવો જીવને કહેવો જીવને કહેવો ઉપરના ભાગમાં દાખો
કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો
૧૬ મેં કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો
કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો
કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો કહેવો

એમ જાતે પશનો વિચાર કરતાં મનુષ્યના ભવમાં સમક્ષિત પ્રથમ પામેલો તેજ ભવે મોટા ભવ એ પણ જલવાન જગ્યા છે. શુકલપશીને તથા સમક્ષિતીને પૂર્વે આઉંબાનો બંધ કહેણ છે તે કૃષ્ણપશી તથા મિથ્યાત્વમાં તે બંધે પડેલો પણ હોય. તેમ મનઃપર્થવમાં પહેલે, ત્રીજે, ને ચોથે ભાંગે ગન કાગ આપો આઉંબાનો બંધ કહેણ તો જાત ભરમાં તો મનઃપર્થવ હતું નહિ હોય તો દેવતાનો બંધ પડે. માટે શુકલપશી—સમક્ષિત—મતિ શુભ, અવધિ, મનઃપર્થવ જ્ઞાન પ્રથમ પ્રાપ્ત થયા પહેલાં જાત કાગમાં તેમાં બંધ ન હોય અને જ્યારે મનુષ્યના ભરમાં પ્રથમ પ્રાપ્ત થાય એવો જીવ વખતે તેજ ભવે પણ મોટા ભવ એમ સંભવે છે. તત્ત્વ કેવલીગમ્ય

પ્રશ્ન ૪૭—શુકલ પશી અને સમક્ષિતીને માટે કેટલાક બધી શતકનો ૪ થો ભાંગો મેળવતાં કહે છે કે—પૂર્વે શુકલ પશી તથા સમક્ષિતી હતા દારણ કે જે જોડની પૃચ્છા છે તે જોડમાં ચારે ભાંગા બેસાડયા, પશુ ભૂમિકા દરવી ન ભેડ્યે. માટે તે ભવે તે જીવ મોટો ભવ નહિ. આગલે ભવે સમક્ષિત પામી શુકલ પશી થયો તેની પૃચ્છામાં ગયે ભવે આઉંબું બાંધ્યું વર્તમાને બાંધતો નથી અને આગલે ભવે બાંધ્યો નહિ, એમ સમજવું. આ પ્રમાણે કેટલાકનું જોડવું થાય છે. એટલે શુકલપશી અને સમક્ષિતી એ બન્ને જોડવાળા જે ભવમાં પ્રાપ્ત થયેલા હોય તેજ ભવે મોટા ભવ નહિ એમ કેટલાકનું કહેવું છે તે કેમ ?

ઉત્તર—જલે કોઈ જીવ જાત ભવની પૃચ્છા વાળો હોય તો તેના માટે બાંધો નથી. પણ તેજ ભવની પૃચ્છા હોય તો તેના માટે શુ સમજવું ? કોઈ જીવ કૃષ્ણ પશી હતો તે સમક્ષિત પામી શુકલ પશી થયો તેજ સમગ્રની કોઈએ પૃચ્છા કરી કે—આને ક્યાંથી ભાંગો કેવો રીતે લાસે ? તેને ક્યાંથી ભાંગો દશાહતાં શુકલ પશીને કૃષ્ણ પશીમાં અને સમક્ષિતીને મિથ્યાત્વમાં આઉંબાનો બંધ થયો હોય એમ કહેવું પડ્યો. તેની પ્રથમ ભૂમિ કૃષ્ણ પશીની તથા મિથ્યાત્વની હતી તેથી પૂર્વે આઉંબું બાંધ્યું અને તેજ ભવે મોટા જવાબાળો છે, માટે વર્તમાને બાંધતો નથી અને આગામી કાલે બાંધ્યો નહિ. એ વાત સિદ્ધ થઈ.

પ્રશ્ન ૪૮—ત્યારે કોઈ કહે કે—સમક્ષિતી અને શુકલ પશીને પુણ્યા સમયે ક્યાંથી ભાંગો દશાહતાં પૂર્વે સમક્ષિતમાંજ આઉંબાનો બંધ હોય. દારણ કે જેની પૃચ્છા હોય તેની ભૂમિકા છાંડવી ન ભેડ્યે. એટલે જે જે ભાંગા લાસતા હોય તેને તેજ ભૂમિમાં લાજગ્ય બાંધા; ભૂમિ સાગીત થાપી દશાહતા.

ઉત્તર—મા સંબંધીમાં લાંબો ટોળ નહિ કરતાં પ્રશ્નકાર એ
 વોટના ભાંગાનો મૂલિ સાચીવ રાખી ખુલાસો કરી આપવો એટલે બરાબર
 જાણતી છતાં ૨૬ મા યાત્રામાં શુકલ પક્ષી સમગ્ર દેશિ અને મિથ્યાદ્રો
 આકુષ્ણના બધ સંબંધી ચારે ભાંગા કહ્યા છે. તો મિથ્યા દેશિ ચારે
 સાચીના રાખી બીજો અને ત્રીજો ભાંગા મૂલિમાં સહિત સમાવેલો એ
 બસ છે.

એ મિથ્યાદેશિના ચારે ભાંગે મિથ્યાદેશિના ચારે ભાંગે
 મિથ્યાદેશિના બીજો અને ત્રીજો ભાંગે મિથ્યાદેશિના ચારે ભાંગે

એ નિશ્ચયદિના ચારે ભૂજે મિથ્યાદિપત્ન સાગીત શાખી એમ
ભૂમિમાં બીજે અને ચાચો ભાંગે લક્ષ્મી તો સમકિતીને માટે પણ ચારે
ભૂજે લક્ષ્મી ચાચે ભાંગે પૂર્વે સમકિતમા આડખાનો બંધ પડવો સાગીત
ચારે ભાગે જે ભવે સમકિત પામે તેજ ભવે મેલ નજ ભવ એમ નિર્દય
દા. પત્ન ભે મિથ્યાતની ભૂમિઃ પાછગથી ફેરે તો સમકિતની ભૂમિઃ
વધા મુકત પછોની ભૂમિઃ આગડા ભરની એટલે ગત ભરની અવરધ
ફેરતી પછો અને ભે સમકિતની આગડી ભૂમિઃ ફેરે તો જે ભવે સમ-
કિત પામે તેજ ભવે મેલ નજ એમ ચાચો ભાંગે જણાવે છે.

સા. છે તે ભરખા સમકીર્ણ પ્રાંત થયુ તે ભરના આડખાનો મધ્ય
મિથા, દમ. ૧ ના. દત્તા ને આપા પુરે આડખુ આપુ, વર્તમાને નથી
જુલુદા બન આવમોર માત્ર નહિ આપે બજ ભરખા મે.સ જુડે છે માટે.
એટલે જ ભરખા નર્મકીર પામે તેજ ભરખા મે.સ જાય નામ માત્રીજીના
બધી દત્તાદિ દિક જુલુ છે.
વડે મિથા દમ આડખાના મધ્ય ભરખા
દાંડે ભવ ભરખા જુલુ.

[Faint handwritten notes or bleed-through from the reverse side of the page.]

સાચું જોઈને આપણે જાણીએ છીએ કે આપણે જે કંઈ કરવાનું છે તે સારું અને યોગ્ય છે. આથી આપણે તે કરીશું. આપણે જે કંઈ કરવાનું છે તે સારું અને યોગ્ય છે. આથી આપણે તે કરીશું.

ચાર ભાંગા આઉજાને બધે સંબંધી કહ્યા, તેમાં બન્નેને ગત કાળ આથી પૂર્વે ભવે કૃપ્ત પક્ષી અને મિથ્યાદષ્ટિમાંજ બંધ પડેલો સાળીત થાય છે. એ ઉપરથી ભૂમિકા પણ ફરી જાય છે અને જે ભવમાં શુકલ પક્ષી થાય, જે ભવમાં સમકિત પ્રાપ્ત થાય તેજ ભવે કોઈ કોઈ જીવ મોક્ષ પણ જાય એ વાત ઘણા સૂત્રના ન્યાયથી સાળીત થાય છે.

પ્રશ્ન ૪૬—મોક્ષ પ્રાપ્ત થવાવાળાને ક્ષાયક સમકિત હોવું જોઈએ, અને આગળના લખાણમાં એમ આશુ છે કે—જે જીવને સાત કર્મની સ્થિતિ અંતોકોણકોણમાં આવે તે જીવને પ્રથમ ઉપશમ સમકિત થાય તો ઉપશમ સમકિતમાં મરે તો દેવગણમાંજ જાય પણ મોક્ષ જાય નહિ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—તે વાત ઠીક છે, પણ ઉપશમ સમકિતની સ્થિતિ અંતર્મુદૂર્તની કહી છે. એટલે ઉપશમ સમકિત અંતર્મુદૂર્તજ રહે. પછી કાંતો ક્ષયોપશમ સમકિતમાં જાય કે કાંતો ક્ષાયક સમકિતમાં જાય અને કાંતો પડે કે કાંતો મરે એ ચારમાંથી એક વાત સાળીત થાય. હવે ઉપશમમાંથી ક્ષાયકમાં ગયો અને તેજ ભવે જ્ઞાન કર્મનું અને ચારિત્રની ઉત્કૃષ્ટી આરાધના કરે તો તે જીવ, તેજ ભવે મોક્ષ જાય તે નિઃસંશય છે.

પ્રશ્ન ૫૦—કેટલાક કહે છે કે—જે જીવ કૃપ્ત પક્ષી ટળી શુકલ પક્ષી થયો તે અર્ધપુણ્ય સંસાર અવસ્થા લોગવે અર્થાત્ અર્ધપુણ્ય સંસારમાં અવસ્થા રહે. એટલે જેને અર્ધપુણ્ય કાળ લોગવેલો રહ્યો હોય તે જીવ, શુકલ પક્ષી કહેવાય, તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એ તો ઉત્કૃષ્ટ કાળની વાત છે, કે—જે જીવ શુકલ પક્ષી થયો તેને હવે ઘણામાં ઘણો કાળ સંસારમાં રહેવું હોય તો તે અર્ધપુણ્ય રહે. તે તો સમકિતથી પડેલાને માટે એટલે પડવાડને માટે કહેવ છે. પણ જે ભવે શુકલ પક્ષી થયો તેજ ભવે સમકિતની ઉત્કૃષ્ટી આરાધના કરી શકે તો બધી ચતકમાં શુકલ પક્ષી અને સમકિત દષ્ટિના કહેલા ચોથા ભાંગા પ્રમાણે. તેજ ભવે મોક્ષ જાય અને મધ્યમ આરાધના કરે તો ત્રીજે ભવે અને જન્ય આરાધના કરે તો છેવટ પંદર ભવે મોક્ષ જાય અને પડવાડ થાય તો છેવટ અર્ધપુણ્યમાં પણ ગમે ત્યારે મોક્ષ જાય પણ અર્ધપુણ્ય અવસ્થા લોગવે એમ કહી શકાય નહિ.

પ્રશ્ન ૫૧—અંતોકોણકોણીનું શી રીતે સમજવું ? અર્ધપુણ્ય અને અંતોકોણકોણીમાં ઘણો તફાવત છે, તેનું કેમ ?

ઉત્તર—આ સંબંધીમાં લાંગો ટાળ નહિ કરતાં પ્રશ્નકાર એક બે બોલના લાંગાનો ભૂમિ સાબીત રાખી ખુલાસો કરી આપશે એટલે બસ છે. ભગવતીજીના ૨૬ માં શતકમાં શુકલ પક્ષી સમ્યક્દષ્ટિ અને મિથ્યાદષ્ટિમાં આયુષ્યના બંધ સંબંધી ચારે લાંગા કહ્યા છે. તે મિથ્યા દષ્ટિ ચારે ભાંગે સાબીત રાખી જીતે અને ચોથો લાંગો ભૂમિકા સહિત સમજવો એટલે બસ છે.

જો મિથ્યાદષ્ટિના ચારે લાંગે મિથ્યાદષ્ટિપણું સાબીત રાખી એજ ભૂમિમાં જીતે અને ચોથો લાંગો લશાડો તો સમકિતીને માટે પણ ચારે લાંગા લશાડતાં ચોથે લાંગે પૂર્વે સમકિતમાં આડખાનો બંધ પડવો સાબીત થવા સાથે જ ભવે સમકિત પામે તેજ ભવે મોક્ષ નજ બધ એમ નિશ્ચય થાય. પણ જો મિથ્યાત્વની ભૂમિકા પાછગથી ફરસે તો સમકિતની ભૂમિકા તથા શુકલ પક્ષીની ભૂમિકા આગલા ભવની એટલે ગત ભવની અવરપ ફેરવવી પડશે અને જો સમકિતની આગલી ભૂમિકા ફેરે તો જ ભવે સમકિત પામે તેજ ભવે મોક્ષ બધ એમ ચોથો લાંગો જણાવે છે.

એટલે જ ભવમાં સમકિત પ્રાપ્ત થયું તે ભવના આડખાનો બંધ મિથ્યાદષ્ટિમાં પડેલો હોતો તે આશ્રી પૂર્વે આડખું બાંધ્યું, વર્તમાને નથી બાંધતો, અને આગમીય કાળે નહિ બાંધે. એજ ભવમાં મોક્ષ જવું જો માટે. એટલે જ ભવમાં સમકિત પામે તેજ ભવમાં મોક્ષ બધ એમ ભગવતીજીના બંધી શતકથી સિદ્ધ થાય છે.

વળી મિથ્યાદષ્ટિમાં આડખાનો બંધ આશ્રી ત્રીજો અને ચોથો લાંગો લાસે એમ ભગવતીજીમાં કહ્યું છે. તે ત્રીજો લાંગો—પૂર્વે આડખું બાંધ્યું, વર્તમાને નથી બાંધતો અને આગમીય કાળે બાંધશે, એ ત્રીજો લાંગો.

અને ચોથો લાંગો—પૂર્વે બાંધ્યું, વર્તમાને નથી બાંધતો અને આગમીય કાળે પણ નહિ બાંધે એ ચોથો લાંગો. આ બે લાંગા મિથ્યાદષ્ટિની ભૂમિકા સાબીત રાખી કેવી રીતે લાગુ થાય? મિથ્યાદષ્ટિમાં આડખાનો બંધ છે નહિ, બીજે ભાંગે પૂર્વે આડખાનો બંધ કાં તો સમકિત દષ્ટિમાં કે કાં તો મિથ્યાત્વ દષ્ટિમાં કયોં હોય. ત્રીજા ભાગમાં વર્તમાને મિથ્યાદષ્ટિમાં આડખાનો બંધ ન હોય તે તો કીકે પણ આવશે કાળે આડખાનો બંધ કયોં તે મિથ્યાદષ્ટિની ભૂમિ સાબીત રાખવાવાળા કેવી રીતે લાગુ કરશે? મિથ્યાદષ્ટિમાં આડખાનો બંધ છે નહિ માટે ભૂમિકા જલદી પડશે. કાંતો સમકિતમાં કે હોતો નિમ્યાત્વમાં આડખાનો બંધ કરશે તોજ તે ભાંગે લાગુ થાય. આજ કેટલાક રાખણથી સિદ્ધ થાય છે કે—શુકલ પક્ષી અને સમકિત દષ્ટિમાં

આગાધી એમ કહે છે કે, જે જે ભેદ અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે તેને તે તે ભેદનો કાર્યોપશમ થાય છે. પણ તે સંબંધી કર્મની નિર્જરા તો સર્વ આત્મપ્રદેશજ હોય છે. પણ ઉદારિક શરતુ આવરતુ તો જેવું દેખવાતું કાર્યોપશમ થયું હોય તેવુંજ તૂટે.

દેવગ્રીને સર્વાંગે આવરણ તૂટે અને જાડીના જ્ઞાનવાળાને શરીર સંબંધી, ઇન્દ્રિયો સંબંધી જેવો જેવો કાર્યોપશમ મત ભવ સંબંધી થયો હોય તેવું તેવું આવરણ તૂટે. એટલે આત્મ પ્રદેશે આવરેલા પરમાત્મો એટલે નંદલે અથો સર્વ પ્રદેશે દ્રવ થાય તેટલા તેટલા અંશે સર્વ આત્મ પ્રદેશ ઉત્પન્ન થાયને પામે. ચોરીયા જ્ઞાનસના પ્રકાશવત્ અંદર સર્વ પ્રકાશ અક્ષર એક દેશે. એટલે કોઈને અર્ચાધ એક જાપ ખુઝી થયા જેવું હોય કોઈને બે જાપ, કોઈને ત્રણ જાપ અને કોઈને ચારે જાપે પ્રકાશ થયા જેવું હોય અને કોઈ સર્વ દિશી પણ દેખે તેવું પણ અર્ચાધ હોય અર્થાત્ જેવું આવરણ તૂટે તેવું અવધિ હોય.

પ્રશ્ન ૫૪.—આત્મપ્રદેશ દરેક ઠેકાણે સંકલિત અસંજ્ઞતા છે, છતાં જ્યાં લાગ્યું હોય ત્યાં વધારે વેદના થાય છે તેવું શું કારણ?

ઉત્તર—જે પ્રદેશે વેદના વધારે હોય તે મુખ્ય પછે વેદ છે; અને જાડીના ગોઝપછે વેદ છે. દ્રવ્ય, દોષ, શક્તિ અને ભાવે જાણ અને અવ્યંતર પરિણમતાં પરમાત્મ જે હોયે વેદનારૂપે ઉદયમા આવે ત્યાં એકલા થઈ ત્યાં તે રૂપે પરિણમે, અને ત્યાં જેવા પ્રકાશનો બંધ હોય તે ઉદયમાં આવે. પરમાત્મો માયામા એકલા થાય તો ત્યાં માયાના હુખવાને આકારે પરિણમે છે, આંખમા અજની વેદનાના આકારે પારણમે છે, (એમ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પાને ૫૪૨ એ કહ્યું છે.)

પ્રશ્ન ૫૫.—અવધિ જ્ઞાન લઈને જીવ નરકે જાય કે કેમ? અને જીવ તો ઠાણંગણમા કહ્યું છે કે નરકે જવાવાળા જીવને અનંતાનુગંવીની ચોકડી માં મરવાપણું થાય, એટલે તે ચોકડીમાં મરી જીવ નરકે જાય તો તે ચોકડીના ઉદયમાં અવધિજ્ઞાન કેવી રીતે હોય?

ઉત્તર—અનંતવીજ સવક ૮ મે-ઉદેશે ૨ જે કહ્યું છે કે-નરક ગતિમાં ત્રણ જ્ઞાનની નિયમા, અને ત્રણ અજ્ઞાનની ભજના એટલે નરકગતિમાં જવા-વાળા જીવને (વાર્ટ પહેલાં) ત્રણ જ્ઞાન (માત, સુનન અવધિ) તો નિશ્ચય હોય. સંતી પચોદ્રય આંત્રી, અને અજ્ઞાન, જે (મતિ-સુત) હોય તો

ઉત્તર—અર્ધપુણ્યભાં જનંતી-ઉત્સર્પિણી, જનસર્પિણી. કાગ વીટી
જલ અને અતેડોડાકોડી તો કોડાકોડ સાગરોષમ એટલે કરોડનું કરોડ ગુણ
કરે તેનું નામ કોડાકોડ કહેવાય, એટલે સાત કર્મની પ્રભુતિ એક કોડાકોડ
સાગરોષમની જાંડની સ્થિતિમાં આવે તેને અતે: કોડાકોડ કહીએ. તેના
દરને સમજિનીની પ્રાપ્તિ થઈ શકે. એથી ઉપસંતની સ્થિતિના કર્મવાગાને
સમજિનીની પ્રાપ્તિ થવાનો સંભાર નથી.

પ્રશ્ન ૪૨.—ગુણવત્તી અને સમકિતની પ્રાપ્તિ થયા પછી ઉત્પદો
 રાશિ અર્થાત્તઃ અર્થ પુત્રવડનો કમો અને અર્થિયાં સમકિતની પ્રાપ્તિ થયા
 પછી અર્થિ રોડા રોડાને કાલ કમો; તેનું શી રીત સમજવું ?

[illegible]

1. 이 책은 조선의 역사와 문화를 소개하는 데 목적이 있다.
 2. 이 책은 조선의 역사와 문화를 소개하는 데 목적이 있다.
 3. 이 책은 조선의 역사와 문화를 소개하는 데 목적이 있다.
 4. 이 책은 조선의 역사와 문화를 소개하는 데 목적이 있다.
 5. 이 책은 조선의 역사와 문화를 소개하는 데 목적이 있다.
 6. 이 책은 조선의 역사와 문화를 소개하는 데 목적이 있다.
 7. 이 책은 조선의 역사와 문화를 소개하는 데 목적이 있다.
 8. 이 책은 조선의 역사와 문화를 소개하는 데 목적이 있다.
 9. 이 책은 조선의 역사와 문화를 소개하는 데 목적이 있다.
 10. 이 책은 조선의 역사와 문화를 소개하는 데 목적이 있다.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

આપણે જોઈ શકે છે કે, જે જે ભેદ અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે તેને તે તે ભેદનો ક્ષયોપશમ થાય છે. પણ તે સંબંધી કર્મની નિર્જ્ઞાતા તે સર્વ આત્મપ્રદેયજ્ઞ હોય છે. પણ ઉચ્ચ શાસ્ત્ર આપણને તે જેવું દેખવાનું ક્ષયોપશમ થયું હોય તેવું જ તૂટે.

કેવડીને સર્વાંગિ આપણે તૂટે અને બાકીના જ્ઞાનવાળાને શરીર સંબંધી, ઇન્દ્રિયો સંબંધી જેવો જેવો ક્ષયોપશમ જત થાય સંબંધી થયો હોય તેવું તેવું આપણે તૂટે જોઈએ આત્મ પ્રદેયે આવેલા પરમાત્મજ્ઞ જોઈએ જોઈએ અંગે સર્વ પ્રદેયે દૂર થાય તેટલા તેટલા અંગે સર્વ આત્મ પ્રદેય ઉત્પન્ન થાયને પામે ચોરીયા જ્ઞાનસના પ્રકાશજ્ઞ અંદર સર્વ પ્રકાશ બહાર જોઈ દેશે. જોઈએ કોઈને અર્થજ્ઞ જોઈ આપ ખુદી થયા જેવું હોય કોઈને જો આપ, કોઈને ત્રણ આપ અને કોઈને ચારે આપે પ્રકાશ થયા જેવું હોય અને કોઈ સર્વ દિશી પણ દેખે તેવું પણ અર્થજ્ઞ હોય અર્થજ્ઞ જેવું આપણે તૂટે તેવું અવધિ હોય.

પ્રશ્ન ૫૪.—આત્મપ્રદેય દરેક કોઈને સંકલિત અસંખ્યાત છે, છતાં જ્યાં જ્યાં હોય ત્યાં વધારે વેદના થાય છે તેનું મું કારણ?

ઉત્તર—જે પ્રદેયે વેદના વધારે હોય તે મુખ્ય પત્તે વેદ છે, અને બાકીના બોલપત્તે વેદ છે. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને જ્ઞાન બાકી અને અન્યંતર પરિણમતાં પરમાત્મ જે હોયે વેદનારૂપે ઉદયમા આવે ત્યાં જોઈ શકાય ત્યાં તે રૂપે પરિણમે, અને ત્યાં જોય પ્રકાશનો અર્થ હોય તે ઉચ્ચમાં આવે. પરમાત્મજ્ઞ માધ્યમ જોઈ શકાય ત્યાં ત્યાં આપણા દુઃખવાને આકારે પરિણમે છે, આપણાં અપણી વેદનાના આકારે પરિણમે છે, (એમ સ્પષ્ટ રાજ્યવંદ પાને ૫૪૨ મે કહ્યું છે.)

પ્રશ્ન ૫૫.—અવધિ જ્ઞાન હોયે છતાં નરકે જાય કે કેમ? અને જોય તે હાનિગણમાં કયું છે કે નરકે જવાવાળા છતાં અવતાનુભવોથી ચોક્કસ માં મરણપણું થાય, જોઈએ તે ચોક્કસમાં મરી છતાં નરકે જાય તો તે ચોક્કસના ઉદયમાં અવધિજ્ઞાન કેવી રીતે હોય?

ઉત્તર—અવધિજ્ઞાન કાલકાલે ઉમે-ઉમે ૨ જે કહ્યું છે કે—નરક સંવિધાં ત્રણ જ્ઞાનની નિયમ, અને ત્રણ અજ્ઞાનની નિયમ જોઈએ નરકસંવિધામાં અજ્ઞાનમાં છતાં (વર્તે વહેવો) ત્રણ જ્ઞાન (મર્ત્ય, મુક્ત અને અર્થજ્ઞ) ત્યાં નિર્ધાર હોય. સંજ્ઞી પર્વોદ્ધવ આક્રી, અને અજ્ઞાન, જે (મર્ત્ય-મુક્ત) ઉ.વ. ૮૫.

તિર્થેય અસંતી પચેદ્રિય આશ્રી અને ત્રણ અજ્ઞાન (મતિ-જ્ઞાન ને વિભાજ) હોય તો, સંતી પચેદ્રિય મનુષ્ય તિર્થેય આશ્રી હોય. એ પ્રમાણે કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૫૬.—નરકગતિમાં ત્રણ જ્ઞાન કયાં તે અહિંથી લઇને બાપ કે વાટે વહેતાં પ્રાપ્ત થાય ?

ઉત્તર—કોઇ અહિંથી લઇને બાપ, અને કોઇને વાટે વહેતાં એટલે અહિંથી ચલ્યા પછી નરકગતિના (વાટે વહેનાના) પહેલા સમય ઉત્પત્ત થાય એટલે કોઇ જીવને અહિંયાં મરવા પહેલાં અરધિ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું હોય તે સાથે લઇને બાપ અને કોઇ જીવ મમકિની છે. મતિ મુત્ત જ્ઞાનવાળો છે ને તેને મરીને નરકે જવું છે, તે અહિંથી ચલીને નરક ગતિને પ્રાપ્ત થતાંજ પહેલે સમય અરધિજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય એટલે વાટે વહેતાં ત્રણ જ્ઞાન કહેવાય.

પ્રશ્ન ૫૭—કાલ્પાન સૂત્રમાં ૫ મે કાલ્પ ૨ જે ૩ જે ઉદ્દેશે કહ્યું છે કે અનંતાનુભવીની ચીકડીમાં જીવ મરી નરકે બાપ. તો અનંતાનુભવીના ઉદ-વમાં સમકિન કયથી હોય ? અને સમકિન હોય નહિ તો ત્રણ જ્ઞાન કેવી રીતે હોય ?

ઉત્તર—અનંતાનુભવીના ઉદવથી કયોપચમ સમકિનથી પડે એટલે પદાન સમકિનવાળો સાત્વાદાન સમકિનનો ધણી કહેવાય. જ્યાં મુખી સા-ત્વાદાન સમકિન રહે ત્યાં મુખી ત્રણ જ્ઞાન પણ રહે, એટલે સાત્વાદાન સમકિનની સ્થિતિ ૧ આપકિને ૭ સમયની છે, અને નરક ગતિનો જીવ વાટે વહેતું એ ૫ મે સમય રહે. મારે નરકમાં ઉત્પત્ત થયા પછી સાત્વાદાન સમકિનની સ્થિતિ પુરી થયે ૩ જ્ઞાનનો નાશ થાય, અને મિથ્યાત્વજાવને જોને જો સમકિનનો પ્રાપ્ત થયે ૩ જ્ઞાન પણ પ્રાપ્ત થયાં હોય તો ઠાપ.

અનંતાનુભવીની ચીકડીના ઉદવથી સમકિનની જ્ઞાનો થયે એટલે સમકિનની પાસે જુદા જુદા સાત્વાદાન સમકિનને લઇને ત્રણ જ્ઞાન રજ્યાં, અને સાત્વાદાન સમકિનમાં ૩ જ્ઞાન જામે એમ પણ કહ્યું છે. એમ કોઇનું કહેવું છે.

અને કેવું એમ પણ કહે છે કે—મિથ્યાત્વી અને સમકિનને નરકે જવવાને અનંતાનુભવીની ચીકડીના ઉદવમાં તજાવન હોય છે. મિથ્યાત્વીને દીવ ઉદવ દોષ છે, અને સમકિનને મંદ ઉદવ હોય છે. તેથી મરવા પહેલાં જુદા જુદા સાત્વાદાન સમકિનને લઇને ત્રણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય, અને ૩ જ્ઞાન લઇને નરકે જવવાને નરક ગતિ થાય.

પ્રશ્ન ૫૮—નરકે જવાવાળાને વાટે વહેતાં પહેલે સમય અવધિજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કેમ થાય ?

ઉત્તર—એવો ગતિનો સ્વભાવ છે. ભર પ્રત્યક્ષી કે જ્ઞાન કે કે અજ્ઞાન તો અવરજ દોષજ. માટે વાટે વહેતાં કે જ્ઞાન સંહિતજ દોષ, અને દેવતામાં પણ જવાવાળાને દેવગતિ આશી પણ કે જ્ઞાનની નેવમા અને કે અજ્ઞાનની ભજના કરી છે (એટલે જે અવધા કે અજ્ઞાન દોષ) હવે દેવગતિમાં જવા-વાળાં જુગઘીયાં ॥ તેને જે જ્ઞાન ને જે અજ્ઞાન લુપિત પર્થતયાં દોષ છે. પણ તે ત્યાંથી ચઢ્યા દેવલોકમાં જતા દેવગતિના પહેલેજ સમયે અવધિજ્ઞાન કે વિભંજન ઉપજે. એ ન્યાયે નારકીનું પણ જાણવું. સાથ જાણુરાજા ભગવતીલના છાપેલ પાને ૫૬૪ જે.

પ્રશ્ન ૫૯—નારકી તથા દેવતામાંથી અવધિજ્ઞાન લઇને આવનાર એક તીર્થંકરજ દોષ કે અનેશ પણ દોષ ?

ઉત્તર—જેટલી આગતિ તીર્થંકર મહારાજની કહી છે તેટલાજ જોલનો નીકળ્યો અવધિજ્ઞાન લઇને મનુષ્ય ભવમાં આવે. તે આશી તીર્થંકરજ કરે. પરંતુ અવધિ જ્ઞાનની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટી ૬૬ સાગરની કહી છે. તે જોતાં તીર્થંકર સિવાય બીજા પણ અવધિજ્ઞાન લઇને આવે એમ જણાવે છે. તીર્થંકર અનુત્તર વિમાનમાંથી અવધિ લઇને આવે તો તેઓ તેજ ભવમાં મોક્ષ જનાર છે. માટે કેવલ સાગર જાહેરે અવધિ યથું. તીર્થંકર આશી અને અનુત્તર વિમાનના કેવલ સાગરના ઉપરા ઉપર લગતા જે ભવ કરવા આશી ૬૬ સાગરનો સ્થિતિ કહી છે. તે આશી અનેશને અવધિ લઇને આવવું સિદ્ધ થાય છે.—૧મી અવધિદર્શનનો સ્થિતિ જે છાસક સાગરની કહી છે. તેમાં એક ભવ નવજન્મેકનો કે સાગરનો (વિભંજનો) પુરા કરી અંત-સમયે અવધિ લઇ મનુષ્યમાં આવે ત્યાં વિભંજ ભોગવી વિભંજમાં મરી પહેલે દેવલોકે જે સાગરની સ્થિતિએ વિભંજમાં ઉપજે; પાછો અવધિમાં મરીને મનુષ્યના ભવમાં અવધિ ભોગવીને અવધિમાં મરીને ત્રણવાર ભારમા દેવલોકે ૬૬ સાગર ભોગવીને મનુષ્યમાં વિભંજમાં મરીને સાંતમી નરકે કેવલ સાગરના પામ વિભંજમાં મર્યા ૧૩૨ સાગર અવધિ દર્શનના પુરા થાય એટલે ૬૬ સાગર જાહેર અવધિના મરી ૧૩૨ સાગર જાહેરી અવધિદર્શનની સ્થિતિ કહી.

અને પાંચજણ ૫૬ ૧૮ જે અવધિજ્ઞાનની સ્થિતિ ૬૬ સાગર જાહેરી કહી છે, અને વિભંજ જ્ઞાનની સ્થિતિ કેવલ સાગર જાહેરી કહી છે. અવધિ દર્શનની સ્થિતિ જે ૬૬ સાગરની (૧૩૨ સાગરની) અંતે

તિર્થેય અમંત્રી પચેદ્રિય આશ્રી અને ત્રણ અજ્ઞાન (મતિ-શુભ ને વિભંગ) હોય તો, સંત્રી પચેદ્રિય મનુષ્ય તિર્થેય આશ્રી હોય. એ પ્રમાણે કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૫૬.—નરકગતિમાં ત્રણ જ્ઞાન કયાં તે અહિંથી લઇને જાય કે વાટે વહેતાં પ્રાપ્ત થાય ?

ઉત્તર—કોઇ અહિંથી લઇને જાય, અને કોઇને વાટે વહેતાં એટલે અહિંથી ચલ્યા પછી નરકગતિના (વાટે વહેતાના) પહેલા સમય ઉત્પન્ન થાય એટલે કોઇ જીવને અહિંયાં મરવા પહેલાં અવધિ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું હોય તે સાચે લઇને જાય અને કોઇ જીવ મમકિની છે. મતિ શુભ જ્ઞાનથી જો તે તેને મરીને નરકે જવું છે, તે અહિંથી ચલીને નરક ગતિને પ્રાપ્ત થયાંજ પહેલે સમય અવધિજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય એટલે વાટે વહેતાં ત્રણ જ્ઞાન દેહેવ.

પ્રશ્ન ૫૭—કાળાંગ સૂત્રમાં ૫ મે કાળે ૨ જે ૩ જે ઉદ્યે કહ્યું છે કે અનંતાનુભવીની ચેત્રીમાં જીવ મરી નરકે જાય. તો અનંતાનુભવીના ઉદયમાં સમક્તિ કયાં હોય ? અને સમક્તિ હોય નહિ તો ત્રણ જ્ઞાન કેવી રીતે દેવ ?

ઉત્તર—અનંતાનુભવીના ઉદયથી કલોપકાલ સમક્તિથી પડે એટલે જ્ઞાન સમક્તિના સામાજિક સમક્તિને કાળી કહેવાય. ત્યાં મુખી સા-સ્ત્રાન સમક્તિ રહે ત્યાં મુખી ત્રણ જ્ઞાન પણ રહે, એટલે સામાજિક સમક્તિની સ્થિતિ ૧ અવધિજ્ઞાને ૭ સમયની છે, અને નરક ગતિને જીવ વાટે વહેતાં એક મે સમય રહે. માટે નરકમાં ઉત્પન્ન થવા પછી સામાજિક સમક્તિની સ્થિતિ પુરી થાય કે જ્ઞાનને નાશ થાય, અને મિથ્યાત્વજ્ઞાને પડે જઈ સમક્તિની પ્રવૃત્તિ થાય કે જ્ઞાન પણ પ્રાપ્ત થતાં હોય તો જાય.

અનંતાનુભવીની ચેત્રીના ઉદયથી સમક્તિની જ્ઞાની થઈ એટલે સમક્તિની પાડે જઈ કલપકાલ સમક્તિને લઈને ત્રણ જ્ઞાન રજાં, અને કલપકાલ સમક્તિમાં ૩ જ્ઞાન લઈને એક પણ કહ્યું છે. એક કોઈનું કહેવું છે.

અને કેટલે એક પણ રહે છે કે—મિથ્યાત્વી અને સમક્તિને નરકે જઈ જઈને અનંતાનુભવીની ચેત્રીના ઉદયમાં તજાવત હોય છે. મિથ્યાત્વીને દેવ દેવ દેવ છે, અને સમક્તિને મંદ ઉદય હોય છે. તેથી મરવા પહેલાં ત્રણ કલપકાલનું કલપ કાલ રહું નથી. મિથ્યા સમક્તિનું કલપકાલનું કલપ કાલ દેવ દેવ દેવ દેવ રહે પડ્યાનું થવું નથી, અને ૩ જ્ઞાન લઈને કલપકાલનું કલપ કાલ પડે રહે કલપ કાલ રહે.

પ્રશ્ન ૫૮—નરકે જપ્તવાગ્યને વાટે વહેતાં પહેલે સમય અધિજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કેમ થાય ?

ઉત્તર—એવો ગતિનો સ્વભાવ છે. ભરપૂરથી ૩ જ્ઞાન કે ૩ અજ્ઞાન તો અવશ્ય હોયજ. માટે વાટે વહેતાં ૩ જ્ઞાન સહિતજ હોય, અને દેવતામાં પણ જપ્તવાગ્યને દેવગતિ આપી પણ ૩ જ્ઞાનની નેવમા અને ૩ અજ્ઞાનની ભજના કહી છે (એટલે જે અથરા ૩ અજ્ઞાન હોય) હવે દેવગતિમાં જવાવાળાં મુગટીયાં છે તેને જે જ્ઞાન ને જે અજ્ઞાન છવિન પર્વતનાં હોય છે. પણ તે ત્યાંથી ચઢ્યા દેવગોકમ્મ જતા દેવગતિના પહેલેજ સમયે અધિજ્ઞાન કે વિભંગજ્ઞાન ઉપજે. એ ન્યાયે નારદીનું પણ અનુવું. સાખ બાળુવાગ્ય ભગવતીજ્ઞના છાપેલ પાને ૫૬૪ મે.

પ્રશ્ન ૫૯—નારદી તથા દેવતામાંથી અધિજ્ઞાન લઇને આવનાર એક તીર્થંકરજ હોય કે અનેરા પણ હોય ?

ઉત્તર—એટલી આગતિ તીર્થંકર મહારાજની કહી છે તેટલાજ ભોલનો નીકળ્યો અધિજ્ઞાન લઇને મનુષ્ય ભવમાં આવે. તે આથી તીર્થંકરજ કરે. પરંતુ અવધિ જ્ઞાનની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટી ૬૬ સાગરની કહી છે. તે એવાં તીર્થંકર સિવાય બીજા પણ અધિજ્ઞાન લઇને આવે એમ જણાવે છે. તીર્થંકર અનુત્તર વિમાનમાંથી અવધિ લઇને આવે તો તેઓ તેજ ભવમાં મોક્ષ જનાર છે. માટે ૩૩ સાગર આગેડું અવધિ યજુ. તીર્થંકર આથી અને અનુત્તર વિમાનના ૩૩ સાગરના ઉપરા ઉપર ભગતા જે ભવ કરવા આપી ૬૬ સાગરનો સ્થિતિ કહી છે. તે આથી અનેરાને અવધિ લઇને આવતું હિલ થાય છે.—૧જી અધિદર્શનની સ્થિતિ જે છાસક સાગરની કહી છે. તેમાં એક ભવ નવમેવેકનો ૩૧ સાગરનો (વિભંગનો) પુરા કરી અંત-સમયે અવધિ લઈ મનુષ્યમાં આવે ત્યાં વિભંગ ભોગથી વિભંગમાં મરી પડેલે દેવગોકે જે સાગરની સ્થિતિએ વિભંગમાં ઉપજે, જાણે અવધિમાં મરીને મનુષ્યના ભવમાં અવધિ ભોગથીને અવધિમાં મરીને યજુવાર બારમા દેવલોકે ૬૬ સાગર ભોગથીને મનુષ્યમાં વિભંગમાં મરીને સાગરની નરકે ૩૩ સાગરો-પમ વિભંગમાં મળતાં ૧૩૨ સાગર અવધિ દર્શનન પુરા થાય એટલે ૬૬ સાગર કહેરા અવધિના મળી ૧૩૨ સાગરઆગેરી અવધિદર્શનની સ્થિતિ કહી.

અને યજુવા ૫૮ ૧૮ મે અધિજ્ઞાનની સ્થિતિ ૬૬ સાગર કહેરી કહી છે, અને વિભંગ જ્ઞાનની સ્થિતિ ૩૩ સાગર કહેરી કહી છે.—અને અવધિ દર્શનની સ્થિતિ જે ૬૬ સાગરની (૧૩૨ સાગરની) કહેરી કહી છે.

બીજા પુરુષ ત્યાં બેસે તો તે પણ ભાળે કે કેમ? અથવા આત્મજન હોય તો બીજે કંઠાણે ભાગવું બેઠાં તેનું કેમ ?

ઉત્તર—અવધિજ્ઞાને સયોપશમ ભાવમાં છે, માટે આત્મજન સંમજવું. સયોપશમ વિના જ્ઞાન નથી. તથા પ્રકારનો સયોપશમ છે, તેથી તથા પ્રકારે દેખે છે. તોપણ વ્યવહાર નય આથી શેત્રજન હોવું બેઠાં. પણ નિશ્ચય નયે સયોપશમ ભાવનું જગવાનપણું છે. માટે આત્મજન સંમજવું.

પ્રશ્ન ૬૩—વિભંગ જ્ઞાનવાળો સાત દ્વીપ ને સાત સમુદ્ર ભાળે, પરંતુ તેના રાગી દેવતાઓ હોય તે અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર ઉઘંધીને આવે. તે વિભંગ જ્ઞાની ઉપદેશકનો ઉપદેશ કનૂઝ કેમ કરે ?

ઉત્તર—અન્ય ધર્મના બહુ રૂચિમત છે. કોઈ મતવાળા સાત દ્વીપ ને સાત સમુદ્ર માને છે, કોઈ મત પચાસ કેડ પૃથ્વી માને છે અને કોઈ મત અનંત કોટી બ્રહ્માંડ માને છે, એમ અનેક મત મતાંતર હોવાને દ્વીપે એમ જણાય છે કે—અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર ઉઘંધીને આવવાવાળા દેવતાઓનો મત સાત દ્વીપ ને સાત સમુદ્ર માનવાવાળાના પક્ષનો ન હોવો બેઠાં.

પ્રશ્ન ૬૪—પરમાવધિજ્ઞાનવાળો પરમાણુ પુણ્ય દેખે કે કેમ ?

ઉત્તર—કેટલાક કહે છે કે પરમાવધિજ્ઞાનવાળો છાંમરૂપ હોય, અને કાણાંગ કાણે ૫ મે-ઉદ્દેશે ૩ જે તથા કાણે ૬ કે-ઉ. ૧ લે તથા ભગવતીજીમાં કહ્યું છે કે—છાંમરૂપ, પરમાણુ પુણ્ય સર્વ આવે બાજે દેખે નહિ. એટલે જ્ઞાનીના કહેવાથી (સર્વજ્ઞાનથી) બાજે પણ દેખે નહિ. પરંતુ ભગવતીજીનાં ૧૮ શ્લોકે-ઉદ્દેશે ૮ મે-છાંમરૂપથી માંડીને અવધિ જ્ઞાન સુધી કહ્યું છે કે—પરમાણુ પુણ્ય કોઈ બાજે પણ દેખે નહિ અને કોઈ બાજે પણ નહિ અને દેખે પણ નહિ, અને પરમજ્ઞવધિ માટે નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે.

પરમાદ્યોદિષ્ણં મંતે મણુસ્તે પરમાણુ પોગલં જં સમયં જાણતિ સં સમયં પાસતિ જં સમયં પાસતિ સં સમયં જાણતિ ! જો તિળદે સમદે સે કેળદેગં મંતે एवं વુચ્ચતિ પરમાદ્યોદિષ્ણં મણુસ્તે પરમાણુ પોગલં જં સમયં જાણતિ નો સં સમયં પાસતિ જં સમયં પાસતિ જો સં સમયં જાણતિ જો સાગારે સે જાળે મવતિ બજાગારે ॥ દંસણે મવતિ સે તેળદેગં જાવ નો સં સમયં જાણતિ एवं જાવ અર્જત પદેસિયં ॥ કેવલિયં મંતે મણુસ્તે સે વંદા પરમાદ્યોદિષ્ણં તંદા કેવલિયિ જાવ અર્જત પદેસિયં. સેવંમંતે ૨ તિ. ॥

આ ઉપરના પાઠ ઉપરથી પરમાવધિ જ્ઞાની પરમાણુ પુણ્યલેખને બંધે દેખે. જોતમ સ્વામીએ કેવળીની પૃચ્છા કરતાં ભગવંતે પરમાવધિની ભાષામણુ આપી, એટલે કેવળી અને પરમાવધિને બાંધવા દેખવામાં સરખા દેખા, તે પરમાણુ પુણ્યલેખી માંડી અનંત પ્રદેશી ખંધ આશ્રીને કહેલ છે એ પરમાર્થ:—એટલે જે સમયે બંધે તે સમયે દેખે નહિ અને જે સમય દેખે તે સમય બંધે નહિ, એમ પરમાવધિ અને કેવળીને સરખું કહ્યું. જ્ઞાન સાકાર ઉપયોગે છે ને દર્શન મણુકાર ઉપયોગે છે. એક સમયે બે ઉપયોગ દોષ નહિ. પરંતુ ઉપયોગ તો જોતોના સરખો કહ્યો. જાનો પરમાર્થ એ છે કે-પરમાવધિ ભવિષ્યના કેવળી છે, એટલે તે કેવળીને હૃદ સૂચવે છે. પરમાવધિને પડતું નથી પણ અંતર્બુદ્ધિની હૃદમાં કેવલ પ્રાપ્ત થવાનું માટે પ્રથમ પરમાણુ પુણ્યલેખ દેખીને પછી કેવળજ્ઞાન ઉત્પત્ત થાય. ઇત્યર્થ:—

પ્રશ્ન ૬૫—પરમાવધિ જ્ઞાન, અને મન:પર્યવ જ્ઞાનમાં અડિયાતું કોણ ?

ઉત્તર—શ્રીમાદ રાજચંદ્ર-પ્રથમાવૃત્તિ-પૃષ્ઠ ૫૨૮ મે જોત ૧૪ મો-નેમાં કહ્યું છે કે-પરમાવધિ જ્ઞાન, મન:પર્યવ જ્ઞાનથી પશુ અડી ભાય છે; અને તે બે બપવાસ રૂપે છે.

પ્રશ્ન ૬૬—અવધિ જ્ઞાન અને મન:પર્યવ જ્ઞાનમાં શો તફાવત ?

ઉત્તર—અવધિજ્ઞાન કરતાં મન:પર્યવ જ્ઞાન વિશેષ વિશુદ્ધ છે. એટલે રૂપી દ્રવ્યોને અવધિ જ્ઞાની બોલે તેના અનંતમાં જાગે મન પછે પરિણમિત દ્રવ્યોને મન:પર્યવ જ્ઞાની શુદ્ધ રીતે બોલે અવધિજ્ઞાનનો વિષય અંતરુદ્ધા ભવજ્ઞાનમાં જાગતી માંડીને સર્વ લોભકીય પર્યાંત હોય અને મન:પર્યવ જ્ઞાનજ્ઞાને વિષય અડીકીય શુધીય હોય. અવધિજ્ઞાન સંબંધ કે ભલેવન ચારે ગતિના છયોને થાય અને મન:પર્યવ જ્ઞાન સંબંધ (અવિચલિત) મનુષ્યને જ થાય, સર્વ રૂપી દ્રવ્ય અને તેના કેટલાક પર્યાયો જ્ઞાનજ્ઞાને અવધિજ્ઞાનને વિષય છે અને મન:પર્યવ જ્ઞાનનો વિષય સર્વ રૂપી દ્રવ્ય અનંતમાં જાગના દ્રવ્યને એટલે મનોદ્રવ્ય અને તેના પર્યાયને બધુજ છે.

શ્રીમાદ રાજચંદ્ર-પ્રથમાવૃત્તિ-પૃષ્ઠ ૫૨૭ મે જોત ૧૩ મો તેમાં કહ્યું છે કે-અવધિજ્ઞાન અને મન:પર્યવજ્ઞાન વચ્ચે તફાવત (આ માટે ત્રીજી કુટુંબમાં કહ્યું છે કે) એટલે અવધિજ્ઞાન કહી છે કે, “ પડેલા (અવધિ-જ્ઞાન) કહે છે હવે છે હવેજ્ઞાન હવેજ્ઞાન છે. ચારે શુભજ્ઞાનને પણ દોષ

શે, રંધુડ છે, એટલે મનના રજૂલ પર્થવ જાણી શકે. અને બીજું (મનઃ-પર્થવ) જ્ઞાન રાગચ, મનના પર્થવ સંબંધી શક્તિ વિશેષને લખેને એક વૃદ્ધા તાત્પર્યની મૂક છે: તે અખંડ છે, અપ્રમતનેજ થઈ શકે. ઇત્યાદિ મુખ્ય તદ્દાવન (કીમદે) કહી બતાવ્યો " સંયોધક

પ્રશ્ન ૧૭.—મનઃપર્થવજ્ઞાનના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—ત્રે ભેદ છે. ક્ષત્રુ વિગુરુપની મનઃપર્થવઃ । મનઃપર્થવના ૧ જાતુમતિ અને ૨ વિવિધમતિ એવા બે ભેદ છે.

પ્રશ્ન ૧૮.—ત્રે ભેદમાં તદ્દાવન શું ?

ઉત્તર—વિગુરુવ્ય પ્રતિપાશમ્યાં તદ્દિશેષઃ । વિગુરુઃ (શુદ્ધતા) અને અપ્રતિપાની'ણું (આવેલું જાણ નહિ) અને એક અવિગુરુ પ્રતિપાત (આવેલું જાણ પત્ર) એ બે કારણથી તે બન્નેમાં ફેર છે અર્થાત્ જાતુમતિ-ના દરજ્જા વિપુલમતિ વિશેષ શુદ્ધ છે, અને જાતુમતિ આવેલું જાણું પત્ર રહે, જ્યારે વિપુલમતિ આવેલું જાણ નહિ (એ પ્રમાણે ત્રણે પ્રકારે ઉમાસ્થાતિ દૃત તત્ત્વાર્થધિગમ સૂત્રમાં કહ્યું છે.)

પ્રશ્ન ૧૯.—મનઃપર્થવ જ્ઞાનચણે કેટલું જાણે કેળે ?

ઉત્તર—દિગંજર મનના ભગવતી આતમનામાં પાને ૨૨૦મે કહ્યું છે કે—જાતુમતિ મનઃપર્થવ જ્ઞાનચણે પોતાના તથા પરના ચિતવન, અભિન, મરણ, મુખ, હાથ, લજ્જા, અણ્યાભાસિક સર્વ જાણે, જ્યન્ય તો પોતાના તથા પરના જીવના દોષ ત્રીન જાણ જાણે, ઉત્કૃષ્ટ સાત આઠ જાણ ગતાર્થાતના જાણે, ઉત્કૃષ્ટ સાત આઠ જોજન મહિ જાણે, બહાર નહિ જાણે.

વિપુલ મતિ મનઃપર્થવ જ્ઞાન, ઉપર પ્રમાણે સર્વ જાણે જ્યન્ય તો સાત, આઠ જાણ, ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાન જાણ, તથા સાત આઠ જોજન ઉત્કૃષ્ટ માનુષ્યોત્તર પર્થવ મહિ પોતાના વિષય રૂપી પદાર્થને જાણે. તથા તથા થી બોમટસારમાં એમ કહ્યું છે કે—ઉત્કૃષ્ટ પૈનાલીસ લાખ જોજન ચેડા લંબા ઉભો ક્ષેત્રમે તિલકા આપકા વિષય એ રૂપી પદાર્થ તાહિ જાને.

પ્રશ્ન ૨૦.—મનઃપર્થવ જ્ઞાનના સંબંધમાં નંદીજી સૂત્ર શું કહ્યાવે છે ?

ઉત્તર—સંબંધો, નંદીજી સૂત્ર બાજુવાળા છાપેડ પાને ૧૬૩ મે થી કહ્યું છે કે—લઙ્ગિધવંત અપ્રમત સંબંધિને, સમદષ્ટિને જવત્ મનઃપર્થવ જ્ઞાન ઉપરે સંચ દુર્બિદં લપ્પજદ્ સંજદ્દા રગ્નુમર્દય નિરલ મર્દય. તે મનઃપર્થવ જ્ઞાન જે-

દિ ઉપર. તે ઠહે છે—જનુમતી અને વિપુલમતી. તેમાં જનુમતી : તે
 દ્વાન્ય સરૂપ બંને જે આ વડો છે એમ બંને, અને વિપુલમતી તે
 સંસ્કાર સહિત બંને જે એ પુરે મનમોહિ વડો. ચિંતવ્યો એ દ્રવ્યથી,
 અને શેત્ર ચડી અમુક નગરાદિકનો નિષ્કાન્તો, કાગલની શીત ઉષ્ણ કાગનો
 પણ ચડી મુગ્ધાદિકનો વડો છે, તથા જલદિકે ભયો છે. ઇત્યાદિક વિસ્તાર
 દિત બંને તે વિપુલમતી એમ જાણના સંસેપથી ચાર ચાર લેઈ જાણવા.
 વ્યથી, શેત્રથી, કાગથી અને ભાવથી તેમાં જનુમતી જ્ઞાનવાળો દ્રવ્યથી
 વનત પ્રદેશીવા ખંધપણે પરિણમેલા તે પુણ્યોને સમુચ્ચય બંને રહે.
 મિજ વિપુલમતી અડી આંગુલ અધિક દિશી વિદિશી થકાગરે રહે, વસ્તુના
 સંસ્કાર સહિત રહે, જનુમતીની અપેક્ષાએ નિર્મલ રહે વિચેવથી તિમિર
 ત્યા સદિત બંને રહે.—શેત્ર ચડી જનુમતી, જલન્યપણે આંગુલનો અ-
 નિવ્દાનમાં ભાગ રહે, અને ઉપર નીચે જ્યાં લગે આ સ્વપ્રભા પૃથ્વીને
 જે ત્રીજા હોયને હોડો ચર્માત પ્રદેશ અને અપોલોકનો ઉપરનો ચર્માત
 રહે તેને જુગત પ્રદેશ કહીએ, ત્યાં મુખી રહે. એટલે મિત્રતા આડ રચક
 તેવ સમજાવત ચડી એ ૧૦૦ ભેજન નીચે જઈએ ત્યારે આવે અને
 ૪૦૦ ભેજન જઈએ ત્યારે જુગત પ્રતર છે, એટલે સમજાવતથી
 ૬૦૦ ભેજન નીચે અપોલોકની વિજય મુખી રહે. ઉચું રહે તો યાવત
 ત્યાં જાયને ઉપરનો નીચે ત્યાં મુખી એટલે ૬૦૦ ભેજન મુખી રહે,
 એટલે જુગત તેમાં મધ્ય ભાગે ઉપર તે ૧૦૦૦ ભેજન નીચે અને
 ૧૦૦ ભેજન ઉચું બંને રહે, અને અપોલોકની વિજયમાં એક હજાર
 રેજન નીચે એન પ્રત્યક્ષ જાન ઉપર તે હોડા જુગત પ્રતરથી મીઠી
 ૧૦૦ ભેજન ઉચું બંને રહે, અને ત્રીજું રહે તો અતીશય પ્રમાણ
 ૧૦૦૦૦૦ ભેજન પ્રમાણ સંહી પચેદિના મનોમત ભાવ બંને રહે.
 જનુમતી અડી આંગુલ અધિક રહે અને વિપુલમતી અડી આંગુલ અધિક
 રહે વચન નિર્મલ રહે—કાગ ચડી જનુમતી જાલ્ય પાપોપમતા અ-
 નિવ્દાનમાં જાલ્ય કાગથી અવધી પાછડી વાળના મનોદ્રવ્યની વાતો
 બંને ઉપર જા પાપોપમતા અનિવ્દાનમાં જાન મનદ્રવ્ય બંને તથા
 અનિવ્દાનમાં જાલ્ય કાગથી અતીત વર્તમાન ને અનિવ્દાન વતે કાગની
 વત હરે બંને રહે વિપુલમતી હોડા કાગથી નિર્મલ અને અડી આંગુલ
 અધિક રહે.

કાગ ચડી જનુમતી અનિવ્દાનમાં બંને રહે, પચે દેવદીને
 અનેક જાતને અનિવ્દાનમાં બંને રહે, અને વિપુલમતીવાળા અડી

આંશુક અધિક અને નિર્ભય બાલુ દેખે. અંત્રી પચે દ્રવના મનની ચિંતરણા મનઃપર્યવ જ્ઞાને કરી બાલુ દેખે, એમ કહ્યું. દીકામાં છેવટ કહ્યું છે કે—વિપુલમતી મનુષ્યદોષ પૂર્વે બાલુ દેખે, અને જન્યુમતિ તેથી બદી આંશુક બાલુ દેખે. ઇત્યર્થ:

પ્રશ્ન ૭૧—મનઃપર્યવ જ્ઞાનમાં દેખવું કહ્યું તે કેવી રીતે દેખે ?

ઉત્તર—અહિંવા દેખવું કહ્યું તે અનુમાન દેખવું કહીએ જેમ ધૂમ્ર ૩ તો અગ્નિ છે. એમ જે સરી પચેદ્રિષ પર્વાક્ષા કાંઈ મનમાં ચિંતવે તના મનોગત ભાવના અર્થને પ્રમટ કરે, એ પ્રમાણે નંદી ૭ સૂત્રમાં કહ્યું છે. અર્થાત્ સમ્પર્ક જ્ઞાને બાલુ તે સમ્પર્ક દર્શને સર્જે, નિઘ્રવકરે, તદ્દરૂપ અચક્ષુ દર્શને દેખવારૂપ યાપ. ઇત્યર્થ:

પ્રશ્ન ૭૨—જન્યુમતી બદી આંશુક બાલુ દેખે તે પ્રથમ કે અંતે ?

ઉત્તર—કોઈ બદીદીપને અંતે બોલું તથા મનિશુત જ્ઞાનથી પણ બાલુ દેખે. જેમ ધર્મધોષ અણુમારે ધર્મરૂપી અણુમારને દીકા તેમ પણ બાલુ દેખે. કોઈ કહે મનઃપર્યવનો કામ અવ્યવસ્થા કોઈનો દોષ મૂળનો બદી આંશુક બોલો દેખે. એમ પણ કોઈ કહે છે.

પ્રશ્ન ૭૩—પત્રવણાણના ૧૭ મા પદમાં કહ્યું ૩ કે-કૃષ્ણ લેશ્યામાં એ, તલુ અને ચાર જ્ઞાન લાલે તો મનઃપર્યવ જ્ઞાન શી અપેક્ષાએ લાલે ?

ઉત્તર—સાતમે શુદ્ધિબાલુ વિશુદ્ધ લેશ્યામાં મનઃપર્યવ જ્ઞાન ઉપજાય અને સાતમા શુદ્ધિસ્થાનની સ્થિતિ અંતર્મુદ્દર્તની છે તે પૂરી થયે છડે શુદ્ધિબાલુ પ્રવર્તે છડે શુદ્ધિબાલુ એ લેશ્યા છે તો કૃષ્ણ લેશ્યા બ્યારે પ્રવર્તેલી હોય ત્યારે મનઃપર્યવ જ્ઞાન હોય તે આશી કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૭૪—સીવેદમાં જ્ઞાન કેટલાં ?

ઉત્તર—સં ૪૦ ૬ કે-હોયે બીજે-સી વેદમાં પહેલાં ચાર જ્ઞાન કહ્યાં છે.

પ્રશ્ન ૭૫—સીવેદ ૧૪ પૂર્વે બાલુ કે નહિ ?

ઉત્તર—તે સંભવ નથી. તર્ક-તો પછી મનઃપર્યવ જ્ઞાન કેમ દોષ ? સમાધાન-મનઃપર્યવ જ્ઞાનવાળા બોલ પૂર્વે હોય, તેમ તેથી બોલ જ્ઞાનવાળા પણ હોય એમ સંભવે છે, પણ સીને તો સૂત્રમાં ૧૨ જાંમોજ સજ્જાનો વિશેષ અધિકાર ચાર્યો છે. પણ કોઈ કોઈ ૧૪ પૂર્વનો અધિકાર ચાર્યો હોય એમ જણાવું નથી.

પ્રશ્ન ૭૬—પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર ઓને હોય કે નહિ ?

ઉત્તર—ભૃગુ શ્રી ૨૫ મે-ઉ૦ ૭ મે-સંજ્ઞાના અધિકારે કહ્યું છે કે-શ્રી વેદમાં પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર ન હોય. પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્રગણાને વ્યવસ્થા નવપૂર્વની ૩૮ આચાર વસ્તુ અને ઉત્કૃષ્ટ દેશે ઉછેર દશ પૂર્વનું જ્ઞાન હોય એ ઉપરથી પણ એમ થાય છે કે-શ્રીને પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર અને ૧૪ પૂર્વનું જ્ઞાન ન હોય.

પ્રશ્ન ૭૭—ચૌદ પૂર્વધારી પડે કે કેમ ?

ઉત્તર—કેટલાક કહે છે કે ચૌદ પૂર્વ દેશે ઉત્કૃષ્ટતા પડે, અને કેટલાં એમ જણાવે છે કે, ચૌદ પૂર્વ પૂર્ણગણા પણ પડે હવે દેશે ઉત્કૃષ્ટ ચૌદ પૂર્વ પૂર્ણગણા કહે છે કે-“એક દેશે ઉત્કૃષ્ટ” એવું ચૌદ પૂર્વધારીનું જ્ઞાન તે એક મૂલ વસ્તુના જ્ઞાન ચિત્રણ બીજું બધું ભદ્રનાર થયું. પણ તેક દેવદાસ રહેલો દાષિન્ય પદાર્થ ભદ્રનાર ન થયું. માત્ર મૂલ વસ્તુનું જ્ઞાન, ન મળ્યું એટલીજ ઉત્કૃષ્ટ તેનું ચૌદ પૂર્વનું બારીનું જ્ઞાન નિષ્ફળ કૃત્ય, અને શ્રીમા શાસ્ત્રીજી બીજી આગુનિના પાને ૧૬૩ મે લખ્યું છે-તે “ચૌદ પૂર્વધારી” કહી જાને ઉત્કૃષ્ટ એવા-અનંત નિગોદમાં લાગે, અને વ્યવસ્થા જાનવાર પણ અધિકામાં અધિક પંદર ભવે મોક્ષ ભવ. એ વાતનું સમાધાન જાણીને એ પ્રશ્ન થયું છે. ને તેના ઉત્તરમાં ઉપર કહેલી બીજાં વસ્તુઓ છે અને કહ્યું છે, પણ તે વાત બંધ બેસતી નથી. કેમકે તે એમ કહે છે કે-૪ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવા ચૌદ પૂર્વનું જ્ઞાન જિને યોગ્ય છે, તે વસ્તુ ન મળી તે, જગી ચૌદ પૂર્વનું જ્ઞાન અજ્ઞાન રૂપ થયું.”

અથ રહેતો મૂલને ભાષ લાગે છે. કશ પૂર્વના ભદ્રનારને નંદીજી સ્વરૂપ વિષયક કહ્યું છે. કશા છે, અને કશ પૂર્વથી ઉપરાતના નિકાલ કમળાદિજ દાસ ભરે વેદ પૂર્વનું જ્ઞાન અજ્ઞાનરૂપ કહેવું તે ભારે પડ્યું વ્યવસ્થા કહે છે. અને ચૌદ પૂર્વ કે દેશે ઉત્કૃષ્ટ પડે છે તેનો રત્ન તેને કહેવાય. કશ વ્યવસ્થા નથી એમ તેઓના લખાણ ઉપરથી વિદ્યાર્થી છે. સુદ વસ્તુ એ વ્યવસ્થા તેલો વેદ પૂર્વને તથા દેશે ઉત્કૃષ્ટતાને તે રત્ન. ૧૬ પૂર્વનું જ્ઞાન-૧ થયું છે તે ભદ્રનું એટલું. ભવતીજી મારી રાજા-દેવે ૧ કહે-સુદ-૧ જાણે અને ૧૫૫૭ મે-ચાર જ્ઞાનવાળા ૧૬ નવો ભવ તે સુદ-૧-અનુષ્ઠાને નંદીજી કહ્યું અધિકારે કહ્યું છે કે-

૧૬૩ જ્ઞાન વિદ્ય ભવતીજી મદમજી અધ્યક્ષ-અનુષ્ઠાના-વ્યવસ્થા

શ્રી પ્રજોત્તર મોહનમાયા—ભાગ ૧ લો.

૥ જ્યેષ્ઠાદી પ્રતિ પતિતે કેવાંને સરસ્વતીપતે ॥ આદ્ય વર્ણિકાર—
મળવજ્જગજાળ માદારવ સરીતાણિ લખ્યું પરિણાદિતા ઉવરજગદિ.
અને બાપ્યમાં પલ્લુ એજ પ્રમાણે કહ્યું છે. ચૌદ પૂર્વેને ચાર સન
છે અને ૪ જ્ઞાનવતને વળને ૧૪ પૂર પલ્લુ હોય છે. હવે ૧૪ પૂર્વેને
ગિના પડતું કહે તને પૂરીએ કે—તો પગી ચાર જ્ઞાનવાળા કેમ પડે ?
તો સમગ્ર જ્ઞાન હતું માટે ૪ જ્ઞાનવાળા કે ૧૪ પૂર્વે ને પડે ?
તો હેતુ બીજો છે. એટલે તને એવા કાંઈ પ્રમાણની થાત પ્રાપ્ત થાય કે
થાંકાનું સમાધાન ન થતા તેનું આજીવ પૂર્વે વરે થકા સંકિત મરવા
પડ્યું થાય. અને 'થાંકાને સમત નાસતું' તે થાંકાથી સમકિતનો નાશ
થાય અને મરીને નરકાદિક ગતિમા જાય.

હવે ૪ જ્ઞાનના ધણી ૧૪ પૂર્વેને આકારક ચરીરની લગ્નિ હોવાથી
તેજ થકાનું સમાધાન કરવા માટે દિવેક કોરમા આકારકનું પુતળું મોકલ્યું
તે પાડું નથી આવ્યું તેટલામાં મહત્વથાંકા સંકિત મરતું થાય તો નરકા-
દિક ગતિમાં ઉપજે.

વળી ૧૪ પૂર્વવાળાને કોઈ પ્રમાણની મહત્વથાંકા ઉત્પત્ત થઈ તેને
પ્રુલાસો દ્રષ્ટિવાદમાં છે, તેનું ભણપણું નથી ને આકારક લગ્નિ પડ્યું
નથી. બીજેથી થાંકા દોષે તેમ નથી. જેથી તેનું સમાધાન ન થતાં થાંકામાં
મરતું થાય જેથી દર્શન મોહનીવના ઉદયથી પડવાઈ થાય તો તે એવા
પ્રમાણની થાંકા હોય કે તેમ મરવાથી સમકિતનો નાશ થઈ નરકાદિક ગતિમાં
ઉત્પત્ત થાય પલ્લુ ૪ જ્ઞાનવાળો પડે તે જજીમતી મનઃપર્વવ જ્ઞાનવાળો પડે
પલ્લુ વિપુલમતિ મનઃપર્વવ જ્ઞાનવાળો પડે નહિ. એમ ઉમાસ્વાતિશ્રીત તરવા-
ચાધિગમ સૂત્રમાં કહ્યું છે.

મક્ષ ૭૮—૪ જ્ઞાનવાળા તથા ૧૪ પૂર્વવાળા સમકિતથી પડેલા પલ્લુ
ચારિત્રના પડેલા ન હોય તે નરકાદિક અશુભ ગતિમા કેમ ઉપજે ? દર્શનના
વર્ણેલા ચારિત્રવાળા, તથા ચારિત્રના વિરોધાત્મક પલ્લુ સૂત્રમાં દેવગતિ કહી છે
તેનું કેમ ? અને નરકગતિમાં ઉત્પત્ત થવાનું ને ચાર કારણ મહા ચાર-
બીયા પ્રમુખ કહ્યાં છે તે માહેલા કયા કારણને લીધે નરકગતિમાં ઉપજે ?

ઉત્તર—તેને ચાર કારણ માહેલા કારણની કાંઈ જરૂર ન હોય. પરંતુ
સમકિતનો નાશ થવાથી અનંતાનુગંધીની ચોક્કસનો ઉદય થાય, એટલે
પરિણામે સમકિત અને ચારિત્રના પર્વવનો નાશ થાય એટલે નરકગતિ
માં પડતાં જઈ નહિ. કાલ્પાંશ સૂત્રના ચોથે કહેલું છે કે—અનંત

મધીની ચોટીના ઉદયે નરકગતિનો જન્મ થાય છે, એટલે મદતપ્રકાશ કારણથી સમકિતનો નાશ થાય, સમકિતથી પડતા જીવને અનંતાનુગ્રંધીના જ્ઞાપિધ્યાત્મ મોહનીયના ઉદયથી ચારિત્ર મોહનીયના ઉદયને લીધે પ્રમક્તિ અને ચારિત્રતા ગુણોનો નાશ થાય. જન્મેથી પતિત થયેલાને શકાના સંભાવે ૪ જ્ઞાનના તથા ૧૪ પૂર્વના પડેલાને નરકનિમોહાદિક ગતિની પ્રાપ્તિ થવાનો સંભવ છે. તત્ત્વકેવળીગમ્ય.

પ્રશ્ન ૭૬—આહારક શરીર કેને હોય ?

ઉત્તર—પત્તવજ્ઞાના શુટકામાં પદ ૨૧ મે કહ્યું છે કે, જ્યાંચારજુદિક લેખિની કદિ અપ્રમત્તપણે થઇને પછી પ્રમાદી થાય તેને આહારક શરીર હોય, એમ કહ્યું છે તથા પ્રવચન સારોદારમાં—ગ્રામ્ય પદ્મ ના બીજ પદમાં કહ્યું છે કે—ચંદસંપુર્ણ કરે આહારે; ચૌદ પૂર્વનાં ધાન્ક મુનિરાજ આહારક શરીર કરે. શેષ જુનાં ધરનારને એ આહારક શરીર કરવાની શક્તિ ન હોય; તેથી ચૌદ પૂર્વધરનું શ્રદ્ધા કહ્યું, અને ભગવતીજના શતક ૨૫ માં ઉદેશે ૬૬—કહ્યું છે કે—કપાયકુશીલ ખપંકાવાગાને આહારક શરીર હોય.

પ્રશ્ન ૮૦—આહારક શરીર કરનાર સમક્ષે કેટલા હોય ?

ઉત્તર—જન્ય ૧-૨-૩ હોય, ઉત્કૃષ્ટ (રક્ષોસેનં નવસહસ્ર) નર હબાર હોય.

પ્રશ્ન ૮૧—એક જીવ કેટલીવાર આહારક શરીર કરે ?

ઉત્તર—એક જીવ એક ભવમાં બેવાર આહારક શરીર કરે, અને આખા સંસારમાં ચાર વખત કરે.

પ્રશ્ન ૮૨—એક ભવમાં બેવાર આહારક શરીર કરે તે કેટલા આંતરે કરે ?

ઉત્તર—આહારક શરીર એકવાર ક્યું અને વળી ફરી કરવું પડે તો સમગ્ર જહનમંતર, રક્ષોસેનં તુ જાવહમ્માસા; જન્ય એક સમયનું આંતર પડે, અને ઉત્કૃષ્ટ ૬ માસનું આંતર પડે (એ ત્રણે પ્રશ્નની સાખ-પત્તવજ્ઞાના ૧૨ માં શરીરપદની, તથા પ્રવચન સારોદારમાં ૨૭૩ માં દ્વારની)

પ્રશ્ન ૮૩—સાધુને આહારક શરીર શા માટે કરવું પડે ?

ઉત્તર—વિત્ત્યર શિદ્ધિદંસણંત્યમત્યોવગદ્ગણહેરંવા; સંસય વુચ્છેયત્યં, ગમગં જિણપાયમૂલંમિ. ॥ ૫૮૬ ॥ ઇતિ પ્રવચન સારોદાર—

અર્થ:—સમસ્ત લોકને આશ્ચર્યની ઉપલવ્ધિદાર અષ્ટ મહા પ્રાતિ-
હાર્ય પ્રમુખ શ્રી ત્રીચંકરની ક્ષત્રિ તે જોવાને અર્થે આશ્ચર્ય ઉપન્યાસ પ્ર
અથવા તેવા તેવા નવા અર્થ તેના લેવાને કારણે અથવા કોઈ એક અતિ
ગદનાર્થનો સંદેહ ઉપન્યે થકે તેના નિશ્ચય કરવાને ગમે, કોઈ એક મહા
વિદેહનાવાસી શ્રીવીતરાગનાં ચરણ કમળની આગળ આહારક શરીર કરી
પહોંચે, પડી ભગવંતને દેખી સમસ્ત પોતાનું કાર્ય ક્ષિત્તે છને વળી તે પૂર્વ
પ્રદેશે જે, આદ્યારિક શરીર ચાપણની પરે મૂક્યું હતું ને, પોતાના પ્રદેશની
ભક્તિગદ તેજ અવસ્થાએ થકો માગી લીધેલા ઉપકરણની પરે આહારક
શરીર મૂકી મૂકમા પ્રદેશના સમૂહને વિષે પ્રવેશ કરે એના પ્રારંભ અને
મૂકવાના કાલ સુધી અંતર્મુદ્દર્શ જાણવું. એમ પ્રવચન સારોદારમા કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૮૪—આહારક શરીર કેને કદીએ અને તેના અર્થ શું ?

ઉત્તર—આશ્ચર્યના કેનાં પ્રયોજનના વચ્ચે થકી, નહું શરીર નીપજ-
વીએ તે આહારક કદીએ, તે શરીર જન્ય સુંદર હાથનું આ ઉત્કૃષ્ટ એક
હાથનું પુનશું ચૈા પૂર્વધારી લખિધર નીપજન

અનં (દગંબર મળના “જીન અન્યમાત્રા” માં કહ્યું છે કે—છઠ્ઠા પ્રજા
સ્થાનવર્તી મુનિને તત્પરમા કાણ સંકા ઉત્પન્ન થવાની કેવડી અથવા મુત
કેવડીના સમીપ જવાને માટે મસ્તકમાથી એક હાથનું પુનશું નીકળે છે,
તેને આહારક શરીર કહે છે.

શ્રી ઉમાસ્વામિ વાચક વિચિત્રમ “તત્ત્વચાંદિગમ મૂત્રમ પૃષ્ઠ
૩૫ મે કહ્યું ૩૬—શુભ વિશુદ્ધ મઘાપાતિ વાદારકં ચતુર્દશ પૂર્વધાર્યેર ।

શુભ, વિશુદ્ધ, અન્યાધારી (વ્યાધાન સહિત) અને લખિધ પ્રત્યક્ષિક
એવું આહારક શરીર છે, અને તે ચૈા પૂર્વધારનજ હોય છે,

શુભ (સારા) પુત્રલદ્રવ્ય વડે નિષ્પન્ન અને શુભ પરિણમવાનું
માટે શુભ કહ્યું, કોઈક અર્થમાં અત્યંત સૂચન સંદેહ થયો હોય એવ
પૂર્વધાર અર્થનો નિશ્ચય કરવા માટે મહાવિદેહાદિ બીજા દેવના વિરાજમાન
ભગવંત પાસે આદ્યારિક શરીર જનનું અશક્ય હોવાથી આહારક શરીર
કરીને ત્યાં જાય, જળને ભગવંતના દર્શન કરી સંદેહ દૂર કરીને પાંચ
આવીને તેના ત્યાગ કરે—અંતર્મુદ્દર્શ લગી આ શરીર રહે છે. યોગ શાસ્ત્રને
માટે જે મહત્વ કસાય તે આહારક.

પ્રશ્ન ૮૫—આહારક શરીર કરણ વ્યાપાર માંયે મરે કે નહિ ?

ઉત્તર—આહારક કરતો ન મરે. ભગવતી મધ્યે આહારક શરીરના દેશબંધની સ્થિતિ જ્યન્ય અંતર્મુદૂર્તની કહી છે, પણ દૈન્યની પરે ૧ સમય કહી નથી, તેથી બાલ્યુ કે આહારક મધ્યે મરે નહિ.

પ્રશ્ન ૮૬—સર્વ પૂર્વધરને આહારક લગ્નિની નિયમા કે ભજના ?

ઉત્તર—ભજના કોઇને હોય જયવા ન હોય, પૂર્વધરને ઉત્કારિકા લગ્નિની તો નિયમા છે જે ઘઢાઓ મહં સહસં અભિનિવદ્ધિતાર્ણ ઉવરસેરે. ભગવતી મધ્યે કહેલ છે. એટલે એ લગ્નિ પૂર્વધરનેજ હોય. આહારક લગ્નિ કોઇને હોય કોઇને ન પણ હોય.

પ્રશ્ન ૮૭—તીર્થંકરને કેવલ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી પોતે જોયરી કરવા ગયાનો કોઇ દાખલો છે ?

ઉત્તર—તમામ તીર્થંકરના આહારના દાતાર પ્રથમના દીક્ષા વખતના આજ્ઞા છે. તો ૨૩ તીર્થંકરે તો પહેલું પારણું છત્રમસ્થપણામાં કરેલ છે. અને મહિનાથ ભગવાને દીક્ષા લીધી તેજ દિવસે કેવલ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે. તો કેવલ પદમાં અઠમનું પારણું કર્યું. અને સમવાયાંગ સૂત્રમાં તમામ તીર્થંકરના પ્રથમ પારણાના દાતાર આજ્ઞા છે. માટે મહિનાથ ભગવાને કેવલ પદમાં શિક્ષાચરી કરી એમ નિર્ણય થાય છે.

પ્રશ્ન ૮૮—તીર્થંકર વિનાના સામાન્ય કેવલીએ શિક્ષાચરી કોઇએ કરી એવો દાખલો છે ?

ઉત્તર—જ્ઞાતાજી સૂત્રમાં તેતલી પ્રધાન પુત્રને કેવલ પ્રવજ્યા ધણું કાગ રહેલ છે ને તેમને શિષ્યાદિ સંપદા આત્મી નથી, માટે તેમની પણ શિક્ષાચરી કેવલ પદમાં હોય એમ જણાય છે. કેવલ પ્રવજ્યા ધણો કાગ આત્મી તે સૂત્ર પાઠ અધ્યયન ૧૪ મે બાણુવાળા છાપેલ ત્રતા પાને ૧૧૨૬ મે નીચે પ્રમાણે છે.

તણંતેયલિ પુતે જેવલી મહુણિ વાસાણિ કેવલે પરિયામં પાઝાગેત્તા જાવસેદ્ધ.

ભાષા—તિતાર પત્રી (એટલે કનકંબજ રાજ્ય તેતલી પુત્ર કેવલી પામે ધર્મ સંભળી ધાવક ધર્મ અંગીકાર કર્યા પછી) તેતલી પુત્ર કેવલી જહુ ધણું વરસ તાંક કેવલ જ્ઞાનનો પર્વાય પ્રત્યે પાત્રીને તાં લગી જાવ સિદ્ધ થયે.

એ અધિભરથી સામાન્ય કેવલી આહાર વહોરવા જા. એમ સંભરે છે.

પ્રશ્ન ૮૯—સામાન્ય દેવત્રી અથવા અંતગડ દેવત્રીનો નિર્વાણ મહોત્સવ યાવ કે નહિ ?

ઉત્તર—કોઈનો યાવ કોઈનો ન યાવ. જેણે ઉપસર્ગાદિક સહન કર્યા હોય તેનો થયાનો અધિકાર સૂત્રમાં છે. ગજમુકુમારનો નિર્વાણ મહોત્સવ થયો છે. તે અંતગડ દેવત્રી થયા બાળીને આસપાસના વાણુબંતર દેવતાએ પુખ્ત પ્રમુખની વૃદ્ધિ કરેલ છે, એમ અંતગડ સૂત્રમાં કહ્યું છે.

તેમજ જ્ઞાતાશુ સૂત્રમાં અધ્યયન ૧૪ મે તેતત્રી પુત્ર અણુગારનો દેવલ મહોત્સવ આસપાસના વાણુબંતર દેવતાએ કર્યો છે

પ્રશ્ન ૯૦—આવતા કાલના લાવ કેવળી બહુ ખસ પણ કેવે કેવી રીતે ?

ઉત્તર—લોકમાં રહેલા પરમાણુના જે જે ભાવે પરિચયમાના હોય તે તે ભાવ દેવત્રી દેખી શકે છે. એજ દેવલ જ્ઞાન અને દર્શનની ખુબી છે.

પ્રશ્ન ૯૧—દેવત્રીના પત્ર હેઠે ઇડા પ્રમુખ આવવાનું કેટલાક કહે છે તે કેમ ?

ઉત્તર—એ વાત ઘટે નહિ. પણ ભગવતીજી ચતુક ૧૮ મે-ઉદ્દેશે ૮ મે-૧૬ છે કે, ભાવિત આત્મા અણુગાર ઇરિયાયે આવતાં થકાં પણ કુકાદિકનાં ઇડાં પ્રમુખ આવે, તથાપિ તેને ઇરિયાવટી ક્રિયા ભગવંતે કહી છે. એટલે ભાવિત આત્મા અણુગાર-૧૧ મા-૧૨ મા-શુણ્ડાણવાગા વીદરાગી છદ્મરથ અણુગાર શુદ્ધ ઉપયોગીને કવાયના અભાવથી સંપરાધ ક્રિયા લાગે નહિ, એક ઇરિયાવટી ક્રિયા કહી.

પ્રશ્ન ૯૨—મુંગા, બહેરા કે અંધગાને દેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય કે નહિ ?

ઉત્તર—કેટલાક કહે છે કે તે ઉદય ભાવમાં છે અને દેવલ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવું તે શાયક ભાવમાં છે, માટે આત્માના શુણ્ડી પ્રાપ્તિમાં ઇદ્રિયોની ખામીની કાંઈ જરૂર નથી. એટલે ઇદ્રિયોની ખામી કાંઈ દેવલજ્ઞાનને અટકાવી શકતી નથી.

તથા કોઈ એમ પણ કહે છે કે તે તો નામ કર્મની પ્રકૃતિ છે. માટે શરીર આશ્રિત ઇદ્રિયો બમે તે સ્થિતિમાં હોય તે દેવલજ્ઞાનને વિપ્લવકર્તા નથી.

વળી કેટલાક કહે છે કે, મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિયો ઉદયમાં હોય તો દેવલજ્ઞાન અટકે છે. બીજા કર્મની પ્રકૃતિયો અટકાવી શકતી નથી.

ઉત્તર—આહારક કરતો ન મરે. ભગવતી મધ્યે આહારક શરીરના દેશબંધની સ્થિતિ જન્ય અંતર્ગુદૂર્તની કદી છે, પણ વૈકેયની પરે ૧ સમય કદી નથી, તેથી જાણુકું કે આહારક મધ્યે મરે નહિ.

પ્રશ્ન ૮૬—સર્વ પૂર્વધરને આહારક લિંગિની નિયમા કે ભજના ?

ઉત્તર—ભજના કોઇને હોય અથવા ન હોય, પૂર્વધરને ઉત્કારિકા લિંગિની તો નિયમા છે જે ઘડાઝો ઘડં સદસં અભિનિવાટિગાં તવદેસેદ. ભગવતી મધ્યે કહેલ છે. એટલે એ લિંગિ પૂર્વધરનેજ હોય. આહારક લિંગિ કોઇને હોય કોઇને ન પણ હોય.

પ્રશ્ન ૮૭—તીર્થંકરને કેવલ જ્ઞાન ઉપજ થયા પછી પોતે ગૌચરી કરવા ગયાને કોઇ દાખલો છે ?

ઉત્તર—તમામ તીર્થંકરના આહારના હાતાર પ્રથમના દીક્ષા વખતના આત્યા છે. તો રડ-તીર્થંકરે તો પહેલું પારણું છદ્મસ્થપણામાં કરેલ છે. અને મહિનાથ ભગવાને દીક્ષા લીધી તેજ દિવસે કેવલ જ્ઞાન ઉપજ થયું છે. તો કેવલ પદમાં અઠમતું પારણું કર્યું. અને સમવાયોગ સૂત્રમાં તમામ તીર્થંકરના પ્રથમ પારણાના હાતાર આત્યા છે. માટે મહિનાથ ભગવાને કેવલ પદમાં શિક્ષાચરી કરી એમ નિર્ણય થાય છે.

પ્રશ્ન ૮૮—તીર્થંકર વિનાના સામાન્ય કેવલીએ શિક્ષાચરી કોઇએ કરી એવો દાખલો છે ?

ઉત્તર—જાતાજી સૂત્રમાં તેતલી પ્રધાન પુત્રને કેવલ પ્રવલ્લર્થા ધણું કાગ રહેલ છે ને તેમને શિષ્યાદિ સંપદા આવી નથી, માટે તેમની પણ શિક્ષાચરી કેવલ પદમાં હોય એમ જણાય છે. કેવલ પ્રવલ્લર્થા ધણું કાગ આવી તે સૂત્ર પાઠ અધ્યયન ૧૪ મે બાણુચળા છાપેલ સ્વતા પાને ૧૧૨૬ એ નીચે પ્રમાણે છે.

તર્ણંતેમલિ પુત્રે કેવલીં વહુણિ વાસાણે કેવલિ પરિયામં પાટામેત્તા જાવાતેદ્.

ભાષા—તિવાર પત્રી (એટલે કનકધ્વજ રાજા તેતલી પુત્ર કેવલી પાસે ધર્મ સંતોગી આવક ધર્મ અંગીકાર કર્યા પછી) તેતલી પુત્ર કેવલી જાહુ ધણું વરસ વાંછ કેવલ જ્ઞાનનો પર્યાય પ્રત્યે પાત્રીને તાં લગી જાવ સિદ્ધ થયો.

એ અધિગારથી સામાન્ય કેવલી આહાર વદોરવા જ્યાં એમ સંભરે છે.

પુણ્યનો કામી, ધર્મનો કામી થાય છે, તેમજ આચારંગમાં પણ કશું છે
કે—આવા સો વિનાશ વિનાશ સો આવા જટલે આત્મા તેજ વિજ્ઞાન અને
વિજ્ઞાન તેજ આત્મા એટલે વિજ્ઞાનનું આચરણ થાય ત્યારે આત્માને પણ
આચરણ થાય તેજ આત્માનું આચરણ કહેવાય. એટલે આત્માના આવરણે
ઈદ્રિયોનું આચરણ અને ઈદ્રિયોના આવરણે ધર્મનું આવરણ સંભાળે કહેવ
છે. ૬૫ વૈજાલિકમા કહ્યું છે કે—જામિદિયા ન હાયંતિ; તાવપદાં સમાયદે.
અર્થાં સુધી ઈદ્રિયોની હાન થય નથી ત્યા સુધી ધર્મ સમાયદે—ધર્મ કહે
અર્થે ઈદ્રિયનાં હાનનું ધનની હાન કહી, તેમજ વળી ઉત્તર-અધ્યયનના ૧૦
મા અધ્યયનમા પણ કહ્યું છે ૬-મનુષ્યપણ લાસપું ફર્લભ છતાં મનુષ્યપણ

લાસે તો આર્થપણ લાસપું ફર્લભ, અને—ભૂમ વિ આવરિયત્તળં, નાદિગ
વંચિદિયાદુ દુસદા; વિગલિદિયાદુ રીસર્ડ સનયં ગોવમ મા પમાયણ ૧૧ આર્થ
પણ લાસે ના સંપૂર્ણ ૫૫ ઈદ્રિયો પામવી નિએ ફર્લભ, કારણ ૬, નિક-
લેદ્રિય કેતાં અધગા, સુંગ, ખેરા પ્રમુખ યજ્ઞ: દેખાય છે. તે માટે ઉપરની
સામગ્રી સહિત પાંચે ઈદ્રિય અહોરં સંપૂર્ણ મળ્યે ધર્મને ૧૫૫ પ્રમાદ
કર્યો નહ. તેમજ પછલી ગાવાઓમાં પણ કહ્યું છે કે—એકેક ઈદ્રિયની
હાન પામ્યે પણ ઉત્તમ ધર્મ ને જુત ધર્મ, સમકિત ધર્મ, ચારિત્ર ધર્મ
પામવો ફર્લભ કહ્યો છે.

વળી ભગવતીમાં કહ્યું છે કે—સવને નાજે વિનાણે, ઇત્યાદિ નવ બેઝની
પ્રાપ્તિ કહી છે. એટલે સાંતગવાથી જ્ઞાન થાય છે, જ્ઞાનથી વિજ્ઞાન થાય છે,
વિજ્ઞાનથી પચ્ચક્ષણ થાય છે, ૩ પચ્ચક્ષણથી સંયમ થાય છે. ૪ સંયમથી
અવ્ય આયવ થાય છે ૫, અવ્ય આયવથી તપ થાય છે ૬, તપથી ધર્મનો
પ્રાપ્ત થાય છે ૭, ધર્મની નિર્જરાથી આત્મા અક્રિય થાય છે ૮ અક્રિયથી
જવને સિદ્ધગત પ્રાપ્તિ થાય છે ૯, એટલા સુધી સાંતગવાથી પ્રાપ્ત થાય છે,
ન સંલગવાના આવરણથી જ્ઞાનનું આવરણ થાય, અને જ્ઞાનના આવરણથી
જ્ઞાનનું આવરણ થાય, અને વિજ્ઞાનના આવરણથી પચ્ચક્ષણ. છ બેઝની
પ્રાપ્તિ કહી. માટે સાંતગવા વિના જ્ઞાન નહ અને જ્ઞાન વિના વિજ્ઞાન નહ
વિજ્ઞાન વિના ભવત્ કેવલ જ્ઞાન અને સિદ્ધ ગતિ પણ નહ માટે
જ્ઞાન તથા તેના વિજ્ઞાનના આવરણથી કેવલ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ નથી, એમ
થયું.
ઈદ્રિયોને આવરણ કરનારી પ્રકૃતિયો કોઈ ઉચ્ચ ભાવમાં કે નામ
ગણી, કેવલ જ્ઞાનને શય ભાવમા કહી, કેવલ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કર-

ઉપરનો બધો વિચાર કરતાં એમ જણાય છે કે—મુંગા, બહેરા કે આંધળા તે જ્ઞાનાવરણીય કર્મને ઉદયે થાય છે, સોચાવરણે ૧, સોચ વિનાશાવરણે ૨, નેત્રાવરણે ૩, નેત્રવિનાશાવરણે ૪, ઘણાવરણે ૫, ઘણવિનાશાવરણે ૬, રસાવરણે ૭ રસવિનાશાવરણે ૮, ક્રાસાવરણે ૯, ક્રાસાવિનાશાવરણે ૧૦ એ પ્રમાણે ઇન્દ્રિયોનું આવરણ તથા ઇન્દ્રિયોના વિજ્ઞાનનું આવરણ જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ઉદયથી થાય છે. તેમજ ચતુર્દર્શના વરણીય તે (ચતુર્વિનાશાર ઇન્દ્રિયોનું આવરણ તે) પણ દર્શનાવરણીય કર્મના ઉદયે છે.

દ્વે વિચારો કે, ધાતી કર્મનો નાચ ૧૨ માં શુભસ્થાનકે થાય છે. તેમાં પ્રથમ મોહનીય કર્મનો હાથ કરી એકી સાથે જ્ઞાનાવરણીય, દર્શન-વરણીય અને અંતરાય એ ૩ કર્મનો હાથ થાય છે. એટલે ચારે કર્મનો હાથ થતાં જ તેરમા શુભસ્થાનના પહેલે સમયે કેવલજ્ઞાન ઉપજાય છે. આજુબ ૨૩મે સૂત્રના પાશમાં અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે—જ્યાં તેજાનાવરણ સર્વ હોઈમયંગવ, ત્યાં ભોગમયોગંચ, ત્રિણો જાણદ કેવલી ૮ જ્યાં સે દરિસગાવરણ, સર્વહોઈમયંગવ; ત્યાં ભોગમયોગંચ ત્રિણો પામદ કેવલી ૧૧. અર્થ:—જ્યારે જ્ઞાનાવરણીય કર્મ સાંધા હાથ થાય ત્યારે કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય અને લોકાગ્રાંથને બાંધે તે જિન કેવલી હોય ૮. તેમજ જ્યારે દર્શનાવરણીય કર્મની સંધા ને પ્રતિનિદા હાથ થાય ત્યારે કેવલ દર્શન થાય અને લોકા-ગ્રાંથના સ્વરૂપને હંમે તે જિન કેવલી કહીએ ૬. અર્થ: તો જ્ઞાનાવરણીય ની અને દર્શનાવરણીયની સર્વ પ્રતિનિયોનો હાથ થયે કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનને પ્રાપ્ત કરી તે જ્ઞાનાવરણીય તથા દર્શનાવરણીયના હાથ થતાં તે કર્મનું જ્ઞાનનું જ્ઞાનનું ઇન્દ્રિયોનું આવરણ તૂટી જાય, અને તે આવરણ તૂટી ને અવરે કેવલ થયા જાય, મુના ને ત્યાં જાય અને એવન સર્વનું જાય એમ હોય ત્યાં જ જ્ઞાનાવરણીય તથા દર્શનવર-ણીય કર્મનો હાથ થાય ત્યારે કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી તે નિર્વિદ્ય કે અવિદ્યેતેનને દિવ્યરૂપે જ નથી (અજ્ઞાની) જરૂર નથી, પણ તે પહેલાં હૃદયનું આવરણ ખૂંટી જાય ત્યારે જ્ઞાનનું જ્ઞાનનું પ્રમાણે ઇન્દ્રિયોના આવરણના સર્વની પ્રાપ્તિ થાય નથી તે કેવલજ્ઞાન કથાની પ્રાપ્તિ થાય કે જરૂર નથી જરૂર હોય છે કે—જો જાણદ કલ્પાન, મોલા કાળદ પાશની સંજ્ઞાના સ્વરૂપને જાણ કરી જાય છે ત્યાં જ્ઞાનાવરણીય પ્રાપ્તિ થાય છે કે—જો જાણદ જરૂર નથી કેવલજ્ઞાન દર્શનને કમી, ચિદ્રૂપને કમી,

પુણ્યનો ઠાગી, ધર્મનો ઠાગી થાય છે, તેમજ આચારાગ્રમાં પણ કહ્યું છે—આવા સો વિનાયા વિનાયા સો આવા નટલે આત્મા તજ વિજ્ઞાન અવિજ્ઞાન તજ આત્મા એટલે વિજ્ઞાનનું આવરણ થાય ત્યારે આત્માને પણ આવરણ થાય તજ આત્માનું આવરણ કહેવાય. એટલે આત્માના આવરણે ઇદ્રિયોનું આવરણ અને ઇદ્રિયોના આવરણે ધર્મનું આવરણ સંભળા કહેવું છે. ૬૫ વૈકલિકમા કહ્યું છે કે—આર્ચિરિયા ન હાયંતિ; તાવપદ્મં સમાયરે. અર્થાં સુધી ઇદ્રિયોનો હાન થય નથી ત્યાં સુધી ધર્મ સમાયરે-ધર્મ કહે અર્થે ઇદ્રિયનો હાન થાય ધર્મની હાન થઈ, તમજ વગી ઉત્તર-અધ્યયનના ૧૦ મા અધ્યયનમાં પણ કહ્યું છે કે-મનુષ્યપણ લાભવું હર્ષલ છતાં મનુષ્યપણું લાભે તો આર્ષપણું લાભવું હવે ન, અને—લગ્ન વિ આચરિયત્વં, નાદિન વંચિદયાદુ દુસ્તદા; વિગલિદયાદુ નોસર્દ સનયં ગોવમ મ, વમાવદ ૧૧ આર્ષ પણું લાભે ન સંપૂર્ણ નય ઇદ્રિયો પામવી નિચે હવેલ, કારણ ૧, વિકલેદ્રિય કેતાં અધગા, સુંબ, ખેરા પ્રયુષ વણું દેખાય છે તે માટે ઉપરની સામગ્રી સહિત પાચે ઇદ્રય અહોઠં સંપૂર્ણ મળ્યે ધર્મને ૧૫૫ પ્રમાદ કર્યો નહ. તમજ પછડી ગાવાઓમાં પણ કહ્યું છે કે—એકે ઇદ્રિયની હાન પામવે પવ ઉત્તમ ધર્મ ને જુત ધર્મ, સમકિત ધર્મ, ચારિત્ર ધર્મ પામવો હર્ષલ કહ્યો છે.

વગી ભગવતીમાં કહ્યું છે કે—સવળે નાળે વિનાળે, ઇત્યાદિ નવ બોલની પ્રાપ્તિ થઈ છે. એટલે સાંત્રગવાથી જ્ઞાન થાય છે, જ્ઞાનથી વિજ્ઞાન થાય છે, વિજ્ઞાનથી પચ્ચક્ષુખાણુ થાય છે; ૩ પચ્ચક્ષુખાણુથી સંયમ થાય છે. ૪ સંયમથી અણુ આશ્રય થાય છે ૫, અણુ આશ્રયથી તપ થાય છે ૬, તપથી ધર્મનો નાશ થાય છે ૭, ધર્મની નિર્જાથી આત્મા અક્રિય થાય છે ૮ અક્રિયથી જીવને સિદ્ધગત પ્રાપ્તિ થાય છે ૯, એટલા શુદ્ધ સાંત્રગવાથી પ્રાપ્ત થાય છે, અને સંભગવાના આવરણથી જ્ઞાનનું આવરણ થાય, અને જ્ઞાનના આવરણથી પચ્ચક્ષુખાણુ થાય છે. ૧૦ પ્રાપ્ત થઈ માટે સાંત્રગવા વિના જ્ઞાન નહ અને જ્ઞાન વિના વિજ્ઞાન નહિ. ૧૧ વિજ્ઞાન વિના ભવત્ કેવલ જ્ઞાન અને સિદ્ધ ગતિ પણ નહિ માટે જો તથા તેના વિજ્ઞાનના આવરણથી કેવલ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ નથી, એમ થયું.

ઈદ્રિયોને આવરણ કરનારી પ્રકૃતિયો કેણ ઉદય ભાવમાં કે નામ નહિ. ગળી, કેવલ જ્ઞાનને શબ્દ ભાવમાં રહી, કેવલ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરે.

વામાં ઉદય ભાવ કે નામ કર્મ આકર્ષણકર્તા નથી એમ માનીએ તો મનુષ્યગતિ વિના બીજી ગતિમાં તથા પર્યોદયની જાતિ વિના બીજી જાતિમાં તથા ઉદારક શરીર વિના બીજા શરીરમાં તથા વજ્રક્રમસ નારાયણસંઘયજી વિના બીજા સંઘયજીમાં કેવલ જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ માનવી પડશે, કારણ કે તે પણ ઉદય ભાવ અને નામ કર્મનીજ પ્રકૃતિયો છે. જો એમ ન બને તો ઇંદ્રિયોનું આવરણ હોય ત્યાં સુધી કેવલ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાયજ નહિ.

એટલે કેટલીક પ્રકૃતિયો કેવલ જ્ઞાનને અટકાયત કરનારી હોય, તેમ કેટલીક પ્રકૃતિયો મદદગાર પણ હોય છે, એટલે તેના આવરણે કેવલ જ્ઞાન પણ અટકે.

જેમ મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિયો ઉદયમાં હોય તો કેવલ જ્ઞાન અટકે છે, તેમજ જ્ઞાનાવરણીયાદિક આઠે કર્મની પ્રકૃતિયોનો ઉદય તે પણ કેવલ જ્ઞાનને અટકાવી શકે છે. જો કે કેવલ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવું તે આત્માનો શુદ્ધ છે પણ આત્માના શુદ્ધને આવરણ કરનારી આઠે કર્મની પ્રકૃતિયો છે તે આવરણ દૂર થયા વિના કેવલ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય નહિ એ નિઃસંશય છે. માટે કેવલ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિને માટે ઠાણાંગણના ઠાણે બીજો ઉદ્દેશ ૧ લે—છાપેદ પાને ૪૩ મે કથું છે કે—દોહિટાણેહિ આયા કેવલી વસ્તવંધમં લમેજ્ઞ સવળયાણં તંજહા સોષાચેવ અમિસમચેચેવ જાવ કેવલનાણં ઉપાહેજ્ઞા.

ભાષા—જે સ્થાનકના શુદ્ધ કેવલી ભાષિત ધર્મ પામે. સાંભળવાથી પામે તે કહે છે. સિદ્ધાંત સાંભળવાથી, તે ભાવ સર્વહવાથી ધારવાયઃ યાવત્ કેવલ જ્ઞાન પર્યંત અગીવારે બોલ પાછલા સર્વ પામે.

તે ૧૧ બોલ એ કે—કેવલી પડ્યો ધર્મ સાંભળે ૧, સમકિત પામે ૨ મુંદ થાય (દીક્ષા લે) ૩ શુદ્ધ શીલ (બ્રહ્મચર્ય) ૪, શુદ્ધ સંવેગ ૫, શુદ્ધ સંવર ૬, મતિ જ્ઞાન ૭, શ્રુત જ્ઞાન ૮. અવધિ જ્ઞાન ૯. મનઃપર્યવ જ્ઞાન ૧૦. કેવલ જ્ઞાન ૧૧. એ ૧૧ બોલ સાંભળવાથી પામે. પરંતુ સાંભળવાનું આવરણ હોય તો ઉપરોક્ત બોલનું પણ આવરણ હોય. માટે મુઝાં બ્દેસાં આંધળાં ને કેવલ જ્ઞાન ઉત્પન્ન ન થાય એ વાત સૂચી સિદ્ધ થાય છે. દાખલા તરીકે; જેમ સ્પર્શેન્દ્રિયનું આવરણ જે જન્મ નપુંસક તેને સૂત્રમાં દીક્ષા દેવાની મના છે, તેને કેવલ જ્ઞાન થાય નહિ જ્ઞેષ નથી. કુત નપુંસકને બધી પ્રાપ્તિ છે. માટે જન્મથી જેમ કુરસ હિંદની હિન્દને કેવલ જ્ઞાન અટક્યું, તેમ મુઝાં બ્દેસાં આંધળાંઓને પણ કેવલ જ્ઞાન થાય નહિ. એ જન્મ નપુંસકને કેવલજ્ઞાન થાય તો જન્મનાં

મુખમાં ખડેરાં આંધળાંને થાય. અર્થાત્ જન્મની ઇન્દ્રિયોની હાનિએ થતે ચારિત્ર્ય ધર્મની હાનિ અને ચારિત્રની હાનિએ કેવલજ્ઞાનની હાનિ થઈ પડે.

પ્રશ્ન ૬૩.—દર્શન મોહનીય અને દર્શનાવરણીયમાં શો તફાવત ?

ઉત્તર—દર્શન મોહનીય સમકિતનું આવરણ કરે છે. અને દર્શનાવરણીય ચતુ, અચતુ, અવધિ અને કેવલનું આવરણ કરે છે. એટલે દર્શન મોહનીયનું સર્વથા આવરણ ખસે એટલે ક્ષયક સમકિત થાય, પણ દર્શનાવરણીયનું આવરણ હોય ત્યાંસુધી ચારિત્રના શુદ્ધ પ્રગટે નહિ. એટલે ચતુ દર્શનાવરણીય અચતુ દર્શનાવરણીયના ઉદયે પાંચે ઇન્દ્રિયનું આવરણ થયું તે જ્ઞાનાવરણીયના ઉદયે થયું. એટલે ઇન્દ્રિયોના આવરણમાં જ્ઞાનાવરણીય અને દર્શનાવરણીય બન્ને સહચારી છે. એકના ઉદયે બન્નેનો ઉદય અને એકના ક્ષયોપશમે બન્નેનો ક્ષયોપશમ છે. ઇન્દ્રિયોના સંબંધમાં છે. ત્યાંસુધી જ્ઞાનાવરણીય અને દર્શનાવરણીયનો ઉદય હોય ત્યાંસુધી કેવલજ્ઞાનનું આવરણ પણ સમજવું. આનો પરમાર્થ એ છે કે—દર્શન મોહનીયનો ક્ષય થયે ક્ષાયક સમકિત પ્રગટે, અને ચારિત્રાવરણીયનો ક્ષય થયે યથાખ્યાત ચારિત્ર પ્રાપ્ત થાય, એટલે બારમું શુદ્ધચાત્ર દેરસે. અને દર્શનાવરણીયનો સર્વથા ક્ષય થાય એટલે કેવળ દર્શન પ્રગટે એટલે જ્ઞાન અને દર્શનને આવરણ થયેલી પ્રકૃતિયો ખસે એટલે કેવલજ્ઞાન અને કેવલ દર્શન પ્રગટે એટલે કેવલને અંતરાય કહો કે આડખીલ કહો કે આવરણ કહો તે દૂર થયે કેવલજ્ઞાન કેવળ દર્શન પ્રગટે. ઇત્યર્થઃ તત્ત્વ કેવલીગમ્ય.

પ્રશ્ન ૬૪.—કિંચિત્પીના નીકળ્યા મોક્ષે ભય કે નહિ ?

ઉત્તર—કિંચિત્પીના નીકળ્યા મોક્ષે ભય નહિ. કારણ કે તે જ્ઞાન, કે વલી ધર્માચાર્ય (ધર્મશુદ્ધ), સંધ, અને સાધુ એટલાથી માયા કપટ કરી અવર્ણવાદનો બોલનાર હોય છે, તે કિંચિત્પીપણ પામે છે. તેના માટે ભગવતીજી તથા ઉવવાઈજીમાં કહ્યું છે કે કેટલાક જીવ, નારડી તિથેચ મનુષ્ય દેવતાના ચત્તારિ પંચ ભવ ગ્રહણ કરી સિદ્ધ થાય અને કેટલાક તો ચારે ગતિમાં અનંતકાલ પરિભ્રમણ કરે પરભવની વિરાધક દશા છે.

પ્રશ્ન ૬૫.—કિંચિત્પીની આગતિમાં જુગલિયાના ૩૦ બોલ કહ્યા છે, એટલે જુગલીયાં મરીને દેવતામાં ૧૨૮ બોલમાં ભય છે. ભગવતપતિથી માંડી બીજા દેવલોક સુધી તેમાં કિંચિત્પીમાં જુગલિયાની ગતિ કહી છે અને કિંચિત્પીમાં જન્મવાળા જ્ઞાન તથા જ્ઞાનીના, કેવલીના, ધર્માચાર્ય (શુદ્ધાદિકના), ચતુર્વિધ સંધના, અને સાધુના, માયા ભાવે અવર્ણવાદ બોલે તે કિંચિત્પીપણ

પામે છે. એમ ઉત્તરાધ્યયનના રૂઢા અધ્યયનમાં કહ્યું છે. અને દશ વૈકાલિકમાં પણ કહ્યું છે કે તપનો ચોર, મતનો તથા વાંનો ચોર, રૂપનો-વેશ । ચોર, અને આચારનો ચોર હોય તે કિલ્લિપીએ ઉત્પન્ન થય છે. તે જુગત્રીયામાં તે મહેનો ભાવ હોતો નથી તે કિલ્લિપી કેમ થાય ?

ઉત્તર—કોઈ એમ કહે છે કે જંધાચારણાદિ સાધુને દેખી તેનાં મહીન વસ્ત્રાદિ દેખવાથી તેના અર્જુનાદ બોલે તેથી કિલ્લિપી છ પામે.

કોણ એમ પણ કહે છે કે પૂર્વે ઉપરના બેલ મહિલા બોલતું કેવલ કરી કિલ્લિપીપણના કર્મનું ઉપાર્જન કરીન જુગત્રીયાએ ઉત્પન્ન થયેલ હોય અને જ મહિના આયુના મકાન વખતે આઉપાના બંધ વખતે લગ્નધર મુનિની અવહેલણ તથા દેવ કરવાથી તે બંધ પડે છે, ને કિલ્લિપીમાં ઉપજે છે.

ઉપરના બન્ને અભિપ્રાયમાં ભાધક આવે છે કે, જુગત્રીયામાં નિંદા છંપાદિ સ્વભાવ છેજ નહિ, તેા દેવાદિ ક્યાથી ઉત્પન્ન થાય ? માટે જુગત્રીયાના આગલે ભવે તે કર્મ ઉપરાજ્યું હોય અને બંધ વખતે લલ્લિકદિક પ્રકૃતિને લીધે જુગત્રીયાને બંધ પડ્યો હોય તે મરીને જુગત્રીયામાં ઉપજે. અને પૂર્વે કિલ્લિપી કર્મ ઉપરાજ્યું છે, તેના અભાધા કાલ પૂરો થયે પ્રદેશ ઉદયમાં કિલ્લિપીપણનું કર્મ વેદે છે અને તે કર્મના બલે જુગત્રીયામાં કિલ્લિપીના બંધ પડે છે. તે ત્યાં ઉત્પન્ન થયે વિપાકોદયમા ભોગવશે. સાખ જ્ઞાતાનુના ટમા અધ્યયનની મહિનાયના જીવે પૂર્વે માયા કપટથી સ્ત્રી વેદનું કર્મ ઉપરાજ્યું અને સવાર્ગસિદ્ધમાં ગયા અભાધા કાળ પૂરો થયે પ્રદેશ ઉદયમાં તે સ્ત્રી વેદપણનું કર્મ ભોગવતાં તેજ કર્મના બળે સ્ત્રી વેદનું આઉપું બધીને મહિનાયણે ઉત્પન્ન થયા તે વિપાકોદય ભોગવતાં કંડીએ. તેમ જુગત્રીયાનું કિલ્લિપીમાં ઉત્પન્ન થવું સમજવું.

પ્રશ્ન ૯૬—પદમ સમય કેવળી, અપદમ સમય કેવળી, ચરમ સમય કેવળી, અને અચરમ સમય કેવળી કેને કહેવા ?

ઉત્તર—કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાને પહેલો સમય છે તે પદમ સમયના કેવળી ૧, બે સમયથી માંડી ઉપરના તમામ સમયના કેવળી તે અપદમ સમયના કેવળી ૨; ચરમ સમય કેવળીનો ભાગો નથી, અચરમ સમય કેવળી તે તમામ કેવળી લેવા ૪. ભગવતીજ શ્લ ૧૮મે ઉ. ૧ લે કેવળીમાં ચરમ અચરમ બેડે ભંજા ભાગ્ય કાળ તે સજેગી અજેગી

આથી કહ્યા છે. અને સિદ્ધમાં એક અચરમનોજ ભગિ હશે, પણ સમુદ્ધે ; દેવદીમાં તે ઉપર પ્રમાણે લેવું.

પ્રશ્ન ૬૭—ચાદમા ગુપ્તસ્થાનકે સંવેશીપત્નું લાગે કે કેમ ?

ઉત્તર—ચાદમા ગુપ્તસ્થાનકે સંવેશીપત્નું લાગે એમ કાંઈ કહેઈ ગયે છે. તે ચાદમા ગુપ્તસ્થાનના પહેલા બે સમય સંવેશીપત્નના સંજલે છે. ત્યાં મુખી ઇસ્તિયાવદી ક્રિયા હોય ત્યાં મુખી સંવેશીપત્નું ગયેલા, એટલે દેવદના પહેલે સમયે ઇસ્તિયાવદીનો બંધ, બીજે સમય વેદવાનો ને બંધનો, ત્રીજે સમય નિર્જ્વાનો વેદવાનો ને બંધનો. એમ ૧૩મા ગુપ્ત-ક્રિયાનો છેલ્લો સમય ઇસ્તિયાવદીના બંધનો હોય અને ૧૪માનો પહેલો સમય વેદવાનો અને બીજે સમય નિર્જ્વાનો ત્યાં મુખી સંવેશીપત્નું ગયેલા, ઉપ-રાંત સંવેશીપત્નું.

પ્રશ્ન ૬૮—ગુહિનની (મોક્ષની) ઇચ્છા કયવી કે નહીં ?

ઉત્તર—કેટલાક કહે છે કે ગુહિનની એટલે મોક્ષની ઇચ્છા દરવી નહિ. નિર્જ્વાની અને મોક્ષની કશી નિગાળી ભાવની રોય છે ઇચ્છા કયવી તે આશી ભાવમાં જાય છે. ઉત્તરપ્રધનના ૧૬મા અપ્રધનમ કમ્યુ તે કે ઇચ્છાનો નિરોધ કર્યો. વગેરે શબ્દોથી મોક્ષની પણ ઇચ્છા દરવી નહિ કારણ કે ઇચ્છા ઉદય ભાવમાં છે, એટલે એ દોષની પ્રતિષ્ઠા છે ઇચ્છા કહે કે તુજા કહે કે તોજ કહે, અને મોક્ષ કાચક ભાવમાં છે મોક્ષ તો સ્વભાવે થાય છે તેમાં ઇચ્છાની જરૂર નથી, પણ ઇચ્છાને તે તાગવાની જરૂર છે. આમ કેટલાક મિત્રે છે, પણ તે વાત અપૂર્વક અજાની નહિ. કારણ કે અમુક વસ્તુની ઇચ્છા, અમુક વસ્તુની અભિલાષા, અમુક વસ્તુની આકાંક્ષા, અમુક વસ્તુની વાંછા, અમુક વસ્તુનો કામી, અમુક વસ્તુનો અર્થો, અને અમુક વસ્તુના હેતુ તથા અમુક વસ્તુનો ભાવ, એ બધા શબ્દો મિત્રો છે. અને તો ઇચ્છા કહે કે અને તો અભિલાષા કહે કે જાવુ ગમે તો ભાવ કહે સુખમાં તો મોક્ષનો કામી, મોક્ષનો અર્થો મોક્ષનો ભાવ, મોક્ષના હેતુને ઇત્યાદિક શબ્દો છે. તેથી કરીને મોક્ષને અભાવ કહેવાય નહિ એકે ઇચ્છા ને પ્રકારના ભાવન. અર્થે તે તે એક સ્વાસ્થ ભાવમાં પ્રવર્તે છે તે પૌષ્ટિક ગુણની આદ્યમાં પ્રવર્તે છે અને ને ઇચ્છા વીતણ ભાવમાં પ્રવર્તે છે તે મોક્ષના અર્થમાં પ્રવર્તે છે, એ ઇચ્છા નિગાળી ભાવની અજૂરી. અચરમનોજ પહેલા ૨૩મી ૭મી ૮મી ૯મીમાં કમ્યુ તે કે અર્થનો કામી, કાચકો કામી, ભાવનો કામી, અર્થનો

અનંતમે ભાગ ઉઘાડો માની અક્ષરનો અનંતમે ભાગ ઉઘાડો
કે કેમ ?

ઉત્તર—એમ કહેવામાં એક વાધો ઉઠે છે કે—સર્વ જીવન
નો પણ સમાવેશ થાય છે. અભવીને કેવલનો અનર્થનો ભાગ ઉધા
સમ્યક્ત્વનો વાંધો આવે છે. કેવલનો અનર્થનો ભાગ સમક્તિ કલ્પ
સમક્તિના પર્યવ અભવીને છે નહિ. અમવાયાગ મૂલમાં અભવીને
મોહનીયની ત્રણ પ્રકૃતિમાં સમક્તિ મોહનીય અને મિશ્ર મોહનીય વરજી
મિશ્રાત્વ મોહનીયજ હોય છે એમ કહ્યું છે. માટે સમક્તિ મોહનીય
સે કેવલનો અનર્થનો ભાગ ઉધાડો કેમ ગંડવાય ? અભવીને અજ્ઞા
(મહીન) જ્ઞાન હોય, પણ નિર્મલ જ્ઞાન કે દર્શન હોયજ નહિ
અજ્ઞરનો અનર્થનો ભાગ સર્વ જીવને ઉધાડો કહ્યો છે, તે કેવલ
આશ્રી નહિ, પણ જુગ જ્ઞાન આશ્રી કહ્યો છે, અને અભવીનું જુગ જ્ઞાન
અજ્ઞાનને અપરજ્ઞતાએ કહેલ છે, તે મતિ જુગ જ્ઞાન આશ્રી કહેલ
અર્થાત્ અભવીને સમક્તિ હોય નહિ અને કેવલનો અનર્થનો ભાગ
સમક્તિ કહેવાય પણ નહિ

પ્રશ્ન ૧૦૨—સંસારી જીવ અને

ઉત્તર—એમ કહેવામાં એક વાધો ઉઠે છે કે—સર્વ જીવન

મશ ૧૦૨—સાચારી જીવ અને મિદના જીવમાં શો તફાવત ?

કેવળ સારી જીવ અને મિલના જીવમાં શો તફાવત ?
 ઉત્તર—સમારી જીવ કમને કરીને લેવાયેલા છે અને નિદના જીવ
 ૩મથી સુખ થતા છે, અંટસે સર્વે ૩મથી નહિ તે
 પ્રશ્ન ૧૦૩—સમારી જીવના સર્વે
 જ્યાં છે કે ના.

પ્રશ્ન ૧૦૩ - સમાજી યુવના સર્વે આ-મ નેમ્લે એ કીને આ
 સ્થાને કે ના જા. નામે કે? આ-મ નેમ્લે એ કીને આ

[Faint handwritten notes at the bottom of the page.]

१. संस्कृत - १०० अक्षरों में लिखिए -
 २. संस्कृत - १०० अक्षरों में लिखिए -
 ३. संस्कृत - १०० अक्षरों में लिखिए -
 ४. संस्कृत - १०० अक्षरों में लिखिए -
 ५. संस्कृत - १०० अक्षरों में लिखिए -
 ६. संस्कृत - १०० अक्षरों में लिखिए -
 ७. संस्कृत - १०० अक्षरों में लिखिए -
 ८. संस्कृत - १०० अक्षरों में लिखिए -
 ९. संस्कृत - १०० अक्षरों में लिखिए -
 १०. संस्कृत - १०० अक्षरों में लिखिए -

તે આઠ પ્રદેશને બંધ નથી. તથા કાર્યાભ્યાસે પ્રદેશ લેખા થાય તેથી પ્રદેશના શુભ પશુ ત્યાં તે કાર્ય કરવાને પ્રવર્તે છે. તથા જે દ્રવ્યનો જે શુભ જે પ્રદેશે હોય તે શુભ તે પ્રદેશ સુધી અન્વ હોતે બાધ નહીં. તથા જીવના આઠ પ્રદેશ સર્વથા નિરાવરણ છે. બીજા પ્રદેશે અસરનો અનંતમે ભાગ ચેતના સર્વદા ઉપાધી છે. આચારાંગની ટીકા ચેતનાચાર્ય કૃતના લોકવિજ્યાધ્યયનને પ્રથમ ઉદ્દેશે કહેલ છે. જેમ નવચક્રસાર બાહ્યાવલોધમાં બે પ્રમાણે કહ્યું છે, તેનું કેમ ?

ઉત્તર—આત્માના આઠ રૂચક પ્રદેશ નિરાવરણ છે, એવો મત મંથાકારનો છે, સત્રમાં તે વાત જોતામાં આવતી નથી, સત્રમાં તો સર્વ આત્મ પ્રદેશે આઠ કર્મનો બંધ કહ્યો છે. ભગવદ્ગીતા ચતુઃ ૮ મે—ઉદ્દેશે ૮ મે બાબુવાળા છાપેલ પાને ૬૪૧ મે ઇસ્તિવાવહી કર્મના બંધ આત્મી કહ્યું છે કે જો દેસેજ દેસંબંધ, જો દેસેજ સર્વંબંધ, જો સર્વેજ દેસંબંધ, સર્વેજ સર્વંબંધ. પ્રથમના ૩ ભાગની ના કહી. અને ચોથે ભાગે સર્વ આત્માએ (સર્વ આત્મ પ્રદેશે) કરી સર્વ કર્મ બાધે જીવના તથાવિધ સ્વભાવ થકી જે ઇસ્તિવાવહી બંધ કહ્યો. એટલે ઇસ્તિવાવહી કર્મનો બંધ તે ચાતા વેદનીય કર્મનો બંધ ૧૧ મે, ૧૨ મે, ૧૩ મે શુભાલે હોય છે, પણ આત્માના સર્વ પ્રદેશે કહ્યો. તેમજ પાને ૬૪૩ મે સંપરાય કર્મના બંધ આત્મી પણ ઇસ્તિવાવહીની પેરે સર્વેજ સર્વંબંધ એટલે જેમ ઇર્ષાપથિક કર્મ બંધ કહ્યો તેમ અહિં પણ સર્વ આત્માએ (સર્વ આત્મ પ્રદેશે) કરી સર્વ સાંપરાયિક કર્મ બાધે. અને ત્રણ ભાગે ન બાધે જેમ કહ્યું છે.

સંપરાય ક્રિયાના બંધમાં આઠ કર્મનો બંધ છે, એટલે પહેલા શુભસ્થાનથી દશમા શુભસ્થાન સુધી સંપરાય ક્રિયા કહી છે. તો ૧૦ મા શુભસ્થાન સુધી જે જે કર્મનો બંધ કહ્યો છે, તે તે કર્મ આત્માના સર્વ પ્રદેશે અને કર્મના પણ સર્વ (પ્રદેશ કર્મ, સેત્ર, સ્થિતિ, અને અનુભાગ) પ્રદેશ જે મહત્ત્વ કર્યા હોય તેવું કરી બંધ થાય છે, તેમજ ભગવદ્ગીતા ચતુઃ ૮ મે—ઉદ્દેશે ૧૦ મે કહ્યું છે કે—સર્વ જીવના દરેક આત્મ પ્રદેશ દરેક કર્મની વર્ગજાએ અનંત વર્ગજાએ કરી આવેદિત પરિવેદિત દરેક કર્મ નોખા નોખા ભાગે સર્વ પ્રદેશ વર્ગજાએ છે. જેમ કહ્યું છે, પણ આઠ રૂચક પ્રદેશ વર્ગજા નથી.

જે આઠ રૂચક પ્રદેશ અનંત હોય તો દેસેજ સર્વંબંધ જેમ બીજે ભાગે દાખલ કર્યું, પણ ભગવતે તો પ્રથમના ત્રણ ભાગે વરજીને

એમંતે ! ધમ્મતિલાય પદેસે ધમ્મતિલાય કાણિતિ વત્તંતિયા ! ગોયમા
જોડણ્ટે સમટ્ટે, એવં સોનિવિ તિનિવિ ચત્તારિ પંચ છ સત્ત અટ્ટ નવ દસ સંસેઝ્જા
અસંસેઝ્જા મંતે ! ધમ્મતિલાયપદેસાધમ્મતિલાયકાણિતિવત્તંતિયા ! ગોયમા ! જો
જોડણ્ટે સમટ્ટે, એવંપદેસે વિવર્ણધમ્મતિલાયકાણિતિ વત્તંતિયા ! જો જોડણ્ટે સમટ્ટે,
સે કેળ ટેળં મંતે ! એવં વુચ્છદ, એવં ધમ્મતિલાયપદેસેનોધમ્મતિલાયેતિ વત્તંતિ
સિયા, જાવ એવં પદેસુળે વિવર્ણ ધમ્મતિલાયનોધમ્મતિલાય કાણિતિ વત્તંતિયા !
સેળૂળં ગોયમા સંઠે ચકે સગલે ચકે ! (ખંડ તે ચકેના કટકા તે ચકે કસગલ
ચકેને ચકે કટીએ ?) મગર્થ ! નો સંઠે ચકે સગલે ચકે મોત્તમ કહે હે ભગવંત,
ચકેના ખંડ-કટકા તે ચકે નહિ સર્વને ચકે કટીએ) એવં ઉત્તેધમે (ધમ્મ
ધામ્મકાની) દંઢે દુસે આઠઢે મોયણ ! સે તેળ ટેળં ગોયમા ! એવં વુચ્છદ એવંધમ્મતિ
લાયપદેસે જો ધમ્મતિલાયકાણિતિ વત્તંતિયા જાવ એવં પદેસુળે વિવર્ણધમ્મતિ
લાય નો ધમ્મતિલાયકાણિતિ વત્તંતિયા ! સે કિ સાહુણં મંતે ! ધમ્મતિલાય કાણિ
તિ વત્તંતિયા ! ગોયમા ! અસંસેઝ્જા ધમ્મતિલાય પદેસા તેમને કસિનાપદિગુણા
નિરવસેસા જગ્ગહણમદિવાપસણં ગોયમા ! ધમ્મતિલાયકાણિતિ વત્તંતિયા ! એવં
અધ્મતિલાયકાણિ આયાસતિલાય ઝોવતિલાય પોગલતિલાય કાણિતિ એવં ચેવ,
નવં, તિણ્હંપિ વણા અળંતા માણિવણા ! મેસં તં ચેવ !

અહિયાં તેા પ્રાણુ કહ્યું છે કે—ધર્મસ્થિતકાય, અધર્મસ્થિતકાય, આ-
કાયાસ્થિતકાય, અવાસ્થિતકાય અને પુણ્યસ્થિતકાય. એ સર્વે એક પ્રદેશ ઉભા
હોય ત્યાં સુધી તે ધર્મસ્થિતકાય અથવા અપુણ્યસ્થિતકાય કહેવાય નહિ. માટે
અવેના એક પ્રદેશ ઉભો હોય ત્યાં સુધી અથવા અવેના સર્વ કહેવાય
નહિ.

તેમજ ભગવંતીઅના ચત્ત ૧૦ મે-કહેલે ૧ લે અવેના ૨૫ અંશ
ખાકયા છે તે એ દીને કે—સંપૂર્ણ અસંખ્યાત પ્રદેશમય અથવા કહેવાય, અને
એક પ્રદેશ એકાદ હોય ત્યાં સુધી એક કહેવાય, અને એકજ પ્રદેશ તે
અવેના પ્રદેશ કહેવાય.

એવં અધિકારે કહ્યું છે કે—એક આકાશ પ્રદેશ ઉભે અવેના કેટલા
અંશા હાતે ? તેના ઉત્તરમાં ભગવંતે કહ્યું કે—(એ વિશિષ્ટ અવેની પુણ્ય
ઉત્તરમાં) સર્વ વિશિષ્ટ—અથવા, અવેના દેશ, અવેના પ્રદેશ, અને વિશિષ્ટ
અથવા અવેના દેશ, પ્રદેશ વિશિષ્ટ એક પ્રદેશની મેટી છે અને

ચેજનાદિ છે એવો અધિકાર સૂત્રમાં જણાવે નથી, પણ જોગની પ્રવર્તના આશ્રીને હેતુ છે

પ્રશ્ન ૧૦૭—અંધરાગ આચાર્યગને દાખલો આવે છે, તે તેમાં શું કહ્યું છે ?

ઉત્તર—તેમાં એજ કહ્યું છે. સાંભળો આચાર્યગ સૂત્ર પહેલાં શ્રુત રૂપે—અધ્યયન ધીમે—હૃદયે ૧ લે—શીલગાચાર્ય કૃત ટીકામાં પાને ૧૭૩ મેં હીટી ૨૨ મેં થી લખ્યું છે કે—

કાર્મણ યોગો વિમ્લગતી કેવલિ સમુદ્ધાતેવા તૃતીય ચતુર્થ પંચમ સમથે વ્યિતિ સદનેન પંચદશ વિધેનાપિ યોગેનાત્માપ્ટ્યે પ્રદેશાન્ વિદ્યાયોત્તમ મોક્ષનોદક પદુર્વર્ણમાનઃ સર્વેવાત્મ પ્રદેશોવાત્મ પ્રદેશાવપ્ટકાકાગદેશસ્ય કાર્મણ શરીર યોગ્ય કર્મફલિકં વન્ધાતિષ્ઠત્વયોગ કર્મેત્યુચ્યતે ઉક્ત ચ આવગં એવ જીવે એવહ વંધ ચલદ કંદહત્યાદિ સાવગં અદ્વિદ વંધ એવા છવિદ વંધ એવા સત્તરિદ વંધ એવા દ્વિવિદ વંધ એવા છવિદ વંધ એવા દ્વિવિદ વંધ એવા નાળં અવંધવા.

આ પ્રમાણે ટીકામાં લખ્યું છે. તે ૧૫ જોગને આશ્રીને લખ્યું છે. તેમાં એમ જણાવે છે કે આઠ આત્મ પ્રદેશ વરણ ગાત્રીના સર્વ આત્મ પ્રદેશ કાર્મણ શરીરના યોગે ચેજન ચેજનાદિ ચત્ર પ્રદેશે કર્મનો બંધ થાય છે. અને વિમ્લગતિ તથા કેવલ સમુદ્ધાત વખતે તથા પંદર જોગની પ્રવૃત્તિ એ કાર્મણ શરીરના યોગે ચત્ર પ્રદેશે કર્મના દલનો બંધ થાય છે. તે પ્રયોગ કર્મ કહીયે. ઇત્યાદિ અલિપ્રાય ટીકાકારનો જણાય છે અને તેને લઈને બીજા અંધકાર પણ આઠ આત્મ પ્રદેશને અચલ અને અંધ માને છે પણ સૂત્રના અલિપ્રાય જોગ તેમાં તક્ષવત જોગમાં આવે છે. પ્રથમ તો ટીકામાં લખ્યા પ્રમાણે સૂત્રમાં એકંદરે પાઠ જોગમાં આવે નથી, એટલે તે પાઠ નોખા નોખા અધિકારમાંથી લઈને ટીકામાં દાખલ કરેલ, હોય એમ જણાય છે. તોપણ સૂત્રમાં કોઈ કેકણે આઠ આત્મ પ્રદેશને અચલ કે અંધ અથવા નિરવરણ કહ્યા નથી. તેનો શુભસો પૂર્વે જણાવી ગયા છીએ અને વિશેષ નીચેના દાખલાથી સમજાવીમાં આવશે.

ટીકાકાર, અર્ચકાર કે અંધકાર પોતપોતાના અલિપ્રાય પ્રમાણે લખે પણ સૂત્રના મૂલ પાઠ ઉપર વધારે આધાર રખાય છે. માટે સૂત્ર કહે તે સત્ય ગણાય.

જીવ અસંખ્યાત પ્રદેશ અવગાહન છે, માટે નં સમાય. તેમજ ઉર્ધ્વ દિશિ તથા અધોદિશિ જે પ્રદેશની જ માટે વિદિશિની પેરે જાણવું.

તેમજ ભગવતીજી શતક ૧૬ મે-ઉદ્દેશે ૮ મે-લોકના ચરમાંત આશ્રી જીવની પુછા કરી છે ત્યાં પણ વિદિશિની ભલામણ આપી છે.

આ ઉપરથી સર્વ જીવના સર્વ પ્રદેશે કર્મના સર્વ બંધના પાઠ ઉપરથી આઠ રૂચક પ્રદેશ નિરાવરણ (ઉઘાડા) કરતા નથી, જે આઠ પ્રદેશે કર્મનો બંધ ન થતો હોત તો જીવનો દેશ ભાગ બંધમાં ગણત, પણ અહિંયાં જીવનો સર્વ-સર્વ પ્રદેશે કર્મનો સર્વ બંધ કહ્યો છે, માટે સિદ્ધાંત કહે તે સત્ય કહેવાય.

પ્રશ્ન ૧૦૬—તો ભગવતીજીમાં કહ્યું છે કે—જેણદ, વેણદ, ચલદ, ફંદદ, ઘટ્ટસેવંઘદ. એવો પાઠ છે. તે ઉપરથી એમ કરે છે કે, જે ચત્ત હોય તે બંધાય અને આઠ રૂચક પ્રદેશ તો અચલ છે, તેથી તે આઠ પ્રદેશને બંધ નથી, માટે આઠ પ્રદેશ અબંધ કરે છે.

ઉત્તર—આખી ભગવતીજીમાં ઉપર લખેલા પાઠ પ્રમાણેનો પાઠ જોવામાં આવતો નથી. પણ સંજોગીને બીજા ભાવ પ્રત્યે પ્રણમવા આશ્રી, ભગવતીજીના શતક ૩ જે-ઉદ્દેશે ૩ જે-છાપેલ (ગાળુ તરફથી) પાને ૨૬૮ મે કહ્યું છે કે—

જીવેળંમતે ! સયાસમિયં યદ્યદ વેણદ ચલદ ફંદદ ઘટ્ટ સુખ્મવદ ઉદારદ તંતં માવં પરિણમદ ? હંતામંદિય પુત્તા ? જીવેળં સયાસમિયં યદ્યદ્વાવ તંતંમાવં પરિણમદ એટલે સંજોગી જીવના જોગનો સ્વભાવ એજન વેજન રહેલ છે તે ચત્ત છે જ્ઞાના ઘટના પામે છે, ખુલના પામે છે તેની ઉદારણા પણ થાય છે અને જે ભાવમાં તેની પ્રવર્તના થાય છે તે તે ભાવમાં તે પરિણમે છે, એવો જોગનો સ્વભાવ છે, તે ૧૩ મા શુલ્કસ્થાન સુધી રહેલ છે—અને ૧૪.૩૦ અંજોગી શુલ્કસ્થાન છે ત્યાં એજન વેજનાદિ સ્વભાવ નથી. પરંતુ અહિંયાં એજન વેજન ઇત્યાદિ જીવને ઉદ્દેશીને કહ્યું છે તે પ્રમત્ત અને સંજોગી આશ્રી બેસવું ઉઠવું સંકોચ વિસ્તાર ઇત્યાદિ ભાવ પ્રત્યે પરિણમવા આશ્રી કહેલ છે. તે પણ આરંભી, સારંભી, સમારંભી આશ્રી કહેલ છે. એટલે એજન વેજન વાગાને આરંભ સારંભને સમારંભે વર્તતાં ઘણું પ્રાણી, જૂત, જીવ, સત્તવને દુઃખ, શોક જૂરાવણુ તિપાવણુ, પિટાવણુ, પરિતાપપણુને વિષે વર્તે, એમ એજન વેજનાદિના અધિકારમાં કહેલ છે. એ ઉપરથી એમ નિશ્ચય થાય છે કે એ અધિકાર આઠ રૂચક પ્રદેશ વરજીને જાણીના આત્મ પ્રદેશે એજન

વેળનાદિ છે એવો અધિકાર સૂત્રમાં જણાવેલો નથી, પણ જોગની પ્રવર્તના આશ્રીને કહેલ છે

પ્રશ્ન ૧૦૭—અંધવાળા આચાર્યનો દાખલો આપે છે, તે તેમાં શું કહ્યું છે ?

ઉત્તર—તેમાં એજ કહ્યું છે. સાંજનો આચાર્ય સૂત્ર પહેલાં શ્રુતિ રૂઢિ—અધ્યયન ધીમે—ઉદ્દેશે ૧ લે—શીર્ષંગાચાર્ય કૃત ટીકામાં પાને ૧૦૩ મેં લીટી ૨૨ મેં થી લખ્યું છે કે—

કાર્મણ યોગો વિમદગતૌ કેવલિ સમુદ્ગાતેવા પૃત્તીય ચતુર્થ પંચન મમથે. વ્યવિતિ તદનેન પંચદશ વિધેનાવિ યોગેનાત્માપ્તો મદેશાન્ વિદ્યાવોત્તમ મોજનોદક યદુદ્ધર્તમાનૈઃ સર્વેરવાતમ મદેશોવાતમ મદેશાવષ્ટગાકાષ્ઠેદશસ્વ કાર્મણ શરીર યોગ્યં કર્મફલિકં યન્માતિષ્ઠપ્રયોગ કર્મેત્યુચ્યતે. ઉક્ત ચ જાવનં એવ જીવે એવદ્ ઘેવદ્ ચલદ પંદરત્વાદિ તાવનં અદ્વિદિદં વંધ એવા ઉગિદિદં વંધ એવા મનરિદિદં વંધ. એવા એગવિદિદં વંધ એવા ઉગિદિદં વંધ એવા એગવિદિદં વંધ એવા નાણં અવંધદવા.

આ પ્રમાણે ટીકામાં લખ્યું છે. તે ૧૫ જોગને આશ્રીને લખ્યું છે. તેમાં એમ જણાવે છે કે આઠ આત્મ પ્રદેશ વરણ પાણીના સર્વ આત્મ પ્રદેશ ઠામણ શરીરના યોગે વેળના વેળનાદિ ચલ પ્રદેશે કર્મના જંધ થાય છે. અને વિમદગતિ તથા કેવલ સમુદ્ગાત વળે તથા પંદર જોગની પ્રકૃતિ એ ઠામણ શરીરના યોગે ચલ પ્રદેશે કર્મના દલનો જંધ થાય છે. તે પ્રયોગ કર્મ કહીયે. ઉત્પાદિ અભિપ્રાય ટીકાકારનો જણાય છે અને તેને લઈને બીજા અંધકાર પણ આઠ આત્મ પ્રદેશને અચર અને અચર માને છે પણ સૂત્રના અભિપ્રાય જોતાં તેમાં તકાવન જોગમાં આવે છે પ્રથમ તે ટીકામ. લખ્યા પ્રમાણે સૂત્રમાં એકંદરે ૫૩ જોગમાં આવેલ નથી, એટલે તે પાઠ નોખા નોખા અધિકારમાંથી લઈને ટીકામાં દાખલ કરેલ હોય એમ જણાય છે. તેપણ સૂત્રમાં કોઈ કેકારે આઠ આત્મ પ્રદેશને અચર કે અચર અથવા નિરવગ્ય કહ્યા નથી. તેનો ખુલાસો પૂર્વે જણાવી ગયા હોય અને વિશેષ નોંધના દાખલાથી સમજાવીશું અઃચરે.

ટીકાકાર, અર્થકાર કે અંધકાર પોતપોતાના અભિપ્રાય પ્રમાણે લખે પણ સૂત્રના મૂલ પાઠ ઉપર વધારે વ્યાખ્યાન રખાય છે. આટલે સૂત્ર કહે તે સાત જણાય.

ભગવતીજી શતક ૧૭મે ઉદ્દેશે ૩મે કહ્યું છે કે એજન વેજન પાંચ પ્રકારે કહેલ છે. તે ૬ યઃ એજના, શ્વેત એજના, કાલ એજના, ભાવ એજના અને ભાવ એજના. તેના પછું એકેક જોડના ચાર ચાર ભેદ ચાર ગતિ આશ્રીને કહેલ છે. તે જે જે ગતિમાં જે જે ભાવે પ્રવર્તે તે જીવને દ્રવ્ય એજનાદિ કહેલ છે. તેમજ ચક્ષુના એજનાનો પ્રગટ સ્વભાવ નિદ્રાવચને ત્રણ પ્રકારે ચક્ષુના કહી. તે શરીર ચક્ષુના, ઇન્દ્રિય ચક્ષુના, યોગચક્ષુના, શરીરના ઉદારિકાદિ પાંચ, ઇન્દ્રિયના શ્રોતેન્દ્રિયાદિ પાંચ, અને યોગના મન, વચન, કાં, તે જે જે ભાવે પ્રવર્તે તે તે ભારતી ચક્ષુના કહી છે. એટલે શરીર, ઇન્દ્રિય અને જોગની ચક્ષુના તો આત્મ પ્રદેશને લઈનેજ યાય છે. તેપણ આઠ રૂચક પ્રદેશના એજન વેજનના સ્વભાવધીજ તેને લગતા અસંખ્યાતા પ્રદેશની ચક્ષુના થાય એવો સફસાર છે. તે નીચેના હાખલાથી વિશેષ ખાત્રી થાય છે.

હાખલા તરીકે વૃક્ષનું થક ચક્ષુવાથી તેના સર્વ શાખા પ્રતિશાખા શાખાં પાંખડાં વગેરે ચક્ષુચક્ષુ થાય છે. બીજે હાખલા—જેમ હીપકના ચક્ષુવાથી તેનાં કિરણો પણ ચક્ષુચક્ષુ થાય છે. તેમજ ત્રીજે હાખલા સૂત્રથી જળાવીએ છીએ. સાંભળો.

ભગવતી શતક ૨૫મે ઉદ્દેશે ૪થે કહ્યું છે કે જીવ કંપે છે કે નિશ્ચિત છે ? (અહિંવાં જીવ શબ્દે સર્વ આત્મપ્રદેશ લેવા) તેના ઉત્તરમાં ભગવતે કહ્યું કે જીવ કંપે પણ છે ને નિશ્ચિત પણ છે તેમા પ્રથમ સિદ્ધતા સંબંધમાં પરંપર સિદ્ધ તે નિશ્ચિત છે. અને અનન્તર સિદ્ધ તે કંપે છે. તેપણ દેશથી નહિ પણ સર્વથી કંપે છે. એટલે સિદ્ધ ને સર્વમાને સિદ્ધને વિષે ગમન થકી સર્વ થકીજ કંપપણે છે

હવે સંસારી જીવના જે ભેદ કહ્યા છે: એક ચૈતન્ય શુદ્ધસ્થાનવાળા ચૈતેશી અને બીજા અચૈતેશી પ્રતિપત્ત (૧૩ મા શુદ્ધસ્થાન સુખીના) તેમાં (૧૩ મા શુદ્ધસ્થાન સુખીના) તેમા ૧૪મા શુદ્ધસ્થાનવાળા નિશ્ચિત છે, અને અચૈતેશી પ્રતિપત્ત યોગ રૂપ્યા નથી તે કંપે છે. તે દેશથી કંપે છે અને સર્વથી પણ કંપે છે, એટલે ઇન્દ્રિયા લટગી પેરે ઉત્પત્તિ સ્થાનકે જાય તે દેશથી કંપે અને હજારી પેરે આત્મા ઉત્પત્તિ સ્થાનકે જાય તે સર્વથી કંપે છે.

એમ નારદીથી માંડી વૈમાનિક દેવ મુખે વિચિત્ર ગતિ સમાપત્ત તે સર્વ આત્માએ કંપે અને અવિચિત્ર ગતિ સમાપત્ત તે દેશથી કંપે.

પ્રશ્ન ૧૦૮—સિદ્ધની અને બીજા અવિમ્લ ગતિએ ઉત્પન્ન થવા વાળા જીવની જાણ ગતિ એક સમયનીજ હોય છે, છતાં સિદ્ધના જીવને સર્વથા કંપે કહ્યું છે અને સંસારી જીવને અવિમ્લ ગતિવાગાને દેશથી કંપે છે એમ કહ્યું તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—તેનો પરમાર્થ એમ જણાય છે કે વિમ્લ ગતિએ કે અવિમ્લ ગતિએ ઉત્પન્ન થવા વાળા સર્વ આત્મ પ્રદેશે નીકળે છે, માટે સર્વથા કંપાયમાન થાય છે અને ભગવતીજીમાં પચીસમા શતકના ૪મા ઉદ્યે નારડી આદિ જીવોને અવિમ્લગતિવાગાને દેશથી કંપવાનું કહ્યું છે, તે જાણ ગતિ આશી કહેલ નથી, પણ દેહસ્થ થકા જે મારણાંતિક સમુદ્ધાતે કરી રહ્યાં ગતિએ ઉત્પત્તિ ક્ષેત્ર સ્પર્શે તે માટે દેશથી કંપવું કહ્યું છે. એમ ટીકામાં તથા ભાષ્યમાં પણ કહેલ છે.

આ ઉપરાંથી એમ નિર્ણય થાય છે કે જીવને એજન વેગનાદિ કંપના પછું થાય છે તે મારણાંતિક તથા કેવલ સમુદ્ધાતિકમા આઠ રૂચક પ્રદેશ વરજીને બાકીના આત્મ પ્રદેશ એજન વેગન થાય છે. ચહે છે, કંપે છે અને ગતિ આશી તો સર્વ જીવ, માટે વહેતા સર્વથી કંપે છે એટલે આઠ રૂચક પ્રદેશ સંહિત નીકળવાપછું થાય છે માટે. અને જંધ આશી તો જ્યારે જેને જીવ જે ગતિમાંથી નીકળે છે તેનો છેડો સમય, અને જ્યાં ઉત્પત્ત થવું છે ત્યાંનો પહેલો સમય ભગવતીજીના પેઢા શતકે ૭મે ઉદ્યે સચ્ચેનં સર્ગે ઉવચગ્મદ, સચ્ચેનં સર્ગે ઉચદ્દ, એવો પાઠ છે અને આકાર આશી જાણે બોલમાં સચ્ચેનં વા દેસંમહારોદ, સચ્ચેનં વાસગ્મ અહારોદ એ બધા બોલે આત્માનો સર્વ એટલે સર્વ આત્મ પ્રદેશે ચરણ, ઉત્પત્ત અને આકાર કહેલ છે. તો વિચારો કે આઠ રૂચક પ્રદેશે કર્મ ન લાગતાં હોય અને સર્વથા નિરાવરણ હોય તો સર્વ આત્મ પ્રદેશે આકાર કેરી રીને કરે ? જીવને માટે (આત્મ પ્રદેશને માટે) દેસેનં શબ્દ સૂચકારે શા માટે ન મૂક્યો ? જો આત્માના સર્વ પ્રદેશે કર્મનો જંધ છે તોજ સર્વ પ્રદેશે આકાર કરે છે.

ભગવતીજીના ૮મા શતકે, તથા ઉત્તરપ્રથમના ૩૩મા અધ્યયને સર્વ આત્મ પ્રદેશે સર્વ કર્મનો જંધ થાય છે, એમ જુદાં કહ્યું છે તેનો હેતુ એ છે કે સર્વ આત્મ પ્રદેશે અનાદિ જંધવાળું કર્મણુ શરીરનો જંધ રહેલ છે; એટલે સર્વ આત્મ પ્રદેશે કર્મણુ શરીરના ભેગે કરીને સમયે સમયે (સાતા) વેદનીયથી માંડીને સાત આઠ કર્મનો (પ્રતિવાદીનો) જંધ થાય છે. માટે તેજ કર્મણુ શરીરનો અજરીને માટે અણાદ્ય આજરણિ

આદિ અંત રહિત, અને ભવ્ય એ આશ્રી-અજાણ સપજવસીદ આદિ નથી અને અંત (મુક્ત વ્યાવાળા આશ્રી), એમ કાલ આશ્રીને તેજસ્ કાર્મણુ શરીરનો પ્રયોગ કર્યો છે તે સર્વ આત્મ પ્રદેશને માટેજ છે. અને ઉમાસ્વાતિકૃત તાર્વાર્ધિગમ સૂત્રમાં તેજસ્ કાર્મણુ શરીર આશ્રી એવના સંબંધે કહ્યું છે કે—અનાદિ સમ્યગ્ને ચ તેજસ્ કાર્મણુ, બન્ને શરીરો એવને અનાદિ કાગથી સંબંધવાળાં છે.

તેમજ ભગવતીજના છઠ્ઠા શ્લોકના ત્રીજા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કે—અહા-હારિક-વાટે વહેતા એવને આડેના કર્મ વરણને સાત કર્મનો બંધ હોય.

વિચારો કે વટે વહેતા એવને સર્વ આત્મ પ્રદેશ કયે છે, માટે કંપમાન પ્રદેશનેજ કર્મનો બંધ કોઈ કહેતું હોય તો વાટે વહેતા એવને સર્વ આત્મ પ્રદેશ બંધ કયે. માટે આઠ રૂચક પ્રદેશો પણ કર્મનો બંધ છે તે અત્યંત નિશાવજી નથી એમ ઘણાં શાસ્ત્રી સિદ્ધ થાય છે.

હંતિશ્રી પરમ પૂજ્ય શ્રી ગોપાલજી સ્વામી-તત્ શિષ્ય મુનિશ્રી મોહનભાઈજી કૃત શ્રી પ્રભોત્તર મોહનમાળા—પ્રથમ ભાગ સમાપ્તઃ

પરમ પૂજ્યશ્રી ગોપાલજી સ્વામી તત્ત્વ શિષ્ય
મુનિશ્રી મોહનલાલજી રૂત.

૪૪૪૪૪૪૪૪

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા
ભાગ ૨ જો.

અથ શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા

૪૨૭૪૬૬૬

ભાગ ૨ નો.

—

પ્રશ્ન ૧—આપ પુરૂષ કોણ હોઈ શકે અને તેમના શુભ કેવા હોય ?

ઉત્તર—સ્વેતાંબર મતના સ્વાદાદમંજરી નામના ગ્રંથમાં આપ પુરૂષની વ્યાખ્યા નીચે પ્રમાણે આપી છે.

“આસિદ્ધિ રાગદ્વેષમોહાનામૈકાન્તિકં આત્વંસ્તિકં ક્ષયઃ । સા વેત્તમાસિ
તે સસ્વાતાઃ ॥”

અર્થઃ—રાગ, દ્વેષ મૌર મોહ દેવના જો પુકાન્તિક (સર્વથા) તથા
આત્વંસ્તિક અર્થાત્ ફિર ઉત્તમ ન હો, એવે રૂપાસે નાસિં હૈ, ઉત્તમ આસિ કહવે
હૈ, વહ આસિ જિનકે હોવે વે આપ હૈ ।

આપ્ત એટલે યથાર્થ વક્તા એવો પણ અર્થ ઉક્ત ગ્રંથમાં કરવામાં
આવ્યો છે.

તથા વર્ગી, દ્વિગંબર મતના અંગેવર્તી આર્યનામો પ્રાને ૬૦૧-૬૦૨
માં આપ પુરૂષની વ્યાખ્યા નીચે પ્રમાણે કરી છે.

આપકા સ્વરૂપ એસા હૈ. જો ક્રુધા, તુષા, જન્મ, જરા, મરણ,
રાગ, દ્વેષ, શોક, લાપ, વિસ્મય, મર્દ, મોહ, નિદ્રા, શય, અસ્તિ, ચિંતા,
સ્વેદ, ખેદ, એ આકારક દોષ સહિત હોય; અર સમસ્ત પદાર્થનિકે ભૂત
અવિધ્યત્-વર્તમાન ત્રિકાલવર્તી સમસ્ત શુભ પુર્યામનિકું કમંઘિત
એકેક કાલ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનતાં એમાં સર્વજ્ઞ હોય; બહુરિ પરમ હિત રૂપ
ઉપદેશકા કર્તા હોય સો પ્રાપ્ત અંગીકાર કરના ॥ જાતે જો રાગી દ્વેષી
હોય સો સત્યાર્થ વસ્તુકા રૂપ નહી કહે. અર, જો આપડી કામ, ક્રોધ, મોહ,
ક્રુધા, તુષાદિક દોષ સહિત હોય, સો અન્યકું નિર્દોષ કેસે કરે ? અર, એકે
ઉદ્ધિયોકે આધીન જ્ઞાન દોષ અર કમવર્તી હોય સો સમસ્ત પદાર્થનિકું
અનંતાનંત પરિણતિ સહિત કેસે જાને ? અર ક્રુરવર્તી સર્વ નરક એર કુલા
અલાદિનિકું અર પૂર્વે ભયે જો ભરતાદિક તથા રોમ સવલુદ્ધિક અર સદમ પર-
મણ આદિક સર્વજ્ઞ વિના કોન જાને ? બહુરિ પરમ હિતોપદેશક વિના
જગતકે અવનિકા ઉપકાર કેસે હોય ? તાતે વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમહિતોપદે-

શક વિના આમપણ નહીં સંભવે છે. જિનકે, શરણાર્થિક મક્કલ કરના તો અસમર્થતા અર ભવણીપણા પ્રવટ દિખાવે છે. અર સીનિકા સંગ વા આ-ભરણાર્થિક પ્રવટ કામીપણા શામીપણા દિખાવે છે, જિનકે આમપણ કદાચિત્ નહિ સંભવે છે. તાતે પરીણ કરિ જાકે સર્વજ્ઞતા અર વીતરાગતા અર હિતોપ-દેશકતા એ ત્રીન ગુણ હોય, સો આમ છે જાકે વીતરાગતાની હોય અર સર્વજ્ઞ પણા નહીં હોય તો વીતરાગતા તો પટપટાર્થિક અથે ૧૦ દ્રવ્યનિકેહુ ક્રુધા તુષા દામ દેષાર્થિક કે અભાષ તે પાછવે છે, તિનકે આમ પણા આમ હોયવા સર્વજ્ઞતર વિશેષજ્ઞ આમકા નહીં હોય તો ઈ દ્રવ્યનિકે આપીન કિંચિત્ કિંચિત્ મૂર્તિક સ્થલ નિકટવર્ગી વર્તમાન વસ્તુકે જાનનેવાલેકે વચનકી પ્રમા-ણતા હોય, સો અરુપજાકે કહે વચન પ્રમાણ નહીં તાતે અરુપજાનીકે આમ પણા નહીં સંભવે છે, તાતે વીતરાગ “સર્વજ્ઞ” એ વા કદા, અર વીતરાગતા અર-સર્વજ્ઞપણા દોષ વિશેષજ્ઞ હી આમકે કહિયે તો વીતરાગ સર્વજ્ઞપણા તો મોક્ષ સ્થાનમે સિદ્ધનિકેહુ પાછવે છે. ચાતે પરમ હિતોપદેશકપણા વિના આપતપણા નહિ બને છે તાતે સર્વજ્ઞતા વીતરાગતા પરમ હિતોપદેશકતા અરહત હી કે સંભવે છે. ॥ આમસ્તુ વધાર્થ વક્તા ॥

. અદિયા તો સર્વજ્ઞ વીતરાગ પરમ હિતોપદેશક અરહંત ભગવંત-નેજ આપ્ત પુરુષ કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૨.—યુગપ્રધાન પુરુષ, કેવા ગુણવત્તા હોય ? ત્યાગી હોય કે ભોગી પણ હોય ?

ઉત્તર—નંદીજીની યેરાવલિ-સ્થવિરાવલિમાં યુગપ્રધાન પુરુષ એ કદા છે તે ત્યાગીને કદા છે અને તેમના ગુણો પણ તે કેમલે જલ્પાવા છે. વગી આવા હોય તેને યુગપ્રધાન કહીએ.—

“યંયાં વજ્રે ન વતન્તિ વૃક્ષા, ન વેસ મહુઃ કિરણેપુસત્તુ; સદ્ધર્માર્થ લેક્ષ-જિન માર્ગ રિષા, યુગપ્રધાનં મુનયો વદન્તિ. ॥૧॥

પ્રશ્ન ૩.—કેટલાક કહે ॥ કે અજ્ઞા વિના ક્રિયા કરવી ન નિર્ચયક છે. એમ કહી વ્યવહારિક ક્રિયા કરનારને જાણ પાડનામા આવે છે નનુ કમ ?

ઉત્તર—વ્યવહારિક ક્રિયા કરતાં અટકારવાનું કોઈ સૂચન આપ્યું નથી. પણ જાણીને એટલે જ્ઞાન સદિન ક્રિયા કરવી તે હવદાયક છે. અને ભગવંતે પણ દર્શનાર્થિક સૂત્રમાં એજ કહ્યું છે કે, વદ્યં નાણં તથો દયાઃ એટલે પહેલું જ્ઞાન અને પછી દયા. એટલે જેની દયા પાતળી છે તેનું જ્ઞાન તો પ્રથમ થવું જોઈએ, એટલા માટે ભગવંતીજીમાં કહ્યું છે કે—જી, અજી, અજી,

તે પોતે પોતાના આત્માને ગમે તેવા માને, પણ સિદ્ધાંતના ન્યાય પ્રમાણે ભગવંતની આજ્ઞાથી એ કૃત્ય વિરુદ્ધ છે.

પ્રશ્ન ૫—કેટલાક એમ માને છે કે અમે જ્ઞાની છીએ, અમને જ્ઞાનીને કર્મ લાગતું નથી. સમયસાર નાટકમાં કહ્યું છે કે “જ્ઞાનીકો ભોગ સો તો નિર્જરાકો હેતુ છે.” એમ કહી પાંચે ઇન્દ્રિયનાં વિષય મુખ ભોગરૂપ થઈ પોતે નિર્જરા માની પોતાને વિષે જ્ઞાન સમક્ષિત અને ચારિત્ર રૂપ સર્વ કરુણી માની વીતરાગ ભાષિન સિદ્ધાંતાનુસાર ચાલતી ક્રિયા અટકાવી પોતાના આત્માને મગ્ન માને છે. તેનું શું સમજવું ?

ઉત્તર—ઉપરોક્ત જોવાનાર પ્રત્યે કહેવાનું કે—સિદ્ધાંતમાં ધર્મા મુનિયો તથા શ્રાવકોના અધિકાર ચાર્યો છે. તેમાં પ્રથમ ભગવંતનો ઉપદેશ ધર્મ સાંભળ્યો ત્યારે તેને સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ થઈ એમ માનશું કે કેમ ? અને જો ભગવંતના ઉપદેશથી સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ થઈ તો પછી સાધુપણ તથા શ્રાવકનાં મત આદરવાની શી જરૂર ? તમારા મતે તો સમક્ષિત, જ્ઞાન અને ચારિત્ર એકજ રૂપ છે. વગી તીર્થંકર મહારાજ તો માત્રના ઉદરમાંનીજ ધા આગલા લવથીજ અવધિજ્ઞાન સાથે લઇનેજ આવે છે. તો સમક્ષિતનું તો કહેવુંજ શું ? સમક્ષિત વિના અવધિજ્ઞાન હોયજ નહિ. હવે જ્યારે સમક્ષિત છે તો પછી જ્ઞાન અને ચારિત્રયુક્ત તમારા મતે તો હોવાજ જોઈએ તો પછી સંસાર ત્યાગ કરી મુનિપણું ધારણ કરી પાંચ મહામત આદરવાની શી જરૂર ? તેમજ અયોર તપ અંગીકાર કરી, જોછામાં જોછો છડ તપ ત્યાંથી માંડી છ માસ મુખીના ઉપવાસ કરી, અંત પ્રાંત આદારાદિકે દેહ દમન કરી છાત્રસ્થપણે-શ્રીમહાવીર સ્વામી સાક્ષાત્કાર વરસ વત્યાં. એમજ સર્વ તીર્થંકર મહારાજ તથા મહાધર પ્રમુખ ઘણા મુનિ મહારાજાઓ બાહ્ય તપ રૂપ અયોર કષ્ટ સહન કરી કેવલજ્ઞાન ઉપજાવી મોક્ષ ગયા. તેમજ ઘણા માવડોને પ્રથમ સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ છતાં શ્રાવકનાં મતે આદરી સામાયિક પોષા પ્રતિક્રમજીવિકે ક્રિયા કરી સ્વર્ગવાસને પ્રાપ્ત થયા, તેવા અધિકાર સિદ્ધાંતમાં કારણકાર છે.

હવે જો કોઈ એમ કહેવું હોય કે “જ્ઞાનીકો ભોગ સો તો નિર્જરાકો હેતુ છે.” એમ જોલતા પ્રત્યે પૂછવું કે—જ્ઞાનીને ભોગ છડવા જોગ કે આદરવા જોગ ? જો છડવા જોગ કહે તો કેવું કે તમારે મતે તેને નિર્જરા અડી. અને કોઈ દહાણાદી આદરવા જોગ કહે તો તેને પણ કહેવું કે તમારે મતે જ્ઞાની જેમ જેમ ભોગ વધારે તેમ તેમ તેને નિર્જરા પણ વધારે થવી હશે કે કેમ ? સૂત્રમાં નિર્જરા થવાના બાર જોલ અમરતે

કહ્યા છે, તે માહેલો લોગ લોગવવાથી નિર્જરા થાય તે કેટલામો લેવો છે ? કહો.

પ્રશ્ન ૬—ઉપલા શુભકાષ્ટાવાળા (૧૧-૧૨-૧૩મા વાળા) શાના વેદનીય કર્મના બંધવાળા જ્ઞાનીઓ આકારાદિ લોગવતાં પણ નિર્જરા કરે છે, માટે “ જ્ઞાનીનો લોગ નિર્જરાનો હેતુ ” કેમ ન કહેવાય ?

ઉત્તર—એ કહેવું ના પાડી ? તે વાત તો સૂત્રમાં ખુલ્લી છે કે ૧૧મા, ૧૨મા, ૧૩મા શુભસ્થાનવાળા ઈરિયાવદી ક્રિયાનો બંધ કરે છે, તે પહેલે સમયે બાંધે, બીજે સમયે વેદે અને ત્રીજે સમયે નિર્જરે. એ પ્રમાણે સમયે સમયે શાતા વેદનીય કર્મનો બંધ કરે છે, અને સમયે સમયે નિર્જરે પણ છે. આટલા માટે “ જ્ઞાનીનો લોગ એ તો નિર્જરા કાહેતુ ” કહ્યો છે. તે ઉપશમ કથાથી કે ક્ષીણ કથાથી જ્ઞાનીને માટે કહેલ છે. નહિ કે અત્યારના કહેવાતા શુષ્ક જ્ઞાનીઓને માટે એ બોલ હોય. વર્તમાન સમય સામી નજર કરતાં, જ્ઞાનને નામે અંતરમાં રહેલી પ્રકૃતિના વિકારો સેવાતા લેવાય છે. સામાયિકાદિ મત પરચક્રપાલ કે ત્યાગ વૈરાગ્યાદિની કંઈ જરૂર નથી. ગાઓ, વલઓ અને માલ પાણી ઉડાઓ. આમ કંઈ દિનેશ્વરના માર્ગમાં ન ઇચ્છવા યોગ્ય પોપલીલાઓ ઘુસાડે છે. શ્રીકૃષ્ણ, ઐલુક રાજ, અને જનક વિદેહીનાં નામો આપી, તેના દાખલા આપી ચચેચ વિહાર સેવે છે, એટલે પોતાની ઇચ્છા મુજબ વર્તે છે. કાર્યાકાર્ય કે લોગાલોગનો વિચાર નહિ કરતાં છતાં પોતાનો લોગ નિર્જરાનો હેતુ પોતે માને તેથી શું વળ્યું ? એતો દુનિયાને ઠગવાનો જોનના નામે નવો માર્ગી ચંદ તેમાં વંળી નિર્જરા કે ધર્મ હોયજ કયાંથી ?

પ્રશ્ન ૭—કેટલાક લોકો કહે છે કે અમને ધ્યાનમાં જે આત્મદર્શન થાય છે તેજ સમક્ષિત એટલે દર્શન, આત્મસ્વરૂપ તદરૂપે જાણું તે જ્ઞાન. અને ધ્યાનમાં જે આત્મ સ્વરૂપ જોવામાં આવે છે તેટલે અંદા દર્શન થયું ગણાય તેનું કેમ ?

ઉત્તર—તમે આત્મદર્શન કહો છો તે રૂપી છે કે અરૂપી ? જો અરૂપી કહે તો છદ્મસ્થ અરૂપી કેવો નહીં, એક કેવલજ્ઞાની સિવાય અરૂપી પદાર્થ જાણે નહીં. અને રૂપી કહે તો આત્મા અરૂપી ॥ માટે આત્માનું દર્શન કયું નહિ.

એકાગ્ર ચિત્તથી પૌષ્ટગતિક વસ્તુઓનો પ્રકાશ અનેક પ્રકારનો જોવામાં આવે તેથી સમ્યગદર્શન એટલે સમક્ષિત કરે નહિ. એવા પૌષ્ટગતિક વસ્તુના અમત્કાર તો જીને મત વિના બીજા લોકો પણ જાણે છે, પણ તે લોકોને

પૂરીએ કે સમકિત શું ને તે કઈ વસ્તુ છે ને તેનું લક્ષણ શું? તેની કાંઈ પણ ખબર હોતી નથી. ભગવતે પણ સિદ્ધાંતમાં સમકિતદહી અને મિથ્યાદહી યા સમ્યગ્દર્શન ને મિથ્યાદર્શન બંને નોખાં કહ્યાં છે. તમારા મત પ્રમાણે તો તેઓને પણ મ્હાનાડકથી આત્મદર્શન થયું. તો તે પણ સમકિતી અને આત્મજ્ઞાની કયાં. તો પછી મિથ્યાદહી યા મિથ્યાદર્શન કોને કહેયો ?

દહીથી જેનું એવો અર્થ કર્યો તો મિથ્યાદહી, મિથ્યાદર્શનને અર્થ બુદ્ધિય કરવો પડ્યો માટે આ ઠેકાણે દર્શનનો જેનુંજ એવો અર્થ થતો નથી. પરંતુ જ્યાં જેન શાસ્ત્રાનુસારે સમ્યગ્દહી યા સમ્યગ્દર્શન યા સમ્યક્ત્વ-સમક્ષિત એ સર્વેનો એકજ અર્થ છે, તેમજ મિથ્યાદહિ, મિથ્યાદર્શન અને મિથ્યાત્વ તેનો પણ એકજ અર્થ છે. એટલે સમકિત દહી અને મિથ્યા, દહી બંને પરસ્પર વિરુદ્ધ છે. સમકિતને માટે ઉત્તરાધ્ય-વનના ૨૮ મા અધ્યયનમાં કહ્યું છે—જીવાદિક નવ પદાર્થને બાજે તે જ્ઞાન, અને તે નવે પદાર્થ શુદ્ધ બાજે સર્વદે તે સમક્ષિત. એમ ગાથા ૧૫ ગીર્મ્મ કહ્યું છે, તેમજ ગાથા ૩૫ ત્રીમાં કહ્યું છે કે—

જાણેજ જાણઈ માથે, દંતજેજ ય સદ્દે;

જ્ઞાને કરીને તત્ત્વાદિ પદાર્થના ભાગને બાજે, અને દર્શને કરી સર્વદે. એટલે જ્ઞાને કરીને બાજુનું અને દર્શને કરી સર્વદંતું. એટલે સમકિતનો અને દર્શનનો અર્થ એક સર્વદંતવાનોજ થાય છે. તેમજ વિપરીત સર્વદંત્ય મિથ્યાદર્શન બાજુનું.

પ્રશ્ન ૮—કોઈ કહે કે સમકિત વિના (બલ્યા વિના) કરણી કરવી નહિ. એટલે સામાયિક, પોષા, પડિકકમળાં ત્રણ પચ્ચક્ષણાણુ પ્રમુખ ભણીને સમકિત સદિતજ કરવું. આનંદધનજી કહી ગયા છે કે “પહેલું બાજુ પછી કર ક્રિયા, તે અનુભવ શુભના દરીયા”

ઉત્તર—વાત તો ઘણી સારી છે. સમકિત સદિત કરણી થાય તે તે જ્યેષ્ઠ છે. પણ પટે સમકિત છે કે નથી તે તો કાંઈ બાજુતો નથી, પણ જન માર્ગાનુસારે કરણી કરે તેમાં શું બાધક ?

ત્યારે કોઈ કહે કે, સમકિત સદિત કરણી કરતાં મોટા ફલ છે અને સમકિત વિના કરણી કરતાં બલધનો હેનુ છે. ત્યારે તેને કહેવું કે તે ઠીક પણ એવી વાતો કરનારા એમ મારને કે આપણને સમકિત નથી માટે કાંઈ કરણી કરવી નહીં. અથવા કોઈના બોધથી કે કોઈના કહેવાથી જેન માર્ગાનુસાર સામાયિકાદિક શુભ કરણી બધે પાડી તથા સાધુપણું કે

ચાંચપત્રનાં મતો મુદ્દો ઉઘડો આરંભ સમારંભાદિક અમુક કિયામાં
જવે ત્યારે તેને શું શું થાય? તે જરા દીર્ઘદષ્ટિથી વિચાર કરી
ઉત્તર આપડો ?

વળી દીર્ઘેશ્વર મહારાજે પણ કોણ સૂચમાં એવો ઉપદેશ કર્યો નથી
કે સમજિત વિના (બહુવા વિના) ની કરાવી કરવી નહીં તેમજ જૈન
આચાર્યનાર સમજિત રહિત કરણીનો કોણ કોણને નિવેશ કર્યો જણાતો નથી.
નિવેશ તો દેવોનાર આરંભ સમારંભનોજ કર્યો છે. આરંભનો ત્યાગ કરતાં
જમજિત દોર શા ન દોર તો પણ તે પ્રાણીને ભગવંતે માર્ગાનુસારી
બહુી તેજ પ્રાણીને અંગીકાર કર્યા છે. જુઓ ભગવતીજી સૂચ ચાતક
૧૪ મે ભગવંતે બેઠાકાને અંગીકાર કર્યો. અને સમજિત તો મરણને
અને પ્રાપ્ત થવું તે વળી જમાતી પ્રમુખ તેના કેટલાક શિષ્યોને મિથ્યા
જ્ઞાન પોષાવવું જણના છતાં છાત્રના આરંભથી બાહીર નીકળતા ભગીને
જાણને ભગીનાર કર્યા છે.

પરો જો ભજ્ય છનો! સમજિત સદિત કરણી કરતાં જ્ઞાન, કર્મન,
જ્ઞાનને વળે મિતની ઉત્કૃષ્ટ જાને આરાધના કરતાં તારાને મોક્ષનું ફળ
ફરે છે અને જાણ્ય મોક્ષમ ભામે તો દેવોગની મતિ કહી છે. શાખ,
જાણ્યો જ્ઞાન ૮ મે ફરેને ૧૦ મે. વળી સમજિત સદિત આચરની કરણી
જ્ઞાનને પણ દેવોગની મતિ કહી, તેમજ બેક સમજિતની ઉત્કૃષ્ટી
જ્ઞાનને પણ દેવોગની મતિ જણાવી. તેમાં પણ પ્રથમ જો નરગમુ
જાણુ દેવ તે જમજિત પ્રાપ્ત થવા પડી પણ નરક મતિ પ્રાપ્ત થાય.
જ્ઞાન ૧૨ ફળુ મેદિક જ્ઞાનગની તેમજ સમજિત રહિત સામાયિકાદિક
જાણ્ય જ્ઞાન ૧૨ ફળુ પણ દેવોગની મતિ નરમોવક સુધી કહી છે.
જ્ઞાન જાણ્યગની તેજ જાણ્ય. કે સમજિત સદિત અને સમજિત રહિત
જાણ્યગ જાણ્યગને મોક્ષને વડા પ્રાપ્તીજ કહી બોલેની કરાવેનું ફળ તો
કે જાણ્યગ દેવ જે

૩૨ જાણ્યગે કે કે કે સમજિત સદિત જાણ્યગી મોક્ષ ફળજ
જાણ્યગ દેવોગનેજ જાણ્યગે પણ જાણ્યગ જાણ્યગ મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય.
અને જાણ્યગ નરક જાણ્યગી તેજ ફળજ જાણ્યગ ફળજ છે, જાણ્યગ જાણ્યગ
જાણ્યગ દેવોગને કે જાણ્યગ જાણ્યગ જાણ્યગ જાણ્યગ નરક જાણ્યગ નરકજાણ્યગ
જાણ્યગ જાણ્યગ જાણ્યગ જાણ્યગ જાણ્યગ જાણ્યગ

૩૩ જાણ્યગ—જાણ્યગ જાણ્યગ, જાણ્યગ જાણ્યગી જાણ્યગીને મોક્ષ પ્રાપ્તીનું
જાણ્યગ જાણ્યગ જાણ્યગ કે જાણ્યગ જાણ્યગ જાણ્યગ નરક જાણ્યગ નરક સમ-

કિં વિના ભવ ઘટે નહિ તેમજ શુભ કરણી વિના ગતિ પણ સુધરે નહિ. હવે જ્યારે સમકિત અને કરણી બેયની અપ્રાપ્તિએ નરક તિર્યચાદિક અશુભ ગતિને પ્રાપ્ત થવું અને તેનાં અશુભ ફળ લોગવવાં, તેમ કરવા કરતાં, એકાંત શુભ કરણીથી શુભ ફળની પ્રાપ્તિ થાય અને શુભ ફળ લોગવવાં તેમાં શું નુકસાની છે ? તે જરા વિચાર કરવો જોઈએ. હાખલા તરીકે જે રૂપિયાના પગારથી સરકાર દરબારમાં હાખલ થયેલ હોય તો તેને હવે હોદ્દા ચઢવાનો સમય કોઈ વખત આવે ખરો. જેમ તામકી તાપસ તથા પુરણ તાપસ વગેરે અકામ નિર્જ્વાની કરણી કરતા થકા દેવમતિ પામ્યા, તો ત્યાં તીર્થંકશદિકના જોગે દેવતાના ભવમાં સમકિત પામીને મનુષ્ય થઈને મોક્ષ જશે. તો પછી જોન માર્ગને અનુસરી કરણી કરવાવાગાને તો નુકસાની હોયજ શાની ?

જેમ સમકિત સહિત કરણી કરવાથી મોક્ષ ફળ હુંકું છે તેમજ સમકિત રહિત પણ જોન માર્ગાનુસારે કરણી કરતાં મોક્ષ ફળ હુંકુંજ છે. સાખ વાગવતીજ સતક ૩૩ મે હોદ્દો ૯ મે વરુણ નામ નતુપાનો બાગમિત્ર (અજ્ઞાન મિત્ર) વરુણની પેઠે જોન માર્ગની કરણી કરવાથી, સંધારા કરવાથી ઉત્તમ ફળમાં મનુષ્યપણે ઉત્પન્ન થયો, ત્યાંથી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય થઈ મોક્ષ જશે. વરુણની સમકિત સહિત કરણીએ તે ૪ પાયોપમની સ્થિતિએ દેવતા થયો અને ત્યાંથી ચંદી મહાવિદેહમાંથી મોક્ષ જશે. અને તેનો મિત્ર તે પહેલાં મોક્ષ જશે. એ ઉપરથી એમ નિર્ણય થાય છે કે જોન માર્ગાનુસાર કરણી પણ મહા ફળદાયક છે.

પ્રશ્ન ૧૦—કેટલાક કહે છે કે સામાયિકમાં મન સ્થિર રહેવું નથી, માટે સામાયિક કરવાથી ઉઠકું કર્મ બંધાય છે. જ્યાં ત્યાં મન ફરવું ફરે અને સામાયિક કરવું તે શાં કામનું ?

ઉત્તર—મન સ્થિર રહે અને સામાયિક કરવું તે તો મહા લાભદાયક છે. પણ મન તો ચપલ છે, તે કદાપિ કાળમાં ન રહે તેથી સામાયિક ન કરવું તે તો કામુકી મુદી ગુમાવવા જેવું છે. જે ઘડી સુધી વચન અને કાયાને કમળમાં રાખવાનો લાભ કામુકો નારા થાય જોવું કામ કોણ કરે ? જો કે મનની ચપલતાને લઈને મન બાહુ અવગું રોડમાં કરે તેથી તેની સામાયિકનો બંજ થવા સંભવ નથી. બંજ તો મન, વચન કે કાયાએ કરી સાવવ કયા કરે અથવા કરાવે તો થાય. તેમાં કદાપિ મને કરીને સાવવ કામ કરે એટલે જીવોના પધરૂપ મનમાં સંકરોપા કરે તો મનની બંજ થયો ગરુડા, તો પણ વચન અને કાયાથી બંજ નથી થયો, ત્યાં સુધી

વિશેષ નુકસાની નથી, પણ સોએ સો ટકાના લાભમાં પાંચ પચીસ ટકાનો લાભ ઓછો થયો, એટલા માટે પોણાસો ટકાનો લાભ જતો કરી એટલો વખત સંસારની ખટપટમાં કે આરંભ સમારંભમાં કે વિવિધ કષાયમાં કે વિક્રયામાં કે કોઈની નિંદા કરવામાં કે ખોટી કુચલી કરવામાં અથવા પ્રમાદમાં ગુમાવવાથી કેટલી નુકસાની થઈ તેના હિસાબ ગણાણો નહિ. માત્ર એક મનની ચપલતાનો દોષ મૂઢી (આગળ ધરી) સામાયિકાદિ વ્રતનો નિરોધ કરવાનો સરવાળો બંધાણો કે મણમાં ૪૮ ચેરની બૂલરૂપ આખું અગ્નિદ્રું વાસીદામાં ચાલ્યું જાય, એને ડહાપણ કઈ જાતનું ગણવું ? ડાહ્યો તો તે કહેવાય કે સીધો હિસાબ ગણે, સીધો સરવાળો બાંધે તે. એક તરફથી સામાયિકમાં મનની ચપલતાની નુકસાની અને બીજી તરફથી સામાયિક જેટલો વખત છૂટો રહેવાની નુકસાની. તેમાં કઈ નુકસાની વધે ? તેમજ બંને તરફથી નુકસાનીની એક તરફની ખોટ અને તેની સામે બીજી તરફ સામાયિકમાં વચન અને કાયા, વ્રતમાં રહાનો લાભ. તે સર્વનો હિસાબ ગણી તેમાં લાભનો વધારો છે કે ખોટનો ? તે ડાહ્યા માણસે વિચારવું જોઈએ.

પ્રશ્ન ૧૧—સામાયિકમાં મન, વચન ને કાયા ત્રણે ભેગ બાંધવામાં આવે છે, તો પછી મન છૂટું રહે, આડું અવળું જાય અને મનથી સામાયિકનો જાંઘ યાવ તો ત્રણે ભેગનો જાંઘ થયો એમ કેમ ન કહેવાય ?

ઉત્તર—મન છૂટું રહેવાથી કે આટો અવળો મનનો વિચાર થવાથી કાંઈ સામાયિકનો જાંઘ થતો નથી, પણ અતિચાર દોષ લાગે છે, એમ આરંભક સુર જણાયે છે. નરમા સામાયિક મનના અતિચારમાં મન, વચન કે કાયા દુઃખવિધાનમાં એટલે ખોટા વિચારમાં પ્રવર્ત્યા હોય તો તેને અતિચાર દોષ લાગે તે દોષ તો આલોચના હંદાપો કે પશ્ચાત્તાપ કરવાથી યા મિષ્ટામિ દુષ્ટાં દેવદી દુર થાય છે. તેમાં પણ મનનો દોષ તો માત્ર નવીન ઠોરા વચ્ચે ઉપર ટીને પડેલી રજ જેવો છે, કે ખંભેરાથી તે રજ તરતજ ખરી પડે તેમ અતિચારનો દોષ પણ તેજ પ્રકારનો છે. તેમાં પણ મનની ચપલતાનો કહેજ દરજો છે. કામગીરી નીકે દબર મળુ લાડવાનો દગડો પડ્યો તો તેની પડે લાડવા ખાવાનાં પચ્ચમાણાળો મનવટે લાડવા ખાવાનો સંકેત થઈ રહે, પણ તેના મેદમાં એક કાળી પણ પેચયો નહિ કે તેની બાજુએ જાંઘ થઈ પણ લાડવા કાંઈ મોડામાં મેકે તો તેની બાધા તેજ વખતે જાંઘી રજુવ, તેમ સામાયિકનું પણ સમજવું. ખટે સામાયિકમાં અતિચાર દોષ લાગે તે તેને દોષી સામાયિકની શુદ્ધિ કરવાનો રસ્તો લાગ.

વતે સહેલાઈથી જતાઓ છે, પણ તેવા દોષના બચી સામાયિક કરતાં અટકાવેલ નથી.

પ્રશ્ન ૧૨—કેટલાક એવી વાતો પણ કહે છે કે—અમે તો એવા નિશ્ચયપર આવી ગયા છીએ કે સમક્ષિત સહિત અને મનોવૃત્તિ સ્થિર રહે એવું સામાયિક થાય તોજ કરવું પણ સમક્ષિત વિના દોષવાળું સામાયિક કરવું નહિ. સમક્ષિત વિના અને વ્યવહારિક સામાયિક આદિ ધર્મ કરણી તો આ છુવે અનંતીવાર કરી મેરૂ પર્વત જેટલા આધા મુકપતિના દગલા કર્યા પણ સમક્ષિત વિના આત્માનું કાંઈ વળ્યું નહીં માટે પ્રથમ સમક્ષિતની પ્રાપ્તિનો ઉપાય કરવો તે એટ છે.

ઉત્તર—તે વાત તો સૌ કાંઈ કબુલ કરે, પણ કાંઈ એવો હઠામહ કરે કે મારે તો સાત માળનો બંગલો મળે તોજ તેમાં રહેવું. પણ ત્યાં મુખી સાત માળનો બંગલો ન મળે ત્યાં મુખી શું કરવું? તે વિચાર પણ સાથે કરવો જોઈએ. તે નિર્વાહ જોગ જેવું તેવું શુંપડું વીંખી નાખે તો શી દયા થાય? માટે વિચાર્યુકત માણસે બધે સાત માળના બંગલાની ઇચ્છા રાખવી, પણ તે મળે ત્યાં મુખી શુંપડું તો વિખવુંજ નહિ. તેમ સમક્ષિત સહિત અને મન સ્થિર રાખી કરણી કરવાનો પ્રયત્ન કરવો, પણ તેમ ન અને ત્યાં મુખી કાંઈ કરવુંજ નહિ એ તો અધિગતિમાં જવાનો રસ્તો લીધો ગણાય. શુંપડાવાળો ત્યાં મુખી શુંપડામાં પડયો રહેશે ત્યાં મુખી ટાક તડો વગેરે ઘણા ઉપસર્ગોથી બચી શકશે. માટે બંગલો ન મળે ત્યાં મુખી શુંપડાને રીપેર કરી સાફસુદ રાખવાની જરૂર પડશે અને તે પ્રમાણે કરશે તોજ મુખી થશે. તેમજ સમક્ષિત સહિત મનોવૃત્તિને સ્થિર કરી કરણી કરવાનીજ બાવના રાખવી પણ તેમ ન અને ત્યાં મુખી જીનમાર્ગનુસારી વ્યવહારિક ક્રિયા મુકવી નહિ કે જેથી જતો જાત તો જાત ન થાય. વ્યવહારમાંથી નિશ્ચયની પ્રાપ્તિ થવાનો સંભવ છે. સડકે ચાલવાથી વહેલું મોડું પણ નગર ભેટું થયારે. માગપર ચડતાં નિસરણીના એક પગથીયેથી જીજે [પગથીએ પગ મુક્યો તો પગથીયે પગથીયે માગપર ચડાયે, પણ વ્યવહાર રૂપ નિસરણીને ઠારે મૂડી ફૂટીને માગપર ચડવા ધાર્યો તો તે ઠરી નહિ ચડી શકે. માટે વ્યવહારિક પણ ધર્મ કરણીને વળગી રહેતાં નિશ્ચયની પ્રાપ્તિની બાવના સહિત શુદ્ધ કરણી મેળવવા પ્રયત્ન કરવો એવો સિદ્ધાંતનો ન્યાયમાર્ગ છે.

પ્રશ્ન ૧૩—મન લીધા પછી મન સ્થિર ન રહે તો કેમ કરવું?

ઉત્તર—મન ચપગ છે તેને સ્થિર રાખવાનો ઉપાય માત્ર આત્માનો ઉપરેખા છે. જો કે જૈતમ સ્વામી જેવા મહાત્મા પુરુષોને પણ ઉત્તરાધ્યયનના

રૂઝ મા અધ્યયનને વિષે, ઠેશી સ્વામીએ કહ્યું કે—તમારો મન રૂપી દુષ્ટ ઘોડો કેમ વશ રાખી શક્યા ? ત્યારે ગૌતમ સ્વામીએ પણ એજ ઉત્તર આપ્યો કે મારો મન રૂપી દુષ્ટ ઘોડો દોડ્યા કરે છે, પણ તેને ધર્મ રૂપી શિક્ષાએ (લગામે) ગ્રહી રાખું છું અને સૂત્ર (શુન) રૂપ રાસડીએ બાંધી રાખું છું, એટલે અગાડી પછાડી બાંધ્યો થકો તે આવો જઈ શકતો નથી. એમ ગૌતમ સ્વામી જેવા પુરુષોના મન રૂપી ઘોડાની ચપગતા જળવી તો પછી બીજાઓને માટે તો કહેવુંજ શું. આનંદધનજી જેવા પણ કહી ગયા છે કે :—

મન સાધ્યું તેણે સઘળું સાધ્યું, એ વાત નહિ ખોટી;

કોઈ કહે કે મેં મન સાધ્યું, તે વાત છે ખોટી.

મનને કબજે રાખવાવાળા ગૌતમ સ્વામી જેવા પુરુષો આ કાગમાં તો ભાગ્યેજ નીકળે, તેથી સાધુ કે આચકની ધર્મ કરણીની નાસ્તિ કહી નથી. બનતા પ્રયાસે મનને વશ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો, પણ ધર્મની કરણી સામાયિકાદિક બંધ કરવા કોઈ સૂત્રમાં જણાવ્યું નથી.

સમક્રિતાના કે મનોવૃત્તિ સ્થિરના અશાવનો દાવો કરનારા, માત્ર અવસ્થિતિ ઉપર આધાર રાખી આજસુ. અનેલા શુદ્ધતાનીઓ માત્ર વાક્ય આતુરીએ જ્ઞાનની વાતો કરનારા જ્ઞાનવાદીઓ ક્રિયાના કાયર ઘણાએ નજરે જોઈએ છીએ. એવાઓ આવતા અવને માટે શું માની બેઠા હશે ? તે તો તેવાઓના સુખમાંથી નીકળે તે ખરું. સત્ય તો તે કે કેવલીએ ભાખ્યું હોય તે ખરું.

પ્રશ્ન ૧૪—કેટલાક કહે છે કે અમારાજ મતમાં આત્મજ્ઞાન છે, માટે જેને આત્મજ્ઞાન મેળવવું હોય અને અમારા મતમાં ભગવું હોય તેણે પ્રથમ આટલું તો કરવું જોઈએ કે જે મતનાં મત, નિયમ, પરિચયોજી સ્થાગ, વૈરાગ્ય, મુદ્ધપતિ અને રજોહરણ તથાં વેશ વગેરે કોરે મૂકે તેને અમારા મતનું ધારણ પદ કરાવી પછી આત્મજ્ઞાન પામવાનું જ્ઞાન અને સમક્રિત પ્રાપ્તિને ઉપાય બતાવીએ છીએ, અને તે પ્રમાણે કેટલાક મુદ્ધપતિ રજોહર કોરે મૂકીને તે મતનો સ્વીકાર કરે છે; તેનું શું સમજવું ?

ઉત્તર—તે પ્રમાણે જોડનારા અને તેવાઓનાં વચનો સ્વીકાર કરનારા કેવી વૃત્તિવાળા હોય ? તેનો ખુલાસો ઉપરના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં આવી ગયો છે. જેવું કે જ્ઞાના મનનું બંધારણ હોય તેમ કરવા સૌ કોઈ અધિકારી છે.

શ્રીમહાવીર પરમાત્માના ઘરનું એવું બધારણ હોય એમ જણાવું નથી. કારણ કે શ્રીમહાવીર દેવની પાસે અંબક સન્યાસી સાનસેં ચેલાઓ સંહિત મહાવીરે ઉપદેશેલો ધર્મ અંગીકાર કરવા આવેલ, તેને ભગવંતે એમ કહ્યું નથી કે તારાં મત નિષ્પ્રમાદિ તથા તારો વેશ છોડી દે તો તને મારો ધર્મ સંભળાવું યા આવક ધર્મ અંગીકાર કરાવું. એવો આમલ કે બોધ કાંઈ પણ કર્યો નથી. પરંતુ જે તેના સન્યાસપણાનો ત્યાગ અને વેશ હોતો તે મોખુદ રાખી આવકનાં મત અદરાવતાં આવક ધર્મમાં તમામ દાખલ કરી દીધું અને સન્યાસના વેશે ધાવક ધર્મ પાળ્યો વગેરે અધિકાર ઉત્તરાણ સૂત્રમાં વિસ્તાર સંહિત છે.

તેમજ ઉત્તરાધ્યયનનું રૂઝ મું અધ્યયન ભેત્રાં કેરી સ્વામી જોતમ સ્વામી સાથે ભળ્યા ત્યારે જોતમ સ્વામીએ એમ જણાવ્યું નથી કે તમારું કોરે મૂકો તો મારું અંગીકાર કરાવું. પણ એવો પાક છે કે—દુવસીક સમુ-કરિતો પડપટ્ટા અને આચાર સરખો કર્યો, એટલે શ્રી મહાવીરના સાધુ પ્રમાણે કેરી સ્વામીએ આચાર બ્યવહાર અને જ્ઞાનમાં (પડપટ્ટામાં) મુધારો કર્યો એવા ધણા અધિકાર છે. પણ હાલના જમાનામાં જૈનમાં ઉત્પત્ત થયેલા નવીન માર્ગી પંથની પેઠે તિલાંજલીઓ દેવાવતા નહિ.

પ્રશ્ન ૧૫—કોઈ કહે છે, ભગવતીજ સૂત્રમાં ચતક ૧ લે ઉદ્યે ૬ મે કહ્યું છે કે—જાયા સામાદર, જાયા સામાદરસ્ત જાહે. આત્મા એજ સામાધિક અને આત્મા એજ સામાધિકનો અર્થ છે. માટે જમને આત્મજ્ઞાનીને ખાતાં પીતાં, કામકાજ કરતાં અને વિવધાદિ ભોગવતાં પણ અમે સામાધિકમાંજ છીએ. આ પ્રમાણે જોતનારા સાંજગીએ છીએ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—અરે બાઈ ! એથીએ પણ અધિક જોતનારા અને આત્મ-જ્ઞાનીનું નામ ધરાવનારા સાંભળતા આવીએ છીએ હું કેવળો છું, તીર્થંકર છું, અરિહંત છું, વીરશામ છું. વગેરે પોતે પોતાની મેળે માની બેઠેલા થા ના ભાવિક સેવકોએ તેવા પ્રકારનો અધિકાર આપેલો હોય, કે લખ્યું વચ્ચે એમ ધારી પુસ્તકોમાં કોઈએ દાખલ કર્યું હોય, પણ તેના ચળો વચ્ચે સાંભળવામાં આવ્યા છે ખરા. તો પછી સામાધિક, મત, પચ્ચકખાણ, સયમ, સંવસાદિકના અધિકારી થઈને જેસે તેમાં નવાઈ રી. ભગવાન ભનવું કોને જોઈું લાગે, એ તો અનાદિનો જીવનો દાવો છે પણ પ્રશ્નકરનું પ્રશ્નજોઈું નથી એવા અવાજ તો ધણા જખત થયાં સાંજગીના આવીએ છીએ, અને એમ જોતનારા નિદરપણે જોત્યા પણ કરે છે. તેથી એમ માનવાનું નથી કે

આતાં પીતાં કે વિવિધાદિક લોભગતતાં જ્ઞાનને સામાનિકજ દોષ છે. તે પત્રી ભગવંત મહાવીર દેવ જેવાને સંચાર ત્યાગતાની જરૂર પડતી નહિ. અત્યારથી કહેવાતા જ્ઞાનીઓથી આ જ્ઞાની બીજાજ સ્વરૂપના હતા, ત્રણ જ્ઞાન સદિન હતા, આત્મ સ્વરૂપની સમજૂતામાં વિશુદ્ધ ઉપગોગેરમનારા હતા, છતાં સંપ્રારનો ત્યાગ કરી ભવજીવ મુખી સાવગ ભોગનાં સર્વયા પચ્ચખાતુ કરી સાંપ્રાયિક આસ્ત્રિ અંગીકાર કર્યું, એ વાન સૂત્ર સાચીએ એ કોઈ કૃત્ત કરે તેમ છે. તે નકલ નહિ લેનાં ઈદ્રિય મુખના ગૂદી ગાના ચીતિયા સંપ્રારિક મુખમાં હુધ બનેલા ગમે તેવી વાક્ય રચનાઓ કરે, મનમાની ભાષાએ બોલે અને હચ્છા પ્રમાણે વતે તેમી શું થયું? કર્મની વિચિત્ર ગતિ છે, કોઈ કોઈ ત્યાં મુખીના બોલનારા સાંભળ્યા છે કે—નારડી, દેવતા, સ્વર્ગ, નર્ક વગેરે બધી જમણા છે. દુઃખી જીવગી ગુભરવી તે નારડી, મુખી જીવગી ગુભરવી તે દેવતા, અને મુખી પ્રદેશમાં વસવું તે સ્વર્ગ અને દુઃખી પ્રદેશમાં વસવું તે નર્ક. ગોરા લોકો દેવતા અને તેની ઓઓ તે દેવાંગના; શિવીશ પખવાડા તે શિવીશ તીર્થંકર, બાર માત્ર તે બાર ચકવર્તિ, વીશ આંગળાં તે વીશ વિહરમાન, અને જુને જુગડીયા અને મોવાળા તે ઠરપટ્ટ વગેરે કલ્પિત વાતો કરનારા અધ્યાત્મીઓ પણ બોલતા જણ્યા છે.

પ્રશ્ન ૧૬—જિન નહિ ને જિનનું નામ ધરાવે એટલે તીર્થંકર નહિ ને તીર્થંકરનું નામ ધરાવે, અરિહંત નહિ ને અરિહંતનું નામ ધરાવે, વીતરાગ નહિ ને વીતરાગનું નામ ધરાવે, કેવળી નહિ ને કેવળીનું નામ ધરાવે અર્થાત્ ભગવંત નહિ ને ભગવાનપણું ધરાવે તેને માટે સૂત્રમાં કાંઈ કહ્યું હશે કે કેમ ?

ઉત્તર—હા, સાંભળો, સમવાયંગ સૂત્ર તથા દશાશ્રુતસ્કંધ સૂત્રમાં મહા મોહનીય કર્મ ઉપરાજવાનાં ત્રોશ સ્થાનક કહ્યાં છે. તેમાં બોલ ૩૦ મો ગાથા ૩૪ મી તેમાં કહ્યું છે કે—

અપસ્સમાણો પસ્સામિ, દેવે જક્ષેય મુચ્ચમે; જન્તાણિ જિજ્ઞવ્યઠી, મદ્દામોર્દે પકુર્વદ્ ॥૩૪॥

અર્થ:—જે કોઈ અણુદેખતો થકો કહે જે હું દેખું છું, એટલે અવધિ દર્શને કે કેવળદર્શને અણુ દેખતો થકો કહે જે હું દેખું છું અર્થાત્ પોતાને વિષે અવધિદર્શન તથા કેવળ દર્શન છે નહિ છતાં પોતાને વિષે માને અથવા દુનિયાને પ્રતીત ઉપજવવા દેવતાને અણુદેખતો થકો કહે જે હું દેવતા દેખું છું. વૈમાનિક દેવ, જક્ષદેવ (વ્યંતરાદિક), ભવનપતિ દેવ ઇત્યાદિ દેવ

મારી પાસે પ્રગટ થાય છે, હું તેને પ્રત્યક્ષ દેખું છું, ઇત્યાદિ વચનોથી પ્રતીતિ ઉપજતી પાખંડ ધર્મ અધારનારો અજ્ઞાની થકો લોકમાંહે કહે જે હું જિન છું, અરિહંત છું, વીતરાગ છું; એમ કહી પોતાની પૂજા સ્થાપા વધારવાને અર્થી મોશાલાનીપરે તથા વર્તમાન કાળે પણ એ પ્રમાણે બોલનારા તે મહામોહનીય કર્મ ઉપરાજે, એમ ભગવંત મહાતીર દેવે કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૧૭—કોઈ કોઈ દીક્ષા લેવા વાગાને ખોટી શ્રદ્ધા કમ્પાવી દીક્ષા લેતા અટકાવે તેનું મન ભાંગી નાખે. તથા દીક્ષા લીધેલાને દીક્ષાથી પાત્રી જાદ કરે તેવાઓને માટે ભગવંતે કંઈ કંઈ છે ખરું? .

ઉત્તર—હા, સાંભળો! દશાશુન સ્કંધમાં અધ્યાયન ૬ મે મહા મોહનીય કર્મ બાંધવાનાં ૩૦ સ્થાનક બાહેલી બોલે ૧૮ મો ગાથા ૨૧માં તેમાં કંઈ છે કે—

ઉશ્વક્રિયં પકિવિરયં, સંજયં સુ સમાદિયં; વિરક્ત્યમ વગ્મામો ધંમેદ, મહા-મોહં વકુન્નદ્ ॥૬૨

અર્થ.—જે કોઈ, પ્રવર્ત્યા લેવા સાવધાન થયો છે તેને દીક્ષા લેવાનું મન ભાંગે. જગી સંસારથી નિવર્ત્યો સાધુ થયો રૂપી સમાધિપાત્રો હોય તેને તથા સમવાયંગજીમાં એજ અધિકારની ગાથાના બીજા પદમાં જોગવાતુ જગ બીવાળ; એટલે જે. જે કે હ બિશુ જગજીવન બહિંસાદિ ધર્મે જીવે તે જગતના જીવનજૂન એટલે જગતના જીવને જીવડે છે, એવા થતિને મુનિને, વિપ્રનારી આડું અવજી સમજાવી તથા લોકચમ લોકભા નાખી તથા બહાકારે, ધર્મથી જાદ કરી મન ફેરવે, તે મહા મોહનીય કર્મ ઉપરાજે. કારણ કે પછા લોકોને ધર્મને વિષે યકા ઉત્તરે માટે ભગવંતે કહ્યું કે જાદ કરનાર મહા મોહનીય કર્મ બાંધે, તેમ જીવમથી જાતીને જાદ થનારને પણ એજ પ્રમાણે મોહનીય કર્મનો બાંધ સંભવે છે.

પ્રશ્ન ૧૮—ભગવંતીજીમાં બ્યાસ આત્મા કલ્યા છે. તેમ આરિત્ર આ મા કહેલ છે, એટલે આરિત્ર એ આત્માનો ગુણ છે. જગી ભગવંતીજીના સપાને અધિકારી જીવની કદિમાં બનતા આરિત્રના પર્ષવ દશા છે એટલે આત્મ માં બનતા આરિત્રના પર્ષવ દશા છે, દરે આરિત્રના પાંચ ભેદ ભગવંતીજીના ૨૫ મા શાનકમાં સંબંધાને અધિકાર દશા તે તેમાંનો પહેલોજ ભેદ છે—જે સામાયિક આરિત્ર એ નામથી લેખખાય છે, અને તેની સ્થિતિ જગ-૪ અંતર્મુદ્ગર્તની અને ઉત્કૃષ્ટી કોડ પૂર્વમાં દેવે ઉલ્લી (નવ વર્ષે ઉલ્લી) કહી છે. તેજા સામાયિક આરિત્રના બે ભેદ દશા છે. એક સર્વ વિરતિનું આરિત્ર અને

બીજું દેશવિરતિનું ચારિત્ર. સર્વવિરતિનું નવ કોટીએ બવજીવનું અને દેશ-
વિરતિનું બોણમાં બોણું અંતર્મુદૂર્તનું તે ઉપર ન્યાં મુખીનો નિયમ કયો
હોય અને સાવધ ભોગનાં પચ્ચખાણ કયાં હોય ત્યાં મુખીનું સામાયિક કરવું
તે આત્માથી બને છે, નહિ કે જડથી. જડ પદાર્થ સ્થૂળ (યામલો) ઘણો
ઘટોલ રહે છે, પણ તેને સામાયિક કહેવાય નહિ. માટે આત્માની પાસે
સામાયિકાદિની નહિ રહી છે. તે ચારિત્રાવરણીય કર્મનું આવરણ આત્મ-
પ્રદેશથી ખસે છે ત્યારે આત્માને ચારિત્રનો શુભ પ્રગટ થાય છે. તેજ સાવધ
ભોગનાં પચ્ચખાણ કરી શકે છે, તેને પણ ભગવતે તેજ અધિકારે આત્મા
કહેલ છે. માટે આત્મા એજ સામાયિક, અને આત્મા એજ સામાયિકનો
અર્થ છે. એટલે અર્થ શબ્દે સૂત્રમાં મોક્ષ કહેલ છે. એટલે ચારિત્ર આત્મા
મોક્ષનો હેતુ છે. એટલે ભગવનીજના પેલા શતકના નવમા ઉદ્દેશે કાલા
સવેશી પુત્ર અણુગારે (પાર્શ્વનાથ ભગવાનના સાધુએ) ભગવંત મહાવીરના
સ્થાવિર અણુગારને સામાયિકાદિક છ પ્રશ્નના પૂછેલા પ્રશ્નમાંના ઉત્તરમાં એક
આત્માજ કહેલ છે. એટલે એ સર્વે બોલ આત્માથીજ થાય છે, અને આત્મા-
થીજ એ સર્વ બોલની ક્રિયાવડે કર્મથી આત્માનો મોક્ષ થાય છે. એટલે
કર્મથી મુક્તિ થાય છે, માટે આત્મા એજ સામાયિક અને આત્મા એજ
સામાયિકનો અર્થ કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૧૬—કેટલાક કહે છે કે—એ કે અમે સામાયિક તો કરીએ
છીએ. પણ અજંધ ક્રિયા કરીએ છીએ. એ અંતર્મુદૂર્ત (બિધડી) નાં પચ્ચ-
ખાણ કરી બેસીએ ને મનોવૃત્તિ સ્થિર ન રહે તો બંધ ક્રિયામાં બાધક
ભાવે, અને આ તો વૃત્તિ સ્થિર રહે ત્યાં મુખી એટલે ન્યાં મુખી આત્મા
સમભાવમાં રહે ત્યાં મુખી અમે સામાયિક માનીએ છીએ; એમ કેટલાક બોલે
તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એ વાત સૂત્ર સાથે મળતી નથી. સૂત્રમાં બંધ અજંધ
ક્રિયાનો લેદ પાડ્યો નથી, અને ભગવતે કોણ કેમલે એમ જણાવ્યું નથી
કે અજંધ ક્રિયા કરવી બંધ ક્રિયા ન કરવી, પણ પોતે બંધ ક્રિયા કરી હો
ને બીજાને પત્ર તેવીજ ક્રિયા બતાવી છે. તેમજ ઉપદેશ પણ બંધ
ક્રિયાનોજ આપેલ છે, છતાં આ અજંધ ક્રિયાનું પાનું કયું પોથીનું બોગી
સદય ?

સિદ્ધાંતમાં સાધુ અને શ્રવણી ક્રિયાની વાત ચાલી છે. ત્યાં તો બંધ
ક્રિયાનોજ અધિકાર છે. સાધુને પંચ મહાવન બવજીવનું ચાલ્યું છે.
તેમજ શ્રવણને પણ સામાયિકનો કાળ બોણમાં બોલો અંતર્મુદૂર્તનો બે

ઘડીનો, તથા પોષક મતનો અહો સંત્રિનો અને પડિમાં અંગીકાર કરતા જ્યંત્ય એક બે ત્રણ દિવસ અને ઉત્કૃષ્ટો જેટલાથી પડિમાં હોય તેટલા માસનો કાળ દશામૃતસ્કંધ સૂત્ર વગેરેમાં આપ્યો છે. તેમજ સાધુની પડિમાનો પણ કાળ તેજ સૂત્રમાં વિધિ સહિત આપ્યો છે, તેમજ તપ ક્રિયા પણ કાળ બાંધીને આપેલ છે. અને દરેકનાં પચ્ચખાણુની વિધિ પણ આપેલ છે, તો તે સર્વ બંધ ક્રિયાજ ગણાય. માટે બંધ ક્રિયાનો નિયેધ કોઈ સૂત્રમાં ક્યો નથી.

પ્રશ્ન ૨૦—અમે પચ્ચખાણુ કરવા રૂપ બંધ ક્રિયા કરતા નથી, પણ મનોવૃત્તિને બાંધવા રૂપ (સ્થિર રાખવા રૂપ) તો બંધ ક્રિયા કરીએ છીએ.

ઉત્તર—તે તો ઠીક છે, પણ પચ્ચખાણુ વિનાની ક્રિયા વિશેષ ક્ષણ-દાયક હોય એમ જણાતું નથી. કારણ કે સૂત્રમાં પાપ અટકાવવાના ન્યાં ન્યાં અધિકાર આપ્યા છે, ત્યાં તો મત અને પચ્ચખાણુનીજ મહત્તા મૂકી છે, પાપને અટકાવવાને ભગવંતે પચ્ચખાણુનેજ અધિક પદ આપ્યું છે. ભગવંતીજ વગેરે સૂત્રોમાં પણ કહ્યું છે કે—અપરિહર વચકસાય પાવક્રમે. એટલે પચ્ચખાણુ કરીને પાપ કર્મ હર્યા નથી, તેને પાપ કર્મનો પ્રવાહ બંધ થાયો નથી. માટે આનો અર્થ એ થયો કે પચ્ચખાણુજ પાપકર્મનો નાશ થાય છે, અને ચોથા શુદ્ધસ્થાનવાળા સમકિટી છે, છતાં તે શુદ્ધસ્થાનનું નામ અવિરતિ સમ્યગ્દષ્ટિ શુદ્ધસ્થાનક કહ્યું છે. તે ધાને લઈને કે મત પચ્ચખાણુ નહિ હોવાને લઈને. એટલે ચોથે શુદ્ધસ્થાનકે અપચ્ચખાણુવતિયા ક્રિયા કરી છે. એટલે પહેલાથી માંડી ચોથા શુદ્ધસ્થાનના છારને પચ્ચખાણુ કરવાની વૃત્તિ નહિ હોવાથી ભગવંતે તેને અપચ્ચખાણુવતિયા ક્રિયા લાગુ કરી છે. અને ન્યારે પચ્ચખાણુ કરે ત્યારે તેને પાંચમા શુદ્ધસ્થાનકનો અધિકારી કહ્યો છે. જે જે વસ્તુનાં જેટલા કાળનાં પચ્ચખાણુ કરે તેટલો કાળ તે ને વસ્તુના આવતા પાપથી છુટ જાય છે, માટે બંધ ક્રિયા કરવી એમ સૂત્રનું દેશન છે.

પ્રશ્ન ૨૧—જે વસ્તુ આંખે જાગી નથી, કાને સાંભળી નથી, પરિભ્રમણમાં કોઈ વખત લેતો નથી, કોઈ વખત જે ચીજનો વિચાર પણ થતો નથી કે તેનું મન પણ ચતું નથી અર્થાત્ સ્વપ્નમાંતરમાં તે વસ્તુ આવડી નથી તેનું પાપ આપણને ક્યાંથી લાગે ?

ઉત્તર—પાપ તો મન વચન કાયાના પરિભ્રમણથી તેની દિશાથી તેજ ક્રિયા કરવાથી લાગે છે. પણ અમતની ક્રિયાને ન્યાં સુધી પચ્ચખાણુ નથી

કર્તા ત્યાં મુખી હાજરાનો સંભવ છે. સૂચકાંશ સૂચના બીજા કુતસ્કંધમાં દર્શ્ય છે કે—જ્યાં મુખી હોવે પચ્ચખાજુ કર્તા નથી ત્યાં મુખી અપચ્ચખાજુની ક્રિયા ચાલી આવે છે. હાજરા તરીકે પચ્ચસ વર્ષ પહેલાંના મનુષ્યોએ જે જે દેશમાં રહેવે, મોટર, બટુન, સ્ટીમર પ્રમુખ બાળી નહોતી અને તેનું નામ પણ હાને સાંભળ્યું નહોતું. તથા ફગદુમની ભાત અનેનાસ, ફૂગસ, જાગેરે (ફૂટની ચીજ) કે જેણે સ્વપ્નામાં બળ્યું નહોતું એવાઓએ મત આપતી વખતે તે સમયનાં ચાલતી પ્રવૃત્તિનાં વાહનો તથા ફગની ભાતનો આદર રાખી બાકીનાં પચ્ચખાજુ કરેલા તે અત્યારનાં વિદેશી વાહનો દેહગ્રી, મોટર, બટુન, લેટ વગેરે તથા અનેક પ્રકારનાં ફગદુમની ભાતિનો પરિભ્રમ કરના જાહેર છે એવું નજરે લેખે છે. અને જેણે પચ્ચખાજુ નથી કરેલાં તેઓ લખા પરિભ્રમ કરે છે. માટે ભગવતે કર્યું છે કે જ્યાં મુખી પચ્ચખાજુ નથી કર્યાં ત્યાં મુખી અપચ્ચખાજુની અમતની ક્રિયા ચાલી આવે છે. દેશ છોડી પાપમાંથી છૂટવા નથી એમ પણ કહી શકાય. ક્રિયા એ જગતમાંને આવવાનું નાતું છે, અને મત પચ્ચખાજુ તે નાસામાંથી જન્મના પ્રદાને જાણવાને કપાટ, કમાડ કે હાથનું છે, માટે પચ્ચખાજુની જાણ હો જરૂરી. મેળ ભાને, છડ ભાને, અડમ ભાતે આધાર કરે છે. જેમ મુલ જો કાનેવ છે તેને ઉપચાર કર્યા નથી પણ અમતી ને અપચ્ચખાજુની જાણ હો અને મુલના પહેરુ દેશ કે કોઈને આપું હોય, પાંચમું ને દેશજ નહિ મુલમ. મુનિઓને માટે અત્યંત ભક્ત અધાર કરના જાણને મેળ ઉપચાર, છડ ભાત વાગાને હો અને અડમ ભાત ભાતે પણ ઉપચારની જાણ આપવામાં આવી છે, તે પચ્ચખાજુને હાથે અપચ્ચખાજુની છે તેવું બુદ્ધીવાને ઉપચારની મંજા આપવામાં આવી નથી તેનું મેળ જાણ કે પચ્ચખાજુ નથી માટે કાળાય કરેવાય નહિ.

મેં કેટલેક જગ્યાએ જાણ કરી આપી નથી, માટે તેને ભગવતના ૧૪૧.૭ કે ૧૪૨.૬, પણ કહી શકાય નહિ.

અહીં દેશજ જાણ અહીં કરના નથી. જગી દેશમાં તેા જેદગ્રા જાણેલાજનું અહીં જેદગ્રા દેશજ વળે આદ્યનો દેશજા માવ, પણ ત્યાં મુલ તેને જાણ કે ઉપચાર કરે પણ જેદગ્રા નહિ.

જુદગ્રા, અહીં દેશજ અને મેં કેટલેક, જે તમામને અમત અને અપચ્ચખાજુની જાણ જાણે છે. કેટલેક પ્રકારની તેને મુલમ અહીં જેદગ્રા જે અપચ્ચખાજુની જાણ તેને જેદગ્રા અહીં જાણ છે.

તેમ સર્વ જીવોને માટે જ્યાં સુધી કાંઈપણ ચીજનાં પચ્ચખાણુ નથી
ત્યાં સુધી અપચ્ચખાણુની (અવગતી) ક્રિયા તમામને સમજી લેવી.

પ્રશ્ન ૨૨—કેટલાક જ્ઞાનવાદીઓ એમ કહે છે કે—અમને જ્ઞાનીઓને
પચ્ચખાણુ કરવાની જરૂર નથી, અમે તો જ્ઞાન વટેજ મોક્ષ મેળવી શકીએ
છીએ. તેનું કેમ ?

ઉત્તર—તે વિષે ઉત્તરાધ્યયનના ૬૬ા અધ્યયનની ગાથા ૬ મીથી ૧૩
શ્રી સુધીમાં તે વિષે ભગવંતે ધજોજ સારો ખુલાસો કહી બતાવ્યો છે, તે
સાંભળો:—

૧૬ મેમે ડ મલંતિ, અપ્પચરસાય પાવયં;

જાગરિયં વિદિતાણં, સન્ન દુવસા વિમુચ્છ—૫.

અર્થ:—આ સંસારમા કેટલાક (જ્ઞાનવાદીઓ) એમ માને છે કે,
દ્વિસાદિક પાપકર્મ તજ્યા વિના પણ પોતાના મનના આચાર પાત્રવાથી
અથવા તો જીવુવાથી (અથવા તો આચાર્યની આસ પ્રમાણે વર્તવાથી) જ
સર્વ દુઃખથી મુક્ત થવાય છે. ૧.

આમાં એમ જણાવે છે કે—પચ્ચખાણુ કર્યા વિના જીવુ પણ માટે
કર્મથી મુક્ત્ય એમ જ્ઞાનવાદી કહે છે. ૧

મળંતા જકરિતાય, વંષ મોક્ષ પદણિજો;

વાયાવીરિય મણેજં, તમાસાસંતિ અપ્પવં. ૧૦.

અર્થ:—આ જગતમાં કેટલાક એમ માને છે કે જ્ઞાનથીજ મુક્તિ છે.
કિયાની કાંઈ જરૂર નથી. એવા મનુષ્યો જંધ મોક્ષનાં સાધનનો સ્વીકાર કરવા
છતાં તે પ્રમાણે ક્રિયા કરતા નથી, અને માત્ર વચનના આડમ્બરથી પોતાના
આત્માને આધાસન આપે છે. ૨.

ન વિણ તાયવ માસા, કમો વિમ્મણુસાસણં;

વિસલા પાવકમ્મેદિં, વાલા પંડિય માણિજો. ૧૧

અર્થ:—(પણ જ્ઞાનનો અહંકાર રાજનાર એમ નથી જાણના કે)
જ્ઞાના જ્ઞાન જીવને નરકે જતો જવાની શક્યો નહિ. વિદ્યા પડન—(ન્યાય,
મીમાંસા વગેરે—તથા વિદ્યા, મંત્ર—તથા અદ કે શત અરધાનાદિકનું શિખવું તે)
માત્ર જીવનું પાપથી રક્ષણ શી રીતે કરી શકે ? પાપકર્મને વિષે મચ્છ
રહેનાર મૂર્ખ માણસો પાપમાં ઉડાને ઉડા ફૂંજતા જાય છે, તો પણ પોતાને
પંડિત માની બેસે છે. (અર્થાત્ જ્ઞાનવાદી ગર્વે કરી પોતાના આત્માને

પણિપણ માને એ અને જાની છીએ; પરંતુ ભગવંતે તેને અસાનીજ કહ્યા, અને પાપકર્મ કરવાથી પૂર્વે બધે કોઈ તેને ત્રાણ શરણ નથી એમ કહ્યું છે.) ૩
જ્ઞાનવાદીઓ ઘણાં ભાગે શરીરે ચાતાચીલિયા હોય તેના માટે કહે છે કે—

એ કેદ સરીરે સત્તા, વલેરૂવેય સત્વસો;

મનસા કાય વહેળે, સત્ત્વે તે દુલસ સંમયા. ૧૨

અર્થ:—એ પ્રાણી મન, વચન અને કાયાએ કરીને શરીર, વર્ણ અને રૂપને વિષે આસક્ત રહે છે તે દુઃખી યાય છે.

(એટલે જ્ઞાનવાદીઓ પ્રાપ્ત ઇદ્રિયોને વિષે તથા ધનાદિ પરિબ્રહ્મને વિષે તથા શરીરના સુખાદિને વિષે આસક્ત હોવાને કારણે તેને પ્રાપ્ત દુઃખના ભોગવણુદાર કહ્યા છે.) ૪

દરે પૂર્વોક્ત જ્ઞાનવાદીઓ મત પરચખાણના નિરેધના કરવાવાળાને જ્ઞાન બતાવે છે.

માત્રા રીદ મર્યાદા, સંસારીને બળંતણ;

તમ્હા સત્ત્વ દિગં વસ, અપ્પમતો પરિવર. ૧૩

અર્થ:—તેઓ આ અંતરહિત સંસારમાં લાંબે માંગે અવજમણ કરે છે, માટે કાણુને જ્ઞાનગત્તુ સ્વરૂપ ભોગથીને સંસારમાં પાપકર્મથી દૂર રહીને વિધાનું. ૫

આ જંચ માથાને સાર એ છે કે—જન પરચખાણાદિ જિનોક્ત વિદ્યો નિરંધ જ્ઞાનના જ્ઞાનવાદીઓ માત્ર જ્ઞાનગત્તુ મિશ્ર માનનારા અને જ્ઞાન મુખના અભિજ્ઞથી એવા છવેને મિશ્ર જ્ઞાન મનવાને ગણે આદિ અંતરહિત સંસારને વિષે જ્ઞાન અને ભાવ દિશિમાં પરિબ્રમણ કરતા તું કેમ એમ કહેને દિશ્વ અને કહેતાં બળાનું કે—અહો શિષ્ય! પૂર્વોક્ત જ્ઞાનવાદી (અર્થવાદી) ને સંસાર પરિબ્રમણનું જ્ઞાન બતાવી તું પ્રમાદ રહિત સંવત્સરને વિષે સંસારને સંવત્સર:—

અમ ૨૨—કેલકાં કહે છે કે, સંવત્સર તપસ્યાદિ કરી આત્માને શા માટે રુદ્ધો રહીને અજ્ઞાને મુગ દીર્ઘ નો મુગ પામીવે, તેનું કેમ ?

જ્ઞાન—જ્ઞાનને દુષ્ટવત્તુ કહે છે કે—અહો અધિવાવાદીના મત કહા તે તેમ જ્ઞાનને દુષ્ટવત્તુ તે આત્માને મુગ દીર્ઘ નો મુગ પામીવે. જાનું આત્મા દુષ્ટ તપ નિવરણ જ્ઞાનવાદી કહે કહે મુગ અધિ નદિ નો,

પણી ક્યાંથી ? કારણે કાર્ય જવેત. શુદ્ધ તંત્રનું પદ વણતું ૧૪૧ પદ ન માય, નિમે શુદ્ધ થાય તેમ અર્થ આત્માને મુખ દર્શાવે તો મુખ મળે. હત્યાદિ ભાષાના મોહનારને ભગવંતે શાતાવાદી કહ્યા છે. તે અક્રિયાવાદી મિથ્યાત્વી જણવા. ખુલાસા માટે ટીકા ભેળું નિર્ણય કરજો.

પ્રશ્ન ૨૪—સૂત્રમાં કહ્યું છે કે, ચરિતમદ્વા સિદ્ધાંતિ, સમતમદ્વા ન સિદ્ધાંતિ.

આ ઉપરથી જોમ જણાય છે. કે ચારિત્રથી જાણ થયેલા સિદ્ધ થાય ખરા, પણ સમક્ષિતથી થયેલા સિદ્ધ ન થાય જોમ કેટલાએકનું માનવું છે. તે કેમ ?

ઉત્તર—જો માનવું જોઈતું છે. જો પાઠ મહાનિરીય સૂત્રનો છે જોમ જણાય છે. ઉપર કહેલા બે શબ્દનો અર્થ તમારા ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે નથી, જો વાત નિઃસંશય છે. જોવા વાક્ય શાસ્ત્રમાં હોય તો તદ્દન ઉત્કટેથીજ ઉધું મરાય. શાસ્ત્રકાર જે જે શબ્દ મૂકે તેનો દીર્ઘ દષ્ટિએ વિચાર કરી ઉચ્ચાર કરવો કે જે શબ્દ જોલણમાં બાધક આવે નહિ. ચારિત્રથી જાણ થયેલા સિદ્ધ થતા હોય તો ચારિત્ર પાળેજ કેણું ? કદાપિ કોઈ બાળવયમાં કે અજ્ઞાન પળે દીક્ષિત થયેલા હોય તેવાઓ આવાં વાક્ય સાંભળી સંઘમથી પતિત થાય તો તેને સંઘમથી જાણ થવાનો દર હોવાજ શાનો, અને તેવાઓ તો જોમજ માને કે આપણે સમક્ષિત મજબૂત રાખે ચારિત્રની કાંઈ જરૂર નથી, જોમ માની ચારિત્રથી પતિત થવાનો જશ પણ દર રાખે નહિ. વર્તમાન સમયનો વિચાર કરતાં ઉપરોક્ત શબ્દની અસર કેમ બાળે નવીન નૈન માર્ગી પંથમાં થઈ હોય જોમ જોશમાં આવે છે. કેટલાક મુકપતિ રજેહરજુ કોરે મૂકીને સંઘમ થઈ જાણ થયેલા અને પોતાના માટે રસોધઓ બનાવેલી જમનારા શ્રિયોના પરિચયમાં વસનારા અને સંસારી ક્રિયાનો સ્વીકાર કરનારા સાંભળીએ છીએ. પણ ચારિત્રથી જાણ થયેલા, અને સાધુપણ મૂકી નિરંપણે આશ્રવેનું સેવન કરનારાને સૂત્રમાં ખુદી રીતે વિરાધક કહ્યા છે. અને અચારંગ તથા મૂવગંગમજી વગેરે સૂત્રોમાં ચારિત્રથી જાણ થયેલાને મંદા માઠાં કહ્યા છે. તો પછી સિદ્ધ થવાની એટલે મોક્ષ ફળની તો આશા હોવાજ ક્યાંથી ?

પ્રશ્ન ૨૫—તો પછી મહાનિરીય સૂત્રમાં ઉપરોક્ત પાઠ હોય તો તેનું શું સમજવું ?

ઉત્તર—મહાનિરીય સૂત્ર કેટલાક જગીસ સૂત્ર પ્રમાણે માને છે અને કેટલાક નથી પણ ચાનતા. આ સૂત્રના કર્તાએ કેમ આશયથી શબ્દ મુકેલો

હોય તેનો અભિપ્રાય તો તેજ નહીં શકે. પણ આપણે એટલું તો જાણી શકીએ કે, ચારિત્રી જાદુ થયેલા કદિ સિદ્ધ થાય નહિ. અને ભગવંતનું એવું વાક્ય ત્રણ કાળમાં હોય નહિ.

માટે સિદ્ધાંતના ન્યાય પ્રમાણે આ શબ્દનો અર્થ બીજાજ પ્રકારનો છે. સાંભળો.

ચરિત્ત મઠ્ઠા સિજ્ઞંતિ, સમત્ત મઠ્ઠા ન સિજ્ઞંતિ.

આનો અર્થ એમ થાય છે કે, ચારિત્ર મૂકીને સિદ્ધ થાય, પણ સમકિત મૂકીને સિદ્ધ થાય નહિ. એટલે ચારિત્રની સ્થિતિ ભગવતીજીમાં જ્યન્ય અતર્મુદ્ધતની અને ઉત્કૃષ્ટ દેશે ઉભી પૂર્વકોઠની, અને મોક્ષ જવા વાગાને સમકિતની સ્થિતિ અંત રહિત કહી છે, એટલે અક્ષય સ્થિતિ કહી છે. તો સિદ્ધ થવા વાગાની ચારિત્રની સ્થિતિ અહિંયાં પૂરી થવાથી તે ચારિત્રને સાથે લઇને જવા નથી અને સમકિત તો સાથેજ લઇને જાય છે, એટલે સિદ્ધના જીવ ચારિત્ર અહિંયાં મૂકીને જાય છે. બહાનો અર્થ જાદુ નહિ પણ સાથે નહિ લઇ જવાનો, એટલે અહિંયાં મૂકીને જવાનો એમ સંભળો. યથાખ્યાત ચારિત્ર અને ક્ષાયક સમકિત વાગાજી જીવ મોક્ષ ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે. અને ભગવતીજીના ૨૫ મા ચતુકમાં સંજયાને અધિકારે જથાખ્યાત ચારિત્રની સ્થિતિ જ્યન્ય એક સમયની ને ઉત્કૃષ્ટ દેશે ઉભી પૂર્વકોઠની કહી છે. અને ક્ષાયક સમકિતની સ્થિતિ સાઇએ અપૂર્ણ વસ્ત્રીયે આદિ સંહિત અને અંત રહિત કહેલ છે. માટે ચારિત્ર અહિંયાં મૂકીને અને સમકિત સાથે લઇને જાય તેને “ચરિત્ત મઠ્ઠા સિજ્ઞંતિ, સમત્ત મઠ્ઠા ન સિજ્ઞંતિ” કહેલ છે.

પ્રથમ ૨૬-કેટલાક કહે છે કે, હાલમાં કોઇ કેટલાંક સાધુ જોવામાં આવતા નથી. અને ભગવંતે જે પ્રમાણે સિદ્ધાંતમાં સાધુનો આચાર કહ્યો છે તે પ્રમાણે કોઇ સાધુ ચારિત્ર પાળતા નથી. માટે જ્ઞાન અને સમકિત તેજ મેદ છે. જ્ઞાન જાણવાથીજ મોક્ષ છે, ચારિત્રની કાંઇ જરૂર નથી. દૈન્યારિક જાણના બેઠવાને જ્ઞાનવાદીઓ માટે સૂર કાંઇ ફરમાવે છે ખરું?

ઉત્તર-દાક્ષિણ સૂર કાંઈ ૭ મે જ્ઞાન પ્રકારની વિકાસ કહી છે. તેમાં જ્ઞાનની ૪૫ ચારિત્ર મેદની એટલે ચારિત્રમાં લેદ પાડવાની, ૫૫ ચારિત્ર મેદની એટલે જે જાણ બેઠવાથી ચારિત્રનો નાશ થાય એવી જાણ, તથા ૬૫ ચારિત્ર છે નહિ સાધુને પ્રમાણના બહુવચનથી થરી અતિચાર ધણા છે, વગેરે અતિચારની શુદ્ધિના કરનાર આચાર્ય અને પ્રાચારિકના લેનાર

જે સાધુ એ બેડ આજ નથી. અને નીચે તે તો જ્ઞાન દર્શને પ્રવર્તે છે. તે માટે જ્ઞાન દર્શનને વિષે ચલ કરવો. ઇત્યાદિ સાંભગતાં ચારિત્રની ઘડા ભય, માટે એવી ભાષાના બોલનારની ભાષા ભગવંતે વિકસા કહી. અર્થાત્ એવી ભાષાના બોલનારા તે વિકસાના બોલનાર બાબુરા. ટીકા બેડ નિર્ણય કરજો.

પ્રશ્ન ૨૭—કેટલાક કહે છે કે. આત્મા કર્મનો કર્તા નથી, તેથી આત્માને પાપ લાગતું નથી. તે કેમ ?

ઉત્તર—સૂત્રગ્રંથ સૂત્ર, શ્રુતસ્કંધ ૧ લે, ઉદેશે ૧૦ મે—ગાથા ૧૬ મીમાં કહ્યું છે કે, જે એમ માને છે કે. આત્મા કર્મનો કર્તા નથી અને અનેરે પુછ્યા આત્મા તો સદાય મોક્ષ રૂપજ છે. એમ કહી આરંભને વિષે પ્રવર્તે ઘડી છતાં, તેને માટે ભગવંતે કહ્યું કે, તે કર્મના અજાણને આત્માને હેતુ જે મોક્ષ તે યદી વિમુખ કેતાં અવગા છે.

પ્રશ્ન ૨૮—કેટલાક કહે છે કે, કર્મનો કર્તા કર્મ છે, આત્મા નથી. જો આત્મા કર્મનો કર્તા હોય તો સિદ્ધનો આત્મા કર્મ કરે, માટે જીવની સાથે રહેલાં કર્મ વડે કરીને કર્મનું લાગવાપણ ચાલે છે. એટલે કર્મને કર્મ લાગે છે, આત્માને કર્મ લાગતાં નથી. તેનું કેમ ?

ઉત્તર—તમારા કહ્યા પ્રમાણે જો આત્માને કર્મ લાગતાં નથી તો આત્માને સંસારમાં પરિભ્રમણ શા માટે કરવું પડે ? તે તો મોક્ષજ જવો જોઇએ. મોક્ષ જવાવાળા જીવો તો સર્વથા કર્મના નાશ કરીને સર્વથા કર્મથી મુક્ત થાય છે, ત્યારેજ તે જીવ મોક્ષ પામે છે તે સિવાયના જીવો તો સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતા આપણે જોઇએ છીએ, તે પરિભ્રમણ કરનાર કર્મ એટલે કર્મવડે જીવને પરિભ્રમણ થાય છે. તે કર્મનો કર્તા આત્મા નહિ તો ખીજે કોણ ? માટે એમ માનો કે કર્મનો કર્તા આત્માજ છે. અને ઉત્તરાધ્યયનના ૨૦ મા અધ્યયનમાં પણ એજ કહ્યું છે કે, જગ્ગા કણ વિદ્ય-પાય, દુઢાણય મુદાણય; આત્મા એજ મુખ અને દુઃખનો કર્તા અને અકર્તા છે, મુખ દુઃખ તે કર્મને લઇનેજ થાય છે, માટે કર્મનો કર્તા આત્મા છે.

પ્રશ્ન ૧૯—આત્માજ કર્મ કરે છે અને આત્માનેજ કર્મ લાગે છે, એમ જો માનીએ તો સિદ્ધનાં જીવ પણ આત્મા છે, તો પછી સિદ્ધનાં જીવને કર્મ કેમ ન લાગે ?

ઉત્તર—સિદ્ધનાં જીવ અકર્મા છે, માટે તેને કર્મ ન લાગે. આત્માનું જીવમાં કહ્યું છે કે—અવસ્મત્ત વચ્ચરો વ વિચ્ચરિ. અકર્મા એવા સિદ્ધને કર્મ

લાગવાને વ્યવહાર નથી. જેણે ગોહનીય આદિ આંઠે કર્મનો નાશ કર્યો હોય તેને કર્મ લાગતાં નથી. જેમ બળેલું બીજ ઉગે નહિ તેમ આત્મા સાંભળેલાં કર્મ જપ તપાદિ ક્રિયારૂપ અગ્નિએ દગ્ધ થયેલાને આત્મ પ્રદેશથી ખરીને નાશ થયેલા તે ફરીથી આત્માને લાગુ થતાં નથી, વગળી થયેલાં નથી, જેમ અગ્નિથી બળેલા કાદળી ખરી પડેલી શ્વેત ભસ્મને ફરીથી અગ્નિ લાગતો નથી, તેમ આત્મ પ્રદેશથી સર્વથા ક્ષય થયેલાં કર્મોનાં પરમાણુએ ફરીથી ઘોટલાં નથી, એ વાત સિદ્ધાંતથી સિદ્ધ થાય છે.

પ્રશ્ન ૨૦—એ તો સૌ કોઈ કહે છે અને અમારું પણ એમજ માન્ય છે કે સિદ્ધને કર્મ લાગતાં નથી, પણ કર્મ સહિત જીવ છે, માટે કર્મને કર્મ લાગે છે.

ઉત્તર—કેટલાક, કહેવાતા આત્મવાદીઓ એમ માને છે ખરા આત્માને કર્મ લાગતાં નથી, પણ કર્મને કર્મ લાગે છે, આમ બોલવાને ખરા હેતુ શો છે તે જણાવવો ભેદ છે.

પ્રશ્ન ૩૧—આત્મા અરૂપી છે ને કર્મ રૂપી છે, તો અરૂપીને રૂપ કેવી રીતે લાગે? તેનો મેળાપ કેવી રીતે થાય? માટે અમારું માનવું એ છે કે કર્મને કર્મ લાગે છે.

ઉત્તર—જો કર્મને કર્મ લાગતાં હોય તો જીવ વિના કર્મ કેમ લાગે? જડને કર્મ લાગતું નથી. જડે જડનો મેળાપ થાય. પુણ્ય પુણ્યનું મળવું થાય તો પણ તે પુણ્યલક્ષ કહેવાય છે, તેનો ખેદ કહેવાય છે, પણ કર્મ કહેવાતું નથી. કર્મ તો અદાર પાપસ્થાનકાદિકના સેવનથી વિવેક કથવાદિકથી તથા શુભાશુભ કૃત્યો કરવાથી શુભાશુભ યોગન વ્યાપારથી જીવને કર્મ લાગે છે, એમ સૂત્રમાં કહ્યું છે તો તે વ્યાપાર જીવનેજ દોષ છે, જડને દોષો નથી. માટે મન, વચન, કાયાના યોગ અને હૃદયોના વ્યાપારે તેમજ સત્ત્વ દેવની પરિવૃત્તિઓ ઇત્યાદિ કારણોના આગ્રહનું તટ્ટીનપણું થવાથી, એટલે આઠ કર્મોનો બંધ થવાની જે ની પ્રવૃત્તિઓ છે તે તે પ્રવૃત્તિઓને આત્માની વૃત્તિરૂપ પીયકારી વડે ખેંચીને જે પુણ્યવેદ અદ્ભુત કથામાં આવે છે, તે પુણ્યવેદનો આત્મ પ્રદેશ સાંભળેલા થાય છે. તે જેમ હીર નોરની પેરે તથા લોહપિંડ અગ્નિની પેરે એક રૂપે જતી જાય છે તેનું નામ કર્મ કહેવામાં આવે છે. તે કર્મનો કાલ અદ્ય નહિ તે બીજો કોણ? ભરતીજી સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—જીવ કર્મને પુણ્યવેદને અદ્ભુત કરે છે. અને જે પુણ્યવેદને જીવ અદ્ભુત કરે છે તે પ્રયોગ દ્વારા પુણ્યક કહેવાય છે.

હવે કયા જીવો કર્મોને (કર્મોનાં પુણ્યલોભો) મરણ કરે છે ?
 બે પ્રકારના દેહ છે. એક સકર્મ અને બીજા અકર્મ. તેમાં અકર્મ લાગતાં નથી. અને સકર્મ એટલે જીવ અને કર્મનો અનાદિ રહ્યો છે તે જીવો સકર્મ કહેવાય છે, તે બધા કોણનો કરેલો નથી. પૃથ્વીમાં મુષણ અને માટીનો મેઘાપ ક્યારે પડે તેની આદિ તેમ જીવ અને કર્મના મેઘાપની આદિ નથી. એવા સકર્મ જીવને દેહક્રિયા અને મન રૂપ પીચકારી વડે આત્મરૂપ દર્શન કરી કર્મ રૂપ બે જોવાણુ થાય છે એટલે એકલી પીચકારીથી જલનું જોવાણુ થાય એકલા હાથથી પણ જલનું જોવાણુ થાય નહીં, તેમ આત્મ પ્રદેશ રહેલા કાર્મણુ શરીરના પ્રયોગે અને આત્મવૃત્તિના જોવાણુ કરી પુણ્યલોભે જોઈને પુણ્યલોભે આત્મ પ્રદેશ સાથે એક રૂપે મન કાર્મણુ શરીરની સાથે તૈજસ શરીર (જટરા રૂપે રહેલ છે તે) વડે આત્મપ્રદેશ અને કાર્મણુ શરીર સાથે એક રૂપે પાચન કરવા રૂપ મે કરે છે. આનું નામ આત્મા સાથે કર્મનું મગવું વા કર્મનો બંધ કહેવાય છે. માટે જેનું માનવું એમ છે કે કર્મને કર્મ મરણ કરે છે તે મિથ્યા છે, સૂત્રના ન્યાયે તો આત્માજ કર્મને મરણ કરે છે. માટે કર્મ આત્મા છે, કર્મ નથી એ વાત સૂત્ર ન્યાયે સિદ્ધ છે,

પ્રશ્ન ૩૨—કેટલાક પોતાને વિષે સંયમીપણું માની બીજાને તિ બધાં ન મળે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—સમયકાં સૂત્ર જુલકાં પહેલે અધ્યયન ૧૩ મે ગાથા મીમાં કહ્યું છે કે જે કોઈ એમ માને જે હુંજ સંયમવંત છું, હુંજ પરામાર્થ અનુભવો એમ માને તથા હુંજ તપસ્વી છું. એમ માનતો બીજાને પૂજા સરખા મળી લેખામાં ન મળે તે જેમ મૂળ પાત પડ્યા હુ.ખ પામે તેમ એકાંત સંસાર માંહી ફરી હુ.ખ પામે. ને મટે શયે તે સર્વજ્ઞના માર્ગનો અનુભવ થકોજ પ્રવર્તે. એમ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૩૩—કેટલાક જ્ઞાનવાદીઓ કહે છે કે—અમારે જ્ઞાન, વિદ્યા પચ્ચખાણુ કે તપાગ કરવાની શી જરૂર ? અર્થાત્ અમારે ક્રિયા કરવાની જરૂર નથી. જ્ઞાન વડે જમી તમામ સ્વરૂપ જાણીએ છીએ, મોણુ કેમ વાય છે. તે તો અમારા આત્માને બાધયુંજ વર્તે છે. માટે ક્રિયાની જરૂર નથી. ક્રિયા તો અંધગી છે. જ્ઞાન વિનાની ક્રિયા મોણુ ફળને આ નથી; માટે જ્ઞાનથીજ મોણુ મળે છે, તે વાત ખરી છે ?

લાગવાને વ્યવહાર નથી. જેણે મોહનીય આદિ આઠે કર્મોનાં નાશ કર્યો હોય તેને કર્મ લાગતાં નથી. જેમ બળેલું બીજ ઉગે નહિ તેમ આત્મા સાથે લાગેલાં કર્મ જપ તપાદિ ક્રિયારૂપ અગ્નિએ દગ્ધ થયેલાને આત્મ પ્રદેશથી ખરીને નાશ થયેલા તે ફરીથી આત્માને લાગુ થતાં નથી, વગગી શકતાં નથી, જેમ અગ્નિથી બળેલા કાષ્ટની ખરી પટેલી સ્વેત સરખને ફરીથી અગ્નિ લાગતો નથી, તેમ આત્મ પ્રદેશથી સર્વથા ક્ષય થયેલાં કર્મોનાં પરમાણુએ ફરીથી ચોટતાં નથી, એ વાત સિદ્ધાંતથી સિદ્ધ થાય છે.

પ્રશ્ન ૨૦—એ તો સૌ કાંઈ કહે છે અને અમારું પણ એમજ માનવું છે કે સિદ્ધને કર્મ લાગતાં નથી, પણ કર્મ સહિત જીવ છે, માટે કર્મને કર્મ લાગે છે.

ઉત્તર—કેટલાક, કહેવાતા આત્મવાદીઓ એમ માને છે ખરા કે આત્માને કર્મ લાગતાં નથી, પણ કર્મને કર્મ લાગે છે, આમ બોલવાનો ખરા હેતુ શો છે તે જણાવવો જોઈએ.

પ્રશ્ન ૩૧—આત્મા અરૂપી છે ને કર્મ રૂપી છે, તો અરૂપીને રૂપી કેવી રીતે લાગે ? તેનો મેળાપ કેવી રીતે થાય ? માટે અમારું માનવું એમ છે કે કર્મને કર્મ લાગે છે.

ઉત્તર—જો કર્મને કર્મ લાગતાં હોય તો જીવ વિના કર્મ કાને લાગે ? જડને કર્મ લાગતાં નથી. જડે જડનો મેળાપ થાય. પુષ્પડે પુષ્પવનું મળવું થાય તો પણ તે પુષ્પલજ કહેવાય છે, તેનો ખંધ કહેવાય છે, પણ કર્મ કહેવાતાં નથી. કર્મ તો અદાર પાપરથાનકાદિકના સેવનથી, વિપય કષાયાદિકથી તથા શુભાશુભ કૃત્યો કરવાથી શુભાશુભ યોગના વ્યાપારથી જીવને કર્મ લાગે છે, એમ સૂત્રમાં કહ્યું છે તો તે વ્યાપાર જીવનેજ હોય છે, જડને હોતો નથી. માટે મન, વચન, કાયાના યોગે અને ઇન્દ્રિયોના વ્યાપારે તેમજ રાગ દ્વેષની પરિણતિઓ ઇત્યાદિ કારણોમાં આત્માનું તણીનપણું થવાથી, એટલે આઠ કર્મોના બંધ થવાની જે જે પ્રકૃતિઓ છે તે તે પ્રકૃતિઓને આત્માની વૃત્તિરૂપ પીચકારી વડે જેવીને જે પુષ્પડો અહણ કરવામાં આવે છે, તે પુષ્પડોનો આત્મ પ્રદેશ સાથે મેળાપ થાય છે. તે જેમ હીર નીરની પેરે તથા લોહપિંડ અગ્નિની પેરે એક રૂપે મગી જાય છે તેનું નામ કર્મ કહેવામાં આવે છે. તે કર્મોના કર્તા આત્મા નહિ તો બીજો કોણ ? ભગવદીજ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—જીવ કર્મનાં પુષ્પડોને અહણ કરે છે. અને જે પુષ્પડોને જીવ અહણ કરે છે તે પ્રયોગ-સા પુષ્પડ કહેવાય છે.

હવે ક્યા જીવો કર્મોને (કર્મોનાં પુણ્યોને) ગ્રહણ કરે છે ? જીવ બે પ્રકારના થયા છે. એક સકર્મા અને બીજા અકર્મા. તેમાં અકર્માને કર્મ લાગતાં નથી. અને સકર્મા એટલે જીવ અને કર્મનો અનાદિ બંધ રહ્યો છે તે જીવો સકર્મા કહેવાય છે, તે બંધ કાઢીને કરેલો નથી. જેમ પૃથ્વીમાં સુવર્ણ અને માટીનો મેલાપ ક્યારે થયો તેની આદિ નથી તેમ જીવ અને કર્મના મેલાપની આદિ નથી. એવા સકર્મા જીવને શરીર ઈન્દ્રિયો અને મન રૂપ પીચકારી વડે આત્મરૂપ હસ્તે કરી કર્મ રૂપ જગતું ખેંચાણ થાય છે. એટલે એકલી પીચકારીથી જગતું ખેંચાણ થાય નહિ, એકલા હાથથી પણ જગતું ખેંચાણ થાય નહીં, તેમ આત્મ પ્રદેશ સાથે રહેલા કર્મણુ શરીરના પ્રયોજે અને આત્મકૃતિના ખેંચાણે કર્મોનાં પુણ્યોને ખેંચીને પુણ્યોને આત્મ પ્રદેશ સાથે એક રૂપે મળેલા કર્મણુ શરીરની સાથે તેજસ શરીર (જઠરા રૂપે રહેલ છે તે) વડે આત્મપ્રદેશ અને કર્મણુ શરીર સાથે એક રૂપે પાચન કરવા રૂપ મેળાપ કરે છે. આતું નામ આત્મા સાથે કર્મણું મળવું યા કર્મનો બંધ કહેવામાં આવે છે. માટે જેનું માનવું એમ છે કે કર્મને કર્મ ગ્રહણ કરે છે તે વાત મિથ્યા છે, સૂત્રના ન્યાયે તો આત્માજ કર્મને ગ્રહણ કરે છે. માટે કર્મનો કર્તા આત્મા છે, કર્મ નથી એ વાત સૂત્ર ન્યાયે સિદ્ધ છે,

પ્રશ્ન ૩૨—કેટલાક પોતાને વિષે સંયમીપણું માની બીજાને દિશાબમાં ન ગણે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—સુધઅર્થેન સૂત્ર હૃતસ્કંધ પહેલે અધ્યાયન ૧૩ મે ગાથા ૮૬ થીમાં કહ્યું છે કે જે કોઈ એમ માને જે હુંજ સંયમવંત છું, હુંજ શાંતી છું, પરમાર્થ અભજુતો એમ માને તથા હુંજ તપસ્વી છું. એમ પોતે માનતો બીજાને પૂજા સરખા ગણી લેખામાં ન ગણે તે જેમ મૂઠ પાસમાં પડ્યા દુ.ખ પામે તેમ એકાંત સંસાર મોહી ફરી દુઃખ પામે. ને મટે કરી શયે તે સર્વજના માર્ગનો અભણ ચડોજ પ્રવર્તે. એમ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૩૩—કેટલાક જ્ઞાનવાદીઓ કહે છે કે-અમારે જ્ઞાન, નિયમ, પન્થખાણ કે ત્યાગ કરવાની શી જરૂર ? અર્થાત્ અમારે કિયા કરવાની કાંઈ જરૂર નથી. જ્ઞાન વડે અમે તમામ સ્વરૂપ ભણીએ છીએ, મોક્ષ કેમ મેળવાય છે. તે તો અમારા આત્માને ભણ્યુંજ વર્તે છે. માટે કિયાની કાંઈ જરૂર નથી. કિયાં તો અધ્યતી છે. જ્ઞાન વિનાની કિયા મોક્ષ ફળને આપતી નથી; માટે જ્ઞાનથીજ મોક્ષ મળે છે, તે વાત ખરી છે ?

નદીના પ્રવાહમાં તણાઈ જાય. તેમ જ્ઞાનવાન પુરુષ ધર્મ ક્રિયા ન કરે તો, સંસાર સમુદ્રમાં ફરે.

પ્રશ્ન ૩૪—કેટલાક એમ કહે છે કે સુરતા ન્યાયે જ્ઞાન અને ક્રિયાને મુખબતો કરતાં ક્રિયાથી જ્ઞાન વધી જાય છે. ભગવતીજીના ૮ માં સપ્તકર્મ ૧૦ મેં ઉલ્લેખ કર્યું છે કે—જ્ઞાનવાન છે અને ક્રિયા નથી તે દેશથી વિરાધક છે ૧ અને જે ક્રિયાવાન છે અને જ્ઞાન નથી તે દેશથી આરાધક છે ૨ ક્રિયા અને જ્ઞાન બંને સંયુક્ત હોય તે સર્વથા આરાધક ૩ અને ક્રિયા કે જ્ઞાન બેમાંથી એકે ન હોય તે સર્વથા વિરાધક કહેલ છે. ૪ તો ક્રિયાથી જ્ઞાનવાન વધી જાય તો કહ્યો. એકલી ક્રિયાવાળો દેવગતિ આશી દેશથી આરાધક કહ્યો, અને એકલા જ્ઞાનવાળો (સમદ્વિતી) વખતે નરકે જાય તે આશી દેશથી વિરાધક કહ્યો. જે દેશથી આરાધક તે ભવ આશી સર્વથા વિરાધક એટલે ભવ ઘટયો નહિ માટે અને જે દેશથી વિરાધક તે ભવ આશી સર્વથા આરાધક એટલે ભવ ઘટવા જાય છે કહેલ છે. માટે જો જ્ઞાનીઓ ભલે ક્રિયાનો સ્વીકાર ન કરીએ તો અમને મુકયાની કેટલી કે માત્ર એક રૂપિયાની ૧૬૨ પાઇમાંની એક પાઇ જેટલી (વિરાધક પદની) છે. પણ ૧૬૧ પાઇ જેટલો (આરાધકપણાનો) નફો છે. કાગળના બાળક ધોળા કાગળમાં એક જણ જટલું ચાદીનું દપકું પડે તેટલું વિરાધકપણું છે, બાકી જેટલું ધોળાચપણું તેટલું આરાધકપણું છે. અને ક્રિયાવાળાને એથી વાન ઉઠકુંજ છે. માટે અમે સમગ્ર જ્ઞાનનોજ સ્વીકાર કરીએ છીએ તે શું જોઈ છે !

ઉત્તર—ઉપર કહેલી કેટલીક વાંત ભગવતીજી સૂત્રમાં છે ખરી, પણ માન્યતામાં તફાવત જણાય છે. એજ ઉપર કહેલા અધિકારની શરૂઆતમાં શ્રીમદ્ ભગવાનીએ જ્ઞાનવૃત્તિને ઉદ્દેશીને પ્રશ્ન કહેલ છે કે—એકેક જ્ઞાનવૃત્તિથી જ્ઞાનને યોગ માને છે. તેનું કેમ ? તેનાં જગાણમાં ભગવતે એમ કહ્યું કે એ માનવું મિથ્યા છે. એમ કહી ભગવતે પ્યાર પ્રકારના પુરુષની વ્યાખ્યા કહી સંભળાવી, તે પ્રકારના કહ્યા મુજબ છે. આ ઉપરથી એમ જણાય છે કે અદિત્યાં ભગવતે જે વર્ગ પાડ્યાં. એક એકાંતવાદીનો અને બીજો અનેકાંતવાદીનો તેમાં એકાંતવાદીના જે ભવ જણાવ્યા એક જ્ઞાનવાદી અને બીજા ક્રિયાવાદી. આ બંનેને ભગવતે મિથ્યાવાદમાં ગણી કાઢ્યા.

તેમજ સુચરકંડજીના ૭મું અધ્યયનમાં પણ કહ્યું છે કે—

. ધિરિવાય ધિરિયં વિજ્યાનુવાયં, જ્ઞાતિવિવાયં પદિવજ દાવે ; સે કનં
ત્વવાયં રૂતિ વેરહતા, ઉચ્છીદ વગ્મ સરોદવાયં ॥ ૨૭ ॥

અર્થ:—ક્રિયાવાદી, અક્રિયાવાદી (જ્ઞાનવાદી) અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદી આ ચારે વાદીઓ, પોતપોતાના સ્થાનમાં રહ્યા થકાં, તે સર્વ પોતાના વેદ કહેવાં શાસનો વિચાર કરતાં થકાં એમ જોવે ને અમેજ ધર્મને વિશે ઉપસ્થિતા (ઉભા) સારંધાન થવા છીએ એમ માને. પણ ભગવંત મહાતીર દેવ કહે છે કે-તે તે દીર્ઘ રાત્રિ યા દીર્ઘ રોહને વિશે પડ્યા છે. એટલે અજ્ઞાનરૂપ અધારી અટવીમાં હાંજા પડેને વિશે તે વાદીઓ પડ્યા છે. તેમજ તે સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધમાં પુરુષિક અધ્યવનમાં કહ્યું છે કે-ચારે દિશિમાંથી આવેલા ચારે વાદીઓ સંસારરૂપી પુરુષરૂપી વાવમાં રહેલા ચક્રવર્ત્યાદિક નાના મોટા રાજાઓ રૂપ પદ્મકમળને ઉધરવા આવતા અધવચકામ ભોગં રૂપ કાદવમાંજ ખુંટા પડ્યા છે. એ એકાંતવાદીનો મત જણાવ્યો, માટે એકાંત જ્ઞાનવાદી અને ક્રિયાવાદીને માટે તો સંસાર પરિવ્રજભણ જ ભગવંતે કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૩૫—ભગવતીજીના ૩૦ માં શ્લોકમાં ક્રિયાવાદીને સમક્તિ દહી કહ્યા છે તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—ત્યાં ક્રિયાવાદી આદિ ચારે બોલ દયા છે તેમાં સુમકિત દહીથી, માંદી સાધુપણના સર્વ બોલ ક્રિયાવાદીમાં ગળ્યા છે. તે અનેકાંત વાદીને લઇને ગળ્યા છે. બાકીના ત્રણ (અક્રિયાવાદી (જ્ઞાનવાદી), અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદી) એકાંત પડેને લઇને મિથ્યાવાદમાં ગળ્યા છે. તેમજ દયા-શ્રુતસ્કંધમાં પણ આવકની પડિમાના અધિકારે મંડાતા પ્રથમ અક્રિયાવાદી અને પછી ક્રિયાવાદીનો અધિકાર આવેલ છે, તેમાં અક્રિયાવાદીને ચોક્ષા નાસ્તિકમાંજ ગળ્યા છે. અને ક્રિયાવાદીને ચોક્ષા સમક્તિ અને આસ્તિક કહ્યા છે.

ભગવંતે સ્વીકારેલા સમક્તિ દહિ તો એવા દોષા બેઢાં કે પોતે જાણે પાંખી ન શકે, પણ અનેરાને મત પચ્ચખાણથી પડતા સ્થિર કરે, સંયમ હોનારને ઉપદેશ આપે-ટોકા આપે યીકુણ એણિકવત નહિ કે ચાલતા જમાનાના કહેવાતા પોતાની મેળે માની ભેઠેલા સમક્તિ જ્ઞાનવાદીઓ નાસ્તિકની પેઠે સાધુઓને સંયમથી જાણ કરનારા, મત પચ્ચખાણથી પાડનારા પોતે જાણ થઈ બીજાઓને પણ જાણનાવનારા, એવા અક્રિયાવાદીને ભગવંતે સ્વીકારેલા નથી. ભગવંતે તો સમક્તિ દહિને સમલોપાસકની પ્રવર્ત્યાના પાલક કહ્યા છે. સમજ નામ, સાધુ અને ઉપાસક નામ આવક એ બન્નેની પ્રવર્ત્યાના એટલે સાધુ અને આવકના પ્રતિપાળના કરનારા, તેના રક્ષણ કરનારા કંઈ છે. પૂર્વ, કર્મના ઉદયે પોતે સાધુ કે આવકપણના

મને પાત્રી શકતા નથી, તેનો ઓરતો-ઇકાપો પશ્ચાત્તાપ કરે છે, અને મુખે એમ પણ કહે કે મારાથી અંતરાય કર્મના ઉદયે મન પચ્ચખાણુદિ બની શકતાં નથી, પણ તમે કર્યો તો તમારા આત્માને મહાભાગ થયો એમ બીજાને મન પચ્ચખાણુદિકેનો ઉપદેશ આપી પોતાની સફળતા માને છે. માત્ર પોતાને દુઃસના નથી, પણ સદ્ગુણ પડપણા તો શુદ્ધ હોય, એવા સમાકૃત દહીને ભગવંતે જીન ધર્મના ક્રિયાવાદીમાં ગણ્યા છે. શુકલપદ્મો દયા છે. તેવા જીવો યોગ કાળમાં મોટા જન્મવાળા કદા છે. એવા અને-કાંતવાદી ક્રિયાવાદી સમકિત દહિનો ભગવંતે સ્વીકાર કર્યો છે.

મત્ર ૩૬—અભવીના જુઝવેલા મોટા ભર કે નહિ ?

ઉત્તર—કેટલાક કહે છે કે-અભવીને તિજાણું તારવાજું પદ ન લાભે. કારણ કે પંડે તરે નહિ તો બીજાને ક્યાંથી તારે. અને અભવીને સમકિત નહિ તો તેના શિષ્યને પણ સમકિતની સદ્ગુણ ક્યાંથી હોય ? આ પ્રમાણે કોઇ કોઇનું જોણું થાય છે. તેના જવાબમાં એ વાત તો કેવળી-જન્મ છે. હામસ્થથી અભવીની જોગબાજુ થઇ શકતી નથી, કે આ જીવ અભવી છે. કારણ કે કોઇ ખરાબમાં ખરાબ નીચમાં નીચ દુનિયાની દહિએ નહિ કરવા થોડા કામે કરતો હોય અને ભરી હોય. તથા શુદ્ધ સાધુપણમાં શુદ્ધ આચાર પાળતો શુદ્ધ આદારશિક્ષી ગવેપણા કરતો નિર્દોષ આદાર જોગવતો સૂત્રમાં કદા પ્રમાણે કેવલ ચરિયા કેવલ નામ સંપૂર્ણ નિઃકેવલ એકાંત ચરિયા નામ સાધુપણમાં વિચરવું. અર્થાત્ સાધુપણની જે જે ાઓ હોય તેમાં કોઇ પણ દોષ નહિ લાગવા દેવાં મરણાંત મુખીમાં ચારિત્રની આરાધના કરી આરાધકપદમાં મરી નવગૈવેથક મુખી ભવ. (ચારિત્રનો વિરાધક નવગૈવેથકે ભવ નહિ.) માત્ર ખામી સમકિતની. આવા જીવ ભરી અભવી ગણે હોય. પણ તે ભાવ તો કેવળી જાણે કે આ જીવ ભરી છે કે અભવી છે. મારે અભવીને હામસ્થ જાણી શકે નહિ, તેમજ અભવી પોતે એમ ન જાણે જે હું અભવી છું. તેમજ અભવીને એવો વિચાર પણ ન થાય કે હું ભરી હોઇશ કે અભવી હોઇશ, સાખ આચારાંગ સત્રના અધ્યયન પાંચમાના પાંચમા ઉદેશાની ટીકામાં છાપેલા આચારાંગ બાણુવાગાના પાંચે ૨૮૧ મે-ભાષામાં કહ્યું છે કે-અભવને હું ભવ અથવા અભવ છું એવી શંકા ન સંભવે. તથા પાંચે ૩૮૪ મે-ટીકામાં કહ્યું છે કે-મનવ્યવસ્થાદિ મન્યામવ્ય શંકાયા અમાવાદિતે માવઃ એટલે અભવીને એવી શંકા ન થાય, કે હું ભરી હોઇશ કે અભવી હોઇશ. એ વિચાર ભરીને હોય અભવીને ન હોય. પણ તે નવમા પૂર્વની ત્રીજી આચાર વલુ મુખીનું અથવા અગીયાર

અંગનું જ્ઞાન મેળવી શકે. અને તેના બોધથી ધણી સમ્યક જીવોનું દુઃખ લેદાય તેવો બોધ પણ આપી શકે કે તે બોધથી ધણું જીવ વંચાય પામી મોક્ષમાં પણ જઈ શકે. જે બોધ અમલી આવે તે કાંઈ તેના ધરનો નથી, પણ સૂત્રજ્ઞાનના ધરનો છે. અને સૂત્રજ્ઞાનની ઉત્કૃષ્ટી આરાધના કરનાર સમ્યક જીવો હોય; તેથી એમ સંભવે છે કે, અમલીના જુગલેના મોક્ષ જાય.

પ્રશ્ન ૩૭—અમલીને તિનાણું તારવાણું પડ નથી, માટે તે તરી શકે નહિ તો બીજાને તારી કેમ શકે ?

ઉત્તર—તિનાણું તારવાણું પડ તો એક તીર્થંકર મહારાજનેજ હોય છે. સૂત્રમાં તીર્થંકર સિવાય બીજા કોઈ પણ કાણુને એ પદ કહેવ નથી. પણ જે જે જીવનું તરવું થાય છે તે તો જ્ઞાન, દર્શન, આદિત્રની ઉત્કૃષ્ટી આરાધના કરી શકે તેનેજ થાય છે અને તેજ મોક્ષ રૂપ મેળવી શકે. તે શક્તિ સમ્યક જીવને હોય છે, અમલીને એ શક્તિ નથી; તેથી તે તરી ન શકે. પણ તેની પાસે રહેલા જ્ઞાનથી તે જ્ઞાનના મહણુ કરનારા સમ્યક જીવ તરી શકે એમ સંભવે છે.

પ્રશ્ન ૩૮—અમલીને સમકિત નહિ તો તેના શિષ્યને સમકિત કે તેની સદ્ગુણ કયાથી હોય ?

ઉત્તર—અમલીને નિશ્ચય સમકિત નથી, પણ અંધાર તેને વ્યવહારથી દીપક સમકિત કહે છે. જેમકે રાત્રિ તો અંધારી છે, પણ દીપક મૂકવાથી આખા ઘરમાં પ્રકાશ કરે ને પદાર્થ તમામ જોવામાં આવે તે કોને જોવામાં આવે ? બીજા પુરૂષને, પણ દીપક ધારક જે દીપી તેને તો અંધારજ છે. તેમ દીવી રૂપ અમલી, તેને અજ્ઞાનરૂપ અંધારજ હોય. એટલે પહેલે જુગલે છતાં સૂત્રજ્ઞાન રૂપ દીપક પ્રગટવે જ્ઞાન, દર્શન, આદિત્ર, મોક્ષ રૂપ પદાર્થ, બીજા પુરૂષ રૂપ શિષ્યોને દર્શાવ થાય અર્થાત્ અમલી પાસે રહેલું સૂત્રજ્ઞાન તે ભરી જીવને ઉપયોગી થાય, તેને પ્રકાશ કરે, પણ અમલી રૂપ દીવીને તો અજ્ઞાન રૂપ અંધારજ રહે. માટે અમલીના જુગલેના મોક્ષ જાય તેમાં અટકાવ નહિ. તો પછી સમકિતનું તો કહેવુંજ શુ. ?

કાણાંજી કહે ૪ થે—ઉદ્યે-બીજે ચોભંગીમાં કહ્યું છે કે ૧ એક, પોતે તરે ને બીજાને તારે. (૨) એક, પોતે તરે ને બીજાને ન તારે. (૩) એક, પોતે ન તરે અને બીજાને તારે. (૪) એક, પોતે ન તર ને બીજાને ન તારે. આ ચોભંગીમાં પહેલે ભાગે તીર્થંકર ૧, બીજે ભાગે જિનકાલી પદિમાધારી ૨, ત્રીજે ભાગે અમલી તથા દુર્ભરી; પોતે મોક્ષ ન જાય તેના

જુએલા મોક્ષ જાય ૩ થાયે જાગે મિથ્યાદષ્ટી અસંજ્ઞી બને પશુનું
પોતે તરે નહિ ને જીવને તારે નહિ.

અભવીના જુએલા તેના બોધથી જો ભવી દીપ્તા હો તો સમક્ષિત પશુ
પામે અને મોક્ષ પણ જાય, એ શક્તિ પોતાના આત્માના દાયોપચયની છે.

પ્રશ્ન ૩૯.—અભવી સંયમ આરાધી નવગ્રેયકમાં જાય છે. તો
તેનાં પચ્ચખાણ કે દુઃપચ્ચખાણ? તેનું મરણ તે પંડિત મરણ કે બાલ
મરણ? તેને અકામ નિર્જરા કે સકામ નિર્જરા?

ઉત્તર—અભવી વ્યવહારથી સંયમનો આરાધક છે, પણ નિસ્કલ્પથી
જ્ઞાન દર્શનનો આરાધક નથી. માટે જે પચ્ચખાણ છે તે સંયમ છે, માટે
વ્યવહારથી તેનાં સુપચ્ચખાણ સમજાય છે, અને સ્વયમધારામાં આરાધક
પટે (સંધારાદિક કરી) મરે, માટે વ્યવહારથી તેને પંડિતમરણ પણ સંભવે.
અને નિર્જરા આશી તો અકામ નિર્જરાજ સંભવે છે, કારણકે અભવીને
ભવ ઘટવાપણું નથી. સકામ નિર્જરાથી ભવ ઘટે છે, તે સમક્ષિતને લઇને
છે. તે શુણ્ણ અસંજ્ઞીમાં નથી, માટે અકામ નિર્જરા સંભવે છે. તરવેકેવળી-ગમ્ય.

પ્રશ્ન ૪૦.—પહેલાં શુણ્ણાણી નિરવય કરણી આજ્ઞામાં કે
આજ્ઞા બહાર?

ઉત્તર—વીતરાગ ભાષિત કરણી તો આજ્ઞામાં સમજાય છે, અને તે
બાહીર ત્રણસે ત્રેસક પાખંડીના મતની કરણી નિરવય છતાં પણ તેને દુઃખ-
વર્ત્યા કહી છે, દુપચ્ચખાણ પણ કહ્યાં છે, એકંત બાલ કહ્યા છે તે આશી
આજ્ઞા બહાર સમજાય છે.

પ્રશ્ન ૪૧.—કેટલાક કહે છે કે અભવીના ભવી થાય અને ભવીના
અભવી થાય તેનું કેમ?

ઉત્તર—એ વાત તદ્દન ખોટી છે, ત્રણ ઠાગમાં બની નથી અને જો
પણ નહિ કે અભવીના ભવી થાય, અને ભવીના અભવી થાય. એ કંઈ
કોઈના કાર્ય-થયા નથી, તેમ કેઈ-કાર્ય કર્મ કરવાથી થતા પણ નથી, ભવી
અભવી તો સ્વાભાવિક છે. ભગવતીજના ૧૨મા શ્લોકના બીજે ઉદ્દેશે
જ્યાંતિ જાઈએ ભગવંત મહાવીરને પૂછ્યું કે મહારાજા! ભગ્ય જીવ સ્વભાવે
કે પરિણામે? ત્યારે ભગવંતે કહ્યું કે હે જ્યાંતી! ભગ્ય - જીવ સ્વભાવે
પરિણામા, એટલે ભગ્ય અને અભગ્ય સ્વભાવે જ છે પરિણામે નથી, એટલે
અનુકં કાર્ય કરવાથી ભગ્ય કે અભગ્ય થાય છે તેમ નથી. પણ આ બે વર્ગ

તો અનાદિ સિદ્ધ છે. ત્રણ કાળમાં ભવ્ય દળી અભવી ન થાય અને અભવી દળી ભવી પણ ન થાય એ અનાદિ વ્યવહાર છે.

પ્રશ્ન ૪૨—અભવી અને ભવીમાં તફાવત શો કે ભવીનો અભવી ન થાય, અને અભવીનો ભવી ન થાય તેનું કારણ શું ?

ઉત્તર—તફાવતમાં કેટલાક એમ કહે છે કે—સિદ્ધતા જીવ વિના, ભાકીના તમામ જીવના અસંખ્યાતા આત્મપ્રદેશ કર્મે કરી અવશયેષ્ટા છે. તેમાં આઠ રૂચક પ્રદેશ તમામ ભવ્ય જીવના આવરણ રહિત ઉઘાડા છે, અને અભવ્યના આઠે રૂચક પ્રદેશ આવરેલા છે. એમ રૂચક પ્રદેશમાં તફાવત જણાવે છે. પણ તે વાત, કોઇ સૂત્ર પાઠે નથી, તેથી તે વાતને કોઈ કબૂલ કરે અને કોઈ કબૂલ ન પણ કરે.

પ્રશ્ન ૪૩—ભવી, અભવીના, પટાંનર માટે સૂત્રમાં કોઈ એવો ખુલાસો છે કે તે વાત બધા કબૂલ કરે ?

ઉત્તર—છે ખરો, સાંભળો, સમવાયાંજમાં ૮૮ મા સમવાયાંજે કશું છે કે—ભવ્ય જીવને મોહનીય કર્મની અઠ્ઠારીયો પ્રકૃતિયો સત્તામાં રહી છે. અને અભવીને સમકિત મોહનીય તથા મિશ્ર મોહનીય એ બે વરજીને ૨૬ પ્રકૃતિયો સત્તામાં છે. આનો પરમાર્થ એ છે કે દર્શન મોહનીયની ત્રણ પ્રકૃતિ કહી છે. તેમાંની ભવોને ત્રણે છે ને અભવીને એક મિશ્રાત્વ મોહનીયજ છે. સમકિત મોહનીય અને મિશ્ર મોહનીય એ બે પ્રકૃતિ તો અભવીને મૂળેજ છે નહિ. તો પછી એવો સવાલ કયાથી ઉઠે કે દર્શન મોહનીયનું આવરણ ખસે તો સમકિત પ્રગટ થાય. માટે અભવીને સમકિત પ્રાપ્ત થવાની શક્તિ મૂળધોજ નથી. અને ભવીને તે શક્તિ છે ભારી અસવોમા આટલો તફાવત સૂત્ર પાઠે કહેલ છે.

૧૧ી નંદીજી સૂત્રમાં ૫૪ ભવી અભવીના તફાવત આ પ્રમાણે જણાવ્યો છે કે—મત્તસિદ્ધિયસ્સ મુય સારથ સપગ્ગવસિય, અભવોને દ્વેગ્ગસ મુયં અગાહમં અપગ્ગવસિયં. ભવ્ય જીવનું સૂત્રજ્ઞાન આદિ અંત રહિત કશું છે, અને અભવીનું સૂત્રજ્ઞાન અનાદિ અનંત કશું છે. એટલે ભવ્ય જીવના મતિ સૂત્રજ્ઞાનની આદિ હોય છે, અને અત પણ હોય છે. મનિશૂન અજ્ઞાનમાયા મતિશૂન જ્ઞાન થાય તે આથી અધિક, અને મનિશૂન જ્ઞાનમાયા કેવળ જ્ઞાન થાય તે આથી અંત કહેલ છે. અભવીનાં મતિ શૂન જ્ઞાન (અજ્ઞાન) ની આદ અંત છે નહિ. ક્યારે પૂડીયે ત્યારે મતિ અને શૂન એ બે અજ્ઞાન હોય. પણ ત્યારે મતિશૂન એક જ્ઞાન હોયજ નહિ. અને સૂત્રમાં ૫૪ કશું છે કે અભવીને

ત્રણ અજ્ઞાનની ભજના અને એ અજ્ઞાનની નિયમા અને ભરીને પાંચ જ્ઞાનને ત્રણ અજ્ઞાન એ આઠની ભજના. અર્થાત્ ભરીને જોગમાં જોઈમાં કાં જે જ્ઞાન હોય કે, કાં જે અજ્ઞાન હોય. અને અભવીને તો સદાય ત્યારે પૂછો ત્યારે જે અજ્ઞાન તો હોયજ, એમ ભગવતી સૂત્રના હમા શતકના બીજે ઉદ્દેશે કહેલ છે. એ ભવી અભવીનો તદ્દાવત સૂત્રના ન્યાયથી કહેા.

પ્રશ્ન ૪૪—અભવી કેટલું જ્ઞાન મેળવે? અર્થાત્ અભવીને કેટલું જ્ઞાન હોય ?

ઉત્તર—આજુ તરફથી છપાયેલા નંદીજી સૂત્રના પાને ૩૬૬માં કહ્યું છે કે અભવ્યસિદ્ધીયાનું મતિ સુત અનાદિ અનંત છે. અભવ્ય જીવ જે ઉદ્દેષ્ટો ભણે તો ૧૦ પૂર્વ કાંઈ એક ઉણા ભણે તે ઉણા કેમ ભણે તે કહે છે. દશ પૂર્વનો ભણેલો નિશ્ચય સમકિત પામી મોક્ષ જાય. અને પાછો પડે તો શુદ્ધ પક્ષી થાય અને દેસુલો અર્દ્ધપુષ્પજ સંસારમાં રહે તે નિયમા ભવ્ય જીવજ હોય. અને કુચ પક્ષી ભવ્ય જીવ થાય તે ઘણામાં ઘણો દશ પૂર્વ ઉણાં ભણે, તે સમકિત દુસ્થી વિના પાછો પડે. અને અભવ્ય જીવ છે તે તો સદાય કુચપક્ષી મિથ્યાકથી છે, માટે દશ પૂર્વ પૂર્ણ ન ભણે, કાંઈ એક ઉણાં દશ પૂર્વ ભણે, પાછો પડે, અનાદિ સંસારમાં રહે. એમ નંદીજીની પર્યાયમાં કહેલ છે. અને કેટલાકની એમ પણ માન્યતા છે કે અભવીને અગીયાર અંગનુંજ જ્ઞાન હોય એથી વધારે જ્ઞાન હોય નહિ. પણ મૂત્ર પાકે ખુલાસો નહિ હોવાથી એ વાત બહુસૂત્રીગમ્ય છે.

પ્રશ્ન ૪૫—કેટલાક કહે છે કે-ચૌદપૂર્વો દેશે ઉણા પડીને નરક નિગોદમાં જાય છે. અને તેને માટે એમ જણાવે છે કે-એક દેશે ઉણું એનું ચૌદ પૂર્વધારીનું જ્ઞાન તે એક મૂળ વસ્તુના જ્ઞાન સિવાય બીજું બધું બહુનાર થયું; પણ દેહ દેવજમાં રહેલો સાધ્યત પદાર્થ જાણનાર ન થયું. માત્ર મૂળવસ્તુનું જ્ઞાન ન મળ્યું એટલીજ ઉણપે તેનું ચૌદ પૂર્વનું બાકીનું જ્ઞાન નિષ્ફળ થયું. વગેરે શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર બીજી આવૃત્તિ પાને ૧૬૩ એ લખ્યું છે. તો “ ચૌદ પૂર્વધારી ” કાંઈક જ્ઞાને ઉણા એવા અનંત નિગોદમાં લાસે, અને જ્યન્ય જ્ઞાનવાળા પણ અધિકમાં અધિક પંદર ભવે મોક્ષ જાય. અને વળી એમ પણ લખે છે કે-જે વસ્તુ ગ્રાસ કરવા ચૌદ પૂર્વનું જ્ઞાન જાને બોધ્યું છે તે વસ્તુ ન મળી તો પડી ચૌદ પૂર્વનું જ્ઞાન અજ્ઞાન રૂપજ થયું. આ વાત સત્ય છે કે કેમ ?

ઉત્તર—જે વાત જાંધ બેસતી નથી. ઉપરનું લખાણ સૂત્રને તદ્દન બાધક છે. ચૌદ પૂર્વના બહુનારને નંદીજી સૂત્રમાં નિયમા સમકિતી કહ્યું.

છે. અર્થાત્ દશ પૂર્વથી માંડી ઉપસંતના ચૌદપૂર્વી સુધીના નિશ્ચે સમકિ-
તીજ હોય એમ નંદીજ સુત જણાવે છે. એટલે ગમગમના સંબંધમાં અરિ-
હંત ભગવંતના પડપેલા દાદ્યાંગી કે જે-દયેએ દુવાનમંગ ગણિવિદગં વૈદ્ય
પુલ્લિસ સમ્મ મુયં, અભિવ્ર દસ પુલ્લિસ સમ્મ મુયં. તેણે પરમિત્રેયુ મયગા, મેષ-
સમ્મ મુયં. એ પૂર્વે કહ્યા તે, બાર અંગે રૂપ ગાળીની પેટી તે ચૌદ પૂર્વીને
સમશ્રુત છે. અને અભિવ્ર-સંપૂર્ણ દશ પૂર્વીને પણ સમશ્રુત છે. તે શિવા-
ચના નવ પૂર્વ સુધીના જ્ઞાનવાળાને સમશ્રુતની જાણના કહી, એટલે નવ
પૂર્વના બાજુનારતું શ્રુત તે સમ શ્રુત પણ હોય અને મિથ્યા શ્રુત પણ હોય,
કારણ કે, નવ પૂર્વના બાજુવાળા સમદષ્ટિ પણ હોય અને મિથ્યા દષ્ટિ
પણ હોય, પરંતુ સંપૂર્ણ દશ પૂર્વથી માંડી ચૌદ પૂર્વના બાજુનાર તો
નિયમા સમ દષ્ટિજ હોય માટે સમશ્રુતજ કહ્યું. આનો પરમાર્થ એ છે કે-
સમકિત દષ્ટિનું જ્ઞાન તે સમશ્રુત હોય, અને મિથ્યા દષ્ટિનું જ્ઞાન તે મિથ્યા-
શ્રુત હોય.

નંદીજમાં મિથ્યાશ્રુતના અધિકારે પણ એજ કહ્યું છે કે—

મિચ્છં વિદિત્સ મિચ્છતપરિગાહિઆહં મિચ્છમુયં; પયાહં ધેવ સમ્માદિદિત્સ
સમ્મતપરિગાહિઆહં સમ્મમુયં. મિથ્યાશ્રુતનાં જે જે શાસ્ત્રો છે, તે મિથ્યા દષ્ટિએ
અહંણું કરેલાં માટે મિથ્યાશ્રુત હોય, અને એજ મિથ્યાત્વીનાં શાસ્ત્રો નિશ્ચે
સમદષ્ટિ જીવ સમ્બંધત્વે ભાવે અહંણું કરે-તો તેને સમશ્રુત કહીએ.

અહિંયાં તો દશ પૂર્વ તથા ચૌદ પૂર્વનાં બાજુનારને નિયમા સમ-
કિતી કહ્યો છે. વળી તેનું જ્ઞાન સમશ્રુત કહ્યું છે, છતાં ચૌદ પૂર્વનું જ્ઞાન
અજ્ઞાન રૂપ કહેવું તે ભારે પડતું વચન છે; એમ કેમ કહી નહિ કહે ?
અર્થાત્ કહેશેજ.

પ્રશ્ન ૪૬—તો પછી દશે ઉલ્લા ચૌદપૂર્વીનું પડવું કેમ થાય છે ?

ઉત્તર—ઉપરના પ્રશ્નમાં કરેલાં બુલાસા પ્રમાણે ચૌદપૂર્વીનું પડવું
સાબીત થતું નથી. ચૌદપૂર્વી દશે ઉલ્લા હોય કે સંપૂર્ણ હોય પણ તેને
મૂળ વસ્તુનું જ્ઞાન તો સંપૂર્ણ હોય. વિચારે કે માત્ર સમકિત દષ્ટિને મૂળ
વસ્તુનું જ્ઞાન હોય તો પછી ચૌદ પૂર્વીને મૂળ વસ્તુનું જ્ઞાન જે આત્મજ્ઞાન
એટલે દેહ દેવજમાં રહેલો શાશ્વત પદાર્થ જે આત્મા તેનું બાજુવું તે ચૌદ
પૂર્વીને નિઃશંક હોય.

હવે દશે ઉલ્લા ચૌદપૂર્વીને જે પડવું થાય છે, તેનો હેતુ તે લખ-
નારને સમજાવેલો હોય એમ જણાતું નથી, એમ તેઓનાં લખાણપરથી સિદ્ધ

થાય છે. મૂળ પરતુ જે સમકિત કહે કે આત્મજ્ઞાન કહે તે તો તેમને છેજ. પણ પડરાવું કંચુ શું છે તે જાણવું જોઈએ.

ઃ ભગવતીજી સતક ૨૪ મે, ઉ. ૧ લે પાને ૧૫૫૬ મે કહ્યું છે કે—પાર જ્ઞાનવાળો પડી નરકે જાય. જોડે મનુષ્યના હંકમ. ૪ જ્ઞાન હાય. માટે નરકમાં જવાના અધિકારે કહ્યું છે કે—મનુષ્યમાં ચતારિ પાપા તિગિમગાળા મયનાઈ અપીકા—મનુષ્ય.ળં—ચતારિનાનાઈતિ ॥ અથવા વૈ પ્રતિપતિતે કેવાં ચિત્તરખેદરત્તે ॥ “ આહવ જૂળિઠાર—ઝહિનાળ મળવજ્ઞવગાળ આહારય સરિણિ લઢુમં પરિસાડિલા ઉવરજ્ઞરતિ, અને સાખ્યમાં પશુ જોજ પ્રમાણે કહ્યું છે.

તથા પત્તવડાજીના ૩૬ મા પદમાં સમુદ્યાત અધિકારે પણ કહ્યું છે કે—નારકીના જીવે પૂર્વે આહારક શરીર કેટલાં કર્યાં ? તેના ઉત્તરમાં કહ્યું છે કે—કોણે કર્યાં કોણે નથી કર્યાં. જેણે કર્યાં તેણે જ્યન્ય ૧ અને ઉત્કૃષ્ટાં ૩. જોડે પૂર્વે ૧, ૨, ૩ વાર આહારક શરીર કરેલા નરકમાં હોય, અને તે ચોઠ પૂર્વધારી કે ચાર જ્ઞાનવાળા હતા જોમ નિશ્ચય થયું.

ચોઠપૂર્વીને ચાર જ્ઞાન હોય છે, અને ચાર જ્ઞાનવંતને વખતે ૧૪ પૂર્વ પશુ હોય છે.

હવે ૧૪ પૂર્વીને જ્ઞાન વિના પડવું કહે તેને પૂછીએ કે તો પડી ચાર જ્ઞાનવાળો કેમ પડે ? તેને તો સમ્યક્ જ્ઞાન હતું. માટે ચાર જ્ઞાનવાળા કે ચોઠ પૂર્વી જે પડે છે, તેના હેતુ પ્રશ્નકારે જણાવેલા અભિપ્રાયથી બીજો છે.

પ્રશ્ન ૪૭—તેના ખરો હેતુ શું છે તે જણાવશે ?

ઉત્તર—હા સાંભળો, ચાર જ્ઞાનવાળા કે ચોઠ પૂર્વીને કોણ જોવા પ્રકારની શંકા ઉત્પન્ન થાય કે તે શંકાનું સમાધાન ન થતાં તેનું આયુષ્ય પૂરું થયે શંકા સહિત મરવું થાય અને તે શંકા જોવા પ્રકારની હોય કે—“સંકાપ સમ્પત્ત નાસર્દ” તે શંકાથી સમકિતનો નાશ થાય, અને મરીને નરકાદિક ગતિમાં જાય.

બીજું કારણ—ઉપરોક્ત જ્ઞાનવાળાને આહારક શરીર પી લખિ હોવાથી તેણે શંકાનું સમાધાન કરવા માટે મહાવિદેક ક્ષેત્રમાં આકારનું પૂતળું મોકલ્યું તે પાતું આવ્યું નથી. તેટલામાં શંકા મરવું થાય તો નરકાદિક ગતિમાં ઉપજે.

વળા ત્રીજું કારણ—ચોઢ પૂર્વવાગાને કોઈ પ્રકારની મદતની શંકા ઉત્પન્ન થઈ તેનો ખુલાસો ચોઢ પૂર્વમાં નથી પણ દ્વિપાદમાં છે, જેથી તેનું સમાધાન ન થતાં શંકામાં મરવું થાય, તો તે શંકા એના પ્રકારની છે કે તેમાં મરવાથી સમકિતનો નાશ થઈ નરકાદિક ગતિમાં ઉત્પન્ન થાય.

પ્રશ્ન ૪૮—ચાર જ્ઞાનવાગા તથા ચોઢ પૂર્વ સમકિતથી પડેલા પત્ર ચારિત્રના પડેલા ન હોય તે નરકાદિક ગતિમાં કેમ ઉપજે? સૂત્રમાં ચારિત્રના વિરાધકને પણ દેવગતિ કહી છે તેનું કેમ? અને નરકગતિમાં ઉત્પન્ન થવાનાં જે ચાર કારણ મહારંભયાએ પ્રમુખ કહ્યાં છે તે માંહેલા કયા કારણને લઈને નરકગતિમાં ઉપજે.

ઉત્તર—તેને તે ચાર કારણ માંહેલા કારણની કંઈ જરૂર ન હોય. પરંતુ સમકિતનો નાશ થવાથી અનંતાનુષ્ઠીની ચોકડીનો ઉદય થાય એટલે પરિણામથી સમકિત અને ચારિત્રના પર્યવનો નાશ થાય એટલે નરકગતિનો ખંધ પડતાં અટકે નહિ. કાંણાગણ સૂત્રના ચે ચે કાણે કહ્યું છે કે—અનંતાનુષ્ઠીની ચોકડીના ઉદયે નરકગતિનો ખંધ થાય છે. માટે ચાર જ્ઞાન તથા ચોઢ પૂર્વના પડેલા નરકગતિમાં સંભવે, તે ઉપરના કારણથી જણાય છે.

એટલે મહત્વ શંકાના કારણથી સમકિતનો નાશ થાય, સમકિતથી પડતા લવને અનંતાનુષ્ઠીના તથા મિથ્યાત્વ મોહનીયના ઉદયથી ચારિત્ર મોહનીયના ઉદયને સ્ત્રીધે સમકિત અને ચારિત્રના ગુણનો નાશ થાય. અર્થાત્ સમકિત અને ચારિત્ર એ બંનેથી પતિત થયેલાને શંકાના સદ્ભાવે નરક નિઃગોહાદિક ગતિની પ્રાપ્તિ થવાનો સંભવ છે. તત્ત્વ કેવળીગમ્ય.

પ્રશ્ન ૪૯—કેટલાક કહે છે કે—અયમુદર્શન, અયમુદર્શન, અવધિદર્શન અને કેવળદર્શન, એ ચાર દર્શન સૂત્રમાં કહ્યાં છે, તેમાં ત્રણ દર્શન તો સૌ કોઈ સમજી શકે તેમ છે, પણ અયમુદર્શનનો અર્થ કોઈ જાણતું હોય એમ જણાતું નથી તેનું કેમ?

ઉત્તર—જેમ અમુએ કરીને દેખવાથી અમુદર્શન તેમ અયમુએ કરીને દેખવાથી અયમુદર્શન, એટલે અમુ વિના બીજી ઇન્દ્રિયોથી જે વસ્તુ જાણવામાં આવી તેનો દેખના જેવો ભાસ થાય જેમકે કોઈ માણસે જૂમ મારી, સાદ પાડ્યો તેને અમુએ કરી દીઠો નથી. પણ શ્રોતેન્દ્રિયથી તેની ભાષા, સાદ કે સ્વર ઉપરથી જણાયું કે ફલાણો ભાઈ બરડે છે, આ સાદ ફલાણનો છે, આ સ્વર અમુક માણસનો છે. વાઈનો છે કે બાઈનો છે. મનુષ્યનો છે કે પશુ પક્ષીનો છે વગેરે તાદૃશ જોવારૂપ જાણવામાં આન્યું, તે અંચમુ-

દર્શન. વળી આપણા વાંચામાં કોઈ માણસે અક્ષર લખ્યા તેને આપણે ભાગ્ય નથી, પણ સ્પર્શ ઇન્દ્રિયથી જાણવામાં આવ્યું છે કે મારા વાંચામાં કોઈ કાઠ્યો. વગેરે દેખતા જેવો ભાગ યાવ તે અચ્યુદર્શન કહેવું છે. વળી અચ્યુદર્શનનો અર્થ આ રીતે પણ થાય છે, કે જેમ ચંદ્રને જોઈને નિર્ભય કરવામાં આવે છે તેમ બીજી ઇન્દ્રિયથી જે જાણવું નિર્ભય કરવામાં આવે, એટલે વસ્તુને વસ્તુ રૂપે સર્વદેશમાં આવે તેને પણ અચ્યુદર્શન કહેવાય.

પ્રશ્ન ૫૦—આ ઠેકાણે કોઈ એમ કહે છે કે—જેમ ચંદ્રને કરીને જોવામાં આવે છે તેમ આત્મા આત્માનું દર્શન કરે છે. એટલે અમુ છતાં ચંદ્રને નહિ પણ આત્મા પોતે આત્માને જોયે તેને અચ્યુદર્શન કહીએ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એ વાત સિદ્ધાંતના ન્યાયે મળે નહિ કારણ કે—શ્રવણમય વગેરે સૂત્રોમાં કંઈકના અધિકારે એ વિષે સારો પુત્રાસો કરેલ છે. અચ્યુદર્શનમાં ધોરિન્દ્રિયથી માંડી પાંચેન્દ્રિયના (નારદી, તિર્થંચ, મનુષ્ય અને દેવતાના) મળી કુલ કંઈક ૧૭ લાલે. તે શિવાયના પાંચ સ્થાવરમા તથા બે ઇન્દ્રિય તેન્દ્રિયથી માંડી ૨૪ કંઈકમાં અચ્યુદર્શન હોય એમ કહ્યું છે.

તે વિષે ઠાણાંજી ઠાણે ૪ થે ઉદેશે ૪ થે જાણુવાળા છાપેલ પાને ૩૩૫ મે કહ્યું છે કે—અથવા વચસ્વિદ્યા યન્ત્ર ઓળા પક્ષપાતંત્રદા વસ્તુ(તરી અવસ્થાદંતરી) ઉદિદંતરી કેવલદંતરી.

ટીકા:—વસ્તુ: સામાન્યાર્થ પ્રદાન મલમલેશ્વરવંદનં વસ્તુદંતરીનં તદ્વન્ત અતુરિન્દ્રિયાદવાડવસ્તુ: સ્પર્શનાદિ સદર્શનર્થેન વેકોન્દ્રિયાદય દતિ.

આનો પદાર્થ એ છે કે અચ્યુદર્શનમાં ૧૭ કંઈક લાલે અને અચ્યુદર્શનમાં ૨૪ કંઈક લાલે. તો શું પાંચ સ્થાવર અને ત્રણ ચિત્તેન્દ્રિય વગેરે સંતરી અસંતરી તમામના આત્માને આત્મદર્શન થયું હશે ? વળી તમારી માન્યતા પ્રમાણે જેને આત્મદર્શન થાય તેને સપ્તઅર્શન થવું જોઈએ, તો શું ચિત્તેન્દ્રિય કંઈકના તમામ શ્રવ સમક્ષિતી છે, એવી તમારી માન્યતા છે ? સૂત્રના ન્યાયે તો પાંચ સ્થાવરના પર્વાસા અપર્વાસા સર્વે, ત્રણ ચિત્તેન્દ્રિયના પર્વાસા અને સમક્ષિતમ મનુષ્યમાં એકલા ચિત્તેન્દ્રિય દતિજ કદા છે, તો સપ્તઅર્શન કે આત્મદર્શન તો હોવાજ ક્યાંથી ? અને અચ્યુદર્શન તે. એ બધામાં કહેલ છે. માટે અચ્યુદર્શનનો અર્થ આત્મદર્શન થોડો નથી; એ વાત સિદ્ધાંતથી સાબીત થાય છે.

પ્રશ્ન ૫૧—મિથ્યાત્વ મોહનીય કોને કહીએ? તેનું લક્ષણ શું?

ઉત્તર—જેના ઉદયથી શુદ્ધ દેવ, ગુરુ, ધર્મની શ્રદ્ધા ન હોય, તેની જોળખાણ થવા ન દે તેને મિથ્યાત્વ મોહનીય કહીએ.

પ્રશ્ન ૫૨—મિશ્ર મોહનીય કોને કહીએ અને તેનું લક્ષણ શું?

ઉત્તર—જેના ઉદયથી શુદ્ધ દેવ, ગુરુ, ધર્મ અર્થાત્ દેવગી ભાવિત ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા ન હોય તેમ દ્રેષ પણ ન હોય, અને અન્ય મતની શ્રદ્ધા પણ ન હોય, તેને મિશ્ર મોહનીય કહીએ.

પ્રશ્ન ૫૩—સમકિત મોહનીય કોને કહીએ? અને તેનું લક્ષણ શું?

ઉત્તર—દર્શન મોહનીયના ક્ષયોપશમથી શુદ્ધ દેવ, ગુરુ, ધર્મની શ્રદ્ધા હોય, પરંતુ સમકિત મોહનીયના ઉદયથી સમકિતમાં અતિચાર લગાડે તેને સમકિત મોહનીય કહીએ.

પ્રશ્ન ૫૪—દર્શન મોહનીય કર્મનો બંધ હેતુ કેવી રીતે થાય?

ઉત્તર—દર્શન મોહનીયની ત્રણ પ્રકૃતિમાં જે પ્રકૃતિનો બંધ નથી. એક મિથ્યાત્વ મોહનીયમાં બંધ પડે છે. તેનો હેતુ તે સંસારનો હેતુ, તેનું કારણ જે હિંસાદિક આશ્રય પાપ કર્મ તેને મોક્ષનો હેતુ કહે, એટલે હિંસા કરી ધર્મ માને તથા એકાંત નયે કરી નિઃકેવળ ક્રિયા ઠહાનુષ્ઠાનથી મોક્ષ પ્રરૂપે. તથા એકાંત નયથી નિઃકેવળ જ્ઞાન માત્રથીજ મોક્ષ કહે, તેમજ એકલા વિનયાદિકથી મોક્ષ કહે (માર્ગી પંથની પેઠે) તથા અરિહંત ભાવિત સમ્યગ્જ્ઞાનદર્શન, ચારિત્રરૂપ મોક્ષ માર્ગમાં પ્રવર્તવાવાળા જીવને કુહેતુ-કુચુકિત કરીને પૂર્વોક્ત મર્ગથી જાદ કરે. તથા તીર્થંકર કેવળીનો અવર્જવાદ બોલે નિંદા કરે. તથા ભલા સાધુની નિંદા કરે. તથા અતુર્વિધ સંઘ સાધુ, સાધ્વી, શાવક, શ્રાવિકાનો સમુદાય તેના શ્રુતજ્ઞાનની નિંદા અવશ હોવના કરે. જિન-શાસનને નિંદે, નિંદાવે. અપચ્ચ કરે, કરાવે. ઇત્યાદિ કારણે મહામિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મ બાધે તે દર્શન મોહનીયનો બંધ હેતુ બલુવે.

પ્રશ્ન ૫૫—ચારિત્ર મોહનીય કર્મનો બંધ હેતુ કેવી રીતે થાય?

ઉત્તર—સંઘમીનાં દ્રવ્ય દેખાડે, અસાધુના ગુણ બોલે, કપાયની દીરણા કરે ઇત્યાદિ કારણે જીવ ચારિત્ર મોહનીય કર્મ સમુચ્ચે બાધે.

પ્રશ્ન ૫૬—શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર દિનીય આવૃત્તિ પાને ૧૬૯ મે કહ્યું છે કે—અગિઆરમેથી લઘુદેવો જોણમાં જોણ: ત્રણ અને ઘણામાં ઘણા પંદર ભવ કરે એમ અનુભવ થાય. અગિઆરમું એવું છે કે ત્યાં પ્રકૃતિઓ

ઉપશમ ભાવમાં હોવાથી મન, વચન, કાયાનો ચોત્ર પ્રબળ—શુભ ભાવમાં વર્તે છે, એથી શાતાનો બંધ થાય છે. અને એ શાતા ઘણું કરીને પાંચ અનુત્તર વિમાનનીજ હોય છે. આનું શું સમજવું ?

ઉત્તર—“ અગિઆરમેથી લયડેલા ” એ શબ્દ મૂક્યો છે, તે લયડેલાનો અર્થ પડવાનો થાય. અગિઆરમે શુલ્કાણે માત્ર બેજ બોલ લાગુ થાય છે કે કાંતો પડે કે કાંતો મરે. અગિઆરમે શુલ્કાણે મરવાવાળાને લયડયો કે પડયો એવો શબ્દ લાગુ થતો નથી. તથાપિ લયડયોનો અર્થ કાંઈ મરવાનો કરે તો તેમના દશવિલા બધને માટે વાંધો નથી. પણ ત્યાં શાતાનો બંધ અનુત્તર વિમાનની શાતા માટે લખે છે, તેમાં વિચારવા જેવું છે. કારણ કે—અગિઆરમે શુલ્કાણે મરવાવાળાની જો કે અનુત્તર વિમાનની ગતિ કહી છે પણ તે ગતિનો બંધ અગિઆરમે શુલ્કાણે પડતો નથી, તે શુલ્કાણે તો આઉખાનો અબંધ છે. અનુત્તર વિમાનનો બંધ તો છૂટે સાતમે શુલ્કાણે પડેલા હોય છે. અને અગિઆરમે શુલ્કાણે શાતા વેદનીયનો જે બંધ પડે છે, તે માત્ર બેજ સમયની સ્થિતિનો પડે છે. પહેલે સમય બાંધે, બીજે સમય વેદ અને ત્રીજે સમય નિર્જરે. શાતા વેદનીય વેદવાનો માત્ર એકજ સમય રહ્યો. તે શાતા અનુત્તર વિમાનમાં કેવી રીતે પહોંચી શકે ? અને લયડેલાનો અર્થ પડવાનો થાય તો અગિઆરમેથી પડેલા અર્ધપુષ્પલમાં જાય એમ લગવડીય વગેરે સૂત્રમાં કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૫૭—અગિઆરમે શુલ્કાણે પહેલેલાને જો અનુત્તર વિમાનનો બંધ છૂટે કે સાતમે શુલ્કાણે પડયો હોય તો તે અગિઆરમેથી પડેલા અનુત્તર વિમાને કેવી રીતે જઈ શકે ? પડેલાને માટે તો અર્ધપુષ્પલ જણાવે છે ?

ઉત્તર—અગિઆરમે શુલ્કાણેથી જો પડવું થાય તો તેના બે પ્રકાર છે, એક આઉખું બાંધેલા અને એક આઉખું નહિ બાંધેલા. તેમાં આઉખું બાંધેલાનું પડવું થાય તો તે છૂટે કે સાતમે શુલ્કાણે અટકી કાઢા કરે અને અનુત્તર વિમાને જાય. અને આમ પણ કહ્યું છે કે—અનુત્તર વિમાનનું આઉખું બાંધેલાનું અગિઆરમે શુલ્કાણે ચડવું થાય તો તેનું અગિઆરમેજ શુલ્કાણે મરવું થાય, એમ બે મત પડે છે. . .

અને અગિઆરમે શુલ્કાણે ચડેલાએ પૂર્વે આઉખું બાંધ્યું નથી. અને પડવું થાય તો તેના પણ બે ભેદ છે: એક અગિઆરમેથી ઉપશમ શ્રેણીથી પરી આડમે શુલ્કાણે અટકી કાપક શ્રેણીએ ચડે તે બારમે જઈ સર્વ મોહ-

નીચ કર્મની પ્રકૃતિનો સ્વય કરી કેવળી થાય. અને એક અગિઆરમેથી પહેલો પહેલો ગુણકાણે જઈ ત્યાં અનેરી ગતિનું આઉણું, બાંધી પડી અર્ધપુણ્યલભાં થયું જાય.

પ્રશ્ન ૫૮—અગિઆરમે ગુણકાણે ગયેલાને અનુત્તર વિમાનની શાતાનો બંધ ન હોય તો તે ઉપશમ ગુણકાણું હોવાથી તેને ઉપશમ લાવધી મળ, વચન, કાયાનો ભોગ પ્રવળ-શુભ ભાવમાં વર્તાવ્યો તેનો ચો લાભ ?

ઉત્તર—અનંતી નિર્જરા થઈ તે લાભ, એટલે છંદે સાતમે ગુણકાણે અનુત્તર વિમાનના આઉખાનો બંધ કર્યો, અને ઉપશમ શ્રેણીએ થકી અગિઆરમે ગુણકાણે ઉપશમ ભાવમાં સંખ્યાતા (૩ થી ૧૫) ભવ ઉપરાંત સંસારની (ભરની) નિર્જરા કરી એ મહા લાભ થયો.

પ્રશ્ન ૫૯—અગિઆરમે ગુણસ્થાનકે શાતા વેદનીયના બે સમયની સ્થિતિથી વધારે બંધ ન થાય તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—કર્મનો બંધ થવાની ભેજ ક્રિયા છે. એક સંપરાયની (બીવીશ ક્રિયા) બીજી ઇશિયાવડીની. હવે સંપરાય ક્રિયામાં સમુચ્ચે આઠે કર્મનો બંધ છે, અને તે ક્રિયા દશમા ગુણકાણા સુધી ઠહી છે. ઇશિયાવડી ક્રિયા ૧૧ મે, ૧૨ મે, ૧૩ મે ગુણસ્થાનકેજ હોય છે. તે અશુભ ભોગ અને કાયાની તમામ પ્રકૃતિએ ના અભાવકે અનુદયને લઇને માત્ર એક હલકામાં હલકી અને પાતળામાં પાતળી, સૂક્ષ્મ બારીક એવી ઇશિયાવડી ક્રિયા કે જેમા એક શાતાવેદનીય કર્મનો બંધ હોય છે. તે પણ માત્ર ભેજ સમયની સ્થિતિનો. પહેલે સમયે બાંધે અને બીજે સમયે ચડી લે. એમ શાતાવેદનીયનો બંધ, વેદન ને નિર્જરાનું ત્રણ સમયનું થક દીઠમા ગુણસ્થાનના બીજા સમય સુધી ફર્પાજ કરે છે. તો બે સમયથી વધારે શાતાવેદનીયનો બંધ નહિ પડવાનું કારણ એ છે કે જેના એક પાતળા તેની ક્રિયા પાંતળી, તેનાં કર્મ પણ પાતળાં અને તેનો બંધ પણ અપસ્થિતિનો અને મંદ. માટે અગિઆરમે ગુણકાણે શાતાવેદનીયનો ભેજ સમયનો બંધ ઠહો છે.

પ્રશ્ન ૬૦—કેટલાક કહે છે કે-શું જીનધર્મમાંજ મોક્ષ છે ? અને જોજી ધર્મમાં મોક્ષ નથી ? પંદર બેઠે સિદ્ધ થયા તેમાં તો કયું છે કે દીર્ઘ સિદ્ધ અને અન્યદીર્ઘ પત્ર સિદ્ધતા તેનું કેમ ?

ઉત્તર—જીન ધર્મના સિદ્ધાંત માનવાવાચા તો તે વાત કમ્બુ કરશે નહિ. સુવચન સુવચન બીજા સુતરકથમાં અપ્યવન બીજે-ગોતમ સ્વામીએ સુચન કરી છે કે-ત્યજે ત્રેલક મનવાચાને નિર્વાણ થાય ? મોક્ષ થાય ?

ત્યારે ભંગવંતે કહ્યું છે કે—નિર્વાણ ન થાય—મોક્ષ ન જાય. વગેરે ઘણી બાબત લખી છે. સૂયમદંત સૂત્ર વાંચનાથી અન્ય ધર્મમાં મોક્ષ છે કે નથી અને કોઈ ધર્મમાં મોક્ષ છે, તેનાં હેતુ કારણો તમામ જણે જાણ્યા.

હવે “તીર્થ” સિદ્ધિ, અન્યતીર્થ સિદ્ધિ” તે જોઈએ છે. પણ તે કેટલાંકે તો “તીર્થસિદ્ધિ અતીર્થસિદ્ધિ” એમ કહ્યું છે એનો અર્થ એ છે કે—તીર્થ કરને કેવળ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવકા રૂપ આર તીર્થનું સ્થાપન કર્યા પછી જે સિદ્ધિ થયા તેને તીર્થસિદ્ધિ કહીએ. અને તીર્થ સ્થાપના પહેલાં જે સિદ્ધિ થાય—મહાદેવી માતાવત્—તે અતીર્થ-સિદ્ધિ કહીએ. એવો સૂત્રનો મત છે.

પ્રશ્ન ૬૧—તો પછી અન્યલિંગ તથા ગૃહસ્થલિંગ સિદ્ધિ કદા છે તે કેમ?

ઉત્તર—અન્યલિંગને ગૃહસ્થલિંગમાં ભાવ સ્થાપિત આવે અને દાષક એવીએ થઈ તો મુખેથી સિદ્ધિ થાય. અન્યલિંગમાં અમોચાનો અધિકાર ભગવતીજના નવમા શતકના ૩૧ મે ઉદ્યે સ્વસ્તર ભગવતે કહી બતાવ્યો છે. તેમાં યોદ્ધા તથા પુત્ર છે કે—એણે કેવળીશાસિન વીતતાગ ધર્મ કોઈ વખત સાંભળ્યો નથી. એવા કોઈ જીવે અન્ય મતની પ્રવચ્ચા શ્રદ્ધા કરી છે. ને તે છક છકનાં પારણાં કરતો, આતાપના લેતો, બદ્ધિ અને સરળ સ્વભાવી હોવાથી તેને વિભંગજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, અને તેથી તેની દ્રષ્ટિ તમામ મત જોવા ઉપર ગઈ. તેમાં તમામ મત સારંગીને સપરિમતી જોવામાં આવ્યા, અને એક વીતતાગ ધર્મ નિરાશનીને નિષ્પરિમતી જોયો, તેથી તેની દ્રષ્ટિ ત્યાં કરી અને મોક્ષ માર્ગના સાધન રૂપ સત્ય ધર્મ માન્યો. તેથી મિથ્યા દ્રષ્ટિમાંથી સમ્યક્દ્રષ્ટિ થઈ અને વિભંગમાંથી અવધિજ્ઞાન થયું, અને પદિજ્ઞાનની પાસાં મુખરની ગઈ. તદાવર્જિત કર્મનો સંયોગરૂપ થતો અર્થે તેમ તેમ અવધિજ્ઞાન વૃદ્ધિગત થયું ગયું. અને તેમાંથી દાષક ભાવ, દાષક સમકિત, યથાજ્ઞાત સ્થાપિત અપૂર્વ કરણ, શુકલ ક્ષાન, કેવળ જ્ઞાન ને કેવળ દર્શન ઉત્પન્ન થયું. એટલે તો અન્યલિંગનો છે, પણ બાક સ્થાપિત પ્રગટ થવાથી કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, અને તેજ વેદમાં મરી સિદ્ધિ થાય તેનું નામ અન્યલિંગ સિદ્ધિ કહીએ.

અને મહાદેવી માતા દાષીની અંજાતીએ જોડા થતાં અંતગત કેવળી થયા અને મોક્ષ મળ્યાં તે ગૃહસ્થ લિંગ સિદ્ધિ થયાં, એવો અર્થ થાય છે.

પ્રશ્ન ૬૨—અસોચા કેવળી અન્ય લિંગમાં રહે ત્યાં સુધી આહાર પાણીનું કેમ કરે ?

ઉત્તર—આયુષ્ય થોડું હોય તો આહારાદિક ન કરે અને કેવળ ચર્ચાએ વિચરે.

પ્રશ્ન ૬૩—અસોચા કેવળી, ઉપદેશ આપે કે નહિ ?

ઉત્તર—જ્યાં સુધી અન્ય લિંગમાં હોય ત્યાં સુધી ઉપદેશ ન આપે પણ પુછ્યાનો ઉત્તર આપે

પ્રશ્ન ૬૪—અસોચા કેવળીનો અર્થ શું ?

ઉત્તર—પૂર્વે કોઈ વખત કેવળી પડ્યો ધર્મ સાંભળ્યો નથી ને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય તેને અસોચા કહ્યા છે.

પ્રશ્ન ૬૫—પૂર્વે શબ્દ કહ્યો તે આ ભવ આશ્રી પૂર્વે કે આખા સંસાર આશ્રી પૂર્વે કેવળી પડ્યો ધર્મ સાંભળ્યો નથી ?

ઉત્તર—કોઈ આ ભવ આશ્રી કહે છે, ને કોઈ આખા સંસાર આશ્રી કહે છે; પણ વિશેષ ભગવાન તો સંસાર આશ્રી ગણાય. કે કોઈ પણ ભવમાં ધર્મ સાંભળ્યો નથી. તથાપિ પૂર્વોક્ત (ભગવતીજીમાં કહ્યા) પ્રકારે કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય ખરું.

પ્રશ્ન ૬૬—કેટલાક કહે છે કે આજ પંચમ કાળમાં સિદ્ધાંતમાં કદા પ્રભાણે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા ભેવામાં આવતાં નથી, તેનું કેમ ?

ઉત્તર—ઉપરોક્ત ભાષાના બોલનાર પ્રત્યે પૂછવું કે—તમે સિદ્ધાંત માનો છો કે કેમ ? જે માનતા હો તો ભગવતીજી ચ. ૨૦ મે, ઉ. ૮ મે કહ્યું ॥ કે, માર્ગ શાસન ૨૧ હજાર વર્ષ સુધી ચાલ્યો. તો અહો દેવાનું પ્રિય ! જે આ કાળે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા નથી તો શામ્લન કોની ઉપર ચાલ્યો ? વળી ભગવતીજી ચ. ૨૫ મે ઉ. ૬ કે તથા સાતમે ભગવતે પંચમા આરામાં જન્મ આશ્રી જે સંજ્ઞાને ત્રણ નિયંત્ર કહ્યા છે. તો પંચમા આરાના છેડા સુધી ભગવંતનું તીર્થ ચાલ્યો અને સમાધિક ચારિત્ર તથા છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર એ બે ચારિત્ર પણ પંચમા આરાના છેડા સુધી લાક્ષણે, તેમજ બહુચ, પ્રતિસેવના પણ તેની સાથેજ હોય અને હાલ વર્તમાન કાળમાં પણ સંભવે છે. માટે અનાદ્ય વચન—નહિ બોલવા યોગ્ય વચન. અર્થાત્ નાસ્તિકપણું વચન બોલી આત્મને શા માટે ભારે કરવો જોઈએ ?

પ્રશ્ન ૧૭—ત્યારે કેઈ કહે કે—હાલ વર્તમાન કાળના સાધુ સિદ્ધાંતમાં કદા પ્રમાણે વર્તે છે કે કેમ ?

ઉત્તર—અહો ! દેવાનુપ્રિય ! હલુકર્મી જીવ હોય તે તો સિદ્ધાંતમાં કદા પ્રમાણેજ વર્તવાનો કામી હોય. અને આત્માર્થી નૈન મુનિઓ સિદ્ધાંતને અનુસરીનેજ વર્તે, પરંતુ ભગવદીજી શ. ૭ મે લ. ૧ લે કહ્યું છે કે—જે પ્રમાણે સૂત્રમાં કહ્યું છે તેજ પ્રમાણે વર્તવાવાળાને ઇરિયાવદી ક્રિયા કહી. અને સૂત્રમાં કહ્યું છે તે પ્રમાણે વર્તી ન શકે તેને માટે સંપ્રસાદ ક્રિયા કહી. તો વિચારો કે—આ વાક્ય કાંઈ પંચમ કાળનેજ લાગુ નથી, આ તો સર્વ કાળને લાગુ છે. કારણ કે તીર્થંકર છતાં પણ જોય ક્રિયાવાળા મુનિ કદા છે. વગી ઇરિયાવદી ક્રિયાના ધણી તો ૧૧ મા-૧૨ મા અને ૧૩ મા એ ત્રણ શુદ્ધકાળાવાળા છે, અને સંપ્રસાદ ક્રિયાના ધણી અગિઆરમાથી નીચલા શુદ્ધકાળાવાળા છે. અને ભગવતે સાધુપણું છૂટા શુદ્ધકાળાથી માંડી ૧૪ મુખી કહેલ છે. વગી ઇરિયાવદી ક્રિયાવાળાને એક યથાખ્યાત ચારિત્રજ હોય. અને સંપ્રસાદ ક્રિયાવાળાને નીચલાં ૪ ચારિત્ર હોય. તેમાંનાં પહેલાં બે ચારિત્ર પાંચમા આરાના ઉડા મુખી ભગવતે કહ્યાં છે. અને પાંચે ચારિત્રે તથા છએ નિષંકે ભગવતે સાધુ કદા છે. માટે આજ પંચમ કાળમાં સાધુ જોવામાં આવતા નથી એવું માનવું ભૂલ ભરેલું છે, એવાં વાક્ય આત્માર્થી જીવે કહેવાં નહિ. એવાં વાક્ય કહેવાવાળાને ભગવતે દશાશ્વત્સકંધ સૂત્રમાં અક્રિયાવાદી કહેલ છે. અને અક્રિયાવાદીને પૂર્વ ભવનું ફળ ધણુંજ માડું કહેલ છે. જોડને નિર્ણય કર્યો.

પ્રશ્ન ૧૮—કેટલાએક, સાંપ્રત કાળમાં સાધુને અતિચારાદિક દોષ લાગતા દેખીને સાધુપણામાં શંકા ધરે છે. ને કહે છે કે, હમણાં સાધુપણું ક્યાં પળે છે ? તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એવી શંકાથી સાધુપણાની નાસ્તિ માનવી તે તો અબ્યક્તવાદીનેા મત ગણાય. અતિચારાદિક દોષને આગળ કરી હમણાં સાધુપણું કય પળે છે ? એવી ભાષા જોલનારને શીઠાણુંજ સૂત્રના નવમા કાણામાં કહ્યું છે કે—જે એમ કહે તે ચારિત્ર લેહની વિકથાના કરનાર છે. વગી સાધુપણામાં શંકા વેદ તેને ત્રીજે કાણે અહિંયા અણુકાયે કદા છે. વગી શ્રીજ્ઞાતા સૂત્રમાં મોરલીના ઈંડાને ન્યાયે જે પંચ મહામતમાં શંકા વેદે તે પરલોકને વિષે ચાર સંધમાં હેલણા પામે અને પરભવે સંસારનાં અનંતાં દુઃખ પામે એમ કહ્યું છે.

વળી શ્રીજગવતીજી સુત્રનાં શબ્દ ૨૫ માના ઉં ૭ મામાં ઉદેશકાર-
નીય ચરિત્રનો વિરહકાળ જ્યન્ય ૬૩ દગ્ધર વર્ષનો કહ્યો, તે ન્યાયે પંચમે
આરો પૂરો થયે તે દિવસ સુધી અપુષ્પ રહેવું જણાય છે. વળી શ્રીજગ-
વતીજી સુત્રના વીશમા શતકના ૮ મા ઉદેશમાં મદાતીર રવામી મુનિએ
ગળા પગી ૨૧ દગ્ધર વર્ષ સુધી સાધુ, સંધ્વી, જાવક, શાંતકા, એ ચાર
વીર્ય વ્યાજયે તેથી દગ્ધા તો સાધુ છે. ૪.

પ્રશ્ન ૬૬--અર્ધ કેટલાએક એમ કહે છે કે ભરત રોત્રમાં સાધુ છે
તો ખસા, પણ અર્ધિયાં દેખાતા નથી તેનું કેમ ?

ઉત્તર--જો અર્ધિયાં સાધુ નથી તો આવક ઠેના પ્રતિજોષિતા દોષ ?
અને એ પ્રત્યક્ષ આર્થ દેખાય છે કે, અનાર્થ ? અનાર્થ છે તો નીનનાં મુત્રો
કયાથી ? અનાર્થમાં આવક કયાંથી ? ઉત્તમ ભતિ વાળિયા--પ્રાક્રમ્ય કયાંથી ?
અને જો આર્થ દેશ છે તો આર્થમાં સાધુ કેમ નહિ ? બીજા કયા દેશ
આર્થ છે ? તે દેખાડો. તથા શ્રીગૃહતત્કરૂપ સૂત્રમાં સાધુને વિહાર કરવાની
દિશા બતાવી છે કે, પૂર્વે અંગદેશ અંધા નગરી, દક્ષિણે કાયાંગ્રી નગરી,
પશ્ચિમે મથુરા નગરી તે સિંધની ધરતી; અને ઉત્તરે સાવર્ધી નગરી તે
લાહોરની ધરતી. એ ધરતી ઉપશંત જવું નહિ. જાણ તો જ્ઞાનાદિ ત્રણનો
નાશ થાય. એ ન્યાયે તો આ દેશમાંજ સાધુ છે. બીજે ઠેકાણે નથી. કાશી
હયે તે વિચારી જોશે.

પ્રશ્ન ૭૦--કેટલાક એમ કહે છે કે-સાધુને સૂત્રમાં ત્રીજે પહોરે
ગૌચરી કરવી કહી છે. તો આ કાણે તે પ્રમાણે જોવામાં આવતા નથી
તેનું કેમ ?

ઉત્તર--સૂત્રમાં ત્રીજે પહોરે ગૌચરી કહી છે. તે તો ગૌતમાદિ
ઉત્કૃષ્ઠી કરણી કરવાવાળાને માટે કહી છે. અને ત્રીજે પહોરે ગૌચરી કરવી
તે અધિકાઈ છે, પણ પહેલે કે બીજે પહોરે કોઈ ઠેકાણે નિવેધી નથી.
ઉત્તરાધ્યયનના ત્રીશમા અધ્યયનમાં ચાર પહોરના ત્રણ ભાગમાં ગૌચરી
કરવાની કહી છે. શ્રીગૃહતત્કરૂપ સૂત્રમાં ચાર આહાર માંહેલો કોઈપણ
આહાર પહેલા પહોરનો ચોથા પહોર સુધી રાખવો ન કહે, તો પહેલે
પહોરે લાવવાનું તો કયું. એમ શ્રીનિશીથ સૂત્રના દશમા ઉદેશમાં સાધુને
અગમ્યવિત્તીય જનત્યમિષ મળ સંકલ્પે કહ્યું. એટલે સૂર્ય ઉગ્યા પછી અને
આર્યના પહેલાં આહારાદિકનો વૃત્તિ કહી. વળી કહ્યું કે આહારાદિક કરતાં
કે લેતાં શંકા ઉપજી ને સૂર્ય ઉગ્યો નથી અથવા આર્યની મયો છે, એમ જાણે

તો મુખમાં હોય કે હાથમાં હોય કે પાત્રમાં હોય તે તરતજ પડતી રહે. એમ કહ્યું છે; તો ચારે પહેરે આહાર કરવો કદ્યે. વળી બારમે હોયે કદ્યું કે-જે સાધુ પહેલી પોરસીનો વહોરેલો આહાર ચોથી પોરસી મુખી રાખે તો પ્રાયશ્ચિત્ત. એ લેખે પહેલી પોરસીએ વહોરવું કહ્યું. વળી દશવૈકલિક સૂત્રના પાંચમા અધ્યયનના બીજા ઉદ્દેશમાં ગોચરી લાવ્યા, તેથી ન સરે તો બીજી વાર જવું કહ્યું.—તેમજ શ્રીઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના પહેલા અધ્યયનમાં તથા દશવૈકલિક સૂત્રના પાંચમા અધ્યયનના બીજા ઉદ્દેશમાં “કાલેકાલ સમાયરે” ને ગામ નગરમાં ને વખતે ભિક્ષાનો કાળ હોય તે વખતે ગોચરીએ જવાનું કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૭૧—શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના છવીશમા અધ્યયનમાં સાધુની સમાચારીમાં ત્રીજી પોરસીએ ગોચરી કહી છે. તે ઉપરથી એમ જણાય છે કે સાધુને એક વખત જમવું. એમ દશવૈકલિક સૂત્રના છઠ્ઠા અધ્યયનથી જણાય છે કે દુર્ગ મંથં વં મોર્ગં એક વખત સાધુ લોભન કરે એમ કહ્યું છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—આ વિષેનો ઉપરના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં કેટલોક ખુલાસો થઈ ગયો છે કે સમગ્ર સાધુને માટે એકાંત પક્ષે એવો પ્રતિબંધ નથી કે સર્વ સાધુને ત્રીજે પહેરે ગોચરી કરવી અને એકજ વખત જમવું. એક વખત જમતાં સંતોષ ન થાય તો મુજેથી બીજી વખત જમી તેની મનાઈ નથી. જ્યાં ને ભૂમિમાં ગોચરીનો કાળ હોય તે કાળે ગોચરી કરવાને સૂત્રનું ફરમાન છે. ગૌતમહિંક ત્રીજે પહેરે ગોચરી ગયાનો અધિકાર છે, તો તે એક તો પોતે ઉત્તરથી કરણી કરવાવાળા છે, અને બીજી તરફથી એમ પણ જણાય છે કે—તકાળે મુનિઓનો વિદ્યાર ઘણા ભાગે પૂર્વની ધાતીમાં હોવા સંભવ છે. અને પૂર્વની ધાતીમાં આજે પણ ત્રીજે પહેરે ભિક્ષાનો કાળ હોવાય છે. અત્યારે પણ કાઈ કાઈ સેત્રમાં મુનિઓની ગોચરી મધ્યાહ્ન કાળ પછીની હોય છે; અને કાઈ કાઈ દેશોમાં પહેલા પહેર પછી ભિક્ષાનો કાળ પણ હોય છે. માટે ધીમ ભાર્ગમાં વ્યવહારે બહુલતાએ ચીજ પોરસી ભિક્ષા કરતાં પણ સુત્રકારે પહેલો પહેર નિર્દેશ્યો નથી. તેમ ત્રીજે પહેરે ભિક્ષાધરીવાળાને બીજી વખત આહાર કરવાનો ભાવ ક્યાંથી થાય ? માટે તેને તો એકજ વખત જમવાનો નિયમ હોય. જેને ગોચરીનો નિયમ નહિ તેને આહારનો પણ નિયમ નહિ. આચાર્ય સુવમ્મ ઉત્સર્ગ અને અવસાદ બે માર્ગ કદા છે. તેમાં ઉત્તરથી કરણી કરવાવાળા ગૌતમહિંક જેવા મુનિઓ તથા જિનાદયી સદાય ઉત્સર્ગ માર્ગ આદરે, અને રથવિરકરપી સમ્યક્ સાધુ ઉત્સર્ગ અને અવસાદ બંને માર્ગને અવગંધી અવસર દેખે તેમ કરે.

એ બન્ને માર્ગે ભગવંતની બાજુ ઉઠીને નહિ, તેથી સાધુ બન્ને અવગ્રહ રૂપે તેમ કરે.

પ્રશ્ન ૭૨—કોઈ કહે કે—આગળ સાધુ હતા ને વગડામાં, બાગમાં કે વનમાં કે ખંડેર વગેરેમાં ઉતરતા તે પ્રમાણે અત્યારે કોઈ સાધુ જોવામાં આવતા નથી તેનું કેમ ?

ઉત્તર—તદાકાળે ઉત્કૃષ્ટી કરણી કરવાવાળા તથા જિનકંપી મુનિઓ ઘણા હતા. અને તેઓ તેવા સ્થળે ઉતરતા અને બહુવ્રતાએ સૂત્રમાં જણાવેલ ખંડેર પ્રમુખ જગ્યાઓ પણ તેવાજ મુનિઓને માટે કહેલ છે. સમગ્ર મુનિઓને માટે તો વસ્તી અને વન બન્ને કહેલ છે. જ્યાં મુનિને નિર્દોષ જગ્યા મળે ત્યાં નિષેધ નથી. જો કોઈ એકાંત પક્ષે કહે કે—સાધુ ગામમાં કેમ ઉતરે ? તેના એ ઉત્તર કે—શ્રીભગવતીજી સૂત્રના પંદરમા શતકમાં ભગવંત શ્રીમદ્ધાવીર દેવે રાજગ્રહી નગરી વિશે નાલંદા પાડામાં ચોમાસાં કૃષ્ણાં.—વળી શ્રીઉપાસક દશાંગ સૂત્રમાં શકડાળને પ્રતિજોધવા માટે પોલાશ-પૂરમાં તેના હાટડામાં ઉતર્યા. તથા શ્રી સાંધપસેણી સૂત્રમાં કેશી કુમારે કહ્યું કે ચાર પ્રકારે ધર્મ ન પામે, ચાર પ્રકારે ધર્મ પામે. બાગમાં સાધુ ઉતર્યા હોય ને વાંદવા ન જાય તો, બાગમાં ઉપાશ્રય ઉતર્યા, ઘેર આવ્યા, માર્ગમાં મળ્યા પણ વાંદવા ન કરે તો, ધર્મ ન પામે. અને એ ચારે સવળા કરવાથી ધર્મ પામે. વળી શ્રીજૈનકલ્પ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—જો ઉપાશ્રયમાં ધાન્ય, ઘી, ગોળ, તેલ, દૂધ, દહીં, માખણ ઇત્યાદિ વીખર્યાં હોય ત્યાં રહેવું નહીં, અને ઉંચાં હોય, સુકા કરી હોય ત્યાં રહેવું. ગામમાં રહેવાનું નિષેધનું નથી. બાગ વગેરેમાં ઉતરે તેને અધિક તપ, તે યકી પર્વત, ઉજડમાં રહે તો વિશેષ અધિક તપ છે. પણ ગામમાં રહેતાં હોય કહ્યો નથી. અને જો ચોથે આરે ઘણા બહાર ઉતરતા; તે કાળ અને પરાક્રમના પ્રભાવે, બહાર જગ્યા પણ ઘણી અને નિરવધ હતી, સાધુ મહા સંઘયલુચંત શૂરવીર હતા, શ્રાવક પણ ધર્મી હતા, તે બહાર વાંદવા કરવા તથા ઉપદેશ સાંભળવા પણ જતા; અને સાંપ્રત કાળમાં તો દુઃખમ આરાને પ્રભાવે બહાર જગ્યા પણ થોડી દેખાય છે, સાધુનાં સંઘયલુ મંદ પડ્યાં દેખાય છે, આગળ જેવા શૂરવીર નથી. શ્રાવક પણ અદ્ય ઋદ્ધિવંત ઘણા આગસુ દેખાય છે. ઇત્યાદિ કારણોને લઈને સાધુ ગામમાં રહે છે.

પ્રશ્ન ૭૩—કેટલાક કહે છે કે—સાધુ ગોચરીએ ગયેલાને ગૃહસ્થના પ્રશ્નનાં કે ટેલીનાં કમાડ બંધ હોય તો ઉઘાડીને અંદર જવું કહ્યે નહિ. તેનું કેમ ?

ઉત્તર—દશવૈકલિક સૂત્ર અધ્યયન પાંચમે, ઉદ્દેશે ૧ લે. આથા ઠંટ
મી તેમાં કહ્યું છે કે—કલાદંતોષણોષ્ટિષ્ઠા, ડમ્મદંતેજજાદ્યા. અરમહ (અ. શા.)
માથા વિના કમાડ ઉપાડે નહિ એ લેખે આજ્ઞા માગી કમાડ ઉપાડવું કહ્યે

પ્રશ્ન ૭૪—અમલ સૂત્રના બીજા પાઠમાં ઉપાડ કયા ઉપાડવાયે
કહ્યું છે. તેમાં યોડું અગર પણ ઉપાડવાની ના પાડી છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—જે ના પાડી છે તે અયોગ્ય—ચણીવાસાવાજાં કમાડ ઉપાડવા
આથી ના પાડી હોય એમ સંભવે છે. જો કે ત પછે કોણપણ કમાડ
ઉપાડવાં નહિ એમ હોય તો પછી આજ્ઞા માથા વિના કમાડ ઉપાડવું નહિ
એ વાક્ય દશ વૈકલિક સૂત્રમાં શા માટે મૂક્યું હતું? વળી આચાર્ય સૂત્રના
બીજા મુનસ્કંધના નવમા અધ્યયનમાં ઘરનું બારણું ઢાંક્યું હોય તો આજ્ઞા
માગી જોડું ખુલ્લું ઉપાડવાનું કહ્યું છે. એ લેખે જે કમાડ ઉપાડવાની ના
હતી છે, તે કમાડ એવા પ્રકારનાં હોવાં જોડુંજે કે—જે કમાડ ઉપાડતાં અજ-
યણ થાય, જોડુંજે ઘસડાઇને કમાડ ઉપાડે તેવા હોય અથવા ચણીવાસાવાજાં
હોય, તથા જે કમાડ ઉપાડતાં પોતાને તથા પરજીવને અથવા તો કમાડની
નુકસાની થાય તેવું હોય તો એવાં કમાડને ઉપાડવાની ના પાડી હોય એમ
જણાય છે. બાકીને માટે તો આજ્ઞા માગીને ઉપાડવાની બીચરીના સંજયે
મના હોય એમ જણાતું નથી.

હવે ફોની આજ્ઞા માગવી ? એ કાંઈ સૂત્રકારે જણાવ્યું નથી, પણ
વહેવાર તો એવો હોયો જોડુંજે કે—બનતાં સુધી ઘરધણીની આજ્ઞાથી ઉપાડવું
જોડુંજે. અથવા અગાડથી ઘરધણીએ આજ્ઞા આપી દીધી હોય તોપણ સાધુને
ઉપાડતાં હવડત નહિ. અને અપવાદે જરૂરીયાત કારણે અન્યની આજ્ઞા લઇને
ઉપાડે, પણ આજ્ઞા વિના ઉપાડીને જવાનો વહેવાર નહિ.

પ્રશ્ન ૭૫—કેટલાક કહે છે કે—સાધુ જ્યાં ઉતર્યા હોય ત્યાં તે મક્કા-
નનાં કમાડ ઉપાડવાં વાસવાં કહ્યે નહિ, એમ કહી ચાર સૂત્રની સાથે આપે
છે. તેમાં પહેલી સાથે આવશ્યકની સમજ સૂત્રના બીજા પાઠની, બીજી ઉત-
રાધ્યયન સૂત્રના ત્રીજા અધ્યયનની જે કમાડવાજા ઘરને સાધુ મને કરીને
પ્રાપ્ત નહિ—અર્થાત્ કરે નહિ તથા જુદનુકરણ સૂત્રમાં સાધ્વીને ઉપાડે બારણું
રહેવું ન કહ્યે, અને સાધુને ખુલા બારણું રહેવું કહ્યે.—તેમજ સૂત્રગ્રન્થ
સૂત્રમાં સાધુને ચાર વાનાં વર્ણ્યાં છે. તેમાં કમાડ ઉપાડવાં વાસવાં વર્ણ્યાં
છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર:—આ વચ્ચેનાં બુલાસો ઉપરના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં આવી ગયો છે. ઉત્તરાધ્યયનના ઉપમા અધ્યયનમાં મનોહર ચિત્રામણવાળું ઘર, પુષ્પની માળાઓ વડે ધૂપાદિ સુગંધી દ્રવ્યોએ વાસિત કરેલું, સુગંધના ગરકાવવાળું તથા અનેક પ્રકારના ચિત્રામણોએ સુરોમિત એવાં કપાટ અથવા કમાડ અને ચંદ્રવા સહિત મકાનને સાધુ મને કરીને પણ પ્રાર્થે નહિ—ધૂંછા ન કરે. તેનું કારણ અહિં કમાડ વાસના ઉઘાડવાનો સંબંધ નથી, પણ ધ્વજોના વિકારને છાંડવા માટે વર્જવા કહ્યું છે.—અને પૃથક્ કદમમાં જે કહ્યું છે તે તો સાધ્વી ઉઘાડા બારણે ન રહી શકે અને સાધુને કદિ ખુલ્લાં બારણાં હોય તો રહેવાનો વાંધો નહિ પણ ઉઘાડવાં વાસનાં વર્જ્યાં નથી. વગી તેજ ઠેકાણે—સાધ્વીને ચોગાનમાં રસ્તાને માથે ઉતરવાની ના ઠહી છે. અને સાધુને તેવા ઠેકાણે રહેવા હરકત નહિ, પણ બીજે ન ઉતરવું એમ હોય નહિ. તેમ કમાડ માટે સમજવું. સૂચકાંગ સૂત્રમાં અધ્યયન બીજે—દેવે બીજે—ગાથા ૧૨મી તેમાં કહ્યું કે—સાધુ કમાડનાં બાર ઉઘાડે વાસે નહિ, તે જિનકદ્વી આશ્રી સંભરે છે. કારણ કે અહિં સૂના ધરતી વાત છે, માટે.—વગી તેથી બીજી ગાથામાં પણ સૂર્ય અસ્ત થયે સમ વિષમ સ્થાનકે રહેવું કહ્યું છે. એ જિનકદ્વીના અભિગ્રહ આશ્રી સંભરે છે. (૧) કમાડ, (૨) ધર્મકથા, (૩) તૃણ, (૪) કાળે એ ચાર વાનાં જિનકદ્વીને વર્જ્યાં છે. અને સ્થિતર કદ્વી તે ચારે વાનાં સેવે છે તેને કદ્વી છે.

પ્રશ્ન ૭૬:—કમાડ ઉઘાડવાં વાસવાં જીવની હિંસા થવાનો સંભવ છે, માટે સાધુને ઉઘાડવું વાસવું કેમ કદ્વી? ઉઘાડે વાસે તો પહેલું જત ભાંગે, આમ કેટલાક કહે છે તેનું કેમ?

ઉત્તર:—જો સાધુને ન કદ્વી તો સાધ્વીને પણ ન કદ્વી. હિંસાનો દોષ તો બંનેને સરખો છે. શાસ્ત્રકાર એકને બંધ કરે અને એકને છૂટ આપે એમ તો કદી હોય નહિ. એ કાયદો તો સાધુ આપાને બંનેને સરખો છે. જ્યાં હિંસા દોષ હોય ત્યાં બંનેને વર્જવા યોગ્ય છે. સાધુનું જન ભાગે તો સાધ્વીનું જન પણ ભાંગે. સાધ્વીને કાંઈ પહેલા જતમાં આગાર નથી.

ત્યારે કાંઈ કહે કે—સાધ્વીજીને તો શીવજીના વસણાર્થે કમાડ વાસવાં જોઈએજ, માટે તે કમાડવાગા મકાનનીજ ગવેષણા કરે, અને કમાડ વાસે પણ ખરા એમ સૂત્રનું હરમાન છે. સાધ્વીને ઉઘાડે બારણે રહેવું ન કદ્વી. એમ બોલના પ્રત્યે કદ્વીએ કે—જો કમાડ ઉઘાડવા વાસવાથી પહેલા બહાવતો ભંજ થતો હોય તો સાધ્વીને કાંઈ ચાર મહાવન નથી કે—તે શીવજીના વસણાર્થે ચેતુ જન રાખવાને પહેલું જન ભાંગવું. એવું તો

કદિ હોય નહિ. જો કમાડ ઉઘાડવા વાસવાથી મકાનત ભાંગતું હોય તો આત્મા માગીને ઉઘાડવાનું ફરમાન શા માટે કરે? જો ઉઘાડતાં દોષ નહિ તો વાસતાં પણ દોષ નહિ. સાધીને વાસતાં ઉઘાડતાં દોષ નહિ તો સાધુને પણ દોષ નહિ. સાધુનું મન ભાંગે તો આર્યોશુનું પણ ભાંગે.

આનો પરમાર્થ જો છે કે—સાધુ તો બાગમાં, બગીચામાં કે વન પાટીમાં ખુસા મકાનમાં કે જડયા મકાનમાં ગમે તેવા મકાનમાં ઉતરી શકે, તેમ સાધીશુને તો વસ્તીવાળા મકાનમાંજ પોતાની મર્યાદા જળવાય તેવા મકાનમાંજ ઉતરી શકાય.

હવે સાધુશ જો વસ્તીમાં ઉતરે તો જે ગૃહસ્થની જગ્યામાં ઉતર્યા હોય તે મકાનનાં બારણાં જો રાત્રિએ બંધ ન કરીયાં હોય તો કોઇ ચાર પ્રવેશ કરે અને તેના માત્ર મિલકતને હરી લે તો સાધુ ઉપર અ.રોપ આવે. સાધુથી કાંઇ જોડી શકાય નહિ અને ચારની બાંતિએ સાધુને ઉપસર્ગ થાય. અથવા સરકાર દરબારમાં સાધુને ખડા કરવાનો પ્રસંગ આવે. ઇત્યાદિ ઘણા દોષો ઉત્પન્ન થાય.

તથા મકાનના માલીકને કે રક્ષણને વિચાર ઉત્પન્ન થાય કે સાધુએ બાર દીધાં છે કે નહિ એવી ચંકાએ રાત્રિએ દીવાલતીથી તપાસ કરવા આવે તો સ્નેહકાય તથા અભિકાયનો આરંભ થાય. સાધુએ કદી કમાડ ન વાસ્તાં હોય તો ચોક્કિ પહેરાવાળા ભૂમે પાકે, આસપાસનાં માણસો બગે, ઘણા અસંબંધ સેવાય. સાધુ બગવા ભાલે નહિ. બલ્કે કે ભાલશું તો કમાડ દેહ પડશે. એમ માયા સેવાનો પ્રસંગ આવે. અને કદિ મકાનનો ધણી આવે. બહારથી સાચવણું કે તો સાધુને ઉચાર પાસવણાદિકની બાધાએ સ્તીલાપણું થાય, મહારોગની ઉત્પત્તિ થાય. વગેરે ઘણાં વિપરીત કારણો બની આવે. માટે એવી હકિકિયા ભગવંતની બગાડેલી કદિ હોયજ નહિ, કે સાધુએ કમાડ ઉઘાડવાં વાસવાં નહિ. જો તો જડ કિયાવાદીની સદ્દા હોય તો ભલે. તેમ જોને માટે તો મસાણું કે ખટોરો તો ખુલાંજ રહેલાં છે, તેને આવી ઉપાધિમાં શા માટે પડવું જોઇએ?

પ્રશ્ન ૭૭—એમ પણ સંભાળીએ છીએ કે કેટલાક સાધુ ઉપાશ્રવનાં કમાડ ઉઘાડતા વાસતા નથી, પણ આરીયાં ટાંકાનાં કમાડ ઉઘાડે વાંસે છે. અને જો કે મોટાં કમાડ ઉઘાડવાં વાસવાં નહિ. પણ નાનાં કમાડીયાંને તો વાંધો નહિ. તે તો ઉઘાડવાં વાસવાં કરે. તેનું કેમ?

ઉત્તર—જો કાયદો તો પોતાના ઘરનો ઘડી કાઢ્યો હોય એમ જણાય છે. મહાવીરના ઘરનો એવો કાયદો હોય નહિ કે મોટા કમાડમાં હોય અને નાના કમાડમાં હોય નહિ જો હોય હોય તો બન્નેમાં સરખોજ હોય, અને ન હોય તો એકેમાં નહિ. પણ મોટામાં હોય માનવાવાળા, અને નાનામાં નહિ માનવાવાળાને પૂછીએ કે-કોઈ જાણીને સર્પ મારે તેનું તો મન ભાંગે અને કોઈ આકુલીને કીડી મારે તેનું મન કેમ ન ભાંગે? કોઈ મોટી સ્ત્રીનું સેવન કરે તેનું મન ભાંગે અને નાનીનું સેવન કરે તેનું મન કેમ ન ભાંગે? અર્થાત્ ભાંગેજ.

જો કે નાના કે મોટા કમાડ ઉઘાડવા વાતમાં હોય તો સમજ છે. તે તો સાધુ આર્યા બન્નેમાં છે એકને હોય લાગે, એકને ન લાગે, એકમાં લાગે, એકમાં ન લાગે એવા મુતકારનો મન હોય નહિ પણ સાધુ આર્યાના કલ્પમાં તફાવત હોય. આર્યાને ખુશ મકાનમાં રહેવાનો કલ્પ નહિ, સાધુ ખુશ મકાનમાં રહેવું હોય તો સહી શકે, પણ સાધુ કે આર્યાના કમાડ ઉઘાડવા વાતમાં નિષેધ નથી. હવે કમાડ ઉઘાડનાં વાસનાં કહે અત્યંત પછે કોઈ જીવની વિરાધના થાય તો તેની બન્ને ટંકના પ્રતિક્રમણમાં આ-લોચના કવચથી તે અતિચારના દોષનું પાપ છૂટી જાય છે જેમ ગોચરીએ ગયેલાને વખતે કમાડ ઉઘાડનાં હોય લાગવાના સંભવથી શ્રમણ મુત્રના બીજા પાકની આલોચના સાથે ઇશિયાવદી પડિક્રમવાથી તે દોષની નિવૃત્તિ થાય છે, તેમજ ઉપાશ્રયના કમાડ નાનાં કે મોટાં ઉઘાડનાં વાસનાં લાગેલા પાપનું નિવર્તન જો ટંકનાં પ્રતિક્રમણથી થઈ જાય છે. કોઈ કમાડ ઉઘાડે વાસે નહિ તેની અધિકાંશ છે, પણ પોતાની અધિકતા જણાવવા અને બીજાને દલકા ગણવા જે કાંઈ કરવામાં આવે તે તો આત્માને નુકસાનનું ઠેકાણું છે. માટે દમ્બ, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવનો વિચાર કરી આચારની શુદ્ધિ કરે તો સ્વ પરાના બન્નેના આત્માનું હિત થાય.

પ્રશ્ન ૭૮—કેટલાક કહે છે કે-જો વાગ મુત્રમાં હોય નહિ અને કુશિષ્ટ કથા, વાર્તા, જોડ, સ્તવન કે લાગ વગેરે નવિન બનાવે અને તેનો કથા વાર્તા કરે તે વિકલ્પ સમજવી. તેનું કેમ?

ઉત્તર—અત્યારે ઘણું જોડ, સ્તવન, લાગ, ચાપાઈ વગેરે ગદ્ય મા આવે છે, તે ઘણું સાધુઓના નામથી તથા ઘણી સર્વિઓના નામનાં કે જેનાં મુત્રમાં નામ નિશાન પણ હોય નથી. તેઓના સ્તવ, શીલ્પ, આર્તિ સુત્રાદિ જે કહેવામાં આવે તેને વિકલ્પ કહેવી તે તો ઉદ્ધતાનું વચન અર્થાત્ પોતાને કથા વાર્તા કહેવા આપડે નહિ, શસ્ત્ર લાગે વાચના આપડે

નહિ, દાગોના રાગ જાણે નહિ, અર્થ કરતાં કે સંધી મેળવતાં આવડે નહિ, કંઈ સ્વરનાં ઠેકાણાં ઢોલ નહિ, તેરાઓને કોઈ કથા વાર્તા કે દાગો વાંચવાનું કહે ત્યારે મુંઝાણ થકા પોતાના જવાબ માટે, મને આવડતું નથી એમ નહિ કહેવાના બદલે એ તો વિકથા કહેવાય, એમાં શું સંભવતું છે, એ કહેનારા અને સાંભળનારાને મહાપાપ લાગે છે. મરીને નફે જાય છે કલ્પિત આપઝોડ કથા, વાર્તા કે શસ્ત્ર દાગો સાંભળવામાં શું લાભ છે? સૂત્ર સાંભળો, સૂત્ર વચ્ચે કે જેમાં મહાવાક્યને મહાનિર્જય કહી છે. જામ કહીને કેટલાકને પ્રમિત જનાવેલા જોવામાં આવે છે. અને જેમ કાયે તેમ જોવામાં પણ સાંભળીએ છીએ. આમાં જગુણું નથી કે વિકથા કંઈ કહેવાય?

પ્રશ્ન ૭૬—જેમાં સ્ત્રીઓના શરીરનાં વર્ણન તથા તેના શરીર યજુ-ગારાદિક તથા ખાનપાનની વાતો તથા યુદ્ધસંબંધ કે મારપાછાડ વગેરે વાનો આવે તે વિકથા કહેવાય?

ઉત્તર—તે તો ઠીક, પણ કેટલાક જરૂરીઓની જગ્યા વિકથાથી આગળ વધી જાય તેવી ભાષાને કંઈ ભાષામાં ગણવી? તમારી જગુણેશી વિકથા માંદેલી ભાષાનો કદી સૂત્રમાં સ્થિતિ મળી આવે તો તમે તેને શું કહેશો? ત્યારે કોઈ કહે કે—સૂત્રમાં વચી જોવી ભાષાનો ઢોલ ખરીકે? સૂત્રમાં તો જોઈતો આત્મ કથાજ્ઞ અને નિર્જ્વાનીજ ભાષા ઢોલ. તેને કદીએ કે સૂત્રમાં તો બધી ભાષાઓ છે, નથી શું? યમહદિષ્ટી જુએ તો બધી ખબર પડે. જોઈતીવારીઓ તો મને તેમ જાણે તેથી શું વગરનું? મગતને માર્ગ તો અનેમંત છે. પ્રશ્ન બ્યાકારજ્ઞ સૂત્ર તથા જગુણેશ પત્રની વચ્ચે જુમલીયા જુમલીયાં તથા સ્ત્રીજ્ઞનાં નખરીખ મુખી તમામ શરીરની ભાનાં વર્ણનો કયાં છે, અને જાતરીજી તથા નિરખાવલિજ સૂત્રમાં જુએ અને યજુ મહારાજાદિક જદાર દેશના મહારાજાની કડાઈને સ્થિતિ મળે છે, કે જેમાં જોઈ કરીકને જોઈ લાખ માણસનો સહાર સહારા જુએ અને જોઈ મારો મારો, કહેલો કહેલો. જેવો દા. ૨૦. ૫૭. ૧. અને શાતા સૂત્રમાં કોપરીના સ્વરૂપે મહારાજા કો. ૨૦. ૧. ૭. ૧. તથા તેનાં ખાનપાન જાણે પ્રશાસના આદિવાદિકની તથા કોપરીના યજુશાસાદિકની અને વાતો છે તે તેમ. તમારી આજ્ઞા કમલે ભાષા, દેશકથા અને રાજકથાનો સમાવેશ થાય છે કે નહિ?

ઉત્તર—એ કાયદો તો પોતાના ઘરનો ઘડી કાઢ્યો હોય એમ લાગે છે. મહાવીરના ઘરનો એવો કાયદો હોય નહિ કે મોટા કમાડમાં દોષ અને નાના કમાડમાં દોષ નહિ. જો દોષ હોય તો બન્નેમાં સરખોજ દોષ, અને ન હોય તો એકમાં નહિ. પણ મોટામાં દોષ માનવાવાળા, અને નાનામાં નહિ માનવાવાળાને પૂછીએ કે—કોઈ બાણીને સર્પ મારે તેનું તો મત ભાંગે અને કોઈ આકુટીને કીડી મારે તેનું મત કેમ ન ભાંગે? કોઈ મોટી સ્ત્રીનું સેવન કરે તેનું મત ભાંગે અને નાનીનું સેવન કરે તેનું મત કેમ ન ભાંગે? અર્થાત્ ભાંગેજ.

જો કે નાનાં કે મોટાં કમાડ ઉઘાડવા વાસવામાં દોષનો સંભવ છે. તે તો સાધુ આર્યા બન્નેમાં છે. એકને દોષ લાગે, એકને ન લાગે, એકમાં લાગે, એકમાં ન લાગે એવો સૂત્રકારનો મત હોય નહિ. પણ સાધુ આર્યાના કદ્દપમાં તફાવત હોય. આર્યાને ખુશ મકાનમાં રહેવાનો કદ્દપ નહિ, સાધુ ખુશ મકાનમાં રહેવું હોય તો રહી શકે, પણ સાધુ કે આર્યાને કમાડ ઉઘાડવા વાસવાનો નિવેધ નથી. હવે કમાડ ઉઘાડતાં વાસતાં કહિ અમણ પડે કોઈ જીવની વિરાધના થાય તો તેની બન્ને ટંકનાં પ્રતિક્રમણમાં આલોચના કરવાથી તે અતિચારના દોષનું પાપ છૂટી જાય છે. જેમ ગોચરીએ જોડાને વજને કમાડ ઉઘાડતાં દોષ લાગવાના સંભવથી અમણ સૂત્રના ત્રીજા પાંચની આલોચના સાથે ઇશિવાવહી પડિક્રમવાથી તે દોષની નિવૃત્તિ થાય છે, તેમજ ઉપાગ્રવનાં કમાડ નાનાં કે મોટાં ઉઘાડતાં વાસતાં લાગેલા પાપનું નિર્વિન જો ટંકનાં પ્રતિક્રમણથી થઈ જાય છે. કોઈ કમાડ ઉઘાડે રહે નહિ તેની અધિકાઈ છે, પણ પોતાની અધિકતા જળાવવા અને બીજાને દહાડા અગ્રવા જે કાંઈ કરવામાં આવે તે તો આત્માને ગુન્હાસાનનું ઠેકાણું છે. મોટે દબ્બ, કોત્ર, કાગ, ભાવનો વિચાર કરી આચારની શુદ્ધિ કરે તો સ્વ-વરના જોડાના આત્માનું દિન થાય.

પ્રશ્ન ૭૮—કેટલાક કહે છે કે જે વાગ સૂત્રમાં દોષ નહિ અને કદિપત્ર કદા, વર્ત્ત, એક, સ્વપ્ન કે લાગ વગેરે નવિન બનાવે અને તેની કદા વર્ત્ત કરે તે વિદ્યા સમજવી. તેનું કેમ?

ઉત્તર—જ્યારે ધનું એક, સ્વપ્ન, લાગ, સ્વાપાહ, વગેરે કરેલામાં આવે છે, તે કદા સાધુએના નામથી નથા ધર્મી સર્વિએના નામથી કે કોઈ સૂત્રમાં નામ નિશ્ચય પણ દોષનું નથી. તેઓનાં સ્વપ્ન, શીયળ આદિ સૂત્રમાં જો કરેલામાં આવે તેને વિદ્યા કહેવી તે તો ઉદનાઇનું વચન અર્થે સ્વપ્નને કદા વર્ત્ત કરેલાં આવડે નહિ, સાત્ર લાગેલાં વાંચનાં આવડે

નહિ, હાળોના રાગ બાજે નહિ, અર્થ કરતાં કે સંધી મેળવતાં આવડે નહિ, કંઈ સ્વરનાં કેઝાણું હોય નહિ, તેનાઓને કોઈ કથા વાર્તા કે હાળો વાચવાનું કહે ત્યારે યુગાણા થયા પોતાના બચાવ માટે, મને આવડતું નથી એમ નહિ કહેવાના બદલે એ તો વિકથા કહેવાય, એમાં શું સાંભળવું છે, એ કહેનારા અને સાંભળનારાને મહાપાપ લાગે છે. મરીને નરકે જાય છે કલ્પિત આપણેડ કથા, વાર્તા કે રાસ હાળો સાંભળવામાં શું લાભ છે ? સૂત્ર સાંભળો, સૂત્ર વચ્ચે કે જેમાં મહાવાક્યને મહા નિર્જરા રહી છે. આમ કહીને કેટલાકને જામિત બનાવેલા જોવામાં આવે છે. અને જેમ કહે તેમ જોવાના પણ સાંભળીએ છીએ. આમાં જલ્પણું નથી કે વિકથા કંઈ કહેવાય ?

પ્રશ્ન ૭૬—જેમાં શ્રીઓના શરીરનાં વર્ણન તથા તેના શરીર શલ્ય-મારણિક તથા ખાનપાનની વાતો તથા સુદૃઢસંભામ કે મારપછાડ વગેરે વાતો આવે તે વિકથા કહેવાય ?

ઉત્તર—તે તો ઠીક, પણ કેટલાક જડવાદીઓની ભાષા વિકથાથી આગળ વધી જાય તેવી ભાષાને કંઈ ભાષામાં ગણવી ? તમારી જલ્પવેડી વિકથા માંદેલી બાબતો કરી સૂત્રમાં સવિસ્તર મળી આવે તો તમે તેને શું કહેશો ? ત્યારે કોઈ કહે કે—સૂત્રમાં વળી એવી બાબતો હોય ખરીકે ? સૂત્રમાં તો એકાંત આત્મ કથાણુ અને નિર્જરાનીજ બાબત હોય. તેને કહીએ કે સૂત્રમાં તો બધી બાબતો છે, નથી શું ? સમઘટિથી જુઓ તો બધી ખબર પડે. એકાંતવાદીઓ તો ગમે તેમ જોલે તેથી શું વળવાનું ? ભગવંતને માર્ગ તો અનેકાંત છે. પ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્ર તથા જલ્પદીપ પ્રગતિ સૂત્રમાં જુગતીયા જુગતળીનાં તથા ચીરત્તનાં નખરીખ સુધી તમામ શરીરની ચોમાનાં વર્ણનો કર્યાં છે, અને ભગવતીજી તથા નિરયાવલિકા સૂત્રમાં કેવળિક અને ચેડા મહારાજાદિક અદાર દેશના મહારાજાની લગાઈને સવિસ્તર દેવાત છે, કે જેમાં જોઈ કરોડને જોસી લાખ માણસને સહાર ચવાનો મહાજુદનો અધિકાર છે, કે જેમાં મારો મારો, હજો હજો એવા ચખ્દો પણ છે અને જેમાં માંસના કર્મ અને લોહીની નીકા આલી વગેરે તમામ બીના લખી છે. અને કાવ્યા સૂત્રમાં દ્રોપદીના સ્વયંવર મંડપમાં મોટા મોટા રાજા શણાઓ તથા તેનાં ખાનપાન છએ પ્રકારનાં આહારાદિકની તથા દ્રોપદીના શરીર શલ્યમારણિકની અનેક વાતો છે. તો તેમાં તમારી માન્યતા પ્રમાણે શ્રીકથા, ભક્તકથા, દેશકથા અને રાજકથાનો સમાવેશ થાય છે કે નહિ ?

એ તમે આ સૂત્રનાં વાક્યોને વિકથામાં ગણ્યોં તો, સૂત્રને દોષિત જનાવનારા ગણાશે, સૂત્રના દ્રોહી કહેવાશે. ખાત્રીજ છે કે-જે સાધુઓને દોષિત ગણનારા, સાધુના દ્રોહી હોય તે આવી સૂત્રની વાતો આવવી ભણીને મનમાં એવી આશંકાઓ ધાવે કે આવા અધિકાર સૂત્રમાં શા માટે નાખ્યા હશે ? પરમાર્થ જ્ઞાણ વિના સૂત્રના દોષ દેખનારા ઘણાંએ હોય છે.

પ્રશ્ન ૮૦—એ તો અમે પ્રથમ કહી ગયા છીએ કે જે વાત સૂત્રમાં ન હોય અને કલ્પિત સ્વેદ રાસભેડ વગેરેની કથા વાર્તા કહે તેને અમે વિકથા કહીએ છીએ.

ઉત્તર—તો પછી તમારે સૂત્ર વિના બીજાં એક પણ અક્ષર બેઠવો ન જાણ્યો. જેટલા અક્ષર સૂત્રમાં હોય તેટલાજ બોલવા, વાંચવા કે સંભળવા સૂત્રની જ્ઞાતાના અક્ષરો બોલ્યો તો વિકથામાં ગણાશે. કહી એમ કોઈ કહે કે-અહીં બાતનો કોઈ સૂત્રમાં ન હોય, પણ સૂત્રને લગતા અર્થો હોય અને અર્થમાંથી કોઈ કોઈ બાતનો મળી આવે અને આપણને ચોક્કસ હોય અને દર્શન, જ્ઞાન, સત્ય, શિષ્યગને વિરૂદ્ધ ન પડે તેવી કથા વાર્તા કે ભેડ, સ્તવન વગેરે કહેવા સંભળવામાં વાંધા નથી, પણ આ તો પોતાની ભેડી કહેતો કલ્પિત વાતોના રાસના રાસ ઉભા કરી સંભળાવે તેની વાતો છે. તેને અમે વિષય કહીએ છીએ. એમ બોલતા પ્રત્યે કહીએ કે-તમારા કહેવા પ્રમાણે જે વાત સૂત્રમાં નથી તે અર્થમાં ક્યાંથી આવી ? અર્થવાગાએ પણ પ્રથમ કલ્પિત ઉપદેશ કરી હશે એમ તો તમારે કહેવું પડશે. જો તમે કલ્પિત એ વિષય જ્ઞાન દો તો તમે જે જે જાણા બોલો છો તે પણ કલ્પિત છે, તમારી કાષ્ઠ્ય પ્રમાણ બોલો છો, તમે જે પ્રમાણે અને જેટલું બોલો છો તે ૨૦ જે તેમાં વાક્ય સૂત્રમાં તો નથી. તેમ કોઈ અર્થમાં પણ નથી, તો પછી તમારે જાણને વિકથામાં ગણવી કે શામાં ગણવી ? સાધુ આપોના અવર્ણ-કર્તા, દેવતા વિદ્યાની કૃપાથીને લઈ બેશ્વરાવાગા વિકથાના કહેનારા કેમ ન કહેવક ? અક્ષર કહેવાવજ. એ પણ સૂત્ર વિરૂદ્ધ અને સૂત્ર જ્ઞાતાનીજ વાત છે. વારી તમારી જ્ઞાનના પ્રમાણે તો માત્ર સૂત્રનો પાકજ તમારે બોલવે કે ભેડવે એવું. અર્થ સાધુ પણ ભેડું ન બોલ્યો. કારણ કે, દર્શનમાં કહેવક અર્થ પણ કહેવક આવ્યો તેની મનિ કાષ્ઠના પ્રમાણે કહેવા દેવા છે અને તે દર્શન એક બીજાની વિરૂદ્ધ પડના પણ બોલ્યો છીએ. દર્શનમાં તમારે પણ વિરૂદ્ધ અર્થ જ્ઞાન જાંચીને છીએ, તો તે પણ તમારી કાષ્ઠ્યને અર્થ વિરૂદ્ધ સૂત્રને.

હવે એમ સ્તવન કે મુદ્ર વગેરે જે જ્ઞાનવાગમાં આવે છે તે મુદ્રા અવસ્થામાં બેઠવું.

પ્રશ્ન ૮૧—એક, સ્તવન કે રાસ વગેરે જનાવવાનું સાધુને કયા સૂત્રમાં કહ્યું છે ?

ઉત્તર—અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં કહ્યું છે કે છત્રી વસ્તુ ને છત્રી ઉપમા તથા છત્રી વસ્તુ અને અછત્રી ઉપમા અને અછત્રી વસ્તુ ને છત્રી ઉપમા તથા અછત્રી વસ્તુ ને અછત્રી ઉપમા એ પ્રમાણે કહેલ છે. તો દયા, દાન, સત્ય, શીયળને માટે છત્રી અછત્રી ઉપમાઓ આપી તેના દ્રઢાવ માટે ગમે તેવા પ્રકારની કથા વાર્તા કે કવિતા કરી સમજાવે તેમાં હોય નથી, જેમ સૂત્રનો ન્યાય છે.

પ્રશ્ન વ્યાકરણના યોગ્ય અધ્યયનમાં કહ્યું છે—સીતા, પદ્માવતી, દ્રૌપદી વગેરેના કારણોથી ઘણા જણોને શય. પદ્માવતીના કારણે એક કરોડ ને એકી ટાપ્પ માણસોનો શય થયો તે વાત સમજવી છ તથા નિર્યાવલિકા સૂત્રમાં છે. પણ સીતા વગેરેનાં કારણો કાંઈ સૂત્રમાં નથી. પણ માત્ર ઉપરના શબ્દ ઉપરથી શમરાસ રચાયો. ઉત્તર અધ્યયનના ૧૮ મા અધ્યયનમાં મહાવલો રાણરિનિ આદાય સિરસાસિરં મહાભગ રાજર્ષિએ માથા સાટે મુક્તિ લીધી. આ શબ્દ ઉપરથી મહાભગ મહામુદરીનો રાસ બતાવ્યો—વગી બાવી-શમા અધ્યયનમાં—પ્રથમ સૌરીપુર નગર અને સમુદ્રવિજય રાજા કહ્યા—અને તેજ ઠેકાણે દારિકા નગરી અને કૃષ્ણ બજાર રાજા કહ્યા. તે સૌરીપુરથી દારિકા શા માટે ગયા ? અને જરાસંઘ સાથે મહા યુદ્ધ કરી ત્રિજંઠાધિપતિ શી રીતે થયા ? શા માટે યુદ્ધ થયું ? વગેરે કાર્ય કારણ કાંઈ પણ બીના સૂત્રમાં નથી, પણ સૌરીપુર અને દારિકા વગેરે શબ્દ ઉપરથી આખો ઢાંગ સાગર રચાયો. જો કે અંધારામાં તથા અન્ય મનનાં શાસ્ત્રોમાં જે જે બીનાઓ જોવામાં આવી તેનો સંગ્રહ કરી રાસ રૂપે રચના કરી. તેમ સૂત્રમાં કથા, દાન, સત્ય, શીયળની દરેક ર વ્યાખ્યા આવે છે. જેનો મહિમા અથવા સતિઓએ કેવી રીતે શીયળ સાચવ્યાં, તેણે કેવા કેવા ઉપમર્ગો પરિસદ્ધ સહન કર્યા, તેણે સત્ય શીયળ કેવી રીતે રાખ્યું વગેરે સૂત્રમાં ન હોય પણ અંધારામાં કે કથા વાર્તામાં કે અન્ય મતનાં શાસ્ત્રોમાંથી લઈ તેની બેઠ કળા કે રાસ બનાવી સત્ય શીયળનું માહાત્મ્ય જણાવે તેમાં શું હોય ? જેમ સૂત્રના પાઠ ઉપરથી અર્થના કરવાવાળા અનેક પ્રકારની મુક્તિઓ લગાવી પોતાની મુદિનો ફેલાવો બતાવે છે. તેમ બેઠકના કે રાસના દરવાવાળા પણ પોતપોતાની મુદિનો ફેલાવો કરી જીન ધર્મને દીધાવે છે.

પ્રશ્ન ૮૨—આ સંજોગી કોણ સૂત્ર કે અંધારો આધાર છે ? હોય તો બતાવો

ઉત્તર—સાંભળો, શ્રીઉત્તરધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીસમા અધ્યયનના અર્થમાં, તથા પ્રવચન સારોદ્ધાર અર્થમાં—તથા સુમક્ષિતના મુદ્ધક બોલમાં સમક્ષિતના આઠ પ્રભાવમાં કહ્યું છે કે—કવિતા-જોડકા કશ્વાની કળા હોય તો, જોડ, કવિતા કરીને જીન માર્ગ દીધાવે.—વળી ભગવતીજી વગેરે સૂત્રમાં કહ્યું છે કે, સાધુ “કૃતિયાવલુ જુવા” સ્વસમય પરસમયના ભણુ હોય, એટલે કવિતા, કાવ્યકળા વગેરે તમામના ભણુ હોય વળી ઉત્તરધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીસમા અધ્યયનમાં પણ બસે શાસ્ત્રના મેળવણુદાર કહ્યા છે. સંસમય પાસમય સંધ્યાયાગિજ્ઞે મવદ્, આપણા સિદ્ધાંત અને અન્ય મતના શાસ્ત્રના સ્વરૂપને જાણીને એક બીજાના ન્યાયના મેળવણુદાર હોય. અર્થાત્ તમામ કબૂલ કરે, તમામને રૂચે તેવી રીતે સંધિ મેળવી કાવ્યકળાદિક કરે, એમ પદ્ધતિમાં બોલના પાઠ ઉપરથી જણાય છે. તો આપણી કરેલી કાવ્યકળા કે જોડકો સૂત્રના ન્યાયે દયા, દાન, સત્ય, શીલાદિકના માહાત્મ્યનો શો અટકાવ?—તથા શ્રી નંદીજી સૂત્રમાં વ્યાકરણ, ભાગવત, પુરાણાદિ મિથ્યાત્વીનાં શાસ્ત્ર કહ્યાં છે. પણ તે સમ્મગદષ્ટિ બાલે તો ધર્મ શાસ્ત્ર કહ્યાં, તેમ સમ્મ દષ્ટિથી ઘણા જીવના ઉપકાર માટે સત્ય શીલગાદિકના ન્યાયોને કાવ્યરૂપમાં ગોઠવી રાસ પ્રમુખ બનાવે, અને સાંભળનારાને તેમાંથી વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય, દુઃખમાં દયા કટણા પ્રગટે, સત્ય શીલગનો દ્રઢાવ થાય, કુબ્ધસનનો ત્યાગ કરે, સામાર્થિકાદિક સંવર કસણીમાં બધારો થાય, વ્રતપચ્ચખાણુ ત્યાગ વૈરગ્યાદિકનો વધારો થયા આથ ઘણા જીવોના આત્મા નિર્મળ થતા જોઈએ છીએ. તેવા જુલોને લેખામાં નહિ મણુતા દેવ દષ્ટિવાળા-આગા ચાંદાના જોતનારા હંધાંજી લોકો કોઈ કોઈ જોડકા કે સત્ત્વના નિવેધ કરે અને કહે કે સાધુથી રાસ વંચમજ નહિ, તે પોતાની અજ્ઞાનતા તથા નિર્મળતા સૂચવે છે અને દયા, દાન, સત્ય, શીલગદિકના દ્રાહી બને છે અને એ મસે ઘણા-ઓની નિંદા અબદેષુદિ કરવાથી આત્માને કારે કર્મો બનાવે છે. તેવા જીવેની દયા આવે છે કે તે જીવો દોષથી કેમ બચે.

પ્રશ્ન ૨.—નિરીય સૂત્રના સત્તરમે ઉદ્દેશે—સાધુને ગાવાનું નિવેધું છે તેનું કેમ?

ઉત્તર—અહો દેવાનુપ્રિય! જરા વિચર કરીને જુઓ કે કેવા પ્રકારનું ગાનું નિવેધું છે ત્યાં તો ચોખ્ખું કહ્યું છે કે—

ત્રેભિશ્ચ ગાણ્ણવા વાણ્ણવા ષણ્ણવા ગ્વિભલ્ણે દ્વદ્વિસિયં દ્વિય ગુઢ-
ગુદાઈં તં ડહિંદં ધીરુણાઈં કરેદ કરેતં વા સાદ્ગ્વદ્. ૨૨૬.

જે સાધુ, ગાન, ગીત, આલાપ સલાખીને વીણ, માદલ, ઢોલ, તાલાદિક વાજિત્ર વગડે, નાચે ઘેર્ષ ઘેર્ષ કરે, જત્યંત નાચી ઘેર્ષ ઘેર્ષ કરી થોડાની પરે હાંસે હંસારવ હલ્લહલ્લાટ કરે, હાથીની પરે ગુલગુલાટ ચગડ કરે, તે ઉત્કૃષ્ટો સિંહનાદાદિક કરે, કરતાને અનુભોદે તો પ્રાયશ્ચિત કર્યું.

અહિયાં તો એવા પ્રકારનું ગાવું વચ્ચું છે કે—તેની સાથે વાજત્ર, નાચવું, કૃદવું વગેરે કહેલા તમામ બોલ સહિત ગાવાનો નિષેધ કરેલો છે. પણ જોડ, રતવન કે રાસ, હાળો વગેરે વાંચવા ગાવાનો નિષેધ કર્યો નથી. શ્રીહાલંગ મૂત્રમાં તથા અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં રૂપીશ્વરને પ્રચરત ગાવું કહ્યું છે. અનુયોગદ્વાર બાણુના છપાવેલ પાને ૩૧૭ મે જુઓ.

સંભવા પાયવાદેવ, મર્જિર્ઓ દોતિ રોગિવા સરમંદલમિ મિગ્રમંતે વસત્યા
હસિ માસિઆ અહિયાં તો કહ્યું છે કે—સંસ્કૃત પ્રાકૃત બે બે ભાષા બજવી,
બોલવી અને સ્વરશબ્દગમાં પ્રચરત જાણે ગાવા યોગ્ય હોય તે ગાવું એમ
બગવતે કહ્યું છે

તે માટે મજ્જાત્ર, રતવન, શ્લોક, હાંત કાવ્યકળા, પ્રાજ્ઞાવિક સ્વેષા,
છંદ, ચોપાઈ, ચરિત્ર, રાસ, હાળ, કથા વગેરે જે જે સિદ્ધાંત માન્યથી
મળતા હોય, જેમાં હયા, દાન, સત્ય, શીપળાદિકનું પોષણ હોય તે તે
વાંચવા, જોડવા, કહેવા અને ગાવાનો અટકાવ નથી. જે સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ
હોય જેમાં ઉપર કહેલા ગુણોને હાનિકાંક હોય કે જે વચવાની આત્માને
વિક્ષિપા ઉત્પત્ત ધાય, અહિનકારી થાય, મર્જની સદા ઘટે, આત્માને ઉન્નત
બનાવે તેવી જોડકળા સાધુને કહેવી નહિ, જોડવી નહિ, કે મામગની નહિ.
પણ આત્માને હિનકારી અને મર્જને પુષ્ટિકારી જોડ કવાનો કે ગાવાનો
નિષેધ નથી.

પ્રશ્ન ૮૪—કેટલાક કહે છે કે, સાધુને લખવું કરવે નહિ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—શ્રીપ્રશ્ન્યાકાંત સૂત્રમાં સાતમા અધ્યયનમાં (બીજા સપ્ત
ધારમાં) કહ્યું છે કે—“ જહ મર્જિયં સદય વસ્તુજ્ઞા દોદ ” એમ સત્ય વાળું,
તેમ લખવા વગેરેની ક્રિયા પણ સત્ય કશી વળી શી નિર્વિધ મૂત્રના વીગળા
ઉદ્દેશમાં નિરાખા નામે આચાર્યે નિશીથ મૂત્ર લખ્યું છે એમ કહ્યું. જ્યો
શી આચાર્ય મૂત્રનાં સાતમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે રેવર્તિર્મર્જિયા
મમોરે રાસ લખ્યાં છે. તો ગુણના નિધાન જ્ઞાનાદિ સહિત કેવા અવા-
ચોંબે લખ્યું તો બીજા સાધુને શો વિશેષ ? જો આપણે લખવાનો નિષેધ
કરીશું તો ઉપકારી પુરુષોએ અધ્યાય મહેનતે મુખપાકે સચ્ચતન હવું અને
પુસ્તકારૂઢ કરી જેન મર્જ અને સાધુ મર્જને ટકાવી રાખવાનું પરમ સુખ

ઉત્તર—સાંભળો, શ્રીઉત્તરધ્યયન સૂત્રના યોગણુત્રીશ્રમા અધ્યયનના અર્થમાં, તથા પ્રવચન સારોદ્ધાર અર્થમાં—તથા સમકિતના સંકસક બોલમાં સમકિતના આઠ પ્રભાવકમાં કહ્યું છે કે—કવિતા—જોડકા કરવાની કળા હોય તો, જોડ, કવિતા કરીને જોન માર્ગ દીધાવે.—વળી ભગવતીજી વગેરે સૂત્રમાં કહ્યું છે કે, સાધુ "કૃતિયાવણુ ભુવા" સ્વસમય પરસમયના જાણુ હોય, એટલે કવિતા, કાવ્યકળા વગેરે તમામના જાણુ હોય વળી ઉત્તરધ્યયન સૂત્રના યોગણુત્રીશ્રમા અધ્યયનમાં પણ જોડે શાસ્ત્રના મેળવણુદ્ધાર કહ્યા છે. સંસમય પરસમય સંધાયાળિજે મવદ્. આપણા સિદ્ધાંત અને અન્ધ મતના શાસ્ત્રના સ્વરૂપને જાણીને એક બીજાના ન્યાયના મેળવણુદ્ધાર હોય. અર્થાત્ તમામ કળા કરે, તમામને રૂચે તેવી રીતે સંધિ મેળવી કાવ્યકળાદિક કરે, એમ પદ મા બોલના પાઠ ઉપરથી જણાય છે. તો આપણી કરેલી કાવ્યકળા કે જોડનો સૂત્રના ન્યાયે દયા, દાન, સત્ય, શીશાદિકના માહાત્મ્યને શો અટકાવ ?—તથા શ્રી નંદીજી સૂત્રમાં વ્યાકરણ, ભાગવત, પુરાણાદિ મિધ્યાત્મીનાં શાસ્ત્ર કહ્યાં છે. પણ તે સમ્યક્દષ્ટિ લણે તો ધર્મ શાસ્ત્ર કહ્યાં, તેમ સમ-દષ્ટિથી ઘણા જીવના ઉપકાર માટે સત્ય શીશાદિકના ન્યાયોને કાવ્યરૂપમાં ગોઠવી રાસ પ્રમુખ બનાવે, અને સંભળનારાને તેમાંથી વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય, દુઃખમાં દયા કરણા પ્રગટે, સત્ય શીશાજનો દ્રઢાવ થાય, ક્રોધસનનો ત્યાગ કરે, સામાયિકાદિક સંવર કસણીમાં વધારો થાય, વ્રતપચ્ચખાણુ ત્યાગ વૈરાગ્યદિકનો વધારો થવા સાથે ઘણા જીવોના આત્મા નિર્મળ થતા જોડે ધીએ. તેવા શુણેને લેખામાં નહિ જણતાં હોય દષ્ટિવાળા—આગા ચાંદાના ગોતનારા ઇર્ષાણુ લોકો કઠાપિ કોઈ જોડકા કે રાસનો નિરોધ કરે અને કહે કે સાધુથી રાસ વંચાયજ નહિ, તે પોતાની અજ્ઞાનતા તથા નિર્જાનતા સૂચવે છે અને દયા, દાન, સત્ય, શીશાદિકના દ્રાહી બને છે. અને એ મસે ઘણાં જોની નિંદા અવહેકણાદિ કરવાથી આત્માને ભારે કમી બનાવે છે. તેવા જીવે ની દયા આવે છે કે તે જીવો હોયથી કેમ બચે.

પ્રશ્ન ૩.—નિરીય સૂત્રના સત્તરમે ઉદ્દેશે—સાધુને ગાવાનું નિરોધ્યું છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—અહો દેવાનુપ્રિય ! જરા વિચર કરીને જુઓ કે કેવા પ્રકારનું ગાવું નિરોધ્યું છે ત્યાં તો ચોક્કસ કહ્યું છે કે—

જેમિવણુ ગાપજ્ઞવા વાપજ્ઞવા જણેજ્ઞવા અભિજ્ઞે દયાર્હિસિયં દારિય ગુરુ-
ગુણદં તં ઉદ્ધિદં સીદ્ધિદં કરેદ કરંતં વા સાદજ્ઞદ. ૨૩૬.

જે સાધુ, જ્ઞાન, ગીત, આકાષ સલાખીને વીણા, માલ, મેલ, તાલા-
દિક વાજિત્ર વળાટે, નાચે ઘેર્ ઘેર્ કરે, અત્યંત નાચી ઘેર્ ઘેર્ કરી
ચોડાની પરે હાંસે હંસારવ હણહણાટ કરે, હાથીની પરે ગુલગુલાટ શબ્દ
કરે, તે ઉત્કૃષ્ટો સિદ્ધનાદાદિક કરે, કરતાને અનુભોદે તો પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યું.

અહિંયાં તો એવા પ્રકારનું ગાવું વચ્ચું છે કે—તેની સાથે વાજિત્ર,
નાચવું, કૂદવું વગેરે કહેલા તનામ બોલ સહિત ગાવાનો નિષેધ કરેલો છે.
પણ ભેડ, સ્તવન કે રાસ, ટાળો વગેરે વાંચવા ગાવાનો નિષેધ ક્યો નથી.
શ્રીહાર્યાંગ સૂત્રમાં તથા અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં રૂપીશ્વરને પ્રશસ્ત ગાવું કહ્યું છે.
અનુયોગદ્વાર બાણુના છપાવેલ પાને ૩૧૭ મે જુઓ.

સંભવા પાયમાલેવ, અર્પિઓ હોતિ શોભિવા સરમંડલમિ ગિજ્ઞતે પસત્યા
હસિ માસિઆ અહિંયાં તો કહ્યું છે કે—સંસ્કૃત પ્રાકૃત જે જે ભાષા બલુવી,
જાલવી અને સ્વરમંડળમાં પ્રશસ્ત ઋષિને ગાવા યોગ્ય હોય તે ગાવું એમ
ભાગવતે કહ્યું છે.

તે માટે રાજમંત્ર, સ્તવન, શ્લોક, હાંત કાવ્યકળા, પ્રાસ્તાવિક સ્વેધા,
છંદ, ચોપાઈ, ચરિત્ર, રાસ, હાગ, કથા વગેરે જે જે સિદ્ધાંત શાસ્ત્રથી
મળતા હોય, જેમાં કથા, દાન, સત્ય, શીષણાદિકનું પોષણ હોય તે તે
વાંચવા, ભેડવા, કહેવા અને ગાવાનો અટકાવ નથી. જે સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ
હોય જેમાં ઉપર કહેલા ગુણોને હાનિકારક હોય કે જે વાંચવાથી આત્માને
વિક્ષિપા ઉત્પન્ન થાય, અહિતકારી થાય, ધર્મની શ્રદ્ધા ઘટે, આત્માને ઉન્મત્ત
બનાવે તેવી ભેડકળા સાધુને કહેવી નહિ, ભેડવી નહિ, કે સાંભળવી નહિ.
પણ આત્માને હિતકારી અને ધર્મને પુષ્ટિકારી ભેડ કરવાનો કે ગાવાનો
નિષેધ નથી.

પ્રશ્ન ૮૪—કેટલાક કહે છે કે, સાધુને લખવું કર્યે નહિ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—શ્રીપ્રશ્નબ્યાકરણ સૂત્રમાં સાતમા અધ્યયનમાં (બીજા અગર
દ્વારમાં) કહ્યું છે કે—“ જહ મળીયં તદય વસ્તુના દોઈ ” એમ સત્ય વાણે,
તેમ લખવા વગેરેની ક્રિયા પણ સત્ય દેસ્વી. વળી શ્રી નિરીય સૂત્રના વીગમા
ઉદ્દેશમાં વિશાખા નામે આચાર્યે નિરીય સૂત્ર લખ્યું છે એમ કહ્યું. વળી
શ્રી આચાર્યાંગ સૂત્રનાં સાતમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે દેવર્ષિગણિદામા
યમલે શાસ્ત્ર લખ્યાં છે. તો ગુણના નિધાન જ્ઞાનાદિ સહિત એવા આચાર્ય-
ચેતિ લખ્યું તો બીજા સાધુનો શો વિશેષ ? જો આપણે લખવાનો નિષેધ
કરીશું તો ઉપકારી પુરોગે અથાગ મહેનતે મુખપાઠે સત્રજ્ઞ ન હતું તને
પુસ્તકારૂઢ કરી ભીન ધર્મ અને સાધુ ધર્મને ટકાવી રાખવાનું પરમ સાધન

જેવું કેરી આપ્યું તેવાજ પુરૂષને દેવિત કસવના તે તેા ઉપકારી પુરૂષનો મહા અપરાધ કર્યો ગણાય.—કારણ કે જેના આધારે આપણે ભોક્ષીએ છીએ તેજ વસ્તુના ઉત્પાદક પુરૂષથી પોતાની અધિકૃતા જણાવવા જેવું કાંઈ પણ માનવામાં આવે તેજ પોતાનું દંભીપણ સૂચવે છે. પોતાને લખાં આવડતું ન હોય તેવાઓ કેટલાક પોતાના આચારનો યોગ જતાવવા કહે છે સાધુને લખવું કદ્યે નહિ, એમ કહી લખનારથી પોતાનું અધિકૃતાપણ જણાવે, પણ એટલો વિચાર કરે નહિ કે દેવદિક્ષમાથ્રમણે મુખે રહેલા જ્ઞાનને પાના ઉપર દેવી રીતે દાખલ કર્યું હશે? મૂળપાઠ ઉપરથી ટીકા યોગ્ય કેટલા કેટલા દેવી રીતે કર્યા હશે? ધર્મસિંહ મુનિ જેવાએ સૂત્રમાં મૂળ પાઠ ઉપર ટળા દેવી રીતે ભર્યા હશે? એ જાણું લખ્યા વિના દેવી રીતે થયું હશે? માટે માનો કે સાધુને લખવાનો નિયેધ નથી.

પ્રશ્ન ૮૫.—કોઈ કહે કે—સૂત્રમાં પાનાં રાખવાં કે લખવાં અત્યાં નથી તેનું કેમ?

ઉત્તર—આગલા પુરૂષો મહા બુદ્ધિવંત હતા કે જેમને તમામ જ્ઞાન કંઠસ્થ હતું તે પાનાં શામાટે રાખે? અત્યારે તો અદ્ય બુદ્ધિવાળા જીવો જેવામાં આવે છે શાસ્ત્ર વિના (પાના વિના) કાંઈ ગમ પડે નહિ. તેનાજ આધાર રહ્યો છે. તેા અપવાદે રાખવાનો કે લખવાનો નિયેધ નથી. લખવું તે ધર્મની તથા જ્ઞાનની વૃદ્ધિને માટે છે, પણ પરિશ્રદ્ધ ખાતે લખતા નથી કે લખી ગયા નથી. દેવદિક્ષમાથ્રમણે જે સૂત્રને પાનાં ઉપર લખ્યાં તે કાંઈ પરિશ્રદ્ધની બુદ્ધિએ લખ્યાં નહોતાં, પણ આ નૈનધર્મ અને આરે વીર્યને આ સૂત્રજ્ઞાન આધાર ભૂત થયે—ટેકારૂપ થયે. ઘણા જીવને કસ્યાણું કારી હિતકારી થયે એવી બુદ્ધિએ લખેલાં હતા. તેજ તેજ સૂત્રજ્ઞાન અત્યારે મહાવીર દેવના શાસનમાં બહુજ ઉપયોગી થઈ પડેલ છે, અને જો એજ પ્રમાણે એજ બુદ્ધિએ પૂર્વાપર લખાવું રહેયે તો પાંચમા આરાના ઉદા સુધી આજ સૂત્રજ્ઞાનના આધારે ચારે વીર્યનું ટકવાપણું થયે અને તેનાજ ઉપરથી આત્મકસ્યાણની સિદ્ધિ મેળવયે. માટે તેવા ઉપકારી પુરૂષનો ઉપકાર માનવાને ભલે જો અપવાદ મૂકવામાં આવશે તો માની લેવું કે આત્માને અને કસ્યાણને આકાશ પોતાજ જેટલું છેટું છે. એવી અપકાર બુદ્ધિની મહા નીવડ ગાંઠ વચ્ચે પડેલી સમજાએ.

પ્રશ્ન ૮૬—સાધુથી લખી શકાય એવો કોઈ સૂત્રનો આધાર છે?

ઉત્તર—આધાર તો જગાવી ગયા છીએ કે પૂર્વાચાર્યોએ જેમ ઉપકાર બુદ્ધિએ શાસ્ત્ર લખ્યાં તેમ આપણે પણ માત્ર ઉપકાર બુદ્ધિએ

લખતાં દોષ નથી. અને જે પ્રકારે લખવાથી દોષ લાગે છે, તે પણ સૂત્રમાં 'ચોક્ષુ' જણાવી દીધું છે કે કે 'મુનિયો'। તમારે પૃથ્વી ઉપર લખવું નહિ, લખાવવું નહિ કે કોઈ લખવું હોય તો ફક્ત પણ લખવું નહિ; એમ દશવૈકલિક સૂત્રના ચોથા અધ્યયનમાં કહ્યું છે. કે—પુદ્ગલીલાં X જ નાલિદિજ્ઞા જ જ વગેરે એટલે પૃથ્વી ઉપર લખવાનું નિષેધ્યું, પણ બીજા ઉપર લખવું નિષેધ્યું નથી. તેમજ નિરીય સૂત્રના ઉદ્દેશે ફક્ત—સૂત્ર ૧૩ મું—તેમાં કહ્યું છે કે—

જેભિક્તુ માઝગામસ્સ મેહ્ગ ઘઠિયાપ્પ સેહં સેહદ્દ, સેહં સેહાવેહ, સેહં ઘઠિયાપ્પ ઘઠિયાગ્ગઠ્ઠદ્દ ગચ્છંતં વા સાદગ્ગદ્દ. ૧૩

અર્થ:—જે કોઈ સાધુ માતાના સરીખી ઇદ્રિ છે તે સ્ત્રીની તેહને મૈથુનને નિમિત્તે, આપણા વિષેનો શાવ લખે, અનેશ પાસે લખાવે, આપણા અભિપ્રાય લખાવવા નિમિત્તે બહાર જાય, જતાને અનુમોદે તો તેને ચોમાસિય ગુરૂ પ્રાર્થાક્ષિત કહ્યું.

એ કારણે દિવાર પ્રાવશ્ચિત્ત ચાશ્યું નથી. તો પછી પુસ્તકાદિક લખવામાં દોષ હોવાજ ક્યાંથી ?

પ્રશ્ન ૮૭—પુસ્તકના તો લાંકાદે બંધાર ભર્યા ભેગ્યે છીએ, તો પછી પુસ્તકાદિકનો વિશેષ સંબંધ કરવાથી તે પરિચ્છેદમાં કેમ ન ગણાય ?

ઉત્તર—પરિચ્છેદ રૂપે સંચય કરે તો પરિચ્છેદમાં ગણાય. કેપકાર છુદ્ધિએ સંબંધ કરે તો પરમાર્થમાં ગણાય. દેવદર્શિસમાધમલ્લે ચોરાસી આગમે લખી સંબંધ કરી શખ્યો હતો તે પરિચ્છેદની છુદ્ધિએ નહિ, પણ ઉપકાર છુદ્ધિએ પરમાર્થની છુદ્ધિએ પ્રત્યક્ષપણે આપણે અનુભવીએ છીએ. પુસ્તકપાનાંને જો કોઈ પરિચ્છેદમાં ગણે તો કોઈની પાસે વિશેષ હશે તો કોઈની પાસે અરુપ યોગ પણ હશે તો તે પણ પરિચ્છેદમાં ગણતાં પડશે. સૂત્ર સિદ્ધાંતની અપેક્ષાએ તો મુચ્છા પરિગ્રહો ગુણો, મમત્વ કે મૂર્ચ્છા બાવ રાખે તો પરિચ્છેદમાં છે, પણ ધર્મ ઉપકરણની છુદ્ધિએ, જ્ઞાનની વૃદ્ધિના હેતુએ રાખે તો પરિચ્છેદમાં ગણાય નહિ.

પ્રશ્ન ૮૮—કેટલાક લોકો પુસ્તક પાનાં ધર્મ ઉપકરણને પરિચ્છેદમાં ગણી સાધુઓ ઉપર આક્ષેપ વચનો મૂકે છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—તે તો આક્ષેપ વચનો મૂકનારને વિચારવાનું છે. પણ આપણે એટલો તો વિચાર કરવો જોઈએ કે જો પુસ્તક પાનાં કે ધર્મોપકરણને પરિચ્છેદમાં ગણી પોતાની પવિત્રતા જણાવવા બીજા ઉપર આક્ષેપ વચનના પ્રકારો કરીએ કે નિઃશયુક્ત વાક્યો બોલીએ તો પેલા પરિચ્છેદ કરતાં આ

પરિશદ્ આત્માને વધારે નુકસાનીવાળો જણાય છે. પેલો બ્રહ્મ પરિશદ્ તો અર્થિયાંજ પડ્યો રહેવાનો છે, અને જ્યાં જયે ત્યાં જાનનીજ વૃદ્ધિ કરનારો છે. અને કદાપિ અંત સમયે મૂર્ચ્છા મૃત્યો તો પલ્લ મહા લાભદાયક છે. પણ જે નિદ્રા, ઈર્ષ્યા, ઝેર, વેર, માયા, કપટ અને ક્રાયાદિક અવ્યંતરના દોષરૂપ પરિશદનો કહેલો અંશય તે તો જીવની સાથેજ આવનારો છે, અને તે અંટવી જાધી નુકસાની કરનારો છે કે આપણાં કરેલાં તમામ સુકૃતનાં ફલનો નાશ કરી અધોગતિના ફલને આપે છે. માટે પરાયા પરિશદની ખટપટથી અલગ રહી આપણો પોતાનો પરિશદ જે નુકસાની કર્તા છે—હાનિકારક છે, આપણો છૂંપા શત્રુ છે, આપણા અવ્યંતરના ધનમાલને લૂંટનાર છે. એવા પરિશદથી અલગ રહીશું તોજ આપણો કહેલો શુભ પ્રયાસ સફળ થયે. દ્રવ્ય અને ભાવ ઉપાધિથી જોડેલે જોડેલે અંશે આત્મા અલગો રહેશે તેટલે અંશે આત્મા કર્મ બંધનથી પણ અલગો રહેશે અને આત્માને મહાગુરુની પ્રાપ્તિ થશે. માટે બીજાની ઉપાધિ આપણને ઉપાધિ રૂપે થાય તેવી ઉપાધિમાં ન પડતાં આત્માના એવનો વિચાર કરવો તેજ સત્પુરુષનું કર્તવ્ય છે. સુરેષુ કિં બહુના.

પ્રશ્ન ૮૯—કોઈ કહે કે—સાધુ ચરમા કેમ રાખે છે ? ચરમા રાખવા કયા સૂત્રમાં કહ્યું છે ?

ઉત્તર—ચરમા કયે ઠેકાણે નિવેધ્યાં છે ? સૂત્રમાં તો કાચનાં પાત્રાં નિવેધ્યાં છે. વસ્ત્રનાં, ચર્મનાં વગેરે સત્તર ભાતનાં પાત્રાં નિવેધ્યાં છે. પણ વસ્ત્ર, કાચ, ચર્મનો અટકાવ કર્યો નથી. ઇંડાં કેટલું કહે કે—કાચનાં પાત્ર કેમ હોય ? કાચજ નિવેધ્યો છે. તેને કહીએ કે—તો વસ્ત્રનાં પાત્ર કેમ હોય ? વસ્ત્ર કેમ રાખીએ છીએ ? પણ મનો કે કાચનાં પાત્ર હોય છે અને વસ્ત્રનાં પણ પાત્ર હોય છે. કાચના વાટકા થાય છે. કાચના ગ્લાસ થાય છે, કાચનાં અનેક ભાગન બને છે તે પાત્રજ કહેતાય અને વસ્ત્રને પણ કુટીને અનેક પ્રમારના વાસણની બનાવનાવે છે, તે પણ પાત્રજ કહેવાય. તેવાં પાત્ર સાધુને આચારંગજીના બીજા શુભસ્થાનમાં અલગપણમાં ગણ્યાં છે. પણ કોઈ ઠેકાણે કાચ કે ચરમાનો નિવેધ કર્યો નથી. ત્યારે કોઈ કહે કાચનું—ચરમાનું તો મૂલ્ય ઉપરે વગી તે ધાતુ વસ્તુ છે. તેને કહીએ કે તો વસ્ત્ર પાત્ર પોથીનું શું મૂલ્ય નથી ઉપજતું ? મૂલ્ય તો હરેક ચીજનું ઉપરે છે. પણ સાધુને કાંઈ મૂલ્ય ઉપજવવા જરૂર નથી. અને કાચને કાંઈ ધાતુમાં ગણ્યો નથી. ત્યારે કોઈ કહે કે—કદાપિ ચરમાના કાચ ધાતુમાં ન ગણીએ પણ ચરમાની કમાન, બાણ, ફેર્ધમ તો ધાતુની છે તે કેમ

કરે? તેનો ઉત્તર એ કે—કોઈ કોઈનાં ચરમા ધાતુ વિનાનાં નેત્ર પ્રમુખથી ખાંધેલાં હોય છે, અને તેવું સાધન ન મળે તો પછી જે ચરમા આંખને બેઠાં તેની પ્રેમ કઠી ધાતુ રી (સિના રૂપા વિનાની ઉપધાતુની) હોય તો તે ચરમા પાટીહારાં લેવામાં આવે છે. કારણ કે એકલા કઃચ કાંઈ આખ આગ રખાતા નથી, માટે ચરમાના ધટ્ટી ચક્રા રાખવામાં આવે છે, અને તે પણ અપવાદ માર્ગે ન ફૂટકે રાખનારા રાખે અને સગવડે બંધાવે તેને કોઈ અટકાયત કરતું નથી.

પ્રશ્ન ૬૦—કોઈ કહે એવાં ચરમા રાખવાનું ક્યાં કદું છે?

ઉત્તર—તે તો કોઈ સૂત્રમાં કદું નથી, પણ પોથી, પાના, શાદી, હોંગિયા, લેખણ, પાટીયાં વગેરે રાખવાં કયા સૂત્રમાં કદ્યાં છે? ત્યારે કોઈ કહે કે—પોથી વિના તો ચાલે નહિ, એ તો જ્ઞાન નિમિત્ત છે. અને આ કાલના સાધુને તો પુસ્તક પાનાનોજ આધાર છે, માટે તેની તો અવશ્ય જરૂર પડેજ તો કહેવું કે—ચરમા વિના પણ ન ચાલે, તેની પણ અવશ્ય જરૂર પડે છે. અને તે જ્ઞાન અને દયાના બે કારણે રાખવાં પડે છે. એ પોથી પાનાં જ્ઞાન નિમિત્ત રાખશે તો શાદી, હોંગિયા, લેખણ, પાટી. અને ચરમા એ પણ જ્ઞાન નિમિત્ત રાખવાં કારણે તેમાં ચરમા રાખવાનો એટલો, વિશેષ છે કે—ચરમાથી ખારીક-ગીણા અ.એ દેખાય નહિ તેનાં છયોનું રક્ષણ થાય છે, માટે જેને કોવી ખાસ જરૂર હોય તેને તા અવશ્ય ચરમા રાખવાની આવશ્યકતા છે, જેમ આંખો વાંચવાને અને છયોના રક્ષણ માટે છે, તેમ ચરમા પણ વાંચવાના અને ખાત્ર છયોના રક્ષણ માટે છે.

એ કે ચરમા રાખવાથી અપવાદ માર્ગે ઈચિત્ત દેવ લાગવા સંભવ છે, પણ પરિણામે લાભ મળે છે. આંખોનું રક્ષણ ચરમા છે, માટે આખાં ચરીરમાં પહેલું આંખોનું રક્ષણ કાવા કદું છે. જ્ઞાના સૂત્રમાં મેષ્ટુમારે આખું ચરીર સાધુની પૈયાવચ્ચ ખાતે ભગવતની હંસુરમા અર્પણ કરી દીધું, પણ બે આંખોનું પોતે રક્ષણ કરવું એવો આગ્રહ રાખ્યો. એટલે આખા ચરીરની હરકાર નહીં કરતાં માત્ર આંખનું રક્ષણ કરવાનું ઈચિત્ત માન્યું, કારણ કે આખા ચરીરનો આધાર, જ્ઞાનનો આધાર અને છયે દયાનો આધાર આંખોપર છે, માટે આંખનું રક્ષણ કાવાની પહેલી જરૂર છે.

જેમ જ્ઞાનના નિમિત્ત કારણમાં પોથી પાનાં ઉપયોગી છે, તેમ સ્વયં સંલપીમાં ચરમા પણ ઉપયોગી છે. પોથી પાનાં અ.એ.વાચને ઉપયોગી છે, અને આંખોના રક્ષણ માટે ચરમા પણ ઉપયોગી છે.

પ્રશ્ન ૬૧—આ જીન ધર્મમાં જોયે મહાવીર દેવનું શામન પ્રવર્તે છે, છતાં અનેક મત ભેદ, અનેક ગચ્છ, અનેક સંધાણ, અનેક સંપ્રદાય, અનેક ટોળાં કેમ જોવામાં આવે છે ?

ઉત્તર—જમાનાની કડો કે કાગની કડો કે મુગવની જલીદારી છે, સૂત્રના ન્યાય પ્રમાણે જનની ઉત્સર્પિની અવસર્પિની ગણ પણ અનંત કાંતે આવેલ આ અવસર્પિણી કાળ કે જેનું નામ મુગમાં દુઝાવમર્પિણી આવી જોવાપાવેલ છે. તેના છ સમય (છ આરા) મુને અઃ પાંગરો સમય દુપમના બદલે જોગાદ, દુગાદ, દુગમ સમય હરીને ઠાવંગ સૂત્રમાં ગયાઓ છે. તેમજ યં કાગુંગણમાં કહેલ દશ અગ્રેસરમાંનું દશમું અગ્રેસર અશ્વજતીની પૂજા એ નામનું તથા શ્રી મહાવીર દેવના નિર્વાણ સમય ભામ-પ્રાદનું બેસવું અને ભદ્રનાદુ સ્વામી સોદપુર્ણના વખતમાં ચંદ્રગુપ્ત મગને પોષામ સોળ સ્વપ્ન લાધ્યાં. આટલા સંજોગને વધને શ્રી મહાવીર દેવના શાસનની કહેલી નિધિતિ જોવામાં આવે છે. હુનિયાનાં પ્રાણીઓ જેમ જેના મગજમાં આવે તેમ જોડ્યા કરે. અને જન્મું છે પણ કોવું કે-ગચ્છ, વાણ, સંધાણની હક રહી નથી, તેમ જો જેના મગજમાં આવે તેમ પ્રરૂપણ કર્યાં સંભળીએ છીએ અને તેજ પ્રમાણે શ્રી ભગવંત મહાવીર દેવ પણ અગાઉથી કહી ગયા છે. ભગવતીજ ચતક પહેલે, હેથે ત્રીજે જણાવે છે કે-જ્ઞાન જ્ઞાનમાં અંતર, દર્શન-દર્શનમાં અંતર, ચારિત્ર-ચારિત્રમાં અંતર, ત્રિંગ-ત્રિંગમાં અંતર, માર્ગ-માર્ગમાં અંતર એમ તેર સ્થાનકે સાધુઓ અંતર આપકા વેદના થકા જૂદા જૂદા અભિપ્રાયે કાંશા મોકનીય કર્મ વેદતા કહ્યા છે. તે પ્રમાણે આચાર્યના મત અભિપ્રાય પણ જુદા જુદા જોવામાં આવે છે. વળી દંશાશ્રુતસ્કંધ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે-છ મહિના પહેલાં ટોળું (ગચ્છ) ઊડે તો સળલો દોષ લાગે તો ગચ્છ-ટોળાં જૂદાં છે જતાં. વળી શ્રી ભૂદતકરપ સૂત્રમાં ધર્મવૃદ્ધિ અધિક દેખે તો સવિભાગ કરવો, નહિતો ન કરવો. વળી 'શ્રી ઉત્તરાધ્યયનના દશમા અધ્યયનમાં પાંચમા' આરામાં આચાર્ય મહા-રાજ અનેક મતના દેખાડનાના થયો. વળી સોળ સ્વપ્નમાં ત્રીજે સ્વપ્ને ચંદ્ર ચાગણી જેવો દીકો તેથી આચાર્યની સમાચારી જૂદી જૂદી થયો સૂત્રમાં પણ ઠામ ઠામ ગચ્છ ટોળાં 'સંધાણ જૂદા જૂદા કહ્યા છે. તે માટે એકજ ગચ્છ કે એકજ સંપ્રદાય કે એકજ સંધાણ કે એકજ ટોળાનો કે અલુક સાધુની થકા, આસ્થા રાખી બાકી કોઈ સાધુ છેજ નહિ એવી જાણ જોડવી ; નહિ. ધણા સાધુ, સાધ્વી, ગુણવંત છે. જ્યન્ય, મધ્યમ ને ઉત્કૃષ્ટા શુભે સાધુ કહ્યા છે. શ્રી જ્ઞાણજી સૂત્રમાં બીજના ચંદ્રમાથી પૂનેમના ચંદ્ર સુધીના

શુભવાળા સાધુ કહ્યા છે. માટે અમુક જગત, સંવાદા કે સાધુ ઉપર કાંઈ જનનું શાસન હોય નહિ, માટે, એકાંત નહિ એવતાં ઘણા ઘણા ઉત્તમ સાધુઓની પ્રતિત શાળી આત્મ કલ્યાણ, સાધવું. આ કાળ એવો છે કે એ દોષ દષ્ટિ દૂર કરી શુભગાદી થઈ હંસની પેરે, દ્રુપ, પીર શિખરે તોજ આત્મકલ્યાણનો રસ્તો મળી આવશે.

પ્રશ્ન ૬૨—બીજના ચંદ્રમાયો પૂનમના ચંદ્ર સુધીના શુભવાળા સાધુ કહ્યા છે. એમ કહ્યું તે તો જ્ઞાનશુભ્રે ચડતા ઉતરતા કહ્યા છે, એટલે કોઈ યોદા ભણેલા હોય કોઈ વધુ ભણેલા હોય, એટલે બીજના ચંદ્રની પેઠે કોઈ યોદા પ્રકાશ કરે, કોઈ પૂનમના ચંદ્રની પેઠે વધુ પ્રકાશ કરે તે જ્ઞાન આશ્રી કહેલ છે. પણ મહામત્ત બ્રહ્મ કરેલાને ચારિત્રના શુભ તો સરખાજ હોય તેમાં બીજના ચંદ્રનો ન્યાય ઘટે નહિ, એમ કેટલાક કહે છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એમ એકાંતવાદીનું બોલવું થતું હશે, પણ અનેકાંતવાદી સૂત્રકર્તાનો એવો અભિપ્રાય નથી, એમ સૂત્રપાઠ ઉપરથી જણાઈ આવે છે. શ્રી જ્ઞાતાનુસૂત્રના દશમા અધ્યયનમાં તો ખુરશું કહ્યું છે કે એમ બીજના ચંદ્રથી માંડી પૂનમના ચંદ્ર સુધી ચડતી કળા હોય છે, તેમ સાધુ પણ ખંતી સુત્તિ આદિ દશ પ્રકારના યતિ ધર્મે એટલે હશે બોલે બીજના ચંદ્રથી પૂનમના ચંદ્રની કળાની પેઠે ચડતા ભણવા. એટલે કોઈ બીજના ચંદ્રની કળા જેવા હોય કે કોઈ ત્રીજ, ચોથ, પાંચમની એમ ભણત પૂનમના ચંદ્રની કળાની પેઠે હશે બોલે પૂર્વ શુભવંત હોય એમ દરેક બોલમાં ચડતી ઉતરતી કળા હોય છે. અહિયાં કોઈ કહે કે, દશ બોલમાં પાંચ મહામત્ત આખ્યાં નહિ; તો પાંચ મહામત્ત બધાને સરખાજ હોય. કળાની પેઠે હાનિ જુદી હોય નહિ. તેને કહીએ કે—દશ બોલમાં પાંચ મહામત્ત આવી ભય છે. સંજ્ઞે શબ્દ કહ્યો તેમાં પાંચ મહામત્ત આવી ગયાં. સંયમ કહ્યો, કે ચારિત્ર કહ્યો કે પાંચ મહામત્ત કહ્યો એ બધા એકાદર્શવાળી છે. વળી ઉપકા પાંચ બોલમાં પાંચ મહામત્તનો ખુદલી રીતે દેખાવ થાય છે. માટે પાંચ મહામત્ત, સત્તર લેટે સંજ્ઞમ અને પાંચે ચારિત્રમાં દરેક બોલે બીજના ચંદ્રથી પૂનમના ચંદ્રની પેરે ચડતી ઉતરતી કળાઓ લેવી કહી છે. ચારિત્રમાં કોઈ સામાયિક ચારિત્રવાળા હોય કે કોઈ ઉદ્દોપસ્થાપનીય ચારિત્રવાળા હોય કે કોઈ પરિહાર વિશુદ્ધવાળા કે કોઈ સૂર્ય સંપ્રસાદવાળા કે કોઈ જ્યોત્સ્ના ચારિત્રવાળા પણ હોય. તે દરેક ચારિત્રમાં કળાઓની હાનિજુદિ પણ હોયજ. શ્રીભગવતીજ સૂત્રમાં સંજ્ઞમનાં અસંખ્યાત્યં રચાનક કહ્યાં છે. તે જીવના પરિજામની હાનિજુદિ આશ્રી કહ્યાં છે. સાધુપણ તો ચારિત્રના

અતઃપર શુભમાં તથા મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિઓના સ્વયોપશમમાં રહેલ છે. નહિ કે ઉપરનાં વેશમાં કે વાચાળ પ્રકૃતિમાં હોય છે. માટે એકાંત પક્ષે ખેંચીને પોતાની બરાબ અને પરની નિંદા કરી ચાલના કે સાધુઓના પ્રત્યનિક બનવું નહીં. જે જોણું પાગશે તેને જોણો લાભ મળશે અને જે વધુ પાગશે તેને વિશેષ લાભ મળશે, પણ પારકી ખટખટમાં પડી પોતાનું અહિંત કરવું નહિ.

પ્રશ્ન ૬૪—કેટલાક કહે છે કે અમારા સંઘાડામાં કે ટોળામાં જેટલા છે. કેટલાજ સાધુ છે, માટે તેની સાથે આહારાદિક બારે પ્રકારનો સંલોગ કરવો. એટલે કરવો તો બારે પ્રકારનો સંલોગ કરવો, નહિ તો એકે પ્રકારનો નહિ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—તે તો ગમ્મ ગમ્મનો બાંધો, એટલે જે સંપ્રદાયમાં જેવો બાંધો હોય તે પ્રમાણે તેઓ વર્તવાને હકદાર છે. પણ અમારા સિવાય બીજા સાધુ નથી, અમેજ સાધુ હીએ એવું બોલવું તે તો ઉદ્ધતાઈનું વચન ગણાય. મહાવીરે દોષને ઇલાસે લખી આપ્યો નથી કે અમુક સંઘાડાના કે અમુક ગમ્મના કે અમુક સંપ્રદાયના સાધુ એજ સાધુ છે. બીજા સાધુ નથી એવું મહાવીરનું ફરમાન નથી. પોતે પોતાની મેળે ગમે તેવી છાપ મેળવે દરેક ગમ્મવાળા એમજ માને છે કે અમેજ સાધુ હીએ, અમેજ મહાવીરના ફરમાન પણ વરતીએ હીએ. અમેજ મહાવીરના કેડાયત હીએ. અમેજ સમજિતી હીએ. અમેજ શુદ્ધ ચારિત્ર પાળીએ હીએ અને અમેજ સૂત્ર પ્રમાણે વરતીએ હીએ એમ કોણ નથી કહેતું ? સૌ કોણ એમજ માને છે, એમજ કહે છે. પોતાનું સ્થાપન અને પરનું ઉત્થાપન એમ ઘટભાગ આદ્યજ કરે છે ત્યાં કાંઈપણ વિચાર કરવા જેવું રહેતું નથી. મહાવીર પરમાત્મા સ્વીકારે તે સત્ય. દરે સંલોગ આશી—શ્રી આચારાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના સાતમા અધ્યવનમાં કહ્યું છે કે—સંલોગી સાધુ આવે તેને અચનાદિકની આમંત્રણ કરવી. અને વિસંભોગી આવે તેને પાટ પાટલા બાજોદાદિક દેવાં. વળી શ્રી ઉત્તરાધ્યવનના ત્રેવીશમા અધ્યવનમાં કેશીકુમાર શ્રમણે શ્રી જોતમ સ્વામીને તુલ્યદિકની એટલે ગણનની આમંત્રણ કરી. તે માટે સપળા સંજેજની જરૂર નહિ, પણ જેટલો યોગ્ય લાગે તેટલો એક યે ઉદ્ગ્રહા બાર મુખીને પણ આમંત્રણ કરે અને એમ માને કે એ પણ સાધુ છે. કેશી સ્વામી અને જોતમ સ્વામી વિસંભોગી છે. ભિન્ન આચારી છે, પણ એક સ્ત્રીએ એમ બોલ્યું નથી, કે એ સાધુ નથી.

પ્રશ્ન ૯૪—સાધુ તો સાધુના શુભે જે હોય તેજ સાધુ દેવતાય. અત્યારે સૂત્રમાં દેવતા શુભ પ્રમાણે કોઈ સાધુ ભોગમાં આવતા નથી, પણ તેથી ઉચ્ચતા શુભતાના ભોગમાં આવે છે; માટે તેને સાધુ કેમ માનતા ?

ઉત્તર—એકાંત પડે કાંઈ કદી શકાય નહિ. યજ્ઞ ઉત્તમ સાધુ હોય છે. પણ હમણાં કાળના પ્રભાવે સંધ્યલુ મંદપત્રાથી વક્રજડતાઈપદ્ધતી અતિચાર થતા લાગતા દેખાય છે, જેથી જોકેક નિર્જુદિ જીવને સાધુ મુકે નહીં. અને મનમાં શંકા વેળા કરે જે સાધુ હોય તે એવા દોષ કેમ મેલે ? પણ બિચારા સૂત્રના અમરુ હોવાથી સૂત્રમાં શું કહ્યું છે તે કંઈ જાણે નહિ, અથવા કોઈએ પાંચ દશ શબ્દ ધનવી શબ્દા હોય કે આવા હોય તે સાધુ કહીએ, બાકી સાધુ માનવા નહીં. પછી બિચારા એજ કડકો પુટવા કરે અને પોતાની બગલમાં શહેલો બચકો કિમવી વસ્તુનો છે એમ માને, પણ ખોટીને જુએ તો જુલોઈ આવે કે આ એક જાનની જમણા છે. સૂત્રકારે એવી જમણા શાખી નથી, તેમણે તો જેવું જાણે કરીને બહુજી. તેનું ફનિયાના પ્રાણીને જુલોઈ દીધું. શ્રી ભગવતીજ સૂત્રમાં પાંચ ચારિત્ર અને ૭ નિષેધો (૭ પ્રકારના નિષેધ) કહ્યા છે. અને તેને છંદાવવીયા પણ કહ્યું છે. એટલે સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા અને અનંતા શુભે હીજા અધિષ્ઠા કહ્યા છે તો વિચારો કે સાધુમાં અનંત ભાગે હીજા અધિષ્ઠા ઇત્યાદિ વિચાર કેમ કહ્યા હશે ? તે જરા જ્ઞાન નેત્ર ખોલીને જુએ. વળી યી કાંદાવજી સૂત્રમાં ચાર પ્રકારની પ્રવર્ત્યા કરી “ ધનસંકટાવસાપાણા ” ઇત્યાદિ અન્યથા ૧૫ કથારે કરી સહિત પ્રવર્ત્યા કહી-વળી બહુજી ચારિત્ર, શરીર ઉપકરણ, વિભૂષાને કરવે શુદ્ધ અને અશુદ્ધ ચારિત્ર કહ્યું છે. વળી શ્રી મહાવીર રથામીના સાધુને છેદાપરથાપનીય ચારિત્ર સાતિચાર (અતિચાર સહિત) તે-૧) કાલુંગજના સાતમે કાણે છામરથનાં સાત લક્ષણ કહ્યાં છે. તે એ કે-૧ દિસા કરે, ૨ મૂષા બાજે, ૩ અલ્પ લે, ૪ શર્યાદિ પાંચે છાંદવનો રથાદ લે ૫ સાવજ જુલોઈ પાતે સેવે, તથા સદોષ આકાર લે, ૬ પૂજા સન્ધાર પાંચે, ૭ જેવું કહે તેવું ન કરે. એ સાત મુદ્દા. લક્ષણ કેવડીદ કહ્યાં છે. વળી ચોથે કાણે ચાર પ્રકારે કેવડીદાવન ઉપજે, તે ચાર-૧) કો કયા, બજા કયા, દેશ કયા, અને રાજ કયા કરે. ૨ અશુદ્ધ આકારનું કરવું તે શુદ્ધ સામુદાયી ભેષજીક ગાયરી ન કરે. ૩ કાંડકચ્છનું કરવું તેની આત્મા સંધાર જાણે નહિ. ૪ પછી સહિતે ધર્મ અધર્મ ન કરે. ૫ વળી પાંચમા આવાના જીવ પાંચ ને જડાદ, તેની પાંચ અર્થ સમભવમાં દોહીકાં કહ્યાં છે. જુએ કાંડક રાજે પાંચે દોહી રાજે

અર્થાત્તે રૂબાં તથા મોહનીય કર્મની પ્રવૃત્તિઓના ક્ષયોપશમમાં રહેલ છે. નહિ કે ઉપરના વેશમાં કે વાચાળ પ્રવૃત્તિમાં હોય છે. માટે ક્ષેપાંત પછે એથીને પોતાની બરાબ અને પરની નિંદા કરી ચાત્રના કે સાધુઓના પ્રત્ય-
નિક બનવું નહીં. જે જોણું પાગચે તેને જોણો લાભ મળ્યો અને જે વધુ
પાગચે તેને વિશેષ લાભ મળ્યો, પણ પારકી ખટપટમાં પડી પોતાનું અર્થિત
કરવું નહિ.

પ્રશ્ન ૬૮—કેટલાક કહે છે કે અમારા સંઘાડામાં કે ટોળામાં જેટલા
છે. તેટલાજ સાધુ છે, માટે તેની સાથે આહારાદિક બારે પ્રકારનો સંલોગ
કરવો. જોટલે કરવો તો બારે પ્રકારનો સંલોગ કરવો, નહિ તો એકે પ્રકારનો
નહિ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—તે તો ગરુડ ગરુડનો બાંધો. જોટલે જે સંપ્રદાયમાં જેવો
બાંધો હોય તે પ્રમાણે તેઓ વર્તવાને હકદાર છે. પણ અમારા સિવાય
બીજા સાધુ નથી, અમેજ સાધુ છીએ એવું જોતવું તે તો ઉદ્ધતાઇનું વચન
ગણાય. મહાવીરે દોષને ઇબરો લખી આપ્યો નથી કે અમુક સંઘાડાના કે
અમુક ગરુડના કે અમુક સંપ્રદાયના સાધુ એજ સાધુ છે. બીજા સાધુ નથી
એવું મહાવીરનું કૃપામન નથી. પોતે પોતાની મેળે ગમે તેવી છાપ મેળવે
હરેક ગરુડવાળા એમજ માને છે કે અમેજ સાધુ છીએ, અમેજ મહાવીરના
કૃપામન પછે વરતીએ. છીએ. અમેજ મહાવીરના કેશવત છીએ. અમેજ
સંમંકિતી છીએ, અમેજ શુદ્ધ ચારિત્ર પાત્રીએ છીએ અને અમેજ સૂત્ર પ્રમાણે
વરતીએ છીએ એમ કોણુ નથી કહેતું ? સૌ કોણુ એમજ માને છે, એમજ
કહે છે. પોતાનું સ્થાપન અને પરનું ઉત્થાપન એમ ઘટમાળ આદ્યાજ કરે છે
ત્યાં કાંઈપણ વિચાર કરવા જેવું રહેતું નથી. મહાવીર પરમાત્મા સ્વીકારે
તે સત્ય હવે સંલોગ આશ્રી—શ્રી આચારાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના
સાતમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે—સંલોગી સાધુ આવે તેને અચનાદિકની
આમંત્રણા કસ્વી. અને વિસંલોગી આવે તેને પાટ પાટલા બાજોદિક દેવાં.
વગેરી શ્રી ઉત્તરાધ્યયનના ત્રેવીસમા અધ્યયનમાં કેશીકુમાર શ્રમણે શ્રી ગૌતમ
સ્વામીને તુણદિકની જોટલે આપનની આમંત્રણા કરી. તે માટે સધળા
સંલોગની જરૂર નહિ, પણ જોટલો યોગ્ય લાગે તેટલો એક બે ઉકૂટા બાર
સુધીનો પણ આમંત્રણ કરે અને એમ માને કે એ પણ સાધુ છે. કેશી
સ્વામી અને ગૌતમ સ્વામી વિસંલોગી છે. સિન્ન આચારી છે, પણ એક
બીજાએ એમ માન્યું નથી, કે એ સાધુ નથી.

શ્રી કવચ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—પાંચમા આરામાં છવે કવચ કરનારા, ઝગડા કરનારા, અસમાધિ કરનારા, ઉદ્વેગ કરનારા જનુ બુંડા, 'જનુ સમણા મશીસ્તંતી' કહ્યા છે. વગી શો ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના યોગદુરીયમાં અધ્યયનમાં જનુકહે જનુ મંત્રે કહ્યું તો સાધુમાં પણ કવેશ કરનારો સ્વભાવ દેખાય છે, ત્યારે કહ્યું છે.—વગી શ્રી દયાશુવસ્કંધ સૂત્રમાં સાધર્મીનો કવેશ મટાડવો કહ્યો છે.—વગી સોજ સ્વપ્નમાં સાધુ મત્સર ભરેલા થયે એમ પણ કહ્યું છે.—એકમે સ્વપ્ને રત્ન ધી કાન્તિ તને કરી દીધી દીધી. તેને પ્રતાપે ભરત સેવના સાધુ ચારિત્રે કરી દીધા દીધા તે કવેશ કરવે, અવિનય કરવે એક એકના અવર્ણવાદ બેઠાયે એમ કહ્યું છે. તો વિચારો કે જ્યારે સાધુ પાંચમા આરામાં એવા પ્રકારના થયે ત્યારે આવક કેવા થયે? તે પણ સાધેજ વિચારવાનું છે. માટે જ શાસ્ત્રકાર છવ શબ્દ વાપરેલો છે. તો સમજો કે—જેવા સાધુ તેવા આવક અને જેવા આવક તેવાજ સાધુ, જન્મે જામન-સામન છે. તેમાં પડેલું પદ આવકનું છે. જેવો આવકના ધરનો આદાર તેવી સાધુની શુદ્ધિ. આદાર તેવો બેઠકાર એ કહેવન પ્રમાણે સાધુનું ને આવકનું સરામ આવે છંટાવા પલ્લં થાય છે. માટે માનો કે સર્વે સાધુ સરખા ક્યાંથી હોય? કોઈમાં ધણી ક્યાવ તો કોઈમાં થોડા ક્યાવ. કોઈમાં ધણી શુભ હોય, તો કોઈમાં થોડા શુભ હોય, પણ એમાંજ સાધુ છે. એમાંજ શુભવંત છે. એજ ખાણમાંથી દીરા પાકવાના છે, દીરાની ખાણ તો એજ છે. કોઈ સાખ રૂપીવાનો દીરા, તો કોઈ પચાસ દબારનો દીરા, તો કોઈ થોડા ધણા મૂલ્યનો દીરા; પણ સાર એજ કે એ બધા દીરા છે, તેમ થોડા ધણા શુભ વાળા પણ સાધુ છે. પણ કોઈ અસધુ કહ્યા નથી. જેવો ચારિત્રાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપચય તેવો ચારિત્રનો શુભ. આગળ ક્યાં આરામાં પણ સર્વે સરખા થયા નથી. પાર્શ્વનાથ ભગવાનની આર્પણે દાસ પત્ર ધોવા તેને પણ અશ્વજ્ઞદાર કહી નહિ. મુમુક્ષુએ ઉગરા ઉગરીને રમાડવા બેઠાબ્યા તેને પણ અસાધી કહી નહિ. તો કેવું કોઈ અતિચાર દેખી થોડાક દોષ માટે સાધુને અસાધુ કહે. આર્પણે અજ્ઞાત કહે અને સાધુ આર્પા કોણ માને છે? એમ એકાદ સાધુ કે આર્પામાં પોતાની મતિ કવચનાં સાધુપલ્લં કે આર્પાપલ્લં માની જાણી કોઈ સાધુ આર્પા ઉજ નહિ, એવા શારે વચનના બોલનારા તે દુર્લભજોષી અવધુરા.

પ્રમ ૬૧—સૂત્રમાં દુર્લભજોષી કોને કહ્યા છે? અને દુર્લભજોષીનું

શુભ થાં?

પહેલાં છેલ્લાં તીર્થસ્થનાં સાધુને કારે પાંચ સ્થાનકે તત્ત્વ દુઃખથી સમજે, વાંકાજડ માટે તે કહે છે. સિંચને દુઃખથી કહેવાય, લેડ બારના વિભાગ દુઃખથી સમજે ૨ છવાછવનું દેખાડવું તે દુઃખથી ૩ પરિઘકાંઠિક દુઃખથી સહે ૪ આચારનો પાળવો દોહીલો ૫ અને એ પાંચે વચકા બારીય તીર્થ-કરના સાધુને સોહીલા કહ્યા છે. તથા શ્રી ભગવતીજ સૂત્રના સાતમા ચતુકમાં સકપાથી સાધુ કથમા શુલ્કાણા સુધી હોય તે સૂત્રને ન્યાયે ન ચાલે. વિપરીત આવે છે તે માટે સંપ્રસય ક્રિયા હોય છે, સાત આઠ કર્મ બાંધે. વીતરાગ ૧૧ મે ૧૨ મે ૧૩ મે શુલ્કાણે હોય તે સૂત્રને ન્યાયે ચાલે. એક ચાતા વેળીય બાંધે, તે માટે બે ઘડી સુધી સૂત્રના ન્યાયે ચાલે તો નિશ્ચે દેવગ-સ્યાન ઉપજે.

આટલાં કાખલે સૂત્રમાં કહેલાં છદ્મસ્થના તથા પાંચમા આશના સાધુના શુલ્કવાળાને તમે સાધુપણે માન્યો કે કેમ ? જો તે વાત કબૂલ કરશે તો અત્યારના સાધુ પણ પાંચમા આશની પ્રવૃત્તિનાજ છે. કોઈ બોધા શુલ્કવાળા કે કોઈ અધિક શુલ્કવાળા હોય તેથી કોઈ સાધુ ભોગમાં આવતા નથી યા કોઈ સધુ છેજ નહિ, જોયી નાસ્તિક ભાષા બોલવી નહિ તે નાસ્તિકમાંથી અસ્તિ નીકળી આવશે, કોઈ સાધુ નથી જોમ બોલતાં કોઈ સાધુ નીકળી આવશે તો નાસ્તિક ભાષાના બોલવાવાળાની શી દશા ગવાની ? જો પહેલો વિચાર કરી પછી ભાષા બોલવી, જોમ જ્ઞાની પુરૂષો જણાવી ગયા છે.

પ્રશ્ન ૬૫—જ્યાં ભેટજો છીએ ત્યાં સાધુ સાધ્વીમાં આપસ આપસમાં કલેશ હપકા વિરોધ જોવામાં આવે છે. તો પછી આવકમાં અદ્વા કેવી રીતે રહે ?

ઉત્તર—જો વાત ખરી છે. આમાં કોનો દોષ કાઢીએ તેમ જો ? આપણે તો સમયનોજ દોષ કાઢવો એ ઠીક છે. પણ વર્તમાન સમયનો વિચાર કરતાં કોઈ બીજુંજ જોવામાં આવે છે. આવકો સાધુના દોષ જોરા શિખ્યાં જોજ શાસનની હાનિનું ચિન્હ છે. માવતરનાં છિદ્ર જોનાર કદિ સુંપુર નહિજ કહેવાય. આવકો કપકે સ્વાર્થબુદ્ધિને લઈને સાધુમાં મારા તારાનો લેડ પાકનારા ચવાથી સાધુઓમાં પણ તં પ્રવૃત્તિ વધતી જતી જોવામાં આવે છે. આવક અને સાધુના રાગ દ્વેષના પ્રાતબંધને લઈને આપસ આપસમાં એક બીજાના પક્ષપક્ષના જેવાયુથી કલેશ પુસપાકિકનાં મૂળ ઉડાં રોપાતાં જતાં આપણે નજરે ભેટજો છીએ. તે દોષ તો કાગનોજ જણાય છે. એટલે જેવી ક્ષત્રની પ્રાપ્તિ, તેને અનુસરીને તે કાગમાં તેજઃજ પ્રકારના છવોની ઉત્પત્તિ આપં જોમાં શી નવાઈ ? જ્ઞાની પુરૂષો જમાડથી પ્રકાશી ગયાં છે.

શ્રી ૪૬૫ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—પાંચમા આરામાં છવે કલેશ કરનારા, ઝગડા કરનારા, અસમોષિ કરનારા, ઉદ્વેગ કરનારા બહુ ભુંડા, ‘‘ અપ્ર સમણા મર્મસ્તંત્રી ’’ કહ્યા છે. વળી શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીશમાં અધ્યયનમાં અપ્રકટે અપ્ર તુ મંત્રમે કહ્યું તો સાધુમાં પણ કલેશ કરનારો સ્વભાવ દેખાય છે, ત્યારે કહ્યું છે.—વળી શ્રી દયાશુતરકંઠ સૂત્રમાં સાધંભીને કલેશ મટાડવો કહ્યો છે.—વળી સોળ સ્વપ્નમાં સાધુ મત્સર ભરેલા થશે એમ પણ કહ્યું છે,—એકને સ્વપ્ને રત્ન પી કાન્તિ તોને કરી હીચી દીડી, તેને પ્રંતાપે ભરત દોરના સાધુ ચારિત્રે કરી હીચી દીડા તે કલેશ કરવે, અવિનય કરવે એક એકના અવર્ણવાદ બોલશે એમ કહ્યું છે. તો વિચારો કે ન્યારે સાધુ પાંચમા આરામાં એવા પ્રકારના થશે. ત્યારે આવક કેવા થશે ? તે પણ સાધેજ વિચારવાનું છે. માટે જ શાસ્ત્રકરે છવ શબ્દ વાપરેલો છે. તો સમજો કે—જેવા સાધુ તેવા આવક અને જેવા આવક તેવાજ સાધુ, બન્ને આમન સામન છે. તેમાં પડિછું. પદ આવકનું છે. જેવો આવકના ઘરનો આહાર તેવી સાધુની જીવિ. આહાર તેવો જીવિકાર એ કહેવલ પ્રમાણે સાધુનું ને આવકનું સરાજ ભારે હુંટાવા પલ્લું થાય છે. માટે માનો કે સર્વે સાધુ સરખા કર્માંથી હોય ? કોઇમાં ઘણું કયાય તો કોઇમાં થોડો કયાય. કોઇમાં ઘણું શુભ હોય, તો કોઇમાં થોડા શુભ હોય, પણ એમાંજ સાધુ છે. એમાંજ સુલુવંત છે. એજ આજુમાંથી હીરા પાકવાના છે, હીરાની ખાણ તો એજ છે. કોઇ લાખ રૂપીયાનો હીરો, તો કોઇ પચાસ દહારનો હીરો, તો કોઇ થોડા ઘણા મૂલ્યનો હીરો, પણ સાર એજ કે એ બધા હીરા છે, તેમ થોડા ઘણા શુભ વાળા પણ સાધુ છે. પણ કોઇ અસાધુ કદા નથી. જેવો ચારિત્રાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ તેવો ચારિત્રનો શુભ. આગળ ચોથા આરામાં પણ સર્વે સરખા થયા નથી. પાર્થનાથ ભગવાનની આર્યાએ હાથ પગ ધોયા તેને પણ મંજીરકાર કહી નહિ. સુભાષે ઠોકરા ઠોકરીને રમાડવા બેઠાવ્યા તેને પણ અસાધી કહી નહિ. તો કોઇ કાંઈક અતિચાર દેખી થોડક હોય માટે સાધુને અસાધુ કહે. આર્યાને અઆર્યા કહે અને સાધુ આર્યા કોણ માને છે? એમ એકાદ સાધુ કે આર્યામાં પોતાની મતિ કદપનાએ સાધુપલ્લું કે આર્યાપલ્લું માની જાત્રી કોઇ સાધુ આર્યા છેજ નહિ, એવા ભારે વચનના બોલનારા તે દુર્લભજોષી ભવુરા.

પ્રમ ૯૬—સૂત્રમાં દુર્લભજોષી કોને કહ્યા છે? અને દુર્લભજોષીના શુભ શું ?

ઉત્તર—સાધુ આર્યાની, નિંદાના કરનાર, અપજ્ઞા, અવર્ણવાદના બોલનારને દુર્લભજોષી, કહ્યા છે. તેનો ગુણ એ કે ઘણું કહીએ, ઘણું કહે, ઘણું કહે પણ સમકિત પામવું મુશ્કેલ અર્થાત્ જેને સમકિત રૂપ ધર્મ પામવો મુશ્કેલ તે દુર્લભજોષી કહેવાય. ત્યારે કોઈ કહે કે—આ વાત મોહનની છે કે, કોઈ સૂત્રનાં આધારે કહો છો? તેને કહીએ કે તમને આવી જાણતું સત્તાન થયું હોય એમ લાગતું નથી, માત્ર સાધુ આર્યાનાં રોષ જોવાનું જ તથા નિંદા કરવા વગેરેનું જ જ્ઞાન મેળવ્યું હોય એમ લાગે છે. તે સાંભળો—ઠાણાં સૂત્ર કાલે પાંચમે ઉદેશે બીજે કંજુ છે કે—અરિહંત ૧, અરિહંતનો પરિચયો ધર્મ ૨, આચાર્ય ઉપાધ્યાય ૩, ચતુર્વિધસ્રંધ સાધુ, સાધ્વી, આવક ને આવિકા ૪, સાધુપણ પાત્રી દેવતા ધ્યેય ૫, એ પાંચના અવર્ણવાદના બોલનાર, તેની નિંદાના કરનાર તે દુર્લભજોષીપણના કર્મને ઉપજાવે. અર્થાત્ તેને સમકિતની પ્રતિ યાચ નહીં.

અહિંમાં સાધુની નિંદા, અવહેલણા, અવર્ણવાદના બોલનારને દુર્લભજોષી કહ્યા. વગી ઠાણાં કાલે સાતમે કંજુ છે કે આ દુષ્કર્મ કાલમાં ક્રાંતી મિત્રતા ભાવે પરીવર્તનારા, મને કરી, વચને કરી દુઃખ દેનારા વળાં દ્યો. વગી કાલે પાંચમે, સાધુનાં છિદ્ર જોનાર છિદ્રગણેથી એવા સાધુને પાસંચિત રોષનો ધણી કહ્યા છે.

વગી સુષમગ્રંથ સૂત્ર સુત સ્કંધ ૧લે અધ્યયન ૨જે ઉદેશે ૨જે આશા ૨૯માં કંજુ છે કે—

જો પરિમર્દ પરત્રર્મ, સંમારં પરિતર્દ મિરં, અદુર સ્વર્ણિયમો પાવિયા, રિવિ હંમલે સ્વર્ણિય મગ્ધ ૨.

અર્થ—હવે જર નિંદાના રોષ કહે છે. જે કોઈ અવિચેદી પુરુષ અનેક દેહને પશાત્ત કરે એટલે અવહેલના કરે તે પુરુષ સંસાર મળે અત્યંત પરિત્રમ્ભ કરે, અથ જે કાળે પર નિંદા તે એવી પાપાત્રી છે કે, જે સ્કંધ ૧૩ થી અધિ સ્થાનકે જીવને પાટે એવું બાળીને એટલે પર નિંદાને રોષે જ બળીને સાધુ અનેતાની નિંદા ન કરે.

વગી શ્રી સુષમગ્રંથ સૂત્રના બીજા સુત સ્કંધના સાનમા અધ્યયનમાં કંજુ છે કે નેત્રમ સ્વર્ણિય દેહ પદ્મ પુત્રને કંજુ કે, ચારિત્રિયો પોને સ્વર્ણિય સુવર્ણિય દેહ જેણે વધેજા કમવુ માદજુની નિંદા કરે, તે પર દેહનું રિત સંસ્કરણ રિત્રધક કહે. અને જે વધેજા કમવુ માદજુની સ્કંધ નિંદા દેહને દેહનું સ્કંધ સ્કંધ કરે, તે આશાક રોષ, તે મારે

સર્વ સાધુની સાથે મિત્ર ભાવ રાખવો. પણ કોઇની નિંદા અવહેલના કરી અવગુણો બોલી આપણા આત્માને બારે દરવો નહિ અને દુર્લભજોષી થાવું નહિ.

મથ ૬૭—આ કાળે જ્યાં જોડેએ છીએ ત્યાં જૈન ધર્મમાં સાધુ, સાધેરી, યાવક અને શાવિકાઓમાં જોડેએ મહાવીરના તીર્થમાં બારે ડોહાજુ થયેલું જોવામાં આવે છે, તોપણ માણસોનાં ધર્મને વિષે હઠ મન કેવી રીતે રહી શકે ?

ઉત્તર—માણસોએ સમયનો વિચાર કરવો જોડેએ કે અત્યારે કેવો સમય વર્તે છે. અત્યારે કેવી પ્રવૃત્તિઓનાં માણસો છે. અત્યારે ધર્મની વૃત્તિ કેવા પ્રકારની ચાલે છે, આપણે શું કરવા પારીએ છીએ ને કુદરતે શું જની આવે છે, આપણું પોતાનું મન પણ આપણા કાળમાં નથી, તો આખા સમાજના વિચારો ક્યાંથી સરખા મળી આવશે ? જોડેએ વિચાર કર્યા વિના સાધુઓ માટે મોટી શંકાઓ વેદવામાં આવે છે, પણ સૂત્રમંદે કદા પ્રમાણે જ્યારે સાધુ જોવામાં નથી આવતા, ત્યારે યાવક ક્યાંથી મળી આવશે ? માટે માને કે જેવા ભુવા તેવા પાવત્રીવા. અત્યારે ચોથા આસના સાધુ કે ચોથા આસના યાવક ક્યાં ગોતવા જઇએ તેમ છે ? ક્યાંથી મોત્યા મળી આવે તેમ છે ? માટે આત્માને સંતોષમાં લારી ને જોજ મળ્યો છે તેનાથી નિર્વાહ કરી લેવો, જો અત્યારે સલામતીભરેલું લાગે છે. ઇચ્છા મોહની રાખવી, પણ તે સાધન ન મળે તો ધર્મથી પાછું હઠવું નહિ. દાખલા તરીકે, ઇચ્છા તો દુષપાક પૂરીની છે, પણ તે ન મળે તો મુકકાં ભુકા રોટલાથી પણ નિભાવ કરી લેવો. જે નાવમા બેઠા છીએ તે નાવનાં પાટીયાં નહિ તોડનાં તેનું રક્ષણ કરવો તો કાંઈ પહોંચાયે, પણ જો ખીલા કાઢી પાટીયાં તોડ્યો તો સમુદ્રના તળે બેસવા સિવાય બીજો આશરો નથી. ચોદ પૂર્વધારી ભદ્રબાટુસ્વામીએ ચંદ્રગુપ્ત રાજા પ્રત્યે નવમા સ્વમાના અર્ચમાં જણાવ્યું છે કે—હે સજ્જન ! નવમા સ્વમાને વિષે તેં ત્રણ દિશાએ સમુદ્ર મુકો દીકો અને દક્ષિણ દિશાએ રાહજી પાણી દીકું તેના પ્રભાવે આ ભરતગ્રેત્રમાં ત્રણ દિશાએ કાંઈક ધર્મ રહેશે તે ત્રણ કપાયે કરી તથા ઘણા મતોએ કરી રાહાએલો ધર્મ રહેશે. જો પ્રમાણે કહ્યું છે. તો તેજ પ્રમાણે નજરે જોડેએ છીએ, અને જો પણ જોજ પ્રમાણે.

હવે જોમ અટવીને વિષે જોઠ મહિનામાં તૃષાએ કરી પીડાતાં યજ્ઞ મધ્યાન્હ વખતે જોણે રાજી પાણી પીધું તે અટવી ઉદ્ધવીને પાર પામ્યા. સુખી

યમા, નિર્મળ પાણી પણ મળ્યું અને જે ટોળા પાણીથી ભરકવા તે તૃષાએ પીધું-
ને અટવીમાં મરણ પામ્યા. તેમ કહેશ કથાયે કરી તથા અતિચારે કરી ટોળાં પાણી
સરળો ધર્મ છે. તેવો પણ ધર્મ જે કરશે, તેવા ધર્મને વળગી રહેશે તે મુખી થશે.
અને દોષદષ્ટી દૂર કરી ચોક્ષો, નિર્મળો ધર્મ કરવા ધારશે તો પણ તેને ચોક્ષો
ધર્મ તેમાંથી મળી આવશે. જેણે ટોળા પાણીથી ભરકીને ધર્મ ન કર્યો,
સાધુપણું ન સર્જ્યું તે ઘણા દુઃખી થશે. પાંચમા આરાના છેડા મુખી આજ
પ્રમાણે ધર્મની પ્રવૃત્તિ ચાલવાની છે. તે આજ પ્રકારના સાધુ, સાધ્વી, શાવક,
શ્રાવિકા ઉપર ચાલશે. પાંચમા આરામાં પૂર્વે વિરાધકપણું કયું હોય છે
એવા જીવો આવી ઉત્પન્ન થાય છે અને તેમાંથી ઘણા જીવો આરાધક થઈને
દેવગતિમાં જનારા પણ પાંચમા આરાના છેડા મુખી નીકળી આવશે. માટે
આત્માને સ્થિર કરીને ટોળામાં નહિ નાખતાં સાધુપણાની શ્રદ્ધા રાખી નિર્મળ
એવા જૈન ધર્મનું સેવન કરવું, તેમાંજ આત્માનું કથણું રહ્યું છે. આ
ભાવાર્થ ધર્મને વિષે સ્થિર થવા માટે કહેલ છે, પરંતુ ખપી તો ઉત્કૃષ્ટ
પડના થયું.

પ્રશ્ન ૬૮—કેટલાક કહે છે કે-સાધુને કોઈ ઉઘાડા મોઢે બોલી
વહોરાવે અથવા આવકાર કે જે પધારો તો તેનું ઘર અમુજનું થાય ત્યાં
વહોરાવવું કદપે નહિ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—આ વાત કોઈ સૂત્રના આધારથી હોય એમ જણાતું નથી.
સૂત્રમાં સાધુને આહાર વર્જવાના ૪૨-૪૭-૬૬ દોષ કહ્યા છે, તેમાં આ
આ બોલ જોવામાં આવતો નથી કે-ઉઘાડે મોઢે બોલી વહોરાવે તે કદપે
નહિ. પણ ખોડેથી કુંક મારી બોરાવે તો સાધુને કદપે નહિ, એમ આચાર્ય-
શંકર સૂત્ર તથા દશવેકાલિક સૂત્રમાં કહ્યું છે. માટે એવી પદ્મપણા કરવી તે
વિપરીત યા અધિકી પદ્મપણામાં ગણાય. ત્યારે કોઈ કહે કે-ઉઘાડે મોઢે
બોલવાથી અસંખ્યાતા વાઉકાયના જીવની હિંસા થાય છે. તો ઉઘાડે મોઢે
બોલી વહોરાવે કે પધારો કહે કે જોલે તેમાં અસંખ્યાતા વાઉકાયના જીવ
હણાય તેવો આહાર સાધુને લેવો કેમ કદપે ? તેને કહીએ કે-તો પછી
વહોરાવવા આવતાં પણ હાલવા ચાલવાથી વાઉકાયની હિંસા થાય છે, તો તે
પ્રમાણેનો આહાર પણ વહોરાવવો ન જોઈએ. ઉગ્રેસ કરતાં, હાલતાં, ચાલતાં
લાંબા હાથ કરીને વહોરાવતાં અને પાત્રમાં નાખતાં તથા ઉચ્ચ, ગરમ પાણી
કે આહાર ઇત્યાદિ ઘણાં કારણોથી વાઉકાયની હિંસા થાય છે, માટે તે
આહાર પણ ન લેવો જોઈએ. તમારી શ્રદ્ધા પ્રમાણે જે જે કારણે વાઉકાયના
જીવ હણાય તેવો આહાર તમારે નહિ વહોરાવતાં તેનું ઘર પણ અમુજનુંજ

કરવું જોઈએ. વળી આદ્યાર વહોરવા જનારે પણ હાથ પત્ર વડે હાલવા ચાલવાની ક્રિયા કરવી નજ જોઈએ; કારણ કે તેથી પણ વાડકાયની હિંસા થાય છે. આદ્યારના સંબંધમાં વાડકાયની હિંસાથી ખચવાવાળાને માત્ર સંચારી સિવાય બીજો એકે ઉપાય નથી.

પ્રશ્ન ૯૯—ભગવતીજી તથા વિષાક સૂત્રમાં મુખ આડું વચ્ચે રાખી વહોરાવવાનો અધિકાર આદ્યો છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એ વાત ખરી છે. ભગવતીજીમાં ભગવંત મહાવીર સ્વામીને વિનય ગાથાપતિએ અને મુખવિષાકમાં મુદત અનુગારને મુખગાથાપતિએ આવતાં જાણીને મુખે ઉત્તરાસણ કરીને સાત આઠ પગલાં સામા આવીને વંદણા નમસ્કાર કરીને પછી આદ્યારાદિક વહોરાવવાનો અધિકાર આદ્યો છે. આ ઉપરથી એમ જણાય છે કે તે આવક નથી, પણ થદાગ્રુ દોવાથી આ દોષ મોટા પુરૂષ છે, એમ જાણી તેમનું માદાત્મ્ય જાળવવાને માટે તેણે વિવેક સાચવેલો છે, અને તે પ્રમાણે કોઈ અત્યારે કરે તો તેના દોષ નિરેધ કરવું નથી, પણ આ ઉપરના એ દાખલા નિવાય ઘણા મુનિઓને ધગાએ આદ્યારાદિક વહોરાવવાના અધિકાર સૂત્ર પાઠે આદ્ય છે, પણ કોઈએ મુખ આડું વચ્ચે કે હાથ રાખી જોણવાનો કે વહોરાવવાનો અધિકાર આદ્યો જોવામાં આવતો નથી, અને સાધુએ વહોરાવના અધિકાર તો કમ ઠામ છે. સાત આઠ પગલાં સામા આવી વહોરાવવાના અધિકાર પણ છે. અંતગત સૂત્રમાં શ્રીદેવીએ ગૌતમ સ્વામીને સાત આઠ પગલાં સામા આવીને વહોરાવ્યું, તેમજ શીયા અનુગારને દેવતી ગાથાપતળીએ પણ સાત આઠ પગલાં સામા આવી વહોરાવ્યું, વગેરે ઘણા અધિકાર છે, પણ મુખ આડું વચ્ચે રાખવાનો અધિકાર નથી. વળી આચારાંગ સૂત્રમાં આખું પિ રેવણા અધ્યયન તથા દશવૈકલિકનું પાંચમું અધ્યયન સાધુને આદ્યાર પાળી વહોરાવવા સંબંધીનું જ છે; તેમાં આ પ્રકારે દોષ તો વહોરવું અને આ પ્રકારે હોય તો ન વહોરવું. તેમાં મુખે કુંદીને આપે તો હે મુનિ ! તારે લેવું નહીં એમ કહ્યું, પણ એમ તો કોઈ કેકાણે કહ્યું નથી કે ઉધાટે મુખે જોડી વહોરાવે તો વહોરવું નહિ. તેમજ અતિમુક્ત કુમારે રસ્તામાં ગૌતમ સ્વામીને જોણાવ્યા અને કહ્યું કે મારા ઘરે વહોરવા ચાલો; હું તમને જોઈએ તે આપીશ, વગેરે જોણતાં મુખ આડું વચ્ચે કે હાથ રાખીને જોણવાનો દોષ પણ અધિકાર નથી. તેમજ તે જાદવવના કુમારને ઠવી રીતે જોણવું કે કેવી રીતે જ જોણવું એવું વિજ્ઞાન પણ ક્યાંથી હોય ? પણ ગૌતમ સ્વામીને દેખે તેમજ ઉપર પ્રેમ આવવાથી ગૌતમ સ્વામીની આંગળી ઝાંઝીને, ધરે તેવી ગયા, પણ

જોતમ સ્વામીએ શણીજીને ઠહું નહિ કે આ કુમાર ઉઘાડા મુખે બોલી મને
 'અહિ' આંખની પકડી તેણી લાવ્યા તેથી તમારા ઘરે વહોરવું મારે કરવે
 તેમ નથી. પરંતુ ત્યાં વહોર્યા છે. એવો સૂત્ર પાઠ છે. વળી ઘણા સૂત્રોના
 અધિકાર ભોતાં સાધુની સાથે વહોરવા સંબંધીમાં ઠાતારને બોલતાં કોઇએ
 સુખ આહુ વચ્ચે કે હાથ રાખી બોલવાનું કહ્યું નથી, તેમ કોઇને ખુલ્લે મુખે
 બોલતાં અટકાવ્યા પણ નથી, તેમ ખુલ્લે મુખે બોલી વહોરાવતાં કોઇએ
 અપહારાદિક વળ્યાં પણ નથી. માટે આ બ્યવહાર કોઇએ પોતાના આચારની
 અધિકતા જણાવવા માટે અને બીજાની ન્યૂનતા કરવા માટે, બીજાને હલકા
 ઘડવા માટે કલ્પિત ઉત્તો કર્યો હોય એમ જણાય છે. પણ એટલો વિચાર
 કર્યો નથી કે—આ ઉપદેશ ધર્મમાં લેઈ પાડવાનો છે. ઘણા લોકોને સાધુના
 સંબંધમાં લેઈ ભરેલી ચંકાઓ ઉત્પન્ન કરનાર છે. એવી લેઈ ભરેલી ચંકા
 ઉત્પન્ન કરનારને કેટલી તુકચાની છે, તેનો કંઈપણ વિચાર કર્યો હોય એમ
 જણાતું નથી. ઇચ્છાતુલસ્કંધમાં મહા મોહનીયના અધિકારમાં કહ્યું છે કે—

જે કદાદિગરણાં, સ વડંજે પુણો પુણો; સઘાતિત્થાણ મેયાણં, મહામોહં
 જાનુવા ૩૦ ॥ જે કથા અધિકરણ રૂપ થાય એટલે જે ઉપદેશ વડે પોતાને
 તથા પરને અધિકરણ કેતાં કર્મજંપનો હેતુ થાય એવી કથા વાર્તા પ્રચુરે
 કહે અને સર્વ પ્રકારે તીર્થમાં લેઈ પાડે એવો ઉપદેશ કરનાર મહામોહનીય
 કર્મ જાંધે.

વહોરવાનાં ઉપાદે મોહો બોલી જવાય અથવા કોઇ ઉપાદે મોહો બોલી
 જાય કે પધારે, તો તેનું ઘર અમુજતું થાય આ બ્યવહાર કોઇપણ મંચ,
 સમુદાય કે સંપ્રદાયમાં તથા સૂત્રમાં ભેદમાં આવતો નથી. છતાં કોઇ આવા
 આચારની નવીન કલ્પિત પ્રકૃતિ ઉભી કરી અંદરો અંદર લેઈ પાડાડૂપ
 સ્વપ્નોમાં મોટી ચંકા ઉત્પન્ન થાય કે આ કહે છે તે ખરું કે આ કહે છે
 તે ખરું? અથવા તો આ સાધુ સારો આચાર પાળે છે કે ઉપાડા મોહ
 રેડવી જાણ નેનું ઘર અમુજતું કરે છે. અને બીજા સાધુ એ પ્રમાણે
 આચાર પાળતા નથી, માટે એટલી તેમાં ખામી છે. એ પ્રમાણે નિર્દોષમાં
 હોય એવાની ભુદિ થયવી નેના આત્માને કેટલું અહિન થાય ?

મૂઝ અને ચાંદ્રિય ધર્મનું એવું જંધારણ છે કે—સાધુઓના આચાર
 નિર્દોષ ને નિઃશંકા એમ આરંભનું પ્રતિષ્ઠાવન થાય તેથી જ રીને વર્તમાન
 જીવનને અડા દુશ્મની છે, તેમજ દાન્યારને દાન મુજમાં અમાય કે કોઈ
 જાણે લેઈ ભરેલી ચંકા ઉત્પન્ન ન થાય અને પાત્રના ચાંદ્રિય ધર્મનો મુખે

નિર્વાહ થાય, એવી રીતે સૂત્રના ફરમાન પ્રમાણે પ્રવર્તવું અને ઉપદેશ પણ તેવો જ હોય અને ભાષા પણ તેવી જ વાપરવી કે જેમાં સ્વપરતું અર્થક હિત જળવાય.

હવે જે વાત સૂત્રમાં નથી અને પોતાની કલ્પનાથી પોતાની વિરોધતા જણાવવાને ચારે તીર્થમાં ભેદ ઉત્પન્ન થાય તેવી વર્ણણક કે પ્રકૃપણા કરવાથી કેટલી નુકસાની થાય છે ! તેટલો પણ વિચાર નહિ કરનારાને માટે માત્ર દશાશ્વતરકંધનો એક જ ન્યાય જસ છે.

અમ્ર ૧૦૦—કેટલાક, સૂત્રનો જાણતમાં દ્રીષ સમુદ્ધ કે નરકની વસ્તુ આવે ત્યારે એમ માને છે કે—આપણે તે બલુવાની રીતે જરૂર છે ! આત્માને બલુવાને ! એમ કહી સૂત્રની કેટલીક વાતોને ઉડાવે છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—સૂત્ર સંભંધીમાં કેાઈ કેાઈ ભૂવને કેાઈ કેાઈ જાણતનો અજ્ઞ-મમો થાય છે. જોટલે તેવા પ્રકારનાં વાક્ય નીકળતાં સંભંજીએ છીએ કે. સૂત્રમાં તો અનેક વાતો છે, આપણે બધી વાતો બલુવાની રીતે જરૂર છે ? જેમાં આત્માને બલુવાતું કે જેમાં આત્મકલ્યાણ રહ્યું હોય તેવી જ જાણતો. બલુવાની જરૂર છે. આમ જોણવાનો હેતુ માત્ર એ જ જણાય છે કે, પોતાની વિદ્વત્તાને રખે ખામી લાગે, સૂત્રમાં અનેક વાતો મદન રહેલી હોય કે જે. ઉત્તર શુદ્ધગમ્ય વિના આખી શકાય નહિ, તેવા હેતુથી એમ માલતાં સંભંજીએ છીએ, પણ ભગવંતે શ્રી ઉત્તરાધ્યયનના અઠ્ઠાવીશમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે—અ્યારે ભૂવ અભૂવ આદિ નવે પદાર્થ અને ષટ્દ્રવ્યનું પ્રથમ બલુવણું થાય તે જ્ઞાન, અને તેની શુદ્ધ મહા થાય તે સમકિત રહેલ છે. તેા નવ-તત્ત્વ અને ષટ્દ્રવ્યમાં કોઈ રાજ લોકની બીના આવે છે, તે સર્વ બલુ-વાતું ભગવંતનું ફરમાન છે. જે નરકાદિક ગતિને બલુયે તો તેનાં દુઃખેથી ફરશે, અથવા સંસારમાં પરિભ્રમણ કરવાનાં આ ઠેકાણાં છે; તેનાથી મુક્ત કેમ થઈએ તેનો ઉપાય મેળવી શકશે, અને નહીં બલુયે તો તેમાં તે દેસાએ અજ્ઞાત પ્રાણી દેસાય તેવા શાસ્ત્રનો ન્યાય છે. દાખલા તરીકે—અભિમન્યુ-એ મર્ત્યમાં રહ્યાં છ ઠેકાણું સુદ્ધ બલુયું હતું તો મહાભારત મુખમાં તે છએ ઠેકાણી અગ્નિ. છએ ઠેકાણા તોડવા અને સાતમો ઠેકાણો બલે છાણનો. હતો પણ બલુયો નહતો તેથી તેમાં તે મરાણું. તેમ દ્રીષ સમુદ્ધ અને નર-કાદિક ગતિઓ માટે બલુવું. બલુયે તો ભવ દેસાથી જાયશે અને નહિ બલુયે તો પરિભ્રમણ કરશે, એમ શાસ્ત્ર ફરમાન કરે છે. વગી કેસો ખાનાર ઝેર ખાયે નહિ અને કદિ ખાયે તો તેનો ઉપાય મેળવી શકશે, પણ કેસો નહિ બલુનારથી ઝેર ખવાઈ બલ તો તેનો ઉપાય મળવો મુશ્કેલ પડે.

જે દે. પડકરમાં તો પાપને આવોવવાનું છે. દિવસ રાત્રિમાં અભણપણે લાગેલા પાપ દોષોનો વિચાર કરી તેને દૂર કરવા દિવસ રાત્રિની ખરે સંધિમાં આત્મા સાથે આવોવવાના કરવાથી આત્મા નિર્મલ થાય છે એ વાત સત્ય છે. પણ જે ખામણું કહેવામાં આવે છે તે તો ઘણે અંશે રાગદેવની પરિણતિથીજ કહેવામાં આવતાં હોય એમ જણાય છે. જે પ્રતિક્રમણ કરાવવાવાળો બરદ ને સમદષ્ટિ હોય તો પ્રતિક્રમણનો હેતુ પૂરેપૂરા સચવાય છે, પણ જે કદાચહી રાગદેવની પરિણતિવાળો. પશુપાંતી પ્રતિક્રમણ કરાવવા, ખેસે તો પ્રતિક્રમણનો હેતુનો બંદલ ઘણા પ્રકારના અહેતુ ઉભા થવાનો કારણો બની આવે છે, તે આપણે નજર નોંધીએ છીએ. આપણે પ્રતિક્રમણ તો પરિપાટીએ ફરી ગયાં અને સાંભળનારા સાંભળી પછી ગયા, પરંતુ ત્યાં એ ધાં કે પાંચમાં ખામણું (શુરૂના નીમનાં) આવ્યાં ત્યાં વૃત્તિ ફરી કે અમુક સાધુનું નામ લેવું અને અમુકનું નામ ન લેવું. ત્યાં બીજા પશુવાળાની પ્રકૃતિયો પણ બદલાય મોડે કે જે આપણા શુરૂનું નામ ન લે તો ઉપાડીને બારીયેથી પડતો મેકલે—કહો બાપ! આ એક સંવત્સરી જેવા મહાપર્વમાં સેકડો દબારો માણસો બારે મહિનોનાં પાપોને આવોવવા લેગા થયેલાના આ વખતમાં કેવા અધ્યવસાય બની આવે છે. કોઈકાને અનુભવ તો થયો હશે. અનંતાનુગ્રામીના ઉદયે એક પશુવાળા પોતાનાજ શુરૂનાં નામ લઈ બીજાનું નામ ન લે તો બીજા પશુવાળાનાં રૂવાડાં ઉઘાં થવા સાથે તેજ વખતે અનંતાનુગ્રામીનો કપાલ ઉદય થતાંજ ભેત ભેતામાં રમેલા અને શુભગ્રાની દારીઓના તડાકા ફડાકા થઈ થઈ જંબા સાથે મહાકલેશોનાં ઉઘાં બીજાં રાપાતાં નજરે નોંધીએ છીએ, અને તેજ વખતે તે ખામણું અલખામંજી. ઝેર જેવાં થઈ પડે છે.

જેમ પ્રતિક્રમણનો હેતુ પાપ આવોવવાનો છે, તેમજ ખામણાનો હેતુ તમામ પ્રાણી માત્ર જીવજંતુઓની સાથે થયેલાંવેર વિરોધ કે અપરાધ ને વિકરી જઈ, ક્ષમા કરી ક્ષમાપના માગવાનો છે. એટલે ચાલતા વિરોધને દૂર કરી થઈ ગયેલાની માફી માગી હૃદયને નિર્મળ કરવું એ મૂળ આચાર ખામણાને જાણીને ભવ્યજીવોના હિતના અર્થે આ પ્રધાને પ્રચલિત કરી ખામણા વિષે કાંઈક સુધારો કરવામાં આવે તો યજ્ઞ જીવોને કર્મ બંધ થતો અટકે. માટે પ્રથમ તો ફરેક સંપ્રદાયના ધર્મ શુદ્ધો જે મમત બાર મુડી દે અને ધ્યાનક, શાવિકાઓના હૃદય નિર્મળ બનાવવાના હેતુએ પંચ પર- મેદિનાં (પાંચે પદનાં) પાંચ ખામણાંને જે પ્રચાર કરે અને શિશુ પણ તેજ પ્રમાણે દેવામાં આવે તો આ ખાતે થતા મેદા કલેશથી યજ્ઞ જીવોને

જયાવવાના મહાલાલની ઉપરાજણી મદાનિર્જરા પ્રાપ્ત થવા સાથે રત્નચીની આરાધના થવાનો અલગ્ય હાલ મળવાનો એ સરલ રસ્તો છે.

પંચપરમેષ્ઠિના ખામણામાં પાંચ પદમાં પાંચમા ખામણામાં શુર પદ આવી જાય છે. શુરનું નામ લેવાથી વિશેષ થવા સંભવ જણાય તો શુરનું નામ દુદયમાં રાખી જાહેરમાં શુરના નામને દોષ ન આપવો એજ સુશ્રાવકનું કર્તવ્ય છે. જાણે તમે ખામણા મમે તે પદ્ધતિનાં કંઠો પણ શુરના નામને દોષિત કર્યો નહિ. શુરના નામને કલંકિત કર્યો નહિ. તેમજ બીજા સાધુઓ પ્રત્યે વૈર ભાવ જણાવ્યો નહિ, તોજ તમારું પ્રતિક્રમણ શુદ્ધ થયું ગણાયે. અને ખામણાનો જે હેતુ સરલ દુદયથી મળી માગવાનો અને માફી આપવાનો છે, એટલે કોઈના દુસ્મન થવા હોય એ તથા કોઈને દુસ્મન બનાવ્યો હોય તે એર દુદયમાંથી કદી સર્વ છૂટ જાયે મૈત્રી ભાવે વર્તવાને માટે ખામણા છે.

પ્રશ્ન ૧૦૨—ચોથા શુભકાણાવાળાને ધર્મ પક્ષમાં કે અધર્મ પક્ષમાં કે મિશ્ર પક્ષમાં કયા પક્ષમાં ગણાય ?

ઉત્તર—સૂચકાંગણમાં કયા પ્રમાણે તો અવિરતિ અપચ્ચખાણી ને અધર્મ પક્ષમાં ગણ્યા છે. એટલે સર્વ વિરતિને ધર્મ પક્ષમાં, દેશ વિરતિને—તથા અન્યમતના ત્યાગીઓને મિશ્ર પક્ષમાં, અને તે સિવાયનાં તમામ મત પચ્ચખાણાદિ વિનાના અધર્મ પક્ષમાં ગણ્યા છે.

પણ જેમ અન્ય મતના ત્યાગીઓનાં મત, નિયમ ત્યાગાદિક મિથ્યાત્વને હકને અધર્મ પક્ષમાં લેગવ્યા તેમ દેશ વિરતિનો ત્યાગ સમકિત સહિત હોવાથી તેનો અટક આરંભાદિકને હિસાબમાં ન ગણતાં સમલોપાસકને ધર્મ પક્ષમાં દાખલ કર્યા છે. તેમ ચોથા શુભકાણાવાળા અવિરતિ સમકિત દષ્ટિ છે, તેને કયા પક્ષમાં દાખલ કરવા ? આ પ્રશ્ન વિચાર કરવા જેવો છે.

ધર્મ પક્ષ અને અધર્મ પક્ષનો મૂલ પાયો સમકિત દષ્ટિ અને મિથ્યાત્વ દષ્ટિ ઉપર છે. માટે ચોથા શુભકાણાવાળા નિશ્ચય નયથી સમલોપાને હીપે ધર્મ પક્ષમાં ગણાય અને વ્યવહાર નયથી મત પચ્ચખાણુને અભાવે અધર્મપક્ષમાં ગણાય. એટલે ધર્મ, અધર્મ અને મિશ્ર પક્ષ એ ત્રણ પક્ષની અપેક્ષાએ મિશ્રપક્ષમાં જાણે કારણ કે—ચોથા શુભકાણાવાળા સમકિત દષ્ટિ છે. વળી ચારિત્રાવરણીયની પહેલી ચોક્કસીને અપાવી છે, એટલે ચારિત્રનો શુભ છે. વ્યવહારથી મત પચ્ચખાણાદિ નથી

એટલે સ્પર્શના રૂપે નથી, પણ સર્વદ્રવ્ય પ્રરૂપણા તો મુખ્ય છે. ત્રય પાયાની યોડીમાં બે પાયા તો મજબૂત છે. સૂત્રમાં તેને સમત્રોપાસકની પ્રવચ્ચાનો પાલક દર્શાવે છે. દરમિયાં પ્રિયધર્મી વગેરે ઉત્તમ શબ્દોથી બોલાવ્યા છે. નાના સ્તરની માળામાં તેમને દાખલ કર્યા છે. ચાર તીર્થમાં આવકના તીર્થમાં તે ગણાય છે. અર્થાત્ ભરના કાંઠે રહેલા દોઢાં તીર્થમાં ગણાય છે. વગેરે યજ્ઞ ઉત્તમ ગુણો દોષોને લઈને ત્રય પદ્ય માંહેલા મિથ્ય પદ્યમાં અને બે પદ્યની અપેક્ષાએ ધર્મ પદ્યમાં યોગ્ય ગુણોવાળા સંભવે છે.

પ્રશ્ન ૧૦૩—ધોષા ગુણોવાળા પડિયા, અપડિયા કે પડિયા પડિયા ?

ઉત્તર—સમકિત દરિની અપેક્ષાએ પડિયા અને તત્ત્વ પદ્યખાણની અપેક્ષાએ અપડિયા. એટલે તેને ત્રીજે ભાગે પડિયા પડિયામાંએ ગણવામાં નથી, એમ જણાય છે.

કોઈ દેહ કે બે બાલ તો પાંચમા ગુણોવાળાને લાગુ થાય તે યોગ્ય ગુણો કેમ પડે ? તેને કદીએ કે અવંતાનુમંધીની યોગ્ય શાસ્ત્રમોહનીયની ખપાવી, તેથી એટલે અંશ બાળ શાસ્ત્રનો ગણાય, બે અપેક્ષાએ મિથ્યમાં ગણાય. જો સમકિતોને એકલા અપડિયા પણ કહેવાય નહિ, તેમ સૂત્રની અપેક્ષાએ એકલા પડિયા પણ કહેવાય નહિ. આટલે આવકના પેદામાં સમકિતો ગણાય. બે અપેક્ષાએ પડિયા પડિયા કહેવાય સીકાણે યોગ્યકરવું.

પ્રશ્ન ૧૦૪—ધોષા ગુણોવાળા સંજ્યા, અસંજ્યા કે સંજ્યા સંજ્યા ?

ઉત્તર—સંજ્યા ધર્મની અપેક્ષાએ તો અસંજ્યા. કારણકે તેમને સંજ્યા ધર્મ નથી. પાંચ માંહેલું એકે શાસ્ત્ર નથી, આટલે અસંજ્યા.

પ્રશ્ન ૧૦૫—દેવતા પણ ધોષા ગુણોવાળા છે તેને અસંજ્યા નહિ કહેવા નો સંજ્યા કેમ કહ્યા ?

ઉત્તર—અગતીભા કહ્યું છે કે દેવતાને અસંજ્યા કહેવા કોઈ બાબ લાગે, આટલે નો સંજ્યા કહેવા એમ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૧૦૬—ધોષા ગુણોવાળાને જની, અજની કે અજની દેહ ગણવા ?

ઉત્તર—અમલીમાં ગણાય, મત પચ્ચખાતુ નથી. માટે, પણ એથી શુભકાંક્ષે ત્યાગ વૈરાગ્ય કરી શકે એટલે ફરસના રૂપે. મન કે પચ્ચખાતુ ન હોય, પણ વૈરાગ્ય ભાવે ત્યાગ વૃત્તિ હોય ખરી. જેમ ભગવંતે મહાત્મીને સંસારમાં ઉપદેશ બે વર્ષ ત્યાગ વૈરાગ્ય અનુભવ્યા તે પચ્ચખાતુ રૂપે નહિ, પણ વૃત્તિનિરોધ રૂપે. દશવૈકલિકના બીજા અધ્યયનની ત્રીજી ગાથાના ન્યાયે સ્વીકી જણાયા.

પ્રશ્ન ૧૦૭—કેટલાક કહે છે કે—અજ્ઞાનપણામાં ખાતું તે રાત્રિભોજન કહેવાય, જ્ઞાનીઓને રાત્રિભોજનનો દોષ લાગતો નથી તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એ વાક્ય જ્ઞાનીઓનું હોય નહિ. અનંતજ્ઞાની તીર્થંકર મહારાજે પોતે રાત્રિભોજનના દોષ બતાવ્યા છે, તે તેઓના જીવનમાં નહિ આવ્યા હોય કે શું ? પોતાના મુનિઓને ફરજ પાડીને કહ્યું છે કે—જે પ્રમાણે તમેને હું પાંચ મહામતનું પ્રતિષ્ઠાવન કરવા બતાવું છું, તેજ પ્રમાણે તમારે છહું રાત્રિભોજનના ત્યાગનું મત તેનું પણ પ્રતિષ્ઠાવન કરવું. તે પણ એટલે મુખી કે—અધંગયંમિ આહારં, પુરત્યાય અણુગમે; આહારં માદયં સર્વં, મણસાવિ ન પર્યમે. આદિત્ય એટલે સૂર્ય તે અસ્તાંગત થયે અને પૂર્વ દિશે સૂર્ય ઉભો નથી અર્થાત્ ઉદય થયો નથી તેટલી હદમાં આહાર આદિ સર્વ હે મુનિ ! તારે મને કરીને પણ તેની પ્રાર્થના—ધૃષ્ટા કરવી નહિ. એ દશવૈકલિકના આઠમા અધ્યયનનું વાક્ય છે, અને એથી અધ્યયનમાં જીવતાં મુખી રાત્રિ ભોજન કરવું નહિ એમ કહ્યું છે.

તો મુનિ તો સદાય જ્ઞાની છે. છતાં રાત્રિભોજન માટે આટલો બધો અંકુશ શા માટે મૂકવો પડ્યો? તેનો વિચાર પણ સાથે કરવો જોઈએ. જ્ઞાનીઓનું એવું વાક્ય કહિ હોય નહિ કે, અજ્ઞાનપણામાં ખાતું તે રાત્રિ ભોજન અને જ્ઞાનીઓને રાત્રિ ભોજનનો દોષ લાગતો નથી, એ તો કોઈ અજ્ઞાની કે શ્રદ્ધાહિનનું વાક્ય હોવું જોઈએ.

પ્રશ્ન ૧૦૮—કોઈ એમ કહે કે—સાધુ દિવસે વહોરેલો આહાર રાત્રે કરે તેમાં શું દોષ ? અને પાંચ માંહેલા કયા વ્રતમાં ખામી લાગે ?

ઉત્તર—સાધુ રાત્રિમાં આહાર કરે તો પાંચે મહામતમાં ખામી લાગે, પ્રથમ તો એ કે—સૂક્ષ્મ ઝીણા ત્રસ સ્થાવર જીવન ન થાય માટે પહેલા વ્રતમાં ખામી લાગે. ૧ સત્ય ધર્મનો લોપ કર્યો તથા કોઈ પૂછે ત્યારે જૂઠું બોલવું પણ સાંધ. માટે બીજા વ્રતમાં ખામી લાગે. ૨. તીર્થંકરની આજ્ઞા લોપી, વસ્તુને ગ્રહણ કરતાં યોગ્યતાં ત્રીજા વ્રતમાં ખામી લાગે. ૩.

રાત્રિના આહારે કામવિકાર વધવાનો સ્વભાવ છે. માટે એવા પ્રતમાં ખામી હાશે. ૪. લોકપીપ્પાથી પુણ્યલ શ્રદ્ધાં તથા રાત્રિલોજનથી મહા કર્મબંધ અને કર્મબંધ તે ભાવ પરિશદ્ધ માટે પાંચમા પ્રતમાં ખામી ૫. અને દશરથલિક સૂત્રના છઠ્ઠા અધ્યયનની ૨૬ મી ગાથામાં કહ્યું છે કે—એવં ચ દોષ દટ્ટુર્ણં, નાયપુત્તેજમાસિયં; સન્માદારં ન મુઝ્ઞંતિ, નિર્ગંધા રાદમોયર્ણં ૨૬ ॥ એ પુર્વોક્ત દોષ જ્ઞાતપુત્ર એવા મહાવીર દેવે દેખીને કહ્યું છે કે, નિર્ગંધ એવા સાધુઓએ રાત્રિલોજન સર્વથા પ્રકારે કરવું નહિ. અર્થાત્ રાત્રિએ દોષપણ પ્રકારનો આહાર મુનિએ જમવો નહિ. એ ભગવંતની આજ્ઞા.

તથા દશાશ્વતરકંઠમાં રાત્રિલોજન કરવાવાળાને સભજ (મોટો) દોષ કહેલ છે. તેમજ નિશીથમાં રાત્રિલોજન કરવાવાળાને પ્રત્યક્ષિત કહ્યું છે.

રાત્રિલોજનનો દોષ જે પ્રમાણે સાધુને લાગુ થાય તે પ્રમાણે આવકને પણ સમજી લેવું. ભગવંતની આજ્ઞા તો આરે વીર્યને રાત્રિલોજનના ત્યાગનીજ છે, એમ કહી સમજવું નહિ કે એ તો સાધુને માટેજ કહેલ છે. ભગવંતને તો સાધુ ને આવક બન્ને સરખાજ છે. ત્યાગ-વૈરાગ્યના સંબંધમાં જે વાત સાધુને ઉદ્દેશીને કહી હોય છે તેમાં આવકનો પણ સમાવેશ થઈ જાય છે. હાજલા તરીકે ઉત્તરાધ્યયનના દશમા અધ્યયનમાં દરેક ગાથાએ કહ્યું છે કે—સમયં ગોયમ મા પમાયએ. તો શું એકલા ગૌતમનેજ પ્રમાદ છાંડવો કહ્યો અને બીજા જીવો પ્રમાદ છાંડે તો શું તેને એછા લાભ થાય ? અહિંયાં જેમ પ્રમાદ છાંડવો સર્વ જીવને લાગુ છે તેમ રાત્રિલોજનનો ત્યાગ કરવાનો લાભ પણ સાધુ, આવક વગેરે તમામને સરખોજ છે. અને દોષ પણ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે તમામને લાગુ છે. માટે આવકને તો અવરૂપ રાત્રિલોજનનો ત્યાગ હોવોજ જોઈએ.

હતિ શ્રી પરમપૂજ્ય શ્રી ગોપાલજી સ્વામી. તત્ શિષ્ય મુનિ શ્રી મોહનલાલજી કૃત શ્રી " પ્રતિભાતર મોહનમાળા " બીજો ભાગ સમાપ્ત: ॥

परम पूज्यश्री गोपालजी स्वामी तत् शिष्य
मुनिश्री मोहनलालजी कृत.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

श्री प्रश्नोत्तर मोहनभाषा
भाग ३ ओ.

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા.

૪૪૪૪૪૪૪૪૪૪૪૪

ભાગ ૩ નો.

૪૪૪૪૪૪૪૪૪૪૪૪

પ્રશ્ન ૧—શ્રી ઠાણાંજી સૂત્રમાં નવમે. ઠાણે નવ પ્રકારે પુણ્ય કઈં જોટલે પુણ્ય ઉપરાજવાના નવ લેહ કહ્યા તે નવ કયા ? અને કેવી રીતે જીવનપુણ્ય ઉપરાજે તે સવિસ્તાર જણાવશો ?

ઉત્તર—હા, સાંભળો. પહેલું અત્ત પુત્રે-અત્ત આપવાથી પુણ્ય ધ્યાય ૧, બીજું પાણુ પુત્રે-પાણી આપવાથી પુણ્ય કઈં ૨, ત્રીજું લપણુ પુત્રે-જળ્યાનું આપવું ૩, ચોથું સપણુ, પુત્રે-સાસન, શયનદિકનું આપવું ૪, પાંચમું વત્ય પુત્રે-શીતકાળે વસ્ત્રનું દેવું ૫, છઠ્ઠું મન પુત્રે-મને કરી પર-જીવનું રૂઠું ચિતવવું તથા શુભવત જીવને દેખીને હર્ષ આજીવો, ધર્મના મનોરથ કરવા, ભગવતી સૂત્રે ગર્ભને અધિકારે ધર્મ મોક્ષની અભિલાષા કરતો દેવતા થાય છે. એમ મને કરીને પણ પુણ્ય ઉપરાજે છે ૬, સાતમું વચન પુત્રે-શાતા સમાધિનાં વચન બોલે તે પુણ્ય ઉપરાજે ૭, આઠમું ઠાણ પુત્રે-કાંઈએ કરી, પરજીવને ઉઠારવો, હિંમતીનાં ભવે સસંકો ઉઠારી, ઈર્ષ્યાદિક કાપ પુત્રે ૮, નવમું નમસ્કાર પુત્રે-માતા પિતાદિક વડેરા ઉપકારીને નમવારૂપ ૯, એ નવ લેહ પુણ્ય ઉપરાજવાના કહ્યા.

પ્રશ્ન ૨—એ નવ પ્રકારનાં પુણ્ય કઈં ક્રિયામાં ઉપરાજી શકાય ?

ઉત્તર—મણું કરીને પ્રાચે મનુષ્ય આથી જણાય છે, તે પણ સ્વભાવે પ્રકૃતિના ભદ્રિક, વિનીત, સદાગ્રુ જીવ હોય છે તે જીવ-પુણ્યની-ઉપરાજણ કરી શકે છે. તથા બીજા જીવ પણ આળી બૂન જીવાદિકની અનુકંપાદિકે કરી શાતા વેદનીયના બંધરૂપ પુણ્ય ઉપરાજે છે, તથા અકામ નિર્જરાથી પણ પુણ્ય ઉપરાજે છે, તેમજ વગેરે તથા સંયમાદિક ક્રિયાથી પણ સહેજે તીર્થસ્નાદિક પણ પામવાની પુણ્ય પ્રકૃતિ નીપજાવી શકે છે.

પ્રશ્ન ૩—પુણ્યથી શો લાભ પ્રાપ્ત થાય છે ?

ઉત્તર—પુણ્ય તે આત્માને પરિવ્ર કરે, નિર્મળ કરે, સુખીયો કરે, ઉચ્ચ આજી, ધર્મ સામગ્રી મેળવે, જેના ફળ જીવને લોભવગ્ન મીઠાં લાભે તેને પુણ્ય કહીએ તે હજારે કરી સમજાવે છે. જેમ રોગીને પાણ્ય આદાર વધે અને અપાણ્ય આદાર ઘટે તે વારે જીવને રોગીપણું ઘટે,

નિરાગીપણું વધે, તેમ પ્રાણીને પુણ્ય વધે અને પાપ ઘટે ત્યારે જીવને મુખ વધે અને દુઃખ આપદા ઘટે. પુણ્યથી મુક્ત પ્રકૃતિઓના લોકનું કૃત પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્રશ્ન ૪—પાપનાં સ્થાનક કેટલાં અને તેના ગુણ શું અને તે કેવાં ફળને આપે ?

ઉત્તર—હાણાં ૬ છે. પાપનાં નવ સ્થાનક કહ્યાં છે. તે પ્રાણાતિપાત જીવત્ પરિવેદ ૫ કોષ, માન, માયા, લોભ ૪ મળી કુલ ૬. અને ભગવદીજી વગેરેમાં પાપનાં સ્થાનક ૧૮ કહ્યાં છે. તે પ્રાણાતિપાત જીવન મિથ્યા દર્શન, શદ્ધ, હવે, પાપ, તે આત્માને મેલો કરે, દુખીયો કરે, નીચો નાખે, ધર્મ સામગ્રી તોડે, જેનાં ફળ આત્માને લોભવર્તા કંઠમાં ઢાળે, શુભ પડે, વહાલાનો વિભ્રમ દેખવો પડે. એ સર્વ પાપનાં ફલ. તે દર્શનથી જીવણે છે. જેમ અપદ્મ આહાર વધે અને પદ્મ આહાર ઘટે તે વારે રાગીપણું વધે અને નિરાગીપણું ઘટે. તેમ પ્રાણીને પુણ્ય ઘટે અને પાપ વધે ત્યારે દુઃખ આપદા વધે અને મુખ સંપદા ઘટે. પાપથી અશુભ પ્રકૃતિઓની પ્રાપ્તિનું ફળ મળે છે.

પ્રશ્ન ૫—નિર્જરાનું સ્વરૂપ શું ? અને તે શું શુભ કરે ?

ઉત્તર—નિર્જરા એટલે કર્મનું નિર્જનું. એટલે રાગ દ્વેષ કરી જે પાપકર્મ જીવે ઉપસાજ્યાં છે તે કર્મ દેશયદી ખપાયે. પોતાના આત્માને દેશયદી ઉજવણ કરે તે નિર્જરા, તેના બે ભેદ; એક અકામ નિર્જરા, બીજી સકામ નિર્જરા. હવે અકામ નિર્જરા તે મિથ્યાત્વીના ધરની, અજ્ઞાની તાપસાદિક અજ્ઞાન કષ્ટે કરી તથા દ્રવ્ય સંવરે કરી દેવતાદિકની પદવી પામે છે તે અકામ નિર્જરા તથા પાપે કરી મેલો થઈને નારદી તિર્થ અને વિષે દુઃખ વેદના લોભીને અકામ નિર્જરા કરે છે. તે અકામ નિર્જરાને રોગે કરી ઉજલો થઈને રાક્ષસિકની સંપદા પામે છે. વળી ત્યાં પાપે કરી મેલો થઈને નારદી તિર્થચના ધરમાં જઈને માર ખાય છે, એમ ચાલીયો દંડો જીવ અકામ નિર્જરા કરે છે. વચને દર્શને જેમ વસ વાસ્તવ મેકું થાય છે, વળી પોતાં ઉજળું થાય છે, તેમ જીવ નારદીને વિષે દુઃખ લેતી રીતે ઉજળો થાય છે, વળી પાપે કરી મેલો થઈને નારદી પ્રમુખ દુર્ભવિએ જાય છે. એ પ્રકારે અકામ નિર્જરા જીવ કરે છે.

સકામ નિર્જરા તે સમજીની જીવને બારે ભેદે વધે કરી દેશયદી કર્મનું ખર્ચવું તે સકામ નિર્જરા તે દર્શને કરી રેખાડે છે જેમ મોહ તણીય તે તણાય મોહ પાત્રી આત્માનાં કામ-ચરણાં ફેરવવાથી નય

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા.

૪૪૭૭૬૮૮૮૮

ભાગ ૩જો.

૪૪૭૭૬૮૮૮૮

પ્રશ્ન ૧—શ્રી ઠાણાંગ સૂત્રમાં નવમે. ઠાણે નવ પ્રકારે પુણ્ય કર્યું એટલે પુણ્ય ઉપરાજવાના નવ ભેદ કદા તે નવ કયા ? અને કેવી રીતે જીવ પુણ્ય ઉપરાજે તે સવિસ્તર જણાવશો ?

ઉત્તર—હા, ઠાણાંગો. પહેલું અન્ન પુત્રે-અન્ન આપવાથી પુણ્ય થાય ૧, બીજું પાણી પુત્રે-પાણી આપવાથી પુણ્ય કર્યું ૨, ત્રીજું લવણ પુત્રે-જળમાં આપવું ૩, ચોથું-સપ્તણ, પુત્રે-આસન. ચાવનું દ્રવ્ય આપવું ૪, પાંચમું વત્થ પુત્રે-શીતકાળે વસ્ત્રનું દેવું ૫, છઠું મન પુત્રે-મને કરી પર જીવનું રૂઢું ચિત્તવનું તથા શુભવત જીવને દેખીને હર્ષ આજીવે, ધર્મના અનોરથ કરવા, ભગવતી સૂત્રે ગર્ભને અધિકારે ધર્મ મોક્ષની અભિલાષ કરતો દેવતા થાય છે. એમ મને કરીને પણ પુણ્ય ઉપરાજે છે ૬, સાતમું વચન પુત્રે-શાતા સમાધિનાં વચન બોલે તે પુણ્ય ઉપરાજે ૭, આઠમું કાંચ પુત્રે-કાંચાએ કરી-ચરણને ઉગારવે; દાથીના ભવે સપ્તમે ઉગારે. ઈત્યાદિક કાંચ પુત્રે ૮, નવમું નમસ્કાર પુત્રે-માતા પિતાદિક વટેસ ઉપકારીને નમવારૂપ ૯, એ નવ ભેદ પુણ્ય ઉપરાજવાના કદા

પ્રશ્ન ૨—એ નવ પ્રકારનાં પુણ્ય કર્યું મિતિમાં ઉપરાજી શકાય ?

ઉત્તર—પણ કરીને પ્રાપ્ત મનુષ્ય આત્રી જણાય છે, તે પણ સ્વમાને પ્રકૃતિના-ભક્તિક, વિનીત, શ્રદ્ધાળુ જીવ-હોય છે. તે જીવ પુણ્યની-ઉપરાજી કરી શકે છે. તથા બીજા જીવ પંજી-આત્રી જીવ જીવદિકની અનુકંપાદિક કરી શાતા વેદનીયના બંધરૂપ પુણ્ય ઉપરાજે છે, તથા અકામ નિર્જરાથી પણ પુણ્ય ઉપરાજે છે, તેમજ વગી તપ સંયમાદિ કિરાથી પણ સહેજે તીર્થંદરાદિક પદ સામવાની પુણ્ય પ્રકૃતિ નીપજવી શકે છે.

પ્રશ્ન ૩—પુણ્યથી શો લાભ પ્રાપ્ત થાય છે ?

ઉત્તર—પુણ્ય તે આત્માને પવિત્ર કરે, નિર્ભજ કરે, સુખીયો કરે, હિંસા આણે, ધર્મ સામગ્રી મેળવે, જેના રૂપ જીવને ભોગવતાં મીઠાં લાભે તેને પુણ્ય કહીએ. તે દષ્ટતે કરી સમજાવે છે. જેમ રોગીને પથ્ય આહાર વધે અને અપથ્ય આહાર ઘટે તે વારે જીવને રોગીપણું ઘટે,

કર્મથી મુક્ત (મોક્ષ) થવાની કર્મ ક્ષયની પ્રાપ્તિ. પુણ્ય પુણ્યથી થાય છે, કર્મ અતિમિત્ર ગુણથી થાય છે. અર્થાત્ સંવરથી થાય છે, માટે પુણ્ય અને કર્મ બન્ને જુદા છે.

કોઇ અણુસમજી અજ્ઞાનતાને લઇને પુણ્ય અને કર્મને એક માને છે, તેને જ્ઞાનચાત્રનું જ્ઞાન નથી, તેથી તે એમ માને છે. પણ આશ્ચર્ય તો એ છે કે જ્ઞાની એવું નામ ધરાવનારા જ્ઞાન સૂત્રને અવાર નવાર વાંચનારા પુણ્ય અને નિર્જરાને એકજ માનનારા સાંભળીએ છીએ, તેજ મોટા આશ્ચર્યની વાત છે.

પ્રશ્ન ૮—પુણ્ય અને નિર્જરા એક છે કે જુદાં છે ?

ઉત્તર—બન્ને જુદાં છે. સાખ ઠાણાંજ સૂત્રના પેલા ઠાણાની તથા નવ તત્ત્વમાં પુણ્ય એ ત્રીજું તત્ત્વ છે, અને નિર્જરા તે સાતમું તત્ત્વ છે. અને ઉત્તરાધ્યયનના અઠાવીશમા અધ્યયનમાં પુણ્ય એ ચોથું તત્ત્વ કહ્યું છે, અને નિર્જરાને આઠમું કહ્યું છે, અને બન્નેનું સ્વરૂપ જુદુંજ છે.

પ્રશ્ન ૯—કેટલાક કહે છે કે—પુણ્ય અને નિર્જરા એકજ છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એ વાત સંભવે નહિ. સૂત્રમાં પુણ્યના નવ લેહ કહ્યા છે, અને નિર્જરાના બાર લેહ કહ્યા છે, પુણ્યથી શુભ કર્મનો બંધ થાય છે અને નિર્જરાથી અશુભ કર્મની નિર્જરા થાય છે, સાખ ઉત્તરાધ્યયનન ૨૯ મા અધ્યયનની, પંદરજાના કૃત્તની અથવા નિર્જરાથી ઘણા કર્મનો કાય થાય છે, અર્થાત્ નિર્જરાનો લેહ જે તપસ્યા તેથી કોડો ભવનાં સંચેતાં કર્મની નિર્જરા થાય, એમ ઉત્તરાધ્યયનના ૩૦ મા અધ્યયનમાં કહ્યું છે. અને નિર્જરા તે મોક્ષનો અંશ છે, અને પુણ્ય તે શુભ કર્મનો બંધ છે. પુણ્ય અને પાપનાં (શુભ અને અશુભ કર્મનાં) પુણ્યવતો સર્વથા નિર્જરા થવાથી મોક્ષ છે. એ અપેક્ષાએ પુણ્ય અને નિર્જરા જુદાં છે.

પ્રશ્ન ૧૦—નિર્જરા કરતાં પુણ્ય થાય કે કેમ ?

ઉત્તર—નિર્જરાના બે લેહ છે. એક સકામ નિર્જરા અને બીજી અકામ નિર્જરા તેમજ પુણ્યના પાંચ બે લેહ છે. એક દ્રવ્ય પુણ્ય અને બીજું ભાવ પુણ્ય. હવે સકામ નિર્જરા ચોથા ગ્રન્થકાણાથી હાય છે, અને અગિઆરમા ગ્રન્થકાણા સુધી દેવગતિની પ્રાપ્તિ કરી છે, જેથી તે દેવગતિનો બંધ પુણ્યથી થાય છે, અને પહેલા ગ્રન્થકાણાવાળા મિથ્યા દૃષ્ટિને અકામ નિર્જરા થાય છે, તેને પણ દેવગતિનો બંધ થાય છે, તે પશ્ચ પુણ્યથી થાય

પાણીનું આવવું બંધ થાય અને માંદેકું પાણી ઉત્તેજ્યે કરી તથા સૂકું તાપે કરી અનુક્રમે પાણીનું ચોષણ થાય એ દ્રષ્ટાંતે સાધુ સંવરે કરી નવું આવતાં પાપ કર્મ રોકીને કોડભવનાં સંસ્થાં જે કર્મ તે બારે ભેડે તરે કરી ખપાવે નિર્જરે ઇત્યર્થઃ એટલે અભુશણ તથા વૈયાવચ્ચાદિક શુભ યોગે કરી કર્મ ખપાવે તે માટે સમક્રિતીને શુભ યોગ તે સંવર, એ નિર્જરા સંવર પદાર્થની છે, તે માટે સકામ નિર્જરા.

પ્રશ્ન ૬—સકામ નિર્જરાના બાર ભેડ કયા ? અને તેનું સ્વરૂપ શું ?

ઉત્તર—ઉત્તરાધ્યયનના ૩૦ મા અધ્યયનમાં કહેલા તપસ્થાના બાર ભેડ તેજ નિર્જરાના ભેડ છે. તે એ કે અનશન તપ તે ચૌથ, છઠ્ઠા અકમાદિક, ઉણોદરી તપ તે જોણું જમવું ૨, વૃત્તિસંયોગ તે વૃત્તિને સંકોચ કરવો, દ્રવ્યનું માન કરવું ૩, રસ પરિત્યાગ તપ તે આયનિદ્રાદિકનું કરવું ૪, કાયકલેશ તપ તે તાઠ તડકાની આતાપના લેવી ૫, પ્રતિસંલીનતા તપ તે વરસાદે અંગ ઉપાંગ સંકોચીને રહેવું અર્થાત્ જાણું હરવું ફરવું નહિ. જાણું જમવું નહિ ૬, એ. બાકા તપ ભયુવા હવે છ અર્થતર તપ કહે છે. પ્રાર્થાશ્રિત તપ તે પાપ દોષનું આલોચવું ૧, વિનય તપ તે શુર્વાદિક વહેરાનો વિનય કરવો ૨, વૈયાવચ્ચ તપ તે મુઝતાં આહાર પાણી લાવીને શુર્વાદિકની વૈયાવચ્ચ કરવી ૩, સજ્જાય તપ તે સૂત્ર ભણવું ફેરવવું વગેરે પાંચ પ્રકારે સજ્જાય કરવી ૪, ધ્યાન તપ તે ધર્મધ્યાન શુદ્ધ ધ્યાનનું ધ્યાવું ૫, કાઉચગ તપ તે કાયા કામ રાખવી, કાયાની સંભાળ કરવી નહિ, ઉપસર્ગ સહન કરવા ૬, એ છ અર્થતર તપ. એ બાર ભેડે તપસ્થાયે કરી કર્મનું ખપાવવું તે નિર્જરા કહીએ.

પ્રશ્ન ૭—પુણ્ય અને ધર્મ એક કે બુદ્ધા બુદ્ધા ?

ઉત્તર—બન્ને બુદ્ધા છે. સાખે કાણાંગણના કાણે પહેલે પુણ્ય અને ધર્મ બન્ને બુદ્ધા કહ્યા છે. તથા ભગવતીજ ચતુક ૧લે ઉદ્દેશે ૭મે ગર્ભમાં રહેલો જીવ તપાસના ધર્મથી માંડણ પાસે એક પણ આર્થ ધર્મ સાંભળીને પુણ્યકામ્ય ધર્મકામ્ય સંગકામ્ય મોહસંકામ્ય. પુણ્ય, ધર્મ, સ્વર્ગ અને મોક્ષનો કામી થકો. એટલે એ ચાર બેઠાનો કામી થકો કાળ કરે તો તે બંધનો જીવ દેવગતિને પામે એમ કહ્યું છે.

આનો પરમાર્થ એ કે—પુણ્યથી સ્વર્ગ ગતિ, અને ધર્મથી મોક્ષ ગતિ, પુણ્ય પ્રાપ્તિ તત્ત્વ છે, અને ધર્મ—સંવસ્ત્રુપ તે છકું તત્ત્વ છે. પુણ્ય રૂપી છે, ધર્મ અરૂપી છે. પુણ્યથી પૌષ્ટિક સુખની પ્રાપ્તિ અને ધર્મથી

કર્મથી મુક્ત (મોક્ષ) થવાની કર્મ ક્ષયની પ્રાપ્તિ પુરૂષ પુત્રવત્થી થાય છે. ધર્મ અપ્રતિષ્ઠિત શુભથી થાય છે. અર્થાત્ સંવરથી થાય છે, માટે પુરૂષ અને ધર્મ બન્ને જુદા છે.

કાઠ અણસમજી અજ્ઞાનતાને લઇને પુરૂષ અને ધર્મને એક માને છે, તેને જ્ઞાનપ્રાપ્તિ સ્થાન નથી, તેથી તે એમ માને છે. પણ આશ્ચર્ય તો એ છે કે જેની એવું નામ ધારાવાર જ્ઞાન સત્રને અવાર નવાર ધાંધલાશ પુરૂષ અને નિર્જરાને એકજ માનવાના સાંભળીએ છીએ, તેજ મોટા આશ્ચર્યની વાત છે.

પ્રશ્ન ૮—પુરૂષ અને નિર્જરા એક છે કે જુદાં છે ?

ઉત્તર—બન્ને જુદાં છે. સાખ ઠાણાંજ સૂત્રના પેલા ઠાણાની તથા નવ તરવમાં પુરૂષ એ ત્રીજું તત્ત્વ છે, અને નિર્જરા તે સાતમું તરવ છે. અને ઉત્તરાધ્યયનના અઢાવીશમાં અધ્યયનમાં પુરૂષ એ યોગ્યું તત્ત્વ કહ્યું છે, અને નિર્જરાને આઠમું ગુણું છે, અને બન્નેનું સ્વરૂપ જુદુંજ છે.

પ્રશ્ન ૯—કેટલાક કહે છે કે-પુરૂષ અને નિર્જરા એકજ છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એ વાત સંભવે નહિ. સૂત્રમાં પુરૂષના નવ લેહ કહ્યા છે, અને નિર્જરાના બાર લેહ કહ્યા છે, પુરૂષથી શુભ કર્મનો બંધ થાય છે અને નિર્જરાથી અશુભ કર્મની નિર્જરા થાય છે, સાખ ઉત્તરાધ્યયનન ૨૬ મા અધ્યયનનો, વંદળાના ફળની અથવા નિર્જરાથી ધણા કર્મનો કાય થાય છે, અર્થાત્ નિર્જરાનો લેહ જે તપસ્યા તેથી કોટો ભવનાં સંયોગ કર્મની નિર્જરા થાય, એમ ઉત્તરાધ્યયનના ૩૦ મા અધ્યયનમાં કહ્યું છે. અને નિર્જરા તે મોક્ષનો અંશ છે, અને પુરૂષ તે શુભ કર્મનો બંધ છે. પુરૂષ અને પાપનાં (શુભ અને અશુભ કર્મનાં) પુત્રવત્નો સર્વથા નિર્જરા થવાથી મોક્ષ છે. એ અપેક્ષાએ પુરૂષ અને નિર્જરા જુદાં છે.

પ્રશ્ન ૧૦—નિર્જરા કરતાં પુરૂષ થાય કે કેમ ?

ઉત્તર—નિર્જરાના એ લેહ છે. એક સકામ નિર્જરા અને બીજી અકામ નિર્જરા તેમજ પુરૂષના પણ એ લેહ છે. એક દ્રવ્ય પુરૂષ અને બીજું ભાવ પુરૂષ. દ્વયે સકામ નિર્જરા ત્રોધા શુભકાળથી હોય છે, અને અગિઆશમાં શુભકાળા સુધી દેવગતિની પ્રાપ્તિ કહી છે, જેથી તે દેવગતિનો બંધ પુરૂષથી થાય છે, અને પદેશ શુભકાળવાળા મિથ્યા દિનને. અકામ નિર્જરા થાય છે, તેને પણ દેવગતિનો બંધ થાય છે, તે પણ પુરૂષથી થાય

છે, માટે નિર્જરાના બને બેઠે દેવગતિની પ્રાપ્તિ તે પુણ્યથી થાય છે. એ ઘણું કરી દ્રવ્ય પુણ્યનો લેહ છે.

પ્રશ્ન ૧૧—દ્રવ્ય પુણ્ય અને ભાવ પુણ્ય કેને કહ્યા છે ! અને તે કેવી રીતે થાય છે ?

ઉત્તર—ઠાણાંગણમાં કહેલાં નવ પ્રકારનાં પુણ્ય તે દ્રવ્ય પુણ્ય છે. અને ભાવ પુણ્ય તે શુભ જોગ તથા સંવર સંયમાદિકથી થાય છે તથા જ્ઞાન, દર્શન ને આશિષ તે થકી. પણ ભાવપુણ્ય ઉપરાંત છે, અને નિર્જરા પણ થાય છે, જેમકે અશુભ કર્મને જેટલાં ખપાવ્યાં તેટલી નિર્જરા થઈ અને બાકી રહ્યાં તેને શુભ કરે ને નવો બંધ શુભનો પાડે તેને ભાવ પુણ્ય કહીએ. જેમ જંબુદ્વીપ પ્રસિદ્ધિમાં ભરત રાજના અધિકારે જ્યાં ઋદ્ધિ વખાણી ત્યાં એવો પાઠ છે પુલ્લકઢ તવસંજમપમાવા. તે પૂર્વકૃત તપસંજમના પ્રભાવથી ઋદ્ધિ પામ્યા. માટે એ ભાવપુણ્ય કહીએ. તેમજ શરને ઉગારવો તે પણ ભાવપુણ્ય છે, જેમ હાથીના ભવે સસદો ઉગાર્યો તેથી સંસાર પરિત કર્યો તે નિર્જરા થઈ, અને મનુષ્યનું આઉંખું બાંધ્યું તે પુણ્ય થયું કે જે પુણ્ય સંયમ ધર્મને સહાયકારી થયું. એવા પ્રકારનું પુણ્ય તે ભાવ પુણ્ય કહીએ. જેમ જાર વાવવાથી જારને ચાર બને થાય તેમ નિર્જરા સાથે પુણ્ય થાય તે ભાવ પુણ્ય અને એકલા બાંટા રૂપ જાર વિનાની ચાર થાય તે રૂપ દ્રવ્ય પુણ્ય. પુણ્યના અનેક લેહ છે. પુણ્યાનુભવી પુણ્ય તે—ન્યાયથી મેળવેલું ધન અને સુપાત્રે દાન દેવું તે પુણ્યાનુભવી પુણ્ય. ૧. ન્યાયથી મેળવેલું ધન પણ કુપાત્રે દાન દેવું તે પુણ્યાનુભવી પાપ. ૨. અન્યાયથી મેળવેલું ધન અને સુપાત્રે દાન દેવું તે પાપાનુભવી પુણ્ય. ૩. અન્યાયથી મેળવેલું ધન અને કુપાત્રે આપે તે પાપાનુભવી પાપ. ૪.

વગી બીજી રીતે. શુદ્ધ વસ્તુ (સુવસ્તુ) અને સુપાત્રે દાન તે પુણ્યાનુભવી પુણ્ય. શાલિભદ્રના પૂર્વ ભવવત્. ૧. કુવસ્તુને સુપાત્રે દાન તે પાપાનુભવી પુણ્ય. નાગેશીવત્ પાપના અનુભવથી નહિં ગળું. અને પુણ્ય તે લાંબું આઉંખું પામી. ૨. સુવસ્તુને કુપાત્રે દાન તે પુણ્યાનુભવી પાપ, સુબીજ ઉખરમાં વાવવા રૂપ—પરભવે કદાપિ મનુષ્યપણું પામે પણ દુઃખ રૂપ દારિદ્રિ રોગી પ્રમુખ થાય. ૩. કુવસ્તુને કુપાત્રે દાન તે પાપાનુભવી પાપ. મદિરા માંસના દાનથી અધર્મી જીવને તૃપ્ત કરવા તે નહિં તિર્થઆદિકના દુઃખ રૂપ ભવ કરે, જુડે પ્રકારે મરે. જેમ પુણ્યના અનેક લેહ છે.

પ્રશ્ન ૧૨—ઠાણાંગણમાં નવ પ્રકારે પુણ્ય કહ્યું. અજ પુણ્યે, પાણ્ય પુણ્યે વગેરે નવે બોલે તો સાધુને આપવા વગેરે સંબંધીના છે અને ભગવતીએ

શતક ટમે-ઉદ્દેશે દહે—તથાગ્રપના શમણ માહણને કામુક એવણીય આહારાદિક પ્રતિલાભતાં એકાંત નિર્જરા કહી છે, તે અત્યપુણ્યે ઇત્યાદિક. લેઈ છે. એટલે પુણ્ય કહો કે નિર્જરા કહો તે એકજ છે. તેનો જુદો લેઈ પડતો નથી અને તમે જુદા કેમ કહો છો ?

ઉત્તર—શાતા વેદનીય, ઉચ્ચ યોગ, મનુષ્યની ગતિ, દેવતાની ચતિ મગેરે ૪૨ યોગ પુણ્યતત્ત્વના ફલના કહ્યા છે. એટલે નવ પ્રકારના પુણ્ય શ્રી ૪૨ યોગની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને નિર્જરાથી તો કર્મની નિર્જરા થાય છે, એટલે બાર પ્રકારના તપનું ફલ નિર્જરા છે, માટે જુદા કહ્યા છે.

પ્રશ્ન ૧૩—શાતા વેદનીય આદિ ૪૨ યોગ પુણ્યના ફલના કયા એમ કાંઈ સૂત્રમાં જોવામાં આવતું નથી, પણ આહારાદિકનું ફલ સાધુને દેવાથી નિર્જરા થવાનું તો સૂત્રમાં ખુલ્લું આદ્યું છે, માટે પુણ્ય અને નિર્જરા એકજ છે. એમ કેટલાકનું જોલવું થાય છે તે કેમ ?

ઉત્તર—પુણ્ય કહો કે શુભ કર્મ કહો, સૂત્રમાં પુણ્ય પાપને શુભ-શુભ કર્મથી જોલાવ્યા છે, શાતા વેદનીય આદિ ૪૨ યોગ શીપતવળા સૂત્રમાં કર્મપ્રકૃતિ પદમાં શુભકર્મના ફળમાં મૂળ પાઠે કહ્યા છે, તે પુણ્ય તત્ત્વનાંજ ફળ છે. સૂત્રમાં કયા પ્રમાણે અત્યપુણ્યે અત્ય દેવું તેજ પુણ્ય કહ્યું અને તેનું ફળ તે નિર્જરા કહી, માટે પુણ્ય અને નિર્જરા જુદાં કરે છે, હવે પુણ્યના ફળની નિર્જરા કહી તે તો તથાગ્રપના સમજાવાયકે તથા ગ્રપના શમણ માહણને, અશનાદિક આપવાથી કહેવું છે, અથવા તો બેના-લીસ-જોસમાનો વીધેંકર યોગનું નામકર્મ ઉપસજવાના યોગ પણ પ્રાપ્ત થાય છે, તે સિવાય અનેશને રીધાથી અનેરી પ્રકૃતિ (પુણ્યના ફળની) પ્રાપ્ત થાય છે, માટે પુણ્ય અને નિર્જરા જુદા છે.

પ્રશ્ન ૧૪—અનેશને દેવાથી પુણ્ય થાય અને તેથી અનેરી પ્રકૃતિના ફળની પ્રાપ્તિ થાય તેનું કાંઈ સૂત્રમાં જોવામાં આવતું નથી, પણ ભગવતીજના આઠમા શતકના છઠ્ઠા ઉદેશમાં અસંજતી અમલીને આજ-સાથી એકાંત પાપ કવું છે. અને પાપનાં ફલ તો કનિષ્ઠ કહ્યાં છે, એમ કહી અનેશને આપવાનો નિરેષ કરે ॥ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એમ જ્ઞાનનારની માન્યતામાં તદ્દાવત છે. ત્યાં તો એમ કહ્યું છે કે તથાગ્રપનો આજ તે તથાગ્રપના અસંજતી અમલીને કામુક અવશ્ય આકામુક આહારાદિક આપે તો તેને એકાંત પાપ કહ્યું છે. તેનો પરમાર્થ એમ જણાય છે કે તથાગ્રપના અસંજતી, અમલીના બે લેઈ થાય છે.

એક તો ગૌડ મિથ્યાત્વે ગ્રહેલો, અનેક જીવોને ગાઢ મિથ્યાત્વ પકડાવતો, હજારો માણસોના વૃંદમાં બેસી બોધ આપનારો એવો અસંજતી અમતી તેને ધર્મ જુદિએ કોઈ આવક આકારાદિક આપે તેને માટે ભગવતે કહ્યું છે કે તે અશનાદિક દાનથી પુણ્ય કે નિર્જરા નહિ ચતાં એકાંત પાપ કર્મ-નોજ બંધ દેહો, કારણકે તેણે મિથ્યાત્વની પુષ્ટિ કરી માટે. અથવા બીજા ઘણાઓના મનની અપક્વતા યાચ કે આવે સમજી આવક જે દાન દેતો હોયે તે કાંઈક લાભદાયક હોયે તોજ દેતો હોયે, એમ સમજી બીજાઓની વૃત્તિ પણ ખેંચાય અને તેનું પરિણામ એમ પણ આવે કે ઘણા જીવોને સમક્ષિતના પર્યવળી હાની યાય. એવાં ઘણાં કારણોને લઈને ભગવતે એકાંત પાપ કહેલ છે.

અને બીજો ભોદ, તથાગ્નિનો અસંજતી અમતી તે ગ્રેવ્યાદિક એકાંત અધર્મનોજ સેવનારો પંચેદ્રિય જીવોના વધથીજ આજીવિકાનો અભાવનારો એવા મહા અધર્મી જીવોને અશનાદિક દેવાથી એકાંત પાપ કહ્યું, તે તેના અધર્મના કામની પુષ્ટિને માટે આપે તો એકાંત પાપ. પરંતુ અનેરી જુદિએ અનેરા ભાંગા પ્રાપ્ત થવા સંભવ છે.

પ્રશ્ન ૧૫.—અસંજતી અમતીને આપતાં એકાંત પાપ કહ્યું તેમાં વળી ભાંગા યોના ?

ઉત્તર—ભગવંતનો એકાંત માર્ગ નથી, અનેકાંત માર્ગ છે, એકાંત પાપ થવાનાં જે કારણો હતાં તે તો કહી જતાખ્યાં, પણ તે સિવાયનાં અનેક કારણો હોય છે, તેમાં એકાંત પાપ કેમ કહેવાય ? માટે તેના ભાંગા બહુવાની જરૂર છે.

૧. પહેલે ભાંગે, પંચેદ્રિય જીવોની અનુકંપાને લઈને પંચેદ્રિયનો વધ બંધ કરાવવા પંચેદ્રિયના ખોરાકને બદલે બીજા ખોરાકની આદત કરાવવા કોઈ આવક તેને અશનાદિક આપે; તેથી પુણ્ય પ્રવૃત્તિ બંધાવાનો સંભવ છે.

૨. પંચેદ્રિય જીવોના વધક પુરવોને, જીવોની દયાને રસને લાવવા મન, વચન, કાયાને પ્રવર્તવનારને પણ પુણ્ય બંધાય છે.

૩. અધર્મી પુરુષને અધર્મ કરતા રેખી કોઈ જીવને કમખાતી છૂટે આનું નામ અનુકંપા કહેવાય છે, એટલે કોઈ જીવને, જે જીવનો વધ અટકે છે તેની અનુકંપા થાય છે; અને કોઈ જીવને વધ થનાર અને વધક અટકેની અનુકંપા થાય છે, કે અરેરે! આવા નિચારા જીવો અનુપ્યનો ભવ

પામીને અધર્મ કાર્ય કરી આ બધા અને ધરબધ બન્ને ભરને હારી આપ છે. એવા રૂડા પરિણામવાળાને મનથી પુણ્યબંધ થાય છે. અને વધ યતા હવેને બચાવવા તન, ધનને મનથી પ્રયત્ન કરે તેને પણ પુણ્યબંધ થાય છે.

૪. ઠાણ અનાથ પ્રાણીને દુઃખી દેખી તેના ઉપર અનુકંપા આવે તો મન વડે પુણ્ય બંધાય છે, તેને આહારાદિક જેવા પ્રકારનો આપે તેવા પ્રકારનો પુણ્યબંધ થાય છે. જમ્મે તેવો પ્રાણી હોય, પણ તેના ઉપર અનુકંપા આવવાથી જેમ તેના દુઃખનું નિવારણ થાય તેમ કરતાં તેના પ્રકારનું પુન્ય ઉપરાજે-ધરાદો અનુકંપાનો હોવો જોઈએ.

પ્રશ્ન ૧૬—પુન્યબંધના કાંઈ લોક હશે ખરા ?

ઉત્તર—નવ પ્રકારના પુન્યનો સમાવેશ બે પ્રકારમાં થાય છે. એક સાવધ પુન્ય, બીજું નિરવધ પુન્ય. નિરવધ પુન્ય તે નિરવધ ધર્મના પાળવા વાળા એકાંત પક્ષે (ઉત્કૃષ્ટ ભાગે) સાધુ મુનિવાદને અશનાદિક આપતાં થાવત નવે પ્રકારે પુણ્ય પ્રકૃતિનો બંધ થાય છે. તે નિરવધ પુણ્યબંધ કહીએ. તે પુણ્ય નિર્જરાના ધરનું છે, એટલે અશુભ કર્મની નિર્જરા અને શુભ કર્મનો બંધ કે જેથી ધર્મ નજીક કરે, મોક્ષ સન્મુખ કરે, ઉત્કૃષ્ટો રક્ષા આવે તો વીર્યકર નામ કર્મની ઉપરાજણ કરે, —મધ્યમ ભાગે પડિમાધારી ધર્મજૂત ધાવકને અશનાદિક આપતાં થાવત નવે પ્રકારે પુણ્ય પ્રકૃતિનો બંધ થાય છે, તે મધ્યમ રસે થાય. તેથી પણ અશુભ કર્મનો નિર્જરા અને શુભ કર્મનો બંધ, પણ ભગવતીજના ટમા ચતકના છટા ઉદ્દેશમાં તર શબ્દથી સાધુના દાનથી પડિમાધારી ધાવકને દાન દેવાથી એાઈ નિર્જરા થાય. આ બન્ને ભાગના નિરવધ પુન્યના છે. હવે જન્ય ભાગે ચોથા પાંચમા શુભદાણા વાળાને અશનાદિક નિરવધ આપવાથી નિરવધ પુન્યબંધ થાય અને સાવધ-આપવાથી માવધ પુન્યબંધ થાય પ્રાણી, ભૂત, જીવ, સત્વ ઉપર મન, વચન, કાયાના શુભ યોગથી અનુકંપા આદિ કારણોથી પણ પુન્યબંધ થાય છે, અને આમન સામન નમસ્કારાદિક કરવાથી પણ પુન્યબંધ થાય છે, સાખ શંખ, પોખડી, ઉત્પલાની, ભગવતી ચતક ૧૨મું ઉદ્દેશો ૧ લો.

આ સિવાયના ઇતરીત જીવોપર અનુકંપાથી અશનાદિક દેતાં સાવધ દાનથી સાવધ પુન્ય અને નિરવધ દાનથી નિરવધ પુન્ય જેવી અનુકંપા, જેવું દાન, જેવા અધ્યવસાય. જેવો ઇતદો તેવો પુન્ય બંધ, સમજવો.

પ્રશ્ન ૧૭—સાધુને અચનાદિક આપવાથી જોમ નરે પ્રકારનાં પુન્ય સાધુનાજ સંબંધે છે, અને જગવતીકામાં કહેલા શ્રમજ માહજુને આદ્ય રાદિક આપતાં એકાંત નિર્જરા કહી છે. તે ઉપરથી નિર્જરા અને પુન્ય એકજ લેહ ઠરે છે, નિર્જરા કહો કે પુન્ય કહો જન્ને એકજ છે, છતાં નરે જુદા જુદા લેહ કેમ જણાવો છો ?

ઉત્તર—સિદ્ધાંતમાં પુન્ય અને નિર્જરા જુદાં જણાવ્યાં છે, માટે અહિંયાં જુદા કહેવામાં આવ્યા છે. પુન્ય નવ પ્રકારે કહેવ છે, તે દાનદા દેવાથી થાય છે, અને નિર્જરા બાર પ્રકારની તપશ્ચર્યાથી થાય છે. પુન્ય એ શુભ કર્મનો બંધ છે, અને નિર્જરા એ કર્મનું ખરવાપણું છે. પુન્યને ને નિર્જરાને ઠાંઇ સંબંધ નથી, પણ પુન્ય વટે કરીને શુભ કર્મના દલથી ચાતા વેદનીય આદિ શુભ કૃત્રોની પ્રાપ્તિથી કર્મની સામગ્રી મળી આવે, ને તેને તે દલ સહાયજૂત થાય છે અને સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષને પુન્યનાં ૬૩ મહદ આપે છે. એ અપેક્ષાએ પુન્ય જલવાન છે. એ કોઇ પુન્યને નિર્જરાનો એક લેહ માનતા હોય તો એ લેહ જુદા કહેવાનું શું કારણ ? ઉત્તરશ્રદ્ધાવનના ૨૮ માનક-વનમાં કહ્યું છે કે—જીવાબીવાયવંધોવ, પુણ્યપાવાસવોતહા; સંવરો નિજ્જરા મોક્ષો સંતિપ્તહિયાનવ. એ નવ પદાર્થનાં (નવતરનાં) નામ કહ્યાં. તેનો પરમાર્થ એ છે કે—જીવ અને અજીવ મળીને બંધ થાય છે, શેનો બંધ ? પુન્ય અને પાપનો, તે જન્ને આશ્રવ છે, તેને ક્ષેપણથી સંવર થાય છે, સંવરથી નિર્જરા થાય (દેશથી કર્મનો નાશ થાય), અને સર્વથા કર્મનો નાશ થવો અર્થાત્ સર્વ કર્મથી મુક્ત થવું તે મોક્ષ. તે નવે પદાર્થ જુદા જુદાજ સ્વભાવના છે. તો પુન્ય અને નિર્જરા જન્ને જુદાજ છે, પુન્ય એ દાન દેવાનું ફળ છે. એટલે દાન દેવાથી પુન્ય પ્રકૃતિનો બંધ થાય છે,

પ્રશ્ન ૧૮—જેમ તમે દાન દેવાથી પુન્ય કહો છો તેમ સત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે સાધુને અચનાદિ દાન દેવાથી એકાંત નિર્જરા કહી છે, માટે જમે પુન્ય અને નિર્જરા એકજ કહીએ છીએ, પાક તો પુરો છે; તેમાં તમે શું કહો તેમ છે ?

ઉત્તર—તે તો જમે પણ પૂર્વે કહી ગયા છીએ કે—સાધુને નિર્જીવ દાન આપવાથી એકાંત નિર્જરા કહી છે, તે વાત ખરી છે; પણ એકાંત મોક્ષ નો કહો નથી કે ? જે એકાંત નિર્જરા કહી છે તે અશુભ કર્મ ખપાવવા આથી કહી છે, પણ સાથે શુભ કર્મનો બંધ રહ્યો છે, તેને શું કહેયો ? તે કાંઇ નિર્જરા નથી, તેમ નિર્જરાનો બંધ પણ નથી. માટે માનો કે જે

પુન્યનોજ બંધ છે, તે બંધ દાનથીજ થાય છે. જે સાધુને દાન દેવું તે ધર્મદાન છે, ધર્મદાનમાં નિર્જશ અને પુન્ય બન્ને રહેલાં છે. ભગવતીજ સૂત્રના ૭ માં ચતુકના પહેલે ઉદ્દેશે કહ્યું છે કે—તથાદ્વપના શ્રમણ માહજુને ક્ષાત્રુક નિર્દોષ આહારાદિક દેવાવાળો દાતાર સમાધિ ઉપજાવે અને તેનું ક્ષત્ર પોતે (દાતાર) સમાધિ પામે. તથા ઠાણાંગ ઠાણે ૪ જે—ઉદ્દેશે ૧ લે—તથા ભગવતી ચતુક પાંચમે—ઉદ્દેશે ૬ કે કહ્યું છે કે—તથાદ્વપના શ્રમણ માહજુને પ્રાણતિપાત કર્યા વિના શૃણાવાદ બોલ્યા વિના ક્ષાત્રુક એવજ્ઞિક આહારાદિક દેતાં દીર્ઘ આઉપુ પામે—ઉપરોક્ત બોલ સહિત વંદણા નમસ્કાર કરીને સત્કાર સન્માન સહિત જાણ સેવા પર્યુપાસના કરતો મનોહ પ્રીતિકારી અશનાદિક આપે તો શુભ અને દીર્ઘ આઉપુ પામે. જે બધાં દાન પુન્યનાંજ ક્ષત્ર છે. તેમજ ભગવંત મહાવીરને વિજય ગાથાપતિએ, તથા શીયા અલુ-ગારને (ભગવંત માટે) રેવની ગાથા પત્રણીએ, તથા સુદત અલુગારને સુમુખ ગાથાપતિએ ક્ષાત્રુક નિર્દોષ વહોરાવવાથી પરિત સંસાર કર્યો અને દેવતાનું આઉપુ બાંધ્યું, તો પરિત સંસાર કર્યો તે નિર્જશ અને દેવતાનું આઉપુ બાંધ્યું તે પુન્યનો બંધ. તેમજ મુનિને દાન દેવાથી વીર્ધકર ગોત્રની ઉપ-શાળ્ય કરે તે પણ પુન્યબંધનુંજ ક્ષત્ર જાણવું, અને સંસાર પટાટે તે નિર્જશ જાણવી, એમ નિર્જશ અને પુન્ય એ બન્ને જૂદાંજ છે.

પ્રશ્ન ૧૬—ત્યારે કેટલાક કહે છે કે, અમો તો સાધુનેજ દાન દેવામાં નિર્જશ અને પુન્ય માનીએ. હીએ. બાકીનાને દાન દેવું તે તો એકંત પાપજ છે, તેનું કેમ ?

ઉત્તર—જે એકંતવાદીના હૃદયમાં હજુ તે નીકળી તો આન્યું. બાવી બાજના બોલનાશ પ્રાપ્ત એકંતવાદી હોય છે. એકંતવાદીના કહેવા પ્રમણે સાધુનેજ આપવામાં પુન્ય અને નિર્જશ. બાકીને આપવામાં પાપ એમ જો દોષ તો પછી ભગવંત બેજ દાન કહેવ કે એક ધર્મદાન અને બીજું અધર્મદાન. પણ ભગવતે તો ઠાણાંગજીમાં દશ પ્રકરણ દાન કહ્યા છે. તેમાં પહેલુંજ અનુકંપા દાન કહ્યું અને આક્રમ્ય ધર્મદાન કહ્યું છે, તેમજ સા-મ્ય અધર્મદાન કહ્યું, અને તે સિવાયનાં સાત દાન કે જે—કદ આન્યે સદાચર કરવા દે તે ૧, લશથી શાન્તિકરને દે તે ૨, પુત્ર મરણુદિનના દોષે સમ્પા-દિક દાન દે તે ૩, માણસોની લાજથી દે તે ૪, ગર્વ કરી, ખરડકાર કરી દાન દે તે ૫, (આ એ દાન, કીર્તિદાનમાં બળે છે.) ઉપકાર કર્યો તેને ઉપકાર જાણી પામું દે તે ૬, અત્યારે આપણું તો આગમ પામણું અથવા આગમ આપણે અર્થ આપણે માટે હમણું આપણે આપીએ અર્ધાનું તેનું

તે દાન ૭, એ સાત અને પ્રથમ કહ્યા તે ત્રણ મળી દશ પ્રકારનાં દાન
 કહ્યાં. તેમાં અહિંયાં ૭ દાનને મુક્તવી રાખી અધર્મ દાન જે વેશ્યા પ્રમુખને
 વિષયશુદ્ધિએ દેવું તે પણ એકાંત પાપ તો આઠ પ્રકારનાં દાન તો બહુવા
 ભેગ છે, પણ અનુકંપા દાન અને ધર્મ દાન એ બે દાન તો ભુલું છે. માટે
 બન્નેનાં ફળ પણ ભુલું હોવાં ભેદ્ય, તેને એકલા સાધુના સંબંધમાં ફેવી
 રીતે લાગુ કર્યો? સાધુને દાન દેવાથી તો ભગવતે એકત્રી નિર્જરા કહી
 છે, તે પણ એકલા શ્રવકનાજ (શ્રમણોપાસકનાજ) સંબંધી કહે છે, આ
 ઉપરથી એમ પણ જણાય છે કે—શ્રાવક સિવાયના બીજા દાનના દેવાવાળાને
 નિર્જરા સિવાય કાંઈક બીજું ફળ હોવું ભેદ્ય. તેમજ અનુકંપાનું ફળ પણ
 બીજું હોવું ભેદ્ય. અહિંયાં કોણ એમ કહે કે સાધુ ઉપર અનુકંપા લાવીને
 દાન આપે તે અનુકંપા દાન કહીએ. તથા કોણ જીવ ઉપર અનુકંપા લાવી
 તેને અભયદાન દેવું તે પણ અનુકંપાદાન કહીએ. તેને કહીએ કે—તો
 ખરી ધર્મદાનનો અર્થ શું કર્યો? ઉપર કહેલો અર્થ તો ધર્મદાનનો છે,
 તેને અનુકંપા દાનમાં ગણવો તે સંભવે નહિ. અનુકંપાનો અર્થ તો બીજો
 રાતો ભેદ્ય અને તેનું ફળ પણ બીજું હોવું ભેદ્ય.

પ્રશ્ન ૨૦—અનુકંપાદાન અને ધર્મદાનનો અર્થ એકજ લેઈ માનીએ
 છીએ અને તેપણ સાધુના તથા અભયદાનના સંબંધમાંજ માનીએ છીએ
 કે જેટલો એમાં નિર્જરાજ થાય અને કહિ શુભ ગતિનો બંધ પડે તો તે
 પુણ્યનું ફળ પણ કહી શકાય. સાધુના દાન સંબંધી સાળ સુખ વિપાકની,
 સુખજ સાધાપતિએ પરિત સંસાર કર્યો અને દેવતાનું આઉપું બાંધ્યું,
 અને અભયદાનનો દાખલો જાણાજનો મિત્રપ્રમારના જીવે પૂર્વે હાથીના
 જરે લલક. ઉપર અનુકંપા લાવી અભયદાન આપ્યું, જેથી પરિત સંસાર
 કર્યો અને અનુકંપા ભગવં આઉપું બાંધ્યું, માટે અનુકંપાદાન અને ધર્મ-
 દાનને જેટલો એકજ છે. અને નિર્જરા અને પુણ્ય પણ એ એજ લેઈને લાગુ
 છે. આમ કેટલાક કહે છે તેનું કેમ?

જવાબ—જો વાત કીક છે, પણ ધર્મદાન તો એક સાધુનેજ લાગુ
 રૂ. ૨ એવ અહિંયાં અહિંયાં તો સાધુને દાન દેવામાં ભગવતે એકાંત નિર્જરા
 કહી છે અને અભયદાનના કહી અભયદાનમાં એકાંત દેવું અભયદાન કહી
 છે એટલે કે જીવને અભયદાન આપવું તે એક દાન છે તેપણ ધર્મદાનમાંજ
 છે. અને અનુકંપાદાન તો અભયદાનના સાતમાં મનમાં કહ્યા પ્રમાણે
 ૧. તુલ્યકંપાએ, ૨. સુલ્યકંપાએ, ૩. સુલ્યકંપાએ, ૪. સુલ્યકંપાએ
 ૫. સુલ્યકંપાએ, ૬. સુલ્યકંપાએ, ૭. સુલ્યકંપાએ, ૮. સુલ્યકંપાએ, ૯. સુલ્યકંપાએ, ૧૦. સુલ્યકંપાએ

ઉપરાંત છે અને શાતા વેદનીય પુણ્યનું ફળ છે, તે પુન્ય નવ પ્રકારે થાય છે. માટે પ્રાણી, જૂન, જીવ, સત્ત્વને અનુકંપાની શુદ્ધિએ અશ્વનાદિક દેતાં તથા તેના ઉપર મન, વચન, કાયાના ભ્રમ ભટ્ટા (દયાના) પ્રવર્તીતતાં તે અનુકંપા દાનથી પુન્યજન્ય અને શાતા વેદનીયના ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે.

પ્રશ્ન ૨૧—શ્રી કાશ્યપ સૂત્રમાં નવ પ્રકારનાં પુન્ય કહ્યાં, તેમ નવ પ્રકારનાં પુન્યથી શાતા વેદનીય આદિ જરોજોનાં ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. એવો દાખલો સૂત્રની સાક્ષીએ કેમ મળી આવે તેમ છે ?

ઉત્તર—કાશ્યપ સૂત્રમાં એવા યજ્ઞ યોજ સંસારપે કહેલા હોય છે, પણ તેની વિશેષ સમજૂતી તો બીજાં સૂત્રોપરથી મળી આવે છે, જીવ અને અજીવ બે મળીને જન્ય થાય છે. તે જન્ય શાતા થાય છે ? પુન્ય અને પાપનો. એટલે પુન્યજન્ય તે શુભ કર્મનાં ફલ છે, અને પાપજન્ય તે અશુભ કર્મનાં ફલ છે. હવે શુભ કર્મનાં ફલ તે શાતાવેદનીય, શુભ આઉષ્ઠ શુભનામ કર્મ, શુભ યોગ્ય એ શુભકર્મનાં ફલ પુન્યથી થાય છે, અને તેના પ્રતિપક્ષી આરે જોલનાં ફલ પાપકર્મથી થાય છે.

હવે એ ચાર કર્મમાંથી શાતાવેદનીયથી માંડી તીર્થંકર નામ કર્મ સુધીના જરોજોની પ્રાપ્તિના શ્રીપત્તવણામાં કર્મ પ્રકૃતિ પદમાં મૂલ પાઠે કહ્યા છે, તે નવ પ્રકારે પુણ્ય ઉપરાજવાથી તેનાં શુભ ફલ જરો પ્રકારે લોગવવા પુણ્ય તત્ત્વમાં જે કહ્યા તેજ તેમાં છે. અને પાપના ૧૮ લેહ છે, તેથી આઠે કર્મનો અશુભ જન્ય થાય છે ને તેનાં અશુભ ફલ ૮૨ પ્રકારે લોગવાય છે. વગેરે ઘણી હકીકત પત્તવણા સૂત્રમાં છે. માટે નવ પ્રકારે પુણ્ય જન્યવાથી જેતાળીય પ્રકારે તેનાં શુભ ફલ લોગવવાં તે શ્રી પત્તવણા સૂત્રમાં કહ્યાં છે. તે જોઈ નિર્ણય કરવો.

આ ઉપરથી એમ નિર્ણય થયું કે, પુણ્ય અને નિર્જરા બન્ને જુદાં જ છે. પુણ્ય નવ પ્રકારે થાય છે, તેનાં શુભ ફલ જેતાળીય પ્રકારે મળે છે, અને નિર્જરા તો બાર પ્રકારના તપ વટેજ થાય છે, તે પણ દેશથી થાય છે. એટલે આત્મપ્રદેશ સાથે લોગેલા કર્મનું કેટલેક અંશે ખસાપણું—નાશ થવાપણું થયું. તેનું નામ દેશથી નિર્જરા થઈ કહેવાય છે. માટે પુણ્ય અને નિર્જરા બન્ને જુદાજ પ્રકારના છે.

પ્રશ્ન ૨૨—તો પછી સાધુને દાન દેવાથી એકાંત નિર્જરા કદી, તો દાન દેતાં કયો તપ થયો ? કે જેથી ભગવંતે એકાંત નિર્જરા કદી.

ઉત્તર—એ કે દાનમાં નવ પ્રકારના પુણ્યની 'તો' શુભ કર્મનેજ લખે થાય છે, પરંતુ નિર્જરાને એક તો જુદોજ ને, નિર્જન તો નવજ લેઈથીજ થાય છે. હવે સાધુને દાન દેવાની ક્રોડ ક્રોડ તપ થતા તેજ્યાંકિ પીએ, સંભળો.

૧. પ્રથમ તો એ કે—સાધુને દાન દેવાથી વિનય તપ થાય તે એ રીતે કે—માતાજી સૂત્રમાં આવ્યા પુત્ર અજગારે મુરગન શેક નથા શુકરે સંન્યાસી પ્રત્યે વિનયભૂજ ધર્મ પ્રદાર્યો છે. ને વિનયભૂજ ધર્મના જે લેઈ દહ્યા છે, તેમાં અજગાર ધર્મ. અને આગાર ધર્મ. હવે આગાર ધર્મ તે શ્રાવકનો ધર્મ તેના બાર વ્રત મૂળ વિનય ધર્મ કરે. તેમાં બારમું વ્રત અતિયિસંવિભાગનું છે, તો આવક સાધુને આધારાદિક દાન દેવાના બાવે સાન આઠ પગલાં સામા જઈ વંદના નમસ્કાર કરી બહુ માનવી વિનય સહિત આધારાદિક વહોરાવે તેને વિનય ઉપ અવ્યંતર તપ થયે. તેથી ઘણાં કર્મની નિર્જરા થઈ. તે ભગવતીજીમાં કહેવ એકાંત નિર્જરાને લેઈ જાણવો.

૨ પ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્રમાં ત્રીજા સંવરદારે તથા ઠાણાંગજી સૂત્રમાં દશવિહિ વૈયાવચ્ચે—દશ પ્રકારની વૈયાવચ્ચ કહી તે આધારાદિકથી કહી છે, તે જેમ સાધુ સાધુમાં આધારાદિકથી વૈયાવચ્ચ કરી શકે તેમ આવક સાધુની તથા સમજૂબૂયા આવકની (સમજૂ—માહજુની) આધારાદિકથી વૈયાવચ્ચ કરી શકે છે, તે નિર્જરાને અર્થે કરે, એવો પ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્રમાં પાક છે. અને ભગવતીજીમાં પણ એકાંત નિર્જરા થાય એમ કહ્યું છે. તો વૈયાવચ્ચ પણ અવ્યંતર તપનો લેઈ છે.

૩ ત્રીજો લેઈ—આવકતો અતિયિનો સંવિભાગ કરનાર કહે છે. તેનો અર્થ ગંભીર છે. સંવિભાગ કર્યો ક્યારે કહેવાય કે ક્યારે પેતાના જમવામાંથી સાધુને અમુક ભાગ વહોરાવી તેટલી પોતે ઉછેાદરી કરે, તેનું નામ અતિયિસંવિભાગ કહીએ. તેમાં માહજુ શબ્દ (સમજૂબૂયા) શ્રાવકનો પણ સમાવેશ થાય છે, તે પણ એક સાધુના પેટાભાગનો અતિયિ છે. જો કે ભારમા વ્રતમાં તો અતિયિને સમજૂ નિશ્ચયે કહે છે, પણ ભગવતીજીના આઠમા શતકમાં સમજૂ માહજુ કહ્ય છે, તેથી સમજૂ નામ સાધુ અને માહજુ નામ સમજૂ બૂયા—સાધુ જેવો આવક તેને ક્રમસુક નિર્દોષ આધારાદિક વહોરાવતાં પ્રતિલાભતાં—દેતાં એકાંત નિર્જરા કહી છે. તો નિર્દોષ આધારાદિક લેવાવાળા સાધુ તથા પદિમાંધારી આવક જેજ સૂત્રમાં કહે છે, તો તેમને દાન દેવાથી વિનય અને વૈયાવચ્ચ એ પ્રકારનો અવ્યંતર તપ તથા સંવિભાગ

કરે તેા ઉલ્લોહરી બાદ તપ એમ ત્રણ પ્રકારનો તપ ધર્મથી ઘણાં કર્મની નિર્જરા થાય, એમ ભગવતીજીનું ફરમાન છે, અર્થાત્ એ ફળ તો ધર્મજો પાસકે આવક આથી હૃદય છે. અને જીર્ણને માટે જેવો દાંતાર-જેવો દાંતારનો ભાવ-જેવી દાંતારની વૃત્તિ તેવું ફળ પ્રાપ્ત થાય. પણ દાંતથી પુણ્ય ફળ તો સામેજ સંભવ્યું. એટલે અગુસ કર્મની નિર્જરા તે નિર્જરા થઈ અને ગુણ કર્મનો જંધ તે પુણ્ય થયું. એમ સૂત્રના ન્યાયથી ત્રિવિધ થાય છે.

૪ વળી શોધો લેઈ—ભગવતીજીના ચતુર્ક ૭ મે, ઉદેશે ૧ લે, શ્રમજોપાસક તથા રૂપનાં શ્રમણ માહજુને કાચુક એવણિક આદારાદિક પ્રતિલાભતો તથા રૂપનાં શ્રમણ માહજુને સમધિ ઉપજાવે, તે સમાધિના કારણથી તે આવક પણ સમાધિને પામે દશવૈકલિકના ૬ માં અંધયનમાં ચાર પ્રકારની સમાધિ દહી છે, વિનયસમધિ ૧, સૂત્રસમાધિ ૨, તપસમધિ ૩ અને આચાર સમાધિ ૪, એ ચારે પ્રકારની સમાધિ જેમ સાધુ આદારાદિકથી પામે તેમ શ્રમજોપાસક-આવક દાંતાર પણ. ચારે પ્રકારની સમાધિ પામે, પ્રથમ વિનયસમાધિ તે અભ્યંતર તપનો બેઠ છે, ત્રીજી સૂત્રસમાધિ તે-સૂત્રજાપ પાંચ પ્રકાર માંહેલી એટલે સૂત્રની વચ્ચના થેલી, પ્રશ્નાદિનું પૂછવું, સૂત્રનું પર્ષટન કરવું, સૂત્ર તથા પ્રશ્નાદિકનું વિચારવું, અને શુદ્ધમયો મેળવેલાં જ્ઞાનથી ધર્મકથા હોયી જીવંતજી રાજા પ્રત્યે મુખુદિ પ્રધાને ધર્મકથા દહી તેમ, એ પાંચે પ્રકારે સંજ્ઞાયના લેઈ સૂત્રસમાધિ પામે સજ્ઞાયરૂપ અભ્યંતર તપ પામે. ત્રીજી તપસમાધિ તે-શ્રમણ માહજુને આદારાદિકના સંવિભાગમાં આવક પાને ઉલ્લોહરી કરે તેથી બાદ તપ રૂપ સમાધિ થાય, એથી આચાર સમાધિ તે આવકનો આચાર શ્રમણ માહજુને શુદ્ધ આદારાદિક પડોશવવાનો છે, તે પણ વિનયમૂળ ધર્મના લેઈમાં છે. તે વિનયમૂળ ધર્મનું સેવન કરનાર શ્રમણ માહજુને આદારાદિકે પાસાથી ધર્મધ્યાનાદિક સ્વરૂપ જળાવે અર્થાત્ આચારસમાધિથી આવક-શ્રમજોપાસક અભ્યંતર તપ રૂપ ધ્યાન અને કાર્યોત્સર્ગરૂપ સમાધિ પામે, એ ચાર પ્રકારની સમાધિથી તથા રૂપનાં શ્રમણ માહજુ તથા શ્રમજોપાસક-આવક નિર્જરાના ફળને પામે છે. એટલે સંમજ, માહજુ જ્ઞાને લઈને અને આવક જ્ઞાન દઈને બન્ને સમાધિને પામેલા એકાંત નિર્જરાના-કર્મની દલવા થાના ફળને પ્રાપ્ત થાય છે, એ સત્તમા જ્ઞાનના પહેલા દેખાને પડેલા બેઠા રહા.

૫ પાંચમા બેઠે—કપર રહેતા અધિારના જીભ નોડે-નથ રૂપના શ્રમણ માહજુ ને શ્રમજોપાસક-આવક આદારાદિક પ્રતિલાભતો કર્મની દીર્ઘ સિદ્ધિ પ્રત્યે તરે, એટલે શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન લોભાવાળાં જે કર્મો દ્વારા તે અધાર

(કર્મને નિર્જરી) યોગ કાગની સ્થિતિનાં કર્યા, તથા કૃષ્ટ કર્મનો પૂરે થયેલો સંચય તેને દૂર કરે (એ પણ નિર્જરા) તથા ગંડી લેદ કરે-પાત્ર અપૂર્વ કરણ (કોઇ કાળે પ્રાપ્ત નથી થયું તેવું) તથા અનિરાતિ કરણ સુસુર્યાનક પામતાં ક્ષાયક સમકલિતરૂપ બોધિગીજરૂપ સમ્યગ્દર્શન પામી ક્ષયક મેલ્લીએ ચડી છેવટે સર્વથા કર્મની નિર્જરા કરી તત્ત્વો પચ્છા તિબ્બં બાવન સખ દુઃખાણું અંતં કરેછે.

આ સર્વ ફળ તથારૂપના સમગ્ર માહવને નિર્દોષ આહારાદિનું દાન દેવાથી સમયોપાસકને માટે કષ્ટ કે જેથી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તત્ત્વજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થતાં દેશથી તથા સર્વથી નિર્જરા થાય, એ હેતુને અનુસરે એકાંત નિર્જરા કહી.

પ્રશ્ન ૨૩—અદિયાં કેટલાક એમ કહે છે કે, માહવ શબ્દે કાશ અર્થ કરી તેને દાન દેવાથી એકાંત નિર્જરા કાણે છે તે વાત સંભવની નથી. કારણ કે જલે પડિમાધારી માવક સમગ્રમૂળા કહેલ છે, પણ જ્ઞાનની છે. તેને કંઈક જા છે, કંઈક અમત છે. તેને સર્વ વિરતિ સાધુની શરે એક નિર્જરા કાવચમાં આવે તે કેમ સંભવે ?

ઉત્તર—અદો દેવાનુમિષ ! કોઇનું કાશ્યું શું કામ આવે ? જે વાત વિદ્યોત કહે, તે કમ્બ ધાવ, પણ ઉપરની વાત કમ્બ નહિ કરનારા એવા એકાંતજીએ વિદ્યાનીથી સાબીત કરી આપનું એમએ છે કે-સમગ્રનીજીએ દ જા દનાજી કે ઉદ્ધેને જનુ આકાશ કયા છે, તેમાં આજુંદજી કામદેવજી એવા સમગ્રમૂળા પડિમાધારી જેનાગીય સુકનાલીય છનું દેવ સ્થિત સાધુની પો તિજાએ દેવાર દેવ નેને કયા આકાશમા કાખલ કરયો ? તે આપની દલનેજ કહી સમયનો એકલો અજ. કાંતો એકાંત નિર્જરા કહો કે કાંતો એકાંત પાત્ર કહો ? આ જે બાલ વિજાય ત્રીજા બોલનેજ આમાં સમયેય કહે નહીં.

પ્રશ્ન ૨૪—એકાંતજીનું બાલનું એમ થાય છે કે-અમારી માન્યતા કેવળુ છે. નિર્જરા અને પુણ્ય એકાંત અનુનેજ આપવામાં આવે છે. કાવચ કે અ. ૧૨૫ ૨૬ નિર્જરા નિર્જરા કે પુણ્ય કંઈ કહી શકાય તેમ નથી.

ઉત્તર—અમારનું, એવી સદ્ગુણના કેટલાક એવી ખુડી વાત કરે છે, અને કેટલાક અમારજીના કાવચ કાવચ જવ જાનના છે કે, અને પડિમાધારી કાવચે અ. ૧૨૫ ૨૬ આજીવ નથી, આ વાક્ય માત્ર દુનિયાને અજાણ દાનજીને એકેક દલ નેને અ. ૧૨૫ ૨૬ કેટલું એકાંતજીએ કે નેની સદ્ગુણ

ગણી કાઢે, એવા હેતુને લઈને જોયે પણ હૃદયમાં પાપ સિવાય બીજું માનવાનું નથી. પરંતુ જો હૃદય ચોક્કસ હોય તો ખુણી રીતે કહી નાંખો કે પડિમાધારી શ્રાવકને આપતાં નિર્જરા થાય. પરંતુ જ્યાં સુધી નિર્જરા કે પુણ્ય નહિ હોય ત્યાં સુધી સીકાઈ એમ ચોક્કસ માન્યો કે આમની યદ્વા એકાંત પાપની છે, અને અમે પાપ નથી માનતા. આ માયાયુક્ત વાક્યનો હોય પણ ઉભો રહેશે. અને પુણ્ય કે નિર્જરા જેડ અગર ભેમાંથી એક કપુર કરશે તો સાધુ સિંચાય આપવામાં પુણ્ય કે નિર્જરા નથી, એવું વાક્ય કોઈ વખત નીકળી ગયું હોય તો તે વાક્યના બંધનથી મુક્ત થવાનો ઉપાય શોધવો પડશે.

જ્યાં સુધી ઉપલાં બન્ને વાક્યનો ખુલાસો ન થાય, ત્યાં સુધી બન્ને વાક્યની ભેખમદારી માયાયુક્ત ભાષાના બોલવાવાળાને રીરે રહે એમ કોઈનું માનવું થાય, માટે તે જામણા દૂર કરવાને ચોક્કસ હૃદયથી સો કોઈ સમજી શકે તેમ ખુલાસો કરી આપવો જોઈએ.

પ્રશ્ન ૨૪—શિષ્ય—શ્રાવકને આપવામાં એકાંત પાપ માનનારા એકાંત-વાદીમાંથી કોઈ સાધુપણું મૂકી સાધુના વેષે શ્રાવક નામ ધરાવનારા બિશ્વાસિ એ ભાગી ખાનારને દાનના દાતારની રી રથા માનવી ?

ઉત્તર—આ પ્રશ્ન તો દિગ્ચારિઓનેજ પૂછવાનું છે, કારણ કે તે એકાંતવાદીના પક્ષથી જુદા પડી સાધુપણું મૂકી સાધુના વેષે શ્રાવકપણે રિથરે છે, તેનેજ પૂછી આ પ્રશ્નનો ખુલાસો કરવો જોઈએ કે તમને આપનાર દાતારને શો લાભ થાય ?

આ પ્રમાણે પ્રશ્ન પૂછેલાના મુજબી સાંભળવામાં આવ્યું છે કે—તેના ઉત્તરમાં દિગ્ચારિએ પાપજ કહ્યું હતું.

આવા પ્રાણીઓ દુનિયાને પાપ લગાડવાને તે દશામાં શા માટે હયાતિ ધરાવતા હશે ? પોતે દાન લેતાં દાતારને પાપ થાય છે, એવું પેતે બાલુતાં છતાં બચીને દાતારને પાપે કરી દુનિયાવે અને તેવઃ પાપકારી રાટલા લઈ પોતાની આજીવિકા ચલાવે તે એક બલની કગાડ ગણાય કે નહિ ? જો પરિવદાની અંદર આ પ્રકારનો બોધ કરી પોતાની યદ્વા બાંહે કર્યા બાદ દાતાર પોતે બચીને પાપ વહોરે તો તે બચે, પણ નિશા લેનારની કગાડ બીલકુલ નહિજ કહેવાય. અન્યથા તો તેઓની યદ્વા પ્રમાણે જતોને નુકસાની છે. પોતે કપટથી દાતારનો આકાર લઈ દાતારને છપું પાપ લગાડ્યું, એટલે દાતાર પાસે બચીને એ પાપ કરામ્યું, માટે મોટી નુકસાની

તો એ શ્રદ્ધાવાળા દાનના લેનારને જ છે, અને તેને દાનનો દેનાર તો તેની શ્રદ્ધા પ્રમાણે પાપે કરીને કુપ્યોજ ગણાય. જો કે વાણીયા એટલે વેપાર કરે નહિ, છતાં દેખી પેખીને પાપ કેમ વહેરતા હશે તે કંઈ સમજતું નથી.

પ્રશ્ન ૨૫—શિષ્ય—આધુનિક—અળી બનેલા (એકાંતચાલીની શ્રદ્ધાવાળા) દયા, દાન ને પુણ્યના નાસ્તિકો એકાંત સાધુને જ આપવામાં નિર્જરા પુણ્યને અનન્યતાએ દિશાચરઓનાં છુપા પાપથી આવકોને કેમ બચાવી શકતા નહિ હોય ?

ઉત્તર—એક શ્રદ્ધાવાળા હોય તો અંદરે અંદર એક ખીજથી વિરૂદ્ધ ન પડે એ વાત સ્વાભાવિક છે. જો એમ ન હોય તો શ્રી મહાવીરનાં વચન કે સૂત્રમાં કે ચોથા આગના પડિમાધારી આવકની વાત બાજુ પર રાખી આગે કોઈ સાધુ નથી, આ કાગમાં સાધુપણ પગતું નથી. એવી આશંકાથી સાધુપણ મૂકી આવકના નામે સાધુના વેપે કરનારા દિશાચરઓનાં છુપા પાપથી દુનિયાના જીવોનો બચાવ કરે, તોપણ તેની શ્રદ્ધાનો અમલ કર્યો છેલેવાય અને આવકને થતા પાપથી બચાવ્યાની સફળતા થઈ ગણાય, પણ ચોક્કસના ખાદે ધંણીનાં હાડ ભાંગરા જેવું કરી શ્રદ્ધાશ્રેણી સાથે મળી જાયને, કરવાનું છે તે નહિ કરતાં ઉઠતા શ્રદ્ધાશ્રુને અશ્રદ્ધાશ્રુ બનાવવા જો અભયીય દ્વારચો તો “સાક્ષરા” તરીકે ગણાતા હશે તે ઉલટાજ રૂપમાં ગણાયો. આ વાત અસરે અસર સત્ય કરી માનજો.

પ્રશ્ન ૨૬—શિષ્ય—ભગવતીજીમાં તથા રૂપના સમજી માહજીનાં સંબંધમાં માહજી શબ્દે ભિન્નવૃત્તિ કરનાર પડિમાધારી આવકને નિર્દોષ અશ્રદ્ધાચારિક દેનાર અમલોપાસકને નિર્જરા કે પુણ્ય નહિ માનનારાની છુદ્ધિ (ચલ) એકાંત પાપ માનવાની દોષવાળાનું વખતો વખત એવું વાક્ય નીકળે છે કે—માહજી શબ્દે આવક કોઈ સૂત્રમાં કહેલ નથી. તેનો તો એક સાધુજ અર્થ થાય છે, એટલે અમલ કે ત્યાં સાધુ અને માહજી કે ત્યાં પણ સાધુ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—ઉપરોક્ત વાક્યના યોગ્યનારને પૂછવું કે—અમલ માહજીનો અર્થ જો એક સાધુજ કરતા હો તો કોઈ કેસલે અમલ શબ્દે આશ્ચર્યિક સાધુ અને માહજી શબ્દે બ્રાહ્મણ એવો અર્થ કરે છે કે કેમ ? જો લોકિક શબ્દમાં એવો જો અર્થ કરતા હો તો લોકોત્તરમાં અમલ નામ સાધુ અને માહજી નામ આવક અર્થે કરવામાં તમને શો વધારો આવે ?

પ્રશ્ન ૨૭—શિષ્ય—વધી કેમ ન આવે ? મોટો વધારો આવે માહજીનો અર્થ અવક કરે તો તેના દાવાને નિર્જરા અને પુણ્ય માનવું જોઈએ,

માટે જો વાત તો કહી કહી જ ન શકે. કારણ કે પડિમાધારીના હાતારને પાપ યવાની જે માન્યતા હોય તે અધ્યાત્મી ભય. માટે એકંતરાદીથી માહવુંને આવક કહી કહી શકાય તેમ નથી. પણ આ વિષે આપ શું કહો તેમ છે ?

ઉત્તર—અમારું તો કહેવું એટલું જ છે કે—ભગવંત મહાવીર સ્વામી આગ્રહને એવી કસ્ટી કેન બતાવે કે આવક પોતે પડિમા વડી મિશાદૃષ્ટિએ આરાધક પદ મેળવે અને દાનના હાતારને પાપ લાગે—દાનનો હાતાર ફૂટે, એવો અવગો ન્યાય કાંઈ મહાવીરના ઘરનો હોય નહિ, કે પોતાની બતાવેલી કસ્ટીમાં એક તરે ને એક જુદે. આવી અધ્યાત્મિક એટલે પશુ વિચાર કર્યો નહિ કે આ વાક્ય આપણને કંટાળે કેમલે બંધનકારક થયે. આનો બીજો અર્થની વાત છે કે—આણંદજી, કામદેવજી જેવા પડિમાધારી આવકને દાનના દેવાવાળા હાતારને પાપે કરી ફજવાનો પાક લણાવે અને તે વાત કાંઈ કહી શકે. જો આવી અધ્યાત્મિક તકા કાળે હોય તો પડિમાધારી આવકના પાત્રમાં કાંઈ પણ દુકાંડો રાંટલો નાખત નહિ. એટલે જિજ્ઞાસુ પડિમાધારી આવકને તો સંચારા સિવાય બીજો એકે આધાર હોત નહિ. આરૂં થયું કે એવા પડિમાધારીના કદા શત્રુ તો આજ કાળમાં પેલા થયા.

પ્રશ્ન ૨૮—માહવું શબ્દે એક સાધુજી અર્થ થાય કે બીજા અર્થ થાય છે ખરા ?

ઉત્તર—પણ અર્થ થાય છે, સૂત્રના આધારે જણાવીએ છીએ. સાંભળો. પ્રથમ તો ઉપાંક્ત કથાંગ સૂત્રમાં મહામાહવું અમલ ભગવંત શ્રી મહાવીર દેવને કહેવ છે—(પ્રથમ ગોશાલાના આવકે શકાય પુત્રે ગોશાલાને મહા માહવું માનેલો તે બોલું પડ્યું.) તથા સૂચકાંગના પહેલાં સૂત્ર-શ્લોકમાં અધ્યયન ૮ મે-ગાથા ૧૦ મી-તથા અધ્યયન ૧૧ મે, ગાથા ૧લીમાં ભગવંતને માહવું કહ્યા છે—તથા સૂચ. સુ. ૧ લે અ. ૨. ઉ. ૧ લે ગાથા ૧૫ મી, તથા અ. ૨ જે ઉ. ૨ જે ગાથા ૧ લી તથા ગાથા ૬ ફી તથા ગાથા ૨૬ મી, તથા અધ્યયન ૨ જે ઉ. ૨ જે, ગાથા ૨૧ મી, તથા અ. ૧૬ મે ગાથા ૨ જી ઈત્યાદિક કેમલે સાધુને માહવું કહ્યા છે.—તથા ભગવંતી શતક ૧ લે ૮૬૨ે ૭ મે માહવુંને આવક કહ્યા છે, તથા વળી ભ. શ. ૨ જે ઉ. ૫ મે માહવુંને આવક કહ્યા છે. તથા વળી ભ. શ. ૧ મે. ઉ. ૬૬—તથા કાણાંગના કાલે ૩૦. ઉ. ૧ લે, અ. ૫ આઉબાના અધિકારે—બોરીંગવું ના અધિકારે માહવુંને આવક કહ્યા છે. તથા ઉત્તરમાં સૂત્રમાં ભગવંતને ઉપદેશ પૂરો થતાં માહવુંને આવક કહ્યા છે—સૂચકાંગ સુ. ૨. અ. ૨ જે બોલ ૨૨ મે, તથા ૮૭ મે—તથા અ. ૭ મે—બોલ ૩૬ તથા ૩૭ મે.

ઈત્યાદિક ધણે ઠેકાણે સમણ માહણ કહ્યા છે. ત્યાં માહણ શબ્દે શ્રાવક સંભવે છે.—તથા સૂયગડંગ શુ. ૧લે ઉ. ૧લે ગાથા પમી, તથા ઉ. ૨જે ગાથા ૧૪મી, તથા ઉ. ૩જે ગાથા ૮મી, તથા અ. ૬મે ગાથા ૨૭, તથા ખીન્ન શુતરકંધમાં પણ આર્દ્રકુમાર પ્રમુખના અધિકારે, તથા ઉત્તરાધ્યયન વગેરે સૂત્રોમાં લૌકિક પક્ષમાં બ્રાહ્મણને માહણ કહ્યા છે, માટે માહણને એક જ અર્થ થતો નથી. જેમ ચૈત્ય શબ્દના ઘણા અર્થ થાય છે, તેમજ માહણ શબ્દે પણ ઘણા અર્થ થાય છે. તે જ્યાં જ્યાં સમણ માહણ એ બે શબ્દ ઉપદેશમાં તથા શિક્ષાના સંબંધમાં આવે ત્યાં લોકોત્તર પક્ષે શ્રમણ નામ સાધુ અને માહણ નામ શ્રાવક એજ પ્રમાણે અર્થ ઘટે છે. તે ઠેકઠાક નીચેના કાખલા ઉપરથી ખાત્રી થયે.

માહણ શબ્દનો ખરો અર્થ એ થાય છે કે—મહુલો મહુલો શબ્દે ઉપદેશ કરનાર તેજ માહણ કહેવાય છે. એવા ઉપદેશકો લોકોત્તર પક્ષે એટલે ધર્મ પક્ષે ત્રણ પ્રકારના છે. જનન્ય ઉપદેશક, મધ્યમ ઉપદેશક, અને ઉત્કૃષ્ટા ઉપદેશક. તેમાં ઉત્કૃષ્ટા ઉપદેશના દેનાર એક તીર્થંકર મહાશયજ છે. સાખ ઉત્તવાઇ સૂત્રની. મધ્યમ ઉપદેશના કરનાર ગણધરાદિ સર્વ સાધુ. અને જનન્ય ઉપદેશના કરનાર શ્રમણોપાસક શ્રાવક મુશુદ્ધિ પ્રધાન આદિ. સાખ જ્ઞાતાજી સૂત્ર વગેરેની.

પ્રશ્ન ૨૬—કોણ સૂત્રમાં ખુલા અર્થથી માહણને શ્રાવક કહ્યાનો અધિકાર બતાવયો ?

ઉત્તર—હાજી, સાંભળો ! ભગવતીજી ચતક ૧લે—ઉદેશે ૭મે—ગર્ભ માં રહેલો જીવ સમણ માહણનો ઉપદેશ સાંભળી ગર્ભમાં કાળ કરે તો દેવલોકમાં ઉપજે. ત્યાં ટીકામાં તથા ભાષ્યમાં માહણને શ્રાવક કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે છે.

ટીકા:—તદા સ્વસ્મતિ તત્ત્વાવિવસ્થા ઉચિતસ્ત્યેત્યર્થઃ યમણસ્ય સાધોઃ વા શ્વરો દેવલોકોદેસાદ દેતુસ્વપ્નતિ યમણ માહનવચનયોસ્તુસ્વત્વ પ્રકાશનાર્થઃ ॥ સ્વસ્મતિ ॥ માહનેત્યેવ માદિશનિસ્વપ્નંધૂત પ્રાગાતિગતાદિ નિવૃત્તવાચઃ સમાહનઃ અથવા શ્વરો બ્રહ્મવર્ણસ્ય દેસતઃ સદ્ગ્રવાન્ બ્રાહ્મણો દેસ વિરતસ્તસ્ય વા શ્વરેતિ ॥

અર્થેથી ભગવતી (જ્યોત્સ્ના) પાને ૧૧૫મે—ભાગમાં પણ ખુદી દીધે શ્રાવક કહ્યા છે. એટલે ઉપર કહેલા શ્રાવક પ્રત્યે ગર્ભમાં રહ્યા થકી

૮૧ ઉપદેશ સાંભળી દેવગતિ પામે છે. એટલે અહિંમાં માહણુને અર્થ રથ માણતિપાતથી નિવર્તેલા દેવગતિ આવકનોજ ક્યો છે.

વળી ભગવતી શતક ૨ને ઉદ્દેશે ૫મે—તથા કાણુંજ કાણે ૩ને ઉદ્દેશે ૩ને—સમણ માહણુની પધુ પાસના કરવે શું ફલ પામે ? ત્યાં ભગવતે સિદ્ધાંત સંભળવાદિક ૧૦ ફલ કહ્યાં છે, તેમા સમણ શબ્દે સાધુ અને અને માહણુ શબ્દે આવક કહ્યા છે. તત્ત્વ યીકા—

તદ્ધારૂપમિરવાદિ સધારૂપ મુચિતસ્વમાવ કથન પુરુષ મનનં વા સપોયુક્ત મુપલક્ષણ દસ્યોષર ગુણવત્તમિરવર્થઃ ॥ માદનં વા સ્વયં દનનનિવૃત્તવાત્પરમ્ભતિ માદનેતિવા રિન મુપલક્ષણરવા દેનમૂત્ત ગુણયુક્તમિતિમાવઃ વા લક્ષરો સમુચયે ॥ અથવા; અમણઃ સાપુર્માદનઃ આવકઃ ॥ સર્વળ ફલતિ સિદ્ધાન્ત અવળ ફલ ॥

વળી બ. શ. ૫મે, ઉ. ૬૯. તથા કાણુંજ કાણે ૩ને ઉદ્દેશે ૧લે—તથાપના સમણ માહણુને અહામુક અણુએપણિક આહારાદિક પ્રતિલાભતાં અથ આઉપું બાંધનું કહ્યું.

તેની યીકા—તદ્ધારૂપંતિ ॥ સધારૂપસ્વમાવં માકિદાનોચિત પાત્રમિત્યર્થઃ સમનંવતિ ॥ આમ્યતિ સપસ્યતીતિ અમળોતસ્ત્વં ॥ માદનં વતિ ॥ માદનેત્યેવં યોઽન્વં પ્રતિવક્તિ સ્વયં દનન નિવૃત્તઃ સત્તસૌમાદનઃ વ્રજ વા વ્રજવર્થ કુશલાનુદાનં વા સ્વાસ્તીતિ વ્રાજ્ઞનો સ્તુતઃ ॥

અહિં માહણુ શબ્દે સાધુ થકી અનેરો પુરૂષ બલુવો. તે હણુવા થકી પોતે નિવર્તેલા પ્રજાચર્ચનો પાળનાર જિનોક્ત અનુદાનને વિષે કુશલ જોરા આવકને માહણુ કહ્યા છે. અને ભાષામાં પણુ સાધુ થકી માહન બીજે પુરૂષ કહ્યો છે. એટલે સમણ નામ સધુ અને માહણુ નામ આવક. ચારે આલાવે સમજવા. (યીકા ભાષા જોઇ નિર્ણય કરજો.)

વળી તેરાપંથીનો બનાવેલા ‘જમવિદ્વંસણુ’ નામનો ગ્રંથ છે તેમાં પણુ માહણુને આવક કહેવ છે, તે ઉપદેશના સંબંધમાં કહેવ છે. તર્ક—તો તેને ભિક્ષાવૃત્તિના સંબંધમાં શો વંધો આવ્યો ? સમાધાન—રાધો એ આવે કે, ભિક્ષાવૃત્તિમાં માહણુને જ આવક કહે તો નિર્જરા અને પુરૂષ સાબીત થઇ બાવ, માટે પોતાની શ્રદ્ધામાં મોટો વંધો આવે.

વળી ભગવતીજી શ. ૭મે, ઉ. ૧લે. મતધારી આવક અમલોપાસક, સમણ માહણુને એટલે શધુને તથા માહણુ તે પડિમાધારી આવકને આહારાદિક પ્રતિલાભનો સમાધિ ઉપબલે ને પોને સમાધિને પામે. જોમ

કેટલાક ઘણે કેટલા સમણ માહણ કહ્યા છે. ત્યાં માહણ શબ્દે આવક સંબંધે છે.—તથા સૂચકાંગ શ્રુ. ૧લે ઉ. ૧લે ગાયા પત્રી, તથા ઉ. ૨જે ગાયા ૧૪મી, તથા ઉ. ૩જે ગાયા ૮મી, તથા અ. ૬મે ગાયા ૨૭, તથા ખીજા શ્રુતસ્કંધમાં પણ આર્દ્રકુમાર પ્રમુખના અધિકારે, તથા ઉત્તરાધ્યયન વગેરે સૂત્રોમાં લૌકિક પક્ષમાં બ્રાહ્મણને માહણ કહ્યા છે, માટે માહણનો એકજ અર્થ થતો નથી. જેમ ચેત્ય શબ્દના ઘણા અર્થ થાય છે, તેમજ માહણ શબ્દે પણ ઘણા અર્થ થાય છે. તે જ્યાં જ્યાં સમણ માહણ એ બે શબ્દ ઉપદેશમાં તથા શિક્ષાના સંબંધમાં આવે ત્યાં લોકોત્તર પક્ષે શ્રમણ નામ સાધુ અને માહણ નામ ગ્રાવક. એજ પ્રમાણે અર્થ ઘટે છે. તે કેટલાક નીચેના દાખલા ઉપરથી ખાત્રી થયે.

માહણ શબ્દનો ખરો અર્થ એ થાય છે કે—મહલો મહલો શબ્દ ઉપદેશ કરનાર તેજ માહણ કહેવાય છે. એવા ઉપદેશકો લોકોત્તર પક્ષે એટલે ધર્મ પક્ષે ત્રણ પ્રકારના છે. જઘન્ય ઉપદેશક, મધ્યમ ઉપદેશક, અને ઉત્કૃષ્ટા ઉપદેશક. તેમાં ઉત્કૃષ્ટા ઉપદેશના દેનાર એક તીર્થંકર મહા-રાજજ છે. સાખ ઉત્તરાધ સૂત્રની. મધ્યમ ઉપદેશના કરનાર ગણધરાદિ સર્વ સાધુ. અને જઘન્ય ઉપદેશના કરનાર શ્રમણોપાસક આવક મુશુદ્ધિ પ્રધાન આદિ. સાખ જ્ઞાતાશ સૂત્ર વગેરેની.

પ્રશ્ન ૨૬—કોઈ સૂત્રમાં ખુણા અર્થથી માહણને આવક કહ્યાનો અધિકાર બતાવયો ?

ઉત્તર—હાજી, સાંભળો ! ભગવતીજી ચતક ૧લે—ઉદ્દેશે ૭મે—ગર્ભ માં રહેલો જીવ સમણ માહણનો ઉપદેશ સાંભળી ગર્ભમાં કાળ કરે તો દેવલોકમાં ઉપજે. ત્યાં ટીકામાં તથા ભાષ્યમાં માહણને આવક કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે છે.

ટીકા:—તદ્વા સુવસ્સતિ તથાવિષયસ્ય ડચિતસ્યેત્યર્થઃ અમણસ્ય સાધોઃ ॥ સ્વરૂપે દેવલોકેત્યાદ દેતુત્વમ્પતિ અમણ માહનવચનયોસ્તુસ્વત્વ પ્રકાશનાર્થઃ ॥ માહણસ્યતિ ॥ માહનેત્યેવ માદિગ્ધતિસ્વયંધ્યૂત પ્રાણાતિપાતાદિ નિવૃત્તત્વાયઃ સમાહનઃ અથવા બ્રાહ્મણો બ્રહ્મચર્યસ્ય દેસતઃ સદ્વાવાત્ બ્રાહ્મણો દેશ વિરતસ્તસ્ય ચા અંતિપતિ ॥

છાપેલા ભગવતી (બાણુવાળા) પાને ૧૧૫મે—ભાષામાં પણ ખુણી રીતે આવક કહ્યા છે. એટલે ઉપર કહેલા આવક પ્રત્યે ગર્ભમાં રહ્યા થકો

દેહી જાગારિયા અને છઠ્ઠા અધ્યયનની પહેલીજ ગાથામાં શ્રમણ મહાજની-
ઓળખાણ માટે તેનીજ ટીકામાં ૨૫૪ કહ્યું છે કે શ્રમણા નિમંચાદયોઃ સાક્ષા-
વસચર્યાચનુષ્ઠાનનિરતાઃ અહિંયાં પહેલા પદમાં સમણા માહણાય એ એ
પદ કહ્યાં છે, તેનું જુદાપણું ટીકાકારે ખુદ્દરી રીતે જણાવી દેખાડ્યું કે સમણ એટલે
શ્રમણ નિમંચ અને માહણાય એટલે શ્રાદ્ધાનુ પ્રણયર્થાદિ રૂઠા અનુષ્ઠાનના
પાળવા વાળા એવા ભગવતીજીમાં કહેલા સાધુથી બીજો પુરૂષ એટલે શ્રમણ
સાધુઃ માહણ્ય ધારકઃ એ બંને પદ જુદાં જણાવ્યાં.

પ્રશ્ન ૩૩—કાજાંગજીમાં કાણે જયે—તથાશ્વના સમણ મહાજને
ઉપજનાણુ દંસજુ ધરે સેજુંવી ચક્રણુ કહ્યું. ત્યાં મહાજ શબ્દ આવકને કેવળ
જ્ઞાન કેવી રીતે લાગુ થાય ?

ઉત્તર—તે કોકણે ટીકામાં તથા ભાષ્યમાં થોડાં કહેલ છે. કે અહિં
કેવળીની વિવક્ષા નથી, કેવળી તો સમસ્ત પદાર્થ સાક્ષાત્ દેખે છે, માટે
અહિં પરમાવધિ જ્ઞાન, દર્શન બાજુમાં આવકને આવકપણામાં અનિયે
અવધિજ્ઞાન ઉપજે તે પરમાવધિ કહીએ. માટે અહિંયા મહાજ શબ્દ
આવક જ્ઞાન દર્શનના ધારક કહી શકાય. પણ એકાંતવાદીઓને માટે એક
પ્રશ્ન ઉઠે છે કે ભગવતીજીના ૭મા ચતકમાં પહેલે ઉદ્દેશે શ્રમણોપાસક
(આવક) શ્રમણ મહાજને નિર્દોષ આહારાદિક દેતાં સમાધિ ઉપજાવે અને
પોતે સમાધિ પામે, ઉષ્ટે બોધિને લાભ પામી ભવત્ સર્વ દુઃખનો અંત
કરી સિદ્ધ થાય એમ કહ્યું છે. તો આવકપણામાં એ શબ્દ કેમ લાગુ થાય ?
તેનો ખુલાસો સૂત્રથી કરી આપ્યો.

તથા વળી, કાજાંગ કાણે અને ઉદ્દેશે ૧લે તથાશ્વના સમણ મહાજ
ને, કેવળા પોતાની ઋદ્ધિ દેખાડે તેમાં શો સંશય ? અર્થાત્ મહાજ શબ્દ
આવકને કેવળા પોતાની ઋદ્ધિ દેખાડે તેમાં સંશય નહિ.

તથા કાજાંગ કાણે અને ઉદ્દેશે ૧લે તથાશ્વના શ્રમણ મહાજ પાલે
એક પણ આર્થ ધર્મ સંભળાવે દૃઢ્યે ધારવે જીરને દેવગતિ પામવી કહી
તો 'શુ' અવસાન વખતે કોઈ આવક કોઈ જીરને ધર્મ સંભળાવે તો શું
દેવગતિ ન પામે ? અર્થાત્ નાસ્તિપણું નથી, આવક ધર્મ સંભળાવે તો
ખુરીથી દેવગતિ પામે માટે મહાજ શબ્દ આવક બાજુવા.

પ્રશ્ન ૩૪—ત્યારે કોઈ કહે કે ત્યાં ધર્માચાર્ય કહ્યા છે તે કેમ ?

ઉત્તર—ધર્મ સંભળાવે તે ધર્માચાર્ય તેમાં શું આશ્ચર્ય ? કાજા-
ંગજીના કાણે જયે ઉદ્દેશે અને ચાર પ્રકારના આચાર્ય કહ્યા છે, તેમાં ધ યે બે

જાવતું સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ સાથે ઇવટ મોક્ષ ફળ કદ્યું છે,—તેમજ ભ. ગ. ટ મે, ઉ. ૬૬. શ્રમણ માહજીને વહોરાવવાના અધિકારે પણ શ્રમણ નામ સાધુ અને માહજી એટલે આવક સમજવા.

પ્રશ્ન ૩૦—મૂલ પાઠમાં કોઈ ફેરફારે માહજીને આવક કદ્યા નથી અને તમે માહજીનો અર્થ આવક કરો છો તે શા આધારે ?

ઉત્તર—સૂત્રમાં મૂલ પાઠે તો સમણં વા માહણં વા આવે પાઠ છે. તેનો અર્થ કાંઈ મૂલ પાઠમાં હોતો નથી. સૂત્રમાં મૂલ પાઠે જે જે શબ્દ લખ્યા છે તેનો અર્થ કોઈ ફેરફારે મૂલ પાઠથી હોતો નથી, પણ ટીકા, ભાષ્ય, હીપિકા કે ટપાચી બાલાવબોધ વગેરેમાં હોય છે. મૂલ પાઠે સંજ્ઞાપે હોય છે અને તેનો ખુલાસો તો ટીકા વગેરેમાંથી જ નીકળી આવે. માટે જ્યાં જ્યાં સૂત્રમાં મૂલ પાઠ આવે છે, ત્યાં તે સમણં વા માહણં વા એવો પાઠ આવે છે, તે પણ વિશેષે કરીને ઉપદેશ અને શિક્ષણના અર્થમાં આવે છે, માટે ઉપર કદ્યા પ્રમાણે સમણ નામ સાધુ અને માહજી નામ આવક એ અર્થ લાગુ થાય છે.

પ્રશ્ન ૩૧—સમણં વા માહજી વા એ, જે શબ્દ મૂક્યા છે. શ્રમણને પદનો અર્થ એકજ છે. એટલે સમણ નામ સાધુ અને માહજી એટલે પણ સાધુ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—તો પછી એક સમણ શબ્દેજ બસ હતું જે શબ્દ જુદા શા માટે પાડવા પડ્યો ? માટે અંદર કાંઈક હોતું હોવો જોઈએ.

પ્રશ્ન ૩૨—એવા પાઠ તો બીજા પણ આવે છે, તેને તમે જુદા કેવી રીતે પાડ્યો ! સમણે નિર્ગમે આ પાડને તમે જુદા ગણ્યો કે એક ગણ્યો ? જો એક નહિ તો જુદા કેવી રીતે પાડી શક્યો ?

ઉત્તર—જે જુદા પડતા હોય તે જુદા પડશે. શ્રમણ નિર્ગમે તો એકજ શબ્દ છે. શ્રમણ નામ સાધુ અને નિર્ગમે કેતાં પણ સાધુ. જોનેનો એક સાધુજ અર્થ છે. પણ સમણે નિર્ગમે આ પ્રકારનો પાઠ મૂકવાનું ફેરફાર કે શાક્યાદિક શ્રમણ ઘણા મતના વર્તે છે, એટલે અન્યમતના ત્યાગીઓને સાધુને સૂત્રમાં શ્રમણ કહીને જોવાન્યા છે, તેથી જુદા જણાવવાને માટે અર્થાત્ જૈનના સાધુની ઓળખાણને માટે નિર્ગમે શબ્દ જોડે મૂક્યો છે. જુદો સૂત્રગદગ કુતસ્કંધ ૧ લે અધ્યયન ૧ લે ઉદ્દેશે રચે ગાથા ૧૧૫ માં અન્યમતના સાધુને શ્રમણ કહીને જોવાન્યા છે. एवं तु समणा एव. / मिच्छ

દિદ્ધી અળારિયા અને છઠ્ઠા અધ્યયનની પહેલીજ ગાથામાં શ્રમણ માહણી-
ઓળખાણ માટે તેનીજ ટીકામાં ૨૫૪ કહ્યું છે કે યમણા નિમંચાદયો વ્રાજ્ઞા-
વ્રજચર્યાણુદાનનિરતાઃ અહિંયાં પહેલા પદમાં સમણા માહણાય એ જે
પદ કહ્યાં છે, તેનું જુદાપણું ટીકાકારે ખુદ્દી રીતે જણાવી દેખાડ્યું કે સમણ એટલે
શ્રમણ નિમંચ અને માહણાય એટલે બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મચર્યાદિ રૂઢ અનુદાનના
પાળવા વાળા એવા ભગવતીજીમાં કહેલા સાધુથી જીને પુરૂષ એટલે શ્રમણ
સાધુઃ માહણુ આવકઃ એ બંને પદ જુદાં જણાવ્યાં.

પ્રશ્ન ૩૩—હાજુંગજીમાં હાણે ૪થે—તથારૂપના સમણ માહણને
ઉપત્તનાણુ દંસયુ ધરે સેણુંતી અકપુ કહ્યું. ત્યાં માહણુ શબ્દ આવકને દેવગ
જ્ઞાન કેવી રીતે લાગુ થાય ?

ઉત્તર—તે ઠેકાણે ટીકામાં તથા ભાગમાં એકપુ કહેલ છે. કે અહિં
દેવજીની વિવશા નથી, દેવગી તો સમસ્ત પદાર્થ સાક્ષાત્ દેખે છે, માટે
અહિં પરમાર્થજ્ઞાન, દર્શન બલુવાં. આવકને આવકપણામાં અતિશે
અવધિજ્ઞાન ઉપજે તે પરમાર્થજ્ઞાન દ્રષ્ટીએ માટે અહિંયાં માહણુ શબ્દ
આવક જ્ઞાન દર્શનના ધારક કહી શકાય. પણ એકાંતવાદીઓને માટે એક
પ્રશ્ન ઉડે છે કે ભગવતીજીના ૭મા શ્લોકમાં પહેલે ઉદ્દેશે યમણુપાસક
(આવક) શ્રમણુ માહણુને નિર્દોષ આહારાદિક દેતાં સમાધિ ઉપજાવે અને
પોતે સમાધિ પામે, છેવટે બ્રોધિને લાગ પામી બવત્ સર્વ દુઃખનો અંત
કરી સિદ્ધ થાય એમ કહ્યું છે. તો આવકપણામાં એ શબ્દ કેમ લાગુ થાય ?
તેનો ખુલાસો સૂત્રથી કરી આપશો.

તથા વળી, હાજુંગ હાણે ૩જે ઉદ્દેશે ૧લે તથારૂપના સમણ માહણુ
ને દેવતા પોતાની ઋદ્ધિ દેખાડે તેમાં શો સંશય ? અર્થાત્ માહણુ શબ્દ
આવકને દેવતા પોતાની ઋદ્ધિ દેખાડે તેમાં સંશય નહિ.

તથા હાજુંગ હાણે ૩જે ઉદ્દેશે ૧લે તથારૂપના શ્રમણ માહણુ પાસે
એક પણ આર્થ ધર્મ સંભળાવે દુદ્ધે ધારવે જીવને દેવગતિ પામવી કહી.
તો શું અવસાન વખતે કોઈ આવક કોઈ જીવને ધર્મ સંભળાવે તો શું
દેવગતિ ન પામે ? અર્થાત્ નાસ્તિપણું નથી, આવક ધર્મ સંભળાવે તો
ખુશીથી દેવગતિ પામે માટે માહણુ શબ્દ આવક બલુવા.

પ્રશ્ન ૩૪—ત્યાં કોઈ કહે કે ત્યાં ધર્માચાર્ય કહ્યા છે તે કેમ ?

ઉત્તર—ધર્મ સંભળાવે તે ધર્માચાર્ય તેમાં શું આશ્ચર્ય ? હાજું-
ગજીના હાણે ૪થે ઉદ્દેશે ૩જે ચાર પ્રકારના આચાર્ય-કહ્યા છે, તેમાં થ.થે બેએ

પરે જો પત્તાવળાયરિં જો ડવંઠવળાયરિં ધમ્માયરિં ભાષા—એક પ્રવચ્ચાચાર્ય
 પણ નથી અને ઉપસ્થપનાચાર્ય પણ નથી તે ધર્માચાર્ય કહીએ. જેની પાસેથી
 ધર્મ પામ્યા તે ધર્માચાર્ય યતિ પણ થાય અને પ્રતિજોષક આવક પણ થાય.
 અથ ટીકા—ધર્માચાર્ય इतिप्रतिबोधक इत्यर्थः आहचधम्मोजेणुवहट्ठો सो धम्मगुरु
 गिही व समणोवा; (જાણુવાળા છાપેક પાને ૨૮૨મે) અહિંયાં તો ગૃહસ્થ
 વાસમાં રહેલા આવક પાસે ધર્મ પામે, માટે તે પણ ધર્માચાર્ય કહેવાય,
 માટે માહણ કહો કે આવક કહો તેની પાસે ધર્મ સાંભળી દેવગતિને પામે
 માટે તેના ઉપકારી પુરૂષને સૂત્રમાં ધર્માચાર્ય કહ્યા છે. તેમજ સૂયગડંગસૂત્ર
 શ્રુતસ્કંધ બીજે અધ્યયન ૭મે કહ્યું છે કે તથ રૂપના સમણ માહણ પ્રત્યે
 એક પણ આર્યધર્મ સાંભળી એમ જાણે જે એ ધર્મ, સુક્ષિતગમન ચોખ્ખ
 જે ધર્મ તે પાચે. પછી તેના સંભળાવનારને આદર સન્માન કરે, પૂજ્ય
 સમાન જાણે, તેને વાંદે, નમસ્કાર કરે, વસ્ત્રાદિક સત્કાર કરે, તેમના આવડે
 જવે ઉભું થવું, સાચું જવું કરે, જાવત્ કદવાણકારી, મંગળકારી, દેવવં
 ચેશ્વર્ય, પશ્ચુવાસતિ ઇત્યાદિક પર્યુપાસના કરે. તો અહિં માહણ શબ્દે
 આવક સમજવા અને તેનાથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થઈ માટે તેને ધર્માચાર્ય પણ
 કહ્યા તેના ઉપદેશી આવકનો ભક્તિભાવ કરવો તે વિનયમૂલક ધર્મનું
 લક્ષણ છે. સાધુનો તથા આવકનો ઉપદેશ જુદો કહેવા નથી. જેવો તીર્થંકરનો
 ઉપદેશ મહાજો મહાજો છે, તેવોજ સાધુનો ઉપદેશ અને જેવો સાધુનો
 ઉપદેશ તેવોજ આવકનો ઉપદેશ કહ્યો છે. માટે આવકને માહણ કહી
 દિવાળ્યા છે.

તથા જગી શાજંત્ર કાણે હથે—તથારૂપના સમણ માહણને જાહિ
 દેખાયા માટે દેવતા પોતાની શક્તિ બગ વિપ્રાદિકને ફારવવે પૃથ્વીનું
 ચતુર્થ ધાવ એમ કહ્યું. તો ત્યાં પણ માહણ શબ્દે આવક કરે. કારણ કે
 સ્વરૂપને પણ દેવતા પોતાની શક્તિ બગાવે છે.

તેમજ ઉવપથ સૂત્રમાં સમોસરણને અતે માહણ શબ્દનો અર્થ
 મનસિંદ દત્તમાં આવક કર્યો છે.

પ્રશ્ન ૩૫—૩મે સાધુ અને આવકને સરખા મળે છે તે કેમ થઈ

દત્ત—એ કષ્ટે તો મહાવીરને દેવો. અમે તો મહાવીરના
 દેવચર્ય કહીએ છીએ. મહાવીર પોતેજ કયું કે મારું તીર્થ એકવીષદબાર
 વર્ત મુઠે એકઠે પાંચમા અસન્ય છેડા સુધી ચાલે. ત્યાં તીર્થ સન્ને
 સુરુ, સુઠી, આવક અને અગિા કહ્યા છે. એટલે પોતાના તીર્થમાં શબ્દ

અને શાવક બેજ ગણ્યા. તેમ બગવતીજીમાં કહ્યું છે—તેમજ કા. કા. ૪થે ઉ. ૪થે—ચાર પ્રકારનો સંધ કહ્યો. તેમાં પણ સાધુ, સાધ્વી, શાવક ને શાવિકાજ કહ્યાં છે.

વળી કેટલીક ક્રિયામાં સાધુના સહચારી પણ આવકને સાથેજ ગણ્યા છે ; જેપહે-કાળુંગણમાં સાધુને ત્રણ પ્રકારની ચિંતવણી કરતાં મદદા નિર્જ્ઞા કહી છે. તેમજ આવકને પણ ત્રણ પ્રકારની ચિંતવણી ચિંતવતાં ગાવના ભાવનાં મન, વચન, કથાએ કરીને મોટી નિર્જ્ઞાના ધણી અને મદદા સમાધિ પામતા કહ્યા છે,—તેમજ દશાશુત સ્કંધમાં સાધુને સમગ્ર કહ્યા છે તેમજ આવકને સમગ્ર બુધા-સાધુ જેવા કહ્યા છે. એવીજ રીતે ઉપદેશ પદ્ધતિમાં તથા આદ્યારાદિક વૈદ્યરવાના સંબંધમાં સાધુને સમગ્ર અને આવકને માદ્વજ શબ્દેજ ઓળખાવ્યા છે, એટલે જાણે કેટલીક બાબતમાં સાથેજ ગણ્યા છે.

પ્રશ્ન ૩૬—એ બધી વાત ખરી પણ સૂત્રમાં મૂળ પાઠે કેઈકેકાણે આવકને માદ્વજ કહ્યા નથી, જેમ સૂયમદ્યાંગ સૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં સાધુને સમગ્ર માદ્વજ વગેરે ચાર બોલે કરી બોલાવ્યા છે, તેમ આવકને કેઈ કેકાણે મૂળ પાઠે માદ્વજ કહીને બોલાવ્યા હોય તો બતાવો ! અને તો મૂળ પાઠમાં આવકને માદ્વજ કહ્યા હોય તોજ કળ્પ કરીએ તેમ છીએ.

ઉત્તર—તમારા કહ્યા પ્રમાણે સૂયમદ્યાંગ સૂત્રમાં મૂળ પાઠમાં નથી, પણ અર્થ વાળાએ સાધુનો અર્થ કર્યો છે, તે ઠીક છે. તે તો પ્રથમથીજ અને કહી ગયા છીએ કે સાધુને માદ્વજ કહીને બોલાવ્યા છે, તેમ અદ્વિયાં સાધુને અર્થવાળાએ ચારે બોલે બોળાવ્યા છે. પણ પ્રથમ શરૂઆતમાં તો ભગવતે બીજી રીતે ચારે બોલે જણાવ્યા છે. અને તે પ્રમાણે જો સમ દ્રષ્ટિએ વિચાર કરીએ તો તેમાં અંતર બેઠે પડિમાધારી આવકનો પણ સમાવેશ થાય છે. હવે મૂળ પાઠે તો ભગવતે આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે—

અદાદ ગગવં વનં, ઉં વંતે દવિષ, ચોતઠ કાર્યંત વષે, માદ્વજેષિ વા, સમજે-
ષિ વા, ગિવગુષિ વા, ગિમંચેષિ વા.

અદિયાં તો ઉદિયોને દમયા વાળા જેને શરીરની દશર નથી એટલે શરીરની ચોખા શુષ્કા રહિત તેને માદ્વજ કહીએ, થમજ કહી-
એ, બિમ્બુ કહીએ, તથા નિમંચ કહીએ, એટલેજ સરોપે અર્થ થાય છે. હવે વિસ્તારથી જે અર્થ લખ્યો છે તે પણ જણાવીએ છીએ.

પ્રજ્ઞો પન્નાવળાયરિણ્ણો ઉવઠવળાયરિણ્ણમ્માયરિણ્ણાવા—એક પ્રવચ્ચાર્યાર્ય
 પણ નથી અને ઉપસ્થાપનાચાર્ય પણ નથી તે ધર્માચાર્ય કહીએ. જેની પાસેથી
 ધર્મ પામ્યા તે ધર્માચાર્ય યતિ પણ થાય અને પ્રતિબોધક આવક પણ થાય.
 અથ ટીકા—ધર્માચાર્ય इतिप्रतिबोधक इत्यर्थः आहवचम्मोजेणुवइहो सो धम्मगुरु
 ગિહી વ સમણોવા; (બાબુવાળા છાપેલ પાને ૨૮૨મે) અહિંયાં તો ગૃહસ્થ-
 વાસમાં રહેલા આવક પાસે ધર્મ પામે, માટે તે પણ ધર્માચાર્ય કહેવાય,
 માટે માહણ કહો કે આવક કહો તેની પાસે ધર્મ સાંભળી દેવગતિને પામે
 માટે તેવા ઉપકારી પુરૂષને સૂત્રમાં ધર્માચાર્ય કહ્યા છે. તેમજ સુપગડાંગસૂત્ર
 શ્રુતસ્કંધ ધીજે અધ્યયન ૭મે કહ્યું છે કે તથા રૂપના સમણ માહણ પ્રત્યે
 એક પણ આર્યધર્મ સાંભળી એમ જાણે જે એ ધર્મ, સુક્ષિતગમન થોજ
 જે ધર્મ તે પામ્યો. પછી તેના સંભળાવનારને આદર સન્માન કરે, પૂજ્ય
 સન્માન જાણે, તેને વાંદે, નમસ્કાર કરે, વસ્ત્રાદિક સત્કાર કરે, તેમના આવરે
 જવે ઉભું થવું, સાથું જવું કરે, જાત કટ્યાણકારી, મંગળકારી, દેવ્ય
 એધ્ય, પન્નજ્ઞાસંતિ ઇત્યાદિક પધુંપાસના કરે તો અહિં માહણ શબ્દ
 આવક સમજવા. અને તેનાથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થઈ માટે તેને ધર્માચાર્ય પણ
 કહ્યા. તેવા ઉપદેશી આવકનો ભક્તિભાવ કરવો તે વિનયમૂલક ધર્મનું
 લક્ષણ છે. સાધુનો તથા આવકનો ઉપદેશ જુદો કહ્યો નથી. જેવો તીર્થંકરનો
 ઉપદેશ મહણો મહણો છે, તેવોજ સાધુનો ઉપદેશ અને જેવો સાધુનો
 ઉપદેશ તેવોજ આવકનો ઉપદેશ કહ્યો છે. માટે આવકને માહણ કહી
 બોલાવ્યા છે.

તથા વગી દાણાંજ દાણે હથે—તથારૂપના સમણ માહણને ઋદ્ધિ
 દેખાડવા માટે દેવતા પોતાની શક્તિ બગ વિદ્યાદિકને ફેરવવે પૃથ્વીર્ધ
 ચક્રવું થાય એમ કહ્યું. તો ત્યાં પણ માહણ શબ્દ આવક કરે, કારણ કે
 આવકને પણ દેવતા પોતાની શક્તિ બતાવે છે.

તેમજ ઉવવાઈ સૂત્રમાં સમોદરણુને અતે માહણ શબ્દનો અર્થ
 ધર્મસિંહ ટાંચામાં આવક કહેા છે.

પ્રશ્ન ૩૫—૩મે સાધુ અને આવકને સરખા જણા છે તે કેમ પડે?

ઉત્તર—એ કપડો તો મહાવીરને દેવો. અમે તો મહાવીરના
 કરેવાથી કહીએ છીએ. મહાવીરે પોતેજ કહ્યું કે મારું તીર્થ એકવીસલકનાર
 વર્ષ મુખી એટલે પાંચમા આરાના છેડા મુખી ચાલ્યો. ત્યાં તીર્થ જાને
 સાધુ, સંન્યાસી, આવક અને આગિડા કહ્યા છે. એટલે પોતાના તીર્થમાં સાધુ

અને આવક જેજ ગણ્યા તેમ ભગવતીજીમાં કહ્યું છે—તેમજ કા. કા. ૪થે ઉ. ૪થે—ચાર પ્રકારનો સંઘ કહ્યો. તેમાં પશુ સાધુ, સાધ્વી, આવક ને આવિકાજ કહ્યાં છે.

વળી કેટલીક ક્રિયામાં સાધુના સહચારી પણ આવકને સાથેજ ગણ્યા છે; જેમકે—કાણંગજીમાં સાધુને ત્રણ પ્રકારની ચિંતવણા કરતાં મહા નિર્જ્ઞા કહી છે. તેમજ આવકને પણ ત્રણ પ્રકારની ચિંતવણા ચિંતવતાં ભાવના ભાવનાં મન, વચન, કાયાએ કરીને મોટી નિર્જ્ઞાના ધણી અને મહા સમાધિ પામતા કહ્યા છે,—તેમજ દશાશુત સ્કંધમાં સાધુને સમણ કહ્યા છે તેમજ આવકને સમણ બુધા-સાધુ જેવા કહ્યા છે. એવીજ રીતે ઉપદેશ પદ્ધતિમાં તથા આકાશિકિ વહોરવાના સંબંધમાં સાધુને સમણ અને ચારકને માહણ્ય શબ્દેજ ઝોગખાખ્યા છે, એટલે જોતેને કેટલીક બાબતમાં સાથેજ ગણ્યા છે.

પ્રશ્ન ૩૬—એ બધી વાત ખરી પણ સૂત્રમાં મૂળ પાઠે કેઈકેાજી આવકને માહણ્ય કહ્યા નથી, જેમ સૂચગણંગ સૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં સાધુને સમણ માહણ્ય વગેરે ચાર જોડે કરી જોડાખ્યા છે, તેમ આવકને કેઈ કેઈએ મૂળ પાઠે માહણ્ય કહીને જોડાખ્યા હોય તો જતાવો ! અમે તો મૂળ પાઠમાં આવકને માહણ્ય કહ્યા હોય તોજ કબૂલ કરીએ તેમ છીએ.

ઉત્તર—તમારા કહ્યા પ્રમાણે સૂચગણંગ સૂત્રમાં મૂળ પાઠમાં નથી, પણ અર્થ વાળાએ સાધુનો અર્થ કર્યો છે, તે ઠીક છે. તે તો પ્રથમથીજ અમે કહી ગયા છીએ કે સાધુને માહણ્ય કહીને જોડાખ્યા છે, તેમ અદ્વિધાં સાધુને અર્થવાળાએ ચારે જોડે જોડાખ્યા છે. પણ પ્રથમ શરૂઆતમાં તો ભગવતે બીજી રીતે ચારે જોડે જોડાખ્યા છે અને તે પ્રમાણે જો સમ દ્રષ્ટિએ વિચાર કરીએ તો તેમાં અંતર જોડે પઠિમાધારી આવકનો પણ સમાવેશ થાય છે. હવે મૂળ પાઠે તો ભગવતે આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે—

અદાદ મગવં દંવં, સે દંતે દવિષ, વોસઠ કાણવિ વષે, માહજેવિ વા, સમજે-વિ વા, ગિવગુવિ વા, ગિગંબોવિ વા.

અદ્વિધાં તો ઉદ્વિધોને કમવા વાળા જેને શરીરની દરકાર નથી એટલે શરીરની ચોક્કા ગુણવા સ્થિત તેને માહણ્ય કહીએ, સમણ કહીએ, બિહુ કહીએ, તથા નિઝંચ કહીએ, એટલેજ સંજોષે અર્થ થાય છે. હવે વિસ્તારથી જે અર્થ લખ્યો છે તે પણ જણાવીએ છીએ.

અર્થ—જ. અથાહ ભગવાન હુંવે શ્રી ભગવંત મહાવીર દેવ સમા મહે
 એમ કહે છે. સૈવંતેં તે સાધુ ઇંદ્રિયોને દમવે કરી દાંત તેણે કરી મુક્તિ
 ગમન થોગ્ય, તથા વોં નિઃપ્રતિકર્મ એવું શરીર છે જેનું તેને એમ
 કહેવો. માહ્ણેતિવાકેં ત્રસ અને રથાવર છવોને માહ્ણે એવો જેને
 ઉદેશ છે તે માહ્ણુ કહીએ, અથવા નંવત્રિધ પ્રશ્નચર્ચની શુભિ યદી માહ્ણુ
 એટલે પ્રાક્ષણુ કહીએ. સમણેતિવાકેં તથા સમણુ એટલે તપસ્વી શુદ્ધ
 ક્રિયા અનુદ્યાનના કરનાર, મિત્રાણુતિવાકેં આંરંભનો ત્યાગ કરે નિર્દોષ
 ભિક્ષાએ પ્રવર્તે અથવા અષ્ટ પ્રકારનાં કર્મને ભેદે તે માટે ભિક્ષુ કહીએ,
 ગિમંથેં તથા બાહ્ય અભ્યંતર પરિગ્રહ રહિત માટે નિગ્રંથ કહીએ.

અહિંયાં ચાલતા અધિકારે ચારે બોલ મૂળ પાઠે વિસ્તાર સહિત
 જણાવ્યા છે, તેમાં માહ્ણુનું સ્વરૂપ પ્રથમ પ્રકાશ્યું છે તે નીચે પ્રમાણે છે.
 ઈતિવિરપ સંવ્ય પાવકમ્મેહિં, પિજ્જદોસકલહ, સત્તમક્ષણ, વેમુજ્જ, પરપરિવાય,
 અરતિરતિ, માયામોસ, મિચ્છદંસણસંછ, વિરપ, સમિપ સહિપ, સવાજપ, જોકુજ્જે,
 જોમાળી, માહ્ણેતિ વષે.

અહિંયાં તો ભગવંતે કહ્યું કે સર્વ પાપ કર્મથી નિવર્ત્યા, દશમાં
 પાપસ્થાનકથી માંડીને અહારમા પાપસ્થાનક સુધી એટલે રાગથી માંડી
 મિથ્યાદર્શન શદ્ય સુધી નિવર્ત્યા છે, સમિતિ સહિત, સદા જતનાવંત,
 કોપ ન કરે, માન ન કરે, તેને માહ્ણુ કહેવા અર્થાત્ એવા શુદ્ધવાળા હોય
 તે માહ્ણુ એટલે પ્રાક્ષણુ જાણવા.

આ ઉપર કહેલા માહ્ણુના શુભુ એ કે સાધુમાં તો છેજ, પરંતુ પડિ-
 માધારી આવક શ્રી મહાવીર પરમાત્માએ પોતાના અંતેવાસી કહીને
 બોલાવેલા આણુંદણ, કામદેવણ જેવા, તેનામાં ઉપરોક્ત કહેલા માહ્ણુના
 શુભુ ન હોય એમ કોણ કહેવા સમર્થ છે? પડિમાધારી આવક દમિતેદ્રિય
 હોય છે, તેમજ શરીરની ચોભા શુશ્રૂષા રહિત પણ હોય છે. માહ્ણે
 શબ્દનો ઉદ્દેશ તથા પ્રશ્નચર્ચના પાળવાવાળા પડિમાધારી આવક હોય છે.
 તેમજ માહ્ણુ શબ્દના કહેલા તમામ શુભુ સૂત્રમાં કહેલા પડિમાધારી
 આવકમાં અવરય હોય છે. એટલુંજ નહિ, પણ સમણુ, ભિક્ષુ, અને નિગ્રં-
 થનાં શુભો પણ પડિમાધારી આવકને લાગુ છે. દશાશુવત્સકથ સૂત્રના અધ્યયન
 ફરે અધ્યારમી પડિમાધારી આવકને ભગવંતે કહ્યું છે કે—

જે હમે સમણાણં નિર્ગંધાણં વમ્મે પવત્તે તંજહા સમ્મં કાણં પાસે માણે પાલેમાણે જાવત્ સંજયા મેવ પરકમેજ્જા.

જેવો શ્રમજી નિર્ગંધનો, ધર્મ તીર્થ કરાડિકે ધરૂંધો કહ્યો ધર્મ તેવો સમ્યક્ પ્રકારે કાપાએ કરી ફરસતો થકો, પાડતો થકો જાવત્ યતના સહિત સાધુની પરે પરાક્રમ કરતો પ્રવર્તે—આલે.

અહિંયાં તો જગવતે લોકજી કહ્યું છે કે જેવો ધર્મ શ્રમજી નિર્ગંધનો તેવોજ ધર્મ પડિમાધારી આવકનો, તેમજ સંજયા કેતાં સંધમી—સાધુ જેવું પરાક્રમ કરે તેવુંજ પડિમાધારી આવક પરાક્રમ કરે, એટલે માહજુના કહેલા શુભ પ્રમાણે પાપ સ્થાનકથી નિવૃત્ત થઈ સમિતિ શુભિમાં સદા જતનાવંત હોય, માટે આવક માહજુ પણ કહેવાય, અને જે ભિક્ષુના શુભ કહ્યા છે, તે તમામ શુભ કે, અભિમાન સહિત, વિનયવંત ઇત્યાદિ જાવત્ પારકા રીધેલા આદારનો જાનનાર ત્યાં શુધીના સર્વ જોડ પડિમાધારી આવકમાં પણ હોય છે. માટે ભિક્ષુ શબ્દ સાધુની પેઠે આવકને પણ લાગુ છે. આ સૂત્રગ્રંથ સૂત્રમાં કહેલા ચારે જોડ જેમ સાધુને લાગુ છે, તેમજ પડિમાધારી આવકને પણ લાગુ છે. માટે મૂળ પાઠે માહજુ શબ્દે આવક સિદ્ધ થાય છે.

પ્રશ્ન ૩૭—આ તો માહજુ શબ્દે આવક અર્થે જે કહેયો તે તો અપેક્ષાવાચી કહેયો, પણ જ્યાં જ્યાં આવકનો અધિકાર ચારેયો છે ત્યાં કોઈ સૂત્રમાં આવકને માહજુ કહીને જોડાવ્યા નથી. માટે આવકના અધિકારે સૂત્રમાં મૂળ પાઠે કોઈ કેમલે આવકને માહજુ કહીને જોડાવ્યા હોય તો જતાયો ?

ઉત્તર—વળી જાણતો સૂત્રમાં મૂળ પાઠે તો સંસાર રૂપેજ હોય છે, તેનો ખુલાસો મૂળ પાઠે નહિ નીકળતાં અપેક્ષા વિચારીને અર્થે કરાય છે. લાક્ષણિક અર્થે લેવાય છે. તેનું તમે કેમ કર્યો ?

પ્રશ્ન ૩૮—સૂત્રની જાણતો ખુલાસો તો સૂત્રથીજ થઈ શકે છે, એકે વાત સૂત્ર બહાર નથી.

ઉત્તર—ચાહ ! તો તો જોડવેજ શું ? અપેક્ષા કે ટીકા દર્શાવે પરંપરા વિના જે સૂત્રમાં મૂળ પાઠથી કોઈ ખુલાસો કરી આપતું હોય તે જાણે જે ચાર દાખલા દાહી ખુલાસો કરવા માગીએ છીએ.

પ્રથમ તો બે કે—ઉદ્દ સૂત્રમાં પ્રાર્થાશિવના મટે ૧૦ બેક ૧૮૦ છે તે બે કે—બીન માસ ૧. ત્રિપુ માસ ૨. શુક્ર માસ ૩. વ્યઠ કડ ૪.

અર્થ—જ. અથાહ ભગવાન હવે શ્રી ભગવંત મહાવીર દેવ સત્તા માંહે એમ કહે છે. સેવેતે તે સાધુ ધંદિયોને દંભવે કરી દાંત તેણે કરી મુક્તિ ગમન થોગ્ય, તથા વોં નિઃપ્રતિકર્મ એવું શરીર છે જેનું તેને એમ કહેવો. માહંણેતિવાકેં ત્રસં અને સ્થાવર જીવોને માહણી એવો જેનો હિંદેશ તે માહણુ કહીએ, અથવા નવવિધ પ્રલયધર્મની શુભિ થકી માહણુ એટલે પ્રાણણુ કહીએ. સમણેતિવાકેં તથા સમણુ એટલે તપસ્વી શુદ્ધ ક્રિયા અનુષ્ઠાનના કરનાર, મિલ્લુતિવાકેં આરંભનો ત્યાગ કરે નિર્દોષ શિક્ષાએ પ્રવર્તે અથવા અષ્ટ પ્રકારનાં કર્મને લેદે તે માટે શિશુ કહીએ, ગિર્ગંથેં તથા બાહ્ય અર્થાંતર પરિગ્રહ રહિત માટે નિર્ગંથ કહીએ.

અહિંયાં ચાલતા અધિકારે ચારે બોલ મૂળ પાઠે વિસ્તાર સહિત જણાવ્યા છે, તેમાં માહણુનું સ્વરૂપ પ્રથમ પ્રકરણુ છે તે નીચે પ્રમાણે છે. ઇતિવિરણ સવ્ય પાવકમ્મેદિ, પિજ્જરોસકલહ, અપ્પક્ષણ, પેસુજ, પરપરિવાવ, અરતિરતિ, માયામોસ, મિચ્છદંસણસણ, વિરણ, સમિણ સદિણ, સવાજણ, પોકુજ્જે, પોમાણી, માહંણેતિ વચ્ચે.

અહિંયાં તે ભગવંતે કહ્યું કે સર્વ પાપ કર્મથી નિવર્ત્યા, દયમા પાપસ્થાનકથી માંડીને અદારમા પાપસ્થાનક સુધી એટલે રાગથી માંડી મિથ્યાદર્શન શદ્ધ સુધી નિવર્ત્યા છે, સંમતિ સહિત, સદા જતનાવંત, ક્રોધ ન કરે, માન ન કરે, તેને માહણુ કહેવા અર્થાત્ એવા શુભવાળા હોય તે માહણુ એટલે પ્રાણણુ બલુવા.

આ ઉપર કહેલા માહણુના શુભ જો કે સાધુમાં તો છેજ, પરંતુ પડિ-માધારી આવક શ્રી મહાવીર પરમાત્માએ પોતાના અંતેરાસી કહીને બોલાવેલા આણુંદણ, કામદેવણ જેવા, તેનામાં ઉપરોક્ત કહેલા માહણુના શુભ ન હોય એમ કોણ કહેવા સમર્થ છે? પડિમાધારી આવક દમિતેદ્રિય હોય છે, તેમજ શરીરની ચોલા શુભ્રા રહિત પણ હોય છે. માહણુ શબ્દનો હિંદેશ તથા પ્રલયધર્મના પાળવાવાળા પડિમાધારી આવક હોય છે. તેમજ માહણુ શબ્દના કહેલા તમામ શુભ સૂત્રમાં કહેલા પડિમાધારી આવકમાં અવરણ હોય છે. એટલુંજ નહિ, પણ સમણ, શિશુ, અને નિર્ગંથના શુભો પણ પડિમાધારી આવકને લાગુ છે. દશાશ્વતસ્કથ સૂત્રના અધ્યયન રૂઠે અચારમી પડિમાધારી આવકને ભગવંતે કહ્યું છે કે—

જેં હમે સમજાણે નિર્મળાણં' ધમ્મે પજ્જતે સંજહા સમ્મં કાણં પાસે માણે પાસેમાણે જાવત્ સંજયા મેવ પરકમેજ્જા.

જેવો ધમ્મ નિર્મળનો ધર્મ તીર્થકરાદિકે ધરૂંપ્યો કહ્યો ધર્મ તેવો સમ્યગ પ્રકારે કાયાએ કરી ફરસતો થકો, પાલતો થકો જાવત્ યતના સહિત સાધુની પરે પરાક્રમ કરતો પ્રવર્તે—આણે.

અહિંયાં તો ભગવંતે ચોકખું કહ્યું છે કે જેવો ધર્મ ધમ્મ નિર્મળનો તેવોજ ધર્મ પડિમાધારી આવકનો. તેમજ સંજયા કે'તાં સંધમી—સાધુ જેવું પરાક્રમ કરે તેવુંજ પડિમાધારી આવક પરાક્રમ કરે; એટલે માહણના કહેલા શુભ પ્રમાણે પાપ સ્થાનકથી નિવૃત્ત થઈ સમિતિ શુભિમાં સદા જતનાવંત હોય, માટે આવક માહણ પણ કહેવાય, અને જે ભિક્ષુના શુભ કહ્યા છે. તે તમામ શુભ કે, અભિમાન સહિત, વિનયવંત ઇત્યાદિ જાવત્ પારકા દીપેલા આહારનો જમનાર ત્યાં સુધીના સર્વ જોડ પડિમાધારી આવકમાં પણ હોય છે. માટે ભિક્ષુ શબ્દ સાધુની પેઠે આવકને પણ લાગુ છે. આ સૂચમયંગ સૂત્રમાં કહેલા ચારે જોડ જેમ સાધુને લાગુ છે, તેમજ પડિમાધારી આવકને પણ લાગુ છે. માટે મૂળ પાઠે માહણ શબ્દે આવક સિદ્ધ થાય છે.

પ્રશ્ન ૩૭—આ તો માહણ શબ્દે આવક અર્થે જે કયોં તે તો અપેક્ષાવાથી કયોં, પણ જ્યાં જ્યાં આવકનો અધિકાર આપ્યો છે ત્યાં કોઈ સૂત્રમાં આવકને માહણ કહીને જોવાળ્યા નથી. માટે આવકના અધિકારે સૂત્રમાં મૂળ પાઠે કોઈ કોણે આવકને માહણ કહીને જોવાળ્યા હોય તો જતાવો ?

ઉત્તર—ઘણી જાગતો સૂત્રમાં મૂળ પાઠે તો સંજા રૂપેજ હોય છે, તેનો ખુલાસો મૂળ પાઠે નહિ નીકળતાં અપેક્ષા વિચારીને અર્થે કરાય છે. લાક્ષણિક અર્થ લેવાય છે. તેનું તમે કેમ કર્યો ?

પ્રશ્ન ૩૮—સૂત્રની જાગતનો ખુલાસો તો સૂત્રથીજ થઈ શકે છે, એકે વાત સૂત્ર જહાર નથી.

ઉત્તર—વાહ ! તો તો જોઈએજ શું ? અપેક્ષા કે ટીકા દના કે પરં પશ વિના જો સૂત્રમાં મૂળ પાઠથી કોઈ ખુલાસા કરી આપતું હોય તો અત્રે જો ચાર દાખલા દોઢી ખુલાસો કરવા માગીએ છીએ.

પ્રથમ તો જો કે—છેદ સૂત્રમાં પ્રાર્થાસ્થિતના માટે ૧૦ જોડ કહ્યા છે તે એ કે—બીન માસ ૧. ૬૫ માસ ૨. ૭૩ માસ ૩. ૮૬ ૬૫ ૪.

અર્થ—જા. અચાહ ભગવાન હવે શ્રી ભગવંત મહાવીર દેવ સભા માંહે એમ કહે છે. સેવેતે તે સાધુ ઇન્દ્રિયોને હંમવે કરી દાંત તેણે કરી મુક્તિ ગમન થોઅ, તથા વોં નિઃપ્રતિકર્મ એવું ચરીર ॥ જેનું તેને એમ કહેવો. માહોત્તિવાકેં ત્રસ અને સ્થાવર જીવોને માહણો એવો જેનો હિંચ ॥ તે માહણ કહીએ, અથવા નવવિધ પ્રજાયર્થની શુષ્ઠિ થકી માહણ એટલે પ્રાણજી કહીએ. સમણોત્તિવાકેં તથા સમણ એટલે તપસ્વી શુદ્ધ ક્રિયા અનુષ્ઠાનના કરનાર, મિત્તુત્તિવાકેં આરંભનો ત્યાગ કરે નિર્દોષ બિશ્વાએ પ્રવર્તે અથવા અષ્ટ પ્રકારનાં કર્મને ભેદે તે માટે ત્રિધુ કહીએ, ત્રિધુએ તથા ત્રાસ અભ્યંતર પરિગ્રહ રહિત માટે નિમંચ કહીએ.

અહિંયાં ચાલતા અધિકારે ચારે બોલ મૂળ પાઠે વિસ્તાર સકિત જણાવ્યા છે, તેમાં માહણનું સ્વરૂપ પ્રથમ પ્રકારનું ॥ તે નીચે પ્રમાણે છે. રૂપિરિપ સગ્વ પાવકમ્પોદિ, પિચ્છોસકજહ, અત્તમક્ષણ, પેમુત્ર, પરપરિવાય, અરિરિતિ, માયામોસ, મિચ્છદંતણસહ, ત્રિરપ, સમિપ સદિપ, સવાજપ, જોકુજે, જોમાળી, માહોત્તિ વચે.

અહિંયાં તો ભગવંતે કહ્યું કે સર્વ પાપ કર્મથી નિવર્ત્યા, દશમા પાપાચાનકથી માંડીને અઠારમા પાપસ્થાનક સુધી એટલે શાગથી માંડી મિધ્વાદર્શન થાય સુધી નિવર્ત્યા છે, સમિતિ સહિત, સદા જતનારંત કોપ ન કરે, માન ન કરે, તેને માહણ કહેવા અર્થાત્ એવા ગુણવાળા હોય તે માહણ એટલે પ્રાણજી જાણવા.

આ ઉપર કહેણ માહણના ગુણ એ કે સધુમાં તો છેજ, પરંતુ પડિમાધારી આવક શ્રી મહાવીર પરમાત્માએ પોતાના અંતેરાત્રી કહીને બેઠવેલા અણુંદજી, કામદેવજી જેવા, તેનામા ઉપરોક્ત કહેણ માહણના ગુણ ન રોવ એમ કોણ કહેવા સમર્થ છે ? પડિમાધારી આવક હમિનેદિપ રોવ છે, તેમજ ચરીરની યોગ્ય શુશ્રૂષા રહિત પણ હોય છે. માહણે સ્વનને દિવસ તથા પ્રજાયર્થના પાળવાવાળા પડિમાધારી આવક હોય છે. તેમજ માહણ સ્વનના કહેણ તમામ ગુણ સૂત્રમાં કહેણ પડિમાધારી આવકમાં આવજ રોવ છે. એટલુંજ નહિ, પણ સમણ, ત્રિધુ, અને નિમંચ સદ રહેઃ જ્ય પડિમાધારી આવકને લાગુ છે. દશાધુનસ્કથ સૂત્રના અધ્યયન રૂં અવધારથી પડિમાધારી આવકને ભગવંતે કહ્યું છે કે—

તદન વિરૂદ્ધ થયે. જો કે ટીકાવાળા વગેરે પણ જેવો ભેદજે તેવો ખુલાસો કરી શક્યા નથી. તો પણ જેટલો જવાબ થાય તેટલો કર્યો છે અને યોગ્ય અભિપ્રાય આપ્યો છે અને ટીકાવાળાએ વગી વિશેષ ખુલાસો કરી બતાવ્યો છે. તે બધાથી વિશેષ આદ્યર્થ માનવા જેવો જોડ જોવો દાખલો મળી આવ્યો છે કે જે પુસ્તકને આપણે હાથજ ન ખરીએ કે જેમાં આપણે હાંપપણ સમજી શકીએજ નહિ એવું “ઇમેજ ડિપ્લોમેટી” માંથી કપોતનો અર્થ બીજોડું અને કુર્કટનો અર્થ શુ? ડાકું થી પાલકપુરના ન્યાયાધીશ કુંજરસી ભાઇએ જો પ્રકારના ચળો ખોળી કાઢ્યા હતા. કારણ સંવત્ ૧૯૭૪માં પ્રત્યોત્તર કર્યાનું ધોમાથું ત્યાં દોવાથી તેમને ઉપાસક દયાંગનો ઇમેજ તરજીમો તેઓ વંચાવતા તેમાં ભગવતીજીના પંદરમા ચતુર્થા અધિકારમા મદાવીર સ્વામીના સંબંધે દેવતી ગાથાપત્રીએ કરેલા પાઠનો અર્થ દેરક સાહેબે મૂળ પાઠ ઉપરથી ભિલાડીએ મારેલ કુર્કટનો કરેલ દોવાથી કુંજરસીભાઈ ન્યાયાધીશે ડીપ્લોમેટીમાંથી ઉપર લખેલા ચળો ખોળી કાઢ્યા. તો વિચાર કરો કે આ અર્થ સર્વે ભેદ વર્ગને માન્ય કરવા જોગ ખરો કે કેમ? જો વાર નહિ પણ હજાર વાર કૂચ કરવુંજ પડશે. તો પછી જે બાગતનો ખુલાસો સૂત્ર પાઠથી ન મળી આવે તો પછી મને ત્યાંથી પૂરતો ખુલાસો મળી આવે તો શા માટે સ્વીકાર ન કરવો? અર્થાત્ પુરોષી સ્વીકાર કરવો, પરંતુ ડેાઇ સૂત્રના મૂળ પાઠથી ખુલાસો કરી આપવું હોય તો તે પણ ભેદજો.

૬. નિશીથ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—જે મિત્રાણ બળદગર દુરે ઉચ્ચ પાલવન પરઠેજા તો પ્રાપ્તિ આવે તો વિચારો કે સૂત્ર ઉપા વિના ઉચ્ચાર પાલવણ (દરત માત્ર) પરઠવવું નહિ, જે જોમ હોય તો છું રાંધ-જો રાખો મૂકે? સિદ્ધાંતમા તો ઉચ્ચાર પાલવણમાં જતાર મુદ્દર્ત કાગ બરે અસંખ્યાતા સમુદ્ધિમ મનુષ્યની ઉત્પત્તિ કરી છે, તો શબ્દજો પાલવ્યા વિના કેમ થાકે ને સૂત્ર ઉપા વિના પરઠવે તો પ્રાપ્તિ લાગે ખરે જો જે વાતનો મેગ કેમ મળે? માટે અર્થ ઉપરથી કે સૂત્રમ્બદ્ધી તેનો ખુલાસો થાય, છતાં ડેાઇ મૂળ પાઠથી ખુલાસો કરી આપવો તો જોઈયું.

૭. દ્વે સાતમો દાખલો—દશા સુત્રકમે સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—અધિમાધારી સાધુને કાપે સૂત્ર આપમે ત્વજ જગને વિરે તથા રથકને વિરે બવત્ ખાડ, ઘરા સખ કે, વિષમ જગ્યાએ જ્યાં દોષ ત્વજ રાજિ રહેવું, વધવું કાપે, ત્યાંથી જોડ પચણું પણ આવે જવું કાપે નહીં જોમ

બીજાને પણ મહુલો મહુલો ચાંદ કહી બોધે એવા માહણ ચાંદે આવક બણવા.

પ્રશ્ન ૪૧—માહણને કેટલેક ઠેકાણે તપસ્વી તથા પ્રજ્ઞાચારી તથા મહાનુભાગ કહ્યા છે; તે આવકને એ ચાંદ કેમ લાગુ થાય ?

ઉત્તર—પડિમાધારી આવક અભિગ્રહધારી હોય છે, માટે તપસ્વી કહીએ અને ઠાઇ ઠેકાણે એમ પણ કહ્યું છે કે—પહેલી પડિમામાં એક માસ મુખી એકાંતર ઉપવાસ એમ ચકતી પડિમાએ નેટલાખી પડિમા તેટલા માસના તેટલા તેટલા ઉપવાસે ચકતી બનતી અગ્યારમી પડિમા અગ્યાર માસની તેમાં ૧૧ અગ્યાર ઉપવાસનાં પારણાં કરે. અને એકેક માસમાં છ છ પોષા તેા અવસ્ય કરે. માટે તપસ્વી પણ કહીએ. અને છઠી પડિમાથી સર્વથા પ્રજ્ઞાચર્ય પાળે છે, માટે પ્રજ્ઞાચારી કહીએ. અને ધર્મ અનુષ્ઠાનરૂપ ઋદિ પ્રાપ્ત થવાથી મોટા ભાગ્યના ધણી (મહાનુભાગ) કહીએ. માટે જે જે અર્થ માહણ ચાંદના ફેલાવ્યા છે. તે આવકના શુદ્ધ નિષ્પત્તનાજ બણવા.

પ્રશ્ન ૪૨—ત્યારે ઠાઇ કહે કે—તે શુદ્ધ તેા સાધુમાં પણ છે, તેા સાધુ કેમ ન કહ્યા ?

ઉત્તર—સૂયગયંગજીના બીજા શ્રુતસ્કંધમાં અધ્યયન ૨ ને—તથા ઉવવાઇજીમાં આવકને સાધુ કહ્યા છે. અને શુદ્ધકાણના સોકકામાં આવકને સુસાધુ પણ કહ્યા છે, વાંચો પાંચમા શુદ્ધસ્થાનનું લક્ષણ તથા દશાશ્રુતસ્કંધમાં સમચુકુયા સમણ નિગ્રંથની બસેબર ખુલા પાઠે કહ્યા છે, એટલે જેવા શુદ્ધ સાધુના તેવાજ શુદ્ધનો ધણી અગ્યારમી પડિમાવાળો આવક કહ્યો છે. માટે ઉપદેશ કે મિહાચારી પ્રમુખમાં સમણ માહણ બે ચાંદ સાથે જોડવાનું કારણ એજ જણાય છે કે—તે બન્ને તથારૂપના શુદ્ધના અધિકારી હોવાથી તીર્થ-કરનાં પ્રવચને સાધુ જામણી બાંક અને આવક કાળી બાંક ગણી સમણ માહણ ચાંદથી સાધુની સાથે આવકને સરખાજ ગણ્યા છે. છતાં પડિમાધારી જેવા આવકને આહારાદિક દેતાં એકાંત પાપ કલેનારની બુદ્ધિ કેવા પ્રકારની સમજવી ? તે યજ્ઞા સોકાંએ વિચાર કરવાનો છે.

પ્રશ્ન ૪૩—શિષ્ય—સાધુ જેવા પડિમાધારી આવકના કારણ—તેને નિર્દોષ દાનના દેવાવાગાને એકાંત પાપ થાય છે, આમ કેટલાકનું માનવું થાય છે તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—કેટલાક એકાંતવાદીઓનું એમ માનવું છે કે—માત્ર સાધુનેજ આપવામાં ધર્મ, તેમાં પુણ્ય અને નિર્જલ રહેલ છે, કારણ કે તેમાં સંવપ

કહું છે તો. ગું નદી ઉતરતાં દિવસ આયમે, તો નદીમાંજ, ઉભા રહે? તે કેમ સંભવે?

ઈત્યાદિક ઘણા પાઠ દુર્ગમ્ય છે. તે પાઠ ઉપરથી અર્થ કરતાં ઉલટું વિષરીતજ સમજાય; માટે ટીકા, ભાષ્ય, ઠગાર્થ કે ગુરુ ગમ્ય વિના મુગમ અર્થ સમજાય નહિ. તેમજ માહણ્ય શબ્દે શ્રાવક ખુટી રીતે ટીકાવાળા તથા ભાષ્યવાળા તથા ઠગાર્થમાં પ્રગટ કરી ગયા છે. સિદ્ધાંતમાં શ્રાવકને ઘણા નામે બોલાવ્યા છે, શ્રાવકને શ્રાવક, શ્રમણોપાસક, ગારત્યા, આર્ય, ચૈત્ય અને અંતેવાસી કહ્યા છે, તેમજ માહણ્ય પણ કહ્યા છે.

પ્રશ્ન ૩૬—ત્યારે કોણ કહે કે માહણ્યના અર્થમાં મહલો મહલો શબ્દના કહેનાર એમ કહું છે, તો મહલો મહલો શબ્દનો ઉપદેશ તો વીર્યંકર તથા સાધુજ કરે?

ઉત્તર—અહો દેવતાના બહાણ! શ્રાવકે ઉપદેશ દીધો એવું કોણ મત્રમાં વ્યાખ્યું છે કે નહિ? જો વ્યાખ્યું છે તો તેનો ઉપદેશ મહલો મહલો હોય કે તેથી ઉલટો હોય? જેવો ઉપદેશ વીર્યંકર મહારાજનો તેવોજ એટલે તેમણે પ્રરૂપેવો તેને અનુસરીને સાધુ તથા શ્રાવક ઉપદેશ દે છે એમ જો મત્રની સામે કબૂલ થાય તો મહલો મહલો શબ્દના પ્રરૂપનાર માહણ્ય શબ્દે શ્રાવક કમરૂ કરે. ભગવતીજમાં ઉપદેશના દેવા વાળા સમજી માહણ્ય બોલે કહ્યા છે, ત્યાં યમજ એટલે સાધુ અને માહણ્ય એટલે શ્રાવક કહ્યા છે, અને કાળાંગ કાળે ૧૦ મે બાળુવાળા છાપેલ પાને ૫૮૬ મે પહેલી પુટીમાં તેમજેશ્વરના અધિકારે તથા રૂપના સમજી માહણ્યને અર્થ ટીકાકારે આ પ્રમાણે કહ્યો છે તે સાંભળો ટીકા—

મમન ઠગોતુર્ન માહનં માહનયા વિનાશયેત્યેવ પ્રરૂપણા કારિણં.

જસ અદિયાં માહણ્ય શબ્દે શ્રાવક પણ “મહલો મહલો કોણ જીવનો વિનશ ન કરે” એવો ઉપદેશ એવી પ્રરૂપણા કરતા ખુટી રીતે કહ્યા છે.

પ્રશ્ન ૪૦—માહણ્ય શબ્દના અર્થમાં એમ કહું છે કે—પોતે દિસા થડી નિવત્યા અને બીજાને કહે કે મહલો, માટે શ્રાવકને માહણ્ય કેમ થડી-એ? શ્રાવક તો દિસા થડી નિવત્યા નથી.

ઉત્તર—પરિભાષરી શ્રાવકને કઈ દિસા યોગ્યી છે? અભ્યારમી પડિમા અન્નકર કર્ત્ત કર્યા દિસાથી નિવત્યા છે. ને દસા શુન રકંધમાં તો ત્યાં ખુટી કહું છે કે—જેવો ધર્મ સમજી નિવંધ પામે છે, તેવોજ ધર્મ તે, શ્રાવક પરિભાષરી પણ પામે છે માટે દિસા થડી પોતે નિવત્યા છે. ને

બીજાને પણ મહણો મહણો શબ્દ કહી બોલે એવા માહણ શબ્દે યાવક જણવા.

પ્રશ્ન ૪૧—માહણને કેટલેક ઠેકાણે તપસ્વી તથા પ્રજ્ઞાચારી તથા મહાનુભાગ કહ્યા છે; તે આવકને એ શબ્દ કેમ લાગુ થાય ?

ઉત્તર—પડિમાધારી આવક અભિચ્છદધારી હોય છે, માટે તપસ્વી કહીએ અને કેાઇ ઠેકાણે એમ પણ કહ્યું છે કે—પહેલી પડિમામાં એક માસ સુધી એકાંતર ઉપવાસ એમ ચકલી પડિમાએ જેટલાની પડિમા તેટલા માસના તેટલા તેટલા ઉપવાસે ચકલા જવતુ અગ્યારમી પડિમા અગ્યાર માસની તેમાં ૧૧ અગ્યાર ઉપવાસનાં પારણાં કરે. અને એકેક માસમાં છ જ પોષા તેા અવશ્ય કરે. માટે તપસ્વી પણ કહીએ. અને છઠી પડિમાથી સર્વથા પ્રજ્ઞાચર્ય પાળે છે, માટે પ્રજ્ઞાચારી કહીએ. અને ધર્મ અનુષ્ઠાનરૂપ જોદિ માસ ઘવાથી મોટા ભાગ્યના ધણી (મહાનુભાગ) કહીએ. માટે જે જે અર્થ માહણ શબ્દના ફેલાયા છે. તે આવકના શુચિ નિષ્પત્તનાજ જણવા.

પ્રશ્ન ૪૨—ત્યારે કેાઇ કહે કે—તે શુચિ તેા સાધુમાં પણ છે, તેા સાધુ કેમ જ કહ્યા ?

ઉત્તર—સૂયગદંત્રગણના બીજા સુતસ્કંધમાં અધ્યયન ૨ જે-તથા ઉપવાઇજીમાં યાવકને સાધુ કહ્યા છે. અને શુચકાણના ચાકડામાં યાવકને સુસાધુ પણ કહ્યા છે, પાંચે પાંચમા શુચસ્થાનનું લક્ષણ તથા દશાસુતસ્કંધમાં સમજુલુયા સમજુ નિચંચની બરાબર ખુશ પાઠે કહ્યા છે, એટલે જેવા શુચિ સાધુના તેવાજ શુચનો ધણી અગ્યારમી પડિમાવાળો આવક કહ્યો છે. માટે ઉપદેશ કે ભિક્ષાચરી પ્રમુખમાં સમજુ માહણ જે શબ્દ સાથે જોડવાનું કારણ એજ જણાય છે કે-તે બંને તથારૂપના શુચના અધિકારી હોવાથી લીધે-કરનાં પ્રવચને સાધુ જમણી બાંદ અને આવક કાળી બાંદ ગળી સમજુ માહણ શબ્દથી સાધુની સાથે યાવકને સરખાજ બધ્યા છે. છતાં પડિમાધારી જેવા યાવકને આહારાદિક રેતાં એકાંત પાપ કહેનારની જુદિ કેવા પ્રકારની સમજવી ? તે યાદા લોકોએ વિચાર કરવાનો છે.

પ્રશ્ન ૪૩—શિષ્ય-સાધુ જેવા પડિમાધારી આવકના કાતાર-તેને નિર્દોષ દાનના દેવાવાગાને એકાંત પાપ થાય છે, આમ કેટલાકનું માનવું થાય છે તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—કેટલાક એકાંતવાદીઓનું એમ માનવું છે કે-માત્ર સાધુનેજ આપવામાં ધર્મ, તેમાં પુણ્ય અને નિર્જેશ રહેજ છે, કારણ કે તેમાં સંઘપ

પણ રહ્યું છે. જાકી તમામમાં અમ્યમ રહ્યો છે, માટે અમ્યમીને આપનાં બગરતે એકાંત પાપ કહેલ છે. આવી દૃષ્ટિએ આવકને આપનાં પત્ર પાપ ચાલ છે, આવી શ્રદ્ધાવાળાએ આગળ પાછળનો વિચાર કર્યો હોય એમ જણાતું નથી.

હવે જે પડિમાધારી આવકને આહારાદિક કેતાં પાપ માને છે, તેને પૂછવું કે—અમ્યારમી પડિમાના ધારક આવકને આહારાદિકની વિરતિ તથા તેનો કદપ ધર્મમાં કે અધર્મમાં ? ને અધર્મમાં કે ધર્માધર્મમાં કહે તો કહેવું કે—સૂયગડાંગ મુનસ્કંધ બીજે અમ્યયન બીજે—તથા ઉત્તર પ્રશ્ન ૨૦ મે—આવકને—ધર્મજેવ-વિવિધલ્પેમાળા વિહરદ્ધ એવા કહ્યા છે. તો વિવિધ અર્થે આહારાદિકની વૃત્તિ, કપે કેતાં તે પડિમાધારી આવકનો કદપ, એવ દૃષ્ટિ નિર્ણય ધર્મજેવ કેતાં ધર્મ રૂપજ છે; એટલે સર્વ કાર્મમાં ધર્મને આગળ કરીને કપેમાણ કેતાં પોતાના કદપને બગવતાં થકા વિહરદ્ધ નામ વિચરે છે, માટે તેનું ખાતું પીતું વગેરે સર્વ કાર્મ ધર્મમાંજ છે.

તેમજ આચારાંગના પહેલા શ્રુતસ્કંધમાં અમ્યયન પાંચમે—ઉદ્દેશે બીજે મંડાતાં કહ્યું છે કે—સાધુને તથા અમ્યારમી પડિમાધારી આવકને તથા અમ્યપાણી આવકને અર્ધવાળાએ ટબામાં અંજારલી છાત્રી કહ્યા. પોતાના દેહ નિર્વાહને અર્થે નિરવધ-દોષ રહિત સાધુવૃત્તિએ આહારાદિક લધ ઉપજવિકા કરતા પંકજની પેરે નિર્લેપ કહ્યા છે.

અને આ ઠેકાણે લાપાંતરમાં કલમ (૨૭૫ મે) કહ્યું છે કે—આ જગતમાં જે કોઈ નિરારંબી (અહિંશક) થઈ વર્તે છે, તેઓ ગૃહસ્થો પાસેથી નિર્જંપણ (દૂષણ રહિત) આહારાદિક લધ અંજારલીપણે રહે છે. (૨૭૫)

પ્રશ્ન ૪૪—અહિં કોઈ કહે કે—આવકને અંજારલી કહ્યા છે, ને તમે અંજારલી યા આધારે કહો છો ?

ઉત્તર—અમે અમારા ઘરનું કહેતા નથી, પણ સૂત્રના આધારે કહીએ છીએ. સમવાયંગજીના ૧૧ મા સમવાયમાં તથા દયાશ્રુતસ્કંધમાં કહ્યું છે કે—પડિમાધારી આવક ૮ મી પડિમાએ પોતે આરંભ કરે નહિ, ૯ મીએ અનેશ પાસે કરાવે નહિ, ૧૦ મીએ આરંભ કરી આપે તે લે નહિ, ૧૧ મીએ સમજીબુચા જેવી રીતે સમજી નિર્જંપ ઇશ્વિયાસમિતિએ વર્તતાં ૪૨, ૪૭, ૬૬ દોષ રહિત આહારાદિકની ગવેપણા કરે, તેમજ ૧૧ મી પડિમાધારી આવક નિર્જંપ આહાર લે માટે અંજારલી છે, અંજારલી જે કહ્યા છે, તે તો સમુચ્ચે સર્વ આવકને આત્રીને કહેલ છે, પણ પડિમાધારી માટે

તો અપ શબ્દ અભાવવાથી સમજવો, જેમ જેમ પડિમાએ ચક્રતા બધ છે તેમ તેમ શુભે પણ ચક્રતા બધ છે, માટે પડિમાધારી અપારે આશંકાનો ત્યાગ કરે ત્યારે ત્યારે અણુશબ્દો કહેવાય.

પ્રશ્ન ૪૫—પડિમાધારી આવકનું ખાતું સાવચ કે નિરવચ ?

ઉત્તર—દશામુનરકથમાં પડિમાધારી આવકનો આદાર નિરવચ કહ્યો છે. આદારનો હેતુ ખાવાનો છે, માટે આદાર નિરવચ તો ખાતું પણ નિરવચ છે, અર્થાત્ નિરવચ આદાર કરે માટે નિરવચ.

પ્રશ્ન ૪૬—ત્યારે કોણ કહે કે—આવકે આદારનો ત્યાગ કર્યો નથી, માટે જેટલો ત્યાગ કરે તેટલો નિરવચ અને ત્યાગ ન કરે તેટલો સવચ.

ઉત્તર—સાધુએ પાંચ મહામન આદર્યા ત્યારે તેમણે આદારનો ત્યાગ કર્યો છે કે કેમ ? ને નથી કર્યો તો તમારા કહેવા પ્રમાણે તે પણ સાવચમાં મહાયો ને ને ત્યાગ કર્યો છે કહેયો તો ખાતું કેમ કરે ?

પ્રશ્ન ૪૭—ત્યારે કોણ એમ કહે કે—સાધુએ તો સાવચ કરણીનાં પચ્ચખાણ કર્યાં છે, માટે તેમનું ખાતું નિરવચ છે.

ઉત્તર—તો પડિમાધારી આવકને પણ સાવચનાં પચ્ચખાણ છે, માટે તેનું ખાતું પણ નિરવચ તેમાં પાંધો શી ?

પ્રશ્ન ૪૮—કેટલોક કહે છે કે—ઉવવાઈ સૂત્રમાં પ્રશ્ન ૨૦ મે આવકને શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ ને સ્પર્શનો કેટલોક ત્યાગ છે ને કેટલોક ત્યાગ નથી. માટે જેટલો ત્યાગ તેટલો અચે મત અને જેટલો ત્યાગ નથી તેટલો અચે અવગ. માટે પડિમાધારી આવક રસ શબ્દે આદાર કરે તે અવગમાં ગણાય.

ઉત્તર—ઉવવાઈ સૂત્રના ૨૦ મા પ્રશ્નમાં આવકને શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ સંબંધી કેટલોક ત્યાગ છે, ને કેટલોક ત્યાગ નથી તે વાત સત્ય છે, પણ પ્રશ્ન ૨૧ મા મધ્યે સાધુને તે પાંચેના સર્વથા ત્યાગી કહ્યા છે, તો ત્યાં પણ રસ શબ્દે આદારનો પણ સર્વથા ત્યાગ થયો; તો સાધુ આદાર કેમ કરે છે ?

અર્થિયાં સમજવાનું એટલું જ છે કે—વીશમા પ્રશ્નમાં કહેવ મન અમત તે સમુચ્ચે સર્વ આવક આશ્રી છે, એટલે એ પાંચે વિષય આહેલો કેટલોક ત્યાગ છે, ને કેટલોક ત્યાગ નથી, અને સાધુને એ પાંચે વિષયનો ત્યાગ છે, પણ ખાવાનો કે જીવાનો કે સંભગવા વગેરેનો ત્યાગ નથી. પણ જેમ સાધુને પાંચે વિષય વિહારનો સર્વથા ત્યાગ છે તેમ સમુચ્ચે કેટલોક આવકને કેટલોક

ત્યાગ છે ને કેટલોક ત્યાગ નથી, પણ પડિમાધારી આવકને તો સાધુની પેઠે પાંચે ઉદ્ધિયોના વિષય વિધારનો ત્યાગજ હોય. તેમાં કાંઈ આહારાદિક ખાવા પીવાનો કે દેખવા સાંભળવાનો નિવેધ થતો નથી. માટે જેમ સાધુ આહારાદિક કરે તે મતમાં તેમ પડિમાધારી સમજીલુયા આવક પણ આહાર કરે તે મતમાં, જેમ સાધુ મત રાખી આહાર કરે, તેમ પડિમાધારી આવક પણ મત રાખી આહાર કરે, કોઈ મત અલગ્ય મૂકી આહાર કરતા નથી.

પડિમાધારી આવકનું ખાવું પીવું આહારાદિક અમત હોય તો સંગવંત તેવી ક્રિયા કેમ બતાવે ? માટે મતમાં રહી સાધુ કે આવક જે ક્રિયા કરે તે મતમાંજ ગણાય. જો પડિમાધારી આવકનો આહાર અમતમાં હોય તો તે આવક પોતાના અર્થે લાવેલો આહાર તેમાંથી કદિ સાધુને વહોરાવે તો લેવો કદપે કે કેમ ? જો કદપે તો અમત સાધુને લેવી કેમ કદપે ? તેમજ અન્ય આવક કે કોઈ ગૃહસ્થ મત પરચખાણુ વિનાના તેના આહારાદિક તમારા હિસાબે, અમતમાં ગણાય તો સાધુને અમત લેવી કેમ કદપે ? અહિંયાં બહુજ વિચાર કરીને સાવણ કરવાનું છે. સાધુનું કે પડિમાધારી આવકનું મુખ કે ખાવું પીવું કે આહારાદિક કાંઈ અમતમાં નથી. તેમજ કોઈ એકાંતવાદી જો સાધુનો આહારાદિક મતમાં કહે તો સાધુ તેનો ત્યાગ કેમ કરે છે ? મત આદરવાથી કદ્યાણુ કે મત ત્યાગવાથી કદ્યાણુ ? જે જરા વિચાર કરવો જોઈએ.

પ્રશ્ન ૪૬.—અહિંયાં કોઈ એમ કહે કે—પડિમાધારી આવકનો આહાર તો સાવધ છે.

ઉત્તર—એમ જાણતા પ્રત્યે કહીએ કે—આવકના પાત્રામાં પડેલો આહાર જો સાવધ કહીએ તો તે સાધુને ખપે કેમ ? તે પછી ગૃહસ્થના પાત્રમાં રહેલો આહાર તે પણ સાવધ માનતા હશે ? એવી માન્યતાવાળા સાધુના પાત્રામાં પડેલુંજ નિરવધ, અને તે સિવાયનું સાવધ માનવાવાળાના પાત્રામાં પોતે નિરવધ કેવી રીતે લીધું કહેવાય ? માટે એમ કદિ હોયજ નહિ. પડિમાધારી આવકનો આહાર સાવધ કે નિરવધ કાંઈ કહેવાય નહિ. આહાર તો પુષ્કલ છે, પુષ્કલને છયે કાવનો આરંભ કરી પચેપચાવે તે સાવધ તે તો અભ્યારમી પડિમાવાળા આવકને તો ત્યાગ છે અને છકાવના આરંભ રહિત નિર્દોષ ભિષ્ણવૃત્તિથી આહારાદિક લોગવે તે તો નિરવધ છે, માટે નિરવધ વૃત્તિવાળા અને નિરવધ લોગવવાવાળાને સાવધ કેમ લાગે ? અર્થાત્ નજ લાગે.

પ્રશ્ન ૫૦.—ત્યારે કોઈ કહે કે—આવકને હજી પુરુષ ઉપરથી મૂળ ઉતરી નથી માટે આવક.

ઉત્તર—પુરુષ ઉપર મૂળ તે આવક નહિ, આવક તો છાયા માટેથી દિશા થાય તે તે તો સાધુ અને પડિમાધારી આવક બંનેને આવક કહેવો ત્યાગ છે અને પુરુષ ઉપર મૂળ તે તો સરાગ સંબંધીને પણ સંદેહ છે, કે જેથી દેવકોણનો જંધ પડે છે. સાખ ભગવતીના બીજા ચતુરના પાંચમા ઉદ્યાની વગી મૂળાં ભાવે સાધુને પણ પરિશદ કહ્યો છે. સાખ દશવૈશ્વિક સૂત્રના ૬ કા અધ્યયનમાં ગાથા ૨૧ મીની ગુચ્છા પરિગ્રહો વૃત્તો ઇતિ વચનાત્. સાધુને પરિશદનો ત્યાગ છે, પરંતુ આહાર, પાણી, વસ્ત્ર, ધાત્ર ઉપર મૂળાં કહે તો ભગવતે પરિશદ કીધા અને અમૂળાંભાવે સંજ્ઞાને ઉપદંશ કીધા—મૂળાં પરિશદથી જતનો ભંજ સતો નથી, જતનો ભંજ તો ધાત્ર પરિશદથી થાય છે. વગી ઉત્તરાધ્યયનના ૩૨ મા અધ્યયનમાં શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ ને સ્પર્શ તે કાંઈ જગત કાઠા નથી, જગત તો પેતાનું ગૃહીપણું કહે છે. વગી તેજ અધિકારે કહ્યું છે કે—શબ્દનાં પુરુષોને કાને પડનાનો સ્વભાવ છે, ને કાનને સંભગવાનો સ્વભાવ છે. પણ મનોરૂ બાળી રાગ કહે, અને જમનોરૂ બાળી દ્વેષ કહે, તો રાગ ને દ્વેષ બેડ કર્મનાં બીજ છે, માટે રાગ દ્વેષ સહિત પ્રવર્તવાં દોષ નહિ.

પ્રશ્ન ૫૧.—ત્યારે કોઈ કહે કે—તે તો સાધુ ટાળી શકે, આવક શી રીતે ટાળી શકે ?

ઉત્તર—આવક પણ શબ્દાદિકનો વિષય ટાળે છે. સાખ જ્ઞાતાના ૧૨ મા અધ્યયનની મુખ્ય પ્રધાને ફરસોદક બાળના પાણીની ફર્ગે આ-વવાથી પણ રાગદેષ ન કર્યો; બીજા લોકોએ નાક આકાં છુગકાં દીધાં, મુ-ખ્ય પ્રધાને ન દીધાં. તેમજ પડિમાધારી આવક કામુક નિર્દોષ આહારાદિક જેવો મળે તેવો લોગવતાં રાગદેષ ન કરે એમ ઘણા અધિકાર છે. પરંતુ સાધુ નિર્દોષ આહારાદિક લાવી ગૃહીપણે લોગવે તો સદોષ આહાર-દોષ સહિત આહાર લોગવતો ભગવતે કહ્યો છે અને પડિમાધારી આવક કામુક આહાર લાવી અગૃહીપણે લોગવે તો નિર્દોષ છે.

પ્રશ્ન ૫૨.—ત્યારે કોઈ કહે કે—તેને નિર્દોષ આહાર કરવાની આરાધ સાધુ કેમ ન કરે ?

ઉત્તર—સાધુનો કંઈપ નહિ. જેમ જિનકંઠી સાધુ સ્થવિરકંઠીને આત્મા ન દે તેમ સાધુ, પડિમાધારી આવકને આત્મા ન દે. જે પડિમાધારી આવકનો આહાર સાવધ હોય, તે સાવધ કરણી ભગવંત કેમ બતાવે? વળી સાવધ કૃત્યના તો પડિમાધારી આવકને ત્યાગ છે. જે સાવધ આહાર કરે તો પડિમા ભાંગે માટે પડિમાધારી આવકને આહાર સાવધ કહે તેને મહા દોષ લાગે. તેને મોટું આળ દીધું કહેવાય.

પ્રશ્ન ૫૩—કોણ કહે કે—સાધુને આહારાદિક દેવાનું ફળ આપ્યું છે, પણ આવકને આહારાદિક દેવાનું ફળ કયાં આપ્યું છે?

ઉત્તર—ભગવતીજીના ૭ માં શતકના પહેલા ઉદ્દેશે તથા આઠમા શતકના ૬ કે ઉદ્દેશે—તથાકૃપનો સમણ માહણને કામુક નિર્દોષ આહારાદિક દેતાં એકાંત નિર્જા કહી છે. અને સાતમે શતકે તો સમાધિ પ્રાપ્ત થવા સાથે છેવટે મોક્ષ ફળ પણ સૂચ્યું છે, ત્યાં સમણ શબ્દે સાધુ અને માહણ શબ્દે પડિમાધારી આવક સમજ્યા.

પ્રશ્ન ૫૪.—સિદ્ધાંતમાં ખુદલી રીતે આવકને આપવાનું ફલ આપ્યું નથી, તો નિર્જા કેમ કહી શકાય?

ઉત્તર—સિદ્ધાંતમાં હોય તેજ માનવું એટલે અપેક્ષાવાળી કે અર્થ રૂપે હોય તે નહિ, પણ ખુદા પાકથી હોય તેજ માનવું એવો જે આમક હોય તો કેવળીને આહારાદિક દેવાનું શું ફલ છે? તેમજ આર્થાંજીને આહારાદિક દેવાનું ફળ કયા સૂત્રમાં આપ્યું છે? તે તમારે સિદ્ધાંતથી નિશ્ચે કરી આપવું પડશે. સાધુનેજ આપવાથી એકાંત નિર્જા અને અસંજ્ઞી, અમતી અપચ્ચખાણીને આપવાથી એકાંત પાપ. તો પડિમાધારી આવકને આપવાથી શું ફળ? તે પક્ષપાત મૂઝી વિચાર કર્યો તો ખુદી રીતે જણાઇ આવશે કે આવો ભગવંતે સ્વીકારેલો આરાધક પદનો પક્ષી તેને આપવાથી એકાંત પાપ થાય એમ માનવું તે આત્માની કેટલે દરજ્જે અવગણ્ય છે! આવી મદ્દાવાજાનો આત્મા કેટલી મોટી ભૂલ ખાય છે, તે અવ્યંતર જ્ઞાન નેત્ર ખુલ્લા વિના સમજાયે નહિ.

પ્રશ્ન ૫૫.—પડિમાધારી આવકને દાન દેવું તે ધર્મ દાન કે અધર્મ દાન?

ઉત્તર—ધર્મીને દાન દેવું તે ધર્મ દાન, અને અધર્મીને દાન દેવું તે અધર્મદાન. સૂત્રમુદ્ધ સૂત્ર મુદ્ધકંઠ ૨ જે અધ્યયન ૨ જે તથા ઉત્તરાર્ધ પ્રશ્ન ૨૦ મે આવકને ધર્મ કહ્યા છે, અને આવકને ધર્મ પક્ષમાં દાખલ

ધર્મ છે. તથા, સૂચકાંગ શ્રુ. ૨ જે. અધ્યયન ૨ જે જોલ ૭૫ મો તથા અધ્યયન ૭ મે જોલ ૨૧ મો આવકને ધર્મિયા, ધર્માણ્ય, સુધીયા, મુવયા ઇત્યાદિક કહ્યા છે. માટે ધર્મદાનમાંજ ગણાય.

પ્રશ્ન ૫૬.—ત્યારે કોઈ કહે કે—પડિમાધારી આવકનું ખાતું પીડું નિરવધ છે, ધર્મદાનમાં છે તો તેને સાધુ આહારાદિક કે કે નહિ તથા તેને ખાવાની આશા આપે કે નહિ ?

ઉત્તર—જો કે પ્રથમ જાનો ખુલાસો આવી ગયો છે, તોપણ પ્રશ્નકારને ઉત્તર દેવો યુક્ત જાણી તેના જવાબમાં સાધુનો તે કદપ નથી. માટે ન કે. જેમકે જિનકદપી સાધુ રથવિરકદપીને આહારાદિક ન દે. આહાર કરવાની આશા પણ ન આપે. તે કાંઈ પાપ જાણીને નહિ, પણ તેમનો કદપ નથી માટે. હવે જેમ સાધુ પડિમાધારી આવકને આહાર કે આશા ન આપે તેમજ જિનકદપી સાધુ રથવિરકદપી સાધુને તથા આવકને જોતેને આશા ન આપે તે પોતાનો કદપ જાળવવા માટે અન્યથા નહિ.

પ્રશ્ન ૫૭—દશવૈકલિક સૂત્રમાં જોયા અધ્યયને જેમ સાધુને ૭ કારણ (આલવું ૧ ઉશું રહેવું ૨ બેસવું ૩ સૂવું ૪ જમવું—ખાવું ૫ અને ભાવાનું બોલવું ૬) જતનાએ કરવાં કહેલ છે, તેમ આવકને કેમ કહેલ નથી ?

ઉત્તર—અહો મહાનુભાવ ! દશાશુતરકથમાં તે વિષેનો ખુલ્લો પાઠ છે કે—જેવો સમજી નિમંથરો ધર્મ લીધેકરે કહ્યો તેવોજ ધર્મ પડિમાધારી આવક કરસે, પાળે. તેમજ ઇર્ષા યોષીને ચાલે, એટલે સંત્રયા મેલ પરહમેજા તે સંવતિની પેટેજ જતના સહિત પરાક્રમ કરે, અર્થાત્ જે પ્રભાણે ઇર્ષ્યાદિ સમિતિએ સમજી નિમંથરે વર્તે તે પ્રભાણે ૧૧ મી પડિમાધારી આવક પથિ સમિતિ સહિત વર્તે, એટલે છએ જોલે જેવી રીતે સાધુ વર્તે તેરીજ રીતે યતના સહિત પડિમાધારી આવક પણ વર્તે, સાધુને આવક જોતે વોત-શગની આશાને આગ્રજ કરીને ચાલનારા છે. માટે જોતેને છએ જોલે જતના પ્રધાન ડોવાથી પાપના અધિકારી નથી. દાખલા તરીકે—ચાર દીકરાના પિતાએ માતા દીકરાને ઉદેશીને દ્વિતદિક્ષા આપી તે દ્વિતદિક્ષા ચારમાંહેયી ગમે તે દીકરા શ્રદ્ધ કરે તો શું તેને લાભદાયક ન થાય ? અર્થાત્ ચાવજ. તે નાપે માનો કે ૩ જોલ યતનાએ વર્તવાના સાધુને કહ્યા, પણ તે પ્રભાણે આવક વર્તે તો તેને પણ લાભ ચાવજ, સાધારણ રીતે તુંજોયા નચરોના આવડો વગેરે મણા ચાવડોએ જમવંતનું તથા સાધુનું આચારમન સાંભરીને વિચાર કર્યો કે—જેનું નામ જોત્ર સાંભળવાથી મહા લાભ તો તેમના સન્મુખ ચમવ

કરવું, તેમનાં દર્શન કરવાં, તેમને વંદના નમસ્કારાદિ કરવાં, ઉપદેશ સંભળવો પ્રશાદિકનું પૂછવું વગેરેના લાભનું તો કહેવુંજ શું? ઇત્યાદિક વિચાર કરી દેટલાકે આવકો પગે ચાલીને ગયાનો અધિકાર સૂત્ર પાઠે છે. તો તે યજ્ઞાયુક્ત શુદ્ધ ઉપયોગે જતાં (ચાલતાં) તેને લાભ માન્યો કે પાપ માન્યો? તેમજ સુદર્શન ચેક અર્જુન માગીને મોટો ઉપસર્ગ છતાં, તેના માતા પિતાએ ઘણી રીતે વાર્યાં છતાં ભગવંત મહાવીરેના સન્મુખ ચાલીને ગયા, મોટો ઉપસર્ગ થયો, તે પણ નાશ થયો; અર્જુન માગી તેની સાથે ગયો, હીક્ષા લીધી. વગેરે સુદર્શનના ગમનથી લાભ થયો, તે ગમનને તમે લાભદાયક માન્યો કે પાપ માન્યો? જો તે ગમન લાભદાયક હોય તો તે છ બોલ મહિલો શરૂઆતનો એક છે. જો ભગવંતને તથા સાધુ મુનિરાજને વાંઘવાં જતાં ભગવંતની આજ્ઞાનો વિરોધ ન હોય તો તે કર્તવ્ય નિરવધ ગણાય, અરે મિત્ર દક્ષિણા જો કે મિથ્યાત્વની ભૂમિમાં રહ્યો થકો માત્ર સાધુને વાંઘવા પગ ઉપાડતાં, જેના માથે દેટલાં પુણ્ય પરાવર્તન હતાં તેની હા નહોતી. તે તમામ સંસાર ચક્રવાલના પરિભ્રમણની નિર્જરા કરી માત્ર અર્ધ પુણ્ય પરાવર્તનનો કાળ સંસારનો રહ્યો, તે શું બોલું ફળદાયક થયું? તો પછી પડિમાધારી આવક શુદ્ધ ઉપયોગે જયલ્લા સંહિત છયે જોલે પ્રવર્તનારાને એકાંત પાપ માને તે શું ભગવંતની આજ્ઞા વિરૂદ્ધનું વાક્ય નથી?

પ્રશ્ન ૫૮—ત્યારે કોણ હકવાદી એમ કહે કે—આવક જોલે ત્યાગ કરે તેટલો ધર્મ અને ત્યાગ ન કરે તેટલું પાપ, એમ તો એમ માનીએ છીએ.

ઉત્તર—પડિમાધારી આવકે સાવધનો ત્યાગ કર્યો તેને ધર્મ માને તે તો ઠીક, પણ નિરવધનો ત્યાગ નથી કર્યો નિરવધ વસ્ત્ર, પાત્ર, અંકારાદિક ભોગ્યે તે શું પાપ છે એમ માને છે? તે નિરવધ ભાષા જોલે તે પણ તમારા દિસાએ તો પાપજ હશે? એમ છયે જોલે પાપજ માનતા હશે એમ જણાય છે. એટલે આવકનું હાલવું, ચાલવું, ઉભું રહેવું, ભેટવું, સવું, સોજન, આહારાદિકનું કરવું અને જોલવું લેલે જતનાએ થતું હોય, અર્થાત્ તમામ કાર્ય જતનાએ કરતા હોય તોપણ તેનો ત્યાગ નથી કર્યો ત્યાં મુખી પાપ માનવાની તમારી શ્રદ્ધા કરી, તો તમે આવકને સાવધ અને નિરવધ બંનેનાં પચ્ચણાનું કસાવતા હશે કેમ? આનો અર્થ એ થયો કે, માત્ર છયે જોલે જતનાયે કરે, પણ તેનો ત્યાગ નથી માટે પાપજ છે. તેને દેલું કે—તમે જોલેલીએ ગયા છે ત્યાં દોષ આવક તમારા સન્મુખ સાત અઠ પચ્છાં સામા અઘી ભંડિત જતાયે આહારાદિકની ભાવના ભાયે; પણ

તમારી ધાધાએ તમારે જોડાવું કેમ કર્યું ? કારણ. તે પણ તમારી માન્યતા
એ પાપજ દયું. વગી એવક તમારી સાથે ચાલે છે, તમારી પાસે ભેડે છે,
તમારી સાથે જાનવીન કરે છે., તમે તેને જોડાવો છો તે તમારે પાપ
કરાવવું કેમ કર્યું ? તમારી અહા પ્રમાણે તે જતનાથી જોડે તે પણ તમારે
તો પાપજ માનવું છે, માટે તમારે તો આવડને જોડાવવા પણ કર્યું નહિ ?

પ્રશ્ન ૫૬--ત્યારે કોઈ કહે કે-આવડના નિરવધ કર્તવ્યમાં પાપ
નથી ; અમે તો સાવધમાં પાપ માનીએ છીએ.

ઉત્તર--પડિમાધારીનું કર્તવ્ય નિરવધ છે કે સાવધ છે ? જો નિર-
વધ છે તો તેનું ચાલવું જવનું ખાતું જોડવું છેએ જોડ નિરવધ માનો
તેની સાથે તે પણ કશુલ કરે કે આવડના નિરવધ કર્તવ્યથી ધર્મ છે.

ઉત્તરાધ્યયનના રહમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે-જીવ પાંચ ઈંદ્રિયોના
નિમ્મલ કરતો રાગદ્વેષના જમાવે નવાં કર્મ ન જાંપે અને પૂર્વે કર્મ જાંખ્યાં
હોય તે નિર્જન, તો પડિમાધારી આવડનું ખાતું ગૃહીપણા રહિત છે.
જેવી રીતે સાધુ આવ છે, તેવીજ રીતે પડિમાધારી આવડનું ખાતું છે-વગી
૩૨મા અધ્યયનમાં પણ કહ્યું છે કે-કાંઈ ઈંદ્રિયો જમાડ કરતી નથી, તેમ
ઈંદ્રિયોને જોગ આવનાર પુણ્ય પણ જમાડ કરતા નથી, જમાડ તો પોતા-
નો વિકાર કરે છે; એટલે જમતા અણુજમતા પદાર્થોને વિષે રાગદ્વેષની પરિ-
ણતિ આવે તો આત્માને જમાડનો હેતુ થાય. પણ જમતા અણુજમતા
ઉપર સમભાવ છે તો સાધુ અને આવક જતેના આત્માને હિતકારક થાય,
અહિત તો પોતાની જોડી વૃત્તિમાં છે, માટે ખરાબ વૃત્તિને બંધ પાડનાર
સાધુ અને આવક જાણે છે.

પ્રશ્ન ૬૦--સાધુની વૃત્તિ તો બંધ રહે પણ આવડની વૃત્તિ બંધ
કેમ રહે ?

ઉત્તર--સુબુદ્ધિ પ્રધાનનો એકજ દાખલો બસ છે કે પોતે રાજ-
કર્મ સલાવતા છતાં પોતાની વૃત્તિને કેટલે અંશે કનજે રાખી, કેટલે અંશે
વૃત્તિનો નિમ્મલ-કર્યો, કેટલે અંશે રાગ દ્વેષની વૃત્તિને બંધ પાડી ? તો
પછી પડિમાધારી આવડને માટે તો કહેવુંજ શું ? છતાં પડિમાધારી આવ-
ડનું ખાતું સાવધ કહે ॥ તેને એટલુંજ ગુડીએ કે-તે આવડનું કયું કૃત્ય
સાવધ છે ? તેનું મોઢું સાવધ છે કે તેનો આહાર સાવધ છે કે તની વૃત્તિ
સાવધ છે ? તેનું કાંઈ પણ સાવધ પણ નથી તો પછી તેને શુદ્ધ કાસુક
નિર્દોષ આહારાદિકના વડોરાવનારને પાપ લાગે એવી ભાષા જોડનારની

શ્રી દયા સમજીવી ! જો કે ભગવતે તો એકાંત નિર્જન કરી છે, છતાં નિર્જન કે પુણ્ય કાંઈ પણ નહિ માનનારા અર્થાત્ એકાંત પાપજ માનનારા ભગવંતના તથા સૂત્રના તથા એવા તથાગ્ર આવકના દ્રોહી, ભગવંતની આજ્ઞાના આરાધક કેમ કરી શકવ ?

ભગવંતે જે પ્રરૂપણ કરી તેને સૂત્ર રૂપે ગણપર મદારાજે શુભા એટલે રચ્યા. તે સૂત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે આપણે બની શકીએ છીએ કે જ્ઞાનંદાદિક આવકોએ પડિમાઓ અંગીકાર કરી સૂત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે ભગવંતની આજ્ઞાના આરાધક થયેલા એવા આવકો કે જે આવકોને ભગવંતે પોતેજ પોતાના પુત્રપણે માનેલા, પોતાના વડીલ પુત્રો કે જે સાધુ, તેમની પાસેના આસન પર દાખલ કરેલા એવા લઘુ વીર પુત્રો કે જેને આ દુનિયામાં પ્રસિદ્ધ કરેલા સૂત્રકર્તાએ મૂળપાઠે દાખલ કરેલા છે કે-અ. ય. ૨૦મે-ઉ ટમે. આર વર્ણુ કહ્યા તેમાં સાધુ સાધવી, આવક આવિકા, એ-જને ધમણ સંધ કહ્યો, એ જને તીર્થ કહ્યાં.-૧ગી ભગવંતીજ પ્રમુખ મૂત્રમાં જોતમાદિક સાધુને ભગવંતે મમ એવેવાસી કહ્યા તેમજ ઉપાસકદયાંગ સૂત્રમાં જ્ઞાનંદાદિક આવકને ભગવંતે પોતે મમ એવેવાસી કહ્યા છે.-૧ગી દયાશ્રુતસ્કંધ તથા સમવાધાંગ સૂત્રમાં જેમ સાધુને સંમણુ કહ્યા તેમ પડિમાધારી આવકને સમણુભુવા કહ્યા છે. ૧ગી સિધ્ધાંતમાં ઘણે કામે સાધુને માહણુ કહ્યા છે તેમજ આવકને પણ માહણુ કહ્યા છે.-૧ગી સૂત્રગંગા સૂત્રના-બીજા શ્રુતસ્કંધમાં અધ્યયન બીજે-સાધુને અને આવકને ધર્મ પક્ષમાં ગણ્યા છે. તેમજ ૧ગી અધ્યયન બીજે તથા ૭મે-આવકને ધર્મભીયા ધર્માલ્યાદિક કહ્યા છે તે સૂત્ર પાઠ સાંભળો.

આવક કેવા છે ? તો કે અપ્પારંભા, અપ્પરિગહા, ધમ્મિયા, ધમ્મણુયા, ધમ્મિટ્ઠા, ધમ્મવલાહ, ધમ્મવ્વલોહ, ધમ્મવલ્લજ્ઞા, ધમ્મસપ્પદાયારા, ધમ્મેજં વેવ વિવિં કપ્પેમાળા, સુસીલ, મુગ્ધયા, મુપ્પિયાણંદાસાહરિતિ.

અહિં સુધી તો સાધુઓને આવક બન્ને, ગુણે કરી સરખાજ કહ્યા છે. માત્ર પ્રથમના જે બોલનો વક્ષવત છે કે-ઉવવાડના ૨૧મા પ્રશ્નમાં સાધુને અપારંભા ને અપરિગહા કહ્યા અને આવકને અપ્પારંભા ને અપ્પરિગહા કહ્યા આ જે બોલ સિવાયના ઉપરના તમામ બોલે સાધુ અને આવક સરખાજ કહ્યા છે. જો કે આ સર્વ બોલ સર્વ આવકને માટે સમુચ્ચે કહ્યા છે, પણ પડિમાધારી આવકને પ્રથમના જે બોલ માટે અપ્પ

ગળદે અભાવ વાળી એટલે તે પણ સાધુની પેઠે અચારંથી અપરિચીજ છે. અર્થાત્ પડિમાધારી આવક સાધુનાજ જેવા ઠહા છે.

એવા આવકને જે કાંઈ અસંજતી, અવિરતી, અપચ્ચખાણી, અધર્મી કુપાત્ર દત્તાદિક વચનોથી બોલાવી અથવા લોકલક્ષ્યથી દૃઢ્યમાં તેના જાત્રી ઉપરોક્ત ગુણવાળા આવકનો આહાર, ખાણી, ખાવું, પીવું વગેરે પાપમાં ગણી, તેમના દાતાર જે શુદ્ધ આહારાદિકના વડોરાવનાર તેને પણ પાપ થાય છે. એમ માનનારા (આ, પણ એક મોટી નિંદા દેવાય) અર્થાત્ પડિમાધારી આવક અને તેના દાતારને પાપ રૂપી આગ આપી નિંદનારા એવા, એવોનો આત્મા ભારેકમી થવા સાથ વણા કાગ સસારમાં પરિશ્રમણ કરનારા એવાઓને પરલોકના તથા સંજમના વિરાધક ઠહા છે. સાખ સૂયમયોગ સૂત્રનાં, બીજા, ગુતરકંધના અધ્યયન ૭મે કનું છે કે—ચારિત્રિયો ધરાજ ગુરુવંત, છતો યથોક્ત સમણ, માહજુની (સાધુ આવકની) નિંદા કરે તે પરલોકનો તથા સંજમનો વિરાધક બળવેલ.

આટલા કાળકે સધુ અને આવક જતોને, ગુરુકારે સદખા ગણ્યા છે, છતાં પડિમાધારી આવક જેવાને તુરંત માત્ર ગણી તેને તથા તેના દાતારને પાપ માનવું એજ પેતાના દૃઢ્યનું ચિત્ર બતાવે છે.

પ્રશ્ન ૬૧—જે વાત જાણી ઠીક, પણ પડિમાધારી આવકની પડિમાનો કાગ પૂરો થયે પાછો સંસારમાં (ગૃહમાં) ભય ત્યારે પડિમાધારી પશુ ઠરેલા આહારાદિકથી સમારેડા—સજેલા શરીર વડે અનેક અનર્થ થાય, માટે પડિમાધારી આવકના આહારાદિકના દાતારને પાપ માનીએ છીએ.

ઉત્તર—આ જાન, આ શ્રદ્ધાવાચાને, સૂત્ર, જ્ઞાનથી ગ્રાહ્ય થએતુ હોય, એમ જણાવું નથી. પણ કોઈ એક વગદીએ પેતાની દૃષ્ટિના ફેરફારથીજ નિર્મલ કરેલું હોય એમ યોગ્ય થાય છે. આમ માનવને, જેનું માત્ર પેતાના પક્ષની પુષ્ટિ અને વાંકાનું રક્ષણ કરવાનોજ જીજ્ઞાસ છે. એટલે પેતાના પક્ષથી જુદા પ્રેરણા—પેતાનો પ્રશ્ન હોય કોઈ નાપુ અગર સાધુપણ મૂઢી સાધુના વેપે આવકપણ નામ ધરાવન રાક્ષસને એકાંતગાદીના પક્ષથી કોઈ આશ્રય આપી, સકે નહિ. એ હેતુનો લાભ તો તેને મેળી ચુક્યો.

એટલે પડિમાધારી આવકને આહારાદિક આવકથી પાપ માનનારાનો મૂળ આશય જે હોય તે તો આપણા બહુવાખ્યા આપી ગયે કે મત્ર પેતાનો વડો મજબૂત રાખવા માટે તે સદર્શનાં લાભ લેવા જતાં બીજી

તરફનો કેટલો ગેરલાભ થયો કે જ્યારે આવી સજ્જ માન્યતા થઈ ત્યારે ઉપદેશ પણ તેવોજ કરવો પડે, ત્યારે સૂત્ર સંબંધી પણ જે જે સ્થળે દયા, દાન ને પુણ્યની વ્યાખ્યા આવે ત્યાં પોતાને આંચકો ખાવાનો વખત આવે, જો સીધી રીતે ઉપદેશ કરે તો પોતાનો વાડો મોજો પડી જાય અને જ્યારે વાડો મજબૂત રાખવા જાય, ત્યારે સૂત્રની વ્યાખ્યાનો ફેરફાર કરવોજ જોઈએ, એ જે તરફ અડચણમાંથી એક તરફની મુશ્કેલી તો અવશ્ય લોગવવીજ જોઈએ, એ વાત સ્વાભાવિક છે. દુનિયામાં માનની માશામારી ઓછી હોતી નથી. પોતાનું માન જાળવવાને માટે તેમ દુનિયાનું માન જાળવવાને માટે આત્માની કેટલે દરજ્જે હાનિ થાય છે તે જાન રહેતું નથી. હવે જ્યારે પોતાના વાડામાંથી જુદા પડેલા સાધુ કે શ્રાવકને આહારાદિક આપતાં એકાંત પાપ આ સવાલ ઉપરથી અનેક પ્રશ્નો ઉઠાય કે જેથી અનેક થયો થાપ ઉત્થાપના રચવાનો વખત આવ્યો. એટલેથી નહિ અટકતાં મોટા મોટા પુરોહીની જૂલો ગોતી જેને નિયંત્રતા તરીકે માનીએ તેવા પુરોહી પણ જોડ્યો આગળ ધરી પોતાની ટંગડી ઉંચી રાખવા તેની દરકાર કરી નહિ. તો પછી ઇતર પ્રાણીઓ માટે દયા, દાન કે પુણ્ય નથી એમ જોણતાં આંચકો ખાવાનો હોયજ શાનો ? જે માણસ પોતાના વેગને આગળ દોડાવે છે તેને પાછળનું જાન રહેતું નથી, પણ વાક્ય કાઢ્યા પહેલાં એવો વિચાર ઉદ્ભવવો જોઈએ કે—આ મારા વાક્યને ધક્કો તો નહિ લાગે કે ? એ પહેલો વિચાર કરીને પછી વાક્ય કાઢનારાને આ ભવ અને પર ભવ ઉભયપક્ષે ગુણ થવા સંભવ છે. એટલે પણ વિચાર લાભ્યા વિના ભગવંતના સ્વીકારેલા પડિમાધારી શ્રાવકને દાન દેવાથી શું ફળ ? આનો ઉત્તર દેતાં પોતાનો પણ મોજો પડવાના ભયથી પોતાના મનની મજબૂતીને માટે એકાંત પાપ કહેવા સિવાય બીજો એકે ઉપાય નથી. અને તે વચનને મજબૂત કરવાને માટે અનેક કુમુક્તિઓ ઉભી કરી છેવટે એમ કહેવું પડ્યું કે—પડિમાધારી શ્રાવકની પડિમા પૂરી થયે તે પાછો સંસારમાં એટલે ગૃહવાસમાં આવે ત્યારે પાછો તમામ સંસાર લોગવે ત્યારે પડિમાપટ્ટામાં દાતારના અક્ષથી જે ચરીર પુટ થયેતું હોય તેના પરિણામ ગૃહવાસમાં લે તેથી દાતારને પુણ્ય કે નિર્જરા ક્યાંથી થાય, માટે અમે પાપ માનીએ છીએ. આવી માન્યતાવાળાને તેવાજ પ્રશ્નનો ઉત્તર નહિ પણ સ્વલ્પ ભાગથી ઉત્તર દેવો જોઈએ.

જેમ પડિમાધારી શ્રાવકને અમુક મુદત સુધી પડિમા હોય છે પણ એવો એક પણ દાખલો સૂચના નહિ નીકળે કે—અમુક શ્રાવક પડિમા પૂરી

થયે ઘરે જઈ જોકે, પણ સૂત્રમાં આવેલા તમામ પડિમાધારી છેાટે પડિમા પૂરી થયે સંચારા કર્યાનો અધિકાર સૂત્રમાં મોજુદ છે.

પ્રશ્ન ૬૨—આવકને પડિમા આદરવાનો કાળ જન્ય ૧-૨-૩ દિવસનો અને ઉત્કૃષ્ટ જેટલામી પડિમા હોય તેટલા માસનો કહ્યો તેનું શું કારણ ? શું એક, બે, ત્રણ દિવસની પડિમા આદરી પાછા ઘરમાં આવે કે કેમ ?

ઉત્તર—સૂત્રનો ન્યાય જોતાં પડિમાધારી આવક પડિમા પૂરી થયે ઘરમાં આવવાનો સંભવ નથી. જન્ય અથવા ઉત્કૃષ્ટ જે કાળ બાંધ્યો છે તે આઉખાની હદને માટે બાંધ્યો હોય એમ જણાય છે. એટલે કોઇ આવકને પોતાના આયુષ્યની હદ માત્ર ૩ દિવસની અદરનીજ જણાય તો તે આવક તેટલી હદની પડિમા આદરી સંચારા કરી પડિમામાં પોતાનું મૃત્યુ ઇચ્છે. તેમજ જેટલી હદનું આયુષ્યનું જ્ઞાન થાય તેટલી હદમાંની પડિમા અંગીકાર કરી નિશ્ચિત્યારપણે આવક મર્મનું સૂત્રોક્ત રીતે પાલન કરી આરાધકપણે કાળ કરે એમ જણાય છે. પણ પાછા ઘરમાં આવે નહિ. ઉપાસક દયાંત્ર સૂત્રમાં કહેલા પડિમાધારી આવકોનું તો એ પ્રમાણે જણાય છે.—કદાપિ કોઇને આયુષ્યની હદ ન જણાય અને પડિમા અંગીકાર કરે તો તેની છેવટની પડિમા પૂરી થયે સાધુપણું ધારણુ કરે. એટલે કોઇ કોઇ સાધુ-ધર્મનો અભ્યાસ (મહાવરો) પાડવાને માટે પણ પડિમા અંગીકાર કરી અભ્યાસ કરે અને પછી સાધુપણું અંગીકાર કરે, એમ પણ બને ખરું. અર્થાત્ પડિમા આદરેલ આવક કાં તો પડિમામંજ સંચારા કરી કાળ કરે અને કાંતો પડિમામંથી દીક્ષા લે. પણ પાછા સંસારમાં (મુહવાસમાં) આવવાનો સંભવ નથી.

પ્રશ્ન ૬૩—પડિમાધારી આવક અગ્નારમી પડિમા આદરી સાધુ માફક ઉત્કૃષ્ટ અગ્નાર માસ વિચરી પાછા સંસારમાં આવી મુદ્દરધામ લોભવે કે નહિ ? તેનો ખુલાસો સૂત્રમાં નથી, તો કોઇ અંધાદિકથી ખુલાસો મળે તેમ છે ?

ઉત્તર—હા, સાંભળો—અગ્નારયક નિર્મુક્તિમા કષ્ટુ છે કે-કેટલાક આવકોતો અંતર્મુદ્ધર્ત પછી કેટલાક યાવત્ અગ્નાર માસ (પછી પડિમા પૂરી કરીને યા પરિમામાં રહીને) કાં તો સલેખણા કરીને સંચારા કરે યા દીક્ષા લે. પણ ઘરમાં ન આવે કેમકે ઘરમાં આવે તો લોકમા નેન માર્ગની લગુના થાય અને પોતાની નિંદા થાય અને લોકો કહે કે હવે કરણી કરતાં થાડી

તરફનો કેટલો જેરલામ થયો કે જ્યારે બાવી સંજડ માન્યતા થઈ ત્યારે ઉપદેશ પણ તેવોજ કરવો પડે, ત્યારે સૂત્ર સંબંધી પણ જે જે રસો દયા, દાન ને પુણ્યની વ્યાખ્યા આવે ત્યાં પોતાને આંચકો ખાવાનો વખત આવે, એ સીધી રીતે ઉપદેશ કરે તો પોતાનો વાડો મોળો પડી જાય અને જ્યારે વાડો મજબૂત રાખવા જાય, ત્યારે સૂત્રની વ્યાખ્યાનો ફેરફાર કરવોજ જોઈએ, એ જે તરફ અડચણમાંથી એક તરફની મુશ્કેલી તો અવરજ સોમવરીજ જોઈએ, એ ચાલ સ્વાભાવિક છે. દુનિયામાં માનવી મારામારી જોઈ જોઈ જાય નથી. પોતાનું માન જાળવવાને માટે તેમ કુંવર વાનું માન જાળવવાને માટે આત્માની કેટલે દરજ્જે હાનિ થાય છે તે જાન રહેતું નથી. હવે જ્યારે પોતાના વાડામાંથી ભુલ પડેલા સાધુ કે અધ્યક્ષના દારાદરિકા આપણાં એકાંત પાપ આ સવાલ ઉપરથી અનેક પ્રશ્નો ઉઠાડે કે જેથી અનેક પ્રશ્નો થાય ઉત્થાપના રચવાનો વખત આવ્યો. એટલેથી નહિ જગતમાં મોટા મોટા પુરોનોની ભૂલો જોતી જેને નિષંકા તરીકે માનીએ તેમ પુરોનોની પણ જોડ્યો જાગળ પરી પોતાની દગલી ઉઠી જવા તોની દરખાસ્ત કરી નહિ તો પછી ઇતર પ્રાણીઓ માટે દયા, જન કે પુણ્ય નથી એમ જિલ્લામાં આંચકો ખાવાનો હોવાજ શાનો ? જે માનુષ્ય પોતાના વેપને જાગળ રોકાયે છે તેને પાછાનું જાન રહેતું નથી, પણ જાગળ રોકવા પહેલાં એવો વિચાર ઉદ્ભવ્યો જોઈએ કે—આ મારા વાગવને પકડે તો નહિ જાને કે ? એ પકડેલા વિચાર કરીને પછી વાગવ મન જાગવે આ જાગ અને પર જાગ ઉત્થાપણે થયું થયા સંભળ છે. એટલે જુદા વિચાર જાળ્યા વિના જાગવંતના સીકરેલા પડિમાધારી માણસને જાન રોકવા છુ ફક્ત જાના ઉતર દેવાં પોતાનો પક્ષ મોળો પડવાના ભરપી પોતાના માનની મજબૂતીને માટે એકાંત પાપ કરેલા ત્રિરાવ બીજે એકે દેવતા નથી. અને તે વચનને મજબૂત કરવાને માટે અનેક પુનુજિમો જન્મે કરે કરે એક કરે પાપ કે—પડિમાધારી માણસની પડિમા પૂરી કરે તે પછે જ જાગવા જોડે નુકસાનમા આવે ત્યારે પાડો તમામ જ જાગ દેવતા ત્યજે પડિમાધારીમાં જાગવંત અત્યંત જે ચીર પુર કરે કે જેને પડિમા નુકસાનમાં છે તેવી જાગરને પુણ્ય કે જાન જાગ દેવતા જોડે જાન પાપ માનવે જીવે. આવી માનવતાવ જાન દેવતા મજબૂત ઉતર નહિ પણ જાગ આવાની ઉતર દેવાં જોડે.

જેન પડિમાધારી જાગવંતે અનુક નુક પુરી પડિમા હાલ ન પડે એને એક જુદા જાગ દેવતા નહિ જોડે કે—અનુક જાગ પડિમા હાલ

યથે વરે જઈ જોકે પશુ સૂત્રમાં આવેલા તમામ પડિમાધારી છેતે પડિમા પૂરી થયે સંચારા કર્યાના અધિકાર સૂત્રમાં મોજુદ છે.

પ્રશ્ન ૬૨—આવકને પડિમા આદરવાનો કાળ જન્ય ૧-૨-૩ દિવસનો અને ઉત્કૃષ્ટો જેટલામી પડિમા હોય તેટલા માસનો કલો તેનું શું કારણ ? શું જોકે, જે, ત્રણ દિવસની પડિમા આદરી પાછા ઘરમાં આવે કે કેમ ?

ઉત્તર—સૂત્રનો ન્યાય જોતાં પડિમાધારી આવક પડિમા પૂરી થયે ઘરમાં આવવાનો સંભવ નથી. જન્ય અથવા ઉત્કૃષ્ટ ને કાળ જાણ્યો છે તે જાહેરાતી હદને માટે જાણ્યો હોય જોમ જણાય છે. જેટલે કોઈ આવકને પોતાના આયુષ્યની હદ માત્ર ૩ દિવસની અંદરનીજ જણાય તો તે આવક તેટલી હદની પડિમા આદરી સંચારો કરી પડિમામાં પોતાનું મૃત્યુ ઇચ્છે. તેમજ જેટલી હદનું આયુષ્યનું જ્ઞાન થાય તેટલી હદમાંની પડિમા અંગીકાર કરી નિરાતિચારણે આવક ધર્મનું સૂત્રોક્ત રીતે પાલન કરી આરામકપણે કાળ કરે જોમ જણાય છે. પણ પાછો ઘરમાં આવે નહિ. ઉપાસક દયાંગ સૂત્રમાં કહેલા પડિમાધારી આવકોનું તો એ પ્રમાણે જણાય છે.—કદાપિ કોઈને આયુષ્યની હદ ન જણાય અને પડિમા અંગીકાર કરે તો તેની છેવટની પડિમા પૂરી થયે સાધુપણું ધારણ કરે. જેટલે કોઈ કોઈ સાધુ-ધર્મનો અભ્યાસ (મદાવરો) પાડવાને માટે પણ પડિમા અંગીકાર કરી અજમાયશ કરે અને પછી સાધુપણું અંગીકાર કરે, જોમ પણ અને ખરું. અર્થાત્ પડિમા આદરેલ આવક કાં તો પડિમામાંજ સંચારો કરી કાળ કરે અને કાંતો પડિમામાંથી રીક્ષા લે, પણ પાછો સંચારમાં (ગૃહવાસમાં) આવવાનો સંભવ નથી.

પ્રશ્ન ૬૩—પડિમાધારી આવક અંગરમી પડિમા આદરી સાધુ માફક ઉત્કૃષ્ટ અગ્યાર માસ વિચરી પાછો સંચારમાં આવી ગૃહસ્થાશ્રમ જોગવે કે નહિ ? તેનો ખુલાસો સૂત્રમાં નથી, તો કોઈ જાંઘાદિકથી ખુલાસો મળે તેમ છે ?

ઉત્તર—હા, સંભવો—આવકનું નિયુક્તિમાં કઈ છે કે-કેટલાક આવકનો અંતર્મુદૂર્વ પછી કેટલાક થાયત્ અગ્યાર માસ (પછી પડિમા પૂરી કરીને યા પરિમામાં રહીને) કાં તો સલેખણા કરીને સંચારો કરે યા રીક્ષા લે. પણ ઘરમાં ન આવે કેમકે ઘરમાં આવે તો લોકમાં જીન માર્ગની લપુતા થાય અને પોતાની નિંદા થાય અને લોકો કહે કે હવે કચ્છી કરતાં યાદી

થયે ધરે જઇ બેઠાં પણ સૂત્રમાં ચાલેલાં તમમ પડિમાધારી ઉપરે પડિમા પૂરી થયે સંધારા કર્યાના અધિકાર સૂત્રમાં મોજુદ છે.

પ્રશ્ન ૬૨—આવકને પડિમા આદરવાનો કાળ જનન્ય ૧-૨-૩ દિવસનો અને ઉત્કૃષ્ટો જેટલાની પડિમા હોય તેટલા માસનો કહ્યો તેનું શું કારણ ? શું એક, બે, ત્રણ દિવસની પડિમા આદરી પાછા ધરમાં આવે કે કેમ ?

ઉત્તર—સૂત્રનો ન્યાય જોતાં પડિમાધારી આવક પડિમા પૂરી થયે ધરમાં આવવાનો સંભવ નથી. જનન્ય અથવા ઉત્કૃષ્ટ જે કાળ બાંધ્યો છે તે આઉખાની દહને માટે બાંધ્યો હોય એમ જણાય છે. એટલે કોઇ આવકને પોતાના આયુષ્યની દહ માત્ર ૩ દિવસની અંદરનીજ જણાય તો તે આવક તેટલી દહની પડિમા આદરી સંધારો કરી પડિમામાં પોતાનું મૃત્યુ ઇચ્છે. તેમજ જેટલી દહનું આયુષ્યનું જ્ઞાન થાય તેટલી દહમાંની પડિમા અંગીકાર કરી નિરવિચારપણે આવક ધર્મનું સૂત્રોક્ત રીતે પાલન કરી આરાધકપણે કાળ કરે એમ જણાય છે. પણ પાછો ધરમાં આવે નહિ. ઉપાસક દશાંગ સૂત્રમાં કહેલા પડિમાધારી આવકોનું તો એ પ્રમાણે જણાય છે.—કદાપિ કોઇને આયુષ્યની દહ ન જણાય અને પડિમા અંગીકાર કરે તો તેની ઉપરની પડિમા પૂરી થયે સાધુપણું ધારણ કરે. એટલે કોઇ કોઇ સાધુ-ધર્મનો અભ્યાસ (મહાવરો) પાડવાને માટે પણ પડિમા અંગીકાર કરી અજમાયશ કરે અને પછી સાધુપણું અંગીકાર કરે, એમ પણ બને ખરું. અર્થાત્ પડિમા આદરેલ આવક કાં તો પડિમામાંજ સંધારો કરી કાળ કરે અને કોટિ પડિમામાંથી દીક્ષા લે. પણ પાછો સંસારમાં (ગૃહવાસમાં) આવવાનો સંભવ નથી.

પ્રશ્ન ૬૩—પડિમાધારી આવક અગ્નાયની પડિમા આદરી સાધુ માફક ઉત્કૃષ્ટ અગ્નિયાર માસ વિચરી પાછો સંસારમાં આવી ગૃહસ્થાશ્રમ લોગવે ॥ નહિ ? તેનો ખુલાસો સૂત્રમાં નથી, તો કોઇ અધિકારી ખુલાસો મળે તેમ છે ?

ઉત્તર—હા, સંભળો—આવરથક નિયુક્તિમાં કહ્યું છે કે—કેટલાક આવકતો અત્યંતુદૂર્વ પછી કેટલાક વાવત્ અગ્નિયાર માસ (પછી પડિમા પૂરી કરીને યા પડિમામાં રહીને) કાં તો સલેખણા કરીને સંધારો કરે યા દીક્ષા લે. પણ ધરમાં ન આવે કેમકે ધરમાં આવે તો લોકમાં નીન માર્ગની લગુતા થાય અને પોતાની નિંદા થાય અને લોકો કહે કે હવે કરળી કરતાં યાદી

તરફનો કેટલો ગેરલાભ થયો કે જ્યારે આવી સજડ માન્યતા થઈ. ત્યારે ઉપદેશ પણ તેવોજ કરવો પડે, ત્યારે સૂત્ર સંબંધી પણ જે જે સ્થિતિ દયા, દાન ને પુણ્યની વ્યાખ્યા આવે ત્યાં પોતાને આંચકો ખાવાનો વખત આવે, ભે સીધી રીતે ઉપદેશ કરે તો પોતાનો વાડો મોળો પડી જાય અને જ્યારે વાડો મજબૂત રાખવા જાય, ત્યારે સૂત્રની વ્યાખ્યાનો ફેરફાર કરવોજ નોડે, એ જે તરફ અડચણમાંથી એક તરફની મુસીબત તે અવશ્ય લોગવવીજ નોડે, એ વાત સ્વાભાવિક છે. દુનિયામાં માનની આશામરી એાછી હોતી નથી. પોતાનું માન ભગવવાને માટે તેમ કુલિયાનું માન મેળવવાને માટે આત્માની કેટલે દરજ્જે હાનિ યાચ છે તે ભાવ રહેતું નથી. હવે જ્યારે પોતાના વાડામાંથી ભુલ પડેલા સાધુ કે માનને આહારાદિક આપતાં એકાંત પાપ. આ સવાલ ઉપરથી અનેક પ્રશ્નો ઉઠાય કે જેથી અનેક થયો થાય ઉત્પાપના રચવાનો વખત આવ્યો. એટલે નહિ જટકતાં મોટા મોટા પુરોહીની ભૂલો ગોતી જેને નિયંત્રતા તરીકે જ નીચે તેવા પુરોહીની પણ જોડ્યો આગળ થરી પોતાની ટંગડી ઉઠે રાખવા તેની દરકાર કરી નહિ. તો પછી ઇતર પ્રાણીઓ માટે દયા, દાન કે પુણ્ય નથી એમ જોતતાં આંચકો ખાવાનો હોયજ શાનો ? જે માણસ પોતાના વેમને આગળ દોડાવે છે તેને પાછળનું જાન રહેતું નથી, પણ વાડવ કાઢવા પડેલા એવો વિચાર ઉદ્ભવે નોડે કે—આ મારા વાડવ ને ધક્કો તો નહિ લાગે કે ? એ પડેલો વિચાર કરીને પછી વાડવ કાઢવાને આ જાવ અને પર જાવ ઉભયપક્ષે શુભ થવા સંભવ છે. એટલે પણ વિચાર લાખ્યા વિના ભગવંતના સ્વીકારેલા પડિમાધારી આવડને જાન દેવાય. શું જાન ? આનો ઉત્તર દેતાં પોતાનો પક્ષ મોળો પડવાના ભયથી પોતાના મનની મજબૂતીને માટે એકાંત પાપ કહેવા સિવાય બીજો જોડે ઉપાય નથી. અને તે વચનને મજબૂત કરવાને માટે અનેક કુમુજિઓ લઈ કરી છે. એમ કહેવું પડ્યું કે—પડિમાધારી આવડની પડિમા પૂરી થયે તે પાડો સંસારમાં એટલે મૃદવાસમાં આવે ત્યારે પાડો તમાવ સંકાર દોડવે ત્યારે પડિમાપદ્ધતમાં દાનારના અત્તથી જે થયીર પડે રહેતું દોષ તેના પરિભ્રમ મૃદવાસમાં લે તેથી દાનારને પુણ્ય કે નિર્જલ ક્યાંથી થય, માટે અમે પાપ માનીએ છીએ. આવી માન્યતાઓ તેજ પ્રકારેના ઉત્તર નહિ પણ સરલ ભાષાથી ઉત્તર દેવો નોડે.

એમ પડિમાધારી આવડને અમુક મુત્ત મુત્તી પડિમા હોય છે એ એક એક પણ દાખલો સૂચક નહિ નીકળે કે—અમુક આવડ પડિમા કહી

થયે ઘરે જઇ બેઠા. પણ સૂત્રમાં આવેલા તમામ પડિમાધારી છેવટે પડિમા પૂરી થયે સંસારા કર્માનો અધિકાર સૂત્રમાં મોખ્ખા છે.

પ્રશ્ન ૬૨—આવકને પડિમા આદરવાનો કાગ જવન્ય ૧-૨-૩ દિવસનો અને ઉત્કૃષ્ટ જેટલાની પડિમા હોય તેટલા માસનો કહ્યો તેનું શું કારણ ? શું એક, બે, ત્રણ દિવસની પડિમા આદરી પાછા ઘરમાં આવે કે કેમ ?

ઉત્તર—સૂત્રનો ન્યાય ભેગાં પડિમાધારી આવક પડિમા પૂરી થયે ઘરમાં આવવાનો સંભવ નથી. જવન્ય અથવા ઉત્કૃષ્ટ જે કાગ બાંધ્યો છે તે બાંધખાની હદને માટે બાંધ્યો હોય એમ જણાય છે. એટલે કોઇ આવકને પોતાના આયુષ્યની હદ માત્ર ૩ દિવસની અંદરનીજ જણાય તો તે આવક તેટલી હદની પડિમા આદરી સંસારો કરી પડિમામાં પોતાનું મૃત્યુ ઇચ્છે. તેમજ જેટલી હદનું આયુષ્યનું જ્ઞાન થાય તેટલી હદમાંની પડિમા અંગીકાર કરી નિરવિચારપણે આવક ધર્મનું સૂત્રોક્ત રીતે પાલન કરી આરાધકપણે કાગ કરે એમ જણાય છે. પણ પાછો ઘરમાં આવે નહિ. ઉપાસક દયામ સૂત્રમાં કહેલા પડિમાધારી આવકોનું તો એ પ્રમાણે જણાય છે.—કદપિ કોઇને આયુષ્યની હદ ન જણાય અને પડિમા અંગીકાર કરે તો તેની છેવટની પડિમા પૂરી થયે સાધુપણું ધારણ કરે. એટલે કોઇ કોઇ સાધુ-ધર્મનો અભ્યાસ (મહાવરો) પાડવાને માટે પણ પડિમા અંગીકાર કરી અજમાયશ કરે અને પછી સાધુપણું અંગીકાર કરે, એમ પણ બને ખરું. અર્થાત્ પડિમા આદરેલ આવક કાં તો પડિમામંજ સંસારો કરી કાગ કરે અને કાંતો પડિમામાંથી દીક્ષા લે. પણ પાછો સંસારમાં (ગૃહવાસમાં) આવવાનો સંભવ નથી.

પ્રશ્ન ૬૩—પડિમાધારી આવક અગ્નારમી પડિમા આદરી સાધુ માર્ગ ઉત્કૃષ્ટ અગ્નાર માસ વિચરી પાછો સંસારમાં આવી ગૃહસ્થાશ્રમ લેખે કે નહિ ? તેનો ખુલાસો સૂત્રમાં નથી, તો કોઇ અધિકારીનો ખુલાસો મળે તેમ છે ?

ઉત્તર—હા, સાંભળે-આવશ્યક નિયુક્તિમાં કહ્યું છે કે-જેટલા આવકોનો અંતર્મુદ્ધર્ત્ પછી કેટલાક વાવત્ અગ્નાર માસ (પછી પડિમા પૂરી કરીને થા પડિમામાં સ્થીને) કાં તો સલેખણ કરીને સંસારો કરે થા દીક્ષા લે. પણ ઘરમાં ન આવે કેમકે ઘરમાં આવે તો લોકમાં જેન માર્ગની લડુપ માય અને પોતાની નિદા થાય અને લોકો કહે કે દવે કરણી કરતાં દ.પ્ર

ગયા તેથી બ્રહ્મ થઈને ઘરમાં આવી બેઠા. તેટલા વાસ્તે ગૃહમાં ન આવે એમ કહ્યું છે.

પરંતુ માનો કે—કોઈ પડિમાધારી શ્રાવક તેની પડિમા પૂરી થયે પોતે ગૃહવાસમાં આવ્યો તેથી પડિમાને અંગે આદ્યારાદિક વહેરાવનારે તો તેની પ્રતિજ્ઞાને ટેકો આપ્યો તેને પાપ કેવી રીતે લાગ્યું? આદ્યાર લેનાર અને દેનારની એકેકની પાપ ભુદિ નથી, બન્નેની ધર્મ ભુદિ છે, પડિમાના નિર્માદની ભુદિ છે, તેને પાપ કેવી રીતે લાગે? અને એમ જો પાપ લાગતું કહેયો તો સાધુ પણ અ.ઉષ્માની હલ મુખી સંજ્ઞા પામે છે અને તે હલ પૂરી થયે કંઈ કરી દેવમંત્રિને પામે, ત્યાં અમની ને અપચ્ચખાણી થાય અને દેવતા સંબંધી (દેવાંગના પ્રમુખનાં) મુખ ભોમવે. તો સાધુપણમાં તેને આદ્યારાદિકના હાતારને નિર્મારા થઈ કે પાપ થયું? તમારા હિસાબે તો તેને પણ પાપ થતું જોઈએ. તેમજ વગી કોઈ સાધુ પાંચ દસ વરસ દીક્ષા પાત્રી તેના કર્મના ઉદયે તે પડનાઈ થઈ સાધુપણ મૂકી સંસારમાં ગયો તો સધુપણમાં હતો તે વખતના તેના આદ્યારાદિકના હાતારની શી ગતિ થઈ માનો છો? વગી અત્યારે જે હાતાર તમને આદ્યારાદિક દે છે તેને શું નિર્માર કરેલું છે જે આ સાધુ પડનાઈ નહિજ થાય? વગી ઉદયે હ.બદ્ધે દિશાયસાએનો નજરે વરતો થતું વરસ એકાંતવાદીનું સધુપણ જાણે દીક્ષા મૂકી (સાધુપણ મૂકી) દિશાયસાં થયા, તો વર્તમાન કાળે વર્તતા તેજ પશુના સાધુ માટે આવડતે શું એવો નિર્માર થયો છે કે અને કાલ દેવદે આ પડનાઈ નહિ થાય? માટે તમારી યદા પ્રમાણે તો તમારી અડાન, અને તમામ વિશે પણ આસંકાં કહેલી, હશે, જે આપણે આ સાધુને આદ્યાર પાડી વહેરાવવાએ છીએ, પણ જો, તે દિશાયસાએની પેઠે પડના થતે તો આપણે વહેરાવનાર પાપે કદીને દુન્યાજ પડના છીએ, કાલ કેમ ન માને? અર્થાત માનેજ.

અથ ૬૬—ત્યારે કોઈ કહે કે—ના, એમ તો ને હોય, હાતાર તે ૧૨ જ છે વડાનાં છે, માટે હાતારને ના દાનનું કાલ થઈજ મુખ્ય.

જે—તો પડિ પડિમાધારી શ્રાવકને માટે પાંચ એમજ માને, તેને ૫૫ અ.ઉષ્માના હાતાર, પાપ જ હિનેજ આપે છે. અને પડિમાધારી શ્રાવક પણ મુખ્યજ છે, અને પાપે પણ નિર્મારપણે (દિશાયસાએની રીતે દેવતાની ભુદિ સહિત) અમજપણે પાતાની પડિમાને નિર્માર દેવા કહે અને કાલ દેવદેવના કુપ નિર્માર આદ્યારનું ભાવ કદી અડાન કહેતી પ્રતિજ્ઞાને પણ પડેલ્યક છે. તેમાં પણ વિશેષ કરીને

પડિમાધારી શાવકનો અધિકાર સૂત્રમાં સંધારાજ કર્યાનો વાદ્યો છે અને એમ પણ વૃદ્ધવાક્યથી સાંભળીએ છીએ કે પડિમાધારી શાવક કાં તો સંધારો કરે કે કાં તો હીજા લે, તેમ ન કરે તો પડિમા પૂરી થયે આશયક પદ મેળવી પછા ગૃદવાસમાં આવે તો પણ સમલોપાયકની પ્રવજ્જપિના પાલક છે. તેના મનો નિશ્ચિત્યારપણે પાળે છે. ને તે આશયક પણે કાળ કરીને શુદ્ધ દેવગતિને પામે છે. એમ સૂત્રના ન્યાયથી જણાઈ આવે છે. અને સાધુ થઈ પડવાઈ થયેલાની મતિ તો ભગવંતે માડીજ કહી છે. તેમાં પણ ચદાબ્રહ્મ થયેલા અને આજ કાળ સાધુ નથી, ઇત્યાદિક વિપરીત પ્રકૃપણા કરવાવાળા અથવા એ પ્રમાણે જોલવાવાળા તથા તેવી ચદાવાળા, સાધુના દેખી સદા સાધુ શાવકનો નિંદા કરવાવાળા, છુપા પાપનો ચેપ લગાડવાવાળા, દુનિયાના પ્રાણીઓને ચદાબ્રહ્મ કરનારા, ભગવંતની આજ્ઞાના વિશયક એવા, અને તેને આશ્રય આપનારા, પાપ કર્મથી પુદ્ગ થયેલા અધોગતિનાજ અધિકારી છે, એમ સિદ્ધાંત સામી આપે છે. માટે તેવા અદિતકારક મિથ્યાત્વ અને પાપને જગાડવા વાળાના દાનના દાતારીને પાપ થાય એ વાત સ્વાભાવિક છે અને તે સૂત્ર પણ કમૂઝ કરે છે. પણ ભગવંતે પોતે સ્વીકારેલા તેમની આજ્ઞાના આશયક સૂત્ર પ્રમાણે પડિમાના વદન કરનારા એવા શાવકને આહારાદિકના દાતારને તો એકાંત નિર્જશનુંજ દગ ભગવત્યાદિ સૂત્રોથીજ સાબીત થાય છે.

પ્રશ્ન ૬૫.—પૂર્વે પુરુષના સંબંધમાં આવી ગયું છે કે—પુરુષ એ શુભ કર્મના દલ છે અને તથો શાતા વેદનીય આદિ શુભ ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે. તો શાતા વેદનીય તો ભગવતીજના જમા થયે કહેલા દયા જોલથી પ્રાપ્ત થાય છે. અને તે યોગીયો દંડકના જીવો શાતા વેદનીય કર્મ આપે છે. તેમાં નવ પ્રકારના પુરુષનો સંબંધ કેવી રીતે લાગુ પડે ?

ઉત્તર—ભગવતીજમાં કહેલા શાતા વેદનીયની પ્રાપ્તિના જે દશ જોલ છે તેના સમાવેશ નવ પ્રકારના પુરુષમાં થઈ જાય છે. પણ નિર્જશ ને પુરુષ એક માનવાવાળાને પૂછવું કે—નિર્જશથી તો કર્મ જાય, પણ પુરુષથી શું થાય ? તેના જવાબમાં કોઈ એમ કહે કે—પુરુષથી પણ નિર્જશ થાય. સાખ ભગવતીજના ૮ મા શલોકના દ્વાર ઉદ્દેશની, અચનાદિક દાનરૂપ પુરુષથી એકાંત નિર્જશ કહી. તેને પૂછવું કે—પુરુષથી નિર્જશ થઈ પણ મોક્ષ તો થયો નથી, તો પછી દેવાદિક શુભ મતિનો જંધ સાચી થયો ? તે નિર્જશથી થયો કે પુરુષથી ? નિર્જશ તો અશુભ કર્મની થઈ, પણ શુભ કર્મનો જંધ થયો તે નિર્જશનું ફળ નથી, શુભ કર્મનો જંધ તો પુરુષથીજ થાય.

માટે શુભ કર્મમાં શાતાવેદનીયનો બંધ પણ છે, તે શાતાવેદનીય આદિ શુભ પ્રવૃત્તિઓનો બંધ ચોવીશે દેહકમાં થાય છે. માટે આદિયો સવાલ ઉદ્ભવે છે કે—નિર્જરા તો સાધુને દાન દેવાવાળા એકાંત પથે શ્રાવકનેજ દહેલ છે, પરંતુ તે સિવાય ઇતર પ્રાણીઓને માટે સાધુના દાન સંબંધમાં બીજું કશું હોવું જોઈએ તેમજ પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિગલેન્દ્રિય તથા નારકી દેવતાદિક તિર્યચ મનુષ્યોમાં પણ ઘણાં જીવો સાધુને દાન દેતા નથી, તે તેને શાતાવેદનીય આદિ શુભ કર્મનો બંધ કેવી રીતે થતો હશે કે જેથી શુભ ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે? આ સવાલ ઉપર વિચાર કરતાં એમ જણાય છે કે—જેને નિર્જરા, ધર્મ કે પુણ્યની ઓગળાણ નથી, તેનું સ્વરૂપ બહુતા પણ નથી અથવા ધર્મ અને પુણ્યને એકજ નામે ઓળખે છે અને એક નામે પણ બોલાવે છે અને એમજ માને છે કે હરેક પ્રાણીને આપવાથી પુણ્ય થાય છે. એવી વૃત્તિવાળાને સાધુ અગર ગમે તેને દાન દેવાથી પુણ્ય ની ભુદ્ધિ હોવાને લીધે પુણ્યજ થાય. તેમાં સાધુને સુપાત્ર બાળીને આપવાથી ગર્ભિત ભાવે નિર્જરાનો ભેદ સાચે રહેલો હોય છે, તે ફળ બીજાઓને દેતાં થતું નથી. હરેક પ્રાણીને દાન દેવાથી પુણ્ય ફળની ઇચ્છા હોય તેવા ઘડાણુ જીવોને વખતે સાધુને દાન દેવાનો હાલ પણ મળી આવે, એમ આચાર્યશાસ્ત્રિક સૂત્રના પાઠો પરથી જણાઈ આવે છે. એવા દાન પુણ્યના ઘડાણુ જીવોને બીજાઓને દાન દેવાનો અભાવ હોતો નથી, તેથી એમ જણાય છે કે જેનું પાત્ર તેનું પુણ્યફળ પ્રાપ્ત થાય છે. અને તે વાત ન્યાયની અપેક્ષાએ એનાં સાચી પણ હરે છે. કામદા તરીકે—અથ જાતના જંભડા દેવતાનાં નામ પણ પુણ્યના નામેજ ઓગળાય છે અને સોજ જાતના વાલુબ્યંતરમાં આવું પત્રી, પત્રી એ બે જાતના દેવા કદાચ તેના ભેદમાં જંભડા દેવતાનો સમાવેશ થવા સંભવ છે. એટલે અજપુત્રી પાણપુત્રી કદાચ તે અજ, પાણીના દાનરૂપે ઘણેકા પુણ્યનું ફળ જે વાલુબ્યંતરની. જાતિમાં દેવપણે ઉત્પન્ન ઘણેકાને અજ પુત્રી પાણ પુત્રી કદીને ઓગળાવ્યા હોય એમ જણાય છે. અને જંભડા દેવતામાં પણ નવ પ્રકારનાં પુણ્યથી ઉત્પન્ન ઘણેકા હોય એમ તે દેવતાના નામ ઉપરથી અનુમાન થાય છે. એ દાન લૌકિક આથી જણાય છે. લૌકિક દાનથી લૌકિક ફળ મળે તે લૌકિક પુણ્યનું ફળ હોય, અને લૌકિકર નથી લૌકિકર પુણ્યનું ફળ હોય, એમ સૂત્રચર્યનથી સાબીત થાય છે. નુત્રમ. જ્યાં જ્યાં દેહલિક દેવોની પૃથ્થા ઘણે છે, ત્યાં ત્યાં કિંવારના પૂર્વે શુ. અનુલિક દાન લીધાં? તથા મનુષ્ય સંબંધીમાં પણ જપગુણે પૂર્વે કદા પુણ્યનું એ ફળ છે એમ કહેલું છે. માટે દેવજ મનુષ્ય સંબંધીમાં

ગાયોનું જોકે જોડુલ તેના પ્રભાવમાં જ્યાંય જોડુલના પરિવાર પ્રમાણે તેને ત્યાં માણસોની પણ પૂર્ણ સંજ્ઞા હોવી જોઈએ. તો આ બધાને જાત પાણી આદિથી પોષણ કરવાને સૂત્રમાં ખુબી પાઠ છે કે—એવા વૈભવ વાળા ધાવકોને ત્યાં ઘણા વિસ્તારથી આકાર, પાણી આદિ નિર્માણ થાય છે. તો તમારા હિસાબે ઘણાં અસંખ્યની હંમેશના પોષણ વાળા ધાવકને કર્મદાનથી કેવી રીતે બચાવે છે તે જાણીએ તો ખરા ?

પ્રશ્ન ૬૮.—ત્યારે કોઈ કહે કે—અસંખ્યની પોષવાથી કર્મદાન લાગના વિષે તમે શું અર્થ કરો છો ?

ઉત્તર.—પૂરમાં અર્થ કયો દોષ તે પ્રભાવે અમે અર્થ કરીએ છીએ. સાંભળો—ઉપાધક દયાંગ સૂત્રમાં અસંખ્યજીવ : પોષણયાનો અર્થ ટીકાકારે આશ્ચર્યક અર્થે પોષણ નહિ એમ કહ્યું છે. દયા અનુકંપા કે પોષણના વૈભવની ના કદી નથી. તેમજ કોઈ પણ બિશુને દયા અનુકંપાથી દાન દેવાનો નિષેધ કયો નથી, પણ પ્રથમ જાકરજી સૂત્રમાં તો એમ કહ્યું છે કે—કોઈ પણ પ્રાણીને દાન દેતાં વારે, દાનનો વિષનાય કરે તે પ્રભુનો ચોર જાણે એમ કહ્યું છે. ઠાકરાંગણમાં ૧૦ મે ઠાણે ધર્મદાનથી અનુકંપાદાન જુડે કહ્યું છે. એ ઉપરાંત એમ જણાય છે કે—ધર્મદાન તે સુપાત્ર દાન, સાધુ સુનિરાજને આપવાથી અને અનુકંપાદાન તે ગમે તે પ્રાણીને દયા નિર્મિતે (દુઃખિયા હવ ઉપર અનુકંપા આવવાથી) દાન દેવામાં આવે તે અનુકંપાદાન કહેવાય છે. દયા અનુકંપા દયા હવને દુઃખ પીગળી જાય. એવાં નર નારીયો સદાય પુણ્યના કામી, ધર્મના કામી, સ્વર્ગના કામી, મોક્ષના કામી, તેનાજ આકાંક્ષી, તેનાજ પીપાસી હોય છે. તેવાઓને દાન દેવાની જુદી થાય છે અને તેજ પુણ્ય ઉપરાંત

પ્રશ્ન ૭૦.—કેટલાક કહે છે કે—જગવતીજીમાં જગવતે કહ્યું છે કે આ વક પંદર કર્મદાન કરે નહિ. તે ઉપરથી આનંદાદિક ધાવકને જેડાણ કરાય નહિ. તેમ શકડાવ કુંભારને પાંચસો આકડા દયા તો નીસાડા પણ થાય નહિ, એમ કેટલાકનું કહેવું થય છે. અને કેટલાક પણ કહે છે કે જેને જેનો ધંધો હોય તે વરજીને જાણીનાં કર્મદાન વક ત્યાગ કરે, અને ચાલતા ધંધાની મર્યાદા કરે, ઉપસંતનો ત્યાગ ને અભિપ્રાયમાનો કયો ન્યાયવાળો જણાય ?

ઉત્તર—પહેલા અભિપ્રાય ઉપર વિચાર કરનાં તેમાં વાંધા થતું છે છે. જેને જેડનો ધંધો હોય અને તેનાજ ઉપર આશ્રયિકા ચાલતી હોય, તે સિવાય બીજું સાધન નહિ તો તેનાથી શું જત ન અદર્યા? તેમજ જેને માત્ર અશીશુનોજ વેપાર હોય અને તેનાથીજ તેની આશ્રયિકા ચાલતી હોય તો તેને જત આદરવાં હોય તો શી રીતે કરે? તેમજ ધી, તેલ તથા ઠાલા કપાસના વેપારીને તે વેપાર સિવાય બીજા વેપારનું સાધન નથી તો તેને જત શી રીતે આદરવાં? એમ તો હોય નહિ કે ધનવંતજ જત આદરી શકે અને નિર્ધનને અ.શ.વિકાનો વાંધો આવતો હોય તો જત આદરી શકે નહિ, એમ તો બને નહિ. પણ બીજા અભિપ્રાય પ્રમાણે આશ્રયિકાની છૂટ રાખી તેની મરમદ કરી બાકીનાં કર્મીદાનનો ત્યાગ કરે. અને જે કર્મીદાન ઉપર આશ્રયિકા હોય તેની મરમદ કરે એટલે તે પણ જતમાં આવીજ જાય.

પ્રશ્ન ૭૧.—કેટલાક કહે છે કે—કર્મીદાન એટલે ઘણાં કર્મને આવવાનો પ્રવાહ. એવું કર્મ આવક કેમ કરે? એટલે ભગવતીજીમાં કહ્યા પ્રમાણે અસંજતીને આપવાનું પાપ અને પંદર માંહેલું કર્મીદાન આવક કરે નહિ.

ઉત્તર—ઘણાં કર્મનો આવવાનો પ્રવાહ એવું કર્મ એવું કામ આવક કરેજ નહિ, એ વાત કબૂલ છે, પણ અહિંયાં એક સવાલ ઉત્તર થાય છે કે—આનંદાદિ દશ આવક તથા તુંગીપાનમરીના આવક એ બધા ભારે જતના અંગીકાર કરેલા આવક તો છે ખરા કે? જો તે આવક છે તો તે હમેશાં કેટલા-અસંજતીનું પોષણ કરે છે? બાર જતધારી શ્રમજીવાસક અસંજતીને પોષી એકાંતવાદીઓની માન્યતા પ્રમાણે એકાંતપાપ અને પંદરમું કર્મીદાન શા માટે અંગીકાર કરતા હશે? તેઓની માન્યતા પ્રમાણે તો આવકપણાનો નાશ થયો જોઇએ. એવું કૃત્ય સૂત્રમાં દ્રાખલ થયેલા આવકો કેમ અંગીકાર કરે? માટે એ માન્યતા તદ્દન સૂત્રવિરૂદ્ધ જણાય છે.

સૂત્રના ન્યાય પ્રમાણે ખરી વાત તો એ જણાય છે કે—પેતાનો વૈભવ, પેતાને આશ્રયે રહેલ, અને અનુકંપા નિમિત્તે આવક ગમે તેવા પ્રાણીનું પોષણ કરે તેથી એકાંતપાપ અને કર્મીદાનનું સેવન થતું હોય એમ જણાતું નથી. એકાંતપાપ તો તથાકુપના અસંજતી અમનીને આપવાથી કહેલ છે; અને પંદરમું કર્મીદાન તો વેપાર અર્થે હિંસક જીવોને પોષી તેના ઉપર આશ્રયિકા ચલાવે તે આથી કહ્યું છે. જો એમ ન હોય તો આવકને ઘરે હબરો દેરા, પશુઓ હોય તેના માટે વજકર્મ કેમ નહિ થતું હોય? પાંચસે ગાકાં શું કામમાં આવતાં હશે પાંચસે? હવે

જમીન મોકળી રાખવાનું કહેનારાના જામિયાન પ્રમાણે એટલી જમીનનો ખડ ચારો કે કાદનું કાપવું થતું હશે કે કેમ ? જો થતું હોય તો વનકર્મ, બીજું કર્મદાન ગણાય કે નહિ ?—તેમજ હજારો ગાયો, બેસો ને બકરાનું ઘી થતું હશે તે ધીનું શું થતું હશે ? જો તે વેચતા હોય તો “રસવાલિજ્ય” કર્મદાનમાં ગણાય કે નહિ ? ને જો ગણાય તો તે વેપારની છૂટ કેવી રીતે રાખી છે ? તે સૂતપાણી જણાયે ? કદાપિ કોઈ એમ કહે કે—ના, ના. રસનો વેપાર (રસવાલિજ્ય) બીજકુલ કરે નહીં. તો એટલાં પશુઓના ધીનું શું થતું હશે ? જો કોઈ એમ કહે કે—રૂપ ઢોરોને પાછું દે. વાહ !! આતું ખોલનારની ઉદારતા તો ઘણીજ ગણાય, પણ તે શા ખાતે પાછું દેવા હશે ? દયા નિમિત્તે કે નાખી દેવા નિમિત્તે ? દયા નિમિત્તે કોઈ કહે તો તેથી પુણ્ય માનયો કે પાપ માનયો ? અને તમારી ઘડા પ્રમાણે પત્તરમાં કર્મદાનનું શું પાશ્યો ? જો નાખી દેવા નિમિત્તે કોઈ કહે તો તે ધાવકને યોગ્ય દાંડ નહોતી કે નાખી દેવા નિમિત્તે રૂપ ઢોરોને પાછું દે.

માત્ર રસવાલિજ્યનું કર્મદાન ન લગાડવા કદાપિ કોઈ આડી અવગી ભાષા બોલે, પણ અસંજતીને પોરવાનું તો કષ્ટ કરવુંજ પડ્યું. માટે એમ માનો કે ધાવકને જાગે રહેલાં કર્મદાનનો ત્યાગ થતો નથી તેટલો આગાર રાખીને ઉપસાંતનો ત્યાગ એ વાત ન્યાયપૂર્વક ગણાય છે.

આનો પરિવાર્થ એ છે કે—આ વૈભવ ધાવક ધર્મ પ્રાપ્ત થયા પછીને નથી, પણ ધાવકનું અંગીકાર કર્યા પહેલાંનો એટલો ધર્મ પામ્યા પહેલાંનો હોય છે. તે વૈભવને મનમાં મળી એટલે તેનો આગાર રાખી ઉપસાંતનો ત્યાગ કરે. આ ભાગ્યમાં અનેક રેતુઓ રહેલા હોય એમ ગણાય છે. તરફ કાળે ક્ષીમંત લોકો પશુઓનું વિશેષ પ્રતિપાદન કરતા હોય એમ ગણાય છે. બીજો મુખ્ય રેતુ એ પણ ગણાય છે કે—પાવડોમાં એવા પ્રાણો વૈભવ હોતા કે જેને લઈને સેંકડો હજારો સાધુ આર્યાના સમુદાયના આગમન હોવા છતાં આદાર, પાણી, વસ્ત્ર, પાત્રાદિ ભેગા પામી નિર્દોષ મરી જાય એવા વૈભવવાળા ધાવડો હતા તો સેંકડો હજારો સાધુઓનો મુખે-મિલે થતો વગેરે ગર્ભિત અનેક રેતુ હોવા એટલે.

પ્રશ્ન ૭૨—તે વૈભવ પરિમદમાં તો ખરું !! કે દુઃખમાં
તો દુઃખદાયી દહ્યો છે. છાંડવા યોગ્ય છે, તો પત્રે તે દેશ દેશ

ઉત્તર—ધાવક ધર્મ પામ્યા પછી તે દેશ દેશમાં
સાધુપણ અંગીકાર કરવા ચાલિયાન નથી, જો દુઃખદાયી દેશ
ધર્મ પાળવાવાળો જો વૈભવ પોતેને મુખે-મિલે રેતુમદન

કરવાનો તેને અધિકાર છે. જો કે તેમાં મૂર્છાંય નહિ. જેમકે—“ સમકિત દષ્ટિ જીવડો, કરે કુદુંબ પ્રતિપાલ; અંતર્ગત ન્યારો રહે, જ્યું ધાવ ખિલાવે બાલ. ” તે ન્યાયે તથા હમેશાં શ્રાવકની ભાવના ઠાણાંગણમાં કદા પ્રમાણે જ વર્ત્યા કરે કે—“ આરંભ પરિચ્છે તણ કરી, શુદ્ધ સમકિત ત્રત ધાર; અંત સમય આલોચણ, કરે સંચારો સાર. ” એટલે સાધુપણની અથવા સમકિતાદિ શુદ્ધ નિર્મળ કરવાની એટલે પડિમા અંગીકાર કરી આલોચના સહિત અણુઅણુ-સંચારો કરવાની ભાવનામાંજ પોતાનો આત્મા રચ્યા કરે તેને કર્મનો ચીકાસવાળો લેપ લાગતો નથી.

પ્રશ્ન ૭૩—પરિચ્છથી પુણ્યપ્રકૃતિ થાય કે નહિ ?

ઉત્તર—સંસારાશ્રિત વિષય હેતુક પરિચ્છ તે તો હુંઃખકાંચીજ છે. તેથી સંસારનૃદિ થાય. પણ કોઇ કાર્ય પરત્વે પુણ્ય હેતુક તથા નિર્જરા હેતુક પણામાં પણ ગમેધ્યા છે. જેમ કોઇને જગ્યારૂપ પરિચ્છ છે. તે પોતાના સંગ્રામીને રહેવા માટે આપે તો તેમાં સંસારી ફળને પામે. અને તેજ જગ્યા જનુકંપાએ કોઇ હુંખી પ્રાણીને આપી તે પુણ્ય હેતુક છે. અને તેજ જગ્યા સાધુ મુનિશજને રહેવા વાસ્તે આપે તો નિર્જરાનો હેતુ છે. એ ત્રણેને આપવાથી પરિચ્છપણું ટળ્યું નથી, પણ જેવું કારણ, તેવા કાર્યની પ્રિદિ કાચ અર્થાત્ તેવા ફળની પ્રાપ્તિ થાય.

પૂર્વે કહેલો શ્રાવકનો વેશજ, તેમાં પણ આ ઉપર કહેલા ત્રણે હેતુ રહ્યા છે. શ્રાવકના વેશજમા કેટલાક પરિચ્છમાં ગણાતા પદાર્થોના બહુ વિચાર કરનાં અનેક વિચરણ થાય. પણ તેમાં સાર રહસ્ય એટલેજાજ છે કે—જે શ્રાવકના ભાષણના ભાગ સમજીને મધાર્થપણે ચર્ચિત્વ, પ્રરૂપણ, તે સમજીત જગ્યા પ્રુદિનો હેતુ છે.

પ્રશ્ન ૭૪—કેવલ તિદ્ધતા જીવ વિના, સર્વ જીવને પુણ્ય પાપ બને છે, તે કોઈ જીવ પુણ્યવત કદા છે અને કોઈ જીવ પાપવત કદા છે તે કેમ ?

ઉત્તર—જે પૂર્વે કહેલા આકારને કદાને, જ્યારે જેને જેટલી અધિકારી રીત તેને તે મુજબની કદીએ અને ન્યૂનતાને યોગ્યપણે કરીએ. જ્યારે જીવને જીવ કર્મનો ઉદય થયો હોય, અને અગુણ કર્મનો ઉદય આપ દેવ, ત્યારે તેના પ્રત્યક્ષી ત્રિ પામે તે પુણ્યવાન કદીએ. જાણી જ્યારે જીવને કર્મનો ઉદય થયો હોય, અને ગુણ કર્મનો ઉદય આપ દોષ ત્યારે તેના પ્રત્યક્ષી ત્રિ પામે તે પાપમા કદીએ. જ્યારે પુણ્ય પાપ બેઉ દેવ રીત, ત્યારે તેજ પામે. શ્રી ઉત્તરગોવિંદ મુનિના કોઈલીશમા અધ્યવનમાં

કહું છે કે—દુરિહંસવેગળવ પુણ્યતાવં એટલે જ્યારે જીવને મોક્ષપ્રાપ્તિ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે પુણ્ય અને પાપ બન્નેનો સાથે હાથ કરે છે. પણ જ્યાં સુધી જીવ સંસારમિત હોય—સકાપાથી હોય ત્યાં સુધી સમયે સમયે પુણ્ય પાપ બેડ બાંધે છે, પણ એવો જીવ હજી નથી કે જે એકલું પાપ બાંધે અથવા એકલું પુણ્ય બાંધે. છઠ્ઠે સાતમે શુભકાળે યોગ પૂર્ણધારી, ચાર જ્ઞાનના મણી મુકલદેશી સાધુ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનનું આકૃષ્ટ બાંધે, તે સમયે પણ નિશ્ચે અશુભ કર્મ બાંધે છે. પરંતુ શુભ કર્મ અધિક બાંધ્યાં ૩ તેથી શુભ બંધ કહીએ. અથવા કૃષ્ણવેશી કુદ અધ્યવસાયે સંકલેષમાં ગિર્યાદિ જીવ સાતમી નરકનું આકૃષ્ટ બાંધે તે સમયે પણ પંચેદ્રિય જાતિ, ત્રસ નામ ઇત્યાદિ શુભ પ્રકૃતિ બંધાય છે; પણ બહુલતાથી પાપનો બંધ કહીએ. એમ પુણ્ય પાપ સાથે બંધાય છે.

પ્રશ્ન ૭૫—અહિં કોણ એમ કહે કે—પુણ્ય અને પાપ એ બેઉનો એક સમયે એકી સાથે બંધ ન હોય. જેમ તડકો અને ઊંચો એ બેડ બેમાં ન હોય, તેમ પુણ્ય અને પાપ પણ બેમાં ન બાંધે.

ઉત્તર—ઉપર કહ્યા પ્રમાણે બોલતા પ્રત્યેકકેવું કે—સંપ્રણય બંધમાં એક બંધ હોય કે બે? અથવા કયે સમયે જીવને એકબંધ હોય તે કહો? દેવતાની જાતિનો બંધ પડે, તે સમયે જ્ઞાનાશરણીયઆદિ અશુભ પ્રકૃતિનો બંધ છે કે નહિ? ત્યાં કોણ એમ કહે કે—સહચારી પ્રકૃતિ તે ન મળવી. તેને એમ કહેવું કે—ન મળવી તેનું કારણ શું? તથા સહચારી વિના બીજી પ્રકૃતિ બાંધે છે કે નહિ?

જે સમયે કોણ જીવે મનુષ્યપ્રાપ્તિ બાંધી ને નીચ મોત્ર બાંધ્યું, તે કયો બંધ? તથા પ્રથમ સંપ્રણય બાંધ્યું અને ચરમસંકાલ બાંધ્યું તેનું શું કારણ? ઇત્યાદિ પુણ્ય પાપ બાંધવાના અનેક બાંગા સૂત્રોમાં તથા અર્થોમાં દેખાય છે.

પ્રશ્ન ૭૬—કોણ એમ કહે કે—એક સમયે બે લેશ્યા ન હોય, તે પુણ્ય પાપ બેડ સાથે કેમ બાંધે?

ઉત્તર—કૃષ્ણવેશ્યામાં ચાગીસ શુભ પ્રકૃતિનો બંધ પડે છે અને અસહ પાપપ્રકૃતિનો બંધ પડે છે. એક લેશ્યામાં બે કર્મ બાંધે છે. જે કારણ માટે એકેક લેશ્યામાં અસંખ્યાતાં અસંખ્યાતાં સંકલેશ વિશુદ્ધ રમાય છે. ત્યાં સર્વ લેશ્યામાં સમયે સમયે પુણ્ય પાપ બંધાય છે, પણ એક ન બંધાય. વળી અગીઆરમે, બારમે અને ત્રીસમે શુભકાળે વીતરાગને પાપનો

બંધ નથી. જે કારણ માટે ક્યાય ટળી ને એક શાતાવેદનીયનો બંધ છે. તે બંધરૂપ નથી, તેથી બે સમયની સ્થિતિ ઠહી. પણ સર્વ જીવ પુણ્ય પાપ બેડ સાથે બાંધે અને જેની બદલતા તે પ્રગટપણે અને બીજા ગોલુ-તામાં ગણાય છે.

પ્રશ્ન ૭૭—તેજુલેશ્યાનાં પુણ્ય સચેત છે કે અચેત ?

ઉત્તર—કેટલાક કહે છે કે તેજુલેશ્યાનાં પુણ્ય સચેત છે. અને કેટલાક કહે છે કે તેજુલેશ્યાનાં પુણ્ય નીકળતાં અચેત છે ને નીકળ્યા પછી સચેત છે. તે ઉપર દીવાસળીનું દષ્ટાંત આપે છે. જેમ દીવાસળી અચેત છે, પણ બાકસ સાથે ઝડકાવ્યા પછી અગ્નિ પ્રગટ થયે સચેત થઈ, તેમ તેજુલેશ્યાનાં પુણ્ય શરીરમાં રહ્યાં ત્યાં સુધી અચેત હોય અને ત્યારે બીજા ઉપર મૂકે ત્યારે સુખમાંથી નીકળતો અગ્નિ (તેજુલેશ્યાનાં પુણ્ય) સચેત થાય. આમ પણ કેટલાક કહે છે. પણ સૂત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે આ વાત ન્યાયમાં આવતી નથી.

પ્રશ્ન ૭૮—સૂત્રમાં આ વિષે શું ખુલાસો આપે છે તે જણાવશો ?

ઉત્તર—હાજી, સાંભળો—સૂત્ર સારો ખુલાસો આપે છે. ભગવતીજી શતક ૭ મે—ઉદ્દેશે ૧૦ મે, ગૌતમ સ્વામીએ ભગવંતને પ્રશ્ન પૂછ્યું છે કે—અચેત પુણ્ય પ્રકાશ કરે ? ત્યારે ભગવંતે ઉત્તર આપ્યો કે હંતા ગોયમા ! અચેત પુણ્ય પ્રકાશ કરે. તો વિચારો કે—પ્રકાશ તે ઉત્પન્ન થનારના કોડામાં કરે કે બહાર કરે ? ગૌતમે ફરીવાર પૂછ્યું કે—એવાં કયાં અચેત પુણ્ય પ્રકાશ કરે ? ભગવંતે કહ્યું કે—કોપી અણુગાર કોપ્યો થકો તેજુલેશ્યા મૂકે. તે તેજુલેશ્યા શરીરથી બહાર નીકળી થકી નજીક અથવા દૂર—છેટે જ્યાં જ્યાં પડે ત્યાં ત્યાં અચેત પુણ્ય પ્રકાશ કરે એમ ખુદશી રીતે મૂળ પાઠમાં કહ્યું છે. પણ એમ તો નથી કહ્યું કે—નીકળતાં અચેત પુણ્ય પ્રકાશ કરે અને નીકળ્યા પછી સચેત પુણ્ય પ્રકાશ કરે.

પ્રશ્ન ૭૯—તે અચેત પુણ્ય, સચેત એવા પંચેન્દ્રિય જીવને કેવી રીતે દગ્ધ કરે ?

ઉત્તર—જેમ આગીયો કાચ અચેત છે તે સૂર્ય સામે રાખતાં તેની ડાગ પડે તે પણ અચેત છે. તે ડાગ રૂ ઉપર પડવાથી—જેમ તે ડાગ રૂને ચોંટવાથી અગ્નિ પ્રગટ થઈ રૂ અથવા બીજા પદાર્થને બાળી ભસ્મ કરે. તેમ તેજુલેશ્યાનાં પુણ્ય જેના ઉપર મૂકે તેના ઉપર પડતાં સુધી અચેત પુણ્ય પ્રકાશ કરે અને તેને ચોટે ચોટે અગ્નિરૂપે સચેત થઈ દગ્ધ કરે,

જરમ કરે. અહિંયાં રીવાજનીનું દહાંત લાગુ થતું નથી, પણ આગીઆ દાયનું દહાંત સારી રીતે લાગુ થાય છે.

પ્રશ્ન ૮૦—પદ્મવત્તા પદ ૩૬ માં—તૈજસ સમુદ્યાત કરનારને ૩-૪ પ-ક્રિયા કહી તે પ્રાણી, ભૂત, જીવ, સત્વ હજારા આથી કહી છે. આ ઉપરથી કોઈ એમ કહે કે—ભગવંતે ગોશાકાને ભચાવતા શીતલ લેશ્યા મૂડી તે પણ તેજુલેશ્યાનો ભેદ છે અને ભગવતીજીમા પણ સિયતેય લેણં નિસિરામી એવો પાઠ છે. આ ઉપરથી કોઈ ભગવંતને ક્રિયા લાગુ કરે અને દોષિત કાચે તે ઘટે કે કેમ ?

ઉત્તર—એ તો દરિને દોષ છે. જેનામાં દોષ ભેવાની દરિ હોય તે દોષિત કરાવે અને જેનામાં તે દરિ નથી તે નિર્દોષ કરાવે. પણ સૂત્ર તો ચોક્કસ જણાવે છે કે—ભગવંતે સર્વથા સાવચ ભોગનાં પચ્ચખાલુ કર્યાં છે, એમ આચાર્યશ્રી જોડે છે અને સૂયમકાંગજીના છઠ્ઠા અધ્યયનમાં ખુટું કહ્યું છે કે ભગવંતે પાપ કરે નહિ અને કરાવે પણ નહિ, અર્થાત્ ભગવંતે પાપ કરતા નથી અને કરાવતા પણ નથી, તો પછી તૈજસ સમુદ્યાતની ક્રિયાને આવવાનો અવકાશ રહ્યોજ કયાં ? ૩૬ માં પદમાં જે ક્રિયા કહી છે, તે ઉપર તેજુલેશ્યાને લઈને કહી છે. શીતલ તેજુલેશ્યાને અને ક્રિયાને કંઈ સંબંધ નથી. સૂત્રમાં કદા પ્રમાણે ક્રિયાનો સંબંધ કયાયને અંગે છે અને ઉપર તેજુલેશ્યા કોપી અણુગારના ચરીરથી નીકળે છે અને ભગવંતે તો અણુવાથી બિંદુ છે, તેમણે કોપાદિક ચારે બોલને અધ્યાત્મ (આત્મિક) દોષ ભળી તેનું વખન કરેલું છે એમ સૂયમકાંગ સૂત્રનું છઠું અધ્યયન સાક્ષી આપે છે. તે પછી તેમને ક્રિયા કર્મ કે પાપ કર્મનો દોષ લાગુ થાયજ કયાંથી ? ઉપર તેજુલેશ્યાનો દોષ શીતલ તેજુલેશ્યામાં દાખલ કરવો એ તો મોટો અપરાધ કરે. ભગવંતે શીતલલેશ્યા મૂડી છે તે અનુકંપા અર્થે મૂડી છે, એવો ભગવતીજીનો ચોક્કસ પાઠ છે.

પ્રશ્ન ૮૧—ઉપર તેજુલેશ્યા અને શીતલ તેજુલેશ્યામાં શો તફાવત ?

ઉત્તર—ઉપર તેજુલેશ્યા ગમે તેને ઉત્પન્ન થાય છે. ગૌતમીક મહંત અણુગારને તપસ્યાના બળે સ્વસાચે ઉત્પન્ન થાય છે, અને ગોશાકા જેવા તપ બળે પણ ઉત્પન્ન કરી શકે છે. શીતલ તેજુલેશ્યા એક તીર્થકાનેજ પ્રાપ્ત થાય છે, બીજાને એ લગ્નિ પ્રાપ્ત થતી નથી.—ઉપર તેજુલેશ્યા નિદેય પંચિદામથી કોપી સાધુને નીકળે છે, અને શીતલ તેજુલેશ્યા ઉપર અનુકંપાનાં પંચિદામથી—ભગવંતે અંરિહંત ભગવંતના કોણમાંથી નીકળે છે.

ઉષ્ણ અને શીત આ બન્નેને તેજુલેશ્યા કહી, તેથી ભડકવા જેવું નથી. ઉષ્ણ તેજુલેશ્યાના પરમાણુ આ ઉષ્ણ-ગરમ, તીક્ષ્ણ-તેજસ્વી અને મહાત્મન અધ્યવસાયવાળા હોય છે. અને શીતલ તેજુલેશ્યાના પરમાણુ આ શીતલ-ચાંતકારી, તેજસ્વી અને ઉત્તમ અધ્યવસાયના હોય છે—ઉષ્ણ તેજુલેશ્યાથી પ્રાણીનો વધ થાય છે અને શીતળ તેજુલેશ્યાથી પ્રાણીનો બચાવ થાય છે. ઉષ્ણ તેજુલેશ્યા મૂકવાવાળાને પ્રથમ સમુદ્ધાત કરવી પડે છે તેથી તેને ૩-૪-૫ ક્રિયા લાગવાનો સંભવ છે. અને મૂકવાવાળાને તો અવરજીવિયા લાગેજી. તે પ્રમાણે શીતલ તેજુલેશ્યા મૂકતાં સમુદ્ધાત કરવાનો કે ક્રિયા લાગવાનો સંભવ નથી.

ઉષ્ણ અને શીત બન્ને તેજુલેશ્યાના નામે ઓળખાવી, પણ બન્નેમાં અંતર ધણું છે. દાખલા તરીકે—સૂત્રમાં કહ્યું છે કે જોગ આસવા સમર્થાદાંગુભાં સમુચ્ચે જોગને આશ્રય કહ્યો, પણ પાછા શુભ જોગને સંવર અને અશુભ જોગને આશ્રય કહ્યો છે. તેમજ ભગવતીજીમાં શુભ જોગને અત્રારંભી અને અશુભ જોગને આરંભી કહ્યો છે.—વળી જેમ છપે લેશ્યાએ કર્મને બંધે છે, પણ પહેલી ૩ અપ્રચસ્ત અને ઉપત્તી ૩ પ્રચસ્ત કહી. તેમજ પહેલી ૩ અધર્મલેશ્યા કહી ને ઉપત્તી ૩ ધર્મલેશ્યા કહી. પહેલી ૩ લેશ્યા વિરાધક, અને ઉપત્તી ૩ લેશ્યા આશધક કહી છે.—વળી કાળાંગ કાળે ૪થે, ૪ ધ્યાન કર્યાં તેમાં પહેલાં બે ધ્યાનથી કર્મ બંધાય અને ઉપરનાં બે ધ્યાનથી કર્મ છૂટે.

તે ન્યાયે ઉષ્ણ તેજુલેશ્યા તે અપ્રચસ્ત અને શીતળ તેજુલેશ્યા પ્રચસ્ત ઉષ્ણથી જીવ હરહા, શીતળથી રક્તજી થાય. ઉષ્ણ તેજુલેશ્યા સંતોષ છે અને શીતળ તેજુલેશ્યા નિર્દોષ છે.

પ્રશ્ન ૮૨—વંશાઅજી તાપસની મુકેલી ઉષ્ણ તેજુલેશ્યાને ભગવતે શીતલ તેજુલેશ્યાને કરી દળી એવો પાડ છે, તો તે અભિપ્રાયના જીવ હરહાજી શરૂઆત કે નહીં ?

ઉત્તર—જીતકુલ નહિ. એ વળતે તે અભિપ્રાયના જીવ નથી, પણ ઉષ્ણ અવેર પુત્રવ છે, તેને શીતળ લેશ્યાએ કરીને વરિદ્યા કેનાં પ્રતિદાન કરતું એટલે ઉષ્ણ તેજુલેશ્યાને (અગ્નિને) ને જો મેશ્યાકાને હજુના આત્માને ઉષ્ણ ૮ અને મેશ્યા વચ્ચે શીતળ લેશ્યાની ભીંત મૂકી દીધી. એટલે ત્યાં અવેર ઉષ્ણ તેજુલેશ્યા ખટકવી—ચડતી, આગળ વધતી ચડી નહિ. ને ઉષ્ણલેશ્યા બંધી ચલે અને ભગવતે પણ એજ જવાબુ કે કે મેશ્યાકા !

તારી અનુકંપા નિમિત્તે મેં શીતળ લેશ્યા મૂકી. અને કેવળ પદમાં પણ ભગવંને એજ પ્રમાણે સગવડીજના ૧૫ ૨૧ શ્લોકમાં વાક્ય મૂક્યું છે કે ગૌતમ ! બોણાવાની અનુકંપા નિમિત્તે મેં શીતળ તેજુવેશ્યા મૂકી, પણ એમ તો ઠણું નહિ કે મને છામરુધની હાલેર નાથી ગણ તેથી મેં શીતળ તેજુવેશ્યા મૂકી પણ એકાંતવાદી એમ બોલના હેવ તો ના નહિ.

પ્રશ્ન ૮૩—તેજુવેશ્યા જેના ઉપર મૂકે તેનેજ પરામત્ત કરે કે વચ્ચે બીજા જીવો આવે તેને પણ પરામત્ત કરે ?

ઉત્તર—સૂત્રનો ન્યાય જોતાં જોમ જગ્યા છે કે જંતા ઉપર મૂકે તેનેજ પરામત્ત કરે, જેમ બીજા દેવલોકના ઇન્દ્રાનેન્દ્ર મહાનાથે જગ્યાવા શાળાપાનીના દેવના ઉપર તેજુવેશ્યા મૂકી તો વચ્ચે મોટી ઉત્તરના મનુષ્ય લોકનો ભાગ આવ્યો તેને કાણ પરામત્ત નહિ થતાં માત્ર જગ્યાવા શાળા પાનીના દેવનાઓનેજ પરામત્ત થયો છે. એમ સમજવીજના ૩ ૪ શ્લોકના મહેવા હેતુના તામસી તામસના અધિકારે જગ્યા છે. માટે તેજુવેશ્યા જેના ઉપર મૂકે તેનેજ પરામત્ત કરે તેનાં એટલી વિચેવના જગ્યા છે કે ઉગ્ગ તેજુવેશ્યાની સમુદયા કરતાં કે તે તેજુવેશ્યા મૂકતાં ૧૨ । ૧૩૫ (ઝીઝાં) જંતુઓની વિગપના થતી હોય તો ના નહિ, કારણ કે સમુદયા કરતાં સંધ્ય અને અધ્યન પુણ્યોને અદ્ય કરવાનો સમય છે અને તેજુ લેશ્યાની ઉચ્ચતાથી જેના ઉપર મૂકે તેને તો પરામત્ત કરે, પણ વચ્ચે બારીક જંતુઓને પરામત્ત થવાનો સંભવ છે, માટે ત્રજ, વારને પંથ કિયા ઉગ્ગ તેજુવેશ્યાને લાગુ છે. પણ શીતળ તેજુવેશ્યાને તે કિયાનો સંભવ નથી. તત્ત્વ કેવળી ગમ્ય.

પ્રશ્ન ૮૪—જોમ આશ્રય કે સંવર ?

ઉત્તર—સમવાયંત સૂત્રના પાંચમા સમવાયંત જોમને આશ્રય કર્યો છે અને અજોમને સંવર કર્યો છે. જો લેએ કેડ તેશ્યા ગુણકાણા મુખીના હરિયા વહી કિયાની અપેક્ષાએ ત્રણે જોમના વર્તનારા તેને આશ્રય કર્યો છે તે આશ્રયથી જો સમયની સ્થિતિનો ચાનાવેલીજ કર્મનો બંધ પડે છે અને ચાહમે શુદ્ધાત્મે કર્મનો અજંથ છે, અક્રિયા પણ છે, ને જોમને હંધવાથી એકાંત સંવર છે. માટે જ્યા મુખી સંવરાવ કિયા તથા હરિયાવહી કિયા જો બેય કિયા છે, ત્યાં મુખી જોવ પણ છે. ને જોવ છે ત્યાં મુખી જાસય છે ને આશ્રયથી કર્મનો બંધ છે. અને ચાહમે શુદ્ધાત્મે તથા ચાહમાં કાંઈ પણ નથી, માટે એકાંત સંવર છે. જો અપેક્ષાએ જોવ આશ્રય અને અજોમ સંવર જો પડેલા લોક. ૧.

પ્રશ્ન ૮૫—અશુભ ભોગ આશ્રય કે સંવર ?

ઉત્તર—કોઈ અપેક્ષાએ શુભ ભોગ તે શુભ આશ્રય છે અને અશુભ ભોગ તે અશુભ આશ્રય છે. અને કોઈ અપેક્ષાએ શુભ ભોગ સંવર છે અને અશુભ ભોગ આશ્રય છે. શુભ ભોગથી શુભ બંધ છે. અશુભ ભોગથી અશુભ બંધ છે. અને સંવર તો અત્રધેય છે, ઉત્તરાધ્યયનના ૨૬ મા અધ્યયનમાં ભોગનાં પચ્ચણાણ કરવાથી અભોગીયણ પામવું કહ્યું છે. સાધુને આહાર, ઉપધિ, શરીર ત્યાગનાં કષ્ટાં છે. મન, વચન, કાયાના ભોગ રૂંધવા કષ્ટા છે, તે રૂંધવાથી મોક્ષનું ફળ કહ્યું છે. માટે શુભ ભોગથી શુભ ફળ તે સર્વાર્થ-સિદ્ધ વિમાનની પ્રાપ્તિ શુભ ભોગથી છે, તે શુભ કર્મનાં ફળ છે, તે પૂર્વ પુણ્યનો ઉદય છે, તેજ શુભ આશ્રય છે. સાખ ભગવતીજી શતક બીજે-ઉદ્દેશે પાચમે-સરામ સંજમે ૧, આસીતપે ૨, કમોં ૩, પુણ્યવના સંગે ૪ એ ૪ પ્રસારે દેવલોકમાં ઉપજવાપણું છે, પણ આત્મભાવે તો મોક્ષ ફળજ છે. માટે અનુત્તર વિમાન સુધીની કરણી સરામપણાની કહી, પણ ભગવંતની આત્મમાં છે. આરાધક પડનો ધણી ત્યાં સુધી જાય છે, માટે શુભ ભોગને શુભ આશ્રય જાણવો. એ બીજો લોક. ૨.

પ્રશ્ન ૮૬—શુભ ભોગ સંવર કેવી રીતે કહીએ ?

ઉત્તર—કાળાંગજી કહે પાચમે-ઉદ્દેશે બીજે-ઉત્તમ ભોગને સંવર કહ્યો છે. ભગવતીજી શતક ૧ લે-ઉદ્દેશે ૧ લે પ્રમત સંજતીને શુભ ભોગ કહ્યો અજારની કષ્ટા છે, તો અજારજ તો સંવર છે, માટે શુભ ભોગ તે સંવર-જોડે ઉત્તમોત્તમ અધ્યયન ૨૬ મે-એક ૭ મા તેમા કહ્યું છે કે-અધ્યયન ભોગનાં નિર્વાર્તવું અને પ્રચરણ ભોગે પ્રવાર્તવું. પ્રચરણ ભોગે પ્રવર્તવું. અજારજ ભગવા માતી પર્વતને આપાયે છે અર્ધિયાં શુભ ભોગથી અર્ધિયાં કમને ધર પામવું કહ્યું ને ઉન્નુદ્દેશે સંવર થયો. માટે શુભ ભોગ સંવર-જોડે ને ૩ ૪ મા કહ્યું કે-પ્રત્ય ભોગ પામે પ્રવાર્તવો. પ્રત્ય ભોગને વિશુદ્ધ કરે, કે અર્ધિયાં કરે એમ કહ્યું માટે શુભ ભોગ સંવર. વળી બે ૫ મા કહ્યું કે-અનને જાએ જાયે કષ્ટાએ કરીને ધર્મને વિરોધે એમ વિશુદ્ધ કરે. અનને જાયે કરીને ઉત્તર, સમકિતને વિશુદ્ધ કરે, મિત્રતા કરે. એ વિશુદ્ધ ભોગ કહ્યું-માર પત્ર મે-વચન સર્વ જાયે આપાયે કરીને અનિર્વાર પર્વતને નિર્વાર કરે શુભ ભોગથી જીવંતીપણે ને દુર્લભ ભોગને ને ૬ મા કહ્યું-જોડે એક ૪ મા-કષ્ટાને સર્વ જાયે પ્રવાર્તવે અનિર્વાર. પર્વતને નિર્વાર કરીને કેવળીના દેવ કર્મોજી કર્મને પણ અર્ધિયાં

સિદ્ધ થાય જાવતું સર્વ દુઃખનો અંત કરે એમ કહ્યું તો વિચારો કે શુભ ભોગે કેટલો શુભ નિપાત્યો, માટે શુભ ભોગ તે સંવરજ કહીએ. એ ત્રીજો ભેદ ૩.

પ્રશ્ન ૮૭—કોઈ એકાંતપણે શુભ અને અશુભ ભોગ ભજીને આશ્રય કહે તેનું શું સમજવું ?

ઉત્તર—ભગવતે એકાંતવાદ વક્ષ્યો છે. પરંતુ અશુભ ભોગને એકાંત આશ્રય કહેતાં બાધ નથી, પણ શુભ ભોગને એકાંતપણે આશ્રય કહેવાય નહિ, અપેક્ષાવાળી પડેલા ભેદની પેઠે આશ્રય કહેવાય. તેમાં પણ ઘણો વિચાર છે, પણ બહુલતાએ તો શુભ ભોગ સંવરજ કહેવાય. હવે જે શુભ ભોગને એકાંત આશ્રય કહે તેને કહીએ કે તમને આહારાદિક વહેંચણનારે પણ આશ્રયનો વધારો કર્યો કરશે તો આશ્રયના વધારાના કરનારનું કાર્યાળુ કેમ થાય ? અને તમારે પણ શુભ કે અશુભ ભોગ પ્રવર્તારી આશ્રયનો વધારો કરવો કેમ કહે ? તમારે તો એકાંત ત્રણે ભોગનો નિરોધજ કરવો કહે. ભગવતે તો દશધૈકલિક સૂત્રના દશમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે—મુનિના ત્રણે ભોગ સંયમને વિષે પ્રવર્તારવે ત્રણે ભોગ સંયમજ છે અને શુભ ભોગ એકાંત પછે આશ્રય હોય તો શુભ ભોગની પ્રવૃત્તિની ભગવંત આજ્ઞા કેમ આપે ? માટે શુભ ભોગ ત્યાં સંયમ ધર્મ અને સંવર ધર્મની પ્રવૃત્તિ છે, માટે શુભ ભોગ તે સંવર.

પ્રશ્ન ૮૮—ચિથ્થ-કેટલાક એકાંતવાદી એમ કહે છે કે—સાધુને વસ્ત્ર પોશાં કહે નહિ અને વસ્ત્ર પોશ્યે તે સાધુ નહિ. આટલી દૃઢ મુખી બોલે તે કેમ ?

ઉત્તર—કોઈની હાથ કોઈના વસ્ત્ર નથી, માત્ર પોતાનાજ વસ્ત્ર છે. જે જાણ સમિતિ સાચવીને તથા બીજાં મહામત તથા તેની ભાવના સાચવીને કે નિયમનો વિચાર રાખીને બોલશે તો આત્માને તાત્પર્ય છે અને એ વસ્તુને અવગણી બોલશે તેને ભારે નુકસાન છે, મહાપીરને એકાંતવાદ નથી. હંમેશાં ભાષા બોલનાં બહુજ ઉપદેશ રાખનારો છે કે મારું વચન રખડનારો તો નહિ ખામેડો અવગણ મારી ભાષા મારો ઉપદેશ હત્સુતમાં તો નહિ જાય કે આટલી વાત ખાસ કથનમાં રાખી બોલનાં પહેલાં વિચાર કરી એકાંતવાદમાં નહિ દોષતાં અનેકાંત સિદ્ધાંતને અનુસરી ઉપદેશના દાનને લાભદાયક થાય છે. અન્યથા વાક્ય પત્રીમથમાં ગળુજ છે. પોતાનું માહાત્મ્ય વધારવા અને બીજાને કલકા પાડવા વત્કિચિત્ત વાક્ય પણ ઉપદેશદારા કે ગમે તેવા પ્રયોજનાં બોલવામાં આવે તો તે વાક્ય નિદામ્ય ગળુજ આત્માને

મોટી નુકસાનીમાં ઉતારે છે, માટે એ જોળમ થોડું નથી. તેનો પહેલો વિચાર કરી પછી એવાં વાક્ય ઉચ્ચારવાં જોઈએ કે વક્તા અને શ્રોતાને બંનેને હિતકારક થાય.

હવે સાધુને વસ્ત્ર ધોવાં કહ્યે નહિ, એવાં વાક્ય જોતનાર સાધુ હો કે સાધ્વી હો પણ તે તો વસ્ત્ર બીલકુલ ધોતા નહિ હોય, જો તે પણ કોઈ પ્રકારના વસ્ત્રને ધોવે તો તેમના કદા પ્રમાણે પેલો અમલ પોતાને જ લાગુ થવો જોઈએ, માટે કહો ? એકાંતવાદીઓ ! જોલો, તમે એકાંત વધેકાં જોળી, માંડળીયાં કે હુણા ખેલીયાં પ્રમુખને ધુઓછો કે જોમને જોમ રાખી મૂકો છો ? જો જોળી માંડળીયા પ્રમુખને ન ધુઓ તો વાત્સીદોષ લાગે અને ખેલીયા પ્રમુખને ન ધુઓ તો સમૂર્ણમના દોષ લાગે. અને જો વસ્ત્ર ધુવે તો તમને કઈ પંક્તિમાં ગણવા ? ઉપર ગણાવેલ છે તે પણ વસ્ત્રની નતિ છે, માટે વિચાર કરીને ઉત્તર આપ્યો.

પ્રશ્ન ૮૬—એ તો ધોવા વિના ચાલે નહિ. અમારો હેતુ એવાં વસ્ત્રોને ઉદ્દેશીને નથી, પણ ચક્રોટા પછેડી વગેરે ધોવાની સૂત્રમાં મના કરી છે, છતાં ધોવામાં આવે છે તેને ઉદ્દેશીને અમારું જોલવું થાય છે. જોમ એકાંતવાદીનું જોલવું થાય છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—કયા સૂત્રમાં ચક્રોટા પછેડી વગેરે ખુલ્લા શબ્દોમાં ધોવાની મના કરી છે તે જણાવ્યો ?

પ્રશ્ન ૮૭—આચાર્યશ્રી સૂત્રના ભાષ્યતરમાં કહેલા આડમા અધ્યયનના ૪ થે ઉદ્યે કલમ (૪૨૧) મી—તેમાં કહ્યું છે કે—સાધુને વસ્ત્ર ધોવાં કે રંગવાં નહિ અને તે અધિકારે વસ્ત્રનો કાપ કહ્યો છે, એ ઉપરથી ચક્રોટા પછેડી કંઈ છે.

ઉત્તર—તે ઠીક છે, તેમાં વાંધો નથી પણ આ શબ્દ ઉપર પૂરતું ધ્યાન રાખજો, સિદ્ધાંતના ન્યાયે અનેકાંતવાદીને વાંધો નથી, પણ એકાંતવાદીને માટે આમ અનેક સવાલ ઉભા છે. હવે મૂળ પાઠમાં તો આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે—**“ત્રિવલ્લે દિં પરિવૃણિતે વાયવત્તેદિ તસ્મિન્ જો દ્યંભવતિ “** **“ચડાયં વત્તં જાદ્દસામિ”** તે અદે સળિચ્ચાઈં વરયાઈં જાપ્પા, અદા પરિમાદિ-વાઈં વત્તાર્થારેચ્ચા, નો ખોવિગ્ગા, નો રપ્પગ્ગા, ને. ખોવરણાઈં વરયાઈં ખોરેગ્ગા. ૪૨૧

જાણનાર—એ સાધુને (૧) પાત્ર અને ત્રણ વસ્ત્ર હોય તેને એવો વિચાર ન થવ કે મારે ધોવું વસ્ત્ર જોઈશે. જો ત્રણ વસ્ત્ર ન રોગ તો

રજનાં વસ્ત્ર ધાથવાં અને જેવાં જટે તેવાં પહેરવાં, વસ્ત્ર પીવાં કે રંગવાં નહિ, પિએલાં કે રંગેલાં પહેરવાં નહિ. (૪૨૧)

આ પાઠમાં ધણાં તર્કો દર્શા છે અને એકાંતવાદીઓને પણ કેટલુંક બંધન કર્યાં છે.

પ્રશ્ન ૬૧—શિષ્ય. આ પાઠનો દાખલો આપનાર તો એકાંતવાદીઓજ છે, છતાં તેમાં શું તર્કો કર્યા તેમ છે કે જેથી એકાંતવાદીઓનેજ બંધન કર્યા થાય તે જાણીએ તો ખરા ?

ઉત્તર—સંભળો, બહોને ધ્યાનમાં રાખજો.

૧. પ્રથમ તો એમુંજ પાઠમાં મિલ્કતુ-ચમ્દ છે મિલ્કતુના મિલ્કતુણના ચમ્દ નથી તેથી એકડા સાધુને લાગુ છે. આ ઉપરથી જિનકરૂપી સાધુ દે છે, અને દીકાવાળા પણ આ કેસામે જિનકરૂપી સાધુનોજ અર્થ કરે છે.

૨. ત્રણ વસ્ત્ર અને પાત્રું એક કરું છે તે ઉપરથી પણ આ પાઠ જિનકરૂપીને લાગુ થાય છે.

૩. જેવાં જટે તેવાં વસ્ત્ર યુગતાં નિર્દોષ વસ્ત્ર પહેરવાં કહ્યાં છે, તો એવી વૃત્તિવાળા કિમ્બી કે દેન્ત્રી વસ્ત્રની ચોધ કરે નહિ આવીશ હજાર કે ચાર હજાર સી. નો આડ કુચની જગત્તાથી કે સરખાની મલમલ વગેરે કિમ્બી અને દેશનવાળા વસ્ત્રની દર્શાર કરે નહિ. ખાદી જેવાં ભડાં અને સાદાંજ વસ્ત્રનો સ્વીકાર કરે.

૪. પીએ નહિ ને રંગે નહિ, અને પિએલાં કે રંગેલાં વસ્ત્ર પહેરે પણ નહિ. આ પાઠ પણ દીકાવાળાએ જિનકરૂપીને માટેજ લાગુ કર્યો છે, અને સ્થવિરઃકરૂપી વર્ણાદિ કારણે પીએ ખરા એમ પણ જણાવ્યું છે.

પ્રશ્ન ૬૨—શિષ્ય. ઉપરના પાઠથી તમામ દુકીસ્ત જિનકરૂપીને લાગુ થતી જણાવી, પણ એકાંતવાદીઓને કાંઈ બંધનકારક થતું જણાવ્યું નહિ ?

ઉત્તર—તેમાં એ બાબ તો આવી મળે છે, છતાં ન સમજાવ્યું હોય તો સંભળો—એક તો એ કે—જિનકરૂપીના આચાર વહેવારથી ભાગત સ્થવિર કરૂપીને લાગુ કરી તેનો નિવેધ કરવો અને દુનિયાની દૃષ્ટિએ અપવાદમાં લાવી ઉપદેશદ્રાસ કરાવ કરી નિંદારૂપનાં વાક્ય બોલવાં અને સામાને હલકા પાટવાના આચારથી કાંઈપણ બોલવામા આવે તો એમ માનવું કે બારે દુકીયાનીનો સ્વીકાર કર્યો.

એક વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે મુનિઓએ જે આચાર પાળે તે સ્વીકાર્યો હોય તે જો ઉચ્ચ કોટીનો અને ઉચ્ચવૃત્તિથી સૂત્રમાં ઠઠ્ઠા પ્રમાણે પરિચ્છેદ સહન કરવાની શુદ્ધિએ, બીજો કેમ વર્તે છે તેની કાંઈ પણ અપેક્ષા નિના માત્ર પોતાનું જ હિત સાધવા જે કાંઈ કરે તે મહા લાભાયક છે. પરંતુ જો પોતાની બહાઈ અને બીજાની ન્યૂનતાનો અંકુરો સ્ફુરાવમાન થયે તો ભારેમાં ભારે નુકસાની માની લેવી અને કરેલું કદ પણ છાર ઉપર લઈપણ કરવા જેવું સમજવું. પહેલું બંધનકારક તો એ કે બીજાને દેખાડવાને માટે જે કાંઈ કરવું, બોલવું કે પાળવું તેનો લાભ તો એટલેથી જ પતી રહ્યો, પણ જો તે નિદામાં ઉતરે તો સૂચકાંગ સૂત્રમાં ઠઠ્ઠા પ્રમાણે અધઃપાત્ર મહા નુકસાની થવાનું અહિત એમાં રહેલું છે.

બીજું બંધનકારક એ કે—વસ્ત્ર પિવાનો ને રંગવાનો નિયેષ કરનાર તેનાથી પામેલાં કે રંગેલાં વસ્ત્ર તો ધારણ થાયજ ક્યાંથી ? સૂત્રમાં તો એ પણ નિયેષ કર્યો છે કે—પિયેશં ને રંગેશં વસ્ત્ર પેકરણં પણ નહિ, તો પણ શબ્દ શાળી છાપના કે ચાર દહાર શી. કે ચાળીસ હજાર સેના અથવા હજારી જમનાથીઓ વગેરે પામેલાના ચડોડા પહેડીયો તો તે લોભથી એકાદ પંડરાયજ ક્યાંથી ? આચારાગ સૂત્ર તો ચોકળી મના કરે છે. વસ્ત્ર પિવાનો નિયેષ કરવામાગ પામેલા વસ્ત્ર પહેરવા બોડવાનો કેમ નિયેષ કરતા નથી. નમે કેની આશાથી તેના વસ્ત્ર પહેરો છો ? જે પાડનો શાખતો આપી વસ્ત્ર પિવામાગને સાધુપણનો નિયેષ કરે છે એટલે બીજી પરપણા કરે છે કે વસ્ત્ર પિારે તે સાધુ નહિ તેવાઓ પોતે જોડેના પાડ ઉપર દષ્ટિ નહિ કરતા. પિયેશં અને રંગેશં વસ્ત્ર ધારણ કરનારા નજરે જોઈએ છીએ, તો તેના રંગ પ્રમાણે સાધુપણું તેનામાં માનવું કે નહિ ? જો પિવાથી સાધુ પણું ને, વસ્ત્ર ધાર નો પામેલાં પહેરવાથી પણ તેમજ થવું જોઈએ પિવાનો એમ નિયેષ કર્યો છે. તેમજ પામેલાં પેકરવાનો પણ નિયેષ કર્યો છે. માટે જો આવી રીતે એકજ છે. આચારાંગ સૂત્રમાંનો પ્રથમ જે પાડ મર્યામત કરેલો છે કે વસ્ત્ર પિયેશં નહિ ને રંગવા નહિ તેમજ પામેલા કે રંગેલા વસ્ત્ર પહેરવા પેકરવા નહિ, આનો પરમાર્થ એકાંતવાદીના સમજાસ દેવ એમ અર્થવું નહિ.

પ્રશ્ન ૬૩—એકવાદી—એમાં જાણી પરમાર્થ જી મમજવાનો રંગ ? અવગત એકવું કદ છે કે સધુ સંસ્કૃતિને વસ્ત્ર પિવા નહિ નમ રંગવા પણ નહિ અને પિયેશં કે રંગેશં વસ્ત્ર પહેરવા પણ નહિ, નમ ને જોઈએ પેકરે, જોઈએ અવગત નુવન આચારાગ—અવગત ૧૪૫

ઉદ્દેશ (૨) ને કેવમ (૮૩૨) મી તેમાં સધુ સાધી બસે માટે વસ ધોવા રંગવા તથા ધોયેલાં અને રંગેલાં વસ્ત્ર પહેરવાની ના કહી છે.

ઉત્તર—અનેકાંતવાદી—એ વાત બધી સત્ય છે. ઉત્તરનો દાખલો સાધુ સાધીનો પાડ હોવાથી આપ સમગ્ર સાધુ સાધીને દાણ કરીને ધોવાનો નિષેધ કરતા હો તો પત્રી ધોયેલાં વસ્ત્ર પણ તમારે પહેરવ ભેટાં નથી, છતાં પહેરો છ કેમ? બે આંખો ખુલ્લી છતાં એક આખ વીરીને આવશે? બસે પઠ સાથે છતાં એક પાડનો શ્વેતકાર અને એક પાડનો ઇન્દ્રાર કરવો તે કેમ થતે? જોયલા ત્રિચારા વાળીયા સૂત્રી ભાગ્યનાં શું બલે કે આ સાધુ આર્યા આપણને ઉદ્ધારો પાડ બહાવે છે. એ તો ત્રિચારા આપનાં મેલાં વસ્ત્ર ભાગીને તેમજ તેવાજ પ્રકારનો ઉદ્દેશ સાંભળીને કેટલાક તો એવી મહાગાંડયોરબી બેડા હોય છે કે વસ્ત્ર ધેવે તે સધુજ નહિ, પણ તેની સાથે કોઈએ એવો ત્રિચાર કયો? કે—એ વસ્ત્ર ધોવાવાગ સાધુ નથી તો ધોયેલાં વસ્ત્ર એનો, જગત્તાલી પ્રમુખ દીમની અને વ્યક્તિ નંબરના સો, તથા કુટુંબી તથા નાત રાત્રી વગેરેની ઉપની શોધમાં આ માટે દરતા હશે? કોઈ એકાંતવાદીને પૂછનારો મળ્યો કે તમે આને પકડવો છો કે વસ્ત્ર ધોવે તે સધુ નહિ તો પત્રી વસ્ત્ર ધોયેલાં પહેરવ શને આમારે સાધુ માનવાં કે નહિ?

પ્રશ્ન ૬૪—શિષ્ય—એવું પૂછનાર હજી મુખી કોઈ નીકળ્યો. હોય એમ તો જણાવું નથી પણ હાથ હાથ કરનાર તો બહુધાએ જણાય છે. આ વાતથી હું પણ અત્યાર મુખી અબલગોજ હતાં પણ આ તો કોઈક નવુંજ સાંભળવા જેવું જણાય છે, માટે કૃપા કરીને જણાવો કે ધોયેલાં વસ્ત્ર પહેરવાનો ભગવંતે કેમ નિષેધ કર્યો હશે?

ઉત્તર—અરે ભાઈ? એમાં તો અનેક રહસ્ય રહેલાં છે અને તે જ્ઞાની પુરૂષ અગાઉથીજ પ્રકાશી ગયેલા છે, તે તા. તો શું પણ મારા બહુરામાં પણ હજી મુખી જાણ્યું નહોતું આ તો હમણાં થોડાજ વખતમાં ભગવંતે મહાવીરનાં વચને પ્રકાશમાં આવ્યાં છે. એ કે કેટલાક વર્ષે આં એમ તો સાંભળવામાં આવતું કે પરદેશી (વિદ્યારથી) તાપડ કે ધોયેલાં ને રોનો, જગન્નાથી પ્રમુખ ઉપર મુંબાગસ, સારાઈ અને વ્યક્તિ ને ભેવામાં આવે તે ઇશના રસની દોષ છે. પણ આ વાતને કોઈ ધ્યાનમાં લેતું નહિ. આંખો આંધ્ર જાન કરીને અત્યાર મુખી તા વાતનું કોઈપણ નેનના સાધુ, સાધી, આવા કે યાત્રિકાએ હજી મુખી આ વાતને ધ્યાનમાં લીધીજ નથી એમ કહેવામાં કોઈ અનિશયેલિ નથી. શ્રી મહાવીર પરમાત્માએ પ્રકાશ કરેલો વચનો કરો ખુલ્લો મુખને કારીયર એ

કોઇ પ્રગટ થયો હોય તો બીજો કોઇ નહિ પણ આખા હિંદને જગાડનાર અને જીનની દયાને તથા મહાવીરનાં વચનામૃતને ટોચે લાવનાર હુનિયાએ આપેલા નામથી ઓળખાતો “મહાત્મા ગાંધી” આ એક જ નીકળ્યો, કે જેણે મહાવીરના હૃદયની દયાનો અરો પ્રગટ કરી ખુલ્લો મુઠો દીધો અને દહેરા રૂપે બહાર કરી દીધું કે—વિદેશી વસ્ત્રોમાં હજારો લાખો કે કરોડો પચ્ચેદ્રિય છવોના વધની ચરબીથી અનેલી જેઝોનો વપરાશ થાય છે ને તેના ઉપરની સફાઈને માટે અસંખ્ય ઈંડાંઓનો રસ વપરાય છે. (આ દેશ પછુ પચ્ચેદ્રિય છવોનાં જ હોય છે.)

પ્રશ્ન ૬૫—આ વિષે કાંઈ જીન મુનિઓ તરફથી કેમ પ્રકાશ થયો નથી ? એ પણ એક આશ્ચર્યની વાત છે.

ઉત્તર—જીન મુનિઓને જ્યાં મુખી વિદેશી વસ્ત્રનો મોહ હોય ત્યાં મુખી તે કેવી રીતે પ્રકાશ કરી શકે, આગળ વધીને કહીએ તો મહાવીરનાં વચનોનું રહસ્ય નહિ બાળનારા પોપટીયા જ્ઞાનની પેઠે સૂત્રોના પાઠ વાંચેજ બળ, પણ આખા મહાવીર શું બજાવે છે એટલો પણ વિચાર ન કરે અને પોતાને બધા જેમની ટોપી માથે ઝોડી લે ત્યાં મુખી એટલે પોતાને દેશની ભાજનનો (પોતાની ઘડાનો—પોતાની વર્તણૂકનો) કંકડો પુટવાજ કરે ત્યાં મુખી તે મહાવીરના વચનને રહસ્ય બાળી શકે નહિ તો પ્રકાશ કેટલી રીતે કરી શકે ? પણ જ્યારે મહાત્મા ગાંધીએ આ વાત પ્રકાશમાં મૂકી ત્યારે કાંઈક કાંઈક જીનોમાં પણ અગવગાટ થવા લાગ્યો અને કોઈ કેમ કહ્યું એ પણ બહાર પડી મહાવીરનાં વચનોને પુરી કરવા પેપરવારો કે નાના મિડા દે-ગીવોથી પ્રગટ કરવા કાંઈક ભગૃત થયા હોય એમ જણાય છે ખરું.

પ્રશ્ન ૬૬—કોઈ જીન મુનિ તરફથી કાંઈ બાજુવાળેનું નહીં બહાર પડ્યું છે ? તે જણાવવા હવેલા હોય તો જણાવો.

ઉત્તર—જાહેર (આ નહીંનો લેખ ધણું કરીને માંખીયું છે વર્તે. ની દેશના નરેશ તે જાને હેંગીને લખાયો હોય એમ જણાય છે.

જાહેર હિંદ પુરા ?

નહીં વર્તેના શું કરે ?

હા જા એક કોઈ એવેને અમલદાર આપે ?

હિંદુ-જનના અમલદારથી કાંતેલા મૂલવનો અને દાખથી વાંચના કાંતેલા વચનને દેશ, જગતનાં જાહેર વર્તેથી વિરુદ્ધથી કાંતેલા અમલ

માંડપું અને લગભગ ૫૦ વરસથી હિંદુસ્થાનમાં મીલો થવાની શરૂઆત થઈ. જેથી હાલનો વજાટ દેશમાં જુજ રહ્યો અને વિદાયતની અને હિંદુસ્તાનની મીલો ઉપર કાપડનો આધાર રાખવો પડે છે. જે કાપડ મીલોમાં વજુધ તે કાપડ વજુવા માટે જે સૂતર વપરાય છે, તેમાં એક ચકાસવામાં ચરબીનો ઉપયોગ થાય છે. આ બાબત અમદાવાદની મીલોનો ચરબીનો રીપોર્ટ જોઈયું તો અમદાવાદમાં કાપડ મુતરની પડ મીલો છે તેની અંદર કાપડ વજુવાના સાંચા ૨૧૮૪૨ છે, હવે સરેરાશ ૨૫૦ સાચાઓમાં ૬૨ વર્ષે ૩૦ ટન ચરબી વપરાય છે, એટલે ૨૧૮૪૨ સાંચાઓમાં લગભગ એટલે ૨૬૧૦ એને ૫૬ શુભવાથી (૧૪૬૧૬૦) મળે ચરબીનો વપરાશ કુદા અમદાવાદની મીલોમાં થાય છે. જ્યારે આખા હિંદુસ્તાનની મીલોના કાપડમાં અને વિદાયતથી ૬૦ કરોડનું કાપડ આવે તેમાં એકંદરે કેટલી ચરબી વપરાતી હશે તેનો છુદિયાગીઓએ પોતાની મેળે વિચાર કરી લેવો, હવે તે ચરબી જલતાં પશુઓ (ગાય, બેંસ, બગદ, વગેરેની) કતલ કરીને કાદવામાં આવે છે માટે મીલોનું અપવિત્ર કાપડ પહેરવું મુકા નથી, જો સમગ્ર હિંદુસ્થાન હાથથી વણેલું કાપડ પહેરવા પ્રયત્ન કરશે તો ૬૨ વર્ષે લગભગ એક કરોડ પશુઓને જાવવા જાગ્યરાગી થશે. માટે મીલોનું અપવિત્ર કાપડ નહિ વાપરવાની પ્રતિજ્ઞા કરો.

લેખક:—મુનિ મુમતિવિજયજી અંધારભંદર.

તા. ૪.—સી વર્ગ પછી ઉપરની બીના ખાસ ધ્યાનમાં લેશે અને પરદેશી તેમજ મીલોના અપવિત્ર કાપડનો ત્યાગ કરશે, કાશ્વ ધર્મમાં કંઈ ચોભાની તેમજ દેશની જરૂર નથી.

ખી બાબુ પ્રી. પ્રેમ. રીચીરોડ બાલા હનુમાન પાસે—અમદાવાદ

આ વિષયને લગતો એક લેખ ૩૦ વર્ષ અગાઉનો મળી આવવાથી તે પછી અહિંયાં દાખલ કરવામાં આવ્યો છે.

“તેન દીવાકર” ચોપાનીયું પુસ્તક ૬ મું અંક (૨) જો તા. ૧ નવેમ્બર ૧૮૬૩ ઇ. ૧૯૪૬ આરો વદ ૮ ના અંકમાં પાને ૨૮ મે ચીકા-ગોના ચટકમાં લખ્યું છે જે—

ચીકાગોમાં દરદોજ (૨૨) બાવીશ હજારને બસો ચોપમાં અનાથ પશુઓનો વધ થાય છે.

વિચારો કે ૩૦ વર્ષ પહેલાં દર વર્ષે (૭૬૬૨૦૦૦) અગનામી લાખ ને બાજુ હજાર ચોપમાં પશુઓનો વધ થતો હતો તો ન્યાં ન્યાં આવ્યાં

ખાતાં પુઠ્યાં હશે તે બધાંનો અડસટો કોઈ કાઢે તો એક યુરોપ ખંડમાં દરરોજ અને દરવર્ષે કેટલાં પશુઓનો વધ થતો હશે? અને તેની નીકળેલી ચરબીથી બનેલાં સૂતર કાપડ તે કાપડને વળી સાફાઈ અને ચળકતા કરવામાં વપરાતા ઈંડાનાં રસ કે જેની કાંઈ સંખ્યા ગણી શકાય નહિ એટલા પચ્ચિદ્રિય છોવાની હિંસાથી બનેલા વસ્ત્ર તે વસ્ત્ર હિંદી પ્રજાને માટે પવિત્ર કેવી રીતે ગણી શકાય? અને જૈન પ્રજાને તો તેમાં વસ્ત્ર શરીરે અડાડાયજ ક્યાંથી? તો પછી જૈન મુનિઓથી તેમાં વસ્ત્રનો પરિભ્રમ થાયજ કેવી રીતે?

આ ઉપરના લખાણથી કોણએ એમ માની બેસવાનું નથી કે આ વિષય હિંદી પ્રજાનેજ માટે છે. હિંદુસ્તાનમાં ગદાતી પ્રજા કે જે હિંદુ મુસલમાન વગેરે તમામને લાગુ થાય છે. ચોપમાં જનવરો કે જેને ગાય, હેસ, બગદ વગેરેથી ઓળખાવ્યા છે, તેમાં વગેરે શબ્દથી ડુકક, સુતર, છુંડની જાતનો પણ સમાવેશ થાય છે. સાંભળવા પ્રમાણે આમાં ડુકકની ગાંઠો પણ વિદેશ વપરાશમાં આવે છે. અને કહેવત પ્રમાણે “હિંદુઓ ગાય અને મુસલમાને સુતર” એટલે જેમ હિંદુ વર્ગમાં ગાયનું દોડી મમ ગરબી અમાફા ગળવામાં આવે છે તેમજ મુસલમાનમાં ડુકકનું કાંડ મમ લે દી અને ગાંઠો પણ અમાફા ગળાય છે તો પછી તેવી ચરબીના શેગમેજ વાની બીજાં અનેક પશુઓના વાળો બનેલી—નીકળેલી ચરબીઓની બેઠાળી બનેલું સૂતર કાપડ તમામ હિંદુ અને મુસલમાનને તો સદાકાળ અપવિત્ર હોય. તો પછી જૈનની દ્રષ્ટિએ તો તમામ પચ્ચિદ્રિય છોવા સરખાજ હોય તેમાં દોઢ મરદ? તો પછી જૈનના સાપુઓનો અનેક પચ્ચિદ્રિય છોવાના વધથી બનેલી ઘમટીયાવાળા અપવિત્ર વસ્ત્રો કે જે ઈંડાના રસથી સાફાઈદાર થયેલાં અને જાડાનાં બિંદા કપડા શરીર ઉપર ધારણ થાયજ ક્યાંથી? માટે આચારુર સૂત્રમાં જે પાંડ જાની પુરૂષોના વચનામૃતરૂપ દાખલ કરવામાં આવ્યો છે કે—અન સાપુબાને પિયેક: કે રનિલાં વત્ર પડેરાં નહિ એવું આચારુરની દ્રષ્ટિ અદ્વૈતી પરમાત્મા વિભાવ બીજો કોણ પ્રકાશના સમયે છે?

ક્રમ ૬૩—શિવ-આર્ય જળાવેલા નિરોગી (વિચારની) પાનેજી વચને કરે સૂત્રમાં નિરોગ કરેલા હોય એવા અપવિત્ર વત્ર કોણપણ અગ્નિની જલરૂપ કાંઈ કાંઈ નહિ તો પછી જવાબુ આરે! જવાબા હિમાચલી કે પુનેલી ને તેમાં વત્ર? સ્વીકાર થાયજ ક્યાંથી? અર્થાત્ કરી ધરો ન એડને, એ વત્ર જન્ય છે. પણ રનિલાં વત્રને જે નિરોગ કરવામાં આવ્યો છે તેનું કું કું?

ઉત્તર—તેનાં પણ અનેક કારણ છે. પ્રથમ કારણ તો એ કે જ્યાં એક ભિક્ષુને—એટલે એકલા સાધુને હોરીને નહિ રંગવાનો અને રંગેલાં વસ્ત્ર નહિ ધારણ કરવાનો આક મૂક્યો છે તે તો જિનકક્ષી તથા અભિચર-ધારી સાધુને માટેજ જણાય છે અને જ્યાં સમગ્ર સાધુ સાધ્વીને માટે પાક મૂક્યો છે, ત્યાંના હેતુ એમ જણાય છે કે—જૈનના સાધુનો વંશ સ્વેન વસ્ત્રનો છે માટે તેને રંગવાં કે રંગેલાં ધરતુ કરવાં એટલે પેદુરવા કાંપે નહિ. એવો આચાર જૈનના સાધુનો જણાયો. જૈનના સાધુ સ્વેનાશ્વરીના નામથી જોખખાય છે. માટે જૈનના સાધુને શના પીળા કે બીજા કોઈપણ રંગના વસ્ત્ર રંગેલાં પેદુરવાનો આચાર નથી, તો રંગવાનું તો હોયજ ક્ય.થી ? અર્થાત્ જૈનના સાધુને વસ્ત્ર રંગવાનો તથા રંગેલા પેદુરવાનો આચારગત મૂલ નિરંધ કરે છે.

પ્રશ્ન ૯૮—ચિન્ન-કોઈ કોઈ સાધુ આર્ચાં વસ્ત્રને હોંઝિયાળી પ્રમુખના સેવ લગાવે છે અને એમ કહે છે કે આમ કરવાથી વસત્રમાં શૂદ્ધ પદ્મી નથી માટે અને લગાવીએ છીએ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—પરિશદ્ધ સદન કર્યો એ સાધુનું કામ છે જેનામાં પરિક્ષદ્ધ ચહન કરવાની શક્તિ નહિ હોય તે કદાચ એમ કરના દર્શક, પણ મૂલ્યમાં તો તેતારિક લગાવવાની ધિક્કણી ના કહી છે અને લગાવે તેને પ્રાર્થકિત કર્યું છે. જુઓ નિરીય સૂત્રનો ૧૮ થી ઉચ્ચો—સૂત્ર ૪૧ મુ—શાકવાદાં (દેકાગાદવાગાં) છપેત્ર પાને ૨૦૬ થી લખ્યું છે કે—એ સ.પુ બ્રહ્મા વિચાર કરે કિ મુએ વદ્ધ નવા વસ્ત્ર પ્રાપ્ત હુવા દે અને તેલ દુર્ગાદિ લગાવું એવા વિચાર કરને વાલેકો અવજા અને” + + તેને કા માગીક પ્રાર્થકિત કહેલ છે. વિચારો કે વસ્ત્રને તેતારિક લગાવવાનો વિચાર કરવાવાદાને રૂકું જામે કે આ વિચાર કીક કરે છે તેને પણ લખ્યું ધામાત્રી પ્રાર્થકિત કર્યું તો પછી તેતારિકનો પાસ દેવાવાગાને માટે તો કહેતુંજ શું ?

પ્રશ્ન ૯૯—ત્યારે કોઈ એમ કહે કે—એજ મૂલ્ય ૧૩ એ મૂલ્ય કહ્યું છે કે—

“જો સાધુ કુર્મીધી વસ્ત્ર પ્રાપ્ત જા ઉતે જહુન રિનતે તથા તીવ પશ્વત્રી ઉપચંત તેતારિક લગાવે, લગાને કો અમાય અને તંત્રી કુદ ને દર્શક લખ્યું” છે કે—વસ્ત્રો મુશરિદી ઉપનિસે જથાને તથા અ.મ મિટાને તેતારિક લગાનેશા કદા દેખના દે.”

આ પ્રમાણે તેજ સૂત્રમાં થોડાં કહ્યું છે તેનું શું સમજવું ? તેમજ ૪૬ મા સૂત્રમાં નવા વસ્ત્રમાં પણ પશ્વત્રી મુખી તેતારિક લગાવવાની અંત્ય

છે, ઉપરાંત હેતો પ્રાયશ્ચિત્ત કહ્યું. માટે ત્રણ પસંદી સુધી તેજાદિ લગાવવાની છૂટ છે. તેમાં કોઈ શું કહે તેમ હતું ?

ઉત્તર—અનેકાંતવાદીઓને તો કાંઈ કહેવાનું છેજ નહિ. વાદ વિવાદ કે અગેરે તે તો એકાંતવાદીઓના માટેજ છે, એકાંતવાદીઓ જ્યારે એમ કહે છે કે—સાધુને વસ્ત્ર ધોવાં કે રંગવાં નહિ અને તેને વિશે સાધુપણું પણ માનતા નથી, અને બીજી તરફથી ત્રણ પસંદી સુધી તેજ લગાવાનું સ્થાપીત કરી આપે છે અને વગી યુગલિકની ઉત્પત્તિનું કારણ પણ આવજા ધરે છે. તો પછી તમારા આપેલા આચારાંગના કાખલાનું શી રીતે સમજવું ? સિદ્ધાંત તો અનેકાંતવાદી છે. સૂત્રમાં એક ઠેકાણે જે જાગતનો નિરેધ કર્યો હોય તેજ જાગતનો બીજે ઠેકાણે કોઈ પણ કાર્ય કારણને આવજા કરીને તેની છૂટ પણ આપવામાં આવે છે. એવા એક નહિ પણ અનેક કાખલા સૂત્રોમાં મોળુડ છે. જેટલી જાગતનો એકાંતવાદીઓ નિરેધ કરે છે તેટલી જાગતની નિશીય સૂત્ર છૂટ આપે છે. અને જે જે જાગતનો એકાંત પક્ષ સ્વીકાર કરે છે તેનો નિરેધ પણ થાય છે અને તે પોતે અનુ-જાગતા રોગ એમ પણ જણાય છે.

પ્રશ્ન ૧૦૦—શિષ્ય-એવો એક કાખલો તો જણાવો કે અમારા અનુભવમાં આવે ?

ઉત્તર—જો, સાંજગો-અમુક સ્થળે અમુક અમુક સાધુઓ (એકાંતવાદીઓ) યામાગું રજા હતા તેણે યામાગું એમના પહેલાં અગેરે પડેલી વહેરેજ વિરેલી કપડાં બોધ્યાં હતાં તેને અમુક જાનનાં તેજથી રંગીને તેની પાટલી જાળીને ખાંતીને તે પાટલી લટકાવી મૂકી હતી. તેમનો ઇરાદો એમ હતો કે યામાગામાં જ્યારે જરૂર પડશે ત્યારે આ કપડાં ઉપયોગમાં આવશે. અને આમાં યુગલો પ્રમુખ પણ પડશે નહિ. પરંતુ તે પાટલી કહેતા કાગળની રહેકાળી અથવા તો તેને લટકાવી મરમાઈ લાગવાથી અંદર અંદર આજ અંત્ર પ્રવેશ થયો. સત્તિએ પાટીને પહેરેલીને જામ મારી અંદર અંદર અંત્રને અંદર કર્યું કે તો તોનું મકાન નાખતો ! કેના મકાનમાં કુતરો અને ડે ? આ જવાજ સાધુઓના કાનપર આવવાથી સ્વભાવે નામુદ્રિત હોઈ પેટની જાગત તેજ પાટલી જાગતી જાતી એકાંત ઉત્પત્તિ અંદર ફેલાઈ પડે, આજ સંજગવામાં આવ્યું હતું.

જે આ જાગતની દોષ તો જાગતાનના કાવજા વિરૂદ્ધ કામ કરનાર છે તેને જાગતને એવો પડશે, તેને જાગત પોતેજ કરશે.

બીજો દાખલો એવો બન્યો કે—એકાંતવાદીઓના પશુની કહેવાની આચાર્ય હોવાથી તેનું અનુકરણ કરીને પોતાનાં દુર્ગંધીમય મલીન વસ્ત્રની અંદર અસંખ્ય યુક્તિઓની ઉત્પત્તિને લઈને તે વસ્ત્રને લિંગોગીના તેકમાં રંગદોળવાથી જેની સંજ્ઞા પણ ન થઈ શકે તેટલી ખદખદી યુક્તિઓને લગલો થઈ પડ્યો કે તેમાંની કેટલીક તો અવિવચનથી સ્ફુટિત પણ થઈ ગયેલી નજરે પડતી. આ વાત નજરે જોયેલના મુખથી સમજાવી અને જેને આ ભાગતનો ઠપકો આપેલો તેની સામે કલેશ પણ કરેલો. આમાં ભગવંતની આજ્ઞા ક્યાં આવીને સમાચી તેની કાંઈ સમજણ પડતી નથી.

પ્રશ્ન ૧૦૧—શિષ્ય—આવો ઉપરોક્ત જગ્યાએ તેવો મોટો અસંજ્ઞ સેવવા કરતાં વસ્ત્રમાં યુક્તિઓ ન પડવાની જુદીથી રીતસર પોવામાં આવે તો શું ખોટું છે ?

ઉત્તર—અરે ભાઈ ? એ વાત બંધ રાખ. વસ્ત્રના પોવાવાળામાં તો તેઓ સાધુપણું પણ માનતા નથી. તો પછી એવાઓથી વસ્ત્ર પોવાવજ કેમ ? કેટલાક તો એમજ માની બેસા દેવ છે કે જેમ બેઠાં કપડાં વધારે હોય તેમ મોક્ષગતિ દુઃકરી માને છે. જેમ એક સાધુએ માત્રાના માત્રામાં સાધુપણું ઘોંઘાઈ રહેલું હતું તે ફાંડીને પ્રમત્ત કરી દેખાડ્યું તેમ કેટલાક જટવાદીઓને મલીન વસ્ત્રમાંજ સાધુપણું ઘોંઘાઈ રહેલું હોય એમ જણાયું અને કેટલાક અધ્યક્ષદાવાળા અવધંતર શુભ દોષનો વિચાર નહિ કરતાં માત્ર બાહ્ય દોષમાંજ મુગ્ધાઈને નિદામાં ઉતરી પોતાના આત્માનું અદિગ ચિંતયે છે તેવાઓની દયા આવે છે.

પ્રશ્ન ૧૦૨—સૂત્રમાં જેમ કારણે તેલાદિ લગાડવાની છૂટ આપી છે, તેમ કારણે વસ્ત્રાદિક પોવાની છૂટ કોઈ ઠેકાણે છે ખરી ?

ઉત્તર—અપેક્ષા વાચીએ સૂત્રમાંથી જેમ એકાંતવાદીએ વસ્ત્રમાં મુદ્ધાઈ પડવાના કારણને લઈને તેલાદિક દેવાનો દાખલો ચોખી કાઢ્યો. તેજ કારણને આગળ પરીને એટલે વસ્ત્રને શરીરનો પરસેવો બને મેલવા મજવાથી વિશેષ મલીનતાને લઈને વિશેષ યુક્તિઓ પડવાનો સ્વભાવ છે તે જટહાસવાને માટે એટલે વસ્ત્રમાં યુક્તિઓ ન પડવા દેવાની જુદીએ એક એ, અને બીજું કારણ અતિ મલીન વસ્ત્રને લઈને એટલે વસ્ત્રને લાગેલા મેલવામાં કપડાંમાં લીલકુલ પણ થવા સંભવ છે. ચલોટાના કેડના ભાગમાં વધુ પડેથી વસ્ત્ર મુદ્ધપતિ અને નિસીડીવામાં લીલકુલ પડેલી નજરે જાય છે. તો લીલકુલ અનંતા અવના વધુ યુક્તિઓના બચાવને માટે એટલે એવા અરે.નો ઉપદેશ ન થવા દેવાની જુદીએ કોઈ વસ્ત્રે પોવાનો ઉપયોગ કરે તેમાં શું ખોટું

છે ? જે કે જિનકંઠી અને અભિગ્રહધારીને વસ્ત્ર ધોવાનો કૃત્ય નથી તેથી તેઓ તેમના કૃત્ય પ્રમાણે વર્તે, પણ તેમની નક્કલ લઈને ખીજાઓ વર્તવા ધારે અને અર્થનો અનર્થ કરી નાંખે તે કેટલા ગુન્હાને આધિન થાય છે ? તેની હદ રહેતી નથી.

પ્રશ્ન ૧૦૩—કોઈ જોમ કહે કે-જિનકંઠી યા અભિગ્રહધારી સાધુને માટે વસ્ત્ર નહિ ધોવા કે નહિ રંગવાનો કાયદો છે, તો તેમનાં વસ્ત્ર તો અતિશે મલિન હોય તો શું તેના વસ્ત્રમાં યુક્ત પ્રમુખની ઉન્પત્તિ નહિ થતી હોય ?

ઉત્તર—તે તો તેવી વૃત્તિ ધારણ કરનારને જાગર પડે, આપણે જ્યારે તેટલી ડીઝી મેળવીશું, તેવા ગુણો આપણામાં પ્રગટ થાયે ત્યારે આપણને આ પ્રશ્ન કરવાનો વખત રહેશેજ નહિ, પરંતુ આપો આપ તમામ અનુભવી લેવાશે. એટલી વાત ધ્યાનમાં રાખવી કે તેવા પુરૂષો પરિસ્રક્ સહન કરવામાં કાયર હોય નહિ. તે આપણી પેઠે શિથિલ મનવાળા કે શિથિલ આચારના પાળવાવાળા કદિ હોય નહિ. સૂત્રમાં કહેલા આઠ ગુરૂનાં ધણી હોય તેવાઓજ તેવી વૃત્તિને ધારણ કરી શકે છે. તેવાઓને વસ્ત્રની પડ દરકાર હોતી નથી એમ આચારાંગ સૂત્રના ભાષાંતરમાં કહેલા આઠમા અધ્યયનથી સિદ્ધ થાય છે એવા સાધુઓ પ્રાયઃ વસ્ત્રીમાં તો રહેતાજ નહિ. તો પછી તેને વસ્ત્રની દરકાર હોયજ ક્યાંથી ? તે તો નમ્ર ભાવે વગડામાંજ પડ્યા રહેતા. કદાપિ કોઈથી લજ્જા પરિસ્રક્ છૂતી ન શકાય તો માત્ર એમ ઢંકાય તેટલું કપડું વીટી લેતા અથવા એક વસ્ત્રધારી એટલે એક અલોટા ભરજ રહેતા. કદાપિ શીતાદિકનો તાઢ પ્રમુખનો પરિસ્રક્ સહન ન થાય તો એક ઓઢવાની પહેલીથી પણ નિર્વાહ કરતા. વિશેષ ટાઢના પરાશવે બીજું કપડું પણ ઓઢી લેતા. અર્થાત્ ત્રણ કપડાં ઉપરાંત એકા કપડાની છંછા કરતાજ નહિ. તેમાં પણ જેમ જેમ ટાઢનો પરાશવ ઓઢો યતો જાય તેમ તેમ વસ્ત્રની કમી પણ કરતા જાય. દરવૈકાલિક સૂત્રમાં કહ્યું પ્રમાણે ડીપ્ત ઋતુમાં આતાપના લેવાવાળા અને હેમંત ઋતુમાં અવાઉઘ એટલે વસ્ત્ર રહિત અને વર્ષા ઋતુમાં ચરીર તથા છંદ્રયો ગોપવીને રહેવાવાળા હોય તેને વસ્ત્રની દરકાર હોયજ શાની ? કદાપિ ચોમાસામાં વસ્ત્રની જરૂર જેવું જણાય તો ચોમાસું બેઠા પહેલાં નવા વસ્ત્રની યાચના કરી લે અને જુનાં વસ્ત્રને પરિઠવી દે અને ચોમાસામાં પણ ખાસ જરૂર વિના વસ્ત્રનો પરિલોગ કરે નહિ-તો પછી તેમાં યુક્ત કે લીલકુલ પ્રમુખનો ઉપદ્રવ યથા પામેજ ક્યાંથી ? કે જેને ધોવા રંગવાની જરૂર પડે. અર્થાત્ જિનકંઠી

તથા અભિમહધારી સાધુઓનો જે કદ્ય કે વસ્ત્ર પિવાં રંગવાં નહિ જાયને પાથેલાં કે રંગેલાં વસ્ત્ર પેહરવાં પણ નહિ. તે કદ્ય નિર્દોષપણે સત્તમક માણે.

આ સંબંધી નિશિષ્ય સૂત્રના ૧૮ મા ઉદેશમાં ૪૪ મા જોડથી ૬૫ મા જોડ સુધીમાં જોડે (૨૨) સૂત્રોમાં સમગ્ર તમામ સાધુ આર્યાનાં વસ્ત્રતા સંબંધમાં જોકે વખત પેલા રંગવા વગેરેની ના કહી અને તેજ અધિકારે બીજી વખત હા કહી તેનું સ્વરૂપ સમઘટિથી અનેકાંતવાદને બાણી ન્યાય-પૂર્વક પ્રવૃત્તિ ચલાવે તેને કાઠ જાતનો સાધક, બાધક લાગવા સંભવ નથી, પણ તેમણે પ્રથમ જોટકું તો ખાસ કરીને બળવું જોડાએ કે આ વક્ષ ઉત્સર્ગ માર્ગનું છે કે અપવાદ માર્ગનું છે? જોટકું પણ જાણ્યા વિના જોગ જોગ સરખો ગણે અને તમામ સધુનો આચાર સરખોજ માને તેવાઓને માટે તો કહેવાનું હોયજ શું?

પ્રશ્ન ૧૦૪—નિશિષ્ય સૂત્રમાં ઉપર જણાવેલા (૨૨) સૂત્રાનું ઉત્સર્ગ અને અપવાદ માર્ગ જોડે પોખ માર્ગ અને કારણ માર્ગનું સ્વરૂપ જણાવ્યો?

ઉત્તર—હા, સાબળો—જિનાકરથી અને અભિમહધારી સાધુને તો જોડાં પછે ઉત્સર્ગ માર્ગ છે. અને જાડીના સ્થવિરકરથી સાધુને ઉત્સર્ગ અને અપવાદ બંને માર્ગ છે. હવે ૧૮ મા ઉદેશમાં જે વસ્ત્ર સંબંધી (૨૨) સૂત્રાં કહ્યાં છે તેમાં ઘણા ભાગે નવા વસ્ત્રનેજ ઉદેશીને કહેવ છે. તેમાં જિનાકરથી અને અભિમહધારી તથા ઉત્સર્ગ માર્ગની પ્રવૃત્તિવાળા સાધુઓને માટે ૧૩ સૂત્રાં જોડાંત પછે નિવેધનાજ છે, અને ૯ સૂત્રાં સ્થવિરકરથીને માટે કાઠણે છૂટ આપવાનાં છે, તે નીચેના લખાણથી જાણી શકાય.

(૨) જે સૂત્રાં ૪૪-૪૫ માં, સાધુને સારા વર્ણના વસ્ત્ર ખરામ વર્ણવાળાં કરવાં નહિ, અને ખરામ વર્ણવાળાં સારા વર્ણવાળાં કરવાં નહિ.

(૩) ત્રણ સૂત્રાં ૪૬-૪૭-૪૮ માં, નવા વસ્ત્ર સંબંધી જિનાકરથી અભિમહધારી તથા ઉત્સર્ગે સર્વ સાધુ આર્યાએ તેલાદિ, તથા કાર પ્રમુખ કન્ય લગાવવાં નહિ, અને અચેત રીત તથા ઉજ્જુ પાણીથી પિવાં નહિ.

(૩) ત્રણ સૂત્રાં ૪૯-૫૦-૫૧ માં, નવા વસ્ત્ર સ્થવિરકરથીને પ્રાસ થયે કાઠણે તેલાદિ, તથા કાર પ્રમુખ ત્રણ પસત્રી ઉપાંત લગાવવાં નહિ, અને અચેત કરેલા પાણીથી તથા પિવણ પ્રમુખથી તથા ખરામ પાણીથી જોડે વસ્ત્રમાં જોડતા મર્યાદ ઉપસંત પાણીથી તથા વજુ વખત ઉપસંત પાણે નહિ. (એક પ્રમુખ કાઠવાળા કારણથી તથા નવું વસ્ત્ર અડખડતું હોય)

અવાજ કરતું હોય તે જાંઘ પાડવાને માટે ધોવાની જરૂર પડતી છે એમ જણાય છે).

(૨) બે સૂત્રાં ૫૨-૫૩ માં, મુગંધીવાળાં વસ્ત્ર દુર્ગંધીવાળા કલ નહિ, અને દુર્ગંધીવાળાં વસ્ત્ર મુગંધીવાળા કરવા નહિ.

(૩) ત્રણ સૂત્રાં ૫૪-૫૫-૫૬ માં, સાધુને મુગંધી વસ્ત્ર મળ્યે તેથી હાગવવાં નહિ, તથા લોદ્રાદિકે રંગવા નહિ. તથા શીતોષ્ણાદિક પાણીથી ધોવાં નહિ. આ આચાર જિનકક્ષી પ્રમુખનો જણાય છે.

(૩) ત્રણ સૂત્રાં ૫૭-૫૮-૫૯ માં, સાધુને મુગંધવાળાં વસ્ત્ર મળે તે ટાળવાને માટે ત્રણ પસંતી ઉપરાંત તેલ, તથા લોદ્રાદિક દ્રવ્યોથી રંગવા તથા શિતોષ્ણાદિક પાણીથી ધોવાં નહિ.

અહિયાં સ્થવિરકક્ષીને, કારણે તેણાદિક લગાવાની તથા પાણીથી ધોવાની છૂટ આપી તેનું કારણ કે-સાધુને કોઈ મુગંધવાળું વસ્ત્ર મળ્યું તે પેહેરી બોઢી ગોથરીયાદિક કારણે બતાવે કેણે એવી ટીકા કરે કે જુએ ભાઈ! સાધુના વસ્ત્રમા કેવા અત્તરાગિક મુગંધી પદાર્થો લગતરી રહ્યા છે! વગેરે કારણોથી સાધુ તથા નૈન ધર્મની લઘુતા થાય, માટે મુગંધ ટાળવાનું ભગવંતે આજ્ઞા આપી.

(૩) ત્રણ સૂત્રાં ૬૦-૬૧-૬૨ માં, સાધુ દુર્ગંધવાળાં વસ્ત્રને તેડતી કે કોઈ પ્રકારના દ્રવ્યોએ ઠરી સાફ કરવા નહિ તથા શીતોષ્ણાદિક વગેરે ધોવાં પણ નહિ. એ જિનકક્ષી પ્રમુખનો વહેવાર.

(૩) ત્રણ સૂત્રાં ૬૩-૬૪-૬૫ માં, સાધુ દુર્ગંધી વસ્ત્ર મળ્યે છતાં દુર્ગંધ ટાળવા માટે ધણા દિવસ અથવા ત્રણ પસંતી ઉપરાંત તેણાદિક તથા લોદ્રાદિક દ્રવ્યો લગાવે નહિ તથા કામુક અથવા શીતોષ્ણાદિક પાણીથી ધોવે પણ નહિ. અહિયાં સ્થવિરકક્ષીને દુર્ગંધ ટાળવાદિક કારણે છૂટ આપી છે, તેમાં પત્નીને માટે ત્રણ વખત ઉપરાંત પાણીએ ઠરી ધોવાં નહિ એમ અર્થમા જણાવે છે.

આચારાંગ સૂત્રમાં વચ્ચેના અધ્યયનમાં એટલે ભાગાંતરમાં અંગ્રહ ૧૪ એ ઉદ્યો ૧ લે કલમ ૮૨૩ મી ૮૨૪ મી ૮૨૫ મી એ ત્રણ કલમમાં આધુ સાધીને માટે ઉપરની હખેલી બીનાનોજ સંબંધ છે. તેમાં એમ જણાવે છે કે-સે મિત્તુ વા મિત્તુગી વા "જો વત્ત મેરરે" વિહટુ જો વડે નેતિરન સીતોદગ વિવહેજ વા ડતિતોદગ વિવહેજ વા જાવ વપોરેઆ. (૮૨૪) અહિયાં અપરે ત્રેવીસમાં ધાવીમમાં સૂચે : સાધુ . સાધીને નવું વસ્ત્ર

હોય અને જુનાં વસ્ત્રથી નિભાવ કરવાનો હોય અને કૌણ દ્રવ્યથી સાફ કરવાની તથા ધોવાની જરૂર પડે તેમ જણાવ તો સૂત્ર એમ જણાવે છે કે—
જો વહુ દેસિર્ણ એટલે ઉદેશીને ઘણાં દ્રવ્યથી કે યજ્ઞ પાણીથી નહિ, પણ
જોડતા દ્રવ્યથી સાફ કરવાનું અને ધોવાનું કર્યું અને (૨૫૬) મી કલમે પણ
કુર્મધવાળા વસ્ત્રને સુધારવા માટે પણ એજ પ્રમાણે કર્યું છે.

અને જુનાં વસ્ત્ર ધોવાને માટે બીજે અર્થે પણ ચાલે છે કે ઉદેશીને
ઘણાં થંડાં (અચિત્) પાણીથી તથા યજ્ઞ ગરમ પાણીથી ધોવાં નહિ,
ઠારણ કે જુનાં વસ્ત્રમાં યુગ્મજો પ્રમુખ હોય તો ખીસા પારે.

નિશ્ચય સૂત્રમાં વહુ દિવસિર્ણ પાક છે તે અપચાસંગની પેઠે વહુ
દેસિર્ણ પાકનો સંભવ રહે છે.

પ્રશ્ન ૧૦૫—આપચાસંગ સૂત્રના બીજા સુત્રકથમાં વસ્ત્રવજા અધ્ય-
યનમાં, બીજે ઉદેશે ભાષાંતરની કલમ (૮૩૨ મી) તેમાં યોગ્યું કર્યું છે કે
સાધુ આર્યાએ વસ્ત્ર ધોવાં કે રંગવા નહિ, આ પાક ઉપરથી કેટલાક
એકાંતવાદી ધોવાનો નિવેધ કરે છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—આ વિષે પ્રથમ ઘણું લખાણ થઈ ગયું છે. અને સૂત્ર
પાકથી ઘણાં ખુલાસા અપાઈ ગયા છે, તથાપિ જો તેઓને એવેજ દહવાદ
હોય તો માત્ર એકજ શબ્દને વગળી નહિ રહેતાં સૂત્રમાં કહેતાં તમામ
શબ્દનો સ્વીકાર કરવો પડ્યો જ્યારે વસ્ત્ર ધોવાં નહિ, એવો દહવાદ કરે
છે તો તેલાદિ લગાડવાનું એટલે તેલથી રંગવાનો અને ધોવેલાં અને
રંગેલાં વસ્ત્ર નહિ પહેરવાનો પણ દહવાદ કરી તેને જાંબ પાડે અને ખાલી-
નાં વસ્ત્ર પહેરતાં ક્ષિણે. અને ત્યારપછીની કલમમાં શું કર્યું છે તેનેક
અગત્ય પણ સાથેજ કરે.

પ્રશ્ન ૧૦૬—શિષ્ય—ત્યારપછીની કલમ તો (૮૩૩ મી છે) તેમાં જગી
શું કર્યું છે ? તે તો જણાવે.

ઉત્તર—સંબંધેઃ આકસે તેત્રીસમી કલમમાં એમ કહ્યું છે કે—શુનિ
અથવા આર્યાએ ભિન્ન લેવા જતાં યા ખરજી પાણી જતાં યા આમાનુષ્યમ
વિદ્યાર રહતાં સપત્તાં વસ્ત્ર સાથે લેવાં.

કરો મદ્દાનુભાવો ? આ પ્રશ્નને આ કાળે આ દેસે કે.ઇ. રાપુ યા
આર્યા જોઈ છે ખરાં ? સર્વે લોક ઉપમજી સ.થે લેખેજ ને જરી
પાણી ભય છે.

અને જ્યારે એ પ્રમાણે ન જતી શકાય ત્યારે પછી જોડા વાદ-

વિવાદ કે ઝગડા કરી ખોટા ઉપદેશ આપી દુનિયાને શામાટે ભ્રમિત બનાવવી પડે છે ?

સાધુનો શું આચાર છે અને આર્યાનો શું આચાર છે ? એ સૂત્રને બાણ્ય વિના કોઈ આર્યા, સાધુની નકલ લઈ એમ કહે કે અમે તો અમુક સાધુનો આચાર પાળીએ છીએ પણ એટલેા વિચાર થતો નથી કે ભગવંતની આજ્ઞા શી છે ? ભગવંતે સાધુના કૃષ્ણને માટે નમ્ર રહેવાની તથા એક વસ્ત્ર અને એક પાત્ર રાખવાની છૂટ આપી છે અને છેવટે ત્રણ વસ્ત્રથી વધારે તો ખપેજ નહિ. અર્થાત્ સાધુ વધુ ઓછાં વસ્ત્રથી રહી શકે, સાધુને માટે અનેક ભાંગા છે પણ આર્યાને માટે તો વસ્ત્ર સંબંધી એકજ ભાંગો છે કે આર્યાને ચાર પહેડીઓ ખપે તે પણ માન અને પ્રભાવ સહિત કહેવ છે.

જુઓ, ભાષાંતરમાં વર્ણવેલા અધ્યયન ૧૪ મે ઉદ્દેશ ૧ લે (કલમ ૮૦૩ મી) તથા લાલાવાળા છાપેલ પાને ૪૫૧ મે કહ્યું છે કે—

જે મુનિ સ્થિર, સંધ્યજીનો ધણી, યુવાન, જગવંન, નિરાંગી, મજાલૂત ભાંધાવાળો ત્રીજા ચોથા આસનો જન્મેલો હોય તેણે એકજ વસ્ત્ર પહેરવું; બીજું નહિ પહેરવું અને આર્યાએ ચાર સાડીઓ (૪ પહેડીઓ) રાખવી:—તેમાં એક બે હાથના પનાવાળી, સ્થાનકમાં બોદવાની, જે ત્રણ હાથના પનાવાળી એક ગોચરીમાં બોદવાની જે બીજી સ્થાનિકે જતાં બોદવાની, અને એક ચાર હાથના પનાવાળી સમોસરણમાં બોદીને જવાની એવી ચાર પહેડીઓ સાધ્વીએ રાખવી. કદિ એટલા પનાવાળા વસ્ત્ર ન મળે તો બીજા વસ્ત્રને સાથે સાંધી સીવી પૂરાં કરવાં.

હો ભાઈ ! આટલી બધી આર્યાને માટે ચોકસી કરે છે તેનું શું કારણ ? ચાર પહેડી સિવાય ચલોટો, ભાંગીઓ, કંચલો વગેરે આર્યાનાં શરીરના રક્તજીવેશ્ય પણ ઉપકરણો સૂત્રમાં જણાયાં છે. છતાં કેટલીક આર્યા તો મૂત્ર વચનને અલગ મૂકી પિતાની મતિરૂપનાએ ચાલનારા માત્ર એકાદ પહેડીથી તમામ વરેવાર ચલાવતા હોય તો ના નહિ, વ્યાખ્યાન વાંટી એચરી પાળી અને સ્થંડીક જવામાં જ્યારે એકજ પહેડી વપરાતી હોય તો તેણે સૂત્રની આજ્ઞાનો લોપ કર્યો એમ ચામાટે ન કહી શકાય ? આર્યાની એચરીની પહેડી સ્થંડિક જવામાં અને સ્થંડિક જવાની પહેડી એચરીમાં વપરાય નહિ તો પત્રી વ્યાખ્યાનમાં જવાની પહેડી તો બીજા કાર્યમાં વપરાયજ શક્ય ?

જની સમેશ્વરજીમાં એટલે વ્યાખ્યાનમાં આર્યાને બોદીને જવાની પહેડી કેવી દોરી એટલે કે મેરી, મેગરી, મંરી, મંબાની કે અંદર કોઈ

પ્રકારના લાવાવાળી બિભલ પેશવાળી કે કોઈ જોડને જોઈ ધર્મની કે સધુ ધર્મની લગુતા ન કરે એવી હોવી જોઈએ. એટલાજ માટે બ્યાખ્યાનની પછેડી જુદીજ હકી છે, અને તે શુદ્ધ અને સાફ હોવી જોઈએ. આપના દેહનો ધર્મ બીજાજ પ્રકારનો હોવાને લઈને ભગવતે તેમને ચારે પછેડી નોખા નોખા પ્રસંગમા વાપરવાને કાયદો કરવાનું કારણ માત્ર ધર્મની લગુતા ન થવા દેવાને માટેજ છે.

પ્રશ્ન ૧૦૭—ત્યારે કોઈ એમ કહે કે—કારણ વચાત સાધુ આપને વચ્ચે ધોવાની રત્ન ખુણા શબ્દમાં કોઈ કોઈને દેવામા આવી છે? હોય તો બતાવો.

ઉત્તર—નિશ્ચય સૂત્રના ૧૮ મા ઉદ્દેશમાં વિષતેથી સારી રીતે સમ-ભાગ્ય છે, છતાં વિશેષ ભક્તવાની જરૂર હોય તો સાંભળો, નિશ્ચય સૂત્રના ૧૫ મા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કે—

એમિવરૂ વિમ્ભાવદિવાપ્તત્વંવા ધોવદ્ધોવંતંવા સાદ્ગ્જહ ॥૧૫૮॥

અર્થ—જે સાધુ (આચાર્ય) વિભૂષા કે કિયે વચ્ચે પાત્ર કમ્બલ રત્નો-દરજુ ધોવે, પોતે કે અમ્મણ અને. + + તેને લગુ ચૈભાસિક પ્રાપ્તિત આતા હે. એ પ્રમાણે લાલાણ તરફથી છપાયેજ પાને ૧૭૮ મે કહેજ છે તો વિચારો કે વિભૂષા એટલે ચોસાના અર્થ વિના વચ્ચાદિ ધોવે તો પ્રાપ્તિત નથી.

સિદ્ધાંતની રચના જ્યાર છે સિદ્ધાંત અનેકાંતવાલી છે સૂત્રમાં તો એમ થજુ કહ્યું છે કે અમુક કારણે ઉબળાં કે મલીન વચ્ચ પહેરે તો થજુ પ્રાપ્તિત આવે.

પ્રશ્ન ૧૦૮—એવું વળી કયાં કહ્યું છે કે મલીન વચ્ચ પહેરવાથી પ્રાપ્તિત આવે?

ઉત્તર—જુઓ નિશ્ચય સૂત્રના ૬ ક્રા ઉદ્દેશે લાલાવાળા છપેજ પાને ૬૫ મે ૨૧ મા સૂત્રે ધોવાવાળાને, અને ૨૨ મા સૂત્રે જે સાધુ (આચાર્ય) અપને દોષ દંડને કે એક રંજ વચ્ચ રખે, મલીન વચ્ચ રખે, તથા મોહ ઉપજાને વિચિત્ર રંજકે વચ્ચ રખે, એસે કરતેકા અમ્મણ અને. + + તેને શુદ્ધ ચૈભાસિક પ્રાપ્તિત આવે.

આનો પરમાર્થ એ છે કે—મૈષ્ટનવૃત્તિથી ચોસાર્થે કે મોહ ઉપજાવજા અર્થ ધોયેકાં કે રંજેકાં ચિત્ર વિચિત્ર જમે તેવાં ઉબળાં ખખંજર વચ્ચ પહેરે અથવા પૂર્વકૃત, અકૃત રચનાના દોષને ઠંકણ છૂપાવવા લોકાપવાદ ટાળવા

આચારનો ડોળ દેખાડવા મલીન વસ્ત્ર ધારણ કરે તેને મોટું પ્રાયશ્ચિત્ત આવે. આવા પણ ડોળધાત્રુ દુનિયાને ઠગનારા, દુનિયા પાસે વાક વાહુના પોકાર પડાવનારા પણ હોય છે ખરા. પણ શાસ્ત્રમાં કંઈ શરમ તાજે તેમ નથી, અનંતજ્ઞાની પુરૂષે તો દરેક પ્રાણીના કૃત્યાકૃત્યનાં હૃદયના વિચારો આરીસાની પેઠે પ્રગટ કરી દેખાડ્યા અને તેના ઐશ્વર્યને માટે પણ લેગું જ્ઞાન આપતા ગયાં છે કે જેનો અમલ કરવો તે આત્માર્થી જીવોનું કર્તવ્ય છે.

આત્માર્થી જીવો માધ્યસ્થ વૃત્તિએ વર્તવાવાળા ખોટા ડોળમાં નહિ પડતાં અતિ ઉત્ક્રાંત વેષ કે અતિ મલીનતાના વેષમાં નહિ ગુંથાતા તટસ્થ વૃત્તિએ સાદા અને સરલ વેશને ધારણ કરી માત્ર પોતાના સંયમનો નિર્વાહ કરવા આડંબર કે દંભ વિના જેવાં મળે તેવાં નિર્દોષ વસ્ત્રને ધારણ કરી પોતાનું જીવન ગાળવું તેમાંજ એય માને છે.

વેશમાં કંઈ મોક્ષ રહ્યો નથી, મોક્ષ તો જ્ઞાન, હૃદયન, ચારિત્રની આશયનાથી છે. વેશ માત્ર લોકને વિષે પ્રતીત ઉપભવવાનું સ્થાનક છે. તેમાં પણ વેશ કેવો હોવો જોઈએ કે દુનિયાની દૃષ્ટિએ અયોગ્ય અને ખરાબ ન હોય, ધર્મને નિંદાવાપણું ન થાય અને પોતાના સંયમનો સુખેથી નિર્વાહ થાય એવો સાદો નિર્દોષ અને અનિર્દનિક વેશ હોવો જોઈએ. વિભૂષાના આશય વિના કોઈ વસ્ત્રાલેખનું પશ્ચાત્તન કરે તેમાં સાધુપણની નાસ્તિ માની પેતાના તથા અન્ય જનોના આત્માને મોટી નુકસાનીમાં ઉતારવા તે સત્ય પુરૂષનું લક્ષણ નથી.

કદાપિ કોઈ અડપ વસ્ત્રપર નિભાવ કરવા વિશેષ ટકાવને માટે વસ્ત્રને દિવે અથવા મલીન વસ્ત્રમાં લીડકુલ કે યુક્તિલેખનો ઉપદ્રવ થતો અટકાવાને માટે દિવે તેમજ સાધુપણું નહિ માનનારા અથવા કોઈ શરીરની શોભાર્થે વસ્ત્રલેખ દિનારા અડપદોષવાળાને સાધુપણની નાસ્તિ માની બેઠવું તે દંભગ્રસ્ત કેરને કાન્ટીની યિત્તા કરવા જેવા દંભાક્રુના આપવાવાળા તે પોને મૂંઝવિસાંધી પ્રત્યક્ષના કરવાવાળા પેતાનાજ આત્માને ઠગે છે. અર્થાત્ એવા દંભાક્રુવાળા પેતાના આત્માને મલીન બનાવી મોટી નુકસાનીમાં ઉતારે છે. એમ મૂંઝવણ નવાયથી સ્પષ્ટ થાય છે.

હવે શ્રી વસ્ત્રપુણ્ય શ્રી જોષાકૃષ્ણ સ્વામી તત્ત્વ વિષય મુનિ શ્રી શ્રી ૧૦૮૮૮૮ ૧૧ " શ્રી પ્રતિભાવર મોહનમાળા " ત્રીજે ભાગ સમાપ્ત.

પરમ પૂજ્યશ્રી ગોપાલજી સ્વામી તત્ શિષ્ય
મુનિશ્રી મોહનલાલજી કૃત.

૧૭૭૪૨૬૬૬

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા

ભાગ ૪ થો.

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા

૫૩૭૭૮૮૮૮

ભાગ ૪ થો.

૫૩૭૭૮૮૮૮

પ્રશ્ન ૧—કેટલાક કહે છે કે-પ્રત્યેક વનસ્પતિમાં સંજ્યાતા તથા અસંજ્યાતા જવનો સંભવ છે પણ અનંતાનો સંભવ નથી તે કેમ ?

ઉત્તર—પત્રવણાજી સૂત્રપદ ૧ લે-કર્ણુ છે કે-તરણાના મૂળ ૧, કંઠના મૂળ ૨, વંસના મૂળ ૩, એ ત્રણને વિષે સંજ્યાતા, અસંજ્યાતાને અનંતા જવ હોય, એમ કર્ણુ છે. ॥૧॥ વળી તેજ પદે વનસ્પતિના ૧૦ બોલ કહ્યા મૂળ ૧, કંઠ ૨, ખંધ ૩, ત્વચા ૪, સાખા ૫, પ્રવાહ ૬, ટીસી ૬ પત્ર ૭ પુષ્પ ૮, ફળ ૯, બીજ ૧૦, એ દશ બોલ માંડી ભાંગતાં સમે ભાંગે ચકાકારે દિસે તે અનંત જવમય જાણુવી, અને ભાંગતાં વિષમ ભાંગ તે વાંકો દિસે તે વનસ્પતિ માંડી પ્રત્યેક જવ જાણુવા. ॥૨॥ વળી તેજ પદે વનસ્પતિનો મૂળ ૧, કંઠ ૨, ખંધ ૩, સાખા ૪, એ ચારના કાણથી છાલ જાડી હોય તે અનંત જવમય છાલ જાણુવી. ॥૩॥ વળી તેજ પદે જે વનસ્પતિ મૂળ કંઠાદિક સર્વ ચકાકારે સમે ભાંગે ભાંગતાં ગંઠી-ચૂર્ણ થાય પૃથ્વીની પેરે રાઇ પડે તે વનસ્પતિ અનંત જવમય જાણુવી. ॥૪॥ વળી જે વનસ્પતિમાં સળ તથા વેરાન દિસે ગુપ્ત નસા જાગપર્વ-રેખા જેહની દ્વંધ સહિત તથા દ્વંધ રહિત એહવી જે કુણી વનસ્પતિ હોય તે વનસ્પતિમાં અનંતા જવ જાણુવા. ॥૫॥ વળી તેજ પદે, ચાર ભતનાં પુષ્પ જળથી ઉપજ્યાં ૧, સ્થગથી ઉપજ્યાં ૨, બીટખંધ ૩, નાલખંધ ૪, એ ચારમાં કોઇ એકમાં સંજ્યાતા જવ તથા કોઇ એકમાં અસંજ્યા જવ, તથા કોઇ એકમાં અનંત જવ જાણુવા. ॥૬॥ વળી નાલખંધ કુલમાંડી સંજ્યાતા જવ અને પાંખડી દીક એકેકો જવ, અને કુણું સુકુમાળ કુલમાં અનંતા જવ કહ્યા. વળી પદ્મનીકંઠ ૧, ઉત્પલનીકંઠ ૨, અનંતરકંઠ ૩, તેમજ ઝીલીકા વનસ્પતિ વિશેષ એ ૪, એ સર્વમાંડી અનંતા જવ હોય. ॥૭॥ વળી સપાસ ૧, સભય ૨, ઉવહેલીકા ૩, કુહણ ૪, કંડુક ૫, એ પાંચમાં અનંતા જવ. ॥૮॥ વળી સર્વ સાધારણ, પ્રત્યેક વનસ્પતિ ઉગતી, કિસલય ટીસીરૂપ હોય ત્યાં લગી અનંત જવ. પછી વૃદ્ધિ છતે પ્રત્યેક વનસ્પતિને વિષે પ્રત્યેક હોય અને અનંતકાલને વિષે અનંત જવ જાણુવા. ॥૯॥ આ વિષે જાણુવાળા છાપેલા પત્રવણા પદ ૧ લે પાને ૩૬ મે નીચે પ્રમાણે ગાયાંઓ લખી છે. -

તળ મૂલ કંદ મૂલો, વંસીમૂલે તિયાવરે;

સંસેજ મસંસિજગા, બોધવા અર્ણવગીવાય. ૧

અથ ટીકા—તળેત્યાદિ ॥ તળમૂલં કન્દમૂલંદષ્ટાપરં વંસીમૂલં એવેર્ણ
મધ્યે કંચિજગતિ મેદતો દેશમેદતો ચા સદ્ગુણાતાનીવાઃ કચિદસદ્ગુણાઃ
કચિદવન્તાભ્યા જ્ઞાતવ્યા.

સીધામાં, યુગ્મમાં અનેક જીવ, પાંદડામાં પ્રત્યેક જીવ અને ફળમાં
જે જીવ—ગાથા બીજીનો અર્થ.

(પ્રશ્ન—પ્રત્યેક એટલે એક કે અમ્બજ્ય? ઉત્તર—પ્રત્યેક યજ્ઞે એક
એક જીવ પશુ યાવ અને અમ્બજ્ય પશુ યાવ એમ જલુપ છે.)
ચોડવી ગાથા—પાને ૩૬ મે—

પુલ્કા જલયાયલયા, નિંદયદ્યાય જાલિયદ્યાય, સંસિજગ મસંસિજગા, બોધ-
ગાર્ણવગીવાય. ૨=૧૮૬ સ્વસ્તુ કંદેય. કંદલીવ કુટુંબવ; ઈવ પરિવગીવા, જેવા-
વજેવદાવિદા. ॥૬॥

આ પ્રત્યેક વનસ્પતિ જલુપ છે. આચાર્યાંગજીના બીજા ક્રુતસ્કંધમાં
૬૬મુલુનાં વન કથ્યાં છે. યુનિને ૬૬મુલુના વનમાં ૧૪ આંબાની પેઠે ઊલેલ
પત્રીમાં પાંદડાં લેવાં કહેવે કહેલ છે. ૬૬મુલુનાં ફળ નારંગીના ફળના અનુમાને
હોય છે. તેમજ પલંડુ વિષે પશુ કાંઈ એ નામની પ્રત્યેક વનસ્પતિ હોવી
લેખે.

પાને ૪૧ મે—સમ્બોધિ કિસલમો સત્તુ, ડગમમાળો અર્ણવમો મળિમો,
સો જેવ વિ મહુંતો, હોદ પરિષો અર્ણવોવા. ॥૧૫॥ અથ ટીકા:—

સમ્બોધિ કિસલમો સત્તુ ડગમમાળો અર્ણવમો મળિમો ॥ इत्यादि बहव-
मानमविकृतं, मूलसमुच्चूनावस्था निर्बर्णनारम्भकाळे किमलव स्वाभावादिति
आह—मल्लेक दरीरे वनस्पतिद्याविकानां सर्वे काल दरीरावस्था मविकृत्य किं
मल्लेक दरीर स्वगुठ करिष्यदवस्था विशेषेऽनन्त जीवत्वमपि सम्भवति, तथा साधा-
रणं वनस्पतिकान्दितानामपि किं सर्वे काल मनन्तभीवत्स्वमुन कदाचित्तत्वेक दरीर
स्ववपि भवति तत्र: आह—सम्बोधि किल्लमो इत्यादि ॥ इह सर्वं दृश्यो परिशेष-
वाची सर्वोपि वनस्पतिद्याव: मल्लेक दरीर: साधारण एव किल्लपावस्था:मुपातः
सन् अनन्तकामस्तीर्थिकर गणधर्मवित्तः सद्य किल्लमवह अवन्तकारिकः पट-

द्विगच्छन् अनतो वा भवति परिपो वा कथं ? उच्यते—यदि साधारण इति
निर्वर्त्यते तद् साधारण एव भवति. अथ मन्येह अतीहं मनः मन्येह इति, किञ्च
ज्ञाना दूर्ध्वं प्रत्येको भवति ! इति चे दुष्प्रमाणे—मन्त्रमुहूर्ताभ्यादि निर्गोप्य
सुरक्षितोऽप्यन्तर्मुहूर्तकालं यावत् स्थितिस्तथा ततोन्वर्तुहर्तात्मानो निर्गतः
प्रत्येको भवतीति.

એ પ્રમાણે પત્તવજાણની ટીકામાં પણ કહ્યું છે. એટલી યાજે પ્રત્યેક વનસ્પતિમાં જનતા હવ કદા છે. તેનું શરીર સાધારણ જનનું, અને પ્રત્યેક યથેશી પ્રત્યેક શરીર જનનું ઇત્યર્થઃ પત્તવજા પદ ૧ લે.

પ્રશ્ન ૨—આ ઉપરનું લખાણ જાણું સાધારણ લોકમાંનું છે. કોઈને કે પક્ષગાળામાં પ્રત્યેક શરીર બાહર વનસ્પતિનો અધિકાર પૂરો થયે પછી સાધારણનો અધિકાર આપ્યો છે, તેમાં આ ઉપરનું લખાણ તમામ છે. તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એ જાન ખરી છે, પણ તેમાં કારણ છે કે પ્રથમ મૂળમ વનસ્પતિનું સ્વરૂપ જ્ઞાતીને પાંડી બાદર વનસ્પતિનો ભેદ જણાવ્યો તેના એ ભેદ કર્તા, એક પ્રત્યેક અને બીજો સાધારણ. તેમાં પ્રત્યેકમાં તે કુદા પ્રત્યેક જીવની ઉત્પત્તિનુંજ સ્વરૂપ જણાયું. પણ અનંત જીવની ઉત્પત્તિ એમાં રહેલી છે તે તમામ સાધારણના ભેદમાં દાખલ કરેલું છે, એટલે જ્યાં જ્યાં અનંત જીવની ઉત્પત્તિનો સંભવ તે તે એવ સાધારણના ભેદમાં ગણેલ છે. એટલે સાધારણમાં એક પ્રત્યેક અનંતકાય અને બીજા નિગોદ અનંતકાયનું સ્વરૂપ જણાવ્યું છે. તે ઉપરની ગાથાઓ અને ટીકા વાંચવાથી ખાતરી થશે કે પ્રત્યેક વનસ્પતિમાં અનંત જીવની ઉત્પત્તિ રહી છે તેથીજ તેને સાધારણના ભેદમાં ગણી તેમાં દાખલ કરેલ છે.

પ્રશ્ન ૩—વિવિધ બોધસંબંધ (શ્રી લીંબડી સંપ્રદાયના ઉત્તમચંદ્ર મહારાજનો સુધારેલો) સંવત્ ૧૯૬૧ ની સાલમાં છપાયો છે. તેના પાને ૪૧ મે બોલ ૬૬ મો તેમાં કહે છે કે પ્રત્યેક વનસ્પતિમાં જીવ અનંતા ન જા કેમકે પ્રત્યેક વનસ્પતિમાં એક શરીરે એકજ જીવ હોય તેને પ્રત્યેક કહેવાય. આ પ્રમાણે લખ્યું છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—જો પ્રભાણે તેજ નામના યોગડા સંચકમાં અમોક
છપાયેલામાં, તથા પુરાણા લખેલા તથા; જ્ઞાનસાગરમાં છપાયેલા છકાવના
યોગડામાં પ્રત્યેક વનરૂપિમાં સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા અને અનંતા જી

હદ્યા છે. તથાપિ અનંતાનો બોલ શા કારણથી કાઢી નાંખ્યો હશે તે તો તેમના દૃઢપણાં રહ્યું પણ પદ્મવજ્રા સૂત્રમાં સર્વેવિ કિસલજો ઝાગમવાળો અર્ણવ જીવજો મળિઓ કહ્યું છે એટલે ઉગતા કિસલવ (અંકુર) માં અનંત જીવ હદ્યા છે. વળી સપો બંગો પડે તેમાં પણ અનંત જીવ હદ્યા છે, તેનું કારણ એ છે કે પ્રત્યેકને આશ્રિને સાધારણ ઉપર તે સાધારણ ચાલી જાય ત્યારે પ્રત્યેક રહે તેમાં સંજ્ઞાતા, અસંજ્ઞાતા જીવ લાગે. વળી કાળુગ ૧૦ મે કાળે અર્ણવ મીસ્ટર ને પતેવ મીસ્ટર એવો પાઠ છે તે ઉપરથી પૂર્વોક્ત વાત સાબિત થાય છે. ભગવતીજીના ૧૧ મા તથા ૨૧ મા શરૂમાં એક પાનમાં એક જીવ હદ્યો છે તે એકજા પ્રત્યેકની અપેક્ષાએ કહ્યું છે, પણ પ્રત્યેકને આશ્રિને સાધારણ ઉપર તેની અપેક્ષાએ કહ્યું નથી.

પ્રશ્ન ૪—હશમે કાળે સ્પર્ણત મીસ્ટર પરિવર્તિતસ્તર એ બે બોલ હદ્યા તે તો મિશ્ર ભાષાના બોલમાં હદ્યા છે તેનું શું સમજવું ?

ઉત્તર—એનો પરમાર્થ એમ જણાય છે કે નિગોહ-કંઠ મૂલાદિક માં પ્રત્યેકનો લેડ પત્રાદિક હોવા છતાં તેમાં અનંતકાય હશે અને પ્રત્યેક હશે તો મિશ્ર ભાષા લાગે, માટે જેમાં જે લેડ લાગતો હોય તે લેડ જણાવતાં દોષ નથી. પણ અર્કિયાં એટલું તો નિશ્ચય થયું કે કંઠમૂળમાં નિગોહમાં પ્રત્યેકનો લેડ અને પ્રત્યેકમાં અનંતાનો લેડ છે. એમ સાબિત થયું. અને ટીકા તથા ભાષામાં પણ એજ પ્રમાણે કહ્યું છે. જુઓ કાળુગ-જીના ૧૦ મે કાળે બાણુવાળા છાપેલ પાને પપટ મે—

ટીકા—અર્ણવ મીસ્ટર ॥ અર્ણવ વિષય મિશ્રક મવન્ત મિશ્રકં યથા મૂલ કંદાદૌ પરીવ પત્રાદિ મવન્તકાયોય મિત્વમિદ્ધતઃ ॥ પરિવ મીસ્ટર ॥ પરિવ વિષય મિશ્રકં પરીવ મિશ્રકં યથા અવન્તકાય લેશ વતિ પરીતે પરીતોય મિત્વ મિદ્ધતઃ ॥૮॥ ઇતિ ટીકામાં

અથ ભાષા—કંઠાદિકને વિષે પ્રત્યેક પત્રાદિક છત્રે અનંતકાય હશે (અને પ્રત્યેકમાં) થોડે અનંતઃ ૧૧ છત્રે પ્રત્યેક હશે.

પ્રશ્ન ૫—ગાદર નિગોહમાં અનંતાનો લેડ લાગે કે સંજ્ઞાતા અસંજ્ઞાતા જીવનો લેડ લાગે ખરો ?

ઉત્તર—ત્રણે પ્રકારના જીવનો લેડ લાગે. તેમાં જે ગાદર નિગોહ નિગોહ રૂપે છે, તેમાં તો અનંતાનોજ લેડ લાગે એટલે એટલી કંઠમૂળની જાતિ છે, તેમાં તો ભગવતે અનંતા જીવનોજ લેડ કહ્યો છે. પણ તેને

આશ્રિત ઉગતી હરીકાય તેમાં ત્રણે પ્રકારના સંજ્ઞાના, અસંજ્ઞાના ને અનંતા એવં હોય જેમકે—મૂળાંનો કાંદો અનંતા એવમય હોય છે અને તેની ડાંડલી વગેરેમાં ન્યાં સુધી કુચ્છાંયનો ભાગ હોય, બટ દમને ભાંગે, સરખો ભાંગે પટે તે કુચ્છાસમાં અનંતા એવ હોય અને કુચ્છાંયનો ભાગ મટયા પછી અસંજ્ઞાતા એવ લાભે અને પાંદડું કાંઈક લીધું કાંઈક પીધું ત્યાં સુધી સંજ્ઞાતાનો ભાંગે સંભવે અને સર્વથા પીધું પડે ત્યારે એક એવનો સંભવ અને ભુદું પડે ત્યારે અચેન ગણાય છે, અને બીજામાં સૂકાણા પછી એક એવ સંભવે છે, અને મૂળ, કંઠમૂળની જાતિમાં પણ કેટલા એવી જાતના હોય છે કે તેમાં પણ કળાંતરે ત્રણે લેહનો સંભવ હોય છે, અને કેટલાક એવા પણ હોય છે કે જેમાં સદા કાગ અનંતાનો જ લેહ લાભે.

પ્રશ્ન ૬—જેમ સાંભળીએ છીએ કે—એક લખણની કળીમાં અનંતા એવ હોય તે પણ તે એવ દેખાતા નથી તો કેમ કબૂલ થાય ?

ઉત્તર—જેન શાસ્ત્રની કેટલીક ખાખત સદા ઉપર હોય છે. શ્રદ્ધા-વાળાને તે વાત તરત હેયે ખેસી જાય છે. નિગોહ સંબંધીની વ્યાખ્યાનું સ્વરૂપ ઘણું ગંભીર છે. તે વાત દ્રષ્ટિગોચરથી સાબીત થાય તેમ નથી, કાં તો શ્રદ્ધાથી સાબીત થાય કે કાં તો ન્યાયથી સાબીત થાય. માટે પણ વણાણમાં લોહાના ગોળાનો ન્યાય આપ્યો છે કે—જેમ લોહાનો ગોળો વપાવ્યો થકો સર્વ ગોળો અગ્નિમય બની જાય છે એટલે તે લોહના ગોળામાં ન્યાં કદપના કરે ત્યાં અગ્નિ હોય તેમ નિગોહના અનંત એવ એક કળીમાં જણવા.—જળી સહેલાઈથી સમજાય તેવો ન્યાય સાંભળે. હજાર ઔષધિઓ એકઠી કરી તેનું સત્ત્વ કાઢ્યું અથવા તે ઔષધિઓને વાટી લસોટી બારીકમાં બારીક કરી તેની ચણા જેવડી કે મગ જેવડી કે રાઈ જેવડી કે ખસખસ જેવડી ગોળીઓ વાળી તેમાં એટલે જે ગોળીની પૃષ્ઠા કરે તેમાં અગર સત્ત્વના એક બારીકમાં બારીક ટીપામાં હજારે દવાઓ આવી જાય કે કેમ ? જો તે વાત કબૂલ થાય તો તેજ ન્યાયે એક લખણની કળીમાં અનંતા એવ રહ્યા છે. જેમ એક ખસખસ જેવડી ગોળોમાં હજાર ઔષધિઓ રહી છે, પણ આપણે તેમાંની એકે ઔષધિને જાણી કે દેખી શકતા નથી તેમ લખણની કળીની અંદર રહેલા અનંતા એવને આપણે દેખી શકતા નથી, તેથી ગોળીમાં ઔષધિનું ને લખણની કળીમાં એવનું નાસ્તિપણું નથી, ગોળીનાં દવાના ન્યાયે લખણની કળીમાં અનંતા એવ છે. તે વાત શાસ્ત્રથી સિદ્ધ થાય છે.

શ્રી પ્રશ્નોત્તર ગોદનમાળા—ભાગ ૪ થો.

ઉપરની વાતને સાચીત કરી આપે એવા પ્રત્યક્ષ જે પુરાવા નીચે દર્શાવે છે, સાંભળો—અસહની જુની ગુજરાતી છઠી અમર સાવત્રી યોપડીમાં એક પાક વાંચવામાં આવ્યો છે કે સૂરજપુત્રી નામના છવડા થાય છે તે એવા તો બારીક હોય છે કે સૂરમર્ચક ધંત્ર વડે જોતા એક મુખના નાકામાં દસ હજાર છવ સમાય એવા ઝીજા બારીક છવે સૂરજ-પુત્રીના હોય છે, એમ તે લોકોએ નિર્ણય કરેલ છે.

તેમજ એક પાણીના બિંડમાં હાલતા ચાવડા ૩૬૪૫૦ છવ સૂરમર્ચક ધંત્ર વડે જોવાનું એક ચિત્ર પાલજુપુર તરફથી બહાર પડ્યું છે તેમાં આ પ્રમાણે લખ્યું છે કે:—

એક છુદ પાણીકી તરબીર. સિદ્ધ પદાર્થ વિજ્ઞાન નામની વિજ્ઞાન નો અલ્લાહાબાદ ગવર્નમેન્ટ પ્રેસમાં છપી છે, જેમાં કેપ્ટન ઈર્મિન સાહેબને ખુદ ફર્મિનસે ૩૬૪૫૦ છવ ત્રસ (હીલેતે ફિરને) રહે પ્રસિદ્ધ કર્તા—પાલજુપુર નિવાસી શ્રી ગુલરીતાઇ સુમચંદ-શ્રી કેપ્ટન વિદ્યા પ્રેસ મુંબઇ.

આ પ્રમાણે ચિત્ર સાથે લખાયેલું છે. તે વિચારો કે—અનંત જાની કેવલી મહારાજે એક મુખના અમ જાગે નિગોહના અનંત છવ જાળ્યા હોય અમર એક પાણીના બિંડમાં અસંખ્યાતા છવ જાળ્યા હોય તેમાં શું આશ્ચર્ય? ચર્મ ચક્રવાળા બ્યારે ધંત્ર વડે કરીને આવી બારી બાજતોને કબૂલ કરે છે તો પછી દિવ્ય ચક્ર જે કેવળ જ્ઞાન વડે એક પજુ બારીક જાત બહાર કરે તે કેમ કબૂલ ન થાય? અર્થાત્ જૂઠા થાય માટે એમ માનો કે, એક વસણની કળીમાં કે એક બટેદાના કાકા અગવતે નિગોહના અનંતા છવ રહ્યા છે તે સત્ય છે.

પ્રશ્ન ૭—અગવતીજ ચતક રાખા તથા ૨૨ માં જને ચત્ર પ્રત્યેક વનસ્પતિમાં ઉપજ્યા આથી અવ-પ ૧-૨-૩ ઉત્પન્ન થાય અસંખ્યાતા ને અનંતા છવ આવી ઉપજે એવું છે અને ત્રણે મૂળથી માંડી દસ દસ બ્રાહ્મમાં એમ સમજવું. એ દોષે પ્રત્યે અનંતાનો સાંભો સંભરતો નથી.

ઉત્તર—અગવતીજ ચતક ૧૯ થે જોયે ૩૦ વનસ્પતિમાં એ અનંતા છવ ઉપજતી વેળા બહાર કરે અને પત્તણુ-લગા ૧/૧ થાય તેમાં સમયે સમયે નિરંતર અનંતા થયે તે ઉપ

આ ઉપરથી એમ નિશ્ચય થાય છે કે પ્રત્યેકમાં તે જઘન્ય ૧-૨-૩ અને ઉત્કૃષ્ટા સંખ્યાતા, અસંખ્યાતાનોજ લેદ હોય. પણ સાધારણ શબ્દમાં જે લેદને સમાવેશ સંભવે છે એક પ્રત્યેક અનંતકાય એટલે પ્રત્યેક મિશ્રિત અનંતકાય અને બીજો નિગોદ અનંતકાય, તેમાં પ્રત્યેક અનંતકાય સાધારણ જે હોય તેમાં જઘન્ય ૧-૨-૩ ઉત્કૃષ્ટા સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા ને અનંતા એવ અવી ઉપજે અને નિગોદ સાધારણ જે છે તેમાં તે સમયે સમયે અનંતા ઉપજે ને અનંતા થવે તેનો જઘન્ય કે ઉત્કૃષ્ટો ભાગો નથી, એક અનંતાનોજ ભાગો ભગવતીજ તથા પન્નવણીમાં કહેલ છે. આ ઉપરથી પ્રત્યેક વનસ્પતિમાં અનંતા એવનો ભાગો લાગુ થાય છે. જીવાભિગમની ૩જ પડિવૃત્તિમાં તિર્યચના બીજે ઉદ્દેશે બાણુવાળા છ.પેલ પાને ૩૩૪માં વનસ્પતિના અધિકારે કહ્યું છે કે—

અસ્થિકો તરયસિયસંસિજ્જા. સિયઅસંસિચ્ચા, સિયઅનંતા, સે સં વાદાવજ સ્સંકાદ્દયા.

અહિંયાં બાહર વનસ્પતિમાં કોઇ વખત સંખ્યાતા એવ હોય, કોઇ વખત અસંખ્યાતા એવ હોય, અને કોઇ વખત અનંતા એવ હોય. આ ઉપરથી પ્રત્યેક વનસ્પતિમાં અનંતા એવ સંભવે છે.

પ્રશ્ન ૮—નિગોદ કેટલા પ્રકારના ?

ઉત્તર—નિગોદ બે પ્રકારના, એક બાહર નિગોદ ૧ બીજો સૂક્ષ્મ નિગોદ ૨, હવે બાહર નિગોદ તે કંદમૂળ—આદુ, સુરણ, પ્રમુખ. તેમાં સુધને અમ્મ,ભાગે સમાય તેટલામાં અનંતા એવ છે, એટલે સિદ્ધના એવથી તે એવ અનંત શુણ છે અને સૂક્ષ્મ નિગોદ, સર્વથી અનંત શુણ છે.

હવે સૂક્ષ્મ નિગોદનું સ્વરૂપ કહે છે. જેટલા લોકાકાશના પ્રદેશ છે તેટલા ગોળા છે, તે અકેક ગોળામાં અસંખ્યાતા નિગોદ છે. નિગોદ શબ્દનો અર્થ એ છે જે અનંતા એવના પિંડ ભૂત એક શરીર તેડને. નિગોદ દહીએ. તે અકેકી નિગોદ, મધ્યે અનંતા એવ છે, તે અતીત કાળના સર્વ સમય, તથા અનાગત કાળના સર્વ સમય અને વર્તમાન કાળનો એક સમય તેને લેળા કરી અનંતશુણ કરીએ. એટલા એક નિગોદમાં જીવ છે એટલે એટલા અનંતા એવ છે.

પ્રશ્ન ૯—સૂક્ષ્મ નિગોદમાં દુઃખ કેટલું હશે ?

ઉત્તર—સૂક્ષ્મ નિગોદમાં અનંતું દુઃખ છે, તેનું ઉદાહરણ કહે છે. સાતમી નવકનું આડપું તેત્રીશ સાગરોપમનું છે, તે તેત્રીશ સાગરોપમના

જેટલા સમય થાય તેટલી વખત તેટલીવાર સાતમી નરકમાં ઉત્કૃષ્ટ તેનીય સાગરોપમને આઉએ કોઈક જીવ ઉપજે તેટલા બારમાં જેટલું છેદન લેદનનું દુઃખ થાય તે સર્વ એકલું કરીએ તેથી અનંતગુણ દુઃખ નિગોદના જીવ એક સમયમાં લેગયે છે. દૃષ્ટાંત જેમ કોઈક મનુષ્યને સાડા ત્રણ કોડ લોદાની સુધને અગિયી વપારીને કોઈક દેવના સમકાલે એડી સાથે લોકે તેને જે વેદના થાય તેથી અનંતગુણ વેદના નિગોદના જીવને છે. એમ આગમસારમાં કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૧૦—કેટલાક અવ્યવહાર રાશી અને વ્યવહાર રાશીની વાનો કરે છે, તો તેનું સ્વરૂપ કેવી રીતે હશે ?

ઉત્તર—વ્યવહાર રાશી અને અવ્યવહાર રાશી આ બે પ્રકારની રાશી કોઈ સૂત્રમાં મૂળ પાઠે ખુદ્દી રીતે જોવામાં આવતી નથી. પણ અંતકાર તે વિષે જણાવે છે કે—

નિગોદમાં અનંતા જીવ એવા છે કે જે જીવ ત્રસપણું પહેલાં ક્યારે પણ પામ્યા નથી. અનંતો કાગ પૂર્વે ગયો અને અનંતો કાગ જગે પણ તે જીવ વારંવાર ત્યાંજ ઉપજે અને ત્યાંજ થવે, એમ એકેક નિગોદમાં અનંતા અનંતા જીવ છે. તે નિગોદના લે લેહ છે, એક વ્યવહાર રાશી નિગોદ અને બીજો અવ્યવહાર રાશી નિગોદ. તેમાં જે બાહર એકેદ્રિયપણું કે ત્રસપણું પામીને પાછા નિગોદમાં જઈ પડ્યા છે તે નિગોદીયા જીવને વ્યવહાર રાશીયા કહીએ અને જે જીવ કોઈપણ કાળે નિગોદમાંથી નીકળ્યા નથી તે જીવ અવ્યવહાર રાશીયા કહીએ અને અહિં મનુષ્યપદ્ધતિમાં જેટલા જીવ કર્મ ખપાવીને એક સમયમાં મોક્ષ ભય જે તેટલા જીવ તેજ સમાયે અવ્યવહાર રાશી સૂક્ષ્મ નિગોદમાંથી નીકળીને ઉઘા આવે છે, એટલે વ્યવહાર રાશીમાં આવે છે. જે દશ જીવ મોક્ષ ભય તો દશ જીવ અવ્યવહારમાંથી નીકળી વ્યવહાર રાશીમાં આવે કોઈ વખત ભવ્ય જીવ એછા નીકળે તો તે ઠેકણે એક જે અભવ્ય નીકળે પણ વ્યવહાર રાશીમાં જીવ કોઈ વધે ઘટે નહિ. એવા નિગોદના લોક માંહે અસંખ્યાતો ગોળા છે. તે છ દિશિના આબ્યા પુણ્યને આહારાદિપણે લે છે, તે સકળ ગોળા કહેવાય. અને લોકના અંતના પ્રદેશે જે નિગોદના ગોળા રહ્યા છે તેને ત્રણ દિશિના આહારની ફરસના છે, માટે તે ચિકક ગોળા કહીએ એ સૂક્ષ્મ નિગોદમાં પાંચ સ્થાવરના સૂક્ષ્મ જીવ તે સર્વ લોકમાં કાજલની કુપેલીની પેરે ભર્વા ચકા વ્યાપી રહ્યા છે. અને સાધારણપણું તો એક વનસ્પતિમાંજ ઉં પણ ચાર સ્થાવરમાં નથી. એમ આગમસારમાં કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૧૧—શિષ્ય-આદિયાં એક સવાર ઉભો થાય છે કે આગમસારમાં કંઠા પ્રમાણે જો દશ જીવ મોક્ષ ભય તો દશ જીવ અવ્યવહાર રાશીમાંથી નીકળી વ્યવહાર રાશીમાં આવે. કોઈ વખત ભય જીવ જોઈ નીકળે તો તે ઠેકાણે એક જ અભય નીકળે પણ વ્યવહાર રાશીમાં જીવ વધે ઘટે નહીં એમ કહ્યું પણ તેમાં વાંધો આવે છે કે અભય જીવથી પડવાઈ સમદ્રષ્ટિ અનંત ગુણ છે તો વ્યવહારમાં અભયી આત્મા ભય તો અનંતકાળે પણ પડવાઈ સમદ્રષ્ટિથી અભયીને જોત વધી ભય માટે તે વાત કેમ બને ?

ઉત્તર—આ સંબંધી કોઈ આચાર્યે તકે કરેલો તે વંચવામાં આવ્યો છે અને તેણે ઉપરનો જોત વિરુદ્ધ ગણીને એમ જણાવ્યું છે કે—જેટલા ભય જીવ મોક્ષ ભય તેટલાજ ભય જીવ અવ્યવહારમાંથી વ્યવહાર રાશીમાં આવે એટલે એકે જોતને વાંધો આવે નહિ.

આ ઉપરથી એમ પણ કેટલાકનું માનવું છે કે—અઠાણ જોતને અદ્ય ભદ્રત્વ જે છે તે વ્યવહાર રાશીનોજ છે.

પ્રશ્ન ૧૨—વ્યવહાર રાશી અને અવ્યવહાર રાશીનું સ્વરૂપ શું ? અને કેવી રીતે ભળી શકીએ ?

ઉત્તર—વ્યવહાર રાશી અને અવ્યવહાર રાશી માનવાવાળાનું એમ કહેવું છે કે—જેમ ત્રણ તળાવ હોય, તેમાં પડેલું તળાવ અખૂટ કોઈ કાળે ખૂટે નહિ એવું, બીજું એથી નાનું અને ત્રીજું એથી નાનું, આ ત્રણે તળાવ અનાદિ માનવાં તે ન્યાયે પેલા તળાવરૂપ અવ્યવહાર રાશીના જાણે. બીજા તળાવરૂપ વ્યવહાર રાશીના જીવ ૨ ત્રીજા તળાવરૂપ સિદ્ધના જીવ ૩ આ ત્રણે જોત અનાદિ અનંત છે. અવ્યવહારમાંથી વ્યવહારમાં આવે અને વ્યવહારમાંથી મોક્ષ ભય જેટલા જીવ મોક્ષ ભય તેટલા ભય જીવ અવ્યવહારમાંથી વ્યવહારમાં આવે એટલે વ્યવહાર રાશીમાં જોઈ શકાય નહિ, પણ જેટલા જીવ મોક્ષ ભય તેટલા અવ્યવહારમાં જોઈ શકાય. આમ કેટલાકનું માનવું છે.

પ્રશ્ન ૧૩—નિનોદ નિનોદ પદો મેલે તો દત્તરો અદી પુત્રગ પદા વર્તન (એટલે કાળ) રહે, એમ પત્રવચ્ચાજમાં કથ્યું છે. તો અદી પુત્રગ નિનોદપદ અવરજ છંદનુંજ એટલે એટલે નિનોદમાં રહેલા જીવને અદી પુત્રગે અવરજ મનિ બદલવી એટલે તો અવ્યવહાર રાશી-આદિયાં કાળ કેટલી રીતે વધે ?

શ્રી પ્રજ્ઞાસંદર્ભોદ્ધર્મોગો—સોમ ૪ થો

ઉત્તર—જે શરીર માનવાણીનું એમ કહેવું છે—કે-એ જાલ
ધર્મદાર શરીરના નિર્ગોદ આથી કહો છે અવ્યવહાર શરીરના નિર્ગોદ
માટે, કૌપર્યિતિનો જાલ છે નહિ.

પ્રશ્ન ૧૪—સિદ્ધિ—અવ્યવહાર શરીર માનવાણીનું જાલ એમ કહે
છે કે હવે અવ્યવહારમાથી હવે વ્યવહારમાં આનંદ નથી, એટલે
નિર્ગોદ સિવાય બીજું-પર જાણ્યું નથી, અર્થાત સૂક્ષ્મ નિર્ગોદમાંથી
જાલ નિર્ગોદમાં પણ આવ્યા નથી તો પડી બીજી ગતિને માટે કહેવું
શું? એક તરફથી આ આનંદની જીએ ત્યારે બીજી તરફથી એમ પૂછું
સંવેગમા આવે છે કે દરેક હવે દરેક કંઈક અનંતી વાર ઉત્પન્ન થઈ
આવ્યો તેના માટે કહે છે કે-ન સા જાદ ન સા જોગો, ન તં ઠાળં ન તં કુલં ન
જાયા ન મુખા તત્ત્વ, સ્મરેન્નિવાં જુગંતસો.

એવી કોઈ જાતિ નથી, એવી કોઈ યોગિ નથી, એવું કોઈ કથાતક
નથી, એવું કોઈ કુળ નથી, કે જેને વિષે કોઈ હવે જન્મ્યો નથી કે ત્યાં
મુખો નથી. સર્વ હવે સર્વ કંઈક અનંતી વાર ઉત્પન્ન થઈ આવ્યા છે.
અર્થાત સર્વ હવે અનંતી વાર જન્મ્યા નથી કે મુખા નથી એવી કોઈ
જાતિ, યોગિ, કથાતક કે કુળ શું નથી. આ બંને પદ્ધતિમાં કયો પદ્ધતિ
જાગવાન છે તે જાણવું જોઈએ?

ઉત્તર—ઉપર આપેલો બંને પદ્ધતિ અભિપ્રાય અંતરના માનવાણીનું ઉપ
છે, એટલે બંને શરીરના માનવાણી અને નહિ માનવાણીનું ઉપ
લખાણ અંતરના આધારથી છે. આ ઉપરથી એમ જણાય છે કે—બંને પદ્ધતિ
માનવાણીના આધારથી પૂર્વે જોવા જોઈએ અને તેઓ પોતપોતાની શરીર
અનંતી કરવા પોતાને લગતા અભિપ્રાયો જણાવી મળ્યા હોય
જણાય છે.

પ્રશ્ન ૧૫—સિદ્ધિ—આ વિષે સૂત્રમાં કોઈ ખુલાસો મળી
તેમ છે?

ઉત્તર—સૂત્રમાં આ વિષે ખુલાસો તો પછી છે, પણ દરેક
પોતપોતાના પક્ષ તરફ જેવી જાણ એનો નિર્ણય કેવી રીતે થાય

પ્રશ્ન ૧૬—સિદ્ધિ—સૂત્રમાં શું કહે છે તે જાણવામાં
આવી બીજાને વિચાર કરવાનો વખત મળે, માટે

ઉત્તર—સાંભળો સૂત્રકારનો અભિપ્રાય. પ્રથમ વ્યવહાર રાશી અને અવ્યવહાર રાશી માનવા વાળા એમ કહે છે—માતૃસ્થાન વનસ્પતિ એટલે નિગોદનું ઘર છે, એટલે સર્વ જીવની પ્રથમ ઉત્પત્તિ નિગોદમાં છે. માટે તેને માતૃસ્થાન કહ્યું છે. સાખ ભગવતીજ ચતક ૨૮મે ઉદ્દેગે ૧૩ે—આનુચાળા કાપેલા પાને ૧૮૨૮ મેથી—કહ્યું છે કે—

जीवाणं भेतै । पावं कर्मं कर्हिंसमाज्जिणिसु कर्हिं समायरिसु ! गायमा । सन्नेष
 चावं तिरिक्ख जोगिणसु होज्जा १ अहवा तिरिक्ख जोगिणसु णेरइणसु य होज्जार
 अहवा तिरिक्ख जोगिणसु मणुस्सेसु य होज्जा ३ अहवा तिरिक्ख जोगिणसु य
 देवेसु य होज्जा ४ अहवा तिरिक्ख जोगिणसु य णेरइणसु मणुस्सेसु य होज्जा ५
 अहवा तिरिक्ख जोगिणसु य णेरइणसु य देवेसु य होज्जा ६ अहवा तिरिक्ख
 जोगिणसु य मणुस्सेसु य देवेसु य होज्जा, अहवा तिरिक्ख जोगिणसु य णेरइणसु य
 मणुस्सेसु य देवेसु य होज्जा ८ धत्थादि.

ભાષા—જીવ હે ભગવન્! પાપકર્મ પ્રત્યે કિસી ગતિને વર્તમાન જીવેમાં ગ્રહા કિસી ગતિને વિષે દોષવ્યા ઇતિ પ્રશ્ન ઉત્તર—હે ગૌતમ! સમજાઈ પડેલા તિર્થંચ યોનિકને વિષે હુવે જે ભણી સર્વ જીવનો માતૃસ્થાન રૂપ તિર્થંચ યોનિ જાણવી તે ભણી તિર્થંચ યોનિકને વિષે સર્વ હુવે ૧. ઇહાં અભિપ્રાય જેહ વિચાર્યા સમયને વિષે નારકાદિ હુયા તેહ અપ પછે કરી સગલા પડિ સિદ્ધિ ગમને તથા તિર્થંગતિ પ્રવેશે કરી નિર્વેષ પછે કરી નીકળ્યા એટલે કેઈ એક સિદ્ધ ગયા કેઈ એક તિર્થંચ ગતિ અરહે ગયા અનેરી ગતિ જીવ રહિત હુવે તિર્થાર પછી તિર્થંચ ગતિને અનંત પછે કરી અનિર્વેષણીય પણાં યદી તે તિર્થંચ તિહાંથી નીકળ્યા. તેહ સ્થાનકને વિષે નારકને વિષે નારાદેવપછે કરી ઉપના તિર્થારે તિર્થંગતિને વિષે નારક ગત્યાદિ હેતુ જૂત પાપકર્મ ઉપાયા એ એક ભાગો ૧ ઇમ આગ્રહપણિ ભવના કરવી. અથવા તિર્થંચ યોનિકને વિષે નારકીને વિષે હુવે. ૨. અથવા તિર્થંચ યોનિકને વિષે હુવે, મનુષ્ય યોનિકને વિષે હુવે. ૩ અથવા તિર્થંચ યોનિકને દેવને વિષે હુવે. ૪. એ દિક સ યોગી ભાગ ૩ બાજુ ૧. ૫ અથવા તિર્થંચ યોનિકને વિષે, નારકીને વિષે, મનુષ્યને વિષે હુવે. ૫. અથવા તિર્થંચ યોનિકને વિષે, નારકીને વિષે, દેવને વિષે હુવે. ૬. અથવા તિર્થંચ યોનિકને વિષે, મનુષ્યને વિષે, દેવને વિષે હુવે. ૭ એ ત્રીન ભાગા ત્રિક સંયોગે બાજુવા. ૮ અથવા તિર્થંચ યોનિકને વિષે, નારકી.

શ્રી પ્રભોત્તર ગોહનમાળા—ભાગ ૪ થો.

ને વિરે, મનુષ્યને વિરે, દેવને વિરે હુંવે. ૮ એ એક ભંગિયતુલ્ય યોગી
હુંવે (ઇત્યાદિક અધિકાર છે.)

ઉપરના ન્યાયથી વ્યવહાર અને અવ્યવહાર રાશી સામીના યાચ
છે, તે વિચાર કરવાથી જણાયે.

અદિયાં સર્વ જીવની ઉત્પત્તિ વનસ્પતિમાં કહી તે અવ્યવહાર રાશી-
ના નિગોઠ આશી કહી, પ્રથમ જીવે મહુવા અને જોમરવા સંબંધીના પ્રજ-
માં ભગવતે પ્રાણ કહ્યું છે કે સમગ્રે તાવં તિરિક્ષ્ણ જોગેવમુ દોઝા
એ પહેલે ભંગે સર્વ જીવને તિર્યચ યોનિને વિરે કહે છે અને બાકી-
ના સાત ભંગામાં પણ પ્રથમ પદે તિર્યચ યોનિનેજ લાવે છે તે
ઉપરથી એમ જણાય છે કે—અવ્યવહાર અને વ્યવહાર રાશીના તિર્યચ
યોનિને એટલે નિગોઠને પ્રથમ પદે જણી બાકીના ત્રણ ગતિના જીવ
વ્યવહાર રાશીનાજ એકા છે. એમ અને રાશીના માનવાયાગાનો આપેલો
દાખલો થયો.

૨. દાખલો ૨ એ—ભગવતીજી શતક ૧ લે ઉદ્યે ૨ ને દરેક
ગતિના જીવને સંસારમાં રહેવાનો સંચીકરણ કાળ કહ્યો છે. તેમાં ત્રણ
કારના કાળ કહ્યા છે. શૂન્યકાળ ૧. અશૂન્યકાળ ૨. અને ગિચકાળ ૩.
તેમાં નારકી, દેવતા અને મનુષ્યમાં એ ત્રણે ગતિમાં ત્રણ ત્રણ કાળ કહ્યા,
પરંતુ વનસ્પતિમાં એજ કાળ કહ્યા છે અશૂન્ય કાળ ૧. અને ગિચકાળ ૨
શૂન્યકાળ નહિ કહેતાં કારણ કે નિગોઠ કહા કાળે શૂન્ય યાચ તેમ નથી
માટે શૂન્ય નિગોઠમાં કહ્યો નથી.

પ્રશ્ન ૧૭—ઉપર કહેલા ત્રણ કાળનું સ્વરૂપ શી રીતે છે? તે જણાવશે
ઉત્તર—સાંભળો—સંચીકરણ તે તેજ ભવમાં રહેવું તે.

૧ શૂન્યકાળ તે જ્યારે કહ્યા સમયના એટલે પૂછ્યા સમયના જી-
વગતિની પૃચ્છા હોય તે ગતિના જીવ (સર્વે ચીજોને અત્યંતરને પાછા
બાકી રહ્યો નથી તે શૂન્યકાળ. ગિચકાળ તે સર્વે ચીજો વદનાજોઈ
એટલે વર્તમાન પૂછ્યા સમયના સર્વ નિર્વેપ થઇ જાય
શૂન્યકાળ કહીએ.

૨. અશૂન્યકાળ તે વર્તમાનકાળે પૂછ્યા સમયના (જે ગતિ
જીવ વર્તે છે) તેમાંથી એકે ચીજો નથી તેમજ એકે નવો
જીવ નથી તે અશૂન્યકાળ કહીએ.

પણ અર્થ એટલે અનેકવાર અડવા એટલે અથવા અનંતપ્રતો એટલે અનંતવાર આવે અર્થ સૂત્રમાં કાર કાર જોવામાં આવે છે, માટે કંઈ વાત સત્ય માનવી ?

પ્રશ્ન ૧૯—અસ્યં અદુવા અર્જંતુષો ખાનો અર્થ કોણ સૂત્રમાંથી પ્રતાપિત થઈ શકે ?

ઉત્તર—હાજી, સાંભળો ભગવતી યાત્ર ૧૨ મે ઉદ્યે ૭ મે બાબુચાળા છાપેલા પાને ૧૦૪૩ મે નરકને વિષે એક છંદ આપી તથા સર્વ છંદ આપી ઉત્પત્ત યતના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં ભગવતે કહ્યું કે —
અસતિ અદુવા અર્જંતુષા એ મૂલ પાઠ તેની ટીકા—

અસતિ ॥ અસ કૃદનેકઃ ॥ અદુવા ॥ અથવા ॥ અર્જંતુષો અતન્ત
કૃત્યોનન્તવારના ॥ અનુવાદમાં અસકૃદ્યવાનન્તકૃત્વઃ ॥ અને બાપમાં અસદ્
અદુવા અર્જંતુષો ॥ હા જૈતમ ॥ અનેકવાર વારવાર ઇત્યર્થ, અથવા અનન્ત
વાર ઇત્યર્થઃ

તેમજ યાત્ર ૨૧ મે ઉદ્યે ૧ લે બાબુચાળા છાપેલા પાને ૧૫૨૪ મે
શાંલિ મીઠિ આદિના મૂળ પ્રમુખમાં સર્વ પ્રાણી જૂતાદિ ઉપન્યા સંબંધી-
નાં પ્રશ્નના ઉત્તરમાં ભગવતે કહ્યું કે—હંતા ગોવમા ॥ અર્જંતુષા અર્જંત
તુષો અનુવાદમાં ઉપર પ્રમાણે. લાપામાં હા જૈતમ ॥ અનેકવાર અથવા અન-
ન્તવાર ઉપન્યા.

દેશમાલિકા લાગી તરફથી છપાયેલ ભગવતીજમાં પણ ઉપરના
અધિકારમાં અનેકવાર થાવત અનંતવર તેમજ અનેકવાર વા અનંતવાર
એ. અર્થ કર્યો છે.

પ્રશ્ન ૨૦—અર્જંતુષો કોણ એમ કહે કે અસદ્ને એ અર્થ અનેકવાર
થતો હોય તો એક નહિ તે અનેક, માટે એવાર નહિ અદુવા બે વાર
નહિ એવો અર્થ શામાટે ન થાય ?

ઉત્તર—જે તમારા કદા પ્રમાણે અસદ્ને એ અર્થ એકવાર નહિ
અદુવાનો અર્થ બે વાર નહિ, એ પ્રમાણે અર્થ થતો હોય તો કોણપણ
સૂત્રમાંથી એવો અર્થ નીકળવો જોઈએ. તે તો કોણ કદાજે જોવામાં આવે
નથી અને ત્યાં જોવામાં આવે છે, ત્યાં તો નીચે પ્રમાણે જોવામાં આવે
છે. સાંભળો—

૨ ને ઉદ્યે ૨ ને ગાથા ૧૪ મી તથા ગાથા ૩૧ મી તથા અધ્યયન ૪ થી ઉદ્યે ૧ થી ગાથા ૨૧ મી તથા અધ્યયન ૭ થી ગાથા ૪ થી તથા અધ્યયન ૧૩ થી ગાથા ૧૯ મી. એટલા ઠેઠાણે અફવાનો અર્થ અથવા કરેલ છે. અહિંયાં અસઇ અફવા અણુત ખુતો. આ શબ્દનો અર્થ ઉદરના દાખલા મી ૨૫૪ જણાયો કે અસય અનેકવાર, અફવા અથવા, અણુત ખુતો અનંતીવાર ઉપ-યો. એટલે દરેક ઠેઠાણે દરેક છવ અનેકવાર અથવા અનંતવાર ઉપ-યો એમ સિદ્ધ થયું.

■ આપણે પ્રથમના ધિ પદનો અર્થ એકવાર નાંહ, બે વાર નહિ એમ કલિપત અર્થ કરી બીજાઓને સમજાવીએ અને આપણે પણ કળૂલ કરીએ પરંતુ તેમાંથી બીજું નીકળે તેનું ઠેમ કરવું? હવે બ્યારે એકવાર નહિ બેવાર નહિ તો પછી ઉવડના અનંતીવાર ઉત્પત્ત થવાના શબ્દથી અગાઉ બે બોલ કાયમ રહે છે તે એકે સંખ્યાતીવાર અસંખ્યાતીવાર ઉત્પત્ત થયો એ વચલા ગાથામાંથી નીકળી આવે છે અને આ બે બોલને સૂત્રમાં અનેક શબ્દથી બોળાવેલ છે; માટે ગમે તો એકવાર નહિ, બે વાર નહિ, અનંતીવાર ઉત્પત્ત થયો એવો અર્થ કરે કે ગમે તો અનેકવાર અથવા અનંતીવાર ઉત્પત્ત થયો એવો અર્થ કરે, પણ સંખ્યાતીવાર, અસંખ્યાતીવાર ઉત્પત્ત થવાનું તો અવશ્ય કળૂલ કરવું પડશે. અને આજ શબ્દ ઉપરથી એટલે અસઇ અફવા અણુત ખુતો આ પાઠ ઉપરથી અને સૂત્રમાં કહેલા અર્થ ઉપરથી અવ્યવહાર અને વ્યવહારશી સાખીત થાય ■ એ ૩ બે દાખલો.

૪ દાખલો ધોયો-એ સર્વ છવ સર્વ ઠેઠાણે અનંતીવાર ઉત્પત્ત થવા એમ માનીએ તો પહેલા દેવલોકનો ઈદ બે સાચરોપમની રિપતિએ ઉત્પત્ત થય છે, તો એક ઈદના વખતમાં અસંખ્યાતી છવ મેલ અર. આ ઈદનો જગથએ એક પછી એક એમ સર્વ છવ (અનંતીવાર નહિ પણ) એકેકવાર ઉત્પત્ત થય તો મેલ જવાવાગા છવ, સર્વથી અસંખ્યાત ગુણ બેરો. તે છવ કાંઈ દાવવા ? અને બે એકેક છવને દરેક ઠેઠાણે અનંતીવાર ઉત્પત્ત થવાનો સ્વભાવ છે, એટલે દરેક છવ દરેક ઠેઠાણે અનંતીવાર ઉત્પત્ત થવા એમ માનીએ તો લોકમાં રહેલા જગથી અસંખ્ય અનંતગુણ છવ મેલ જવાવાગા બેરો માટે ન સા જાદવ સા જોળી બી ય થાનો અર્થ અહિંયાં તૂટી જશે.

૫ દાખલો પાંચથો-અવતીલના ૧૨ મા શબ્દના બીજે ઉદ્યે

જ્યંતી બાળે શ્રી ભગવંતને પ્રશ્ન કર્યું કે સર્વેવિળ મંતે મવાસિદ્ધિયાં જીવ
સિદ્ધિસંતિ ? હંતા જ્યંતી ! સર્વેવિળ મવાસિદ્ધિયાં જીવ સિદ્ધિસંતિ !

આ પોઠ ઉપરથી કેટલાકનું મનનું એમ થાય છે કે જ્યંતીએ
પૂજ્યા સમયના ભવ્ય જીવનાં પ્રશ્નનાં ઉત્તરમાં ભગવંતે સર્વ ભવસિદ્ધિયો
જીવ સિદ્ધિ થવાની હોં પાડી.

પ્રશ્ન ૨૧—આ ઉપરના પાઠથી એમ પણ સમજાય છે કે જ્યંતીએ
એમ પ્રશ્ન શા માટે ન કર્યું હોય કે મહારાજ ! જે સિદ્ધ થયે તે સર્વ
ભવસિદ્ધિયાં જીવ સિદ્ધ થયે ? (ગૌણતામાં અભવી સિદ્ધ નહિ થાય)
અને ભગવંતે પણ એમ ઉત્તર આપ્યો કે હંતા જ્યંતી ! સર્વ ભવ જીવ
સિદ્ધ થયે એટલે જે સિદ્ધ થયે તે ભવ્ય જીવ સિદ્ધ થયે, (અર્થાત્
અભવ્ય જીવ સિદ્ધ નહિ થાય એ ગૌણતામાં) આવે, અર્થ શા માટે ન હોય
કે સિદ્ધ થવાવાળા તે સર્વ ભવ્ય જીવ હોય ?

ઉત્તર—જે જ્યંતીનું પ્રશ્ન અને ભગવંતનો ઉત્તર, ઉપર કહેલાં
એકજ સ્વરૂપનો એકજ અભિપ્રાયનો હોય તો એમ કહેવાને વાંધો નથી
પણ જ્યંતીએ ફરીને પ્રશ્ન ઉચ્ચાર્યું છે કે જ્યારે સર્વ ભવ્ય જીવ સિદ્ધ
થયે ત્યારે શું ભવ્ય જીવનો વિરહ પડશે ? આ સમ્બંધ ઉપરથી પૂજ્યા
સમયના સર્વ ભવ્ય જીવને સિદ્ધ થવાનું આ પ્રશ્ન ગણાય અને તેનો
ઉત્તર પણ ભગવંતે શા કલાને તેજ પ્રમાણેનો કરે છે પણ ભગવંતે ભવ્ય
જીવના વિરહની ના પાડી તેનું કારણ સમજવું જોઈએ.

પ્રશ્ન ૨૨—તે તો ઉપરનું છે કે જ્યંતી બાળ સમજ્યાં નથી અને
સમજ્યાં છે તો એમ સમજ્યાં છે કે સર્વ ભવ્ય જીવ સિદ્ધ થયે એમ
સમજી ભવ્ય જીવના વિરહનું પ્રશ્ન કર્યું, અને તેના ઉત્તરમાં ભગવંતે ના
પાડી અને જીવની વાણી કેટલી છે તે જાણવાને આકાશ પ્રદેશની એવીની
દર્શન આપ્યું એટલે જ્યંતીબાળ સમજી ગયાં કે સર્વ ભવ્ય જીવ સિદ્ધ
નહી જાય.

ઉત્તર—એમ જો જ્યંતીબાળ સમજ્યાં હોય તો તેનું પૂરેપૂરું પ્રશ્ન
અને ભગવંતનો આપેલો ઉત્તર નિર્ધાર કરે. ભગવંતનું વાક્ય અન્યથા ન
જોઈ ભગવંતે કર્યું કે—હંતા સર્વની સર્વેવિળ મવાસિદ્ધિયાં જીવ સિદ્ધિ
આપવાને જીવની વાણી માટે સર્વ આકાશ પ્રદેશની એવીના દર્શને ટો
કર્યો છે. સર્વ આકાશ પ્રદેશની એવીથી જીવની વાણી વધારે છે, એટલે
એટલે આકાશ પ્રદેશની એવીએ એટલે જીવને અપદરમાં ગણે કાળમાં

ખાસી થાય નહિ અર્થાત્ ત્રણે કાગળના સમયથી પણ જીવની રાશી પધારે છે, માટે લોકમાં લભ્ય જીવનો વિરહ પડે તેમ નથી એમ ભગવંતે જણાવ્યું અને જ્યંતીમાંથી પણ સમજી ગયાં કે લોકમાં જીવની રાશી ખૂટે તેમ નથી. મોક્ષ જવાવાળા જીવ વ્યવહાર રાશીમાંજ હોય છે અને જે સમયે જેટલા લભ્ય જીવ મોક્ષ જીવ તેટલા લભ્ય જીવ અવ્યવહારમાંથી વ્યવહાર રાશીમાં આવે એટલે લભ્ય જીવનો વિરહ પડે નહિ.

આનો પરમાર્થ એમ જણાય છે કે—જ્યંતીમાર્ગએ પૂછ્યા સમયના સર્વ લભ્ય જીવ મોક્ષ જીવે આ વાક્ય વ્યવહાર ભાષાનું હોય એમ જણાય છે. દાખલા તરીકે—જેમ કેઈ જાવના કારણસર મુંબાઈ ખાસી કરવાનો સરકારનો હુકમ નિષ્ક્રિય, પંદર લાખ માણસની વસ્તીમાંની ફરેક લાખ માણસ બહાર નીકળી ગયું અર્થાત્ દરેક માણસ બહાર નીકળી જવાથી એમ કહેવામાં આવે કે મુંબાઈ ખાસી થઈ ગઈ એ ન્યાયે પૂછ્યા સમયના સર્વ લભ્ય જીવ મોક્ષ જીવે એ વ્યવહાર વાક્યે સત્ય છે. કારણ કે—ફરેલી—ત્રણ કાગળમાં મોક્ષ નહિ જવાવાળાને ગોળીમાં મળી જાકીના પૂછ્યા સમયના વ્યવહાર રાશીમાં રહેલા સર્વ લભ્ય જીવ મોક્ષ જીવે એમ જ્યંતીમાંથી ભગવંતે ઉત્તર આપ્યો હોય એમ જણાય છે. તત્ત્વ કેવળી ગમ્ય એ પાંચમો દાખલો.

આ પાંચ દાખલે અવ્યવહાર રાશી અને વ્યવહાર રાશી એ બે રાશી માનવાવાળાને અભિપ્રાય જણાવ્યો.

પ્રશ્ન ૨૩—ચિન્મય—રાશી નહિ માનવાવાળા કેઈ સૂત્રના આધારથી સાબીત કરી બતાવે તેમ છે?

ઉત્તર—હા. સાંભળો—રાશી નહિ માનવાવાળા પ્રથમ એમ જણાવે છે કે—સૂત્રમાં કેઈ કેમણે ખુદસી રીતે રાશી કહી નથી. ૨ બીજો દાખલો એ કે—ભગવદ્ગીતામાં ચતુર્થ ૧૨ મે ઉદ્યે ૭ મે પ્રથમ લોકની પૃષ્ઠા કરી કે હે ભગવંત! લોક કેવળો? ત્યારે ભગવંતે કહ્યું કે અસંખ્યાતો જોજનની કેડા કોડીઓ પ્રમાણે મોટા લોક કહ્યો. દ્વિતીય ગોળીએ પૂછ્યું કે—અહો ભગવંત! એવલા મોટા લોકને વિષે તો કેઈ પરમાણુ પુરુષના માત્ર પચ્ચ પ્રદેશ કે જે પ્રદેશને વિષે એક જીવ જન્મ પામ્યો નથી તેમ મરણ પણ પામ્યો નથી ઇતિ પ્રશ્ન—ઉત્તર—હે ગોળી? એ અર્થ સમર્થ નહી એમ કહી શકાય નહીં. ગોળીને કારણ પુછ્યું? ભગવંતે ન્યાય આપ્યો કે હે ગોળી! તો યથા નામે યથા રૂપને કેઈ પુરુષ અબ છાલી તેહના સેંકડાને અર્થે એક મોટો છાલા—ખોડીનો વાટો કરે તે પુરુષ ત્યાં વાડામાંહે જ્યંત્ય થકી એક અથવા

જે અથવા ત્રણ ઉત્કૃષ્ટ થકી અન્ન સહસ્ર પ્રશ્ન કરે. એટલે સૌ અન્ન-છાડા યોગ્યવાડાને વિષે ઉત્કૃષ્ટ થકી અન્ન સહસ્ર-હજાર છાડાનો પ્રશ્ન કર્યો તેહને અતિ સંકીર્ણપણે તેહ તે વાડાને વિષે ચારો પાણી પણ ઘણા દીએ તેણે કરી ઘણાં મગમૂત્રનો પણ સંભવ કહ્યો, તે બધન્ય એક દિવસ અથવા બે દિવસ અથવા ત્રણ દિવસ ઉત્કૃષ્ટો છ માત્ર તે અન્ન તે વાડા માંહે રહે છે. એ યોગ્ય ! તેહ અન્ન છાડીના વાડાના કોઈ પરમાણુ પુનઃસ માત્ર પણ પ્રદેશજે, તેહ અન્નને વડીનીતિ તેણે કરી લઘુનીતિ તેણે કરી શ્વેભાષે કરીને, નાકના મણે કરી, વમને કરીને, પિત્તે કરીને, પર્યે કરીને, શુકે કરીને, રૂધિરે કરીને, ચામડીયે કરીને, રામે કરીને, શૃંગે કરીને, ખુરે કરીને, નખ તે ખુરના અગ્રભાગ તેણે કરીને અકુસ્પર્શ પૂર્વે કોણ શકે ? ઇતિ પ્રશ્ન ? યોગ્યમ કહે અહો ભગવન્ ! તે સ્પર્શ્યા વિના ન રહે. વળી ભગવંત કહે છે યોગ્યમ ! તેપણ કોણ પરમાણુ પુનઃસ તે અન્નના મગમૂત્રાદિકે અણુ સ્પર્શ્યા પ્રદેશ રહે, પણ આ લોકને વિષે નિશ્ચે કરીને એવો કેઈપણ પરમાણુ પુનઃસ નથી કે જે પ્રદેશને વિષે જીવ જન્મ્યો નથી કે મુખો નથી. કારણ કે—સોગસ્ત સાસયં માવં, સંસારસ્ત અણાદિમાવં, જીવસ્તમ વિષમાવં, જન્મરતુળં ક્ષમગ મરણ વાક્યંત વડચ વારિષ્કોઢ વરમાણુ વોગમત મેષેવિ વરમે અન્નમં મયંમીતે વજાવવાળવવાવિ સેતેગઠેયં સં ચેર જાવ જમવવાવિ. ।

લે કના ચાત્રના ભાગ પ્રત્યે આશ્રયીને, વળી સંસારના અનાદિ ભાગ પ્રત્યે આશ્રયીને, જીવના નિત્ય ભાગ પ્રત્યે આશ્રયીને, કાર્તના ગદુતપજા થકી, જન્મ મરણના ગાદુતપજાને આશ્રયીને, નદી કેઈ પરમાણુ પુનઃસ ભાગ પણ પ્રદેશ કે જે પ્રદેશને વિષે એક જીવ જન્મ્યો નહિ મરણ પણ નહિ જાય. તેણે અર્થ, જાં ઇતિ વાક્યાતકારે, તેમજ ચાત્ર મરણ પણ નહિ જાયો એટલા લગે કહેવું

અર્થિયાં એમ જવાબુ કે—આમા લોકની અંદર પરમાણુ માત્ર પણ અન્ન કોણ જીવ જન્મ મણે કરી સ્પર્શ્યા વિના શકો નથી. એ બીજે કહેવું

૩ કહેવું ૩ એ—કારના ચાત્રના અધિકારે રહેક ગતિના જીવિ ઉપરિ પૂરજા ઉત્તરમાં મવઈ મદુવા અર્જન શુભો. એટલે એકવાર નહિ, બેવાર નહિ, અનંતગત ઉપર મવે. એ ત્રીજે કહેવું

૪ કહેવું ૪ એ—શ્રીવજ્રવદાજી મરણના પંદરમા દિવિ પાશ્વ કહું છે કે—૪૬ જીવે પૂર્વે અન્ની દિવિયે કરી એટલે જન્મ દિવિ ૮૧

પ્રજ્ઞના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં ભગવંતે કહ્યું છે કે—સર્વે જીવે પૂર્વે દ્રવ્ય ઇદ્રિયો નાંતી કરી, વર્તમાન કાળે જોને જેટલી ઇદ્રિય હોય તેટલી કહી, અને જોને કાળે કોઈ કરશે, કોઈ નહિ કરે, કરશે તો જોઈ, બે, ત્રણ, બેવડે જોવાતી, અસંખ્યાતી, બે અનંતી કરશે એમ કહ્યું છે.

ન્યારે સર્વે જીવે પૂર્વે અનંતી ઇદ્રિયો કરી હોય ત્યારે અસંખ્યનો પશુ તુચ્છ બાપ છે અને અસંખ્યનો પાક તૂટે ત્યારે અવ્યવહાર અને વ્યવહાર રી પશુ તૂટે. માટે આ દાખલો રાશી નહિ માનવાવાળાના પશુને જાન કરે છે. એ ધ્યાયો રાખો.

આ ચાર દાખલો રાશી નહિ માનવાવાળા પોતાનો પશુ જાળવાનું છે.

પ્રશ્ન ૨૪—શિષ્ય-રાશીને માનવાવાળા અને નહિ માનવાવાળા આ પશુમાં સૂત્રના ન્યાયે કયો પશુ જાળવાનું ગણાય ?

ઉત્તર—પોતપોતાના ગતે તો બંને પશુ જાળવાનું છે, પણ રાશી માનવાવાળાના દાખલા જેવા સજીવ જોવામાં આવે છે તેવા નહિ માનવાવાળાના દાખલા મજજૂન હેય એમ જણાવું નથી.

પ્રશ્ન ૨૫—શિષ્ય-રાશી નહિ માનવાવાળાએ આપેલા ૪ દાખલામાંથી કોણું કંઈ નીકળે તેમ છે ? જો હોય તો તે પશુ જગ્યાવધો કે જેથી ભગ્ય જીવેને વિશેષ જ્ઞાન થાય.

ઉત્તર—ભગવંતે જ્ઞાન અનંતું છે. સૂત્રમાં અનેક રહસ્યો રહેલાં છે. મહંતવાદીની પોતાની માન્યતા તરફ દલીલો બેંચાય છે અને અનેકાંતવાદીને ત્યજી કુલું છે તે જોવાને માટે આરે તરફ દલિલો પસાર કરવો પડે છે.

રાશી નહિ માનવાવાળા જ્યારે એમ જણાવે છે કે—સૂત્રમાં કોઈ કોણું રાશી કહી નથી એ વાત સત્ય છે. પણ તેને લગતા દાખલા માંથી જોયે તો તે વાત આપણે કમૂલ કરવીજ જોઈએ. સૂત્રમાં, જીવનું માતૃસ્થાન નિર્ગોદ કહેલ છે. એ ઉપરથી અવ્યવહાર રાશી ગણીત થાય છે.

બીજો દાખલો જે ભગવનીજીના ૧૨ મા - શતકના ૭ મા ઉદ્દેશનો છે. કોઈ કે-લોકની અંદર પરમાણુ માત્ર પણ જગ્યા કોઈ જીવ જન્મ-મરણની રૂપરૂપા વિના રહ્યો નથી. આ વાત સંભવિત છે. કરણ કે—સૂક્ષ્મનિર્ગોદ માળા લોકમાં હાંસેલાસે ભર્યા છે. એક પશુ પરમાણુ જેટલી જગ્યા સૂક્ષ્મ નિર્ગોદનો રૂપરૂપા વિનાની છે નહિ. સૂક્ષ્મ નિર્ગોદના જીવ એક કોણું, કોણુંમાં

જગવાન છે, પણ આ પૃથ્થા વ્યવહાર રાશીના જીવની છે એમ સર્વે માનવાવાળાનું માનવું છે. તત્ત્વ કેવળી ગમ્ય.

પ્રશ્ન ૨૬—શિષ્ય અસંધનો અર્થ ખરી રીતે શું સમજવો ?

ઉત્તર—સૂત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે અસંધનો અર્થ અનેકજ થાય છે.

પ્રશ્ન ૨૭—અનેક એટલે એક નહિ, એમ કહી શકાય કે નહિ ?

ઉત્તર—સૂત્રમાં બેથી માંડી સંખ્યાતા અસંખ્યાતા મુખીની ગણતરીને અનેક કહેવામાં આવેલ છે.

પ્રશ્ન ૨૮—દરેક જીવને દરેક ઠેકાણે ઉત્પન્ન થવાના પ્રસન્ના ઉત્તરમાં અનેકવાર અથવા અનંતીવાર ઉત્પન્ન થવાનું કશું તો ગયો કાગ તો અનંતો ગયો, અનંતા પુણ્યક પરાવર્તન ગયા, અને પૂછ્યા કમવનો જી અનેક વાર મંદિરો હોય તો તેણે અનંતોકાગ ક્યાં કાઢ્યો ?

ઉત્તર—અવ્યવહાર રાશીના સૂક્ષ્મ નિગોદમાં અનંતોકાગ માથે એમ લે રાશી માનવાવાળાનું કહેવું છે.

પ્રશ્ન ૨૯—સમુદ્યે, નિગોદમાં અનંતોકાગ કાઢ્યો કહીએ તો તેમ તેમ કાણ વંધી ખરો ?

ઉત્તર—સમુદ્યે નિગોદમાં કહીએ તો સમુદ્યે નિગોદ નિગોદપરે રહેતો જી પુણ્યક પરાવર્તનના સમાપ્ત નેટવો કાગ રહે પછી અગર નિગોદપરું છંદુજ બેઠેએ એ વ્યવહાર રાશીના નિગોદનો કાગ કપો અને અવ્યવહાર રાશીના નિગોદના કાગની ગણના છેજ નહિ જો વ્યવહાર રાશીમાં અનેકવાર ઉત્પન્ન થયેલા જીવનો તે પહેલેથી ગણના અવ્યવહાર રાશી નિગોદમાં કાઢ્યો કહેવાય.

પ્રશ્ન ૩૦.—અવ્યવહાર રાશીમાંથી નીકળેલો જી જે ગણિમાં પ્રવેશી અત્યે જેવ અને તેજ ગમવની તે જીવની પૃથ્થા હોય તેને અવ્યવહાર કહી રીતે શાનુ થાય ? અસંધનો અર્થ અનેકવાર અને અનંતો અર્થ બેથી માંડી સંખ્યાની અસંખ્યાની વાર થાય છે, તે પહેલાજ જીવને મટે શું સમજવું ?

ઉત્તર—એ તરફ કાંઈ છે, પણ અવ્યવહારમાંથી નીકળી અવ્યવહાર રાશીમાં જીવને આકાશમાં આજી જે ગણિમાં આવે તે ગણિમાં જે જીવ તે અવ્યવહાર પડે, મટે અસંધનો કવ સાથે ગણિને કમવો છે એવ કવ બેઠું કવો તે કહીએ કવ તો અવ્યવહારને. જ. મટે ગુપ્ત

માં અસર્ગ શબ્દ બે કહ્યો છે તે બોલામાં બોલા બે ભવ અને તેથી વધારે કરે તે સંજ્ઞાના અને ઉત્કૃષ્ટ અસંજ્ઞાના ભાવ કરે તેને અનેક-વાર કહેવામાં આવે છે, એટલે અસર્ગનો અર્થ અનેકવાર થાય છે તે બધી માંડીને ગણવું.

ઉપરના ૩૦ પ્રસોત્તરમાં શ્રી મૂલ વચનથી અધિકું બોલું કે વિપરિત લખાણ હોય તો અરિહંત અનંતા સિદ્ધ કેવલી ભગવંતની સામે તથા આત્માની સામે નિમ્નશ્ચિ દુષ્ટકં ॥

પ્રશ્ન ૩૧—કેટલાક કહે છે કે—જીવ જ્યારે સમયે સમયે મોક્ષમાં ભય ત્યારે અહિંસાં જીવની શરીર કેમ ખૂટે નહિ. દાણાની વખારમાંથી એક એક દાણો કાઢીએ તો તે ઘણે કાળે પણ ખાલી થાય તેમ ઘણામાં ઘણે કાળે આ લોક રૂપ વખાર ખાલી કેમ ન થાય ?

ઉત્તર સમયે સમયે જીવ મોક્ષ ભવ નહિ, કારણકે—અખ વિચીને ઉઘાડે તેમાં અસંજ્ઞાતા સમય ભવ અને મનુષ્યની સંજ્ઞા અહીં દોષમાં પડે છે તે મળીને સંજ્ઞાતા બોગલુગ્રીયમે આંકે છે. તે સમયે સમયે મોક્ષ જવાવાળા મનુષ્ય ક્યાંથી લાવવા ? આવા કેટલાક શબ્દ ઉપમા વાળી વપરાય છે, એટલે એમ પણ કહેવામાં આવે છે કે—કીડીની લારની પેઠે મોક્ષ ભવ છે, પાત્રીના દરેકની પેઠે મોક્ષ ભવ છે, સમયે સમયે મોક્ષ ભવ છે, એમ છે નહિ. પણ એમ કહેવાનો અતલબ એ છે કે—એ પ્રમાણે જીવ મોક્ષ ભવ તો પણ લોકમાં જીવની શરીર ખૂટે તેમ નથી. દાણાની વખારનું દહાંત અહિંસાં લાગુ થાય નહિ. એકેક દાણો કાઢતાં વખાર તો સંજ્ઞાતા દિવસે ખાલી થાય. પણ અખૂટ સમુદ્ર-માંથી સગી બોળીને એક એક ટીપું મુકે તે સમુદ્ર ક્યારે નિર્લેપ થાય ? અર્થાત્ નજ થાય. તેમ સંસાર સમુદ્રમાંથી ભાગ મનુષ્યમાંથી એક સમયે એક કે થાવત્ આઠ સમા મુખીમાં ઉત્કૃષ્ટ એકસો આઠ મુખીની સંજ્ઞા મુખી મોક્ષ જવાવાળા નીકળે અને અંતરૂં પડે તો જલ-પ એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ છ મહિનાનું અંતરૂં પડે. આ પ્રમાણે મોક્ષમા જવા વાળા જીવની ગણના શાસ્ત્રકારે કરી છે. તે પછી સંસાર સમુદ્રમાંથી કોઈ કોઈ જીવ મોક્ષ જાય તે સંસાર સમુદ્ર ક્યારે ખાલી થાય ? અર્થાત્ નજ થાય. શાસ્ત્ર એમ જણાવે છે કે ત્રણે કાળમાં મુક્તિ જવાવાળા જીવની સંજ્ઞા કરતાં અસંખ્ય શુણં શરીર અનંત જીવની રક્ષીવાળા તરવાલે કાયમ રહે એવાં છે. એટલે નિર્ગોચના અસંજ્ઞાતાં શરીર છે તે એક શરીર

બગવાન છે, પણ આ પૃથ્વી વ્યવહાર રાશીના જીવની છે એમ અને માનવાવાળાનું માનવું છે. તત્ત્વ કેવળી ગમે.

પ્રશ્ન ૨૬—શિશ્ય અસુદનેા અર્થ ખરી રીતે શું સમજવો ?

ઉત્તર—સૂત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે અસુદનેા અર્થ અનેક જ કાર છે.

પ્રશ્ન ૨૭—અનેક એટલે એક નહિ, એમ કહી શકાય કે નહિ ?

ઉત્તર—સૂત્રમાં બેળી માંડી સંજ્ઞાના અસંજ્ઞાના મુખીની સદ્દેશીને અનેક કહેવામાં આવેલ છે.

પ્રશ્ન ૨૮—દરેક જીવને દરેક ઠેકાણે ઉત્પન્ન થવાના પ્રથમના ઉત્પન્ન અનેકવાર અથવા અનંતીવાર ઉત્પન્ન થવાનું કશું તો ગયો કાગ તો અનંત ગયો, અનંતા પુરુષ પરાવર્તન ગયા, અને પૃથ્વી સમજનો જીવ અને વાર માંડેલો હોય તો તેણે અનંતોક્તિ ક્યાં કાઢ્યો ?

ઉત્તર—અવ્યવહાર રાશીના રાશ્મ નિગોદમાં અનંતોક્તિ કાઢી એમ બે રાશી માનવાવાળાનું કહેવું છે.

પ્રશ્ન ૨૯—સમુદ્યે, નિગોદમાં અનંતોક્તિ કાઢ્યો કહીએ તો તે તેમાં કાંઈ વાંધો ખરો ?

ઉત્તર—સમુદ્યે નિગોદમાં કહીએ તો સમુદ્યે નિગોદ નિગોદમાં રહેતો અહીં પુરુષ પરાવર્તનના સમય ભેટલો કાગ રહે પછી જાત નિગોદપણું છાંડવુંજ એણે એ વ્યવહાર રાશીના નિગોદના કાગ કહી અને અવ્યવહાર રાશીના નિગોદના કાગની ગદુના છેજ નહિ માટે વ્યવહાર રાશીમાં અનેકવાર ઉત્પન્ન થયેલા જીવનો તે પહેલાં ગતકાળ અવ્યવહાર રાશી નિગોદમાં કાઢ્યો કહેવાય.

પ્રશ્ન ૩૦.—અવ્યવહાર રાશીમાંથી નીકળેલો જીવ જે અર્થ પ્રથમ આવ્યો હોય અને તેજ સમયની તે જીવની પૃથ્વી હોય તેને અસુદનેા શબ્દ કેવી રીતે લાગુ થાય ? અસુદનેા અર્થ અનેકવાર અને અનેકનેા અર્થ બેળી માંડી સંજ્ઞાતી અસંજ્ઞાતી વાર થાય છે, તે પહેલાં ભવને માટે શું સમજવું ?

ઉત્તર—એ વર્ક સાચો છે, પણ અવ્યવહારમાંથી નીકળી વ્યવહાર રાશીમાં આવેલા જીવને જોષામાં જોષા જે ગતિમાં આવે તે ગતિના જે જીવ તો અવશ્ય કરવાજ પડે, માટે લાવિશ્વનો ભવ સાથે જગીને ફરકે છે એક જીવ જેણે કયો તે જીવે ભવ તો અવશ્ય કરવાનોજ. માટે સૂત્ર

જાતિ વર્જીવી કરી છે. તથા મુનિને તેના સંગે પવ્વ લેવાની મના કરી છે, એમ ઘણાં સૂત્રમાં બીજની જાતિ વરણ છે. વગી ભગવતીજીના ૧૮ મી શ્લોકના ૧૦મે ઉદ્દેશે સોમિલ કાશ્યપના અધિકારે માંસા ભખેમ ? વગેરે પ્રશ્ન ભગવંતને પૂછેલા છે. તેના ઉત્તરમાં ભગવંતે ખુટ્ટો રીતે કહ્યું છે કે—ધાન્યની જાતિ, માયા, સરસવ, કલથી વગેરે અમારે ભણવું કરવા યોગ્ય નહિ, પણ સંપિત્તું અથવા યથેત્તું કામુક અમારે ભણવું કરવું કહેવું. એ ન્યાયથી કાશ્યપ દાણા—ધાન્યની જાતિ બીજ તે સચેત છે. અને યેનિનો કાગ વીતે પણ અથેત ધવા સંભવ નથી, છપ કપ સચેત છે. અને ઉત્પત્તિ રૂપ યેનિ વિનાય પામે છે. જેમકે—પંચાવન વર્ષ પછી સ્ત્રીની યેનિ વિલુપ્તે છે કે જેથી ગર્ભ ધારણ કરી શકતી નથી. એમ પ્રવચન સારાદ્વારમાં કહ્યું છે, પણ તે સ્ત્રી સજીવ (સચેત છે). એ ન્યાયે દાણાની યેનિ વિલુપ્તે છે, એટલે તે વાંચું ઉગે નહિ પણ સજીવ (સચેત) પણ ઉગતું નથી. કોઈ કોઈ બીજ વાંચું ઉગે તો પણ તેનું સચેત અથેત પણ નિર્ણય થતું નથી. કેમકે સચેત યેનિ તથા અથેત યેનિ બન્ને ઉગે છે. જેમ ધાન્યાદિ સચેત યેનિ બીજ વાવવાથી ઉગે છે, તેમ યેનિનો લક્ષ્મી બાજરો અથેત છે, પણ તે વાંચે ઉગે છે, કાશ્યપ તે અથેત યેનિ બીજ છે, તેથી તે વાંચે ઉગે છે, તથા મનુષ્યના મગમાં નીકળેલાં સ્ત્રીમગ્નં બીજ તે પણ અથેત છે, અને અથેત યેનિ બીજ છે, માટે તે પણ સ્વભાવે ઉગે છે. વગી સચેત બીજ હોવા છતાં પણ ઉગતું નથી. તેનાજિયેર છેલ્લાં ઉનારેલું તથા સોપારી તોફા વિનાની સચેત અને સજીવ છે તો પણ ઉગતાં નથી, બન્ને સ્ત્રીજ તોફા સહિત રોષ તોજ ઉગે છે, પણ તે ફા વિના અથેત મળાતું નથી. એમ ઉગવા ન ઉગવા સંબંધી બન્ને લેઈ છે. એમ ઘણાં ન્યાયો બેનાં દાણાની જાતિ તથા યેનિના કાગ ઉપરાંત સચેત પણ સંભવે છે નિરીય સૂત્રના ૪થા ઉદ્દેશે અખંડ આયધિ તે દાણાની જાતિ એટલે આખા દાણા સાધુ આદારે તો પ્રાચલિત કહ્યું. આ ઉપરાંત દાણા સચેત કરે છે.

૪થે પત્થર આશો દશવેદિક સૂત્રના ૪થા અથેતનમ તથા નિરીય સૂત્રના ૭મા ઉદ્દેશમાં પત્થરની ચિહ્ન, ચિહ્નના કટકા વગેરે સચેત કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૩૬—સ્ત્રી, પુરુષને બીજ યેનિનો કટલો કાઢ કર્યો છે ?

ઉત્તર—પ્રવચન સારાદ્વારનો ૨૪૭ મી કારપ્રકરણ ૨૫૩૧ ૫ને ૫૦૫ મે કહ્યું છે કે—માયા :—

અનંતા હજી છે. એક શરીરમાં રહેલા હજી બેટકા ત્રણ પ્રકાર સુક્ષ્મો ગયા નથી અને જગે પાન નહિ એમ સત્ જણાવે છે.

પ્રશ્ન ૩૨—શ્રી પત્તભટ્ટા પદ ૧ લે કવું કે વનસ્પતિમાં એક પર્યાયાની નિમ્નએ સંજ્યાતા અસંજ્યાતા તથા અનંતા અપર્યાયા છે, અને ૫૬ ઉપર કવું કે-અપર્યાયા કરનાં પર્યાયા સંજ્યાતા હતા કે તે કેમ?

ઉત્તર—બાહર નિગોદના એક પર્યાયાને આશીને તેની નિમ્નએ સંજ્યાતા, અસંજ્યાતા, અનંતા અપર્યાયા છે, કાન્તુ કે તેને દેહત્વ લેદાગપણું વધારે છે, માટે અપર્યાયાપણે મરવાવાળા હજી ધત્તા છે, અને સૂક્ષ્મ હવ દેહાના બેદાના નથી, માટે, પર્યાયા પુરા થઇને મરે છે, માટે અપર્યાયા પૂછવા સમય થોડા છે, પર્યાયા તે કરનાં સંજ્યાતા હતા છે.

પ્રશ્ન ૩૩—પાંચ સ્થાવર સૂક્ષ્મ બાહરના શરીરની અવધેણા શી રીતે?

ઉત્તર—સૂક્ષ્મ વનસ્પતિના શરીરની અવધેણા ઉત્કૃષ્ટી અંશુકના અસંજ્યાતમાં ભાગની છે. તેથી અસંજ્યાતશુભી સૂક્ષ્મ વાડે કાચની તેથી અસંજ્યાત શુભી સૂક્ષ્મ અગ્નિની તેથી અસંજ્યાત શુભી સૂક્ષ્મ પાણીની તેથી અસંજ્યાત શુભી સૂક્ષ્મ પૃથ્વીની તેથી અસંજ્યાત શુભી બાહર અગ્નિની તેથી અસંજ્યાત શુભી બાહર-વાડેની તેથી અસંજ્યાતશુભી બાહર અપની તેથી અસંજ્યાત શુભી બાહર પૃથ્વીની તેથી અસંજ્યાત શુભી બાહર વનસ્પતિની. એ પ્રમાણે સંધેણીમાં કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૩૪—પાંચે સ્થાવરમાં સૂક્ષ્મમાં અંશુકના અસંજ્યાતમાં ભાગની અવધેણા કહી છે તેમાં તારતમ્ય શી રીતે સમજવો?

ઉત્તર—અસંજ્યાતાના અસંજ્યાતા લેલ છે, માટે ચડતા ઉતરતા અસંજ્યાતા લેવા.

પ્રશ્ન ૩૫—કેટલાક કહે છે કે-હોડથી ઉતરેલાને ખટામાં શુદ્ધ થયેલા એવા સૂકાયેલા દાણાને કેટલાક અચેત માને છે અને કેટલાક એમ પણ માને છે કે-ભગવતીજી વગેરે સૂત્રમાં કહેલી દાણાની યોનિની મુક્ત ઉપરાંત કાળ ગયે તે દાણા અચેત હોય છે તેનું કેમ?

ઉત્તર—એમ સંભાળાય છે ખરું કે અજીવ મતિઓની એવી માન્યતા છે કે-દાણામાં તથા પત્થરમાં હવ નથી અને કોઇ કોઇ દાણાની યોનિનો કાળ ગયા પછી અચેત હોય છે, એમ પણ માને છે. પરંતુ દય વૈકલિક સૂત્રના રબ્બ અધ્યયનમાં તથા પાંચમા અધ્યયનમાં સાધુને બીજીની

જાતિ વર્જીવી કહી છે. તથા મુનિને તેના સંગટે પણ લેવાની મના કહી છે, એમ ઘણું સૂત્રમાં બીજની જાતિ વરણ છે. વગી ભગવતીજના ૧૮ મં શતકના ૧૦મે ઉદેશે સોમિલ કાઠણના અધિકારે માસા ભખેતા િ વગેરે પ્રથમ ભગવંતને પૂછેલા છે. તેના ઉત્તરમાં ભગવંતે ખુશી રીતે કહ્યું છે કે-ધાન્યની જાતિ, માયા, સરસવ, ઠલથી વગેરે અમારે ભક્ષણ કરવા યોગ્ય નહિ, પણ રાંધેલું અથેત ધયેલું કામુક અમારે ભક્ષણ કરવું કંપે. એ ન્યાયથી ચોક્કસ દાણા—ધાન્યની જાતિ બીજ તે સચેત છે. અને યોનિનો કાગ વીતે પણ અથેત ઘવા સંભવ નથી, છૂવ રૂપ સચેત છે. અને ઉત્પત્તિ રૂપ યોનિ વિનાશ પામે છે. જેમકે—પંચાત્રય વર્ષ પછી સ્ત્રીની યોનિ વિલુપ્તે છે કે જેથી ગર્ભ ધારણ કરી શકતી નથી. એમ પ્રવચન સારોદ્ધારમાં કહ્યું છે, પણ તે સો સજીવ (સચેત છે). એ ન્યાયે દાણાની યોનિ વિલુપ્તે છે, એટલે તે વાગ્યું ઉગે નહિ પણ સજીવ (સચેત) પણ ટળતું નથી. કાંઈ કાંઈ બીજ વાગ્યું ઉગે તો પણ તેનું સચેત અથેત પણ નિર્લય થતું નથી. જેમકે સચેત યોનિ તથા અથેત યોનિ બન્ને ઉગે છે. જેમ ધાન્યાદિ સચેત યોનિ બીજ વારવાથી ઉગે છે, તેમ યોડાનો લાકનો બાજરો અથેત છે, પણ તે વાગ્યો ઉગે છે, કારણકે તે અથેત યોનિ બીજ છે, તેથી તે વાગ્યો ઉગે છે, તથા મનુષ્યના મગમાં નીકળેલાં ચીમડાનાં બીજ તે પણ અથેત છે, અને અથેત યોનિ બીજ છે, માટે તે પણ સ્વ-ભાવે ઉગે છે. વગી સચેત બીજ હોવા છતાં પણ ઉગતું નથી. તેનાગિએર છેલાં ઉગારેલું તથા સોપારી તોફા વિનાની સચેત અને સજીવ છે તો પણ ઉગતાં નથી, બલે ચીજ તોફા સહિત રોપ તોજ ઉગે છે, પણ તોફા વિના અથેત ગણાતું નથી. એમ ઉગવા ન ઉગવા સંબંધી અનેક લેક છે. એમ ઘણા ન્યાયો જોતાં દાણાની જાતિ તથા યોનિના કાગ ઉપશંત સચેત પણ સંભવે છે. નિશીય સૂત્રના ૪થા ઉદેશે અખંડ આપધિ તે દાણાની જાત એટલે આખા દાણા સાધુ આહારે તો પ્રાયશ્ચિત્ત કહ્યું. આ ઉપરથી દાણા સચેત કહે છે.

હવે પત્યર આથો દશપૈર્ઘલિક સૂત્રના ૪થા અધ્યયનમા તથા નિશીય સૂત્રના ૭મા ઉદેશામાં પત્યરની ચિલા, ચિલાના કટકા વગેરે સચેત કહેલ છે

પ્રથમ ૩૬—સ્ત્રી, પુરુષને બીજ યોનિનો કેટલો કાગ કહ્યો છે ?

ઉત્તર—પ્રવચન સારોદ્ધારનો ૨૪૭ મો કાર-પ્રકરણ રત્નાકર પાને ૫૦૫ મે કહ્યું છે કે—આથા :—

અનંતા હવે છે. એક શરીરમાં રહેલા હવે જેટલા ત્રણ પ્રકારના સુક્ષ્મો રચાયા નથી અને જ્યોત પાત્ર નહિ એમ મન જણાવે છે.

પ્રશ્ન ૩૨—શ્રી પદ્મવિજય પદ ૧ લે કવ્ય કે વનસ્પતિમાં એ પર્યાસાની નિઃશ્વેસ સંજ્ઞાના અસંજ્ઞાના તથા અનંતા અપર્યાસા રહ્યા છે, અને પદ ૩ જે કવ્ય કે-અપર્યાસા કાનાં પર્યાસા સંજ્ઞા સુધી છે તે કેમ?

ઉત્તર—બાહર નિજોદના એક પર્યાસાને આશીને તેની નિઃશ્વેસ સંજ્ઞાતા, અસંજ્ઞાતા, અનંતા અપર્યાસા છે, કારણ કે તેને દેહના લોહાનાપણું વધારે છે, માટે અપર્યાસાપણું મરવાવાળા હવે મર્યા છે, અને સૂક્ષ્મ હવે દેહના લોહાના નથી, માટે, પર્યાસા પૂરા થઈને મરે છે, માટે અપર્યાસા પૂછવા સમય થોડા છે, પર્યાસા તે કરતાં સંજ્ઞા સુધી છે.

પ્રશ્ન ૩૩—પાંચ સ્થાવર સૂક્ષ્મ બાહરના શરીરની અવશેષ શી રીતે?

ઉત્તર—સૂક્ષ્મ વનસ્પતિના શરીરની અવશેષા ઉત્કૃષ્ટી અંશુકના અસંજ્ઞાતામાં ભાગની છે. તેથી અસંજ્ઞાતાશુભી સૂક્ષ્મ વાઉ કાચની તેથી અસંજ્ઞાતા શુભી સૂક્ષ્મ અગ્નિની તેથી અસંજ્ઞાતા શુભી સૂક્ષ્મ પાણીની તેથી અસંજ્ઞાતા શુભી સૂક્ષ્મ પૃથ્વીની તેથી અસંજ્ઞાતા શુભી બાહર અગ્નિની તેથી અસંજ્ઞાતા શુભી બાહર-વાઉની તેથી અસંજ્ઞાતાશુભી બાહર અપની તેથી અસંજ્ઞાતા શુભી બાહર પૃથ્વીની તેથી અસંજ્ઞાતા શુભી બાહર વનસ્પતિની. એ પ્રમાણે સંજ્ઞામાં કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૩૪—પાંચ સ્થાવરમાં સૂક્ષ્મમાં અંશુકના અસંજ્ઞાતામાં ભાગની અવશેષા કહી છે તેમાં તારતમ્ય શી રીતે સમજવો?

ઉત્તર—અસંજ્ઞાતાના અસંજ્ઞાતા લેલ છે, માટે ચડતા ઉતરતા અસંજ્ઞાતા લેવા.

પ્રશ્ન ૩૫—કેટલાક કહે છે કે-હોડથી ઉતરવાને ખલામાં શુદ્ધ થયેલા એવા સૂકાયેલા દાણાને કેટલાક અચેત માને છે અને કેટલાક એમ પણ માને છે કે ભગવતીજ વગેરે સૂત્રમાં કહેલી દાણાની યોનિની મુક્ત ઉપરાંત કાળ ગયે તે દાણા અચેત હોય છે તેનું કેમ?

ઉત્તર—એમ સંભળાય છે ખરું કે અજીવ મતિઓની એવી માન્યતા છે કે દાણામાં તથા પત્થરમાં હવ નથી અને કોઈ કોઈ દાણાની યોનિનો કાળ ગયા પછી અચેત હોય છે, એમ પણ માને છે. પણ હવ વૈશ્વલિક સૂત્રના રહ્ય અધ્યયનમાં તથા પાંચમા અધ્યયનમાં સાધુને બીજી

શ્રી પ્રેમાનંદ મોહનભાગા—ભાગ ૪ થો.

જાતિ વર્ગની હતી છે. તથા યુનિને તેના સંગે પણ લેવાની મના હતી છે, એમ ઘણાં સૂત્રમાં બીજની જાતિ વરણ છે. વળી ભગવતીજીના ૧૮ માં શતકના ૧૦મે ઉદ્યે સોમિલ પ્રાણજ્ઞના અધિકારે માસા ભજેતા ? વગેરે પ્રશ્ન ભગવંતને પૂછેલા છે. તેના ઉત્તરમાં ભગવંતે પુત્રો રીતે કહ્યું છે કે-ધાન્યની જાતિ, માવા, અરસવ, કલથી વગેરે અમારે ભણવું કરના યોગ્ય નહિ, પણ શંધિકું અથવા યથેકું કામુક અમારે ભણવું કરવું કરવે. એ ન્યાયથી ચોક્કસ કાણા—ધાન્યની જાતિ ત્રીજ તે સચેત છે. અને યોનિનો કાગ વીતે પણ અથેત યવા સંભવ નથી, છવ ૩૫ સચેત છે. અને ઉત્પત્તિ ૩૫ યોનિ વિનાય પામે છે. જેમકે—પંચાનન વર્ષ પછી સીની યોનિ વિલુપ્ત છે કે જેથી મળાં ધારણ કરી શકવી નથી. એમ પ્રવચન સારોદારમાં કહ્યું છે, પણ તે સો સજીવ (સચેત છે). એ ન્યાયે કાણુની યોનિ વિલુપ્ત છે, એટલે તે વામુનું ઉગે નહિ પણ સજીવ (સચેત) પણ ઉગતું નથી. કાણ કાણ બીજ વામુનું ઉગે તો પણ તેનું સચેત અથેત પણ નિર્ણય થતું નથી. કેમકે સચેત યોનિ તથા અથેત યોનિ બન્ને ઉગે છે. જેમ ધાન્યાદિ સચેત યોનિ બીજ વામુનું ઉગે છે, કાણુકે તે અથેત યોનિ બીજ વામુનું ઉગે છે, તથા મનુષ્યના મગમાં નીકળેલાં ચીમડાં બીજ તે પણ અથેત છે, અને અન્ય યોનિ બીજ છે, માટે તે પણ સ્વ-ભાવે ઉગે છે. વળી સચેત બીજ હોવા છતાં પણ ઉગતું નથી. તેનાજિએરે ઇલાં ઉગારેલું તથા સોપારી તોફા વિનાની સચેત અને સબીજ છે તે પણ ઉગતાં નથી. બન્ને ચીજ તોફા સહિત રોપ તોજ ઉગે છે, પણ તોફા વિના અથેત ગણાતું નથી. એમ ઉગવા ન ઉગવા સંબંધી અનેક લેક છે એમ ઘણા ન્યાયો બોનાં કાણુની જાતિ તથા યોનિના કાગ ઉપરાંત સચેત પણ સંભવે છે. નિશ્ચય સૂત્રના ૪થા ઉદ્યે અખંડ આપધિ તે કાણુ જાત એટલે આખા કાણુ સાધુ આદારે તો પ્રાયશ્ચિત્ત કહ્યું. આ ઉપર કાણુ સચેત કરે છે.

હવે પત્થર આશ્રો દરવેગાલિક સૂત્રના ૪થા અધ્યયનમાં ત્રીય સૂત્રના ૭મા ઉદ્યેગાં પત્થરની ચિત્ર, ચિત્રાના કટકા વગેરે સંબંધ છે.

પ્રશ્ન ૩૬—શ્રી, પુરુષને બીજ યોનિનો કટલો કાગ કહ્યો છે.

જવાબ—પ્રવચન સારોદારનો ૨૪૭ મો કાગ-પ્રકરણ રત્નાકર

પળજાઈ પરેળં, જોળી પમિલાઈ મહિલિયાળં ;
 પળહત્તરીયપરઓ, હોઈ અબીઓ નરોભાયં. ૩૭૯
 વસસયાડયમેયં, પરેમ જાહોઈ પુલ્લકોડીઓ;
 તસદ્દે અમિલાયા, સન્વાડય વૈસમાગોય. ૩૮૦.

અર્થ.—પંચાવન વર્ષ ઉપરાંત સ્ત્રીની યોનિ પમિલાએ એટલે
 સકેચ પામે. ત્યાં ઘણી સ્ત્રીને યોનિ સકેચ પામતાં. પરેલાં પલ્લુ ઋતુ
 બધ થઈ જાય છે; તથાપિ હોને બંધ થઈ ન જાય, તોપણ પંચાવનમે
 વર્ષે તો અવશ્ય બંધ થાય છે. ઋતુ આવે તોપણ તેથી ગર્ભોત્પત્તિ ન થાય
 અને પંચાવનમા વર્ષથી ઉપરાંત તો ઋતુ પલ્લુ ન આવે ને ગર્ભ પલ્લુ ન
 થાય. તેમજ પલ્લુહત્તરિકે ૦ પંચોત્તર વર્ષ ઉપરાંતે પ્રાયઃઅપીજ નર થાય.
 ૩૭૬.

હવે એ કેટલા વર્ષના પ્રમાણના આઉખાવાળાને થાય ? તે બીજી
 મથાએ રેખાડે છે. એકસો વર્ષના આયુષ્યના ધણી હમણાંતા કાગળનાં જે
 મનુષ્ય છે તેને એ કાગળમાન ગર્ભ મંજાવતું કહ્યું; અને જે સો વર્ષના
 આયુષ્યથી ઉપમાન ભણે અથવા આશ્વોષી માંડી ભ્યાંમુષી ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વ
 કોટ્ટી મુષી જે આયુષ્ય હોય તો તને અર્ધ અર્ધ આયુષ્ય મુષી અમ્મન
 એટલે સ્ત્રીની યોનિ ગર્ભ ધરાવતું કરવાને સમર્થ હોય, પરી ગર્ભ ધરવાને
 મર્ધ ન રોય અને જેને જોડવાર પ્રસવ છે, એવી મુખતિયાની રીતે તેને
 મઠા સર્જા અવરિત વૈવન પાવુંજ હોય સદગાઉપકે સર્વ પુરુષોને એટલે
 પૂર્વ કે પરી આયુષ્યના ધણી અથવા તેથી વ્યાજ આયુષ્યના ધણી જે હોય
 હોય પુરુષોને અને જેટલું આયુષ્ય તેને તે આયુષ્યને. બીજમે ભાગ દાખી
 જાણે. ૪ ભાગ દાખીજાવું જાણું અને બીજમે ભાગે અબીજાવું હોય
 ૩૮૮૪ ૬૬૧

અર્થ.—મનુષ્ય અંબધી સ્ત્રીજ અમીજ તરૂં જાવતું તેમાં
 અર્ધાપલ્લુ હોય નહીં, આયુષ્યની હદ મુષી ઉમર પર્વત સનેપાવુંજ
 હોય કે. તેમ જન્મન થયું-મીજ અંબધી મૂવમાં કેટલા કાળ પ્રમાણે
 જીવે વૈવન કાળ ઉનાવને કાળ પલ્લુ સનેપનોજ ગવુંજ. એમ ઉપમા
 ૩૮૮૪ ૬૬૧ થાય છે.

અર્થ ૩૭- ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦
 ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ?

ઉત્તર—જાતનો ત્યાગ કરે તેને જાત શબ્દ યાદીને કસરમાં અને જાતનો ત્યાગ ન કરે તેને કાગ જાંધીને પચ્ચખાણ કસરમાં.

પ્રશ્ન ૩૮—કાગ જાંધીને પચ્ચખાણ કસરવાનું કયા મૂલમાં કદું છે ?

ઉત્તર—આવશ્યકે મૂલમાં મુરે ઉગયેનો એ શબ્દ છે તે કાગ જાંધીને પચ્ચખાણ કસરવાને માટેજ છે અને તે શબ્દની પ્રુટિને યાદે ભગવતીજી શતક ૭મે ઉદ્યે બીજે તથા કાળાંમજી ૧૦મે કયા પ્રકારેન પચ્ચખાણ કસાં છે તેમાં અદ્વાણ વચ્ચણે એવો પાઠ છે તેની ટીકામાં નોંધા-સી, પોદસીથી માંડીને અધમાસ (પંદર ઉપવાસ) મધ્યમમજ (ત્રોણ ઉપવાસ) વગેરે નેટલા ઉપવાસ કરવા તે અદ્વા પચ્ચખાણ એવે કાગ જાંધી પચ્ચખાણ કરવાં કસાં છે. એટલે કાગ જાંધીને પચ્ચખાણ કરે કસરવા તે કસામાં અદ્વા પચ્ચખાણની વિધિ છે.

અર્થ ટીકા:—વર્ત-અદ્વાણે અદ્વા કાગજનરવા. પ્રાચીનવાર્ત પોદસા દિવાલરવ નિયમન માદસા. અદ્વાવચ્ચણજંતં કાલ વમાણં દેવવં પુનિમદ્વા પોદસીવં મુદુવ માસરમાસેદં ૧ મતિ ટીકામાં વળી કાળાંમજીના બીજે કાળે પંદરે ઉદ્યે કદું છે કે-વચ્ચણે દુષિદે વજંવં સંજદા દીદ પાં વદ વચ્ચનાદ રદર્મં પ્યે અર્ધ વચ્ચનાદ એટલે એક દીર્ઘકાળનાં પચ્ચખાણ કરે, એક મોડા કાળનાં પચ્ચખાણ કરે એમ કદું છે.

વળી ઉત્તરપ્રધનના ૩૦મા અધ્યયનમાં એક મંત્રિન તે દેહ કાગને તપ અને બીજે મરુ કાગને તપ એ એ પ્રકારના તપ કરના છે તેમાં કવિવિત કાગને તપ તે એક ઉપવાસથી થતીન જ મહિના મુધો કહેજ છે. એમ ઉપવાસ અધિકારથી કાગ જાંધી ઉપવાસ કરવા ન વચા સિદ્ધ થાય છે.

પ્રશ્ન ૩૯--સૂત્રમાં જાત શબ્દ મહો છે તે પ્રમાણે અ. ૧.૨ ઉપવાસમાં જાત શબ્દ યાદી પચ્ચખાણ કસરવે છે તો તે પ્રમાણે પચ્ચખાણ કરવાવાળાના ઉપવાસ શુદ્ધ થાય છે કે કેમ ?

ઉત્તર--સૂત્રમાં કસા પ્રમાણે જાતનો ત્યાગ કરી ઉપવાસ કરે તે તેનાં પચ્ચખાણ શુદ્ધ થાયજ. પણ અત્યાનો દ્વી પ્રમાણે ઉત્તરવ કરે તેને જાત શબ્દ યાદી એ પચ્ચખાણ કસરવામાં આવે છે તે તે મુઠાં રીને તેનાં પચ્ચખાણનો જાંબ થાય છે. એમ એક જાદા ચમકવે.

પ્રથમ ૪૦—સૂત્રમાં એક ઉપવાસ ને ચતુર્થ ભક્તિ, બે ઉપવાસને 'છઠ્ઠ ભક્તિ', ત્રણ ઉપવાસને અઠ્ઠમ ભક્તિ, ચાર ઉપવાસને દશમ ભક્તિ ઇત્યાદિક કહેલ છે, તો કેવી રીતે ભક્તનો ત્યાગ કરવાથી તે ઉપવાસ કહેવાય ?

ઉત્તર—શ્રુઓ, બાળુવાળા છાપેલા ઠાણાંગ ઠાણે રહે ઉદેશે ૩ જે પાને ૧૬૧ મે ટીકામાં કહ્યું છે કે.

ચતુર્થેતીઃ એકં પૂર્વદિને 'દ્વે ઉપવાસ દિને' ચતુર્થપારણક દિને 'મર્ષ-મોજનં' પરિહરતો યત્ર તપસિ તચતુર્થ મત્તં તચસ્માસ્તિ સ ચતુર્થ મત્તિકઃ

તેમજ પાને ભાષામાં કહ્યું છે કે :-

ચતુર્થ મત્તં એક ઉત્તરવારણે એક પારણે મત્ત મુકૈ ચે મત્ત ઉપવાસના 'એવં ચતુર્થ મત્ત.

તેમજ છાપેલા બાળુવાળા ભગવતીજી ચતક ખીજે ઉદેશે ૧૬૧ અંધકને અધિકારે પાને ૧૬૭ મે મૂળ પાઠ સહિત ટીકામાં કહ્યું છે કે—

ટીકા.—ચરત્ય ચરતંચર્ણતિ ॥ ચતુર્થમત્તંવાચકત્તં ત્યગમેત યત્ર તચતુર્થ, મિયયોપવાસસ્ય સંજ્ઞા એવં પટ્ટાદિક મુપવાસ દ્યયોદેરિતિ ॥—

૧૧ી છાપેલા બાળુવાળા જીવાભિગમ સૂત્રમાં પાને ૩૭૬ મે ભાષામાં કહ્યું છે કે ચરત્ય મર્ષ— ધ્યાય ભક્ત પારણે ઉત્તરવારણે એકાસણે ૧૩થે ઉપવાસ તે ધ્યાય ભક્ત આ પ્રમાણે ધ્યાય ભક્તનો અર્થ કર્યો છે.

તેમજ ૧૧ી બાળુવાળા છાપેલા આરાતંગજીના પાને ૪૨૩ મે અધ્યયન ૮મે ઉદેશે ૪થે માથા ૭માંની—

ટીકા.—છટ્ટેય ઇત્યાદિ પટ્ટેનૈકદા મુકે તથાનામૈકસ્મિન્નદ્યુપેકમત્તં વિધાય પુનર્દિન દ્વયમમુક્ત્વા ચતુર્થાન્થેક મત્તકામપિ વિરતે તત્તથાપન્તયોરેકમત્તં દિનયોર્મત્તદ્વયં મર્યદિવમયોધ મત્તચતુર્થાનિરેકપણામત્તકાનાં પરિત્યાગાત્ પટ્ટ મર્યદેવં દિનાદિદ્વદાન્ત માયાયોજ્યમિત્યમથા અટ્ટમેન દશમે પથથા દ્વાદશમેનેકદા કદાચિદમુપવાસ ॥ ૬૩ ॥ એવં મત્તનો અર્થ—

૧૧ી અન્વ મત્તમાં —(ચિ-પુરાણ સનત્કુમાર સહિત)નો અધ્યાય ૨૨ મે ૮થા ૨૬ મિલ તેમાં એક બુદ્ધ એટલે એક ટંક અગવં એક ૧૧૧ અથવા ૨૬૫ છે.

એ પ્રમાણે ચોથ બદલ કરવાવાગાને ચાર બકત, છઠ્ઠાવાગાને ૩ બકત અને અઠત્થવાગાને આઠ બકતનો ત્યાગ કરવા કહ્યું છે

પ્રશ્ન ૪૧—કોઈ કહે કે ચોથે બકતે આઠ ર કરવાવાગાને ચોથ બદલ દહો છે તે કેમ ?

ઉત્તર—તો તેને ચાર બકતનાં પચ્ચખાણુ ન કરાવવા જોઈએ. ખત્યારની રૂઢી પ્રમાણે કોઈ એક ટંક જમીને ઉપવાસ કરતા નથી, તમ પારણના દિવસે પણ એક ટંક ખાતા નથી, ફક્ત ઉપવાસના દિવસેજ આહારાદિકનો ત્યાગ કરે છે. આમલા દિવસે ચેષિદારના પચ્ચખાણુ પણ કરતા નથી, તેને ઉપવાસનાં દિનના એટલે જેને જેટલા ઉપવાસ કરવા હોય તેટલા ઉપવાસના તેટલા દિનના બાજે બકત ગણી ઉપરાંત જે બકત લેખીને જે પચ્ચખાણુ કરાવવામાં આવે છે તે તો ખુદશી રીતે પચ્ચખાણુનો ભંગ થાય છે. માટે જેને જેટલા ઉપવાસ કરવા હોય તેને તેટલાજ દિવસનાં આહારાદિકનાં પચ્ચખાણુ કરાવવાં એટલે ઠાજ બાંધીને પચ્ચખાણુ કરાવવાં તેજ હાસની રૂઢી પ્રમાણે વ્યાજબી જણાય છે. અને સૂત્રમાં પણ કામ બાંધીને પચ્ચખાણુ કરાવવાં કહ્યાં છે તે પ્રમાણે પચ્ચખાણુ કરાવતાં ઉપવાસમાં ભંગ થતો નથી. વધારે અધિકાર લેવો હોય તો મમકૃત “શુદ્ધોપવાસ વ્યુત્પત્તિ” સ્વત્ ૧૯૪૫ માં છપાઈ બહાર પડેલ છે તેમાંથી જોઈ નિર્ણય કરી લેવો.

પ્રશ્ન ૪૨—આકાશું નૂટે કે નહિ ?

ઉત્તર—હાલમાં હાલે ૭ મે-સાત પ્રકારે આકાશું તૃપ્તું કહ્યું છે. તે સૂત્રપાઠઃ સત્તવિદે બાટમેદે ૧૦ સંવદા. અગ્રવસાજ ૧, નિમિત્તે ૨, આહારે ૩, વેમણા ૪, પરાવાણ ૫, કામે ૬, આજ્ઞાણૂ ૭, સત્તવિધંમિગ્ગણ આડ. ૧૧૧

અર્થ:—અતિ હર્ષ (સરાગરનેહ) થી તથા ભગામક અધવસ થ એટલે અતિ ભયથી ૧ હપિયાર પામવાથી અથવા કામી પ્રમુખથી ૨ અતિ આહાર કાંચથી તથા અતિ ક્રુધા તૃપ્તથી ૩ રોગથી અથવા રિપમ વેદનાથી ૪ અકસ્માત થવાથી ૫ એર તથા એરી બ્દનવરથી અથવા રિપ કન્યાના સ્પર્શથી ૬ ત્યાગ રૂંધવાથી, એ સાત પ્રકરથી આશુ લેવાય છે.

વળી તેજ અધિકારના ડીકામાં છાપેલા હાલમાંજના પાને ૪૭મે કહ્યું છે કે—

સતેત્યાદિ ॥ સત્ત્વ ॥ આનુય મેદેષિ ॥ આપુષો જીવિતવદસ્યવેદઃ ડાકાઃ ॥ આપુર્મેદઃ સત્ત્વસત્ત્વિપનિમિષ માવિતસઃસ્મસત્ત્વિપ પ્ષોતિ ॥

અહિંયાં સાત પ્રકારના ઉપક્રમના નિમિત્ત વડે આયુષ્યનું ઈષ્ટ-
વ્યનું લેદાવું કહ્યું છે, એટલે સાત પ્રકારે આઉપું તૂટવું કહ્યું.

તથા અંતગડ સૂત્રમાં સોમીલને સ્થિતિનો લેદ ૭ થો એમ કહ્યું છે.
વળી સયગડાંગ શુત સ્કંધ ૧ લે અધ્યયન રજો ઉદ્દેશે ૧ લે ગયા ૨૭ માં
કહ્યું છે કે જેમ સીંચાણો બેઠેલાને દૂરે અગ્નિ પડી કાળને છેડે પહે-
ચાડે તેમ આઉપું તૂટે છે. તેમ ઉત્તરાધ્યયન અધ્યયન ૪ થે ગયા ૧ લીખે
આઉપું તૂટવું સંધાતું નથી એમ કહ્યું છે તથા વળી ઉત્તરાધ્યયન અધ્યયન
૭ થે ગયા ૨૪ મીના બીજા પદમાં કહ્યું છે કે “સર્વિરુદ્ધમિ આર”
સંજીનો આઉપો રૂંધાય છે એટલે જોડો થાય છે. એમ મોટા (૫૪)
અર્થનું ઉત્તરાધ્યયન ૩૬ હજારે તેના ટબામાં કહ્યું છે કે—સો વસ્તુ
આઉપું હોય તો અંતર્સુદૂર્તમાં નાથ થાય. તથા ઉત્તરાધ્યયનના ૩૨ મ
અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે એક હંદિયના ગૃહીપણે જીવ આકાળે મૃત્યુને પડે
છે, એટલે મરવાના કાળે મરે નહીં એમ કહ્યું છે.

ઇત્યાદિક સૂત્રોના ન્યાયથી આઉપું તૂટવું સિદ્ધ થાય છે.

પ્રશ્ન ૪૩—કેટલાક કહે છે કે જીવ છ બોલ લઇને આગ્યો છે તેમાં
ફેરફાર થાય નહિ માટે આઉપું તૂટેજ નહિ.

ઉત્તર—તે વાત ખરી છે, પણ તે વાત તો નિરૂપકમીને માટે કહી
થાય છે, કાનજે નિરૂપકમીનું આઉપું તૂટવું નથી, પરંતુ સોપકમી
આઉપું તૂટવા સંભવ છે. એમ પત્રવજ્ઞા સૂત્રનાં છઠ્ઠા પદ ઉપરથી જણાય
છે. વળી આઉપું તૂટવા સંબંધીના તે નિશ્ચયના બીજા દળના ૧૧
પ્રકાર છે.

પ્રશ્ન ૪૪—પત્રવજ્ઞાજીમાં તો પરમવના આઉપાનો બંધ કાર
પડે છે તેના જવાબમાં લખાયેલું કહ્યું છે કે નિરૂપકમી અસંખ્યાના વાસ્તવ
અવસ્થાનાં દેવ આઉપુ યાકાં છ મહિના બાકી રહે ત્યારે તે આઉ
ખાને એટલે પરમવના આઉખાનો બંધ પાડે છે. અને સોપકમી આઉખ
વળ, આઉખના ત્રીજે બાને એમ ત્રીજાના ત્રીજે બાને એમ ત્રીજે ત્રીજે
બાને બંધ પડવાનો અધિકાર છે, પણ આઉપું તૂટવાનો અધિકાર
જણતા નથી.

ઉત્તર—અહિંયાં પ્રથમ એટલુંજ વિચારવાનું છે કે સોપકમી અને
નિરૂપકમી એ બે પ્રકારનાં આઉખ કયાં તેનું કાંઈક કારણ હોયું એવું
તેમના કહેલ પ્રમાણે છ પ્રકારે એવું આઉપું બંધ તેવુંજ લાગે એમ

સોડું ભેડવે, પણ તેમ તો નથી. મૂલમાં અઠવાની વ્યાખ્યામાં અનેક ભેદ અનેક પ્રકાર જણાય છે, એકાંતવાદે એક જાને પકડી રાખવાથી વ્યવહારનો રોષ થાય છે. નિઃસ્વચ્છતાના ખતે આડખું તુડું નથી એમ કહીશું તો વ્યવહારની કિયાને હાની લાગશે. પોતાના પત્ર હકે સંપાદને કાણ જીવનું મૃત્યુ થાય તો તેને એવો દર નહિ પડે કે ખામ થઈ એ જીવ મૃત્યુને પામે. પણ ઉત્તરે નિરૂપણે કોઈ દુરવ્યથી એમજ કહેશે કે તો તો તો આડખે મુખે દંતર દિ પગા કોપો ઉપજ થતા સાથે દંતરિય જપજા જુલિમાં પણ દોરકારીનાળું જાનઃકરણ થઈ જવા સંભવ ન્દે છે. કારણ કે જપારે કાંઈ એવી ઘડી ઉત્પત્ત થાય કે જીવ કેળનાં માર્ગે મરે તો નથી. તો તની નામં જીએ સવાડ પણ નીકળે તો સંભળીએ છીએ કે જીવ કોડનો ઉપાદેશ જીવે નથી દેવે નવું જીવ પેત્રપેતાના અડખે જીવે છે ને મરે છે તો પરી દવા પાડવી કાની? ને આડખાના લેલાતુરોની પણ બદર શી? જ્યારે આડખાના ભેડાનુનેર આપજને જમરતે જજાવ્યા છે ત્યારે તેમ કાંઈક પણ ચાંદીર ભેદ રહ્યા છે એમ અત્ર ચત્રુ ખેડીને ઉઘા વિનાજ સાથે ભેડશું તો જાણાઉં આવશે કે સોપકની નિરૂપકની આડખાનું સ્વરૂપ જવરૂપ અત્યુત્તું બેડખે.

પ્રશ્ન ૪૫—સોપકની નિરૂપકની આડખું કાને હોય ને કયી રીતે હોય અને તનું સ્વરૂપ શું?

ઉત્તર—આ પ્રિયે ભગવતીજીના ૨૦ માં ચતુકમાં ઉદ્યે ૧૦ મે યીકમાં કહ્યું છે કે—સૌદમનાડ રવિટવકમગમુવકનોડમાતકાનમગમુવેનિર્મલં સેનસદયવતોવકમં સદેવનિષગમુવેવા તેતથા તદિપરીત,સ્તુનિરકમમાપુપ, રદ ગાયે વેવા નેરદયાવિવ, અનંસકમાટગવ નિરિ મગુમા; ઉત્તમ પુરિતાવતગ, ચામ સદીરાવ નિરદકમા ર નેમા સંવારયા દ્વેડમ, સોવકાવ દ્વારેવ; પ્રોવકન નિર-વકમ મેડ મનિડ સમાસેમં. ૨ ॥

પણ એજ અધિકારે ભાષામાં કહ્યું છે કે—નરડી કે જમરત! મું પોતેજ આડખાનો ઉપક્રમ નિજે કરી મરીને નારકપણે ઉત્તરે, એટલે સ્વરૂપ મરે કદી, અથવા પ-ટૂટ મરે કદી મરીને નારક ઉપજે. અથવા ઉપક્રમને અભારે કદી મરીને નારક ઉપજે? હવે પ્રશ્ન. ઉત્તર—કે જોડમ! આપ સ્વપમેવપણે આડખો ઉપક્રમે તોડી મરે: જેમ ભેલિક વિષ ખઈ આપણે મુખા. પરોક્ષમેળવિ ઉવરજ્જતિ નિરુવકમેળવિ ઉવરજ્જતિ. પરીપકપણે તે અન-

રાનોં માર્યેં મરે કોણિકની પરે. ઉપક્રમ વિના પણ તે ઉપજે, નિરૂપકપણે તે મરી ઉપજે, કાલકસુરિયાની પરેં છતિ ભાષા. એ નરકમાં જતા આશ્રી ત્રણ જોડ કહ્યા, અને નરકમાંથી નીકળવા આશ્રી ક્રૂર એક જ જોડ નિરૂપક્રમ ઉગ્રદૃષ્ટિ નિરૂપકમપણે નીકળે. તેમજ દીકામાં પણ એ જ પ્રમાણે કહેલ છે, જાવત વૈમાનિક સુધી.

વળી પત્રવણા પદ ૬ ઠે—સોપકમી ને નિરૂપકમી એ બે પ્રકારનાં આઉખાં કહ્યાં. તેમાં દેવતા, નારકી ને જુગલિયાં તિર્યંચ મનુષ્યને આઉખા આડા છ માસ રહે ત્યારે પરભવનું આઉખું બાંધે, તેહને એકલા નિરૂપકમી આઉખાવાળા કહ્યા છે ને પાંચ સ્થાવર ત્રણ વિકલેંદ્રિય ને સંખ્યાતા વરસના આઉખાવાળા તિર્યંચ મનુષ્ય એ દશ હંડકમાં સોપકમી ને નિરૂપકમી એ બેઉ આઉખાવાળા કહ્યા છે તેમાં નિરૂપકમી તે આઉખાના ત્રીજે ભાગે પરભવનું આઉખું બાંધે, ને સોપકમી આઉખાના ત્રીજે ભાગે બાંધે, ને ત્રીજે ભાગે બાંધ ન પડે તો ત્રીજાને ત્રીજે ભાગે એટલે નવમે ભાગે, તમ બધે ન પડે તો ૨૭ મે ભાગે, એમ ૮૧ મે ભાગે, તેમ ૨૪૩ મે ભાગે, એમ ત્રીજાને ત્રીજે ભાગે બાંધતાં છેવટ બધે ન પડયો હોય તો અંતરુંદૂર્તમાં પણ બાંધ પડે.

વળી બાજુવાળા છાપેલા કાણાંગ કાણે ૬ ફે—પાને ૪૩૩ મે મૂક પાડે તથા દીકામાં કહ્યું છે કે—

આયુષો બંધ આયુર્બંધ—ગાથા ॥ નિરદમુર અસંસ્વાક, તિરિ મણુયા સેસવડ છમ્માસે; દગવિગલા નિરુવક્રમ, તિરિમણુયા આડય તિમાગે. ૧ અવસેસા સોવજન, તિમાગનવમાગ સપવીસ હમે; બંધંતિ પરમવાઓ, નિયમવેસજ્જ જીવાઓતિ ॥૨॥

એટલે નારકી, દેવતા અને અસંખ્યાતા વરસના આઉખાવાળા તિર્યંચ મનુષ્યને દોષ ચાકડાં છ માસે પરભવના આઉખાનો બધે પડે, અને એકેંદ્રિય, વિગેંદ્રિય. તિર્યંચ, મનુષ્ય નિરૂપકમીને આઉખાના ત્રીજે ભાગે બધે પડે, બાકી રહેલા દશ હંડકમાં સોપકમીને આઉખાના ત્રીજે ભાગે, નવમે ભાગે, સત્તાવીસમે ભાગે, એ પ્રકારે સર્વ જીવને નિશ્ચય કરીને પરભવના આઉખાનો બધે પડે છે.

એ બે પ્રકારના આઉખાનો મૂળ હેતુ એમ જણાય છે કે નિરૂપકમી આઉખાવાળા કોઈના માર્યા મરે નહિ અને સોપકમી આઉખાવાળાને કોઈ પ્રકારનો ઉપક્રમ ભાગવાથી મરવા સંભવ છે, એટલે ઉપક્રમવડે આઉખાઉખાને સો ઘણ છે, એમ કાણાંગ સૂચી જણાય છે.

પ્રશ્ન ૪૬--કોઈ કહે કે, પૂર્વે છ બોલ સંહિત જે આઉખાનો બંધ પડ્યો છે તેમાં અમુક ઉપક્રમથી તેનું મૂલ્ય થાય તેવો પણ સાથે બંધ પડ્યો છે. એટલે તેવાજ પ્રકારથી ગરે તેને આઉખું તૂટ્યું એમ કેમ કહેવાય ?

ઉત્તર--પત્રવળાં પદ દેજે, કશું છે કે આઉખા સાથે છ બોલનો જે બંધ પડે છે, તે દરેક બોલમાં આઠ આઠ આકરખાએ બંધ પડે છે. તેમાં ૧, ૨, ૩, ૪ આકરખાવાળાનો મંદ બંધ ટીકાકારે કહ્યો છે અને પાંચથી માંડી ચડતી આકરખાએ જે બંધ પડે તે નિવડ બંધ પડે એમ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૪૭--નારદી-દેવતાનો પણ જ્ય-ચ ૧, ૨, ૩ આકરખાએ બંધ પડ્યો કહ્યો છે તો શું તેનું પણ આઉખું તૂટે એમ કહેયો ?

ઉત્તર--તેનું તો નિરૂપકમી આઉખું છે. તે કોઈ કાળે તૂટેજ નહીં. ભલે મંદ બંધ હોય તોપણ નિરૂપકમી તો પૂરુંજ આઉખું ભોગવે. આઉખું તૂટવાનો સવાલ તો સોપકમીને માટેજ છે, સોપકમીને આઉખું તૂટવાથી તેની સાથેના તમામ બંધનો નાશ થવા સંભવ છે કાળાંગ કાલે પમે-હૃદયે ૧લે ભાગવાળા છપેલ પાને ઉપદ્યે પાચ પ્રકારના પ્રતિધાત કહ્યા છે, તેમાં સ્થિતિનો પણ પ્રતિધાન કહ્યો છે. તે વિષે ટીકામાં કહ્યું છે કે, લીલકાલદ્વિગાઉપ રહસકાલદ્વિયાઓ વહેરહતિ તેમજ ગતિ સ્થિતિ બંધ-નાદિ પ્રતિધાત કહ્યું, તો અહીં સ્થિતિનો પ્રતિધાત કહ્યો તે આઉખું તૂટવા આશીજ કહ્યું છે એટલે લીધકાળની સ્થિતિનું આઉખું હોય તે રહસ્ય નામ થોડા કાળની સ્થિતિનું આઉખું કરે એમ ટીકાકાર જણાવે છે. અહિં જેમ સ્થિતિનો પ્રતિધાત કહ્યો તેમજ બંધનનો પ્રતિધાન કહેલ છે, માટે જે છ પ્રકારે બંધ પડે છે તે આઉખા સાથે બંધ પડે છે તો આઉખું તૂટ્યે બંધ પણ તૂટેજ, એટલે ગતિ, સ્થિતિ, બંધન, ભોગ, બહુવીર્ય, પુરિસાકાર પરાક્રમ એ પાંચનો પ્રતિધાન થાય એમ કાળાંગ સૂત્રમાં કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૪૮--નિરૂપકમી આઉખું પૂરું ભોગવે અને સોપકમી આઉખું ૧ખતે પૂરું ન ભોગવે એવું કોઈ કહેલું કહ્યું છે ?

ઉત્તર--પણે કહેલું હતું છે, સાંભળો. કાળાંગ કાલે ૨ જે. ઉદ્યે ૩ જે દો અટાઉયં પાલેહ સત્રદા દેવ ચેવ નેરહયચેવ, દોણદં બાડવમંચદર ૧૦ તંમ મનુસાળં પેવ પંચેદિવ તિરિરક જોળિયાળં ચેવ --ને-ની ટીકા-બ પુષ્પાગા છાપેકા કાળાંગ પાને ૬૯ મે દોરવાદિ ॥ યથા ચલ્લમાનુષ્યપાપુઃ પાલવન્ત્યનુવશન્તિનો-

રાનો માર્યો મરે કોણિકની પરે. ઉપક્રમ વિના પણ તે ઉપજે, નિરૂપકમપણે તે મરી ઉપજે, કાલકસુરિયાની પરે. ઇતિ ભાષા. એ નરકમાં જવા આશ્રી ત્રણ બોલ કહ્યા, અને નરકમાંથી નીકળવા આશ્રી ફક્ત એક જ બોલ નિરૂપક્રમ ઉચ્ચરિતે નિરૂપકમપણે નીકળે. તેમજ ટીકામાં પણ એ જ પ્રમાણે કહેલ છે, ભવત વૈમાનિક મુખી.

વળી પત્રવણા પદ ૬ કે—સોપક્રમી ને નિરૂપક્રમી એ બે પ્રકારનાં આઉખાં કહ્યાં. તેમાં દેવતા, નારકી ને જુગલિયાં તિર્થંચ મનુષ્યને આઉખા આડા છ માસ રહે ત્યારે પરભવનું આઉખું બાંધે, તેહને એકલા નિરૂપક્રમી આઉખાવાળા કહ્યા છે ને પાંચ રૂપાવર ત્રણ વિગ્દેંદ્રિય ને સંખ્યાતા વરસના આઉખાવાળા તિર્થંચ મનુષ્ય એ દશ હંડકમાં સોપક્રમી ને નિરૂપક્રમી એ બેઉ આઉખાવાળા કહ્યા છે તેમાં નિરૂપક્રમી તે આઉખાના ત્રીજે ભાગે પરભવનું આઉખું બાંધે, ને સોપક્રમી આઉખાના ત્રીજે ભાગે બાંધે, ને ત્રીજે ભાગે બાંધ ન પડે તો ત્રીજાને ત્રીજે ભાગે એટલે નવમે ભાગે, તમ બંધ ન પડે તો ૨૭ મે ભાગે, એમ ૮૧ મે ભાગે, તેમ ૨૪૩ મે ભાગે, એમ ત્રીજાને ત્રીજે ભાગે બાંધતાં હેવટ બંધ ન પડયો હોય તો અંતમુંદૂર્તમાં પણ બંધ પડે.

વળી બાબુવાળા છાપેલા કાણુંગ કાણે ૬ કે—પાને ૪૩૩ મે મૂલ પડે તથા ટીકામાં કહ્યું છે કે—

આયુષો બંધ આયુર્ધન્ય—ગાથા ॥ નિરહસુર અસંસ્ત્રાક, ચિરિ મણુયા સેસરુદ છમ્માસે; હગવિગલા નિરુવક્રમ, તિરિમણુમા આડય તિમામે. ૧ જવસેસા સોવક્રમ, ચિમાગનવમાગ સત્તવીસ હમે; બંધંતિ પરમવાઓ, નિયમમેસવ્વ જીવાઓવિ ॥૨॥

એટલે નારકી, દેવતા અને અસંખ્યાતા વરસના આઉખાવાળા તિર્થંચ મનુષ્યને શેષ ચાકતાં છ માસે પરભવના આઉખાનો બંધ પડે, અને એકેંદ્રિય, વિગ્દેંદ્રિય. તિર્થંચ, મનુષ્ય નિરૂપક્રમીને આઉખાના ત્રીજે ભાગે બંધ પડે, બાકી રહેલા દશ હંડકમાં સોપક્રમીને આઉખાના ત્રીજે ભાગે, નવમે ભાગે, સત્તાવીશમે ભાગે, એ પ્રકારે સર્વ જીવને નિશ્ચય કરીને પરભવના આઉખાનો બંધ પડે છે.

એ બે પ્રકારના આઉખાનો મૂળ હેતુ એમ જણાય છે કે નિરૂપક્રમી આઉખાવાળા કોઈના માર્યો મરે નહિ અને સોપક્રમી આઉખાવાળાને કોઈ પ્રકારનો ઉપક્રમ ભાગવાથી મરવા સંભવ છે, એટલે ઉપક્રમવડે આઉખાઉખાનો શેષ થાય છે, એમ કાણુંગ સૂચી જણાય છે.

પ્રશ્ન ૪૬--કોઈ કહે કે, પૂર્વે છ બોલ સંહિત જે આઉખાનો બંધ પડ્યો છે તેમાં અગ્ર ક્રમથી તેનું મૃત્યુ થાયે તેવો પણ સયે બંધ પડ્યો છે. એટલે તેવાજ પ્રકારથી મરે તેને આઉખું તટયું એમ કેમ કહેવાય ?

ઉત્તર--પત્રવણા પદ રહે, કહ્યું છે કે આઉખા સાથે છ બોલનો જે બંધ પડે છે, તે દરેક બોલમાં આઠ આઠ આકરખાએ બંધ પડે છે. તેમાં ૧, ૨, ૩, ૪ આકરખાનાનો મંદ બંધ ટીકાકારે કહ્યો છે અને પાંચથી માંડી ચડતી આકરખાએ જે બંધ પડે તે નિવડ બંધ પડે એમ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૪૭--નારદી દેવતાનો પણ જ્ય-૫ ૧, ૨, ૩ આકરખાએ બંધ પડ્યો કહ્યો છે તો શું તેનું પણ આઉખું તૂટે એમ કહેયો ?

ઉત્તર--તેનું તો નિરૂપકમી આઉખું છે. તે કોઈ કાળે તૂટેજ નહીં. બહે મંદ બંધ હોય તોપણ નિરૂપકમી તો પૂરજ આઉખું લોગવે આઉખું તૂટવાનો સવાલ તો સોપકમીને માટેજ છે, સોપકમીને આઉખું તૂટવાથી તેની સાથેના તમામ બંધનો નાશ થવા સંભવ છે. કાલુંગ કાલું પમે ઉદેયે ૧લે બાગવાગા છાપેલ પાને ઉપદમે પાંચ પ્રકારના પ્રતિધાત કહ્યા છે, તેમાં સ્થિતિનો પણ પ્રતિધાત કહ્યો છે. તે વિષે ટીકામાં કહ્યું છે કે દીર્ઘકાલકૃતિગણ રહસ્યકાલકૃતિગણો પદરેશતિ તેમજ અતિ સ્થિતિ બંધ નાદિ પ્રતિધાત કહ્યું, તો અહીં સ્થિતિનો પ્રતિધાત કહ્યો તે આઉખું તૂટવા આધીજ કહ્યું છે એટલે દીર્ઘકાળની સ્થિતિનું આઉખું હોય તે રહસ્ય નામ થોડા કાળની સ્થિતિનું આઉખું કરે એમ ટીકાકાર જણાવે છે. અહિં જેમ સ્થિતિનો પ્રતિધાત કહ્યો તેમજ બંધનનો પ્રતિધાત કહેલ છે, માટે જે છ પ્રકારે બંધ પડે છે તે આઉખા સાથે બંધ પડે છે તો આઉખું તૂટયે બંધ પણ તૂટેજ, એટલે ગતિ, સ્થિતિ, બંધન, લોગ, ગદ્યવીર્ય, પુરિસાકાર પરાક્રમ. એ પાંચેનો પ્રતિધાત થાય એમ કાલુંગ સૂત્રમાં કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૪૮--નિરૂપક ટી આઉખું પૂરું લોગવે અને સોપકમી આઉખું ૫ખતે પૂરું ન લોગવે એવું કોઈ ઠેકાણે કહ્યું છે ?

ઉત્તર--પહેલું ઠેકાણે કહ્યું છે, સાંભળો. કાલુંગ કાલું ૨ જે, ઉદેયે ૩ જે દો અઢાઉયં પાલેદ સંજહા દેવ જેવ નેરહયજેવ, દોપદં આડયસંવટ્ટર ૫૦ સં૦ મરુસાણં જેવ પંચેદિય તિરિક્ક જોળિયાળં જેા --નેની ટીકા-બ જુવાગા છાપેલ કાલુંગ પાને ૬૯ મે દોરવાદિ ૧૧ વર્ણ મદ્દમપુર્યંકાંકું પ્રાલમ્બમ્બુપ્રમન્નિતો

વક્રમ્યતેતાદિતિયાંદિતિ દેવાનેરહ્યાવિય અસંસ . વાસાટયા વિરિય મણુગાડવન
પુરિભાય તદ્દા ચમ સરીરા નિલ્લકમોત્તે ॥૧॥ દોણ્દમિત્યાદિ ॥ સંવર્તનનપર્વતનં
સંવર્તેઃ સદ્વ સંવર્તકઠપક્રમદ્વિત્યર્થઃ આયુષઃ સંવર્તક આયુઃ સંવર્તક ઇતિ—

તથા ભાષામાં પણ એમજ કહ્યું છે કે—દેવતા, નારદી પૂર્વ આડિયું
યાગી ચલે, અને મનુષ્ય તિર્થંચનું આડિયું સંવર્તક છે, તે સંકેશાય છે.

વગી કાણે ૩ જે, ઉદેશે ૧ લે—તમો અઘાડયં પાલેતિ તંવદા અઘંદા
ચલ્લવદ્દાં ચલ્લદેવ વાયુદેવા ॥ અથ યીકા પાને ૧૩૩ મે અઘાડયં પાલયંતિતિ ॥
નિરપક્રમાયુક્ત્વા—અથ ભાષા—ત્રણિ યથા આડિયો પૂરું પાલે નિરપક્રમને
કહે છે । અરિહંત ચક્રવર્તિ બગદેવ વાયુદેવ—

અહિં જે સૂત્રે દેવતા, નારદી, અરિહંત, ચક્રવર્તિ, બગદેવ, વાયુદેવ.
(યીકાને મત લેખવતા) અસંખ્યાતા વરસના આડિયાયાગા તિર્થંચ મનુષ્ય,
ઉત્તમ પુરુષ અને ચરમ શરીરી, એટલાનું યથાયુ પામ્યું કહ્યું, એટલે જોડું
આડિયું હોય તેટલું પૂરું લેખાયે. માટે તેને નિરપક્રમની પણ કહેણ છે.
સિવાયના મનુષ્ય તિર્થંચને યથાયુ નહિ કહેતાં સંવર્તક આયુષાગા કહ્યા છે.
એટલે તે દયા દંડકયાગા મનુષ્ય તિર્થંચનું આડિયું સોપક્રમી અને સંવર્તક
છે એટલે ઉપક્રમથી સંકેશાય છે અર્થાત્ નરે છે.

પ્રથમ ૪૬—આડિયું નહિ નૂતનું માનવાયાગા એમ કહે છે કે—કોઈ
પ્રાણના ઉપક્રમ વિના મનુષ્ય તે નિરપક્રમ અને ઉપક્રમ સહિત મરતું તે
આપક્રમ પણ આડિયાને કાગ તો જેટલો હોય તેટલોજ લેખાયે તે કેમ?

ઉત્તર—એ વાત મૂત્રના ન્યાયથી મળે નહિ, કેમકે સૂત્રમાં એમ
જણ થયું હોતું જોવામાં આવે છે કે—કાઝ પાને કાર્ત્ત કિયા તથા અઘંદે
વેદ વંદીયામાં વરગોવિયા એટલે કાળને અવધરે કળા કરયો તે તો યી
પણ અઘંદે વેદ ઇન્દીઆઓ વરગોવિયાના પકડું શું સમજ્યું? તેનાં લે
જુદી રીતે કહ્યું કે નિશ્ચે અઘંદે ઇવનઅર્થા સહિત થય. એટલે મરતુના
રક્ત પહેલાં અરે તેને તે પાડ લાગુ થાય છે. તે વિષે ઉત્તરપ્રાચીનનાં ૩૨ ના
અંક વદમા કહ્યું છે કે—એકેક દિવિયા વદ પહેલાં પ્રાણીનું આજાગ મનુષ્ય કાવે છે.
અઘંદેવં વદ મે વિવર્ત. ઇતિમૂત્ર પાડ—અથ યીકા— અઘંદાનિદ. પૂર્વ
વિવર્તે વદેતિ અઘંદે મદ અઘંદાનિદ આયુષઃ વિવેરોવર્તિવ વિવેરવર્તો મરુ
વદે મોદ્દનમુત્ર—અહિં અકલે મનુષ્ય પામે તે આડિયાની રીતે
અર્થાત્ ૨૬૬ આયુષ મનુષ્ય પામે તે સોપક્રમાયુષ કહીને તેમજ મૂત્રવર્ત

શુન સ્થાને જેને અધ્યયન વૃત્તિએ માથા ઝગમો તેમાં હતું છે કે જે જિજ્ઞાસીના અભિપ્રાય અનુભવોનો નેદને અનુભવનું પ્રરૂપે તેા તે દેવતાને પામ્યો થયો. કાપુના વચનને અનુ સર્જનનો ઉદ્દેશ આડમ્ય કાલાઈ થઈ વણાઈ અ ઉખાના કાગને અનીકમાયે ધાગ દેદે, એમ હતું. જાણવાના કાપલા પાને પંખમે ટીકામાં હતું છે કે ઘડગુસ્તયાપુરો કલાપાત રૂપે વરિહ્ય દેવતાને કાલનિવારં દોષ રિવતિક મળ્યાપુઃ સંવેદનું જ અથ ભાગ આપુખના કાગનું પ્રમાણ ધનું સોચ તેને ધરાટે અર્થાત આપુખનો વિનાય કરે.

જાતી અમળનીજ કાગ દમે ઉદેશે કે જે નારકો દેવતા વૈકિય શરીરી છે, તે નિરૂપકમી છે, કેઈના માર્ગ મરણ નથી, માટે તની જ ક્રિયા લાગે છે અને મનુષ્ય નિર્બંધ ઉદારિક શરીરવાળા છે. સોપકમી પણ છે, વખતે માર્ગ મરે પણ છે નેથી તેની પાંચ ક્રિયા લાગતી કરી છે, એટલે પાચમી પ્રાણનિવાનની ક્રિયા લાગે છે. એટલે સોપકમી આડખાવાગાનું આપુખ તૂટે છે એમ ઉપરના કેટલાક કાગશયો ચિદ ધાય છે.

પ્રશ્ન ૫૦—આડખું કેટલી હદમાં તૂટે ?

ઉત્તર—કેટલાક કહે છે કે મને ત્યારે તૂટે, સૂયગદંત શુન સ્થાને જેને અધ્યયન રજે-ઉદેશે અને માથા ટમીમાં હતું છે કે સો વરસનું આડખું તૂટ્યું જઈમાં તૂટે ઇત્યાદિક કાગલા દઈ આડખું મને ત્યારે તૂટતું માને છે. પરંતુ તેમાં ઘણા વાંધા ઉડવા સંભવ પણ રહે છે. આડખું નહિ તૂટતું માનનારા એમ કહે છે કે જેણે દેવતાનું આડખું જાંધ્યું છે તેને કેઈ શસ્ત્રાદિ પ્રયે મળી મરવાની દાણી ધત્રી મુદતે અગાઉ મરવું ધાય તેા તે મરી દેવગતિમાં ક્યાં જઈ ઉપજે ? કેમકે ક્યાં ઉપજવું છે ત્યાંથી દેવતા અપ્યો નથી દેવતાની શર્યા છ મહિના ઉપશંત ખાત્રી રહેતી નથી માટે તે હદથી પહેલા મરનારને તે વધી ઉઠે છે ? બીજો વાંધો એ કે પત્રવણા પદ ફેરે, વડંતીપદમાં હતું છે કે સોપકમીને આડખાનો બંધ ત્રીજે લાગે પડે છે, તેા સાક જર્જના આડખાવાગાને સાગીશ વરસ પહેલાં બંધ પડેજ નહીં. અને બંધ પડવા પહેલાં તેનું મરવું ધાય પણ નહીં. એ અપેક્ષાએ ધાત્રી મુદતે આડખું તૂટવાનો સંભવ રહેતો નથી. તેથી બીજો મત એમ કહે છે કે આડખાનો બંધ પડ્યો નથી અને આડખું પુરૂ થતા આડા છ મહિના લાગત વદા છે તે છ મહિનાની હદમાં આપુખનો બંધ પડનાના સમયમાં કોઈ પ્રકારનો ઉપક્રમ લાગવાથી પરલવના આપુખનો બંધ પડના સાચ તેનું મૃત્યુ ધાય છે, એટલે છ મહિનાની હદમાંજ આડખું તૂટવાનો

મવ સર્ણ. એટલા-માટે દેવતા નારદીનું આઉખું ભવ સંબંધી મધ્યાય છે. એટલે દેવતા નારદીનો ભવ પૂરો થયે આયુષ્ય અને સ્થિતિ પૂરા થાય છે. એમ સૂત્રમાં કહ્યું છે, અને મનુષ્ય તિર્થંચનું આઉખું ભવ ઉપર નથી, પણ કાળ ઉપર છે એમ કાળાંગ કાલે બીજે-કહેયે તે કહ્યું છે. તે સૂત્ર પાઠ—
 દુવિદે આઠ્ઠ ૫૦ તં ૦ અદ્વાઠ્ઠ પેર મવાઠ્ઠ ચેવ. દોળં અદ્વાઠ્ઠ ૫૦ તં ૦ મણુમાળ ચેવ પંચેદિય તિરિક્ષ જાણિયાળં ચેવ. દોળં મવાઠ્ઠ ૫૦ તં ૦ દેવાળ નેરદ્યાળં ચેવ.

અહિં મનુષ્ય તિર્થંચનું મગ પ્રધાન આયુષ્ય કહ્યું અને દેવતા નારદીનું ભવ પ્રધાન આઉખું મનુ—એટલે એનો પરમાર્થ એ છે કે—મનુષ્ય તિર્થંચનું આઉષ્ય કાળ ઉપર છે માટે આઉખું તૃત્વાથી કાળનો ઘટાડો થાય છે. પરંતુ હ મહીનાની હકમાં તૃત્વાથી શ્વાસોચ્છ્વાસને પૂર્ણ લેવાનો સંભવ નહોતો. કોઈ કોઈએ આઉખું તૃત્વને સ્થિતિનો લેક થયો માને છે. તે ભ્રમેને એક રૂપે બોલાવવા આશ્રો જણાય છે એટલે આઉખાને સ્થિતિ રૂપે બોલાવેલ છે. અંતગત સૂત્રમાં સોમીલનું આઉખું તૃત્વાથી ટિફમેયં કાલં કરેદ એવો પાઠ છે. તે આઉખું તૃત્વા આંશ્રોજ છે, પણ શ્વાસોચ્છ્વાસની અપેક્ષાએ તો સ્થિતિનું ઘટવાપણું નથી. કાળાંગણના કાલે ૬ કે—માણુમાળા છાપેલ પાને ૪૩૨ મે કહ્યું છે કે—“સ્થિતિ નામ નિગદ્ય કમં નેટલો આંધ્યો તેટલોજ લોખવે” એ ઉપરથી શ્વાસોચ્છ્વાસ પૂર્ણ લેવા સંભવ છે અને આઉખું તૃત્વાથી કાળનો ઘટવા સંભવ છે.

પ્રશ્ન ૫૩—નિરૂપકમી ઉપક્રમથી, અને સોપકમી ઉપક્રમ નિના મરે કે નહીં ?

ઉત્તર—નિરૂપકમી ઉપક્રમથી મરે પણ તે સોપકમી કહેવાય નહિ. કેમકે ઉપક્રમ લાગે છતે પૂરે આઉખેજ મરે. યોગ્ય, ગજસુક્રમાસ વત્. ગજ સુક્રમાસને મહા ઉપસર્ગે મરવું થયું તો પણ તેને ભગવંતે કાલેમાસે કાર્ત્તિકિયા કહેલ છે. સોપકમીને કોઈ પ્રકારનો ઉપક્રમ ન લાગે તો પૂરે આઉખે મરે તથા આઉષ્યના ત્રીજે લાગે, તથા નવમા લાગે ઇત્યાદિક કહેલા લાગે બંધ પડવાથી પણ પૂરે આઉખે મરવા પણું થાય છે. અધુરે આઉખે તો બંધ પડવાના અવસરે ઉપક્રમ લાગવાથી વખતે મરવાપણું થાય તો મરે—અરમ શરીરીને નિરૂપકમી દેલા છે, પણ વળતે તેને ઉપક્રમથી મરવું થય તોપણ પૂરેજ આઉખે મરે, ગજ સુક્રમાસની પેડે.

પ્રશ્ન ૫૪—કેટલાક કહે છે કે—આઉપું તૃટ્યું નથી પણ જે ઉપક્રમથી
મરનાપણું થાય છે તે નિમિત્તરૂપ છે. એટલે કેાઇ પ્રકારનો ઉપક્રમ લાગ-
વાથી મૃત્યુ થાય તો વ્યવહારમાં એમ કહેવાય કે અમુક કારણથી મૃત્યુ
થયું, પણ તે તેના આઉપેજ મુજો.

ઉત્તર—એ દરેક જીવ પોતપોતાના આઉપેજ મરતા હોય તે
આપણને તેનું પાપ શાનું લાગે? અને આઉપા સંબંધી અનેક લેા
કહેવાની જરૂર શી? ભગવંત ને ઠાણુંગ સૂત્રમાં દેવતા અને નારત્રી મનુષ્ય
અને તિર્યંચના આઉપાના લેહમાં બે પૂરું આઉપું લોગવે અને ભેડું
આઉપું સંકેલાય એમ શા માટે કહેવું પડે? પણ એમ સમજો કે જ્યારે
આપણે માર્યા કેાઇ જીવ મરે છે ત્યારેજ આપણને પ્રાણાતિપાતની કિંમત
એટલે પ્રાણનાથ કરવાનું પાપ લાગે છે. નારત્રી, દેવતા માર્યા મરતા નથી
માટે પ્રાણાતિપાતની કિંમત લાગતી નથી. મનુષ્ય તિર્યંચમાં સોપક્રમી અને
નિરૂપક્રમી બન્ને છે, પણ આપણા ભણવામાં નથી, અને આપણા ઉપક્રમથી
અધુરે આઉપે મરવાના સગળે બેકે પૂરે આઉપે મરે તોપણ પ્રાણાતિ-
પાતની કિંમત લાગે છે. ભગવતીજીમાં ઉદારિક શરીર આશ્રી એટલાજ માટે
પાંચ કિંમત કહી છે. એટલે સોપક્રમી આપણા માર્યા મરે છે, મોજ
મનુષ્યતિર્યંચનું આઉપું સંવર્તક કહ્યું છે. એટલે મનુષ્ય તિર્યંચનું આઉપું
સંકેલાય છે, અર્થાત્ તૂટે છે. આઉપું તૃટવા સંબંધીમાં ઠાણુંગજીમાં ઠીક-
કાર ન્યાય આપે છે કે—જદવા દીદારમ્જુ રજ્જ્વ કાલેણ પુંજિયા સિપ્પં એમ
રૂઝનામ દોરત્રી સગળાવેલી એક છેડાથી બીજે છેડે જતાં એટલે વખત
લાગે તે રૂઝનું જુવંજુવાળી અગ્નિમાં નાખવાથી ફીપ બળી ભસ્મ થાય
છે. એટલે પૂર્વ કહેલી મુદતથી ટુંકત્રી મુદતે તે દોરી બળી ભાય છે.
બીજો ન્યાય એ રીતે છે કે નિરોગી માણસના હમેશાના ખોરાકની મજૂ-
તરીએ સંવત્સરનો ખોરાક એકડો કરેલો, તે માણસને અગ્નિ ભસ્મ થાય
પ્રમાણે વધારે ખોરાક ખાવાથી તે તમામ ખોરાક મુદત પહેલાં ખરાબ
થાય છે. તેમ આઉપું સંકેલાય છે એટલે તે બે ન્યાય આસોવ્દાસ ઉપર વધારે
લાગુ થાય છે. કેમકે આસોવ્દાસ વધારે લેવાથી આઉપાના કાગની દહ પહેલાં
તેના આસોવ્દાસ પૂરા થવાથી જીવિવ્યની દહ પણ પૂરી થઈ રહે છે.
અર્થાત્ આઉપું તૃટવાના સંબંધમાં કાગનું ઘટવાપણું થાય છે અને આસો-
વ્દાસ પૂરા લેવાય છે. તેને આઉપું તૃટ્યું કહેવાય છે.

તેના ખુલાસે શ્રી જેતપુરમાં કામદાર સામગજી ખોરાકના ઉપક્ર-
મના જાંદરામાં જઈશ દબારું ઠાણુંગ સૂત્ર વળા અર્થનું છે, તેના પાને

૨૦૧ મે, સાતમે ઠાણે સાત પ્રકારે આઉખું તૃપ્તાના અધિકારમાં ઉપરની તમામ હકીકત લખી છે તેમાં લખ્યું છે કે—એટલું આઉખું જો તે તે તેટલા કર્મના દત્ત પ્રદેશે કરીને લોગવેજ. અનુભાગ થકી વિકરપ (એટલે વિપાક ઉદયમાં) તે ન લોગવે. આઉખું સંકટી મરે તોપણ પૂરું આઉખું લોગવારૂંજ કંડીએ તે આસોરૂંજ પૂરા લે પણ કાગ પૂરા ન કરે એમ કહ્યું છે.

વળી “સ્વાનુભવ દર્પણ” માં પણ આસોરૂંજ ઉપર આઉખું કહ્યું છે. જુઓ પાને ૭૬ મે પડિત લાલન કહે છે કે—મન સંકટપ વિકરપ કરતું બંધ થાય તો આસોરૂંજ એણે ચાલે, અને આવરદાનો આધાર આસોરૂંજ ઉપર વસ્તુતઃ છે, એટલે આટલા અબજ કે આટલા પરાધે આસોરૂંજ માણસ કે ઇતર પ્રાણી જીવે. હવે સંકટપ વિકરપ અમુક કરૂં, તમુક કરૂં એમ વિચારતાં આસોરૂંજ અધિક લેવાઇ જવાય છે, અને તેને લીધે આવરદા ઘટતું ચાલે છે વર્ષપર આયુષ્યનું પ્રમાણ સ્પષ્ટથી છે, પરંતુ સ્વરોદય શાસ્ત્ર ને યોગ્ય જથ્થામાં આવરદા આસોરૂંજપરથી ગણ્યું છે. એટલે કે એટલા આસોરૂંજ પૂર્વે ભવે આયુ કર્મના એક વેલાએ બાંધ્યા હોય તેટલા આસોરૂંજ એક વ્યક્તિ જીવે. હવે આસોરૂંજ બહુ ધીમા ચાલે તો ઘણીવાર જીવે. એ વાત નિયમિત છે. પરંતુ તેથી કાંઈ આવરદા વધ્યું નહીં. આસોરૂંજ પૂર્વે બાંધ્યા હતા તેટલાજ છે, પણ તે લે છે હજીવે હજીવે શાંત રીતે એટલે કે—વધારે કાગ ચાલે. એક કુરો હોય અને તેમા ૫૨૫ નાખ્યો હોય અને પછી ૫૨૫ જલ્દી જલ્દી ચલાવિયે તો પાણી થોડા વખતમાં ઘણું ચાલ્યું બાથ તેમ દેહરૂપી કુરામાંથી આયુરૂપ જાગ અને આસોરૂંજ ૫૨૫ જલ્દી જલ્દી ઘણા ઘણા મનના તરંગો સંકટપ વિકરપ કરી તે જલ્દી જલ્દી બહાર ન કાઢી આયુજન ખુરી બાથ તેમા શું આશ્ચર્ય ?

તેમજ “જૈન ધર્મ પ્રકાશ” પુસ્તક ૩૬ મું, અક ત્રીજો, જેઠ સંવત ૧૯૭૬. વીર સંવત ૨૪૪૬ માં પૃષ્ઠ ૬૮ મે પ્રજ્ઞાતરમાં લખ્યું છે કે—

પ્રશ્ન—સોપાકી આયુરંત જીવ અકાળે મુજો એમ કહેવાય ?

ઉત્તર—વેદના, કથાવાદિક તથા પ્રકારના ઉપક્રમરહે ઉપપાત લાગવાથી સર્વ આયુ કર્મનાં કળીયાં પ્રદેશોદયે લોગવી લગ ઘોડાજ વખતમાં પૂરાં કરી દીધાં હોય તેટલાંજ કર્મદગ વિપાકોદયે લોગવતાં વધારે વખત લાગે પણ પ્રદેશોદયે તે જ્યાં દગ બદલ કાગમાં લોગવી લીધાં હેય તો તે અપેક્ષાએ અકાળ મારણ કહ્યું લેખી શકાય.

પ્રશ્ન ૫૫—ઉપદ્રવથી આઉખું ભેંદાય એવો દેવ મૂવને દાખલો છે?

ઉત્તર—હા, સાંભળો,—પ્રશ્ન બ્યાકરણ સૂત્રના પહેલા આશ્રવદારમાં આખંવાળા છાપેલ પાને ૧૩ મેં—મૂળ પાડમાં કહ્યું છે કે—

આડય કમ્પસ્મુદ્ધવો મેયનિઠ્ઠવળ ગાળગાય સંવટ્ટમસંજો ૧૨.

અથ ટીકા—આડયકમ્પસ્મુદ્ધવો મેય નિઠ્ઠવળ ગાળગાય સંવટ્ટમ સંજો—

વોત્તિર્અંસુ કર્મણ ઉપદ્રવ इतिवा तस्यैव भेद-इतिवा नात्रेष्टापन मितिवातट्टान्नेति वाचसमुच्चये तत्संवर्षक इतिवा इह स्वार्थेकं तन् संक्षेप इति वा प्राग वदस्यनामप तेपां उपद्रवादीनामेक तरस्येवगणनेन नाम्ना त्रिशत्सूरणीया आयुच्छेद लक्षणार्था पेक्षया सर्वेषामे तेया मेकत्वादिति ૧૨. અથ લાખે:—આડખા કર્મનો ઉપમર્દન નીકાડવો આડખાનો ભેદ પમાડવો આડખાનો આગવો જોડાનો કરિવો સંજોપનો કરવો. ૧૨.

ઉત્તરના પાઠ ઉપરથી જોમ જણાય છે કે આડખાનો ભેદ થાય છે, તેનું ગણવાપણું થાય છે, આડખાનું સંવર્તન થાય છે—સંદેશાય છે; અર્થાત્ આડખું તૂટે છે.

ટીકાકારના લખાણ ઉપરથી જોમ પણ જણાય છે કે—અડખાના બેદના લક્ષણના ત્રણસે ભેદ કહ્યા હોય જોમ જણાય છે.

પ્રશ્ન ૫૬—દરેક પ્રાણી પોતપોતાના આઉખે (આઉખું—કાગ પૂરો થયે.) મરે કે અકાળે પણ મરે? અથવા ઉદય આવેલું આઉખું ભોગવતાં ઉદીરણ કરી આઉખું નજીક લાવી શકાય કે કેમ?

ઉત્તર—ભગવતીજી શંતક ૨૪ મે, 'તથા રંધં મે' સંખ્યા નિયંત્રાના અધિકારે સાત આઠ કર્મની ઉદીરણ થાય છે જોમ કહ્યું છે. જો ઉપરથી જોમ જણાય છે કે—ઉદય આવનારાના કર્મની ઉદીરણ કરવાથી ઉદય આવે છે અને તે લાખી સ્થિતિનાં હોય તેને નજીકની સ્થિતિનાં દવા સંભવ છે. તે ઉપરના દાખલાથી કાળીત થાય છે. અને અકાળ મૃત્યુને માટે દિગમ્બર મતના ભગવતી આરાધના ગ્રંથમાં જો વિષે સારો ખુલાસો લખ્યો છે.

પ્રશ્ન ૫૭—ભગવતી આરાધનામાં શું લખ્યું છે તે જણાવશો?

ઉત્તર—હા, સાંભળો, દિગમ્બર મતનો ભગવતી આરાધના ગ્રંથ તેના પાને ૨૯૨મે અકાળ મૃત્યુ વિષે લખ્યું છે કે—

पदमं असंत वरुणं, समूदत्यस्त ह्यदि पडिसेहो; नत्थि गरस्सप्रकाळे

मच्छुविजघेव मादीयं ૨૩

અર્થ—જો વિવચન પદાર્થો પ્રતિરોધ કરના સો પ્રથમ અસત્ય હોય તો ૬મું ભૂમિકા મનુષ્ય કે અકાળે મૃત્યુકા નિરોધ કરના ઇત્યાદિક પ્રથમ અસત્ય હોય.

બાવાર્થ—દેવ નારદી તથા લોક ભૂમિકા મનુષ્ય તિથંગ ઇનિફેનો આયુષ્ય ધાર્યે જાન નહીં હોય હોય. જિતની આયુષી સ્થિતિ બાંધી કરિ ઉપલ્પાતિતની આયુ લોગી મુકયા હી મરણ હોય હોય અરકર્મ ભૂમિકા મનુષ્ય તથા તિથંગની આયુ બાદનિમિત્તકા વથા યદી છિદિ બાંધી હોય હોય નોહી ગોમદસાર ભયમેં હોય હોય ॥ આયા

વિસેવદનરણસવ, મયમયગતસંકિતેસેદિ;

ઉત્પા સાદારાણ, વિરોદ્ધો ઉત્તરદમાક ॥૧૧॥

અર્થ—વિષ ભક્ષણ કરિ ૧ તથા મારણ, તાલન ઉદન, બંધનરૂપ વેદના કરિ તથા રાગ જનિત વેદના કરિ, ૨ તથા દેહધર્મી રૂપિરકા નાશ હોને કરિ, ૩ તથા મનુષ્ય તિથંગ દુષ્ટ દેવ વા અચેતન વથા પાતાલિકાનિ તે ઉપલ્પા બધ કરિ, ૪ તથા શરૂ કે પાત કરિ, ૫ તથા અગ્નિ, પવન જલ ઠલક વિસંવાદ ઇત્યાદિક જનિત સંકેતેશ કરિ, ૬ તથા 'વાસે, વેદેશકા રૂપને કરિ ૭ તથા આહાર પાતાલિકા નિરોધ કરિ ૮ આયુકા ઉદન હોય હોય, નાશ હોય હોય, આયુકી રીધ સ્થિતિ થી હોય તો ઇતને બાદ નિમિત્ત નિ તે છિદિ બાંધી હોય હોય ॥

પ્રશ્ન ૫૮—કિનેક લોક કોઈ કરે હોય—આયુકા સ્થિતિ બધ કિયા, સો નહીં છિદે હોય. (એમ આલોકા અધિકારમાં હશે છે.)

તિનકું ઉતર કહે હોય—જો, આયુ નહીં હી છિદતા તો વિષ ભક્ષણ તેં દોણ પરાક મુખ હોય? અર ઉપાલ વિષ પરિ કિસ વાસ્તે હોય? અર શરૂકાવાન તેં બધ કોન વાસ્તે કરતે? અરસર્પ હસ્તી સિંહ દુષ્ટ મનુષ્યાદિક નિફં ફરિ હી તેં કૈસે પરિહાર કરતે? અર નહીં સમુદ્ર રૂપ વાપિકા તથા અગ્નિકી જ્વાલા મેં પતન તેં કોન બળથી હોય? (મરકીકા પ્લેગકા બધસેં કેમ બળથી હોય? નાશમાગ કેમ કરતા?) જો આયુ પૂર્ણ દુષ્ટ વિના તો મરણ હી નહીં તો રાગાદિકા ઇલાજ કાહેકું કરતે? તોતેં યદુ નિશ્ચય બદલ—જો આયુકા પાતકા બાદ નિમિત્ત મિલિ બધ, તો તત્કાળ આયુકા પાત હોયદીબધ, ઇસમેં સંશય નહીં હોય. બંદુરિ આયુ

કર્મક્રી નાંઈ અન્ય કર્મથી જે બાહ્ય નિમિત્ત પરિપૂર્ણ મિલિ જાય છે ઉદય હોય હી જાય, નીજ ભક્તિ કરેગા તાકે તત્કાળ અપ્રાપ્તિ વેદનો ઉદય આવે છે, મિત્રો ઇત્યાદિક ઇષ્ટ વસ્તુ ભક્તિ કરે તાકે સાત વેદનો ઉદય આવે હી છે તથા વસ્ત્રાદિક આડે આ જાય સમુદાય મનિ મન રૂકિ-જાય, કર્ણ મેં ડાટા દેવે તો કર્ણદારે મતિજ્ઞાન રૂકિ જાય, એવું છે અન્ય ઇન્દ્રિય નિકે દારે જ્ઞાન રૂકે હી છે. વિવાદિક દ્રવ્ય તો જુન જ્ઞાન રૂકે જાય છે, ભેસિકો હી લગુન ખલિ ઇત્યાદિક દ્રવ્યકે ભક્તિ કરે તો નિર્મલ વીરતા હોય હી છે. કુરેવ કુર્મ કુશાશ્રમી ઉપાસના તો મિત્રતા કર્મકા ઉદય આવે હી છે. કપાય નિકે કારણ મિત્રે કપાયનિરી ઉદીરણ હોય હી છે. પુરુષકા ચરીરકું તથા સ્ત્રીકા ચરીરકું સ્પર્શન દર્શનાદિક કરી વેડી ઉદીરણ તો કામક્રી વેદના પ્રજ્વલિત હોય હી છે. અરિ કર્મકું ધ વિયોગ, ચોક કર્મકું સુપુત્રાદિક મરણ ઇત્યાદિક કર્મકા ઉદય ઉદીરણ નિર્મલ કરે હી છે.

તા તે અસા તાત્પર્ય જાનના—મંત્ર જીવકે અનાદિકા કર્મકું અસા આવે છે, અર સમય સમય નવીન નવીન બંધ હોય છે, અર સમય સમય પુરાતન કર્મ રસ દેવ દેવ નિર્મલ છે. એ જૈસા બાહ્ય દ્રવ્યકે કાળભાવ મિલિ જાય, તૈસા ઉદય મેં આ જાય, તથા ઉદીરણ હોય જી રસ દેવે. અર જે કોઈ યા કહે “ કર્મ કરેગા સો હોયગા ” તો કર્મકું જીવકે સર્વહી પાપ પુણ્ય રૂપ અત્યાચ મોહાદિ તિષ્ઠે છે જૈસા જૈસા કર્મ નિમિત્ત પ્રજ્વળ મિલેગા, તૈસા તૈસા ઉદય આવેગા, અર જે બાહ્ય નિર્મલ કર્મકા ઉદયકું કારણ નહીં હોય તો, દીક્ષા લેના, શિક્ષા દેના, તપસ કરના, સત્સંગતિ કરના, વાલ્મીજય વ્યવહાર કરના, રાજ સેવાદિક કર્મ એવી કરના, ઔષધી સેવન કરના, ઇત્યાદિક સર્વ વ્યવહારકા હોપ હો જી તા તેં એતેં ભગવાનકા પરમાગમસૂં નિશ્ચય કરના “ જે આયુકર્મ પરમાણુ તો સાકિ વરસ પર્યંત સમય સમય ઉદય આવના જોગ નિર્મલ વાત્સલ્ય પ્રાપ્ત ભયા હોય અર બીજાં વીર વર્ષકી અવસ્થા મેં જે વિષ યજ્ઞાદિકકા નિમિત્ત મિલિ જાય તો આવીસ વર્ષ પર્યંત કર્મકા નિષેક સમય સમય નિર્મલતા સો અંતર્મુદૂર્તમે ઉદીરણ ને જી હોય ઇકકું નાથને પ્રાપ્ત હોય, સો અકાળ મરણ હોં જાતે નિર્મલકા જી સરતો નિષેકનિકા સમય સમય મેં થા, અર સર્વ આવીસ વર્ષમે નિર્મલ તો અંતર્મુદૂર્તમે નિર્મલ ને પ્રાપ્ત હુવા, તા તેં અકાળ મરણ છે, જે બાહ્ય નિમિત્ત મિલે કર્મ ભૂમીકે મનુષ્ય તિર્યચનિકે અકાળ મરણ હો

દં," અર કોઉ તાઝા નિવેધ કરે તો સત્યાર્થકા નિવેધ કરના નામા પકલો અસત્ય બાનના.

(દંતિ ભગવતિ આરાધના)

પ્રશ્ન ૫૬—આઉખા કર્મની ઉદીરણા કેવી રીતે થાય ?

ઉત્તર—દ્વિતીય કર્મ પ્રંથમાં પાને ૩૦૬ મે કહ્યું છે કે—ઉદીરણા એટલે ઉદયાવલિ ઉપગંત દલિયા તથા રસ આકર્ષી ઉદયાવલિ માંહે આઠી ભોખવે તેના ઉદય થકી જે વિશેષ સ્વામીત્વપણું તેને ઉદીરણા કહીએ.

જે માટે મનુષ્યાયુ પ્રમત્તના થોજે કરી ઉદીરીએ તેથી બહુ કાળ વેદવા થોમ્ય તે થોડા કાળમાં વેદી, અપવર્તનકરણ વિશેષે કરી વેદે તેથી સોપકમ આયુ હોય તે અકાળ મરણ પામે, અને અપત્તદિક શુદ્ધ જે અકાળ મરણ ન હોય તથા શાતા અશાતાની ઉદીરણા પણ પ્રમત્તપણે હોય.

ધર્મસિદ્ધ મુનિ (દરિયાપરી) નો કરચો દશ દારનો અવકાશ (શુદ્ધકાણા) નો થોકડો છે તેમાં નવમા શુદ્ધકાણા મુખી આઉખા કર્મની ઉદીરણા કહી છે. તો તેમના અનુયાયીને પૂછવું કે આઉખાની ઉદીરણાનો અર્થ શું ? તમે આઉખાની ઉદીરણા કેવી રીતે માનો છો ?

ભગવતી સૂત્રના ભાષા-૩૨માં પાને ૩૦ મે ઉદીરણાના અર્થમાં કહ્યું છે કે—જે કર્મ ઉદયને પ્રાપ્ત થયું નથી અર્ધનુ ઉદયે આન્યું નથી. પણ આજામી કાળે જે કર્મના દલિયા વેદવાના છે, તેને આકર્ષી ઉદયમાં લાવવા તે ઉદીરણા કહેવાય છે.

પ્રશ્ન ૬૦—અકાળ મૃત્યુ થવાનો કોઈ અન્યમતના પ્રમાણિક શાસ્ત્રનો કોઈ સખલ દાખલો છે ?

ઉત્તર—હાજી સાંભળો, સુશુત-આર્ષવેદઃ સુવચન-અપ્યાય ૩૪ મો, પાને ૧૮૧ મે, શંક ૪ થો. ગુજરાતી ભાષા-૩૨-વેદ ધર્મ સભાની કાર્યમાર મંડળી તરફથી સંવત ૧૯૫૭ માં છપાયું છે—તેમાં કહ્યું છે કે—

કાળ મૃત્યુથીજ મરણ થાય છે એમ નથી પણ અકાળ મૃત્યુઓથી પણ મરણ થાય છે માટે અકાળ મૃત્યુઓથી જાણ કરવાને માટે વૈદની અને પુરાહિતની જરૂર છે.

મૃત્યુ એક નથી પણ એકસો અને એક છે. એમ અધર્મ વેદના આચાર્યો કહે છે. એ મૃત્યુઓમાં કાળ મૃત્યુ તો એકજ છે અને બાકીના સપાળા તો અકાળ મૃત્યુઓજ છે. (જામ છે એટલા માટે પ્રાણીઓનું મરણ

પ્રશ્ન ૬૩—સાધુને સાત ભયના ટાંગણુદાર કહ્યા છે. સૂત્રમાં કહ્યું છે કે હરિતવર્ણી આશા અને મરણના ભય થકી મૂકાયેલા છે, તે સાધુને કોઈ ભયથી નાશવાનું હોય ખરું ?

ઉત્તર—૬૬ મનવાળો ન નાસે તો ભગવંતની ફરજિયાત નથી. પણ એમ જાણે કે વળતે માફે અકાળ મરણ થાય, એ કે સાધુને મરણનો ભય ન હોય પણ રહેવાથી અગ્રેય જણાય તો તેવું (ભયગાત્રી) સ્થળ મૂકી દે. એમ ઠાણુંગઠાણે ૫ એ, ઉદ્દેશે ૨ જે, બાબુવાળા છાપેડ પાને ૩૬૫ મે કહ્યું છે—સાધુ સાધ્વીને ગંગાદિક પાંચ મહા નદીઓ એક માસમા બે ત્રણવાર નાવાથી તથા ભુમથી ઉતરી ની ન દરે, પણ પાંચ કારણે (અપરાધમાર્ગે) દરે તેમાં પહેલોજ બોલ “મયં સિવા” કહેલ છે. એટલે ભયથી (ગમે તે ભયથી) ૧, દુકાળથી ૨, કોઈ ચતુર ઉપાડીને ગંગાદિકમાં નાખે તેથી ૩, ગંગાદિક નદીનું પાણી ઉન્માર્ગે આવતાં ૪, અનાર્થ મેલેછાનું કટક આવતાં ૫, (એ પાંચ કારણ મરણથી ભયવાનાં છે.)

તેમજ યોમાસામાં સાધુ સાધ્વીને વર્ષાકાળમાં (ચે માસાને વિષ) વિહાર કરવો ન દરે, પણ ઉપર કહ્યાં પાંચ કારણે યોમાસામાં વિહાર કરવો દરે. તેમાં પણ પ્રથમ “મયં સિવા” કહેલ છે.

માટે ભય તો ૭ કહ્યા તેમાં મોટો ભય મરણનો ગણાય. માટે ત્રાસ-દાયક મરણી (પ્લેગ) પ્રસુખના ઉપદ્રવે, મરણના ભયથી યોમાસામાં નાશવાથી ભગવંતની આજ્ઞાનો ભંગ નથી. તેમજ તેના ભયવાળા સ્થળે નહિ જાના સંયમનો નિર્વાહ થાય તેમ કરવાને સાધુ સાધ્વીને ભગવંતની આજ્ઞાનો ભંગ થતો હોય એમ જણાતું નથી.

આઉપું તૂટવું નહિ માનનારાઓને મરણનો ભય હોયો ન જોઈએ. જો ન હોય તો મરણના (પ્લેગના) ઉપદ્રવથી તેના ભયથી શ. માટે નાસના હશે ? જો મરણના ભયથી નાસતા હોય તો તેઓની મનવાળાનો ભંગ થયો ગણાય. કારણ કે આઉપું તૂટતું નથી ૭ જોતમાં વધવટ થતી નથી એમ જોતનારાઓને મરણનો ભય નજ હોયો જોઈએ. મરણનો ભય ન હોય તો મરણના ઉપદ્રવથી ભય પામી નાસે પણ નહિ. એમ તો જ્ઞેરામાં અવતું નથી. માટે અહો મહાનુભાવ ! ભગવંતના વચનને આચર કરી આઉપું તૂટવું માનયો. મરણનો ભય સંજયો તો કોઈ વખત જવાય પણ થયો. સાધુ સાધ્વીને પણ મરણાદિકના ભયથી યોમાસામાં પણ ગામ છેડીને આદ્યા જવાની ભગવંતે આજ્ઞા આપી છે, પણ એમ તો કહ્યું નથી કે હા ! મારા સાધુ સાધ્વીઓ ! તમારે મરણનો ભય રાખવો નહિ, આઉપું તૂટતું

કાળ વિના ઘટુંજ નથી એવી અનાડી પક્કડ રાખવી નહીં.) ઔષધોમાં પ્રવીણતા ધરાવનારા વૈદ્યે અને મંત્રોમાં પ્રવીણતા ધરાવનારા પુરોહિતે વાદ-આદિ દોષોથી થતા મૃત્યુઓથી, અને વિષ પ્રયોગાદિકથી થતા મૃત્યુઓથી સર્વદા પ્રયત્ન પૂર્વક રાખવું રક્ષણ કરવું. હિત.

પ્રશ્ન ૬૧—જીવ છ બોલ-લઈને આવે છે તેમાં વધવટ થાય કે નહીં ?

ઉત્તર—સત કર્મ આશ્રી તો વધવટ થાય છે. એમ ભગવતીજ તથા ઉત્તરાધ્યયનના ૨૬ મા અધ્યયન વગેરે સૂત્રોમાં કહ્યું છે કે—મંદરસના હોય તે તીવ્ર રસનાં થાય છે અને તીવ્ર રસનાં મંદરસ થાય છે. ઘણા પ્રદેશનાં અદ્ય પ્રદેશ થાય છે ને અદ્ય પ્રદેશનાં ઘણા પ્રદેશ થાય છે. ઘણા કાળની સ્થિતિના હોય તે અદ્ય કાળની સ્થિતિનાં થાય છે ને અદ્ય કાળની સ્થિતિના ઘણા કાળની સ્થિતિનાં થાય છે.

પણ આઉંખા કર્મ આશ્રી તો ઠાણાંજ સૂત્ર વગેરેમાં કહ્યા પ્રમાણે સાત પ્રકારે આઉંખું તૂટે છે. એટલે આઉંખું તૂટે ‘અરૂ’ પણ વધે નહિ. સાત કર્મને વધવા ઘટવાનું બન્ને કહેવ છે. પણ આઉંખું તો ઘટવુંજ કર્મ છે તેને કોઈ સૂત્રમાં વધવું કહ્યું નથી. અને ઘટવાના સંબંધમાં સ્થિતિને પ્રતિધાત થયે બધા બોલનો પ્રતિધાત થાય—એ વિષે વધારે ખુલાસો પ્રથમ ઠાણાંજના પાંચમા ઠાણાનો અપાઇ ગયો છે ત્યાંથી જાણી લેવો.

પ્રશ્ન ૬૨—ભય કેટલા પ્રકારના ?

ઉત્તર—ઠાણાંજકાણે ૭ મે બાબુવાળા છાપેલા પાને ૪૪૫ મે સાત પ્રકારના ભય કહ્યા છે તે સૂત્રપાઠ—સત્ત્વ ભય ટાળા પળતા સંજ્ઞા । રૂહલોગમ ૨, પરલોગમ ૨, આદાનમ ૨, અરુદ્ધામ ૪, વેવળામ ૫, મરણમ ૬, અસિલોગમ ૭ ॥

ભાષા:—સાત ભયનાં સ્થાન કહ્યાં તે કહે છે ઇહ લોક ભય તે, પિતાની જાતિનો (મનુષ્યાદિકનો) ભય ૧, પરલોકભય તે, દેવાદિક તથા સિદ્ધાદિક તિર્દય જાતિનો ભય ૨, આદાનભય તે, ચૈત્તરદિકનો ભય ૩, અરુદ્ધાભય તે, બાહ્ય નિમિત્ત કારણ, કારણો (નયાનક) સર્વાદિકથી ભય ઉત્પત્ત થાય તે ૪, વેદનાભય તે, વેદનાનો પીડાનો ભય ૫, મરણભય તે, મરણનો ભય (મરણી જોગ પ્રમુખથી થતા ભય) ૬, અસિલોકભય તે, અપરણનો ભય ૭ ॥ એ સાત ભય કહ્યા.

પ્રશ્ન ૧૩--સાધુને શાન ભયના ટાળવુંદાર કદા છે. સૂત્રમાં કહ્યું છે કે ભુક્તિવાની આશા અને મરણના ભય યદ્રી મૂકાયેલા છે, તો સાધુને દેહી ભયથી નાશવાનું રોધ ખરું ?

ઉત્તર--૬૬ મનરાજી ન નાસે તો ભગવંતની ફરજવાન નથી. પણ જોમ જાણે કે વખતે મારું અકાળ મરણ થાય, જો કે સધુને મરણનો ભય ન રોધ પણ રોધવાથી અલેખ જગ્યા તો તેનું (ભયગતુ) સ્થળ મૂકી દે. જોમ દાણાંગદાણે ૫ મે, ઉરો ૨ જે, જાણવાગા છ.પેત્ર પાને ૩૬૫ મે કહ્યું છે કે-સાધુ સાધીને ગંગાદિક પાંચ મહા નદીઓ જોક માસમા બે ત્રણવાર નાવાથી તથા ભુજથી ઉતરી ન દરે, પણ પાંચ કારણે (અપવાદમાર્ગે) દરે તેમાં પંચોક્તિ જો. ૧ "મયં સિવા" કહેલ છે એટલે ભયથી (મયે તે ભયથી) ૧, દુકાળથી ૨, દાણ શત્રુ ઉપાડીને ગંગાદિકમાં નાખે તેથી ૩, ગંગાદિક નદીનું પાણી ઉન્માર્ગે આવતાં ૪, અનાર્થ એકેછતું કટક આવતાં ૫, (એ પાંચ કારણ મરણથી ભયવાનાં છે.)

તેમજ ચોમાસામાં સાધુ સાધીને વર્ષાકાળમાં (ચોમાસાને વિષે) વિદ્યાર કરવો ન દરે, પણ ઉપર દયાં પાંચ કારણે ચોમાસામાં વિદ્યાર કરવો દરે. તેમાં પણ પ્રથમ "મયં સિવા" કહેલ છે.

માટે ભય તો ૭ કદા તેમાં મોટો ભય મરણનો ગણાય. માટે ત્રાસ-દાયક મરદી (જેમ) પ્રત્યુખના ઉપદ્રવે, મરણના ભયથી ચોમાસામાં નાશવાથી ભગવંતની આજ્ઞાનો ભંગ નથી. તેમજ તેજા ભયવાળા સ્થળે નહિ જતા સંયમનો નિર્વાહ થાય તેમ કરવાને સાધુ સાધીને ભગવંતની આજ્ઞાનો ભંગ થતો હોય જોમ જણાતું નથી.

આઉપું તૂટતું નહિ માનનાશઓને મરણનો ભય હોવો ન જોઈએ. જો ન હોય તો મરદીના (જેમના) ઉપદ્રવથી તેના ભયથી શા માટે નાસતા દુરો ? જો મરણના ભયથી નાસતા હોય તો તેઓની મન્યતાનો ભંગ થયો ગણાય. કારણ કે આઉપું તૂટતું નથી જોત્રમા વધપદ થતી નથી જોમ જોત્રનાઓને મરણનો ભય નજ હોવો જોઈએ. મરણનો ભય ન હોય તો મરદીના ઉપદ્રવથી ભય પામી નાસે પણ નહિ. જોમ તો જોત્રમાં અવતું નથી. માટે અહો મહાનુભાવ ? ભગવંતના વચનને આગળ કરી આઉપું તૂટતું માનશે. મરણનો ભય રાખશે તો કોઈ વખત જ્યાંય પણ યશે. સાધુ સાધીને પણ મરણાદિકના ભયથી ચોમાસામાં પણ ગામ છોડીને આશ્વા જવાની ભગવંતે આજ્ઞા આપી છે, પણ જોમ તો કહ્યું નથી કે હો ! મારા સાધુ સાધીઓ ! તમારે મરણનો ભય રાખવો નહિ, આઉપું તૂટતું

નથી, છ જોશમાં કોઈ વધવટ કરવા સમર્થ નથી, માટે તમારે મરણ અંબધીને કોઈ પ્રકારનો ભય રાખવો નહીં. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવનો વિચાર કરી મુનિઓને સમયાનુસાર વર્તવા ભગવંતનું ફરમાન છે. માટે વ્યવહાર નયની અપેક્ષાએ આઈંખું તૂટવું માનવાવાળાને જેમ પોતાના મરણનો ભય પ્રાપ્ત થાય છે તેમ ણીજ પ્રાણિઓ પણ એજ પ્રમાણે મરણના ભયથી ત્રાસ પામે છે, માટે જેમ પોતાનું તેમ ઇતર પ્રાણીઓનું રક્ષણ કરવું અને મરણના ભયથી બચાવવો.

પ્રશ્ન ૬૪—આઈંખું તૂટવાનો તથા અકાળ મરણનો કેટલાક એવો અર્થ કરે છે કે-જેમ આંખનાં ફળ પરિપક્વ થયા હોય તોપણ તે વૃક્ષથી તૂટી હેઠે પડે તેને ફળ તૂટ્યું કહે છે તેમ આઈંખું પરિપક્વ થયે પણ મરણથી આઈંખું તૂટવું ગણાય છે. એટલે સ્વભાવે મરણ થાય તો આઈંખું તૂટ્યું કહેવાતું નથી અને કોઈ ઉપક્રમથી મરણ થાય છે તો આઈંખું તૂટ્યું કહે છે.

તેમજ અકાળ મરણ પણ, જે મરણનો કાળ કે જે જે સમયમાં નેટણું નેટણું આઈંખું થયું છે, જેમકે આ કાળમાં સો વર્ષનું આઈંખું ગણાય તે મો વર્ષે યા વૃદ્ધાવસ્થામાં મરે તો તે મરણના કાળે મર્યો કહેવાય, પણ જાતવયમાં કે યૌવન વયમાં મરે તો અકાળે મર્યો કહેવાય. વળી સ્વાભાવિક વાત, પીત, કફ આદિ રોગોથી ગમે તે અવસ્થામાં મરે તોપણ તે અકાળ મૃત્યુમાં ગણાતો નથી પણ કોઈ ઉપદ્રવથી તથા ઉપક્રમથી ગમે ત્યારે મરે તેનું અકાળ મૃત્યુ કહેવાય છે. તેથી તે આજે આજે મર્યો જવના આઈંખું તૂટ્યું કહેવાય નહિ. આઈંખું તો પૂર્વે આંધિયું તેટલુંજ સોગમ્યું મર્યાવ.

ઉત્તર—એ વાત ખરી છે, પણ દીપકના દહાંતે જેમ સૈકડા હજારો દીપા જાળા હોય તેમાં પચનનો અપારો ભાગવાંધો તથા અપટ મારવાથી જેમ દીપકનું ભુજાવાપણું થાય છે, તેમ આંખના વૃક્ષને કોઈ માણસ ઝડેડે ત્યારે ઘડા અને ઘડાં ફળ પરિપક્વ અને અપરિપક્વ મારથી માંડી નાનાં કેટલા ફળને ખરી જવાપણું થાય છે, તથા અડંદ વાયુના વાવાઝોડાથી પણ વૃક્ષને ઝડેડી ફલિકરને ખેંચી પાડે છે. તે ન્યાયે કાર્યામણમાં પણ સાત પ્રકારે આઈંખું તૂટવાના કેટલે કોઈ કે.ઈ. જનમાં 'ત્રિકા' એવો પણ પાડ છે. એટલે એ સાત પ્રકારના ઉપક્રમે આઈંખાને ઝડેડે છે. જીવનના રહિત કરે છે. તેમજ આઈંખાની દહ મુખી સ્વીકૃત્તામને નહિ પડેલનાં જાંતકો મરણુ દાવ તેને સાગ્રમાં અકાળ મૃત્યુ કહેવ છે.

એમ ઘણા સૂત્રના ન્યાયથી આઉપું તૂટવું સાબીત થાય છે. પ્ર
તો ઠાણંગજીના ૭ મે ઠાણે સાત પ્રકારે આયુ લેવાય છે. ૧-અંતગડ સૂત્ર
સ્થિતિનો લેઃ થયો કહ્યો છે. ૨-સુયગકાંગ સૂત્રમાં આઉપું તૂટવું કહ્યું
૩-ઉત્તરાધ્યયનના ચોથા અધ્યયનમાં આઉપું તૂટવું સંધાણું નથી.
સાતમે અધ્યયને સંસીનું આઉપું રૂંધાય છે ૫, તથા ૩૨ મા અધ્ય
ધ્યયના ગૃહિપલ્લે અકાળે મૃત્યુ પામે છે ૬, પક્ષવજ્રાણ તથા ભગવતી
તથા ઠાણંગજીમાં સોપકમી તથા નિરૂપકની એ બે આઉપાના લેઃ સ
સોપકમીને ઉપકમ લાગવાથી આઉપું તૂટવું કહ્યું છે ૮, પક્ષવજ્રાણ સૂત્ર
છય બોલનો બધ આઠ આકર્ષાએ આઉપા સાથે પડે છે તેમા ૪ આક
સુધી મંદ બંધ દહ્યો છે. ૧૦, ઠાણંગજીમાં ૫૨ પ્રકારના પ્રતિધાન કહ્યું
છે. તેમાં સ્થિતિનો પ્રતિધાન કહ્યો છે ૧૧, તથા બીજે ઠાણે નારદી દેવતા
જેહું આઉપું બાંધે તવુંજ પુરું પાળે (સંપૂર્ણ લોગવે) અને મનુ
તિર્થંચનું આઉપું સંવર્તન થાય છે-સકેવાય છે. ૧૨, ત્રીજે ઠાણે અરિહ
ચક્રવર્તી બગદેવ, વાસુદેવ પુરું આઉપું લોગવે, તે સિવાયનાને અધ
આઉપું લોગવવાનો-આઉપું તુટવાનો સંભવ છે. ૧૩, ઉત્તરાધ્યયનમાં ૩
મા અધ્યયને અકાળે મૃત્યુ પામે એટલે સ્થિતિની આગળ-સ્થિતિ પુરી થ
પહેલાં મૃત્યુ પામે કહ્યું છે. ૧૪, સુયગકાંગના ૧૩ મા અધ્યયને આઉપા
કાળને અલીકમાવે ઘાત કરે-આયુષ્યના કાળનું પ્રમાણ ઘણું હોય તેને ઘટ
એમ કહ્યું છે. ૧૫, ભગવતીજીમાં નારદી દેવતાની ૪ ક્રિયા અને મનુ
તિર્થંચની પાંચ ક્રિયા કહી છે. (પ્રાણનો અતિપાત થાય છે માટે-મા
મરે છે માટે.) ૧૬, સુયગકાંગના બીજા અધ્યયને મો મર્ધનું આઉપું તરૂં
વયમાં તૂટે એમ કહ્યું છે. ૧૭, ભગવતીજીમાં ચતુષ્ ૧લે, ઉરેયે ૮ મે મુગ
બાણ લાગવાના અધિકારે છ મહિના પહેલાં મરે તો બાણ મારનારને પાં
ક્રિયા લાગે અને છ મહિના પછી મરે તો ૪ ક્રિયા લાગે તે બાણથી મુખે
ન કહેવાય. ૧૮, ઠાણંગ ઠાણે ૨ જે મનુષ્ય તિર્થંચનું આઉપું કાળ ઉપ
કહ્યું છે, અને દેવતા નારદીનું આઉપું લવ ઉપર કહ્યું છે. ૧૯, ઠાણંગ
આઉપું તૂટવા માટે દોરીના મુંચળાનો તથા અમિ ભમિક શેડીને ખોરાકને
ન્યાય આપ્યો છે. ૨૦, ઠાણંગજીના મોટા દળામાં શ્વાસોર્દાસ ઉપર આઉપું
કહ્યું છે. ૨૧, સ્વાનુભવ દર્પણમાં-પંડિત લાલને પદ્મ શ્વાસોર્દાસ ઉપ
આઉપું કહ્યું છે. ૨૨, જીન ધર્મ પ્રકાશમાં સોપકમીને અકાળે મૃત્યુ થા
એમ કહ્યું છે. ૨૩, પ્રભ વ્યાકરણ સૂત્રના ચેલા આશ્રવદ્વારમાં, ઉપદ્રવ્ય
આઉપા કર્મનો લેઃ થાય છે, તેનો નિહાકવો, જગવાપણું, સંવર્તન-પડે

લાય છે. ૨૪, ભગવતીજમાં સંજ્યા નિયંત્ર અંધિકારે આંડળા કર્મની ઉદીરણ કરી છે. ૨૫, દિગ્ગજર મતમાં ભગવતી આરાધનમાં (ગોમટસારમાં) આ પ્રકારે આદિષ્ટ દેદાય છે તથા અકાળે મરવાનું કહ્યું છે—તથા આંડળા કર્મ વગેરેની ઉદીરણ કરી છે. ૨૬, બીજા કર્મ અંશમાં આંડળા કર્મની ઉદીરણ અકાળ મરણવાળો કરે તે સોપકમી હોય અકાળ મરણ પ્રમતપણે હોય એમ કહ્યું છે. ૨૭, ધર્મસિદ્ધ અનિકૃત જીવહાણ (જીવહાણ) માં નવમાં ગુરુ હાણા મુખી આંડળા કર્મની ઉદીરણ કરી છે. ૨૮, ભગવતીજના ભાવાન્તરમાં આંડળીને ઉદયમાં લાવવા તે ઉદીરણ કહેવાય છે. ૨૯, અકાળ મૃત્યુ અને એકેએક મૃત્યુનો આયુર્વેદનો દાખલો ૩૦—હાણાંગજમાં સાત ભયમાં મરણને ભય કહ્યો છે. ૩૧—હાણાંગજનાં પાંચમે કાણે ભયથી સાધુ નાસે એમ કહ્યું છે. ૩૨—આંડળુ તૃપ્તાના આંગાના ન્યાય સાથે દીપકનો તથા હાણાંગ સૂત્રનો ‘જિંઝઈ’ ના પાકનો દાખલો ૩૩—અને ઉવટનો ૩૪ મો દાખલો ધણે વખતે ધણી મુલતે આયુષ્ય લોગવવાનું હોય તે થોડી મુલતમાં લોગથી પુરું કરે છે, તે નિચેના લખાણથી જાણવું.

“ શ્રી ઉમાસ્વાતિ વાચક વિરચિતમ્ ” “ તત્પ્રાર્થાધિગમ સૂત્રમ્ ”
 ઉપાની પ્રસિદ્ધ કર્તા શ્રી જીન એવસ્કર મંડળ મહેસાણા તરફથી સંવત ૧૯૭૨ માં ઉપાયું છે. તેના પાને ૩૬-૩૭ મેં કહ્યું છે કે—

મૌલમાતિકા ચરમ દેહોષમ પુણ્યાસદ્ગુણેય વર્ણપુત્રોડનવવર્ણપુત્રાઃ॥

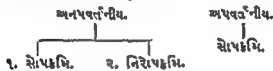
ઉપપાત જન્મવાળા— દેવ અને નારકો, ચરમ સરીરી (તદ્ ભવ પ્રાકૃતમાં) ઉત્તમ પુરુષ તિર્થંકર ચક્રવર્તી શક્તિ પ્રકાશ પુરુષ) અસંખ્યત વર્ણના આયુષ્યવાળા મનુષ્ય અને તિર્થંચ (મુનસિક) એ સર્વ જન પવર્ગન (ઉપક્રમ લાગી થટે નહિ તેવા) આયુષ્યવાળા હોય છે.

દેવતા અને નારકી ઉપપાત જન્મવાળા છે. અસંખ્યાત વર્ણના આયુષ્યવાળા મનુષ્યો અને તિર્થંચ દેવકુરુ, ઉત્તરકુરુ, અંતરદિપ વગેરે જન્મ ભૂમિમાં અને કર્મ ભૂમિમાં અવસ્થિર્ધીની પડેલા ત્રણ આરામાં અને ઉચ્ચસ્થિર્ધીના છેલ્લા ત્રણ આરામાં ઉપજે છે. અસંખ્યાત વર્ણના આયુષ્યવાળા તિર્થંચ અલીડીયામાં ઉપજે છે. ઉપપાત જન્મ અને અસંખ્યાત વર્ણના આયુષ્યવાળા નિરૂપકમી છે. આ ચરમ દેવવાળાને ઉપક્રમ અને છે પણ તેનું આયુષ્ય ઘટતું નથી.

આલીડી એટલે આકાશનિક, અસંખ્યેય વર્ણવાળા, ઉત્તમ પુરુષ અને ચરમ દેવવાળા વિવાવના તિર્થંચ અને મનુષ્યો સોપકમી અને

નિરોપકમી છે. જે અપવર્તન આયુષ્યવાળા છે તેનું આયુષ્ય વિષ, શસ્ત્ર, અગ્નિ, કાંટા, જાળ, શૂળી વગેરેથી ઘટે છે. અપવર્તન થાય એટલે યોગ્ય કાળમાં યાવત અંતર્મુદૂર્ત કાળમાં કર્મ ફળનો અનુભવ થાય છે. ઉપક્રમ તે અપવર્તનનું નિમિત્ત કારણ છે.

જેમ છુટા વેરેલા ઘાસના તરણા અનુક્રમે બાળવાથી વધારે વખત લાગે અને એકત્ર કરી સળગાવે તો તરત સળગી જાય. અથવા બીનું હુગડું લેશું શાખ્યાથી ઘણી વારે મુકાય અને પહોળું કરે તો તુરંત મુકાય તેની પેઠે ઘણે વખતે આયુષ્ય લોગવવાનું હતું તે સણવારમાં લોગવી પુરું કરે છે પણ લોગવવાનું બાકી રહેતું નથી.

પ્રશ્ન ૬૫—જે પ્રકારે પ્રાણીને મરવું હોય તેતો કેવલી બને છે તો પછી આઉષુ તૂટવું શાનું ગણાય ?

ઉત્તર—કેવલીએ જ્યારે આઉખાના સંબંધમાં સોપકમી અને નિરોપકમીની વ્યાખ્યા કહી છે તેનો કાંઇક હેતુ હોયો લેઇએ.

પ્રશ્ન ૬૬—તેનો હેતુ તો એ કે કેટલાક જીવ ઉપક્રમ સહિત મરે છે અને કેટલાક જીવઉપક્રમ વિના મરે છે માટે સોપકમી અને નિરોપકમી એ બે પ્રકારના મરણ કલા તેમાં આઉષુ તૂટવાનો સંબંધ કેવી રીતે લાગુ થાય ?

ઉત્તર—તો પછી ભગવંતને આઉષુ તૂટવાના કારણો શા માટે જણાવવા લેઇએ ? માટે એમ બનેલો જે આઉષુ તૂટવું અને નહિ તૂટવું એ બન્ને બાબત તો કેવલીને પ્રકારીત છે. નિરોપકમી પુરે આઉએ મરવાનો છે અને સોપકમીને અમુક ઉપક્રમ લાગવાથી અમુક વખતે મરવાનો છે. ને અમુક કાળનો લેહ થવાનો છે તે પણ કેવલી બને છે. માટે નિશ્ચય નયે દ્રવ્ય રોગ અને ભાવ તો પુરા લોગવે અને વ્યવહાર નયે કાળનું ઘટવાપણું થાય છે એ ઉપરથી આઉષુ તૂટવાનું પૂર્વે કહેલા સૂત્રના ૩૪ લાખવાથી સિદ્ધ થાય છે. તત્ત્વ કેવલી અગ્ર. ૩

પ્રશ્ન ૬૭—કોણ કહે કે-પારાપીએ હાથમાં પંખી લઇ રાત્રીને તેનું આઉષુ પુછતા રાત્રી એમ કહે કે તેનું આઉષુ તારા હાથમાં છે. (એટલે તેનું આઉષુ લાંબુ કરે તો તરત મારી નાંખે, અને આઉષુ નથી એમ

કહે તો ઉગાડી મુકે) એટલે આડિયુ તૂટવાનો કામગીર તેના હાથમાં છે, તે જાણે તો. જીવે અને મારે તો મરે માટે કેવલી તેનું આડિયુ તેના હાથમાં કહે તેમ સંભવે કે કેમ ?

ઉત્તર—આવા કેટલાક વાક્ય અતિ પ્રશ્ન રૂપ થાય તે સૂત્રને જાણ કરતા થાય છે. એટલે સૂત્રમાં એવી વાત નથી પણ આડિયુ તૂટવું થાય છે એમ સૂત્રના ન્યાયથી સાબીત થાય છે, પરંતુ ઉપરની વાત લોક ભાષામાં વપરાય છે એ વ્યવહાર ભાષા છે. પણ જ્ઞાની પુરુષના ભણવામાં આવે અને તે કહે તે અન્યથા થાયજ નહિ. માટે ઉપરની વાત પ્રમાણ ભૂત નથી. કેવલી કહે કે એનું આડિયુ લાંબુ છે તો પારાધીયી તે જીવ કદા કાળે મરેજ નહિ. કેવલીને એવ ભાવે તો જાણે, નહિ તો જ્ઞાન સાથે, આડિયા સંબંધીમાં સોપકમી અને નિરોપકમી એવ ભાવ કેવલી બાંહે છે, અને ઈ-મસ્થનો તે વહેવાર પોહ્યતો નથી માટે વહેવાર ભાષાએ આડિયું તૂટવું માનવું તે સૂત્રના ન્યાયે ઠીક લાગે છે.

પ્રશ્ન ૬૮—કોઈ કહે કે—જીવ કોઈનો માર્યો મરતો નથી. જીવ તો અખંડ અવિનાશી છે. એ એમ હોય તો પછી જીવ, કોઈનો માર્યો કેમ મરે ? અને તેનું પાપ પણ ક્યાંથી લાગે ?

ઉત્તર—નિશ્ચય નયે જીવ કોઈનો માર્યો મરતો નથી તે વાત સત્ય છે પણ વ્યવહારથી તેના પ્રાણ પર્થાવની હાનીયે તેના વિનાયે જીવનો પણ વિનાશ થયો કહેવાય, અને શાસ્ત્રકાર પણ પ્રાણની હાનીનુંજ પાપ કહે છે. અને જતમાં પણ પ્રાણના અતિપાતનું વેરમણું—પ્રાણના યતા વિનાશથી નિવર્તવું અર્થાત્ પ્રાણીના પ્રાણના આતપાતનું લાગેકું; પાપ તેની આલોચના કરવાનું કહ્યું છે પણ જીવના અતિપાતનું કહ્યું નથી, અને જીવનો અતિપાત થતો પણ નથી. પ્રાણનો અતિપાત થાય છે માટે શાસ્ત્રકાર તેના વિનાયે તેના વિયોગે હિંસા માને છે. કહ્યું છે કે—પચેદ્રીયાણિ ત્રીવિધંવલંબ, હ્રસ્વ નિશ્વાસ મંથાનદાયુઃ પ્રાણાદયોઃ મગ્ધિર્નુક્તા, સ્તેષાં વિયોગી કરણં તુ હિંસા ॥૧૧॥ એટલે પાંચ ઇન્દ્રિયા પાંચ પ્રાણ, ત્રણ બળ (મનમગ્ધ, વચન બળ ને કાયમજ), ઉચ્ચા શ્વાસ ને નિચો શ્વાસ, ને આડિયું. એ દશ પ્રાણ ભગવંતે કહ્યા છે. તેનો વિયોગ કરવો અર્થાત્ નાશ કરવો તેને ભગવંતે હિંસા કહી છે.

માટે જીવના પ્રાણ પ્રજા, એ જીવની રૂપી ગણાય છે અને તેના વિનાયે જીવનો—પ્રાણીનો વિનાશ કહેવાય છે. માટે જીવને આડિયા પ્રાણથી

જુદો પાડનાં દશે પ્રાણનો નાશ થાય છે માટે તેનું પાપ પ્રાણના અતિપાત્ર રૂપ લાગવાનું ભગવતે કહ્યું છે. ભગવતીજીમાં કહ્યું છે કે—પ્રાણના ધરવાવાળાને પ્રાણી કહી, એટલે સિદ્ધના જીવ વિના સંસારી તમામ જીવ પ્રાણના ધરવાવાળા છે માટે પ્રાણી કહીને જોડાવ્યા છે, અને ગયા કાળે હોતો, વર્તમાન કાળે છે અને આગમિય કાળે હોયો માટે જૂન કહીને જોડાવેલ છે, અને આઉખા કર્મે કરીને જીવે છે માટે જીવ કહીએ, તેમજ મુખ દુઃખનો જાત્ર માટે સત્વ કહીએ, એટલે શાસ્ત્રમાં જીવને અનેક નામે જોડાવેલ છે પણ તમામ જીવનો સંજોગ આઉખા કર્મની સાથે રહેલ છે અને આઉખાના વિનાયે જીવનો વિનાશ થનાય છે તેનેજ શાસ્ત્રકર પાપ કહે છે.

પ્રશ્ન ૬૬—આયુષ્યની હદ જાણવાનું કાંઈ ચિન્હ હશે ખરું ?

ઉત્તર—એ, સાંભળો—જાતી ગરબે ન વરબે નહિ, રતી ન ખડે ધાર; હાથો દીપ્તે ચંબા જોસો, તો હંસા ચાલણુદાર, ૧. ચિત્રતપત્ર દ્વયપુત્રી, હસ્તપદ શીવગ હોય; એકલગ્ન કાવનપર, તાડું જીવન કોય ૨.

આયુષ્યની હદ જાણવાને માટે શ્રી કાગજાનનો વિચાર લખીએ છીએ. ૥ મેષ સંક્રાંતિના દશ દિન બંતે સૂર્ય મંડળ જોવું. તે દિને તપેલા મેષે તેજ નાખીને સૂર્ય માથે આવે ત્યારે મધ્યાને—જપીરે જોવું. તે પ્રકાર લખ્યો છે. ૥

દક્ષિણ દીશે ખાંડો દીશે તો માસ ૬ જીવે,
પશ્ચિમ દીશે ખાંડો દીશે તો માસ ૩ જીવે,
પૂર્વ દીશે ખાંડો દીશે તો માસ ૧ જીવે.
ઉત્તર દીશે ખાંડો દીશે તો માસ ૨ જીવે.
વજ્રે સૂર્ય ખાંડો દીશે તો તે નશ્ત મરે.
સંપૂર્ણ દીશે તો ૧૫ ૧ મુખી હોમકુચગ રહે.
તે માટે મેષ સંક્રાંતિનાં દિન ૧૦ બંતે જોવું.

એમ વરસો વરસ જોવું તો પોતાનું મૃત્યુ આપ જાણે—પોતાને પોતાનું મૃત્યુ મુજે સહી. એ તે કાગજાન વીચાર દેવલીના જાંબેલ છે. ૥ એમ અંશકાર લખે છે. ૥

પ્રશ્ન ૭૦—આઉખજોલું, ઠીઈખજોલું, અને ભવખજોલું એ ત્રણ જોડ સૂત્રમાં કહ્યા છે તેનો શું અર્થ થાય છે ?

ઉત્તર—આઉખ પૂર્વ જીવે જે વખતે બાંધ્યું છે તે વખતથી આવતા ભવનું આઉખ ગણાય. કેમકે આત્મ પ્રદેશે બંધ પડતી વખતથી આવતા

અવધિતો રહે તે બધી તે ત્રણ હજાર વરસ ઉઘા ૩૦ સાગરોપમ કોડાકોડી આન હુધ.

અનેરા કહે અબાધા ત્રણ હજાર વરસ અને બાધા કાગ ૩૦ સાગ-રોપમ કોડાકોડ રૂપ તે નિહું પણ કર્મની સ્થિતિનાં કાગ અને તે અબાધા કાગ વર્ણને કર્મ નિષેક કાગ હુધ. ઇમ અનેરા કર્મને વિષે પણ અબાધા કાગ કહેવો. આ વિષે પાંચમાં કર્મ અંધમાં પણ કહ્યું છે કે-બાધેતું કર્મ જ્યાં લગે પોતાનો વિષાક દેખાડે નહિ, તેને અબાધા કહીએ તથા અબાધા કાગ પડી કર્મને વેદવાને સમયે બહુ અને તેથી વળી દ્વિતીય સમયે હીન, તૃતીય સમયે ધણું હીન એમ કર્મદળ વેદવા સન્મુખ ને દગ રચના વિશેષ તેને નિષેક કહીએ (એમ ૨૭ મી ગાથાના અર્થમાં કહ્યું છે.)

વળી ૩૨ મી ગાથાના અર્થમાં પણ કહ્યું છે કે-એ મૂળ પ્રકૃતિની તથા ઉત્તર પ્રકૃતિની જેટલી કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ હોય તે પ્રકૃતિને જેટલા યત વર્ષનો અબાધા કાગ હોય એટલા બાંધ્યા પડી પણ એટલા કાગ લગે તે કર્મ ઉદય ન આવે, તેને અબાધા કાગ કહીએ. તથા પોત પોતાને અબાધા કાગે હીન ને કર્મ સ્થિતિ, તે કર્મનો નિષેક કહેતાં સોગ્ય કાગ હોય. નિષેક તે કર્મ ઉદય કાગે પ્રથમ બહુ પ્રદેશમાં સામટો ઉદય આવે અને પડી સમય સમય હીન હીનતર થાય, ચારતુ કર્મની સ્થિતિ તે છે. હવે સમયે અત્યંતમ ઉદય હોય. એને નિષેક કહીએ.

પ્રશ્ન ૭૪—પ્રદેશ કર્મ અને અનુભવ કર્મ તે શું ?

ઉત્તર—કાલ્પાગ્રકાલે ૨ ને ઉદયે ૩ ને, બાજુવાળા છાપેક પાને ૧૬ ને, કહ્યું છે કે—

દુરિદે કર્મે ૧૦ તં ૧૦ વદેસ કર્મે ચેવ અનુભવ કર્મે ચેવ.

ટીકા:—દુરિદે કર્મે इत्यादि ॥ પ્રદેશા एव पुञ्जकारणस्य वेद्ये न यथा बद्वोरसस्तत्प्रदेस मात्रतया वेद्य કર્મ પ્રદેસકર્મ વસ્યતુ અનુભવો યથાવરૂપો વેદ્યતે તદનુભવતો વેદ્ય કર્માનુભવ કર્મેતિ ॥ અથ બાધા—

બે પ્રદેશ કર્મ છે તે કહે છે. પ્રદેશ કર્મ પુનઃગત હીન વેદે બીજું અનુભવ કર્મ કર્મને. રસ લોગવીએ.

તથા પ્રદેશ બંધ અને અનુભવ બંધ તે-શ્રી પત્તવદુષ્ટમાં ૨૪ આઉખા સામે ૭ મોલનો બંધ કાપ છે તેમાં પ્રદેશબંધ અનુભવબંધ

કહો છે. (એટલે બધે યજ્ઞવાળા કર્મોની સંખ્યાના નિર્ણયને પ્રદેશને કહે છે, અને કૃષ્ણ દેવાની શક્તિની હીનાધિકતાને અનુભાગ બધે કહે છે.

તે વિષે અગવતીજી ચતક ૧ લે-ઉદ્દેશે ૪ થે કહ્યું છે કે—

સે જૂનું મંત્રે ! નેરદયસ્સ વા તિરિરક જોણિયસ્સ વા મણુસસ્સ વા દેવસ્સ વા
જે કહેવારે કમ્મે જાતિયત્તસ્સ અવેદ્ધા મોરકો ! હંતા ગોયમા ! નેરદયસ્સ વા તિરિ
મણુસસ્સ દેવસ્સ વા જાવ મોરકો ! સે કેળઠેળું મંત્રે ! एवं बुद्ध नेरदयस्स वा अ
મોરકો, एवं सज्जमए ! गोयमा ! दुविहे कम्मे पणत्ते तंजहा पएम कमेय अणु
માગ કમ્મેય, सत्यणं जं तं पएमकमंतं नियमा वेदेइ, तत्यणं जं तं अणुवाग क
તં અત્યે ગદ્યં વેદેइ, अत्ये गद्यं मो वेदेइ. ઇત્યાદિક અગિયાર છે.

હાં કહ્યું છે કે—આર ગતિના જીવે ક્રીધા કર્મ તે લોગબા વિન
મુટે નહિ. તે કર્મ જે પ્રકારે ક્રીધા છે, તે પ્રદેશકર્મ અને અનુભાગ
કર્મ. તે વિષે આપા માહે કહ્યું છે કે—તિહાં પૂર્વોક્ત જે પણ માટે જે તે
પ્રદેશ કર્મ તે નિર્ણયરૂપ જિહા કર્મ ક્રીધા છે તિહાં વેદે, તિહાં પૂર્વોક્ત
જે પણ માટે જે તે અનુભાગ કર્મ છે, તે કર્મ પ્રતે કેટલાએક તથા રૂપ
વેદે. કેટલાએક તથા રૂપ ન વેદે.

હાં બેજ અધિકારે કહ્યું છે કે—

વાયમેયં અરદ્ધવા શુભમેયં અરદ્ધવા વિનાયમેયં અરદ્ધવા इमं कर्म अयंजीवे
આજેનાનિવાણુ વેવગણુ વેવરુદ્ધમદ, इमं कर्म अयंजीवे उवकमियाए वेवगण
વેવરુદ્ધ, अहा कम्म अहाणिगरणं जहावहा तं भगववा दिठं तहावहा तं विरि
અવેશ્મનીતિ, મેનેજટું ગોયમા ! નેરદયસ્સવા જાવ મોરકો. ॥

આપા—કર્મ વેદવાના પ્રકાર અરિદંત બાજે ઇત્યાદિ—એ કર્મ જે
જીવ, કર્મ અને જીવ હોનું કેવડીને પ્રત્યક્ષ છે. અનુપંગમ પ્રવચના પ્રાગર્થી
અર્થે પ્રવચન અનિશ્ચય કેસ લોચનાદિકનો અંગીકાર, નિર્ણય નિર્ણય તે
અનુપંગમ નિર્ણય કરી વાળા વેદરૂપે, અથવા એ જીવ એ કર્મ સ્વરૂપે
કર્મ કેવડી અર્થે વેદરૂપે, ઉપક્રમ કદીને કર્મ વેદનો પણ નિહાં મુટે તે
અરિદંત, જેને જીવ અર્થે. અથવા કદીતજા કર્મ કરી ઉપક્રમ આપણ
સ્વરૂપે કેવડી તે વેદના વેદરૂપે, અરિદંત અરિદંતરૂપે જિમ કર્મ
અર્થે જે નિવ, જિમ કર્મના કેવડી અર્થે ન થાય જિમ કેવડી
કર્મને અરિદંત કેવડી છે. જિમ જિમ તે કર્મ પ્રતે ઊંડા છે, જિમ
જિમ કેવડી અરિદંત, અર્થે કેવડી વચ્ચે સમાવે તે નેનું અર્થે

હે જોતમ ? નારદીને યાવત્ દેવતાને કીધા કર્મ વિના લોગગ્યા મોડા નહીં છુટિવો નહીં, ઇત્યર્થ.

આનો પરમાર્થ એ છે કે—દરેક જીવે જાંધેલાં કર્મ લોગગ્યા વિના છુટે નહિ. કોઈ જીવ જેવો કર્મ જાંધેલો તેવોજ તથા રૂપ લોગગ્યે અને કોઈ જીવ જેવો તપાદિ કે પશુ પૂર્વકૃત કર્મને લોગવી લીએ એ સર્વ કેવડીને જાણ્યું વર્તે છે.

પ્રશ્ન ૭૫—દરેક જીવ સમે સમે આડિખા કર્મ વરજીને સાત કર્મનો બંધ કરે છે. તો આડિખા કર્મનો બંધ આખી જીવગીત એક વખત હોય છે માટે તેના બંધનો કાગ કેટલો ?

ઉત્તર—ભગવતી શતક ૬ મે, ઉદ્યે ૩ મે, જાણુવાળા છ.પેક પાને ૩૬૩ મે, ટીકા તથા ભાષામાં કહ્યું છે કે—આડિખા કર્મનો બંધકાગ જગત્ત્ય અંતરમુદ્ધર્તનો કહ્યો છે—તથા પતવણાજીના ૩૭૫ પદમાં ૧૪ જોલના અદ્ધા-જોધમાં ઉવટમાં આડિખાના બંધનો કાગ અંતરમુદ્ધર્તનો કહ્યો છે.

પ્રશ્ન ૭૬—ભગવતીજી શતક ૮ મે, ઉદ્યે ૬ મે કહ્યું છે કે—કાર્મણુ શરીર પ્રયોગબંધ, દેશબંધ હોય સર્વ બંધ ન હોય અનાદીપણુ માટે તેમાં કહ્યું છે કે આડિખા કર્મના દેશબંધક સર્વથી થોડા અને અબંધક સંખેજ-શુણુ તેનું શું કારણ ? જીવ તો અનંતા છે.

ઉત્તર—નિગોહના જીવ અનંતા છે અને તેનું આડિખુ પશુ અંતરમુદ્ધર્તનું છે, અને આડિખાનો બંધકાગ પશુ અંતરમુદ્ધર્તનો કહ્યો છે માટે તેથી અબંધગા સંખ્યાતશુણુ હોય. બીજા જીવ સિદ્ધ વિના અસંખ્યાતા છે તે અને સિદ્ધના જીવ લોગવતા પશુ નિગોહના જીવ અનંતશુણુ છે માટે સર્વ જીવ આસરી પશુ આડિખા કર્મના બંધ કરતા અબંધકનો થોડો સંખ્યાત શુણુ અધિક હોય અને પ્રાચે આ અધિકાર નિગોહ આશ્રી સંભવે છે.

પ્રશ્ન ૭૭—જીવ નરક ગતિનું આડિખુ જાંધી નરક ગતિમાં જાય છે તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—જીવ નરક ગતિમાં જવા જેવાં કામો કરે તેથી તે નરક ગતિનું આડિખુ જાંધે અને નરક ગતિમાં જાય. તે મહારંભ કરવાથી, ચક્રવર્તી પ્રમુખની રીધી લોગવવામાં મદામુછિત, મહાપરિમલ સહીત તેમાં આસજા, મત પચખાણુ રહીત, અનંતાનુજાંધી કપાયનો ઉદ્ધવાન, પચેંદ્રી જીવની હિર નીશંકપણુ કરે, મદીરા પીએ, માંસ ખાવે, ચોરી કરે, જુરોડો ખેલે, ખરસી લોગવે, વેચાગમન કરે, રીકાર કરે, ફુંગાઈ હોવે, દંધાત્રવાલી હોવે,

મિત્રદ્રોહી હોયે, ગુરુ-સાધુપર દ્રોહ કરે, ઉત્સવપર, મિત્રના મતનો મદીજા વધારે, કૃષ્ણ નીલકાંથોતલેશાના અશુભ-મત્તીન પ્રજામવાળા છવ નરકમાં આઉં છું બાંધી નરક ગતિમાં, જાય.

પ્રશ્ન ૭૮—તિર્યચ ગતિના આઉંખાનો બંધ કેવી રીતે પડે છે ?

ઉત્તર—જેનું ગૂઢ હૃદય હોય એટલે જેના કપટની કોઇને ખજ ન પડે, ધુર્ત હોય, સુખે મીકું મીકું જોલે, હૃદયમાં કાતરણી રાખે, જુદા હુલ્લ પ્રકાશે, માયા સહિત જુદું જોલે, આર્તધ્યાની આવોકાને અર્થે તપ ક્રિયા કરે, પોતાની પુત્ર મહીમા નષ્ટ હોવાના ભયથી પોતાના કુકર્મ ગુરુ વાદિકની આગળ પ્રકાશે નહિ, જુદું જોલે, જોધું દેવે અંધીકું લેવે, ગુણીજન ઉપર ઇર્ષ્યા કરે, કૃષ્ણાદિ ત્રણ મધ્યમ લેશાવાળા છવ તિર્યચ ગતિનું આયુષ્ય બાંધે, અને તિર્યચ ગતિમાં જઈ ઉપજે.

પ્રશ્ન ૭૯—મનુષ્ય ગતિમાં જવાના આઉંખાનો બંધ કેવી રીતે ને શા કારણથી હોય ?

ઉત્તર—મીથ્યાત્વ કપાય જેને સ્વભાવે મહોદય હોય, સુપાત્ર કુપાત્રની પરીક્ષા વિના વિશેષ યથા કિર્તિની વાંછા રહીત દાન દેવે, સ્વભાવે દાન દેવાની તીવ્ર રૂચી હોયે, ક્ષમા, આર્જવ, માર્જવ, દયા, સત્ય, સરલતા. મન શુદ્ધિ આદિ મધ્યમ ગુણભાવર્તિ, સત્સંગ અને ગુણાનુરાગી હોયે, દેવ ગુરુની ભક્તિ કરવાવાળો કાંપોત લેશાના પરીણામવાળા મનુષ્ય તિર્યચાદિ મનુષ્યજી બાંધી મનુષ્ય ગતિમાં જઈ ઉપજે.

પ્રશ્ન ૮૦—દેવતાનું આયુષ્ય બાંધવાના કારણો કયા કયા હોય છે અને કોણ કોણ બાંધે છે ?

ઉત્તર—અમલી સમ્યક રહી મનુષ્ય તિર્યચ, દેવતાનું આયુ બાંધે. સુમિત્રના સંયોગથી, ધર્મની રૂચીવાળા, દેશ વીરવી; સરાગ સંયમી દેવાયુ બાંધે એટલે વેમાનીકનું આઉં છું બાંધે બાળતપ, અર્થાત્ દુઃખ ગર્ભિત, મોહગર્ભિત, વૈરાગે કરી, કુશર કષ્ટ, પંચાગ્નિ સાધન રસપરીત્યાગ આદિ અનેક પ્રકારનાં અજ્ઞાન તપ કરવાથી, નોંદા સહીત અત્યંત દોષ તથા અહંકારથી તપ કરે તે અશુભાદિક દેવતાનું આયુ બાંધે, તથા અકામ નીર્જરા અજાણપણે બુદ્ધ તૃષ્ણા રીતે ઉંચું રોગાદી કષ્ટ સહન કરવાથી સ્ત્રી ન મળ્યે સીયગ પાળે, વિવરની પ્રાપ્તિના અસાવથી વિવચ ન સેવે, ઇત્યાદિ અકામ નીર્જરાએ તથા બાળમરણ અર્થાત્ જળમાં ડુગી મરે, અરીમાં જળો મરે, ઝંપાખાન ખાઈ મરે, દરવાદિ મરણે મરનાં મુખ પરિણામની વર્તિએ

તો વ્યંતર દેવતાનું આયુષ્ય બાંધે, આચાર્યદેવની અવસ્થા કરે, સાધુ
દિની હેલણું નિદા કરે, અવર્ણવાદ બોલે, ગુરુવાગ્ધિકથી કપટ ભાવે વર્તે
પાદિક દ્રષ્ટ પરિણામે કિંદમી દેવતાનું આઉંધું બાંધે. તથા મિથ્યાદષ્ટીના
જુની પ્રશંસા કરે, મિથ્યાત્વનો મહીમા વધારે, અજ્ઞાન તપ કરે અથવા
ત્યંત કોપી હોવે તો પરમાધારીનું આયુષ્ય બાંધે.

પ્રશ્ન ૮૧—જીવે અર્હિયાં પરશવનું આઉંધું બાંધ્યું ત જીવ મરી
જાય છે તેને સામી ગતિમાં લઈ જનાર કોણ ? અને તે કેવી રીતે
ગતિમાં જાય ?

ઉત્તર—ગતિ નામ કર્મના ઉદયથી જીવે અઉપા સાથે નરકાદિક
જે ગતિના પર્યાય મેળવેલા હોય તે પર્યાય પામે ત્યારે નરકાદિક નામ
દેવામાં આવે. જ્યારે જીવ મરે ત્યારે આયુકર્મ મુખ્યપણે અને જની-
તમ કર્મ સહચારી હોય છે. જ્યારે જીવને આંદીથી ચલવાનું થાય ત્યારે
ગતિમાં જઈ હોય તે ગતિની અનુપૂર્વિનું આકર્ષણ કરી દઈ જાય છે
ત્યારે તે જીવ તેજ ગતિ નામ અને આયુ કર્મને વશ હોવાથી જ્યાં ઉત્પન્ન
વું હોય ત્યાં તે સ્થાનકે પહોંચે છે જેમ દોભાવળી મુઝને ચમક પાદભૂ
પાકર્ષણ કરે ત્યારે મુઝ ચમક પાવાળની તરફ ખેંચાઈને જાયે અને દોરો
જી મુઝની સાથેજ જાયે. એ ન્યાયે નરકાદિક ગતિઓના સ્થાનક ચમકપાવાડુ
માન છે. આકર્ષક તથા ગતિ નામકર્મ લોહની મુઝ સમાન છે. જીવ
તમા સમાન વચે પ્રેમા હોવાથી પરભવમાં જીવને આયુ તથા ગતિ નામકર્મ
જાય છે. જેવી જેવી ગતિ નામ કર્મના જીવે બંધ કર્યા છે શુભ અ
અશુભ તેવી ગતિમાં જીવ તેજ કર્મના ઉદયથી ત્યાં જઈ રહે છે.

પ્રશ્ન ૮૨—અર્હિયાં કોઈ કેઈ એવી કલ્પના કરે છે કે-પાપી જીવોને
મ, અને ધર્મી જીવોને સ્વર્ગના દ્વાર મુલા પછી લઈ જાય છે તથા જનસ-
દા શ્રીરસ્તા જીવોને લઈ જાય છે. આમ દરેક મતરાગો બોલે છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—તે સર્વ મિથ્યા કલ્પના છે, કેમકે જ્યારે યમ તથા સ્વર્ગ-
દા શ્રીરસ્તા મરતા હોય ત્યારે તેને કોણ લઈ જાતા હોય ? અને જીવ તે
જગતમાં એક સાથે અનંતા મરે છે, જન્મે છે. તે સર્વને લઈ જવાપાત્ર
મેટતા યમ ક્યાંથી લાવતા હોયે અને એટલા શ્રીરસ્તા ક્યાં રહેતા હોયે ?
જીવ આ શુદ્ધ શરીરમાંથી નીકળ્યા પછી કોઈના હાથમાં આવતો નથી
તે વાસ્તે પુર્વોક્ત કલ્પના જેણે સર્વજ્ઞના સાત્ર સાંભળ્યા નથી કેવાએએ
કલ્પે છે. તે વાસ્તે મુખ્ય આયુકર્મ તથા ગતિનામકર્મના ઉદયથી જીવ
પરભવમાં જાય છે. જેમ અનંત જ્ઞાની કેડી ગયા છે.

પ્રશ્ન ૮૩—ઉત્કૃષ્ટો આઉણો મનુષ્યણી બાંધે કે નહિ? અને બાંધે તો કય ગતિનું બાંધે?

ઉત્તર—પત્રવજ્રાજી છાસક હજાર પદ ૨૩ સું કર્મ પ્રકૃતીને અધિકારે આઉણા કર્મના લેહમાં કહ્યું છે કે—અનુત્તર વિમાનનું ૩૩ સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટું આઉણું મનુષ્યણી બાંધી શકે પણ નરકનું ઉત્કૃષ્ટું તે ત્રીસ સાગરનું આઉણું ન બાંધે, સાતગી નરકે ન જાય માટે.

પ્રશ્ન ૮૪—પ્રત્યેક અને સાધારણ વનસ્પતિના બીજકમાં એમ જણાય છે કે—પ્રત્યેક વનસ્પતિના બીજકમાં પ્રત્યક્ષ જીવ આવી ઉપજે અને સાધારણના બીજકમાં એકી સાથે અનંતા જીવ આવી ઉપજે તો પછી પૂર્વોક્ત કથન પ્રમાણે પ્રત્યક્ષમાં અનંતાનો ભાગો કેમ લાભે?

ઉત્તર—આ સંબંધીની હકીકત પ્રથમના ત્રણ પ્રકારના પ્રત્યક્ષમાં પુલાસાવાર દાખલા દલીલોથી લખાઈ ગઈ છે. પરંતુ આ ચાલતા પ્રશ્નો પુલાસો એજ છે કે—પ્રત્યેકનું બીજ વાવવાથી પ્રથમ એક જીવ આવીને ઉત્પન્ન થાય અને પછી તેની નિઘાયે જગન્મ્ય એક બે ને ત્રણ ઉત્કૃષ્ટા સંખ્યાતા અસંખ્યાતા ને અનંતા જીવ ઉત્પન્ન થાય તેથી પ્રત્યેક મિશિન અનંત કાય ઉત્પન્ન થવાનું શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે, અને સાધારણમાં બીજકનો જીવ તો એકજ છે પણ ઉત્પત્તી વખતે અનંતા જીવનો થોડક આવી ઉપજે. પછે તેની નિઘાયે બીજ જગન્મ્ય એક બે ત્રણ ઉત્કૃષ્ટા સંખ્યાતા અસંખ્યાતા ને અનંતા જીવ આવી ઉપજે. તમામ વનસ્પતિને માટે ઉત્પત્તિ અંકુશ અને નીકળતી ટીશીએને માટે પત્રવજ્રાજીમાં અનંત જીવમય કહેત છે. માટે પ્રત્યેક અને સાધારણ એ જાંનેમાં અનંત જીવનો ભાગો લાભવો સંભવે છે.

પ્રશ્ન ૮૫—કેટલાક કહે છે કે સાધારણ વનસ્પતિ (કંઈમૂળાદિક) અં અનંતા જીવ રચા છે માટે તેનું ભક્ષણ કરવામાં પ્રત્યેક વનસ્પતિથી વધારે પાપ લાગે છે. અને કેટલાક એમ પણ કહે છે કે સાધારણ કરતા પ્રત્યેક વનસ્પતિના આરંભમાં વધારે પાપ છે. કારણ કે તેને પાવવામાં અગ્નિ પ્રમુખનો ત્રિયોગ આરંભ કરવો પડે છે. તેમજ હરેક પ્રકારના હરીશવના શાકના આરંભ કરવા કોઈગાદિકના શાકમાં અપકાવ તથા અગ્નિ કાવ વગેરેનો વધારે આરંભ પ્રત્યક્ષ થવો જોઈએ. માટે હરીશવ (વનસ્પતિ કાવ)ને શાકમાં વધારે આરંભનો સંભવ કહે છે તેથી તેમાં પાપનો વધારે સંભવ કેટલાક માને છે તેનું કેમ?

ઉત્તર—તે તો પોતપોતાની માન્યતાનો પ્રમ છે. શાસ્ત્રના ન્યાય પ્રમાણે તો જીવ વિદ્યે જીવની દિશા થાય તેમાં વધારે પાપ અને કૃપ

જીવની હિંસા તેમાં થોડું પાપ. અને બીજી રીતે શાસ્ત્રથી એમ પણ જણાય છે કે-જેમાં જીવની શરીર વધારે હોય છે તેમાં રસ પણ વધારે હોય છે, અને રસવાળી ચીજ જીવને સ્વાદિષ્ટ વધારે લાગે છે, એવી ચીજ ઉપર જીવનું ગૃહીપણું થવા સાથે મુર્છાભાવથી લોગવવામાં આવે તો પાપને નિવડાવંધ થાય છે અને ગૃહીપણા સહિત અમુર્છાભાવે લોગવવામાં આવે તો પાપનો મંદ બંધ થાય છે. સુયગકાંક્ષા સૂત્રમાં પણ કહ્યું છે કે-કોઇ સાધુ આધ્યાત્મિક સંદોષ આહાર કરતો કર્મે કરી લેપાય છે એવો સંકેત અને શરૂ થાય છે કોઇએ કરવો નહિ તેમજ નિર્દોષ આહાર કરતો કર્મે નથી લેપાતો એવો પણ સંકેત ઇશ્વરને કરવો ઘટતો નથી. એવો અભિપ્રાય આપવાને ઇશ્વરને વહેવાર પહોંચતો નથી. તેનું કારણ કે-કોઇ સાધુ આહારાદ કારણે અર્થાત્ અનિચાર્ય કારણે કોઇ દ્રવ્ય હોય કાગ ભાવના સ્વરૂપને જાણનાર ગીતાર્થ કાર્યાકાર્પનો વિચાર કરીને કહી સંદોષઆહાર અગૃહીપણે અમુર્છિત ભાવે લોગવે તો તે કર્મે કરી લેપાય નહીં, અને શુદ્ધ નિર્દોષ આહાર લાવી ગૃહીપણે મુર્છાભાવે સાધુ આહાર કરે તો કર્મે કરી લેપાય છે એમ સૂત્ર કહતા જણાવે છે એ ન્યાયે ઇદ્રિયોને વશ પડેલાં પાંચે ઇદ્રિયોના વિષય મુખમાં આશક્ત એવા પ્રાણીઓને મુર્છાભાવે ગૃહીપણે વર્તતા વિશેષ પાપકર્મ લાગવાનો સંભવ છે. સંસારમાં રહેલા પ્રાણી પણ અમુર્છાભાવે અગૃહીપણે જરા લુબ્ધ તથા મુર્છાભાવે જોડે જોડે લાંબું તેવું લોગવે તેમાં આશક્ત રહે નહિ તો તે જીવ કર્મે કરી લેપાતા નથી.

પ્રશ્ન ૮૬—દેવસી, શણસી, પક્ષી, ચોખાસી ને સંવત્સરી, એ પાંચ પ્રતિક્રમણ કરવાનું શું કારણ ?

ઉત્તર—પ્રથમ તો એ કે-દિવસમાં અભણપણે કાંઈ પણ લાગેલું પાપ તે સંજના પ્રતિક્રમણમાં આલોચવાથી છૂટે છે. અને શત્રુમાં અભણપણે યા સ્વર્ન પ્રમુખમાં લાગેલું પાપ તે પ્રભાતના પ્રતિક્રમણમાં આલોચવાથી તે પાપથી મુક્ત થાય છે એ પ્રમાણે પાંચ પ્રતિક્રમણનું સમજવું.

વળી બીજી રીતે-સ્વંજનની ચોકડી ટાળવાને માટે એટલે સ્વંજનને દવાય ઉદય થયો હોય તે પાપ ટાળવાને માટે દિવસ તથા શત્રુનું પ્રતિક્રમણ.

પ્રત્યાખ્યાનની ચોકડી ટાળવાને માટે પક્ષીનું પ્રતિક્રમણ છે. અપ્રત્યાખ્યાનની ચોકડી ટાળવાને માટે ચોખાસી પ્રતિક્રમણ છે અને અનંતાનું પીની ચોકડી ટાળવાને માટે સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરવાનું છે. એટલે, સંજનની ચોકડી ટાળવાથી દેવગણ-કેવળપદ પ્રાપ્ત થાય છે-પ્રત્યાખ્યાનની ચોકડી.

સામાજીક નિર્ભયતા માટે - અપ્રત્યક્ષતાની ચોક્કસ ટાંચણ
 સમાજમાં નિર્ભયતા માટે. અને અનંતાનુભવીની ચોક્કસ ટાંચણ
 સમાજમાં નિર્ભયતા માટે, અને એ હૃદયોગવશી મિથ્યાતા પ્રાપ્ત થાય છે.

આનો પરમાર્થ એ છે કે—બાર મહિને સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરી
 પેર વિરોધને જામાવે નહિ તો એમ માનવું જો આ જીવને અનંતાનુભવીને
 જ્યદ ઉદય છે. તેથી સમક્રિયાનો નાશ થવા સાથે નરક ગતિના આડખાને
 જાંધ પડે છે.—એ પ્રમાણે ચાર મહિને ચોમાસી પ્રાતિક્રમણ કરી, પેર વિરોધને
 જામાવે નહિ તો આવક ધર્મનો નાશ થવા સાથે તિર્થંચ ગતિના આડખાને
 જાંધ પડે છે—તેમજ પશીએ પશીએ પ્રતિક્રમણ કરી પેર વિરોધને દાગે
 નહિ, જામાવે નહિ તો સાધુ ધર્મનો નાશ થવા સાથે મનુષ્ય ગતિના
 આડખાને જાંધ પડે છે, અને દિવસ તથા રાત્રિનું પ્રતિક્રમણ કરી પેર
 વિરોધને દાગે નહિ, જામાવે નહિ તો કેવળજ્ઞાન આટકે છે. માટે પાંચ
 પ્રતિક્રમણ કરવાથી આત્માને મક્કા લાભ થાય છે.

પ્રશ્ન ૮૭—સામાયિકના પાંચ અતિયાર છે તેમાં પ્રથમના ૩ નો અર્થ
 એ મુખ્ય છે. અમન્ય તેનો છે પણ સાથા પાંચમાનો અર્થ શું?

ઉત્તર-ગાંધી અનિયાર " સામાઈસ સર્પ અક્ષરજાએ " એકે
સામાઈસ મે કીધી કે નથી કીધી તે ઉપરેય કામ ન સમજો હોય (મી
નેમ ઉપરેય નહો ન હોય) ત્યા પાવમે અનિયાર " સામાઈસ અ
નિયાર કામ " એ તે ઉપરેય વિના સામાઈસ પુરં મયા વિના પાઈ
ઉપર, અથવા સામાઈસા મારજી કમ કરી મત, વમન, કપાનો મો
ઉપર નહ ન હોય. (એ પ્રમાણે કરીવાપુરીની દાખરીમાં અર્થ છે)

આમ ક્રી. આમ પણ અર્થ કરે છે કે-શ્રી મંજીને મામલિયા ન
કરે ન હોય. આમના જાણ, અને આમાલિયાને રાગ પુરા ન થો પો
એ પામ્યા અર્થે ન હોય. આમ "કે નક્કર-મ પ્રાપ્ત" પુત્રા કહે,
અર્થ કરે છે, પુત્ર કરે છે, કામ કરે છે, અર્થ કરે છે. પણ આમ અર્થ કરે છે
અર્થ કરે છે, અર્થ કરે છે, કામ કરે છે-આમાલિયા હોવાને માટે અર્થ કરે છે
કે અર્થ કરે છે. આમાલિયાને માટે અર્થ કરે છે, અર્થ કરે છે, અર્થ કરે છે
અર્થ કરે છે, અર્થ કરે છે.

[illegible]

ઉત્તર—વ્રતવાગાને તો અવરૂઢ લે ટંકના પ્રતિક્રમણ કરી અતિચાર દેખ દાખવાજ ભોળાં અને તે સિવાયનાને પણ પ્રતિક્રમણ કરવાની જરૂર છે. કાનુકુલ—તેને કોઈપણ પ્રકારના પચ્ચખાણ હોય તેમાં ભાગ્યપણે કે અભાગ્યપણે દેખ લાગેલો હોય તે દાખવો ભોળાં. વગી વ્રત વિના પ્રતિક્રમણ કરવા કરાવવાવાગાને કઠાપી સ્પર્શના ન હોય તોપણ તેને સદ્દલ્લા પ્રરૂપણા રૂપ ધર્મ સાચવી શકાય. માટે મન વિનાને પ્રતિક્રમણ કરી સદ્દલ્લા પ્રરૂપણા શુદ્ધ કરવાની જરૂર છે. અને જોને હંમેશાં પ્રતિક્રમણ કરવાની ટેવ હોય તેને કોઈ વખત વ્રત આદરવાની પણ ઇચ્છા થાય તે વખતે તેની સ્પર્શના પણ શુદ્ધ થાય છે. માટે સાવક ધર્મમાં ઉત્પન્ન થયેલાં સામાયિક અને પ્રતિક્રમણ તો અવરૂઢ કરવાજ ભોળાં.

પ્રશ્ન ૮૬—જેનું શરીરનગ નિર્જન થઈ ગયું હોય તેને આત્મ કરવાય શી રીત કરવું ?

ઉત્તર—તેના માટે અધ્યાત્મ પરીક્ષામાં પાને ૧૭૩ મે કહ્યું છે કે—
દેહસં જહ્ય દદ્દુ સહસિ. મનોપિદ્ધ વલેષ જહ અર્થ; તિસિમો વણાડમાલે, ફરેગ કિંનો જલં વિદર્. ॥ ૧૭૩ ॥

અર્થ:—જો રોગાદિકે કરી શરીર નિર્જન થઈ ગયું હોય તો મન બુદ્ધ્યાદિકના બળે કરીને યોગ ધારણ કરવો. જેમ પુરૂષને જ્યારે તૃણ લાગે ॥ ત્યારે તેની પાસે જો પાણી પીવાનું પાત્ર ન હોય તો હાથે કરી પાણી પીએ છે, પણ તરસ્યો રહેતો નથી, તેમ તથાવિધ કાળગ્રસ્ત ન હતાં પણ જોને મોક્ષની અસિદ્ધતા હોય તેણે મનોનગે કરી યોગ માર્ગને વિષે પ્રવૃત્તિ કરવી.

દશાધ્યુત્તરકંઠ સૂત્રમાં આવકની પડિમાના અધિકાર પડિમા અંગીકાર કરવાનો કાળ જગત્ત ૧, ૨, ૩, દિનનો દશેષ છે. તેનો હેતુ પણ એજ જણાય છે કે પોતાનું આયુષ્ય ન ઝડકે આયુષ્ય બાળીને હેવટની સ્થિતિએ પણ મન બુદ્ધ્યાદિકના બળે કરીને અગ્યાર પડિમા માહેલી ગમે તે પડિમા (પ્રતિજ્ઞા) ધરણ કરી એકાદ દિવસમાં પત્ર આત્મકદવાણ કરડું હોય તો તેમ બની શકે છે, એનું નામ પણ યોગ માર્ગને વિષે પ્રવૃત્તિ કરી કહેવાય એમ ઉપરના ન્યાયથી સાબીત થાય છે.

પ્રશ્ન ૮૭—જે પુરૂષ બાળનાં સમયનો શોચનાએ કરી બગ સંહિત મા ૦ જ સંહિત સમયમાં અવિદ્ય કાળ ઉપર ભરોસો રાખી આગમ કરીને બેસી રહે અને એમ કહે કે અગિયાર વૃંદપણમાં ધર્મ કર્યું એમ કેટલાકને બાલતા સંમતીએ છીએ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એ વિષે અધ્યાત્મ પરીણામાં શ્લોક ૧૭૪-૧૭૫ માં કહ્યું છે કે—
 ચલ કાલસો અણા એ, અલસા ચિંતિ જે અકયપુત્રા; તે પછિંતા વિ લડુસોંડે,
 સુહં અપાવંતા ॥૧૭૪॥ જહ જામ કોઈ પુરિસો, જ ધનન્દા જિ ધનો વિઝમ્મન;
 મોદાઈયદુળાએ, સો પુણ સોપદ અપ્માણં ॥૧૭૫॥

અર્થ—જે પુરુષ એવી ચોચના કરે કે, હમણા મારામાં ભગ નથી, માટે આગળ ધર્માચરણ કરીશ. અથવા હમણાં મારે અવસર નથી, મો આગળ જતાં ધર્માચરણ કરીશ. એમ જાણીને આગસ કરીને બેસી રહે તે અદૃત પુરુષ યકા આગળ ઘણી પ્રાર્થના કર્યાથી પણ પુરુષ વિના મુખને પામે નહિ, ત્યારે ઘણો ચોચ કરે છે. જેમ કોઈ નિર્ધન પુરુષ પ્રથમ આગસ કરીને ધન અર્જવાને ઉદ્દેશ ન કરે ને પછી ઠાઠી ઇચ્છા કરીને ધન રિદ દુઃખને પામે છે ત્યારે પોતાના આત્માને વિશે ઘણોજ ચોચ કરે છે. માટે પ્રાપ્ત થયેલો (અવસર અને) ધર્મ મૂકીને આગળ ધર્મની પ્રાર્થના કરીને તો ઠાઠી પ્રાર્થના કહેવાય. (એવા જીવો સમય-અવસર આવે ધર્માચરણ ન કરે વાપરો કરી-યા આગસ કરી બેસી રહે તે અંત સમયે યા પશ્ચો અતિ દુઃખ પામે છે. વૃદ્ધપણનો વાપરો તત્કાલ નહોતો તેમાં તો ઉપશોભો આવી નહે છે માટે તે વાપરો નહોતો છે.)

માટે ભગવંત મહાવીરે કહ્યું છે કે—જરા જાવ ન પાંદેદ, વાહી જાવ ન હુદા; જાગિરિયા ન દાવંતિ, તાવ ધર્મ સમાયે ॥ દશ. બ. ૮ મેં-ગા. ૩૧ મેં.

અર્થ—જ્યાં મુખી આ શરીરને જરાએ પીડા કરી નથી, જ્યાં મુખી શરીરમાં બાધિ વૃદ્ધિને પામી નથી, જ્યાં મુખી કોઈપણ ઇદિની કાંઈ કર્યું નથી ત્યાં મુખીમાં હે આત્મા જેટલું યાવ તેટલું ધર્મનું સેવન કર.

જાને પરમાર્થ એ છે કે—જરા, બાધી અને ઇદિઓની કાંઈ એ ધર્માચરણને બાધાન કરનાર છે. માટે તે પ્રાપ્ત થયાં પડેલાં આત્મ કલ્પજને માટે ધર્માચરણમાં થતી પડબદ થતી આગસ કરવી નહિ, પ્રમાણે કરવું જોઈ.

પ્રથમ ૬૧—કોઈ કહે કે—પાપની નિરા કરવાથી અચાંત મિત્રવિ દુષ્ટાં દેવથી થાય દલ છે, ત્યારે વિશેષ અનુદાન કરવાનું કારણ શું ?

ઉત્તર—આ વિષે અધ્યાત્મ પરીણામાં શ્લોક ૧૭૬ માં કહ્યું છે કે—
 એ દલ દાદતો નં જેવ, વિ સેવર પુત્રો શત; તત્ત્વ માર્ગાદિ નિરૂઠા, મર્દ
 કાંઈ નિરૂઠા. ॥૧૭૬॥

અર્થ:—જે પાપ કરી મિછામિ દુહકડં દઈને કરી પાપ કરે, તેની પાપનિંદા મિચ્યા છે. કેમકે જેવું બોલીએ તેવું પાણીએ નહિ તો તેજ મિચ્યાત્વ છે ઇતિ.

(આનો પરમાર્થ એ છે કે—પાપની નિંદા કરવાથી એટલે પોતે કદેદર પાપને આત્મ શાસ્ત્રીએ પ્રગટ કરી તેની નિંદા કરવાથી અથવા સ્વાની પુરુષેની શાસ્ત્રીએ બોખા દૃઢ્યથી આલોચના સાથે મિછામિ દુહકડં દેવાથી પાપનું નિવર્તન થાય છે. તે પાપનો કથરો દૃઢ્યથી દૂર થવા પડી વિશેષ ધર્માનુયાયી કરવાથી વિશેષ આત્માને ફળદાયક થાય છે. જેમ રોગી માલુમને પ્રથમ દેશ આપી ઠોકો સાફ કરી પરેશ સાથે દવા કરવાથી રોગનો નાશ થાય. તેમ બાલુપણે થયેલા પાપથી નિવર્તવાને તે પાપથી દૂર થવાને શુદ્ધ સમજ આલોચના કરી પ્રાર્થાક્ષિત લેવાથી તે પાપ દૂર થાય છે, અને અજ્ઞાનપણે અબાલુપણે થયેલા પાપને દૂર કરવાને માટે બગવતે મિછામિ દુહકડંની ફાટી બતાવી છે. ખરા અંતઃકરણથી માત્ર મિછામિ દુહકડં દેવાથી પાપનું દગવાપણું થવા સાથ આત્મ નિર્ભજ થાય છે.)

પ્રશ્ન ૬૨—“મિછામિ દુહકડં” એ શબ્દનો અર્થ શું ?

ઉત્તર—અધ્યાત્મ પરીક્ષામાં કશું છે કે—મિ કહેતાં કાયાથી તથા બાવથી મૂઠું થઈ, છા કહેતાં અસંયમરૂપ દોષનું આહારન કરીને, મિ કહેતાં આરિત્રની મર્યાદામાં રહ્યો થકો, હુ કહેતાં કુખરૂત કાર્યનો કરનાર જે આત્મા તેને હું નિકું છું, ક કહેતાં મેં જે પાપ કર્યાં છે તેનું, ટં કહેતાં ઉપસમ પાત્રીને ઉદ્ધવન કહું છું. જોવો અર્થ બોળીને મિછામિ દુહકડં દીધા પડી કરી પાપ ન કરવું તે પાપની સાચી નિંદા કહેવાય છે.

પ્રશ્ન ૬૩—આવકને પ્રતિકભણમાં સમણ સૂત્ર કહેવું કે નહિ ?

ઉત્તર—હાલમાં જે જે સાધુ તથા આવકના પ્રતિકભણની અનુક્રમણીકા ચાલે તે પ્રમાણે એકેનું સૂત્ર અધ્યે મળ્યે નહિ. અને અનુક્રમે સૂત્રા તે આવરૂપક યદીજ મળ્યે. હવે ત્યારે આવકને જીજ સૂત્ર બહુતાં બાધક નથી ત્યારે સમણ સૂત્ર બહુવાને બાધક દોષજ સ્થાનો ? અર્થાત્ પતિકભણમાં આવકને સમણ સૂત્ર કહેતાં બાધક નથી.

પ્રશ્ન ૬૪—ત્યારે કોણ કહે કે—સમણ સૂત્ર તો સાધુનુંજ છે તે આવકને કેમ કહેવાય ? આવકને કોણ કોણે સમણ કહ્યો નથી. તો સાધુના સ્વર આવકને શા ઉપયોગના ?

ઉત્તર—શ્રમણ સૂત્ર સાધુનું છે. તે વાત ખરી છે, પણ શ્રાવકને તે સૂત્ર પ્રાતિકમણમાં ભણવાની આવશ્યકતા હોય એમ પણ જણાય છે. કાણ કે દશાશ્વત્થકેષ સૂત્રમાં પડિમાધારી શ્રાવકને શ્રમણજૂથા કહ્યા છે. એટલે જેવો ધર્મ શ્રમણ નીર્ઘનો કહ્યો છે તેવોજ ધર્મ : પડિમાધારી શ્રાવકનો કહ્યો છે. ને તે સાધુની પેઠે અવશ્ય જ ટંકના પડિકમણ કરે છે તેમાં શ્રમણ સૂત્ર કહેવાનો સંભવ છે, કારણ કે—શ્રમણ સૂત્રના પાંચ પાઠ છે તેમાં પહેલા પાઠમાં રાત્રિને વિષે સ્વપ્ન લાઘ્ય હોય તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત ટાળવું તે શ્રાવકનું અવશ્ય કાર્ય છે માટે પેલો પાઠ શ્રાવકને અવશ્ય કહેવો જોઈએ. ૧ બીજા પાઠમાં જોયરી (ભિક્ષાચરી) ના દોષ લાગ્યા હોય તે આવોવવાનું છે તો પડિમાધારી શ્રાવક પણ જેતાગીસ દોષ રહિત સાધુની પેઠેજ ભિક્ષાચરી કરે છે. માટે તે પાઠનો શ્રાવકને અવશ્ય ખપ પડેજ ૨. ત્રીજા પાઠમાં સંજ્ઞાય તથા પડિવેખણ કરતા દોષ લાગ્યા હોય તે આવોવવાના છે, તેમાં પણ શ્રાવકને સંજ્ઞાય તથા પડિવેખણ હંમેશાં કરવાનો સંભવ છે. તેથી ત્રીજો પાઠ પણ પ્રતિકમણમાં કહેવાની જરૂર પડેજ ૩. ચોથા પાઠમાં એક જોલથી માંડી ૩૩ જોલની સમજણ કહી છે, તેમાં કેટલાએક સાધુને જળવાજેગ આદરવાજેગ ને છાંડવાજેગ છે. તેમજ શ્રાવકને પણ જાણવું આદરવાને, છાંડવાજેગ છે. અને વીજ અચાતના ટાળવી કહી છે. તે પણ સાધુને શ્રાવક બંનેને અચાતના ટાળવાની જરૂર છે. વળી જ્ઞાનનો અભિચાર પણ ચોથા પાઠમાં ટાળવા કહ્યા છે તો સાધુ અને શ્રાવકને બંનેને ચોથા આવશ્યકમાં શરૂઆતમાંજ સરખી રીતે ટાળવા કહ્યા છે. માટે ચોથો પાઠ તો શ્રાવકને અવશ્ય ભણવોજ જોઈએ, એટલે પ્રતિકમણમાં તે પાઠ અવશ્ય કહેવો જોઈએ ૪. પાંચમાં પાઠમાં ચોવીસ તિર્થ કરના પ્રજ્ઞા ધર્મનું મહાત્મ તથા ધર્મની યોગખાણ તથા સુનીનો ધર્મની અને સુનીની યોગખાણ બતાવી છે. તે સાધુની પેઠે શ્રાવકને પણ અવશ્ય ભણવુંજ જોઈએ ૫.

પ્રશ્ન ૯૫—ત્યારે કોઈ કહે કે—પડિમાધારી શ્રાવકને તો તે પ્રમાણે (સાધુની પેઠે શ્રમણ સૂત્ર સહિત) પ્રતિકમણ કરવું તે ઠીક : પણ પોષામાં શ્રમણ સૂત્ર કહેવાની શી જરૂર છે ?

ઉત્તર—પોષાની કરણી પણ તેવીજ છે. ફક્ત આહાર કરવો નથી બાઈની વર્તણૂક પડિમાધારીની પેઠેજ છે. પોષાવાળાને પણ વખતે ચરીરના પ્રયોગે ભિક્ષાચરી કરી પાણી પ્રમુખ લાવવું ટાળે છે. માટે પોષાવાળાને પણ શ્રમણ સૂત્ર કહેવાની આવશ્યકતા છે.

પ્રશ્ન ૬૬—ત્યારે કોણ કહે કે પંડિતો અંગીકાર કરી નથી, પોરો પણ કપો નથી ને મત પણ આપ્યા નથી માટે તેને નિત્ય પ્રતિક્રમણમાં અમલ સૂત્ર શા માટે કહેવું જોઈએ ?

ઉત્તર—પોરો, પંડિતો કે મત વિના અમલ સૂત્ર કહેવું નહિ તો પણ પંડિતમણું પણ ચાને માટે કરવું જોઈએ પંડિતમણું તો મતના અતિચાર જાણવાનું છે. મત નહિ તો અતિચાર શાના ? ને આવોરવું શું ? માટે દેવાનુમિત્ર ! આવકને સદ્દેશ પડપણાને ફરસના એ ત્રણે બોલની શુદ્ધતા કરવી, તથાપિ ફરસના જની ન શકે તો સદ્દેશ, પડપણા તો શુદ્ધ રાખવી તે આવકનો ધર્મ છે.

દાખલા તરીકે—હંમેશાં સંચારો કરવો પડતો નથી, પણ પંડિતમણામાં હંમેશાં સંચારનો પાઠ ભણવો પડે છે. તે સંચારની સદ્દેશ પડપણા શુદ્ધ કરવા માટે છે ને સંચારો તો ફરસે ત્યારે ફરસના શુદ્ધ કહેવાય.

દાખલા તરીકે—આવકને હંમેશાં કમ્યું મત કે પોરો કરવો પડતો નથી તથા સાધુને દાન દેવાનો પણ હંમેશાં વખત મળતો નથી, તોપણ પ્રતિક્રમણમાં તે મતની આવોચના કરવી પડે છે. વગી જેમ સાધુને બન્ને દંકનાં પ્રતિક્રમણમાં શત્રિ લોજનના રોપો આવોચવાની જરૂરીયાત હોવી ન જોઈએ એ તો માત્ર પ્રમાતનજ પ્રતિક્રમણમાં તે મતમાં લાગેલા રોપો તથા સ્વમોતરમાં શત્રિ લોજનનો રોષ લાગ્યો હોય તે આવોચવાની જરૂર પડે, તથાપિ બન્ને દંકનાં પ્રતિક્રમણમાં સાધુને છડું મત શત્રિ લોજનનું પરિપાટીએ કહેવું પડે છે. તેમજ આવકને પરિપાટીએ પંડિતમણામાં કહેલા મતપ્રતિક્રમણ તથા સંચારનો પાઠ તથા અમલ સૂત્ર વગેરે કહેવાને કોઈ ભાવનો. આપક નથી, કદાપિ કોઈ પ્રસંગોપાત કોઈ વખત અમલ સૂત્ર ન કહે તો પણ પંડિતમણાને વાંધો આવતો હોય એમ પણ બનવા સંભવ નથી. પણ પંડિતમાધારી કે પોતાવાગાને તો અવરજ અમલ સૂત્ર કહેવાની જરૂર છે.

પ્રશ્ન ૬૭—કોણ દેવતાની માનતા માને તેને સમકિત કહીએ કે નહિ ?

ઉત્તર—માનતા એ પ્રકારની આવે છે. એક લોકિક દેવની, બીજી લોકોત્તર દેવની, તેમાં લોકોત્તર દેવની માનતાના બે લોક છે. કોઈ સંસાર સુખની લાવસાએ દેવ શરૂ કે ધર્મની માનતા માને તેને સમકિતની મહીનતા થવા સંભવ છે, અને કોઈ સંસાર સુખથી મુક્ત થવા નિમિત્તે માનતા માને જેમકે અનાથી સુનિની પેરે દુઃખ આ દેવથી મુક્ત થાઉં તો સુનિપલું અંગીકાર કરું. અર્થાત્ સંસારનો ત્યાગ કરું, આ માનતા સમકિતને નિર્મળ

કરે છે. હવે લૌકિક દેવને માટે ભગવતીજી, ઉપાસક દશાંગ, સૂચક પ્રમુખ ઘણાં સૂત્રમાં કહ્યું છે કે-કોઈ દેવની સાહાય્ય થાવકને ઈચ્છવી નહીં. નિઃશય પ્રવચનથી કોઈ દેવ ચળાવવા આવે અને અનેક પ્રકારના ઉપસર્ગ, પરીસહ ઉત્પન્ન થયે પણ ચળે નહીં એમ કહ્યું છે. પણ માનતા કરવાથી સમકિતનો નાશ થાય એમ કહ્યું નથી, પણ સમકિતની મલીનતા થવા સંભવ છે. ઉપાસક દશાંગ વગેરે સૂત્રમાં આણંદાદિકના અધિકારે વ્રત આદરતાં છ છોડીને આગાર રાખ્યો છે તેમાં દેવતા, દેવી, ગોત્રજ, સુરધન પ્રમુખ દેવની કુલાચારે નમસ્કારાદિક માનતા પુત્રાદિક અર્થે કરતાં સમકિતને હાનિ કેટલાં સમજાતું નથી, પણ મલીનતા થવા સંભવ છે. તોજ પડિમા અંગીકાર કરનાર થાવક પ્રથમ સમકિતની શુદ્ધતા કરવા છ છોડીને આગાર ભેષ પાડે છે. એટલે મોક્ષ અર્થે, ધર્મ અર્થે, તરણતારણ અર્થે, જન્મ મરણના ફેશ મુકાવવા અર્થે કરે તો સમકિતની ખામી લાગે.

પ્રશ્ન ૬૮—દાવક સમકિતને માટે ઉપરના અભિપ્રાયનું શું સમજાવું?

ઉત્તર—તેમાં એટલું સમજવાનું છે કે-જ્યાં આગાર, કે કારણ વગેરે નારીઓ મૂકવામાં આવે તેટલી સમકિતમાં મલીનતા સમજવી. એ મલીનતા દાવક સમકિતવાળાને હોય નહિ એ વાત ચોક્કસ છે. તે એમ માને છે કે મુખ દુઃખ આદિ કોઈ દેવા સમર્થ નથી. દરેક જીવ પોતપોતાનાં પૂર્વજન્મ કર્મ પ્રમાણે મુખ દુઃખ ભોગવે છે. દેવતા અને દેવીઓ પણ પોતપોતાનાં પૂર્વજન્મ કર્મના સંચિત પ્રમાણે દુઃખ ભોગવે છે, તો તે કેને મુખી કે દુઃખી કરવા સમર્થ છે? મનુષ્યમાં અનેક જાતની જામણાઓ વાસ કરી રહેલ છે, અને તે જામણા દેવી દેવતાઓને નામે આખી દુનિયામાં ફેલાણી છે કે-તે એટલે મુખી કે જ્યાં જેને રહેવાનું સ્થાન કે આદર મળે નહિ ત્યાં પણ ઉડી જાય નાખી પોતાનું કરી માની બેઠી છે, એ પ્રતાપ બધા જામણાઓની પકડાયેલી વા વગમટેલી જામણાનોજ છે. તેઓ જેમ જેમ જામણામાં ઉતરતા થયા, અને પોતાની મતલબ સાધવા સેવકોને પણ ઉતારતા ગયા એજ ધર્મ અને સમકિતની ચિથિલતા-મલીનતાનું ચિન્હ છે. તે દાવક સમકિતને દેવજ નહિ.

પ્રશ્ન ૬૯—ગ્રામાલિક તથા પોરો પાસની વખતે હરિવારદી પરિવ્રમણ કે નહીં?

ઉત્તર—ભગવતીજી ચાલ ૧૨ મે, ઉદિયે ૧ લે, ચંબજીને તોજા આપે પંચમીજી પાંચ યાત્રામાં આવ્યા છે ત્યાં પાંચ યાત્રામાં પ્રવેશ કરી પ્રથમ પેલા પંચી હરિવારદી પરિવ્રમણ છે. ને પંચી ચંબજીને જોવાન્યા

છે. તે અપેક્ષાએ મત ઉચરતાં પહેલાં એક ઇરિયાવદ્દી ધર્મ સ્થાનમાં પ્રવેશ કરવાની એટલે યાત્રા જ્યારે ગામમાંથી ધર્મસ્થાનકે આવે ત્યારે ઇરિયાવદ્દી પડિછમવાનો તદાકાળે સ્વાજ હોતો એમ સૂત્રથી નિર્ણય થાય છે. ને જો મત ઉચરવું હોય તો બીજી ઇરિયાવદ્દી મત આદરવાની પડિછમી એમ સમજાય છે. હવે જેમ મત આદરતાં ઇરિયાવદ્દી પડિછમી તેમજ સામાયિકાદિ મત પાસતાં પણ ઇરિયાવદ્દી પડિછમવી તે ઠીક લાગે છે. કારણ કે સામાયિકમાં હાલવું ચાલવું પડે છે. વગી કયાની અપગતને લીધે ચલણ ગુણધી વખતે કોઈ જીવની વિદોષના થઈ હોય તે પાપનું નિવારણ કરવા ઇરિયાવદ્દી પડિછમવી તે ઠીક છે.

પ્રશ્ન ૧૦૦—ચોવીસથો એટલે શું ?

ઉત્તર—ચોવીસથો તેના બે ભેદ છે. એટલે તેની વિધિ બે પ્રકારની છે. પ્રતિક્રમણમાં બીજા આચરણમાં લોગસસ કહેવાથી, ચોવીસ જિન સ્તવન રૂપ ચોવીસથો થયો કહેવાય, અને બીજી રીતે ઇરિયાવદ્દી પડિછમવાની રીતે પણ ઇરિયાવદ્દીને બદલે ચાર લોગસસનો કાઉસગ કરવો આ બીજી વિધિના ચોવીસથો જ્યારે કરે ત્યારે થાય. ચાર લોગસસનો કાઉસગ કર્યા બાદ ત્રણ નમોત્યુલું કહેવા સુધીમાં ચોવીસથો કહેવાય છે.

પ્રશ્ન ૧૦૫—બારમું મત આવકે સાધુને આહારાદિક વોરાવવા સંબંધીનું છે. તે કદપ તો દિવસના ભાગનો છે. તો તેના અતિચાર આલોવવાને દિવસના પ્રતિક્રમણમાં તે મત કહેવાની જરૂર પડે. પણ શત્રિના પ્રતિક્રમણમાં બારમું મત કે તેના અતિચાર આલોવવાની શી જરૂર ?

ઉત્તર—આવક, પ્રતિક્રમણમાં શાંઈસી (શત્રિનું) પ્રતિક્રમણ કરતાં બારમું મત અને તેના અતિચાર આલોવે તે દક્ષ સદહણ પદ્મણ રૂપ છે. ફરસના તો દિવસે અશનાદિક પ્રતિલાભે-વોરાવે ત્યારેજ થઈ કહેવાય જેમકે પોરો અથવા સંચારો કર્યો નથી, પણ તેનો ખાડ પરિપાટીયે અને તેના અતિચાર હંમેશાં બેય ટંકના પ્રતિક્રમણમાં આલોવવારૂપ કહેવામાં આવે છે તે સદહણ પદ્મણ રૂપ છે ને ફરસના રૂપ તો જ્યારે ફરસે ત્યારે થયે તેમ બારમા મતનું સમજવું છે.

પ્રશ્ન ૧૦૨—અદાર બાર વનસ્પતિનું માન કેવી રીતે કહેવામાં આવે છે ?

ઉત્તર—પાંડવનું ઉત્તર અશિત્ર પ્રકરણ ત્રીજું પૃષ્ઠ ૧૭૩ મે-અદાર બાર વનસ્પતિનું માન નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે. (૨૦૨૧૭૪૦૦૦ વીથ કોડ.)

એકવીસ લાખ ચુમેતેર હજાર એટલા મણનો એક ભાર) એવા ૪ આ
ભાર ફળતી, ચાર ભાર નહીં ફળતી, ચાર ભાર કાંટાવાળી અને ૭ ભાર
ચેલી મળી અઢાર ભાર વનસ્પતિ ઠહી છે.

પ્રશ્ન ૧૦૩—પોષધનો અર્થ શું ?

ઉત્તર—શાદ્ધવિધિ અંથમાં પૃષ્ઠ ૪૨૩ મે કહ્યું છે કે પોષ એટલે
અર્ધની પુષ્ટીને, ધ એટલે ધારણ કરે તે પોષધ કહેવાય છે.

એટલે ધર્મની પુષ્ટી કરવાનાં જે જે સાધનો હોય તે વડે કરીને
આત્માને પોષવો તેનું નામ પોષધ કહેવાય છે.

પ્રશ્ન ૧૦૪—ઉપવાસનો અર્થ શું ?

ઉત્તર—ઉપ નામ ઉપરાંતું થાતું, શાથી ? પાપથી; વાસ નામ
આત્મામાં આત્મિક ગુણનો વાસ કરવો. આનું નામ ઉપવાસ કહેવાય છે.

કહ્યું છે કે—ઉપાવર્તેસ્તુ પાપેભ્યો, વાસસ ચૈવ ગુણૈઃ સદ્ઃ; ઉપવાસ મ
વિજેદ, સર્વ મોગ વિવાર્જિત. ॥૧૪॥

અર્થ—ઉપ—એટલે વાપને વિષે અવર્તવું—પાપથી અગચું થાતું.
પાપથી નિવર્તવું, અને વાસ એટલે આત્માનાં જે ગુણો તેનો આત્મામાં
વાસ કરવો, આનું નામ ઉપવાસ. તે ઉપવાસ વિજ્ઞાન સહિત અને સર્વ
સ્રોગથી વર્જિત હોય એવો ઉપવાસ તે શુદ્ધ અને ખરો ઉપવાસ કહેવાય છે.

પ્રશ્ન ૧૦૫—બંને ટંકનાં પ્રતિક્રમણ તથા પચ્ચખાણ કરવાનો કાળ
કય વખતે મળાય ?

ઉત્તર—સત્તાર તથા સાંજના બન્ને વખતના સંધ્યા સમયમાં પ્રતિ
ક્રમણનો કાળ લેવો અને તેને અંતે પચ્ચખાણ કરવાનો કાળ મળાય. હવે
બંને વખતની સંધ્યાની સમજણ નીચે પ્રમાણે છે.

શાદ્ધવિધિ અંથમાં પૃષ્ઠ ૧૧૬મે—કહ્યું છે કે—સંપૂર્ણ નરણો નિસ્તેજ
સયે છતેજ સૂર્યોજિતનો અર્થો ઉદય થાય ત્યાં સુધી પ્રભાત સંધ્યાને
સમય કહેવાય છે. સૂર્યોજિતના અર્થો અસ્તથી માંડી જે ત્રણ નરણો
અકઃશમાં ન દેખાય, ત્યાં સુધી સાયં સંધ્યાનો સમય ગણવો.

આ બંને સંધ્યા પ્રતિક્રમણના કાળની છે, છતાં પ્રસંગોપાત વધારે
એટલો કાળ લેવામાં આવે તો પણ છટ્ટો આવરણક તો પચ્ચખાણ કરવાના
કાળેજ રહેશે એટલે. અર્થાત્ પચ્ચખાણ તો પચ્ચખાણ કરવાના કાળેજ થાય.

પ્રશ્ન ૧૦૬—રાત્રિમાં ખરાબ સ્વપ્ન લાખું હોય તો તેનું નિવારણ શી રીતે કરવું ?

ઉત્તર—નિદ્રા લઈ ઉઠ્યાંજ પ્રથમ નવકાર મંત્ર ગણવો. પછી ધર્મ ભગરિકા કરવી, એટલે પાછલી રાત્રે વિચાર કરવો. તે આ રીતે હું કોણ અને મારી ભૂતિ કઈ ? કુળ કયું ? દેવ કોણ ? ગુરુ કયા ? ધર્મ કયો ? વગેરે આત્માના શુભો અને ધર્મ સંબંધીની ચિંતારણા કરવી.

ધર્મ ભગરિકા કરી રહ્યા પછી પ્રતિક્રમણ કરી રાગદ્વિમય કુસ્વપ્ન દ્વેષાદિમય દુઃસ્વપ્ન તથા માઠા કાળનું સૂચક સ્વપ્ન એ ત્રણેમાં પહેલાના પરિહારને અર્થે એકસો આઠ શ્વાસોવ્દ્વાસનો કાઉસગ્ગ કરવો, અને બાકીના પરિહારને અર્થે સો શ્વાસોવ્દ્વાસનો કાઉસગ્ગ કરવો. વ્યવહાર બાબતમાં કહ્યું છે કે—(સ્વપ્નમાં) મૈથુન (શ્રી સંયોગ) પોતે કયું હોય તો સત્તાવીસ શ્લોકનો (એકસો આઠ શ્વાસોવ્દ્વાસનો) કાઉસગ્ગ કરવો. તથા ચાર લોભસ્સનો તથા દશ વૈકાલિક સૂત્રના ચોથા અધ્યયનમાં કહેલાં પંચમહાભૂત ચિંતવનાં, અથવા સ્વાધ્યાયરૂપ ગમે તે પંચીશ શ્લોક ગણવા.

કોઈ વખતે મોહનીય કર્મના ઉદયથી સીસેવારૂપ કુસ્વપ્ન આવે તો તેજ વખતે ઉડી ઇશિયાવટ્ટી પૂર્વક પ્રતિક્રમણ કરી એકસો આઠ શ્વાસોવ્દ્વાસનો કાઉસગ્ગ કરવો.

જે પુરૂષ સવારમાં ઉડીને જિન ભગવાનનું ધ્યાન અથવા સ્તુતિ કરે, ક્રિયા પાંચ નવકાર ગણે તેનું દુઃસ્વપ્ન ફોગટ થાય. (એમ શાસ્ત્રવિધિ મંથ-માં કહ્યું છે)

દાણાં સૂત્રના ૬ જે કાણે ૩ પ્રકારનાં પ્રતિક્રમણ કયાં છે તેમાં સ્વપ્ન આવવાવાગાને માટે આઉલ આઉલાઈકનું પ્રતિક્રમણ કહ્યું છે. એટલે સ્વપ્નમાંથી જાગેલા પુરૂષે ઉડીને તરનજ સમજૂ સૂત્રના પહેલા પાઠની આવો-ચના સહિત ઇશિયાવટ્ટી પઠિક્રમવી અને સીયાદિ વિષયો સ્વપ્ન આખું હોય તો વૃષા પાકય પ્રમાણે ઉપર કયા પ્રમાણે ઇશિયાવટ્ટી પઠિક્રમી ચાર લોભસ્સ-નો કાઉસગ્ગ કરવો. જામ કરવાથી ખરાબ અને દુષ્ટ સ્વપ્નનું કુળ ભેગી રાગતું નથી.

પ્રશ્ન ૧૦૭—શિષ્ય—આપે શ્રાદ્ધવિધિ અંથનો દાખલો આપ્યો તે શ્રાદ્ધવિધિનો અર્થ શું ?

ઉત્તર—આં નામ આવક ધં નામ ધર્મ એટલે આવક ધર્મ તેની વિધિ તે શ્રાદ્ધવિધિ.

પ્રશ્ન ૧૦૮—આવકનો અર્થ શું ?

ઉત્તર— આ નામ શ્રદ્ધા વ નામ વિવેક કે નામ ક્રિયા-કરણી આ તથે શુભ સહિત હોય તેને આવક કહેવામાં આવે છે. અથવા આવક એટલે સા નામ સાચું અને વક નામ વાક્ય એટલે સત્ય વાક્ય બોલવાવાગાને આવક કહેશે.

હતિ શ્રી પરમપૂજ્ય શ્રી ગોપાલજી સ્વામી, તત્ શિષ્ય મુનિ શ્રી મોહનલાલજી કૃત શ્રી “ પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા ” ભાગ ચોથો સમાપ્ત :

પરમ પૂજ્યશ્રી ગોપાલજી સ્વામી તત્ત્વ ગિણ્ય
મુનિશ્રી મોહનલાલજી કૃત,

૧૭૭૭૪૬૧૬

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા
ભાગ ૫ મો.

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનભાણા.

~~~~~

લાગ પ મો.

પ્રશ્ન ૧—ધર્મ ઉપદેશ બ્યાખ્યાન સાંભળવા મળેલા કોઈને
સાંભળનારાઓ જથ્થા જોડે પ્રવૃત્તિના-જોડે સ્વભાવના હોય કે નહીં
જોડાનો ભેદ જથ્થા જોડે સરખી રીતે ગ્રહણ કરી શકે ખરા કે ?

ઉત્તર—“વીતરાજ નોંધ” અથવા નિષ્પક્ષપાત સચોટ રીતે ઉપરોક્તો આરક્ષા અને સહીના તથા છાપખાનાં મારફત સંબંધગ્રાંથ પ્રકાશિત થાય તે સુધી સર્વ છાપાં દુનિયાનો જાદરો મોટો ભાગ હજી અજાણ છે અને એમની “વીતરાજ નોંધ” ના સંબંધમાં જેવાજેવી કેમ ચાલી શકે, એ એક સ્વભાવિક પ્રશ્ન છે. તેમજ એ પ્રશ્ન કાંઈ સર્વ સાચી રીતે ઉત્તર અથવા નહિનો, પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થયા પહેલાંજ તેઓથીજે “જી વીટર” નાં તેનો જુગામો ફરી સમજાય છે.

પ્રશ્ન ૨—તિથિ-નંદીનું સ્વપ્નમાં માતા માટે શો ખુશામતો છે ?
તે શો શો સ્વપ્નમાં ?

૩૧૭—૩૩-૩૪, સાબળો એ સૂરમાં એક માથા છે, જેમાં ૧૧
 ૩૫૭૫ એકા અગ્રાણા છે. આ માથા એક સૂર્યને છે કે, વિવિધ સૂર્યના
 ક્રાંતિમાં એકલાં કુલ ૩૩ અનુમાર મળેલી શુદ્ધિના પ્રતાપે એકજ સૂર્ય
 બન્યા, બન્યા કાળમાં બુદ્ધિ છે અને સમજ છે. સ્વામિ નકાલમાં પડેલુ વાગ્યા
 વિદુઃ જાનુક પીઠમાં પડવાથી મહા મુલવાન મિત્રીનું રૂપ ધારણ કરે છે
 અને તેજ વગાડવું વિદુઃ કાલમાં પડી કાલમય થઈ જાય છે, એ
 જ. ૩૪ અનીતમ, પડી પ્રજ્વલ પામે છે. તેમજ વળી તેજ વગાડના દૈવ
 ૧૭૭૬ (વિદુઃ) વગાડવામાં પડી મિત્રી નહિ તો મિત્રીની નકલ પડે છે

[illegible][illegible]

— 200 —

સીલપન ૧, કુંમર ૨, ચારખી ૩, પટિનુલ ૪, હંસ ૫, મહિત ૬, મિસેય ૭, મસળ ૮, જાએ ૯, વિલ્યાદી ૧૦, ગાદા ૧૧, ગગો ૧૨, એરિ ૧૩, બેદેરી ૧૪. ॥૧૧॥

અર્થ:—એકેક શોતા કેવા હોય છે કે-૧. સીલપનનુ પત્થર ઉપર બારેમાં બારે ગણાતો “પુષ્કર સંવર્તક” એવ મુશળધારા સાત અહોરાત્રિ પડે તોપણ પત્થર પડ્યો નહિ, એ દશાંતે કેટલાક શોતાઓને ઉત્તમોત્તમ શુરનો બોધ મળવા છતાં તેઓ બીલકુલ જુગતા નથી. (જ્યારે કાળી અને કરાગ બૂમિ સમાન કેટલાક જીવો યોગ વરસાદરૂપ ઉપદેશને પણ શીઝી શકે છે.)

૨. કુંમરનુ-કેાઇ કુંબ અથવા ઘટા તલેથી કાણે, કેાઇ પડખેથી કાણે, કેાઇ કંઠા રહિત અને કેાઇ સંપૂર્ણ હોય છે. તલેથી કાણે ઘટા જ્યાં મુખી આટો હાય શાખીએ અગર જમીન સાથે જાતબર ચોંટીવે શાખીએ ત્યાં મુખી તેમાં પાણી રહી શકે છે, અને આધાર દર વનં તરતજ પાણી વહી જાય છે. તેમજ કેટલાક શોતામાં, ઉપરેયક પાસે હેય ત્યાં મુખી અસર રહે છે, પણ ઉપરેયક જુદા પડવા કે તેની સાથેજ આશુજં જાય છે. પડખે કાણા ઘડામાં ચોડુંક પાણી રહે છે અને કંઠા રહિત ઘડામાં તેથી વધારે પાણી રહી શકે છે. પરંતુ પૂરેપૂરું જળ તો અખંડ ઘડામાંજ રહી શકે છે. તેમજ વગી તે જળ અપાજ પણ કાણું નથી, છવકાણું પણ નથી.

એવીજ રીતે કેટલાક શોતા પૂર્ણ ઉપરેયક શકે છે; સંપૂર્ણ કાળી અંદરનાં સર્વ પુણ્યકો જેમ જગથી ચિત્તળ અને છે તેમ તેવા શોતાનુ તરમાં રંગે રંગે ઉપરેયક લાગી જાય છે, અને તેઓ છવકાણું જતા નથી, કલ કરતા નથી; પરંતુ બીજાની તૃષા મટાડે છે, નિર્મળ કરે છે અને આપે છે.

વગી પણ ઘડાના ઘણા પ્રકાર છે. કેાઇ ઘટા અંદરથી મુશસિદ્ધ બીદાર) દબ્યથી લપિલો અથવા બનેલો હોય તો તેની અંદરનું જળ ગંધીદાર બનશે; અને બે અંદરથી દુર્ગંધી પદાર્થથી લપિલો કે હશે તો જળ પણ તેવુંજ થવાનું વગી કાણે કુંબ હશે તો કૃત્રી પડ્યો અર્થાત્ ગગીને કૃત્રી જશે અને પરિપક્વ હશે તેજ લશે. એજ પ્રમાણે શોતાના સ્વભાવ સંબંધમાં સંમંજસું.

૩. ચારણીવત્ :—ચારણીમાં પાણી નાખીએ તો તેમાંનાં સંખ્યાબંધ છિદ્રો વાટે તે નીકળી જાય છે. તેમજ મોહ, મત્સર, પ્રમાદ, આદિ છિદ્રોવાળા શ્રોતાઓનાં હૃદયમાં રહેલો સર્વ ઉપદેશ એ છિદ્રો વાટે તત્કાલ વહી જાય છે.

૪. સુગૃહીના મળાવત્ :—વિચીક્ષણ પ્રકારના ઘર અથવા માળા વાંધવા માટે પ્રખ્યાત થયેલી સુગૃહી અથવા સુધરીના માળામાં ઘી વગેરે ગાળી શકાય છે; અર્થાત્ ચોખ્ખું ઘી તેમાંથી વહી જાય છે; અને તૃણ દ્વાદ, કીટો, કચરો આદિ ચીજોને પકડી રાખે છે. તેવીજ રીતે જોરા પશુ શ્રોતાઓ છે કે જેઓ ઉદ્દેશનો ઉત્તમ ભાગ વહી જતા દે છે અને તેનો કચરોજ અહલુ કરે છે.

૫. હંસવત્ :—સુગૃહીના માળાથી ઉઠતું કામ હંસ કરે છે. પાણીથી મિશ્ર કરેલા દૂધમાંથી દૂધનેજ તે જુદું પાડી પીએ છે. તેમજ હિતમ શ્રોતાઓ ઉપદેશકના શબ્દોમાં રહેલું તત્ત્વ ખેંચવા સાથેજ પોતાનું કર્તવ્ય છે, એમ માને છે.

૬. મહિષીવત્ :—મહિષી એટલે લોંસ જ્યારે પાણી પીવા તત્કાલમાં જાય છે ત્યારે તો પહેલાં મસ્તક, શીંગડાં અને પગવડે પાણી ડાળી નાખે છે, પછી ગળમૂલ કરે છે. ત્યારપછી તેજ જળ પીએ છે. જે તે નિર્મળ પાણી પી શકે નહિ અને બીજાના પીવાના પાણીને પગ નિર્મળ રહેવા દે નહિ. એવીજ રીતે કેટલાક જીવો ખરા ઉપદેશને ડાળી નાખે છે અને તે ડાળેલું પોતે અહલુ કરે છે અને બીજાને પણ તેમજ કરવા કહે છે. ઘડીએ મસ્તાની લેસીએ સુત્રોના શુદ્ધ જ્ઞાને અંધારૂં પી શોગડાંની વચા એકાગ્રતાના ચરણવડે ડાળી કાઢવમિશ્ર કરી નાખ્યું છે. એવું પાણી પીનારા ભોગાજનો પણ મસ્તાની લેસીની પિંડે શુદ્ધ ઉદ્દેશને પકડી મારી પશ્ચતાનેર્પિત થીયો.

૭. બારીવત્ :—લેસી ઉલ્લા સ્વભાવની બકરી કિનારે ડાળી ડાળી નિર્મળ જળ પીએ છે. તેમજ તે બીજાને પીવાના પાણીને ડાળી પણ નાખતી નથી. મસ્તાની લેસી તોફાનને સીધે ધણા જનોનું લાસ ખેંચે અને આ નિરપરાધી, ગરીબરી, સીધે રસ્તે જનરો બકરીઓ કાંડ પામ્યું ન કરતી દેવાથી જનસમાજની દૃષ્ટિ ખેંચી શકે નહિ એમ કાંઈ આશંકા એવું નથી. સજ્જનો તો શુભ જ્ઞાને પીવાનો ખર્ચ કરનારી બકરીઓની એટલી બધી પ્રશંસા કરે છે કે “અક્ષત ગરી કે લોંસ” એવી એક કહાણી અહીં પડી છે. ઉપરના ન્યાય પ્રમાણે કેટલાક શ્રોતાઓ યાત્રી બકરીની પેઠે

નિર્મળ જળરૂપ એકટલે-એક ચિત્તે (લેંસા ડોળ કર્યા વિના) ઉપર
ધર્મને સાંભળી દૃઢ્યમાં મહત્વ કરી લે છે.

૮. મસકવત્—મસગ્ગ અથવા મસો-જુવો જેના શરીર ઉપર
જેસે છે તેને ચોંટે છે તેનું રૂપીર પીએ છે, તેમ કેટલાક યોગીઓ ઉપદેશ
નેજ હલકા પાડે છે, પશ્ચે છે અને મુકયાન પહોંચાડે છે, અથવા મસક
એટલે પાણી ભરવાની ચામડાની મસક તેમાં પવન અથવા પાણી ભરવાથી
દમરાડ થાય છે. પણ ઉપી પડવાથી તેના પડખાં બે પી જાય છે. તેમજ
કેટલાક યોગીઓ જ્ઞાનથી કુલી જાય છે, પણ જરા ખસા ખાવાથી ખાલી
ખમ થઈ જાય છે.

૯. જળોવત્—જળો જેના શરીરપર ચોંટે છે તેનું મુઠકાલ લોહી
પી જાય છે અને તેથી લોહીનો વિકાર દૂર થાય છે, તેમજ કેટલાક યોગીઓ
પ્રથમ તો ઉપદેશકને શંકાઓ પૂછીને ઘણી તકલીફ આવે છે ખરા, પરંતુ
આખરે જ્ઞાનનો સદુપયોગ કરી તકલીફને સફળ કરે છે.

૧૦. જિહ્વાડીવત્—જિહ્વાડીનો સ્વભાવ છે કે, ચીંકા ઉપર હુમલું
ભાગ દોષ તે તે ભાજનને લોચ ઉપર નાંખી દૂધ ડોળીને પડી તે ચોંટે
છે, અર્થાત્ તે પૂરે દૂધ પી ચકલી નહી, પણ અંચાજ માત્ર તેના ભાજનમાં
આવે છે. તેમ કેટલાક યોગીઓ ઉપદેશક પાસેથી સીધી રીતે પૂરે જ્ઞાન
મેળવે નહિ, કારણ કે પૂછવા જવાથી પોતાનું માન જોડું થાય, પણ ખીમને
અપાતા ઉપદેશમાંથી કિંચિત્ મહત્વ કરે અને એવા મુંઠવણીયા જ્ઞાનથી
જ્ઞાની બને.

૧૧. સેલોવત્—સેલો અથવા નેળીયો પ્રથમ માત્રાને ધાવી પડી
વેગળો જઈ રમી રમી દુધ પચાવે અને ફરીથી ધાવે અને પચાવે, એ
પ્રમાણે રૂચતું રૂચતું દુધ પીએ અને મુઠ થાય તે એટલે મુખી કે જગરા
સર્પનું પણ માન ગાળે. તેમજ કેટલાક મનુષ્યો શકેલ મુજબ ચોંટે ચોંટે
ઉપદેશ અવલું કરીને તે ઉપર મનન અને નિદિધ્યાસનની કસરા લે અને
પણી આગળ ઉપદેશ અવલું કરે એમ વિશેષ ને વિશેષ જ્ઞાન પહે પામે
જવડા જાય અને ઉવટે જ્ઞાનમાં એટલા મજબૂત થાય કે મિથ્યાત્વ
જોનું માન મુકાવે.

૧૨. ગોવત્—એક જાનએ કોઈ પ્રાણીનું કુટુંબને એ જાય દોષ
આપી. પરંતુ તે પ્રાણી આગળ ને બેદરદાર હોવાથી તે જાયની સાદ
તેણે અગર તેના કુટુંબે સખી નહિ. કુટુંબનો દરેક માણસ એજ

સમજતો કે, દૂધ નીકળ્યો તો આખું ઘર પીશે તો મારે તેને ચારો નીચા વચેરેનો શ્રમ થા માટે ઉઠાવવો જોઈએ ? એમ કહ્યુંએ પોતાના માથે જોય નાખ્યું નહિ. છેટે એ ગાય પ્રાણ રક્ષિત થઈ. અત્રે રાજ એ વીર્યકર આહાર તથા આચાર્ય; ગાય તે સાધુ તથા સાત્રો, અને પ્રાણજી તે અચંદળના ભવ્ય પ્રાણીઓ તેમના હિતાર્થે જ્ઞાનરૂપી દુધ આપનારી ગાય તે સાધુઓ અને સૂત્રો મળવા છતાં, તેમની વૈયાવચ્ચ-વિનય ભક્તિ જરૂર ન થવાથી જ્ઞાનની આવક પણ કમી થઈ જાય છે.

૧૩. લેરીવત્—લેરીવાળો મધુમ પોતાના માલીકના હુકમ મુજબ નદેરે વગાડે છે. અર્થાત્ માલીકનો હુકમ લેરીદ્વારા જગતને જાહેર કરે છે. એમ કેટલાક ઓતાઓ ઉપદેશકનો જોધ અવલું કરીને પછી તેજ પ્રશ્નને સીધાને જોધે છે.

૧૪. આહીરવત્—ભરવાડ ગાયની સેવા ભક્તિ કરે છે, નવસરે છે, અવસરે છે, અને બદલામાં તેને ગાય દૂધ આપે છે, કે જે વડે તે દુધપ્રેમી થાય છે. તેવીજ રીતે કેટલાક ઓતાઓ જ્ઞાન આપનારા ત્યાગી તથા સંસારી ઉપદેશકો તેમજ પુસ્તકો સૂત્રોના વિનય કરે છે, તેનું રક્ષણ કરે છે, એવું જ્ઞાની ઉપદેશકને આહારાદિ આપે તથા વિનય ભક્તિ કરે, સંસારી ઉપદેશકને માન પાન તથા જોઈતી મદદ આપે; અને જે પુસ્તકથી પોતાને જ્ઞાન મળે તે પુસ્તકનો બહોળો પ્રચાર કરે. આ પ્રમાણે પોતે ઉપદેશકને વિનય કરે અને બદલામાં તેમની પાસેથી જ્ઞાન મેળવી આત્મિક પ્રવૃત્તિ પામે.

એ ૧૪ પદ્ધતિના ઓતામાં ૫ મો હંસવત્, ૭ મો જકરીવત્, ૬ મો જ્યોત્સવત્, ૧૧ મો સેલોવત્, ૧૩ મો લેરીવત્, ૧૪ મો આહીરવત્. એ ૬ ઓતાઓ ઉપદેશ અવલું કરે. અને જ્ઞાન મેળવવાને લાયક છે.

૨ જો કુંભવત્ કહ્યો તેમાં પૂર્ણ ઘડા જેવા ઓતા ઉપદેશને લાયક બન્યા અને કુટેલા ઘડા જેવા નાલાયક બન્યા.

માલીના ૭ ઓતાઓ ઉપદેશ અવલું કરવા અથવા જ્ઞાન મેળવવાને લાયક નથી. એ ૧૪ પ્રકરના ઓતાનું સ્વરૂપ કહ્યું.

પ્રશ્ન ૪—ઓતામાં કેટલા ગુણો અને કેવા કેવા પ્રકારના ગુણો હોવા જોઈએ ?

ઉત્તર—ઓતાઓમાં ૧૪ પ્રકારના ગુણો અવર. જેવા જોઈએ. તે ૧ સદ્ગતિ, ૨ મીઠામોલો, ૩ મર્વ રહિત, ૪ સાંતગતપર રૂથી રૂપ, ૫ સંયત્તા રહિત એકાગ્ર ચિત્તે સાંતળે અને ધારે, ૬ જેનું સાત્ત્વ

તેવું પ્રગટ અક્ષરે કહે, ૭ પ્રસનો ભણુ, ૮ ઘણું શાસ્ત્ર સાંભળેલાંનો રહસ્ય ભણે, ૯ ધર્મ કાર્યે આગમુ ન હોય, ૧૦ ધર્મ સાંભળ્યાં નિદ્રા ન આવે, ૧૧ બુદ્ધિવંત હોય, ૧૨ દાતારૂપ ગુણ હોય, ૧૩ જેની પાસેથી ધર્મકથા સાંભળે તેના પાછળથી ઘણા ગુણ બોલે, ૧૪ કોઈની નિદ્રા ન કરે, તથા કોઈની સાથે તાણુએય વાદવિવાદ ન કરે. એ ૧૪ ગુણ ઉપદેશ સાંભળનારા શ્રોતાઓમાં હોવા ભેડ્યે.

પ્રશ્ન ૫—૧૪તા કેવા ગુણવાળા અને કેટલા પ્રકારના હોવા ભેડ્યે ?

ઉત્તર—વજ્રા ૧૪ પ્રકારના એટલે ૧૪ ગુણવાળા હોવા ભેડ્યે તે સાંભળો—

૧ પ્રશ્ન વ્યાકરણોપજ્ઞ, ૧૬ બોલનો ભણુ પરિત હોય, ૨ શાસ્ત્રાર્થ વિચારી ભણે, ૩ વાણીમાં મિહાશ હોય, ૪ પ્રસ્તાવ અવસર યોગ્યે, ૫ સ્તય બોલે, ૬ સાંભળનારના સંદેહનો ઉદ્ધરે, ૭ બુદ્ધ્યાશ્રયેતા ગીનાર્થ ઉપયોગી હોય, ૮ અર્થને વિસ્તારી તથા સંવરી ભણે તેવો હોય, ૯ વ્યાકરણ રહિત છતાં કંઈની ભાષામાં પણ અપખંડ ન બોલે, ૧૦ વાણીએ કરી સમાજનેને રંજન કરે—રીઝ પમાડે, ૧૧ પ્રશ્નાર્થ આદર, ૧૨ અહંકાર રહિત, ૧૩ ધર્મવંત, ૧૪ સંતોષી.

એ ૧૪ બોલનો ધણી વજ્રતા ભણુવે.

પ્રશ્ન ૬—સૂત્રોપજ્ઞ ઉપદેશ કરવાવાળામાં કેવા ગુણ હોવા ભેડ્યે ?

ઉત્તર—સૂયગયંત્ર શ્રુતસ્કંધ ૧ લે, અધ્યયન ૧૪ મે, માધ્ય ૧૮ મી થી ૨૭ મી મુખીમાં કર્તુ છે કે—૪૨ બોલવાળો સૂત્રના જ્ઞાનનો ઉપદેશ કરી શકે. તે બોલ નીચે પ્રમાણે ભણુવા.

૧. ગુરુકૃતવાગ્ની, ગુરુ પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલા જ્ઞાનનો રહસ્યોપદેશ કરવા માટે અન્ય જનોને ધર્મ પ્રકાશે.

૨. તત્ત્વના ભણુ તે ઈર્ષ્યા અંતના કરનાર થાય.

૩. ધર્મના પ્રકાશક તે પોતાને તથા પારકાને સંસારના પાર-ગામી થાય.

૪. સમ્યક્ગોષ્થી પુરૂષ પૂર્વાપર કોઈને વિરોધ ન પડે તેમ દુઃખ, સેત્ર, દાળ, ભાવ, ભણીને પોતાના તથા પરના આત્માને સમાધિ પ્રાપ્ત થય બંનેના આત્માને દિત થાય તેવી રીતે સત્ત્વ ધર્મનો પ્રકાશ કરે ૧.

૫. સૂત્રાર્થને ઊપરે નહિ, હાકે નહિ, પડના થ સને કુલે નહિ.

૧૮. આકુળઆકુળ રહિત તથા કષાય રહિત ધર્મકથા કહે ૪.

૧૯. સાધુ સૂત્ર અર્થને રિપે નિઃશંકિત છનો સંકા શણે ને રણે મને ગરં થાય.

૨૦. ને રીતે હું જાણું છું તે રીતે બીજા કંઈ જાણુનો નથી જોમ ન કહે.

૨૧. ઉપદેશમાં જોશનવાદ ટાળે, સ્વાદ્વાદ વચન જોતે.

૨૨. સિદ્ધાંતનો સર્વ પ્રયત્ન પ્રયત્ન અર્થ વેંચીને બ્યાખ્યા કરે.

૨૩. ધર્મકથા જવસરે ને જાણા જોતે. (સત્ય જાણા અને જવહાર જાણા જો જો જાણા જોતે.)

૨૪. દાખ અને રાકે પૂછ્યો થકો પ્રજ્ઞાવંત સાધુ જન્મેને સમજાવે ધર્મ કહે. ૫.

૨૫. ધર્મકથાના સાંભળનારા જધા સરખી બુદ્ધિવાળા હોતા નથી. કોઈ સમજી શકે, કોઈ ન પચી સમજી શકે, તેવા જ્ઞાતાઓને મધુર જાણા કરી સમ્યક્ સમજાવે-સત્ય માર્ગ દેખાડે.

૨૬. કોઈ જાકુસમજી અથવા કોઈ સૂત્રાર્થને સમજી ન શકે ને આકુળ જવજી પૂછે તો તેની જાણને જવહેલે નહિ તથા તેને તિરસ્કારે નહિ તથા તેની જાણને નિંદે નહિ. સમ્યક્ પ્રકારે સમજાવે.

૨૭. ચોટા સૂત્રાર્થ ચોટા કાળ મુખી કહે પણ બ્યાખ્યાન તર્કે કરી ધજો કાળ મુખી આવજીવ કરી વિસ્તારે નહિ. ૬.

૨૮. અત્યંત વિષમ અર્થ હોય તો તે સમ્યક્ પ્રકારે વિસ્તારીને જાણે. જેમ કોઈ મુદ્દા મુખે સમજે તેમ પ્રતિપૂર્ણ જાણાવે કરી જાણે,

૨૯. ગુરૂની સમીપે સાંભળીને, સમ્યક્ પ્રકારે અર્થ દેખીને, ભણી રીતે અર્થને વિચારીને, આજ્ઞા વિશુદ્ધ વચન પ્રયોજે,

૩૦. ઉત્સર્ગ અને અપવાદ માર્ગને દર્શાવનારી જોવી શુદ્ધ વાણી કહેતો થકો ઉપદેશક સાધુ પાપનો વિચેક કરે. જોટલે પોતાના તથા કોતાન્ય પાપનો પરિહાર જોટલે ત્યાગ થાય તેવો ઉપદેશ કરે. ૭.

૩૧. શ્રી તીર્થંકરાદિકે જેમ વચન કહ્યાં છે, તેમજ ભણી રીતે શીખે, તેમજ પાળે, તેમજ મુખથી જાણે જોટલે પ્રકારે.

૩૨. ઉપદેશની મર્યાદા ઉદ્ધવે નહિ, જોટલે સાચા વચન જાણે નહિ.

૩૩. સમ્યગ્દષ્ટિવંતે તે પોતાનું સમ્યગ્દર્શન લુપ્તાય નહિ તેથી રીતે પ્રરૂપણા કરે.

૩૪. શ્રી તીર્થંકર ભાષિત સમાધિમાર્ગ બોલી જાણે તે પુરૂષ ઉપદેશ દેવાને લાયક હોય. ૮.

૩૫. આગમ્યાર્થ કહેતો થકો લુપ્ત નહિ એટલે અપશબ્દ બોલી સૂત્રાર્થ દુઃખયે નહિ.

૩૬. પ્રચ્છન્ન ભાષી ન થાય એટલે સૂત્રાર્થ ગોપયે નહિ; સૂત્રનો ભણો અર્થે પ્રકાશે.

૩૭. છકાયનો રક્ષપાત્ર એવો સાધુ સૂત્ર અર્થે અન્યથા ન કરે.

૩૮. ગુરૂની ભક્તિ આલોચીને બોલે; પણ ગુરૂની અભક્તિ થાય તેમ ન બોલે.

૩૯. જે રીતે ગુરૂ સમીપે દુતને સાંભળ્યું હોય તે રીતેજ અર્થ બોલે. ૯.

૪૦. ઉપધ્યાનથી (તપશ્ચર્યા કરી) શુભજ્ઞાન ગુરૂગમ્યથી મેળવેલું હોય તે અવસર દેખી શુદ્ધ સૂત્રાર્થનો પ્રકાશ કરી શકે.

૪૧. જેવો ધર્મ સમ્યક્ જાણે તેવો અંગીકાર કરે અને શ્રી વીતરાગની આરા મળે તેમ ધર્મ બાળે પણ વીતરાગની આરા વિરૂદ્ધ ન બોલે.

૪૨. આદેશ વચન એટલે સમસ્ત લોકને આદ્ય-માન્ય વચન બોલે.

ઉપર કહેલા ૪૨ બોલને વિષે કુશળ નિપુણ તથા વ્યક્ત સ્પષ્ટ તે અભિમાસ્યો ન કરે તે સાધુ શ્રી વીતરાગ પ્રણીત સૂધો સમાધિ ધર્મમાર્ગે ભાષવાને યોગ્ય થાય એમ કહ્યું છે. ૧૦.

એ ૧૦ ગાથાએ કરી ઉપદેશ દેવા યોગ્ય સાધુ જણાવ્યા

પ્રશ્ન ૭—શુદ્ધ ઉપદેશ કોણુ દઈ શકે ?

ઉત્તર—સૂયમતઃશ્ચ શ્રુતસ્કંધ ૧ લે, અધ્યયન ૧૧ મે, ગાથા ૨૪ મી એ કહ્યું છે કે—

ભાષ ગુણે સવાર્દતે, ઇત્તસોપ જળાસવે;

તે વચ્ચ મુદ્ધ મજસાતિ, વટિયુજ મળાહિમં ॥૨૪॥

અર્થ—ભાષ-આત્મા જેનો ગુણ છે તે આત્મ ગુણ કહીએ, તથા દવા-સુદૃઢ એટલે સર્વ કાળ પાંચે દિવસોનો દમનાર, અંધાર કાન્યાર, અર્ધનું પાંચ દિવસેને ગોપવન્ધર, ઇત્ત-જેને સંસારના ઓગળે છે

એટલે સંસાર-વધવાનાં કારણો જાંધ પાડ્યાં છે, અળા-અનાશ્વ એટલે પ્રાણતિપાતાદિક આશ્રવ રહિત, કેપમ્મ-એવો જે હોય તે શુદ્ધ ધર્મ એટલે શુદ્ધોધર્મ કહે, અર્થાત્ ઉપરોક્ત શુભવાળો જે પુરૂષ હોય તે શુદ્ધ ધર્મની પ્રરૂપણા કરી શકે. શુદ્ધ ઉપદેશ હઈ શકે. તે કેવો ધર્મ પ્રકાશે ? તો કે, પઠિપુજ્જ-પ્રતિપૂર્ણ સર્વવિરતિરૂપ તથા અળા-અણઆલિસં એટલે જેમાં કોઇપણ પ્રકારનો દોષ નથી એવો નિરૂપમ ધર્મ એટલે અન્ય દર્શ-નીઓના કોઇપણ શાસ્ત્રમાં એવો ધર્મ કહ્યો નથી એવો ઉપમારહિત ધર્મ, તેનો પ્રકાશ ઉપર કહેવા શુભવાળો કરી શકે, અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગરૂપ શુદ્ધ ઉપદેશ હઈ શકે.

પ્રશ્ન ૮—ઘોતાઓને સૂત્ર સાંભળવાથી શો લાભ મળે ?

ઉત્તર—દશવૈકલિક સૂત્ર અધ્યયન ૪ થે—ગાથા ૧૧ મીએ કહ્યું છે કે—

સોષા જાણદ કલ્લાણં, સોષા જાણદ વાવગં;

ઉમયં પિ જાણદ સોષા, અં સેયં સં સમાયરે. ॥૧૧॥

અર્થ - સાંભળવાથી કદ્યાણ અને પાપ એ બન્ને બંધવામાં આવે છે. તે ઘોતાઓ બન્નેને એટલે કદ્યાણ શબ્દે ધર્મ અને પુણ્ય, તથા પાપ એ બન્નેને બંધીને તેમાં આત્માને જે યેથ ભાસે તે સમાચરે-ખાદરે. અર્થાત્ આત્માને યેથકારી પાપ કદી હે'ય' નહિ. આત્માને યેથકર્તા તો કદ્યાણકારી ધર્મ અથવા પુણ્યજ આ ભર અને ચરણવ સદાય કાગ હોય છે, માટે આત્માથી ઘોતાઓ તો કદ્યાણના રસ્તાનોજ સ્વીકાર કરે.

તેજ સ્વરૂપ જીવાવવાને માટે ભગવતીજી ચતક બીએ, ઉદ્દેશે પાંચમે કહ્યું ॥ કે-તથારૂપના અમણ માહણની પર્યુપાસના-સેવા અર્ચન કરતાં થકાં શું ફળ ઉપાસે ? એ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં ભગવંતે અવલોકિક ૧૦ બોલ્યો પ્રાપ્તિ કહી છે.

પ્રશ્ન ૯—શિષ્ય-તે કયા ૧૦ બોલની પ્રાપ્તિ કરી છે તે જણાવો ?

ઉત્તર—હાજી, સંસારો, સંસારો નાજે ય વિનાજે, વચ્ચણે ય સંસારે; અજ પદપતવેવેવ, વોદાણે અક્કિરિયા સિદ્ધિ. ॥૧૧॥

અર્થ—તથારૂપના અમણ માહણની સેવા પર્યુપાસના દરવાજી સંવણુદા-સિદ્ધાંત અવણુદા ૧. અવણુ દિ ફળે ? નાણુદા સ.ભગવતી ૭૫ અજવાદિક નવે પદાર્થનું એટલે ધર્મ, અધર્મ, પુણ્ય, પાપ વગેરેનું જ્ઞાન થાય. ૨. અને જ્ઞાનથી વિજ્ઞાન થાય-એટલે આ કર્તવ્ય મારે કેટલું

યોગ્ય છે, આ કરવા યોગ્ય નથી, એવું વિશેષે જ્ઞાન થાય. ૩. અને વિજ્ઞાનથી
પ્રત્યક્ષાણુ થાય—એટલે જેને કૃત્યાકૃત્યનું વિજ્ઞાન થયું તે અકૃત્યનો ત્યાગ કરે,
પ્રત્યક્ષાણુ કરે, ૪. પ્રત્યક્ષાણુ કર્યા તેને સંવંધ થયો, ૫. અને સંવંધથી
અણુઆશ્રય થાય છે એટલે આવતા પાપનો પ્રવાહ બંધ પડે છે, ૬. અણુ
અશ્રયથી તપ થાય છે. ઇચ્છા નિરુદ્ધોત્તરો. ૭. તપથી નિશ્ચે કર્મનો નાશ
થાય છે, ૮. કર્મનો નાશ થવાથી અક્રિયાપણું થાય છે, ૯. અને અક્રિયા-
પણું થયું એટલે સિદ્ધ ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે, અર્થાત્ મોક્ષદેશ મળે છે, ૧૦.

એ પ્રમાણે શ્રોતાઓએ શુદ્ધ ભાવે શ્રમણ માહલુની સેવા પર્યુપાસના
કરવાથી સિદ્ધાંત શ્રવણ અને સિદ્ધાંત સાંભળવાથી જાવત મોક્ષદેશ
અસિ કહી છે.

પ્રશ્ન ૧૦—શ્રમણોપાસક કેટલાં પ્રકારના અને કેવા શુભવાગા હોય
તે સૂત્રના આધારથી જણાવયો ?

ઉત્તર—સાંભળો. ઠાણાંગ ઠાણે ૪ થે—ઉદ્દેશે ૩ ને—ચાર ચારના જે
ચોકે આઠ પ્રકારના શ્રમણોપાસક એટલે શ્રમણ નામ આધુના ઉપાસક
નામ ઉપાસના એટલે સેવા ભક્તિના કરનારા એવા આવક કદા છે.

પ્રશ્ન ૧૧—આઠ પ્રકારના આવક અને તેમના શુભ સૂત્રના
જણાવયો ?

ઉત્તર—હાથ, સાંભળો, ઉપર કહેલા ઠાણાંગ સૂત્રનો પાઠ—જ
રિ સમણોવાસવા ૫૦ તં ૦ અમ્માપિદ્ સમાણે ૧. માર્દ સમાણે ૨. મિદ્ધ સમાણે ૩.
અવચિ સમાણે ૪.

અર્થ—૪—ચાર પ્રકારના આવક પડેલા તે કહે છે—

(૧) એકેક આવક કેવા છે ? તો કે જ-માતા પિતા સમાન-તેમ
આત્માપિતા ભાગકર્તૃ રક્ષણ કરે, સાર સંભાળ કરે, તેમ એક એક આવક
સાધુના દોષપણ ઉપકાર વિના એકાંત વાતસલ્યતાને કરજીકાર એટલે રક્ષણને
કરજીકાર હોય.

(૨) મા-ભાઈ સરખો—તે એક એક આવક બાંધારની પેરે એકેકે
બાંધવ જેમ સંસાર વ્યવહારના કાર્ય પ્રમુખે અદ્ય પ્રેમ ધરાવે; કાચિત્
કંઈ એક દંડનુ વચન બોલે પણ કાર્ય ઉપજાયે અત્યંત વાતસાચારી હોય;
તેમ આવક સાધુ પ્રત્યે ધર્મવ્યવહારમાં ભિન્નતાને લઈને કંઈ અદ્ય પ્રેમ

ધરાવે પણ આપણે આખે સદાવત્તા થઈ રહ્યું કરે. હૃદયપ્રેમથી ધર્મબુદ્ધિએ વાતસમકારી રોવા.

(૩) મિ-મિત્ર સમાન મિત્રના અનેક ભેદ છે. લાગીયા, ગાળીયા ને લાગીયા એ ત્રણ તો નિવેશના ચોક્કસ છે, અને ઘેઘા સંસ્કૃતિયા તે આપણે આખે ઉપકારના અભાવે પણ રહ્યું કરવા ઉત્તે રહે, સદાવત્તા કરે. શતિક રેડના છવને કેળવેના છવે સદાવત્તા કરી તેમ એક એક આવક સાધુ પ્રત્યે પ્રથમના ત્રણ મિત્રવત્ત મીઠું મીઠું જોતી જોટો પ્રેમ ધરાવે. અવસર આખે વિમુખ થઈ ઉત્તે રહે-ઉત્તે થઈ દુઃસાવવાને પ્રયત્ન કરે, અને સંસ્કૃતિયા સમાન તે સધુ થકી ઉપકાર વચનાદિકના અભાવે કદી પ્રેમ દગી નથી; પણ સધુને અપવાદ આખે-સકલ આખે ન્યાયો-અંગો રહે નહિ. સદાવકારી થઈ સમાધિ ઉપભવે.

(૪) ગણતિસમાને-સોડીસમાન-જેમ ચોક્કસ પેતાની કહેવાતી ચોક્કસ જોન પ્રત્યે દર્શાને વશ દાઈ દુર્ગુણ જોલે, સરપા નરપા જોલે, ખેટાં આજો નાખે, તેને દુઃખી કરવાના ઉપાયો મેળવે, ધગીની પાસે સાચી જોટી વાતો કરી તેનું માન બંધ કરે. તેમ એક એક આવક સાધુ પ્રત્યે ચોક્કસ સમાન વરતીને સાધુના અવશુભ જોયં, સાધુ પ્રત્યે દ્રવ્યદ્રષ્ટિએ જોયે, દ્રવ્યિમાં ઈર્ષ્યા રાખે, દિદ્ગ ગંધેયે, અપવાદ જોલે, નિંદાવચન જોલે, આજા ચાંદા જોલે, જોટી આજો નાખે, સાચી જોટી વાતો બનાવી જેમ સાધુનું માન બંધ થાય તેવી રીતે વર્તે, ઉપકાર દાઈ ન કરે તે આવક ચોક્કસ સરખો જાણવેલ એ પ્રથમ ચોક્કસ જાણવેલ.

હવે બીજે ચોક્કસ કહે છે. વજારિ સમજોવાસગા ૧૦ સંઠ અઢાગમમાળે ૧ પઢાગસમાને ૨. લાણુસમાને ૩. સ્વરકંટયસમાને ૪. ૥

વગી આર પ્રકારના અમલોપાસક આવક પ્રરૂપા તે કહે છે :—

(૫) ૧. એકેક આવક કેવા હોય કે અઢાગસમાને તે અરિસા સરખેદ જેમ અરિસામાં હેટા દુઃસાસાર જેવા કેળાટીએ તેવા કેળાય. તેમ સાધુ દુઃસર્ગ અપવાદ ભાવ જેવા પ્રરૂપે તેવા તહેત્ત કરીને પરિવર્તે. સાધુનાં વચન સર્વ નિઃશંકપણે સ્વીકારે-અંગીકાર કરે.

(૬) ૨. એકેક આવક કેવા છે કે પદ્મનસમાળે-પતાકા સમાન જે દિયાનો વાયરો હોય તેથી અપુટી ચાલે, વિચિત્ર વાયરે વિચિત્ર ચાલે જેમ પદ્મ પતાકા વાયરાથી અપુટી-પુઠં દઈને ચાલે, આદી. અવળી ડાઘાય; તેમ સાધુજોની વિચિત્ર કેશનારૂપ વાયરે કરીને શ્રોતા આવકોના.

- એકેકનાં મન ડોલાયમાન થાય, 'પણ' સાર અંસારનો વિચાર કરે નહિ.
- ઉપદેશમાંથી સાર અહે નહિ. પોતે અવળો છતો સાધુમાંથી તથા ઉપદેશ
- માંથી હોય કાઢે, પછી અપુઠો આડો ચાલે, આડું આડું જોડે
- વેંવેંકંગાચ્છદ વાકોવાકો ચાલે વિગુણપણે તતે એવા આવક પતાકા સમાન કયા.

(૭) ૩. સાણુસમાળે તે ખીલા સમાન—એકેક આવક કેવા હોય કે, ખીલા સમાન એટલે ખીંટા સમાન. સાધુ સાથે પોતાનું ગીતાર્થપૂર્ણ વ્યભાવવાને વચને વચને કઠાઅહ કરે. હું કહું છું તે ખરું. મારો ખિતે નાખ્યો ખસે નહિ. અર્થાત્ સાધુને ખટ પાડવા પોતાના વચનની પક્ષ કરે. એવા આવકોને ખીલા સમાન કયા છે ; તે દેશનાને અયોગ્ય હોય.

(૮) ૪. સ્વરકંઠયસમાળે તે ખર નામ આકસ કાંટાસમાન, એટલે એમ શૂળાદિક પગમાં પેત્રી ખટકે અથવા જંબુવના વૃક્ષે લુગડું વગમું તે કાટયા વિના ફૂટે નહિ. વિછોડણુદાર હાથે પણ વિધાય. અથવા એકેક કટિય શરીરમાં પેઠો ખટકે અને નિકળ્યા પછી પણ ખટકે, એકેક કાંટો શરીરને વિષે પેઠો થકો શરીરને સેડવી સેડવીને નીકળે તેમ એકેક આવક નિકેવળ પોતાનો કઠાઅહ ન છાંડે, અને ગુરને (સાધુને) કહ્ય વચનરૂપ કાંટે કરી વિધે. ગુર સાધુ સુવચને કરી અથવા ઉપદેશકોરાએ કરી સફોધ આપી સમજાવે તોપણ ગુણમાંથી ખરસમાન ભાષા કાઢી વિદ્યોગના કરે, અથવા એવા વાકય કાઢે કે, સાધુને કાનમાં દુદ્ધપણાણુ જેવું આ આકસ કાંટાસમાન ખટકે એવા આવકને ભગવંતે ખર કાંટાસમાન કયા છે.

એ બે થોકે અમણોપાસક આવકના આડ બોલ કહ્યા તેમાં પડેલો બોલ અત્યંત પ્રશંસનીય, માતા પિતાની પેઠે રક્ષણ કરનાર, અને ખીજે અંધવસમાન તે પણ સારો પ્રશંસનીય બાંધવની પેઠે રક્ષણ કરે. ત્રીજો મિત્રવત્ તેમાં ત્રણ પ્રકારના મિત્ર સરખા તજવા યોગ્ય. સંરક્ષણીય મિત્ર સરખો આવક સારો પ્રશંસનીય અને ચોથો શોકયસમાન આવક તાન નિવેધમાં નિવેધ છે. એ ચાર પ્રકારના આવક તો વસવા આશ્રી કયા. અને ચાર બોલ ઉપદેશ આશ્રી એટલે શ્રોતા આવક ચાર પ્રકારના કયા તેમાં અરિસાયમાન આવક એક પ્રશંસનીય બાકીના ત્રણ પ્રકારના આવક અપ્રશંસનીય.

આમાં એજ ધટા લેવાનો છે કે આવકો પણ કેવી કેવી પ્રતીતિ દેવ છે તેવડ સાધુએ બાવવા બેઠાએ.

પ્રશ્ન ૧૨—અહિંયાં સૂત્રપાઠે જન્મે ચોકે અમલોપાસક કદા તેા સૂત્રમાં અમલોપાસકના ગુણે અને તેમનું સ્વરૂપ તેા અઠાંગિક આશ્રુત વાંચનામાં આવે છે, છતાં આ દાણાંગણમાં કદા પ્રમાણેના અપ્રશંસનીય તદ્દાકાળે સંભવે ખરા ?

ઉત્તર.—એ તો પંચમહાગના વાંકા ને જડ આશ્રી કદા છે અત્યાદે દેહલાક આચક જેણું નામ ધરાવે છે ખરા, પણ જ્યાં જોઇએ ત્યાં કુકર્પી, કલેશી, ઈર્ષાખોર, ઉદ્વેગવેશી, ખટપટી, સાધુ સાધ્વીના રેવ, મોટા સુમનના બાંધરાવાળા ભગમ્યાનીઓ, ધર્મના રેવો, માયાવી, વિદ્યાસધારી, કૃત્તીઓ, પ્રપંચીઓ, જેવા અમલુ તેવા ઉપાસકો આ કાળમાં વિરાધકપણે ઉત્પત્ત થયેલા એવા જીવો, સાધુના ચોકવસમાન, પત્તાધાવત, ખીલાવત, ખર કાંટા જેવા ભગવંતે ઉત્પત્ત થવાના બળેલા, પ્રકાશેલા છે તેજ પ્રમાણે આપણું નજરે જોઇએ છીએ. માટે શાસ્ત્રમાં રહેલા આવકના ૨૧ ગુણ માહેના ગુણુવાળા એ આવક નથી.

પ્રશ્ન ૧૩—આવકના ૨૧ ગુણ કદા તેનું રહસ્ય જણાવ્યો ?

ઉત્તર.—હાજી, સાબળો, આવકના ૨૧ ગુણની યોગ્ય—સરસ્વતિ ચારણ નમાણું શીઘ્ર, આવકના ગુણ ગઈ એકવીસ. પહેલે જોડે તત્ત્વન ધરે, બીજે જોડે દયા આદરે ૧, આનંદકારી પરસન ચિત્ત ૪, આગમ વચન વિચારી નિત ૪, ઠાંકે વગી રસાય દોષ ૫, પર ઉપકારી સદ્ગુણ સંતોષ ૭, (૨) સૌમ્ય નજર સમદ્રષ્ટે જીવે ૮, અવગુણ દાઢી ગુણુજ લીબ ૯, જોડે મધુર વચને ઈષ્ટ ૧૦, દીર્ઘ વિચારી દોષ મરીદ ૧૧, ૩ જોડે નિરુપ ભક્તી રેરે સદા ૧૨, નિર્ભજ જુદિ વસાવે રિદા ૧૩, દીપો ગુણ ન વિભાદે જોડ ૧૪, ધર્મ દયા લક્ષ્મીનો તેડ ૧૫, ૪ નાંદિ દીન નહિ મુખ અદેહાર ૧૬, નવિ લોપે કુળ આચાર ૧૭, વડે જીન દર્શન સંજન ૧૮, ૫ જોડે કૃત્યપરે સમકિર્તિ ૧૯, પાપકર્મનો મારગ તરે ૨૦. જિનની આજ્ઞા મનમાં ભજે ૨૧, એ એકવીસે જોડ પ્રમાણ, ધન્ય ધન્ય આવક તેડ ગુણુજ. ૬ એ ૨૧ ગુણ આવકના કદા.

પ્રશ્ન ૧૪—આ તમે મહાવીરના આવકની વાત કરી. આ કાળના આવકના ગુણ કેવા દોષ ? તે તો જરૂરો ?

ઉત્તર.—આ કાળના આવકના ગુણ પણ અવગુણ દોષ જોડે, પણ તે તો કાંઈ કદાજો એવા દોષ આવના નથી, પણ જ્યાં જોરામાં આવે છે ત્યાં ઉકટાજ ગુણુવાળા જોરામાં આવે છે. આત્માર્થી હજુકર્પી ૮૫ દોષ

પા-પાસંચિત-પાસંચિત દશમું પ્રાપ્તિત રેતાં-હિમ દેશીને માંહે લેનાં ના ભગવંતની આજ્ઞા અતિક્રમે નહિ-એમ કરતાં આજ્ઞા ઉત્તરે નહિ. (એ વટેશનો અધિકાર છે) હું તે કહે છે. ૫૦ કુલ તે વડા આચાર્યના ચિન્હ એક નામે જોગખાના સંપ્રદાયમાં તેની સાથે વસતાં થતાં ૫૦-ને-૦-તેકજ કુળમાં ભેદ પાડે-હંટા પાડે-મોડામાંકે કલક ઉભારવે કરી ભેદ પાડવા ભણી અ. મ-સાવધાન થાય ૧. ગ-મયુ તે બે આચાર્યનો સંપાદો ભેગો છે તેમાં વસતાં થતાં ગ-તેજ મળુમાં મે-સેદ પાડવા ભણી અ. મ-કોકે-સાવધાન થાય. ૨.

આનો પરમાર્થ એ છે કે—કંઠાડમાં રહી અંદરેઅંદર છુપી રીતે એક બીજને પ્રીયાટી અંદરેઅંદર કહેવા જગાવે, એક બીજના ભેદ પાડે, હંટા પાડે, એક બીજનાં મન જુદાં કરે, પડે ભણે ગણવા ન્યારે રહે. અંદરખાને એક બીજને કલકારે, ચડાવે, કાચકામાં ભણે ગણવા ખુશામત સહિત, માયા સહિત અલિક વચન બોલી પોતે નિર્દોષ રહે અને મુશકની પેઠે કુંડી કુંડીને કરકવાની પેઠે જે વાતમાં રહ્યો હોય તેની અંદર છુપી રીતે ભેદ પાડે, તેવાઓને માટે પાસંચિત-પ્રાપ્તિતના બે બોલ કહ્યા.

ત્રીજે બોલે હિંસ વેદિ એટલે હિંસાનો ડેખનાર. હિંસાનો ગવેષજુ-હાર સાધ્યારિકને મારવાની ગવેષણા કરે, શત દિવસ હજીવાની ભુદિએ મહંત મુશ્કની હિંસાનો અર્થો મહિન પરિણામે ચિંતવણા કરે. ૩.

ચોથે બોલે છિદ્ર વેદિ એટલે આગરોને હેલવા નિંદવાની ભુદિએ છિદ્ર ભેરે. જો કાંઈ છિદ્ર ભેરામાં આવે તો રમતું મજ અને ગજનો મેરૂં કરે, સાચી બોલી વાતો કરી ફળેવના ફાળકે ચડાવે. ૪.

પાંચમે બોલે અમિલ્લ ૨ વલિણાય ગુરુને બોટા પાડવાને ખટ પાડવાની ભુદિએ આટા અવળા પ્રશ્ન વારંવાર પૂછે. ૫ એ પ્રકારે કરીને સાધુ, દશમ પ્રાપ્તિત-પ્રાપ્તિતનો સેવજુહાર થાય. તેને મુદ્દ કરવા ગુરુ તેને પાસંચિત કરે તો તે આજ્ઞાને અતિક્રમે નહિ એમ ભગવંતે કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૧૭—પાસંચિત દોરના સેવજાવાગને શો દંડ અ.વે અને તે મુદ્દ કેવી રીતે થાય ?

ઉત્તર—શ્રી ઠાણંગલમાં ૧૦ થે ઠાણે ૧૦ પ્રકરનાં પ્રાપ્તિત કથાં છે તેમાં આ પાસંચિત નામનું પ્રાપ્તિત ૧૦ મું કથું છે. આ છેવટનું મોટું પ્રાપ્તિત કથું છે. આ દોષના સેવજાવાગને શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે

યાં વૃદ્ધ વાક્યો પ્રમાણે યા સાંભળવા પ્રમાણે સાધુનાં વેશે મેઢે કુદરતી અને માયે કુટકો બંધાવી જ્યન્ય ૧, ૨, ૩, દિવસ રાખી ઉત્કૃષ્ટ ભવ્ય રાખી ફરી દીક્ષા આપે, અને પોને પણ એમ કહે કે મને પારંચિત્ત ને ભિક્ષા આપયો. પારંચિત્ત આપ્યાને શું કહીનું માયાબંધન બંધાવે આમ કરવાથી પારંચિત્ત દોષવાળો શુદ્ધ થાય છે.

પ્રશ્ન ૧૮—આગ દોષવાળાને એટલે પારંચિત્ત દોષવાળાને ઉપર કહ્યું પ્રમાણે શુદ્ધ કરવાની ક્રિયા કેમ કેણ કેઠણે જોવામાં આવતી નથી? દાણગંજીમાં કહેલા પાંચ પ્રકારના પારંચિત્ત દોષના સેવવાવાળા સાધુ આશ્ચર્ય તો બહુધાએ જોવામાં આવે છે. છતાં તેને શુદ્ધ કરવાની ક્રિયા શાસ્ત્રના ન્યાય પ્રમાણે જોવામાં આવતી નથી તેનું શું કારણ?

ઉત્તર—તેનું કારણ તો માત્ર પદ્માપદ્મનું જ હોય એમ જણાવ કે પારંચિત્ત દોષના સેવવાવાળા પ્રાચે બંગલાન પશ્ચિમે લઈને નિડર અને બજવાન બને છે, તેથી ઉદ્ધતાઈમાં આવી નિઃશંકપણે જેમ આવે તેમ જઈ. અધેશ્રધાવાળી ફનિયા, આશાકુબ્ધ ફનિયા, રાગદેશ અને આસતાસની ખટપટમાં હસાયેલી ફનિયાની સત્તાતણે તાગેદારની માફક પોતાનો મનઃકાંક્ષાવાને હા બાઈ હા, ના જણવાવાળા ખુશામતીઆઓ ગમે તેવી રીતે વને; પરંતુ રાગી અવગુણના ગણે, એ ન્યાયે પોતાનું ઢાંકણું, પરંતુ ઉપાર્જક અમનાને માન અને અભુજમનાપર દેવ, પારંચિત્ત દોષના સેવવાવાળા, મર્યાદા ખુણે પેચી ઉઠી ખટપટો ઉઠાવી નિંદાખોર અને છિદ્રગળેલીઓને પદ્મમાં રાખી, સંપ્રદાયમા મારી કાટયો પાટી, અધિકારી, ઉપકારી અને રક્ષક દરવાજાના દિનચિત્તને સવગો બદલો આપવાને બદલે, ઉત્કટો ગાલો આપવાના પ્રયત્ન કરી, ચારે તીર્થમાં લેઈ પાડવાવાળા મનમાની મિત્રો નિરંકુશપણે માખે તેને કોણ કહેવા સમર્થ છે? આનો મૂળ હેતુ તો એક છે કે—ફનિયામાં રાગ છે તે એક જાતની જાત છે. કોઈને રીક્ષાની આશ છે કોઈને ધનની હઝારા, કોઈને કોઈ પ્રકારની આગા અને કોઈને કેટલાક પ્રકારની હઝારા, એવા અનેક પ્રકારના પ્રતિબંધોને લઈને રોગિનેને પણ દેવદાસિએ જોવાનું નથી અને ઉત્કટ અવગુણ વાતારતજુ આવે ત્યાં દોષની શુદ્ધિ કોણ કરી શકે?

પ્રશ્ન ૧૯—જેવા પારંચિત્ત દોષવાળા કલ્પકારી ચારે તીર્થમાં જઈ પાડવાવાળા કદિ આ બધામાં ફાટી જાય, પરંતુ પરમજને મળે શાસ્ત્ર કહે છે કે—

ઉત્તર—તે વિશે જગવતે જુદા શબ્દોમાં કહ્યું છે કે—તેવાઓ મહા મોહનીય કર્મના બાંધવાવાળા જાણવા. જુઓ દશાશ્વતરક્રમે અધ્યયન ૯ મું, આશા ૩૦ મી—જેકેવાદિકરણાદ, સંપત્તિ પુણો પુણો; સર્વ તિથાગિભેદાણં મદામોહં વકુલ્લર્ક. ૨૦.

અર્થ—જે કોઈ અધિકારજી એટલે કર્મબંધનો હેતુરૂપ કથાય ઉત્પન્ન થાય તેવાં વાકયો વારંવાર પ્રયોજે એટલે સામા માણસને હસાવાને અને તેને જાતુન લાવવાને વારંવાર ઉદીરણા કરે અને અંદરો અંદર ખટપટ અને કલેશ ઉત્પન્ન કરી ચારે તીર્થમાં ભેદ પાડે—ફાંટા પાડે તે મહા મોહનીયકર્મ બાધે.

પ્રશ્ન ૨૦—મહામોહનીય કર્મનો બંધ કોણ બાંધે અને કેટલા કાળની સ્થિતિનો હોય ?

ઉત્તર—મહામોહનીયકર્મનો બંધ જેને મિથ્યાત્વ મોહનીયનો એટલે ગાદ મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ઉદય હોય તે ઉત્કૃષ્ટ ૭૦ કોડકોડ સાગરોપમની સ્થિતિએ બંધ પાડે. એટલે ત્યાં સુધી સમકિતની પ્રાપ્તિ થઈ શકે નહિ.

આનો પરમાર્થ એ છે કે—ગાદ કથાયના ઉદયે કરી ધર્મમાર્ગમાં એટલે સાધુ, સાધ્વી, સાવક, સાવિકામાં અંદરો અંદર કલેશ ઉત્પન્ન કરી અંદરો અંદર ભેદ પાડી—ફાંટા પાડી મોટી અગ્રાંતિ ઉત્પન્ન કરના, અથવા કોઈની નિંદા હિંસા કરવા કરાવવારૂપ છિદ્રો જોવા—છિદ્રો ઉધાડવા—પ્રકાશવા રૂપ ઉપદેશ આપવો, આશ્રય વચન જોડવાં; પોતાનો છાંદો ઢાંકી, પરના છતાં અછતાં દોષ પ્રગટ કરવાનોજ જોખ આપનાર તે પોતાના આત્માને કલુષિત કરી અન્યને કલેશમાં ઉતારનાર, સર્જા માર્ગમાં ભેદ પાડનાર, મહામટીન આત્માના ધણી તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે અને બીજાઓને પણ તેવાજ રસ્તે ચડાવી અધિગતિમાં હલસેલે.

માટે જગવંત મહાવીરનું કુશાન છે કે—અહો ! જન્ય જીવો ! તમે ન્યાય અને સર્જા માર્ગ મૂટીને અથવા સમકિત ધર્મ અને ચારિત્ર ધર્મ મૂટીને તમે મહામોહનીય કર્મના બંધમાં ફસાઓ નહિ, અને કોઈના દોષ જોવાની કે છિદ્ર ગવેયવાની જુદી આપનારની પાપજાળમાં પણ ફસાઓ નહિ, અને તેવું જગતર પણ જાણુઓ નહિ કે જેથી પોતાના આત્મા કર્મે કરીને ભારે થાય.

જે છિદ્રગવેષી હોય છે તે પરની નિંદામાં પણ ઉતરે છે, એટલે પરની નિંદા પણ કરે છે; તેથી યજ્ઞ દોષને પાત્ર થાય છે. અને નિંદાના કરવાવાળાને પણ જગવતે માર્ગ ફગાવે છે, માટે આત્માને કલુષિત નહિ

કરવા, કોઇનાં છિદ્ર પ્રકાશવાં નહિ, અને કોઇની નિંદા કરવી નહિ એમ બળવંતનું ફરમાન છે.

પ્રશ્ન ૨૧—છિદ્ર જોવાવાગાને મહામોહનીય કર્મનો બંધ કહ્યો છે. સૂત્રથી જણાયો પણ નિંદા કરવાવાગાને લાગતે સૂત્રમાં શું ફરમાન થયું છે તે સૂત્રપાઠથી જણાવયો ?

ઉત્તર—હાથ, સાંભળો, સૂત્રગડંગ શ્રુતસ્કંધ ૧ લો, અધ્યયન ૨ લે, ઉદ્દેશે ૨ લે, ગા. ૧લી ૨જી બાજુવાળા છાપેલ પાને ૧૧૮ મે કથું છે કે—
તયસં ચ જહાઈ સેરયં, इति संस्वाय मुणीण मज्झई; गोयन्नउरेण माइणे अहसेय
करी अनेसिहंखणी ॥१॥ जे परमवई परंजणं,, संसारे परिवर्त्तई महं; अदुं
खणिपाउ पाविया, इति संस्वाय मुणी णमज्झई ॥२॥

અર્થ:—તયસંચકે૦ તે, જહાઈ—કે—જહા, જેમ સર્પ પેતાની ત્વચા જે કાંચળી તે પરિહરવા યોગ્ય બાણીને છાડે, સેરયંકે—સેમ એ સાધુ છે, તે રમણની પેરે અષ્ટ પ્રકારનાં કર્મને છાંરે, એતાવતા કથાય ન કરે. કેમકે કથાયને અભાવે કર્મ પોતાની મેળે છંડાયે. હાસેસંસ્વાય મુણીકે—એવી રીતે બાણીને આશિસ્ત્રીઓ. ણમજ્ઞસઈકે—મદ એટલે અહંકાર કરે નહીં, તે મદદ કારણ દેખાડે છે. મોકે—શાસ્ત્રપાઠિક એત્રે કરી (એટલે ઉચ ગોત્રે કરી) અંધવાં યજ્ઞતરેણ કે—અનેરા કુળરૂપાદિક મદ તેને પામીને ઉત્કર્ષ—માન ન કરે એવો. માહણેકે—સાધુ તે જેમ પોતાપ્રદી મદ ન કરે તેમ અનોત્તર અર્થનેની પણ, અહસેય કરી કે—અભેદકારી એવી જે, ફલણી કે—નિંદા તે પણ ન કરે. ॥૧॥ હવે પરંનિંદાના દોષ કહે છે. જે. કે—જે કોઇ અવિવેકી પુરૂષ, પરંજણકે—અનેરા લોકને (અન્ય જનોને) પરમવઈકે—પરાભવ કરે એટલે અવહેલના કરે તે પુરૂષ, સંસારે પરિવર્તઈ મદકે—સંસાર માંડે અત્યંત પરિબ્રમણ કરે. અંદુકે—અથ જે કારણે. ફલણિયાડેકે—પરનિંદા તે, પાવિયાકે—એવી પાપણી છે કે જે સ્વસ્થાનકથડી અપોસ્થાનકે ભવને પાડે. હાસેસંસ્વાયકે એવું બાણીને એટલે પરનિંદાને દોષરૂપ બાણીને, મુણીકે મુનીધર જે છે; તે જાતિ, કુળ, શ્રત, તપાદિકને વિષે, ણમજ્ઞસઈકે મદ ન કરે, એટલે હું ઉત્તમ છું. એ મહાશયકી અમુક હીન છે. એવો પોતાનો ઉત્કર્ષ ન કરે. (અર્ધાનુ પોતે મદે ચડી પરની નિંદા ન કરે).

અહિંયાં મદવંત તે પારડી નિંદા કરે; અને પારડી નિંદા તે મહા પાપણી અપોગતિને આપનારી કદી.

પ્રશ્ન ૨૨—શ્રી હાવાંગજીમાં કહેતા પાશવિન દોષવાળા દણ્ડ-
કારી-સોના પાકવાવાળા નિઠક છિદ્રમવેલીનો આત્મા કેવો હોય અને તેને
સૂત્રમાં કેવા નામથી બોલાવ્યા છે ?

ઉત્તર—દશાશ્રુત રક્ષકમાં જોવાઓને અસમાધિયા છદ્મીને બોલાવ્યા
છે. સાંભળો દશાશ્રુત રક્ષક અભ્યવન ૧૯૯—અસમાધિ ઉત્પન્ન થવાનાં વીધ
સ્થાનક કયાં છે. તેમાં બોલ ૮મે સંત્રલગદોદ્દેને બોલ ૯મે પિટિંગસિપ્પાવિ-
મર્ચતિ + + બોલ ૧૧મો નવાઈ અદિગણાઈ અણુપણાઈ. ઉપરાદવામરદ.—
બોલ ૧૨મો પૌરાણાઈ અદિગણાઈ સ્વર્ગવિચિત્રો સમિપાઈ ટશિગિભમંતિ + +
બોલ ૧૩મો મેદકરે. સંત્રકરે. બોલ ૧૪મો વચ્ચકરે બોલ ૧૫મો અમમા-
દિકારવ.

આટલા બોલે કહ્યું—કહેતા કરી બેઠ પાડી નિઠક-છિદ્ર ગંધરીને
અસમાધિના ઉત્પન્ન કાવાવાળા દણ્ડ છે. તે પાશવિન દોષ અને મદા-
મેહનનીવના સ્થાનકને પુષ્ટિ કર્યા છે.

પ્રશ્ન ૨૩—ઉપર કહેતા બોલનો અર્થ સર્વ ગમજી શકે તેની રીતે
જાણવો તો વધારે સમજીતી પડે કે જ્યાં થજી જીવેને વિશેષ હામ માય.

ઉત્તર—સાંભળો બોલ ૮મો—સંત્રલગદોદ્દેને એટલે વર્ણના અવરુપ
પ્રકૃતિએ જણવે કરી કાંઈ ઉપદેશ નહિ, કોષાદિકે અમપયોજ્ય રહે. તેજે
કરી પોતાના આત્માને અને પુનઃ આત્માને સંતાપ ઉપભવે, તેજે કરી
અલિક આશપણે બોલેર. એજ આત્માને અસમાધિનું કારણ. એવા છોરોને
તિર્થંથ સર્પાદિકની ગતિના આડેબાનો અંધ પડે.

પ્રશ્ન ૨૪—હમા ગિરિધંસ નો અર્થ શું ?

ઉત્તર—સાંભળો. બોલ ૯મો. પિટિંગસિપ્પાવિમર્ચતિ એટલે પાપુડે
અવર્ણવાદનો બોલનાર, નિંદાનો કારણદાર હોય તે અસમાધિનો. ૧૧૫૭
કેળી નિંદા કરેનો અર્થ દયાહીન પોતાજ અપચય પામે અર્થ. ઉપરના
સર્વને નિંદનીક હોય એ નિંદા અવર્ણવાદનો અસમાધિનું કારણ.

પ્રશ્ન ૨૫—કેટલાક કહે છે કે આપણે જેમ જેમ પુનિંદા કરીએ
તેમ તેમ સામા માણસનો મુખરો દાઢ આપણે નિંદા કરીએ તેની
માણસ મુખરે તેના હામ આપણને મળે મટે પાડે નિંદા કરીએ તેની
આમ બોલે છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર.—એ માનવું બૂઝભરેલું છે. એ નિંદાજ કરવાથી દુનિયા સુધારતી હોય તો પછી શાસ્ત્રકારને તેનાં માંમાં ક્રમ શા માટે મૂક્યાં પડે? ભગવંતે પાપનાં ૧૮ સ્થાનક બતાવ્યાં છે. તેમાં ૧૫મું સ્થાનક નિંદાનું કહ્યું છે તેને તમે કેવી રીતે રદ કરી શકો છો? સૂચકાંત સૂત્રમાં ભગવંતે પરનિંદાને મહાપાપણી કહી છે અને તેનું ક્રમ અંસારમાં પરિવ્રમણ કરવું કહ્યું છે. તેમાં તે લાભ ક્યાંથી હોય? નિંદા કરવાથી લાભ માનવેા અને બીજાઓને તેમ ઠસારવું એ તો મહા અજ્ઞાનતાનું કારણ છે. પરનિંદા દેષ વિના થતી નથી. નિંદાનું મૂળ કષાય છે, કષાય વડેજ નિંદા કરવાની બુદ્ધિ થાય છે. નિંદા કરવાથી શુભ માનનારાની બુદ્ધિ શરીરે વિષ્ટા ભુંગે પવિત્ર માનવા જેવી સમજાવી. ભગવંતે તો ખુદશા શબ્દોમાં કહ્યું છે કે નિંદા કરવી તે પુંઠનો માંસ આવાસમાન છે. પુંઠના માંસને અર્ધ વિષ્ટ થાય છે. તો નિંદા કરવી અને વિષ્ટા ખાવી એ જાને બરાબર છે. માટે જેવું વિષ્ટામાં પવિત્રપણું તેવો નિંદા કરવાથી થતો શુભ માનવેા ઉત્તર-ધ્યયનના ઉદ્દેશ અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે :—

માર્શવવર્ણવાર્દ, કિઞ્વિસિયંમાવણ કુણ્હ માધારથ અને અવર્ણવાદ એટલે નિંદાનેા બોલનારો તે કિલ્વીધોની ભાવનાને કરનારો સમજવેા. એટલે માયા કરનાર અને નિંદા કરનારની ભાવના ચંડાળની ભાવના બરાબર કી, માટે નિંદા કરવામાં શુભ માનનારાઓની બુદ્ધિ પણ એવાજ પ્રકારની સમજાવી.

નિંદા કરી માણસને સુધારવાનું ધારવા કરતાં તેના કોઈપણ ગુણને આગળ કરી અથવા માતા પિતાની બુદ્ધિએ કે જાંધવની બુદ્ધિએ તથા મિત્રપણાની બુદ્ધિએ મધુર વચ્ચને કરી હિત સિખામણ આપવાથી જ સુધારવેા હય તો તરત સુધરશે. નિંદા કરવાથી ઉલટો તમારો શત્રુ બનશે. તમે તેનો એકાદ દોષ મૂક્યો તો તે તમારા છત્ર કે અણછત્ર અનેક દોષો ખુદશા મૂકશે. તેથી જાનેના આ માને મોટાટી નુકસાનીમાં ઉતરવાનો પ્રયત્ન આવે. આટલું તો સૌ કોઈ સમજી શકે છે કે પારકા પાપ ખાના (સંઘસ જાગરૂ) સુધારવા કરતા પોતાનું ઘર સુધારવું તે વધારે હિત ગણાય છે. પરની લાભ હાનિની ચિંતા કરવા કરતાં પોતાની નુકસાનીનેા વિચાર કરવો જોઈએ કે મારે કેટલું આપખાતું છે. એક કેવળો જગવાન સિવાય દરેક જીવ દોષનેજ પાત્ર છે. કોઈમાં યજ્ઞ તો કોઈમાં યોદ્ધા શુભદોષ હોવાનો સંભાર છે. દુનિયા સુધરશે વા નહિ સુધરે તો કે અરમન! તને લાભ કે હાનિ નથી, પરંતુ જે તારો આત્મા પરદોષ એક માં કે પારકી નિંદાની ખટપટમાં અંજશે તો તને ભારે નુકસાની છે. માટે

હે આત્મનું! તું પરદોષ જોવાની દેવ પાડવા કરતાં તારા પોતાના આત્માનાં દોષો જોવાની દેવ પાડવા શીખ. પરની નિંદા કરવા કરતાં આત્માની નિંદા કર. એક કવિએ કહ્યું છે કે:-તુજે પરાઈ કયાપરી, તું અપની નિવેડ; તેરી નાવ દરિયાવમે, હુજે નહિ ત્યું એડ. ૧. નારાયણ નિજ દેવેમે, અપના દોષ નિહાળ; તા પીછે તું ઝોરકા, અવગુન બલે સંભાગ ૨. આપે સમજી મુધરીએ, હુનિયા નહિ મુધરાય, પગે પગરખા પહેરીયે, પૃથ્વી નહિ મદાય. ૩ વળી સૂત્ર પણ એ જણાવે છે કે આચારે અધિકો કહ્યો, નિંદા નિન્દુર જણ, પંચમ અંગે ભાંખીઓ, છે પહેલે શુદ્ધાણુ ૧ અને ભગવંત મહાવીરે પણ પોતાના સાધુઓને જણાવવા માટે પરનિંદા, ઊદ્ધ-જવેથી વગેરે પણાના મહાન દોષો સેવવાચાગાને મોટામાં મોટું ૧૦૫ પ્રાચલિત કહ્યું છે. તે જોવા મહાન દોષથી નવારા રહેવાને માટેજ છે. જેની નિંદા કરવામાં આવે તે માણસ એ પોતાના આત્માના વિચારમાં આવે તોજ મુધરે કહિ ન મુધરે તો તેના આત્માને અહિત છે, પણ એટલું તો ધ્યાનમાં રાખવું કે નિંદા કરનારનો આત્મા તો અવશ્યમેવ કર્મ કરીને જારેજ થવાનો એ સિદ્ધાંત વાક્ય છે. અને અહિંયા નવમા બોલમાં પણ પૃથ્વી માંસ તે પુંઠનો માંસ ખાવા સાથે મોટી અસમાધિનો અધિપત્રી કહ્યો છે.

પ્રશ્ન ૨૬—૧૧ મા ૧૨ મા બોલનો શો અર્થ છે, તે વિસ્તારથી જણાવશો ?

ઉત્તર—બોલ ૧૧ માં કહ્યું છે કે:-નવાઈઝદિગરણાઈ અનુભાઈ ટપ્પાહતા ભવઈ એટલે જ્યાં કલેશ ઉત્પત્ત થવાનો સંભવ નથી ત્યાં જો કેવલે કલેશ નથી ત્યાં નવા નવા કલેશાદિ ઉત્પત્ત કરે તેને અસમાધિયો કહ્યા છે. નવા કલેશને ઉપજાવે તે ધત્તુ એવને દુઃખદાયી હોય તેણે કરી અધ્યાત્મ-વેદનીય કર્મ ૩૦ કોમકોડી સાગરનું ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિનું બાંધે, તે એ જાણે ઉપરે ત્યાં ધણી અચાતા પામે તે નવા કલેશ ઉત્પત્ત કરવાપ ન સમાધિનું કૃત.

૧૨ મા બોલમાં કહ્યું છે કે-વૌરાણાઈ અદિગરણાઈ સર્વોચ્ચ સર્વેશ્વર દંડદારિણમંત્રિ ૧૨ એટલે પાછલા કલેશાદિક અખતીને ઉપરમારના દોષ ને કરીને ઉદરે તે અસમાધિયો હોય પાછલા કલેશાદિક ઉદરે તે મહાદેવ પરિશ્રમ આવે ત્યારે એવી ભુદિ થાય. ઉપરમારના કલેશને કરી ઉદરે ત્યારે કલેશ અધિક વૃદ્ધિને પામે, ધત્તુનો નિશાપો પામે, પાનનું પ્રતેજ

કાંપી. તેમ હસેની શુદ્ધિએ જીવિતદાન આપવાવાળા સંતજનોને આપણમાં નાખવારૂપ કદ દેવા થા અપવાદમાં નાખવા થા ઇજતને હાનિ પહોંચાડવારૂપ પાંખો કાપવાવાળા કૃતમી ઉદર જેવા પેતાની મતલબ સાધી દુષ્ટજનોની શુદ્ધિએ આશવાવાળા ઉપચાંન પામેલા કલેશને ફરી ઉદેરી મહાન કલેશને પુનરપિ જન્મ આપી ઉપકારીનો ઉપકાર ચોખ્ખો, ઉપકારને બદલે અવકાર કરનારા સજ્જન જનોને દુઃખ દેનારા પશ્ચાન્નારા કૃતમીઓ પશુ આ દુનિયામાં હોય છે.

૬ નવમું કારણ એ કે એકેક જીવ એવા હોય છે કે જેને એકાદ એ કલેશ વિના ઉવ આવેજ નહિ, એક જે કલેશ તો એનીકે બાંધેલાજ હોય. અને કેટલાક તો વંશ પરંપરાથી જાણે વારસો મેળવીને આગ્યા હોયની કે જન્મ લેતાંજ અદે માનના ઉદરમાંથીજ કલેશ સાથે લગ્ન જન્મ લીધો હોય એવા પણ પ્રદર્શિત થાય છે. અને કેટલાક કલેશીયા તો જ્યાં જ્યાં પગલાં ધરે, જ્યાં જ્યાં ભાગ્યશાળી (!) ની પધત્તમણી થાય ત્યાં ત્યાં કલેશ અને કુસપ સિવાય બીજું કંઈ હોયજ નહિ કહી બહાર કલેશનો અવકાશ ન મળે તો ઉવટ ઘરમાં પણ કલેશ જગવે ત્યારે તેનો આત્મા ખુશી થાય. એવાઓ પણ જનસમાજમાં માનપાન પામેલા હોવાને લીધે ઉત વેડની પેઠે પાડાને રાગ ને ખખાલને ડામ દેવા જેવા ઇન્સાફ કરીને પેતાની સફળતા માને તેવા પ્રાણીઓ પુનઃ પુનઃ અપિ કલેશના જન્મદાતા થાય છે.

ઇત્યાદિક ધણાં કારણો વડે ઉપશમાવેલા કલેશને ફરી ઉદેરીને મહા કલેશરૂપ અસમાધિના કુડમાં ઉડતા લેખે હીએ. એટલેથી નહિ અટકતાં આરે તીર્થમાં બેઠ પાડવા માટે ખોટા ઝગડા કરી, કલેશ કરી, અસમાધિ પ્રાપ્ત કરનારા જીવો પણ આ દુનિયામાં મોટા અપરાધને પાત્ર થય છે. નિદાય છે અને પરલવે પણ માડી મતિના અધિકારી થાય છે. એમ શાસ્ત્રજ્ઞ પ્રાપ્ત થી સિદ્ધ થાય છે.

પ્રશ્ન ૨૮—૨૦ અસમાધિ મોહના ૧૬-૧૭-૧૮ જોડમાં શું કહ્યું છે તે જણાવો ?

ઉત્તર—સાંભળો ૧૬ મા જોડમાં કહ્યું છે કે—નેદકરે સંસારે જોલ ૧૭ મા ફલફલે જોલ ૧૮ મા અસનાદિ કારણ એટલે બેઠ પાડવાનો અર્થ એ કે માંહોમાંહિ ત્રુટ પાડે, એટલે એકને કાંઈ સમજાવે બીજાને કાંઈ સમજાવે. એક બીજાના રનેદમાં, મેળાપમાં પ્રેમપ્રીતિમાં બેઠ પાડે, ત્રુટ પાડે,

આ વાત જાહેરમાં આવે ત્યારે ખોટા અગડા કરે. ભેદ પાડતો, અંત્ર કસો
એટલે ખેટા અગડા કરતો જિન માર્ગની દીલજા કરે, વર્ધમાન માર્ગ વધી
મન ઉતરાવે, સંયમમાં ભેદ પાડી અંયમથી પાડે, તથા અંયમ દીક્ષા
લેનારના વૈરાગ્યમાં ભેદ પાડી લાંગ કરે, અંયમથી ગુરૂ ઉપરથી પ્રકા
ઉઠાડી દીક્ષા લેનારનું મન ફેરવે. બીજા પાસે દીક્ષા લેવાનો આગ્રહ કરે
અંદરો અંદર ભેદ પાડી અગડા કરાવી ફલહુકરે માહો માંડિ કલેશ કરે ને
કરાવે. પોતે કલેશ કરતો બીજાઓને કલેશમાં ઉતારી ઘણાને કલેશથી
ઢાવાનળ લગાડે. એવા જીવ હોય તે અસમાધિકારણ પોતાના જીવને અસ-
માધિ ઉપજાવે, ઉપાપત્રો ઉપજાવે. તેણે કરી આર્ત, રૂદ્ર ધ્યાન ઉપજે, મહા
મલિન પ્રજાએ વર્તે. આ ત્રણે જોડના સહચારીપણે વર્તતા જીવને ઠાવું
અમાં પાંચમે ઠાણે કહેલા પારાંચિત નામના ૧૦ મા પ્રાપ્તિતના સેવવાયા
જાને દશાશ્રુતસ્કંધ સુત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે મહા મોહનીય કર્મને ઉત્તરે
૭૦ કોડા કોડી સાગરોપમની સ્થિતિનો બંધ પાડવા સાથ સમક્ષિત ધર્મ
જાને વ્યારિત ધર્મની હાનિ કહી છે. અર્થાત્ પૂર્વોક્ત દોષના સેવવાયા
જીવને મહા મોહનીય કર્મના ઉદયે ૭૦ કોડા કોડી સાગરોપમ મુખી સમ-
ક્ષિતની પ્રાપ્તિ થાય નહિ, એમ જૈન સિદ્ધાંત સૂચવે છે.

પ્રશ્ન ૨૬—સમક્ષિત કેટલા પ્રકારનાં છે ?

ઉત્તર—સમક્ષિત પાંચ પ્રકારનાં છે:—૧ સાસ્વાદાન, ૨ ઉપશમ, ૩
સયોપશમ, ૪ ક્ષાયક ને ૫ વેદક એ પાંચ.

પ્રશ્ન ૩૦—પાંચ સમક્ષિતનું સ્વરૂપ શું ?

ઉત્તર—શ્રીમદ્ ગાજ્યંદ્ર બીજી આવૃત્તિ પાને ૪૨૮ મે કહ્યું છે કે
નિજ સ્વભાવ જ્ઞાનમાં કેવળ ઉપયોગે તન્મયાગાર સહજ સ્વભાવે નિર્વિકલ્પ-
પણે આત્મા પરિણમે તે સમ્યક્ત્વ છે.

નિરંતર તે પ્રતીતિ વર્ત્યા કરે તો તેને ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ કહીએ છીએ.

કવચિત્ મંદ, કવચિત્ તીવ્ર, કવચિત્ વિસર્જન, કવચિત્ સ્મરણરૂપ
એમ પ્રતીતિ રહે તેને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીએ છીએ.

તે પ્રતીતિને સત્તાગત આવરણ ઉદય આત્મ્યાં નથી ત્યાંમુખી ઉપશમ
સમ્યક્ત્વ કહીએ છીએ.

આત્માને આવરણ ઉદય આવે ત્યારે પ્રતીતિથી યદી નય તેને
સાસ્વાદાન સમ્યક્ત્વ કહીએ છીએ.

અત્યંત પ્રતીતિ થવાના યોગમાં સત્તાગત અદ્ય પુણ્યવતુ વેદનું જ્યાં રહ્યું છે તેને વેદક સમ્યક્ત્વ કહીએ છીએ.

કેવળ સ્વભાવપરિણામી જ્ઞાન તે કેવળજ્ઞાન છે.

પ્રથ ૩૧—આ જીવને પ્રથમ સમકિતની પ્રાપ્તિ ક્યારે થાય અને પાંચ માંહેનું પહેલું સમકિત કયું આવે ?

ઉત્તર—જે જીવને પૂર્વે કદી સમકિત લાધ્યું નથી, પ્રાપ્ત થયું નથી તે જીવને અકામનિર્જશએ કાગ લગ્નિથી આઉંબા વિના ૭ કર્મની સ્થિતિ એક કોડા કોડ સાગરોપમ પદ્યોપમને અસંખ્યાનમે ભાગે ઉભી રહી એટલે સાતેય કર્મ ભોગવતાં થેય એક કોડાકોડ સાગરોપમ ઉભી સ્થિતિએ વર્તતાં કર્મ ફળવાં થવાથી, તથા વળી જીવ ૭ કર્મની આગમીય કાગની સ્થિતિ બાંધે તે પણ એક કોડા કોડ સાગરની માંદીજ બાંધે. આઉંબા કર્મનો બાંધ તો એક ભજમાં એકજવાર પડે તે પણ ઉત્કૃષ્ટી ૩૩ સાગરોપમની સ્થિતિએ પડે તેની સ્થિતિ યોગી છે, માટે ૭ કર્મ એક કોડાકોડ સાગરની સ્થિતિની અંદર રહે ત્યારે જીવના પરિણામ નિર્ભજ થાય. એટલે મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મનાં પુણ્ય વેગમાં કદે. જેમ તળાવનો મેલાજ પવનના ભેરથી ફાટી વેગજો થાય તેમ મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મની વર્મણ એટલી સ્થિતિનાં કારણ ભળી પાતળી પડે. શુદ્ધ અધ્યવસાયના ભેરથી કાંઈ ફળની થાય. પછી ક્યારે નિજ સ્વભાવથી જીવની શુદ્ધ દષ્ટિ થાય ત્યારે ભાગ્યને સંભોગ મળે. ઉપદેશથી પુણ્ય અનિત્ય બાળી નિજસ્વભાવ પ્રગટાયે તે ઉપશમ સમ્યક્ત્વ કહીએ. તે વેગા મિથ્યાત્વનાં પુણ્ય રસ રહ શકે નહિ. ઉદયમાં નથી પણ સત્તામાં છે. જેમ પાણી હઈએ કરી ટાળું છે તે પાણી કુતક ફળાદિ દબ્યે કરી નિર્મળ કદે, હઈમ હેરા બેસે. પણ હઈમરૂપ એક હતો છે તે પાણી હતાબ્યાં વળી ટાળો થાય. તે દશાને મિથ્યાત્વરૂપ કર્મ અને આત્મારૂપ પાણી બેમાં થઇ રહ્યાં છે, તેને. શુદ્ધ પરિણામથી તથા ઉપશમભાવરૂપ ફળના ભેગે મિથ્યાત્વરૂપ કર્મથી આત્મા નિત થાય. પણ અંતર્મુદ્ગર્તને આંતરે વળી મિથ્યાત્વ વર્મણ સત્તામાં હતી છે તે ઉદય આવશે, માટે ઉપશમ સમકિત કહીએ, અનાદિ મિથ્યાત્વ છુટે ત્યારે ઉપશમ સમ્યક્ત્વ સંભવે છે. ઉપશમભાવમાં સાત પ્રતિ ઉપશમાવે, પણ ઉદયમાં નથી, સત્તામાં છે. અનંતાનુબધી જોક (૪) દર્શન મોહનીય નિઃ (૧) એ સાત પ્રતિ ઉપશમાવે તો ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રગટે. ઈતિ.

પ્રથ ૩૨—શયોપશમ સમકિત તે કોને કહીએ ?

ઉત્તર—જે પૂર્વે ૭ પ્રકૃતિ કહી તે મોહિની ૬ પ્રકૃતિ પ્રદેશ ઉદયમાં છે, પણ વિપાક ઉદયમાં નથી; અને સમ્યક્ત્વ મોહનૈય વિપાક ઉદયમાં પણ છે. તે ક્ષયોપશમ સમકિતનું દષ્ટાંત કહે છે. જેમ વૃદ્ધ પુરુષ જરા-જીર્ણ-પણથી લાકડી હાથમાં ગ્રહે પણ ગાદી પકડી ન શકે તેમ હાથથી ભેદે પણ નહિ. તેમ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વધારી જીવ દેવ, ગુરૂ, ધર્મની સદક્ષ્ય ગ્રહે, પણ સમકિત મોહનીયના ઉદયે દેવ, ગુરૂ, ધર્મની સેવાથી ઈંદુ લેકેના ક્રૂણની આશા કરે. જેમ શાંતિનાયના સ્મરણથી રોગાદિકની શાંતિ થાય તે સમ્યક્ત્વમાં વ્યામોહપણથી સમકિતમાં વ્યામોહનો ઉદય તેજ મિથ્યાત્વ મોહનીયનો કિંચિત્ ઉદય. તેનાથી પુરુષલિક સુખની તૃષ્ણા ઉદયમાં છે, તે પુરુષલ તૃષ્ણારૂપ સમ્યક્ત્વનો મગ છે તે મોહનીયની વર્ગણા મોહિનો અંશ છે. યથા દ્રષ્ટાંતે જેમ નીલનું રંગેલું વસ્ત્ર હાતું તે ધોયું ત્યારે ઉત્તવજ શું પણ તે વસ્ત્રમાં નીલની છાંયા પડે. તેમ મિથ્યાત્વરૂપ મગ તે સમ્યક્ત્વ રૂપ પાણીએ ધોયો, પણ લગારેક મગનો અંશ રહ્યો. જે મિથ્યાત્વ મોહનીયની વર્ગણા ઉદયાવળીમાં આવી તેનો કાય કર્યો, અને જે વર્ગણા મિથ્યાત્વની રહી તેનો વિપાક ઉદય તે ઉપશમભાવે છે. તે ક્ષયોપશમ સમકિતનું સ્વરૂપ સમજવું.

પ્રશ્ન ૩૩—સાર્વાદાન સમકિતનું સ્વરૂપ કહેશે ?

ઉત્તર—જે ઉપશમ તથા ક્ષયોપશમમાં વર્તતા અનંતાનુબંધીનો ઉદય નહોતો તે અનંતાનુબંધી ક્યાવનો ઉદય થયો, અને મિથ્યાત્વનો ઉદય છ આવલિકા પછી નિયમા હશેજ, પણ વર્તમાન સમયે થયો નથી; પરંતુ અનંતાનુબંધી ક્યાય મિથ્યાત્વની સહચારિણી છે, તેના ઉદયથી સમકિતની પડવા લાગ્યો, અને મિથ્યાત્વનો ઉદય નહોતો તે થયેજ; પણ અંતરાત્ર વર્તમાન કાળે સમ્યક્ત્વનો સ્વાદ લગારેક રહે, પણ છ આવલિકા કાળ પ્રમાણ પછી અવરૂપ મિથ્યાત્વનો ઉદય થયો. તે સમ્યક્ત્વની પડની વેળા સાર્વાદાન સમકિત કહીએ.

પ્રશ્ન ૩૪—વેદક સમકિત કેને કહીએ ?

ઉત્તર—જે ક્ષયોપશમ સમકિતથી ક્ષાયક સમકિત પરિવર્જતાં ક્ષયોપશમ સમકિતના અંત સમયે સમકિત મોહનીય વેદીને આગરે સમયે ક્ષયોપશમ છે તે ક્ષયોપશમ સમકિતના અંત સમયથી આગરે સમયે ક્ષાયક સમકિતનું આગમન છે. ક્ષાયક સમકિતના આગમનનો અનંતર સમય તે વેદક સમકિત કહીએ. તે વેદક સમકિત ક્ષાયક સમકિતનોજ અંશ છે. ૫૧

કાજ પર્યાયના લેઈથી લિજપણે કહ્યો. તે દ્વાયક સમકિતના પ્રથમ સમયથી અનંતર સમયને વેદક સમકિત કહીએ.

પ્રશ્ન ૩૫—દ્વાયક સમકિત કોને કહીએ ?

ઉત્તર—જે પૂર્વોક્ત ૭ પ્રકૃતિ કહી તે મૂળથીજ ખપાડી, આત્માથી સર્વથા પ્રકારે ૭ પ્રકૃતિ અગતી દીધી, ત્યારે અનંત નિર્મળ શ્રવં દોષ રહિત, અત્યંત વિશુદ્ધ દ્વાયક સમકિત પ્રગટ થાય. તે દ્વાયક સમકિત કહીએ.

પ્રશ્ન ૩૬—પાંચ સમકિતની સ્થિતિ કેટલી ?

ઉત્તર—ઉપશમ સમકિતની સ્થિતિ જ્યન્ય ઉત્કૃષ્ટ અનર્મુદ્ધર્તની ૧. સાસ્વાદાનની જ્યન્ય ઉત્કૃષ્ટ ૭ આચલિકાની ૨. દાયોપશમનો જ્યન્ય અંતર્મુદ્ધર્ત-ઉત્કૃષ્ટ ૬૬ સાગરોપમ ઝાઝેરી ૨. વેદક સમકિતની જ ૭ એક સમયની ૪. દ્વાયક સમકિતની સાદ્યે અપરિવર્તીયે ૫ એ પ્રમણે પાંચ સમકિતની સ્થિતિ જાણવી.

પ્રશ્ન ૩૭—એક જીવને સર્વ ભવ આથી કેટલીવાર સમકિત આવે ?

ઉત્તર—૧ સાસ્વાદાન, ૨ ઉપશમ. એ બે પાંચવાર આવે. ૩ દાયોપશમ અસંખ્યાતીવાર આવે ૪. વેદક ૫. દ્વાયક એ બે એકવાર આવે.

પ્રશ્ન ૩૮—એ પાંચ સમકિત કયે ૨ શુભકાળે લાભે ?

ઉત્તર—૧-૩ શુભકાળે સમકિત નથી. બીજે શુભકાળે ૧ સાસ્વાદાન લાભે. ૪ થી ૭ મા શુભકાળા મુખી ૪ સમકિત લાભે (સાસ્વાદાન વગર) ૮ થી ૧૧ મા શુભકાળા મુખી બે સમકિત, ૧ ઉપશમ, ૨ દ્વાયક. અર્ધિં કોઈ ૮ મે ૬ મે શુભકાળે દાયોપશમ મુકાં જવ પળ કહે છે. પરંતુ સંભવ તો બેનાજ છે. કારણ કે ૨૧ મા સમવાયને નિર્મલ બદર શુભકાળાવાળો મોહનીય કર્મની ૭ મૂળ પ્રકૃતિને દાવ કરે તેને ૨૧ પ્રકૃતિ સત્તાએ દોષ અર્ધિં નો તે દાયક મેળીએ થટે તો ૨૧ પ્રકૃતિને ખપારતો જાય, ને ઉપશમ મેળીએ થટે તો ૧૧ મા શુભકાળા મુખી ઉપશમાનો થટે પળ ૮ માંથી દાય ઉપશમ કરવાનો સંભવ નથી. નારવ કેવળીમગ્ધ. ૧૨-૧૩-૧૪ માંએ ૩ શુભકાળે ૧ દ્વાયક સમકિત દાય.

પ્રશ્ન ૩૯--જીવને સમકિતની પ્રાપ્તિ યત્રાં મું મું પદાર્થ આપીક કહે છે ?

ઉત્તર--અનંતાનુભવી ૧ કોષ. ૨ માન, ૩ માધ, ૪ સોન. ૫ સમકિત મોહનીય, ૬ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ૭ મિથ્યમોહનીય એ સાન પ્રકૃતિ

અનાદિની આત્માની સાથે સહચારી છે, જેથી સમકિતનો શુદ્ધ પ્રગટ થાય છે નહિ, અને તે પ્રકૃતિ ખસે ત્યારે સમકિત પ્રગટે.

પ્રશ્ન ૪૦—અનંતાનુબંધીની ચોકડીનું સ્વરૂપ શું, અને તેમાં શું શું શુદ્ધ હોવાથી અનંતાનુબંધી કહીએ ?

ઉત્તર—વિદ્વાન પુરુષો આ માટે એમ જણાવે છે કે—જે કથાપરિણામથી અનંત સંસારનો સંબંધ થાય તે કથા પરિણામને જિન પ્રત્યક્ષમાં અનંતાનુબંધીની સંજ્ઞા કહી છે, તે કથા તત્ત્વમયપણે અપ્રવક્ત (માઠા) ભાવે તીવ્રોપયોગે આત્માની પ્રવૃત્તિ છે ત્યાં અનંતાનુબંધીનો સંભવ છે. સુખ્ય કરીને આદિ કહ્યા છે તે સ્થાનકે કથાપનો વિશેષ સંભવ છે. બીજી રીતે સત્યદેવ, સદ્ગુરુ ને સદ્ધર્મનો જે પ્રકારે દ્રોક થાય, અજ્ઞા થાય, તથા વિસુખભાવ થાય એ આદિ પ્રવૃત્તિથી તેમજ અસત્યદેવ, અસદ્ગુરુ તથા અસદ્ધર્મનો જે પ્રકારે આગ્રહ થાય તે સંબંધી કૃત કૃત્યતા મન્ય થાય એ આદિ પ્રવૃત્તિથી પ્રવર્તતાં અનંતાનુબંધી કથા સંભવે છે. અથવા જ્ઞાનીના વચનમાં સી, પુત્રાદિ ભાવોને જે અર્થદા પછી ઈચ્છતાં નિર્ધર્મ પરિણામ કહ્યા છે તે પરિણામે પ્રવર્તતાં પણ અનંતાનુબંધી હોવા યોગ્ય છે. સંજ્ઞાપમાં અનંતાનુબંધી કથાની વ્યાખ્યા એ પ્રમાણે જણાય છે. જ્યાં લોગાદિને વિષે તીવ્રતત્ત્વમયપણે પ્રવૃત્તિ થાય ત્યાં જ્ઞાની, અજ્ઞાનીનો કાંઈ અંદુશ સંભવે નહિ, નિર્ભયપણે લોગપ્રવૃત્તિ સંભવે. જે નિર્ધર્મ પરિણામ કહ્યા છે. તેવા પરિણામ વર્તે ત્યાં પણ અનંતાનુબંધી સંભવે છે. તેમજ મનમાં એમ માને જે હુંજ સમજું છું, અને બાધ નથી એવાને એમ બદ્ધમાં રહે, અને લોગથી નિવૃત્તિ ઘટે છે, અને વગી કાંઈ પણ પુરૂષત્વ કરે તો થઈ શકવા યોગ્ય છતાં પણ મિથ્યા જ્ઞાનથી જ્ઞાનદશા માનો લોગ દિકમાં પ્રવૃત્તિ કરે ત્યાં પણ અનંતાનુબંધી સંભવે છે. વગી અનંતાનુબંધી કથાપને ઉદયે અપિત પર્યંત ધર્મ દેવ ભાવ નહિ, એ અનંતાનુબંધીની કથાપના ઉદયનો સ્વભાવ, એજ એનો શુદ્ધ અને એજ એનું સ્વરૂપ.

પ્રશ્ન ૪૧—મિથ્યાત્વ મોહનીય કેને કહીએ ?

ઉત્તર—મિથ્યાત્વ મોહનીય તે મિથ્યાત્વનો કરણી, ઉદાગ્રીનગાદિ થયા ન રે તથા મિથ્યાત્વ મોહનીયના ઉદયે વસ્તુ પદાર્થનું યથા સ્વરૂપ સમજે નહિ. કુગુરુ, કુદેવ, કુધર્મની રૂચી હોય; ગુરુ દેવ, ગુરુ, ધર્મ અને યાગ સમજે નહિ. અથગની પેટે મિથ્યાત્વનાં યાત્ર પશુ સમજે નહિ. મિથ્યાત્વ મોહનીયનું દેવ અવગણી કમોદવત.

પ્રશ્ન ૪૨—મિત્ર મોહનીય કેને કહેલી ?

ઉત્તર—મિત્રમોહનીયના ઉદયે સાચી ને જૂઠી સદાને પ્રમ ઉપજાવે બન્ને સરખાં સારાં, પરંતુ શુદ્ધ ઓળખાણ કરવા ન દે. સંશયવત્ મિત્ર મોહનીયનું દ્રશ્ય ભારતી કમોદવત્-તંદુલને ફોરાં બન્ને મિત્રિન.

પ્રશ્ન ૪૩—સમ્યક્ત્વ મોહનીય તે શું ?

ઉત્તર—સમ્યક્ત્વ મોહનીયને ઉદયે શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ ઉભરતી થવા ન દે. દેવ, ગુરુ, ધર્મ અને શાસ્ત્રને વિષે શંકા ઉપજે. તે સમ્યક્ત્વમાં વ્યામોહ પ્રમ ઉપજાવે. એમ સમજવીજી શ. ૧ લે, ઉ. ૩ જે જોતમ સ્વામી જે પૂછ્યું કે-કહ્યું હતું કે 'મોહનીય' કમં વેદેઈ ? જોવામાં નાહું નાહું તરાયે, દંસણું દંસણું તરાયે હંયાદિ વચનથી સમ્યક્ત્વ મોહનીયનો ઉદય છે, તે સમકિતમાં મેલ-ક્ષાયક સમકિત પામવા ન દે હંત્યર્થઃ સમકિત મોહનીયનું દ્રશ્ય ભારતી કમોદ આટલી ફોરાયી તંદુલ અગમ કદ. પરંતુ તંદુલ છડ્યા વિના તેજહીલુ દીસે. એ દ્રશ્યે સમકિત મોહનીય બળવું.

પ્રશ્ન ૪૪—મિત્ર્યાત્વ મોહનીય, મિત્રમોહનીય ને સમકિત મોહનીય એ વિષે બીજી રીતે કાંઈ છે ખરું ?

ઉત્તર—સાંભળો, શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર-વર્ષ ૨૬ સું પૂદ ૫૬૩ તથા બીજી આકૃતિ પાને ૪૧૭ મે-છેવટે કહેલ છે કે-સત્પુરુષો મળે જીવને તે બતાવે છે કે તું જે વિચાર કર્યા વિના કર્યે બાપ છે તેમાં કર્યાલુ નથી, છતાં તે કરવા માટે દુરાચલ રાખે, ઉન્માર્ગને મોક્ષમાર્ગ માને, અને મોક્ષમાર્ગને ઉન્માર્ગ માને તે મિત્ર્યાત્વ મોહનીય. ઉન્માર્ગમાં મોક્ષ થાય નહિ, માટે માર્ગ બીજો હોવો જોઈએ એવો જે ભાર ત મિત્રમોહનીય. આત્મા આ હશે ? તેવું જાન થાય તે 'સમ્યક્ત્વ મોહનીય' આત્મા છે તેવો નિશ્ચય થાય તે 'સમ્યક્ત્વ'.

પ્રશ્ન ૪૫—પૂર્વે કહેલી ૭ પ્રકૃતિ દર થયે કયો સુખ ઉપજે ?

ઉત્તર—અનંતાનુભવીનો ચોક (૪), અને દર્શનમોહનીયની ત્રિક (૩) એ ૭ પ્રકૃતિના ઉપશમ હોય તેા ઉપશમ સમકિત પ્રમટે. એ ૭ પ્રકૃતિના ઉદયને સ્વર હોય ને સત્તામાં શરી તેનો ઉપશમ હોય તેા શ્લોક-પશમ સમકિત પ્રમટે. આ એ ૭ પ્રકૃતિનો સર્વેશ્વર હોય તેા શ્લોક સમકિત પ્રમટે.

પ્રશ્ન ૪૬—ઉદયભાવ તે કેને કરીએ ?

ઉત્તર—જો ૮ કર્મના ઉદયથી જીવના નિજ ભાવ પડીને કમોર પડે ભાવ પરિણમે. યથા દ્રષ્ટાંતે જેમ ધનુરો ખાતાથી શ્વેત વસ્તુ પીળી દેખે તેમજ ધનુષ્યનો દ્રષ્ટિ પડે. તેમ કર્મના ઉદયથી જીવના ભાવ તે કર્મ રૂપ પડે પરિણમે. જો કે આ જીવ હિંદુ સમાન શુદ્ધ છે, પરંતુ કર્મના ઉદયથી ગુણ ભેદ પામે તેણે કરી સંસાર રૂપપણે જીવના ભાવ પરિણમે જેમ જે દુષ્ટની જોડે ધનુ છે તે મરીચર અને અગ્નિના પ્રયોગે ન્યારા ન્યારા અપાક રૂપે પરિણમે તેમ જીવ દુષ્ટની સત્તા એકજ છે તે ૮ કર્મના ઉદયથી નાનું ન્યારા રૂપ ધરે. જેમ જુન, ખાંડ, વસ્તુ એક પત્ર કંઠોઈ અને અગ્નિના પ્રયોગે મુગધીને પશિલામ રમ, વર્ણ અને આશારે ન્યારા ન્યારા ચિન્નપણે પરિણમે તેમ ૮ કર્મના ઉદયથી જીવના ઓરવિરભાવ ચિન્ન ચિન્ન યાવ, જેમ ભરૂં, અડદોર, અડદોરી, અડપુરૂપ, અડકૂપ, અડગોર, અડરેખર, અડકૂપ, ઇન્દ્રાદિ રમ રૂપપણે પરિણમે, તે ઉદયભાવ કરીએ.

પ્રશ્ન ૪૭—ઉપરામભાવ તે કેને કરીએ ?

ઉત્તર—જો જ્ઞાન, વશોનાદિ શુદ્ધ ઉપરામથી મોહનીય કર્મને ઉપરામ, મોહનીયનો ઉદય ન હોય. પરંતુ મોહનીય કર્મ સત્તામાં છે, જો જ્ઞાની કોઈ જેમ છારાથી અગ્નિ હાંપી કોઈ વસ્તુનું જલન ન કરે પણ કોઈ દુષ્ટની અગ્નિ ન કરીને જો કોઈ દુષ્ટ મળે અગ્નિ પ્રગટ થાય. તેમ જીવ જ્ઞાની, જો જ્ઞાનના શુદ્ધ ઉપરામથી મોહનીય કર્મનો અનુભવ થય, અને જો જ્ઞાની જ્ઞાન મોહનીય કર્મનો ઉદય થાય. શુદ્ધ જ્ઞાન કર્મનો ઉદય ન કરીને ઉપરામ નો ઉપરામ ભગવત્કૃપા પ્રગટ થાય, અને આગિ મોહનીય ઉદય થાય ન. ઉપરામ આગિ પ્રગટ થાય પછી કર્મને મોહનીયનો ઉદય થાય ન. અવગતથી જાણે પડે, અને આગિ મોહનીયનો ઉદય થય ન. આગિ પ્રગટ પડે, કર્મના ઉદય મોહનીયનો ઉદય નથી. તેમ જો જ્ઞાન મોહનીય નો ઉપરામભાવ કરીએ.

પ્રશ્ન ૪૮—ઉપરામભાવ તે કેને કરીએ ?

ઉત્તર—જો જ્ઞાન, વશોનાદિ શુદ્ધ ઉપરામથી મોહનીય કર્મને ઉપરામ, મોહનીયનો ઉદય ન હોય. પરંતુ મોહનીય કર્મ સત્તામાં છે, જો જ્ઞાની કોઈ જેમ છારાથી અગ્નિ હાંપી કોઈ વસ્તુનું જલન ન કરે પણ કોઈ દુષ્ટની અગ્નિ ન કરીને જો કોઈ દુષ્ટ મળે અગ્નિ પ્રગટ થાય. તેમ જીવ જ્ઞાની, જો જ્ઞાનના શુદ્ધ ઉપરામથી મોહનીય કર્મનો અનુભવ થય, અને જો જ્ઞાની જ્ઞાન મોહનીય કર્મનો ઉદય થાય. શુદ્ધ જ્ઞાન કર્મનો ઉદય ન કરીને ઉપરામ નો ઉપરામ ભગવત્કૃપા પ્રગટ થાય, અને આગિ મોહનીય ઉદય થાય ન. ઉપરામ આગિ પ્રગટ થાય પછી કર્મને મોહનીયનો ઉદય થાય ન. અવગતથી જાણે પડે, અને આગિ મોહનીયનો ઉદય થય ન. આગિ પ્રગટ પડે, કર્મના ઉદય મોહનીયનો ઉદય નથી. તેમ જો જ્ઞાન મોહનીય નો ઉપરામભાવ કરીએ.

કર્મ સર્વ અપાળ્યે સંપૂર્ણ દેવગ જ્ઞાન પ્રગટે તેમ જે જે કર્મ ખરે તેજ ગુણની લગ્નિ પ્રગટે. તેને ક્ષાયકભાવ કહીએ.

પ્રશ્ન ૪૬—ક્ષાયકભાવ ને ક્ષાયક સમક્રિયા શો તદ્વાચન ? અને તેમા ગુણસ્થાન શી રીતે લાભે ?

ઉત્તર—ક્ષાયકભાવ તે આત્મિક ગુણના પન્નિગમની ધારા, અને ક્ષાયક સમક્રિયા તે આત્માનો મૂળ ગુણ. એટલે સાન પ્રકૃતિના ક્ષય થવાથી આત્માનો મૂળ ગુણ પ્રગટ થયો ત ક્ષાયક સમક્રિયા, અને તેની સમજનામા અવસ્થિત ભાવે રહેવું તે ક્ષાયકભાવ. તે બંને ક્ષાયક ગુણસ્થાનકથીજ પ્રગટ થાય છે. સાખ મોટા ગુણકાણીની. વગી કોઇ ક્ષાયક સમક્રિયા ક્ષાયક ગુણકાણે અને ક્ષાયકભાવ આક્રમા ગુણકાણે ક્ષાયક એવીવળાનેજ કહે છે. વગી કોઈ ક્રિયાને ગુણકાણેથીજ ક્ષાયક સમક્રિયા અને ક્ષાયક ભાવ માને છે. અને વગી કોઇ ૧૨ મા ગુણકાણેથીજ ક્ષાયકભાવ માને છે. નન્દકેવગીગચ.

પ્રશ્ન ૫૦—ક્ષયોપશમભાવ તે શું ?

ઉત્તર—જે ધાત્રીયાં કર્મ ઉદયાવસ્થિમાં આપ્યાં તે નિર્જરાકૃપે અપાવ્યા, એજ કર્મ બાકી રહ્યાં તે પશુ પાતંગ્યાં દીપ્યાં. જેમ ગાદા અજ પડાથી મૂર્ચનું સર્વ તેજ ઉવાઇ જાય, વગી જેમ જેમ અજપડણ પાડાયા થાય તેમ તેમ મૂર્ચ તેજ વધનું જાય. તે ન્યાયે જીવના આત્મ પ્રદેશથી ધાત્રીયાં કર્મની વચગણી નિર્જરા થાય તેમ તેમ જીવના પ્રદેશ ઉજ્જવળ થાય. અને ધાત્રીયાં ચાર કર્મનો ક્ષયોપશમ થાય છે, પશુ અધાત્રી ચાર કર્મનો ક્ષયોપશમ ન થાય તેને ક્ષયોપશમભાવ કહીએ.

પ્રશ્ન ૫૧—પારિજામિક ભાવ કોને કહીએ ?

ઉત્તર—જે જીવ અજીવના પરિજામ પરિજીએ તે પારિજીમિકભાવ તેના જે બેદ. સાદિ પરિજામ અને અનાદિ પરિજામ ૨. તેમા સાદિ પરિજામ તે જીવના પરિજામ, અતિ ૪, દિદિ ૫, કષાય ૪, દોરવા ૧, જ્ઞાન ૮, દશાંન ૩, ભેગ ૩, ઉપયોગ ૩, વ્યારિત્ર ૫, વેદ ૩. પશુ પરિજીએ તે જીવ પરિજામના ૪૩ ભોક્ષ શ્રી પત્રવજાના ૧૩ મા પદમાં કહ્યા છે. તે કહિ પરિજામ પત્રો તેને કહીએ. અને અનાદિ પરિજામે પરિજીએ તે પરિજામ પત્રો નહિ. તે જીવ પરિજામ, અજીવ પરિજામ, અજીવ પરિજામ એ ૩ અનાદિ ભાવ છે તે અનાદિ પરિજામ જીવના કહીએ કહે અજીવ પરિજામના ૧૦ ભોક્ષ. ૧ ભંધન પરિજામ, ૨ અતિ, ૩ સંદાહ. ૪ બેદ, ૫

વર્ણ, ૬ જમ, ૭ રસ, ૮ સ્પર્શ, ૯ અનુવૃત્તિ, ૧૦ શબ્દ એ ૧૧ જેઠ
અજીવ પરિણામના અણુવા. ઇતિ પારિણામિક ભાવ.

પ્રશ્ન ૫૨—સતિવાય ભાવ કોને કહીએ?

ઉત્તર—જે ભાવ સાથે ભાવ મળે ત્યારે સમીપ હોય. જેમ હડીને
ખાંડ મળીને એકસ નીપજે, તેમ બન્ને જાવો મળી ત્રિકસંયોગી ભવો
નીપજે. એમ ત્રણ ભાવ મળી ત્રિક સંયોગી ભાગો નીપજે. ચાર ભાવ મળી
ચોક્ક સંયોગી ભાગો નીપજે. પાંચ ભાવ મળી પાંચ સંયોગી ભાગો નીપજે
એ સંબંધી સવિસ્તાર અધિકાર અનુયોગદ્વારથી જાતુવો. તે સતિવાયના
કહીએ.

પ્રશ્ન ૫૩—ઉદયભાવના ભેદ કેટલા?

ઉત્તર—ઉદયભાવના બે ભેદ ૧ ઉદય, ૨ ઉદય નિષ્પત્ત. આ ૩ મેં
જીવને ઉદય આવે તે ઉદય ૧ અને આ ૩ કર્મના ઉદયથી જીવના પરિણામ
અંતરંગ પામે તે ઉદયનિષ્પત્ત ૨. તેના પણ બે ભેદ છે. ૧ જીવ ઉદય
નિષ્પત્ત, ૨ અજીવ ઉદયનિષ્પત્ત. જીવ ઉદયનિષ્પત્તના ૩૩ ભેદ તે મનિષ્ઠ,
૧૫ ૧, તેજસ ૧, પ્રાણ ૪, ચેદ ૩, એવં ૨૩. અસંસોપણ ૨૪, અસાની
પણ ૨૫, મિશ્રાસાનીપણ ૨૬, અવિરતિપણ ૨૭, આદારકપણ ૨૮,
અમાત્રિપણ ૨૯, છામકપણ ૩૦, અકેવળીપણ ૩૧, અભોગીપણ ૩૨,
અવિદ્યપણ ૩૩, એવં ૩૩ ભેદ. જીવ ઉદયનિષ્પત્તના અને અજીવ ઉદય
નિષ્પત્ત તે ૫૭ ૫, મંધ ૨, રમ ૫, હરમ ૮, શરીર ૫, નાં પ્રયોગના
પુનઃ તે અજીવ ઉદયનિષ્પત્તના ૨૫ ભેદ એ ઉદયભાવના બે ભેદ.

પ્રશ્ન ૫૪—ઉપશમભાવના કેટલા ભેદ?

ઉત્તર—ઉપશમભાવના બે ભેદ. ઉપશમ ૧, ઉપશમ નિષ્પત્ત ૨
૧ જીવ તે ભેદ મોહનીય કર્મનો. સાત કર્મ ઉપશમભાવના ઉપશમે નહિ
મોહનીયો ઉપશમ નેમ ઉપશમ ૧, અને ઉપશમ નિષ્પત્તના બે ભેદ
૧ ઉદય, ૨ અવિરતિ, ૩ ઉપશમ અવિરતિ. હડીને મોહનીય ઉપશમા ૫
૧ ઉદય, ૨ અવિરતિ, ૩ ઉપશમ અવિરતિ, અને અવિરતિ મોહનીય ઉપશમાયે તે ૩ ઉપશમ
અવિરતિ ૫૭ ઉપશમભાવના ભેદ.

પ્રશ્ન ૫૫—સાવજીવના કેટલા ભેદ?

ઉત્તર—સાવજીવના બે ભેદ. સાવજી ૧, સાવજીનિષ્પત્ત ૨, જીવ
તે ૫૭ ૫૭ નિષ્પત્ત મોહનીય કર્મને ૫૭ ૫૭ કર્મની પ્રકૃતિ અનુક્રમે જાણે
તે પ્રકૃતિ નિષ્પત્ત મોહનીય ૫૭ ૫૭ અવિરતિપણ ૬, ૫૭ ૫૭ અવિરતિ

૪. એમ અનુક્રમે કાચ કરે તે કાચક. અને કાચક નિષ્પત્તના હોવા તે દર્શન મોહનીય કાચાના કાચક સમ્યક્ત્વ પામે ૧. ચારિત્ર મોહનીય કાચાના કાચક ચારિત્ર પામે ૨. જ્ઞાનાવરણીય કાચાના કેવળજ્ઞાન પામે ૩. દર્શનાવરણીય કાચાના કેવળદર્શન પામે ૪. અંતરાયકર્મ કાચાના પાંચ લઘિ પ્રગટ થાય; કાચક કાલુ લલિ ૧, કાચક લાભ લલિ ૨, કાચક ભોગ લલિ ૩. કાચક ઉપભોગ લલિ ૪. કાચક વીર્ય લલિ ૫. એવં ૬ બોલ કાચકથી નીપજે. બીજી પ્રકૃતિ કાચકથી નિવસ્વતાવ પ્રગટે તે ૬ બોલમાં ગર્ભિત થાય. ઇતિ કાચકભાષના લેહ.

પ્રશ્ન ૫૬—કાચોપશમભાવના કેટલા લેહ ?

ઉત્તર—કાચોપશમભાવના બે લેહ. કાચોપશમ ૧, કાચોપશમનિષ્પત્ત ૨. કાચોપશમ ૪ ધાતીયાં કર્મનો થાય. તે ૪ ધાતીયાં કર્મના કાચોપશમથી ૩૨ બોલ પામે, જ્ઞાનાવરણીયના કાચોપશમથી ૮ બોલ પામે. પહેલાં ૪ જ્ઞાન ૩ અજ્ઞાન એવં ૭ આચારંગાદિ સૂત્રનું ભણવું ૮. એવં ૮ દર્શનાવરણીય કર્મના કાચોપશમથી ૮ બોલ પામે પહેલાં ૩ દર્શન ચતુ આદિ, અને કોતેન્દ્રિયાદિ પાંચ હંદિષનું ભણવું એવં ૮. મોહનીય કર્મના કાચોપશમથી ૮ બોલ પામે, સમ્યક્ત્વાદિ ૩ દ્રષ્ટિ, પહેલાં ૪ ચારિત્ર, અને દેશવિરતિ આગળનું ૮ એવં ૮. અંતરાય કર્મના કાચોપશમથી ૮ બોલ પામે. કાચોપશમ કાલુલલિ ૧, કાચોપશમ લાભ લલિ ૨, કાચોપશમ ભોગલલિ ૩, કાચોપશમ ઉપભોગ લલિ ૪, કાચોપશમ વીર્યલલિ ૫, ભાગ વીર્યલલિ ૬, પાંડિત વીર્ય લલિ ૭, ભાગ પાંડિત વીર્ય લલિ ૮. ઇતિ કાચોપશમ ભાવના ૩૨ બોલ કલા ઇતિ કાચોપશમ ભાવના લેહ.

પ્રશ્ન ૫૭—પારિણામિક ભાવના કેટલા લેહ ?

ઉત્તર—પારિણામિક ભાવના બે લેહ. જીવ પરિણામ ૧. અજીવ પરિણામ ૨. તેમાં જીવ પરિણામના ૧૦ પ્રકાર કલા. તેના બોલ ૪૩. તે ૫૧મા પ્રશ્નમાં કલા છે તે સર્વ અહિંયાં લેવા. એ જીવ પરિણામ ૧.

હવે અજીવ પરિણામના ૧૦ પ્રકાર તેના બોલ ૩૭ થાય. તેમાં પહેલાં બધે પરિણામ તેના ૨ લેહ, ૧ સિન્ધ બધે પરિણામ ૨ રૂક્ષ બધે પરિણામ. બીજો ગતિ પરિણામ તેના ૨ લેહ કુસમાન ગતિ ૧. અકુસમાનગતિ ૨ ત્રીજો સંઘાત પરિણામ તેના પરિમંડળાદિ (૫) લેહ. ચોથો લેહ પરિણામ. તેના (૫) લેહ ખંડલેહ પરિણામ, ભવન ઉત્કારિકા લેહ પરિણામ. પાંચમો વર્ણ પરિણામ તેના કાળાદિક (૫) વર્ણ. છઠો

ગાંધ પરિણામ તેના મુરબિગંધાદિ (૨) ભેદ. સાનમો ૪૩ પરિણામ તેના તિફ્ત રસાદિ (૫) રસ. આઠમો સ્પર્શ પરિણામ તેના ઠડંગાદિ (૮) ભેદ નવમો અગુરુ લઘુ પરિણામ તેનો (૧) ભેદ. દશમો શબ્દ પરિણામ તેના (૨) ભેદ. મુરબિશબ્દ પરિણામ ૧, ફુરબિશબ્દ પરિણામ ૨ એ અગ્ર પરિણામના ૩૭ ભોલ કલા. શાળ પત્રવણા પદ ૧૩ માની.

વળી ભગવતીજીમાં બે પ્રકારના પારિણામિક ભાવ દલા છે. ૧ સાદિપારિણામિક ૨ અનાદિ પારિણામિક સાદિ વિષુસે, અનાદિ વિષુસે નહિ સાદિપારિણામિકના અનેક ભેદ છે. જુની મુરામદિરા, જુનો મોગ, તંદુલ એ આદિ ૩૭ ભોલ ભગવતીજીમાં છે. અનાદિ પારિણામિક ભાવના ૧૦ ભોલ ધર્માસ્તિકાય ૧ અધર્માસ્તિકાય ૨ આકાશ ૮-૩ પુ ૦-૪ જ્વા ૦-૫ કાળ ૦-૬ લોક ૦-૭ અલોક ૦-૮ ભવ્ય ૦-૯ અભવ્ય ૦-૧૦. એ ૧૦ ભોલ અનાદિ પરિણામના કલા. ઇતિ પારિણામિક ભાવ.

પ્રશ્ન ૫૮—સન્નિવાઇ ભાવના કેટલા ભેદ ?

ઉત્તર—સન્નિવાઇ ભાવના ૨૬ ભાંગા થાય. તેમાં બે ભાવ મિથ્યા ક્રિં સંજોગીના ૧૦ ભાંગા નીપજે. અને ત્રણ ભાવ મિથ્યા ત્રિક સંજોગીના ૧૦ ભાંગા નીપજે, અને ચાર ભાવ મિથ્યા ચોક સંજોગીના ૫ ભાંગા નીપજે, અને પાંચ ભાવ મિથ્યા પાંચ સંજોગીને ૧ ભાંગા નીપજે. એવં ૨૬ ભાંગા સન્નિવાઇ ભાવના ભણવા. ઇતિ સન્નિવાઇ ભાવ.

પ્રશ્ન ૫૯—છ ભાવમાં ગુણકાણું કયાં કયાં લાલે ?

ઉત્તર—પહેલે ગુણકાણે, બીજે ગુણ ૦ ત્રીજે ગુણ ૦ ૩ ભાવ ને ૧-૧ પ મો, ૪ મે, ૫ મે, ૬ મે, ૭ મે, ૮ મે, ૯ મે, ૧૦ મે, ૧૧ મે એ આઠ ગુણકાણે પાંચ ભાવ. ૧૨ મે ગુણકાણે ૪ ભાવ. ઉપશમ ૮૭ મો. ૧૩ મે, ૧૪ મે ગુણકાણે ૩ ભાવ, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ એ બે ૮૪ મો. સિદ્ધમાં ૨ ભાવ ક્ષાયક ૧, ને પારિણામિક ૨.

પ્રશ્ન ૬૦—ક્ષયોપશમ સમકિત અને ક્ષયોપશમ ભાવમાં ચો તકારતી

ઉત્તર—ક્ષયોપશમ નમકિત તો ૪ થા ગુણકાણાથીજ હોય તે સ્વાત મા ગુણકાણા સુધી લાલે અને ક્ષયોપશમ ભાવ તો ૧લાથી તે ૧૨મા ગુણ સુધી છે. એટલે ક્ષયોપશમ સમકિત તો સમદ્રષ્ટિનેજ હોય. અને ક્ષયોપશમ ભાવ તો સમદ્રષ્ટિ ને મિથ્યા દ્રષ્ટિ બેડને હોય. જેમકે ક્ષયોપશમ ભાવ તો ૪ ચાનીયાં કર્મની વરગરુને દેશ તો નિષ્કરે તેને કહીએ. એટલે દેશથી નિર્જેશ રમદ્રષ્ટિ, મિથ્યાદ્રષ્ટિ એ બન્નેને હોય છે. જેમ મતિજ્ઞાન, યુગાન

ધૃત્વાદિક્કે ક્ષયોપશમ ભાવે છે. તેમ મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન પણ ક્ષયોપ-
શમ ભાવે છે. તે જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી જ્ઞાન. અજ્ઞાન બને
હોય.

પ્રશ્ન ૬૧.—તો જ્ઞાન, અજ્ઞાનમાં ભેદ કયો ?

ઉત્તર.—જે જીવને જ્ઞાનાવરણીયનો ક્ષયોપશમ પણ હોય અને મિથ્યા-
ત્વનો ક્ષયોપશમ પણ હોય તેને મતિજ્ઞાન હોય, અને જે જીવને જ્ઞાનાવરણીયનો
ક્ષયોપશમ હોય અને મિથ્યાત્વનો ઉદય હોય તેને મતિ અજ્ઞાન હોય. તેમજ
ક્ષયોપશમ દાણુલ્લિધિ પ્રમુખ પણ જાણીએ. અંતરાયકર્મનો પણ ક્ષયોપશમ
હોય, અને મિથ્યાત્વ મોહનીયનો પણ ક્ષયોપશમ હોય તો શુદ્ધ દાણુલ્લિધિ હોય
અને અંતરાય કર્મનો ક્ષયોપશમ હોય અને મિથ્યાત્વનો ઉદય હોય તો
અશુદ્ધ દાણુ લ્લિધિ હોય એમ વિચારતા ક્ષયોપશમભાવ બેડેને હોય છે.
તથા કોઈ પ્રકરણમાં ક્ષયોપશમ લિધિના ૫ ભેદ કહ્યા છે. ક્ષયોપશમ
લિધિ ૧, વિશુદ્ધતા લિધિ ૨, દર્શના લિધિ ૩, પ્રયોગલિધિ ૪. કરણલિધિ ૫
અને ૫ લિધિનો અર્થ નીચેના ૫ પ્રશ્નો જાણવો

પ્રશ્ન ૬૨.—પ્રથમ ક્ષયોપશમ લિધિ કોને કહીએ ?

ઉત્તર.—જેમ જીવ નિગોદમાં જન્મ મરણ કરે છે તે મોહનીય
કર્મને વશે, પરંતુ અવધકાર થયો ત્યાંથી મોહનીય કર્મની વર્ગણા કંઈક
પાતળી થઈ તદા પૃથ્વીયાદિક પાત્ર સ્થાવરમા આવ્યો. પછી થોડી ઘણી
વર્ગણા પાતળી પડે ત્યારે ત્રસપણું પામે. તે બેધદ્રિય થયો. ત્યાર પછી
બીજી વર્ગણા ઘટે તો તેઈદ્રિયપણું પામે. એમજ ચૌરેઈદ્રિય. અસંજો
પચૈદ્રિયપણું પામે. પછી કંઈક વર્ગણા ઘટી ત્યારે સંજીવચૈદ્રિય-તિર્થંચ,
નારકી, દેવ, મનુષ્યપણું પામે. એમજ જેમ જેમ જીવ ઉચ્ચતા થાય તેમ
તેમ ઉચ્ચપણું પામે. ઇતિ ક્ષયોપશમ લિધિ ૧.

પ્રશ્ન ૬૩.—બીજી વિશુદ્ધતા લિધિ તે કોને કહીએ ?

ઉત્તર.—જે ક્ષયોપશમ લિધિથી વિશેષ નિર્મળપણું પામે. તે જીવ
સમકિત વિના પણ સ્વભાવે નિર્મળ શુદ્ધિવંત હોય. તેથી કરી અરિહંત
દેવનો પણ કોઈ વખત ભક્ત થાય, અથવા દાન પણ આપે, આર્જવ પરિ-
ણામ પણ કોઈ વાર થાય, જિનચાણી પણ સાંભળી, અનેરોને શુદ્ધ ઉપદેશ
પણ દીધો, નરક તિર્થંચનાં દુઃખ સાંભળી કંપાવમાન પણ થયો, તપ જપ
પણ ઘણીવાર કર્યા, પણ પુરુષલિક મુખ અને આત્મિક મુખના ભેદ સમજ્યો
નહિ. દેવ, ગુરુ, ધર્મ જિનચાણીનો ભેદ સમજ્યો નહિ. નહીવત્ થઈને

કેવળચર્યા પાળી તપાગરણ કર્યું તેથી વિશુદ્ધ થઈને નવમૈત્રેયિક સુખી બને તે વિશુદ્ધ લગ્નિ કહીએ ?

પ્રશ્ન ૬૪—ત્રીજી ઉપદેશના લગ્નિ તે કેને કહીએ ?

ઉત્તર—જેણે શ્રી તીર્થંકરજીની વાણી, તથા મણધરજીની તથા સામાન્ય કેવળીની વાણી સુણી. તથા સાધુ શ્રાવકની વાણી સુણ્યાં સુણ્યાં શ્રી જીન ધર્મની રીતી ઉપજે તે દૃઢવમાં ભેદે. ફરી પાછો પડે, પાછી ફરે ઉતરે તે અર્ધપુણ્યલોક હોય. તે ઉપદેશના લગ્નિ ૩.

પ્રશ્ન ૬૫—ચોથી પ્રયોગ લગ્નિ તે કેને કહીએ ?

ઉત્તર—સમ્યક્ત્વ વિના કોઈ જીવ દ્રવ્ય સંયમ પાળે, પંચ મહાવ્રત પાળે, ૨૨ પરિસહ સહે, શ્રાવકનાં ૧૨ વ્રત પાળે, તે દ્રવ્ય સંયમથી અને કર્મની વર્ગણા અનંતી ક્ષય થઈ, યોગી રહી, નિર્જરા કહી. પણ પુણ્યલોક સુખથી મન ઉભાગ્યો નથી તેથી ફરી ફરી સંસારમાં રત્તો. જમાણી નિન્દવ વત્-ઈતિ પ્રયોગ લગ્નિ ૪.

પ્રશ્ન ૬૬—પાંચમી કરણ લગ્નિ તે શું ?

ઉત્તર—જે વારે જીવની કાળલગ્નિ તે ભવસ્થિતિ પાકે ત્યારે જીવે મિથ્યાત્વરૂપ ગંઠીભેદ થાય, ત્યારે ત્રણ કરણ કરે. પ્રથમ અંતોકરણ ૧. બીજું અપૂર્વકરણ ૨, ત્રીજું નિવૃત્તિકરણ ૩. એ ત્રણ કરણને વિના પ્રજ્ઞથી બાંધવો.

પ્રશ્ન ૬૭—અંતોકરણ તે શું ?

ઉત્તર—આઉખા વિના સાત કર્મની સ્થિતિ એક કોડકોડ સાત રહે ત્યારે અંતોકરણ કરે. ત્યારે મિથ્યાત્વ અને સમ્યક્ત્વના પરિણામ ભરે બર કરે. અંતર્મુદૂર્તની સ્થિતિ મિથ્યાત્વ મોહનીયની રહે. પછી સમકિત ફરસવા યોગ્ય થયો. જેમ કરસણી ધરતી સમારીને બી વારવા યોગ્ય કરે, પણ બી વાંચું નથી. તેમ મિથ્યાત્વરૂપ કંટક ફર કરીને ભાવરૂપ ધરતી સમારી, પણ સમ્યક્ત્વરૂપ બી વાંચું નથી, તે અંતોકરણ કહીએ. એ કરણ અભાગ્યને પણ હોય છે. તેની અંતર્મુદૂર્તની સ્થિતિ છે પછી કાંતો બીજા કરણમાં આવે કે કાંતો પાછો પડે. એ કરણલગ્નિનું પ્રથમ અંતોકરણ કહું ૧.

પ્રશ્ન ૬૮—અપૂર્વકરણ કેને કહીએ ?

ઉત્તર—જે આત્માના પરિણામ એવા કદિ ઉજ્જવળ નહોતા. થંધા તેજ ઉજ્જવળ પરિણામ કરે. તે ઉજ્જવળ પરિણામે વર્તતાં અપૂર્વભાવ થયો. ભાવ એ બીજું અપૂર્વકરણ. ૨.

પ્રશ્ન ૬૬—નિવૃત્તિકરણ તે કેને કહીએ ?

ઉત્તર—જે આત્માના પરિણામે કરીને ઇદ્રિયના મનોસ વિષયસુખરૂપ પુણ્યલિપ્ત મુખથી પરિણામ ઉપડે ઉભયે, પુણ્યલિપ્તમુખથી મન નિવર્તાવે તે નિવૃત્તિકરણ ૩.

એ ૩ કરણ પ્રાપ્ત થયે ચાહે શુશ્રુષ્ઠાને આવે તે મિથ્યાત્વ ભેદીને સમ્યક્ત્વવંત થાય. એ પાંચ લળિધ સયોપશમભાવે જાણ્યું.

પ્રશ્ન ૭૦—પહેલા મિથ્યાત્વ શુશ્રુષ્ઠાનનુ શું લક્ષણ ?

ઉત્તર—જે જીવને (૫) પ્રકૃતિનો ઉદય છે, મિથ્યાત્વ મોહનીય ૧, અનંતાનુભંધી ક્રોધ ૨, માન ૩, માયા ૪, લેશ ૫, એ પાંચ પ્રકૃતિનો ઉદય છે. તેણે કરી જીવને કુચર, કુદેવ, કુધર્મ, સેવગાની રૂચિ ઉપજે, તથા મુદંપણે ધ્યક્ષપણથી ગહીલવત યદ્દિને તત્વાતત્વની ઓગળાણ ન કરે, અને જે પાંચ પ્રકૃતિના ઉદયે કરી જીવાદિક ૯ પદાર્થને વિપરીતપણે જાણે તે ૧૦ પ્રકારના મિથ્યાત્વ રહે. જીવે અજીવસત્તા ૧, અજીવે જીવસત્તા ૨, ધર્મો અધર્મસત્તા ૩, અધર્મો ધર્મસત્તા ૪, સાદુ અસાદુસત્તા ૫, અસાદુ સાદુસત્તા ૬, મગ્ગે ઉમગ્ગસત્તા ૭, ઉમગ્ગે મગ્ગસત્તા ૮, મુત્તી અમુત્તી સત્તા ૯, અમુત્તી મુત્તીસત્તા ૧૦. એવી સત્તા પ્રગટે છે તે જીવને પ્રથમ શુશ્રુષ્ઠાનકે જાણ્યું.

પ્રશ્ન ૭૧—પહેલું મિથ્યાત્વ શુશ્રુષ્ઠાન શું ક્રદાંતે કરી જાણ્યું ?

ઉત્તર—જેમ જ્ઞપ્ત્યોપક મનુષ્યને અજ્ઞાની અરૂચિ, તેમ મિથ્યાત્વ મોહનીયકર્મના ઉદયે કરી, શ્રી ચિત્તપ્રલિપ્ત કર્મની અરૂચિ હોય. તથા ધનુરો ખાવાથી રૂચેત વસ્તુ પીગી દેખાય, તેમ મિથ્યાત્વના ઉદયે પુણ્યલિપ્ત મુખ જે પાંચ ઇદ્રિયના મનોસ પુણ્યલિપ્ત સંજ્ઞેગરૂપ મુખ તે મુખ કરી માને, અને આત્મિકમુખ જે ભાષા પીડા રહિત આત્માના આનંદરૂપ મુખ તે મુખને અનુભવે નહિ. મિથ્યાત્વને ઉદયે લક્ષ્મી, પુત્ર, કલત્રને નિમિત્તે કુચર, કુદેવ, કુધર્મને રહે. મંત્રાદિકે હુદ દેવતાના જાપ હોમાદિક કરે. તથા સ્વ-શરીરની પીડા ટાલણ જાણી સુખર્ણ દાન, જોડાન પ્રમુખ કરે, નવ જાડના જાપ કરે, પુતળાં કરાવે. ઇત્યાદિ વિપરીત શુદ્ધિ ઉપજે. તે લક્ષણથી મિથ્યાત્વ શુશ્રુષ્ઠાન જાણ્યું. તે મિથ્યાત્વ પાંચ પ્રકારનાં છે. અલિપ્તલિપ્ત ૧, અનાલિપ્તલિપ્ત ૨, અલિપ્તલિપ્ત ૩, અજ્ઞાતોપ ૪, સંશયિક ૫. એ પાંચે મિથ્યાત્વને અર્થ નાથેના પ્રશ્નથી જાણવો.

પ્રશ્ન ૭૨—પહેલું અભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ કોને કહીએ ?

ઉત્તર—જે હઠ કરીને સફ્તરૂપ વચનની ઝોળખાણ ન કરે. રમે મારી સદહવા ડોળે એમ ધારી સફ્તરૂપની સંગત પણ ન કરે. શ્રી જિનપ્રવિર ધર્મ પણ ન સાંભળે. હઠ તાણે, લોહવાણીયાની પેરે ગાડી પકડે તેને અભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ કહીએ ૧.

પ્રશ્ન ૭૩—બીજું અનાભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ કોને કહીએ ?

ઉત્તર—તે હઠગાહી તો નથી, પણ શ્રી જિનધર્મ ઝોળખવાની બુદ્ધિ નહિ. મૂઠ સ્વભાવથી પરીક્ષા ન કરી શકે. જેમ કહછી ક્ષીરાદિ ખટરશબ્દ ફેરે પણ જડપણથી સ્વાદ ન પરખે. તેમ મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મના ઉત્કેષ તત્વાત્ત્વ, દેવ, કુદેવ, સુસુર, કુસુર, ધર્માધર્મ, ભક્ષ્યાભક્ષ્ય, નિજશુભ પર શુભ, ઇત્યાદિનો બોધ ન હોય. સામગ્રીના અભાવે તેને અનાભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ કહીએ ૨.

પ્રશ્ન ૭૪—ત્રીજું અભિનિવેષિક મિથ્યાત્વ કોને કહીએ ?

ઉત્તર—જે વેષ પાલટે નહિ, અને મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મના ઉત્કેષ ઉત્સૂચ બોલે. પછી તે વચનનો પક્ષ ગાડીને તેને મળતાં મળતાં ઘણું વચન ઉત્તરપે. તે જમાણી નિન્હવવત્. તેને અભિનિવેષિક મિથ્યાત્વ કહીએ ૩.

પ્રશ્ન ૭૫—ચોથું અણુલોગ મિથ્યાત્વ કોને કહીએ ?

ઉત્તર—એકેન્દ્રિય, બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય, ચૌરેન્દ્રિય, અસંસી તિર્થંચ પચેઈન્દ્રિય એ સર્વને અણુલોગ મિથ્યાત્વ તો હોયજ તે સમકિતના સ્વરૂપને ભણત નથી. તથા સંસીને પણ હોય કે જેને સમકિતનો ઉપયોગ નથી. એટલે સમકિત અણુલોગખવાનો સ્વભાવ છે જેને તેને અણુલોગ મિથ્યાત્વ કહીએ ૪.

પ્રશ્ન ૭૬—પાંચમું સંશયિક મિથ્યાત્વ કોને કહીએ ?

ઉત્તર—જે જિન વચનમાં શંકા આણે, પુણ્ય પાપનાં ફળ તે કે નથી ? તથા પાપનીને આઈવર દેખી ચિંતવે કે કોની પૂજા માનતા ઘણી ઘાય છે, ઘણા લોકો સેવે છે, માટે એમાં પણ કાંઈક ધર્મ હશે. તથા તીર્થંચ વાપરેથી મોક્ષની આશા રાખે, તેને સંશય મિથ્યાત્વ કહીએ ૫.

એ પૂર્વોક્ત (૫) મિથ્યાત્વનો ઉદય છે જેને, તેને મિથ્યાત્વ ગુણ સ્થાનક ભણવું. તે મિથ્યાત્વ ત્રણ પ્રકારનું છે. તેમાં એક અણુલોગ અપજ્ઞ વસ્તીયે તે મિથ્યાત્વની આદિ નથી. અંત પણ નથી તે અમજ્ઞ છાત્ર મિથ્યાત્વ ૧, બીજું અણુલોગ સપજ્ઞવસ્તીએ, તેની આદિ નથી પણ અંત

છે. તે બધું જીવનું મિથ્યાત્વ ૨, ત્રીજું સાધ્યે સમ્યક્ત્વથી, તેની આદિ પલ્લ છે, અને અંત પલ્લ છે. તે મિથ્યાત્વ અનર્થકિનું હતું તે ગંઠીબદ્ધ થઈને પ્રથમ ઉપશમ સમક્રિત પ્રગટ થઈ પછી ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રગટે. તે સમય મિથ્યાત્વનો ઉદય નથી. પણ સત્તામાં મિથ્યાત્વ વર્ગજ્ઞાનાં પુરુષ સ્વરૂપ આત્મા સંચાલે લોકીયુત છે. જેમ છારમાં અગ્નિ હાંપી તેમ ઉપશમ તથા ક્ષયોપશમભાવથી મિથ્યાત્વરૂપ અગ્નિ હાંપી પલ્લ જે મિથ્યાત્વ વર્ગજ્ઞાનાં પુરુષ સત્તામાં છે, તેની સ્થિતિ પૂરી થયે ઉદયાવગોમા આવે ત્યારે ઉપશમ ભાવ દૂર હોય. વળી મિથ્યાત્વનો ઉદય થયો તે સમય મિથ્યાત્વની આદિ થઈ. અને અંતે અંત પલ્લ હશેજ. અર્ધપુરુષકમાં ફરી સમક્રિત પામી મોક્ષ હોયે તે માટે. ઇતિ પ્રથમ ગુણસ્થાન લક્ષણ ૧.

પ્રશ્ન ૭૭—બીજું સાસ્વાદાન ગુણસ્થાનનું શું લક્ષણ ?

ઉત્તર—જે યોધા ગુણસ્થાનવર્તિ જીવ, ક્ષયોપશમ તથા ઉપશમ સમક્રિતી, તેને અનંતાનુભવીના ક્યામના ચોક્કનો ઉદય થયો. તેના બહુલ-પલ્લાથી સમ્યક્ત્વથી જાદ થવા હાથેયે તેથી ચોધા ગુણસ્થાનથી ખરી પડયે. તે જીવ પરિણામથી મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન ભણી આવના હાથેયે, પણ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાને પહોંચ્યો નથી, અને મિથ્યાત્વનો ઉદય થયો નથી. પણ મિથ્યાત્વની સદ્વ્યાવિષ્ટિ અનંતાનુભવી ક્યામ તેનો ઉદય થયો તે વદ્વાવલિકા પ્રમાણુ હળી સમક્રિતનો લગારેક સ્વાદ રહે તે સાસ્વાદાન ગુણસ્થાન ભણવું.

પ્રશ્ન ૭૮—બીજું સાસ્વાદાન ગુણસ્થાન શું દર્શાવે કરી ભણવું ?

ઉત્તર—જેમ પ્રાસાદના શિખરપર કોઈ પુરુષ ચડ્યો, પછી હેઠે નેતાં તમ્મર અર્ધાત્ ચકરી આવી, ત્યાંથી પડ્યો પણ ધરતીએ પહોંચ્યો નથી, વચ્ચે અંતરાણે હાથ ધોડો રહે, તેમ કોઈ જીવ ઉપશમ તથા ક્ષયોપશમ સમક્રિતરૂપ મહેલે ચડ્યો, પરંતુ હાથમાન પરિણામ થયે પડ્યો, પણ મિથ્યાત્વરૂપ ધરતીએ પહોંચ્યો નથી. અંતરાગવર્તિ સાસ્વાદાન ગુણસ્થાન ૬ આવલિકા પ્રમાણુ સમ્યક્ત્વનો સ્વાદ રહે, પછી મિથ્યાત્વમાં આવે તથા જેમ આંખો ડાગથી તૂટ્યો, પણ ધરતીએ આવ્યો નથી, તેમ જીવ સમક્રિત રૂપ ડાગથી તૂટ્યો પણ મિથ્યાત્વરૂપ ધરતીએ આવી પહોંચ્યો નથી, તથા જેમ ઘંટાનો શબ્દ પ્રથમ ધોર જીર ધાવ પછી ઘટનાં ઘટનાં લગારેક રહે તેમ સમ્યક્ત્વ રહે. તથા કોઈ પુરુષ ખીર ખાંડનું લોખન કરી વચ્ચે તે વારે લગારેક સ્વાદ રહ્યો. તેમ સમક્રિતથી પડનાં પડનાં લગારેક સમ્યક્ત્વનો અંશ રહ્યો તે બીજે ગુણસ્થાને ચોખાથી પટે તે આવે. પણ પહે-

લાંથી બીજો ન આવે. ચોથાથી પહેલે જતા કોઈક બીજો આવે, પણ જો ન આવે. હતિ દ્વિતીય ગુણસ્થાન લક્ષણ.

પ્રશ્ન ૭૬—ત્રીજા મિથ્ય ગુણસ્થાનનું શું લક્ષણ?

ઉત્તર—ત્રીજીન ધર્મ એટલે સમક્રિત ધર્મ અને મિથ્યાત્વ ધર્મ જે વાન્ને સરખા સંદેહે, મિથ્યાભાવ રહે. જેમ દર્દી ને સાકરના સંયોગે સિખે રૂપ સ્પર્શાંતર નીપજે, તેમ સમ્યક્ત્વ અને મિથ્યાત્વના સંયોગે મિથ્ય ગુણસ્થાન બનેલું. તે પહેલા ગુણસ્થાનથી ચોથે ગુણસ્થાને ચડતાં મિથ્યાત્વના પ્રયોગ દ્વારામાન યાગ અને સમ્યક્ત્વના પ્રયોગ વર્દમાન યાગ; તદંતરમે બંને હૃદયનાં પ્રમાણ મિથ્ય ગુણસ્થાન ફરસે. સાચી અને ભુડી યહા સરખે મરદે હતિ તૃતીય ગુણસ્થાન લક્ષણ.

પ્રશ્ન ૮૦—ચોથા અવિરતિ સમક્રિત ગુણસ્થાનનું શું લક્ષણ?

ઉત્તર—જન પચાણા જેને નથી તેને અવિરતિ કહીએ, જન મર્યાદા હિંદુ જે આ-માનો અનુભવરમ પ્રગટ થયો છે જેને તે નિયમગુણ આપીને દેવ, તેમ ઉપાદેયનું જ્ઞાન છે જેને તે જીવ જન પચાણા આપીને મનોમય કરે પણ કરી ન શકે. તે શા કારણથી? તે કહે છે અપચાણાના આકર્ષિતો ઉપયોગે તે બળી કરી ન શકે જે અપચાણાને ને પોતા મર્યાદા ને તેજ અમન જે. તે અમનના ઉદયથી જન પચાણા પડે ન શકે, પણ મુદ્ધ મર્યાદાના આશયે તેને ચોથુ ગુણસ્થાન બાળનું તેમ જ નિવાસ કહે છે. ઉપગમ સમક્રિતનો ૧, કાયોપગમ સમક્રિતનો ૨, જન સમક્રિતનો ૩, માત્ર પ્રજુતિ અમારે તો કાયક મર્યાદાનો નિવાસ જન જે પાંચ ક્રમથી ન પડે. અને સાત પ્રજુતિને ઉપગમારે તો ઉપગમ અપચાણાને નિવાસ પામે તે સમ્યક્ત્વથી પાડે પચાણા અમારે તે ને નિવાસ આપે, અને કાયક મર્યાદામાં પણ બધા, અને ૧૧ પ્રજુતિ ઉપગમને એક સમક્રિત મર્યાદાનો ઉદય દેવા તે કાયોપગમ મર્યાદાનો નિવાસ ને, તથા ૧૨ પ્રજુતિ વિગત ઉદયમાં ન દેવા, પ્રયોગ ઉદયમાં દેવ અને અપચાણા મર્યાદા વિગત ઉદયમાં દેવા તે કાયોપગમ સમક્રિત કહીએ. ૧૩ પ્રજુતિ અપચાણાની બીજા બેક મર્યાદા છે, તે ગુણસ્થાનક કમાણે ૧૪ પ્રજુતિ અપચાણા ને માત્ર પ્રજુતિ કહી અનંતાનુવર્તી માક, પણ કહેવ મર્યાદા ને ૧૫ પ્રજુતિ ઉદય ન દેવા ત્યારે કાયો મર્યાદાને કહે. તે ૧૬ પ્રજુતિ ને કહી કાયક ન કહે. ૧૭ પ્રજુતિ, ૨ નિર્વિન, ૩ અપચાણા ૪ નિર્વિન, ૫ અપચાણા, ૬ પ્રજુતિ, ૭ પ્રજુતિ, ૮ પ્રજુતિ, ૯ પ્રજુતિ, ૧૦ પ્રજુતિ, ૧૧ પ્રજુતિ, ૧૨ પ્રજુતિ, ૧૩ પ્રજુતિ, ૧૪ પ્રજુતિ, ૧૫ પ્રજુતિ, ૧૬ પ્રજુતિ, ૧૭ પ્રજુતિ, ૧૮ પ્રજુતિ, ૧૯ પ્રજુતિ, ૨૦ પ્રજુતિ, ૨૧ પ્રજુતિ, ૨૨ પ્રજુતિ, ૨૩ પ્રજુતિ, ૨૪ પ્રજુતિ, ૨૫ પ્રજુતિ, ૨૬ પ્રજુતિ, ૨૭ પ્રજુતિ, ૨૮ પ્રજુતિ, ૨૯ પ્રજુતિ, ૩૦ પ્રજુતિ, ૩૧ પ્રજુતિ, ૩૨ પ્રજુતિ, ૩૩ પ્રજુતિ, ૩૪ પ્રજુતિ, ૩૫ પ્રજુતિ, ૩૬ પ્રજુતિ, ૩૭ પ્રજુતિ, ૩૮ પ્રજુતિ, ૩૯ પ્રજુતિ, ૪૦ પ્રજુતિ, ૪૧ પ્રજુતિ, ૪૨ પ્રજુતિ, ૪૩ પ્રજુતિ, ૪૪ પ્રજુતિ, ૪૫ પ્રજુતિ, ૪૬ પ્રજુતિ, ૪૭ પ્રજુતિ, ૪૮ પ્રજુતિ, ૪૯ પ્રજુતિ, ૫૦ પ્રજુતિ, ૫૧ પ્રજુતિ, ૫૨ પ્રજુતિ, ૫૩ પ્રજુતિ, ૫૪ પ્રજુતિ, ૫૫ પ્રજુતિ, ૫૬ પ્રજુતિ, ૫૭ પ્રજુતિ, ૫૮ પ્રજુતિ, ૫૯ પ્રજુતિ, ૬૦ પ્રજુતિ, ૬૧ પ્રજુતિ, ૬૨ પ્રજુતિ, ૬૩ પ્રજુતિ, ૬૪ પ્રજુતિ, ૬૫ પ્રજુતિ, ૬૬ પ્રજુતિ, ૬૭ પ્રજુતિ, ૬૮ પ્રજુતિ, ૬૯ પ્રજુતિ, ૭૦ પ્રજુતિ, ૭૧ પ્રજુતિ, ૭૨ પ્રજુતિ, ૭૩ પ્રજુતિ, ૭૪ પ્રજુતિ, ૭૫ પ્રજુતિ, ૭૬ પ્રજુતિ, ૭૭ પ્રજુતિ, ૭૮ પ્રજુતિ, ૭૯ પ્રજુતિ, ૮૦ પ્રજુતિ, ૮૧ પ્રજુતિ, ૮૨ પ્રજુતિ, ૮૩ પ્રજુતિ, ૮૪ પ્રજુતિ, ૮૫ પ્રજુતિ, ૮૬ પ્રજુતિ, ૮૭ પ્રજુતિ, ૮૮ પ્રજુતિ, ૮૯ પ્રજુતિ, ૯૦ પ્રજુતિ, ૯૧ પ્રજુતિ, ૯૨ પ્રજુતિ, ૯૩ પ્રજુતિ, ૯૪ પ્રજુતિ, ૯૫ પ્રજુતિ, ૯૬ પ્રજુતિ, ૯૭ પ્રજુતિ, ૯૮ પ્રજુતિ, ૯૯ પ્રજુતિ, ૧૦૦ પ્રજુતિ.

ઉત્પન્ન થયેલો, અને બીજો આરંભ થકી ઉત્પન્ન થયેલો. તેમાં સંકલ્પ થકી ઉત્પન્ન થયેલો તે આ જીવને હું માફ એ પ્રકારે મનના સંકલ્પ થકી થાય છે. અને બીજો કૃષી કર્મ તે ગૃહાદિક આરંભને વિષે પ્રવર્તવા થકી થાય છે. તે બંને મધ્યે ગૃહસ્થ સંકલ્પ થકી ઉત્પન્ન થયેલો એવો સ્થૂઠ પ્રાણી નો વધ તે થકી નિવૃત્તિ પામે છે. પણ આરંભ થકી થયેલો પ્રાણીને વધ તે થકી નિવૃત્તિ પામી શકતો નથી, એટલે તેનો ત્યાગ કરી શકતો નથી. કેમકે તે પિના તેના શરીર તથા કુટુંબાદિકનો નિર્વાહ ન થઈ શકે. એ કારણ માટે તે આવક મત અંગીકાર કરતી વખતે એવો વિચાર રાખે છે કે, સંકલ્પીને કોઈ જીવને માફ નહીં, અને આરંભ કરતી વખતે જાતના કર્મ એવી રીતે મત મહણુ કરે છે. એ પ્રમાણે આરંભથી ઉત્પન્ન થયેલી જે હિંસા તેનો નિયમ ન કરવે કરીને હથ વસા મધ્યેથી પાંચ વસા ગયા અને પાંચ વસા રહ્યા વગી તેની મધ્યે વિરેષ દેખાડીએ છીએ. નિયમ કરેલો એવો જે સંકલ્પ તે થકી ઉત્પન્ન થયેલો જે વધ તે બે પ્રકારે છે. એ અપરાધ બીજો નિરપરાધ. તેની મધ્યે અપરાધ સહિત એવા ચાર તેને શાભાદિકને સંકલ્પીને પણ બંધ પ્રત્યે ન વળે, અને નિરપરાધનો તે સંકલ્પીને બંધ ન કરે. એટલે અપરાધી પુરુષોને બંધ કરવાનો યા વધ કરવાનો ત્યાગ ગૃહસ્થથી થઈ શકતો નથી, અને નિરપરાધના બંધનો ત્યાગ થઈ શકે છે, એ કારણ માટે અપરાધ સહિત હિંસાના અનિયમે કરીને પાંચ વસા મધ્યેથી અડી વસા ગયા, અને અડી વસા રહ્યા વગી નિયમ કરેલો નિરપરાધનો જે વધ તે પણ બે પ્રકારે છે. તેમાં એક સાપેક્ષ, અને બીજો નિરપેક્ષ તેની મધ્યે અપેક્ષા સહિત એટલે આશંકા સહિત એટલે શંકાનું સ્થાનક અને તેથી વિપરીત તે નિરપેક્ષ તેની મધ્યે આવક સપેક્ષ હિંસા ન વળે, એટલે તેનો ત્યાગ નથી કરી શકતો, અને નિરપેક્ષ હિંસા વળે છે, એટલે ત્યાગ કરે છે તેનું તાત્પર્ય એ છે કે કોઈક રાજ્યના અધિકારી પુરુષે બે મત અંગીકાર કર્યા છે. તોપણ પોતાના મર્મના જાણવા થકી શંકાનું સ્થાનક એવો કોઈ પુરુષ નિરપરાધી એટલે અપરાધ સહિત છે. તોપણ તેના વધ પ્રત્યે નિરેધ ન કરે. એટલે કોઈક પુરુષ પોતાના મર્મ પ્રત્યે જાણે છે અને નિરપરાધી છે. તોપણ પોતાના મનમાં એવી શંકા દડી કે આ પુરુષ મારી વાત રાખને કરી દેશે તો મને મોટું વિત્ર આવી પડશે એવું જાણીને તેને કોઈ વખત રાખ કેદ કરીને દોષ તો પોને જોઈ રહે પણ તેના નિરેધ કરે નહિ. કેમકે પોતાને મર્મના વિત્રની બીજ છે, માટે એ રીતે સાપેક્ષ હિંસા ન વળવે કરીને અડી વસામાંથી સ્થા વસો ગયો, અને સ્થા વસો રહ્યો. એ રીતે આવકને સ્થા વસાની રવા કેવ.

પ્રશ્ન ૮૩—તિર્થંક મનુષ્ય અને દેવતામાં જવાવાગાને મરતી વખતે કય પ્રકૃતિનો ઉદય હોય ? અને કદિ સમક્રિતથી પડે તો કય પ્રકૃતિનો ઉદયથી પડે ?

ઉત્તર—ઠાણાંબળના ૪ થે ઠાણે, ઉદેશે ૨-૩ જે કથું છે કે-નરકમાં જવાવાગાને અનંતાનુબંધીની ચોકડીનો ઉદય હોય. તેમ તિર્થંકમાં જવાવાગાને મરતી વખતે અપ્રત્યાખ્યાનીની ચોકડીનો ઉદય હોય, અને મનુષ્યમાં જવાવાગાને પ્રત્યાખ્યાનીની ચોકડીનો ઉદય હોય. તેમજ દેવતામાં જવાવાગાને સંજળની ચોકડીનો ઉદય હોય એટલે જે જે પ્રકૃતિના ક્ષયોપશમથી જે જે શુભ પ્રગટ્યો હતો તે તે પ્રકૃતિનો ઉદય થવાથી ચડેલી ડીઘી-ગુચ્છી પડવાપણું થાય. જેમકે અનંતાનુબંધીની ચોકડી ખસવાથી સમક્રિતની પ્રાપ્તિ થાય, પણ તેજ ચોકડીનો લીલ ઉદય થવાથી સમક્રિતનો નાશ થાય અને મરીને નષ્ટ ગતિમાં જાય. તેમજ અપ્રત્યાખ્યાનીની ચોકડી ખસવાથી આરક પણું પામે, અને તે ચોકડીના ઉદયથી આરકપણાથી-પાંચમા શુભસ્થાનથી પડે, અને તે ચોકડીમાં કાગ કરે તો મરીને તિર્થંકમાં જાય, અને પ્રત્યાખ્યાનીની ચોકડી ખસે ત્યારે સાધુપણું-છટું શુભસ્થાન પ્રાપ્ત થાય-અને તેજ પ્રકૃતિનો ઉદય થાય તો સાધુપણાથી (છટું શુભસ્થાનથી) પડે, અને તે ચોકડીમાં કાગ કરે તો મરીને મનુષ્ય ગતિમાં જાય અને સંજળની ચોકડીનું ખસવાપણું થાય ત્યારે કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય, અને તે ચોકડીનો ઉદય થાય તો કેવળજ્ઞાન અટકે, અને તે ચોકડીમાં કાગ કરે તો મરીને દેવતા થાય. એ તો આરિત્ર શુભની જીવિહાનિનું કથું.

પરંતુ સમક્રિતથી પડવાવાગા તિર્થંક, મનુષ્ય અને દેવતામાં જવાવાગાને અનંતાનુબંધીની ચોકડીના ઉદયનો જરૂર જણાતી નથી. પણ તેને તો સમક્રિત મોહનીયનો લીલ ઉદય થવાથી ઉપશમ અથવા ક્ષયોપશમ સમક્રિતથી પડવાપણું થાય તેમાં પહેલા શુભકાળે જવાવાગાને તે ભૂમિને પ્રાપ્ત થવાના સમયે અનંતાનુબંધીની ચોકડીનો ઉદય થાય છે, અને સાસ્ત્રાદાન સમક્રિત પામેલાને પણ તેની સ્થિતિની હદમાં અનંતાનુબંધીનો ઉદય થવા બાદ મિથ્યાત્વ પ્રાપ્ત થતું હોય એમ જણાય છે. પણ પાંચમા-છટું શુભકાળાથી પડવાવાગાને તો પ્રથમ આરિત્ર મોહનીયના ઉદયથી પડવાપણું થાય છે.

અર્થાત્ છટું શુભકાળાથી નીચેના શુભકાળાગાને પડવું થાય અને મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ઉદય થાય તો પાંચમા પહેલેજ શુભકાળે જાય, અને બીજી પ્રકૃતિઓનો ઉદય થાય તો એવી પ્રકૃતિનો ઉદય તેવી માર્ગજાએ

નર્તક અને સંગીત-શુદ્ધિને એક સમકિત મોહનીયનો ઉદય જણાય છે, અને આક્રમેથી ઉપર દર્શનમોહનીયનો ઉદય નથી. માત્ર ચારિત્રમોહનીયનો ઉદય છે.

પ્રશ્ન ૮૪—પાંચમાઃ છટ્ટાઃ—શુભાશુભાગાને અપ્રત્યાખ્યાની અથવા પ્રત્યાખ્યાની ચોકડીનો ઉદય થાયથી તિર્થંચ મનુષ્યના આયુષ્યનો બંધ પડે એમ કશું અને ભગવતીજી સુતક ૩૦ મે-મનુષ્ય, તિર્થંચ સમકિતી તે વૈશનિકનોજ બંધ પાડે અને વૈશનિકમાંજ ઉપજે તે કેમ? કારણ કે, હજી ચોકડીનો ઉદય થયો પણ સમકિત તો છેજ. માટે તે મનુષ્ય તિર્થંચમાં કેમ જાય?

ઉત્તર—દાશુગ ઠાણે ૪ થે કશું છે કે-અનંતાનુબંધી કષાયમાં મરે તો નરકે જાય. એમ અપ્રત્યાખ્યાની કષાયમાં મરે તો તિર્થંચમાં જાય, અને પરપ્રજાણાવરણીય કષાયમાં મરે તો મનુષ્યમાં જાય અને સંજગતા કષાયમાં મરે તોજ દેવગતિમાં જાય. માટે જાણવું જે સમકિતી જીવ સંજગતા કષાય-માંજ દેવગતિને બંધ પાડે પણ જાડીનો બાર કષાયમાં દેવગતિનો બંધ પાડે નહિ, અને મરે પણ નહિ. બાર કષાયમાં બંધ પાડનાર યા મરનાર સમકિતી નથી એમ જાણવું. માટે સમકિતી જીવ ૪-૫-૬ હા શુભાશુભાગા નિયમા સંજગતા કષાયમાં મરે અને દેવલોકમાંજ ઉપજે, માટે ભગવતીજીમાં ૩૦ મા સુતકમાં કશું જે મનુષ્ય તિર્થંચ સમકિતી વૈશનિકમાં ઉપજે તે સત્ય છે.

પ્રશ્ન ૮૫—તો પછી કેટલાક કહે છે કે-સાયક સમકિતી મરી નહીં જાય છે, એટલે કે, કૃષ્ણવત્ તેનું કેમ?

ઉત્તર—એ વાત સંભવની નથી. ઉપરના લખાણથી ચોક્કસ એમ સા જાય છે કે-સાયક સમકિતવાળો મરીને નરકે જાય નહિ. કેમકે નરકે ૦. વાવાગાને અનંતાનુબંધીના કષાયમાંજ બંધ પડે છે, ને તે કષાયમાંજ મરે છે. માટે સાયક સમકિતવાગાને અનંતાનુબંધીની ચોકડી તો છેજ નહિ તેનો ક્ષય કરવોથી સાયક સમકિત પ્રગટ થયું છે, માટે તે ચોકડીનો ઉદય નથી તો તેને નરકનો બંધ પણ નથી. એમ તમામ ચોકડીમાં જાણવું.

પ્રશ્ન ૮૬—મિથ્યાત્વ મોહનીય પાપમાં કહી છે તો સમકિત મોહનીય અને સમા મિથ્યાત્વ મોહનીય કયા તર્વમાં ભળે?

ઉત્તર—સમકિત સંવર તરવના ધરતું છે, અને મોહનીય મિથ્યાત્વ ધરતું છે, અને મિથ્યાત્વ પાપતરમાં છે, એટલે સમકિત મોહનીય અને

સમાધિમિથ્યાત્વ મોહનીય. એ પશુ મોહનીય કર્મનો ઉદય છે. તે ખમ્મચારી સમકિતની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને જ્યાં સુધી તેનો ઉદય કે સત્તામાં હોય, એટલે ઉપચમ્મ ક્ષયોપચમ્મ કે ક્ષય તેનો ન હોય ત્યાં સુધી તે પાપતરમાં ભળે એમિચિત્ત દ્વંધપાક પશુ એવંચ ગણાય. જ્યાં સુધી ચમત્તિમાં મોહનીયનો ઉદય હોય ત્યાં સુધી સમકિત નિર્મળ થવા દે નહિ, અને મોહનીયના વિશેષ ઉદયથી સમકિતથી પડવાપણું પશુ થાય છે, અને સમાધિમિથ્યાત્વ મોહનીયમાં વિશેષ કરીને મિથ્યાત્વનું પ્રધાનપણું છે, તે પશુ મોહનિય સહિત મિથ્યાત્વની પ્રજગતને લઈને સમકિતનો અથ મોહતામાં હોવાથી તેની ભૂમિતિ મિથ્યાત્વનાજ ઘરની સૂત્રમાં ગણી છે, માટે તે બન્ને પાપતરમાંજ ગણાય.

જેદલો ભાગ સમકિતનો તેટલો જીવને સંવર છે બારી મિથ્યાત્વ અને મોહનીયને લઈને મિથ્યાત્વના પ્રધાનપણાથી પાપતરમાં ગણાય. સમવાયંગ સૂત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે તમામ ભવ્ય જીવને સમકિત મોહનીય અને સમાધિમિથ્યાત્વ મોહનીય સત્તામાં છે, પણ જ્યાં સુધી ક્ષય, ઉપચમ્મ કે ક્ષયોપચમ્મ થયું નથી ત્યાં સુધી તે જીવને પહેલાં શુભકાળાથી અવગ ગણેા નથી, અને જેદલાક જીવ સમકિત મોહનીય અને મિથ્યમોહનીયની સત્તાવાળા હોવા છતાં પણ અનાદિ અનંત મિથ્યાત્વવાળા મૂત્રમાં કહ્યા છે, માટે બે બન્ને મોહનીય પાપતરમાંજ ગણાય.

પ્રશ્ન ૮૭—૧૧ શું શુભસ્થાન આઉખાના બ્યંધકનું છે. ને તે શુભ કાલે મરે તો અનુત્તર વિમાને ભય તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—છઠ્ઠે તથા સાતમે શુભકાલે અનુત્તર વિમાનના આઉખાને બંધ કર્યો છે. તે પરિણામની ધારાએ ચી ૧૧ માં શુભકાળા સુધી જીવ ને ત્યાં કાળ ફરે તો, અનુત્તર વિમાનમાં ઉપજે.

પ્રશ્ન ૮૮—ત્રી ૫૪ી ૧૧ માં શુભકાળા સુધી પરિણામની ધારાએ ચડયો તેને ચો કાલ થયો ?

ઉત્તર—એનેક કર્મની નિર્જરા થઈ તે અપૂર્વ કામ પ્રાપ્ત થયો. ૨૮ મોહનીય કર્મની પ્રવૃત્તિને ઉપચમાવથી તે કાંઈ એવો કાલ નથી. અનુત્તર વિમાનમાં રહ્યાં થઈ પશુ ઉપચોગમોટી હોય છે, અને ત્યાંથી ઘરના દાન પશુ યે કાજ કાગમાં મોક્ષ થયો એ મોટો કામ.

પ્રશ્ન ૮૯—આત્મા સિદ્ધ સમાન છે. એવું માનનારનું એમ કહેતું છે કે—જીવના મુખ્ય આઠ રૂચક પ્રદેશ જે છે તે નિર્લેપ નવમી સગર ૧૪૧.

અભ્ય સર્વના સિદ્ધ સંમાન છે. 'માટે સર્વ જીવની સત્તા એક હરખીજ' છે. કેમકે એ ૮ પ્રદેશને બીજકુલ કર્મ લાગતાં નથી. તેથી આચાર્ય સૂત્રની થી શીલંબાચાર્ય કૃત ટીકાના લોકવિન્યાયકને 'પ્રવચોદેશકે' સાંગ છે. ત્યાંથી સ્વસ્તરપણે જોવું. એમ આગમસંસ્કારમાં કહ્યું છે તે કેમ ?

ઉત્તર—આ સંબંધી પહેલા ભાગમાં ૬૬૫ કહેવાઈ ચુકું છે. ટીકાકાર કે અંચાર પોતપોતાના મગજ પ્રમાણે (બહા પ્રમાણે) લખી ભાગ, પંચ જેવા સિદ્ધાંત કહી કરે તે સત્ય કહેવાય. જો ભગ્ય તથા અભ્યના ૮ રૂપ પ્રદેશ નિમિષ નવથી સિદ્ધ સમાન માનીએ, અને સર્વ જીવની સત્તા હરખીજ માનીને અને ૮ પ્રદેશને બીજકુલ કર્મ લાગતાં નથી. અને તે નિરાચરજી માનીએ તો ભગ્ય જીવની પેઠે અભ્યને પણ કોઈ કાળે સર્વ આત્મપ્રદેશ નિર્મળ થવા જોઈએ, અને તે પણ મોક્ષ જવા જોઈએ

પ્રશ્ન ૬૦—અર્થમાં કોઈ એમ કહે કે—અભ્યને કર્મ ચીકુનું છે, અને અભ્યના પરાગત કર્મ નથી. તેથી તે સિદ્ધ થવા નથી, માટે તેને નિરાચરજી છે જે મોક્ષ જનું નથી, અને ભગ્ય જીવમાં પરાગત કર્મ છે. માટે કારણ સામગ્રી મળ્યે પલારણ પામે, ગુરુક્રોડીએ થયી મોક્ષ કરી સિદ્ધ થાય. એમ જો તેનું કેમ ?

ઉત્તર—ભગ્ય નિમિષ નવથી ભગ્ય અભ્યને સિદ્ધિનું સમાનપણું છે. નિમિષ નવે કોઈ વખત તે ઉચ્ચ દરજ્જાને પામે આઠ પ્રદેશ નિરાચરજી તે જ બીજા પ્રદેશનું કોઈ વખત આચરણ બહવું થાય. માટે કોઈનું એમ કહ્યું હોય છે કે—ભગ્ય જીવના આઠ રૂપક પ્રદેશ ઉપાડા છે, અને અભ્ય જીવના સર્વ કાર્ય કારણ છે—આચરણ છે, માટે તેને કોઈ કાળે મોક્ષ થઈ શકે. એ વાત પણ કલ્પિત છે. સૂચના ન્યાયે તે વાત માન્ય નથી. હવે અભ્ય જીવને મોક્ષ ન થવાનું કોઈ સંજ્ઞા કારણ જોવું જોઈએ અને તે પણ નિહાળી શકિત થાય તોજ કમલ થાય તેમ છે. નિહાળનાર કહે જે વસ્તુ જગતમાં હોય તે કોઈ વખત પ્રમટ થાય પણ તેની પાને કિંઈ ન હોય તે વસ્તુ ત્યાંથી પ્રાપ્ત થાય ? માટે ભગ્ય જીવને મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય અને અભ્યને ન થાય તેનું કારણ કયાર કહેલા નમામ કારણથી બીજા નથી કહેવું જોઈએ, તે કારણ એ કે—અભ્યાયાંત સૂચના ૨૬ માં સમય ૬૫ કે કે અભ્ય જીવને નિહાળી કર્મની ૨૬ પ્રકૃતિ જગતમાં છે ૨૮ માં ૨૯ માં નિહાળી ૨૯, અને નિહાળી ૨૯ એ બે પ્રકૃતિ જીવ તે એ કે પ્રકૃતિ અભ્યજી નથી, અને ૨૭ માં સમયને ભગ્ય અને ૨૮ નિહાળી કર્મની પ્રકૃતિ જગતમાં કહી છે એ કારણે એમ નિહ

યાય છે કે—અભયની પાસે મૂળથીજ સમક્રિતા પર્વ નથી તેા શાક દેવજા ક્યાંથી ? અર્થાત્ નજ દેવ. માટે ભરી છવ અને અભયી છવમાં સમક્રિત શિદ્ધતીય અને મિત્રશિદ્ધતીયનો તફાવત છે, તે દિવસ અને રાત્રિ જેટલો તફાવત સમજવો. અથવા કૃષ્ણપદ્મી અને શુકલપદ્મી જેટલો તફાવત સમજવો. જોલે ભવ્ય છવ તેા કોઇ વખત કૃષ્ણપદ્મીને શુકલપદ્મી યાવ પણ અભયી છવ તેા કોઇ કાળે શુકલપદ્મી ધરાવેજ નથી તેને સમક્રિતની પ્રાપ્તિ કે.પ.પ. કાળે ઘવાનીજ નથી. જો વાતનો અગવતી સૂત્ર સાક્ષી આપે છે, માટે અભયી અને સિદ્ધ સત્તાએ સરખા છેજ નહિ, અને ભરી તથા અભયી છવના ૮ રૂચક પ્રદેશ પણ અત્યંત નિરાવરણ છેજ નહિ, જો વાત સિદ્ધાંતના ધરૂા કાખલાથી નિર્ણય યાવ છે.

પ્રશ્ન ૬૧—છવના ૮ રૂચક પ્રદેશ કેવા સ્વરૂપમાં છે ને તે કહેવાનો વિશેષ શું છે ?

ઉત્તર—છવના અસંખ્યાતા પ્રદેશમા મધ્ય ભાગે ૮ રૂચક પ્રદેશ છે, અને ૮ રૂચક પ્રદેશને સંક્રમીત અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે તે ૮ થી જુ. ૧ નથી પણ ૮ સિવાયના સંક્રમીત વિકાર થાય છે ને ૮ તેા સદાકાળ તેવાને તેવાજ મધ્ય ભાગે રહે છે. તે પણ ચાર ઉપર ને ચાર હેઠે, ત્રણ ત્રણને જોડે અનાદિ બંધ છે. જોમ અગવતીજના ૮ મા શતકના ૬ મા ઉદ્દેશે મંડાતા છાપેલા (બાળ્યાગા) પાને ૬૫૬-૫૭ મે કહેલ છે તે સૂત્રપાઃ—

સે કિં સં વયોગ વધે ૨. તિવેદે વળણે, સંજ્ઞા-અજાદવા અપજ્ઞાસિ છવા. ૧. સાદવા અગજ્ઞાસિ, સાદવા સપજ્ઞાસિ. ૨. તત્ત્વર્ણે જે સે અજાદ અપજ્ઞાસિ સેર્ણ અટળદં ઝીવમઝંવ્વર્ણ સત્ત્વર્ણે તિજ્ઞ ૨ મજાદ અવજ્ઞાસિ સેર્ણ માદવ. તત્ત્વર્ણે જે સે માદવ અવજ્ઞાસિ સે જે સિદ્ધાંત.

અહિયાં છવના ૮ મધ્ય રૂચક પ્રદેશ ત્રણ ત્રણનો અનાદિ અપજ્ઞાસિય બંધ કહ્યો છે, બાકીના (અસંખ્ય પ્રદેશનો) સાદિ સત્ત્વર્ણસિય બંધ કહ્યો, અને સિદ્ધનો સાદિ અપજ્ઞાસિય બંધ છે. જો પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારે પ્રયોગમંધ કહ્યો છે, તે આત્માના પ્રદેશ આથી કહેલ છે. (અહિં કર્પનો કે શરીરની વિવક્ષા નથી.)

પ્રશ્ન ૬૨—વિમદ્ગતિ અને અવિમદ્ગતિના સંબંધમાં પડેલા ભાગમાં છેવટના પ્રશ્નમાં કશું છે કે—અવિમદ્ગતિવાળા દેશથી કંપે છે, અને વિમદ્ગતિવાળા સર્વથી કંપે છે. તેમ ટીકાકાર નવા ભાષ્યવાળાનું લખવું જોય છે કે—અવિમદ્ગતિવાળા દેશથી કંપે છે તેનું કારણ જોમ સમજવું કે—દેહરૂપ

રહેલા જીવને મારણાંતિક સમુદ્ધાત વર્ણિતે ઉત્પત્તિસ્થાનકે જતાં ઇલિકાગતિ એ દેશથી કંપે, અને કંદુક નામ દડાની પેઠે ગતિવાળા સર્વથી કંપે છે. એ વિષે શું સમજવું ?

ઉત્તર—એ પ્રકારનાં મરણ કહ્યાં છે, તેમાં એક સમોદીયા મરણ અને બીજું અસમોદીયા મરણ તેમાં સમોદીયા મરણવાળા મારણાંતિક સમુદ્ધાત કહે છે. તેના પ્રદેશ કીડીની લાળની પેઠે અથવા ઇલિકા ગતિએ દેહસ્થ રહ્યાં ઉત્પત્તિ સ્થાનક ફરસે તેને દેશથી કંપવાપણું થાય, અને દડાની પેઠે ઉત્પત્તિ સ્થાનક ફરસે તેને સર્વથી કંપવાપણું થાય. એમ ભગવતીજીની ટીકા તથા ભાષ્યમાં કહ્યું છે. તેમજ ભગવતીજી શતક ૩૨ મે ઉદેશે ૧ લે-કહ્યું છે કે-

અનંતર ઉત્પન્ન થવાવાળા જીવની ગતિ ઠેકતાં ઉત્પન્ન થવાની કહી છે. આ ઉપરથી એમ જણાય છે કે-અવિચ્છેદગતિવાળાનેજ સમોદીયા મરણ એટલે સમુદ્ધાત સહિત મરવાપણું થાય છે, અને તેની ઇલિકાગતિ તથા દડાની પેઠે ઠેકતાં ઉત્પન્ન થવાની ગતિ સંભવે છે. અને બંદુકના ભડકાની પેઠે અસમોદીયામરણવાળાની અવિચ્છેદગતિ અને વિચ્છેદગતિ બન્ને હોય એમ જણાય છે.

તેમજ ભગવતીજી શતક ૩૪ મે ઉદેશે પહેલે કહ્યું છે કે સાત મેળીના અધિકારમાં પ્રથમ ઉજુમાયા ગતિમાં એક સમયની વક્રગતિ કહી છે એ ઉપરથી એમ જણાય છે કે-જનુગતિ તો એક સમયની હોય છે, છતાં તેને વિચ્છેદગતિ કહી તે અપેક્ષાએ પણ સર્વ કંપ કરે. એટલે એક પ્રતરથી બીજે પ્રતર ઉત્પન્ન થવાવાળાને જનુઆયા એટલે સમગ્રભૂમિએ દૂર પ્રદેશે જઈને એક પ્રતરથી બીજા પ્રતર-લગતા પ્રતરે ઉત્પન્ન થાય તેને પણ સૂત્રારે એક સમયની વિચ્છેદગતિ કહી છે, અને જનુગતિ પણ કહી છે. માટે સિદ્ધાંતની અનેક યદના છે, કેવળી ભગવંતનું અનંત જ્ઞાન છે. જેવા ભાવ ભાવ્યા તેવું પડ્યું, તો એકનાથી બેચીને કોણ શબ્દનો હકાક કરવો નહિ, અને જ્યાં સુધી સૂત્ર ખુલાસો આપે ત્યાં સુધી સૂત્રની નિર્ણય કરવો, તેમ છતાં ન સમજાય તો તત્ત્વકેવળીચર્ય કહી અનંત જ્ઞાનીએ જે ભાવ ભાવ્યા તે સત્ય કહી વિરમવું.

પ્રશ્ન ૬૮—આક મધ્યમ આત્મ પ્રદેશ વર્ણને જાણીના અગમ્ય આત્મ પ્રદેશ શર્મણ શરીરના યોગે કર્મના દગનો જે બંધ થાય છે તે પ્રયત્નથી કટવાય છે તે એજન વેચનકિ જીવના પ્રદેશને કોઈ યોગીન અદિ કર્મથી માંડી જીવન અવિચ્છેદ કર્મનો બંધ થાય છે. એમ આત્માર્મગના ટીકાકારનું કહેવું છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—ભગવતીજીમાં કહેલા જીવના એજન વેજનાદિ અધિકારને અને પ્રયોગબંધના અધિકારને કાંઈ સંબંધ જણાતો નથી. એજનવેજનાદિ અધિકાર ત્રીજા શતકમાં પ્રમતાદિ આશ્રી કહેલ છે, અને પ્રયોગબંધ તો ૮ માં શતકના ૬ માં ઉદયે આત્મ પ્રદેશનો, અને અજીવ (૩૫૧ અ૩૫૧) નો પોતપોતાનો સર્વનો બંધ જુદો જુદો કહ્યો છે. એટલે જીવના આત્મ પ્રદેશનો ત્રણ પ્રકારે બંધ કહ્યો છે તેમ અજીવના સંબંધમાં પણ કેટલાકનો અનાદિબંધ કહ્યો છે, કેટલાકનો સાદિબંધ કહ્યો છે. કાર્મણુ શરીરનો સાદિ બંધ કહ્યો છે તે જીવની સાથે રહેલા કાર્મણુ શરીરના સાથે સમયે સમયે કર્મના દળનો જે બંધ થાય છે તે કાર્મણુ પ્રયોગ બંધ સાદિ-આદિ સહિત કહ્યો છે. એટલે જન્ય એક સમય અને ઉત્પદ ૭૦ કોણકાક સાગરોપમનો બંધ હોવાને લીધે સાદિ-આદિ સહિત બંધ કહ્યો છે. તે દરેક શરીરના તથા કર્મનાં પુણ્યના દળના બંધ આશ્રી કહેલ છે, અને તે કર્મ પુણ્યના દળનો આત્મ પ્રદેશ સ્વતો બંધ તે તો સર્વેણસર્વ-સર્વ આત્મ પ્રદેશ, કાર્મણુ યેગે બ્રહ્મ કરેલ કર્મનાં દળનો સર્વનો બંધ થાય છે, તેમાં મધ્ય ૮ રચક પ્રદેશને જુદા ખાત્યા નથી, એટલે સર્વ આત્મ પ્રદેશ બંધ થાય છે. અને સર્વ આત્મપ્રદેશ થયે પણ છે એટલે ક'પે છે. વગેરે સર્વસ્વ અધિકાર પ્રથમ ભાગમાંથી તથા પ્રથમ કહેલા બાકના પ્રશ્નોથી સમજી લેવા

પ્રશ્ન ૯૪—જીવના આઠ રચક પ્રદેશ કેટલા આકાશપ્રદેશ અવગાદીને રહેલા છે ?

ઉત્તર—ભગવતીજી શતક ૨૫ મે ઉદયે ૪ થે, પૂર્વ થત, બાજુપાગી ઠાપેલ પાને ૧૭૨૧ મે કહ્યું છે કે—

પદ્મ મતે ! ઝીવતિકામસ મઝસ પદેમા વલંભા । ગોવમા ! અઠ ઝીવતિકામસ મઝસ પદેમા વલંભા । વણસેળ મેતે ! અઠ ઝીવતિકામસ મઝસપદેમા કદમુ બાગામ પદેસેમુ ડગાદા દોતિ ! ગોવમા ! જદેણેવં ૯૪ નેવં દોદિવા, તિદિવા, વગદિવા, પંચદિવા, છદિવા, ડકોસેળે અઠમુણે. નેવં સવમુ.

અર્થ—જે ભગવંતે ! જીવાસ્તિકામના મધ્ય પ્રદેશ કેટલા કદા છે ? તેના ઉત્તરમાં ભગવંતે કહે છે કે—જે તમ ! જીવાસ્તિકામના ૮ મધ્ય પ્રદેશ દદા છે ગોતમ કહે છે ભગવંતે ! આપે જીવાસ્તિકામના ૪ મધ્ય પ્રદેશ દદા તે કેટલા આકાશપ્રદેશ અવગાદીને રદા છે ? ભગવંતે કહે છે જે. ૧મ ! જન્ય એક, અયરા બે, અયરા ત્રણ, અયરા ચાર, અયરા પાંચ, અયરા છ અને ઉત્પદ ૮, પણ સાત ઉપર તો નહિ.

આને પરમાર્થ એ ઉ કે આત્માના ૮ રૂચક પ્રદેશ જ્યાં ૧-૨
૩-૪-૫-૬ અને ઉત્કૃષ્ટા ૮ આકાશ પ્રદેશ ઉપર અવગાહીને રહે પણ ૭-૮
આકાશ પ્રદેશ અવગાહીને તે ઉપર રહે નહિ, એવો સંભાવ છે.

પ્રશ્ન ૬૫—જીવના ૮ રૂચક પ્રદેશ કયા છે તે પ્રમાણે બીજા ૧૦
રૂચના છે કે એકલા જીવનેજ માટે કયા છે ?

ઉત્તર—કાણાંગ કાણે ૮ મે ધર્માસ્તિકાચ ૧, અધર્માસ્તિકાચ ૧,
આકાશાસ્તિકાચ ૩ અને જીવ ૪. એ ચારેના આઠ આઠ મધ્ય પ્રદેશ
કયા છે.

પ્રશ્ન ૬૬—જીવના આઠ પ્રદેશ ૪ ઉપર ને ૪ હેઠે. ત્રણ ત્રણે
જોડે રથા છે તે પ્રમાણે ધર્માસ્તિકાચાદિકના આઠ મધ્યમ પ્રદેશ કે
બીજી રીતે ?

ઉત્તર—જીવની પેઠે હોવાનો સંભવ નથી. પણ ૪ ઉપર ને ૪ હે
એના ૮ પ્રદેશ હોવા જોઈએ કારણ કે—એ એ પ્રદેશની મેળી પૂર્વ, પશ્ચિમ,
દક્ષિણ અને દક્ષિણ એમ ચારે દિશાએ ચાલી છે અને વિદિશીમાં એ જો
પ્રદેશની મેળી ફરી છે. એ ઉપરથી જીવની પેઠે ત્રણ ત્રણે જોડે ૮ રથા
પ્રદેશ જણાતા નથી.

પ્રશ્ન ૬૭—સમુદયાત એટલે શું ?

ઉત્તર—સમુદયાત એટલે સમ-ઉદ-યાત એ પદ્યોદય યાત્રા સમ-
એટલે આત્મપ્રદેશની સાથે જે જે કર્મપુણ્યભર્યા હજ એક એક પળે બી
જીવની પેઠે એક રૂપ પ્રતીતિ રથા છે તે, તેને જ એટલે ઉદીચા ૧૧
ઉદયાતનીમાં જાણી, તેને યાત્રા એટલે જાગની દૂર કરે, નાશ કરે, યાત્રા
તે સમુદયાત કરેવાય. જેમકે વેદનીય સમુદયાત તે આત્મપ્રદેશની સાથે જ
જુદ વેદનીય કર્મના હજ અનુક રિતિના બધે રહેલાં છે. હજ ઉદયા
આત્મ, તથા તેની ઉદીચા કરીને વેદનીય કર્મને ઉદયમાં લાવે, આત્મ
વેદના વેદકર્મને જાગે તે વચને આત્મપ્રદેશ અને વેદનીય કર્મનાં પુણ્ય
સમ-એકરૂપીય હજ તેની ઉદયના યાત્રા-અગતિયાત યાત્રા તે વચને અ. ૫
હજ પ્રમાણુ તેની વેદનીય એ જાનવાય અને તેની જે કર્મપુણ્યભર્યા તા
સમ તેની નાશ વેદનીય સમુદયાત કરેવાય.

અને આત્મક્રિયા સમુદયાત તે મરણને અને (આત્મક્રિયા સમુદયાત)
(૧) સમુદયાત એટલે તેની જે તેનીમાં ઉદયના યાત્રા તે જો
જુદે જોડે તેની નાશ સમુદયાત કરેવાય.

પ્રશ્ન ૬૮—કેવળસમુદાયતે એટલે શું ?

ઉત્તર—સંપૂર્ણ આખા લોક પ્રમાણે આત્મપ્રદેશ જહાર કાઢે તે કેવળસમુદાય કહેવાય.

પ્રશ્ન ૬૯—લોક પ્રમાણે આત્મપ્રદેશ જહાર કાઢવાનું કારણ શું ? તેનો કાગ કેટલો ? અને તે કોણ કાઢે ?

ઉત્તર—કેવળસમુદાય કરીને કેવળી, વેદનીય આદિ કર્મનાં પુણ્ય આંતરે. એ સમુદાય હ સમમની સ્થિતિનો હોય. તે પહેલે સમય હંડ કરે (શરીર પ્રમાણે રહેલા આત્મપ્રદેશને જહાર કાઢે.) ઉર્ધ્વ, અધો પોતાના શરીર પ્રમાણે લોકના અંત સુધી આત્મપ્રદેશને જહાર કાઢે, તે હંડ કયો કહેવાય.

બીજે સમય કપાટ કરે, એટલે હંડને પૂર્વ, પશ્ચિમ હંડના વિસ્તાર પ્રમાણે પૂર્વ તરફ હોવાના, પશ્ચિમ તરફ વાંચાના આત્મ પ્રદેશને લોકાંત સુધી કપાટની પેઠે પૂરે.

ત્રીજે સમય ક્ષિણ, ઉત્તર, ભેડ પાસાના પ્રદેશે કરી લોકાંત સુધી મંચાણ કરે.

ચોથે સમય મંચાણનાં આંતર પૂરે, એટલે સર્વ લોક આત્મપ્રદેશે પૂરાણ.

પાંચમે સમય મંચાણનો અંતર સાફરે. છઠ્ઠે સમય મંચાણ સાફરે. સાતમે સમય કપાટ સાફરે. અઠ્ઠમે સમય હંડ સાફરે. શરીર પ્રમાણે પાછા હવા તેમ આત્મપ્રદેશ જોડવાય.

પ્રશ્ન ૧૦૦—૮ સમયમાં કયા કયા ભોગ પ્રવર્તે ?

ઉત્તર—૧ લે ને ૮ મે સમય ઉદારિક ને કાર્મણનો મિશ્ર તે ઉદારિક મિશ્ર ભોગ પ્રવર્તે. ૩-૪-૫ મે સમય કાર્મણ શરીરનો આપાર પ્રયોજે એટલે કાર્મણકાય ભોગ પ્રવર્તે.

પ્રશ્ન ૧૦૧—૮ સમયમાં કેવળ સમુદાય કરે એવો પાડ છે તે કરતાં તે અસંખ્યાતા સમય લાગે તે ૮ સમયમાં કેવી રીતે કરે ?

ઉત્તર—કેવળીને કેવળજ્ઞાનના જાણપણા થકી દરેક સમયનો વાત જાણી વર્તે છે. તેથી કેવળસમુદાય કરવા પહેલાં અંતર્મુદુર્વ કાળમાં પ્રથમ આપણકરણ કરે, એટલે વેદનીય આદિ કર્મ ઉદીરણનો આપાર કરે, અર્થાત્

વેદનીય, ૦૧મ, ગોત્રકર્મની ધારૂપ ઉદીરણા કરે, ત્યારપછી સમુદ્યાન કરે તે ૮ સમયમાં આટોપી લે. તે સર્વ જ્ઞાને કરી જણ્યું વર્તે છે. માટે કરે ૨૦૬ વપસયો હોય એમ જણાય છે. શાખ છવીસ હજારા કાણંગના કામે ૭ મા તથા ૮ માની.

પ્રશ્ન ૧૦૨—કેવળસમુદ્યાત કરી થાય કે સ્વભાવે થાય ?

ઉત્તર—સ્વભાવે થાય છે, કારણ કે, તેની આક સમયનીજ સ્થિતિ છે, અને કરવામાં અસંખ્યાતા સમય લાગે, માટે સ્વભાવે થાય, શાખ પત્ર-વણાણના ૩૬ મા પદની.

પ્રશ્ન ૧૦૩—કેવળસમુદ્યાત કોણ કરે ? તીર્થંકર કરે કે અનેરા ?

ઉત્તર—કેવળસમુદ્યાત તીર્થંકર સિવાયના સામાન્ય કેવળીને થાય છે તે પણ કેવળ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી આયુધ્યની હદ છ મહિનાની અંદર હોય અને વેદનીય કર્મની સ્થિતિ વધારે હોય તેને આક્રિયાની બાજુ કરવા કેવળ નામ આપ્યા હોય પ્રમાણે આત્મપ્રદેશનો ઉદ્યાત થાય છે અને વધારાનાં વેદનીય કર્મનાં પરમાણુને નિર્જરી નાખે છે.

પ્રશ્ન ૧૦૪—આવશ્યકરણ એટલે શું ?

ઉત્તર—આવશ્યકરણ આત્માને મોક્ષ સામે કરે, નિર્જરા વિશે કરવાને વેદનીય કર્મને ઉદીરણ છે માટે આવશ્યકરણ કહીએ તે કેવળીને હોય. અર્થાત્ જેને કેવળસમુદ્યાત કરવો હોય તેને અંતર્બુદ્ધિ અંતર્ગત આવશ્યકરણ હોય. એમ સ્વેતાંબર મંત્રના શાસ્ત્ર ઉપરથી નિર્ણય થય છે.

પ્રશ્ન ૧૦૫—આં વિષે દિગંબર મંત્રનો શાસ્ત્રમાં શું કહ્યું છે ? તેમાં કેવળસમુદ્યાત કોણ કરે ? ક્યારે કરે ? ને શાં માટે કરે ? તે જણાવશો ?

ઉત્તર—સાંભળો, દિગંબર મંત્રનો ભગવતી આરાધના અંશ પાને ૬૨૫-૬૨૬ મેં ગ્રામા ૫-૬-૧૧ માં કહ્યું છે કે - સ્વસ્ત્યુષ્ણ છન્દાસાગ્રમ-સંસંમિ કૈવલિજાદાં, વેદંતિ સમુદ્યાદં, સેસા મઝ્જા સમુદ્યાદે ॥ ૫ ॥

અર્થ—જે ઉદ્યુદ્યપણે કરી છ મહિના આયુકા અવશેષ રહ્યા કેવળી ભણે, તે નિયમ તે સમુદ્યાતકું પ્રાપ્ત હોય હું. અર જિનુને આયુકા છ મહિના તે અધિક અવશેષ રહે કેવળ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય તે સમુદ્યાતમે ભગનીય હું-સમુદ્યાત હોય ના નહિ હોય. આયુકી સ્થિતિનો અંતર્બુદ્ધિ અવશેષ રહી જાય અંર વેદનીય નામ ગોત્રકી સ્થિતિ અધિક રહી જાય તો કે તો ત્રીન કર્મનીકી સ્થિતિકું આયુસંધાન કરનેકું નિયમ તે સમુદ્યાત

હોય છે. જ્યારે બાકે વિન કમંડી સ્થિતિ જાણે નહિ કરે છે.

उत्तमं संवत्सं, निरतिरं जइलहु विनिज्जाह, संवेदिवं तु गउपा, तवेव कर्म
विणादहं ॥८॥

અર્થ—જેસે આલે વસ્તુકું ખસારિ છિડા કરી હે, વહિ ચિમ્મદિ મુઝી
ભાષ હે, તેસં સમેદિ ઇક્કા દીયા આલા વસ્તુ નહિ મુકે હે-બદુત કાલમે
કમ તે સુકે હે. તેસં કર્મદે સમુપાવકે આસરમે છાકે મહેયનીની લાર
હેલને તે સીમ્મદી નિર્જર હે બર સમુપાવ વિના કમ તે બદુત કાલમે
નિર્જર હે, એલા જાનને યોગ્ય હે.
વડુદિ સમયેદિ દંદક.

चतुर्दि समयेहि दंडक, वाङ्मयदर जगपुरणा गितशः कमलो करे दिव-
दचेर, शिष्यसि चतुर्दि समयेहि ॥ ११ ॥

अर्थ—जो भग्न समुत्थात करे, वहै जोक समयमें आत्मा के प्रदेश
देह तें नीचे वा उपरी इंटके आकार दाइय अंशुव प्रभाव भिटा यनरूप
निश्रि, अर नियता वातवतय तें खेर उपरवा वातवतयके अवयवत त प
वातवतयकी भिटाई करि के जेन बाइक शलु वंछा अर दाइय अंशुव भिटा
धिसा जोक समय बिसे इंटकाइ करे. जतुरि जे जेइना के समुत्थात डेअ,
तो अपने देह तें तिथुवा भिटा अर निचे उपरि वातवतय सदिन दोउ
प्रभाव इंटकाइ अपने आत्माके प्रदेशनिष्ठ करे. जतुरि इहे समय के इंट
काइ आत्म प्रदेश छे तेछ कपाटके आकार वातवतयनिष्ठ छति करि इंट
पूर्व समुत्थ डोय तो इल्लि, उत्तर कपाट करे. अर उत्तर समुत्थ डोय
तो पूर्व पश्चिम कपाट करे. भग्न के दाइय अंशुव भिटा कपाट छेअ.
जतुरि तिहे समय बिसे आत्माके प्रदेश वातवतय बिना समय बिना
आत्माके प्रदेश वातवतय बिना समस्त लोकमें प्रसरण न्याम डोय, जे
तस समुत्थात छे. जतुरि दाये समयमें वातवतय सदिन समस्त स्थान
वासीस शलु प्रभाव लोकमें यनरूप आत्माके प्रदेश न्याम डोय, सेह डोय
जे छे. जिये भारि समयनि करि इंट कपाट प्रसर लोक पूरवृत्त आभा
प्रदेशनिष्ठ अनुकम करि करे. अर जतुरि भारि समयमें अनुकम न
प्राप्त निवृत्ति करे. अर पंचम समयमें प्रसरण, छे समयमें प्रसरण
मे समयमें इंटरूप, आठमे समयमें भूतदेहप्रभाव डोय, जेहे करे
करि भर्तनिधि रिचनिष्ठ आमुषी रिचनि समान करे. ४

એસેં સમુદ્ધાતકે પ્રભાવ તેં નામ, ગોત્ર, વેદનીય કર્મકું આપું
કર્મકી અંતર્મુદ્ધૂર્તકી સ્થિતિ જાકી રહી થી તિસ સમાન કરિ અર અડાર
હજાર શીલકે લેદનિકા સ્વામીપણાનેં પ્રાપ્ત હોઇ અર તીકાં પાછે મન
વચન; કાયકે દ્રારેં આત્મપ્રદેશનિકા હલન ચલન થા તિસ્કું રેકે ॥ હંતિ
કેવળ સમુદ્ધાત સમાસઃ॥

પ્રશ્ન ૧૦૬.—આત્મ પ્રદેશનું વીર્ય જોણું વધતું સમજવું કે કેમ ?
અને કર્મલેપ સરખો કહેવો કે કેમ ? . . . . .

ઉત્તર—જે કિયાને નજીક આત્મ પ્રદેશ હોય તેમાં વીર્ય સ્ફુરણ
વધારે હોય છે. જેમ લેવામાં હાથના વીર્યનો સ્ફુરણ વધારે હોય છે, અને
આલવામાં પગના વીર્યની સ્ફુરણ વધારે હોય છે અને કર્મ લેપ સરખો કહેવો,

પ્રશ્ન ૧૦૭—સિદ્ધમાં દ્રવ્ય શુણ્ણુ પર્યાય તે શું ?

ઉત્તર.—સિદ્ધ પોતે દ્રવ્ય, જ્ઞાન, દર્શન તે શુણ્ણુ, અને જ્ઞાન દર્શન
કરી રૂપી અરૂપી પદાર્થને જાણ્યા કેળ્યા તે પર્યાય.

પ્રશ્ન ૧૦૮—સિદ્ધમાં અશુર લુપ્ત પર્યાય કહી છે તે શી રીતે ?

ઉત્તર.—સિદ્ધના જ્ઞાન દર્શનના ઉપયોગરૂપ તજ્ઞતામાં લોકલોકમાં
રહેલા અનંતા રૂપી અરૂપી દ્રવ્યોની છાંયા પડે, અર્થાત્ ભાસ થાય તે
અશુર લુપ્ત પર્યાય કહેવાય. અહિંયાં કોઇ જોમ કહે કે અરૂપીની પર્યાય
અરૂપી હોય માટે આ પર્યાય અરૂપી કેમ કરે ? તેનાં ઉત્તરમાં દાખલા
તરીકે, જેમ તજ્ઞતામાં જે પદાર્થની છાંયા ભાસ પડે છે, અર્થાત્ પ્રતિ-
બિંબ પડે છે તેનાં પુણગતો તો પ્રયોગસા મિશ્રસા ને વિસસા હોય છે,
પણ તજ્ઞતામાં પડેલું પ્રતિબિંબ તે તો વિસસા પુણગનુંજ હોય છે. તે
ન્યાયે સિદ્ધના જ્ઞાનદર્શનના ઉપયોગમાં લોકલોકના સ્વરૂપનો પડેલો
ભાસ પડેલું પ્રતિબિંબ તેની પર્યાય અરૂપીને અશુર લુપ્ત છે. રૂપીમાં રૂપી
છાંયા પડે અને અરૂપીમાં અરૂપી છાંયા પડે. જો કે બન્ને છાંયા છે તો અશુર
લુપ્ત પણ પર્યાય આથી રૂપીની રૂપીપર્યાય અને અરૂપીની અરૂપીપર્યાય
કહેવાય.

હંતિ શ્રી પરમપૂજ્ય શ્રી ગોપાળજી સ્વામી. તત્ શિષ્ય શુનિ શ્રી
મોહનલાલજી દુન શ્રી " પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા " પાંચમો ભાગ સમાપ્ત : ॥

પરમ પૂજ્યશ્રી ગોપાલજી સ્વામી તત શિષ્ય
મુનિશ્રી મોહનલાલજી કૃત.

૪૪૪૪૪૪૪૪

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા
ભાગ ૬ કો.

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા.

ભાગ ૬ હો.

પ્રશ્ન ૧—પુણ્ય કેટલા પ્રકારનાં ?

ઉત્તર—પુણ્ય ત્રણ પ્રકારનાં.

પ્રશ્ન ૨—ત્રણ પ્રકાર કયાં કયાં ?

ઉત્તર—પ્રયોગસા, મિસસા, ને વિસસા.

પ્રશ્ન ૩—પ્રયોગસા એટલે ?

ઉત્તર—જીવે પ્રયોગવડે કરીને એટલે પ્રકરે યોગ વડે કરીને જે પુણ્યોને શરૂ કર્યાં તે પુણ્ય પ્રયોગસા કહેવાય.

પ્રશ્ન ૪—મિસસા એટલે શું ?

ઉત્તર—જે પુણ્ય જીવે મૂકેલાં તેમાં બીજાં પુણ્યો ભળે એટલે તે પુણ્યો મિસસા કહેવાય.

પ્રશ્ન ૫—વિસસા પુણ્ય કેને કહેવાં ?

ઉત્તર—જે પુણ્યો એક પરમાણુથી માંડીને અનંત પ્રદેશી ખેડે ઉપરાંત બીજાના પુણ્યોથી અભાવદાજ એટલે નથી પ્રયોગસામાં નથી મિસસામાં એવાં પુણ્યો છતાં હોય કે જ્યાંય હોય તે વિસસા પુણ્ય કહેવાય.

જીવે શ્રદ્ધા તે પ્રયોગસા, શુક્રા મિસસા ભણ ;

સ્વભાવે મળ્યા તે વિસસા, ભાંખ ગયા ભગવાન. ૧

પ્રશ્ન ૬—પરમાણુ એટલે શું ?

ઉત્તર—પરમ નામ ઉત્કૃષ્ટમાં ઉત્કૃષ્ટ, અણુ નામ કીણું બારીક બહુ સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ અર્થાત્ એકના બે ભાગ ન થય એવું કીણું તેને પરમાણુ કહેવામાં આવે છે.

પ્રશ્ન ૭—પુણ્ય એટલે શું ?

ઉત્તર—પુણ્ય નામ પુણ્ય, અને ગુણ નામ ગુણ, બીજાનું મેદી મેદી અને જુદું પડતું એવું નામ પુણ્ય કહેવામાં આવે છે.

પ્રશ્ન ૮—પરમાણુ અને પુણ્યના આ જોડેનો એકજ અર્થ છે કે જે વસ્તુ જુદી ?

ઉત્તર—આ જોડેનો એકજ અર્થ છે એટલે તે એકજ નામથી જોળખાય છે. તેને સૂત્રમાં પરમાણુ પુણ્યના નામથીજ બોલાવેલ છે.

પ્રશ્ન ૯—એવાં જીવામાં જીવ્યાં પુણ્યના કયાં કે જે પરમાણુ પુણ્યના નામથી જોળખાય છે ?

ઉત્તર—વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શના આ ચારે પુણ્ય છે. તે બારીકમાં બારીક ડોવાથી પરમાણુના નામે જોળખાય છે.

પ્રશ્ન ૧૦—વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ તે તો આપણે નજરે જોઈ શકીએ છીએ યા જાણી શકીએ છીએ તેને બારીક કેવી રીતે ગણવા ?

ઉત્તર—જે આપણે દેખીએ છીએ તે પરમાણુ નહીં, પણ તે તો અનંત પ્રદેશી ખંધ છે, એટલે અનંત ને અનંતગુણ કરીએ તેટલા પરમાણુના એકકા મળી વર્ણાદિપણે જનેલો જે ખંધ, તે ખંધ આપણા જોવામાં આવે છે તેનું નામ ખંધ કહેવાય છે, તેના પણ અનેક લેહ હોય છે.

પ્રશ્ન ૧૧—તે લેહ કેવી રીતના હોય છે અને પરમાણુપુણ્યનું સ્વરૂપ પણ કેવું હોય છે તે પણ જણાવ્યો ?

ઉત્તર—પાંચ વર્ણમાંનો એક વર્ણ, જે ગંધમાંનો એક ગંધ, પાંચ રસમાંનો એક રસ અને આઠ સ્પર્શમાંનો જે સ્પર્શ. એટલે એક વર્ણ, એક ગંધ, એક રસ અને જે સ્પર્શ તે પણ બારીકમાં બારીક, જીવામાં જીવ્યાં સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ. એ પાંચેનું એકત્વપણું મેળીને જે જનેલો પદાર્થ તેને સૂત્રમાં અનંત જ્ઞાનીએ પરમાણુપુણ્યના નામે જોળખાવેલ છે. તે છદ્મસ્થના જોવામાં આવે નહિ. અનંતજ્ઞાનીના પ્રકાશેલા જ્ઞાનથી જાણી શકાય, પણ દેખી શકાય નહિ. એવા પરમાણુઆના પણ અનંત લેહ છે.

પ્રશ્ન ૧૨—જો પરમાણુઆના અનંત લેહ કેવી રીતે છે તે તો જણાવો ?

ઉત્તર—એકેક પરમાણુ એક ગુણ ઠાળો, એક ગુણ નીલો, એક ગુણ પીળો, એક ગુણ રાતો અને એક ગુણ ધાળો એમ એકેક વર્ણવાળા એવા અનંત પરમાણુઆ છે. એમ દિગુણ ઠાળા આદિ જુદા જુદા વર્ણનાં એટલે પાંચે વર્ણનાં જુદા જુદા અનંતા પરમાણુઆ છે. એમ એકેક ગુણે રહતા સંખ્યાત ગુણ, અસંખ્યાત ગુણ અને અનંત ગુણ ઠાળા આદિ પાંચે વર્ણનાં જુદા જુદા અનંતા અનંત પરમાણુઆ છે.

તેવી રીતે એકેક વર્ણની સાથે એકેક ગુણ ગંધ, રસ ને સ્પર્શ સહિત પરમાણુ આજીવન એમ ચક્રમાં દ્વિગુણ, ત્રિગુણથી માંડી અસંખ્યાતગુણ, અસંખ્યાતગુણ ને અનંતગુણ, ગંધ, રસ ને સ્પર્શ પણ આજીવન એક એક ગુણ કાળાની સાથે દ્વિગુણ, ગંધ, રસ ને સ્પર્શન. ગુણ તેમજ દરેક વર્ણદિક્ષના ગુણધિકે દરેક ગંધાદિક્ષના ગુણધિકની અધિકતાના ભાંગા મેળવતાં અનંતા અનંતા ભાંગા થાય એના એકેક પરમાણુ, અનંત અનંત લેહવાળા અનંતા અનંતા પરમાણુ આ લોકમાં રહ્યા છે.

[illegible]

આ સિવાયના દ્વિપ્રદેશી ખંધ, ત્રિપ્રદેશી ખંધ, એમ ચડતા ઓ
જવનું સંખ્યાત પ્રદેશી, અસંખ્યાત પ્રદેશી અને અનંત પ્રદેશી ખંધ ૧૩
અનંતા છે, એટલે બે પદમાણુઆના જોડાથી માંડીને જવનું અનંત ૫૦
અણુખંધ મળેલા એવા ૫૦ પ્રકારે રહેલા શાશ્વત અનંતા ખંધ છે.

અનંતા પરમાત્મા મળીને જે ખંધ બનેલો છે તે સૂક્ષ્મ અનંત પ્રદેશ ખંધ કહેવામાં આવે છે, તે પણ આપણી દષ્ટિવટ રોગી શાસ્ત્ર વદિ, સૂક્ષ્મ અનંત પ્રદેશ ખંધ અનંતા જોગ સાથે ત્યારે એક બાદ પ્રદેશ નથ થાય. એવા અનંત બાદ પ્રદેશ ખંધ જોગ સાથે ત્યારે બાદ અનંત પ્રદેશ ખંધ કહેવામાં આવે. તેનું સ્વરૂપ માંડવ સાંદરમાંની અંદર જે રંગ નથ માંડવ આપણા જોગમાં આવે છે, તેમાં બારીકમાં બારીક સ્વરૂપને બાદ અનંત પ્રદેશ ખંધની શાસ્ત્રમાં મળના કરી છે. જેમ જેમ બાદ અનંત પ્રદેશ ખંધ મળતા બાદ તેમ તેમ સ્વરૂપનાં સ્વરૂપ પ્રદેશ કનુ બાદ આ પ્રમાણે પુનઃપ્રેરણ કરી છે.

તેમ. આ.શ બિ સમજવાના છે કે-જે જે પરમાત્માનો નંબ
પ્રાપ્ત કરીને ત્યારે તે તે જાણના રસરૂપનો અદ્વૈત, અને જ્યારે ખખડ
જુલ પડ ત્યારે એનો પલાતા મૂળ રસરૂપનો દનો તેમાંથી નીકળે, તેમ
હવે કેન્દ્ર કોઈ નહિ.

[illegible]

વર્ણ, ગંધ, રસ ને સ્પર્શના પર્યાયે કરી અશાશ્વતો કહ્યો છે. તો એ અપેક્ષાએ પરમાણુઓની પર્યાય ને વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ કહે છે પાલટો છે. એટલે એક ગુણ કાગાદિ પરમાણુઓ હોતો તે અનંત ગુણ કાગાદિ યાથ અને અનંત ગુણ કાગો હોતો તે એક ગુણ કાગાદિ યાથ. માટે પર્યાયનું પાલટવાપણું યાથ છે. તો શું તે પરમાણુપુણ્યલના મૂળ દ્રવ્યના વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ પાલટો ખરા ? એક ટળી બીજા યાથ ખરા ?

ઉત્તર—જો એમ યાથ તો પરમાણુઓનું પરમાણુઓ પણું ટળી જાય. પરમાણુઓ કાંઈ વસ્તુ કે પદાર્થ નથી. વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શરૂપ પુણ્યલનો જે બારીકમાં બારીક પિંડ તેનું નામ પરમાણુઓ છે. એજ દ્રવ્ય છે એટલે એજ વર્ણાદિ વસ્તુનોજ દ્રવ્ય છે.

એ દ્રવ્ય તો શાશ્વતો છે. તેમાં કાંઈ ફેરફાર હાનિ વૃદ્ધિ કે વધઘટ યાથ નહિ. પણ તે પરમાણુઓ જ્યારે ખંધમાં મળી જાય ત્યારે સામા દ્રવ્યની પર્યાયની અધિકતાને લઈને પરમાણુઓની પર્યાય ગોણતામાં ગણવાથી તેની પર્યાય પાલટી કહેવાય. ખંધમાં મળી જવાથી જેમ અત્યારે તે પરમાણુઓ નથી, તેમ તેની પર્યાય નથી. પણ જાની પુરૂષે તો મૂળ વર્ણાદિક દ્રવ્યનો જે પરમાણુઓ છે તે તો દ્રવ્યથી શાશ્વતોજ કહ્યો છે, પણ બીજામાં મળી જવાથી તેની પર્યાય બદલાઈ ગઈ, તેનું સ્વરૂપ બદલાઈ ગયું માટે અશાશ્વતો કહ્યો. દાખલા તરીકે જીવ દ્રવ્ય તો શાશ્વતો છે. અને તેની મૂળ પર્યાય અસંખ્યાતા પ્રદેશ સહિત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ ભગવતીશમાં કહી છે, પણ તે જ્યારે મત્સંતરની પર્યાયમાં મળી જાય છે ત્યારે તે જીવ તે રૂપનોજ ગણાય છે. નારકીમાં જાય તો નારકીનો જીવ ગણાય છે, નિગોદમાં જાય તો નિગોદનો જીવ ગણાય છે. અજ્ઞાનતાનાં પર્યાયો મળવાથી—અજ્ઞાનતાને લઈને અજ્ઞાની કહેવાય છે, મિથ્યાદૃષ્ટિને લઈને મિથ્યાત્વી કહેવાય છે. એટલે મત્સંતરની કલિના પર્યાયની અધિકતાને લઈને જીવના મૂળ પર્યાય ગોણતામાં રહ્યા હિસાબમાં ગણાતા ના. તે જીવ જ્યારે તે તે ગતિથી જુદો પડી પોતાના મૂળ સ્વરૂપમાં આવે છે ત્યારે જે તેની મૂળ પર્યાય હોય તેજ પર્યાયરૂપ તે જીવ ગણાય છે. એજ ન્યાયે પરમાણુઓનું પણ બજાવું. જેમ જીવ દ્રવ્ય શાશ્વતો છે તેમ પરમાણુઓ પણ શાશ્વતો છે. જીવના મૂળ પર્યાય જેમ શાશ્વતો છે તેમ પરમાણુઓના મૂળ પર્યાય પણ શાશ્વતો છે.

પત્રવજાતા ધાંચમાં પર્વવપદમાં કહ્યું છે કે—પરમાણુપુણ્યલ એક ગુણ કાગાની સામે એક ગુણ કાગાની પૃથ્થા કરતાં દ્રવ્ય યદી તુલ્ય, વર્ણ યદી

તુલ્ય અને ગંધ, રસ, સ્પર્શ આથી છઠાણુવડીયો કહ્યો છે. એટલે સુવર્ણ સુવર્ણવાળાને સરખે વર્ણે તુલ્ય, અન્યત્ર વર્ણ સાથે છઠાણુવડીયો કહ્યો છે. એમ દ્વિપ્રદેશી વગેરે ભાંગાનો વિચાર કરતાં મૂળ દ્રવ્યની પર્યાય પાસ્ટી નથી. પણ બીજા દ્રવ્ય સાથે મળી જવાથી વિજતીની અપેક્ષાએ પર્યાય પાસ્ટી થાય છે, પણ જે દ્રવ્ય (જે પરમાણુઓ) બીજા દ્રવ્ય સથે મળે છે તે જુદો પડે ત્યારે જે તેની મૂળ પર્યાય હતી તે પર્યાય સહિતજ મળે પડે, તેમાં દેશકાર થાય નહિ.

પ્રશ્ન ૧૪—પુષ્પગ્ર સંબંધી દ્રવ્ય, ગુણ, ને પર્યાય કોને કહેશે ?

ઉત્તર—અહિંયાં પુષ્પગ્ર સંબંધીની પૃષ્ઠા છે, માટે એક પરમ સ્વર્ણ માંડી અનંત પ્રદેશી બંધેને પુષ્પગ્ર કહીને બોલાવ્યા છે. તેના દ્રવ્ય, ગુણ ને પર્યાય ઉત્તરાધ્યયનના ૨૮મા અધ્યયનમાં નીચે પ્રમાણે કહેવ છે.

ગુણાણં આસત્તો દર્શનં, યમ દર્શસિયા ગુણા;

લક્ષણં વજ્રવાણં તુ, રમતો અસિયામરે. ૧.

અર્થ—વર્ણાદિકો (વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શાદિકો) આશય તે દ્રવ્ય, એક દ્રવ્યને વિષે અનેક વર્ણાદિ ગુણ હોય, અને ત્રીજો ભાગ જે પર્યાય તેનું લક્ષણ જે જુદા પર્યાય તથા નવા પર્યાય એ. (૨) પર્યાય તે, આશય ગુણ અને પર્યાય એ બે. દ્રવ્યને આથી હોય. અથવા પર્યાય જે તે દ્રવ્ય અને ગુણને આથી હોય.

મળનિવ દ્વાજિ, આકમી શાધામાં પુષ્પગ્રના અનંતા દ્રવ્ય કહ્યો છે. હવે પુષ્પગ્રનું લક્ષણ કહે છે.

મર્દન્ધવાર ટટોવ, વદા છાયા સેવદવા;

જત મંથ રમ કાના, લોમશણે તુ લક્ષણં. ૨.

અર્થ—મર્દ, અધાર, ઉત્તેજ, પ્રભા, છાંયા, આગ, વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ. એ સર્વ પુષ્પગ્રનું લક્ષણ છે. અર્ધાંત્ર એ લક્ષણે પુષ્પગ્ર નામિને તેને પુષ્પગ્રની પર્યાય બોલાવ્યા છે.—

દ્વન્ધવ ગુરુત્વં જ, સેવવા સેટન મેવ વ;

સેવવાવ નિશાવા, વજ્રવાણં તુ લક્ષણં. ૩.

અર્થ—૩૧ કદા જે પુષ્પગ્ર તેનું એકું મળી. એકા મતેકો જુદા જુદા વર્ણ, પરમાણુઓથી સંબંધમાં જનું, (એટલે દ્વિપ્રદેશી વિપ્રદેશી એવ સંબંધ, અનંતતા અને અનંત પ્રદેશી બંધ) મળે.

દહેવાય) વારંવાર પ્રશ્ન સંસ્થાનનું મળવું, તેમજ વર્જીવર્જી, ગધીગંધ, રસે-
રસ ને રસેરસનું (એમ ધણી-વર્ણાદિકનું) એક બીજામાં મળવું તે સંલેગ
ને મળેલા વર્ણાદિકનો વિલેગ થયો-શુદ્ધ થવું તે વિશાળ એટલાં લક્ષણે
પર્યાયનું સ્વરૂપ બાજવું.

એ પુરુષ સંબંધીના દ્રવ્ય, શુભ ને પર્યાયનું સ્વરૂપ કહ્યું. તે ઉપર
વિચાર કરતાં મૂળ દ્રવ્યથી શુભ અને પર્યાય જુદા નથી. જેમ સાકરનું
મળપણ અને તેનો વર્ણ જુદાં નથી તેમ સાકર તો દ્રવ્ય, મળપણ તેનો
શુભ ને વર્ણ તેની પર્યાય પણ સાકરના પાણીમાં લાલ રંગ નાંખ્યો તેથી
લાલ પાણી થયું. પરંતુ લાલ રંગના પરમાણુઓ બદલનાએ અને સાક-
રના પરમાણુઓ સ્વેત રંગના હતા તે ગોળનાએ રહી લલ રંગનું સાકરનું
પાણી ગણાયું. પણ સાયન્સવાળા રસાયણશાસ્ત્રીઓ લાલ રંગના મળેલા
પરમાણુઓને (પુરુષોને) જુદા પાડી મૂળ સાકરના દ્રવ્યોને સાકરરૂપે
જુદી પાડે છે. તેમ પરમાણુઓનું પણ તેથીજ દીલે બાજવું. મૂળ દ્રવ્યના
વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ તો તેમના તેમજ રહે, બીજા દ્રવ્યમાં મળવાથી
પાલટણ શુભ યાગ અને જુદા પડે ત્યારે મૂળ સ્વરૂપેજ હોય અર્થાત્ મૂળ
દ્રવ્યની પર્યાય જુદી પડતી નથી.

પ્રશ્ન ૧૫—માથાના કેય કાળા હોય તે ધોળા કેમ થાય છે? એ
ઉત્તરથી એમ જણાય છે કે કાળા વર્ણની પર્યાય હતી તે પર્યાય પાકટીને
સ્વેત વર્ણની પર્યાય થઇ ગઇ. એ ઉપરથી પરમાણુઓની પર્યાય પસંદનો
સંભાવ રહે છે.

ઉત્તર—આ જાનો વિચાર કર્યો તો તરતજ સમજાયે કે-પ્રથમ
કાળા પરમાણુઓના મળવાથી કાળા કેય હતો તે કાળાને કાળા પરમા
ણુઓનું ખસવાપણ થવું ગયું અને પેના પરમાણુઓ મળતા ગયા તેથી
કાળા ટળી પેળા કેય થયો, તેથી કેયની પર્યાય પાકટી ગણાય, પણ પુરુષ પે
પર્યાય તો મૂળ દ્રવ્યની હતી, તેમની તેમજ રહે. તેના માટે ઉત્તરાર્થવચન:
૨૮ મા અધ્યયનની ૧૩ થી માથાના પહેલા અને ત્રીજા પદનો વિચાર કર્યો
તો તરત સમજાઇ આવ્યો.

વિશેષ સમજાવીને માટે સાંભળો-અમલીજી ચાલ ૧૮ મે ઉંચે
૬ ફૂં તથા ચાલ ૨૦ મે, ઉંચે ૫ મે પરમાણુપુરુષક્રમ ૧ વર્ણ, ૧ મંદ,
૧ રસ, ૨ સ્પર્શ કાળા છે. (તે મૂળ દ્રવ્યના તો તારતમ્યરૂપેજ રહે)

તેમજ વળી, અમલીજી ચાલ ૧૪ મે, ઉંચે ૭ મે છ.પે.૩ (ખાલ
બીજા) પાને ૧૧૮૧ મે કહ્યું છે કે-પરમાણુ સોમકે પરમાણુ સોમકરસ દવ્યનો

તુને, પરમાણુ પોમલે પરમાણુ પોમલવદરિષ્ઠસ દગ્ધમો જો તુને—અગુણ વસ્તુ
 પોમલે અગુણકાલયસ માવમો તુને, અગુણકાલય પોમલે અગુણકાલય
 વસ્તુ પોમલસ માવમો જો તુને

એમ ભરતુ અનંત ગુણ કાળા આથી પણ ૩૫૦ છે. તેમજ નેત્ર
 રાત્રી, પીત્તા, ધોળા વગેરે ગંધ, રસ, સ્પર્શને પણ કહેવ છે

તેમજ ભગવતીજી ચતુઃ ૧૨ મે-ઉરેયે ૧૦ મે પરમાણુપુષ્પકને કહે
 ૩૫૦ છે કે-આપણા પર્વારની અપેક્ષાએ આત્મા, પરંપર્વારની અપેક્ષાએ આ
 આત્મા, ભેડની અપેક્ષાએ અવજાન્ય. એટલે એ આત્મા, એ અનન્ય
 એમ ન કહી શકીએ.

તેમજ ભગવતીજી ચતુઃ ૨૫ મે, ઉરેયે ૪ થે, બાલુવાળા કહે
 પાને ૧૧૬૬ મે પરમાણુપુષ્પક અનંતા કહ્યા છે. ભરતુ અનંત પ્રેરણી રાજ
 અનંતા કહ્યા છે. તેમજ એક ગુણ કાળા અનંતા કહ્યા. તેમ ભગવતીજી
 ગુણ કાળા પણ અનંતા કહ્યા છે. વગેરે અધિકાર છે.

ગિરના લખાણનો વિચાર કરતાં પરમાણુપુષ્પક મૂળ ક્રમે તો ૨
 ૫ ગુણ. ગંધ, રસ, સ્પર્શના સાથ તે તેજ સ્વભાવે સર્વ કાળા તેજ કો
 કો માટે કાળથી દ્રાવ્ય કહ્યા છે, અને તેથી અનિરિખ્ય સાથ તેને ગુણ
 કહેવામાં નહિ. તેમજ એક ગુણ કાળા પરમાણુપુષ્પકને પણ કાલ
 વસ્તુવાળાને કાલથી ગુણ કહ્યા છે, અને અનિરિખ્યને કાલથી ગુણ કહ્યા
 નથી. કારણકે તે જાણતી પર્વારથી ઉત્પત્તી પર્વાર છે માટે.

એટલે જ માટે પરમાણુપુષ્પકને સ્વપર્વાર માટે આત્મા કહેવા છે
 અને અનન્યતાની અવેશાને આત્મા ગણેયો નથી,

વગેરે બનાવુ ઉપરથી મિત્ર સાથ છે કે-એમ પરમાણુના ગુણ
 ૫ ગુણ. ગંધ, રસ, સ્પર્શના સાથ તે તેજ સ્વભાવે સર્વ કાળા તેજ કો
 કો માટે કાળથી દ્રાવ્ય કહ્યા છે, અને તેથી અનિરિખ્ય સાથ તેને ગુણ
 કહેવામાં નહિ. તેમજ એક ગુણ કાળા પરમાણુપુષ્પકને પણ કાલ
 વસ્તુવાળાને કાલથી ગુણ કહ્યા છે, અને અનિરિખ્યને કાલથી ગુણ કહ્યા
 નથી. કારણકે તે જાણતી પર્વારથી ઉત્પત્તી પર્વાર છે માટે.

શ્રી પ્રભોત્તર ગ્રાહનમાળા—ભાગ ૬ ક્રો.

નહિ, પણ જે પોતાની મૂળ પર્યાય હોય તેજ લઇને નીકળે. પરમાણુમાનું પણ સમજવું. પરમાણુઓ બીજામાં મળે ત્યારે પર્યાયને કાઢીને દ્રવ્યાર્થે શાશ્વતો અને પર પર્યાયને લઇને પર્યાયાર્થે તો કહ્યો. આપણી પર્યાયની અપેક્ષાએ આત્મા કહ્યો છે, અને પર અપેક્ષાએ આત્મા ન કહ્યો. એ ન્યાય સત્ય છે.

પ્રશ્ન ૧૬—કેટલાક એમ કહે છે કે પરમાણુ પુરુષના એક કાળો હોય તે દ્વિગુણ કાળો થાય ભવત્ અનંત ગુણ કાળો પણ અને અનંત ગુણ કાળો હોય તે અસંખ્ય ગુણ કે સંખ્યાત ગુણ ભવત્ ગુણ કાળો પણ થાય. તેમ એક ગુણ કાળથી અનંત ગુણ કાળા સુધી સ્થિતિ જ્યન્ય એક સમયની અને ઉત્કૃષ્ટી અસંખ્યાના પાગની ભગવતી શતક પમે ઉદેશે ઉમે કહી છે. તે ઉપરથી વર્ણાદિ પર્યાયનું પલટવું સિંચાય છે, ને ભગવતીજના ૧૪મા શતકમાં કયા ઉદેશે પણ એજ કહ્યું છે પરમાણુ પુરુષના દ્રવ્યથી શાશ્વતો, અને વર્ણ, ગંધ, રસ, રૂપરશ્ન પર્યાયે અશાશ્વતો, માટે તેની પર્યાય પલટવી જોઇએ.

ઉત્તર—આ બાબતમાં જે મત પડે છે. એક પક્ષવાળા પરમાણુ-આની પર્યાય પાલટવી કહે છે, ત્યારે બીજા પક્ષ કહે છે કે મૂળ પર્યાય પાલટે નહિ, આ જને પક્ષનો વિચાર કરતાં સૂચના ન્યાયે બીજા પક્ષ ભગવાન જણાય છે. પ્રથમનું લખાણ પણ બીજા પક્ષને ભગવાન કરનાર છે. પ્રથમ પક્ષવાળાનું જે કહેવું છે તે બોધીત કહેવું છે, કે ભગવતીજના ૧૪મા શતકના ચોથા ઉદેશમાં કહ્યા પ્રમાણે પરમાણુ એ દ્રવ્યથી શાશ્વતો અને વર્ણાદિ પર્યાયે કરી અશાશ્વતો તેમજ પાંચમે શતકે ઉદેશે સાનમે કહ્યા પ્રમાણે એક ગુણ કાળો જ્યન્ય એક સમય રહે ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતો કાળ રહે, એમ ભવત્ અનંતગુણ કાળા સુધીનું કહ્યું. એટલે એક ગુણ કાળો પરમાણુઓ ધણમાં ધણા અસંખ્યાતો કાળ રહી પછી દ્વિગુણ કાળો કે ભવત્ અનંત ગુણ કાળો થાય. એમ પહેલા પક્ષનું બોલવું થતાં સમે બીજા પક્ષ ઉત્તર આપે છે—

પરમાણુપુરુષને પરમાણુપણે તો શાશ્વતો છે. એટલે એક પરમંણુમાં એક વર્ણ, એક ગંધ, એક રસ, એ દ્રશ્ય, (કાં દિગંધ હોય કે કાં રૂપ હોય બેમાંથી એક હોય. કાં શીત કે કાં ઉષ્ણ એ બેમાંથી એક હોય. એટલે રૂપરશ્ન બે.) હવે જે વર્ણાદિકનો મૂળ પરમાણુઓ હોય તેજ દ્રવ્ય યદી શાશ્વતો સદાકાળ તેજ રૂપે રહે અને બીજા વર્ણાદિકમાં એટલે રકંધમાં બને ત્યારે તેની પર્યાય પાલટે તે આત્મા અશાશ્વતો કહ્યો છે, એમ ૧૫મા

શતકના ૪ થા ઉદેશની દીકામાં બાળુવાળા છાપેલ પાને ૧૧૬૭ મે મો
છે અને પાંચમા શતકના ૭ મે ઉદેશે એક શુભ કાળો જ્ઞાન્ય ૧ સમય મો
અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતો કાળ રહે એમ કહ્યું તે પણ કાળ આશ્રી તેમ રૂપે
રહેવા આશ્રી કહ્યું છે, પછી અવશ્ય ખંધના વર્ણાદિકમાં મળી બપોર
પરમાણુઆની મૂળ દ્રવ્યની જે મૂળ પર્યાય છે તે જો કોઈ પાલટી અને
તો તેને પૂછીએ કે-તેની તમામ પર્યાય ખત્રી બધા તો તે પર્યાય ક્યાં રહ્યા
અને એક શુભ કાળો આદિ એક શુભ ગંધ, રસ, સ્પર્શ ખત્રી જવાઈ
પરમાણુઓ કેવા સ્વરૂપે છે ? તે જણાવશે ? અને જો તેમ ન અને એમ
કોઈ કહે તો કહેવું કે-તો પછી તેની પર્યાય કેવી રીતે પાલટે ? ત્યારે કોઈ
એમ કહે કે-પરમાણુઓ બીજા ખંધમાં મળે ત્યારે વર્ણાદિક પર્યાય પાડે,
એક શુભ કાળો તે બાવત્ અનંત શુભ કાળો થાય, અનંત શુભ કાળો દમી
એક શુભ કાળો થાય, એટલે પરમાણુઆની પર્યાય બીજામાં મળી ભર
અથવા બીજાની પર્યાય પરમાણુઆમાં આવે, એમ કોઈ જોલે તો કહેવું કે-
પંજાવણના પર્યાય પદમાં એક શુભ કાળો, પરમાણુઆની સામે એક કુ
કાળો પરમાણુઆની પૃષ્ઠમાં તુલ્ય કદા છે, અને ચિવાયની પૃષ્ઠમાં જ
કાળવડીયો કહેલ છે. તેમ દ્વિપ્રદેશી ખંધથી માંડી અનંત પ્રદેશી ખંધથી
દરેક પુગલની પૃષ્ઠમાં એક શુભથી માંડી અનંત શુભ સુધીના વર્ણ, રસ,
સ્પર્શની પૃષ્ઠમાં સરખાપણે તુલ્ય હોય, અને વિષયગિ છાંતવડીયો
કહેલ છે. એ ઉપરથી મૂળ દ્રવ્યનો પરમાણુઓ અને તેની મૂળ પર્યાય તો
શાશ્વતીજ દાય તે કેવી રીતે પાલટે ? પરમાણુઓ વસ્તુ શું છે ? ને
વર્ણાદિ વસ્તુ શું છે ? તે પણ બાળવું જોઈએ. વર્ણાદિ વિનાનો પરમાણુ
કદિ કોઈ ચક્રે ખરે ? અને પરમાણુઓ વિના વર્ણાદિ હોય ખરા ? જો
પરમાણુઓથી વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ ખત્રી બધા તો પછી પરમાણુઓ
કેવા સ્વરૂપે રહેા ? પરમાણુઓમાંથી ખસેડાં વર્ણાદિક બીજાં દ્રવ્યોમાં ન
જામે ત્યાં સુધી તે કોના આધારે રહ્યા ? આટલો વિચાર કરવામાં જાણી
પરમાણુઓનું સ્વરૂપ સમજીને સમજીનીપૂર્વક વિચાર કરવામાં આવશે તો
નવન પોને સમજી શકશે કે પરમાણુઆની મૂળ પર્યાય પાલટે નહીં.

પ્રશ્ન ૧૭—કેટલાક કહે છે કે પરમાણુઓ તો શાશ્વતોજ હવ, પણ
તેની પર્યાય શાશ્વતી સમજાતી નથી. પર્યાયની સ્થિતિ જરૂર ૧ સમયથી
ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળની કરી છે. તો છેવટે અસંખ્યાત કાળે તો ખત્રી
તેની સ્વર્ણ ખત્રી બધા અર્થાત પાલટેજ, પર્યાયને એક બીજી પર્યાયમાં
પ્રત્યક્ષને મળી જવાને સ્વભાવ છે મટે એક બીજામાં મળી બધા.

વગી કેટલાક એમ પણ કહે છે કે, પરમાત્માની અંદર એકજ વર્ણાદિ પંચાંશ ન હોય. જ્યાં મુખ્યત્વે જે વર્ણાદિ હોય તેમાં ગોળતાએ અનેક વર્ણાદિ પણ હોય એટલે એક વર્ણાદિ પંચાંશ પાસ્ટે એટલે બીજી પ્રકારમાં આવે. એમ પંચાંશ પાસ્ટવાનાં સંબંધમાં અનેક નર્મ સંપાદકોમાં આવે છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એ તો શ્રી સંતા મગજની વાતો છે. જેમ જેની કદપનામાં આવે તેમ કહે. પણ આપણે એટલું તો જાણીએ છીએ કે પરમાત્મા અને પંચાંશ કાંઈ જુદો પદાર્થ નથી. પંચાંશ મગીને પરમાત્મા છે અને પરમાત્માએ જે પંચાંશને મળેલો એક બરીકમાં બારીક બીજામાં બીજો એકના બે ભાગ ન થાય તેવો એક પદાર્થ છે. તે માત્ર ૧ વર્ણ ૧ ગંધ ૧ રસ ને જે સ્પર્શનોજ બનેલો છે કે જે શાશ્વતો પરમાત્માના નામથી ઓળખાય છે અને જે વર્ણાદિક પાંચ છે તે પંચાંશના નામથી ઓળખાય છે. એટલે ભગવનીજના ૧૪ માં શતકમાં ક્યા પ્રમાણે પરમાત્મા દ્રવ્યથી શાશ્વતો કહેા અને વર્ણાદિક પંચાંશથી અશાશ્વતો કહેા, તે મૂળ પંચાંશ આથી નહિ પણ અન્ય પુરાણોમાં મગી જાય તે તેની પંચાંશ કહેવાય એટલે ત્યાં ના વર્ણ ગંધ, રસ, સ્પર્શમાં મગી જવાથી પરમાત્માપણું ટળી ગયું તે આથી અશાશ્વતો. એટલે દ્રવ્ય તે પોતાનો મૂળ સ્વભાવ જે વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શનો હોય તે, અને પંચાંશ તે પોતા આવે બીજા પરમાત્માનાં મગવાપણું અને પોતાનું બીજામાં ભગવાપણું, તે પંચાંશનો પાસ્ટલુ શુદ્ધ થવાથી તે અશાશ્વતો અને તેની સ્થિતિ પણ કહી છે.

જેમ પરમાત્માએ જો કે છે તો શાશ્વતો પણ તેની સ્થિતિ જ્યન્ય ૧ સમયની ને ઉત્કૃષ્ટી અસંખ્યાતા કાળની કહી તેનું શું સારણ ? શું તે એક સમયમાં કે અસંખ્યાતા કાળમાં નહ કંઈ જવાનો ? તે જશ વિચાર કહેા. હવે તે મૂળ પાંડે દેખાડીએ છીએ.

ભગવતીજ શતક ૫ મે, ઉદેવે ૭ મે બાળવાળા છાપેક પ્રને ૩૫૬ મે તથા ૩૫૭ મે કહ્યું છે કે—

પરમાણુ પેગલેજં મતે ? કાલઓ નેવં ચિરં હૌદ ? ગોવવા ? જદ્દેજેજં
 એમ સમર્થ રજીસેજં અસંસેજં કાલં

અહિયાં પરમાણુપુરુષને કાળ જ્યન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતો કાળ કહેા. તો શું તે પરમાત્મા અસંખ્યાતો કાળે નહ કંઈ જાય ? એમ તો કહી જને નહિ. પણ પરમાત્માની પરમાણુપણું રહે તો

જ્યન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતો કાળ રહે. ધડી અવસ્થા ખંધમાં મળી જાય. કાં તો દ્વિપ્રદેશી ખંધ થાય કે જાવત અનંત પ્રદેશી ખંધમાં મળી જાય. એટલે પરમાણુઓ પરમાણુઆપણે અત્યારે નથી માટે તેની સ્થિતિ કહી.

એજ ન્યાયે ભગવતીજીમાં આ ચાલતા અધિકારે એક ગુણ કાળથી જાવત અનંત ગુણ કાળા સુધીની સ્થિતિ જ્યન્ય એક સમયની અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતો કાળની જાણવી.

ટીકામાં પણ કહ્યું છે કે—તન્ન પરમાણુ इत्यादि द्रव्यविता ॥ उन्नेन असंख्येन कालंति ॥ असंख्येय कालात्परतः पुद्गलानामेककालेन स्थितमात्मनः

અથ ભાષા—પરમાણુપુદ્ગલ હે ભગવત ? કાળથી કેટલો કાળ ભેડે ? હાનિ પ્રશ્ન. ઉત્તર—હે ગૌતમ ! જ્યન્ય ધડી એક સમય ઉત્કૃષ્ટ ધડી અસંખ્યાતો કાળ જેહ જાણી અસંખ્યાતો કાળથી ઉપસંત પુદ્ગલને એકરૂપે સ્થિતિનેા અસાધ છે.

તેમજ પાને ૩૫૮ મે કહ્યું છે કે—પરમાણુઓ ખંધમાં પ્રયો દત્તો તે પાછો પરમાણુપણે આવતાં કેટલો કાળ લાગે ? તેના ઉત્તરમાં જ એજ પ્રમાણે કહ્યું છે કે—જ્યન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતો કાળ તે કે તે કહ્યું છે કે—પરમાણુપુદ્ગલ સંધને મળી વળી કેટલો કાળે પરમાણુ થાય ? હાનિ પ્રશ્ન. ઉત્તરમાં ભગવતે કહ્યું કે હે ગૌતમ ! જ્યન્ય ધડી આ સમય, ઉત્કૃષ્ટથી અસંખ્યાતો કાળ.

અર્થમાં તો ખુણું કહ્યું છે કે—ભગવતે પરમાણુમાની સ્થિતિ સ્વીકૃત પરમાણુમાનો નાશ દેવો નથી. તેમજ એક ગુણ કાળાંક વર્ષ અર્ધ વર્ષ પર્વાયનો પરમાણુની પેઠેજ સ્થિતિ કહી. અંદરે જીભમાં મળી જાય જા.થી અવસ્થા તકરારૂપ વહવા આમાં સ્થિતિ કહી છે. એટલે અસંખ્યાત કાળે વધારે જે જે ભાવનો—જે જે વર્ણાદિ પર્વાયનો પરમાણુઓ દેવ, તે પ્રમાણે પરમાણુપણે રહે નહિ. એટલે જીભમાં મળી જાય, અને ત્યજ જ અસંખ્યાત કાળથી વધારે રહી રહે નહિ, એટલે જેવા સ્વરૂપે જેવી પર્વાયે દમજ થયો દત્તો તેવાજ જદર નીકળે એમાં કાંઈ ન્યૂનાધિકપણું મળું નથી. એમ ભગવતીજીના દયની નિર્જીવ થાય છે.

જામનું પાલટાયપડું તો સંધમાં મળો જવાને સીધજ કહેલ છે. એટલે જે પરમાણુઓ દ્રવ્ય રૂપે મૂળ સત્તાવ્ય વર્ણાદિ પર્વાયનો દેવ તે તે દેવ જાહે રહે તે જાણનો, અને જીભ સંધમાં મળી જવાથી હામ પા

માણુઆની બહુલતાને લઈને પૃથ્વી સમયના પરમાણુઆની ગોળુનાએ તેનું વર્તુલિકરણ પ્રકાશપણું નથી માટે પર્યાયનું પાલટવાપણું ગતિએ એટલે પર-પર્યાયને લઈને પરમાણુઓ પર્યાયથી અસાધ્યતા કહેવા. પણ મૂળ સત્તાએ તો પરમાણુઓ દ્રવ્ય જે જે વર્તુલિકરણો ટોચ તેવોજ સમજવો. એટલે પર-સ્થલાયે પરમાણુઓ પાલટવું શુન્ય રહેલું છે, અને સ્વસ્થભાવે પરમાણુઓ પોતાનો મૂળ સ્વભાવ મૂકે નહિ એવા ન્યાયપૂર્વક છે

પ્રશ્ન ૧૮—આ વિષે કોઈ પંકાતા અને પ્રખ્યાત વિદ્વાન પુરૂષ તથા પૂર્વાચાર્યનો શો અભિપ્રાય પડે છે ?

ઉત્તર—ગદાન પડિત સિદ્ધામણી પરમ પુણ્ય શ્રી ગોપાળજી સ્વામીના મુખ થકી સાંભળ્યું છે કે-પરમાણુની મૂળ પર્યાય પાલટની નથી.

તેમજ પુત્રગદો માટે પૂર્વાચાર્ય “ ઉમા સ્વામિ વાચક ” પાત્રાન્ત બનાવેલા “ તરતાર્થાધિગમ સૂત્રમ્ ” માં કહી ગયા છે કે—

પાને ૬૪ મે—સંસ્થેયાર્થસંસ્થેયાર્થ પુરુષગ્નાનામ્. પુત્રગદોના પ્રદેશો સંખ્યેય, અસંખ્યેય અને અનંત છે

નાળોઃ—પરમાણુના પ્રદેશો ઘેરા નથી.

પાને ૬૭ મે—સ્પર્શ રસ ગન્ધ વર્ણવન્ત પુરુષનાઃ—સ્પર્શ, રસ, ગન્ધ અને વર્ણવાળા પુરુષો મે

પાને ૭૦ મે—સદ્માલાન્યથં નિત્યમ્—જે તે સ્વરૂપથી નાશ ન પાને તે નિત્ય છે.

બાપિતા નારિતાસિદ્ધેઃ—પંદાર્થોની સિદ્ધિ અવહારનય અને નિશ્ચયનય વડે કરીને થાય છે.

ઉત્પાદ, વ્યય, પ્રેવ્ય એ ત્રણ રૂપ સત્ અને નિત્ય એ બન્ને મુખ્ય અને ગોણુ બેરમી સિદ્ધ છે. જેમકે-દ્રવ્યરૂપથી મુખ્ય કરીને અને પર્યાયરૂપથી ગોણુ કરીને પદાર્થ દ્રવ્યરૂપ કહેવાય છે.

આ ઉપરના લખાણથી એમ નિશ્ચય થાય છે કે-પરમાણુ અને તેની મૂળ પર્યાય તો મોખ્યપણે સિદ્ધ છે. પણ ઉત્પાદ અને વ્યય એટલે અદેશ્ય મળવું શા જુદું થાવું, તેમાં મુખ્યપણે રહેલા દ્રવ્યની પર્યાયમાં અજેડા પરમાણુની પર્યાયનો ગોણુનાએ મોખ્ય થાય છે. એટલે અવહારનયે તે. પરમાણુ અને તેની મૂળ પર્યાયની ગોણુનાએ અને દ્રવ્યની પર્યાયના મુખ્યત્વે પરમાણુઓ દ્રવ્યરૂપે ગોણુવાથી તે અને તેની પર્યાયનો નાશ રહે. પણ

નિશ્ચયનયથી તો જે દ્રવ્ય, જે પદાર્થ, જે પરમાણુ જે જે સ્વરૂપે (મૂળ પર્યાય) જે જે ભાવે હોય તે નિત્ય છે. દ્રાવ્ય છે. અર્થાત્ પરમાણુઓની મૂળ પર્યાય નિશ્ચયનયે પાલટતી નથી.

પ્રશ્ન ૧૬—આ વિષે દિગંબર મતનો ચો અભિપ્રાય છે તે જણાવશો ?

ઉત્તર—હાજી, સાંભળો, “ દિગંબર ભેન ” એ નામનું માસિક પત્ર, વર્ષ ૧૫ સુ, અંક ૬ મો, સંવત ૧૯૭૮ ના આશ્વઋત્ર માસના અંકમાં “ ૧૬ દ્રવ્યકી આવશ્યકતા ઔર સિદ્ધ ” એ નામના લેખમાં પૃષ્ઠ ૧૧ મે લખ્યું છે કે—

સળસેં છોટેમેં છોટે પુણવ અણુકો ત્રિસકા ફિર ખંડ નહીં હોયો ઉલે બુદ્ધિસે વિચારો ઉસિકા નામ પરમાણુ હે, એસે પરમાણુ બી રાઈ, રસ, ગંધ, વર્ણવંત રહતે હું ક્યોંકિ કિસી વસ્તુ કે ગુણ કબી નહ નહીં હો સકતે ? જબ કિ ઈન પરમાણુઓમેં સ્તિગ્ધતા, રૂક્ષતા સહ સ્વાભાવિ રહતી હે તો વે એક દ્રસરે મિત્રા કરતે હું ઔર હો, તીન, ચર સંખ્યાત અસંખ્યાત અનંતકી સંખ્યામેં બી મિત્ર જાતે હું એમી બન્ધરૂપ રમમેં ઉન્હેં રકંધ કહેતે હું । અમ આપ સોચ સકતે હું કિ પરમાણુકી અસકી પુણવ હે.

પાને ૧૨ મે—પદાર્થોમેં ગુણ હોતે હું ઔર ગુણવત્તી હું જે પદાર્થોસે કબી અસકી (અગત્યા) નહીં હોત સહ અહબાવી રહેન હું ।

અમ: અમિકા ઉબ્જતાકે સાથ, જીવકા જ્ઞાનકે સાથ જેસા સમન્ધ દે પેઝાદી ગુણ ગુણીકા સમન્ધ હે. કબી એકા નહીં હો સકતા કિ અમિકી ઉબ્જતા તો આપ રકખે ઔર અમિકો મેં અપને પામ રકખે । ઇમી પ્રકાર થક બી નહીં હો સકતા કિ આપકા જ્ઞાન ઘેરી ઘેરીમેં રખા રહે ઔર આપ ધરધર ખેડે રહે । જમ ! ઇમી પ્રકાર રખા, રમ અકિ ગુણીકા પુણવસે સમન્ધ હે.

કી રવામી કુંદકુંદ સુનાંદને કહા દે કિ । દરવેગ વિના જ ગુણાં, ગુણેરિ દાં વિના જ મંમવદિ । અવધિરતો માકો, દવ્યગુણાં હવરિ નમા ॥

બાવર્થ:—દ્રવ્યકે વિના ગુણ નહીં ઔર ગુણકે વિના દ્રવ્ય નહીં રહેને દંડ વિષે દ્રવ્ય ઔર ગુણીકા અવતરિકિત બાવ દે । કંનેકા અતિ પ્રવ થક દે કિ પુણવકે રખા રમ આદિ ગુણ કબી નહ નહીં રખામેં રહેને ઉચકા આપકામી કાવમેં કાયમ રહના રપદ નથા સિદ્ધ હોતા દે । અલંક ? પુણવ યે, દે, ઔર રહેને । ઇમી કાવ પુણવ પદાર્થ સહ હે.

યહ વસ્તુકાં વસ્તુત્વ હૈ । સૂચ્યમે ક્ષા હૈ કિ સત્-ઉત્પાદ, વ્યય, દુઃખયુક્ત હોતા હૈ અર્થાત્ વસ્તુકી હાલતે બદલતી હૈ પરં વસ્તુ કાયમ રહતી હૈ

ઉપરના લખાણથી ચોક્કસ સિદ્ધ થાય છે કે—પરમાત્મપુણ્યલક્ષના વર્ણ, રસ, સ્પર્શ મૂળ સત્તાના જે હોય છે તે તેવાજ ભાવે-તેવાજ સ્વરૂપે રહે છે. તે બદલાતા નથી “સ્વકં સ્વમાર્થેણ વિગ્રહંતિ” અર્થાત્ પોતાપદ્ધામા રહેલા પરમાત્મોનો સ્વભાવ બદલાતો નથી એ વાત સિદ્ધ છે.

પ્રશ્ન ૨૦—પુણ્યલોનો ખંધરૂપે બધ કેવી રીતે થાય ?

ઉત્તર—“તરતાર્થાધિગમ સૂચમ્” પને ૭૧ મે—સ્તિગ્ધશ્રદ્ધાદંભ — સ્તિગ્ધતા અને શ્રદ્ધા (ચીકાશ અને છુખાશ) વડે કરીને બધ થાય છે અર્થાત્ સ્તિગ્ધવપુણ્યલોનો છુખા પુણ્યલ સાથે મળવાથી ખંધ વ્યય છે

પ્રશ્ન ૨૧—પરમાત્મપુણ્યલની ગતિ કેવી રીતે હોય ?

ઉત્તર—ભગવતીજી શતક ૨૫ મું ઉદ્યે ૩ નો, બાળુવાળા છાપેલ પાને ૧૬૮૦ મે તેમાં ૭ શ્લોકી કહી છે તે એ રીતે કે-૧ રૂબુ, ૨ એક વંકા, ૩ દુવંકા, ૪ એક ખડા (પડખાભર), ૫ દુખડા, ૬ ચક્રાસ, ૭ અર્ધ ચક્રાસ તેમાંની પરમાત્મપુણ્યલ અલ્પસેરી એટલે જાણુ ગતિએ પ્રવર્તે અને દ્વિપ્રદેશીથી થતી અનંત પ્રદેશીખંધ ત અત્નદીને વિસેરી એ ગતિયા તે સાતે અલ્પીયે પ્રવર્તે એમ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૨૨—પરમાત્મની ગતિ યોડામાં થોડી કેટલા સમયની ?

ઉત્તર—ભગવતીજી શતક ૨૫ મે ઉદ્યે ૪ થી બાળુવાળા છાપેલ પાને ૧૭૧૬ તથા ૧૭૧૭ મે કહ્યું છે કે—પરમાત્મપુણ્યલને પોતાના સ્થાનકથી છૂટી પાછા પોતાના સ્થાનકે આવનાં આવડે પડે તો જરૂર ૧ સમયનું અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકાનો અસંખ્યાનો ભાગ કલા, અને પરસ્થાનક આપી જવન્ય ૧ સમય, ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાના કાગનું આવડે પડે એ અપેક્ષાએ પરમાત્મપુણ્યલ સમઘેલીએ ૧ સમયમા ચોદ રાજલોક ગતિ કરે.

પ્રશ્ન ૨૩—એક પરમાત્મપુણ્યલ એક સમયમા કેટલે જાત ? અને તે ખુદા શબ્દમાં કયા સૂચમાં કહેલ છે ?

ઉત્તર—ઉપરના પ્રશ્નોત્તરમાં તેનો ખુબ સો યડતો ગયો છે. વિષેર માટે ભગવતીજી શતક ૧૬ મે ઉદ્યે ૮ મે, બાળુવાળા છાપેલ પાને ૧૩૪૪ ૩૫ મે કહ્યું છે કે—પરમાત્મપુણ્યલ એક સમયે ચોદ રાજલોક ફરસે.

પ્રશ્ન ૨૪—પરમાણુપુદ્ગલ સમ શ્રેણીએ એક સમવર્તી ગતિએ જ્યાં રસ્તામાં બીજા પરમાણુઓ સામે મળે તો કેમ થાય ?

ઉત્તર—એ વિષે ઠાણાંગી સૂત્રમા સાચે ખુલાસો આપ્યો છે તે સાંભળો—ઠાણાંગીના ઠાણે ૩ જે, ઉદેશે ૪ થે, કશું છે કે—ત્રિવિદે પોગડ પઢિઘાણ ૫. સં. પરમાણુ પોગલે પરમાણુ પોગલં પઢિઘણિજ્ઞા ૧, નુસ્તવાર પઢિઘણિજ્ઞા ૨, લોગંતેવા પીઢિઘણિજ્ઞા ૩.

અર્થ—ત્રણ પ્રકારે પુદ્ગલને પ્રતિધાત તે ગતિને ખજાગે તે કહે છે—પરમાણુપુદ્ગલ તે પરમાણુપુદ્ગલને આખડયે ગતિ ખજાય ૧, હુખા પથે ગતિ ખજાય ૧, જેહવી ગતિ કરતો હતો તેહવી ન થાય ૨, લોકાને ધર્માસ્તિકાપાદિકના અભાવથી ગતિ ખજાય ૩. એ પુદ્ગલોનો પ્રવિણ કહ્યો. તેના ભાગા નીચે પ્રમાણે દહે છે

૧ પહેલે ભાગે, પરમાણુઓ પરમાણુઆ સામે મળે તો દ્વિપ્રદેશી ખંધ થઈ જાય.

૨ બીજા ભાગે, જેની ગતિ મંદ હોય તે સામા પરમાણુખાના કહે પાછો વળે (જેણે વધારે ગતિ કરી હોય તે મંદ ગતિનો કહેવાય.)

૩ ત્રીજા ભાગે, એક શ્રેણીમાં ઘણા પરમાણુઆ સમાય મટે સામ સામા પરમાણુઆને પડખે થઇને ચાલ્યા જાય તો પણ સમશ્રેણીએ ગણાય, અને ચોથા ભાગે, પરમાણુઓ પરમાણુઆને લેહીને ચાલ્યો જાય. (એ ભવતું નથી.)

પ્રશ્ન ૨૫—જીવને ચક્રવર્તીની પદવી પ્રાપ્ત થાય છે તે પૂર્વે સમકિત પ્રાપ્ત થયેલાનેજ થાય કે અનેરાને પણ થાય ?

ઉત્તર—ભગવતીજી ચતક ૧૨ મે, ઉદેશે ૬ મે નરદેવનું આંતરું જન્ય એક સાગર અંતરું-અને ઉત્કૃષ્ટું અનંત કાળનું તે. અર્થ પુદ્ગલ પરાવર્તન કહ્યું છે ત્યાં અર્થકારનું કહેવું એમ છે કે—પ્રથમ ચક્રવર્તીપણ પામે તે સમકિતીજ પામે ને જેને દેશે ઉલ્લેખ અર્થ પુદ્ગલ પરાવર્તનકી સંસાર હુવે તેને ઉત્કૃષ્ટે આંતરે બીજાવાર ચક્રવર્તીપણ લાભે. ને પહેલી નરકે પણ ઉત્કૃષ્ટે આઉએ ઉપજે. ચક્ર પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી જન્ય આંતરું એક સાગર અંતરું જાણવું.

પ્રશ્ન ૨૬—ચક્રવર્તિ મરીને કઈ ગતિમાં જાય ?

ઉત્તર—ચક્રવર્તિ પદ્મામાં મરે તો નરકે જાય, અને હીસા લે તો રેવલીકમાં તથા મોક્ષમાં જાય.

પ્રશ્ન ૨૭—કેટલાકે કહે છે કે ચક્રવર્તિની જેમ ગતિ કહી છે તે કેમ ?

ઉત્તર—કેમ જે ગતિ કહી છે ?

પ્રશ્ન ૨૮—નરક, અને મોક્ષ ગતિ ઠાણાં, સૂત્રમાં કહી છે એમ સાંભળ્યું છે.

ઉત્તર—ઠાણાં સૂત્રમાં એ પ્રમાણે કોઈ કોઈએ જોવામાં આવતું નથી, પણ ચક્રવર્તિની ગતિ નરક તથા દેવતાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ આપી સાતમી નરક તથા સર્વાર્થસિદ્ધ વિભાનમાં જાય એમ કહ્યું છે. તે મૂળ પાઠથી જણાવીએ છીએ. ઠાણાં કહે છે કે ઉદ્યે ૧ લે, બાજુવાળા છાત્ર પાને ૧૩૬ મે કહ્યું છે કે—

તત્રો લોગે નિસ્સીલ નિઃસ્વા નિગુણ નિમ્બેરા નિપચક્ષણ
પોસદોવવાસા કાલમાસે કાલં ક્રિષ્ણા અદે સતમાપ પુદગીપ અપ્પરઠાણે વરપ
નેરદ્વાપ ઉવવગ્રંતિ તંત્રહા રાયણો મંદાલેયા જેય મહારંભા કોટુંવી. ॥

ભાષા—અપ્રતિષ્ઠાન નરકાવાસમાં જે ઉપજે તે કહે છે. ત્રણ લોકને વિષે શીલ સહિત, મત સહિત, ઉત્તર ગુણ તથા દાનાદિ ગુણ સહિત, મર્ચાદા વિનયાદિ સહિત, નવકારશી પ્રમુખ પચ્ચગાણુ સહિત, પેરપ ઉપવાસ સહિત એકવા કાળમાસે—કાળને અવસરે કાળ કરીને હેડે સાતમી નરક પૃથ્વીમાં અપ્રતિષ્ઠાન નરકાવાસમાં નારકીપણે ઉપજે તે કહે છે.—સાચ ચક્રવર્તિ । મંદગીત બીજા શબ્દ । વગી મોટા આરંભના કરનાર કુટુંબી કુટુંબના ધણી ।

હવે સર્વાર્થસિદ્ધમાં જે ઉપજે તે કહે છે.—

તત્રો હોપ સહોથ સન્ધયા સગુણા સમ્બેરા સવચક્ષણ પોસદોવવાસા
કાલમાસે કાલં ક્રિષ્ણા સન્ધયસિદ્ધે મહાવિમાણે દેવદાપ ઉવવંતાતે મંત્રંતે તંત્રહા
રાયણો પરિવષ ક્રામ યોગા. । સેનાવંદ. । વસત્વ.રો. ॥

ભાષા:—ત્રણ લોકને વિષે શીલવત, મત પચ્ચગાણુ સહિત, એટલે પાંચ મહામત સહિત, ગુણવંત, મર્ચાદાવંત, પચ્ચગાણુ સહિત, પેરપ ઉપવાસ સહિત, મદગુણસરે કાળ કરી સર્વાર્થસિદ્ધ મહા વિમાનમાં દેવદા પણે ઉપજે તે કહે છે. સચ ચક્રવર્તિ પ્રમુખ કામ ભેજના યોગદારા સેના પતિ સૈન્ય નાયક. પ્રસન્નાર ધર્મ ચાલના બહુવાર.

ઉપરના અધિકાર ઉપરથી ચક્રવર્તિની દેવગતિ સિદ્ધ થાય છે, એટલે ચક્રવર્તિ ચક્રવર્તિપણમાં કાગ કરે તો નરકમાં જાય, અને ઉપરોક્ત સહિત પાંચ મહાત્મ્ય અંગીકાર કરે તો દેવતામાં સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાન મુખી જાય.

અને ભગવતીજના ૧૨ મા ગ્રંથકના ૯ માં ઉદ્દેશમાં નરદેવની (ચક્રવર્તિની) ગતિ સાત નરકનીજ દહી છે, અને દ્વીપા લે તો ધર્મ દેગમાં ભળે; અને ધર્મદેવની ગતિ વૈમાનિક દેવની તથા મોક્ષની દહી છે. તે ઉપરથી દેવતાની ગતિ પણ સાબિત થાય છે.

પ્રશ્ન ૨૬—ઉત્તરાધ્યયનના ૧૩ મા અધ્યયનની ૩૨ મી શ્લોકમાં પ્રજ્ઞાદત ચક્રીને ચિત્ત મુનિએ કહ્યું છે કે—“હે રાજન! કામ-ભોગ છાંડવાને તું સમર્થ હો તો આર્થકર્મ (ઉત્તમ કાર્ય) કર, ધર્મને વિષે દૃઢ રહીને સર્વ જીવ ઉપર અનુકંપા રાખ; તેમ કરવાથી આ મનુષ્ય દેહ છુટ્યા પછી તું વૈકલ્ય શરીરવાળો શક્તિવાન દેવતા થઈશ.” એ પ્રમાણે ૩૨ મી શ્લોકમાં કહ્યું છે. તો ચક્રવર્તિપણમાં મરીને દેવતા થાય એમ ચિત્ત મુનિનું બોલવું થયું તો તેમ બને ખરું? કારણ કે ભગવતીજ તો નરદેવની નરક ગતિજ દહે છે, માટે આ બે વાક્યમાં શું સમજવું?

ઉત્તર—બન્ને વાક્ય સત્ય છે. ચિત્તમુનિનું વાક્ય વૃથા હોય નહિ. બન્ને વાક્યો જ્ઞાની પુરોનાજ મુખમાંથી નીકળેલાં છે. પણ તેમાં રક્ષા શું છે તે જણવું જોઈએ.

પ્રશ્ન ૩૦—આ બન્ને વાક્યો અરસપરસ વિરૂદ્ધ છે તો બન્ને વાક્યો સત્ય કેવી રીતે હોઈ શકે? તથા તેમાં શું રક્ષા છે તે જણાવો?

ઉત્તર—નરદેવની ગતિ તો નરકનીજ હોવા પછી ચિત્તમુનિનું જે વાક્ય નીકળ્યું છે તેનો હેતુ એ છે કે—આરે પ્રજ્ઞાદતે કહ્યું કે “હે ચિત્ત મુનિ! આ હું નિવાળાનું કામ ભોગવું છું, તેથી ધર્મનો રસ્તો ભળું છું, કામ-ભોગને વિષે આસક્ત રહું છું. કાલમાં ખુનેલો હાથી કાંઠો ભાળે છતાં જેમ નીકળી શકે નહિ; તેમ હું કામભોગમાં લુપ્ત થયેલો સાધુ ધર્મ આદરી શકતો નથી.” આ વાક્ય ઉપરથી ચિત્ત મુનિએ જણાવ્યું કે માત્ર કામ નજીક આવ્યે કામભોગ છાંડવા પડે છે. પરંતુ અત્યારે તું કામભોગ છાંડવા અસમર્થ હો તો આર્થકર્મ અંગીકાર કર. ધર્મને વિષે દૃઢ રહી પ્રજ્ઞા જીવ ઉપર અનુકંપા રાખ કે જેથી વૈકલ્ય શરીરવાળો દેવતા થઈશ.”

શ્રી પ્રતિભાસર મોહનમાળા—ભાગ ૬ ફો.

પરથી મુનિએ આર્થ કર્મ અંગીકાર કરવા આદિથી દેવગણમાં જન્મ તેનો દેવ છે કે—મારા કહેવા પ્રમાણે જે રાજા વર્તે તે તેને સમ પ્રાપ્તિ થાય તેવો સંભવ છે, અને જે સમક્ષિ પામે તેા અવરુદ્ધ છે. માટે અત્યારે તેને સમક્ષિની પ્રાપ્તિને ઉપાય જનાવશે જે સ પામે તેા કામભોગ ઉપરથી મૂર્છા ઉતરે અને સાધુપણ સંદેશાદીથી સય એવો નિયમ છે. ચક્રવર્તિ સમક્ષિની હોય તા અત્યારે સમક્ષિન થાય ત્યામહ યોગ થજા કાળે પણ સફળતા યોગે અવરુદ્ધ પ્રાપ્તિને કરે અને ગોશ્વ તથા દેવગણ પામે એ વાત નિશ્ચય છે. એવા જે જિત્ત મુનિએ આર્થ કર્મ અંગીકાર કરવાનો બોધ કર્યો પણ નિયમ બળવાનપણને લઈને તે વાત રૂચી નહિ અને કામભોગની અંતિમ મરીને સતતી નરકે જાદાન ચક્રવર્તિ બચે. ઉપરથી—

પ્રશ્ન ૩૧—નિયાજાનું સ્વરૂપ જાણવા છતાં જિત્ત મુનિએ પ્રશ્નના બોધ કર્યો તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—જે મુનિનો ધર્મ છે. નિયાજાવાચન બોધ કર્યો. પણ ઉત્કૃષ્ઠ સત્ત્વ નિયાજુ હોય તે તે મુનિનો બોધ સભાળે પણ સર્વેક અંગીકાર કરી શકે નહિ. શાખ દશ મુન સંધના દશમા અધ્યયનની

પ્રશ્ન ૩૨—ચક્રવર્તિ સમક્ષિ પામી સમક્ષિતમા કામ કરી દેવગણને પામે કે નહિ ?

ઉત્તર—સમક્ષિ પામી ચક્રવર્તિની પદવીમા ન બરી, અવરુદ્ધ ની લઈ ધર્મદેવની પદવીમાં બરી. નરદેવની પદવીમા બરી તેા કિરકાજ સર્વેક નરકેજ જાય.

પ્રશ્ન ૩૩—જેમ વામુદેવને નરક ગતિને બધા કરવા પાડે, તેમ તમી પ્રાપ્તિ થાય તે તેમ ચક્રવર્તિને શા માટે ન થાય ?

ઉત્તર—ચક્રવર્તિને વામુદેવની જે સમક્ષિ થવા સભાળ નરકે જાય તે વામુદેવ તેા સર્વ નિયાજુકાજ હોય છે, અને મરિને નરકેજ જાય તેમ ચક્રવર્તિને ન હોય. ચક્રવર્તિ નિયાજુકાજ કેટલેક હોય પણ તે નરક નિયાજુકાજ અવરુદ્ધ નરકેજ જાય, અને નિયાજુ વિનાશ હોય તે નરકેજ જાય પણ સંસાર તણ મુનિએ જે અંગીકાર કરે તે કે જે અવરુદ્ધ દેવદેવ જાય, અને કામભોગને ન લઈ તે મરી નરકે જાય અને તેને મરી નરકેજ જાય.

પ્રશ્ન ૩૪—વાસુદેવ નિયાણુકડા હોવાથી તે નરકે જાય છે. તેમ ચક્રવર્તિ પણ નિયાણુકડા હોવાથી નરકે જાય છે, તો જન્મેની આગતિમાં તકાવત કેમ પડ્યો કે વાસુદેવની આગતિમાં પાંચ અનુત્તર વિમાન વળ્યા છે અને ચક્રવર્તિને અનુત્તર વિમાન વળ્યા નથી તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—વાસુદેવ સર્વ નરકગામી હોય છે. સર્વ નિયાણુકડા હોય છે, માટે અનુત્તર વિમાન વળવા. તેમાંથી આવેલા નરકે ન જાય, માટે, અને ચક્રવર્તિ અનુત્તર વિમાનમાંથી આવેલ હોય તે નિહાનકૃત ન હોય અને નરકે પણ જાય નહિ. જો સર્વાર્થસિદ્ધમાંથી આવેલ હોય તો તેજ ભરે મોક્ષ જાય, અને ચાર અનુત્તર વિમાનમાંથી આવેલ હોય તો મોક્ષ બા અથવા દેવલોકમાં પણ જાય. શાળ ભગવતીજીની તથા ઠાણુંગજીની.

પ્રશ્ન ૩૫—પદ્મવત્સા પદ ૨૦મે અંતક્રિયા પદમાં વાસુદેવ તથા સેનાપતિ વગેરેની આગતિમાં અનુત્તર વિમાન વળ્યા છે તો મેનપતિ મરીને નરકે કેમ ન જાય ?

ઉત્તર—સેનાપતિ મરીને નરકે જ જાય એવો નિયમ નથી. ઠાણુંગજીના ૩ જે ઠાણું પેટા ઉદેશે સેનાપતિની ગતિ સર્વાર્થસિદ્ધી પદ કહી છે. આ ઉપરથી એમ થાય છે કે કામલોગના ઉત્કૃષ્ટ રસના નિયમ વાળા તથા નિહાન વિનાના કામ લોગથી નિવૃત્તિને નહિ પામેલા, કામ લોગને વિષે આસક્તિમાં મરણ પામીને નરકે જાય એમ ઠાણુંગજી જણાવે છે.

પ્રશ્ન ૩૬—કોણ જીવ અનુત્તર વિમાનમાંથી ચત્રી અહિંમાં ચક્રવર્તિ થયો અને તે દીક્ષા ન લે તો તેની કય ગતિ થાય ?

ઉત્તર—અનુત્તર વિમાનમાંથી આવેલ નરકે ન જાય એમ પદ્મવત્સા પા ૧૫મે ઉદેશે ૨૪ કંઠક છે. માટે અનુત્તર વિમાનમાંથી આવેલ ચક્રવર્તિ પાની પામ્યા પછી અરજી દીક્ષા લે. અને ધર્મદેવની ગતિ પ્રમાણે મન કરે એકવાર અનુત્તર વિમાનમાં મગેલ પ્રાણીને નરક ગતિમાં જાય નહિ પણ પડે નથી. એટલે પત્રી નિયમા નરકમાં ન જાય એમ પદ્મવત્સા ૧૫મા પદમાં કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૩૭—એક જીવ ચક્રવર્તિની પદવી કેટલીવાર પામે ?

ઉત્તર—જ્ય-૫ એક વાર, ઉ-૪ જે વાર પામે.

પ્રશ્ન ૩૮—એક વાર ચક્રવર્તિની પાની પામ્યા પછી બીજીવાર ને ૨૬૬ પામ્યા વગર અન્ય કેટલું પડે ?

ઉત્તર—જન્ય આંતરું એક સાગર ઝાઝેરું અને ઉત્કૃષ્ટ આંતરું અર્ધે પ્રમાણે પરાવર્તનનું નરદેવનું ભગવતીજીમાં કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૩૯—કોઈ એમ કહે કે ચક્રવર્તિનું આત્મભગ ઉત્કૃષ્ટ હોય માટે અવશ્ય આત્મભગ દ્વારેવે તો સાતમી નરકે ૩૩ સાગરોપમની સ્થિતિએ ઉપજે ; અને સવશ્ય આત્મભગ દ્વારેવે તો મોક્ષ ભય, પણ દેવલોકમાં ભય નહિ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એ વાત મળે નહિ. જન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ રસે અવશ્ય કે સવશ્ય આત્મભગ દ્વારવાચ છે. આ પ્રશ્ન ઉત્કૃષ્ટ રસનું છે જન્ય સવાળો પહેલી નરકે એક સાગરને આડે ઉત્પન્ન થાય છે ; તેમ દેવલોકમાં ભય તોપણ એક સાગરની સ્થિતિએ ઉત્પન્ન થાય. તેમ અવશ્ય આત્મભગ મધ્યમ રસે દ્વારવાનારો બીજી નરકથી છઠ્ઠી સુધી ભય. અને ઉત્કૃષ્ટ રસવાળો સાતમીએ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિએ ભય અને સવશ્ય આત્મભગ મધ્યમ રસે દ્વારવાનારો પહેલા દેવલોકમાં એક સાગર ઉપરાંતની સ્થિતિથી માંડી સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાન સુધી ભય. અને ઉત્કૃષ્ટ રસે આત્મભગ દ્વારવાનારો મોક્ષ ભય, એવો સિદ્ધાંતનો ન્યાય છે.

પ્રશ્ન ૪૦—ચક્રવર્તિ એક સાગર ઝાઝેરો આંતરે પાછા ચક્રવર્તિ થાય તો તે પહેલી નરકના નીકળ્યા ચક્રવર્તિ થાય છે, અને પહેલી નરકે ઉત્કૃષ્ટ આડે એક સાગરનું કહ્યું છે ને આંતરું એક સાગર ઝાઝેરું કહ્યું તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—એક સાગર તો પહેલી નરકનો લેવો. ઝાઝેરામાં કુમારપણું, અંતઃક્રિયા, ત્યાં સુધી ચક્ર રત્ન ઉત્પન્ન ન થાય ત્યાં સુધી ઝાઝેરામાં પછી એક સાગર ઝાઝેરું આતરું ભણવું.

પ્રશ્ન ૪૧—સનતકુમાર ચક્રવર્તિ દેવલોકમાં ગયા છે કે મોક્ષ થયા છે ?

ઉત્તર—ટીકાકાર વમેદની માન્યતા ગ્રીભ દેવલોકે ગયાની છે, પણ તે માત્ર સંભવની નથી; કારણકે દાણાંમળના ચાથે દાણે, પહેલે ઉદ્યે ચાર અંતઃક્રિયાના સ્વામી કહ્યા છે, તેમા સનતકુમાર ચક્રવર્તિ કહેલ છે અને આ મોક્ષ ગયા પણ કહ્યા છે જુઓ મૂળ પાક ચોથું દાણું મંડાન. અને ૧૯૮મેથી કહ્યું છે કે—

ચાર અંતઃક્રિયામાંની પહેલી અંતઃક્રિયા અપકર્મવંદને અપકર્મવંત ધણે કાળ દીશા થાગીને મોક્ષ ગયા તે ભરત ચક્રવર્તિ. ૧ બીજી

અંતક્રિયા મહાકર્મવંત, થોડા કાળની દીક્ષામાં આકરે તપ કરીને સિદ્ધ થયા. તે ગમ્મકુમાર ૨ ત્રીજી અંતક્રિયા મહાકર્મવંત બનતુ બીજી અંતક્રિયાની પેઠે કહેયું. પણ એટલો વિશેષ ઘણા કાળની દીક્ષા પાળી, જ્યો કાળ મહાવેદના લોગને સિદ્ધ થયા તે સનંતકુમાર ચક્રવર્તિ ૩ એથી અંતક્રિયા અદ્ય કર્મવંત, તપ કર્યા વિના, વેદના લોગવ્યા વિના થોડા કાળનો સંયમ ઉકૂટો પાળી સિદ્ધ થયા તે મરુદેવા ભગવની. ૪ એ ચાર અંતક્રિયા ઉત્તરની ક્રિયા મોક્ષ બવાની કહી છે. તે ત્રીજી અંતક્રિયા સનંતકુમાર ચક્રવર્તિની કહી છે. તે તેજ ભવે નેક્ષ ગયા છે એવો ખુશ પાઠ છે.

પ્રશ્ન ૪૨—પ્રથમ કાણંગળનો દાખલો ચક્રવર્તિને સાર્થિકદ વિમાનની ગતિને કહ્યો તે ઠીક પણ ત્યાં રાયાળો એવો પાઠ છે. તે કો ચક્રવર્તિનો ખુશો પાઠ છે ? હોય તો જતાવે.

ઉત્તર—સંભળો, સમવાયંગળમાં ૨૩ મા સમવાયમાં કહ્યું છે કે—
 બીજી તીર્થંકરથી માંડીને ૨૩ તીર્થંકર આગમના ભવે મંડળિક ૪મા અને પહેલા જગમદેવ સ્વામી આગલા ભવે ચક્રવર્તિ હતા. તે સૂત્રપાઠ—
 જંદુદેવેજ દાવે કનિમે ઉમલિગિણે સેવીતં તિર્યંકરા પુરં મવે મંદનિયા તાકાં
 દુર્યા સં, અનિત સંમવ જાત વદ્મમેજવ ઉસમેજ અરદા કોસલિર ચક્રવર્તિ દુરદા.
 જગમદેવ અનિદંત કોસલ દેયના ઉપન્ના તે પહેલા ભવે વજનામ ચક્રવર્તિ
 ૬૧૮

આ પહેલાના અધિકારમાં કહ્યું છે કે—૨૩ તીર્થંકર પૂર્વે ૧૧ ખંડ બનેલા હતા, અને જગમદેવ અનિદંત આગમના વજનામ ચક્રવર્તિ ૬૧મા ૧૬ પૂર્વે હતા. તે સૂત્રપાઠ—ઉસમેજ અરદા કોસલિર (પુત્રારો)
 વંદમ પુરે દુરવા.

તેજ સમવાયંગ સૂત્રમાં તીર્થંકર ગદિકમાં ધિતીશ તીર્થંકર નામ કહ્યા પછી પૂર્વે જવાનાં નામ કહ્યાં છે. તેમાં પહેલા તીર્થંકર જાત દેવના પૂર્વે ભવે વજનામ કહેલ છે. તે પાઠ :—

વર્તિનિ જરુનીનાર તિર્યંકરાગ જરુનીમ પુરં મવિવનાવવેરા દુરાર
 વરનેજ વદ્મમેજ.

એટલે પહેલા તીર્થંકર જગમદેવ સ્વામીનો પૂર્વનો આ મનુષ્ય આ ૩૧ વજનામ ચક્રવર્તિ મહાવિદેહ કહેવાયા. ત્યાં પીઠ કરતા ૧૦૦૦.

તીર્થે દર ગોત્ર બાંધ્યું, ત્યાંથી સર્વાર્થસિદ્ધિ દેવતા થયા ત્યાંથી ચંદ્રીને બાદિનાથ તીર્થે દર થયા. એટલે બાદિનાથના બધા યદ્રી મનુષ્યને પૂર્વે વજનાબ ચક્રવર્તિનો અને દેવતાનો વચ્ચે મળ્યા ત્રીજો ભર મળ્યો.

પ્રશ્ન ૪૩—પદ્મવજ્રાણના ૬૬૬ પદ્મ બાંડખાના બધા સંબંધી ૩ બેદ પાડ્યા છે. તેમાં બે બેદ નિરૂપકમીના અને એક બેદ એ પદ્મમીને બાંધ્યાં સોપકમીના બેદની જરૂર નથી પણ નિરૂપકમીના બે બેદ કદા તેમાં દેવતા નાચી અને અસખ્યાત વર્ષના બાંડખાવાળા મનુષ્ય નિર્ધારે બાંડખાના બાંધે છે મદિના બાંધના રહે ત્યાં પાંચવના બાંડખાના બાંધ પડે તે એક બેદ, અને બીજો બેદ કદા તેમાં કદા કે-અજ્ઞાત વર્ષના આયુષ્યવાળા મનુષ્ય તિર્થે બાંધે દગ દગકા નિરૂપકમી દેવ તેને બાંડખાના ત્રીજે ભાગે બાંધ પડે તો ચક્રવર્તિ, બાંધ, વાનુ વગેરે ઉત્તમ પુરુષને બાંડખાનો બાંધ ક્યારે પડે ?

ઉત્તર—હાજી સૂત્રના ૩ જે હાંમે ચક્રવર્તિ, બાંધ, વાનુદેવન થયા આયુ પાળના કદા છે એટલે એટલું બાંડખુ બાંધુ દા. ત. નાં બાંડખું પૂરે ભોગવે. બે અપેક્ષાએ હાજી સૂત્રની ટીકાવાળાં તથા અગ વનીણના ૨૦ માં શતકની ટીકાવાળાં ઉત્તમ પુરુષ અને અગ શરીરના નિરૂપકમી કદા છે. તે ઉપરાંત એમ જગ્યા છે કે તેને બાંડખાના ૩ જે ભાગે બાંધ પડે.

પ્રશ્ન ૪૪—બે ઉત્તમ પુરુષને બાંડખાને ૩ જે ભાગે બાંધ પડે ત. અવગણે સ્થામીના છપે પૂર્વે બધે વજનાબ ચક્રવર્તિને સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમા નના બાંડખાનો બાંધ ક્યારે પાડયો ?

ઉત્તર—ઉપરોક્ત સૂત્રના ન્યાય પ્રમાણે તે બાંડખાના ત્રીજે ભાગે બાંધ પડે. કારણ કે તે સજ્જાના વર્ષના બાંડખાવાળા છે ભાગે તેને પણ વજ્રા સૂત્રમાં ત્રીજે ભાગે બાંધ પડયો કદા છે.

પ્રશ્ન ૪૫—તે વાન બધી ખરી, પણ બાંધવા દેતી સજ્જા દેતી. બાંધ છે કે વજનાબ ચક્રવર્તિની ટીકા ક્યારે ટીકી અને સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનનું બાંડખું ક્યારે બાંધ્યું ? બાંડખાનો બધે તો ત્રીજે ભાગે પડે છે. એટલે બાંડખાના બે ભાગ તથા પછી અને એક ભાગ બાંધે રહે તે દેવમાં બાંધના બધા બાંડખાનો બાંધ પાડયો તે વખતે તે દેવના સંસારમાં દલ ? અનુસાર વિમાનનો બધે સંસારમ. કદા પડે કે દેવમાં તો બાંધ્યું રહ્યું છે કે-અરેવની અતિ નરકની દેવ દે. તે.

મોક્ષ જાણ કે દેવગતિમાં જાણ. તો પછી ચક્રવર્તિપણામાં અનુભવ વિમલ આઉં છું કેવી રીતે જાંધ્યું ? દીક્ષાનો કાળ તો છેવટનો છે અને આઉં જાંધ્યું કાળ તો પહેલાનો છે માટે આ વિષે શું સમજવું ?

ઉત્તર—આ પ્રશ્ન ઘણું ગદન છે. ચક્રવર્તિ ચક્રવર્તિપણામાં મરે તે અવશ્ય નરકે જાય એમ ભગવતીજીમાં કહ્યું છે એ વાત મત્ત છે. તેમજ ઉત્તમ પુરુષ નિરૂપકમી હોવાથી તેના આઉં જાંધ્યું જાંધ્યું ત્રીજે ભાગે પડે એ પણ પત્તવણા મત્તમાં વાક્ય છે અને જે ઠેકાણે નરદેવની ગતિ નરકની કહી છે તેજ અધિકારે સાધુની ગતિ મોક્ષની કે દેવલોકમાં અનુત્તરવિમાન મુખીની કહી છે. તો સાધુપણ સિવાય સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનનો જાંધ્યું ન પાડી શકે એ વાત પણ સિદ્ધ છે આ તમામ વાતને મોક્ષદ રાખી આ પ્રશ્નને ખુલાસો સૂત્રના ન્યાયથીજ થાય તોજ સૌ ઠોઠ કબૂલ કરી શકે.

ભગવતીજીનાં ૨૫ મા ચતુકમાં ૭ મે ઉદ્દેશે સંજ્ઞાને અધિકારે કહી છે કે શુદ્ધચરિત્રમાં પરિહાર વિશુદ્ધ વરણને ૪ ચારિત્ર લાલે, અને ૭ મે શુભકાળે પહેલાં ત્રણ ચારિત્ર લાલે એ ચક્રવર્તિ ચક્રવર્તિપણામાં કાં પહેલે શુભકાળે હોય કે કાં ચોથે શુભકાળે હોય. ચોથા શુભકાળાવાળો અક્ષર દીક્ષા લે, ચોથા શુભકાળાવાળાની માર્ગણા સાતમા શુભકાળા મુખીની કહી છે. તે પરિણામે કરી સાતમા શુભકાળા મુખી ચડે છે, અને સાતમું શુભકાળું અપ્રમત્તપણાનું છે અને ત્યાં આઉં જાંધ્યું જાંધ્યું પણ કહ્યું છે. આ ઉપરાંત એમ સિદ્ધ થાય છે કે—વજ્રનાલ ચક્રવર્તિને ચોથે શુભકાળે રહ્યા આઉં જાંધ્યું જાંધ્યું સમય સાતમા શુભકાળાની પરિણામની ધારાએ ચડેલાને સર્વાર્થસિદ્ધતા દેવતાના આયુષ્યનો જાંધ્યું પહેલો અને ત્યારપછી કેટલેક કાળે દીક્ષા લઈ સધુપણામાં કાળ કરી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં ઉપવ્રત્ત હોય એ વાત જાંધ્યું જાંધ્યું છે

પ્રશ્ન ૪૬—તો પછી સાધુપણામાં જાંધ્યું, તપ, સંયમાદિક કરવી કરી તેનું ફળ ક્યાં ભોગવ્યું ?

ઉત્તર—સાધુપણામાં કરેલી કરેલીથી તો તીર્થંકર નામ કર્મની ઉપરાજલ કરી અર્થાત્ તીર્થંકર ગોત્ર જાંધ્યું, પહેલા તીર્થંકર થયા.

પ્રશ્ન ૪૭—કેટલાક કહે છે કે—ચક્રવર્તિનું જાંધ્યું આત્મ એક સાગર અગ્રેજ કહ્યું છે, તે પહેલી નરક આગ્રી લેવું નહિ કારણ કે સાધુપણામાં ચક્રવર્તિ પદની ઉપરાજલ થાય છે, માટે પ્રથમ ચક્રવર્તિપણે ઉપવ્રત્ત થયા પછી દીક્ષા લઈ ફરી ચક્રવર્તિની પદની ઉપરાજલ દેવલોકમાં એક સાગરોપમની

સ્થિતિ ભોગવી પાછી ચક્રવર્તિની પદવી થાય. તે આથી એક સાગર ઝાઝેરે આંતરે કહ્યું છે.

ઉત્તર—એ વાત કીક છે, પણ અર્ધિયાં નરદેવનું આંતરે કહ્યું છે. ધર્મદેવનું કહ્યું નથી. સૂત્રમાં ધર્મદેવનું જ્ઞાનરૂપ જ્ઞાન એ પદ્યોપમનું ઝાઝેરું કહ્યું છે. અને નરદેવનું આંતરે એક સાગર ઝાઝેરું કહ્યું છે એ ઉપરથી એમ જણાય છે કે નરદેવ નરદેવપણામાં મરી નરકમાં ઉપજે તો પહેલી નરકનાજ નીકળ્યા ચક્રવર્તિ થાય. માટે પહેલી નરકે એક સાગરોપમનું આંતરું લોગવી ચક્રવર્તિપણે ઉપજે. ચક્ર ઉત્પન્ન થાય ત્યાં ક્રેપીનું ઝાઝેરું આંતરું લેવું. આ વાત દાખકે વધારે પ્રમાણવાળી જણાય છે.

પ્રશ્ન ૪૮—તો પડી બીજાવાનાં ચક્રવર્તિના દગ કયાં મેળવ્યાં ? પ્રાપ્ત સિવાયની ચક્રવર્તિની પદવીની ઉપરાજણ થઈ શકતો નથી, માટે ઉપરા ઉપર ચક્રવર્તિની પદવીમાં વચ્ચે નરકનું આંતરું લાગુ પડતું નથી.

ઉત્તર—ઉપરાઉપર ચક્રવર્તિની પદવીના દગની ઉપરાજણ સાધુપણામાં મેળવેલી હોય છે, તેજ વચ્ચે પહેલી નરકે એક સાગરોપમનું આંતરું લોગવીને પદવીને પ્રાપ્ત થાય છે, દાખલા તરીકે—તાંડુલમચ્છ સાતમી નરકનો નીકળ્યો અંતર્મુદૂર્ગ આંતરું લોગવી પાછો સાતમી નરકે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિએ ઉપજે તો તેણે નરકમાં ઉત્પન્ન થવાના ચાર જોડ માહેલું કહ્યું મહાકર્મ સેચું છે ?

જે કે માત્ર મલિન પરિણામથી સાતમી નરકનો જન્મ પડ્યો તે વાત ખરી છે, પણ અંતર્મુદૂર્ગની સ્થિતિમાં સાતમી નરકે જન્મ તેમાં કર્મના જાના સંચય વિના ત્યાં મલિન પરિણામ થઈ શકે નહિ, માટે જીવ પામે છેલ્લે નરકમાં સાતમી નરકે ઉપજવાના દગ આત્મપ્રદેશની સાથે હોવાજ પડ્યો. માટે પ્રથમ તે જીવે સાતમી નરકે જોગર જવાનું ૬૬ સામરોપમની યતિનાં દગ એકી માથે મેળવેલાં હોય તે જીવ પ્રથમ સાતમી નરકે ૩૦ સામરોપમનું આંતરું લોગવી વચ્ચે તાંડુલમચ્છપણે અંતર્મુદૂર્ગની સ્થિતિ પાછો સાતમી નરકે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિએ ઉત્પન્ન થાય અને ૬૬ સામરોપમનાં દગ પ્રથમ મેળવેલાં હતાં તે જોગવી પૂરું કરે. એ જવાબે જે વારના તિપણનાં દગ પણ સાધુપણામાં મેળવેલાં ને વચ્ચે પહેલી નરકનો ખરી એક સાગરોપમને આંતરે ચક્રવર્તિની પદવી પામે તેમા વાપે નથી.

પ્રશ્ન ૪૯—નરદેવ સર્વથો યોગ અને દેવાધિદેવ સંજ્ઞાત ગુણો કેમ મળે ? દાખલ કે જાદીદીપમાં ઉકૃષ્ટ ચક્રવર્તિ ૧૫૦ (આંતરું)

પચાસ) હોય અને તીર્થંકર દેવ ઉત્કૃષ્ટ ૧૭૦ હોય, અને સંખ્યાતગુણ કેમ કહ્યા ?

ઉત્તર—ભરત, ઇન્દ્રવત આશ્રી સંખ્યાતગુણ, અને મહાવિદેહના લેખવતાં વિશેષાહુત્ર થાય છે.

પ્રશ્ન ૫૦—દેવગીને દેવાધિદેવમાં ગણવા કે ધર્મદેવમાં ગણવા ?

ઉત્તર—દેવાધિદેવમાં ન ગણાય. દેવાધિદેવની આગતિ ત્રીજી નાક મુધીની અને વૈમાનિક દેવની અને કેવગીની આગતિ તો ચારે ગતિની છે માટે તે ધર્મદેવમાં ગણાય. દેવાધિદેવની ગતિ એક મોક્ષનીજ છે અને ધર્મ દેવની ગતિ દેવલોકની અને મોક્ષની. માટે મોક્ષ જવાવાળા સામાન્ય કેવલ ધર્મદેવમાં ગણવા.

પ્રશ્ન ૫૧—ધર્મદેવની સ્થિતિ જન્ય અંતર્મુદૂર્તની અને સંચિદ્ધ કાળ એક સમયનો કહ્યો તેનું શું કારણ ? અને સંચિદ્ધ એટલે શું ?

ઉત્તર—સ્થિતિ ચારિત્ર આશ્રી કહી છે. સામાયિક ચારિત્રની સ્થિતિ જન્યપણે અંતર્મુદૂર્તની કહી છે, અને સંચિદ્ધ તે ભાવ આશ્રી છે. એટલે ચોથા ગુણકાણાવાળો ભાવ ચારિત્રે ચડે તો પાંચરો ૭ મે ગુણકાણે જ્યાં જન્ય એક સમય સદીને કાં તો મરે કે કાં તો પાછો પડે. એક સમય ૭ મે ગુણકાણે જન્ય સ્થિતિએ સાધુપણું લોગબું તે સંચિદ્ધ કાળ કહ્યો.

પ્રશ્ન ૫૨—છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર એક ભવમાં જન્ય ૧, ૨, ૩ વાર અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૨૦ વાર આવે તે કેમ ?

ઉત્તર—નિર્ણયચાર તો એક વખતજ આવે. સાતિચાર જન્ય ૩વાર કશું તે મૂળ દોષ લાગવાથી ત્રણવાર ઉપર છેદ નથી, અને ઉત્તર દોષમાં અતિચાર લાગવાથી (એટલે મૂળના કારણના અતિચાર લાગવાથી) તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત છેદ રૂપે આપવામાં આવે તો એક ભવમાં ૧૨૦ વાર આવે ઉપરાંત નહિ. શાખ ભગવતીજ ચતુક ૨૫ મે, ઉદ્દેશે ૭ મે.

પ્રશ્ન ૫૩—સામાયિક ચારિત્રવાળા સાધુ છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર અંગીકાર કરે તે તો કીક. કેશીસ્વામી ગૌતમ લેખા જન્યા તે આશ્રી ૫૧ છેદોપસ્થાપનીયવાળા પહેલા તીર્થંકરના સાધુ બીજા અજીનાથ તીર્થંકરના સાધનમાં ભળે તે કેમ કરે ?

ઉત્તર—છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર છાંડી સામાયિક ચારિત્ર પડિશં સાખ ભગવતીજ ચતુક ૨૫ મે, ઉદ્દેશે ૭ મે બાજુવાળા છાપેત પાને ૧૭૨ મે દ્વાર ૨૫ મે કશું છે કે—

ઉદોવટ્ટાવણિય પુચ્છા, ગોયમા ઉદોવટ્ટાવણિય સંજય સં જહતિ સામાદયં, મંકમે વા પરિદારાવિમુદ્ધિય સંજમેવા મુદુમમંપરાય સંજમેવાં અમંજમેવા સંજમાસં જમેવાં અસંજમેવા ઉવસપજ્જહ.

અર્થ—ઉદોપસ્થાપનીય સાધુ, ઉદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર તજ્ઞતો થકો, સામાયિક ચારિત્ર, પરિદારાવિમુદ્ધ ચારિત્ર, સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર, તથા સંજમાસંજમ (દેશવિરતિ આવકપણું) તથા અસંજમ તે ચોથે શુભકાલે તથા અસંજમી દેવતાપણે પ્રાપ્ત થાય.

તથા દીકામાં પણ એમ કહ્યું છે કે—

ટીકા:—ઉદોપસ્થાપનીય સંયંતઃ ઉદોપસ્થાપનીય સંયતસંત્યજ્ઞન્ સામાયિક-સંયતત્વં પ્રતિપદ્યતે તથાદિ દેવ તીર્થે સાધુ રાજિત સ્વામી તીર્થે પ્રતિપદ્યમાન.

ભાષામાં પણ એજ પ્રમાણે કહ્યું છે. એટલે ભાષામાં અને દીકામાં કહ્યું છે કે—ઉદોપસ્થાપનીય સંજમી તે ઉદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર તજ્ઞને સામાયિક ચારિત્રનું પ્રતિપાદન કરે તે આદિનાથ તીર્થ કરના સાધુ અશુભતાયના તીર્થમાં ભણે ત્યારે તેમની પ્રવૃત્તિ પ્રમાણે સ્વીકાર કરે.

આ ઉપરથી એમ જણાય છે કે-પહેલા તીર્થ કરના સાધુ બીજા તીર્થ કરના શાસનમાં ભણે ત્યારે સામાયિક ચારિત્ર આદરે.

પ્રશ્ન ૫૪—જ્યાખ્યાત ચારિત્ર છાંડતો શું પામે ?

ઉત્તર—જ્યાખ્યાત ચારિત્રના બે ભેદ છે. એક ઉપશમ કથાયનું ને બીજું શોભ કથાયનું. તેમાં ઉપશમ કથાય જ્યાખ્યાત ચારિત્ર છાંડતો સૂક્ષ્મ સંપરાયપણું પામે તથા અસંજમી થાય-તથા સિધ્ધ થાય એટલે અભ્યારમા શુભકાળાવાળો હોય તે તેજ શુભકાલે કાગ કરે તો અનુત્તરવિપાને દેવતા થાય. તે અસંજમિ હોય, અને પટે તો ૧૦ મે શુભકાલે જાય. ત્યાથી ઉપશમવાળો પટે તો પહેલા શુભકાળા સુધી પણ જાય, અને દર્શનમોહનીયની ૭ પ્રવૃત્તિના કાય અને ચારિત્રમોહનીયની ૨૧ પ્રવૃત્તિના ઉપશમવાળો ૧૧ મા શુભકાળાવાળો પટે તો ચોથે શુભકાલે અટકે એ બીજો ભેદ. અને ત્રીજો મેદે સિદ્ધ થાય એટલે ૧૧ મા શુભકાલેથી ઉપશમ એળીએથી પટે તો દશમેથી નવમે અને ત્યાંથી આઠમે આવી પ્રથમ સાત પ્રવૃત્તિનો કાય ન થયો હોય તો તેનો કાય કરી ચારિત્રાવરણીયનો અનુક્રમે કાય કરતા કાયક એળીએ ચડી ૬ મે, ૧૦ મે થઈ ૧૨ મે શુભકાલે અકુચીસે પ્રવૃત્તિનો

સય કરી ૧૩ મા ગુણઘણે પહેલે સમયે કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરી ૧૪ મે જી
કાણે જઈ કાળ કરી સિદ્ધ થાય ॥

શીવ કપાય જ્યાખ્યાત ચારિત્ર છોડે તો મોક્ષજ ભય. કારણ કે તે
ચારિત્ર ૧૨ મે, ૧૩ મે, ૧૪ મે ગુણઘણે હોય તે અપકવાઈ છે. માટે
સિદ્ધજ થાય.

પ્રશ્ન ૫૫—ભગવતીજી ચતુક ૨૫ મે, ઉદેશે ૭ મે સંજ્યાને અધિ-
કારે દ્વાર ૨૮ મા આકરખા દ્વારમાં કઈું છે કે—પરિહારવિમુક્ત ચારિત્રીને
એક ભવ આશી જ્યન્મ ૧ વાર, ઉત્કૃષ્ટ ૩ વાર આવે. અને ઘણા ભવ
આશી જ્યન્મ બેવાર, ઉત્કૃષ્ટી સાત આકરખા કહી. તેના ભવ ત્રણ કલા
તે શી રીતે ?

ઉત્તર—પરિહારવિમુક્ત ચારિત્ર, પહેલા છેલા તીર્થકરના વારમાં
હોય. તે એક ભવમાં ૧ વાર અથવા ઉત્કૃષ્ટ ૩ વાર અંગીકાર કરે, તે મોટા
આકરખાના આશી જણાય છે અને ઘણા ભવ આશી જ્યન્મ બે ને ઉત્કૃષ્ટી
૭ આકરખા કહી, તેના ૩ ભવ કલા છે; એટલે ત્રણ ભવમાં ૭ વાર આવે
ત્યાં અર્ચકારે એમ કઈું છે કે, પહેલા ભવમાં ૩ વાર, બીજા ભવમાં ૩ વાર
ને ત્રીજા ભવમાં એક વાર એમ ત્રણ ભવ કલા. તે ઉપરાંતપર સત્ત્રયના
ન લેવા. કારણ કે ઉપરાંતપરના લેતાં વચ્ચે બીજો ભવ દેવતાનો આવે, તેમાં
ચારિત્ર હોય નહિ. માટે ત્રણ ભવ ઘણા ભવ આશી મનુષ્યનાજ લેવા,
કારણ કે પરિહારવિમુક્ત ચારિત્રનું આંતરું જ્યન્મ અંતમુંહુનું અને ઉત્કૃષ્ટ
અર્ચપુત્રતનું તે ઘણા ભવ આશી મનુષ્યના ત્રણ ભવમાં સાતવાર આવે
પછી મોક્ષ ભવ.

પ્રશ્ન ૫૬—સુશમસંપ્રસવ અને જ્યાખ્યાત ચારિત્રમાં ભવ આશી
શી રીતે સમજવું ?

ઉત્તર—તેમાં પણ ત્રણ ત્રણ ભવ કલા છે, ને પણ મનુષ્યનાજ ભવ
આશી સમજવું. એટલે સુશમસંપ્રસવ એક ભવ આશી જ્યન્મ ૧ વાર ને
ઉત્કૃષ્ટ ૪ વાર આવે. ને ઉપશમ મેત્રીએ હસમે ગુણઘણે ત્રણવાર ફરતીને
પાંચે આશી ગુણઘણેથી હાથક મેત્રીએ ચાલી યાત્રીવાર હસમું ગુણઘણે
ફરતી ૧૨ મે ભવ અપકવાઈ થઈ મોક્ષ ભવ.

બીજે લેલ ઉપશમ મેત્રીએ ચડેલો ૧૧ મે ગુણઘણે મેત્રા ૪૩
૧૦ મું ગુણઘણે ૪ વાર ફરતે એટલે બે વાર ચડતાં ને બે વાર પાંચ. એમ
૨૨ ૨૨ એક ભવમાં ફરતે તો કાળ કરી દેવલોકમા ભવ.

શ્રી પ્રશ્નોત્તર ચૈતન્યમાળા—ભાગ ૬ ફો.

અને ઘણા ભવ આશી ૩ ભવમાં ૬ વાર કરે તો પહેલે ભવ ૪ બીજે ભવ ચારવાર અને ત્રીજે ભવ ૧ વાર કરી મોક્ષ ભવ તે પરિ વિશુદ્ધ ચારિત્રની જેઠે અર્ધપુણ્યવર્તમાં ત્રણ ભવ મનુષ્યના લેવા.

અને જ્યાંખ્યાત ચારિત્ર પણ એક ભવ આશી જ્યન ૧ વાર આ અને ઉત્કૃષ્ટ ૨ વાર આવે. ઘણા ભવ તે ૩ ભવમાં ૫ વાર આવે. એટલે એક ભવમાં એકવાર તેક્ષણક દેખી આશી અને જે વાર તે ઉપશમ દેખીએ ૧૧ મે શુભકાળે જે વાર જઈ પાછો વળી આઠમે શુભકાળે ભવ તે આશી, અને ઘણા ભવ આશી ત્રણ વાળ મનુષ્યના ભવમાં જન્મે વાર ઉપશમ દેખીએ ચી જે મનુષ્ય ભવમાં ૪ વાર અગ્રીઆરમા શુભકાળે દેશી ત્રીજા મનુષ્યના ભવમાં ક્ષણક દેખીએ ચી પાંચમી વારનું જ્યાંખ્યાત ચારિત્ર દેશી મોક્ષ ભવ. પણ ત્રણ ભવ અર્ધપુણ્યવર્તની અંદરમાં ગમે ત્યારે કરે.

પ્રશ્ન ૫૭—ભગવનીલ શતક (૨૫) મે ઉદેશે કથે-પરપરા સિદ્ધને નિત્ય જ્ઞા અને અનંતર સિદ્ધને સર્વથા કથે છે એમ કહ્યું, તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—સિદ્ધ ગતિને પ્રાપ્ત થયા વાટે વહેતાં સિદ્ધને અનંતર સિદ્ધ કહીએ તે સર્વથા કથે છે. અને સિદ્ધપણે પ્રાપ્ત થયા તે પરપરા સિદ્ધ અચળ છે.

પ્રશ્ન ૫૮—ભગવનીલ શતક (૨૫)મે-ઉદેશે ૬૬-૨૮મા આકરખા ૧૧માં-નિયંતાને પાંચ આકરખા કહી તે શી રીતે ?

ઉત્તર—પહેલે ભવે ઉપશમ દેખી જે વાર કરી મરી અનુત્તર વિમાને ભવ ને ત્રીજે ભવે વળી નિષંઠા (નિષંઠા એટલે ૧૧મે-૧૨મે-શુભકાળે પ્રવર્તે તે) ૬૪ એટલે ૧૧મે શુભકાળે જે વાર ઉપશમ દેખી કરીને ત્રીજા વાર ક્ષણક દેખીએ ચી સિદ્ધ થાય એટલે પહેલાં વિદ્યાર્થે આ પ્રમાણે ત્રણ ભવમાં પાંચ આકરખા થાય અને બીજે વિદ્યાર્થે અર્ધ પુણ્યવર્તમાં ત્રણ વાર મનુષ્યના ભવમાં પ્રથમના જે ભવમાં જન્મે વાર અગ્રીઆરમા શુભકાળે નિષંઠા પણે દેશી, પછી, કાગ કરી ત્રીજા મનુષ્યના ભવમાં બારમે શુભકાળે નિષંઠાપણે અપરિણામ થાય તેજ ઉદેશમાં નિષંઠાનું આનંદ ઉત્કૃષ્ટ અનંતા કાગનું કહ્યું છે, તે વિશાલ આશી હરેક છે અને તેજ અધિકારે નિષંઠા ઉપશમ દેખી એક ભવમાં જે વાર કરે એમ કહ્યું.

તે ઉપરથી ઘણા ભંવમાં બંબે વાર ૧૧મા ગુણકાણે અને એક વાર ૧૨મા ગુણકાણે નિયંત્રા પંચાની પાંચ આકરખા કરે.

પ્રશ્ન ૫૯—મગવતીજી શતક (૨૫)મે-ઉદ્દેશે દેહે-નિયંત્રા અધિકારે પુણક નિયંત્રાને ૩ સમુદ્ધાત કહી વેદનીય, કપાય, મારણાંતિક, ૩ તેા અહિં પુણકનું મરવું નથી ને મારણાંતિક સમુદ્ધાત કેમ કહી ?

ઉત્તર—પુણક નિયંત્રા પ્રવર્તતાં મારણાંતિક સમુદ્ધાત હોય. ૫૯ સમુદ્ધાતથી નિવર્તી કપાય કુશીદાકિક પામી મરે. એમ અર્થકારે કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૬૦—પુણકની ગતિ આક્રમા દેવલોક મુખીની કહી છે. તેા તે આશ્રો મરવા સંભવ છે તે કેમ ?

ઉત્તર—પુણકપણામાં વર્તતાં આક્રમા દેવલોકનો બંધ પાડે તે આશ્રો કહેલ છે. પણ પુણકપણામાં મરે નહિ. અનેરા નિયંત્રા મરી આને દેવલોકે જાય છ.અર્થ:—

પ્રશ્ન ૬૧—પુણક નિયંત્રાની ઘણા જીવ આશ્રો સ્થિતિ જથ્થા એ સમયની ઉત્કૃષ્ટો અંતર્મુદૂર્તની કહી છે તે શી રીતે ?

ઉત્તર—પુણકનિયંત્રા અંતર્મુદૂર્તની સ્થિતિએ વર્તતાં એક સમય બાકી રહ્યો છે એવો એક જીવ છે ને જીવે જીવ પુણકપણાને પ્રાપ્ત થયો. પ્રથમનો જીવ એક સમય રહીને અનેરા નિયંત્રા પહેાંચ્યો તે આશ્રો નમું.

પ્રશ્ન ૬૨—મગવતીજી શતક ૨૫ મે, ઉદ્દેશે ૫ મે, ગયા કાળથી અવનો કાળ એક સમય અધિક અને આવના કાળથી ગયો કાળ એ સમય ઉણો રહ્યો તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—કાળની આદિ અંત નથી, માટે જાણી પુરોગત પૂરજ સમયનો વર્તમાન સમય (જ્યારે પૂરે ત્યારે) અવતા કાળનાં મનુષ્ય વર્તમાનનો એક સમય અધિક કમો; એ પત્ર અનાદિસિદ્ધ વસ્તુ છે.

પ્રશ્ન ૬૩—મગવતીજીમાં શતક ૨૫ મે, ઉદ્દેશે ૭ મે સંજવાના અધિકારે કહ્યું છે કે—દ્વ્યક્ષિત્ર આશ્રો, રાક્ષિત્રમાં ૫ ચારિત્ર જાતે. અને અન્યક્ષિત્ર મૃદક્ષિત્રમાં પરિદારવિમુદ્ધ વરજી ૪ ચારિત્ર જાતે, અને જાત દિત્ર આશ્રો સ્વક્ષિત્રમાં પત્ર પાંચ ચારિત્ર જાતે, અન્યક્ષિત્ર મૃદક્ષિત્રમાં એ ચારિત્ર ન જાતે એટલે રાક્ષિત્રમાં દ્વ્યક્ષિત્ર આશ્રો અને વાવક્ષિત્ર આશ્રો ૫૫ ચારિત્ર દર્શાવે અને અન્યક્ષિત્ર મૃદક્ષિત્રમાં દ્વ્યક્ષિત્ર આશ્રો ૪ ચારિત્ર અને જાતદિત્રમાં એક ચારિત્ર નહિ. આ વિષય શું સમજવું ?

ઉત્તર—દ્રવ્યલિંગ આથી સ્વલિંગમાં પાંચે ચારિત્ર કદમાં તેના વિકસિત થયે છે. એક તો એક ઉપશમ શ્રેણીથી પડતાં અને બીજો વિકાસ-અયોચાન તથા અન્યલિંગ ગૃહલિંગને ભારત્યપરિત્રના બગે કેવગતાન ઉત્પન્ન થયે વધારે આયુષ્ય હોવાથી જીનલિંગ ધારણ કરે, તે તેને દ્રવ્યલિંગ છે, અને જીનને સ્વલિંગ છે. માટે દ્રવ્યલિંગ આથી સ્વલિંગ ૫ પાંચે ચારિત્ર કદમાં, અને ભવલિંગ આથી સ્વલિંગમાં પાંચે ચારિત્ર લાભે તે સમકિત સંહિત મૂળ સાધુના (જીનના) ક્ષિત્રે (વેચે) તો પાંચે ચારિત્ર હેાય.

અને દ્રવ્યલિંગ આથી અન્યલિંગ ગૃહલિંગ તે તેના સ્વલિંગ છે પણ ૧૨થી સમકિત પ્રમત્તે ૪ ચારિત્ર (પરિહારવિશુદ્ધ વરણ) પ્રાપ્ત થયે, લિંગ તે દ્રવ્યલિંગ કદમાં—અને ભારત્યમ આથી સ્વલિંગમ. એટલે સાધુમાં તો ૫.૫ ચારિત્ર લાભે. એટલે સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર સંહિત સાધુનો વેશ તે ભાવેથી સ્વલિંગ કદીએ. તમા ૫.૫ ચારિત્ર લાભે.

અને ભાવથી અન્યલિંગ ગૃહલિંગ તે તેના મગના મમત્ત સંહિત, હૃદિ સંહિત, કદામક સંહિત, લિંગમાં એકે ચારિત્ર નહિ. એટલે લેંગ અને ગૃહલિંગ તેના મગનો સ્વલિંગ છે. અને મિથ્યાહિતને લઈને ન્યામકને લઈને તેના ભાવ લિંગ છે. માટે એકે ચારિત્ર ન હેય.

પ્રશ્ન ૬૪—અન્યલિંગ ગૃહલિંગમાં છેદોપસ્થાનીય ચારિત્ર કેવી રીતે લાભે ?

ઉત્તર—કોઈ જીનના સાધુપર રાજાદિકનો કોપ થયો હોય કે અમુક સાધુને પકડવો એમ સાધુના બાલુવામાં આવવાથી સાધુએ વેશ બદલો કરી નાંખ્યો. અન્યલિંગ કે ગૃહલિંગ ધારણ કરી લીધો. એટલે ભારથી સાધુપણ (ચારિત્ર) સાબીત રાખી દ્રવ્યથી અન્યલિંગ ગૃહલિંગ ધારણ કરી નીકળી જાય તે આથી. અથવા રાજાએ કોઈ જીન સાધુ ઉપર ક્રુર પાત્રી કે અમુક મુદતમાં મારી હા હોડી રેવી, તેટલી મુદતમાં હા નહિ છોડી ચાવાના કારણે રાજાના ભયને લઈને વેશ પાલટો કરે સાધુપણનો વેશ મૂકીને દ્રવ્યથી જીને વેશ ધારણ કરે, ભારથી મુનિપણ સાબીત રાખે તે આથી છેદોપ-ધાપનોય ચારિત્ર લાભે. અર્થાત્ તને ચારે ચારિત્ર લાભે પણ એક પરિહાર શુદ્ધ ચારિત્ર મુનિના વેશ વિના નજ હોય એવો જીનચાત્રનો નાવ છે.

પ્રશ્ન ૬૫—ભ. ચ. ૨૫ મે, ઉ. ૬ કે નિમંથ નિષંઠાને એકે સમુદ-નથી તો તેની (૧૧ મા શુશ્રુષાવાની) ગતિ અનુસર વિમાનની કદી મારણાતિક સમુદાયના વિના કેમ મરે ?

છે, ત્યાં એક પુરુષવેદ છે. તથા વિષાક સૂત્રમાં સિંહરથ જાળ મરીને સી થયેલ છે.

પ્રશ્ન ૬૮—અનુત્તર વિમાનના દેવતાઓ અંદરે અંદર કાંઈ વિચાર કે વાતચીત કરે કે કેમ?

ઉત્તર—એક બીજા અને કરીને વાતો કરે, વિચાર કરે. જેમ ભગવતીજીમાં કહ્યું છે કે અનુત્તર વિમાનના દેવતાને મનોહમ્યની વર્ગિકાની લબ્ધિ હોવાથી કેવળી ભગવંતને અને કરીને પ્રશ્ન પૂછે અને કેવળી પછુ અને કરીને ઉત્તર આપે, તેમને કરીને મહાશુ કરે એમ કહ્યું છે. એ ઉપરથી અંદરો અંદર અને કરી અનુત્તર વિમાનના દેવતા વાત વિચાર કરે, વાત-વોડાના મહેલમાં રક્ષાં યજ્ઞ વિચાર તથા વાતો કરવા સંભાર છે. તેની વિશેષ સાબીતી માટે ગ્રાતાજી સૂત્રના અધ્યયન ૮ મે બાણુવાળા ડાપેલા પાને ૮૪૩ મે તથા ૮૪૪ મે મહિનાથ ભગવાનના અધિકારે કહ્યું છે કે:

ગાથા:—

— કિંચ સયં વમ્મદુ, જંચ તયા મો જયંત વવરંભિ;
ધુચ્છા સમય નિવદં, દેશા સં સંમરહ આદ. ૧.

ટીકા :—કિંચ સયં ગાદા, કિન્નિત મમે, ચ હિતિ વાવવાલંકારે, સયત્ત વમ્મદં વિસ્મૃતં જંતિવત્ ચ હિતિ વાવવાલંકારે, તદા-તદ્વિમ્ન કાલે મો દરવાવંમમે, જયંત મવરે જયંતામિપાને મવરે, અનુત્તર વિમાને ધુચ્છતિ, ઉવિતા નિવાસં કુડવંત. સમય નિવદં, મનસા નિવદં, સંકેતં, યથા યતિચોવનોયા ચયં વરસ્વરે મેતિ સમદ નિવદં, વાસ દિવેર્ષો, ઉગાણાઞ્જિત્તાં દેશાઃ અનુત્તર ધુરાઃ સંતઃ સંતિત દેવતા ચા દેવ સંવંચિનાં સંમરહ આતિ.

ગાથા:—ગાથા-કિન્નિતિ પ્રમે-કિન્નિતિ વાક્યાલંકારે, તમંતરે, જં જે કિન્નિતિ વાક્યાલંકારે, ત્યાં તે કાલને વિષે, શો-કિન્નિતિ આમંતરે, જયંત નામા પ્રવર પ્રધાન અનુત્તર વિમાનને વિષે વસ્થા રક્ષા સમય નિવદં અને કરી નિબદ્ધ બાંધેા દીધો જે સંકેત જિમ તિમ અમ્હે પ્રતિજ્ઞાપવા ખંડેખાંડે અથવા સમગ્રનિબદ્ધં સંપાતે કરી જે મહી લાખી બલિ જન્મ અજગાર પ્રતેં તુમ્હે સંભારે ઈમ કહેા કુમારી. ઉદાં મહી કુમારીએ કહ્યો કે, આજથી ત્રીજે ભવે, પશ્ચિમ મહાવિદેહ દેશને વિષે સતિજાતી વિશ્વન વિષે વીતરોહા વાજ્યાનીને વિષે, મહાગજ પ્રમુખ આદિ દેહ સાડે આપણે પ્રિય બાગમિત્ર રાજન દત્તા (૧૩૨ ૧૫૮ ૧૫ કરી આપણે અનુત્તર

ઉત્તર—અસમોદિધા મરણે મરે તે સમુદ્ધાત કર્યા વિના મરે તે આશ્રી મારણાંતિક સમુદ્ધાત ન હોય.

પ્રશ્ન ૬૬—પત્રવણાજીમાં આશેલીઆ નામનો જીવ સમૂચ્છિમ પચેંદ્રિય ધરતીમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે ચક્રવર્તિ, વાસુદેવ, મંડલિક વગેરેના જાંડારવમાં સમૂચ્છિમ તિર્યચ પચેંદ્રિયપણે ઉત્પન્ન થાય છે. તે જીવીન પોલી કરીને તેમાં કટકના કટકનો નાશ કરે છે. તે પ્રમાણે પહેલા પદમાં કહ્યું છે. તે સંબંધી બીજે કોઈ દાખલો આપી સિદ્ધ કરી આપો તેમ છે?

ઉત્તર—હા, સાંભળો. સરસ્વતી નામનું માસિક ભાગ ૧૯ મો જાંડ ૨ નો જુલાઈ ૧૯૧૮ સંખ્યા ૧ પૂર્ણ સંખ્યા—૨૨૩ માં પૃષ્ઠ ૨૨ મેં કુલ ૧ લે “પત્થર ઐર લકડી કે કીડે” એ નામના લેખમાં લખ્યું છે કે—

“પત્થર કે કીડે કિસી ત્રીમા તક હમારી આજ કલકી સેચમેં કે ઉન સિપાહીયોંકે સમાન હૈ જિનકો હમ સેપર્સ ઐર માઇનર્સકે નામકે પુકારતે હૈ. જે પૃથ્વીકે ભીતર સુરંગ ખોદકર દૂર તક ચલે જાતે હૈ, જે અપને શત્રુઓંકે બડે બડે દ્રઢ ગદોંકો ક્ષણમેં બાસીદસેં ઉડા દેતે હૈ. ઐર અપને સિપાહીયોંકે બચાવકે લિએ પુસ્તે ઐર ખાઇયાં ઇત્યાંદિ બનાવે હૈ. યે કીડે ભી અપને લગાતાર ઉલોગ સેંકડે સેંકડે પત્થરોંકી તહોમેં દૂર તક ચલે જાતે હૈ. વહાં અપને લિયે છોટી છોટી કેડરીયાં બનાકર એકબીજાંમેં ઇશ્વર બાજન સા કિયા કરતે હૈ. બહુધા સંગ મરમર દુકડોંકે ભીતર જિનકો સંગ તરાશ અપને લોહ કે આભરોસેં ભી બકી કીનનામેં કાટ પાતે હૈ. યે કીડે ભવિત નિકલતે હૈ. તબ લોગ ઇનકો દેખકર દમ રકે જાતે હૈ, ઐર સમજતે હૈ કિ યે પત્થરદીમેં પેદા હોતે હૈ. પરંતુ શક વિચાર કીક નહીં.

આ ઉપરનો લેખ દર્શનિક પૂરાવો આપવે કરી જૈન સિદ્ધાંતના શબ્દોને મજબૂત કરે છે.

પ્રશ્ન ૬૭—શ્રી વેદે મરી પુરૂષ વેદે ઉત્પન્ન થવાનો કોણ સૂત્રનો દાખલો છે?

ઉત્તર—હા. શાતાજી સૂત્રના ૧૪ મા અધ્યયનમાં પોટીલાના અધિશારે પોટીલા તેવલી પ્રધાનની શ્રી સંઘમ પામી મરીને પોટીલા દેવ થયે છે. તથા દયાશ્રુત સ્કંધના ૧૦ મા અધ્યયનમાં નિવાણના અધિશારે સાધુ શ્રીનું ને સાધ્વી પુરૂષનું નિવાણ કરી નવ ઐવેવકમાં ઉપજે એમ કહે

છે, ત્યાં એક પુરુષવેદ છે. તથા વિષાક સૂત્રમાં સિંદુરથ રાજ્ય મરીને ઓ ચયેલ છે.

પ્રશ્ન ૬૮—અનુત્તર વિમાનના દેવતાઓ અંદરે અંદર કાંઈ વિચાર કે વાતચીત કરે કે કેમ ?

ઉત્તર—એક બીજા અને કરીને વાતો કરે, વિચાર કરે. જેમ બગવતીજમાં કહ્યું છે કે અનુત્તર વિમાનના દેવતાને મનોદ્રવ્યની વર્ગીકાની લખિય હોવાથી કેવળી ભગવંતને અને કરીને પ્રશ્ન પૂછે અને કેવળી પલ્લ અને કરીને ઉત્તર આપે, તેમને કરીને ચક્રકુ કરે એમ કહ્યું છે. એ ઉપરથી અંદરે અંદર અને કરી અનુત્તર વિમાનના દેવતા વાત વિચાર કરે, પોતપોતાના મહેલમાં રજાં રજાં વિચાર તથા વાતો કરવા સંભવ છે. તેની વિશેષ આબીવી માટે જાણીય સૂત્રના અધ્યયન દ્વારા બાબુવાળા ડાપેલા પાને ૮૪૩ મે તથા ૮૪૪ મે મહિતનાય ભગવાનના અધિકારે કહ્યું છે કે:

માયા:—

— કિંચ તયં વગ્મહું, જંવ તયા મો અર્ચત પરંભિ;
સુચ્છા સમય નિવદં, વેદા તં સંમરહ જાદ. ૧.

ટીકા :—કિંચ તયં માદા, કિનિતિ પ્રથે, જ હતિ વાચવાલંકારે, તયત્ ૧ વગ્મહું વિસ્તૃતં અંતિવત્ જ હતિ વાચવાલંકારે, તથા-તરિમન્ કાભે મો દ્વાયામંજમે, અર્ચત પ્રથે અર્ચદાનિષાને પ્રથે, અનુત્તર વિમાને સુચ્છતિ, ઉવિતા નિવાસં કુદ્ધંત. સમય નિવદં, મનસા નિવદં, સંજેતં, યથા યતિયોપનોયા વર્વ વરણે મેતિ સમદ નિવદં, વાસ હિતૈર્ષા, ઉવાણાઆલિરતાં દેવાઃ અનુત્તર મુરઃ સંતઃ સંતિમ દેવતા વા દેવ સંવેચિનાં સંમરત જાતિ.

માયા:—માયા-કિમિતિ પ્રથે-ધિતિ વાક્યાલંકારે, તમંતેતે, જ જં એતિ નાક્યાલંકારે, ત્યાં તે કાલને વિષે, લો-અતિ આમંત્રણે, જવંત નામા પ્રવર પ્રધાન અનુત્તર વિમાનને વિષે વરવા રજા સમય નિવદં અને કરી નિબદ્ધ બાંધે કીધી એ સંજેત વિષ તિમ અન્ધે પ્રતિજ્ઞાપણા મારેમારે અથવા સમાનિબદ્ધ સંધાતે કરી એ સ્ત્રી લાખી અતિ અન્ધ અવગાર પ્રતે તુમ્હે સંભારે ઈય કોયા કુમારી ઉદાં મત્તી કુવરીએ કદો કે, આજથી ત્રીને જાયે, પશ્ચિમ મહાવિદેહ કુચને વિષે સહિષાળની વિચ્છન વિષે પીતળીયા રાજધાનીને વિષે, મહામજ પ્રમુખ અર્ધિ દેહ સાતે અપેલે પ્રિય બાગમિત્ર રાજ્ય દત્ત (વધેરે ૩૪૨ તથા કરી આપણે અનુત્તર

વિમાનમાં ઉપન્યા. અને અનુસર વિમાનમાં મને કરી સંકેત કર્યો. જે આવે ભવે અમને સંબોધજો. ઇત્યાદિ.)

ઓ ઉપરથી અનુસર વિમાનના દેવતાં મને કરીને વાતો કરે છે. આલાપ સલાપ કરે છે એમ નિશ્ચય થયું.

પ્રશ્ન ૬૬—ભગવંત મહાવીરનો નિર્વાણ અદાર દેશના રાજાએ કેમ જાણ્યો ?

ઉત્તર—કેટલાક કહે છે કે—અદાર દેશનાં રાજા ચેડા કોણિકની લશ્કા ઇમાંથી પાછા વળ્યા તે વખતે વગતાં ભગવંતના દર્શનાર્થે પાવાપુરીએ આવ્યા ને બીજે દિવસે ભગવંતે એ દિવસનો સંધારો કર્યો. એટલે અદાર દેશના રાજાઓ પણ છટ્ટ પોષા કરીને ત્યાં રહ્યા. એમ કેટલાકનું કહેવું છે. પણ તે વાત મળતી નથી, કારણ કે તે લડાઇને અને ભગવંતના નિર્વાણને આંતરું થયું છે, માટે તે સંબંધ મળે નહીં.

પ્રશ્ન ૭૦—ભગવંતના નિર્વાણને અને કોણિકની લડાઇને કેટલું આંતરું છે તે સિદ્ધાંતથી નિર્ણય થાય તેમ છે ?

ઉત્તર—કોણિકની લડાઇ તો ગોશાળાની હયાતિમાં થઇ છે, ગોશાળે આઠ બોલની પડપણા કરી છે. તેમાં કશું છે કે; ચરમ તીર્થંકરને જ્યારે નિર્વાણ થાય ત્યારે આઠ ચરમ અવશ્ય થાય તેમાં ચરિત સિંચાનક હમ્મિ અને મહારીલાકંટક સંશ્રામ કહેલ છે. વગેરે આઠ વાનાં જિનના નિર્વાણ કાળે જીનનેજ હોય. માટે હું હવે નિર્વાણ થઇશ. એમ થાય તે પેલાના નિર્વાણ માટે આઠ બોલ પડ્યા છે. તો ગોશાળાના કાળ સમય અને ભગવંત મહાવીરના નિર્વાણને ૧૬ વરસનું આંતરું છે. એમ ભગવતીજના ૧૫ માં શતકમાં કહ્યું છે.

ગોશાળે ભગવંત ઉપર તેજુવેશ્યા મૂકીને કહ્યું કે હે, કાચના મારી તેજુવેશ્યાથી અત્યારે તો મુઝો નહિ, પણ આજથી છ મહિને મારી તેજુ હેશ્યાથી તારું છત્રમરથપણામાં મૃત્યુ થશે. ત્યારે તેજ વખતે ભગવંતે કહ્યું કે મારે હમ્મ કેવલદશ્યામાં ગંધહસ્તીની પેરે ૧૬ વરસ વિચરવું છે આ ઉપરથી એમ જણાય છે કે—કોણિકની લડાઇ ગોશાળાની હયાતિમાં થઇ હેતુ તો ભગવંતના નિર્વાણને ૧૬ વરસ આગેરું આંતરું હોવું જોઇએ. તે નિર્ણય દાખલાથી વધારે સાંગીત થશે.

કાળીઅર્ધ દશ રાત્રીઓએ કરીવાદિક દશ કુમાર લડાઇમાંથી જીવતા આવશે કે કેમ ? તેવી પૃથ્વી ભગવંત પાસે કરી, અને ભગવંતે

વિમાનમાં ઉપન્યા. અને અનુત્તર વિમાનમાં મને કરી સંકેત કર્યો કે આવને ભવે અમને સંબોધજો. ઇત્યાદિ.)

આ ઉપરથી અનુત્તર વિમાનના દેવતા મને કરીને વાતો કરે છે. આલાપ સલાપ કરે છે એમ નિશ્ચય થયું.

પ્રશ્ન ૬૯—ભગવંત મહાવીરનો નિર્વાણ અદ્ધાર દેશના રાજાએ કેમ જાણ્યો ?

ઉત્તર—કેટલાક કહે છે કે-અદ્ધાર દેશના રાજા એક કોણિકની લગ્ન ઇમાંથી પાછા વળ્યા તે વખતે વગતાં ભગવંતના દર્શનાર્થે પાપાપુરીએ આવ્યા ને ધીરે દિવસે ભગવંતે એ દિવસનો સંધારો કર્યો. એટલે અદ્ધાર દેશના રાજાએ પણ છઠ્ઠું પોપા કરીને ત્યાં રહ્યા. એમ કેટલાકનું કહેવું છે. પણ તે વાત મળતી નથી, કારણ કે તે લગ્નને અને ભગવંતના નિર્વાણને આંતરૂં થઈ છે, માટે તે સંબંધ મળે નહીં.

પ્રશ્ન ૭૦—ભગવંતના નિર્વાણને અને કોણિકની લગ્નને કેટલું આંતરૂં છે તે સિંહાંતથી નિર્ણય થાય તેમ છે ?

ઉત્તર—કોણિકની લગ્ન તો ગોશાળાની હયાતિમાં થઈ છે, ગોશાળે આઠ બોલની પડખણા કરી છે. તેમાં કહ્યું છે કે; ચરમ તીર્થંકરને ત્યારે નિર્વાણ થાય ત્યારે આઠ ચરમ અવશ્ય થાય તેમાં ચરિત્ત સિંચાનક હનિ અને મહાંશીલાકંટક સંશ્રામ કહેલ છે. વગેરે આઠ વાનાં જિનના નિર્વાણ માટે જીનનેજ હોય. માટે હું હવે નિર્વાણ થઈશ. એમ યાંચ તે પોતાના નિર્વાણ માટે આઠ બોલ પડ્યા છે. તો ગોશાળાના કાળ સમય અને ભગવંત મહાવીરના નિર્વાણને ૧૬ વરસનું આંતરૂં છે. એમ ભગવતીજના ૧૫ મા શતકમાં કહ્યું છે.

ગોશાળે ભગવંત ઉપર તેજુવેશ્યા મૂકીને કહ્યું કે હે, કાસવા મારી તેજુવેશ્યાથી અત્યારે તો મુઓ નહિ, પણ આજથી છ મહિને મારી તેજુ લેશ્યાથી તારૂં છકમચપણામાં મૃત્યુ થશે. ત્યારે તેજ વખતે ભગવંતે કહ્યું કે મારે હજી કેવળદશામાં ગંધહસ્તીની પેરે ૧૬ વરસ વિચરવું છે આ ઉપરથી એમ જણાય છે કે-કોણિકની લગ્ન ગોશાળાની હયાતિમાં થઈ હોય તો ભગવંતના નિર્વાણને ૧૬ વરસ જાણેજ આંતરૂં હોવું જોઈએ. તે નીચેના દાખલાથી વધારે સંગીત થશે.

કાળીઆદિ દશ રાણીઓએ કાળીયાદિક દશ કુમાર લગ્નમાંથી જીવતા આવશે કે કેમ ? તેવી પૃચ્છા ભગવંત પાસે કરી; અને ભગવંતે

ઉત્તરમાં કાળીચંદિક દશે કુમાર લડાઈમાં કામ આવી ગયા વગેરે સાંભળીને એ રાણીએએ દીક્ષા લીધી. આઠ-આઠ વરસ દીક્ષા પાળી. ભગવંતની કૃપાતીમાં ઘણા પ્રકારની તપસ્યા કરી, અંતગઢ કેવળી થઈ મોક્ષ ગયા. એ ઉપરથી પણ લડાઈ ને ભગવંતના નિર્વાણ વચ્ચે આતરું ઘણું પડ્યું છે.

ખીજે સ્વર્ગદ દાખલો એ છે કે જેના માટે લડાઈ થઈ તે વિહંગ કુમાર—એણાના દીકરાએ મહાવીર પાસે દીક્ષા લીધી અને બાર વરસ દીક્ષા પાળી, મહાવીરની કૃપાનીમાં અનુત્તરવિમાને ગયા. એમ અનુત્તરોવવાઈ પૂત્રમાં આઠમા અધ્યયનમાં કહેલ છે.

માટે અદાર દેશના રાજા લડાઈમાંથી વગતાં ભગવંતના નિર્વાણ થયે તે આવી પહોંચ્યા એ સંબંધ મળતો નથી.

પ્રશ્ન ૭૧—તો અદારે દેશના રાજા જે દિવસ અગાઉ નિર્વાણ ઉપર આધારે આવી પહોંચ્યા કે છેવટનો વખત તેમના જન્મમાં આપ્યો ?

ઉત્તર—સાંભળો—ગોશાળાને ૧૬ વરસ, અને શીવા અગ્રગણને સાડા પંદર વરસ ભગવંતે પોતાને વિચરવા આગ્રા કહ્યાં. તે ઉપરથી ઘણા લોકોએ આ ભગવંતનું ચરમ ચોમાસું છે, એમ મણુતરીમાં લઈને અદાર દેશના રાજા વગેરે હાજર થયા.

પ્રશ્ન ૭૨—ભગવંતનો નિર્વાણ આશો વડ (સિદ્ધાંતમતે કર્તિક વડ) અમાવાસ્યાએજ થયો, એમ સૌ કોઈએ શા ઉપરથી જાણ્યું કે તેજ વખતે અદાર દેશના રાજા હાજર થયા ?

ઉત્તર—આ ઉપરથી એમ નિશ્ચય થાય છે કે—ગોશાળાના દુમલા વખતે ભગવંતનું ચોમાસું સાવધી નગરીમાં હોયું જોઈએ. અને ભગવંત ઉપર તેજુલેશ્યા પણ આશો વડી અમાસને રાજે મૂકેલી હોવી જોઈએ. અને ભગવંતનું વાક્ય ૧૬ વરસ પોતાને વિચરવાનું નીકળવાથી આશો વડ અમાસે ૧૬ વરસ પૂરાં થવાનાં એમ જાણીને આવ્યા. તથા ખીજું કશું, સિદ્ધાંતના ન્યાયે પહેલા અને છેલા તીર્થંકરનો નિર્વાણ આશના આરાના પણ વરસ અને સાડાઆઠ મહિના જકાત રહે ત્યારે થાય એમ અનાદિ કાળની સ્થિતિ અવસર્પિણીકાળની ચાલી આવે છે. એટલે ત્રીજા આરાના પણ વરસ અને સાડાઆઠ માસ જકાત રહે ત્યારે પહેલા તીર્થંકરનો નિર્વાણ થાય, અને ચોથા આરાનાં ૩ વરસ અને સાડાઆઠ-માસ રહે ત્યારે ચરમ તીર્થંકરનો નિર્વાણ થાય. એ અપેક્ષાએ સિદ્ધાંતમતે કર્તિક વડ અમાસે અને ચાલતા-સમયના આસો વડ અમાસે) ભગવંત મહાવીર નિર્વાણ

યથા ત્યાંથી ચોથા આરાનાં ૩ વરસ અને સાડાઆઠ માસ બાકી રહ્યા એમ જાણવાથી અઢાર દેશના રાજા બે દિવસ અગાઉ પાવાપુરીએ ભગવંતની હજીરમાં દાખલ થયા.

પ્રશ્ન ૭૩—ગોશાળાને મહાવીર સાથે મળવું, તેનો દીક્ષાકાળ કેટલો અને મરણ ક્યારે પામ્યો ? તે સવિસ્તર જણાવશો ?

ઉત્તર—શ્રી મહાવીર દેવે ૩૦ વરસ ગૃહવાસમાં રહી દીક્ષા લીધી અને મહાવીરનું બીજું ચોમાસું રાજગ્રહી નગરીમાં પૂરું થયે ગોશાળો મર્યો.

મહાવીરના દીક્ષાના ૮ વરસે ગોશાળો ૬ વરસ ભેગો રહી જીવે પામ્યો.

મહાવીરનાં દીક્ષાના ૧૦ વર્ષે—ગોશાળો પાર્શ્વનાથના પડિવાણ ક્ષેત્ર છ દિશાપરના મળી તેની પાસેથી (પૂર્વના જ્ઞાનમાંથી) લાભ, અટલ, સુખ—હઃખ, જીવવું—મરવું. એ જ જોવાનું જ્ઞાન મેળવી, બે વર્ષ તપ કરી તેજીવેશ્યા ઉત્પન્ન કરી ૮ વર્ષ છંદમસ્તનાં ગણી જિન નામ ધરાવ્યું.

મહાવીરના છંદમસ્તનાં ૧૨ વર્ષ પૂરાં થયે. ગોશાળો બે વર્ષ અગાઉથી કેવળપણાનું નામ ધરાવતો.

એટલે મહાવીરને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયે જિનપદ ધારણ કર્યા પહેલાં ગોશાળો બે વરસ અગાઉથી હું સ્વર્ગ જિન છું એવું નામ ધારતો.

મહાવીરના કેવળપદના ૧૪ વર્ષે અને ગોશાળાના ૧૬ વર્ષે સાર્થક નગરીમાં જન્મે ચોમાસું હોવાથી મહાવીર ઉપર ગોશાળો તેજીવેશ્યાનો દુહકો કર્યો, અને તેજ તેજીવેશ્યાના પરાભવે પોતે પેતાનીજ તેજીવેશ્યાથી કાળ ધર્મ પામ્યો.

ગોશાળો કાળધર્મ પામ્યો એ વખતમાં મહાવીરની પ્રવ્રજ્યાના ૨૬ વરસ અને ગોશાળાની પ્રવ્રજ્યાનાં ૨૪ વરસ પૂરાં થયાં.

ભગવાન ૧૬ વરસ મહાવીર કેવળપદમઃ ચિત્તરી ૩૦ વરસ કેવળપદનાં અને ૪૨ વરસ પ્રવ્રજ્યાનાં ભોગવી ૭૨ વર્ષે નિર્વાણ થયું.

પ્રશ્ન ૭૪—ગોશાળાનું સર્વ આઉપું કેટલું ?

ઉત્તર—તે કોણ કેહાણેથી મળી આવતું નથી, પરંતુ તેની પ્રવ્રજ્યાનો ૨૪ વર્ષનો મેળ ભગવનીજીના ૧૫ મા સનકથી તથા દિમેજી ઉપરના દયાંગના ભગવાંતરમાં હેરજ સહિતે અન્ય ગ્રંથોથી મેળવળી કરી છે, ૫૩ મર્ત આયુષ્યનો મેળ તેને પણ મળી આવ્યો નથી. પણ અનુમાન કાળનાં કોણ ૩૬ વર્ષની ઉંમરે કાળ કર્યો કહે છે. એટલે ૧૨ વર્ષની ઉંમર ૫૧

ગોથાળો મહાવીરને મળ્યો અને તેમના સિધ્ધપણે વર્ત્યો; એમ કોઇનું કહેવું છે. પણ જહુ વિચાર કરતાં એમ તો જણાય છે કે—તે ઊંડી ઉમરની જ ચપગ, ચાણક, વાચાગ અને મજબૂત મનવાળો હોવાથી ઉછરતી વયમાં ઉદ્ધતાઇને લઇને તેનાં કાર્યકર્મ ઉપરથી તેની કંટકી વધ નથી. આ ઉપરથી ૪૦ વંસથી વધારે ઉમર જણાવી નથી. પછી કોઇ ગ્રંથમાંથી મળી આવે તે ખરું.

પ્રશ્ન ૭૫—વીર્યંકર નામકર્મની ઉપરાજલુ કરેલ હોય તે જીને વીર્યંકર નામકર્મ ઉદય આપ્યું ક્યારે કહેવાય ?

ઉત્તર—જે કર્મને ઉદયે વીર્યંકરપણું પામે, ત્રિલોકને વિષે પૂર્વનિક્ક યાય તે કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યા પછી વીર્યંકર નામકર્મ પ્રગટ યાય. શાખ પત્તરજ્ઞાન છાસક હજારું, પદ ૨૩ મું, કર્મપ્રકૃતિના અધિકારે નામકર્મના લેહમાં કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૭૬—વીર્યંકર નામકર્મની સ્થિતિ પત્તરજ્ઞાન પદ ૨૩ મે, ઉદયે ૨ જે, જ્યન્ય ને ઉગ્રી અંતોકોડકોડ સાયરોપમની કહી છે. તે જાણાણમાં ત્રીજે ભવે મહિનાયના જીવે વીર્યંકરગોત્ર બાંધ્યું તે કેમ ?

ઉત્તર—વીર્યંકર નામકર્મનાં દગ મેગવવામાં આવે તો એક કોડકોડી સાગરોપમની અંદરનાં મેગવવામાં આવે. પણ તેનો નિગ્રંધ તો વીર્યંકર-પદ પ્રાપ્ત થવાના અગાઉના ત્રીજે ભવેજ પડે. કદાપિ અંતોકોડકોડીમા વીર્યંકર નામકર્મનાં દગ મેગવેલાં ન હોય તો અગાઉના ત્રીજે ભવે તો અવસ્થ મેગવવા સંભવ છે. તે પણ અંતોકોડકોડીમાંજ ગરુડા આને પરમાર્થ એ છે કે—કોડકોડી સાગરોપમથી વધારે કાજ, સંમારનો રહ્યા હોય તેજા જીવોને વીર્યંકર નામકર્મનાં દગ મેગવવાને આત્મભગ શક્તિવાન થતો નથી, એટલાજ માટે વીર્યંકર નામકર્મ મેગવરાને કાજ કોડકોડી સાગરોપમની અંદરનો ગમે ત્યારે મેગવે તેનું નામ અંતોકોડકોડી કે.વ.વ.

પ્રશ્ન ૭૭—કેટલાક કહે છે કે—મગવંત મહાવીર સ્વામીના ગર્ભનું સાકરણ થયું નથી તે કેમ ?

ઉત્તર—સિદ્ધાંત નિદિ મનવાવાગો શ્લોકે એવું વાક્ય લોકતા દેવ તો ભલે. સિદ્ધાંતના માનવાવાગો તો તે વાક્યને કમ્બ નિદિ કરે કરજ કે મૂત્રમાં એક ઠોણે નિદિ પડુ અનેક ઠોણે અનેક દાખલે મહાવીરના ગર્ભનું સાકરણ થવાનું નિદિ યાય છે તે નિદેના દાખલાથી જાણવામાં આવશે સંભળો—

૧. દાખલો પહેલો—આચારાંગ સૂત્ર શ્રુતસ્કંધ ૨ મે, અધ્યયન ૧૬ મે, મંડાતાં મહાવીર સ્વામીનાં પંચ હંત્યુત્તરા હોલ્યા કહ્યા એટલે ઉત્તમ ક્ષાત્રુણી નક્ષત્રમાં પાંચ કટ્યાણુક યયાં. તેમાં અપ્સાઓ ગર્ભ સાદરીને એવો પાડ મૂક્યો છે. અને વળી મૂળ પાઠમાં પણ કહ્યું છે કે—રેવાનંદ જાક્ષણીની કુક્ષી થકી મહાવીર સ્વામીનો ગર્ભ સાદરીને ત્રિશકા દ્વારા ક્ષત્રિયાણીની કુક્ષીને વિષે હરિભુવનેથી દેવે મૂક્યો.

૨. દાખલો બીજો—ભગવતીજી શતક ૯ મે, ઉદ્દેશે ૩૩ મે ભગવંત મહાવીર દેવને દેખીને દેવાનંદાજીને પાનો ચડયો, તે વખતે ગૌતમ સ્વામીએ પૂછ્યું અને ભગવંતે કહ્યું છે કે—હે ગૌતમ ! એ તો મારી અમાં-દેલી કુક્ષીને વિષે ક્ષાત્રિયારથી રાત્રિ રહ્યો છું. તો વિચારો કે—તેજ ભાગી શકે છે તો પાનો ચડયો અને ભગવંતે મારી માના કહી.

૩. દાખલો ત્રીજો—સમવાયામજીમાં કહ્યું કે—પોટીકના ભાષી થઈ ભવ મહારીસનો છે. તે છ ભવની મેળવળી કરતા પહેલી ભવ પોટીકને ૧, બીજો ભવ આડમા દેવોડે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને (આડમા દેવોડે એટલે રામાનંદુ નામ છે) ૨, ત્રીજો ભવ નદ રામનો ૩, ચોથો ભવ હસમા તે નેત્રનો ૪, પાંચમો ભવ રેવાનંદાજીની કુંજે ઉપજ્યા, અને છઠો ભવ ત્રિશકો વાળીની કુંજેથી અવતર્યાં ૬, એ લેખે મહાવીરના ગર્ભનું સાદાણ થઈ નારીન થાય છે.

૪. દાખલો ચોથો—કર્મશ્રુત સ્કંધ સૂત્ર અધ્યયન ૮ મે, ભગવંતેના ગર્ભ સાદરજી કપનિદ અધિકાર છે. ગદ્યમાત્રો ગદ્ય સાદરિય એવો પાડ છે.

૫. દાખલો પાંચમો—કાળાંગજીના ૧૦ મે કાળે, હમ પ્રપાદ ભગેન કહ્યા છે. તેમાં ગર્ભ નાદરેજ એવો પાડ છે.

ઉપરના પાંચ દાખલે ભગવંત મહાવીર દેવના ગર્ભનું સાદરજી થઈ છે, એમ મૂલપાઠથી નિરૂપ થાય છે. છતાં એથી ઉપર બોલતું ૧ થી ૫ ને ભગવંતની આચારના કાળના ગર્ભનું સાદર થાય છે કે નહિ તેના પાંચ અંગ ઉપર કરનાર એજ કરવેલ.

અથ ૩૮—મહાવીર સ્વામીના ગર્ભનું નાદરજી દર્શિતવમેથી ૬૧ થી ૬૨ થયું ?

ઉત્તર—કાળશ્રુતના એક શ્લોકેના નામો કહી છે ન વાચના આવી છે. તે આ પ્રમાણે છે.

ધરિણે દગદગારે, નિર્મળો માનિમંદને; શૂરીશ ચીરચીચેવં, હરિના
દરિદ્રતાતઃ ૧

આમાં એમ જાણવે છે કે—યજ્ઞે મહાત્મજના આદેશથી હરિજી
ગંગેશીરેયે, મહાવીર રથામાનો ગર્ભ નાભિમંડળથી સાહરીને, જન્મદાતા
એ મૂકયેલ

પ્રશ્ન ૭૬—ભગવતીજના યજ્ઞ પ એ—કુરેયે ૪ એ—ગર્ભના સાહરણ
સંજ્ઞાથી ધ્યાનથી કરી છે; તેમાં કણુ છે કે—ગર્ભ થકી ગર્ભનું સાહરણ
થાય કે ગર્ભ થકી જોત્તીનું સાહરણ થાય કે જોત્તી થકી ગર્ભનું સાહરણ
થાય કે જોત્તી થકી જોત્તીનું સાહરણ થાય? તેના ઉત્તરમા ભગવતે જોત્તી
થકી ગર્ભનું સાહરણ થાય એ જોગ જોત્તીના હા કરી, તણુ જોત્તીના
કાદી અને આચારાંગના બીજા મુગ સંકેપના ૧૬ મા અધ્યવનમા ભગવંત
ના ગર્ભ સંહર્યો ત્યાં ગણાતો ગર્ભ સાહરણ એવો પાડ મૂકયો અને કદપ
સૂત્રમાં નાભિથકી ગર્ભને સંહર્યો—કાદયો એમ કણુ તેનું શું સમજતું?

ઉત્તર—ભગવતીજમાં જ્યાં હરણગમેથી દેવની સક્રિય વર્ણવેલી છે
ત્યાં તો એમ પણ કણુ છે કે—નખામ નખના અમત્રાગ જેટલા છિદ્રમાંથી
તથા શામરાજ એટલે એક રૂંધાણ જેટલા છિદ્રમાંથી ગર્ભને ખરોટાખંડ કરીને
કાઢે તો પણ તે ગર્ભને બાધા, પીડા થવા કે નહિ, એટલી સક્રિય તે દેવમાં
રહી છે. પણ ગર્ભનું સાહરણ કરવાનું કામ તો જોત્તીયં ગર્ભ સાહરણ એ
પાઠને અનુસરી આચાર, ગના પાઠનો વિચાર કરતા ગભાઓ ગર્ભ સાહરણનો
અર્થ ગર્ભ થકી ગર્ભને સાહર્યો કરીએ તો ભગવતીજના પાઠને પડેલા હોગે.
ખાટે જોનો અર્થ એમ થાય છે કે—એક ઉદર થકી સંહરીને બીજા ઉદરને
વિષે મૂકયો. એટલે મહાવીરનો ગર્ભ એક ઉદર થકી બીજા ઉદરે મૂકયો.
—ને કદપસૂત્રમાં કદા પ્રમાણે નાભિ થકી ગર્ભ સંહરણમાં આવે તો
અખંડ ગર્ભ નીકળે નહિ અને તીર્થંકરના ગર્ભનું ખરન ચાર નહિ. આ
ઉપરવા એમ નિર્દય થાય ■ કે—કદપ સૂત્રમા કહેલી ગાયનું બીજું પદ
નાભિ થકી ગર્ભ સાહરણનું ભગવતીથી વિરુદ્ધ પડે છે. ખાટે ભગવતીજમા
કદા પ્રમાણે જોત્તીઆ ગર્ભ સાહરણ જોત્તી થકી ગર્ભને સાહર્યો. એટલે
મહાવીરનો ગર્ભ એક ઉદરથી બીજા ઉદરે અખંડપણે સાહરીને મૂકયો
એટલે અહણુ કરીને મૂકયો તે, જન્મદાતાએજ સાહરણ કર્યો એ. વાત
પાયપૂર્વક છે.

પ્રશ્ન ૮૦—ભગવતે ગર્ભમાં અભિમંડુ કર્યો ત્યારે ગર્ભ કેરડા હશે?

૧. દાખલો પહેલો—આચારાંગ સૂત્ર શ્રુતસ્કંધ ૨ ને, અધ્યયન ૧૬ મે, મંડાતાં મહાવીર સ્વામીનાં પાંચ હસ્તુત્તરા હોત્યા કહ્યા એટલે ઉત્તર દાદશુણી નક્ષત્રમાં પાંચ કલ્યાણક યયાં તેમાં ગખ્સાઓ ગખ્સાં સાહરીએ એવો પાઠ મૂકયો છે. અને વળી મૂળ પાઠમાં પણ કહ્યું કે—દેવાનંદા પ્રાદ્યુષીની કુક્ષી થકી મહાવીર સ્વામીનો ગર્ભ સાહરીને ત્રિશંકા દેવી ક્ષત્રિયાણીની કુક્ષીને વિષે હરિભુવમેષી દેવે મૂકયો

૨. દાખલો બીજો—ભગવતીજી શતક ૯ મે, ઉદ્દેશે ૩૩ મે ભગવંતે મહાવીર દેવને દેખીને દેવાનંદાજીને પાનો ચડયો, તે વખતે ગૌતમ સ્વામીને પૂછ્યું અને ભગવંતે કહ્યું છે કે—હે ગૌતમ ! એ તો મોરી અમાં-તેમની કુક્ષીને વિષે સાકીખ્યાશી રાત્રિ રહ્યો છું. તો વિચારો કે—તેજ ભવની માતા છે તો પાનો ચડયો અને ભગવંતે મોરી માતા કહી.

૩. દાખલો ત્રીજો—સમવાયાગજીમાં કહ્યું કે—પોટીકના ભાથી છો ભવ મહાવીરનો છે. તે છ ભવની મેગવણી કરતાં પહેલો ભવ પોટીકનો ૧, બીજો ભવ આઠમા દેવલોકે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને (આઠમા દેવલોકે એવું વિમાનનું નામ છે) ૨, ત્રીજો ભવ નંદ રાજાનો ૩, ચોથો ભવ દશમા દેવલોકનો ૪, પાંચમો ભવ દેવાનંદાજીની કુંખે ઉપજ્યા, અને છઠો ભવ ત્રિશંકા દેવીની કુંખેથી અવતર્યા ૬, એ લેખે મહાવીરના ગર્ભનું સાહસ થયું રાત્રીત થાય છે.

૪. દાખલો ચોથો—દશશ્રુત સ્કંધ સૂત્ર અધ્યયન ૮ મે, ભગવંતે ગર્ભ સાહરણુ કર્યાનો અધિકાર છે. ગખ્સાઓ ગખ્સાં સાહરિય એવો પાઠ છે.

૫. દાખલો પાંચમો—દાણાંગજીના ૧૦ મે ઠાણે, દશ પ્રમરદં અઠેરાં કહ્યાં છે. તેમાં ગખ્સાં સાહરણુ એવો પાઠ છે.

ઉપરના પાંચ દાખલે ભગવંતે મહાવીર દેવના ગર્ભનું સાહરણુ થયું છે, એમ સૂત્રપાઠથી નિર્ણય થાય છે. છતાં એથી ઉલટું જોણતું તે પણ અને ભગવંતની આસાતના લાગવા જેવું વાક્ય થાય છે કે નહિ તેનો વિચાર એવો ઉચ્ચાર કરનારાએજ કરવો.

પ્રથમ ૭૮—મહાવીર સ્વામીના ગર્ભનું સાહરણુ હરિભુવમેષી દેવે કેટલી રીતે કર્યું ?

ઉત્તર—કલ્પસૂત્રમાં એક ક્ષોડ્ધપેજ માયા કહી છે તે વાંચામાં આવી છે. તે આ પ્રમાણે છે.

મારેહો દસવડો, નિમંત્રે માનિમંદવે; શુદ્ધિય શીરકીયેવે, દરિયા
તોરેલત: ૧

આમાં એક કણુએ ને કે—શરૂંદ મદાપાજના આરેયથી દરિય
અંતરીયે, મદાપાજ રવામીને અર્થ નાનિપંડવથી સાદરીને, જન્મદાતા
એ શુદ્ધિયે

પ્રથમ ૭૬—જગત્તીજના રાગ ૪ મે-ડરેયે ૪ થે-મર્જના સાદરણ
સખીની ધામથી દરી તે તોમાં કણુ છે કે-ગર્જ થકી મર્જનું સાદરણ
થાય કે મર્જ થકી જોતીનું સાદરણ થાય કે જોતી થકી મર્જનું સાદરણ
થાય કે જોતી થકી જોતીનું સાદરણ થાય? તેના ઉત્તરમાં જગત્તી જોતી
થકી મર્જનું સાદરણ થાય એ જોતી જોતી દા દરી, તજુ જોતી ના
દરી. અને આમાંજના બીજા મુન રાધેના ૧૬ મા અંતરવનમા જગત્તી
ને મર્જ સંદર્થે ત્યાં જગત્તી અર્થ સાદરણ એવો ૫૪ મુકયો અને ૬૫
મુત્રમા નાનિયથી મર્જને સંદર્થે-સાદરણ એમ કણુ તનુ શું સમજવું?

ઉત્તર—જગત્તીજમાં જ્યાં દરણમયી રેવની શક્તિ વર્જ્યેલી છે
ત્યાં તો એમ પણ કણુ છે કે-નખામ નખના અમસાય જેટલા ઉદ્ધમાંથી
તથા દામસાય જેટલે જોક ફેંકાડા જેટલા ઉદ્ધમાંથી મર્જને ખટાખંડ કરીને
કાઢે તો પણ તે મર્જને બાધા પીડા થયા દે નહિ, જેટલી શક્તિ તે રેવમા
દરી છે. પણ મર્જનું સાદરણ કરવાનું કામ તો જોતીય મર્જ સાદરણ એ
ખાતે અનુસરી આવાદગના પાડના વિચાર કરના મલાઓ મલ સાદરણને
અર્થ મર્જ થકી મર્જને સાદર્યો કરીએ તો જગત્તીજના પપને પડો લાગે
ખાટે જોનો અર્થ એમ થાય છે કે-જો ઉદર થકી સંદરીને બીજા ઉદરને
વિષે મુકયો. જેટલે મદાપાજના મર્જ જોક ઉદર થકી બીજા ઉદરે મુકયો
અને ૬૫મુત્રમાં કદા પ્રમાણે નાનિ થકી મર્જ સંદરણમાં આવે તો
અખંડ મર્જ નીડે નહિ અને તીર્થ કરના મર્જનું ખંડન થાય નહિ. આ
ઉપરવા એમ નિર્દય થાય છે કે- ૬૫ સૂત્રમા કહેલી ગાથનું બીજું ૫૪
નાનિ થકી મર્જ સાદરવાનું જગત્તીયી વિરૂદ્ધ પડે છે. ખાટે જગત્તીજમા
૧૮મા પ્રમાણે જોતીના મર્જ સાદરણ જોતી થકી મર્જને સાદર્યો. જેટલે
મદાપાજના મર્જ જોક ઉદરથી બીજા ઉદરે અખંડવણે સાદરીને મુકયો
જેટલે મદલુ કરીને મુકયો તે, જન્મદાતાએજ સાદરણ કર્યો એ વાત
ન્યાયપૂર્ણ છે.

પ્રથમ ૮૦—જગત્તી મર્જમાં અલિખત કર્યો ત્યારે મર્જ કેવડા હશે?

ઉત્તર—કેટલાક કહે છે કે-મહાવીરના ગર્ભ સાત માસનો હતો ત્યારે એવો અભિચક દર્યો કે માતા પિતા જ્યાંમુખી જીવે ત્યાંમુખી મારે દીક્ષા લેવી નહીં.

અહ સર્વમિ માસે, ગમ્મત્યો ચેવ અમિગહં મિન્દે; નાહં સમગો દોહં, અન્ન પિયરે જીવતેહિં. ॥ ૧ ॥

અહિંયાં અંધકાર દહે છે કે-મહાવીરનો ગર્ભ સાત માસનો હતો ત્યારે એવો અભિચક દર્યો કે માતા પિતા જ્યાંમુખી જીવે ત્યાંમુખી મારે દીક્ષા લેવી નહીં.

પ્રશ્ન ૮૧—સૂત્રમાં ભગવંત મહાવીરને નાયપુત્રે કહીને બોલાવ્યા છે તેનો અર્થ કેટલાક એમ કહે છે કે-મહાવીરના પિતા શ્રાવક ધર્મ પત્રે છે, પાર્શ્વનાથ ભગવાનના શાસનના શ્રાવક છે, માટે તે જ્ઞાની હોવાથી જ્ઞાપુત્ર કહીને બોલાવ્યા છે તે કેમ ?

ઉત્તર—મત્રવણાજી છાચક હનંદ્ર—પત્રવણા પદ પહેલામાં મારે વંશનાં નામ કહ્યાં છે; તેમાં જ્ઞાત વંશ લખેલ છે. એટલે જ્ઞાત કુળનો ફરો વંશપરંપરાનો આદ્યો આવે છે. તે કુળમાં તે વંશમાં તે સિદ્ધાર્થ રાજ ઉત્પન્ન થયા છે, તેથી ભગવંતને નાયપુત્રે જ્ઞાતપુત્ર કહીને બોલાવ્યા છે.

પ્રશ્ન ૮૨—તીર્થંકર જન્મ્યા પછી તેમની માતાને સંતાન થાય કે નહીં ?

ઉત્તર—હા, થાય. સાખ જ્ઞાતાંજીના અધ્યયન ૮ મે મંદિરશ્રેણ ભગવાન પછી મંદિરદિનકુમાર થયા તે પાઠ—

તત્યજં મહિલાય કુંમસ્સપુત્રે પમાવદ્દેવ દેવીયં અંતર મહોરં જગુવન્ન જાયયં મહોદીજ્ઞય નામં કુમારે જાવ જુવરાયાવિ હોરયા.

આ ઉપરના પાઠ ઉપરથી એમ નિશ્ચય થાય છે કે-તીર્થંકરને જન્મ થયા પછી તેમની માતાને સંતાન થવું હોય તો થાય અર્થ. એ મહિનાય ભગવાનની પછી પ્રભાવતી રાણીને મંદિરદિનકુમારનો જન્મ થયો.

પ્રશ્ન ૮૩—કેટલાક કહે છે કે-રહનેમીએ નેમીશ્વર ભગવાન પહેલાં દીક્ષા લીધી છે તે કેમ ?

ઉત્તર—તે વાત સંભવે નહીં. કારણ કે-રહનેમીએ નેમીશ્વર ભગવાનની સાથે દીક્ષા લીધી છે. નેમનાથ લોગા હજાર પુરે દીક્ષા લીધી છે તેમાં સમુદ્રપિજ્વળના દીક્ષા ૨૮ નો દીક્ષા લેવાનો અધિકાર છે. વળી નેમ નાથના વરસીદાનના એક વરસના કાગમાં રહનેમી રાજેમની પાસે જ્યાં

આવવાના કારણથી તેમના ઉપર મોહભાવ પ્રગટેલો, તે ગુણમાં પ્રગટ ઉદય થયો. એ ઉપરથી નેમનાથની સાથે દીક્ષા લીધેલી સંભવે છે.

પ્રશ્ન ૮૪—શાસ્ત્રેમતીએ નેમનાથને કેવળ ઉત્પન્ન થયા પછી દીક્ષા લીધી છે કે તે પહેલાં ?

ઉત્તર—નેમનાથને કેવળ ઉત્પન્ન થયા પછી સંભવે છે. કારણ કે—નેમનાથને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું ત્યારે ચારે તીર્થની સ્થાપના કરી છે. તેમની વડી ચેલી જશ્વંતી આર્યાજી કહેલ છે. તે ઉપરથી નેમનાથને કેવળ ઉત્પન્ન થયા પછી શાસ્ત્રે દીક્ષા લીધી છે.

પ્રશ્ન ૮૫—ત્યારે કોઈ કહે કે—તો પછી વર્ષાઋતુ કયાથી હોય ?

ઉત્તર—નેમનાથે ધાવણ શુદી ૫ એ દીક્ષા લીધી ત્યાંથી ત્રણ મહિના ને ૧૦ દિવસનો ધ્યામાસાનો કાળ બકાત છે. અને ભગવંત નેમનાથને ૫૪ દિવસે કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું તો ૪૬ દિવસનો ધ્યામાસાનો કાળ બકાત હોવાથી ચાલતા આસો માસમાં વર્ષા હોય છે, માટે શાસ્ત્રે દીક્ષા કાંઈ નેમનાથ ભગવંતને વાંકવા જતાં રસ્તામાં વરસાદ થયો અને ગુણમાં ચીરસૂકવવા ગયાં વગેરે કાંઈ વિરૂદ્ધ પડે તેમ નથી.

પ્રશ્ન ૮૬—શ્રી સમવાયાંજીમાં શ્રી મહિનાથ ભગવાનને ૫૩૦૦ મનઃ પર્યવજ્ઞાની કહ્યા અને શ્રી જ્ઞાતાજીમાં ૮૦૦ કહ્યા તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—શ્રી સમવાયાંજીમાં મહિનાથ ભગવાનને ૫૩૦૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની કહ્યા તે જ્ઞાનમતી અને વિપુલમતી મતીને સમઘ્યે મનઃપર્યવજ્ઞાની કહ્યા, અને જ્ઞાતા સૂત્રમાં ૮૦૦ કહ્યા તે એકલા વિપુલમતીના કહ્યા હોય એમ સંભવે છે.

પ્રશ્ન ૮૭—શ્રી સમવાયાંજીમાં મહિનાથ ભગવાનને ૫૬૦૦ અવધિ જ્ઞાની કહ્યા અને જ્ઞાતાજીમાં ૨૦૦૦ અવધિજ્ઞાની કહ્યા તેનું કારણ શું ?

ઉત્તર—સમવાયાંજીમાં જોગણસાડસે અવધિજ્ઞાની કહ્યા તે સમઘ્યે હોદના જણવા અને જ્ઞાતાજીમાં બે દબાર અવધિજ્ઞાની કહ્યા તે વિદ્યેશ અવધિજ્ઞાનવાળા જણવા.

પ્રશ્ન ૮૮—શ્રી જ્ઞાતાજીમાં શ્રી કૃષ્ણ મહારાજને ૩૨૦૦૦ સો કહી, અને શ્રી અંતગડ સૂત્રમાં ૧૬૦૦૦ કહી તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—શ્રી જ્ઞાતાજી સૂત્રમાં જત્રીસ દબાર સો શ્રીકૃષ્ણ મહારાજને કહી, ત્યાં મહિલા એવો પાઠ છે, તેથી રાજપુત્રી અથવા શેઠસાદુકાર સામા-

ઉત્તર—કેટપસૂત્રમાં આ વિષેની એકે ગાથા વાંચવામાં આવી છે તે આ પ્રમાણે છે.

અહ સતેમિ માસે, ગમ્મત્યો ચેવ અભિગહં મિન્દે; નાહં સમગો હોરં, અમ્ય વિયરે જીવતેહિં. ॥ ૧ ॥

અહિંમાં અંચકાર દહે છે કે—મહાવીરનો ગર્ભ સાત માસનો હતો ત્યારે એવો અભિગ્રહ કર્યો કે માતા પિતા બ્યાંમુધી જીવે ત્યાંમુધી મો દીક્ષા લેવી નહીં.

પ્રશ્ન ૮૧—સૂત્રમાં ભગવંત મહાવીરને નાયપુત્રે કહીને જોડાવ્યા છે તેનો અર્થ કેટલાક એમ કરે છે કે—મહાવીરના પિતા આવક ધર્મ પરેલે પાર્થનાથ ભગવાનના શાસનના આવક છે, માટે તે જ્ઞાની હોવાથી જાણુ કહીને જોડાવ્યા છે તે કેમ ?

ઉત્તર—પત્તવણાજી છાસડ હજાર—પત્તવણા પદ પહેલામાં આ વંશનાં નામ કહ્યાં છે; તેમાં જ્ઞાન વંશ લખેલ છે. એટલે જ્ઞાત કુળનો કરે વંશપરંપરાનો આદ્યો આવે છે. તે કુળમાં તે વંશમાં તે સિદ્ધાર્થ તથ ઉત્પન્ન થયા છે, તેથી ભગવંતને નાયપુત્રે જ્ઞાતપુત્ર કહીને જોડાવ્યા છે.

પ્રશ્ન ૮૨—તીર્થંકર જન્મ્યા પછી તેમની માતાને સંતાન ધાય કે નહીં ?

ઉત્તર—હા, યાવ. સાખ જ્ઞાતાજીના અધ્યયન ૮ મે મહિતના ભગવાન પછી મહિત્તિનકુમાર થયા તે પાઠ—

તરણં મદિલાણ કુંમસ્સપુત્રે વમાવરણ દેવીણ અંતર મહીણ અગુવવ જાવર મન્નીદીત્રણ નામં કુમારે જાવ જુવરાયાવિ હોરયા.

આ કેપરના પાઠ ઉપરથી એમ નિશ્ચય થાય છે કે—તીર્થંકરનો જન્મ થયા પછી તેમની માતાને સંતાન થતું હોય તો ધાય ખરું. એ મહિત્તના ભગવાનની પછી પ્રભાવની રાણીને મહિત્તિનકુમારનો જન્મ થયો.

પ્રશ્ન ૮૩—કેટલાક કહે છે કે—રહનેમીએ નેમીયર ભગવાન પદે દીક્ષા લીધી છે તે કેમ ?

ઉત્તર—તે જાન સંબંધે નહીં. કારણ કે—રહનેમીએ નેમીયર ભગવાનની સદે દીક્ષા લીધી છે. નેમનાથ બેમા હજાર પુરૂષે દીક્ષા લીધી છે તેમાં સમુદવિજયના દીક્ષા ૨૮ નો દીક્ષા લેવાનો અધિકાર છે. જાની નેમ ન થયેલ વસ્ત્રીકાનના એક વરસના કાળમાં રહનેમી રાજેમની પાને અથ

આવવાના કારણથી તેમના ઉપર મોહભાવ પ્રગટેલો, તે સુશ્રામાં પ્રગટ ઉઠ્ય થયો. એ ઉપરથી નેમનાથની સાથે દીક્ષા લીધેલી સંભવે છે.

પ્રશ્ન ૮૪—રાજેમતીએ નેમનાથને કેવળ ઉત્પત્ત યથા પડી દીક્ષા લીધી છે કે તે પહેલાં ?

ઉત્તર—નેમનાથને કેવળ ઉત્પત્ત યથા પડી સંભવે છે. કારણ કે—નેમનાથને કેવળજ્ઞાન ઉત્પત્ત યથુ ત્યારે ચારે તીર્થની સ્થાપના કરી છે. તેમની વડી ચેત્રી જણાવી આપ્યાં હોય છે. તે ઉપરથી નેમનાથને કેવળ ઉત્પત્ત યથા પડી રાત્રીએ દીક્ષા લીધી છે.

પ્રશ્ન ૮૫—ત્યારે કોણ કહે કે—તો પડી વર્ષાઋતુ કયાથી હોય ?

ઉત્તર—નેમનાથે આવજી ગુદી ૫ એ દીક્ષા લીધી ત્યાંથી ત્રણ મહિના ને ૧૦ દિવસનો ધ્યામાસનો કાળ બકાત છે. અને ભગવત નેમનાથને ૫૪ દિવસે કેવળજ્ઞાન ઉત્પત્ત યથુ તો ૪૬ દિવસનો ધ્યામાસનો કાળ બકાત હોવાથી ચાલતા આસો માસમાં વર્ષા હોય છે, માટે રાત્રીએ દીક્ષા લઈ નેમનાથ ભગવંતને વાંદવા જતાં રસ્તામાં વરસાદ થયો અને સુશ્રામાં વીર સૂડવવા ગયાં વગેરે કાંઈ વિરૂદ્ધ પડે તેમ નથી.

પ્રશ્ન ૮૬—શ્રી સમવાયાંગજીમાં શ્રી મહિનાથ ભગવાનને ૫૭૦૦ મનઃ પર્યવજ્ઞાની કદા અને શ્રી જ્ઞાતાજીમાં ૮૦૦ કદા તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—શ્રી સમવાયાંગજીમાં મહિનાથ ભગવાનને ૫૭૦૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની કદા તે જાત્રુમની અને વિપુલમતી મળીને સમસ્થે મનઃપર્યવજ્ઞાની કદા, અને જ્ઞાતા સૂત્રમાં ૮૦૦ કદા તે એકલા વિપુલમતીના કદા હોય એમ સંભવે છે.

પ્રશ્ન ૮૭—શ્રી સમવાયાંગજીમાં મહિનાથ ભગવાનને ૫૬૦૦ અવધિ જ્ઞાની કદા અને જ્ઞાતાજીમાં ૨૦૦૦ અધિજ્ઞાની કદા તેનું કારણ શું ?

ઉત્તર—સમવાયાંગજીમાં જોગજ્ઞાનસે અધિજ્ઞાની કદા તે સમસ્થે બેદના બળવા અને જ્ઞાતાજીમાં બે હજાર અધિજ્ઞાની કદા તે વિદેશ અવધાનવાગી બળવા.

પ્રશ્ન ૮૮—શ્રી જ્ઞાતાજીમાં શ્રી કૃષ્ણ મહારાજને ૩૨૦૦૦ જો કદી, અને શ્રી અંતગઢ સૂત્રમાં ૧૬૦૦૦ કદી તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—શ્રી જ્ઞાતાજી સૂત્રમાં જત્રીસ હજાર શ્રી કૃષ્ણ મહારાજને કદી, ત્યાં મહિલા એવો પાઠ છે, તેથી રાજપુત્રી અથવા રોકસાદુસર સામા-

નિક રાજ વગેરેની પુત્રીઓ સર્વ જાણવી અને જાતમડ સૂત્રમાં શ્રીકૃષ્ણ મહારાજને સોળ હજાર સીઓ કહી, ત્યાં દેવી એવો પાઠ છે; તે ઉપરથી મોટા રાજાની પુત્રીઓ જાણવી.

પ્રશ્ન ૮૯—શ્રી રાયપસેણી સૂત્રમાં કેરીકુમાર શ્રમણને ૪ સ્વ કહ્યાં તે કેરી સ્વામી અને ઉત્તરાધ્યયનના ૨૩ મા અધ્યયનમાં કેરી કુમાર શ્રમણને ૩ જ્ઞાન કહ્યાં. તે જાને કેરી સ્વામી જુદા કે એક ?

ઉત્તર—તે જાને કેરી સ્વામી જુદા જાણવા. કારણ કે ચાર જ્ઞાનવાચ કેરી કુમારે રાજા પ્રદેશી પાસે ચાર મહામતરૂપ ધર્મ પડ્યો છે, અને ત્રણ જ્ઞાનવાળા કેરી કુમાર તે શ્રી ગૌતમ-સ્વામી લેખા જાણ્યા. માટે જાને જુદા છે.

પ્રશ્ન ૯૦—ત્યારે કોઈ કહે કે-ગૌતમ સ્વામી લેખા જાણ્યા ૫૧ કેરી સ્વામીને ચોથું જ્ઞાન ઉપનયુ હોય અને પછી પ્રદેશી રાજાને જુગ્મ હોય તો ના કેમ કહેવાય ?

ઉત્તર—જો ગૌતમ સ્વામી લેખા જાણ્યા પછી કેરી સ્વામીએ પ્રોત્ત રાજાને ઉપદેશ દીધો હોય તો પાંચ મહામતરૂપ ધર્મ પ્રદેશત, પણ ત્યાં તે ચાર મહામતરૂપ ધર્મ પડ્યો છે. માટે જાને કેરી કુમાર જુદા જાણવા.

પ્રશ્ન ૯૧—ગૌતમ સ્વામી અને કેરી સ્વામી જાને પાંચસે પાંચસે શિષ્યોના પરિવાર સાગર્થી નગરીએ પધાર્યા અને જાનેને મિત્રાપ કહે નો જાનેમાં મોટા કોણ સમજવા ?

ઉત્તર—દીક્ષાએ તો કેરી સ્વામી મોટા સંભવે છે. પણ પદ્મીને મોટા ગૌતમ સ્વામી છે. કારણ કે-કેરી સ્વામી આચાર્ય પદ્મીના ધર્મી છે, અને ગૌતમ સ્વામી મજુધર પદ્મીના ધર્મી છે. વગેરે કેરી સ્વામી ૧૧ જ્ઞાનવાચ જાણ અને ત્રણ જ્ઞાનવાચ ધર્મી છે, અને ગૌતમ સ્વામી ૧૨ જ્ઞાનવાચ જાણ અને ૪ જ્ઞાનવાચ ધર્મી છે. માટે ગૌતમ સ્વામી જાને અને પદ્મીને મોટા છે.

પ્રશ્ન ૯૨—જો ગૌતમ સ્વામી જાને અને પદ્મીને મોટા છે. ૧ કેરી સ્વામીના મનુષ્ય કેવલ જાણમાંથી તંત્રુક જાણમાં કેમ જવા ?

ઉત્તર—ગૌતમ સ્વામી કેરી સ્વામીના મનુષ્ય જવા તેનાં જો જાણ છે. એક જો એ કે-કેરી સ્વામી દીક્ષાને મોટા છે, એમ જાણી અને તેના કારણે પદ્મીના જ્ઞાનવાચ મહામતરૂપ સ્વામી પદ્મીનાં નીચે કર જવા છે. ન

મોક્ષ મથા છે, તેમના શાસનના આ પુરૂષ અધિકારી છે; માટે તેમનું કુળ મોક્ષ' છે. એમ ૨૩ મા અધ્યયનમાં કહેલ છે, માટે ગૌતમ સ્વામી સામુખ મથા છે.

પ્રશ્ન ૬૩—કેશી સ્વામીને દીક્ષાએ મોટા ગણ્યા પણ્ય તે તો સામાયિક ચારિત્રિયા છે, અને ગૌતમ સ્વામી ઉદોપસ્થાપનીય ચારિત્રિયા છે. તો બે જગ્યાએ સાથે દીક્ષા લીધી હોય તેમા એકને ઉદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર સત દિવસે અંગીકાર કરાવ્યું હોય અને બીજાને છ મહિને અદશવવાનું હોય તો તે સામાયિક ચારિત્રિયા કરતા ઉદોપસ્થાપનીય સાત દિવસે આદરલેા મોટા ગણ્યા. સામાયિકચારિત્રિયો તેમને નમસ્કાર કરે. તો તે હિસાબે ગૌતમ સ્વામી મોટા ગણ્યા અને તમે કેશી સ્વામીને મોટા કેમ ગણ્યા ?

ઉત્તર—વચણ ૨૨ તીર્થ'કરના વારામા ઉદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર આપના સ્વામી અવહાર નથી અને ઉછા તીર્થ'કરના શાસનમાં ઉદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર અવન્ય છે દિવસે મધ્યમ ૪ માસે, અને ઉત્કૃષ્ટ ૬ માસે આદરવાનો અવહાર છે દીક્ષા લેતાં પ્રથમ સર્વ તીર્થ'કરના શાસનના સાધુને સામાયિકચારિત્ર આદરવામાં આવે. માટે દરેક શાસનના બધારજ પ્રમાણે વર્તતાં ન્યૂનાધિક પણું નથી. માટે કેશી સ્વામી સામાયિકચારિત્રવાળા હોવા છતાં તેમના શાસનમાં તે પુરૂષ અધિકારી હોવાથી ગૌતમ સ્વામીએ તેમનું વડીલપણું અદર કર્યું છે અને પોતે ચલાવીને સામા મથા.

પ્રશ્ન ૬૪—કેશી સ્વામી મોટા છે એવો કાંઈ કાખલો સૂત્રથી મળો આવે તેમ છે ?

ઉત્તર—હા, છે, સાંભળો, કેશી સ્વામી જાણે છે કે ગૌતમ, ગણધર પદવીના ધણી છે, માટે મારાથી વિદ્ય જ્ઞાનવાળા છે, તો તેમને પૂછીને મારો તથા સિધ્ધોનો તથા પ્રજાનો સંસય દાગવો એ વિનયધર્મ છે. એમ ધારી કેશી સ્વામી જોલ્યા કે—પુચ્છાવિ તે મહામાળા ! હે મહા ભાગ્યના ધણી ! મારે કાંઈ પૂછવાનું છે તે પૂછું ? ત્યારે ગૌતમ સ્વામીએ કહ્યું, કે—પુચ્છ મંત્રે જદિચ્છંતે હે જંતે ! હે પૂજ્ય ! જે આપની ઇચ્છા હોય તે પૂછે. આ બન્ને શબ્દ ઉપરથી નિશ્ચય થયું કે—કેશી સ્વામી મોટા છે અને ગૌતમ સ્વામી નાના છે.

પ્રશ્ન ૬૫—કેશી સ્વામી ગૌતમ સ્વામી સાથે એટલે મહાત્મીરના શાસનમાં બળ્યા ત્યારે બેમા મોક્ષ' કોણ રહ્યું ? અને આદારાદિકની સમાચારીનું શી રીતે થયું ?

સમકિતની મત્તીનતા યાચ. વળી એમ પણ સંભવે છે કે તીર્થંકર મતાના ઉદરમાં આખ્યા પહેલાંજ આગલા તીર્થંકરના શાસનમાં કેવળજ્ઞાન ઉત્પત્તિ થયું બંધ પડે છે અને જ્યાં સુધી તીર્થંકર જન્મ્યા બાદ દીક્ષા લઈ કેવળ જ્ઞાન ઉત્પત્તિ થયા પછી ચાર તીર્થની સ્થાપના કરે અને તેમના શાસનમાં બળે ત્યારે કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ યાચ. જ્યાં સુધી ન બળે ત્યાં સુધી આગલા શાસનમાં કેવળજ્ઞાન અટકે છે.

પ્રશ્નકા તરીકે—પાર્શ્વનાથ ભગવાનના સાધુ ગંગીઆ અણુગાર મહા વિદ્વાન હોવા છતાં તીર્થંકર માટે ચંકારીક હતા કે ગોશાળો તીર્થંકર ખરો કે મહાવીર ખરા? એક દોને એક સમયે બે તીર્થંકર હોય નહિ. જો કે ગોશાળા માટે તેને બહુ માન હતું નહિ. કારણ કે પાર્શ્વનાથના પડ-વાઇ થયેલા દિશ્વચારિયો તેની પાસે કાયમ રહેતા હતા અને તેનાથીજ તેનું ભાદાત્મ્ય વધ્યું હતું, એમ તં બલ્લવા હતા. પણ મહાવીરને માટે પરીક્ષા કરવાની જરૂર છે, એમ વિચારી મહાવીર પાસે આવ્યા અને કિંચિત્કાલે વંદલુ નમસ્કાર કર્યા વિના ઉભા રહ્યા. મહાવીરના એક હથ્થર ને આડ ઉત્તમ હથ્થર ચરીર સંબંધી પોતે બલ્લવા છતાં એમ માનવા કે-જિનપદ નહિ ચરીરમે, જિનપદ એવન્ય માંય; તીર્થંકરપદ હાંઈ ચરીરથી સિદ્ધ થતું નથી, પણ જ્ઞાનથી સિદ્ધ યાચ છે. માટે પાર્શ્વનાથ ભગવાને પ્રરૂપેક્ષા છવની ઉત્પત્તિના ભગા બે પ્રકારે તો તે કેવળી સિવાય બીજો પ્રકારી શકે નહિ અને હું જે બલ્લું છું તે પાર્શ્વનાથ ભગવાનના કસાથી બલ્લું છું. આ બધા અભિપાય મહાવીર દેવે જાણીને ગંગીવા અણુગારની ચંકાનું સમાધાન કરી બનાવ્યું. ભગવતને વડી ભગવતના શાસનમાં બલ્લવા અને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષ ગયા.

આવા હેતુથી આમજ્ઞા તીર્થંકરના શાસનના સાધુ વર્તમાન તીર્થંકરના શાસનમાં બળે અને ચાત્રતા શાસનની પ્રવૃત્તિ પ્રમાણે વર્તે એવો સદાકાળનો નિયમ છે.

પ્રશ્ન ૬૮—શ્રી ભગવતીજીના પહેલા ચળકના બીજે ઉદયે વિરાધક સંજમી જન્ય ભવનપતિમાં બલ અને ઉદ્વેગ મુધર્મ દેવલોકે બલ એમ કહ્યું છે છતાં જ્ઞાનાજી મૂલમાં મુકુમાલિયા વિનાયક સંજમી ઇલાન (બીજા) દેવલોકમાં ગઈ તેનું શું કારણ?

ઉત્તર—તે દેશની વિરાધક છે અને લલિત પ્રજાઓ છે, માટે તીવ્ર દેવલોકે ગઈ.

પ્રશ્ન ૯૯--શ્રી ઉપવાઈ સૂત્રમાં કહ્યું કે તાપસ ઉત્કૃષ્ટ ભૈતિવી મુર્ખ વાય અને શ્રી ભગવતીજીમાં ૧૪ બોલમાં પણ એમજ કહ્યું છે, અને તામલીતાપસ ઇશાનેન્દ્ર યથા તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર--તામલીતાપસ વપસ્યા કરવાથી તાપસ કહેવાયું. પણ તે તેંતાગીસ જાતના તાપસ માંહેલો નથી અને તે તામલી તાપસ પ્રદ્યુમ પ્રવર્ત્યાવળો છે તેથી ઇશાનેન્દ્ર યથો.

પ્રશ્ન ૧૦૦--શ્રી ભગવતીજીમાં કહ્યું જે શ્રાવક હોય તે કર્માદાનના ત્રિવિધે ત્રિવિધે પચ્ચખાણુ કરે, તેમ છતાં શ્રીઉપાસક દશ્યંત્ર સૂત્રમાં શ્રી આણંદજી શ્રાવકે હજી મોકળાં રાખ્યાં અને કુંભાર શ્રાવકે (શકડાળે) નોંભાડા મોકળા રાખ્યા તેનું કેમ ?

ઉત્તર--આ વિષે ત્રીજા ભાગમાં સારી રીતે ખુલાસો આપવામાં આવ્યો છે. જે શ્રાવકને ઘેર કર્માદાન માંહેલો વેપાર ન હોય તો તે કર્માદાન માંહેલો કસબ ન કરે અને ઉપર લખેલા જાનને શ્રાવકને ધરે હજી તથા નોંભાડાનો ધંધો હતો તેટલો આગાર રાખી બાકીના કર્માદાન પચ્ચખાણુ કર્યાં છે.

પ્રશ્ન ૧૦૧--શ્રી પત્રવજ્રાજી સૂત્રમાં વેદનીય કર્મની સ્થિતિ ૧૨ સુદૂર્ત કહી છે અને શ્રી ઉત્તરાધ્યયનમાં અંતર્સુદૂર્તની કહી છે તે કેમ ?

ઉત્તર--શ્રી પત્રવજ્રાજીમાં સંપરાય ક્રિયાના બંધ આશ્રી શાતાવેદનીયની સ્થિતિ જઘન્ય ૧૨ સુદૂર્તનો કહી છે અને ઇરિયાવહીના બંધ આશ્રી જઘન્ય સ્થિતિ શાતાવેદનીયની બે સમયની કહી છે. તે લખે શ્રી ઉત્તરાધ્યયનમાં વેદનીય કર્મની સ્થિતિ અંતર્સુદૂર્તની કહી તે બે સમયની અપેક્ષાએ જાણવી; કારણકે સુદૂર્તનો અંદરનો તે માટે અતર્સુદૂર્ત માટે બે સમયરૂપ અંતર્સુદૂર્ત જાણવી.

પ્રશ્ન ૧૦૨--શ્રી જંબુદીપપત્રતિમા કહ્યું છે કે નંદનવન પચનં જોજનનું છે. તેમાં ૧૦૦૦ એક હજાર જોજનના જસકુટ મૂળે પડેલો છે તે કેમ ?

ઉત્તર--શાશ્વતા ભાવે નંદનવનમાંથી સમાય. જેટલો નંદનવનમાંથી સમાવો તેટલો કુટ નંદનવનમાં અને જ કી વધે તો જહાર રહ્યા.

પ્રશ્ન ૧૦૩--શ્રી પત્રવજ્રાજી સૂત્રમાં કહ્યું જે બાદર તકિતપ આ મનુષ્ય ક્ષેત્રમાંજ હોય અને ઉત્તરાધ્યયનના ૧૯માં અધ્યયનમાં ૧૧૮માં આ કહી તેનું કેમ ?

પ્રશ્ન ૧૦૪—તેજ ઉત્તરાધ્યયનના ૧૬ માં અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે-
 બીજે દેહાગ્રે નથી, અને ઉત્તરાધ્યયનના ૧૬ માં અધ્યયનમાં અગ્નિ
 દેવતાની વિદ્યુર્દેહી અર્થે પુનઃપ્રત્યક્ષી જાણી, પણ અગ્નિ ક.યરૂપ
 દે.

પ્રશ્ન ૧૦૪—તેજ ઉત્તરાધ્યયનના ૧૬ માં અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે-
 મી નારદીના ચરીરમાંથી માસ કાપીને ખવસાવે છે, અને બીજા
 નારદીને દાડ, માસ, રૂધિર નથી એમ કહ્યું છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—નારદીનું ચરીર એકાદ અશુદ્ધ પુનઃપ્રત્યક્ષી અનેકું હોય છે
 ને છેડીને તેને ખવસાવે માટે તે માંસ, રૂધિર સમાન કહેવાય

પ્રશ્ન ૧૦૫—આ ચાલતા બાજમાં પ્રશ્ન ૨૦ મે સ્તિગ્ધના અને
 કે બંધ થાય છે. તેના બંધનું સ્વરૂપ કેવી રીતે કહ્યું છે ?

ઉત્તર—તત્ત્વાધિગમ સૂત્રમાં, પાને ૭૧ મે, સ્તિગ્ધ પુનઃપ્રત્યક્ષીનો
 ગતિ સાથે મળવાથી બંધ થાય છે પણ ન જવન્ય ગુણનાત્મક । એ
 (૨૨) વાળા સ્તિગ્ધ, રૂક્ષ પુનઃપ્રત્યક્ષીનો બંધ થતો નથી

જ સાચે સદૃશનાત્મક । શુભની સમાનતા હોતે છતે પણ સદૃશ
 (૨૩) પુનઃપ્રત્યક્ષીનો બંધ થતો નથી. એટલે સમાન શુભવાળા સ્તિગ્ધ
 । સ્તિગ્ધપુનઃપ્રત્યક્ષી સાથે, અને રૂક્ષનો તેવાં રૂક્ષ પુનઃપ્રત્યક્ષી સાથે બંધ
 ॥

પરિકાદિ ગુણનાં તુ । દ્વિગુણ આદિ અધિક શુભવાળા એક જાતના
 । બંધ થાય છે.

અને સમાપિક્ષી પરિણામિકૌ । બંધ થયે છતે સમાન શુભવાળાનો
 । પરિણામ અને દીનશુભનો અધિક ગુણ પરિણામ થાય છે.

પરિણામિકૌ દ્રવ્યમ્ । શુભ અને પરિણામિકૌ દ્રવ્ય છે એટલે શુભ
 થિ જેને હોય તે દ્રવ્ય.

માનો પરમાર્થ એમ છે કે-સ્તિગ્ધ એટલે ચીત્તતા અને રૂક્ષ
 । એ બંને પુનઃપ્રત્યક્ષી મળવાથી બંધ થાય છે, પણ એક શુભ
 અને હુખાનો બંધ થતો નથી. દ્વિગુણ માંથી ચીત્તતા
 નો બંધ થાય. પણ હુખે હુખાનો નો ચોપડયે ચોપડવાનો
 નો નથી. ચીત્તતા અને હુખા પરમાણુનો જે બંધ થયો હોય છે તે
 ન શુભવાળા હોય તો સમાનપણે પરિણામ, અને ન્યૂનાધિક હોય
 શુભવાળા અધિક શુભવાળા સાથે મળવાથી અધિક શુભ પડે

પરિણમે. પરંતુ જે પરમાણુઓ જે દ્રવ્ય, જે ગુણ અને જે પર્યાયનારે હોય છે, તેના ગુણ અને પર્યાયનાઓ દ્રવ્ય કહેવાય છે, એટલે મૂળ પરમાણુઓ તો મૂળ ગુણ અને પર્યાયનાઓજ હોય છે, તે તો સ્વદાકાગ દર્શાવેજ હોય છે.

પ્રશ્ન ૧૦૬—શ્રાવકનું પ્રતિક્રમણ પુરું થયા બાદ પાછા કહેવા આવે છે કે-૮૨ બોલનું પ્રતિક્રમણ ૧૨૪ દોષ ટાળીને કરવું. એમ કહ્યું છે તો ૮૨ બોલ કયા ?

ઉત્તર—૧ મિથ્યાત્વનું પ્રતિક્રમણ-તે (૨૫) પ્રકારનાં મિથ્યાત્વ-અવતરનું પ્રતિક્રમણ તે-અવતર (૧૨) પ્રકારની, પંચ મહાવતના ૫, ૫૦ ઈદ્રિયોના વિષયના ૫, શત્રિ ભોજનનો ૧, અને મનનો ૧, એ પ્રથમે મળીને અવતરના (૧૨) બોલ થાય છે. (આ બોલ ધણું કરી સાધુને ભૂત થાય છે, અને શ્રાવકને માટે કહેલા ૧૨ જ ન માંહેથી અવતરહોય) ૩ પ્રમાદનું પ્રતિક્રમણ તે-મદ ૧, વિષય ૨, કષાય ૩, નિંદા યા નિંદાયા, અને વિક્રધા ૫ એ પ્રમાણે પ્રમાદના ૫ બોલ.—૪ ક્ષાયનું પ્રતિક્રમણ તે-(૨૫) બોલ કષાયના.—

૫ અશુભ ભોગનું પ્રતિક્રમણ તે-૪ મનના, ૪ વચનના, ને ૩ કાપાના મળી (૧૫) ભોગ તે અશુભ ભોગનું પ્રતિક્રમણ કહેવાય. એટલે મિથ્યાત્વના (૨૫) અવતરના (૧૨) પ્રમાદના (૫) કષાયના (૨૫) ને અશુભ ભોગના (૧૫) મળી કુલ ૮૨ બોલ થયા.

પ્રશ્ન ૧૦૭—૧૨૪ દોષ ટાળીને પ્રતિક્રમણ કરવું કહ્યું તે દોષ કયા ?

ઉત્તર—નવાણું અતિચાર માંહેથી જ્ઞાનના ચોદા અતિચાર વરજીને બાકીના ૮૫ રહ્યા તે.

૮. જ્ઞાનાચારના તે એ કે. ૧ બત્રીસે જાતની અસહાય વરજીને વખતસર ભણવું, ૨ વિનય સહિત ભણવું, ૩ જ્ઞાનનો આકર સત્કાર કરી ભણવું, ૪ ઉપધ્યાન સહિત (સૂત્ર શોખવાને જે જે તપ કરવો કહ્યો છે તે તે કરીને) ભણવું, ૫ ઉપકારીનો ગુણ ભૂતવો નહિ, ૬ શુદ્ધ ઉચ્ચાર સહિત ભણવું, ૭ અર્થ સહિત ભણવું ૮ પાઠ અર્થ ઇત્યાદિ શુદ્ધ ભણવું. આ આઠ આચાર પ્રમાણે દોષ ટાળીને વર્તવાથી જ્ઞાનનો વૃદ્ધિ થાય છે માટે જ્ઞાનાચારના આઠ દોષ ટાળવા.

૮ દર્શનાચારના એટલે દર્શનના આચારના દોષ. વર્તવા તે એ કે ૧ જિનભક્ષિતમાં શંકા ન રાખવી; ૨ કંખા-સહિત એટલે અન્ય-

શ્રી પ્રભોત્તર મોહનમાળા—ભાગ ૬ ક્રો.

મતની વાંછા ન કરવી, કે કરણીના ફગનો સદેક ન રાખવો, કે
મતના આડંબર દેખી મુંઝવું નહિ અમૃદ્વદષ્ટિપમે રહેવું. ૫ ઉપા
શુભ દીપાવણ, ૬ ધર્મથી પડાને લથડાને સ્થિર કરવો, ૭ ચરત
યથાયોગ્ય વાતસંવત્સર મદદ કરવી, ૮ જેન માર્ગનો મદિમા નિરવ
પરિભ્રમણવો.

૯ આસ્ત્રિયાચારના એટલે આસ્ત્રિયના આચારના હોય વર્જવા તે
૫ પાંચ સમિતિ, કે ત્રણ સુમિ. એ દને વિષે આમાન બશુમ ભોગ
નિવર્તવવા અને શુભ ભોગમા પ્રવર્તવા તે આસ્ત્રિયાચાર તેના હોય દાગવ
૧૨ અમતના દેવ દાગવા તે. ૫ પહેલા પાચ મદામના, ૫
પાંચ ઈંદ્રિયોના વિવરણ, નાત્રિમો ન અને ૧ મળ નગી બા-યથા તે
(પૂર્વવત્)

૩ વીર્જના તે આત્મશક્તિના હોય દાગવા તે ૧ ધમકાય વિષ
બાગ ગોપવતું નહિ, ધર્મકાય કરવું તે ઉપયોગ સદિત કે પુ. અને ૩ વથ
શક્તિ મુજબ ક્રિયાનું અનુષ્ઠાન કરવું.
એ સર્વે મગીને કુલ ૧૨૪ પ્રકરના હોય દાગીને સાધુ અને ધાન્ડે
પ્રતિક્રમણ કરવું.

પ્રશ્ન ૧૦૮—સગી, શીશવંતી, શીશગવંતી અને પ્રહાર્યાશિનીમા શો
તફવત ?
ઉત્તર—સત્ય પ્રતિષ્ઠા પામે તે સગી એટલે પનિવાસ ધર્મ પામે
તે સગી ૧

૨ આચાર પામે તે શીશવંતી. ૨
૩ પોતાના પતિ સિવાય અપ્રહરનો લગ્ન અને પતિની અર્થાદા સદિત
૪ આચાર પામે તે શીશગવંતી. ૩
૫ સર્વથા અપ્રહરનો લગ્ન કરે એટલે પ્રહાર્યર્થ ના ધારણ કરે તે
પ્રહાર્યાશિની ૪.
અને બાગપણાથીજ પ્રહાર્યર્થ પામે તેને બાગપ્રહાર્યાશિની કહેવામાં
આવે છે. ૫.

ઈતિ શ્રી પરમપૂજ્ય શ્રી ગોપાલજી સ્વામી તત્ત્વ સિધ્ધિ સૂત્ર શ્રી
મોહનમાળા ૬૧ શ્રી “પ્રભોત્તર મોહનમાળા” છઠી ભાગ સમાપ્ત: ॥

• • •
• • •

परम पूज्यश्री गोपालजी स्वामी ततः शि

मुनिश्री मोहनलालजी कृत,

श्री प्रश्नोत्तर मोहनभाष्य

भाग ७ मो.

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા.

ભાગ ૭ મો.

પ્રશ્ન ૧—શ્રી જીવલિંગમ સુત્રમાં જીવત્રીયાને દશ ભાવનાં કહ્યાં સોગીપલોગપલે કાયમ કામ આવે છે એમ કહ્યું છે. તો તે કદપવૃક્ષ સર્વે છે કે અર્થેત ? અને જો તે સર્થેત તો પાંચ સ્થાવર કાય મહેત્રી મ કાયનાં છે ? અને જો તે અર્થેત છે તો કયા પુણ્યનાં છે ?

ઉત્તર—જીવલિંગનાં દશ ભાવનાં કદપવૃક્ષ કલાં તે સર્થેત છે, વનસ્પતિ કાય છે, ને તે ઉદારિક પુણ્ય છે.

પ્રશ્ન ૨—કદપવૃક્ષ વિસસા પુણ્યનાં કલાં છે તે કેમ ?

ઉત્તર—વિસસા પુણ્યનાં કલાં નથી, પણ વિસસા કલાં છે. તેનું કારણ કે—તે સ્વાભાવિક ઉગ્યાં છે, એટલે કોઈનાં વાખ્યાં ઉગ્યાં નથી અને ભગવતીજીમાં કહેલાં ત્રણ ભાવના પુણ્ય માંહેલા પ્રયોગસા પુણ્ય છે. ૧૧ સ્વાભાવિક વાખ્યા વિના પોતાની મેળે ઉગ્યા છે, માટે વિસસા કલાં છે.

પ્રશ્ન ૩—જીવલિંગનાં આદાર શાને કરે ?

ઉત્તર—કેટલાક કહે છે કે જીવલિંગને જ્યારે આદારની ઇચ્છા થાય ત્યારે ઇચ્છા પ્રમાણે વસ્તુની પ્રાપ્તિ કદપવૃક્ષ પાસેથી થઈ આવે. પણ એ વાત બંધ બેસતી નથી. કારણ કે—જીવલિંગ પત્રલિપા કહ્યું છે કે—જીવલિંગ પુણ્ય વૃક્ષાદિગણે ને મનુષ્યા વજ્રા—અર્થેત તો એમ કહ્યું કે—ને જીવલિંગ મનુષ્ય પૃથ્વી, પુષ્પ અને ફળનો આદાર કરે છે, એમ મૂલ શાસ્ત્રી કાઠી છે. ત્યારે કેટલાક ઉપરના પાક ઉપરથી એમ પણ કહે છે કે—પુણ્ય આદાર રહેલો—જીવલિંગ ઉપરથી થયેલા વૃક્ષના ફળ ફળનો આદાર કરે એ ૧૮૩૩ કહે છે કે—જીવલિંગને જેની ઇચ્છા થાય તેવું. આદાર કદપવૃક્ષ આપે છે, એટલે પૃથ્વી ફળ ફળના પુણ્યને તે આદારપણું પસંદમે છે ની પુણ્ય તો માટે બીજા કલાં છે તેનો આદાર જીવલિંગ કરે છે.

શ્રી મહાવિદ્યાવતી મહામાયા સાથે આશ્રયદારમા, ભાગ્યવાન ૭ ૧૧
પાને ૨૩૬ મે, ઉત્તરકાંઠે ૧૯૩૮ નવમી વનને વિશે આશ્રયના ૧ મુદ્દક
અવસ્થાન વૃક્ષાદિ—૧૮૩૩ ને મહામાયા કહ્યું છે કે—મનુષ્યવૃક્ષાદિગણે ૧૧

શ્રી પ્રનોત્તર મોહનભાગ્ય—જાગ ૭ મો.

જ્ઞાન્યાદારો વેશ. તથા ભાષામાં પણ કહ્યું છે કે—અમુક સરીખો રત્ન
એકવાર રૂગનો આદાર છે એટલે—અર્થાત્ અમુક સરખા રૂગનો
કર છે.

પ્રશ્ન ૪—કટપટ્ટા જુગટીયાને કુંઠા કાચ ત્યાંજ
આવે કે કેમ ?

ઉત્તર—અજાણિત મૂલમાં નો એમ કહ્યું છે કે જુગટા
પણ ત્યાં છે એટલે દરે પ્રકારનાં જુગટા પણ છે ને મારમ જાને
કાગની રિશનિનાં રોપ એમ જણાય છે પણ જાણે જગત જાણ્યા છે
તેથી તેને વિચાર કદા છે

પ્રશ્ન ૫—શ્રી અજાણિત મૂલમાં કહ્યું છે કે લગભગ અમુકમાં જગત
વૃદ્ધિને માટે કહ્યું છે કે જાંબુડીપત્ની જગતની કાઠારી લગભગ અમુકમાં જગત
ત્યાં જગતની વૃદ્ધિને માટે '૬૫' પ્રદેશ ૧૧ પ્રદેશની ઉચ્ચાઈ અને ૧ પ્રદેશ
ની નીચાઈ કરી છે. એમ વાકામ, લીંબ, જુ, જપ, આમુલ, પેત, કાથ,
ધનુષ્ય, ગાઉ, જાળ, ૬૫ દલાર જોજન કદમાં ત્યાં ૧૧ દલાર જોજનનો
ઉચ્ચાઈ અને ૧૦ દલાર જોજનનો બાદો (પદોળા) દરમિયાન કોઈન આદાર
લગભગ અમુકનો માર્ગ જાણે સમજાણીએ ઉચ્ચાઈ કર્યાં છે એ પ્રમાણે એ
જગતની વૃદ્ધિ ગાળીએ તો પંચધર આતુપંચધર નામ રાજાના પચાસ ૧૩૨૧
જોજન ઉચ્ચાઈ કર્યા છે તે જગત આદાર શ્રી રીને વહે ? કેટલે લગભગ અમુકમાં
૪૨ દલાર જોજન જગત તે પર્વત આપે છે ને ઉપરની ગાળીએ પ્રમાણે
ગાળી તે ઠેકાણે જગતની વૃદ્ધિ ૭૦૭૩ જોજન અને ૬૫ થા ૫૧ જાળી
પાંચ જોજન એક દલાર જોજનને જગતની વૃદ્ધિ ૧૧૮ જોજનને ૬૫ થા ૬૦
જાળી થાય. એ દિશાએ તે પર્વત પાળીમ કુંઠા કાચ માટે તે વિષય.

ઉત્તર—એ ગાળી ૧૧ દલાર જોજનનો દરમિયાન અમુકને મા.
કેટલે રોપ એમ જણાય છે ૧૧ મારે કહ્યું છે કે કમરિયે કે દી દરમિયાન
ચિખાએ મુગાં લગભગ અમુકમાં પંચાત્ર જોજન કદમાં ત્યાં ૧૧ જોજનનો
ઉચ્ચાઈ થાય ને રોટી કદમાં જગત અને આદાર મારને કાચ આદાર રોટી
ઉચ્ચાઈ લાવ્યા માટે અમુકની કદી છે એમ જાણ્યા છે કેટલે જાળીએ
પાને ૭૪૬ મે રોટી છે અને જગતની વૃદ્ધિ તો ૬૫ દલાર જોજનને ૭૪૬ જોજન
નીચ કરી છે ને લેવે ૪૬ દલાર જોજનને ૭૪૬ જોજનને ૬૫ થા ૬૫
જાળીએ જગતની વૃદ્ધિ કાચ છે અને ૬૫ થા ૬૫ રોટી તે પર્વત કાચ.

પ્રશ્ન ૬—લવણ સમુદ્રનું પાણી એક હબાર જોજને કેટલું ઉચું ચડે અને પંચાલું હબાર જોજને કેટલું ઉચું ચડે ? તે સહેલાણી સમજાય તેમ જવાબો ?

ઉત્તર—જગતીથી ૫૦૦ જોજન જઈએ ત્યારે ૫૦૦ જોજનનો કોઈ પહોળો ત્રીજો અંતરદ્વીપ આવે તે જંબુદ્વીપ તરફ સાઠત્રણ જોજન ને ૬૫ કળા ૬૫ ની એટલે દેખાય છે અને લવણ સમુદ્ર તરફ કોણ (૧) દેખાય છે. એ લેખે પાંચસો જોજને ૩ જોજન ને ૬૫ પંચાલુયા ભાગ પાણીની વૃદ્ધિ થઈ તેને જમણા કરતાં ૭ જોજનને ૩૫ ભાગ એક હબાર જોજન જતાં પાણી ચડે. તેને ૬૫ એ ગણતાં ૭૦૦ જોજનનો પાણીને ચઢાવ પંચાલું હબાર જોજને થાય એમ જંબુદ્વીપપત્તિનાં ચંત્રમાં ૧૪ પીરંજ્ય ક્ષેત્રસમાસમા કહેવ છે.

પ્રશ્ન ૭—જેમ ઉપર અંચના દાખલાથી જણાવ્યું તેમ કોઈ મૂલક દાખલાથી સમજાય તેમ છે ?

ઉત્તર—હા, સાલજો, અવાલિગમ સૂત્રમાં ગૌતમદ્વીપો ૧૨ હબાર જોજનનો લાંબો પહોળો કહેા છે. તે લવણ સમુદ્રમાં ૧૨ હબાર જોજન જઈએ ત્યારે આવે છે. તે દ્વીપો જગતી તરફ ૮૮૫ સાદીઅકપાસી જોજન ને ૬૫ યા ૪૦ ભાગ દેખાય છે ને લવણ સમુદ્ર તરફ ૦૫ અર્ધો જોજન દેખાય છે. એટલે ૧૨ હબાર જોજનમાં પાણીનો ચડાવ ૮૮ અડધાથી જોજન ને પંચાલું ૪૦ ભાગ થયો. એ લેખે સૂત્રન. ન્યાયથી એક હબાર જોજને ૭ જોજન ને પંચાલું ૩૫ ભાગની જગવૃદ્ધિ થાય છે. એ દ્વિગુણે લવણ સમુદ્રમાં ૬૫ હબાર જોજન જઈએ ત્યારે ૭૦૦ સાતસો જોજનની જગતી વૃદ્ધિ થાય છે. તે ૧૫૩ ન્યાયપૂર્વક સારી જણાય છે.

ઉપર કહેવ ગૌતમદ્વીપનો અધિકાર ભાજવાળા છાપેદા અગ્રભવન પાને ૭૨૭ મે કહેવ છે

જગી તેજ અવાલિગમના પાને ૭૪૬ મે દીકાકારે લવણ સમુદ્ર પાણીની ઉચાઈ પંચાલું હબાર જોજને ૭૦૦ જોજનની કહી છે.

પ્રશ્ન ૮—વેવંધર, અહુવેવંધર નાગરાજના પર્વત લવણ સમુદ્રમાં થઈ બહાર જાને તરફ કેટલા દેખાય છે ?

ઉત્તર—તે પર્વત ૧૭૨૧ જોજનના ઉંચા છે. જગતી થઈ ૪૨૬૪ જોજન લવણ સમુદ્રમાં જઈએ ત્યારે તે પર્વત આવે છે. તે ઉપર ૧૫ પ્રમલે ૧૭૨૧ જોજન ઉંચા છે. ૧૦૨૨ જોજન મૂળે પહોળા છે.

શ્રી પ્રનોત્તર મોહનમાળા - ભાગ ૭ મો.

જોજન શિખરે ઉપરે પહોળા છે. જંબુદોપની દિશે ૬૬૯ જોજન ને ૬૪૦ ભાગ જળથી બહાર દેખાય છે, અને લવણના ડગભાડા તરફ પેટી એટલે પર્વતના પેટે છેડે ૬૬૨ જોજનને ૬૫ થા ૭૭ ભાગ એટલા ઉપર પર્વત દેખાય છે એ ઉપરથી જોતાં જોય હજાર જોજને જગદિ ૩૦ જોજનને ૬૫ થા ૪૫ ભાગ એટલી થાય, અને તે કેકે જે જગતું ઉદ્ગર્ભ પ ૪૨ દબાર જોજને ૪૪૨ જોજનને ૬૫ થા ૧૦ ભાગ એટલું જળ ઉડું પંચાલું હબરે એક દબારની ઉડાણ ॥ અપેક્ષાએ જોતાં જોય હજાર એટલું જળ ઉડું છે

હવે જગદિ અને જગતું ઉદ્ગર્ભપલ્લુ એ એ - પકા કરીએ ત્યારે ૭૫૧ જોજન ન ૬૫ થા ૫૫ ભાગ એકત્ર જગમદથાય, તે ૧૭૨૧ જોજન પર્વત ઉડા છે, તેમાંથી એકત્ર જગનો ભાગ બાર કરતા ૬૬૬ જોજન ને ૬૫ થા ૪૦ ભાગ એટલે જંબુદોપથી જગા વેકંધર અલ્પવેકંધર પર્વત પાળીવી બહાર ઉડ્યા છેડે દેખાતા છે. તે ઠેકાણે પર્વતનો વિસ્તાર કેટલો છે તે કહે છે ૭૬૦ જોજનને ૬૫ થા ૮૦ ભાગ એટલે પર્વતનો વિસ્તાર છે, હવે એટલા વિસ્તારે જગદિ કેટલી થઈ તે કહે છે. ૫ જોજન ને ૫૮ કલા એટલી માંહેલી દિશિએ જળદિ છે. તે જળ થકી પર્વતનું ઉચપલ્લુ ૬૬૬ જોજન ને પંચાલું ૪૦ ભાગ, તે માંડથી પાય જોજન ને અડાવન ભાગ બાદ કરીએ તે વારે ૬૬૩ જોજન ઉપર પંચાલું ૭૭ ભાગ એટલે લવણ સમુદ્રની શિખા દિશિથી જોતા તે પર્વત ઉડ્યા છે.

(આ અધિકાર પ્રકરણ આકર પાને ૨૭૫ મે, લખુસત્રસમાસ પ્રકરણમાં છે.)

એ પ્રમાણે લવણ સમુદ્રમાં રહેલા વેકંધર, અલ્પવેકંધર નાગરાજના પર્વત જળ થકી બહાર રહ્યા છે.

પ્ર'ન ૬-—લવણ સમુદ્રના પાળીની ઉડ્યા ૭ નીચાઈની મજુરી રીતે છે ?

(તાર-—લવણ સમુદ્ર માં પંચાલું હબર જોજન જ્યાં સાગરે જોજનની જળદિ છે. તે જોતાં જોય હજાર જોજન જ્યાં ત્યાં વેકંધર પર્વત છે. તે સ્થાનકે કેટલી જળદિ દેખ ? તે અલ્પવાની રીતે જગારે છે. અદિયાં પ્રથમ એમી ૬૫૦૦૦ ની, બીજી ૭૦૦ ની, ત્રીજી એમી ૪૨૦૦૦ ની એવી આંતની ૩ એવી માંડીએ એ ત્રણ આંતની શાદી મટયા પડી તે ૨૨૫ એવી, તે આવી રીતે કે-વચમાંની ને ૭૦૦ ની એવી તેને છેડી ૪૨૦૦૦

ની શ્રેણીએ ગુણીએ તે વારે ૨૯૪૦૦૦૦૦ જે કોડ ને ચોરાણ લાખ થાય પછી પહેલી શ્રેણી જે ૬૫૦૦૦ ની છે તેની સાથે ભાગ વહેંચીએ તે વારે ૩૯૯ ભોજન ઉપર એક ભોજનના ૬૫ ભાગ ઠરીએ તે માટેના ૪૫ ભાગ આવે. એ રીતે સમજૂતીને જંબુદ્વીપ ભેતાં ભેંતાળીશ હજાર ભોજને એટલી જળવૃદ્ધિ થાય.

હવે જળની ઉંડાઈપણાની ગણતરી. લવણ સમુદ્રમાં ૬૫ હજાર ભોજને એક હજાર ભોજન જળની ઉંડાઈ એટલે સમુદ્ર ઉંડા છે. તે ભેંતાળીશ હજાર ભોજને કેટલો ઉંડા છે? તેનું ગણિત આવી રીતે કરું કે—ભેંતાળીશ હજાર ભોજનને એક હજારને આંકે ગુણીએ તે વારે ચાર કોડ ને વીશ લાખ થાય. ૪૨૦૦૦૦૦૦ તેને ૬૫૦૦૦ ભાગે વહેંચીએ તે વારે ૪૪૨ ભોજન ને ઉપર ૬૫ થા ૧૦ ભાગ એટલો સમુદ્ર ઉંડા છે અર્થાત્ ભેંતાળીશ હજાર ભોજન જઈએ ત્યારે એટલો ઉંડા થાય.

પ્રશ્ન ૧૦—લવણ સમુદ્રમાં એક હજાર ભોજને જળવૃદ્ધિ કેટલી? અને ઉંડા કેટલો?

ઉત્તર—હજાર ભોજને જળની વૃદ્ધિ ૭ ભોજન ને ૬૫ થા ૩૫ ભાગ એટલું પાણી થયે. અને ૧૦ હજ ભોજન ને ૬૫ થા ૫૦ ભાગ એટલું પાણી ઉડું હોય.

પ્રશ્ન ૧૧—લવણ સમુદ્રમાં ભોજન ભોજનનાં ખાંડવાં કેટલાં સમાય?

ઉત્તર—હજ કોડકોડ ખાંડવાં સમાય. હજ કોડકોડ પદ્મોપમે એક સાગરોપમ થાય. એ ન્યાયે ભોજન ભોજનના હજ કોડકોડી ખાંડવાં લવણ સમુદ્રમાં સમાવાથી જાની પુરૂષોએ સાગરની ઉપમા આપી છે.

પ્રશ્ન ૧૨—લવણ સમુદ્રમાં જંબુદ્વીપ જેવડાં ખાંડવાં કેટલાં સમાય?

ઉત્તર—૨૪ સમાય. કેમકે પૂર્વથી પશ્ચિમ સુધીના લવણ સમુદ્રની હદ સુધીમાં જંબુદ્વીપ જેવડાં ૫ ખાંડવાં થાય, તેનો વર્ગ કરીએ. એટલે પાંચ ને પાંચ ગુણા કરતાં ૨૫ થાય. તેમાંથી એક જંબુદ્વીપ બાદ કરતાં ૨૪ થયા. એટલે લવણ સમુદ્રમાં જંબુદ્વીપ જેવડાં ખાંડવાં ૨૪ સમાયું એમ ગણિતથી જણાય છે.

પ્રશ્ન ૧૩—લવણ સમુદ્રનાં જ્યોતિષ્ય મંડળ જળમાં ૨૧૨ કરે છે કે જળ બહાર?

ઉત્તર—આ સંબંધા કેટલાક એમ કહે છે કે—જ્યોતિષ્યમંડળનાં વૈમાન દગ્ધાગ ફલનાં છે, તેથી તે વૈમાન પાણીમા ચાલે છે તો પણ તેને

પાણીનો વાંધો આવતો નથી, પાણીના બે માગ પાડી વચ્ચે વૈમાન ચાલ્યાં જાય છે. આ વાત બંધ બેસતી નથી, કારણ કે સૂરમાં કંઈ છે કે-લવણ સમુદ્રમાં જ્યોતિષ્ય મંડળ તપ્યા, તપે છે ને તપયો, એ છે જે જગમાં ચાલવાનું સાખીત થતું નથી, અને જ્યોતિષ્ય મંડળને જગમાં ચાલવાનો અવકાશ રહે તેમ નથી. કારણ કે-સમજૂતગ ચક્રી જ્યોતિષ્ય મંડળ ૭૬૦ જોજન ઉંચા ચાર કરે છે, અને લવણ સમુદ્રમાં જ્યાં જ્યોતિષ્ય મંડળને ચાર કરવાનું છે ત્યાં જગની વૃદ્ધિ સમજૂતગથી ઘણામા ઘણી ૭૦૦ જોજન નીચ હોય છે એથી વધારે નથી. માટે લવણ સમુદ્રના જ્યોતિષ્ય મંડળને બંને પડખે પંચાલું હજાર જોજનમાં પાણીથી ઉપર ઠપે ૬૦ જોજનને આંતરે રહીને ચાલવાની ગતિ છે. એટલે જગને ને જ્યોતિષ્ય મંડળને કાંઈપણ સંબંધ નથી.

પ્રશ્ન ૧૪—લવણ સમુદ્રમાં વચ્ચે દસ હજાર જોજનનો પહોળો અને સોળ હજાર જોજનનો ઉંચો ડગમાલો પાણીનો રોગ છે, તેમાં જ્યોતિષ્ય મંડળ ઠેવી રીતે ચાર કરતા હશે અર્થાત્ ચાલતા હશે ?

ઉત્તર—લવણ સમુદ્રમાં વચ્ચેના ૧૦ હજાર જોજનના ડગમાલમાં જ્યોતિષ્ય મંડળ છેજ નહિ. ડગમાલની બંને બાજુમાં પંચાલું પંચાલું હજાર જોજનની ૬૬માંજ જ્યોતિષ્ય મંડળ ચાર કરે છે. તે પછી જગની ઉપર ઘણે છેટે રહ્યા ચાર કરે છે, અને ડગમાલને અને જ્યોતિષ્ય મંડળને તો કાંઈપણ સંબંધ છેજ નહિ. તેની બંને બાજુએ ૧૧૨૧ અચારસે એકનીશ જોજન છેટે રહ્યા ચાર કરે છે.

પ્રશ્ન ૧૫—નવણ સમુદ્રમાં ડગમાલથી ૧૧૨૧ જોજન છેટે રહી જ્યોતિષ્ય મંડળ ચાર કરે છે એવો કોઈ સૂત્રનો ન્યાય છે ખરો ?

ઉત્તર—હાજી, સાંભળો, જ્યોતિષ્ય મંડળના ચાર આથી આંતરું પટે તો બ્યાધાત સહિત આંતરું જ્યન્ય ૨૬૬ જોજનનું અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૨૨૪૨ જોજનનું કહ્યું છે, તે મેરૂ પર્વત ૧૦ હજાર જોજનનો જાડો છે. તેનાથી ૧૧૨૧ જોજન છેટે રહીને જ્યોતિષ્ય મંડળ જંજુદ્રોપમા ચાર કરે છે. તથા લવણ સમુદ્રનો ડગમાલો સોળ હજાર જોજનનો ઉંચો છે ને ૧૦ હજાર જોજનનો જાડો છે તેનાથી પછી ૧૧૨૧ જોજનને છેટે રહીને જ્યોતિષ્ય મંડળ લવણ સમુદ્રમાં ચાર કરે છે, તે આઘા તે બ્યાધાતને લઇને ૧૨૨૪૨ જોજનનું ઉત્કૃષ્ટ આંતરું કહ્યું છે. સાખ જંજુદ્રોપ પત્તિ તથા જ્યોતિષ્યચક્રની જ્યન્ય આંતરું ૨૬૬ જોજનનું કહ્યું. તેનો ખુલાસો હવેના પ્રશ્નથી બાજુવો.

પ્રશ્ન ૧૬—તારાવિમાનને નિર્ચાયાત અને વ્યાધાત સદિન આંતર પટે કહ્યું છે તે શી રીતે ?

ઉત્તર—તારાવિમાનને નિર્ચાયાત આંતર પટે તો, તારા તારને જથ્થા પાંચસે ધનુષ્યને ઉત્કૃષ્ટ ગળે ગાઉનું, અને વ્યાધાત સહિત આંતર પટે તો જથ્થા ૨૬૬ જોજનનું ઉત્કૃષ્ટ ૧૨૨૪૨ જોજનનું તે એ રીતે કે—ધરતી થકી ૭૬૦ જોજન ઉંચા જઈએ ત્યારે તારામંડળ આવે અને જંબુદ્વીપમાં નિષઠ નીચવંત પર્વત ૪૦૦ જોજનના ઉંચા છે તેના ઉપર ૫૦૦ જોજનના ઉંચા કુટ છે. તે મૂળે ૫૦૦ જોજનના પહોળા છે, વચ્ચે ૩૧૫ જોજનના ને ઉપરે ૨૫૦ જોજનના પહોળા છે. તેનાથી આઠ જોજન તારામંડળ છેટે ચાર કરીને ચાલે છે. એ અપેક્ષાએ ૨૬૬ જોજનનું જથ્થા આંતર કહ્યું.

પ્રશ્ન ૧૭—સમજૂતળથી તારામંડળનો પ્રારંભ થતાં કુટનું દળ તેની સનધે ૩૦૫ જોજન છે. અને વ્યાધાત સહિત આંતર ૨૬૬ જોજન કઈ માટે ત્યાં કેવી રીતે ચાર કરી શકે ?

ઉત્તર—મધ્યમ ભાગે ગણતાં ત્રણસે પાંચ જોજનથી વધારે આંતર ગણવું. ને તેનાથી છેટે સહી ચાર કરે એમ જણાય છે. અને ઉત્કૃષ્ટ આંતર મેરૂ અને ડગમાળા આશી ગણવું. જન્મેથી ૧૧ સે ૨૧ જોજન છેટે જ્યોતિષ્ય મંડળ ચાર કરે છે, એટલે બેકેરનું આંતર ગણતાં ૨૨૪૨ જોજન થાય. અને ૧૦ હજાર જોજનનું દળ મેરૂ તથા ડગમાળાનું ગણતાં ૧૨૨૪૨ જોજનનું આંતર ગણવું. શાખ જંબુદ્વીપ પશ્ચિમી

પ્રશ્ન ૧૮—નક્ષત્રનાં માંડલાં ૮ આઠ કલાં તે ચંદ્રમાનાં ૧૫ માંડલાં માં સમાયાં છે. ચંદ્રમાના માંડલાંને આંતર ૩૫ પાંચીસ જોજન ને ઉપર એક જોજનના ૬૧ થા ૩૧ ભાગ અને એકસડીયા માંડલા ૧ ભાગવા ૭ ભાગ કરીએ તેને ચુરણીયા ભાગ કહેવાય તેવા ૪ ચુરણીયા ભાગનું ચંદ્રમાના માંડલાં માંડલાનું આંતર કહ્યું, અને નક્ષત્રનાં માંડલાંને જળે જોજનનું આંતર કહ્યું છે. તો ચંદ્રમાનાં ૧૫ માંડલાંમાં નક્ષત્રનાં ૮ માંડલાં કેવી રીતે સમાયાં ?

ઉત્તર—ચંદ્રમાના અમુક અમુક માંડલાં અમુક અમુક નક્ષત્ર કલાં છે. નક્ષત્રનાં માંડલાંને જળે જોજનનું આંતર હોય એમ જણાય છે. વિશેષ સમજૂતી માટે હીંગી સંપ્રદાયના હીરાજ મહારાજ જૂત લોક પ્રમુખમાં

જ્યોતિષ્ય મંડળ સંબંધી હકીકતમાંથી વિશેષ બીના મળી આવે.
જ્યોતિષ્ય ચક્રમાંથી પણ ખુલાસો મળી આવશે.

પ્રશ્ન ૧૯—મેરૂ પર્વત યદ્રી તથા અલોક યદ્રી જ્યોતિષ્ય કંટલે છે તે રહીને ચાર કરે છે ?

ઉત્તર—અવભિમન સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—મેરૂ પર્વતથી અગ્રણ્ય એકપીચ (૧૧૨૧) જોજન છે તે રહીને ચાર કરે છે અને અલોકથી તેજન છે તે લોકમાં જ્યોતિષ્ય મંડળ સ્થિત છે.

અને સંબંધગ્રીમા પણ જોમજ કહ્યું છે કે—દક્ષિણ ગ્રીયમનદ, દ સિંહારસાદીયા જમનો; મેરૂ ગંગોગાવાદિ, જોદમ વર્ષ વરહટાદ ૫૧.

એટલે મેરૂથી ૧૧૨૧ અને અલોકની અદર લોકને છે ૧૧૨૧ જોજન છે તે જ્યોતિષ્ય મંડળ ચરે છે ને સ્થિત છે એટલે મેરૂ ૧૧૨૧ જોજન છે તે રહી ચાર કરે છે અને લોકને અને અલોકની અલોક યદ્રી ૧૧૨૧ જોજન છે તે જ્યોતિષ્ય મંડળ સ્થિત થયા છે.

પ્રશ્ન ૨૦—એક તારક અસંખ્યાના દ્વીપ સમુદ્ર અને બીજી તારક ૧૬ સ્વયંભૂરામણ સમુદ્ર તે ગેમાં વધારે જગ્યા કોણે રાહી ?

ઉત્તર—૧૬ સ્વયંભૂરામણ સમુદ્રે ત્રણ લાખ જોજન વધારે જગ્યા રાહી કોમો સમજેગીયે દોરી ભાતમાં ૧ લાખ જોજન જગીન જાગુદીપ રાહી ને ૪ લાખ જોજન લગણ સમુદ્રે રાહી. એમાં ત્રણ લાખ જોજનનો વધારો રહ્યો એમ ધાતરી ખડે આઠ લાખ જોજન જગ્યા રાહી તેમ વચ્ચે લગણ સમુદ્રે તથા જાગુદીપે ભગી ૫ લાખ જોજન જગ્યા રાહી. તથા ધાતરી ખડે ૩ લાખ જોજન જગ્યા વધી. એમ સંદેશા સમજેગીયે અગ્રણ્ય ૧૫ સ્વયંભૂરામણ સમુદ્રમાં ત્રણ લાખ જોજનનો વધારો થયો એટલે ત્રણ દ્વીપ સમુદ્રથી ૧૧૫ સ્વયંભૂરામણ સમુદ્રે ત્રણ લાખ જોજન જગ્યા વધારે રાહી શકે છે અવભિમન તથા સંબંધગ્રીની.

પ્રશ્ન ૨૧—૧૬ દ્વીપ સમુદ્રમાં અગ્રણ્ય લગણ રાહી રાહી કાણું ?

ઉત્તર—પ્રથમ ધાતરી ખડેથી અગ્રણ્ય ૧૬ સ્વયંભૂરામણ સમુદ્રે ૧૬ સ્વયંભૂરામણ લાગણ લોક તો ધાતરી ખડના ચક્ર મુજબ ૫૦ દ્વીપ રાહી એટલે ૧૨ તેરી ૩૬ થયા ને તેમાં લગણ સમુદ્રના તથા જાગુદીપના તેમ જ નાં નેટલા ચાપ તેટલા કાળોદધિ સમુદ્રના અગ્રણ્ય એટલે ૩૬ ૫ ૩ ૬૨૬ ના અને ૬ જાગુદીપના જોજનમાં ૪૨ ચક્ર સુધી પ્રતોત્તર સમુદ્રના ૬૫

તેમજ પુષ્કર દ્વીપના ગણવા હોય ત્યારે કાળોદધિના ત્રણ ગુણ કરી ધાત્રી ખંડ, લવણ સમુદ્રને જંબુદ્વીપના લેગવતાં પુષ્કરદ્વીપના ધાય. એટલે કાળોદધિના ૪૨ તેને ત્રણ ગુણ કરતાં ૧૨૬ ધાય, લેગા ઘાતડી ખંડના ૧૨ લવણ સમુદ્રના ૪ ને જંબુદ્વીપના ૨ લેગવતાં ૧૪૪ ચંદ્ર સૂર્ય પુષ્કર દ્વીપના જણવા, એમજ જે દ્વીપ સમુદ્રની પૃથ્થા હોય તેહના પહેલાં ત્રણ ગુણ કરી તેની અંદર પ્રથમની પેઠે પાછગના લેગવતાં જેટલા થાય તેટલા તે દ્વીપ સમુદ્રના જણવા. શાખ જીવાભિગમ તથા સંચરણીની.

પ્રશ્ન ૨૨—છપન અંતરદ્વીપા જે છે તેમાં એકેક દાદા ઉપર સાત સાત અંતરદ્વીપા કયા છે તેને કેટલાકે ગજહંતા આકારે કહે છે અને કેટલાકે એમ કહે છે કે દાદા ઉપર અધર દ્વીપાના રહેનારા એમ કહેવ છે. એટલે તે દાદા શું અધર ચુત્તરિમવંતમાંથી નીકળીને યાત્રી કે કેમ? જો દાદા તેા મૂળમાં સાંકડી ને ઉપર પહોળી હોય છે. ને અહિં તેા ગજ (હાથી) ના દાંતનો આકાર બતાવે છે માટે તે વિષે શું સમજવું?

ઉત્તર—જીવાભિગમ સૂત્રની ત્રીજી પડિકૃત્તિમાં તથા પત્રવૃણ બાપુત્રાગા છાપેલ પાને ૫૬ મે, ટીકામાં કહ્યું છે કે—ચુત્તરિમવંત પર્વતના ચરમાનથી તથા શિખરી પર્વતના ચરમાનથી એકેક દિશે દે દે ગર્જનાકારે રન્દે રિનિર્ગમે જે જે ગજહંતા આકારે દાદાઓ નીકળી છે. તે હેડે મૂળમથી યાત્રી છે. નીકળતાં સાંકડી છેડે જતાં પહોળી તેમાં આંતરે આંતરે દ્વીપ નીકળ્યા છે. વચ્ચે વચ્ચે આંતરામાં પાળી રહેલ છે. અને તે દાદા પજુ પાળી ભજ બાકી છે. તે દાદામાંથીજ દ્વીપા નીકળ્યા છે. તે દ્વીપા ઉપર જુગલિયાં મનુષ્ય રહે છે, માટે અતરદ્વીપાનાં મનુષ્ય કયાં. તે દાદા જેમ જેમ આગળ યાત્રી તેમ તેમ પહોળી પડતી ગયું અને ગજહંતના આકારે કામક જાતની નાં બેડે બેડ દાપાયા બીજા દ્વીપાને જેટલું આતરું તેટલુંજ જગતીથી દ્વીપાને આગળ ધાય છે. એમ કહેવ દ્વીપાને જણવું.

પ્રશ્ન ૨૩—લવણ સમુદ્રમાં પાત્રાલા કલશમાં ત્રણ જાત કર્પા તેમાં દેશ, ખેડ, જાતના વાવરો, અને બીજા જવડા જાતમાં વાવરો ને પાળી જાને, ત્રીજા ઉપડા જાતના પાળી, એમ ત્રણ જાત જુદા જુદા કર્પા તેના જવડા જાતના વાવરો ને પાળી રી રીને રક્ષા?

ઉત્તર—જામ: વિહંગ પાળા જાંજલે છે, તેમાં

૧. જવડા ને કે—જવડા જાતના જે જાત કર્પા તે પડુ રક્ષા જે જ.વ કર્પા તેના બેડ જાતના વાવરો અને ને એક જાતના પાળી

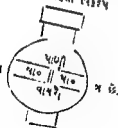
૨. બીજા વિકરપે—હોં વાયરો ને ઉપર પાણી
૩. ત્રીજો વિકરપે—હોં પાણી ને ઉપર વાયરો

આમ ૩ વિકરપ થયા. તેમાં બીજા વિકરપનો વિચાર કરતાં ૧ લાખ જોજનનો પાતાળ કળાયો હતો છે. તેમાં ૩૩ હજાર જોજન ને એક ત્રાહીયો ભાગ એટલે એક હજાર જોજનનો ત્રીજો ભાગ એટલામાં, હોં એકલો વાયરો હતો છે. ને બીજા વચલા ભાગમાં જ્યારે હોં વાયરો ને ઉપર પાણી હોય ત્યારે અર્ધા કળામાં વાયરો અને અર્ધ ભાગમાં પાણી થયું ને પછી ત્રણ ભાગ કરવાનું કારણ રહ્યું નહીં માટે એ વાત બંધગેસતી નથી.

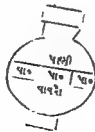
અને ત્રીજો વિકરપે કહ્યા પ્રમાણે હોં પાણી ને ઉપર વાયરો હોય તો હોંકા ત્રીજા ભાગમાં વાયરો કહ્યો છે. તે વાયરો કંપવાથી વચલા ત્રીજા ભાગમાં હોંનું પાણી તો કંપે-ઉછળે પણ તે પાણીના કંપવાથી વાયરો કંપે નહિ તો પછી ઉપલા ત્રીજા ભાગમાં રહેકું પાણી શી રીતે કંપે, ન હજી ભાગના પાણીનું ઉછળયું શી રીતે થાય ? માટે તે વાત પણ સંભવે નહીં.

જો બીજો વાંધો એ આવે કે વાયરો ઉપર પાણી તો રહે એમ ભગવતી-ભામાં મસકનું દર્શાવ આપ્યું છે તે સૂત્રનો ન્યાય પણ પાણી ઉપર વાયરો રહે નહીં. એમ કેટલાક ન્યાય જોતાં તો પ્રથમ પહેલો વિકરપ કહ્યા પ્રમાણે કાંઈક કીક લાગે છે. એટલે હોંકો ત્રીજો ઉંચાણપણે છાસક હજાર જોજન ને એ ભાગ ઉંચાણમાં અર્ધા એટલે હોંકો ત્રીજો ઉંચાણપણે છાસક હજાર જોજન ને એ ત્રાહીયા ભાગ કોઈ ભાગમાં સતંગ વાયરો હોય અને વચલા ત્રીજા ભાગના અર્ધામાં સતંગ ઉંચાણપણે ને ઉપલા ત્રીજા ભાગમાં આખામાં મળી દોઢીયા છાસક હજાર જોજનને એ ત્રાહીયા ભાગમાં પાણી એમ જણાય છે.

આ પહેલા વિકરપ

૨ છે.

૪ મોયો વિકરપ પણ આ મિત્ર પ્રમાણે દોઢા સંભવ છે.

પ્રશ્ન ૨૪—સિદ્ધાંતમાં, આકાશ, આકાશ, ને પાણીનું આદ્યત્વ કયું થાય વગેરે ધર્મ કાણી દરવાને તેજ તિથિ કહી તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—તે તિથિએ હગમાલાનો બરની એટ અને છે. એટલે હજી સમુદ્રમાં હજી હજાર જોજનનો ભડો અને ૧૬ હજાર જોજનનો ઉંચા મો ભાગે હગમાલો છે, તેમાં ચાર દિશિએ લાખ લાખ જોજનના ઉંચા ને પહેલ ચાર પાતાળ કળશા છે. તેમાંથી પચનના જોરે પાણી ઉછાડીને હગમાલ શિખરે ચડે છે. હમેશાં આ પ્રમાણે જે વળન બરની એટ થઈ શકે છે તેમાં આઠમ ચૌદશ પાળીએ હગમાલાનું વિશેષ ઉછાગવાપણું થયેલું છે. તે ઉપરથી જાતમ સ્વામીએ ભગવંતને પ્રશ્ન કર્યું છે કે—ને હગમાલાક મારી જીવુદ્ધીપને કેમ જોગતો નથી? તેના ઉત્તરમાં ભગવંતે જીવુદ્ધી કે—ઉત્તમ પુરુષો તથા ચાર તીર્થ વગેરેનાં પુણ્યને લીધે જોગતો નથી. જીવભિગમ સૂત્રમાં કહ્યું છે. એ ઉપરથી તે તિથિએ ધર્મ કરવી કઠી હોય તો ના નહીં.

પ્રશ્ન ૨૫—શાસ્ત્રમાં આઠમ ચૌદશ ને પાળી (પૂનેમ કે મ વાસ્તવા) એ ત્રણજ તિથિ ધર્મકરણીને માટે કહી છે. છતાં ઉપરથી બીજા, પાંચમ, આઠમ, અગાધશ, ચૌદશ ને પાળી એ તિથિ પાળવાનું શું કારણ ?

ઉત્તર—ચારે તીર્થને માટે, દરેક તિથિ ધર્મકરણીને માટે જીવુદ્ધીજ છે, પણ પોષા ઉપવાસાદિ હમેશાં બની શકતા નથી. માટે ભગવંતે સાત સાત દિવસને આંતરે પોષા ઉપવાસ અવરથ કરવાની કામ બતાવી છે. તેમાં પણ અનેક હેતુઓ સમાયેલા છે

૧. એક તો એ કે, પોતાની ઇદ્રિયો જનનમાં રહે
૨. બીજો શુભ, શરીર અને આહારાદિક ઉપરથી મૂર્છા ઉત્તેજન થય કાયના આરંભનો ત્યાગ થાય તેથી અનંતી નેર્જસ પ્રાપ્ત થાય
૩. ત્રીજો શુભ, દેહ હુખ્મ મહા ક્ષય. દેહને છત્રી સંપત્તિએ સહન કરવાથી દ્રવ્યે ને ભાવે મહા લાભદાયક થાય છે
૪. ચોથો શુભ, વૈદક શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે ઉપવાસ કરતા અજીર્ણ અપચો વગેરે રોગોત્પત્તિ થતી અટકે છે અને થયેલ હેલ તેને નાશ થાય છે.
૫. પાંચમો શુભ, જેને ઉપવાસાદિ કરવાની પ્રેક્ષીસ હોય તેને કોઈ વખત રાજદ્વારી આકૃત આવી પડે તો તેને તેવી અસીમત વિભા નહતી નથી. અને સમભાવથી તેવા પરિસરો સહન કરે તો ઘણી નિર્ભય થવા સાથ આવેલા કષ્ટનું દુઃખી મુદતમાં નિવારણ થાય છે. એમ દ્રવ્યે ને ભાવે મહા લાભ થાય છે.

ફરે ઉપરથી પાગવાને માટે એવો સૂચન કર્યો હતો નથી, પણ
 પૂર્વાચાર્યોએ સભ્ય જીવોના હિતને માટે એ તિથિઓ ધર્મકરણીમાં તથા
 ત્યાગ વૈરાગ્યમાં ભેટવાને માટે પ્રતિપાદન કરેલ છે તેનો હેતુ એમ પણ
 જણાય છે કે—ફરેક જીવને આરતા સવના આડખાનો બંધ ચાલતા સવના
 આડખાના ત્રીજે ભાગે પડે છે એમ આડખાના જ ત મુખી ત્રેજા યા
 ત્રીજાના ત્રીજા ભાગની છેવટ મુખીની ગણના કરી છે તે પણ ચાલતા માસની
 ગમે ત તિથિમાં થાય. માટે ફરેક તિથિ તેા સાતના નિયમ પ્રમાણે મત, નિયમ
 ત્યાગ, વૈરાગ્ય વગેરેના કરી છે અને ત પ્રમાણે ન વર્તી શકે તેના માટે
 નિયમની સંભવના કરી છે અને ત પ્રમાણે તિથિઓમાં પણ ત્રીજે ત્રીજે ભાગે બળે
 આડખાના બંધના નિયમ પ્રમાણે તિથિઓમાં પણ ત્રીજે ત્રીજે ભાગે બળે
 દનીયા છોડી દળને ત્રીજી તિથિએ એટલે બીજા, પાચમ, આઠમ, અગીયા-
 રથ અને ચૈત્ર પાખી, (પુનમ અને અમાવાસ્યા ભારે હોવાથી તે પણ
 સાથે ગળી) એ તિથિઓમાં મત, નિયમ, પચ્ચખાણુ, ત્યાગ વૈરાગ્ય વગેરે
 હોય અને આડખાની હદ પૂરી થવાનો સમય તથા આડખાનો બંધ પડ-
 વાનો સમય લાગુ થાય તો તે જીવનો સારી ગતિમાં જવાનો બંધ પડે
 અને તેની ગતિ પણ મુકરે. એવા હેતુથી ઉપરથીનું પ્રતિપાદન કર્યું હોય
 એમ જણાય છે,

પ્રશ્ન ૨૬—ભરત સેત્રમાં, માગધ, વરદામ, ને પ્રભાસ, એ ત્રણ
 વીથે કયાં છે. તેા આખા જંજીરીપમાં કેટલાં વીથે હોય ?

ઉત્તર—ભરત, ઇરવત, અને મહાવિદેહનાં મગી ત્રણ ત્રણ ગણના
 ૧૦૨ થાય સાખ જંજીરીપ પત્તતિની.

પ્રશ્ન ૨૭—ભરત ઇરવતનાં વીથે લવણ સમુદ્રમાં કયાં છે તેા મહા-
 વિદેહનાં વીથે કયાં છે ?

ઉત્તર—મગીથે વિજયનાં મગી હદ વીથે તં સીંગા સોતોદા
 વીમા છે સાખ જંજીરીપ પત્તતિની.

પ્રશ્ન ૨૮—જંજીરીપ પત્તતિમાં કહું કે ભરતચક્રવર્તિને ત્યાં ઉપત્ત
 તંદ્રીપા છે તે કયા ?

ઉત્તર—જમવીની અંદર લવણ સમુદ્રની ખાડીમાં ભરતસેત્રની હદમાં
 અંતરદ્રીપા છે, તે ચક્રવર્તિ નો હદમાં તેના સ્વાધીનના છે જુમવીયાના
 અંતરદ્રીપા કયા છે તે આ નહિ. જુમવીયાના તો જંજીરીપ બહાર
 સમુદ્રમાં છે અને આજે કયા તં જમવીની અંદરના છે.

પ્રશ્ન ૨૯--જંજીરી પત્રતિમાં નવનિધાન ક્યાં તે નવે નોખાં નોખાં કે એકમાં નવેને સમાવેશ થાય છે ?

ઉત્તર--ટીકાકારે નવે નોખાં નોખાં ક્યાં છે ને દરેકનાં આડમા પડ્યાં પણ ક્યાં છે.

પ્રશ્ન ૩૦--નિધાનમાં કાંઈ વસ્તુ હશે કે ખાડી હશે?

ઉત્તર--સૂત્ર પાઠે રત્ને કરીને સહિત કહ્યા છે. ટીકાકાર એમ પણ કહે છે કે ચક્રવર્તિની ઇચ્છા પ્રમાણે વસ્તુ પ્રાપ્ત થાય છે, તથા નવેમાં કહેલી વિધિનાં પુસ્તકો છે. એટલે તત્ત્વામ વસ્તુની ઉત્પત્તિનું સ્વરૂપ બહુવિધ આવે એવો અધિકાર છે.

પ્રશ્ન ૩૧--નવનિધાનનાં મુખ લક્ષ્મી ધરના ભંડારમાં ક્યાં તે શી રીતે રહ્યાં હશે ?

ઉત્તર--કેટલાક કહે છે કે--ચારે દિગે બળે ને એક વચ્ચે એમ રહ્યા છે, એટલે નવેનાં મુખ લક્ષ્મી ધરના ભંડારમાં છે. કેટલાક એમ પણ કહે છે કે--નવે સાંકળેલા રેડવેના ડાબાની પેડે છે. તેમાંના આગલા એક નિધાનનું મુખ લક્ષ્મી ધરના ભંડારમાં છે. તેમાં ચક્રવર્તિ પ્રવેશ કરી એકથી બીજામાં ને બીજાથી ત્રીજામાં એમ અનુક્રમે નવે નિધાનમાં એક બીજામાંથી જાય છે. એકેક નિધાનને આગળ પાછળ મળી બળે બારણું હોય છે. એટલે એક બારણેથી અંદર પેસે ને બીજા બારણેથી બહાર નીકળે. બીજા નિધાનના બારણામાં પ્રવેશ કરે એમ જણાય છે. પણ ઘણાનો મત પ્રથમ પ્રમાણે હોય છે.

પ્રશ્ન ૩૨--નિધાન પ્રમાણ આંશુલના ૧૨ જોજનનું હોય તો ૪૮ હજાર ગાઉનું લાખું એકેક નિધાન હોડું જોજન તો નવે નિધાન મળીને ૪૩૨૦૦૦ ચાર લાખ બત્રીસ હજાર ગાઉ થાય તેનો પાર ક્યારે પામી શકે ?

ઉત્તર--કેટલાક એમ કહે છે કે--ચક્રવર્તિને હજારો દેવ સાનિધ્ય છે. માટે દેવ શક્તિએ. જમે તેમ કરી શકે. વળી એમ પણ સંભવે છે કે--ચક્રવર્તિ રાત્રને લાખ જોજનનું વૈકિય શરીર કરવાની શક્તિ છે, માટે નિધાનની ઉંચાઇ પ્રમાણાંશુલે આઠ જોજનની છે. તો ઉચ્ચે આંશુલે બત્રીસ હજાર ગાઉ ઉંચું થાય. ને ચક્રવર્તિ પણ તેટલીજ તેની હદ પ્રમાણે જેટલી જોજન તેટલી કાયા વિકૃત્તી તેજ પ્રમાણના પગલે ચાલે તો તેને નવ નિધાન કરી વળતાં વાર લાગે નહીં એમ જણાય છે.

પ્રશ્ન ૩૩--જંજીરી પત્રતિમાં કહ્યું છે કે--નવ નિધાન લક્ષ્મી ધરના ભંડારમાં ઉત્પન્ન થયાં છે. ને વળી એમ પણ કહ્યું છે કે--નવે નિધાન તે

શ્રી પ્રતિભાસર મોહનભાગ્ય—ભાગ ૭ મે.

ચક્રવર્તિને ગંગા નદીને કાંઠે મળ્યાં છે, અને ચિનીયા નગરીને બહાર ૨૪
 છે. એવો સૂત્ર પાડ છે માટે શું સમજવું ?

ઉત્તર—અન્ને વાગ સત્ય છે ફરેક ચક્રવર્તિને નવે નિધાન ગંગાના
 કાંઠે પ્રાપ્ત થાય છે, અને રહે પોતપોતાનાં નગરીનો બહાર પડે તેનું સુખ
 લક્ષ્મી ધરના ભંડારમાં હોવાથી ત્યાં તેની ઉત્પત્તિ થઈ એમ મનાય છે.
 હાખડા ભરીકે—ચક્ર ગમે ત્યાં હોય અગર ગમે ત્યાંથી મળે પણ તેની ઉત્પત્તિ
 આયુદ્ધશાળામાં જ થઈ ગળાય છે. પ્રાપ્તિ ગમે ત્યાં થાય પણ જ્યાં જેનો
 નિવાસ ત્યાં તેની ઉત્પત્તિ ગળાય, એમ સંભવે છે.

પ્રશ્ન ૩૪—પ્રસાદત ચક્રોને પૂર્વના ૬ છ ભવની વાગ બહુ નામ આવી
 તે શા આધારે ?

ઉત્તર—કેટલાક કહે છે કે—અવધિજ્ઞાનથી. કેટલાક કહે છે કે—ભતિ
 સ્મરણુજ્ઞાનથી પણ તે વાત ન્યાયમાં આવતી નથી. કારણ કે તેને ચક્રવર્તિના
 ભવમાં સમકિત છેજ નહીં. અવધિજ્ઞાન હોય તો સમકિત હોવું જોઈએ
 ને તે અવસ્થા દીક્ષા લેત પડે તેમ જન્મું નથી. વગી ભતિસ્મરણુને પણ
 સંભવ નથી, કારણ કે ભતિસ્મરણુજ્ઞાન થવાવાળાને પ્રથમ મોહનીય કર્મને
 ઉપશાંત થાય છે. શાખ ઉત્તરાર્ધપનના નવમા અર્ધપનની પેટી ગાથાની
 ઉત્તરાર્ધપનનો સંભવ નથી.

પ્રશ્ન ૩૫—તો છ ભવ શાથી જાણ્યા ?

ઉત્તર—કાગજાનથી જાણ્યા હોય એમ સંભવે છે. નવનિધાનમાં
 કાગજાન નામનું નિધાન છે તેમાં પ્રવેશ કરે, અને પોતાની ભતિને
 ચાર ફરે અથવા કાગજાન બાજુવાળા તેમાં પુસ્તકો છે તેમાં ઉપરોક્ત
 વાંચી પૂર્વ ભવનાં કેટલીક વાતો જાણવામાં આવે છે. તે ઉપરથી પ્રશ્ન
 ને ચિત્ત સાધેના પૂર્વ સહચારી છ ભવની વાત જાણવામાં આવી હોય
 જણાય છે.

પ્રશ્ન ૩૬—ચક્રવર્તિ દેશ સાધવા જતાં તિમસ સુદામાં ૪૯ માડવા
 છે તેમાં એક ભતિ ૨૪ અને બીજી ભતિ ૨૫ જે મૂર્ચિાને બાકરે
 ફરેક ભતિ માડવાં માડવાં ને જન્મે જોજનનું જ તરફ કર્મ છે વગર
 શક ૧૨ જોજનની પદોગી છે. આજ જોજન ઉંચી છે ને ૫૦ જોજન
 ને ચિચારા કે—એક ભતિ એક માંડવું આવેથી બીજી ભતિ બીજી
 માંડવેજા જતાં ૪૮ હજાર માંડ થાય એમ ફરેક માંડવું અલેખ્ય

ઉત્તર—સંમંદણીમાં કશું છે કે—સાતમી નરક સાત રાજવી ૬ ને ૮ જોજનનો ધનોદધિ, ૬ જોજનનો ધનવા ને ૨ જોજનનો તનવા છે એટલે—સાતમી નરકના છેડાથી ત્રીઠો ૧૬ જોજન છેટે અલોક છે. તે અપેક્ષાએ સાતમી નરક સાતે રાજવી બાદર પૃથ્વીની છે.

પ્રશ્ન ૪૦—પાંચમું દેવલોક પાંચ રાજનું છે તેમાં બાદર પૃથ્વી કેટલામાં સમજવી ?

ઉત્તર—તેનો કાંઈ ઠેકાણે ખુલાસો મળતો નથી, પણ કે.ઇ કહે છે કે—એકરાજમાં ત્રસનાડી પ્રમાણે (પહેલા બીજા દેવલોક પ્રમાણે) પન્નવક્ષામાં બીજા સ્થાનપદમાં કશું છે. (પણ તે વત જોઈને નિર્ણય કરવાની છે.) પણ સાતમી નરકની અપેક્ષાએ તો પાંચમું દેવલોક પણ પાંચ રાજમાં બાદર પૃથ્વીનું સમજાય છે અને ત્રસનાડી તો દેવલોકમાં અને નરકમાં એકરાજની સરખીજ હોય તેના ફરતી બાદર પૃથ્વી હેવી જોઈએ તેનો વિશેષ ખુલાસો જોતાં—

ભગવતીજી ચતકે ૩૪ મે, દરેશે ૧ લે, બાબુરાગા છાપેલ પાને ૧૮૭૮ મે અધોલોકના અધિકારે સ્વામી નરકે લોકનાડી બદાર (ત્રસનાડી બદાર) બાદર પૃથ્વીકાય દહી છે. અને ઉર્ધ્વલોકમાં ત્રસનાડી બદારની ભલામણ અધોલોકના બાપી છે આ વિપરતી એમ જણાય છે કે સાતમી નરક સાતરાજની અને પાંચમું દેવલોક પાંચરાજનું બાદર પૃથ્વીનું છે. તે સાત યેણીએ ઉપજવાના અધિકારે કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૪૧—એક જીવ સાતમી નરકના તજાથી છુટેલો તે ઉર્ધ્વલોકે સમજેણીએ એક સમયે ચૈદ રાજલોકને અતે જવાનો છે તે, અને એક જીવ ત્રીણ લોકમાંથી ચલેલો તે પણ ઉર્ધ્વલોકના ચરમાંતે સમજેણીએ એક સમયે જવાનો છે અને એક જીવને નજીકમાજ ઉપજવાનું છે, તેનો પણ એક સમય થાય છે. તો તે સમયમાં તક્ષાવત હોય કે ગતિમાં તક્ષાવત હોય ?

ઉત્તર—સમય તો ત્રણેના સરખાજ હોય, પણ ગતિમાં તક્ષાવત હોય એમ જણાય છે.

પ્રશ્ન ૪૨—સૂત્રમાં વૈમાનિકને દશ ચિન્હ કીધાં છે, અને સંમંદણીમાં બાર ચિન્હ કીધાં તેનું કેમ ?

ઉત્તર—સૂત્રમાં દશ કીધાં છે તે ઇંદ આગ્રી સંમજવાં, ઇંદ દશ છે. માટે, અને સંમંદણીમાં બાર કીધાં છે તે બાર દેવલોકના વૈમાનગી સ્વરૂપ

પ્રશ્ન ૫૦—વિરહદારમાં જે જે ઠેકાણે વિરહકાળ કહ્યો છે તેને શું ?

ઉત્તર—જે જે ગતિનો કે જે જે જોડનો વિરહકાળ કહ્યો છે તેણે તે સ્થાનકમાંથી ચલી બીજી ગતિમાં જાય નહિ. અને બીજી જગ્યામાંથી તેમાં આવી હયજો નહિ. તેનું નામ વિરહ કહેવાય.

અને બીજો ભેદ એમ પણ જણાય છે કે—જે જીવ થોડા કાળ સ્થિતિના હોય તે તમામ ચલી ગયે તેના વિરહના કાળ મુધીમાં કોઈ છા આવી ઉત્પન્ન ન થાય તે પણ વિરહકાળ કહેવાય.

પ્રશ્ન ૫૧—સમૂર્ણ મનુષ્યની સ્થિતિ અંતર્મુદૂર્તની છે ને તેનો વિરહકાળ ૨૪ મુદૂર્તનો છે ને અવકીયા કાળ ૪૮ મુદૂર્તનો છે. તે તે વિશે શું સમજવું ?

ઉત્તર—આ સમૂર્ણ મનુષ્યનો વિરહકાળ જે પ્રકારનો છે. ભગવતીજી શતક ૫ મે ઉદ્યે ૮ મે, સમૂર્ણ મનુષ્યનો વિરહ ૨૪ મુદૂર્તનો કહ્યો છે ને અવસ્થિત કાળ ૪૮ મુદૂર્તનો કહેલ છે. એટલે ૨૪ મુદૂર્ત મુધી તેમાં ચલે ને તેમાં ઉપજે. તેમાંથી બીજો જાય નહિ ને નવા બીજા આવે નહિ એટલે જેટલા હોય તેટલાને નેટલા રહે. તે ૨૪ મુદૂર્તનો વિરહકાળ અને ઉપરાતના ૨૪ મુદૂર્તમાં જેટલા ચલે તેટલા તે ઠેકાણેથી ઉપજે, સંખ્યાએ સરખા રહે, તેનું નામ અવકીયા કાળ. એટલે ૪૮ મુદૂર્તનો અવકીયા કાળ એ પ્રમાણે કહ્યો.

અહિયાં કોઈ ચોક્કડાવાળા એમ કહે છે કે—સમૂર્ણ મનુષ્ય ઉપા ઉપર ભર કરે તો ૨૪ કરે. તે અંતર્મુદૂર્તના કરે, આમ કોઈ કેઈનું કહેવું થાય છે. પણ આ વાત ન્યાયમાં આવતી નથી.

પ્રશ્ન ૫૨—ઉપરની વાત ન્યાયમાં નહિ આવવાનું શું કારણ છે ? ઉપર કહ્યા પ્રમાણે વિરહકાળમાં કે અવસ્થિતકાળમાં કોઈ વાધો આવે તેમ છે ?

ઉત્તર—હા, જો ઉપર પ્રમાણે હોય તો ૨૪ મુદૂર્તના વિરહકાળમાં વાધો આવે છે. કેમકે, ભગવતીજી શતક ૨૪ મે, ઉદ્યે ૨૧ મે, ગમામાં કયા પ્રમાણે સમૂર્ણ મનુષ્ય ઉપરાઉપર તેમાં ને તેમાં ભર કરે તે ઉદ્દેશ ૮ ભર કરે. એટલે આઠ અંતર્મુદૂર્ત તેમાંજ રહે પછી અવસ્થિત ગતિ બદલવી જોઈએ. તેમજ વગી ઉત્તરમધ્યવનના ૧૦ મા અધ્યયન સમયે મનુષ્યના ઉપરા ઉપર ભર કરે તો સાત આઠ ભર કરવા કયા વગી જીવલિંગમ સૂચા જાગ્યાના છાપેલ પાને ૧૮૫ મે મૂળપાડે સ

શ્રી પ્રજોત્તર મોહનમાળા—ભાગ ૭ મો.

દિઠમ મનુષ્યના પ્રત્યેક ભવ કરવા કર્યું છે તેો પ્રત્યેક ભવ તેો સાત અ
ભવને વિશેષ લાગુ થાય છે. આ ઉપરથી એમ નિશ્ચય થાય છે કે-૨
સુદર્ત સુધી તેમાં ને તેમાં ઉત્પત્ત થવું લાગુ થતુ નથી. માટે વિરહકાગ
૨૪ સુદર્તનો જુદો, અને અવધીયાકાગ ૪૮ સુદર્તનો જુદો જણાય
છે એટલે સમૂહિઠમ મનુષ્ય અંતર્યુદ્ધને આડખું લોગરીન અથવા ૮
ભવ પૂરા કરીને પૂછયા સમયના પ્રશ્નમા તમામ છવ અધી મયા અને
સમૂહિઠમ મનુષ્યનો વિરહ ૧૮૦ તેો ૨૪ સુદર્ત સુધીમા કોણ છવ ત પત્રે
આવી ઉત્પત્ત થાય નહિ એટલે સમૂહિઠમ મનુષ્ય વિનાનું ઉદ્ધાર કાગ ૨૪
સુદર્ત સુધીનો રહે શાખ પત્રવજુના છઠા પદની

પ્રશ્ન ૫૩—પત્રવજુના ૬૬ પદમા શું કર્યું છે ને જણાવે ?
ઉત્તર—શ્રી પત્રવજુના ૬૬ પદની ૫૬માં કર્યું છે કે-સમૂહિઠમ

મનુષ્યનો ઉત્પત્તિકાગ અને મરણકાગનો વિરહ ૨૪ આવીશ સુદર્તનો ૨૪મા
છે. એટલે પૂછયા સમય ને સમૂહિઠમ મનુષ્યનો અસંખ્યાતનો યોગ અત
સુદર્તની સ્થિતિએ ઉત્પત્ત થયો છે તે અંતર્યુદ્ધને બધા થયી જવાના અને
૨૩ સુદર્ત તે થાગુ ઉત્પત્તિ વિનાનું ખાલી રહે ને પછી અસંખ્યાતનો
યોગ ઉત્પત્ત થયો ત ૨૪ સુદર્તે થયો માટે ઉત્પત્તિનો વિરહકાગ ૨૪
સુદર્તનો થયો. હવે ૨૩ સુદર્તના અંતર પત્રી ને યોગ ઉત્પત્ત થયો છે
તેના બીજા સમય એમ ત્રીજા સમય એમ ઉત્પત્ત થયા અતર્યુદ્ધનો કાગ
પૂરા થયે પ્રથમ ઉત્પત્ત થયેલા ૨૪ સુદર્તના આગરે અંતર્યુદ્ધ થયેલ
કાગનો પત્ર ૨૪ સુદર્તનો વિરહકાગ થયેલ આ પ્રમાણે ઉત્પત્તિ અને
અવજુનો ૨૪ સુદર્તનો વિરહકાગ સમજવો, અને તે ઉપરાંત ૪૮ સુદર્ત
સુધીમાં એટલા એટલા થયે તેટલા તેટલા તેજ સમય અનેરી મનિયા આવી
ઉપર અર્થાત્ તારાણે સરખાજ રહે એવો કાગ રહેવો દેવા તેો ૪૮ સુદર્ત
સુધી ઉદ્ધારી કાગ રહે તેને અવધીયા કાગ શ્રી ભગવતીજીમા કરેલ તે
મા ઉપરથી વિરહકાગ અને અવધીયાકાગ બંને જુદા રહે છે.

પ્રશ્ન ૫૪—સમૂહિઠમ મનુષ્યના ઉત્પત્તિકાગ અને મરણકાગના ૨૪
સુદર્તના વિરહકાગમાં કામુદા સમૂહિઠમ મનુષ્ય દોષક નહિ એવો સુદર્ત
સૂત્રપાઠથી મળી આવે તેમ છે ?

ઉત્તર—પત્રવજુ ૫૬ ૧૨ મે, શરીર ૫૬માં, તથા ૫૬ ૧૫ મે
૫૬માં, તથા ૫૬ ૩૬ મે, સમુદાય ૫૬માં સમૂહિઠમ મનુષ્યના વિરહ
સારા પ્રકારે નીચી જાણે છે. અર્થાત્ શરીર અને દેહવદ્ય બંને
આથી જાંબાન કાગે મનુષ્યમાં ત્રીજા સંખ્યાત મેલ અકેષ્ઠ-૨

કહ્યા છે. એટલે કોઈ વખત પૂછ્યા સમય સમૂર્ચિતમ મનુષ્ય ન હોય ત્યારે ગ્રીય સંખ્યાના મનુષ્ય ગર્ભજ આશ્રી જન્મવા અને ગર્ભજ ને સમૂર્ચિત ગણને હોય ત્યારે ગ્રીય અસંખ્યાના જન્મવા. આ પાઠ ઉપરથી સમૂર્ચિતને વખતે અભાવ જણાય છે.

ઈદ્રિય પદમાં પણ કથું છે કે—ગનકાળે મનુષ્યપણની અનંતી ઈદ્રિયે કરી, વર્તમાનકાળે સંખ્યાની હોય અથવા અસંખ્યાની હોય, જાતને કાંઈ કોઈ કરશે કોઈ નહિ કરે, કરશે તો સંખ્યાની અસંખ્યાની અને અનંતી હોયે વિચારે કે વર્તમાન કાળે પૂછ્યા સમયે વખતે સંખ્યાની હોય અને વખતે અસંખ્યાની હોય. હવે જ્યારે સંખ્યાનીજ હોય ત્યારે ગર્ભજ મનુષ્યજ હોય. તે વખતે એમ માનવાનું કે સમૂર્ચિતમનો વિરહ પડ્યો. તે વિરહમાં ૨૪ સુદૂર્ત સુધી સમૂર્ચિતમ મનુષ્યપણે કોઈ શુભ ઉત્પન્ન થાય નહિ. માટે તે બોલ અશાશ્વતો પણ કહ્યો છે.

પ્રશ્ન ૫૫—મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં એટલે અતીક્રીપમાં એવો વખત કેમ આવે કે ૨૪ સુદૂર્ત સુધી સમૂર્ચિતમ મનુષ્ય ઉત્પન્ન નજ થાય? કારણ કે ઉચ્ચાર પાસવણાદિ ૧૪ સ્થાનક કે જે સમૂર્ચિતમની ઉત્પત્તિનાં મૂલ્ય કહ્યાં છે તેનો અભાવ કેમ હોય?

ઉત્તર—૧૪ સમૂર્ચિતમની ઉત્પત્તિના સ્થાનકનો અભાવ તો નજ હોય પણ સમૂર્ચિતમની ઉત્પત્તિનો વિરહ કહ્યો છે. માટે તેને ઉચ્ચતનો અભાવ હોય. તેનું કારણ એમ જણાય છે કે આખા મનુષ્યક્ષેત્રમાં એટલે કાળ એવી જાતનો વાયરો વાય કે જેને લઈને તેમાં સમૂર્ચિતમ મનુષ્યની ઉત્પત્તિ થાયજ નહિ.

પ્રશ્ન ૫૬—અઠાણ બોલનો અદ્યબદ્ધત્વ કહ્યો છે તેમાં અશાશ્વત બોલે કેટલા?

ઉત્તર—૨૪ મો, ૬૫ મો ને ૬૭ મો, એ ત્રણ બોલ અશાશ્વત છે તે એ રીતે કે—

૨૪ મો બોલ સમૂર્ચિતમ મનુષ્યનો, સમૂર્ચિતમ મનુષ્યનું આડું અંતર્સુદૂર્તનું ને તેનો વિરહ કાલ ૨૪ સુદૂર્તનો. સાખ પત્રવણાના પદની તથા પત્રરમા ઈદ્રિયપદની.

૬૫ મો બોલ છન્દસ્થનો, તે ૬૪ મા કથાવાના બોલથી ત્રિષેષાદિશ કહેલ છે, તે ૧૧ મા ૧૨ મા શુલ્કાણા આશ્રી. કારણ કે ૧૧ મા ૧૨ માં શુલ્કાણાની સ્થિતિ જ્યન્ય ૧ સમયની ઉત્કૃષ્ટી અંતર્સુદૂર્તની અને અતર્ક

શ્રી પ્રજ્ઞોત્તર મોક્ષનમાળા—ભાગ ૭ મો.

૬ માસનું. સાથ બગવતી ચતક ૨૫ મે-કેદરે ૬ ફે-નિમંથ
આંતરે ૭ માસનું કષ્ટું છે.

૯૭ મો બોલ—સંસારત્યા વિશેષાદિયા, તે ૯૬ મો બોલ ક
કહો તેથી સંસારત્યા વિશેષાદિયા ને તેરમા શુભાણુ મુખી સન્ને
૧૪ મું શુભાણુ બેગવતાં ત્યામુધો સંસારત્યા ૯૭ મો બોલ તેની
બેટલે ૧૪ મા શુભાણુની સ્થિતિ પાંચ દૃત્વ અક્ષરનો તેથી ૯૮ મો
સર્વ જીવ સિદ્ધના બગવાયા વિશેષાદિયા કહ્યા, હવે જ્યારે જી મ
સિદ્ધનો વિરહ પડે ત્યારે ૧૪ મા શુભાણુના ન હોય તે તે
સંસારત્યાનો અશાશ્વતો કહ્યો એ પ્રમાણે અડાણું બોલ્યાનાં ૩
અશાશ્વતા દ્યા.

પ્રશ્ન ૫૭—જીવના ૧૪ સેદ કહ્યા છે. તેમાં ૧૩ મો સેદ અશા
કહ્યો છે તે શી રીતે ?

ઉત્તર—તેરમો સેદ સંતો પચ્ચદ્રિયનો અપર્વામો છે તેની સિ
અંતર્મુદ્વર્તની છે ને તેના વિરહકાળ ઉત્પ્લો ૧૨ મુદ્વર્તનો છે. તે અ
ર્મુદ્વર્તમાં તમામ અપર્વામા મટી પર્વામા થઇ ગયા અથવા અપી ગયા અ
વિરહ ૧૨ મુદ્વર્તનો પડ્યો ત્યાં મુખી સંતો પચ્ચદ્રિયનો અપર્વામો ન
માટે તે બોલ અશાશ્વતો કહ્યો.

પ્રશ્ન ૫૮—અકેવળી અને છામરસમા શો તક્ષવત ?

ઉત્તર—૧૧ મા શુભાણુ મુખી છામરસ અને ૧૨ મા શુભાણુ
વાળા અકેવળી બેટલે છામરસથી અકેવળી વિશેષાદિયા કહેવાય.

પ્રશ્ન ૫૯—સંસાર પરિબદ્ધા અને અસિદ્ધમાં શો તક્ષવત ?

ઉત્તર—સંસાર પરિબદ્ધા ૧૧ મા શુભાણુ મુખી અને અસિદ્ધ
૧૪ શુભાણુ મુખી તેપણુ વિશેષાદિયા કહેવા.

પ્રશ્ન ૬૦—કેવળીનું સાહરણ ચાલ કે નહિ ?

ઉત્તર—પ્રવચન સારોદારમાં બસે ને એકકઠમા દારમાં ગાથા
૪૩૩ મી તેમાં કષ્ટું છે કે—ગાથા—

સમળો મવગયવેલં પરિદાર પુત્રાયમમ્પમલં ચ ; વડદસૂચિ આદાર
મં ચ. નકયાદ સંદાર. છ રૂરે ॥

અર્થ—સાધવી ૧, અવેલી-નવમા શુભસ્થાનમુખી ઉપલા શુભસ્થાનક
વાળા ૨, પરિદાર વિશુદ્ધ ચારિત્રવાળા ૩, પુત્રાકલ્પિતવાળા ૪

સંજતી-સાતમા ગુણસ્થાનથી ઉપલા ગુણસ્થાનવાળા ૫, ચૌદપૂર્વી ૬, અને આહારક શરીર ૭, એ સાત બોલનું કહી પણ સાદરણ ન થાય.

કેવળી અપ્રમાદી અને અપ્રગટ વેદવાળા છે માટે તેનું સાદરણ ન થાય અર્થાત્ કેવળીનું સાદરણ કોઇ કરી શકે નહિ.-ઉપર કહેલા સાત બોલમાંના એક પણ બોલનું સાદરણ કોઇ કરી શકે નહિ એ વાત સત્ય છે.

પ્રશ્ન ૬૧—ભગવતીજીના ૨૫ માં ચતુષ્કમાં સંજયા નિયંત્રાના અધિકાર-એક પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર અને પુણ્યકનિયંત્રો વરજીને બાકીનાં ૪ ચારિત્ર અને ૫ નિયંત્રાનું સાદરણ થવું કયું છે તે કેમ ?

ઉત્તર--તે વાત સત્ય છે. સંજયા અને નિયંત્રાના અધિકારે જગ આશ્રી અને ક્ષેત્રઆશ્રી જ્યાં પૃથ્થા કરી છે ત્યાં જન્મ અને છતાં આશ્રી લાભતા હોય તેની હા અને ન લાભતા હોય તેની ના કહી છે. પણ જ્યાં ના કહી છે ત્યાં પણ સાદરણઆશ્રી પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર અને પુણ્યકનિયંત્રો વરજીને બાકીનાં ૪ ચારિત્ર અને ૫ નિયંત્રા લાભવા કહ્યા છે પણ તેનો પરમાર્થ એ છે કે-એ ચાર ચારિત્ર અને પાંચે નિયંત્રાનું સાદરણ થાય એમ કયું નથી, પરંતુ લાભવાઆશ્રી કહેલ છે. એટલે સામાયિક છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રવાળા તથા બહુથ પ્રતિસેવના નિયંત્રાવાળાનું સાદરણ થઇ શકવા સંભવ છે. તે પણ છઠ્ઠા ગુણસ્થાનવાળા પ્રમાદી સાધુનું સાદરણ કદી અન્ય સ્થળે કોઇ દેવે મૂક્યા બાદ પરિણામની ધારાએ ચડતાં જ્યાં જ્યાં ચારિત્ર સહિત નિશ્ચય સ્નાતકનિયંત્રાને ગુણ પ્રગટે અને ત્યાં કેવળ જ્ઞાન પામી મોક્ષ પણ જાય, પરંતુ તેહનું સાદરણ કહેવાય નહિ. સાદરણ તો પ્રમત્તપણામાં એટલે પ્રમાદીનું અને સ્વેદીનુંજ થઇ શકે છે. સાદરણ થયા બાદ બીજા ગુણો પ્રગટ થવા સંભવ છે, તે ત્યાં સુધી કે કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરી મોક્ષ જઇ શકે. એ પરિણામની ધારાની વાત છે.

સમુદ્રમાં પણ સિદ્ધ થાય છે તો તે પણ સાદરણ કરેલા પ્રમત્ત સંજતી સાધુને સમુદ્રમાં કોઇ દેવે ફેંટી દેતાં પરિણામની ધારાએ અંતગત કેવળી થઇ સમુદ્રમાંથીજ મોક્ષ જાય એમ અદીદીપની અંદર ૪૫ લાખ જોગનની હદમાં ગમે તે સ્થળે સાદરણઆશ્રી છઠ્ઠા ગુણસ્થાનથી ઉપલા ગુણસ્થાનવાળા લલિ ખરા, પણ સાદરણ તો છઠ્ઠા ગુણસ્થાનવાળા પ્રમાદીનુંજ થવા સંભવ છે.

પ્રશ્ન ૬૨—જીવાભિગમ સૂત્રની બીજી પટિવૃત્તિમાં ત્રણ જોગમાં સંવિદઆશ્રી કયું કે-ભરૂં, ઇસ્વનામાં સંવિદની રિયતિ જ્યન્ય અંતર્મુદ્દને હંદુદી ત્રણ પડ્યને દેશે ઉગી પૂરકોટી અધિક તે સી રીતે ?

શ્રી પ્રભોત્તર મોહનભાણા—ભાગ ૭ મે.

ઉત્તર—મહાવિદેહ હોતે પૂર્વકોટીની સ્થિતિએ ઉપજેલી સ્ત્રીને વરસના આશરે કોઈએ સાહરણ કરીને ભરત તથા ઇચ્છામાં મૂકી છે. જ્યારે તે હોતે મુશ્કેલ મુશ્કેલ સમય (પહેલો આરો) વતે છે. તે સ્ત્રી ત્યાં દેહ પૂર્વકોટી ઠાગ પૂરો કરી મૃત્યુ પામી ત્યાં જ ત્રણ પાયોપમન સ્થિતિએ ઉપજે તે આશો ત્રણ પાયોપમને દેશે ઉડી પૂર્વકોટી અધિક સ્થિતિ ઠહી.

પ્રશ્ન ૬૩—અદીદ્રીપ બહાર મનુષ્ય જન્મે મરે કે કેમ ?

ઉત્તર—બાલુગાળા છાપેલા જીવાભિગમ સૂત્ર પાને ૭૭૫ મે ટીકાકારે તથા ભાષ્યવાળાએ કહ્યું છે કે—મનુષ્ય હોત બહાર મનુષ્ય જન્મે મરે નહીં કદાપિ દેવાધિક અપહરણ કરે તો પણ તેની બુદ્ધિ સ્વભાવે પાછો મનુષ્ય હોતમાં લાવીને મૂકવાનો થાય જોમ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૬૪—કાળાંગ કાળે ૧૦ મે, સિદ્ધની વિચલગતિ ઠહી તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—સિદ્ધની તો સદામગ અવિચલ ગતિજ ઠહી છે. મનુષ્ય હોતમાં જે સિદ્ધ થાય તે સમયેજીએજ સિદ્ધ થાય જોમ સૂત્રમાં કહ્યું છે. પણ કાળાંગના ૧૦ મે કાળે નારકી, તિયંચ, મનુષ્ય, દેવતા અને સિદ્ધ જે પાંચેની અવિચલગતિ અને વિચલગતિ ઠહી. તેમના ચાર જોલને માટે બન્ને ગતિ ભગવતીજી વગેરે સૂત્રોમાં છે. પણ સિદ્ધને માટે વિચલગતિ દશમે કાળે ઠહી તેનો કાંઈક પણ હેતુ હોયો જોઈએ. આમ બહુ વિચાર કરતાં સિદ્ધની, સિદ્ધહોતથી કાંઈક અધિક ફરસના ઠહી છે તો અધિક ફરસના કપારે થાય કે જ્યારે અદીદ્રીપ બહાર સિદ્ધ થાય ત્યારે અધિક ફરસના થઈ કહેવાય. આ ઉપરથી જોમ કલ્પના થઈ શકે ખરી કે—કોઈ સંપુને દેવે અપહરણ કરીને અદીદ્રીપ બહાર મૂક્યા ત્યાં અંતમકલ્પથી થઈ સિદ્ધ થાય. પણ અદીદ્રીપ બહાર સમયેજીએ સિદ્ધહોત નથી. તેથી વિચલગતિ કરી જે રથગથી દેવે ઉપાટેલ તે રથજે આત્મપ્રદેશ આપી સમયેજીએ સિદ્ધહોતમાં જોમ સમયમાં દાખલ થાય, જોમ જો બને તોજ સિદ્ધની વિચલગતિ અને સિદ્ધની સિદ્ધહોતથી કાંઈક અધિક ફરસના લાગુ થાય. આ વાત અવગણિત થતાં દશમા સુરકલ્પના પાઠ પ્રમાણે કદાચજે બનવું હોય તો બને જોમ આનીએ તોજ સિદ્ધની વિચલગતિનો પાઠ સાબિત રહે. વરુકેશીચર.

પ્રશ્ન ૬૫—ઉદારિક ને ઉદારિકનો મિથ, વૈકિય અન વૈ કવનો મિથ, ઉદારિક ને આદારિકનો મિથ જોટલે શું ?

ઉત્તર—વાટે વહેનો જીવ ઉદારિક શરીરમાં ઉપજાઈ જાનાર જે પ્રથમ આદાર કર્યો તે સમય કાર્મણ કવજેગ પછી ઉદારિક અર્થમાં

ઉદારિકનો મિશ્ર અને શરીર પર્યાપ્તિ બાંધી એટલે ઉદારિક કહેવાય. એમ વૈકલ્ય અને આહારકનું બાજુનું. આહારકઆશ્રી ઉદારિકવાળો આહારક કરતાં ઉદારિકનો મિશ્ર બાજુવો. આહારક મૂકી ઉદારિક અહવાં આહારકનો મિશ્ર બાજુવો. શાખ પત્રવણના ૧૬-મા પ્રયોગપદની.

તથા લોબડી સંપ્રદાયના પૂજ્ય શ્રી હીરાજી મહારાજકૃત પત્રવણના ગોટકામાં—૧૬ માં પ્રયોગપદમાં કહ્યું છે કે—ઉદારિક મિશ્ર શરીર દારપ્રયેત્ર મનુષ્ય તિર્થંચનો અપર્યાપ્તા અવસ્થાએ કાર્મણુ શરીરે કરી મિશ્ર ઉદારિક હોય, તથા પહેલા ઉદારિકવાળો વૈકલ્ય પ્રારંભના ઉદારિકના પ્રધાનપણા માટે ઉદારિકનો મિશ્ર કહીએ.

વૈકલ્ય નિશ્ચ તે—દેવતા નારદીને અપર્યાપ્તા અવસ્થાએ કાર્મણુ શરીરે કરી વૈકલ્ય મિશ્ર હોય—અને મનુષ્ય તિર્થંચ ને વાસુકાકુંચને વૈકલ્ય શરીર કાર્ય કરીને વૈકલ્ય શરીર તજત, ઉદારિક અહવાં વૈકલ્યના પ્રધાનપણા થકી વૈકલ્યનો મિશ્ર કહીએ.

નારદી દેવતાને ભવધારણમાંથી ઉત્તરવૈકલ્ય કરતા તથા ઉત્તરવૈકલ્યમાંથી ભવધારણીમાં આવતાં વૈકલ્યને: મિશ્ર કહેવાય. સદાકાળ આશ્રી.—

આહારકનો મિશ્ર તે આહારક શરીર છાંડતા ઉદારિકમાં આવતાં આહારક મિશ્ર હોય.

કાર્મણુ કાયલોગ સર્વ જીવને ઉપજતાં પ્રથમ સમય આહાર લેવારે હોય. શાખ પત્રવણના ગોટકાની.

પ્રશ્ન ૬૬—સાતમા ગુરુકાચુથી માંડી ઉપરલા ગુરુકાચુવાળા નો સત્તાવહતા છે, અને તે આહાર કરે છે, પરંતુ આહારની સંજ્ઞા નથી એમ કેમ કહી શકાય ?

ઉત્તર—આહાર કરવાની સંજ્ઞા એટલે અગ્નિજ્વાલા નથી, તથાપિ આહાર કરે જેમ રાગીને કંઠથી દવા પીતા પિ અગ્નિજ્વાલા નથી, પરંતુ વેનાની બહુવતાએ કંઠનું એસકડ પીને, તેમ દેહને લઈને મુઠા વહાવીશના ઉદયથી કંઠના એસકડપ આહારની ઇચ્છા વિના આહાર કરે તે નોતપાવડતા કહેવાય.

પ્રશ્ન ૬૭—લેશ્યા પ્રકૃત્યા પછી જીવ મરી ક્યારે પરભવમા જાય ?

ઉત્તર—ઉત્તરધ્વજનના ૩૪ મા અધ્યયનની ૬૦ મી ગાથામાં કહ્યું છે કે—અંતોમુદુર્લભિગદ, અંતોમુદુર્લભિ સેસળ, ચેવ; આયુષ્યના અંતે જે લેશ્યા આવે તેના પહેલા સમાય તથા છેલા સમય જીવને મરવું નથી. મરણ

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મેદુનભાગા—ભાગ ૭ મો.

પરોક્ષાં અંતર્મુદ્ગર્ણ દ્વારમાં જે લેરણા હોય તેના ત્રણ ભાગ કરતા, એ
અંતર્મુદ્ગર્ણ લેરણા તથા બીજા અંતર્મુદ્ગર્ણ લેરણાના ભાગી રહે લેરણા પ્રજા
થકે હવ પાલવે બાજ, એટલે લેરણાના મધ્ય ભાગમાં મરે. મનુષ્ય તિર
અમાં ઉત્પન્ન થયા પછી અંતર્મુદ્ગર્ણ લેરણા પાલવે અને દેવ । નારકી
તેજ લેરણા આપેા હવ પોતાની સ્થિતિ પ્રમાણે લોગવે અને ત્યાથી ગય
૧૬૭૪ અંતર્મુદ્ગર્ણ લોગવે ને મૂળ અંતર્મુદ્ગર્ણને વધારા છે તેજ લોગવે.
એટલા માટે નારકી દેવતાની સ્થિતિથી લેરણાની સ્થિતિ અંતર્મુદ્ગર્ણ અધિક
રહી છે

પ્રશ્ન ૬૮—કેટલી લેરણાના નીચળા ત્યાગી
ઉત્તર—પાંચ લેરણા

प्रश्न ६८—केंद्रीय वेरयाना नीमच्या तीर्थक्षर थाय ?
उत्तर—पांथ वेरयाना नीमच्या तीर्थक्षर थाय ?
प्रश्न ६९—केंद्रीय वेरयाना नीमच्या तीर्थक्षर थाय ?

ઉત્તર—પાંચ લેશના નીકળ્યા તીર્થંકર થાય ?
કેમ ? ત્રણ નરક પહેલી અને પહેલા દેવડેડથી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન મુખીના નીકળ્યા તીર્થંકર થાય. તો ત્રીજી નરક મુખીમાં કાપોન ને નીલ બે લેશ છે, અને પહેલા દેવડેડથી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન મુખીમાં તેણુ પ્રમ અને શુકલ બે ત્રણ લેશ છે. બે પાંચ લેશના નીકળ્યા તીર્થંકર થાય છે.
પ્રશ્ન ૬૬—પાંચ લેશ થામાં લાભે ?
ઉત્તર—પાંચ લેશ થામાં લાભે ?

ઉત્તર—પાંચ લેકા યામાં લાલે ?

ઉત્તર—પાંચ વેરયા તીર્થ કંઠની આસપાસમાં તથા ૩ જા, ૪ થા ને
૫ મા દેવગોળે ઉપલબ્ધ યજમાનના તિર્થસ્થના લગભગ અડધાનાને શુક્લ વેરયા
વરણને પાંચ વેરયા હોય. આખા ભવમાં તે પાંચ વેરયા ફરશે.
પ્રશ્ન ૭૦—તીર્થ કર ફેટલાં શુભકાર્યો કરાય ?
ઉત્તર—૧ જા. ૨ જા.

प्रश्न ७०—वीथी पर इतनी युवकावां कैसे ?

ઉત્તર—૧૭. રજી, ૩૭, ૫૫ અને ૧૧૫ એ ૫ અલગાવાં ન કરાશે
બાકીનાં સર્વ અલગાવાં તીર્થંકર કરાશે. શ્રીમદ્ રાજ્યપદ પાને ૫૨૬ મે
૪ કલેબ છે તે બૂલ છે. ૧૧૫ અલગાવાં પણ ન કરાશે.
પ્રશ્ન ૭૧—દરેક તીર્થંકરના વખતમાં ને
ઉત્તર—

अथ ७१—इदं वीथीकरणं वधूनां च ॥

ઉત્તર—નંદીનું સૂત્રમાં કશું છે કે દરેક તીર્થના પાવન ?

અથ ૭૨—પાંચમા આશાને ૭૨ કલા છે.

ઉત્તર—કેટલાં કહે છે કે પાંચમાં આત્મે છે કે દસ વૈશ્વિક
પહેલાં ૪ અધ્યયન સહેલે. કેટલાં કહે છે કે દસ વૈશ્વિક ૧, આયા-
ન ૨, આવશ્યક ૩; છોડીને ૪ મહેતુ ૧; એ ૪ સૂત્ર સહેલે. અને
પ્રથમમાં આર્યમંત્રી હુંડીના પ્રારંભમાં પચાસમાં કહ્યું છે કે—
આયાત્રાં ૧, આવશ્યક ૨, દસવૈશ્વિક, ૩ અને ઉત્તરઅધ્યયન ૪

એ ચાર સૂત્ર મુખ્ય માટે લીધે કરના લીધે મુખી પ્રવર્તે, વિરોધ ન બધ મુખ્ય માટે સ્થિર રહે એમ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૭૩—જાલુદ્રીપ પત્રતિમાં કહ્યું છે કે, પાંચમા આરાના ૩ ભાગ કરવા અને ત્રીજા ભાગમાં રાજનીતિ વગેરે કેટલાક બોલ વિરોધ બધે તે કેમ ?

ઉત્તર—કમેકમે તમામ બાતત જોણી યાચે, પરંતુ છૂટો અરે એસવા પહેલાં જ્યારે જે વસ્તુ વિરોધ બધ તે ઉપલા ત્રીજા ભાગમાં જ મળાય.

પ્રશ્ન ૭૪—ભગવતીજી ચતક ૨૫માં ઉદ્યે ૭મે સંજયાના અધિકારે ઉપયોગદારમાં સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રમાં (૧૦ મે શુભકલ્પે) સાગારોવડે હોજા, જો અગારોવડે હોજા. એક સાગાર ઉપયોગ કહ્યો. મહાગાર ઉપયોગની ના કહી તેનું શું કારણ? હયામાં શુભકલ્પની સ્થિતિ અંતર્મુદ્તની છે ને ઉપયોગ એકજ કહ્યો અને બીજાં શુભકલ્પાં અંતર્મુદ્તની સ્થિતિનાં કહ્યાં છે, તેમાં ઉપયોગ બે કહ્યા છે અને અર્થિયાં એકજ કહેવાનું શું કારણ ?

ઉત્તર—દર્શન ઉપયોગ વિના કોઈ જીવ નથી અને એક ૧૦મા શુભકલ્પે જ દર્શન ઉપયોગ નથી. તેનું કારણ દત્તપતના ૯૬મા પ્રશ્નમાં એમ જ્યારે છે કે ૧૦મા શુભકલ્પની સ્થિતિ બધન્ય ને ઉત્કૃષ્ટી અંતર્મુદ્તની છે કાલ નિપટ થોડો છે. દર્શન છે પણ દર્શનનો ઉપયોગ નથી. તથા સૂક્ષ્મ સંપરાયનો સ્વાભાવ માત્ર જ્ઞાન ઉપયોગનો જ છે, દર્શન ઉપયોગનો નથી એમ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૭૫—ઉત્તરાધ્યયનના ૧૮મા અધ્યયનમાં સંજતી રાજકવિનો અધિકાર ૭ તે સંજતી રાજકવિ ક્યારે થયા ?

ઉત્તર—સંજતીરાજવિ શ્રી મહાવીર સ્વામીના વારે થયા છે. સાંખ કાણાંગ કાણે ૮મે.

પ્રશ્ન ૭૬—સાંખી ઉત્પત્તિ કેટલા કારણે થાય ?

ઉત્તર—કાણાંગ કાણે ૯મે કહ્યું છે કે માનુસને નવ પ્રકારે શય ઉત્પત્તિ થાય છે તે એકે—

(૧) અતિ આત્રન કહેતાં ઘણું બેસી રહેવાથી, તથા ઘણું ખાવાથી.

(૨) - અદિત આહાર, કરવાથી, તથા અદિત બેઠવાથી, એટલે જેથી ચરીરને નુકસાન થાય તેવી ચીજ ખાવાથી. તથા તપસાન થાય તે પ્રમાણે બેસવાથી.

(૨) ઘણું સુવાધી (૪) ઘણું જનવાધી (૫) માટે રોગવાધી (૬) પેશાબ રોગવાધી, (૭) ઘણું ચાલવાધી, (૮) પ્રતિકૂળ આહાર કરવાધી, (૯) પાચેદિદ્રિયનો દુઃ ઉપસાંતનો ઉપયોગ કરવાધી અર્થાત્ ઈ.દેવ વિવ્યાસકન દેવાધી એ પ્રમાણે ૬ દારણે રોગની ઉત્પત્તિ થાય છે.

પ્રશ્ન ૭૭—આવક સૂત્ર ભણે કે કેમ ?

ઉત્તર—શ્રી નંદીજીમાં શ્રમજોગપ્રકરને “સુવર્ણગિગદા” કહ્યા છે. માટે સૂત્ર ભણ્યા જણાય છે. એ અધિકાર નંદીજીમાં—ઉપાસક દશાંગની દુઃખીમાં છે. અને અંતઃકરની દુઃખીમાં પણ સાધુને ભણવાના અધિકારે એવોજ પાક કહ્યો છે એ ઉપરથી આવકને સૂત્ર ભણવું સિદ્ધ થાય છે.

સૂત્રના ન્યાયથી આવકને સૂત્ર ભણવાનો અધિકાર શુદ્ધગ્રંથથી અને શુદ્ધે ભણવાનો અધિકાર પાત્ર પ્રમાણે દેવો જોડે.

પ્રશ્ન ૭૮—કાળાંગ કાણે ૩ જે, ઉદેવ ૨ જે, ચંદ્રપત્તિ અને સૂર્ય-પત્તિને કાલક સૂત્ર કહ્યાં અને નંદીજીમાં સૂર્યપત્તિ ઉત્કલિક કહ્યું તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—સૂર્યપત્તિની ઉપરની ગાથાઓ ઉત્કલિક છે માટે નંદીજીમાં ઉત્કલિક કહ્યું હોય અને ઉપરની ગાથા સિવાયનો અધિકાર ચંદ્રપત્તિના સ્વરૂપો છે. માટે કલિક કહેલ હોય એમ જણાય છે.

પ્રશ્ન ૭૯—તીર્થકરના બાર ગુણ કહ્યા છે તેમાં અપાયાપમ અતિ શય મ્હા છે તે શું ?

ઉત્તર—અપાયાપમમ અતિશયનો અર્થ એમ જણાયો છે ૧-સર્વ દોષ સ્થિત તથા સર્વ રોગ સ્થિત એમ કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૮૦—કુંડરીકે એક હજાર વર્ષ ચારિત્ર પામ્યું અને ચણ દિવસ રાજ લોગવ્યું મરીને સાગથી નરકે ગયો તો સંજમ પડવાનો કાલ મળ્યો કે નહિ ? તેનું ફળ કયાં લોગાયે ?

ઉત્તર—એક હજાર વર્ષમાં સંજમ પાળી કર્મની નિર્જરા કરી હન્ટી આત્મા કર્મથી દળયો થયો હતો પણ સંજમ મરી વિવશગ્રંથ થયો આત્મા પાછો કર્મે કરી ભારે થયો તેથી નરકે ગયો. અહિં દુઃખ બીજું કાંઈ નથી. ફળ તો કર્મની નિર્જરાનું હતું તે નષ્ટ થયું. કાળકાલ તરીકે જોખે—નાવાની અંદરથી પછી ઉગેચવાથી નાવા દગથી થઈ તેથી અધર સ્વેદ પણ તેજ નાવા પાળી પાળીએ જાણ અને ભારે થાય તે. તરે જડને યેદ તે ન્યાયે કુંડરીનું ભણવું.

પ્રશ્ન ૮૧—દેવતા સંજમીની નાસકીને કેટલી કિંમત હશે ?

ઉત્તર—દેવતા સંબંધીની નારકીને ૩-૪ ક્રિયા લાગે એમ પત્રવણી કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૮૨—નારકી ચક્રી દેવતાને પરિતાપ કેવી રીતે થાય કે દેવ સંબંધીની નારકીને પરિતાપની ક્રિયા લાગે ?

ઉત્તર—કોઈ પૂરવણી વેરવાઈ દેવતા નારકીને દુઃખ દેવા ગયો છે અને તેને દુઃખ દેતાં નારકી કોધાતુર મરણીયો થઈ દેવતાને પ્રહાર કરે. આશ્રી ૩-૪ ક્રિયા લાગવી કહી છે. શાળ પત્રવણના ગોટકાના પદ ૨૨ નં.

પ્રશ્ન ૮૩—સિદ્ધાંતમાં ઉદ્દેશ, સમુદ્દેશ ને અલ્પતા કહેલ છે તે શું ?

ઉત્તર—શુદ્ધ અધ્યયનાત્કિનો ઉપદેશ કયો તે ઉદ્દેશ અને જે શિષ્ય સમજે તે સમુદ્દેશ અને અલ્પતા તે શુદ્ધ શિષ્યને આજ્ઞા આપી જે જે તમે ધાર્યું તેમ બીજાને ધરાવજો, તે અલ્પતા.

પ્રશ્ન ૮૪—ચાર પ્રકારે ધર્મ કયા કહી તે શી રીતે. તેનું નામ જો સ્વરૂપ શું ?

ઉત્તર—ચાર પ્રકારની ધર્મકથાનાં નામ—આશ્લેષિણી ૧, વિશ્લેષિણી ૨ નિર્વેદિની ૩, સર્વેદિની ૪. તેનું સ્વરૂપ-જેણે કરીને તરતમાર્ગમાં પ્રગતિ હોય એવી કથા કરવામાં આવે તે આશ્લેષિણી ૧, જેણે કરી મિથ્યાત્વ નિવૃત્તિ હોય તેવી કથા તે વિશ્લેષિણી ૨, જેણે કરી મોક્ષની અભિલાષા હોય એવી કથા તે નિર્વેદિની ૩, જેણે કરી વૈરાગ્યની ભાવના હોય એવી કથા કરવામાં આવે તે સર્વેદિની કથા કહીએ.

પ્રશ્ન ૮૫—નારકી દેવતાને આહારક, તૈજસ, કાર્મણની ઉત્કૃષ્ટી ૪ ક્રિયા કહી તે કેમ ?

ઉત્તર—નારકી દેવતાનાં પૂર્વકૃત શરીર વોસસાધ્યા વિનાનાં હોવાને લીધે તેનાં શરીરનાં પુષ્કલને ફરસતાં આહારક તથા ઉદારકને કીકામના થવાથી ૪ ક્રિયા લાગે. ઉદારકને આશ્રી તૈજસ કાર્મણ રહ્યાં છે માટે તેની ૪ ક્રિયા કહી.

પ્રશ્ન ૮૬—ઉદ્દેશો, સમુદ્દેશો, અલ્પ ને અલ્પયોગ એટલે શું ?

ઉત્તર—ઉદ્દેશો એટલે વાંચણી લેવી. સમુદ્દેશો એટલે ધારણા કરવી. અલ્પ ને અલ્પયોગ એટલે વાંચણી દેવી. અલ્પયોગ એટલે ઉપદેશ દેવે. શાળ અનુયોગ દ્વારમાં શુદ્ધતાના અધિકારે સૂત્ર મંદાતાં એ ૪ બોલ રહ્યા છે.

પ્રશ્ન ૮૭—દાણાં ૧૦ મે દસ પ્રકારની સંસાર કહી છે તેમાં એકાદસંસાર અને લોકસંસાર કહી તે કેને કહેવી ?

ઉત્તર—આત્માના છાપેલ દાણાં ૧૦ મે ૧૦ પ્રકારની સંસાર કહી છે ૩-અતિ-રૂપનાત્કિ અપરણનો સયોપચમ તેના ચતુર્ધનો સામાન્ય અપરણ એ

તે ઓધસંજ્ઞા, તથા વિશેષ અવબોધ થયો તે લોકસંજ્ઞા ૧. બીજી લેદ-
દર્શનઉપયોગ તે ઓધસંજ્ઞા, અને જ્ઞાન ઉપયોગ તે લોકસંજ્ઞા ૨. ત્રીજી
લેદ-સામાન્ય પ્રવૃત્તિ તે ઓધસંજ્ઞા અને લોકદષ્ટિ તે લોકસંજ્ઞા.

પ્રશ્ન ૮૮—આરંભ, સારંભ ને સમારંભ એટલે શું ?

ઉત્તર—તત્ત્વાર્થાધિગમ સૂત્રમાં પાને ૭૭ મે કુટનોટમાં લખ્યું
છે કે—સંરંભઃ સકલાય, પારિતાપનવામવેત્તમારમ્ભઃ; આરમ્ભઃ પ્રાણીયપઃ ત્રિવિ-
ધોયોગ સ્તતોનેયઃ. સંકલ્પ ભારવાનો વિચાર તે સંરંભ, પીછા ઉપજવતી તે
સમારંભ અને હિંસા કરતી તે આરંભ કહેવાય છે.

પ્રશ્ન ૮૮—આરંભીયા ૧, પરિગ્રહીયા ૨, માયાવત્તીયા ૩, અપ-
ચ્યખાલુવત્તીયા ૪, ને મિથ્યાદર્શનવત્તીયા ૫. એ પાંચ કિવાનો અર્થ
બહુલ્ય કયી રીત થાય ?

ઉત્તર—સર્વથો યોગ્ય મિથ્યાદર્શનવત્તીયા ૧. એથી અપચ્યખાલુવત્તીયા
વિવેકાદીયા યોગ્ય શુદ્ધકલ્પાવાળા વધ્યા ૨. તેથી પરિગ્રહીયા વિવેકાદિકા
પાંચમા શુદ્ધકલ્પાવાળા વધ્યા ૩. તેથી આરંભીયા કિયાવાળા વિવેકાદિકા
છઠ્ઠા શુદ્ધકલ્પાવાળા વધ્યા ૪. તેથી માયાવત્તીયા કિયાવાળા વિવેકાદિકા
છઠ્ઠાથી તે દશમા શુદ્ધકલ્પા સુધીના વધ્યા ૫.

પ્રશ્ન ૮૯—પાંચ શરીરનો અર્થબહુલ્ય શી રીતે ?

ઉત્તર—તત્ત્વાર્થાધિગમ સૂત્રમાં પાને ૩૩ મેથી—ઔદારિક વૈકલ્પ-
દારક તૈજસકાર્ણજાનિગરીતાણિ, પરં પરંપુરુષ ॥ ઔદારિક, વૈકલ્પ, આદારક,
તૈજસ અને કાર્મલુ. એ પાંચ પ્રકારનાં શરીરો છે. તે જરીરોમાં એક એકથી
આગળ આગળનું સૂક્ષ્મ છે.

મદેરાતોડસદ્દસ્યેયગુણં પ્રાજ્ઞૈર્જસાત્-વનન્તગુણેષુ । તૈજસ શરીરની
પૂર્વનાં ત્રણ શરીરો પ્રદેશ વડે એક એકથી અસંખ્યાતગુણું છે. તૈજસ
અને કાર્મલુ પૂર્વ પૂર્વથી અનંત અનંતગુણું છે. એટલે ઔદારિકથી વૈક-
લ્પના પ્રદેશ અસંખ્યાતગુણું, વૈકલ્પથી આદારકના પ્રદેશ અસંખ્યાતગુણું
અને આદારકથી તૈજસના પ્રદેશ અનંતગુણું અને તૈજસથી કાર્મલુના પ્રદેશ
અનંતગુણું છે.

પ્રશ્ન ૯૧—તૈજસ અને કાર્મલુ આ બે શરીર ૮૫ અને શરી-
સાથે કેવી રીતે સંબંધ ધરાવે છે ?

ઉત્તર—તૈજસ અને કાર્મલુ શરીર અવસ્થાએ એ બે પ્રતિષ્ઠાન
(બાપા) રહેતી ॥ અર્થાત્ લોકાત સુધી જ્યાં આત્માનાં કોઈ પદાર્થ તેને
રાહી ચાલે નથી.

અનાદિ સમ્બન્ધે ચ-વળી તે બને શરીરો જીવને અનાદિ કાળ સંબંધવાળાં છે.

એક આચાર્ય એમ કહે છે કે કાર્મણ શરીરજ અનાદિ સંબંધવતું છે. તૈજસ શરીર તો લઘિની અપેક્ષાએ છે, તે લઘિ બધારે હોતી નથી નથી. ક્રોધવટે શાપ દેવાને અને પ્રસાદ વટે આશીર્વાદ દેવાને મટે સર્વ ચંદ્રની પ્રભાતુલ્ય તૈજસ શરીર છે.

(બીજા આચાર્ય એમ કહે છે કે-તૈજસ શરીર અને તેજુલેશની લઘિ એ બન્ને જુદાં છે. તૈજસ શરીર, કાર્મણ શરીર ને સહચારી છે છારે અહણ કરેલાં કર્મપુણ્યવનાં દળને આત્મ પ્રદેશની સાથે એક રૂપે કરાવે જઈરારૂપ તૈજસ શરીર કામ આવે છે.)

સર્વજ્ઞ-એ બે શરીરો સર્વ સંસારી જીવોને હોય છે. તદ્દર્શીનિભાગ નિ મુગધદેક્ષ્યાડવતુર્ધ્વઃ-તે બે શરીરને આદિ લઈને ચાર મુખીનાં શરીરો એકી સાથે એક જીવને હોઈ શકે છે.

અર્થાત્ કોઈને તૈજસ, કાર્મણ; કોઈને તૈજસ, કાર્મણ અને આહારિક, કોઈને તૈજસ, કાર્મણ અને વૈક્રિય; કોઈને તૈજસ, કાર્મણ, આહારિક, વૈક્રિય; કોઈને તૈજસ, કાર્મણ, આહારિક, આહારક હોય; એક સાથે પાંચ ન હોય કેમકે આહારક વૈક્રિય એક સાથે હોય નહિ.

પ્રશ્ન ૯૨-કાર્મણ શરીર શું ઉપયોગમાં આવે છે ?

ઉત્તર-તત્ત્વાર્થધિગમમાં-શ્રી ઉમાસ્વાતિરાયક કહી ગયા છે કે-નિશ્ચયોગ મન્ત્ર્યમ્ ઉચ્ચું જે (કાર્મણ) શરીર તે ઉપયોગ સ્થિત છે. તેનાથી મુખ દુઃખ ભોગવાતું નથી, કર્મબંધનિર્જરા થતું તે શરીર વટે થતાં નથી બાકીના ઉપયોગ સહિત છે. ઇતિ.

આનો પરમાર્થ એ છે કે-કાર્મણ શરીરના યોગે તેના પ્રતિબંધ રહેતા આત્મા સમદેવની પરિવૃત્તિએ કર્મ કરી લેવાનો છે અને આત્મા કર્મને કર્તા છે, આત્મજ કર્મને ભોગતા છે. અવગણનાવેદવ્યાપ, દુષ્ટાવશ મુદ્દાવશ; આ ઉગ્રસમ્બવના મહાવાક્યને પાનમાં નહિ લેતા કેટલાક લોકો નામ કરાવનાર અધ્યાત્મના દેશમાં પડેલા એટલે આત્મ અપારાધની વટે દુષ્ટ મન દેશ, વેદાન્તમતના એકાદ મેલોને આગળ કરી "તેન કર્મણ સચ્ચિ, તેનં દદતિ જગતઃ" ઇત્યાદિ વાક્યો વટે આત્માને કાંઈ લાભ નથી, આત્માને કર્મને બંધ થવો નથી અર્થાત્ આત્મા કર્મ કરી લેવા નથી આત્મા તે નિર્લેપ છે. કર્મને કર્મ લાગે છે, કર્મ, કર્મને વકળાઈ

છે અર્થાત્ કાર્મણ્યશરીર કર્મને શ્રેષ્ઠ છે, કર્મનો અધઃકાર્મણ્યશરીરનેજ થાય છે. આત્માને ને કર્મને કાંઈ સંબંધ છેજ નહિ.

આ વાક્ય શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના તથા શ્રી ઉમાસ્વાતિવાચકના વાક્યથી વિરૂદ્ધ કેમ ન ગણાય ? તદ્દન વિરૂદ્ધ ગણાય.

કાર્મણ્યશરીર એ કર્મનાં દળ છે. કષાયઆત્મા જોગઆત્માવડે કર્મના દળનું મળવાપણું થાય છે સકર્મને કર્મ લાગે છે. અકર્મા (સિદ્ધ) ને કર્મ લાગતાં નથી. અકર્મસ્તવવહારો ન વિરજિતિ—આ આચાર્યશ્રી સૂત્રનું વેદ-વાક્ય છે. માટે કર્મ સહિત જીવનેજ કર્મ લાગે છે. સુખ-દુઃખ બંધ-મોક્ષ વગેરે સર્વ ક્રિયા સકર્મ આત્માનેજ છે. માટે કર્તા, લોકતા ને મુક્ત મોક્ષ આત્માજ છે.

પ્રશ્ન ૯૩—આદારિકાદિક પાંચ શરીરનું સ્વરૂપ શું ?

ઉત્તર—સ્થૂળપુષ્પગોત્રાનું, અનેકું, ઉત્પન્ન થયા પછી તરતજ સમયે સમયે વધે, ઘટે, પરિણમે એવું, શ્રદ્ધા, હેદન, લેદન અને દહન થઈ શકે એવું આદારિક શરીર છે.

નાનાનું મોટું, મોટાનું નાનું, એકનું અનેક, અનેકનું એક દેહનું અદેહ્ય, અદેહ્યનું દેહ્ય, ભૂચરનું ખેચર, ખેચરનું ભૂચર, પ્રતિધાત્રીનું અપ્રતિધાત્રી, અપ્રતિધાત્રીનું પ્રતિધાત્રી ઇત્યાદિ રૂપે વિક્રિયા કરે તે વૈક્રિય શરીર. થોડા કાળને માટે જે શ્રદ્ધા કરાય તે આદારિક.

તેજને વિહાર, તેજમય, તેજપૂર્ણ અને શાપ કે અનુશ્વના પ્રયોજનવાળું તે તેજસ (અથવા જઠરારૂપ કર્મને પાચન કરનારું એવું તૈલસ.)

કર્મનો વિહાર, કર્મસ્વરૂપ, કર્મમય અને પોતાનું તથા બીજા શરીરનું આદિ કારણ બ્રુત તે કાર્મણ્ય શરીર.

કારણ, વિષય, સ્વામી, પ્રયોજન, પ્રમાણ, પ્રદેશ સંજ્ઞા, અવગાહન સ્થિતિ અને અરૂપ બહુલ્ય વડે કરીને ઉપરોક્ત પાંચ શરીરોમાં ભિન્નતા છે, (તત્ત્વાર્થાધિગમ સૂત્રમ્)

પ્રશ્ન ૯૪—ઉદારિક શરીરને પ્રધાન પદ આપવામાં આવે છે તેનું કારણ શું ?

ઉત્તર—ઉદારિક શરીર બીજાં શરીરોથી પ્રધાન છે આ શરીર વડે સમક્રિયાની પ્રાપ્તિ; ચારિત્રની પ્રાપ્તિ સાથે તેનું સેવન કરવામાં તથા દેવ ગતિને તથા મોક્ષ ફળને પ્રાપ્ત કરવાને સદ્દાપ્યજીત છે, આ શરીર વડે ઇન્દ્રિય ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે. આત્માના રૂપોને પ્રગટાવે છે, માટે ઉદારિકને પ્રધાનપદ આપવામાં આવ્યું છે.

પ્રશ્ન ૬૫—વૈકિયમાંથી વૈકિય થાય કે કેમ ?

ઉત્તર—થાય. કેમકે અદ્વીતીયમાં એક સમયે ૨૦ વીયાં તીર્થ કર્મો જન્મ થાય એવું સૂત્રમાં કહ્યું છે. તેા તેના મહોત્સવ કરવા શકેદ આવે તે એક ઠેકાણે મૂળરૂપે જાય અને ૧૯ ઓગણીશ ઠેકાણે વૈકિય રૂપ જાય તે અને ભગવંતને ગૃહા પછી દરેક ઈદ બીજાં ચાર ચર રૂપ વૈકિય કરે માટે વૈકિયમાંથી વૈકિય થાય એવો સૂત્રનો ન્યાય છે.

પ્રશ્ન ૬૬—નરક તથા દેવતામાંથી નીકળેલ મનુષ્ય જનન્ય કેટલું આઉપું લોગવે ? અને કેટલા આઉપાવાળો મનુષ્ય મરી નારકી તથા દેવતા થાય ?

ઉત્તર—દેવતા નારકીમાંથી નીકળેલ જનન્ય પ્રત્યેક માસ તથા પ્રત્યેક વર્ષનું યોગમાં થોડું આઉપું લોગવે અને અવયેજા આપી જનન્ય પ્રત્યેક માસવાળાની પ્રત્યેક અંશુલની, અને પ્રત્યેક વર્ષવાળાની પ્રત્યેક હાથની અવયેજા હોય અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોડીનું આઉપું લોગવે તેની અવયેજા પાંચમે ધનુષ્યની હોય.

તેમજ પ્રત્યેક માસનું આઉપું લોગવ્યા પહેલાં મરી કોણ જી નરકે તથા દેવલોકમાં જાય નહિ.

મનુષ્ય પ્રત્યેક માસનો મરે તો શીખ દેવલોક સુધી જાય અને નરક આપી પહેલી નરક સુધી જાય અને તિર્થંચ અંતર્મુદ્ગતના આઉપાવાળો ૮ આપમા દેવલોકે તથા સાતમી નરક સુધી જાય. સાથ ભગવંતીજ શાશ્વ ૨૪ માનો.

પ્રશ્ન ૬૭—એક જીવ, એક પંડોરમાં ચારે ગતિ ફરમે કે કેમ ? અને ફરમે તો કેવી રીતે ?

ઉત્તર—એક જીવ, એક પંડોરમાં ચારે ગતિ ફરમે. તે એવો રીતે કે-દેવતામાંથી નીકળી તિર્થંચ થાય, ત્યાં અંતર્મુદ્ગત રહી મરી મનુષ્ય થાય, ત્યાં અંતર્મુદ્ગત રહી પાછો તિર્થંચ થાય, ત્યાં અંતર્મુદ્ગત રહી નારકમાં જાય એમ એક પંડોરમાં ચારે ગતિ ફરમે.

પ્રશ્ન ૬૮માં નારકી દેવતાનું આંતરું અંતર્મુદ્ગતનું કહ્યું છે તે તિર્થંચ આપી જન્માર છે, અને મનુષ્ય માટે નારકી દેવતામાં જવા આવના આપી જનન્ય પ્રત્યેક માસ કલા છે. માટે તિર્થંચ અંતર્મુદ્ગતની રિધનિમે મરી નરક તથા દેવતામાં જાય. સાથ તંદુરમંડળનો. તથા બીજા પત્ર જાય.

પ્રશ્ન ૬૯—જનુવિદ્યામાં વેદ યજ છે અને જીવમિત્રમાં અગ્નિ અગ્નિનાં ત્રણ વેદ કલા તેનું શું કારણ ?

શ્રી પ્રભાતર મોહનમાળા—ભાગ ૭ મો.

ઉત્તર—જુગતિયામાં વેદ જોજ છે; શ્રી અને પુરુષ વેદ ને કહ્યો તે તો સમૂર્ણમ મનુષ્ય આથી કહ્યો છે.

પ્રશ્ન ૬૬—મનુષ્ય સંબંધી ત્રણે વેદનો કામાગ્નિનો વિષય

ઉત્તર—જાણવાળા છાપેલા જીવાભિગમમાં પાને ૧૫૦...૧૫૧ કુંજ અગ્નિસમાર્ણેવણ્ણવે કહેલ છે. તેને અર્ધ ભાષ્યવાળાએ છે કે—હોડી તથા અડાયા છાણ તથા કાદની ધગધગતી શ્રીનો કામાગ્નિ છે.

પુરુષ વેદનો વિષય—વણદવગિ જાલસમાર્ણે વણ્ણવે. પાને ભાષા—મનુષ્યનો કામાગ્નિ હાવાનગની જગતના સમાન

એટલે આરંભ કાળે તીવ્ર કામાગ્નિનો દાહ હોય નપુંસકવેદનો વિષય—મહાજગદાદ સમાર્ણે વણ્ણવે. એટલે મે

રનો દાહ અગ્નિ સરખો ધણા કાગ મુખી ધગધગતો રહે તેમ અવરથાએ કામાગ્નિ મટે નહિ. પાને ૧૬૭ મે.

મનુષ્યના કામાગ્નિથી શ્રીનો કામાગ્નિ વિશેષ અને તીવ્ર હોય છે, નપુંસકનો કામાગ્નિ વિશેષાવિશેષ અને અતિતીવ્ર કે જેને આખી જગત ઉપશાંત થવા સંભવ નહિ.

પ્રશ્ન ૧૦૦—તિર્થંચ, મનુષ્ય અને દેવ એ ત્રણની પુરુષ યજ્ઞ કેટલા શુભી સૂત્રમાં કહી છે ?

ઉત્તર—જીવાભિગમ સૂત્રમાં ત્રણ જોડની બીજી પડિટીતમા પૂર્વે ત્યાં મૂળપદમાં તથા ટીકામાં કહ્યું છે કે—તિર્થંચની શ્રી પુરુષ કરતાં ત્યાં ત્રણ શુભી અને ત્રણરૂપે અધિક—એમ મનુષ્યનો શ્રી પુરુષ કરતાં પાંચીય શુભી અને સત્તાવીસરૂપે અધિક—એમ દેવતાની શ્રી દેવ પુરુષ ત્યાં જત્રીસ શુભી ને જત્રીસરૂપે અધિક. એ પ્રમાણે છાપેલા જાણુવાળા જીવાભિગમ પાને ૨૧૪ મે કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૧૦૧—ઉપર દેવા પ્રમાણે મનુષ્યમા તો જોવામા આવતું નથી એમ ધણા લોકો આશંકા કરે છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—ઉપરનું લખાણ આ એક સેત્રને મટે નથી. મનુષ્યને માટે તો અદીદીપ, કર્મભૂમિ, અકર્મભૂમિ અને તમામ મહાવિદેહની તમામ વિજયમાં વસનારાં મનુષ્યોને માટેની એ ગજુના કરી છે અને નિર્ધંચને માટે અસંખ્યાતાદીપ સમુદમાં રહેલાની વ્યાખ્યા દરી છે. તેમજ દેવતાએ માટે પરિશ્લિષ્ટ કરતાં અપરિશ્લિષ્ટ દેવગંધર્વાની સંખ્યા નિર્ધારિત

જાની મુરખે જાને કરીને જેનું લોકનું સ્વરૂપ જાણું તેનું પ્રકારનું તેમાં કંઈ શંકા કરવા જેનું નથી.

પ્રશ્ન ૧૦૨—જીવાભિગમમાં ત્રીજી પરિશિષ્ટિમાં—ભાષુરાગા છાપેલા પાને ૩૧૩ મે, ગાથા ૧૦ મીમાં કશું છે કે—મૈત્રદયાગુંજાડ ઉદ્દોષ પંચગોચર સંચાઈ. આમાં શું જણાવે છે ?

ઉત્તર—નારકીનો ઉપપાત—ઉચો ઉછગવો ઉત્કૃષ્ટો પાંચસેં જોજનનો એ સાતમી નરકના નારકી આશ્રી અને પહેલી નરકે એક કોશ ઉચા ઉછળે એમ જીવાભિગમના સાધ્યમાં કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૧૦૩—નારકીનો સાતેનો એક દંડક અને દશ ભવનપતિના દશ દંડક કયા તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—દશે ભવનપતિમાં વચ્ચે નારકીના પ્રવર છે, માટે ભવનપતિના દંડક જુદા પાડવા પડ્યા.

પ્રશ્ન ૧૦૪—વાલુબ્યંતરનાં નગર ક્યાં છે ?

ઉત્તર—વાલુબ્યંતરનાં નગર સમુદ્ર નીચે હોય નહિ, પરંતુ દ્વીપની નીચે હોય, અને તે લાખ જોજનથી વધારે ન હોય. તેના કાકરા જ્યાં નગર ત્યાં હોય.

પ્રશ્ન ૧૦૫—સૂત્રમાં સ્તવ ભાષા કઈ કહી ?

ઉત્તર—નિરવધ ભાષા બોલવી તે. સાખ સૂયગઝંગના દુઃખ અધ્યયનની સહેલુ યા જળવર્જી વર્ણવે

પ્રશ્ન ૧૦૬—કુનિયામાં દુઃખ શાનું છે ?

ઉત્તર—મારાપણનું જ્યાં મારાપણું ત્યાંજ દુઃખ છે.

પ્રશ્ન ૧૦૭—દાનમાં એટ દાન કયું ?

ઉત્તર—અભયદાન. શાખ સૂયગઝંગના દુઃખ અધ્યયનની. વાળાજેઠું અમયવ્યયાર્ણ.

પ્રશ્ન ૧૦૮—સકામ મરણ કેવી રીતે બની શકે ?

ઉત્તર—જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર ને તપની આરાધનાથી તથા વ્રજ પ્રકરના સંચારાથી બંની શકે છે.

છતિ શ્રી પરમપૂજ્ય શ્રી ગોપાલજી સ્વામી. તત્ શિષ્ય મુનિ શ્રી મોહનલાલજી કૃત શ્રી “પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા” સાનયો ભાગ સમાપ્ત: ॥

પરમ પૂજ્યશ્રી ગોપાલજી સ્વામી તત ગિણ્ય
મુનિશ્રી મોહનલાલજી કૃત.

૧૭૭૮ ૨૨૯૨૧૬

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા
ભાગ ૮ મો.

શ્રી પ્રનોત્તર મોહનમાળા.

૪૪૭૭૮૯૧૦૧૧.

ભાગ ૮ મો.

૪૪૭૮૯૧૦૧૧

પ્રશ્ન ૧—શ્રી ભગવતીજીના બીજા શરણના પાંચમા ઉદ્દેશ, તુંગીયા નગરીના શ્રાવકે શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનના સંતાનીયાને પ્રશ્ન પૂછેલા તેના ઉત્તર પ્રત્યુત્તરમાં સાધુને દેવલોકની ઉત્પત્તિના સંબંધમાં દૃઢસંજ્ઞાનં. જ્ઞાન તવેળ, આ બે શબ્દ મૂકેલા છે તો તેનો અર્થ શું ?

ઉત્તર—તેનો અર્થ તો ખુબ છે કે પૂર્વસંજ્ઞાને એટલે પૂર્વલોક સંજ્ઞા અને પૂર્વતવેળ કેતાં પૂર્વલોક તપ.

પ્રશ્ન ૨—પૂર્વલોકસંજ્ઞા અને પૂર્વલોકતપ તે કોને કહેવો ? આ ભવનો લેવો કે પરભવનો ?

ઉત્તર—અહિંયાં પરભવની પૃચ્છા નથી, માટે આ ભવનોજ લેવો.

પ્રશ્ન ૩—આ ભવનો પૂર્વલોકસંજ્ઞા અને પૂર્વલોકતપ કેવી રીતે ગણવો ?

ઉત્તર—પૂર્વ એટલે પહેલો, તેની અપેક્ષાએ પર એટલે પછીનો એટલે વ્યાકરણના મતે પૂર્વ અને પર-પહેલો અને બીજો અથવા પૂર્વ અને ઉત્તર એમ બે પક્ષ થયા. હવે પૂર્વસંજ્ઞા અને પૂર્વતપ એ બે શબ્દ મૂકવાનો હેતુ એ છે કે—

તુંગીયા નગરીના શ્રાવકે પાર્શ્વનાથ ભગવાનના સંતાનીયાને પ્રશ્ન કર્યો કે—સંજ્ઞાને કિં ફલે તવેળ-કિં ફલે? સંજ્ઞાનું શું ફળ ? તપનું શું ફળ ?

તેના ઉત્તરમાં સ્થિતિ પર ભગવતે કહ્યું કે—સંજ્ઞાને સંજ્ઞાનું અર્થ આશ્રય ફળ (નવાં કર્મને આવતાં રોકવાનું ફળ) અને તપનું વૈદાનું ફળ તે તરયાળે (શિલિકે) રહેલું કર્મને ખપાવવાનું-નશ કરવાનું ફળ આ ઉત્તર સાંભળીને—

શ્રાવક બોલ્યા કે અહો પૂજ્ય ? બ્યારે સંજ્ઞા કરી નવાં આવતાં કર્મ રોકાય-બંધ પડે, અને તપે કરી જીનાં કર્મને ખપાવે, તોપણ આ માટે દેવા દેવલોકને વિષે ઉપજે ; એટલે દેવતા દેવલોકમાં આ માટે ઉપજે ? એ પ્રશ્ન કર્યો.

ત્યારે પાંચસેં મુનિમાં ચાર અણુગારે જુદી જુદી રીતે ઉતર આપ્યો છે, પૂવતલેણું પૂવસંજમેણું કમ્મિયાએ સંગીયાએ વળી ચારમાંથી એક મુનિ બોલ્યા કે હે આપો ! એ ચાર બોલે કરી દેવા દેવલોકને ત્રણે ઉપજે. સંજેળેપસમકે નો જેવળં આચાર્યવણવયા સાચો છે એ અર્થ—નહિ નિચે આત્મ ભાવની વ્યક્તવ્યતા એટલે દેવતામાં ઉત્પન્ન થવાના એ ચારજ કારણ છે. તેમાં આત્મભાવની વ્યક્તવ્યતા નથી એ અર્થ સાચો છે. આટલું કહેતાંજ ધાવક સમજી ગયા.

પ્રશ્ન ૪—હવે અહિંયાં પ્રશ્ન તો પૂવતલેણું અને પૂવ સંજમેણુંનો છે, કારણ કે પદ્ધતિના બે બોલ કમ્મિયા અને સંગીયાએનો અર્થ સુમમ છે માટે પૂછેલા પ્રશ્નનો ખુલાસો થયો જોઈએ.

ઉત્તર—સાલજો. ધાવકે પૂછેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર સાધુજીએ આપતાં, ધાવકે તકે કયો કે સંજમે કરી નવાં કર્મ આવતાં બધ પડે અને તપે કરી જુનાં કર્મ ખપાવે તો સાધુ મોક્ષમાંજ જાય કારણ કે—સાધુની માત્ર બેજ ગતિ છે. દેવલોક અને મોક્ષની. સંજમ તપના અધિકારી પણ સાધુજ છે. વળી ધર્મદેવ તરીકે ગણાતા પણ સાધુજ છે, માટે દેવા ચાહ કહીને બોલાવ્યા છે. બાકીના બીજા (સાધુ સિવાયના) દેવલોક જવાવાળા હોવાથી બધિપદ્મ્ય દેવ કહેવાય પણ ધર્મ દેવ કહેવાય નહીં. માટે પ્રશ્નના કરવાવાળા અને ઉત્તરના દેવાવાળાને એકજ અભિપ્રાય ધર્મદેવ સંજમીનાજ હોવાથી તેની ગતિ તો મોક્ષનીજ હોવી જોઈએ. એવો ધાવકે ફરીથી કહેલા પ્રશ્નનો અભિપ્રાય સાધુએ જાણીને ધર્મદેવ દેવલોક કેમ જાય છે ? તેનો ઉત્તર ચાર સાધુએ જુદા જુદા ક્વચે આપ્યો, તેમાં પ્રથમના બે બોલમાં એમ જણાવ્યું કે—સંજમ બે પ્રકારના છે: પૂર્વ અને ઉત્તર (પ્રધાન) એટલે સરાગ સંજમ, અને વીતરાગ સંજમ. તેમાં સરાગ સંજમ દશમા ગુણાવા સુધી છે તે પૂર્વ કહેતાં પહેલો છે. તેની ગતિ દેવલોકનીજ છે. અને બીજો ઉત્તર એટલે પ્રધાન વીતરાગ સંજમ છે. તેના પણ બે ભેદ છે. પહેલો ઉપશાંત વીતરાગ સંજમ તે જગીયારમે ગુણાજ છે. તે ઉપશાંત હોવાથી સરાગને સત્તામા ગળીને પણ પૂર્વ સંજમમાં ગણેલી દેવલોકની ગતિ કહી છે. અને બીજો શોષ મોહ વીતરાગ સંજમ બારમા ગુણાવાથી ચૌદમા ગુણાવા સુધીનો કલો છે તેની ગતિ મોક્ષનીજ હોય. માટે ધર્મદેવ સરાગ સંજમને લઈને દેવલોકમાંજ જાય છે, માટે તે પૂર્વનો સંજમ કહેવાય.

પ્રશ્ન ૫—પૂર્વનો સંજમ તો હીક જણાવ્યો, પણ હવે પૂર્વનો તપ કેવી રીતે ગણાય ?

ઉત્તર—પૂર્વ તપણું—એટલો પૂર્વનો તપ, આંદાંયાં તપના બેલે છે. પૂર્વ અને પર, અથવા પૂર્વ અને ઉત્તર (પ્રધાન), અથવા પ્રથમે પછી-પહેલો ને બીજો—એમ બન્ને લેઈ સાથ છે. તંબા, સુત્રમાં કહેલ બાહ્ય તપ અને અગ્ર્યંતર તપ તેમાં બાહ્ય તપ તે પૂર્વ તપ છે. તેથી ભવનું ઘટવાપણું અને ઘણું કર્મની નિર્જરા થાય છે, પણ ગતિ લે દેવલોકનીજ છે. (ધના અણગાર વત)

હવે અગ્ર્યંતર તપના બે લેઈ, પૂર્વ અને ઉત્તર . ૧ પ્રાયાશ્વિત ૧ વિનય ૨ વૈયાવચ્ચ ૩ સજગાય ૪ અને કાં ત્સર્ગ ૫ એ પાંચે લેઈ પૂર્વ તપના છે, તેથી કોરોગમે ભવનાં સુચિનાં કર્મ નિર્જરા થાય છે પણ ગતિ તો દેવલોકની. (મેઘકુમાર અણગાર વત) આંખોનો આગાર શખી પોતાનું શરીર સધુનો વિનય વૈયાવચ્ચ અને ભગવંતની સમક્ષ અર્પણ કર્યું તોપણ ગતિ તો દેવલોકનીજ થઈ ન એક ધ્યાન ઉત્તર તપમાં, તેના પણ બે લેઈ. એક ધર્મધ્યાન અને બીજું શુકલધ્યાન. તેમાં ધર્મધ્યાન પૂર્વતપમાં અને શુકલધ્યાન ઉત્તર તપમાં ધર્મધ્યાનથી ઘણું કર્મની નિર્જરા સાથ ગતિ દેવલોકની અને શુકલ ધ્યાનના પણ બે લેઈ, એક ઉપશમ શ્રેણીનું શુકલધ્યાન, અને બીજું ક્ષપક શ્રેણીનું શુકલધ્યાન. તેમાં—

આઠમે શુદ્ધાણે શુકલધ્યાનનો પહેલો પાયો પ્રગટે તે અઘારમ શુદ્ધાણા સુધીના ઉપશમ શ્રેણીએ ચઢેલાની શુકલધ્યાનના પહેલા પાયો વાળાની ગતિ દેવલોકની હોય માટે ત્યાંસુધી પૂર્વ તપ ગણવો.

હવે આઠમે શુદ્ધાણે (પ્રથમ સાત પ્રકૃતિનો ક્ષય થયો હોય . તો ૧૭ સત્તર પ્રકૃતિનો ક્ષય કરી ૩ દર્શન મોહનીયની ને ૧૪ ચારિત્ર મોહનીયની ક્ષાયની પ્રકૃતિનો ક્ષય કરી) ક્ષાયક ભાવ પ્રગટ કરી ક્ષપક શ્રેણીએ ચઢવા માટે શુકલધ્યાનનો પહેલો પાયો (પહેલો પગથીએ) ચડી બંદાતની મોહનીયની પ્રકૃતિઓને અપાવતાં અપાવતા ક્ષપક શ્રેણીએ ચઢતાં બારમે શુદ્ધાણે પહેલો સમય શુકલધ્યાનના બીજો પાયો (બીજો પગથીએ) મોહનીય કર્મની ૨૮ આઠવીશ પ્રકૃતિનો ક્ષય કરે ત્યાં અંતમુદ્ધર્તની સ્થિતિમાં ક્ષાયક ભાવે ક્ષપક શ્રેણીએ ચઢતાં જનાવરણીજ, દર્શનાવરણીય અને મતરાય એ ચાર ધન ધાનીકર્મનો ક્ષય કરી શુકલધ્યાનને ત્રીજો પાયો (ત્રીજો પગથીએ) ૧૩ તેરમા શુદ્ધાણાના પહેલે સમય કેવળ જ્ઞાન ને કેવળ દર્શન પ્રગટ કરે. તેરમા શુદ્ધાણાનો જ્યન્ય સ્થિતિ અંતમુદ્ધર્તની ને ઉત્કૃષ્ટી દેશે ઉભી પૂર્વ કોઈની ત્યાંસુધી અઘાવી કર્મને અપાવવા શુકલ

કી પ્રતીતર મોહનમીના—માત્ર ૮ મી.

આનની સમજતામાં વિચરે ને સમજ સમજ તે ચાર અવાલી કમ
પાડતાં પાડતાં થોડમે શુભાણે શુકલધ્યાનના થોડે પાયે (થોડે
ચડી વેદનોજ, આડિયુ, નામને ગોત્ર જે ચાર અવાલી કર્મનો સવ
કરી મોક્ષ મતિને પ્રાપ્ત થાય.

પ્રશ્ન ૬—શુકલધ્યાનમાં પડિવાઈ અપડિવાઈપણાને લેઈ હોય

ઉત્તર—સાતમા શુભાણે શુધી ધર્મધ્યાનની પ્રવૃત્તિ પડી છે,
અનેક લેઈ છે. પરંતુ શુકલધ્યાનના માત્ર લેઈ લેઈ છે. એક ઉ
મેલીનું શુકલધ્યાન છે તેને પડવાનો સંભવ છે અને બીજું ક્ષપકમે
શુકલધ્યાન તે અપડિવાઈજ હોય. અર્થાત્ શુકલધ્યાનના પહેલે પાયે કા
મેલીએ થયેલા એવ અપડિવાઈજ હોય.

એટલે આડમે શુભાણેથી ક્ષપકમેલીએ થયેલા અવ્યવસ્તર તપના
શુકલધ્યાનના પહેલા પાયેથી ઉત્તરોત્તર ચડતાં નવમે, દશમે, બારમે, તેરમે,
થોડમે શુભધ્યાનકે પહેલેથી શુકલધ્યાનનો બીજો, ત્રીજો અને ચોથો
પાયો એટલે ક્ષપકમેલીના શુકલધ્યાનના ચારે પાયાનો અવ્યવસ્તર તપનો
ધ્યાન માટેલો જે લેઈ તે ઉત્તરતપ મોક્ષગતિનેજ આપવાવાળો છે. તેનો
એકજ લેઈ છે. તે પહેલાનો બાર માટેલો ગમે તે તપ હોય પણ તે ક્ષપક
મેલીએ શુકલધ્યાનના પાયાને પ્રાપ્ત થયેલાને તે પણ ઉત્તર તપના અધિકારી
થઈ મોક્ષગતિનેજ પ્રાપ્ત તે સિવાયનો તપ તે પૂર્વ તપ છે. દેવલોકની
મતિને આપનારો છે. હંત્યર્થ—

પ્રશ્ન ૭—વળી વખત પૂર્વસંજમ અને પૂર્વતપ વિષે બ્યાખ્યા
સાંભળીએ છીએ, તેમાં તો કોઈ કોઈ નિર્દય ને વ્યવહારની વાતો કરે છે.
તેમજ કોઈ દ્રવ્ય અને ભાવથી સમજાવે છે. એટલે પૂર્વસંજમ અને પૂર્વ
તપને કોઈ વ્યવહારસંજમ અને વ્યવહારતપ કહે છે. તથા દ્રવ્યસંજમ અને
દ્રવ્યતપ કહી સમજાવે છે એટલે પૂર્વસંજમ અને તપનો અર્થ વ્યવહારથી
અથવા દ્રવ્યથી કહી દેવલોકની મતિ જણાવે છે, અને નિર્દય તથા ભાવથી
સંજમ તપવાગાને દેવમતિ હોય નહિ, મોક્ષમતિ હોય એમ કેટલાક અર્થ
કરે છે તે લાગુ થાય કે કેમ ?

ઉત્તર—મનેનું સ્વરૂપ જાણવું એકજે હવે પ્રથમ અર્થિયાં વ્યવહાર
અને નિર્દય ચારિત્રનું સ્વરૂપ જણાવે છે. ઉત્તરધ્યાનના ૨૮મા અધ્યાયની
૫ મી ગાયાની પર્યાય ૨૫ દ્વારની છે. તેમાં પાને ૨૦મો

સમકિત સહિત અંતરંગ ભાવે અદાર પાપચ્યાનકના અમતનું ૧૨૨
ખણું તે નિશ્ચય ચારિત્ર કહીએ અને તે સહિત-પાંચ મહોમત, પાંચ સમિતિ
ત્રણ-ગુપ્તિ પ્રમુખને વિષે પ્રવર્તવું તે શુદ્ધ વ્યવહાર ચારિત્ર.

નિશ્ચય વ્યવહાર તપનું સ્વરૂપ—સમકિત સહિત એવા ચારિત્રના રૂપને
વિષે વીર્ય સહિત દ્રવ્ય આત્માનું તણાવીનપણું તે ચારિત્ર આગ્રિત સદા સર્વ
નિશ્ચય તપ કહીએ, અને તેણે કરીને સહિત બાર પ્રકારે અનુશાસિક તપને
વિષે એકાંત નિર્જગને અર્થે પ્રવર્તવું તે શુદ્ધભાવ વ્યવહાર તપ બાલવે.

હવે દ્રવ્યભાવ ચારિત્ર તપ કહે છે. પાને ૩૦૬ મે ત્રણ સ્થાને
છંવના આરંભથી તથા સર્વ આશ્રયથી નિર્વાણું તે દ્રવ્યથી ચારિત્ર કહીએ.
સર્વ પદાર્થને વિષે મૂર્છાભાવ સહિતપણે વર્તે તે ભાવથી ચારિત્ર કહીએ.

સમકિત સહિત બાર પ્રકારના તપનું કરવું તે દ્રવ્યથી તપ કહીએ.
એકાંત નિર્જગને અર્થે તપ કરવો તે ભાવથી તપ કહીએ છતિ:—

ઉપર કહેલા નિશ્ચય વ્યવહાર, તથા દ્રવ્યભાવ ચારિત્ર અને તપ તે
સમકિત સહિત સંજમ ગુણવાગાને માટે સરખી રીતે લાગુ થયા છે. તે તો
છડા ગુણસ્થાનવાગા છવોને સારી રીતે લાગુ થાય છે. અર્થાત્ અગ્નીમારમા
ગુણકાળવાગા સુખીના છવો પણ નિશ્ચય વ્યવહાર તથા દ્રવ્યભાવ ચારિત્ર
અને તપના અધિકારી છે અને તેની મતિ પણ દેવગોત્રનીજ હોય છે, માટે
તે ચારે બ્રાહ્મ પૂર્વ સંજમ તપનેજ લાગુ થાય છે.

અને ઉત્તર સંજમ તપ તો સાપકચેળી અને અકપન્તર તપમાં
માનમા પણ શુક્રગેહાનના ચાર પાવાની મોળીએ ચડેલાનો અગ્નિ
તપ તેજ તામર માસ ફળને આપે છે, તે વાન રાત્રના વ્યાપે તપ
જળાય છે.

પ્રશ્ન ૮—વિષયરજ્યે પૂર્વે કહેલા ચાર બ્રાહ્મને અંતે કયું છે ?

તત્ત્વં વ્ય મંદુ નો વેદર્થ આવમાવ વતવવાદ.

એ પદમાં શું જણાવું છે ?

ઉત્તર—એ પદમાં એમ જણાવું કે ધર્મકેવળી મતિ તો પ્રાપ્ત
વેદકેવળી દોષી છે, છતાં દેવગોત્રમા જાવ તે પૂર્વના સંજમે કહી,
પૂર્વના વેદકેવળી, તથા દેવ કર્મ કહેવાથી, અને પુરુષકના સને દેવ દેવોને
મુ ઉત્તરવતિ ને કહેવું આપણા વતવવા એ અર્થ થાય છે. એક
દેવકેવળી જણાવી નિશ્ચય કરીને અનુશાસની વ્યવહારના નથી. આમાં
અનુશાસન તે દેવકેવળીની અધિકારી છે. એમ તું ની તું ખીના માટે

તો જળ ઉપરજ રહે. તેમ આત્મા આત્મભાવે તો મોહજ નાથ એ અર્થે સંચો છે. એમ સ્થિતિરજીએ કહ્યું.

પ્રશ્ન ૯—ધર્મદેવનો પૂર્વ સંજમ અને પૂર્વ તપ તે આત્મભાવનો નથી એવું કેમ કહેવાય ? આત્માના ભાવ વિના સંજમ તપનું સેવન શક્ય શક્યું નથી. આત્માનો ભાવ મળે ત્યારે તે જની શક છે, માટે તે વાત તો બંધ બેસતી નથી.

ઉત્તર—એ વાત ખરી છે કે—સંજમતપ આત્મભાવનાજ છે, પણ સરામ આત્મભાવનો નથી. તે તો કર્મ અને પુણ્યના ઘરનો છે માટે સંજમ અને તપની સાથે સરામભાવ હોવાથી ભગવંતે સરામસંજમ કહ્યો, તે વડે ક્ષપકચેળીને શુકલધ્યાનનો પાયો પ્રાપ્ત ન થવાથી બન્નેને દેવલોકની ગતિ દહી, તે કર્મ અને પુણ્યના સંગને લગ્નજ કહેવ છે. જેમકે અનુત્તર વિમાનના દેવતાને ઉપશાંતિમોહી કદા છે, પણ કીલ્મોહી તો કદા નથી. તેનું કારણ કે, ઉપશાંતિપણે સેવેલા સંજમતપ પણ સરામ સંજમમાંજ ગણ્યા છે, કારણ કે સત્તામાં રહેલા છે માટે તેટલાજ માટે પાછળના બે બોલ જે કર્મ અને પુણ્યનો સંગ બેડો પડ્યો છે, તે આત્મભાવનાનો નથી.

પ્રશ્ન ૧૦—અહિંયાં કેટલાક એવો અર્થ કરે છે કે, સ્થિતિરજીએ એમ કહ્યું કે, અમે જે આ ચાર બોલ દેવલોકની ઉત્પત્તિના કદા તે અમારા આત્મભાવની વજ્રબ્યસા નથી, એટલે અમે અમારી જીવિએ કહેતા નથી અર્થાત્ તીર્થંકરના કદા પ્રમાણે કહીએ છીએ. એમ ટાંકાર પણ અર્થ કરી ગયા છે. અને તમે તો એથી બીજે અર્થે જણાવો છો તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—છાંદમસ્થને માટે કહી એ અર્થ લાગુ પાડવો હોય તો પડે ખરો, પણ તીર્થંકર મહારાજને માટે એ સ્વાત્ત કેવી રીતે લાગુ થાય ? તે જણા વિચાર કરવા જેવું છે, કારણ કે તુંગીવા નગરીના શ્રાવકે પાર્શ્વનાથ ભગવાનના સ્થિતરને પૂછેલા પ્રશ્નની વાત સજ્જહી નગરીમાં પસાર થતાં ગૌતમ સ્વામીએ જોયરી અર્થે ફરતાં તે વાત સાંભળીને ભગવંતની પાસે રજી કરી. તે સંબંધી જીવસો માગતાં ભગવંત મહાવીર દેવે એમ કહ્યું કે—અહં પુણ ગોયમા એવમાદ્વક્ષામિ માસેમિ પળેવેમિ પલ્લવેવેણં દેવાદેવલો એસુ ઉવવજ્ઞંતિ, પૂવ્વસંજમેણં દેવાદેવલોએસુ ઉવવજ્ઞંતિ, કમ્પીયાણ દેવાદેવલોએસુ ઉવવજ્ઞંતિ, સંગીયાણ દેવાદેવલોએસુ ઉવવજ્ઞંતિ, પૂવ્વતવેણં, પૂવ્વસંજમેણં, કમ્પીયાણ, સંગીયાણ, અજ્ઞો દેવા દેવલોએસુ ઉવવજ્ઞંતિ, સચેજં. ઇસમકે, જો. ચેવેણં આયમાવવણયાણ.

દે જાણમ ! હું પણ એમ કહું છું, એમ જાણું છું, એમ પ્રમ
 પ્રમણું છું, એમ જણું છું કે—પૂર્વ તપે કરી દેવા(ધર્મ દેવ-સાધુ) દેવોએ
 વિરે ઉપજે છે. પૂર્વ સંજમે કરી સાધુ દેવોએ વિરે ઉપજે છે. કર્મ કરી
 દેવ-સાધુ દેવોએ વિરે ઉપજે છે. પ્રાણને સગે દેવા-સાધુ દેવોએ
 વિરે ઉપજે છે. પૂર્વ તપે કરી, પૂર્વ સંજમે કરી, કર્મ કરી સગે કરી
 દે આર્ષ ! દેવા-ધર્મદેવ દેવોએ વિરે ઉપજે છે. સાચા છે એ અર્થ વિષે
 કરી આત્મજ્ઞાની વાત-અવા નથી.

ત્યાં પણ એજ પ્રમાણે પાડ લેતાઆ છે તો શું બગવંતે એજ
કહ્યું કે મારા આત્મજ્ઞાનની વજનબનાએ હોતો નથી, એટલે શું જાણી
નુદિએ કહેતો નથી, એમ તો કહી હોય નહિ. એ પ્રમાણે એ તીર્થંકર
અદાગજ પેને કહે તો પ્રથમનું પોતાનું વાક્ય ને, અહં પુત્ર ગોવધા એ
વમાપજ્ઞાન એ વાક્ય નિર્ણય કરે? માટે એ અર્થ સાચુ થયો નથી.
પણ સિવજનું વાક્ય અને બગવંતનું વાક્ય એકજ અર્થવાળું હોય તોજ
તે પ્રમાણે કહેવાય. માટે બંને ઉપર નીકળેલા વાક્યનો અર્થ સરખોજ
અને બંનેના હેતુ પણ એકજ છે કે દેવતાકની ઉત્પત્તિને માટે એ જાણ
મોજ કદા નેજ છે. પણ આત્મજ્ઞાનની વજનબના નથી. આત્મા જાણ
જાણે તે મોખજ જાણ એ અર્થ સાચા છે. એ પ્રમાણે સિવજનું અને જાણ
જાણું એકજ વાક્ય છે અને પરમ પૂજ્ય ધીંગોપાકજી સ્વામીના મુત કહી
જાણ એજ પ્રમાણે અર્થ જાણ્યો છે, માટે એ વાત સત્ય લાગે છે. તમ
દેવતાકજી.

[illegible]

중 10   중 10.1에서부터 30까지   10.1에서부터 30까지   10.1   10.1

[illegible][illegible]

રહિત, અને નિઃશય (શય નિદ્રાન-મિથ્યાત્વ અથવા મોયા રહિત યથાથી)
 એવ અનાથવ (આથવ રહિત) બને છે. (૩)

નવાં કર્મ આવતાં અટકાવવાને લગવંત મહાવીરે ઉપરનો પ્રયોગ
 બતાવ્યે. આ પ્રયોગ એવો છે કે-જેનું હૃદયમાં સેવન કરવાથી નવાં કર્મના
 લેખ લાગતો નથી. આનું નામ સંયમ કહેવાય છે.

પ્રશ્ન ૧૨—સંયમનો અર્થ શું ?

ઉત્તર—સં અને યમ એટલે સમ્રજ પ્રકારે આત્માને યમ નામ
 નિયંત્રમાં રાખવો તેનું નામ સંયમ કહેવાય છે. ઉપર કહેલા સંયમોના શુભો
 વટે નવાં કર્મ આવતાં અટકે છે. અર્થાત્ નવાં પાપકર્મોને અટકાવવાનું
 સાધન સંયમજ છે અને ઉપરની બે ગ્રાંથમાં કહેલા શુભોનો સમાવેશ
 સંયમ શબ્દમાંજ થાય છે.

પ્રશ્ન ૧૩—નવાં આવતાં પાપકર્મોને અટકાવવાનું સાધન તો બ્રાહ્મ
 બતાવ્યું, પણ પૂર્વે શમ્ભુએ કરીને ઉપાર્જેલા કર્મો જે તરથાળે (ચિલિકે)
 રહેલાં છે તેનો કેવી રીતે નાશ થાય ?

ઉત્તર—ઉત્તરાધ્યયનના ૩૦ મા અધ્યયનમાં પહેલીજ ગ્રાંથમાં પ્રથમ
 એજ જણાવ્યું છે કે-અદાઝ વાવર્ગકર્મ, શમ્ભુસ સમગ્રિવર્ગ, સ્વેદ, તથા
 મિશ્ત્ર સમેગમગણો સુખં ।

અર્થ:—શમ્ભુએ કરીને ઉપાર્જેલાં પાપકર્મો, સાધુ તપ વટે દાપ
 કરે છે તે એકાદ મને સાંભળે. (૧)

હવે કેવી રીતે તપ વટે કર્મોના દાપ કરે છે તે જણાવવાને માટે
 હાંત સહિત સિદ્ધાંત બે ગ્રાંથોથી જણાવે છે. તે એ રીતે કે-અદા મહાકા
 ગસ, સંનિરુદ્ધે અજાગમે, ઈસિચચાઈ તથાજા. કમ્મેજસોત્તમાવે. ૧૫૫ પૃષ્ઠ
 સુસં અવરસાવી, પાંચકર્મ નિરાસવે, અવકોટી સંનિચકર્મ, તથા નિઃકરિગદ ૧૬

અર્થ:—જેમ કેટલા મોટા તગાવનો પાણી આવવાનો આર્થ હૃદયી
 રાખવાથી એટલે નવા પાણી આવવાનો કામ જે અસ્વાભાવિક બધે કરવાથી
 તથા તે તગાવમાં રહેલા પાણીને અસ્વાભાવિક, ઉલ્લેચવાથી તથા સૂર્યના તપે
 કરીને અનુક્રમે જેવી રીતે પાણી સોસાઈ બાધ છે. તેવીજ રીતે જે સાધુ
 પૂર્વોક્ત પ્રકારે પાપકર્મોને આવવાનો આર્થ હૃદયે છે તો કેટલી ભવમાં તેને
 લાગેલાં (સંયેલાં) કર્મોના તપ વટે કરીને દાપ કરી શકે છે. (૫-૬)

‘... એ પ્રમાણે ભગવતીજમાં કહેલા સંજ્ઞા વડે, આવતાં કર્મને રોકવાનું અને તપ વડે પૂર્વના તરથાલાના કર્મને અપાવવાનું સ્વરૂપ જણાયું.’

‘... પ્રશ્ન ૧૪—તપના ભેદ કેટલા ?’

ઉત્તર—તપના અનેક ભેદ છે. સાંસજોના ધારા અને વિચારો ૧ અનશન, ૨ ઉલ્લોહરી, ૩ શિક્ષાયર્થા, ૪ રસત્યાગ, ૫ કાયકલેશ, ૬ સંલીનતા, (એ છએ બાહ્ય તપ) ૭ પ્રાચલિત, ૮ વિનય, ૯ વૈયાકુલ, ૧૦ સ્વાધ્યાય, ૧૧ ધ્યાન, ૧૨ કાયોત્સર્ગ (એ છ અભ્યંતર તપના મળી બાર ભેદ જિનોક્ત તપના બાણવા) ૧૩ ઉગ્રતપ, ૧૪ દિપ્તતપ, ૧૫ તપ-તપ, ૧૬ મહાતપ, ૧૭ ઘોરતપ, ૧૮ લગ્નિતપ, ૧૯ મંભાવી તપ, ૨૦ નિર્જશ તપ, ૨૧ સકામ તપ, ૨૨ અકામ તપ, ૨૩ જ્ઞાન તપ, ૨૪ અજ્ઞાન તપ, ૨૫ આશીતપ, ૨૬ નિરાશી તપ, ૨૭ નિદાન તપ, ૨૮ સ્વાર્થી તપ, ૨૯ કીર્તિતપ, ૩૦ સરાગી તપ, ૩૧ વેતાગી તપ, ૩૨ સરાપી તપ, ૩૩ કલેશી તપ, ૩૪ માયિ તપ, ૩૫ આસુરી ભાવના તપ.

એ પ્રમાણે ૩૫ પ્રકારનો તપ કહ્યો તેમાં કેટલોક તપ જિનરાજ દેવની આજ્ઞામાં છે અને કેટલોક આજ્ઞા બહાર છે.

પ્રશ્ન ૧૫—જિનોક્ત તપ કેટલા પ્રકારનો અને તેનું સ્વરૂપ શું ?

ઉત્તર—જિનોક્ત તપ ઉત્તરાધ્યયનના ૩૦ મા અધ્યયનમાં ૧૨ બાર પ્રકારે કહ્યો છે તે અને તેનું સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે જણાવેલ છે.

અણસળમૂળોચરિયા, મિલ્કાચરિયા રસપરિચ્છાઓ; કાચકિલેસો સંલીનવાપ, વજ્જોતવોદોહ. ॥૮॥

અર્થ:—(૧) અનશન એટલે ઉપવાસાદિક, (૨) ઉલ્લોહરી એટલે બોધું ખાતું તે, (૩) શિક્ષાયર્થા એટલે ધરોધર કરીને શિક્ષાથી આહાર મેળવવો તે, (૪) રસત્યાગ એટલે સ્વાદિષ્ટ ખોરાકનો પરિત્યાગ કરવો તે, (૫) કાયકલેશ એટલે ટાઢ વડકો વગેરે સહન કરવો તે, (૬) સંલીનતા એટલે અંગ-ઉપાંગ (ઈંદ્રિયોને) સંકોચવાં તે. એ પ્રમાણે છ ભેદ બાહ્ય તપ કહ્યો છે.

પ્રશ્ન ૧૬—અભ્યંતર તપનું સ્વરૂપ ભગવંતે કેવા પ્રકારે જણાવ્યું છે ?

ઉત્તર—પાયચ્છિતંવિજઓ, વૈવાવચં તદેવસજ્ઞાઓ, જ્ઞાણં વિઝસાગોવિપ, ધમ્મિતરબોતવોદોહ. ॥૯॥

અર્થ:-અભ્યંતર તપના છ લેહ. (૧) પ્રાચીન-ગુરુ સમીપે પાપને ઓઢોવવાં તે, (૨) વિનય-ગુરુને આવતા જોઈને ઉભા થવું, હાથ જોડવા, તેમને આસન આપવું, તેમના ઉપર ભાંકતભાવ રાખવો અને ગુરુના આદેશ પ્રમાણે વર્તવું, તે વિનય અભ્યંતર તપ કહેવાય છે. (૩) વૈયાવૃત્ય એટલે આચાર્યાદિની આહારાદિ દશ વિધે સેવા કરવી તે. (૪) સ્વાધ્યાય-પાંચ પ્રકારે સૂત્રની સજ્જાય કરવી તે. (૫) ધ્યાન એટલે આર્ત-રોદ્રધ્યાન વર્ણને દ્રઢ ચિત્તથી ધર્મધ્યાન જેને શુદ્ધધ્યાન ધરવું તે. (૬) ઉત્સર્ગ એટલે કાપોત્સર્ગ અથવા કાઉત્સર્ગ-શયને અ.સને અને અભ્યુત્થાને (એટલે સૂતાં, બેસતાં, ઉઠનાં) જે સાધુ કાયાનો વ્યાપાર (હાથવું ચાલવું) ન કરે તે છઠ્ઠા પ્રકારનો કાપોત્સર્ગ-અભ્યંતર તપ કહેવાય—

પ્રશ્ન ૧૭—ઉપર કહેલા જે પ્રકારના તપથી શું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે ?

ઉત્તર—एवं तवंप्रदुषिहं, जेसम्मंआयरंमुणी; सेसिपंसव संसारा, विप-मुचह पंडिप. ૩૭.

અર્થ:-જે મુનિ જન્મે પ્રકારના એટલે બાહ્ય અને અભ્યંતર તપ રૂપી રીતે આચરે તે ચતુર્થતિ ભવજનમુખાંથી (સંસારમાંથી) શીઘ્રપણે મુક્ત થાય છે.

અહિંયાં જિનોહા બાર પ્રકારનો તપ (છ બાહ્ય અને છ અભ્યંતર તપ) ભગવતે મુક્તિના ફળને હેતે કહેલ છે. તો તે ફળલાયક કયારે થાય ? કે સમ્યક્જ્ઞાન, સમ્યક્દર્શન સહિત પ્રાચીવધ, મુખવાદ, અદત્તાદાન, મેચુન પરિચલ અને રાત્રિભોજનથી વિરક્ત હોય ; પાંચ સમિતિ અને ત્રણ શુભિ (બાહ્ય પ્રવચન) નો આશયક હોય, કપાય રહિત, છતેદ્રિય, ગર્વ રહિત, નિઃશય, માયા (કપટ) અને નિયાલુ રહિત હોય ; તેથી તપ મોક્ષ ગતિના નિર્જરાના ફળને આપે છે.

પ્રશ્ન ૧૮—જ્ઞાની અને અજ્ઞાનીના તપમાં શે તફાવત ?

ઉત્તર—“ દિગ્ગજર મતના ” “ સ્વામી કર્તિકેયાનુગ્રેષા. ” નીન અંથ રતાકરસ્ય. રત ૩ વીચશ વીર સંવત્ ૨૪૩૦ ઇસ્વીસન ૧૯૦૪ અધમાવૃત્તિ પાને ૪૦ મે કહ્યું છે, કે—(જ્ઞાનીની તપસ્યા કેવા પ્રકારની હોય તે જણાવે છે) ગાથા—

દ્વાદશવિધેન તપસા, નિશ્વનરાદિતસ્ય નિર્જરા મવતિ, પૈરામ્યમાવનાતઃ, નિરદક્ષારસ્યદ્વાનિનઃ ॥૧૦૨॥

બોધાર્થ—જો જ્ઞાની-હોય/તાકે બારહ. પ્રકાર તપ કરી કર્મનીએ નિર્જરા હોય હે કેસે જ્ઞાની કે-હોય ? જો નિદાન કહીયે ઇન્દ્રિય વિષયનિર્મલ તાકરી રહિત હોય. બહુરિ અહંકાર અભિમાન કરી રહિત હોય બહુરિ કહેતો નિર્જરા હોય ? વૈરાગ્યલાવના જો સંસાર દેહ લોગતે વિરક્ત પરિણામતાતે હોય.—

બોધાર્થ—તપકરિ નિર્જરા હોય સો જ્ઞાન સહિત તપ કરે તાકે હોય.—અજ્ઞાન સહિત વિષય તપ કરે તામે હિસાદિક હોય, એસે તપતે ઉલટા કર્મકા બન્ધ હોય હે બહુરી તપ કરિ મદ કરે પરકું ન્યૂન ગિદે કોઇ પૂનઃદિક ન કરે. તાસું કોઇ કરે એસે તપતે (કર્મકા) બન્ધહી હોય. ગર્વ રહિત તપતે નિર્જરા હોય. બહુરિ તપ કરી આલોક પરલોક વિષે ખ્યાતિ લાભ પૂજા ઇન્દ્રિયનકે વિષયલોગ ચાહે, તાકે (કર્મ) બન્ધહી હોય. નિદાન રહિત તપતે નિર્જરા હોય. બહુરિ સંસારદેહ લોગ વિષે આશક્ત હોય તપ કરે, તાકા આશય શુદ્ધ હોય નહિ, તાકે નિર્જરા ન હોય. વૈરાગ્ય લાવનાહી તે, નિર્જરા હોય હે. એસા બનના.

પાને ૪૪ મે કહ્યું છે કે નિર્જરા સ્વરૂપ “દોહા—પૂરવ બાંધક કર્મ જે, સરે તપોબળભાષ; સો નિર્જરા કહાય હે ધારે તે શિવ જાય” ગૌતમી દિક ઉત્કૃષ્ટી કરણીવાળાનો ઉત્તર ૧, દીપ્તતપ ૨, તપ્તતપ ૩, મહાતપ ૪, અને યોરતપ ૫ કહેલ છે. તે તથા નિરાસરીતપ, સકામતપ, લગ્નિધતપ અને સંભાવી તપ. એ તમામ તપનો ઉપર કહેલા બાર પ્રકારના તપમાં સમાવેશ થાય છે.

પ્રશ્ન ૧૬—કોઇ એમ કહે કે તપશ્વર્યાદિ કષ્ટક્રિયા કરવાથી દેહને કષ્ટ પડે છે. તેથી આત્મા પણ દુઃખી થવો જોઇએ તે કેમ ?

ઉત્તર—તપશ્વર્યાદિ કરવાથી દેહને કષ્ટ થાય છે, પણ આત્મા દુઃખી થાય છે એમ કહેવાય નહિ. કેમકે—જે તપશ્વર્યાદિ કરે છે તે આત્માના દુઃખાણને માટે કરે છે. અને તેમ કરવાથી તે આત્માને આનંદ માને છે. અને જ્ઞાની પુરુષો એટલે સુધી કહે છે કે—દેહદુઃખ મહાકલં જપ તપાદિ ક્રિયા વટ જે જે દેહને દુઃખ થાય છે તે મહાકુળની પ્રાપ્તિને માટે છે.

જેમ કાચા દ્રવ્યનો કડો કાઢવા તથા પચપાક (દ્રવપાક) કરવા માટે દ્રવ સહિત કડા સુઝા ઉપર ચડાવી દેડે અગ્નિનું જોર કરવાથી જોકે કડાવાને તપરા (દાઝવા) પણ તો થાય છે, પરંતુ તેને લીધે દ્રવ કડાણને અમૃત જેવો સ્વાદ આપે છે. તેમ દેહરૂપ કડાવાને તપરૂપ અગ્નિએ દહન કરતાં

શ્રી-મુનિભાઈ-મોહનભાઈ-ભાગ ૮ મો.

આત્મિક શુભનો એકરસ થવાથી સારી પુરોષને એવો આનંદરસ પ્રગટે છે, તે પવપાકના રસના સ્વાદ કરતાં પણ અસંખ્ય અનંતશુભે! રસ પ્રગટે. દેહના રક્તજીવા કરવાવાળાથી તપશ્વર્યા થતી નથી અને તપસ્યા કરવાથી દેહની દરકાર કરતા નથી. જુએ અણુતત્ત્વવાળું પ્રમુખ સૂત્રને વિશેષ અણુમાર વગેરે મુનિઓનાં ચરિત્ર, કેવી આશુર્ય તેઓની તપસ્યા, કેવો તેઓના કૃષ્ણ દેહ, અને કેવી ઉત્તમ ક્રિયાઓ કરી તેઓ ઉત્તમ ગતિને પામ્યા વગેરે અધિકાર ધરાવ કરવાથી ખાતરી થશે કે તપશ્વર્યા કરવાથી દેહને કષ્ટ છે પણ આત્માને મહાશુભના ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે.

પ્રશ્ન ૨૦—અન્ય મતના શાસ્ત્રમાં તપ વિશે કાંઈ કહ્યું છે ?

ઉત્તર—જૈન ધર્મ સિવાય અન્ય મતના શાસ્ત્રમાં પણ ઉપવાસનું માહાત્મ્ય મોટું કહ્યું છે. શિવપુરાણના છવીશમા અધ્યયનમાં એક ઉપવાસથી માંડીને એક મહિના સુધીના ઉપવાસનાં ફળ વ્યાખ્યા છે, તેમાં કહ્યું છે કે તેઓ જમને ભાગતા નથી અને દેવલોક સ્વર્ગ તથા મોક્ષનાં શુભને પામે છે.

ઉત્તરાધ્યયનના ૨૮ મા અધ્યયનમાં મોક્ષ પ્રાપ્ત થવાનાં ૪ થાન માન્ય બતાવ્યાં તેમાંનું તપશ્વર્યા પણ એક કાવળ કહ્યું છે, અને તેજ અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે—સર્વેષાં પરિગ્રજાહ તપથી આત્મા વિમુક્ત થાય છે. દશરેમસિંહ સૂત્રમાં તપશ્વર્યાથી કર્મની નિર્જા થવાનું કહ્યું છે, અને વેદાનુસાર પણ કહ્યું છે કે—તપસ્યાને કર્મગંતી તપશ્વર્યા સ્નાનથી કર્મનો નાશ થાય છે. વગેરે દેહલોક શાસ્ત્રોના ન્યાય જોતાં તપશ્વર્યા છે તે ઉત્તમ છે અને ઉત્તમ ફળને આપનાર છે. એમ સિદ્ધ થાય છે.

માટે દેહને કષ્ટ થવા છતાં તપશ્વર્યાદિ કરવું તે આત્માને ફળદાયક છે. તપશ્વર્યાથી-ઈદિયો વધ થાય છે અને ઈદિયોના વિહારનું દહન થાય છે. વગેરે ધનુ આત્મિક શુભોની વૃદ્ધિ થાય છે. એમ માની તપશ્વર્યા કરવી તપશ્વર્યા કરવાથી પૂર્વજીવ નીવડ કર્મનો પણ નાશ થાય છે.

પ્રશ્ન ૨૧—સકામ-અકામ તપનું સ્વરૂપ શું ?

ઉત્તર—ઉત્તરાધ્યયનના ચરેતા અધ્યયનમાં ૧૧ શી સૂચના કહ્યું છે—જોમે અપ્પાદન્તો, સંઝઘેણ સર્વેણય; માદ્દરોદ્દમન્તો, વન્નન્તે વેરેદિદાદેવામાં એમ જણાવે છે કે—એ આત્મન ! જો તારે ૧૧૦ દાહ વૃત્તિને તપમાં રમાવું થાય. તેમ કરતાં આ-આને સંકમ તરે કરીને દહને તપ છે.

એટલે બીજા પ્રકારે દેહને દુઃખ દેણું યા બીજા તરફથી પ્રાપ્ત થયેલું દુઃખ સહન કરવું તેમ કરતાં જ્યાં તપાદિ ઉત્તમ ક્રિયા (સકામક્રિયા) કરવાથી સકામ નિર્જરા થાય છે અને તેજ મુક્તિના ક્ષણે આપે છે. માટે સકામ તપથી સકામ નિર્જરાના બધી ચલું કે જે તપ સફળતાને પામે.

અકામ તપ—અકામ નિર્જરા (અજ્ઞાન કષ્ટથી) જો કે દેવાદિકની મતિ પામે છે, તોપણ પરિણામે સંસાર ક્ષણની વૃદ્ધિ કરે છે. એમ ઉવવાઇ પ્રમુખ સૂત્રમાં કહ્યું છે.

દ્વિધ્યોના વિષયાર્થ તથા પુત્ર કવત્રાદિક તથા ધનાદિ ઉપાર્જનાદિ કારણે જે જે પ્રકારે દેહને કષ્ટ સહન કરવામાં આવે છે તે પણ એકાંત સંસારની વૃદ્ધિનોજ હેતુ છે. એમ દરેક શાસ્ત્ર કહે છે, માટે તેમ નહિ કરતાં સમભાવી તપના બધી ચલું.

પ્રશ્ન ૨૨—સમભાવી તપ કેવી રીતે હોઇ શકે ?

ઉત્તર—સાંભળો દિગ્ગંજરી “સ્વામી કાર્તિકેશ્વરપ્રેક્ષા પાને ૧૬૨ મે કહ્યું છે કે—

इह परलोक सुखानां, निरपेक्षः यत्करोतिसममावः; विविचंकायज्ञेयं, तौ
धर्मः निर्मलः तस्य ॥૪૦૦

ભાવાર્થ:—જો મુનિ ઇસલોક પરલોકકે મુખથી અપેક્ષાત્મ રહીત હૃદય છતાં, બહુરી મુખ દુઃખ ચતુ મિત્ર તૃષ્ટ કંચન નિહા પ્રયંસા આદિ વિવે રાગદ્વેષ રહિત સમભાવી હૃદય છતાં અનેક પ્રકાર કાય કલેશ કરે હે તિલ્લ મુનિકે નિર્મળ ધર્મ હોય હે.

ભાવાર્થ:—ચાત્રિકે અર્થ જો ઉદયમ અર ઉપયોગ કરે સો તપ કષ્ટા હે તહાં કાય કલેશ સહિતહિ હોય હે. તાતે આત્માકી વિભાવ પરિણતિના સંસ્કાર હોય હે તાકું મેટનેકા ઉદયમ કરે. અપને શુદ્ધ સ્વરૂપ ઉપયોગકું ચારિત્ર વિવે થાલે, તહા બહાભેરત્મ થાલે હે. સો જોર કરના સોહિ તપ હે. સો બાદ્ય અભ્યંતર બેદ તૈ બાર પ્રકાર કહા હે. સો સમભાવી તપ કહાતે હે. ઇતિ.

માટે મુક્તિના અભિલાષી જીવે જ્ઞાન સહિત સમભાવી જ્યાં તપાદિ ઉત્તમ ક્રિયા કરી દેહ દમન કરવું કે નીચી આત્મિક શુભની વૃદ્ધિ થાય અને પરમ પદની પ્રાપ્તિ થાય.

જો બધા પ્રકારના તપ જિનોકા જ્ઞાન સહિત નિર્જરાના અર્થે હોય સો મેલ ક્ષણે આપે છે. અન્યથા કર્મ બંધનો હેતુ થાય છે.

શ્રી પ્રજોત્તર શ્રાદ્ધનામા—ભાગ ૮મો.

પ્રશ્ન ૨૩—એવા કયા પ્રકારના તપ હોય કે જેથી આત્મ
હાનિ થાય ?

ઉત્તર—જે તપ આત્માને નિર્મળ કરે છે, જે તપથી કર્મની નિ
શાપ છે, જે તપ શ્રેયના ફળને આપે છે, એવો જિનોક્ત તપ પ્રાપ્ત
છતે તે વાતને ભૂલી જઇને ચિંતામણી રત્ન વડે કાગડાને ઉડાડવા ને
કરે છે, તેવા જીવોની દયા આપે છે કે તે જિયારા કદ તો ઘણું સહે છે
પરંતુ ફળ તો કર્મ બંધનનું જ પ્રાપ્ત થાય છે, અર્થાત્ સંસાર ફળને વધારે
છે. માટે તપના કરવાવાળાએ નીચેની વાત ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાની છે
કે—તપ રૂપી ધનને છુટારા ઘણા છે. તે અન્ય સ્થળે નહિ પણ પોતાની જ
પાસે (પોતાના જ દૃઢ્યમાં) વાસ કરીને રહેલા છે તેજ તમારા તપ રૂપી
ઋદિને છુટીને તમારા કરેલા તપના ધુસ ફળનો વિનાશ કરશે, એટલું જ
નહિ પણ સંસાર ચક્રવાળમાં અનંતા જન્મ મરણના દુઃખમાં ઢોળી પાડશે,
આ ઉચ્છ્વં ખડમ બીજના નહિ પણ પોતાના જ આત્માનો વિનાશ કરશે,
માટે હે તપોધન ! તમારા તપ રૂપી ધનને ભાગવવા માટે નીચેના બોલનો
તમારા દૃઢ્યમાં વાસ થવા દેયો નહિ. સાંભળો, અત્યંત તપ ૧ આશીતપ ૨
અકામતપ ૩ નિદાનતપ ૪ સ્વાર્થીતપ ૫ કીર્તિતપ ૬ સરાગીતપ ૭ વૈતા-
ળીતપ ૮ સરાપીતપ ૯ કંઠેરીતપ ૧૦ માયિતપ ૧૧ અને આમુરીભાવ-
નાતપ ૧૨ આદિ તપો આત્માના ઝુલ્મની હાનિ કરનારા છે, માટે આવા
પ્રકારના તપ કરી આત્માની ઋદિનો તથા સદ્ગતિનો નાશ કરશે નહિ :-
વાંચનારે ખ્યાલ કરવો કે આત્માને ઋદિતકર્તા તપનો સ્વીકાર નહિ
કરતાં જે તપથી આત્માનું કંઠ્યાણ થાય છે અર્થાત્ આ ભવ અને પરભવમાં
આશાધકપદ મળે તેવા તપના ઇચ્છક યત્ન.

પ્રશ્ન ૨૪—વૈતાળી તપનું સ્વરૂપ શું ?

ઉત્તર—વૈતાળી તપ તે, જેમ કોઈ મંત્ર વિદ્યાના પ્રયોગે કોઈ ઉપર
મુઠ પ્રમુખ નાખે તથા અગિયાર્ધિક વિવાથી પટ્ટીતો મુઠી ગ્રામ પ્રમુખ બ.ળે
તેમ જે કોઈ તપના પ્રયોગે પોતાના વૈરી (દુરમન) ઉપર દ્વેષ ભાવ રાખી
તેનું છુટું ચિતવે, તેના ગ્રામ ગરામ, બાન માલ કુળ કુટુંબ, પુત્રકુત્ર
ધનાદિ વસ્તુનો શય ચિતવે તેની હાનિ ચિતવે. પરંતુ દાગદાડના ન્યાયે,
કોઈના ભવિષ્યે કોઈને કોઈ પ્રકારની હાનિ થાય તો પોતાનું પરાક્રમ માને
પોતાના તપનો પ્રભાવ માને જે મારા તપના પ્રભાવે એ જન્મુ. જોરા
અધવસાયવાળાને મનુષ્ય હત્યા, ઐહત્યા, બાગહત્યા, ગર્ભહત્યા, વગેરેનો
માયે ચડે છે. માટે તેનો વૈતાળી તપ ભણવો.

ગોશાળે ભગવંત મહાવીર ઉપર તેજુવેશ્યા મુકી ભગવંતને કહ્યું કે હે કાશવા ! આ વળતે તું મુઝી નહિ, પણ મારી તેજુવેશ્યાના પ્રભારે આજથી છ મહીને રીબાઈ રીબાઈને છત્રમથપંથે મરીય. જેમ ગોશાલે ભગવંતના બે સાધુને બાળ્યા, અને ભગવંત ઉપર તેજુવેશ્યા મુકી વગેરે બેધુ પોતાની તેજુવેશ્યાનું પરાક્રમ માન્યું છે તેમ વૈતાળી તપવાળો પણ પોતાનું પરાક્રમ માને છે.

પ્રશ્ન ૨૫—આસુરી ભાવના તપ તે શું ?

ઉત્તર—આસુરી ભાવના તપ—આ તપ માટે દિગમ્બર મતનો ભગવંતી આરાધના અંતે તેના પાને ૭૭ મે કહ્યું છે કે—અણુવંશરોસવિગદ્ધ સંસતતવો ણિમિત્ત પહિસેવો; ણિક્કિવણિરાણુ તાવી, આસુરીઅમાવણં કુણદિ. ૧૮૮

અર્થ—અધ્યા હે અન્યભવ પર્વત ગમન કરનેવાલા હોય અને એસા બહુરિ કલહ કરી સહિત હે તપ બાકે એસા, બહુરી નિમિત્તમાં કરી ભોજન વસતિકાદિ ભવિકા કરનેવાલા એસા, બહુરી દયા રહિત નિર્દયી એસા, બહુરિ અતિ આતપકા કરનેવાલા એસા, જે પુરુષ સો આસુરી ભાવના (તપ) કરે હે.

ભાવાર્થ—અકે વૈર દહ હોય, અર કલહ સહિત તપ હોય, અર ન્યોતિવાદિક નિમિત્ત વિદ્યા કરી ભવિકા કરનેવાલા હોય, નિર્દયી હોય, પ્રેરણાકે ખીડા કરનેવાલા હોય તાકે આસુરી ભાવના (તપ) હોય હે કહિ.

જે કોઈ તપસ્વી એવું નામ ધરાવી પોતાના તપના બગથી દરેક ઠેકાણે દરેક ગામમાં, દરેક નાત જાતમાં, દરેક કુટુંબમાં, દરેક ગણમાં, દરેક સમાજમાં, દરેક ઘરમાં કલેશ જગાવે, કુસંપ કરે, તણ પાડે, ફાંટા પાડે, અંદરોઅંદર વૈર વધારે, પોતે વૈરભાવમાં વર્તે, બીજા માણસોપર દહ વૈર રાખે, અહર્નિશ મત્રીન પરિણામે વર્તે જે ક્યારે સામાનું ભુરું કરી નાખે. પોતે કલેશ કરે બીજા માણસોને કલેશમાં બોડે, શત દિવસ કલેશમાંજ આત્મા ધણધણો રહે, પોતાની મુશ્કેલ પાર ન પડે ત્યારે પોતાનું ધાર્યું કરવા માટે બીજા માણસોને આડુંઅવળું સમજાવવા કપાય અગિયે પ્રત્યક્ષ થયેલો આત્મા શરીરે કંપાયમાન થકે સાચી ખોટી વાતો કરી ભગવાનને અમિત બનાવી અન્યજનો સાથે ગાદો વૈર બાધે, બંધાવે એવો કલેશ સહિત તપ કરે.

આશાકુંઘળ એવો પુત્રની, ધનની, યા શરીર આરોગ્ય વગેરેની આશાએ તેને મોટો તપસ્વી માની ઇચ્છા ક્રોધીભૂત થવા ઉપાસના (નેરા

ભક્તિ) કદે તેના સહચારી હોડો પણ જોમ કહે કે
મદાસજની આસ્તા રાખયો તો તમારું ધાર્યું કાર્ય
પણ જોલે કે તમારે ચિંતા કશી નહિ. આસ્થા રાખ
જોમ કદી જ્યોતિષ નિમિતાદિક વિદ્યા પ્રકારે અથવા
મત્રી કદે, પોતાની માનતા મનાવે વગેરે બ્રમણાઓમાં
પોતાને આધીન કરવા તથા પોતાનો રાગ વધારવા
વચ્ચો કહે, દેવયોગે સામાના પુણ્ય યોગથી પારેલું ક
પેઠે પોતાનું પરક્રમ કસાવે. એવા આશાતુલ્ય ભક્ત
તિમાં જોડી પોતાના પશુની જમાવટ કદે મજબૂ
માનેલા વિરોધીઓના યત્ન બનાવી કલેશમાં ઉતારી
જગતની યજ્ઞ અથવા યજ્ઞોને મોટી પીડામાં
વિઠા ચલાવી ભવ પૂરો કદે. એવા નિર્દય પરિણામી
સમજનારા) જીવનો તપ તે આકુરી ભાવના તપ સ

પ્રશ્ન ૨૬—આશીતપ કોને કહેવામાં આવે છે

ઉત્તર—આશીતપના ત્રણ પ્રકાર છે. એટલે કે
તે કોઈ આલોક્ષને અર્થે, કોઈ પરલોક્ષને અર્થે, કોઈ
અર્થે, કોઈ ધનની ઇચ્છાએ તો કોઈ ખાવાની ઇચ્છાએ
ઇચ્છાએ તો કોઈ શારીરિક માનસિક દુઃખ દાગવાની
તપસ્થા કરતાં જોમ ચિત્તવે જે મારા તપ જપનું ક્રમ
રાજા યાત્રા, ચોક સાદુકાર યાત્રા, યા લગ્નિ પ્રમુખ ઋદિ
અર્થો તપ કહો છે.

જીજ્ઞે પરલોક્ષ અર્થોતપ—તે ઇદ્રદિક મહર્દિક
વાંચન કરે તે.

ત્રીજો દીર્ઘતપ—તે પોતાની દીર્ઘિ, માન,
જય, શોભા મહિમા વધારવાને માટે તથા પોતાની
જગતને પોતાના વચ્ચનમાં પ્રવર્તાવવાને માટે તેમજ દેશ

કીર્તિને માટે દુનિયામાં પૂજવા માટે યા બહેશતમાં આવવાને માટે આ દુઃસહાયેયાર્થ કરવા માટે માથિ (કપટ) લાવથી તપસ્યા કરનારનું તો કહેવું જ શું ? અર્થાત્ આત્મકલ્યાણની તો આયાજ સી ? મનમાં કપટ રાખી તપસ્યાના કરનારને ભગવંતે ચૂનતાં જન્મ મરણ કલાં છે.

પ્રશ્ન ૩૧—માથા (કપટ) સહિત તપસ્યાના કરનારને સૂત્રમાં શું કહ્યું છે તે સૂત્રપાઠથી જણાવયો ?

ઉત્તર—સાંભળો, સૂત્રમયંગ સૂત્રના અધ્યયન ૨ ને, ઉપેયો ૧ કે આથા ૬ મીમાં કહ્યું છે કે—

અશ્વિયાલિગણે ત્રિસેચરે, અશ્વિયમુખિય માસમંતરો;

જેદ્દમાયાવિગિજ્ઞૈ, આગંતાગત્માવળંતસો. ॥૧॥

અર્થ:—જે કોણ અથપિ દ્રવ્ય ભાવે નમ (દ્રવ્યથી વસ્તુ સ્થિત ભાવની નિષ્પરિચયી) કૃશ દુર્બળ કીધું છે સરીર જેને એવો પ્રવર્ત્ત આકરીને, લીધા અંગીકાર કરીને તિચરે છે. વળી મારા માસખમગ્નૈય પારણાં કરે એટલે માસને જાતે જમે, તથાપિ જે આ સંસારને વિષે માથા (કપટ) સજિત સંયોગ કરે, ઉપત્તણથી કપાયાદિકે કરી મુજબ હોય તે ભાવથી કાળે જનંત મર્ત્યાદિ દુઃખ પામે એટલે જનંતો સંસાર પરિવ્રમણ કરે.

માથ માથાના આધારે, થીમકપયોતિજયજી ઉપાધ્યાયજીએ કહ્યું છે કે—

નમ માસ ઉપજાવીયા મુજો સંતાજી;

સીમ, લીને કુમઅસ, યજ્ઞવંતાજી;

મર્મ જનંતા પામયો, મુજો સંતાજી;

જે કે માથા મમ, શુભવંતાજી. ૧.

અર્થમાં નો: નામ માથ અમળના કરવાવાળાને માથા (કપટ) કરવાથી જનંત; મર્મમાથ (જનંતા જન્મ મરણ) ના દુઃખ લેવાવવાનું તીર્થ જો નેદ નો પશુ કોઈ છે.

મહાનિષ્ઠ અવગણના જોઈ પૂર્વે જાને માથાજાણી માથે માથે ને જાને જાણી—અહીં અહીં કપાથી ઓઠનું કર્મ ઉપજાજી તીર્થ જાણે નો જોઈ ઉત્પન્ન થવા, જે જોઈ નવતરી નામ મમથી જાણે વિવેક માથે નેદ જાણે જાણી નેદ જાણી સી કયા થવાની ?

પ્રશ્ન કરે—કહો અર્થે માથા સહિત તપસ્યા કરનારને શું કહ્યું ?

ઉત્તર—કીર્તિ અર્થે અને માયા સહિત તપ કરવાની અમરતની શોધથી મનાઇ છે તે સૂચથી બાલુવામાં આવી ગયું છે. તેમજ

“ દિગ્ગજર મતનો અંધ ” નેન અંધ રત્નાકર રત્ન લીસરા સ્વામી કાર્તિકેયાનુપ્રેશા (અધ્યક્ષાનુપ્રેશા) પાને ૧૮૦૭ે કહ્યું છે કે

યા: પુનઃ કીર્તિનિમિત્તં; માયયામિદાંમશાલામાર્થે અન્નં મુક્તે મોક્ષયં તદ્દય,
તપઃ નિષ્કલં દ્વિતીયં.

ભાવાર્થ—જો મુનિ કીર્તિકે નિમિત્તે તથા માયા કપટ કરી તથા મિદા લોજન કે લાભ કે અર્થે અદ્ય લોજન કરે છે તપસા નામ કરે છે તાકે તો દુસરા અવમોહ્ય તપ નિષ્કલે

ભાવાર્થ—જોઅસા વિચારે અદ્ય લોજન કીયેતુ મેરી કીર્તિ દોષથી તથા કપટ કરી લોકજી ભુક્ષાવા કે ઠાતુ પ્રયોજન સાધનેકે નિમિત્ત તથા યદ્ય વિચારે જો યોડા લોજન કીયે લોજન મિદરમ સદ્વિન મિલેયા એવે બાભ-પ્રાપ્ય તૈ ઉનોદર તપ કરે તો તાકે નિષ્કલ છે. યદ્ય તપ નાટી પાખડ છે ઇત.

પ્રશ્ન ૩૩—કળિકાળના તપસ્વીનું સ્વરૂપ કેવું હોય ?

ઉત્તર—મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશ-દિગ્ગજરી પડિત ડોડરમગજી કુન ધ્યેય શુભલદ્વાયાર્થે કૃત આત્માનુશાસન વિષે પાને ૨૮૧ મે એમા કહા છે.
ક્લૌષ્ટ તપસ્વિનઃ—એ કળીકાળને વિષે તપસ્વી ઇધર ઉધર અપવાન ડોડર કહેતે છે તિસે તેનો તપ કદરૂપ છે.

પ્રશ્ન ૩૪—તપસ્વીના તપના છુંટાસ કોણ છે ?

ઉત્તર—તપના છુંટાસ માટે ઉપર કહેલા અંધમા કહ્યું છે કે—
વર્ગાર્હસ્યમેવાય, તપસોમાવિજગ્મનઃ; સ્વાયીકટાશ્વગુપ્તા, કચવૈરેશ્વરમદમદઃ ||
એમાં એમ જણાવે છે કે—એ તપ કરતાં ચૂકરથપણું બહું છે; કિયો જે તપના પ્રમાણથી સ્ત્રીયોનાં ટોળાં મળે, અને તેના કટાશ્વરૂપ છુંટાસથી વેરાગ્ય રૂપ સંપદા છુંટાઈ જાય છે. એનો પામર્થ એ છે કે—તપ કોઈ ન બહે તેમ કરવો ઉત્તમ છે. એમ નેન ધર્મને સિદ્ધાંત છે.

પ્રશ્ન ૩૫—ખરી તપ કયો કહેવાય છે ?

ઉત્તર—ઉપર કહેલા અંધના પાને ૩૫૧ માં કહ્યું છે કે—દૃષ્ટાનિરોપસ્તકઃ
એટલે ઇચ્છાનો નિરોધ કરવો અર્થાત્ ત્યાગ કરવો તેજ તપ કહેવાય છે.

પ્રશ્ન ૩૬—શાસ્ત્રમાં તપ કેવો કરવો કહ્યો છે ?

(ક્રાંતંતર:) ચચાર્થ શુદ્ધ ભાવ, સત્ય માનવું, સત્ય બોલવું, સત્ય કરવું, મનને અધર્મમાં ન જવા દેવું, બાહ્યદિયોને અન્ધારાચરણમાં જરાથી દેડવી, અર્થાત્ શરીર ઉદિય અને મનથી મુક્ત કર્મોનાં આચરણ કરવું, સત્ય શાસ્ત્રો શણુચાં શણુચવાં, સત્તાનુસાર આચરણ કરવાં, આદિ ઉત્તમ ધર્મસુધા કર્મોનું નામ તપ છે. ધતુન તપાવીને ચામડી બાગવી એ તપ નથી કહેવાતું. ઇતિ.

“આલોક્ય નીતિર્ધર્મઃ” મા અધ્યાય ૩ ને શ્લોક ૬ મે તેમાં કહ્યું છે કે—સમાસ્તં તાત્પરિયાન્ તપસ્વિર લોકો સમા ધારણ કરવાથીજ દીપે છે. અધ્યાય ૮ મે શ્લોક ૧૩ મે તેમાં કહ્યું છે કે—જ્ઞાતિનુસ્મં તપોનામિતિ આત્માને શાન્તિ સમાન તપ નથી. ઇતિ.

આભાસમણ કૃત “જૈનતત્વાદર્શ” ચોથા પરિચ્છેદમાં પાને ૧૯૭ મેં બ્રહ્મ મહાત્મ્ય કહે છે કે તપઃ પાપવિનુદ્યયર્થ, જ્ઞાનંધ્યાનં ચ મુક્તિર્; તપ ને છે તે પાપની વિશુદ્ધિને અર્થે છે, એટલે પાપ દાગાને અર્થે છે. અને જ્ઞાન અને ધ્યાન તે મુક્તિ પાને આપે છે. (ઇતિ.)

ભાસ્વાર્થ પ્રકાશ—શાન્તિ પર્વ ૧૨ મું સંવત ૧૯૪૪ માં છપા કૃ છે તેના પાને ૧ લે કહ્યું છે કે મોક્ષને અર્થે તપરૂપ ધર્મ આચરનારને સ્વર્ગાર્થિકે પણ મળે છે. અને સ્વર્ગાર્થિક કૃતને માટે ધર્મ કરનારને અતઃ કરણ શુદ્ધિદાતા જ્ઞાન પણ ઉપજે છે અને મોક્ષ પણ મળે છે. એ પ્રમ લે ધર્મની કોઈ ક્રિયા નિષ્ફળ જતી નથી. (ઇતિ.)

ભાગવત—એકાદશમ સ્કંધે અષ્ટમ ૧૯ મે શ્લોક ૩૭ મે કહ્યું છે કે જામતવાનસ્તપઃ સ્વત્ત્વં આદાયત્સુદિક કરવાં એ તપ નહીં પણ લેનની ઉપમા કરવી એ તપ સમજવું. (ઇતિ.)

એ પ્રમાણે સ્વમત અને અન્યમતના શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, જ્ઞાન સદિત તપ ફલદાયક છે.

પ્રશ્ન ૪૪—જિનેશ્વર તપનું કયું સૂત્રમાં કેરી રીતે કહ્યું છે ?

ઉત્તર—ભાગવતોણ શાક ૧૬ મે ઉદેચે ૪ થે ભગવંતે કહ્યું છે કે જ્ઞાની પુરૂષો (ધમણ નિર્બંધ) ભગવંતની આજ્ઞાનુસાર માત્ર આતકિશામત્ત અત્ત વિના કિશામતા પામેલ અલગાદ અત્ત મળ્યે આનુસ્તા રદિતિ આત્મ-વિચારમાં અમુક વખત યોગ સો વિશંભ કહી જમે અપરા એક વખત ઉજ્જાદરી થા હુશરૂતિ તપ કરે તો, સો વર્ષ મુખીના નારડીના છપે નરનાં દુઃખ ભોગવી નેટલાં કર્મની નિર્જરા કરે છે, તેથી અધિક કર્મની નિર્જરા સંતોષથી આદાર કરવાર કરે છે. તેમજ એક ઉપમા કરવાની દબાર

વર્ષથી અધિક નારકીનાં દુઃખથી નિર્જન થાય છે. છઠ્ઠું (જે ઉપવાસ) કરવા લાખ વરસથી અધિક અને અઠમ (ત્રણ ઉપવાસ) કરવાવાળા કોડ વરસ અને ચોટ્ટો કરવાવાળા કોડાકોટી વર્ષનાં નારકીનાં દુઃખથી અધિક નિર્જન કરે છે.

તો પછી અધ્યાસખમણ—માસખમણ આદિ તપસ્યાના કરવાવાળા નિર્જનનું તો કહેવુંજ શું? અર્થાત્ અંતગત સૂત્રમાં તપોબળથી કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્તિ કરી મોક્ષ ગતિના ફળને મેળવેલા ઘટા મુનિઓનો અધિકાર છે તેમજ અણ્ણતરોપવાસ સૂત્રમાં ધના અગ્રગાર પ્રમુખ ઘણા મુનિઓ અધ્યાસ તપ કરી અણ્ણતર વિગ્નાને પ્રાપ્ત થયેલાના અધિકારો આલેશ છે.

એ તમામ અધિકારનો મૂળ પાયો વિચારતાં પદ્મનંદાનું પહેલું શ્લોક છે. દરેક સૂત્રમાં પ્રથમ જ્ઞાન મેળવી પછી તપસ્યા કરવાનો અધિકાર થાયો છે, માટે જ્ઞાન સંહિત તપસ્યા ઉપર પ્રમાણે ફળને આપે છે કે વાત નિઃસંશય છે.

પ્રશ્ન ૪૫—અન્યમતના શાસ્ત્રમાં ઉપવાસ કેવા પ્રકારે કરવા કહેલ છે.

ઉત્તર—શિવ પુરાણ અધ્યાય ૭૩ મે શિવગતિનું મહાત્મ્ય વિશેષ કહેલ છે, તે શિવગતિનો ઉપવાસ નિમિત્તક નિર્જનો ને કામકોપ રક્તિ કરવો કહ્યો, અને જિણ પુરાણમાં એકાદશીનું મહાત્મ્ય વિશેષ કયું છે તેમાં એકાદશીનો ઉપવાસ એ પ્રકારે કરવો કહ્યો છે કે—પ્રસન્નાર્ગ નિર્વિઘ્ન કલ શિવજા ન દેયુનં; દવાપારંવિમર્દયુનં, અમત્ય દાતણ વધાવનં. ૥૧૥ એકાદશી અદોરાત્રિ, અંબુલ્યાગીત્રેનરા; સિધ્યંતિ દશમન્માન્તરે, સુખ દો રાજા મુચિષ્ઠિ ૥૨૥

અર્થ:—એકાદશી જન કેવું હોવું જોઈએ કે—તે દિવસે એવા પ્રકારનો ઉપવાસ કરવો કે—કોઈ જાનનું જાન કે કોઈ જાનનું પાન અને ફળની જાન જાતી નહિ, તે દિવસે નિદ્રા કરવી નહિ, પતંગે રાત્રી નહિ, મેયુન સેવનું નહિ, અપાર કરવો નહિ, ગિમ્મ કસેય કંઝઓ, કંકાર કરવો નહિ, દુઃખમન કરાવવી નહિ, ને દિવસે અમત્ય બેસવું નહિ, દાનજ કરવું નહિ, મર્દન અધિગાદિ કરવું નહિ. આ પ્રકારે એકાદશી જન દિવસ અને રાત્રીના ત્વાત્ર સંહિત પાત્રતાવાળા ને મનુષ્ય દય જન્મનંદમાં શિષ્ટ રીતે પામે છે, અર્થાત્ દય જન્મમાં મુક્તિને પામે છે. એમ શ્રીકૃષ્ણ મહાપ્રભુ સંપ્રદાય પ્રત્યે કયું છે.

અદ્ય અથ્વા પ્રકરણનું વચનામૃત ૮ તેના પાને ૪૨૮ મે એકાદશી જન વિષે લખ્યું છે કે—

જગી ધર્મશાસ્ત્રમાં પણ એમ કહ્યું છે જે જોકાદશીનું મત કરવું તે વિવેક કામ કોષ લોભાદિક સંજ્ઞાથી ભુલ્યા ઘાટ મનમાં યાચા દેવા નહિ અને દેવે કરીને કાંઈ ભુલું આચરણ કરવું નહિ એમ શાસ્ત્રમાં વચન છે. અને તેજ શાસ્ત્ર પ્રમાણેજ ભગિ પવન કદીએ છીએ જે જોકાદશીને દિવસે ઢાલ સાંપવું કરવી નહિ, અને જોકાદશી ઇંદ્રિયોના આધારનો ત્યાગ કરે ત્યારે તે જોકાદશી સાચી ને તે વિના તો દેવલાયણ કહેવાય. અને જેમ પ્રાણને જાતનો આધાર છે તેમજ જોતનું જગનો આધાર છે, અને તેવવાને સ્વર્ગનો આધાર છે, ને નેત્રને રૂપનો આધાર છે, ને છાન્દાને રસનો આધાર છે, ને નાકિયાને ગંધનો આધાર છે, ને મનને સંકલ્પ ચિદ્રૂપનો આધાર છે. એવી જોવી રીતે જગીઆરે ઇંદ્રિયોના ભુલ ભુલ આધાર છે તે સર્વે આધારનો ત્યાગ કરે તેનું નામ જોકાદશી મન કહેવાય, પણ જગીઆરે ઇંદ્રિયો કુમારો ન દાંડે અને પાનપેલાના જાતને ખાચ તે જોકાદશીનું મન શાસ્ત્ર પ્રમાણે ન કહેવાય માટે જોકાદશીનું મન કરવું ત્યારે તો જગીઆરે ઇંદ્રિયોને આધાર કરવા દેવી નહિ એવું મન પંદર દિવસમાં જોકાદશી આવે તે ખબરદાર થઇને કરવું તો તેના ઉપર ભગવાન પ્રસન્ન થાય છે, તે વિના જે દેવલાયણ તેજે કરીને ભગવાન પ્રસન્ન થતા નથી, અને ચેતદીપમા જે નિરત્યુક્ત કહેવાય છે તે તો સદાય જે મન રાખે છે, ક્યારે પણ જે મતનો ભંગ થવા દેતા નથી, માટે નિરત્ય કહેવાય છે, અને આપણે પણ છાન્દા તો એમ રાખવી જે જેવા ચેતદીપમાં નિરત્યુક્ત છે તેવુંજ થવું છે, પણ જે વાગમાં દિગ્ભત હાલવી નહીં એવી રીતે જે દિગ્ભત રાખીને જેવું મોરચે કહ્યું તેવું જોકાદશીનું મત કરે અને ભગવાનની કથા કીર્તનાદિકને કરે ને સાભળે ને કાનિજે ભગવણ કરે તો તે મત સાચું છે અને શાસ્ત્રમાં જોવુંજ નામ જોકાદશી રહી છે. જોદશી વાત કરીને શીલ મદારજ (સેનાનંદ સ્વામી) જો પ્રમાણે દરેક ધર્મમાં દરેક શાસ્ત્રમાં ઉપવાસાદિક તપશ્ચર્યા કરવાનું જોયે આદાર્ય કહેવ છે

પ્રશ્ન ૪૬—તપશ્ચર્યાદિક શુભો પ્રાપ્ત થયે શુભોપર મત્સર કરે તેને કશું ?

ઉત્તર—અત્યાત્મ કરપદુમની બીજી આશ્રિતિ સંજ્ઞા ૧૯૬૭ માં વેલ છે તેના પાને ૩૧૨ મે કહ્યું છે કે—

તપઃ ક્રિયાવદયક દાન પૂજનૈઃ સિવંચન્તાગુણમત્કરિજનઃ અવલ્ય મોઝી-મયો મયે, દ્રસાયનૈસ્પતુર્લેયકાતુરઃ ૧.

અર્થ—ગુણ ઉપર મંતસર કરનાર પ્રાણી તપશ્ચર્યા, આવશ્યક ક્રિયા દાન અને પૂજાથી મોક્ષ જતો નથી. જેમકે મોદો માણસ જો અપથ્ય લોચન કરતો હોય તો પછી તે ગમે તેટલું રસાયણ ખાય તો પણ તે સાજો ન થાય.

ભાવાર્થ—જેવી રીતે પેતાનાં સુકૃત્યોની સ્તુતિ સાંભળવાની હૃદય રાખવી એ ધર્મશુદ્ધિમાં મગરૂપ છે, તેવીજ રીતે પારકાના સારા ગુણો તરફ ઈર્ષ્યા, અદેખાઈ કરવી એ પણ મગરૂપ છે. પારકો મત્સર કરનાર માણસ ગમે તેટલાં ધર્મકૃત્યો કરે, છટું અકુમ કરે, યોગ ઉપધાન વડે પ્રતિક્રમણ પચ્ચખાણ વગેરે આવશ્યક કરે કે, પાંચ પ્રકારનાં દાન આપે, યા તો મહા આડમ્બરથી અદ, સતર, એકવીસ કે એકસો આઠ પ્રકારી પૂજાઓ રચાવે પણ તે મોક્ષે જશે નહીં. જેમ કોઈ મોદો માણસ કરી કરે નહિ (પરહેજ પાળે નહિ) અને ખાંડ, ખટાશ, વજ્ય હોય છતાં છાની રીતે ખાય, પછી તેને પંચામૃત પરપટ્ટી, વસંતમાત્રની કે ગજવેલ ખવરાવે તો પણ લાભ થશે નહિ, તેવીજ રીતે તપ, ક્રિયા, દાન વગેરે રસાયણ છે, જો ગુણ તરફ મત્સરરૂપ અપથ્ય લોચન લેવામાં આવે તો પગી શિવમંદ રૂપ નિરોગીપણું આ જીવરૂપ વ્યાધિમસ્ત પ્રાણીને પ્રાપ્ત થતું નથી. એ પ્રમાણે દહ.ત દહાંતિક યોજના સમજવી.

પેર તપશ્ચાના પરિણામે દેવલોકનાં ગુણ મળે એ શા કામનું? આવશ્યક ક્રિયા કરીને પાપું તેજ કૃત્ય તે બાંહે કરી કરી કરવાના વમરમાં ફરતું પડે તે શા કામનું? દાન આપ્યા પછી પાપું દાન લેવાનો વારો આવે તે શા કામનું? અવગત, યામા ક્રિયાસાસા વલવની—એ 'સૂત્ર ખરેખર' છે. પણ ઉપર જણાવ્યું છે તેમ મોક્ષે જનાર અને મોક્ષે જવાની હવેલા રાખ નારની નજરમાં એ લાજ લટૂન અટપ છે, તેથી નિષ્કૃંપ છે એમ કહીએ તો પણ ખોટું મળાય નહિ. એ ચેતન! તું પર ગુણ અમલિપ્તુના તપ કે અને તેમ કરી તારા કર્મરૂપ રોગોને દૂર કર. (છનિ)

પ્રશ્ન ૪૭—તપશ્ચર્યાના કરનારે ઉપરની ક્લેશકર ધ્યાનમાં નહિ રાખતાં હિંદ મળે તથા પાતાની પ્રશંસા પારકી નિદા અને મત્સર બાંહે જઈ તપશ્ચા કરનારને શું ફર?

ઉત્તર—સ્વહાયા પરિવેશજ, ચમત્કેયવદતાનુભૂતિ, ધર્મસૂચનશીલ, કાલ્પન વગેરે સ્વચ્છ, ૩૧૩

‘श्री’ प्रतीक से निम्नलिखित नामों के लिए ‘श्री’ प्रतीक

(ચિંપાઈ.)

(ચોંપાઈ.)
 નિષ્ઠ પરશંસ હીલા પરતભી, આજે મત્સર દેખી શુંથી;
 મુખથી બોલે આગપંખાળ, અંધોત્રિતિ આજે તતકાળ ૧.
 લોકમાં કીર્તિ પ્રાપ્ત થઈ અને વાંદલાહના પોકાર પડાવ્યા તેથી
 વળ્યું ? શું તેથી આત્મકત્યાણ થઈ ગયું ? આત્મકત્યાણ તો પોતાની જાણ
 પરની નિંદા અને મત્સરભાવ ફર કરી, કોઈ પ્રકારના કાપ વિના, નિષ્કપટપણે
 સરલતાથી અને કોઈ પ્રકારની ખટપટમાં પડ્યા વિના, નિરાશીઃ જાણથી
 સૂઝની યદ્વા સહિત બે તપસ્યા કરવામાં આવે તોય તે તપ દગોબૂત
 થાય છે.
 પ્રશ્ન ૪૮—નિરાશી તપ શી રીતે
 ઉત્તર—

પ્રશ્ન ૪૮—નિતારી તપ શી રીતે કરવાય છે ?

ઉત્તર—જે તપ કરવામા આવે તે તપસ્વીઓએ નિરાશીપણે (કાઠ
પ્રકારની છઠ્ઠા વિના), તપ કરવો તપનું ફળ માગવું નહિ, તપ કરી
અભિમાન કરવું નહિ, સુવમાં કદા મુંઝવ નિરાશ નહિત તપ કરવો જે
નિરાશી તપ કહેવાય છે. નિરાશી તપ જ્ઞાનજગ વિના થાતો નથી, માટે
ભગવતે તમામ મુનિઓને પ્રથમ જ્ઞાન મેળવવાની ફરજ પાડી છે, અને
જ્ઞાનથીજ સમાધિ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે તપશ્ચર્યાના અભિપ્રાયોને પ્રથમ
પ્રશ્ન ૪૯—જ્ઞાન અને તપમાં મેળવે
ઉત્તર—જ્ઞાન અને તપમાં મેળવે

ઉત્તર—મમવંત મહાવીર દેવના દક્ષતીસિત કે જે મમવંત
મામ મુનિઓને પહેલું જ્ઞાન મેળવ્યું છે, મારે એ જ્ઞાન મેળવવું

ઉત્તર—મયવંત મહાવીર દેવના દસ્તાવીસિત કે જે સૂર્યદાતા આસ્વા
 છે, તે તમામ મુનિઓને પહેલું જ્ઞાન મેળવ્યા પછી તપસ્યા કરવાનો અધિકાર
 આપ્યો છે, માટે પહેલું સૂત્રજ્ઞાન કરવું. અથવા સૂત્ર આજ્ઞાન મમંત્ર
 પહેલું પ્રતિપાદન કરવું. સૂત્ર આજ્ઞાત મમંત્ર જ્ઞાન વિનાનો તપ નિસ્તે-
 જ સાગ્રમી કરાંચો પણ અર્થ નહિ. (શોભે નહિ, થઈ નહિ) એમ ઉત્તર
 રાધ્યયનમાં કર્યું છે.

મમ ૫૦—જ્ઞાનીઓને વિશેષ કરી તપ કરવો.

ઉત્તર—જ્ઞાનીઓને તપમાં પહેલી આવશ્યકતા જ્ઞાની ઠાગી છે.

ઉત્તર—સૂર્યમાં જે પ્રકાશનાં વર્ણ છે તે

ઉત્તર—સૂત્રમાં જે પ્રકારનાં વપ કર્યાં છે. જાણ અને 'અંક' તર. તેમાં સાની 'પુરવો' જાણ વપન. તે 'વધો' થકિત અંગીકાર કરે છે, 'પત્ર' તર વપનું સેન. તે 'નિર્વર' કર્યા કરે. જાણ વપ જો કહે: ને થજે કહે કરેલી પ્રતિજ્ઞાને આ. પદ્યો કહે તપારે હજ આપે છે, અને અંક તર વપ થે: થ કહે અંક હજને થ. ને આપે છે. તેમ યજ્ઞ અંગીકાર કહે જાણી અંગીકાર. એટલાં કર્યાં.

ખપાવે તેથી અધિક, જ્ઞાની પુરુષો એક-શ્વાસોચ્છાસમાં કર્મ ખપાવે છે. માટે જ્ઞાની પુરુષો કહી ગયા છે કે—

જ્ઞાનમેવબુધાઃ પ્રાહુઃ, કર્મણાં તાપનાતપઃ,

તદમ્યંતરમેવેદં, શાન્તતદુપવૃદ્ધકમ્. ૧.

અર્થ—કર્મોર્નું જ્વલન કરવાથી જ્ઞાન એજ તપ છે. એમ તત્ત્વે કહે છે, તેમાં અમ્યંતર તપજ્જ ઇદ છે, બાહ્ય તપ તેને વધારનાર છે, માટે જ્ઞાન નિરપેક્ષ-અજ્ઞાન કાય કષ્ટરૂપ તપનો ત્યાગ કરવો કેમકે—

અનુભવને બાધ્યા વિના, સહે કષ્ટ કરી ત્યાગ;

સરખ તજે બસે કાંચળી, તોહી નામનો નામ. ૧.

બહુ કોડયો વરસે ખપે, કર્મ અજ્ઞાને જેહ;

જ્ઞાનો શ્વાસોચ્છાસમાં, કર્મ ખપાવે તેહ. ૨.

તપસ્વી એવું બિરૂદ ધરાવનારે એક વાત ખાસ કરીને બૂલવી એકીની નથી, કે જ્યારે ઉત્તમ એવા મનુષ્ય દેહને પાત્રીને ત દેહને કમન કરવાનેજ માટે મહાકૃપાકાંક તપક્રિયાને અંગીકાર કરી માયા કપટનું સાથે સેવન થા તો કોઈપણ પ્રકારની સંસારી ખટપટમાં ભાગ લેવો કે માનના ભીખારી થાવું એ અમૂલ્ય રત્નને ખોટી બદામ સાટે ફેંકી દેવા જેવું છે. એટલુંજ નહિ પણ શ્રી સૂક્ષ્માર્ગ સૂત્રનું વાક્ય યાદ કરતાં અનંતા ગર્ભ પામવાનું ઉલ્લેખ કરી રહે છે, તો પછી કર્મ કાચળી (શુભ ફળની) તો આશાશી ? માટે તપસ્વી લોકોએ એવી બૂલવણીમાં ફસાવું નહિ.

પ્રશ્ન ૫૧—સાધુએ ગૃહસ્થ ઉપર મમત્વભાવ રાખવો કે સંસારીની ખટપટમાં ઉતરવાથી શું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે ?

ઉત્તર—એ વિષે અધ્યાત્મ કષ્ટપદ્ધતિમાં પાને ૪૦૮ મે કહ્યું છે કે—

દૃષદ્ ગૃહાભેગુમમત્વગુહિ, તદીવસપ્ત્યા પરિતપ્યમાનઃ ; મનિજ્ઞાનઃ કલ્મઃ
સદાશ્ચ, સ્તે વાંચ વાંચિર્ભવિત્યા મયેમી. ॥૧॥

અર્થ—“ ગૃહસ્થ ઉપર મમત્વગુહિ રાખવાથી અને તેઓના મુખ દુઃખની વિચારવડે તપવાથી તારે અંતઃકરણ સર્વદા અધુન રહેશે, અને ત્યજ અને તેઓના પાપથી તું સંસારમાં રખડ્યાં કરીશ.”

જવાબ—આ મારા માવડ છે. આ મારા ભાગ છે એ મમત્વગુહિ છે, એ માનવ મારણ છે, મોહને ઉપજ કરે છે અને એજ ભાગ્ય નરે આપણે કતાવે છે. તેથી જ્યારે થાય છે, ત્યારે ભગવાની માવડાના મુખ

હુઃખથી તેવા યતિ (તપસ્વી) નું મન પ્રસન્ન થાય છે 'અથવા' બળે છે, પરિણામે મનમાં કોઈ બાતની નિવૃત્તિ જોતી નથી. સમતાએ છેડે આવેલા અથ છે અને અનેક પ્રકારના સવય ઉપદેશ કરતાં અને ઝૂકડાવના સલાહ-કારક ચતાં સાધુપણ નાશ પામે છે.

પાને ૪૦૬ માં કહ્યું છે કે-ત્યક્તવાગૃહંસ પરમેહંવિતા, તત્ત્વ કોનામ ગુણસ્તવર્ણે ॥૪૭॥ પોતાનું ઘર તજીને પારકા ઘરની ચિંતાથી ખસિના પામતા હે ઋષિ ! તને શો લાભ થવાનો છે. (હતિ)

આનો પરમાર્થ એ છે કે જેનું મન પોતાના કમજો નથી માત્ર આવડના આધારેજ પોતાનું જીવન ગાળે છે અને સાચકનીજ વામદેવની બેઠીમાં બંધાણ છે એવા પામર પ્રાણીઓ પોતાનું કલ્યાણ કેવી રીતે કરી શકે ?

પ્રશ્ન ૫૨—જપ, તપ, જ્ઞાન અને ક્રિયાનું ફગીબુગપણ ક્યારે થાય ?

ઉત્તર—સાંભળો, " અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ " પૂર્વાચાર્ય, મુનિસંદર મુનિ જુન તેના ભાષાંતરના પાને ૫૫ મે કહ્યું છે કે—

આખા મંથના મોખનિદ્રુપ નવમો અધિપ્તર ચિત્તદમનનો આવે છે. અમે તેટલી ક્રિયા કરવામાં આવે, અમે તેટલું જ્ઞાન ભજવામાં આવે, અમે તેટલી તપસ્યા કરવામાં આવે અને અમે તેટલી યોગ સાધના કરવામાં આવે, પણ જ્યાં મુખી મનની અસ્થિરતા હોય, ચિત્ત બાહુગબ્યાહુગ હોય, માનસિક હોમ હોય ત્યાં મુખી સાચા પ્રાપ્ત થઈ શકતું નથી, એ ખાત લક્ષમાં રાખવાનું છે. જ્ઞાનનો, તપનો અથવા ક્રિયાનો આચાર મનપર અંકુશ હાવવાનો હોવો જોઈએ.

એજ મંથમાં નવમા અધિપ્તર, ચિત્તદમન પાને ૨૧૬ મેં ૧૬ છે કે—

રાગદ્વેષોવદિત્વાંતાં, તપસાકેવયોજનમ્ ; તાવેશ્વદિત્વાંતાં, તપસાકેવયોજનમ્.

અર્થ—જો રામદેવ હોય તો તપનું શું કામ છે ? તેમજ એ તે ન હોય તો પછી પણ તપનું શું કામ છે ? આ સર્વ દક્ષિણનો સાર એ જ કે મનને વંચ રાખવાની જટુજ જંદૂર છે.—

પ્રશ્ન ૫૩—મનગુદિ કરનારને શો ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે ?

ઉત્તર—દેમાચાર્ય કૃત, યોગચાળ તેનું અત્પંતર પ્રકાશ, ૪૮૫ પાને ૩૫૩ મે મ્હોલ ૪૧ મે કહ્યું છે કે—

સત્યાંદિ મનસઃ શુદ્ધો, સંત્યસંતોષિયદ્ગુણાઃ; સંતોષ્યમત્યાંતોસંતિ, સેવક-
ચાંચુષેસ્તતઃ ॥૪૧॥

અર્થ—મન શુદ્ધિ હોતે છંતે નહિ છતાં એવા પણ દ્વાનિ અધિક
શુદ્ધો થાય છે, અને મનશુદ્ધિ ન હોતે છતે, તે શુદ્ધો હોય, તોપણ નથી
સેવાતા, માટે પંડિત લોકોએ તો મનશુદ્ધિજ અંગીકાર કરવો.

પ્રશ્ન ૫૪—કોઇ અભિમાની અહંકારનો ભરેલો એમ કહે કે અમારે
મનશુદ્ધિની કાંઈ જરૂર નથી, અને તો તપમંગથીજ સુદ્ધિ મેળવશું તેનું
કેમ ?

ઉત્તર—ઉપર કહેલા યોગશાસ્ત્રના ભાષાંતરમાં શ્લોક ૪૨ માં કહ્યું છે કે—

મનઃશુદ્ધિમવિમાણા, ચેતંસપ્રતિમુક્તયે;

ત્યક્ત્વાનાવંમુજામ્યતિ, તિતીર્વતિ મહાર્ણવં. ॥૪૨॥

અર્થ—હવે જે લોકો એમ માને કે મનશુદ્ધિની કાંઈ જરૂર નથી,
અને તો તપમંગથીજ સુદ્ધિ મેળવશું તેઓને માટે કહે છે. મનશુદ્ધિને
નહિ ધારણ કરનારા એવા જે કદાચડી માણસો સુદ્ધિ માટે તપજ કર્યા કરે
છે, તેઓ પાસે રહેલા નાવને છોડીને પોતાના હાથથીજ મહાસાગર તરફને
ઇચ્છે છે.

પ્રશ્ન ૫૫—કોઇ મનશુદ્ધિ વિના માત્ર ધ્યાનથીજ કર્મ ક્ષય કરવા
માને તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એજ યોગશાસ્ત્રના ભાષાંતરમાં શ્લોક ૪૩, ૪૪ માં કહ્યું છે કે—

તપસ્વીનોમનઃશુદ્ધિ, વિના મૃતસ્યસર્વથા;

ધ્યાનંસહ્યુપાવશ્ચ, વિકલસ્યેવદર્પણઃ ॥ ૪૩ ॥

તદવસ્ય મનઃ શુદ્ધિઃ, કૃતવ્યાસિદ્ધિ મિહતા;

તપઃ સુતયમ પ્રાપ્તઃ, ક્ષિમ્યેઃકાયદંદનૈઃ ॥ ૪૪ ॥

અર્થ—હવે મનઃશુદ્ધિને તણને જેઓ કેવલ ધ્યાનનેજ કર્મક્ષયકે
કારણ માને છે, તેઓ પ્રત્યે કહે છે કે—એક લેશ માત્ર પણ મનઃશુદ્ધિ
વિનાના એવા તપસ્વીનું ધ્યાન, ખરેખર રહ્યું વિનાના માણસપ્રત્યે જેમ
કર્મણ તેમ વૃથા છે.

(જે કે મનઃશુદ્ધિ વિના ધ્યાન ધરનારને તપ અને ધ્યાનના જગથી
એક નવમી એવેયક સુધી અતિ યાય છે, તો પણ તે પ્રાપ્તિકે છે, પણ કાંઈ
ફળરૂપે નથી; કેમકે ઉત્તમ રૂપ તો મોક્ષજ છે.)

માટે મોક્ષને ઈચ્છતા જોવા ગણિએ, અવશ્ય મન શુદ્ધિ કરવી,
જીભ કાપાને કંટરૂપ જોવાં, તપ, આગમજ્ઞાન, નિયમ વગેરેથી શું
વગવાનું છે ?

પ્રશ્ન ૫૬—મનશુદ્ધિ કેવી રીતે થાય ?

ઉત્તર—મનની મલીનતા દૂર કરે તો મન શુદ્ધિ થાય, મનની શુદ્ધિ
અણુનુશઙ્ગ થયા સિવાય થતી નથી. જ્યાં સુધી દોષદષ્ટિ હોય છે ત્યાંસુધી
જ્ઞાન જ્ઞાનાદિ ફળોભુવ થતાં નથી, દોષદષ્ટિમાં કયાથનો નિરાસ રહ્યો છે
અને કયાથ મનની મલિનતા હોય ત્યાંસુધી અણુનુશઙ્ગ પ્રગટ થતો નથી
માટે “સદ્યથા પ્રાપ્તિનો ઉપાય” તેમાં કશું છે કે—

કિં શુદ્ધિ મયિર્ણ, કિંવા સવિર્ણ કિંવદાષિણ; દુઃખગુણાનુરાથં.
સિદ્ધિસ્થ મુક્તિસ્થાન કુલમવર્ણ ॥

અર્થ—જદું અણુવાથી અથવા જદું તપ કરવાથી અથવા જદું જ્ઞાન
દેવાથી શું થનાર છે ? જોકલા અણુનુશઙ્ગને ચીખો કે જે સુખોનું (પાસ)
ઉત્પત્તિ સ્થાન છે.

અણુનુશઙ્ગ, કર્પા વગર આપણે જમે તેટલું, ચીખીએ તોપણ તેથી
કંઈ, સિદ્ધિ થતી નથી.

અણુનુશઙ્ગ સિવાય બારે તપક્ષેર્પા કર્પાથી પણ ‘કાંઈ સિદ્ધિ મળવી
થી કારણકે મનની મલિનતા દાખ્યા સિવાય તપક્ષેર્પાનું ફળ મળી શકતું’
થી માટે કહેવામાં આવે છે કે—

“ક્રોધ ક્રોધે વૃદ્ધવૃદ્ધો, તપ વામે છે નાશ” મંત્રલગ્ન કે ક્રોધ વર્ષ લગી
કર્યો છતાં પણ જો મુદ્દર્પ માત્ર ક્રોધ કરવામાં આવે તો તે સદ્યથા
માતલ થાય છે માટે : અણુનુશઙ્ગ પૂર્વક જો ક્રોધે પણ તપ કરવામાં
તો તે મોટું ફળ આપે છે (ધર્મ)

ક્રોધ જો તપનું અણુર્ણ છે, માટે તેથી જદું જ આવેનીને આવડું.
પ્રશ્ન ૫૭—અણુર્ણ કેટલા પ્રકારનાં છે ?

ઉત્તર—અણુર્ણ ચાર પ્રકારના છે. નીતિ ચાત્રમાં કશું છે કે—
અર્ચીર્ણ તપસઃ ક્રોધ જ્ઞાનાર્ચીર્ણ મદ્દહત્તી પરિગપઃ કિંવાર્ચીર્ણ મનાર્ચીર્ણ

અર્થ—તપનું અણુ કોષ છે, જ્ઞાનનું અણુ અહંકાર છે, દેહને ચરિતાપ કહેવો શા. પરને પરિતાપ ઉપભવે તે કિંવાનું અણુ છે અને અપચાદિ વિગુણિયા શાપ તે અન્નનું અણુ છે.

માટે વિશેષે કરીને મુનિઓને જણાવવાની જરૂર પડે છે કે મુનિઓ! હે તપસ્વી લોકો! હે જ્ઞાનીઓ! અહો આમારી કિંચિત્ત મુનિઓ!! એક વાત ધ્યાનમાં રાખજો કે આપ જે જે કિંચિત્ત કરો તેમાં રહેલું અણુ મહા ભાગ એમ ખોલાડ અર્થે કે હદ ઉપરાંત ખાવાથી અણુ શાપ છે અને તેથી અપચો મહા જ્વર વગેરેનો આધિ ઉત્પન્ન શાપ છે, ને એટલે અહંકાર રોગ અને મૃત્યુના છેડા સુધી પહોંચાડે છે. તેમ જ મન દેહને પુરનું ધ્યાન રાખવાની જરૂર છે, માટે નિનિગાસ્ત્રમાં આ પ્રાચીન અણુ જણાવી મના છે અને વિદ્યુત્તેજો પશુ એજ પ્રમાણે કહે છે કે

(મોખામ્)

કોષ અણુ તપ નિવાર, જ્ઞાન અણુ હં અહંકાર,
કિંવા અણુ પચની તાતી મુર્ગ અપ અણુ આતી

દેહકૌશ.

આપ.૨ અજિમાલ વાગો, તપથી વધીએ કવેશ,
મર્ગ વંશ એ જ્ઞાનથી, તો અર્ચા અચળો વેશ

આં: તેમ મન ન દેડે, અર્ચા તપવ્યા કરી કોષ ન કરાડે
અર્ચાનાં અહંકાર ન કરોડે કિંવા કરી પાનાને કે પાને પરિતાપ ન
કરે અર્ચા પુરુષ આ મુનિવાન અન્ન પાનાના આપમાને તારા શરિવાન
વેશ એ અર્ચા મુનિવાન અન્ન છે અર્ચા એવા મુરુપો આ મુનિવાને
વેશ છે

અર્ચા અર્ચા મુનિવાને હિંમતવાન કરવા મુખ્યા કિં

તેવન એકાદ દુઃખ કરે ને કે આ મુનિવાને આ પૂરોને હિંમત
અર્ચા અર્ચા મુનિવાને કરે દુઃખ

અર્ચા અર્ચા મુનિવાને કરે, અર્ચા અર્ચા અર્ચા,

અર્ચા અર્ચા અર્ચા અર્ચા એકાદ મુનિવાને

અર્ચા અર્ચા મુનિવાને હિંમતવાન કરે એકાદ અર્ચા
અર્ચા અર્ચા અર્ચા અર્ચા અર્ચા અર્ચા અર્ચા અર્ચા અર્ચા
અર્ચા અર્ચા અર્ચા અર્ચા અર્ચા અર્ચા અર્ચા અર્ચા અર્ચા

જગવાને હાથા ધારણ કરે, અને સાંતી પુરો કામગીરાંને પડે, તે આ પૃથ્વીને દીપવતાર ધરેલા સમાન છે.

પ્રશ્ન ૫૯—તપસ્યા કરી ગર્વ કરે તેને શું ફળ ?

ઉત્તર—પુરુષોત્તિ અધ્યાય ૪ મે શ્લોક ૨૩૮ મે કહ્યું છે કે—
નદિમયેત્ સપતાવદેત્ એટલે તપ કરીને ગર્વ કરવો નહિ.--

શ્લોક ૨૩૯મે કહ્યું છે કે—તપઃ ક્ષાતિ વિમ્બયાત્—એટલે ગર્વ કરવાથી તપ નિષ્ફળ થાય છે. ૫મી નીતિશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

શુભે ગર્વ ન કીલ્બજે, ગર્વે શુભ ન મળાય;

૫૫છાંડમાં તિલ ભળે, તે પલ વિષ સમ થાય. ૧

માટે તપસી હોડે કોઈપણ પ્રકારનો ગર્વ કે અભિમાન કરવો નહિ. કારણ કે તપનું ફળ મોટું છે. તો ગર્વ કરીને તે ફળનો શા માટે નાશ કરવો એકંદરે.

પ્રશ્ન ૬૦—જે ગર્વ કરી પશની નિંદા કરે તે માની અભિમાની બદ-કારી હોય. મટે કરીને ગર્વિષ્ટ હોય, પશની નિંદા હેલવા કરે, પશને ખદ પાડે, તેના છડા બહડા બચશુભ પ્રસદ કરી તેનો પાતબર કરે, તેનું અપમાન કરે, એવાઓને શું ફળ મળે ?

ઉત્તર—એવાઓને મહા મહાં ફળ પ્રાપ્ત થાય છે એમ સૂચકાત્ર સૂત્રના બીજા સુત્રરૂપના બીજા અધ્યયને બાણુપાતા છાપેલા પાને ૬૮૮ મે કહેલ છે. વાંચી સૂચવાડ.

બ્રહ્મકોષ પદ્યમેકિરિયાઠાએ માળશતિપ્તિઆદિઅર્ધ લેખદાશામદ કેદુરિલે આતિમપ્તવા, કુચનપ્તવા, વજ્રનપ્તવા, સ્ત્રવપ્તવા, સમપ્તવા, સુવપ્તવા, સ્તમપ્તવા, હસસીવમપ્તવા પત્રામપ્તવા, અજનરેવવા, મવટાવેજ મણે સમણે પરોદેલેતે, નિદેતિ, તિસોત, ગરહતિ, પરિભવદ, અવયમેતી, દુરિપ્તઅવમરનેતિ પુણ વિસિટે આદ કુચકલાદ મુલોવરેષ પર્વ અગણ્ય સમુક્તસે દેદાદુદ્ધ કમ રિતિપ્ત અકને વવાદ્ લંકાદા મપ્તમોત્તર્વ, અમામોત્તર્વ, મારામેદા, વાવાને-વારાં પંડે, વદ, વચનેવાવિવાદિમવદ્ વર્ણવતુ લક્ષણવર્ણનિં સાધકંતે અતિષ્ઠા અવને ચિરિયાઠાએ માળશતિપ્તિ આદિપ. ૪૨૭૪

અર્થ—કોઈ પુરુષ આડ પ્રકારના મટે કરીને એટલે બલિ, ક્રુદ્ધ, અદ્ય, રૂપ, તપ, સ્ત્રવ, લ.જ. રૂપાં અને પ્રણ વગેરે અનેરા (અત્યાશિષ્ટિરૂપે)

મહનાં સ્થાનકે કરીને માતો છોતો, બીજાની હેલના કરે, નિંદા કરે, ખટ કરે ગર્હા કરે, પરાશવ કરે, અપમાન કરે, એ બલિકુલાદિકે હીન છે. હું સર્વથી અધિક છું એમ પોતાના આત્માને ઉત્કર્ષે એટલે અહંકાર કરે (એટલે મારા જેવો કોઈ તપસ્વી નથી, મારા જેવો કોઈ જ્ઞાની નથી, મારા જેવો કોઈ આચારી નથી, દુનિયામાં કોઈ સાધુ નથી, હુંજ સાધુ છું. હુંજ આચારી છું, હુંજ જ્ઞાની છું, હુંજ તપસ્વી છું. (ઇત્યાદિ મદ કરનારને વિપાક દેખાડે છે.) તે પુરુષ આ લોકમાંહે પણ નિંદા ગર્હાનું સ્થાનક થાય, અને પરલોકે પણ નિંદા અને ગર્હાનું સ્થાનક થાય. દેહાસુએ એટલે આ શરીર થકી થયીને પરલોકે કર્મદ્વિતીય એવાવતા કર્મને વશ વર્તીને ચતુર્ગતિ સંસારમાંહે પરિભ્રમણ કરે, તે કહે છે. એક અર્થ થકી મરણ પામીને વળી બીજા ગર્ભમાંહે ઉપજે. એક જન્મ થકી બીજો જન્મ પામે, મરણ થકી મરણ પામે, નરક થકી નીકળીને વળી નરકાંતરે નરકમાં જઈને તીવ દુઃખ ભોગવે, એટલે તે નરકમાંહેથી નીકળીને સિદ્ધ મત્સ્યાદિક માંહે ઉત્પન્ન થાય, ફરી ત્યાંથી મરણ પામીને તીવ્રતર નરકાંતરે જાય. એવાવતા તે શેઠાઅહંકારી, સ્તંભ, અનપ્રસીદ્ધ, અપણ એવાં લક્ષણોપુજા તે અભિમાની પુરુષ હોય એમ નિશ્ચે તેને તત્ત્વપ્રત્યાયિક સારવકર્મ બંધાય, એ નરમો ક્રિયારથાનક માન પ્રત્યયિક નામે કહ્યો. ॥૧૭॥

એ પ્રમાણે ગ્રવિષ્ઠ, મદવંત, અહંકારી નિંદાદિકના કરનારને માંહે જગ કહ્યું.

પ્રશ્ન ૬૧—માયાવી સાધુને શું ફળ પ્રાપ્ત થાય ?

ઉત્તર—તેજ સૂચમર્મગ સૂત્રના પહેલાં શ્લોકરહેના ૧૩મા અંશવચની ૪ થી માયાવા એવાં પદમાં કહ્યું છે કે-માંચણિર્મતિ મર્ગત વાર્ત. માયાવી સાધુ આ સંસારને વિષે અનંતવાત પામે. એટલે અનંત કાળ ખર્ચત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે. કારણ કે પાંચમી માયામાં કહ્યું છે કે-માયાવી સાધુ અંતઃકરણમાં છુટી રીતે વેર શાળી માયાવદ્ બુદ્ધિમ ઉપચારતપ્ત્ય બળુથી વાંટમિયંત્રેડીરણના ઉપચારાવેલો એવો જે કહ્યું વડી તેને ઉડે તથા છુટી અશ્વમાં કહ્યું છે કે-કેવિગ્ધાદિય અનાવમાસી, નેમેમેનેદો મંત્રકરને; જે કેવલ વિમદ એટલે કહ્યુંકારી હોય તે યશ્વિ ક્રિયા તો કેટલી ફરે તથાપિ તે ક્રિયાવિમદ એટલે બુદ્ધિમિય થાય, તથા અનાવનો બોલનાર હોય.

માટે મરે કરીને અંધકો નિંદા, અપમાન, ઉપમાવેલા કહ્યુંકારે અનાવનાર, ક્રિયાવિમદ કરનાર એટલે અજ્ઞાપદિ તત્ત્વ ક્રિયા કેટલી ફરે

કલહ (વિગ્રહ) પ્રગટ કરનાર વગેરે દુષ્ટ આત્માઓને માટે અનંતકાળ પરિ-
ભ્રમણ કરવાનું એ સૂત્રકારે કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૬૨—સાધુ આર્થા અને આવકમાં ભેદ પાડનાર અને છિદ્ર
ગવેથી સાધુને શું ફળ ?

ઉત્તર—ઠાણાંમજાના પાંચમે ઠાણે કહ્યું છે કે ચતુર્વિધ સધના
અવર્ણવાદ જોલનાં દુર્જલજોષી બાલુવા. તેમજ નિનય સહિત, ગુરુનો
દ્રોહી, માડા મનનો ધણી, કઠોર વચનનો જોલવાવાળો, ભેગો રહી અંદરો
અંદર ભેદનો પાડનારો, જોયી સજાડો આપી અંદરો અંદર ફાટકુટ કરા-
વનારો છિદ્ર પ્યેહિ છિદ્ર ગવેથી જોવા સાધુને માટે તેજ ઠાણાંમસૂત્રના પાંચમા
ઠાણામાં પાસંચિત દોષનો ધણી કમો છે એટલે ભગવંત કહે છે કે એવા
દુષ્ટ સ્વભાવીને પાસંચિત કરતા આજ્ઞા અતિક્રમે નહિ

પ્રશ્ન ૬૩—મદ (ગર્વ) નહિ કરનારને શું ફળ ?

ઉત્તર—આ આખા પ્રંથનો સાર એ છે કે જ્ઞાનવાન કે તપસ્થાના
કરવાવાળાએ ઉત્તમ ગુણ પ્રાપ્ત થયે છતે કોઈ પ્રકારનો મદ કે અહંકાર
કરવો નહિ. અર્થાત્ માર્દવ ગુણને પ્રાપ્ત કરવો એજ ઉત્તમ મુનિનો ધર્મ
છે. સ્વામી કાર્તિકેયાનુમેશા પાને ૧૫૭ મે કહ્યું છે કે—

ઉત્તમજ્ઞાનમધાનઃ ઉત્તમ તપશ્ચરણકરણશીલઃ

અપીઃ અદમાનં યઃ હીલતિ, માર્દવરત્નમવેત્તત્ત્વ. ૧૬૯૫૥

ભાવાર્થ—જો મુનિ ઉત્તમ જ્ઞાને કરીને પ્રધાન હોય, જહુરિ ઉત્તમ
તપશ્ચરણ કરણેકા બાકા સ્વભાવ હોય તોઉ, જો અપને આત્માદૂ મદ રહીત
કરે અનાદરરૂપ કરે તિસ મુનિકે માર્દવ નામા ધર્મ રત્ન હે ભાવાર્થ—સકલ
શાસ્ત્રકા બનનહાસ પોડિત હોય તોઉ જ્ઞાનમદ ન કરે. થહ વિચારે જો
મોતે બડે અવધિમનઃપર્થવ જ્ઞાની હું કેવળજ્ઞાની સર્વોત્કૃષ્ટ જ્ઞાની હે મે
કહાહો અદમશ હો. જહુરિ ઉત્તમ તપ કરે તોઉ તાકા મદ ન કરે. આપ
સબ ભતિકુળબળ, વિદ્યા, ઔશ્વર્થ તપરૂપ આદિ કરી સર્વ તે બડે હે તોઉ
પરકૃત અપમાનદૂ બી સહેરે. તહા ગર્વ કરી કયાય ન ઉપભવે તહાં ઉત્તમ
માર્દવ ધર્મ હોય હે (છતિ)

પ્રશ્ન ૬૪—માર્દવપણું પ્રગટ કરવાથી શું ફળ મળે છે ?

ઉત્તર—માર્દવપણું પ્રાપ્ત થવાથી સમાધિ ઉત્પન્ન થાય, માટે તપસ્થાના
કરવાવાળાએ તપનું ફળ જો કર્મનો ક્ષય, કર્મની નિર્મલતા, કર્મથી હલવા
થવાનો લાભ લેવો હોય તો માર્દવપણું પ્રગટ કરો, અને પૂર્વોક્ત કહેલા

બોલ જે તપનો શુંબની હાની કરનારાં તેનો નાશ કરી એટલે તે દુર્જીવને હૃદયમાંથી દૂર કરે અને આત્માને સરળ બનાવે અને પછી જોઈ લે કે આત્માને સમાધિનો લાભ કેવો મળે છે, જેમ રોગી માણસ તે પ્રથમ દેવ (બ્રુહાણ) લઈ પછી દવા કરવાથી રોગનો નાશ થાય ■ અને દવા પણ લેએ લાગે છે, અને આત્માની તથા શરીરની સમાધિ થાય છે. તેમજ કર્મ રૂપી દરદનો નાશ કરવા, તપરૂપી દવાના કરવાવાળાએ ક્ષમા, શાન્તિ અને માર્દવ ગુણરૂપ ત્રિકાળનો દેવ લેવાથી ક્યાય અને ગર્વ આદિ મહામલીન રોગના જામેલા મળનું છૂટવાપણ થાય છે અને મહામાત્રા જે સમાધિરૂપી તપની દવા લેવાથી ઘણા ભવનાં લાગેલાં કર્મરૂપી મહાદરદ મહા રોગનો નાશ થવારૂપ નિર્જરા થાય છે, માટે કર્મની નિર્જરા કરવા ભગવંતે તપની સમાધિ કરવા કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૬૫—તપની સમાધિ કેવી રીતે ને કેટલા પ્રકારે થાય છે ?

ઉત્તર—દશવૈકલિક સૂત્ર અધ્યયન ૯ મું, ઉદ્દેશો ૪ થો તેમાં ૧૬ પ્રકારની સમાધિ કહી છે તેમાં તપની સમાધિ ૪ પ્રકારે કહેવામાં આવી છે, તે એ પ્રકારે છે કે—

ચતુર્વિદ્યા સ્મરુ તવમમાહી મવદ્ તંજહા નોદ્દહલોગદ્વયાપ્ તવમહીઠિગ્જા, નોપરલોગદ્વયાપ્ તવમહીઠિગ્જા, નોક્રિતિવજ્રમહસિલોગદ્વયાપ્તવમહિઠેગ્જા, નક્તવ નિગ્ગરદ્વયાપ્તવમહીઠેગ્જા, ચતુરથં પયં મવદ્ મવથ રત્થ સીલોગો (ગાથા) રિવિ દગુણતરોપ્ નિષં, મવદ્ નિરાસપ્નનિગ્ગરઠિદ્, તવસાધૂપદ પુરાણ પાવર્ગં, જુગો યમયાતવમમાહીપ્. એ સૂત્રપાઠ કર્યો.

ભાવાર્થ:—નિશ્ચે આરે પ્રકારે 'તપની' સમાધિ હોય તે કહે છે. આ લોક-મનુષ્ય લોકનાં મુખ તથા લગ્નિ પ્રમુખ પામવાને અર્થે તપ ન કરે. ૧ પરલોક દવલોકના કામ બોગ પામવાને તપ ન કરે. ૨ કીર્તિ સર્વ દિશાએ વિસ્તરે તે કીર્તિ, પણ એક દિશાએ વિસ્તરે તે વર્ણ, અર્થ દિશાએ વિસ્તરે તે શુબ અને તંજ સ્થાનકે બ્રહ્માય તે રજાયા ૩ એમ જય કીર્તિ ને રજાપાને અર્થે તપ ન કરે. તો એને અર્થે તપ કરે ? એમ ચિત્તે પૂછવા થયું—

શુદ્ધ—એકાંત નિર્જરાને અર્થે એટલે એકાંત કર્મ બપાવી મુજી જવાને અર્થેજ તપ કરે. એ પ્રમાણે તપ સમાધિનાં ચાર પદ કર્યાં. ૧ દર્શ એ આરે પદનો સ્લોક (તેનો અર્થ) કહે છે. ઘણા પ્રકારના શુદ્ધ કરીને સદિન સદા કામ રજા થકા એવા તપને વિશે ઉપાવી થાય, અને આ સ્લોક તથા પરલોકની ઇચ્છા સદિન (નિરાસી ભાવે) એકાંત નિર્જરાને

અર્થ—“તારા સુણેાં અથવા સુષ્ટ્યોની બીજાં સ્તુતિ કરે અથવા સોંભળે, અથવા તારાં કામો બીજાં બુઝે, તેથી હે ચેતન ! તને કોઈપણ લાભ નથી. જેમકે જાડનાં મૂળ ઉપાડ્યાં કરી નાંખ્યાં હોય તો તેથી જાડ ફગતાં નથી, પણ દિલ્લાં ઉખડી જઈને લોંબપર પડે છે. (તેમજ સારાં કામો પણ ઉપાડ્યાં પડવાથી લોંબે પડે છે).”

ભાવાર્થ—એક માણસે પૃથ્વી ઉપર સુંદર જાડ વાગ્યું અને તેનાં મીઠા ફગ થયે એમ તેને લાગ્યું, તેથી તેનું મૂળ કંટું ફર્યે તે બોધની ઈચ્છા થઈ; આમ ચિંતારી બીજાંને બતાવવા સારૂ તથા પોતાને જોવા સારૂ મૂળ ફગતાં જે માટી કચરો વગેરે હતાં તે દૂર કર્યા અને મૂળ બધાંને જોયું પણ પવિત્રામ શું આવ્યું કે ફગ તો ન મળ્યું, પરંતુ જાડ પણ નાશ પામી ગયું.

ભાષીજ રીતે સારાં કામોનાં થયે સારો બોલાયે એમ ધારી આ જાડ સુષ્ટ્ય ફગ મૂળ બીજાંને જોવા સારૂ ઉખેડી તેની ફગની અપ્રસિદ્ધતા ફગ માટી વગેરે હોય છે તે દૂર કરે છે; તેમ કરવાથી જો કે થયે તો બેલાય છે, પણ તેના ફગનો નાશ થાય છે અને સુષ્ટ્યના નાશથી તેને પણ નાશ પામી જાય છે.

પાને કહ્યું છે કે ચિંતારથી તો છે પણ તેમજ પારખા માણસો આપણા સુણેાં કે સાના કામની સ્તુતિ કરે તેમાં લાભ થો છે ? તાત્પર્ય વિચાર કરનાં જણાય છે કે કીર્તિ કે માનની ઇચ્છા જો પણ અજ્ઞાન જન્ય છે, એમાં કશું મળ્યું નથી, અને વિવિધજન માણસો કહી તેની ફગા કરાવ્યું નથી. આનંદુર રીત્યા (સ્વાભાસિક) તે મળી જાય તો બહો મળે, પણ તેની ખાતર આદરવાના પાતાનું વર્તન કરે એ આદરવાનેજ છાજતું નથી, અને પાડું પણ ફગવામાં જાતે છે પણ એમ કે જે એની પછાડે દોડે છે, તેને એ વળી નથી અને ઉઝડો પાછાડે દોડવાને કસોગ આપે છે. દુર્લભ દેવતાને મુદત્વના નાશ થાય છે અને ઘડી વાર ઉઝડું અપમાન થયે છે. આ કઈ દુર્લભ અનુભવનય છે અને અવગણન કરનાર પુણે પાડી અવ તોડે છે. (હાલ)

અથ ૨૨-૨૩ અને જ્ઞાનમાં પ્રિયેષધિક કેવું ?

ઉત્તર-૨૨ એવ કહે કે જાને જ્ઞાન વડેજ મુક્તિ લાગ્યું અથવા ૨૩ મુક્તિ કશું જાડે નથી. તેમજ તેજાના કરવાવાડા પણ એમજ કહે છે કે જ્ઞાનમાં કશુંકાને કશુંકા જાડ નથી, તેજાના વડે પણ કશું કશું

માય છે. એટલે જેમ જ્ઞાનવાદી તપને નિરોધ કરે છે કે આવા તપ તો જીવે અનંતીવાર કર્યા પછી કાંઈ આત્માનું વળ્યું નહિ, તેમજ તપસ્થાના કરનારા પોતાના તપના અભિમાને કહીને જ્ઞાનનું નુકસાન માત્ર મળી તપ વટેજ કર્મનો દાય કરી મુક્તિ પદ લેશે. એટલેથી નહિ અટકતાં કોઈ પોઈ તપના મદથી પોતા તિવ્ર ધર્મી અને લેખામા નહિ ગણત. માત્ર પુતળા સમાનજ માને. એવા આલમાનીને જ્ઞાનની રૂચિ નહિ થવાથી તે જ્ઞાન અને જ્ઞાનીઓના અર્જુનવાદ બોલે તે અટકે મુખી કે જ્ઞાનના અવ્યાસક તથા ઉપદેશકોને ભાટ ચારણ વગેરેનો ઉપમા આપી પોતાનાજ તપને વિશેષ માને છે. એમ બંને તરફના અવાજો નીકળતા સાલાઓ બંને તરફનો વિચાર કરતાં એકાંત પક્ષે બંનેનો મિથ્યાવાદ છે, બંનેનાં અર્પિત વચનો છે. જ્ઞાનવાદને જ્ઞાન તો અને તપસ્થાના કરવાવાળાને તપત્ત્વપાત્રો જો કે ધર્મી માટે શુભ છે, પરંતુ તેમાં ક્ષીર્ત અને ગર્વ, અભિમાન વગેરે કુશુંબી જાગવાથી તેના ફળની (તેના શુભની) નાસ્તિ થાય છે.

જેનશાસ્ત્રમાં એકલા જ્ઞાન વટે મુક્તિ કહી નથી, મુક્તિ તો જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપ એ ચાર વડે કહેલ છે, તેમાં પણ જ્ઞાનની અધિકતા જણાય છે. એમ કેટલાંકે ચાસથી નિર્ણય થાય છે.

મોક્ષ પામવાનાં ચાર દ્વાર ક્યાં છે તેમાં જ્ઞાન એ મુખ્ય દરવાજો કહ્યો છે, જ્ઞાન વિના જપ તપાદિ સર્વ ક્રિયા નિષ્ફળ કહી છે. અને અજ્ઞાન તપથી જો કે મોહું મીઠું થાય તેથી શું વળ્યું? માટે દરેક શાસ્ત્રમાં પહેલું જ્ઞાન મેળવ્યા બાદ તપત્ત્વપાત્ર કરવાનું કહ્યું છે. એ તપસથી એમ જણાય છે કે પ્રથમ શાસ્ત્ર જ્ઞાન કરવું તેજ વિશેષ છે, અને દરેક શાસ્ત્રમાં સૂત્રજ્ઞાન વિશેષ અંગવાન કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૭૦—કોઈ એમ કહે કે જ્ઞાન તો માત્ર જાણવાને માટેજ છે પણ કર્મનો દાય કરવાને માટે તો શાસ્ત્રમાં તપ કહ્યો છે. જાગેજ જાણદર્શન X X તથેજ પરિપૂર્ણ જ્ઞાન થઈ જાણે સકલ તપસ્થા જ્ઞાન સ્વરૂપ એ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રનું વાક્ય છે તેનું કેમ?

ઉત્તર—એ વાત સત્ય છે. પણ શ્રી જગન્નીલમાં કહ્યું છે કે જીવ, અજીવ, ત્રસ, સ્થાવર, એ ચાર બોલો જાણવા વિના. પચ્ચખાનું કરે તેનાં દુષ્પચ્ચખાણ, અને એ ચાર બોલનું જ્ઞાન થયે મુપચ્ચખાણ ક્યાં છે. તો પચ્ચખાણ વિના તપ હોય નહિ માટે તપના કરનારને પહેલું જ્ઞાન હોવું જોઈએ, અને ઉત્તરાધ્યયનના ૨૮મા અધ્યયનમાં પણ એજ કહ્યું છે કે—

અર્થ—કરી નાખે છે; તેમ વેદવેતા (શાસ્ત્રવેતા) પુરૂષ દાનરૂપી અભિવેદ સર્વ પાપોને બાળી નાખે છે.

ધર્મભિદ્ધ અધ્યાય બીજે પાને ૫૬ મે કહ્યું છે કે—

પાપાયઔષધંશાસ્ત્રં, શાસ્ત્રપુણ્યનિવચ્ચનમ્; ચત્રુઃ સર્વવ્રગંશાસ્ત્રં, શાસ્ત્રસર્વાય સાધનમ્ ૧.

અર્થ—પાપરૂપ રોગનું ઔષધ શાસ્ત્ર છે. શાસ્ત્ર તે જે પુણ્યનું નિબંધન કહેતાં કારણ છે. વગી શાસ્ત્ર જે તે સર્વ જગ્યાએ ગતિ કરતું એવું નેત્ર છે. એટલે આ નેત્રથી સર્વ દેખાતું નથી ને શાસ્ત્રરૂપ નેત્રથી સર્વ દેખાય છે, માટે સર્વ અર્થનું સાધન શાસ્ત્ર છે.

પ્રશ્ન ૭૩—શાસ્ત્રનો અનાદર કરનારને શું ફળ ?

ઉત્તર—ઉપરના આલેખા અધિકારમાં કહ્યું છે કે—યસ્યત્વનાદરઃ શાસ્ત્રે, સત્યધ્વાદયોગુણા; ઝનમત્તગુણતુલ્યરશઃ, જ્ઞાપદંસાસ્પદં સતામ્ ૨.

અર્થ—જેને શાસ્ત્રને વિષે અનાદર છે તેના ધ્વાદિક ગુણ જે તે ઝનમત્ત પુરૂષના જે શુભ તેને તુલ્ય છે એ હેતુ માટે, સત્ય પુરૂષને પ્રશંસા કરવાનું સ્થાનક નથી થતા. મલિનસ્યયથાત્મ્યં, જલંવત્સ્ય ગ્રોધનમ્; બન્તા-કરણરત્નસ્ય, તથાશાસ્ત્રવિદુર્બુધાઃ ૩.

અર્થ—મલીન એવાં વસ્તુ અત્યંત શોધન કરનાર જેમ જગ છે તેમ મલીન એવા અંતઃકરણરૂપ રત્નને શોધન કરનાર શાસ્ત્ર છે એમ પંડિત પુરૂષ કહે છે. (એ પ્રમાણે ધર્મભિદ્ધમાં કહ્યું છે)

માટે તપસ્યા કરનારને એ કે જ્ઞાનશુભ ઘોટા હોય છે, તોપણ તેમણે શાસ્ત્રનો અનાદર કરવો નહિ. તેમજ શાસ્ત્ર અને શાસ્ત્રના અભ્યાસકર્તા ઉપ-દાસ્ય પણ કરવું નહિ. કેમકે તેમ કરવાથી જ્ઞાનાવરણીય કર્મ અંધાર છે. એટલુંજ નહિ પણ તેમના અવર્ણવાદ બોલવાથી ક્રિદ્વીષીપણું પ્રાપ્ત થાય છે એટલે યંડાગ જાતિમાં ઉત્પત્ત થવાય છે. પછી પણ ઘણે ભાગે તો જીવ્હાની પ્રાપ્તિ થતી નથી ને કદાપિ જીવ્હા પ્રાપ્ત થાય તો તેનું બોલવું કનિષ્ઠ હોવાને લીધે અગ્રિય હોવાથી તેની ભાષા કોઇને સ્પર્શ નહિ. ઇત્યાદિ ધણા કનિષ્ઠ કૃત્તની પ્રાપ્તિ છે.

માટે ઉત્તમ એવા તપનો શુભ જેને પ્રાપ્ત થયો છે, તેણે તો દદા કાળ જ્ઞાન તથા જ્ઞાની પુરૂષોનો અનાદર કરવો નહિ તેમજ તેમની અવહેણા આચારના પણ કરવી નહીં.

પ્રશ્ન ૬૫—જ્ઞાનની રમણતા વિના જપતપાદિ ક્રિયા કરે તેને માટે શું સમજવું ?

ઉત્તર—પીતાંબરી હુકમ સુનિહૃત “ શ્રી જ્ઞાનપ્રકાશ પ્રકરણ સંપ્રક ” નામને અંથ તેમાં જ્ઞાનબુલ્લમાં પાને ૬૫ મે કહ્યું છે કે—

જે મનુષ્ય એક કરેડ ઉપવાસ કરીને જેટલાં કર્મ નારડીમાં નિર્જરે એટલાં કર્મ જ્ઞાની એક શ્વાસ નીચે લેઈને ઉચે મૂકે તેટલામાં તેટલાં કર્મ નિર્જરે એવું શ્રી વીર પરમાત્માએ વિવિહાપત્તિમાં કહ્યું છે—

પાને ૧૨૭ મે જ્ઞાનની રમણતા નથી અને વ્યવહાર માર્ગનું કિયા-ક્રિયાદિક તપ જપ કરે છે, તો તેથી લોક તેને તપસી કહે તથા વ્યવહાર-માર્ગના આત્મચાળા પણ બાણે; લોક તેને ઘણું વખાણે પણ પરમાત્માને તેને અધર્મી કહ્યા છે પણ ધર્મીમાં ગવેધ્યા નથી.

પ્રશ્ન ૭૫—સમભાવવિના તપસ્યા કરનારને શું ફળ ?

ઉત્તર—ઉપરોક્ત કહેતા અંથના પાને ૨૬૬ મે તથા ૨૬૭ મે કહ્યું છે કે તપસ્યા કહેતાં આત્મવિજ્ઞાન સહિત કર્મનો નાશ ન કરે.

જે કેણે જીવ સમભાવ વિના શમદ્રેષ પરિણતિનું ઉડાણ ભણ્યું નથી સિદ્ધ સ્વભાવ થયો નથી અને તીવ્ર આક્રશ તપ કરતો થકો કોડાન ફેળી બવ મુખી એવો તપ કરે અથવા કાષ્ઠલેશાદિક અનેક રીતના તપ કરે તોપણ કર્મ ખપે નહિ, એટલે અર્ધી રાત્રીમાં જ્ઞાનીને જેટલાં કર્મ ખપે તેટલાં તપ થકી ન ખપે, શા કારણ માટે ? જે એ તપ છે તે કર્મજથે છે, પણ મુક્તિ હેતુ નથી.

જગી એજ પ્રશ્નના પાને ૩૪૬ મે કહ્યું છે કે—જે કદક્રિયા આત્મપદ્ય પ્રક્રમ કરે છે તથા પંચમહાત્મન ચામાં પાળે છે, એંતાગીસ દેવ સહિત આહારાદિ લે છે ઇત્યાદિક જે કદ કરે છે તેને કંઈ ફક્ત કાળી કદીને નહિ એ લે સાધના સાધ્ય છે, એ બાળ જીવની કાળી છે; એ કિયાતપ છે, તે કદનવતી એજાળજી આશી તથા બાળ જીવ છે, તેને વાડામાં રાખતા વાડને છે ખડે એ કિયાતવ છે સામાન્ય છે, તે એ કિયાતપાને કંઈ ફક્ત કદેવ નહિ.

પ્રશ્ન ૭૬—દેહ વંદણા નમસ્કાર કરે શા ન કરે તેના ઉપર શું એ કેવો કાર સાબરો એકંએ ?

ઉત્તર—દેવકેન્દ્રિક જગમાં અધ્યપન ૫ મે બીજા ઉચ્ચની ૩૦ મી ૨૬૨ મે કહ્યું છે કે,

જે ન બંદે ન સેકુલ્લે, બંદીત ન સમુક્તે;
એક મલેસમાણસ, સામજ મણિવિદ્. ૩૦

અર્થ:—ભગવંત મહાવીર દેવ કહે છે કે, હે મારા મુનિઓ! તમને કોઈ વંદણા નમસ્કાર ન કરે તો તમે તેમના ઉપર કોપ કર્યો નહીં, અને વંદણાદિક કરે તેથી હર્ષાન થયો નહીં, એમ જાનેને વિષે સમક્ષાવ મનને વિષે માનતો થકો સાધુ તપસ્વી સંયમને વિષે સ્થિર રહે.

મુનિઓ! જો જો હો! નિર્માય એવા માન મરતજાના બૂખ્યા થઇ વંદણા નમસ્કારાદિથી પૂજવાને વિષે લુપ્થ થતા નહીં, તેમાં ધુંચાતા નહીં. કોઈ વંદણા નમસ્કાર ન કરે તો તેના ઉપર દ્રેષ કરતા નહીં. કોઈ વંદણાદિક કરે તો તેના ઉપર રાગદા ધરાવતા નહીં. એ જાને કર્મ બંધનો હેતુ જાણી આત્મધર્મનો વિચાર કરવો.

પ્રશ્ન ૭૭—માન સન્માન પૂજા સત્કારના કામી થાય તેના માટે શું સમજવું?

ઉત્તર—તેના માટે તેજ વૈકલિક સૂત્રના પાંચમા અધ્યયનના બીજા ઉદ્દેશમાં ૩૫ મી યાયામાં કહ્યું છે કે,

પૂજનઙ્ગા જ્ઞાનોદ્દામી, માનસમ્માણકામપ્;

મહુ પસવદ્વાવં, માયામલ્લંચ કુલ્લદ. ૩૫

અર્થ—જો સાધુ તપસ્વી, પૂજા સત્કારનો અર્થ, જાણના કામી માન સન્માનને કામી હોય; અને હૃદયમાં તેનેજ વિષે તેની વૃત્તિ રહેતી હોય તે ધણા પાપનો પ્રસવ કરે છે એટલે ધણા પાપનો વંધારો કરે છે કેમકે તેના દૃઢ્યમાં માયાસંયમનો વાસ હોવાથી તે બાહ્યજનને કોપે કરી પ્રજ્ઞવશિત હોય છે.

તેમજ સુયત્રગંઠસૂત્રના બીજા અધ્યયનની ૧૧ મી યાયામાં કહ્યું છે કે,

મદ્યા પલિગોવજાણિયા, જાધીય વંદણ પૂજનો;

દહં; મુદુમે મલેદુલ્લદે, વિટમંતાપજહેજસમવં ॥૧૨॥

અર્થ—જો સાધુ વંદના પૂજના વાછે તે મોટા કાદવમાં ખુના સમાન એ કામ ॥ કેમકે જો થકી જીવને અર્થ ઉત્પત્ત થાય તે અંતરંગ સૂક્ષ્મ તીક્ષ્ણ શક્ય છે તે ઉદ્દેશમાં ધણા હર્ષિય છે; તે માટે વિવેકી પુરૂષ વંદના પૂજા આપનાં પરિચયને ત્યાગ કરે ઇત્યર્થ:—

પ્રશ્ન ૭૮—ઉપરની ગાથાનો સરળો અર્થ નહિ લેતાં અવળો ઉપ-
યોગ કરે તેનું શું સમજવું?

ઉત્તર—તેનો ઇન્સાફ તો ઉપરની ગાથાઓમાંથીજ નીકળી આવે
છે. બીજે દેહાને બેચા જવાની જરૂર પડે તેમ નથી. અવળો ઉપયોગ કરવા-
વાળો પોતાની આપજીવીથી, અભિમાનને છાંડે એટલે તપ આદિ ગુણોના
પ્રભાવે દુનિયાએ માન્યો થકો, માન રૂપી માતંગે ચડ્યો થકો જે પૂજ
સરકાર માન સન્માનનો જશ કીર્તિનો લુપ્ત થયેતો બીજાઓને પુનઃ
સમાન અગ્રી દુનિયામાં ઘડ્યા અનર્થ કરે અને પોતાને પ્રાપ્ત થયેલ તરખી
ને અવળે માર્ગે છુટાવે તે પોતે પોતાનાજ આત્માનો શત્રુ બને છે. અને
કુલ કષ્ટ કષાય રૂપી કાલમાં ખુને છે. અરે પોતાનાજ શસ્ત્ર વડે પોતાના
આત્માનો નિનાશ કરે છે. અરે આ તો ઉજ્યું જગદ્ગતું બે ધારૂં ભાવ
જડાવ પોતાનો અને પોતાના મંગનીઓનો નિનાશ કરે છે. ખટપટ, કુસંપ,
ક્રોધ, વેર, વિરોધ, નિંદા, ઇર્ષ્યા અને રાગદેવ રૂપી વખતમાં એક બીજા-
ઓને ભાવ પડી સંસાર રૂપી સમુદ્રના ચક્રવાતમાં પડે છે. અર્થાત્ તે
છતાં પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરી શકે નહિ, તે બીજાઓનો કેવી રીતે
કરી શકે ? કયું છે ?

રોકડા.

ભણે જમનને નારખું, આપ તરી રાત્રી સાથે ।
નીર લગ્ન પડ્યા વખતમાં, પડી જવળી ભાથે. ૧
આપ ભણે પર ધાખણે, ઉપજે ઉત્તમને રોષ ।
તે નિમિષ કરી જાણે, દળો ન જાંતરે રોષ. ૨
જગદેવની બેઠીમાં, જે જન પડીલા આપ ।
તે જવને કેમ છાંડે, ઉપજો કરે મનાપ. ૩

અરે હે જન છતાં ? બેચા દુર્ગુણને કર કરી, પોતાને પ્રાપ્ત થયેતાં
તપ જગદેવ દીનકૃત્તિ કરી લેજ આત્માને ભાવ છે. ભાવ વિન
દીનકૃત્તિ કેવળ તપ જગદેવ છે.

જગદેવ—જગદેવ આ કાળમાં નથી કે ? કર્મનું કેમ મળું નથી ?

ઉત્તર—જગદેવ જગદેવ તપ જગદેવ. કૃપા જગદેવ ભાવ જગદેવ છે કે
જગદેવ જગદેવ જગદેવ કૃપા જગદેવ ભાવ જગદેવ છે કે
જગદેવ જગદેવ જગદેવ કૃપા જગદેવ ભાવ જગદેવ છે કે
જગદેવ જગદેવ જગદેવ કૃપા જગદેવ ભાવ જગદેવ છે કે

આત્મી એમ શાસ્ત્ર થઈ જણાય છે. અને આ કાળમાં દેહને ભરખ કુનારા તથા વિકટ તપશ્ચર્યાદિ કરનારા તથા શીતોષ્ણાદિ કાળે આત્માપના દેનારા યજ્ઞ ભોવામાં આવે છે, છતાં તેઓને કોઈ પ્રધારની લગ્નિ કે દેવ દર્શન વગેરે કાંઈ પણ પ્રાપ્ત થતું નથી તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—પ્રશ્ન—તે શિષ્ય ? તારૂં પ્રશ્ન યાજ્ઞ જ ખુશી ભરેલું છે પરંતુ તે વિષે હું તને સૂચના નવાયથી જણાવું તે સાંભળ આત્મગતા પ્રાપ્તિ થવાનું સરળસ્વભાવી અને આત્મભારી દત્તા ભેદી મૂલમાં તેમને વગદ મદ્યાર વગદ વિજયાર વગદ મઝર વગદ ઉવમંતે સાળુકોસીયાર અમરુદીયાર, એક તરફથી પ્રકૃતિના ભદ્રિક, પ્રકૃતિના વિનીત, પ્રકૃતિના મુકમાળ, સરળ, પ્રકૃતિના ઉપશાત, અનુકાષાવંત, દયાળુ, મત્સર, અદ્વૈત આભિમાન સ્થિત એવા સ્વભાવવાળા—

ખીજી તરફથી દશાશ્વતરકંઠ સૂચના પાંચમા અભિધનમાં કહેલી થાયી ગાથા પ્રમાણે વર્તણૂંકે ચલાવવાવાગાને દેવદર્શન થાય છે

પ્રશ્ન ૮૦—ઉપરનો પાઠ કયા સૂત્રમાં છે અને દશાશ્વતરકંઠમાં શું કહ્યું છે તે જણાવો ?

ઉત્તર—ઉપર કહેલો પાઠ અમરુદીજી વગેરે યજ્ઞ સૂચના છે અને દશાશ્વતરકંઠમાં પાંચમા અભિધનમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે. (ગાથા)

વંતાદમયમાળસ, વિવિતસયવાસળે; અન્નાદારસ સંતસ ચેવાર્યમેદનાદયો. ૧૪

અર્થ—અંતમાં અન્નાદારને કરનાર, પાપકર્મથી બોદનાર, સ્ત્રી, પુત્ર, પંડત (નપુંસક પાપકર્મવાદિ) સ્થિત સ્થાનક પાટપાટકાદિ આસને સેવનાર અર્થાત્ વાપુ' બ્રહ્મચર્ય પાળનાર, અદ્ય અન્નાદારને કરનાર, ઉદ્યોગો દમનાર એવો દોષ તને દેવતા દર્શન કે છે.

અર્થાત્ આત્મગતા ઉત્તમ પુરૂષો એવા સમુદ્યોવાગા દત્તા કે તેઓની કહેલી તમામ દશગ્રી રૂખીનૂન થતી. તેનું મૂળ કારણ તો એજ છે કે તેઓ ને ને કરતી કરતા તે કાંઈ પણ પિતાના સ્વાર્થ વિના અર્થપરમ ચેતુદિ એટલે મોક્ષ રૂખનેજ દેતે વિહાંત નિર્જરા અર્થે, નિરાશીભાવે કે તા તે પણ ખેડ સ્થિત આકુલિતપણે તથા સરજ અને મુદ્દ પ્રકૃતિને લઈને લાગેલાં શુભાંગી પ્રાપ્તિ અને દેવતાનું આવનું સીધ થતું.

પ્રશ્ન ૮૧—શું આ શાસ્ત્રમાં ઉપર દશા પ્રમાણેના અર્થોનો નિર્દેશ છે ?

ઉત્તર—નહિ દોષ એમ કેય કહી શકાય ? અતુલવપુષ્પ. કહ્યું એ

ઉત્તમ પુરૂષો પિતા થવા, થવ છે ને થતી. પંચમા અભિધન નેમ કુદી

એકાવતારી છવ્ઠ હોવાનો સંભવ છે. પણ એવા સમદ્રષ્ટિ છવ્ઠ ભાષ્યે જ ભેવામાં આવશે. વર્તમાન સમયનો વિચાર કરતાં જપતપાદિ ક્રિયાના કરવાવાળા નજરે પડે છે ખરા, પરંતુ તેમનું અંતઃકરણ ઉપર વર્ણવેલા ગુણોત્તર શુદ્ધ હોય એમ જણાતું નથી; ક્રિયા પ્રમાણે અંતઃકરણ શુદ્ધ હોય તો કૃત્રીભૂત કેમ ન થાય ? અવશ્ય થાય.

એક તુલસીદાસ નામના કવિએ કહ્યું છે કે—સજ ધન પત્થર કરી બને, સજ સ્ત્રી માત્ર સમાન; એટલું ક્યેં પ્રભુ નહીં મળે તો, તુલસીદાસ જમાન ?

એ પ્રમાણે ધાત્ર બનાવી તુલસીદાસ પોતાના શુર પાસે લઈ જતાં તેમના શુરએ કહ્યું કે તારું જમાનપણું રહે તેમ નથી, કેમકે એવા તો દુનિયામાં ઘણા નીકળનારા એવામાં આવે છે પણ દુર્લભ તો એ છે કે—સાંભળ—

સજ ધન તજ્યો સેક છે, સેક તજ્યો ત્રિયા નેક;

પરનિંદા ને છર્પા, તુલસી દુર્લભ તેક. ૨.

પરંતુ નિંદા ને આપકી બહાઈ, પારકા મુખે દુઃખીયા અર્થાત્ કાષ્ટનું બહુ સદન ન કરી શકે. તે છર્પા—અદેખાઈ એટલે નિંદા ને છર્પા તેને આ દુનિયામાં ઉડી જઈ નાખી છે કે જેણે ત્યાગી તથા ભેગીનાં નમામનઃ અંતઃકરણ મટીત કરી દીધા છે કે જેણે કરીને તેઓનાં સાત ફૂલોનાં શુભ ફળ લેમરા દીધાજ નહિ. બુદ્ધિ તો ખરા કે એક સાધારણ મનુષ્યના ધર્મને વિશે કંઈ પણ નહિ સમજતાં છર્પા કૃત્ર બલિક (સજ) પ્રકૃતિને લઈને તેઓના આયુષ્યની વાતો, આમળાઈ કરી બનાવે છે ને તેઓના કહેવા પ્રમાણેજ આયુષ્યની દ્રઢ પૂરી પડે છે તે પ્રમાણે વિદ્ય કટ વદન કરનારા કાષ્ટ પણ બાંધે નહિ તે કેવી અર્થાત્તી ? અર્થાત્ અંતઃકરણ કહેવું બન છે કે એના આધારણ જ્ઞાનની દ્રઢી થવા કારણ માત્ર કલા ૧૧૫૨, પાન ૬. ને છર્પા એજ છે. એ પ્રમાણે જેની દેવ જોત છે તે કહેવું કે પર્વતદાસી હર બાગા નથી પણ ચામરાર તો ખુણું પડે છે કે તેનાં નમઃમ શુભ ફૂલોનો નાશ થાય છે. તો પરી 'દેવાગૌરવ' નો શ્રદ્ધા કાંઈ ? અને કવિની આશા હોવાજ શાની ?

પ્રશ્ન ૮૨—નિંદા, છર્પા અને મવાર્જન પ્રાણીને સામુજીની હિંસા ઉપરનું શું કમ થાય છે ?

જવાબ—જનિતિના નામના પુનઃક્રમાં પાને ૩૬ મે કહ્યું છે કે—કહેલુ કહેલુ, અને પર્વતદાસી કહેલુ, જુવ અશુભ કર્મ ઉદ્ભવેન ૩૨ છે

ઉપદેશમાળામાં કહ્યું છે કે—પરદોષે જયંતો ન લહદ્. અટકં જતં ન પાવદ્; સુવર્ણ-
વિકુણ્ઠસત્તું, વંધદ્ કમ્બેમદાધોરં. ૧.

ભાવાર્થ—એતન પારકાનાં દૂષણો કાઢનો છતો અર્થ કઇ પામતો નથી અને પારકાના અપવાદ—દૂષણો ભાવતો છતો યશસ્વીર્તિ પામી શકતો નથી અને નિંદા કર્યાથી સજ્જન, મિત્રને પણ નિંદક પુરૂષ થતુ કરે છે, અને પરદોષ ભાવતો છતો મહા ચોરકર્મ બાપે છે. વગેરે અદેખાઇ દેખ વિના સંસારની કારણીભૂત એવી પારકાના દૂષણની કયા થતી નથી, એ માટે નિંદકપણું વર્જવું. માણસ ધારે છે કે પારકાના દૂષણ કાઢીશ એટલે મારી મોટાઇ થયે પણ ભલુતો નથી કે—કોયલા ચાંચે લાલ મુખ કદી યાય નાંહ. કાગુજ મુખ થાય. તેમ પારકી નિંદાથી પોતાની મહત્તા ઓછી થાય છે, અને પરભવમાં દાણુ દુ.ખ લોગવવું પડે છે, માટે આત્મહિતાર્થી જીવે પરનાં દૂષણ કદી ઉચ્ચારવા નહિ. વગેરે જીવે માયા પણ કરવી નહિ. કપટથી હબરો વર્ષ મુખી આસ્ત્રિ પાંખું હોય છે તો પણ નિષ્ક્રમ થાય છે. માસ માસને અંતે પારણું કરે, અને છુપું અન્ન ચોદરે પણ જો મનમાં કપટ છે તો તેથી અનંત વખત જન્મ મરણ થયે. ભૂમિશયન કરવું, કેશકુંચન કરવું તે પણ શું કરે છે. પણ માયાનો ત્યાગ કરવો દુષ્કર છે. (ઈતિ)

એટલે ગમે તેવી ક્રિયા કરે, ગમે તેવા તપ તપે પણ જ્યાં મુખી કપટ, નિંદા ને ઈર્ષ્યાને ત્યાગ નથી કર્યો ત્યાં મુખી તેની કરેલી તમામ ક્રિયા નિષ્ક્રમ થાય છે કે જેથી ઉત્તમશ્રદ્ધિ કે દેવદર્શન વગેરે કાંઈપણ અમલકારી બાબત પ્રગટ થઇ શકતી નથી.

પ્રશ્ન ૮૩—સાધુને કેટલા પ્રકારની ભાષા અવશ્ય વચવી જોઇએ ?

ઉત્તર—પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રમાં સંવરદ્વારમાં અધ્યયન બીજે કહ્યું છે કે
સૂત્રપાઠ—

સર્વપિયસંજમસ્ત ઉત્તરોદ્ધારકં કિંચિનવત્ત્વં, દિસા, સાવચ્છંસંપડંતં મેદ-
નિકદંધારકં; અગયવાયં, કલહકારકં અગચ્છં, અંવાયવિવાદસંપડત્તં વેલંવડત્તં
ધેજવહુલં, નિહજ્જંજોયગરહણિજ્જં દુદિઠં, દુમુયં, દુમુણિયં, અગ્ગો ધવળા
પરેમુનિદા.

અર્થ—સત્ય વચન હોય તોપણ, સંયમને બાધા ઉપજાવે તેવું વચન હોય તો અટપ માત્ર પણ બોલવા યોગ્ય નથી. તે કેવા પ્રકારનાં વચન કે હિંસાકારી વચન સાવચ પાપ સહિત વચન, સંપ્રદાયમાં અંદરોઅંદર તથા જ્ઞાનાદિને બેદકારી વચન, ચાર પ્રકારની તથા સાત પ્રકારની વિરુદ્ધારૂપ

વાર્તાનું વચન, અનર્થકારી વચન, કલેશ ઉત્પન્ન થાય તેવું વચન, અનર્થ-
નીપેરે વચન, અપવાદકારી વચન, વિવાદકારી વચન, વિવાદ વચન, વિટંભ-
ણાકારી વચન, દ્વેષકારી વચન, લજ્જા રહિત વચન, લોક નિંદે તેવું વચન,
હુષ્ટ દીકું તે વચન, હુષ્ટ સાંભળ્યું તે વચન, આ હુષ્ટ અજાણ પુરૂષ છે
અથવા આ હુષ્ટ સાધુ છે, આપણી સ્તુતિ અને ધરનિંદા ન બોલે અર્થાત્
એ કહેલી તમામ એવા પ્રકારની ભાષા સાધુને બોલવી કદ્યે નહિ.

પ્રશ્ન ૮૪—ઉપર વર્ણેલી ભાષાને કદિ કોઈ સાધુ બોલે તો તેને
ભગવંતે કેવો કહ્યો છે ?

ઉત્તર—ભગવંતે જે ભાષા વરણું છે, જે વચન બોલનાનો નિષેધ
કરેલ છે છતાં તેવા પ્રકારની ભાષા તેવા પ્રકારનાં વચનોનો બોલણુકાર હોય
તેના માટે ભગવંતે કહ્યું છે કે—

નસીમેદાવીળ, નસીષળો + + + નસીપીયધમ્મો, નતંકુલીળો, નસિદાન-
પતિ, નસિસૂરો, નતંપાડિરૂવો, નતંસિલદ્ધો, + + + નતંપંડિયો; નવહુમ્મયો,
નવિયતંતવસ્સી,

અર્થ—તે પુરૂષ બુદ્ધિવંત નહિ, સારરૂપ ધનનો લેણુકાર નહિ તથા તે
ધન્યવાદને પાત્ર નહિ, તે પ્રિયધર્મો નહિ, તે નિર્ભળભતિનો કુત્રવંત નહિ,
તે દાતાર નહિ, તે શૂર નહિ, તે ભક્ષો રૂપવંત (સારા વેશનો ધર્મી)
નહિ, તે સૌભાગ્યવંત તે રૂઢા આચારવાળો નહિ, તે પંડિત નહિ, + + +
તે બહુ સૂત્રી નહિ, તે તપસ્વી પણ નહિ, અર્થાત્ તેને કોઈ પ્રકારે સફળતા
કહેવો નહિ.

પ્રશ્ન ૮૫—ઉપરોક્ત (પૂર્વે કહેલા) વચનના બોલનારને કેવું
ફળ હોય ?

ઉત્તર—નવાવીપરલોગ, નનિછિયમતિસી, + + + સમ્બકાલંજાતિકુલરૂપ,
વાહીરોગેજવાવિજંદોદ, વગ્ગળીજં, દુહઓ; ઉવવારમતિકાંત.

અર્થ—જો તેજ સૂત્રમાં તેજ અધિકારે કહ્યું છે કે પૂર્વે વર્ણેલા
વચનના બોલનારને કેવાં ફળ હોય કે—આ ભગને વિષે નથી પ્રેમકારી મન
જેની એવો, અને સર્વ કાળ વિવિધ પ્રકારના રોગે કરી આણીત, અને
પરભવને વિષે બહી ભતિ, બહુ કુળ, બહુ રૂપ, મુલ ગનામતી એટલાં
વનાં ન પામે એવા એય ધર્મનો (ના ભવ અને ધરમવને) વર્ણનિક તે
પુરૂષ હોય.

પ્રશ્ન ૮૬—નિંદાના કરનારને કયા કયા દોષ લાગુ થાય છે ? તે મતનો આરાધક કહેવાય કે નહિ ?

ઉત્તર—પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રના સંવરદારના ત્રીજા અધ્યયનમાં નિંદાને તેર દોષની પ્રાપ્તિ કહી છે, ને તે મતનો આરાધક યોગ્ય નથી તે સૂત્ર પાઠથી જણાવીએ છીએ,

પરપરીવાડ, પરસ્પદોસો । + - પરસ્પનાસેદ્, જંચમુરુચં દાણમ્મય અક-
રાહ્યં, દાણાવેપ્પણાસો, પેમુળંચેવ, મછરિયં, + + + સદ્દકરે પ્રજ્જકરે, કન્નકરે,
વૈરકરે, વિગહકરે, નિઘરોસી, સેસારીસણ મારાહણ્ણવયમોજં.

અર્થ—પારકા અવળુંવાડનો બોલનાર (નંદક) પારકા દોષનો પ્રગટ કરનાર ૧ ભણા કીધેલા દાનનો અંતરાય પાડનાર ૨, દાનનો નાશ કરનાર ૩ અનેશની ચાટી કરનાર ૪, મનુષ્ય સાથે ધરનાર ૫ + + + આકોશ પથને બોલનાર ૬, ઝગડાનો કરનાર ૭. કલેશનો કરનાર ૮, વેરનો કરનાર ૯, વિગ્રહનો કરનાર ૧૦, અસમાધિનો કરનાર ૧૧, નિરંતર ગાઠ વેરનો વધારનાર ૧૨ નિરંતર સદાય દોષનો ધરનાર ૧૩ એવો પુરૂષ મનને આરાધે નહિ. ઇતિ.

દશાશુતંત્રકથે સૂત્રમાં નિંદા કરનારને મોટા અસમાધિયો અને પુંઠના મોંઘનો ખાનાર કહ્યો છે.

શાસ્ત્રના આધાર પ્રમાણે વિદ્વાન્ પુરૂષો કહે છે કે—

દોહતા.

નિંદક સરખો નહિ પાપીયો, તામિં તેરે દોષ;
દુનું સંવરે દેખ લો, દીલુવિધ ભયે મોક્ષ. ૧.
સંજમ પાળે સિદ્ધ ભણે, શીખત ન ખડે રેખ;
તબલગ મુદ્દિ વેગી, જબલગ રામ ને દ્રવ ૨.

ત્યાં સુધી આત્મા નિર્મળ થયો નથી, પારકી ખટપટ મૂડી નથી, શગદ્રેષથી ન્યારો થયો નથી, નિંદા, ઝેર, વેર, ઇર્ષ્યા, મદ, મોહ, માધ, (૪૫૮) મત્સર, કુસંપ, કલેશ, વિશ્વાસપાત, અને કૃત્રિમપણું અર્થદિ દુરુદ્ધો ને દેશવટો દીધો નથી ત્યાં સુધી જો તેટલી ક્રિયા કરવામા આવે, અને તેટલો આચાર પાળે, જો તેટલો તપ તપે જો તેવું મત, નિયમ, પચ્ચ-ખાણુ કરે કે જો તેવું અંતમાંવ લુણા અને ગુપ્ત અપ્કાર કરે. જરૂર કાયાને ભાળીને ભરમ કરી નાખે પણ એ બધું ધાર ઉપર લીધણું છે.

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોક્ષનિર્માણ—ભાગ ૮ મો.

સૂર્ય તથે ત્યાં સુધી તે ત્યા રહે છે. અર્થાત્ જોટલી ચંદ્ર સૂર્યના દોષ તેટલો મળ વિશ્વાસવાતી નરકમાં રહે
પ્રશ્ન ૬૦—કરેલા ઉપકારના જોગવાનાર અથવા ઉપકારના અપકાર કરનાર કૃતમોને શું ફળ પ્રાપ્ત થાય ?

ઉત્તર—નીતિશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—મેઠ નગસ્યનમારા, નમારાસત્ કૃતમસ્યમશામારા, મદામારા વિશ્વાસવાતકાઃ ॥૧૧॥

પૃથ્વી એમ કહે છે કે મને મેરૂ પર્વતનો ભાર નથી તેમ જ સાત સમુદ્રનો ભાર નથી, પરંતુ આ પૃથ્વીપર કૃતમી (કરેલા ઉપકારનાર અથવા અવજોગ દોષો આપનાર), અને વિશ્વાસવાતી તે મારી પીડાપર જોગરૂપે થઈ પડે છે, તેનો મને મહા ભાર લાગે છે. અથવા પ્રાણીઓ આ દુનિયામાં ભારભૂત છે

પ્રશ્ન ૬૧—કૃતમી કેવળ દોષ શકે ?

ઉત્તર—પાંડવનું ઉત્તર અસ્તિ પ્રકરણ ત્રીજા પાને ૨૮ મે કહ્યું છે કે હીનેકુલે પ્રજાતો મવાતિ કુખીઃ કાઠરો મવાતિ, ઉત્કારિણ્યપક્ષર્તાનમવાતિ, ભૂવિજાતદન્ય.—

અર્થ—જે માણસ નીચ કુળમાં જન્મ્યો હોય તે કુણુદિવાન અને બીકલુ થાય પરંતુ ઉપકાર કરનારનો જે અપકાર કરે તે જાર પિતાથી ઉત્પત્ત થયેલા વિના બીજો હોતો નથી.

પ્રશ્ન ૬૨—અઠાઠ કેટલા પ્રકારના ?

ઉત્તર—નીતિશાસ્ત્રમાં પાચ પ્રકારના અઠાઠ કહ્યા છે તે એ કે શ્લોક—

કુદ્ધસાધી મુદ્ધદ્રોહી, કૃતમદર્પિરોપણ; ચત્તારકર્મચાડાઠાઃ પંચમોજાતિ સમવ. ૧
અર્થ—જોડી શાશ્વી પૂરનાર ૧, દોઢા હૃદયવાળા ઉપર દ્રોહ કરનાર ૨, કૃતમી ૩, લાજો મળ દોષ રાખનાર ૪, આ ચાર પ્રકારના કર્મ આંકલ તે કર્તવ્ય કરીને અઠાઠપાઈ પામે છે અને પાંચમો અઠાઠની જાતિમાં ઉત્પત્ત થયેલ તે પણ આઠમો કહેવાય છે

પ્રશ્ન ૬૩—શુર કે મિત્ર ઉપર દ્રોહ રાખનાર કૃતમી અને વિશ્વાસવાતના કરનારને શું ફળ ?

ઉત્તર—નીતિશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—ગુર(મિત્ર)દોહી કૃતમથ, તથા વિશ્વાસવાતકઃ; સયાતિતરફધોર, યાવતચંદ્ર દિવ કાતૌ. ૧.

અર્થ—શુર અથવા મિત્ર ઉપર દ્રોહ કરનાર, કૃતમી તથા વિશ્વાસવાતી, આવા જે જનુઓ હોય છે તે મરીને ધોર નરકમાં ઉત્પત્ત થાય છે, અને ત્યાં સુધી ચંદ્ર સૂર્ય તથે ત્યાં સુધી તે નરકમાં મહા દોષ

શ્રી પ્રશ્નોત્તર ચોક્કસમાળા—ભાગ ૮ મો.

સૂર્ય તરે ત્યાં સુધી તે ત્યાં રહે છે. અર્થાત્ જેટલી ચંદ્ર સૂર્યની સ્થિતિ હોય તેટલો કાળ વિશ્વાસવાદી નરકમાં રહે.

પ્રશ્ન ૮૦—કરેલા ઉપકારના જોગવાનાર અથવા ઉપકારના બદલે અપકાર કરનાર કૃતાત્મને શું ફળ પ્રાપ્ત થાય ?

ઉત્તર—નીતિશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—મેઠ નગસ્યનમારા, નમારાસત્સાગરા, કૃતમત્સ્યમદામારા, મદામારા વિશ્વાસવાતકાઃ ॥૧૧॥

પૃથ્વી જોમ કહે છે કે મને મેરૂ પર્વતનો ભાર નથી તેમ પણ સાત સમુદ્રનો ભાર નથી, પરંતુ આ પૃથ્વીપર કૃતાત્મી (કરેલા ઉપકારને જોગવાનાર અથવા અવજો બદલે આપનાર), અને વિશ્વાસ ધારી તે બન્ને મારી પીડપર જોભરૂપે થઈ પડે છે, તેનો મને મહા ભાર લાગે છે અર્થાત્ જોવા માણીજો આ દુનિયામાં ભારભૂત છે.

પ્રશ્ન ૮૧—કૃતાત્મી કોણ હોઈ શકે ?

ઉત્તર—પાંડવનું ઉત્તર ચરિત્ર પ્રકરણ ત્રીજું પાને ૨૮ મેં કહ્યું છે કે—હૈનિકુલે મગાતો મવાતિ કુખીઃ કાદરો મવાતિ; ડગારિણ્યપકર્તાનમવાતિ, ભૂવિજાર જદન્ય.—

અર્થ—જે માણસ નીચ કુળમાં જન્મેલો હોય તે કુણુદિવાન અને બીકણ થાય પરંતુ ઉપકાર કરનારનો જે અપકાર કરે તે ભર પિતાથી ઉત્પત્ત થયેલા વિના બીજો હોતો નથી.

પ્રશ્ન ૮૨—આઠાઠ કેટલા પ્રકારના ?

ઉત્તર—નીતિશાસ્ત્રમાં પાંચ પ્રકારના આઠાઠ કહ્યા છે તે એ કે સ્ત્રોક—

અર્થ—ખોટી શાકી પૂરનાર ૧, દોઢા દુદ્ધવાળા ઉપર દ્રોહ કરનાર ૨, કૃતાત્મી ૩, ભાગ્યે કાળ રોગ રાખનાર ૪, આ ચાર પ્રકારના કર્મ આઠાઠ તે કર્મો કરીને આઠાઠપણું પામે છે અને પાંચમો આઠાઠની નીતિમાં ઉત્પત્ત થયેલ તે પણ આઠાઠ કહેવાય છે.

પ્રશ્ન ૮૩—ગુરુ કે મિત્ર ઉપર દ્રોહ રાખનાર કૃતાત્મી અને વિશ્વાસ-વાતના કરનારને શું ફળ ?

ઉત્તર—નીતિશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—ગુર(મિત્ર)દોષી, કૃતપ્રમથ, નવા વિધાત-સાતકઃ; સવાતિનરકંધોમં, ચાવનચંદ્ર દિવ કપી. ૧.

અર્થ—ગુરુ અથવા મિત્ર ઉપર દ્રોહ કરનાર, કૃતાત્મી તથા વિશ્વાસ-વાતના કરનારને નરકમાં જાય છે તે મંદીને ધોર નરકમાં ઉત્પત્ત થાય છે તે ત્યાં સુધી ચંદ્ર સૂર્ય તરે ત્યાં સુધી તે ત્યાં રહે છે.

પ્રશ્ન ૬૪—ગુર્વાદિકથી માયા કપટ સેવનાર અને અવર્ણવાદ બોલનારને શું ફળ ?

ઉત્તર—ઉત્તરાધ્યયનના ૩૬ મા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે—નાણસકેવલીણં, ધમ્માયરિયસસંઘસાહજં; માર્દ્ધં અવળ્લવાર્દ્ધં, કિન્નિસિયંમાવળં કુળદ્ ॥૧૬૪ (વાડીલાલવાળા ઉત્તરાધ્યયનમાં)

અર્થ—જ્ઞાની, કેવળી, ધર્મશુર, ધર્માચાર્ય, ધર્મ ઉપદેશના દેનાર ધર્મ પ્રમાડનાર તથા ચતુર્વિધમંઘ અને સાધુ એટલા જલુથી માણસાએ વરતી કપટ રાખી તેમના અવર્ણવાદ બોલે—ચાંકાંબોલે—નિંદા કરે, અપજય બોલે તે કિંદવીપીની ભાવના ભાવનારો કહીએ. એટલે તે મરીને કિંદવીની જાતના (ચાંકાલ જાતના) દેવતા થાય.

તે ઉપરાંત ભગવતીશ્રમાં કહ્યું છે કે—અનતો સંસાર પરિબ્રમજ્ઞ કરે અને નીતિશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—ગુર્વાદિકનાં વાંકાં બોલી તેમના માનને ભંગ કરે તેને વગર શસ્ત્રે પલ્લુ શસ્ત્રે કરી વધ કરવા એટલો હોય લાગે.

પ્રશ્ન ૬૫—એક પલ્લુ અક્ષરના દાતારને શુરપદે ન માને તેને શું ફળ ?

ઉત્તર—નીતિશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—પ્રકાશરપ્રદાતારં, સોવિગુરુનમ્યત્રે; શ્વાનયોનિશતંગત્વા, ચાંદાલોપિચગ્રાયતે. ॥૧૭॥

અર્થ—એક પલ્લુ અક્ષરના દાતારને શુરપદે ન માને તે શ્વાનની યોનિમા સો વાર ઉપજાય થાય છે અને પછી વારંવાર ચાંદાલપણને પામે છે.

પ્રશ્ન ૬૫—શુરનો ત્યાગ કરનારને શું ફળ ?

ઉત્તર—નીતિશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—ગુરુત્યાગેમવેન્ દુઃસ્વી, મંત્રત્યાગેદરિદ્રતા, ગુરુમંત્રપરિત્યાગો, મૃત્યોપિનરક્ષંત્રજેત. ॥૧૮॥

અર્થ—શુરનો ત્યાગ કરનાર તે દુઃખી થાય છે અને મંત્ર એટલે ભગવત્ સ્મરણનો ત્યાગ કરવાથી દારિદ્રપણ પ્રાપ્ત થાય છે. શુર અને મંત્ર બન્નેનો ત્યાગ કરનાર મરીને નરકમાં જાય છે.

પ્રશ્ન ૬૭—અવિનીતનાં લક્ષણ શું ? અને તે કેમાં ફળને પામે ?

ઉત્તર—દશવૈકલિક સૂત્રના ૯ મા અધ્યયનના પહેલા ઉદેશમાં મંડાતાં પહેલી ગાથામાં કહ્યું છે કે—ચંમાવકોદાવમયપ્પમાયા, ગુરુસ્સગામેવિયથં નસિવસે; સોચેવઓ વસ્સ અમૂદ માવો, ફરંવકીયસ્સવહાયહોદ્.

અર્થ—જે સાધુ અભિમાની હોય, કોપી હોય, મદવંત હોય, અને પ્રમાદી હોય તે શુરનો પાસેથી વિનયથી જ્ઞાન લે નહિ. તે અભિમાની થશે શુર પ્રત્યે અભાવે વર્તે તેવાઓ વાંચના ફળની પેઠે વિનાશ પામે છે. અર્થાત્ જ્ઞાનનો નાશ થવા સાથે પોતાનું પતિત થવાપણું થાય છે. એટલે અભિમાની

છવો ગુરુ વિમુખી થયા દુર્ગતિને પામે છે. (આ અધ્યયનમાં વિનોત અ-
વિનીતના ગુણદોષનું સ્વરૂપ સારી રીતે જણાવવામાં આવ્યું).

પ્રશ્ન ૬૮—વિનયમાં કેવા ગુણો રહ્યા છે ?

ઉત્તર—સાંભળો, શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—ગાથા—

વિનયાઓ જિજ્ઞાસનમૂલે, વિનયાઓ સંજમોતવો, વિનયો વિવિધમુક્ત,
કઓષમ્મો કઓતવો. ॥૧॥

અર્થ—વિનય જે છે તે જિન શાસનનું મૂળ છે, વિનય એજ સંધમ
અને તપ છે જે પ્રાણી વિનયને મૂકે છે અર્થાત્ વિનયથી ઉપરાંદે થાય ॥
તેને ચારિત્રરૂપ ધર્મ અને તપ ગું કમનો છે ? વિનય ગુણ વિનાના એ
સર્વ નિષ્ફળ ॥ માટે આત્માર્થી હવે વિનય મૂકવો નહિ

પ્રશ્ન ૬૯—ઉપકારીનો ગુણ ઓર્થીગણ કયારે થાય ?

ઉત્તર—હંણાગણે ૩ જે, ઉદ્યે ૧ લે કહ્યું ॥ કે-યેકનો વાણીતર
માતાપિતાનો પુત્ર અને ગુરુનો શિષ્ય, પોતાનું શરીર સંપત્તિ તમામ અર્પણ
કરે આખી હંદગી સુધી તોપણ ગુણ ઓર્થીગણ થાય નહિ. તેના ઉપકારનો
બદલો વળે નહિ; પરંતુ તેને સમકિત પમાડે, ધર્મ પમાડે. અને તેમનો
અંતઃસમય સુધારી તેમના આત્માને શાંતિ પ્રાપ્ત કરે આર્યધિકપદ પમાડે
ત્યારે તે ગુણઓર્થીગણ થયો કહેવાય.

પ્રશ્ન ૧૦૦—વૈઘવૃત્તિવાળા મનુષ્યોની પ્રકૃતિઓ કેવા પ્રકારની
રાય છે ?

ઉત્તર—નીતિશાસ્ત્રમાં જ્યાં પાખંડીઓનાં લક્ષણ જણાવ્યાં છે ત્યાં
કહ્યું ॥ કે-ધર્મધ્વજાસદાનુ, જાણિદોલોચ્છદમ્બકઃ; વૈદાલવૃત્તિકોણેયો, દિલ્લસર્વામી
સન્ધકઃ ૧.

અર્થ—(ધર્મધ્વજ) ધર્મ કંઈપણ ન કરે પરંતુ ધર્મને નામે લોકોને
હમે (સદા હુન્ધ) સર્વદા લોલે કરી સુજ્ઞ (છાકમિક) કપટી (લોકલોકઃ)
સંસારી મનુષ્યની પાસે પોતાનો બદામના મપેડા માર્યા કરે, (દિલ્સઃ)
પ્રાણીઓનો ધાતક અન્ય સાથે વૈન્યુદિ રાખવાવાળો. (સર્વાભીસન્ધકઃ)
સારા અને નરતા સર્વ સાથે મગનીયાપણું રાખે તેને (વૈઘવૃત્તીક) વિદ્યવ
સમાન અર્થાત્ બિઝારી જેવી વૃત્તિવાળો પૂર્વ અથવા નીચ સમજે ૧.

પ્રશ્ન ૧૦૧—જમવૃત્તિવાળા મનુષ્યોનું ગું લક્ષણ ?

ઉત્તર—અષોદ્રદિ નૃત્તિકઃ, સ્વાર્થસાધનતત્ત્વરઃ; શઠોમિદયા વિનીતમ્,
વક્રવત્તરોનરાઃ ॥૧॥

અર્થ—(અષોદ્રદિઃ) પોતાની કીર્તિને માટે નીચે દ્રષ્ટિ રાખે (નૃ-
ત્તિકઃ) ઈર્ષ્ય કોણે તેને કિસ્મત પેમાજાર અપરાધ કર્યો હોય તે

તેનાં બદલામાં સામાના પ્રાણ લેવા મુંઝી તત્પર થાય, (સ્વાધ્યાયે કપટ અધર્મ વિશ્વમુદ્ધાન કેમ ન હોય, પરંતુ પોતાનું પોતાનું કાર્ય સાધવામાં અગર હોશિયાર (ચક્રઃ) આદિ પોતાની કાં ન હોય, પરંતુ હક કદી ન છેડે. (મિથ્યાવિનીતઃ) મૂંઠ મૂંઠ ઉપરથી શીત સતોત્ર ને સાધુતાદિ ખત્રાવે તેને (બકમત) બગડાનીય સમજે, જોવા જોવાં લક્ષણોવાળા (નરાઃ) મનુષ્યો પાખંડી છે તેનો વિશ્વાસ કે સેવા કદી કરવી નહિ. અર્થાત્ તેનો સંગ પણ ન અને તેવાઓના વિશ્વાસે તો કદી પણ રહેવુંજ નહિ.

પ્રશ્ન ૧૦૨—અન્યાય અધર્મગા આત્મવાગાને તેનો બદલો મળતો નથી ?

ઉત્તર—એ તો આપણી સમજમાં ફેર છે આપણી દૃષ્ટિએ ન અતેથી એમ સમજવું નહિ કે અધર્મીને બદલો નથી મળતો. જેમ કેાં બીવાવવામાં આવે છે તેવું ફળ તેની મુદત પાકયે મળે, તેમ અન્ય અધર્મની કરવાવાગાને તેનો બદલો તેના કર્મની મુદતે અવશ્ય મળે છે. ઉવચાર સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—સુચિગાક્રમ્મા સુચિગત્કામવાંતિ દુચિગાક્રમ્મા દુચિગત્કામવાંતિ. સુદૃતના કરવાવાગાને શુભ ફળ અને દુઃકૃતના કરવાવાગાને દુષ્ટ ફળ હોય છે. ઉત્તરાધ્યયનના ચોથા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે—કઢાણક્રમ્નાણનમોક્ત્ત્વ લરિય. કરેલાં કર્મનો આ ભાવે કે પરમવે મુદત પાકયે ઉદય આવ્યે તેનાં ફળ લોગવ્યા વિના દૂટકો નથી. વગી નીતિશાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—નાધર્મધરિતોલોકે, સઘઃ ફલતિગોરીવ; સનૈરાવર્તમાનસ્તુ, કર્તુર્મૂઝાનિ-જુન્તવિ. ૧

અર્થ—કરેલું અધર્મ નિષ્ફળ કદી હોતું નથી, પરંતુ જે સમય અધર્મ કરે તેજ સમય તેનું ફળ મળતું નથી. તેણે કરીને અગાની લોહ અધર્મથી ડરતા નથી તથાપિ નિશ્ચય જાણે કે તે અધર્મચરણ ધીરે ધીરે અધર્મીનાં મૂળોને કાપતું આશુ જાય છે.

અધર્મજેયતેતાવ, તત્તામદ્રાણિપશ્યતિ; તતઃ સપ્તજાજયતિ, સતુલ્લસુ વિનશ્યતિ. ૨.

અર્થ—અધર્મીમાં મનુષ્યધર્મની મર્યાદા છેડી મિથ્યા ભાવણ, કપટ, પાખંડ, રક્ષણ કરનારને વિટંબના, ધર્મશાસ્ત્રનું ખંડન તથા વિશ્વાસઘાતાદિ કર્યાવડે ધનાદિ પદાર્થોએ પ્રથમ તો વૃદ્ધિ પામે પશ્ચાત્ ધનાદિ ઐશ્વર્યવડે માન, પાન, વસ્ત્ર, આબૂષણ, યાન, સ્થાન, માન, પ્રતિષ્ઠાદિ પ્રાપ્ત થાય છે. અન્યાયથી શત્રુઓને પણ છતે છે. પશ્ચાત્ શીઘ્ર નષ્ટ થઈ જાય છે. જેમ ટમાંથી કાપેલું વૃક્ષ નાશ પામે છે તેમ અધર્મી પણ નાશ પામે છે.

પ્રશ્ન ૧૦૩—એક માણને અધર્મથી પાપ કરી મેળવેતું ધન, તેના લોભતા તેના કુટુંબ વગેરે તે પાપના ભાગીદાર થાય કે કેમ ?

ઉત્તર—જેણે પાપથી-અધર્મથી ધન મેળવ્યું છે તેમા જેની મન, વચન કે કાયાથી જેટલે જેટલે અથે સમ્મતિ હોય તેવા પ્રકારના તે તે જીવ ભાગીદાર થાય છે પણ અધર્મથી કરેલા પાપનો ભોળો તો પોતાનેજ માથે ઘટે છે. તેના ફળ તો પોતાનેજ ભોગવવા પડે છે.

ઉત્તરાધ્યયન મૂત્રના દાયા અધ્યયનની ૪ થી ગાથામા કહ્યું છે કે—
સંગારમાલસ પરસ મદ્યા, સાદારણં જંચ કરેદ્રક્ષ્મં; કમ્મસ તે તસ્સડવે-
વવાજે, નરંધવારંધવયંડવેનિ. ૧૪૩॥

અર્થ—ટાણ મનુષ્ય સંસારને વિષે પોતાના (મિત્ર, પુત્ર, કક્ષત્ર ભાંધવાદિ) અર્થે અધવા પારકાને અર્થે સગ્ર કૃત્ય કરે છે તે કર્મફળના વિષાક સમયે (ફળ ભોગવવા ટાળે) સચા સમાપણું સાચવવા નથી પણ અજાના જાળને ઉભા રહે છે (અર્થાત્) પોતાની કર્મબંધનરૂપ કમાઇ જીવને પોતાનેજ ભોગવવી પડે છે.

તેમજ અન્યથાસમાં પણ કહ્યું છે કે—

एकः प्रजायतेब्रह्म, रेकएव प्रजिवते; एकोनु मुहके मुहन्, मेक एव दुष्कृतम्. ૧. ॥ મનુ ૪ ॥ ૨૪૦ ॥

અર્થ—જુઓ એકલોજ જીવ જન્મ અને મરણને પ્રાપ્ત થાય છે. અને એક પોતેજ ધર્મનું ફળ જે મુખને અધર્મનું ફળ જે દુઃખ તેના લોભતા થાય છે.

વગેરે મહાભારતે ઉલોમ ૫૦ પ્રભાવર ૫૦ અધ્યાય ૩૨ મે કહ્યું છે કે—

एकः पापानिवृत्ते, पलंमुहके महाजनः; भोक्तारो विषमुत्पन्ने, कर्त्ता-
दोषेणलिप्सते. ૧.

અર્થ—અહિંયાં સમજે કે કુટુંબમાં એક પુરુષ પાપ કરીને પદાર્થ લાવે છે અને ધણું જન અર્થાત્ સર્વ કુટુંબ તેના લોભતા થાય છે, પરંતું ભોગવવાવાળા દોષભાગીદાર થાતા નથી, પણ અધર્મના કરનાર પોતેજ દોષના ભાગી થાય છે.

પ્રશ્ન ૧૦૪—જે કુટુંબમાં કુસંપ-કલેશ હોય તે કુટુંબની રી રથા થાય ?

ઉત્તર—તે વિષે નીતિધારામાં કહ્યું છે કે—

प्रतापोगौरवं पूजा, शीघ्रतः सुखसंपदा; कुजेतावत्परिणते, यावन्तोत्पद्ये-
कलि. ૧.

પરમ પૂજ્યશ્રી ગોપાલજી સ્વામી નત શિષ્ય
 મુનિશ્રી મોહનલાલજી દ્વન.

૧૯૭૮

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા
 ભાગ ૬મો.

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા.

૨૨૨૨૨૨૨૨

ભાગ ૯ મો.

પ્રશ્ન ૧—સાધુ તથા આચાર્ય ચોમાસું તથા શેષકાળ રહ્યા પછી કેટલે કાળે પાછું તે સ્થળે આવવું કહ્યે ?

ઉત્તર—શ્રી આચાર્ય સૂત્રમાં બીજા શ્લોકમાં અધ્યયન બીજે, ઉદ્દેશે બીજે, બાળવાળા છાપેલ પાને ૧૦૭ મે, શીતકાળ, તથા ઉષ્ણકાળ તથા વર્ષાકાળના ચાર માસ રહી એટલે શેષકાળ તથા ચોમાસું રહી પાછા બમણા કાળ બાકી રહ્યા વિના તે સ્થળે પાછા આવે તો તેને ઉપસ્થાન ક્રિયાદોષ લાગે. તે સૂત્રપાઠથી તથા સાધાર્ણ જાણીએ છીએ.

સેવાગંતારે સુવા જેમવંતારો ઉડવહિયંવા વાસાવાસિયંવાકર્ણં ઉવાતિણા વેષાતં દુગુણા તુગુણેણ અપરિહરિતા તત્ત્વેવમુજ્જો સંવસંતિ અવમાડસો હતરાડવઠાળ કિરિયા યાવિમવતિ. ॥ ભાષામાં પણ કહ્યું છે કે—

માસ કહ્ય તથા ચોમાસું, રહી વળી અનેરે કામે માસ કહ્ય કરી બે તથા ત્રણ માસને અંતરે પણ કીધે વળી તે ઉપાશ્રયે વસે તો ઉપસ્થાન દોષ હુદ્-જલ્લુવો તે માટે ત્યાં સાધુને રહેવું ન કહ્યે.

અહિયાં તો શેષ કાળ કે ચોમાસું રહી પછી બે ત્રણ માસ બહાર રહી ત્યાં આવવાને કે શેષકાળ રહેવાને વાંધો નહિ એમ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૨—બે ત્રણ માસ બહાર રહી પછી શેષકાળ રહેવું કહ્યે તે તો શેષકાળ કર્યો હોય તેને લાગુ થાય, પણ ચોમાસાના ચાર મહિના રહે તેને આઠ મહિના બહાર રહ્યા પહેલાં તે સ્થળે અરાધન નહિ, આમ કેટલાકનું બોલવું થાય છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એ સૂત્રનો અર્થ જણાવવા વિના બોલે છે આ ઠેકાણે સૂત્રનો અભિપ્રાય એવો છે કે—શેષકાળ રહેલા સાધુ આચાર્યને બમણા કાળ બહાર રહીને એટલે સાધુને બે ત્રણ મહિના અને આચાર્યને ચાર છ મહિના પછી તેજ સ્થળે શેષકાળ રહેવું કહ્યે, અને જે સ્થળે ચોમાસું રહેલ હોય ત્યાં ચોમાસું રહેવું ક્યારે કહ્યે કે બે ત્રણ ચોમાસાં બહાર (બીજે) કર્યા પછી તે સ્થળે ચોમાસું રહેવું કહ્યે અર્થાત્ ઉપર ઉપર ચોમાસું રહેવું કહ્યે નહિ વચ્ચે બે ત્રણ ચોમાસાનું અંતર પડવું જોઈએ. આ પ્રવૃત્તિ આખા જીન વર્ગમાં સરખી છે. છતાં કેટલાક દુનિયાને પ્રમિત બનાવવા એમ કહે કે—

ધોમાસાના ચાર મહિના રહેલાને આઠ મહિના પહેલાં તો અવાયજ નહિ, એમ સૂત્ર સૂચવે છે. એમ જોવના પ્રત્યે કહીએ કે—તો પછી આઠ મહિના બહાર કઢીને ત્યાં આવે એટલે ધોમાસાનો કાગ પણ શરૂ થાય, તો પછી ત્યાં ધોમાસું રહેવું કદપે ખરું કેમ ?

પ્રશ્ન ૩—એકાંતવાદી—ઉપરાઉપર ધોમાસું રહેવું તો કદપે નહિ. ધોમાસાના માટે તો વધે જે વરસનું અંતર પડવું જોઈએ.

ઉત્તર—એકાંતવાદી—જે ન્યાય ક્યાંને લાગ્યા તે એક વખત એમ કહો છો કે ધોમાસાના ચાર મહિના રહેલાને આઠ મહિના ગયા પછી ત્યાં આવી રહેવું કદપે અને બીજી વખત જો છો કે જે ધોમાસા બહાર રહ્યા વિના ત્યાં ધોમાસું રહેવું કદપે નહિ મૂત્રમાં જે વાત કહી નથી, ત્યાં તો જમણો કાગ બહાર રહ્યા વિના ત્યાં રહેવું કદપે નહિ એમ કહ્યું ૫. તો જમણો કાગ કાં તો ધોમાસાનો રયો કે કાં તો ચેષકાગને રયો જો ચેષકાગનો જમણો કાગ લેયો તો કાવચ ધોમાસાનો કાગ છુટો રહેશે આઠ મહિના બહાર કાઢે અને ધોમાસું ત્યાંજ રહ્યા કરે નો તપાસ મતે તેને વંધો નથી. અને જે જે ધોમાસાં બહાર રહ્યા પછી રહેવું એમ કહે તો ચેષકાગને માટે આઠ મહિનાનો સવાલ ઉઠી જશે, જે મહિના બહાર રહ્યા પછી ગમે ત્યારે ચેષ કાગ રહી શકે. સૂત્રના ન્યાય પ્રમાણે ચેષકાગ રહેલાને એક માસ રહેનારને જે માસ પછી અને ધોમાસું રહેલાને જે ધોમાસા પછી ત્યાં ધોમાસું રહેવું કદપે, અને ધોમાસું રહેલાને ચેષકાગ માટે જે મહિના પહેલાં અવાય નહિ અને કદાપિ આવે તો એક જે રાત્રિથી વધારે રહેવાય નહિ, જે વાત ન્યાયપૂર્વક જણાય છે.

પ્રશ્ન ૪—સાધુ સાધ્વીને દેગાદિક કારણ વિના ધોમાસું તથા ચેષકાગ ઉપરાંત રહેવું કદપે કે કેમ ?

ઉત્તર—ધોમાસું ઉંદરે વર્ષાદ વરસવે રહેશે જ્યાં પડવાદિક કારણે ધોમાસા ઉપરાંત પંદર દિવસ વધારે રહેવાની જગતંતરી આસા છે થાખ આત્યાસંગતા બીજા યુનસ્કંધમાં, અધ્યયન ૩ જે, ઉદ્દેશે ૧ લે બાબવાળા છાપેલા પાને ૧૮૨ મે ઉપર પ્રમાણે કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૫—કાઈ પણ કારણ વિના ચેષકાગ કે ધોમાસા ઉપરાંત રહે તેને શું દોષ લાગે ?

ઉત્તર—આત્યાસંગ યુનસ્કંધ બીજે, અધ્યયન ૨ જે, ઉદ્દેશે ૨ જે બાબવાળા છાપેલા પાને ૧૦૭ મે કહ્યું છે—ચેષકાગ તથા ધોમાસા ઉપરાંત કારણ વિના સાધુ સાધ્વી તે સ્થળે રહે તો કલ્પાનિકાં દોષ લાગે.

પ્રશ્ન ૬—‘ચોમાસું’ જેઠા પહેલાં કેટલો દાળ અગાઉ ચોમાસું કરવા આવવું કદપે ?

ઉત્તર—જેઠ શુદ્ધ પૂનમ પછી આઠાઠ શુદ્ધ ૧૫ ની અંદર ગમે ત્યારે આવવું કદપે. પણ કોઈ કોઈ સંપ્રદાયના બાધો જેઠ શુદ્ધ ત્રીજથી અથવા જેઠ શુદ્ધ ૧૧ થી પણ ગણે છે. કારણ કે—કોઈ જમીનમાં વર્ષાદિ કારણે સાધુને નીકળી શકાય તેવું ન હોય તો તેવા સ્થળે અગાઉથી જવાનો આચાર્યનો બાધો હોય એમ જણાય છે. અને સાધ્વીને માટે તેને કદપતા શેષકાળમાં ગમે ત્યારે ચોમાસું કરવા જઈ શકાય એમ જણાય છે.

પ્રશ્ન ૭—દીક્ષાના કારણથી શેષકાળ ઉપરાંત સાધુ આર્યાએ રહેવાય કે કેમ ?

ઉત્તર—પર સમુદાયની દીક્ષા હોય તો મોટાના કહેવાથી એટલે તે સમુદાયના મોટાની આજ્ઞાનું ઉદ્ધવન ન કરવું એ વિનય મૂળ ધર્મ છે, માટે તેમની આજ્ઞાથી રહી શકાય, અને પરસમુદાયનાં આર્યા અગર સાધુ નાના હોય તો, પડે મોટા છે. તેથી જરૂર જેવું જણાય તો રહેવાને હરકત નહિ.

પોતાના સમુદાય માટે પણ એજ પ્રમાણે સમજવું. એમ હીરાજી મહારાજના મુખથી સાંભળ્યું છે.

પ્રશ્ન ૮—ચોમાસામાં સાધુથી વિહાર થઈ શકે કે કેમ ?

ઉત્તર—ખરા કારણ સિવાય ચોમાસામાં સાધુને વિહાર કરવાનો કદપ નથી.

પ્રશ્ન ૯—ઠંડાપિ ચોમાસામાં સાધુને વિહાર કરવાનો પ્રસંગ પડે તો તે વિષે સૂત્રમાં કંઈ કારણો જણાવ્યાં છે ખરા ?

ઉત્તર—હાજી, ચોમાસામાં વિહાર કરવાના દસ કારણો જણાવ્યાં છે. ઠાણાંગ ઠાણે પાંચમે, ઉદેયે બીજે, કહ્યું છે કે—પર્યુષણ પહેલાં પાંચ કારણે વિહાર કરવો કદપે, અને પર્યુષણ પછી પાંચ કારણે વિહાર કરવો કદપે. તેમાં પર્યુષણ પહેલાંનાં પાંચ કારણો જણાવે છે. રાત્રિદિકના ભયને કારણે ૧, દુર્ભિશ દુકાળને કારણે ૨, કોઈ પ્રત્યનિક પ્રમુખ ઉપાડીને લઈ જાય તો તે કારણે ૩, પાણીના ઉપદ્રવને લીધે જ્ઞાન-જ્ઞા અલેખાદિક અનાર્થનું લક્ષર આવતું જાણીને ૪; એ ૫ કારણો સાધુને પર્યુષણ પહેલાં વિહાર કરવાનાં કદાં.

હવે પર્યુષણ પછી સાધુને પાંચ કારણે વિહાર કરવો કદપે તે જણાવે છે. જ્ઞાનને અર્થે ૧, દર્શન તે સમકિતને અર્થે ૨, ચારિત્રના ભાગને અર્થે

૩, આચાર્ય ઉપાધ્યાય તેડને મરજાદિક-રે. માદિકને કારણે ૪, આચાર્ય ઉપાધ્યાય પ્રમુખની હેતુ બહાર વૈરાગ્ય કરવાને અર્થે ૫.

પ્રશ્ન ૧૦—સગવડીઓમાં કહ્યું છે કે-એક માસની પ્રવચ્ચાવાળો પાણ્યવ્યંતરની વ્યવસ્થા ૧૨ માસની પ્રવચ્ચાવાળો અનુત્તર વિમાનની તેજુ લેશ્યા ઉદ્દેશ્યે તે શું ?

ઉત્તર—આદ્યવિધિ અંશમાં પાને ૧૩૧મે-એમ કહ્યું છે કે-દેવતાની મનમાં ઉત્પન્ન થએલી મુખની પ્રાપ્તિનું ઉદ્દેશ્યન કરે.

આનો પરમાર્થ એ છે કે-દેવતાના મુખથી પ્રવચ્ચાનું મુખ અનંત-અનુત્તર રહેલું છે. અર્થાત્ દેવતાના મુખથી પ્રવચ્ચાનું મુખ અનુત્તર વિમાનના દેવતાથી પણ ઉદ્દેશ્યન કરીને મોક્ષના મુખની દ્વિ પહોંચાટે છે તે આત્મિક મુખમાં લીન થયેલા પ્રવચ્ચા-સંવર્ગી મુનિઓને માટે છે એટલે ક્ષીણ મોટી યથાજગત ચારિત્રવંત દાપક શ્રેષ્ઠીએ ચહેલા પરિણામની ધારાવાળા સંવર્ગીને માટે અનુત્તર વિમાનના દેવતાથી પણ અનંત મુખ આત્મિક મુખ રહેલું છે.

પ્રશ્ન ૧૧—ભિક્ષુનાં ૧૨ પડિમા, દશાશ્વત્કંધ વગેરે સૂત્રમાં કહી છે તેમાં પહેલી સાત પડિમા મુખી એક માસીયા, દે. માસીયા, એમ બન્ને સાતમી સાત માસીયા કહી તેનો કાળ કેટલો સમજવો ?

ઉત્તર—સમગ્રની સતત બીજે ઉદ્દેશ્યે પહેલે અંશકની પડિમાના અધિકારે અર્થમાં દરેક પડિમાનો તથા કાળ એક એક માસનો કલો છે. એટલે પહેલી પડિમાથી સાતમી પડિમા મુખી એક એક માસનો કાળ કલો છે.

પ્રશ્ન ૧૨—કેટલાક કહે છે કે-અદ્વિતી મરીને ગયેલા તે પાછા કેમ કાંઈ કહેવા આવતા નથી ?

ઉત્તર—અદ્વિતી રહેલો પુરુષ મધ પાણીએ સ્થિત નેત્ર અવધન બે-લાની, માર્ગમાં પડેલો તેને ઉપાધી ઘરે લાખ્યા કેક ઉત્તરે એમ ન બોલે ને હું કયાથી આવ્યો છું (તો કયાંથી આવી કહે) તથા એમ ન બોલે કે હું અદ્વિતી થવી કયાં જઈશ ?

પ્રશ્ન ૧૩—સ્થિતિકરણ ૧, અસ્થિતિકરણ ૨, ચિત્તિકરણ ૩, અને કાપા-તીત તે કોને કહેવા તેનું સ્વરૂપ શું ?

ઉત્તર—સ્થિતિકરણમાં પહેલા ઉપાધી કરના સાધુ, ૧ અસ્થિતિકરણમાં-ચરણ બાવીશ વીથી કરના સાધુ, ૨ ચિત્તિકરણમાં પરિહાર વિમુક્ત

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ॥ ੧ ॥ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ॥ ੧ ॥ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਹਰਿ ॥ ੧ ॥
 ਤੇ ਹਰਿਮੁ ਮੇਰੇ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ॥ ੨ ॥ ਤੇ ਹਰਿਮੁ ਮੇਰੇ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ॥ ੨ ॥ ਤੇ ਹਰਿਮੁ ਮੇਰੇ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ॥ ੨ ॥

કચ્છ ૧૪—નેરુદીય કાઠના અંબેજમાં સાતપેદનીયની રિશતી અપવ્ય
ને મજાસની ને કુટુમ્બી રૂપોડાનો હાથ પડેલખની જણી, અને અમારા નેરુદીયની
રિશતી જગત્તે એક અપવ્ય આજ આજેસ વજુ આપની લેખા એક
પાવ્યે અપવ્ય આજે એક રૂપાની, અને કુટુમ્બી નેરુદીયનો આપેલખની
અને નેરુદીયનો નેરુદીય ને અપવ્ય રિશતી જણી નેરુદીય આજ ?

[illegible][illegible]

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

1945 10 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

$$x_{\alpha} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n x_j$$

૫ એ ૫ પ્રમાદ કરેવાય છે તે જુએ ગુણને લાભે છે અને સાતમે ગુણને નથી લાભના માટે છૂટાને પ્રમત્ત અને સાતમાને અપ્રમત્ત ગુણનાં કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૧૭—પ્રમત્ત અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનનો બીજો અર્થ થાય છે ખરા?

ઉત્તર—પર્મસિદ્ધ મુનિના દશ દ્વારના છ ૧ ઠાણામા પ્રમત્ત અને અપ્રમત્તનો અર્થ ત્રાન બીજેજ કર્યા છે તે એ પ્રમાણે છે કે—

પ્રમત્તનો અર્થ જે (અપ્રમત્ત અવસ્થાનકે સંજવણનના ચાર ક્ષણ છે તે થશે) પ્ર, કહેતા વિશેષે મત્ત કહેતાં માતો છે, સંજવણનનો ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, તેને પ્રમત્ત સંવત્તિ છ ૧ સ્થાનક કહીએ પણ પ્રમાદી ન કહીએ

અને સાતમા અવસ્થાનકનું લક્ષણ, જે, અ, કહેતાં નથી, પ્ર કહેતાં વિશેષે, મત્ત કહેતાં માતો, સંજવણનનો ક્રોધ, માન, માયા, લોભ. એટલે છૂટાથી છાંછા પાળો છે, તેને અપ્રમત્ત સંવત્તિ અવસ્થાનક કહીએ (આ પ્રમાણે કહેવ છે.)

પ્રશ્ન ૧૮—ચાલતા સમયમાં આ ભરતશેત્રમાં સમર્પિત દષ્ટિ અવ કેટલા લાભે?

ઉત્તર—આત્માસમીપ્ત કૃત તત્ત્વ નિર્ણય પ્રાસાદત્રયચ્છિન્નઃ સ્તંભઃ ॥ પાને ૫૬ મે કહ્યું છે કે—

વિવિધાન ભરત શેત્રમે પંચમ કાગમે સમ્યગ્દષ્ટિ અવ કેતે પાણ્યે સમાધાન-ચિત્ત પંચ લગ્નિ રૂપ પરિણામકી પરણુત વિષે સમ્યક્ત્વ ઉપજે છે, તે પરિણામ ઇસ કાગમે મહા દુર્લભ, વિસર્તે રોષ, તથા તીન, અથવા ચાર કહે છે; પાંચ છઠ્ઠે તો દુર્લભ છે, ઇસ કથનકી સાખ સ્વામી કાર્તિકેય ટીકા કહે છે.

તથા હિઃ— વિચંતિ કતિનાભવોષવિમુક્તાઃ સંદેહિનોદેહિનાઃ પ્રાર્થંત કતિચિત્ કશચન પુનર્જિજ્ઞઃસમાનાઘાષિતાઃ આત્મજ્ઞાઃ પરમપ્રમોદમુલ્લિનઃ પ્રોગ્મીલ દંતર્દશોઃ । દ્વિત્રાઃ સ્વર્વદવોયદિ ત્રિચતુરાસ્તે પંચપા દુર્લભાઃ ॥ તેસંતિ દિત્રાપદિ દતિ કમનાત્ જ્ઞાનાર્ણવે પુત્રમ્ ॥

ઇસ કાગમે પાને અવ આપણું સમ્યગ્દષ્ટિ માને છે તો, માનો; પરંતુ શાસ્ત્ર વિષે તીન ચાર લી કહે છે.—જન ભરતખંડમે દો તીન જથન્ય, આર ઉત્કૃષ્ટ પાંચ, વા, છઠ્ઠ; (૬) સમ્યક્ત્વધારી, અવ વર્તમાન કાગમે લાભે છે, વે બી ગૃહસ્થ છે, વા સાધુ છે પદ નિર્ણય નહિ તળતો, સર્વ

ઉત્તર—આઉંબાં સાથે જે છ બોલનો બંધ પડે છે તેમાં અનુભાગ બંધને પ્રદેશ બંધ પડે છે, તે તો એકજ ભવ આશ્રી છે. તેમાં પ્રદેશ બંધ તો જેવો બંધ તેવીજ રીતે લોગવે, અને અનુભાગ બંધ તે અનેરા પ્રકારે પણ લોગવે, પરંતુ ઘણા કાળની સ્થિતિનો જે બંધ પડ્યો છે તે શુભ ધ્યાનાદિક ભોગથી શુભ સંવર કરણીથી ઘણા કાળની સ્થિતિનાં હોય તે હ્રસ્વ થોડા કાળની સ્થિતિનાં થાય, વીત્ર રસનાં હોય તે મંદ રસનાં થાય, નીવડ બંધનાં હોય તે શિથિલ બંધનાં થાય. સખ ભગવતીજ તથા ઉત્તરાધ્યયનના ૨૬ મા અધ્યયનની તથા ઘણા સૂત્રમાં એ પ્રમાણે ભેદમાં આવે છે.

પ્રશ્ન ૨૫—ચાર પ્રકારે બંધ કહેલ છે તે કેવી રીતે થાય છે ?

ઉત્તર—શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પાને ૪૮૭ મે કહ્યું છે કે પ્રકૃતિ અને પ્રદેશ બંધ યોગથી થાય છે, સ્થિતિ તથા અનુભાગ બંધ ક્યાવથી થાય છે.

પ્રશ્ન ૨૬—જો કર્મ આત્મ પ્રદેશ સંધાતે ઉપસઉપર લાગેલાં છે, તો માંહેનાં કર્મ શી રીતે નીકળી શકે ? કારણ કે પહેલાં તો ઉપરના થરનાં કર્મ નીકળવાં જોઈએ, તેમ ન થતાં પ્રથમનાં કર્મ નીકળવાં હોય તો શું ન્યાયે નીકળી શકે ?

ઉત્તર—કર્મ ચોક્કસી પુણ્યલ છે માટે સૂક્ષ્મ પુણ્યલનો થર થતો નથી. જે કર્મની સ્થિતિ પાકે તે કર્મ ઉદય આવે છે, માટે કર્મનું ઉપર અગર નીચેનું પ્રાગલ્ભ્યતાપણું નથી.

પ્રથમ સમયનાં કર્મ અને બીજા સમયનાં કર્મ ભવત્ અસંખ્યાત સમયના બાંધેલાં કર્મ સર્વ ખીર નીરની પેઠે આત્મપ્રદેશેજ રહે છે. માટે કર્મનો થર થતો નથી.

પ્રશ્ન ૨૭—જ્ઞાનાવરણીય કર્મની પાંચ પ્રકૃતિ છે તે કેટલા માર બંધાય છે કે એકી સાથે બંધાય છે ? જો એકી સાથે બંધાતી હોય તો એક હારે પડેનું આવરણ ખસવું જોઈએ અને પાંચે જ્ઞાન પુણ્ય થતાં જોઈએ, તેમજ જૂદા બાધવાનું આવ્યું નથી. તો શું કર્મ ખસવાની એક બીજા જ્ઞાન ઉપાસ થાય ?

ઉત્તર—જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છ કારણે બંધાય છે, તે એકી સાથે બંધાય અને ન્યારી ન્યારી પ્રકૃતિએ પણ બંધાય. અને તે ઉપાવસિમાં પાંચ પ્રકારે આવે. પાંચ માંહેલી જે પ્રકૃતિનું આવરણ ખસવું તે જ્ઞાન ઉપાસ થાય.

પ્રશ્ન ૨૮—જાણીતી પત્તિમાં કયું છે કે જયભદ્રે સ્વામીએ અનુકંપા નિમિત્તે જ્યોતેર કળા શીખવી તો કળા અભ્યાસ કરવાં અનેક આરંભ થાય તો અનુકંપા કયાં રહી? અને ભગવંતને સારંગી કળા શીખવવી કેમ કરે?

ઉત્તર—જયભદ્રે ભગવાન સંસારમ હતા, ત્રણ જ્ઞાન સદિન હતા, શાસ્ત્રીતિનું સર્વ સ્વરૂપ બલુતા હતા. જુગલ ધર્મથી નિવર્તેલાને ઘણા આરંભે ઘણા પ્રયાસે પોતાના નિર્વાહાદિકની કળા અભ્યાસાદિક કરવા બહુ ઇચ્છાશીલ હતા અનુકંપા લાગી થોડો પ્રયાસ કરવારૂપ કળા શીખવી એટલે થોડા પ્રયાસે થોડો આરંભ થાય. ઘણી દિસા ટાળો તે પરમાર્થે અનુકંપા બલુવી.

પ્રશ્ન ૨૯—વિશ્વાદિક ચાર અનુત્તર વિમાનના દેવતા ઉત્કૃષ્ટા કેટલા બધા કરે?

ઉત્તર—જયન્ય એક ભવ ઉત્કૃષ્ટપણે પંદરની અંદર ભવ કરે. ઉનાશ-ધ્યયન તથા જીવાભિગમ સૂત્રમાં સંજ્યાના સાગરનું આંતરું કહેલું છે અને પત્રવજ્ઞાના ઇન્દ્રિયપદમાં સંજ્યાતી ઉદિયો કરવી કહી છે. માટે તેટલા ભવ કરે એમ જણાય છે.

પ્રશ્ન ૩૦—નવ લોકાતિકના દેવતા એકાવતારી કયાં કે કેમ?

ઉત્તર—લોકાતિક દેવ એકાવતારીજ કયાં એમ નિર્ણય ન કરી શકાય. તેની રીત પાથમાં દેવલોક પ્રમાણે જાણી.

પ્રશ્ન ૩૧—લોકાતિક વિમાનમાં પૂજ્યાદિક પળે અનંતીતર ઉત્પત્તિ થવાના પ્રતિભાસમાં ભગવાનીજીમાં દેવતાપણે ઉત્પત્તિ થવાની ના? અને બાકી તમામપણે ઉત્પત્તિ થવાની હા કહી તેનું કેમ?

ઉત્તર—એ તો ભગવાનીજીમાં લેખન દોષ જણાય છે. જુગલે જયન્ય નીજમાં નોંધેલાજ એના પાક છે એટલે લોકાતિકમાં દેવીપણે ઉત્પત્તિ થવાનુંદિ એમ કહ્યું છે અને જુગલે પાકવધી પણ એમજ સંભવિતે રિતે.

પ્રશ્ન ૩૨—ભગવાનીજી શાક હોય ઉરેયે રહેને જમાડીન. અધિકારે ત્રણ પ્રકારના કિંચીતી કયા તે વૈમાનિકના કિંચીતી કળા છે. પણ બીજા દેવતા કિંચીતી છે કે નહીં?

ઉત્તર—સૂક્ષ્મકંઠ જુગલે જીવે અધ્યયન કરીને તેની નિવાસ અધિકારે એક રજમે ચારિયના વિધાને આમુની કિંચીતી ઉત્પત્તિ

કહ્યું છે. તે પાખંડી અન્ય દર્શની અથવા ગૃહસ્થ અથવા સ્વપક્ષી દ્રવ્ય લિંગી સાધુને આશ્રીને કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૩૩—ભગવતીજી તથા ઉત્તવાઇ સૂત્ર મધ્યે કિંદવીપીની ગતિ છઠ્ઠા દેવલોક સુધીની કહી, અને ઉત્તવાઇ સૂત્રમાં નિન્હવની ગતિ નવમૈવેયકની કહી. તો નિન્હવમાં ને કિંદવીપીમાં શો તફાવત ?

ઉત્તર—કિંદવીપી છે તે સમકિતનો વિરાધક છે, ને નિન્હવ છે તે પ્રવચનનો વિરાધક છે. તેમાં નિન્હવ કરતાં કિંદવીપીપણું વધારે કનિષ્ઠ છે. તેના માટે ઉત્તરાધ્યયનના ૩૬ માં અધ્યયનનાં કહ્યું છે કે—જ્ઞાન અથવા જ્ઞાની તથા કેવળી તથા ધર્માચાર્ય, ધર્મશુર તથા ચતુર્વિધ સંઘ અને સાધુ. એટલા જલ્દી માયાભાવે વર્તી અવર્જવાદ બોલે નિંદા કરે તે કિંદવીપીની ભાવનાનો ભાવનાર કહ્યો છે. અને ભગવતીજી વગેરે સૂત્રોમાં આ ભાવના વાળાને સમકિતના નાશ સાથે મિથ્યાદષ્ટિ કહ્યા છે. અને અનંતો સંસાર પરિભ્રમણ કરવા સાથે ગતિ કિંદવીપીની રહી છે.

પ્રશ્ન ૩૪—ભગવતીજી શતક ૩ ને, ઉદેશે બીજે, અમુર કુમાર ભાતના દેવતાનો ત્રીજો વિષય જ્યન્ય નંદીધરદ્વીપ સુધી ને ઉત્કૃષ્ટા અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર સુધી કહ્યો, તેમાં નંદીધર દ્વીપે ગયા ને ભયે પલ્લુ અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રનો તો વિષય માત્ર કહ્યો. પૂર્વે કોઈ ગયું નથી, ભાતું નથી ને ભયે પલ્લુ નહિ એમ કહ્યું. તો જ્યારે અમુર કુમાર આ જલ્પદ્વીપમાં આવે છે ત્યારે અસંખ્યાતાદ્વીપ સમુદ્રને ઉત્કૃષ્ટીને આવે ભય છે તે કેમ ?

ઉત્તર—ઉત્તરના અમુરકુમારને દાક્ષિણે માટે બંધ ને દક્ષિણના અમુરકુમારને ઉત્તરના માટે બંધ એટલે નંદીધર દ્વીપ ઉત્કૃષ્ટીને આવે ભય નહિ.

પ્રશ્ન ૩૫—દક્ષિણ દિશાના અમુરકુમારને ઉડે જવાનો વિષય જ્યન્ય પહેલે દેવલોકે ને ઉત્કૃષ્ટો બારમા દેવલોકે કહ્યો, તેમજ ઉત્તર દિશાવાળાને દક્ષિણ દિશાની ભગ્વામજી આપી તે કેમ ? ઉત્તર દિશાવાળો પહેલે દેવલોકે કેમ ભય ? દક્ષિણ દિશાવાળો ગયો તોપણ અણેડું ચપું, તો પછી ઉત્તર દિશાવાળાને પહેલે દેવલોકે જવાનો દાહરો પત્ર નથી અને દક્ષિણ દિશાના નંદીધર દ્વીપથી વધારે જવાનો વિષય પત્ર નથી, તો પછી પહેલા દેવલોકે કેમ ભય ?

ઉત્તર—જેમ દક્ષિણવાળો પહેલેદેવલોકે ભય તેમ ઉત્તરવાળો પહેલે દેવલોકે ન ભય, પણ બીજે દેવલોકે ભય. એટલે દક્ષિણવાળાને જેમ પહેલે

જરૂં તેમજ ઉત્તરવાળાને બીજે જરૂં એવો વિષય સમજવો, પહેલું ને બીજું દોલોક જોડાએક છે, માટે ઉચ્ચાઈપણના વિષયની સરખીજ ભક્તામણ આપી, પણ ઇહાં પહેલાને બહુ બીજું લેવું.

પ્રશ્ન ૩૬—જંભકા દેવતા શું કરેલી કરવાથી ચાલ છે ?

ઉત્તર—નવ પ્રકારનાં વ્યવહારિક પુણ્ય કરવાથી ચાલ છે. જેવા પ્રકારનું પુણ્ય તેવાજ નામના દેવતા ચાલ છે, એમ જંભકા દેવતાના નામ ઉપરથી જણાઈ આવે છે.

પ્રશ્ન ૩૭—જીવાનિગમ સૂત્રમાં કહેલ છે કે પૂર્વે નારકીપણે સર્વ જીવ ઉપન્યા ? ત્યાં ભગવંતે ના પાડી છે, તેમજ સર્વ પુણ્યલગ્ન ના પાડી છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—સર્વ જીવ પૂર્વે જનંતીવાર ઉપન્યા છે, પરંતુ વર્તમાન કાળે સર્વ જીવ સમકાળે સાથે ઉપન્યા નથી તે આથી કહેલ છે. તેમજ પુણ્યલગ્ન પણ જાણવું.

પ્રશ્ન ૩૮—એક આકાશ પ્રદેશ ઉપર જીવ અજીવના કેટલા ભાંગા લાલે ?

ઉત્તર—ભગવતીજ શતક ૧૦મે ઉદ્યે ૧લે જાણુવાળા જાપેલ પાને ઉપપત્તિ માંડી ૮૬૦ સુખીમાં કયે દિશિમાં જીવ અજીવની પૃથ્ઠા કરી છે તેમાં સર્વ દિશિમાં જીવ, જીવનો દેશ, જીવનો પ્રદેશ, અને અજીવ, અજીવનો દેશ, અજીવનો પ્રદેશ, એછએ જાંગા કહ્યા છે. અને વિદિશિમાં જીવ વરજીને જીવનો દેશ, પ્રદેશ, અને અજીવના ત્રણે મળી ૫ જાંગા લાલે. (વિદિશિમાં કાળ ન લાલે) વિદિશિમાં એક પ્રદેશની એલી છે અને જીવ અસંખ્યાત પ્રદેશ અવગાહન છે માટે ન સમાય. તેમજ ઉર્ધ્વ દિશિ તથા અધો દિશિ બે પ્રદેશની ૩ માટે વિદિશિ પેરે જાણવું. જીવના લેડ માટે, અને અજીવના લેડ માટે પૂર્વ દિશિની પેઠે કહેવા. એટલે કાળ પણ કહેવો ઉર્ધ્વ દિશિમાં અને અધોદિશિમાં કાળની ના કહી છે. વગેરે અધિકાર છે. તેમજ શતક ૧૬મે ઉદ્યે ૮મે પાને ૧૩૩૦-૩૧ મે લોકના ચરમાંત આશ્રી જીવ અજીવની પૃથ્ઠા કરી છે, ત્યાં વિદિશિની જગામજ આપી છે.

પ્રશ્ન ૩૯—એક આકાશના પ્રદેશ ઉપર ધર્મીરનકાર તથા અધર્મી-સ્તિભાવનો પ્રદેશ ૩ ન્યાયે સમાય ?

ઉત્તર—લોકમાં પદ્મવ્ય ખીર નીરની પેરે લેળો રહેલાં છે, છતાં પણ પોતપોતાને સ્વભાવે જૂદાં છે. માટે ધર્માસ્તિ, અધર્માસ્તિ અને આકાશાસ્તિકાયાના પ્રદેશ ત્રણે લેળા છે. દીપકના પ્રકાશના ન્યાયે.

પ્રશ્ન ૪૦—મનુષ્ય કરતાં મનુષ્યણી સત્તાવીશ ગુણી કહી અને દેવતા કરતાં દેવાંગના બત્રીશ ગુણી કહી તે શું ન્યાયે ?

ઉત્તર—દેવતા કરતાં દેવી સંખ્યાત ગુણી છે, તે પદ્મવલ્લાના ત્રીજા પદને તથા હવાલિગમને ન્યાયે સમજવું. તેમજ મનુષ્યણી માટે શાસ્ત્રમાં ખુફી રીતે કહેલું છે કે—ચકવર્તિ; વાપુદેવ, બગદેવ વગેરે પુણ્યશાળીઓને કેટલી કેટલી વધારે સ્ત્રીઓનો વર્ગ છે. તે ન્યાયથી પણ ખાત્રી થાયે. સિવાય પણ પુરૂષવેદ કરતાં સ્ત્રીવેદના બાંધનાર હવ વધારેજ હોય છે એ દેખીતું છે. ને સત્તાવીશ ગુણી કહેલ છે તે અદ્વીતીય આશ્રી સમજવું, પરંતુ વર્તમાન કાળે આ ક્ષેત્ર આશ્રી એ ન્યાય લાગુ પાડવા ધારે તો ન મળે.

પ્રશ્ન ૪૧—સાધુજનું સાહસલું કરી કોઈ દેવતા અકર્મભૂમિમાં મૂકે તો ત્યાં સાધુજી ઘણો કાળ વિચરે કે તરત કાળ કરે ? ને ઓછો કાળ વિચરે તો સુજતો આહાર શી રીતે મળે ?

ઉત્તર—ત્યાં આહારાદિકનું સાધન એ ક્ષેત્રમાં સાધુને મળે તેમ નથી. સાધુ ત્યાં રહે તો સંધારો કરે. સિવાય બીજો ઉપાય એ ક્ષેત્રમાં આહારાદિક માંહે નથી. અગર દેવતા સાધુને પાછા લાવી મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં મૂકે.

પ્રશ્ન ૪૨—ભગવતીજી સતક ૬ મે, ઉદેશે ૩૧ મે; શેઠાકેવળીના તથા તેમના પક્ષીવાના સમજોપાસક ૧, ને સમજોપાસિકા ૨, આવક ૩, ને શાવિકા ૪, આ ચાર બોલ કદા તેમાં શો ફેર ?

ઉત્તર—આવક ને શાવિકા દ્વારા તે જૂટક મત નિયમ પચ્ચખાણુ સામાયિક પેલાના કરવાવાગ, અને સમજોપાસક દ્વારા તે તો હવાજગદિક નવ પદાર્થના જાગ, બાર મનધારી, માસના છ પેલા, બેટકનાં પ્રતિકમળ, દુઝેગનું સામાયિક વગેરે કાયમના કરવાવળાને, સમજોપાસક કદા છે. માટે તે પ્રમાણે સમજવું.

પ્રશ્ન ૪૩—ભગવતીજી યતક બીજે, ઉદેશે ૧ તે, બધકને અધિકારે, ભગવંતને વિષટ મોહ કહેલ છે તેનો શો અર્થ ?

ઉત્તર—ભગવંતને તે વખતે નિત્ય બોલ કહેલ છે. તેની રીઝા-વિષટ મોહિતિ ૨ વૃષ્ટે ૨ મૂર્ધમુન્દરવેં શીજોઘ્યાવૃષમોઝી પ્રતિદિન મોઝે, સ્વર્ગઃ ॥ તથા ભગ્યામાં પત્ર નિવરેજી દ્વારા છે.

પ્રશ્ન ૪૪—અર્થ કોણ કહે કે વિચરુનો અર્થ નમોત્યુજ્જમાં નિવર્ત-
વાનો કહેલ છે, એટલે વિચરુ છડમાયું—નિવર્ત્યા છે છદ્મસ્થથી, તેમ વિચરુ
સોળનો અર્થ નિવર્ત્યા છે લોગથી એમ અર્થ થાય છે, માટે તે કોકાણે એમ
જણાય છે કે ભગવંત મહાવીર લોગથી નિવર્ત્યા છે, તેનું કેમ ?

ઉત્તર—એમ કહે તેહને કહેવું કે તે કોકાણે એવો પાઠ છે કે 'તે
કાળ તે સમાને વિષે શ્રમણ ભગવંત મહાવીર સ્વામી વિચરુમોદ્ધાવીહો સ્થા
તો શું તેજ જખતે લોગથી નિવર્ત્યા એમ સમજવું ? લોગથી તો સંસાર
ત્યાગ કર્યા પહેલાંજ નિવર્ત્યા છે, માટે તમારો કહેલો અર્થ બંધ બેસતો
નથી. પણ ભગવંત છદ્મસ્થપણમાં નિત્ય આહાર કરતા નહિ દીક્ષા લીધા
પછી છદ્મ છદ્મનાં પાલણુ કરતા અને કેવલ પામ્યા પછી તે નિયમ નથી
એટલે તપશ્ચાર્ણ શરીર દુશ હોય અને નિત્યસોજીનું શરીર એથી વધારે
દીપ્ત હોય. ખંધકના આગમન સમય ભગવંતનું શરીર અતિશય દિપ્તિવાન
હતું એમ એ પાઠ સૂચવે છે. તથા જુની ભગવતીજીમાં વિચરુમોદ્ધ એવો
પણ પાઠ છે અને તેનો અર્થ પણ નિત્ય લોજી કરેલ છે. તેમજ વૃદ્ધો
પણ એમજ અર્થ કરતા આવ્યા છે. માટે અર્થ લોગનો અર્થ સંભવતો
નથી, પણ કેવળ પ્રવચ્ચમાં નિત્યાહાર હોવાથી શરીરની કાંતિ વિશેષ
દીપ્ત છે તેથી ખંધકને આશ્ચર્ય થયું સંભવે છે. તથા દશાશ્વત્કંધ સૂત્રમાં
આવકની પાંચમી પટિમામાં આવકને વિચરુલોષ કહ્યા છે, તેના અર્થમાં
દિવસે જમવાવાળા કહ્યા છે.

પ્રશ્ન ૪૫—ભગવંતને મુકુટાદિક આભરણ અલંકાર હોય, કે નહિ ?

ઉત્તર—ભગવતીજી શતક બીજે ઉંચે ૧લે ખંધકના અધિકારે કહ્યું
છે કે ભગવંત મુકુટાદિક વસ્ત્ર આભરણ વિના પણ અતિથેમાં અતિથે
દીપ્ત છે.—ટીકા :—

અજલંકિય વિમુસિયં અલંકૃતં મુકુટાદિમિ વિમુવિનં વસ્ત્રાદિમિલિ-
લિખેપાદનલંકૃત વિમુવિતં ॥ ભવસગ વંજણ ગુણોવવેયંતિ ॥

વળી ભાગમાં પણ આભરણ વસ્ત્ર રહિત શોભે એમ કહ્યું છે.

આનો પરમાર્થ એ છે કે ભગવંત નિત્ય લોજી હોવાથી વસ્ત્ર
આભરણાદિક રહિત હોવા છતાં પણ અતિથેમાં અતિથે દેહોપમાન દિસે.

પ્રશ્ન ૪૬—ખંધક સન્ધાસીએ બારમી ભિમુની પટિમા વડી છત્ર
વલુ શુણ માહેલો શુક નથી ચયો તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર—ઠાણાં સૂત્રમાં કહેલા શિશુની પડિમાવાળાને ત્રણ માંહેલા ઉપસર્ગમાંનો ઉપસર્ગ ખંધકંઠને થયો નથી, તેથી ત્રણ ગુણ કે ત્રણ અવગુણ માંહેલો ગુણ અવગુણ કાંઈ થયો નથી. પણ અનંતી નિર્મલ થઈ એમ સમજવું.

પ્રશ્ન ૪૭—ખંધકંઠના અધિકારે ખંધક સન્યાસીને પ્રશ્ન પૂછનાર જે પીંગળ નિયંત્રો કહ્યો તે સાધુ કે આવક ?

ઉત્તર—પીંગળ નિયંત્રો આવક છે. તેમાં કેટલાક કહે છે કે પછાકડો આવક છે, એટલે દીક્ષા લઈને મુકેલી અને આવક ધર્મ પાળે તે પછાકડો કહેવાય. અને કેટલાક કહે છે કે તે આવક છે પણ તેની અટક નિયંત્રાની છે અને નામ પિંગળ છે. જેમ સંજવી રાત્રી એવું નામ છે પણ તે સંજવી શબ્દે સંજની નથી. વગી જો સાધુ હોય તો વિદુરથ એવો પાક જોઈએ, ઇલાં તો પીંગળ નિયંત્રો સાવધી નગરીને વિરે પશ્વિસથ એવો પાક છે. વગી વૈશાલિક એવા ભગવંત મહાવીરનો આવક કહ્યો છે. એટલે વિશાલ ત્રિશલા તત્ત્વા પુત્રો વૈશાલિકઃ વિશાલામાં ઉત્પન્ન થયેલાં ત્રિશલાદે સત્રિયાણી તેના અંગ થઈ ઉત્પન્ન થયેલા ભગવંત મહાવીર તેને વૈશાલિક કહીને જોવાબ્યા અને પીંગળ નિયંત્રોને તેમનો આવક કહીને જોવાબ્યા માટે તે ભગવંતનો આવક છે.

પ્રશ્ન ૪૮—વૈશાલિકના કેટલા અર્થ થાય છે ?

ઉત્તર—વૈશાલિકના ઘણા અર્થ થાય છે. ઉત્તરાધ્યયનના ૬ ક્રી અધ્યયનની માધા ૧૮ મીની ટીકામાં કહ્યું છે કે—

વિશાલ ત્રિશલા તત્ત્વાઃ પુત્રો વૈશાલિકઃ જયવા વિશાલ તિવ્યસ્તીયં
યદ્વઃ પ્રમુત્રપોગુણઃ અસ્મેતિ વૈશાલિકઃ

તથા મહેતા મોહનલાલ દામોદર તરફથી છપાઈને બહાર પડેલ ઉત્તરાધ્યયનના ભાગનાતરમાં પૃષ્ઠ ૪૨ મે, અધ્યયન ૬ ક્રીની માધા ૧૮ મી પદ દ્વાયામાં વૈશાલિકઃ વિશાલિણિવોમે ॥ આ પદના વૈશાલિકના અર્થમાં સિદ્ધાર્થ અને ત્રિશલાના પુત્ર કથા છે. અને તેની નીચે કુટનોટમાં લખ્યું છે કે—વૈશાલિકના ઘણા અર્થ છે. વિશાલ સિધ્ધોવાળા, વૈશાલીના રતીય, વિશાલાના પુત્ર વગેરે.

પ્રશ્ન ૪૯—ભગવંતી શનક ૩ જે, ઉચે ૧ છે, ચમરેત્રના અધિકારે પુત્ર ચાંદેશ જાએ કેટલું છે તેનો અર્થ શું થાય છે ?

ઉત્તર--તેનો અર્થ ટીકાવાળાએ નીચે પ્રમાણે કર્યો છે.

ટીકા:-દોળ પુણ વાડદેનેતિ । દોનાયાં પુણ વાતુર્દેશ્યા જાતો દોન
પુણ વાતુર્દેશઃ કિલચતુર્દેશઃ કિલચતુર્દેશીતિયિ પુણ્યાગ્નિશ્રિય મયતિ । માત્ર
પૂર્ણાત્યંતમાગ્યવંતો જગમનિ સવનિ જત આક્રામતાઠકં દોળ પુણ વાડદેનેતિ

એટલે આક્રોશ વચ્ચે શકે છે એમ દેવને કહ્યું કે અરે પુત્રપત્નીયા ! તું
તું આઉદશ્યને જન્મેલો છે? એટલે આઉદશ્યને જન્મેલો અન્યત્ર પુનરાવન
એવો તું નહીં એ બાબ:

અન્ય શાસ્ત્રમાં પણ નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે. શ્રુતિ "અમૃત્ય જનનો
અંતર", પાને પ્રાચીન શાસ્ત્રોની ધાર્મિક કથા છપાવી પ્રગટ કરનાર
રતનચંદ કાશીદાસ શાહ સવત્ર ૧૮૫૨ માં છપાવ્યું તેમાં કથા ૨૧ ની
પાને ૪૪૨ મે જ્ઞાનવતીની કથામાં કહ્યું છે કે એવાં ચતુર્દશીની શત્રુમાં
જન્મેલો કોણુ વીર પુરુષ હોય કે જન્મને આ કુલ શ્રીન દાસપુત્રી
હોય?

આ ઉપરથી એમ જણાય છે કે—ચતુર્દશીને જન્મેલો પગાંચી
થાય છે.

પ્રશ્ન ૫૦—વદલીયા જાતનો અર્થ શું ?

ઉત્તર—મગવતી શતક ૫ મે ઉદ્યે ૬ કે વદલિયામંતં એવે શાસ્ત્ર
છે. તેનો અર્થ ટીકામાં કહ્યો છે કે-વાર્દલિયા મેષદુર્દેશ ॥ અને બાપ માં
પણ લખ્યું છે કે-વરસાદની બીજે એવી વાત મારે જાણ કર્યો ૧ નીચે
હાલુ પણ કહેવાય અને ઉવવાય સૂત્રમાં પણ જણાવતાં શરૂઆત પાને
૨૬૪ મે વદલીયા જાતનો અર્થ મેષ લાડુ કહેતો છે એટલે ઉપર પ્રમાણે
અર્થ છે.

તથા કાળંગ કાળે ૬ મે જાણવાળા શરૂઆત પાને ૫૪૧ મે આવી
ધાર્મિકીના પહેલા નીચે ૪૧ માર્ગપદ અધિકારના અધિકારી કહ્યું છે કે-
વદલિયામંતેશ ॥ એ મૂળપાક અર્થ ટીકા—

વદલિકા મેષાદેવ તત્ત્વિ વૃદ્ધ્યા વિશા મમતાશ્ચ મિત્રક ને છે
મરીતિ મરીતવર્થ વિશેષતો મર્કદાનાય નિસ્તરવતિ ॥

ભાષા—વાદળ જાત મેષમાં દળ રે તે

આનો પરમાર્થ એ છે કે વરસાદની બીજમાં ૨૪ નિષ્કરને બે
જે બાજુ નિષ્કર થયું તેવા તે માર્ગને લેવું કહેતો ને

માને છે, માટે મોહનીવ કર્મની પ્રેરણાએ અને દર્શનાવરણીયના ઉદયે નિદ્રા આવે, અને એક ઠેકાણે એમ પણ કહ્યું છે કે—નિદ્રા મોહના ઉત્પત્તિસ્થા નથી. અને દર્શનાવરણીય કર્મના વિપાકથી તે (નિદ્રા) ની ઉત્પત્તિ છે અને શાતાવેદનીયના ઉદયે પણ નિદ્રા આવરાનો સ્થાન છે.

પ્રશ્ન ૬૨—કોલિક રાજાએ કાગ કર્યો કર્યો ? ભગવંતની હયાતીમાં કે ભગવંતના નિર્વાણ પછી ?

ઉત્તર—કેટલાક એમ કહે છે કે—કોલિક ચેડા રાજાનું યુદ્ધ હત્યા પછી એ ઇંદ્રની સહાયતાથી કૃત્રિમ ચક્રવર્તી બની છ ખંડ સાધવા જતાં તિમિસ શુદ્ધ ઉષાકા દંડ રત્નનો પ્રહાર કરતાં અંદરથી—અગ્નિની જ્વાળા નીકળી ત્યાંજ તેનું મૃત્યુ થયું. એ વખતે ભગવંત હૈયાત હતા.

પરંતુ સૂત્રનો ન્યાય જોતાં ઉપરની વાત સાબીત થતી નથી. કારણ કે—ભગવંત મહાવીર નિર્વાણ થયા પછી મુધર્મજલુધરને વાંઢવાને માટે કોલિક પોતે આવેલ છે એમ જ્ઞાતાજ્ઞ સૂત્રના પ્રારંભમાં ખુલ્લો પાઠ છે. એ ઉપરથી ભગવંત નિર્વાણ થયા પછી કોલિકે કાગ કર્યો છે.

પ્રશ્ન ૬૩—મુચ્ચીકુસમ કહે તે આશ્વ, આ શબ્દનો શો અર્થ થાય છે ?

ઉત્તર—આ શબ્દનો કાંઈ કોઈ ક્રિયાવાદી એમ અર્થ કહે છે કે—કાલની અણી ઉપર રહેલા જળના બિંદુ એટલી સુચી કહે તોપણ તે આશ્વ છે.

ત્યારે બીજે પણ એમ કહે છે કે—કાલની અણી ઉપર રહે તેટલા પણ સથેત જળથી સુચી કહે તો આશ્વ.

હવે ત્રીજે પણ એમ જણાવે છે કે—સુઇ નામ સોય (મીવરાની સોય) અને કુસમ કેતાં-કુસ-કાલ અણી સહિત તે અસંવેદે તો આશ્વ. કેમકે તેની અણી તીક્ષ્ણ હોવાથી આશ્વનું કાર્ય બનવા સંભવ છે, માટે તેને સંવરી એટલે યજ્ઞાથી સાચવી નહિ રાખવાથી આશ્વ થાય અને સંવરી રાખવાથી સંવર થાય છે. સાખ કાળુંજ કાણે ૧૦ મે.

સૂત્રના મૂળપાઠમાં સૂદૃઢસમ શબ્દ છે. તેમાં જગ શબ્દનો સમાવેશ નીકળતો હોય એમ જણાતું નથી. કદાપિ કેઇ મૂળનો અર્થ મુચ્ચી કહે તો અર્થેત જળથી સુચી કરવાનો સૂત્રમાં નિરૂપેષ નથી. દશમુગ્ધેષ મુચ્ચના ૭ મા અધ્યયનમાં પણ પડિમાધારી સાધુ જેવાને દ્વિમુક શીતળ જળથી તથા ઉષ્ણ જળથી અમુચીનો લેપ તથા બોજનાદિકથી ખગ્ધાયેજા મુખ તથા

તથા કોઈ એમ પણ કહે છે કે—જ્યોત્સ્ના એટલે ગર્ભનો ભાવ બાલે કૈલિંકના ગર્ભનો ન્યાય.

ગર્ભનો ભાવ બાલુવો ડોહોલાદિકથી તે તો અનુમાન કદપના છે. અને સ્ત્રી કૃષ્ણવેશી હોય અને ગર્ભ છ લેશ્યામાંનો ગમે તે લેશ્યાવાળો હોય માટે જ્યોત્સ્ના શબ્દ વધારે લાગુ થાય છે.

પ્રશ્ન ૬૫—પત્તવણી સૂચના ૩૬ માં ૫૬માં ફટલો સ્ત્રેત્ર અફુળે, ફટલો સ્ત્રેત્રફુલે તેનો અર્થ શું ?

ઉત્તર—કેટલીક પ્રતમાં વગી એવો પણ પાઠ છે કે—ફટલોસ્ત્રેત્ર આપુળે.

આ બધાનો અર્થ ટીકાકારે આ પ્રમાણે કર્યો છે કે—આત્મ પ્રદેશે કરી એટલો હોત પુર્યો, અને વેદની સમુદ્ધાતના પુદ્ગલે કરી એટલો હોત સ્પર્શ્યો શરીર પ્રમાણે. એટલે શરીરના તમામ ભાગમાં તથા તમામ અવ-યવમાં તથા શરીરની પોચારમાં તે આત્મી ■ દિશિ વેદની સમુદ્ધાતનાં પુદ્ગલે સ્પર્શ્યાં.

બીજી સમુદ્ધાત કરતાં આત્મપ્રદેશ તથા પુદ્ગલને જહાર નીકળવા સંભવ છે, ને વેદની સમુદ્ધાત તો શરીરમાંજ શરીર પ્રમાણેજ થાય છે, તે માટે નિયમા છ દિશિ કરી છે, તે શરીરની અંદર હયે દિશિ જવાય છે.

પ્રશ્ન ૬૬—ઉકાણુ, કમ્બ, બગ, વૈર્થ અને પુરુષાકાર પરબ્રહ્મેનો શો અર્થ ? અને એ શો બોલ રૂપી છે કે અરૂપી ?

ઉત્તર—કોઈ અપેક્ષાએ અરૂપી છે ને કોઈ અપેક્ષાએ રૂપી પણ છે. જગત્વીજી યાતક ૧૨ મે, ઉદેચે ૫ મે જાણવાગા છાપેલ પાને ૧૦૨૭ મે કહ્યું છે કે—

અહમંતે ! રૂઢાણે કમ્બેવે વૈરિણપુરિતકાર પરબ્રહ્મેણ સર્વણં કદ્વળે ઇષળ ચે ? હં ચેવ જાવ અપાસે સેવયંતે.

ભાષા—હવે હે ભગવન ! ડ. ઉત્થાન. ઉલો થાવો ૧ ક. કમ્ . તે ગમનાદિ ક્રિયા ૨, વ. શરીરની સમર્થાઈ ૩, વી. જીવનો ઉત્સાહ ૪, પુ. પુરુષકાર અભિમાન વિશેષ ૫, ૬. પરક્રમ એહની સાધના કામ પૂરો પ્રિયો તે ૬. તેમાં કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ એ ચર પ્રત્ય પ્રત્યે ગૌતમે પૂછ્યાં. તેના ઉત્તરમાં—તિમદ્વીજ યાવત્ એજોને પણ આત્મધર્મપણે કરી અવર્ણાદિ કહ્યાં.

એટલે એ સર્વ બોલ બહારતે અદ્યપી ડાઘા તે આત્મધર્મને લખે
ડાઘા છે.

અને પાંચરજી પદ ૨૩ મે, કર્મપ્રકૃતિના અધિકારે નામકર્મની પ્રકૃતિમાં શુભ નામના ૧૪ લોકમાં લોક ૧૦ મે, વાચુવાગા હાથે પાને ૬૭૦ મે શરીર ધર્મઆશ્રી રૂપી કહેલ છે. એટલે ઉપાન્યાસિ બ્રહ્મપરબ્રમે એ સર્વ લોકનો એક ૧૦ મો લોક છે, તેને શુભ નામકર્મના બધે સંબંધીમાં અનુભવ લેવાવા આશ્રી કહેલ છે. માટે રૂપી કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૧૭—સાધુને ચાર ભાગા માંહેલી બે ભાગા ભોજની કરી છે. સત્ય અને અચ્ચાર અને ૧૨ મા ગુણસ્થાને ૬ ભોજલાને છે તે ૪ મનના ૪ વચનના બે ૧ ઉદાસિનો તેનું કારણ શું ?

ઉત્તર—અસત્ય મન ને મિથ્ય મન, અને અસત્ય વચન ને મિથ્ય વચન. તેને ૧૨ માં સુસ્થાને ઇતિહાસરૂઢ પ્રવર્તે નહિ. પરંતુ કાશ્યપુત્ર પર્વાતની વ્યાખ્યા કેવળી પ્રમાણે ચર્ચાતરૂપ કરી શકે નહીં. ભાસ્કરપદ્મામાં કારે યોગની પ્રવૃત્તિ કરી છે. જ્યારમા સુસ્થાનનો સાધુ જો કે મદ્દા ઉપ-યોગી ન હોય તથા મન, વચનના યોગ કાશ્યપુત્ર પર્વાતની વ્યાખ્યામાં કેવળી પ્રમાણે જાણી શકે નહિ. તે પ્રમાણે મન પ્રવર્તારી શકે નહિ તથા વચન યોગી શકે નહિ, માટે ૬ જોગ કલા છે.

પ્રશ્ન ૪૮ - ઉપરાષ્ટ્રપાલના કે મા અધ્યક્ષના માણા ૪૨ મી, તેમાં
સામાજિક સેવા અને સ્વાસ્થ્ય સેવા માટેના રૂબે રૂબે ૩૩ કે -

જેમમંત્રદત્ત, અત્રગ્નેષિ આત્મ;

દેવ પોગદા મં, નસાલિ મજુવાલિ ૧૮. ૪૨.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

[illegible][illegible]

સાચપણું સંજિત રાખતા ગયા છે. પરંતુ નમિરાજર્ષિએ આપેલા ઉત્તરની ગાથા સામે દ્રષ્ટિ કરી હોય એમ જણાવું નહીં.

૧મી ટેટલાક એમ પણ અર્થ કરે છે કે—હે નરાધિપતિ ! પ્રજાચારી ૧, એટલી ૨, વાનપ્રસ્થ ૩, અને વિશ્વ ૪, એવા ચાર પ્રકારના આશ્રમ છે. તેમાં ગૃહસ્થાશ્રમ જેવો ધર્મ થયો નથી ને થયો પણ નહીં, કારણકે બીજા ત્રણ આશ્રમવાળો ગૃહસ્થાશ્રમને આધારે છે, તેથી તે ગૃહસ્થાશ્રમધર્મ પેતાના આત્માના કાર્ય ને પરના આત્માના કાર્ય સાધવાને માટે સમર્થ છે, પણ તે ગૃહસ્થાશ્રમ ભયંકર છે ને તેને શૂરા પુરુષોજ નિભાવી શકે છે, અને સાધુપણું લઈ ભિક્ષાવૃત્તિ કરવો એ તો કમર પુરવાનાં લક્ષણ છે. કારણકે કૃષણી પશુપાલાદિક પણ કહે છે કે ભિક્ષા માગીને ખાઓ છો તો કમાઈને કેમ ખાતા નથી ? એમ ભિક્ષાવૃત્તિ કરનારને લોકમાં નિદક ગણે છે. માટે તમારા જેવા શૂર પુરુષોને તે યોગ્ય નથી તેથી તમે ગૃહસ્થાશ્રમમાંજ રહીને સર્વનું પોષણ કરો એજ ઉત્તમ ધર્મ છે. એ પ્રમાણે કહેલ છે તેનું કેમ ?

પ્રશ્ન ૬૬—નમિરાજર્ષિએ ઉદ્ધની કહેલી ઉપરની ગાથાનો શો ઉત્તર આપ્યો ? અને ઉપરના કહેલ અર્થમાં શો તફાવત છે તે જણાવ્યો ?

ઉત્તર—હા, છ, સાંભળો ગાથા ૪૫મી.

માસેમાસે હ જો વાલે કુસમોળં હુ મુંગદા ।

ન સો મુવવસાયધમ્મસ્ત કલં અવ્યદ્ધસોલસિ ।

અર્થ—માસ માસ ખમણને પાસે લાલની અળી ઉપર રહે તેટલું જામે, અને સરક હોવા છતાં પણ બાલ છે અરાની છે માટે મિથ્યાત્વની કંઈપણ સૂત્ર આખ્યાત ધર્મ ને શુભ ધર્મ ને ચારિત્ર ધર્મ તેની સોગમી કળાએ પણ અર્થ નહીં શોભે નહીં. અથવા સોગમી કળાએ આવે નહીં.

સૂત્રમા ભગવતે એ પ્રકારના ધર્મ કહ્યો છે અણગાર ધર્મ ને આગાર ધર્મ એટલે સાધુ ધર્મ અને યાવક ધર્મ તે બંને ધર્મના સેવન વાળાના સૂત્ર આખ્યાત ધર્મ ને શુભ ધર્મ ને ચારિત્ર ધર્મના અધિકારી તો તેમના પોષક ઉપજાસાદિ યાવક ધર્મની ક્રિયાનો નમિરાજર્ષિ નિરેધ મ કરે ? એ જરા વિચાર કરવો જોઈએ

પ્રશ્ન ૭૦—અમે તો અત્યાર સુધી એમ સાંભળતા અ.બા હીએ કે ગૃહસ્થાશ્રમ ને ગૃહસ્થાશ્રમ તબ્બને અને આશ્રમની હજી કરે છે તેમ

કરવા કરતાં અહિંયાં રહી પોષધ ઉપવાસાદિ કરી શ્રાવકપણું પાળવું ઠીક છે. આ અર્થ નમિરાજના ઉત્તર સાથે વિચારતાં તદ્દન વિરૂદ્ધ પડે છે. એમ તો જણાય છે ખરું. તો આનો ખરો અર્થ શો છે તે જણાવશો ?

ઉત્તર—ધોરાશ્રમ એટલે તદ્દાકાળે અન્યમતમાં એવો કેાઈ કંઈ—આકરો આશ્રમ હોવો એવો કે આશ્રમ ને કહ્યા છે તેથી આ આશ્રમ વિકટ આશ્રમ હોવાને લગ્નને પ્રાણલુના રૂપે ઈદ્રે પોતાના (પ્રાણલુના) મતનો નૈન ધર્મના સંયમ ધર્મથી વિરૂદ્ધ એવો ધોરાશ્રમ જણાવ્યો; અને કથું કે—આવો ધોરાશ્રમ તણને નૈન ધર્મના ચારિત્રરૂપ અન્ય આશ્રમની પ્રાર્થના કરે છે ? હે રાજન ! તું તેની ઈચ્છા કરે છે ? માટે હું તને જણાવું છું કે—એ બધું જવા દે, કાં તો ધોરાશ્રમ અંગીકાર કર કે કાં તો શુદ્ધશ્રમમાં રહી એટલે અહિંજ રહી તું વસ્તીનું પોષણ કર, તેમાં રક્ત રહે, એટલે તારી વસ્તીનું પોષણ કરવાથી પણ રાજનીતિ પ્રમાણે હે મનુષ્યના અધિપતિ ! તોપણ તારૂં કસ્ટાણુ થયે. આ વાત ન્યાયપૂર્વક જણાય છે.

આનો પરમાર્થ એ છે જે—ધોરાશ્રમ વગેરે જે જે અંગીકાર કરવા પ્રાણલુ નમિરાજર્ષિને જણાવ્યું તે સર્વ અમાવાસ્થાના અધોરાથી પણ અધિક અનંતગણ અંધારૂં અજ્ઞાનરૂપી અંધારૂં કહ્યું. કારણ કે અમાવાસ્થાના અધોરામાં પણ ચંદ્રની સેજ કળામાંનો એક કળા પણ ખુદશી રહે છે, ને નમિરાજર્ષિએ તો પ્રાણલુને ખુદશું કહ્યું છે કે તારી ભતાવેલી ધોરાશ્રમ વગેરેની કશી તે શુભઆખ્યાત ધર્મનો પાસે મિથ્યાત્વરૂપ અજ્ઞાન કશી સોગમી કળાએ પણ આવે નહિ. માટે જે હું સંયમધર્મ અંગીકાર કરું છું તે એક છે.

પ્રશ્ન ૭૧—ઉત્તરાધ્યયનના ૧૦ મા અધ્યયનમાં—દરેક ગાથાએ કહેલ ૩-સમયં ગોયમ મા વમાયવ. તેનો શો અર્થ ?

ઉત્તર—અહિંયાં કેટલાક એવો અર્થ કરે છે કે—ભગવંતે એ બ્રાહ્મ જાતમને હરેશીને કહેલ છે. કેટલાક કહે છે કે—જાતમને કાંઈ એવો પ્રમાદ ન હોતો પણ જાતમ શબ્દે જીવને પ્રમાદ છાંડવાને માટે એ શબ્દ કહ્યો છે. અને કેટલાક એમ પણ કહે છે કે—જાતમના આગેવાનપણે પરિવારને એ બ્રાહ્મ કરેલ છે, પરંતુ તે પદમાંથી એવો અર્થ નીકળે છે કે—સમયં ગોયમ મા વમાયવ એટલે ભગવંતે ભવ્ય જીવો પ્રત્યે એમ ઉપદેશ કરે છે કે—ગો કહેવાં ઈદ્રિયોને, વન નામ નિવમમં હાવવાને, સમયં કહેવાં સમય માત્રનો, માં નામ રહે, વમાયવ કહેવા પ્રમાદ કરે. એટલે ઈદ્રિયોને નિવમમં હાવવાનો સમય માત્રનો પ્રમાદ કરવો નહીં. એમ ભગવંતે જણાવ્યું.

પ્રશ્ન ૭૨—દશવૈકલિક સૂત્રના અધ્યયન ૬ મે, ઉદ્યે ૩ ને ગાથા ૧૧ મીના પહેલાં ને પદમાં કયુ તે કે-ગુણેદિંસાદુ અગુણેદિંસાદુ, ગિન્દાદિંસાદુ ગુણગુન્ધમાદુ; અર્થિયા ગુણવંતને સાધુ કહ્યા, અને અગુણીને પણ સાધુ કહ્યા તેનું શુ કારણ ?

ઉત્તર—શીકા, તથા દલાવાગ તો એમ અર્થ કરી ગયા છે કે ગુણવંત સાધુ અને અગુણી એ અસાધુ. ગુણને ઝઢે તે સાધુ અને ગુણને મૂકે ત અસાધુ. આ પ્રમાણે અર્થ લખી ગયા છે પણ તેનો ખરા અર્થ શું છે તે તેઓને સમજાવેા હોય એમ જણાતું નથી, તરુકે અગુણીને અસાધુ, અને ગુણને મુક તે અસાધુ એવો અર્થ મૂગ ગાથામાંથી નીકળતો નથી. માટે તેનો અર્થ બોલેજ હાવો જોઇએ.

પ્રશ્ન ૭૩—કપરના ને પદનો ખરા અર્થ શું છે તે જણાવયો ?

ઉત્તર—હા, જી, સાંભળેા. જ્ઞાનાદિ ગુણે કરી સાધુ કહીએ, અગુણે કહેવાં કામના ને ગુણ શબ્દાદિક (શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ ને રસદર્શ) તે સદિત તે અગુણી કહીએ, એટલે કામગુણ રહિત તે સાધુ, અને બીજા પદમાં જ્ઞાનાદિક ગુણને ઝઢે તે સાધુ, અને કામ ગુણને મુકે તે તથા તે થકી મુક્ત થાય તે સાધુ ઇત્યર્થ.

સૂત્રમાં ધણે ઠેકણે શબ્દ ૧, રૂપ ૨, રસ ૩, ગંધ ૪, ને, રસદર્શ ૫ એ પાંચે કામના ગુણ કહ્યા છે.

અતઃપવીજી શતક ૭ મે, ગુણના ઉપભવનર સાધુને માંકળીવાના દોષ મહેલો દોષ કહ્યો છે.

તથા આચાર્યામના પહેલાં મુતસ્કંધમાં અધ્યયન બીજે કથું છે કે—
“ગુણે સે આવદે, આવદે તે ગુણે.” છતાં ગુણવાળાને સંસારનું આવર્તન અને સંસારના આવર્તનવાળાનેજ ગુણ છે. માટે અર્થિયાં કામનાં ગુણ તે શબ્દાદિકજ લેવા.

પ્રશ્ન ૭૪—દશવૈકલિકના ૬ મા અધ્યયનના ૪ થા ઉદ્યેમાં કહ્યું છે કે—અરિહંતના હેતુને અર્થે સાધુએ આચાર પાળવો. તો સાધુ ને આચાર પાળે તે તો પીતાના હેતુ માટે પાળે તેમાં અરિહંતનો હેતુ શું ?

ઉત્તર—અર્થિયાં અરિહંત શબ્દે વીર્યંકશદિક લેવા નહીં. અરિહંતાં કર્મરૂપ થી તેને હણવાના હેતુના અર્થે સાધુ અનિરાજ આચાર પાળે અર્થાત્ કર્મરૂપ શત્રુને હણવા માટે આચાર પાળવો. ઇત્યર્થ.

પ્રશ્ન ૭૫—સૂત્રમાં દરેક ઠેકાણે વંદનમંત્રસહ શબ્દ કહેલ છે. તેનો શો અર્થ ?

ઉત્તર—કેટલેક ઠેકાણે સૂત્રમાં બન્ને શબ્દ વંદણા નમસ્કાર શબ્દમાં વપરાય છે, અને બન્ને શબ્દ જુદા અર્થમાં પણ વપરાય છે. એટલે વંદણા કેતાં શુભાશ્રમ બોલતાં નમસ્કાર કરવો, એટલે સુખે કરી શુભાશ્રમ બોલી પંચ અંગ નમાવીએ તેને વંદઈ નમસઈ શબ્દ લાગુ થાય.

પ્રશ્ન ૭૬—અમે તો વંદણા શબ્દે નમસ્કારજ્ઞ માનીએ છીએ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—તે ઠીક છે, એમ પણ કોઈ ઠેકાણે અર્થ થાય છે ખરો. દશવૈકાલિક સૂત્રમાં પાંચમા અધ્યયનના બીજા ઉદ્દેશાની ૩૦ મી ગાથામાં જે ન વંદે ન સે કુપ્પે હે સુનિ ! તને કોઈ વંદણા નમસ્કાર ન કરે તો તું તેના ઉપર ક્રોધ કરીશ નહિ. અહિંયાં વંદણા શબ્દ બન્ને અર્થમાં લાગુ થયો; પણ વંદણા શબ્દનો ખરો અર્થ શુભાશ્રમજ્ઞ થાય. જુઓ તેજ દશવૈકાલિકના પાંચમા અધ્યયનના બીજા ઉદ્દેશાની ૨૬ મી ગાથાના ત્રીજા પદમાં કહ્યું છે કે “ વંદમાણં ન જાદ્વજા ” એટલે વંદણા કરતો થકો હે સુનિ ! તું જાચીશ નહિ. અહિંયાં એવો અર્થ ઘટે નહિ કે-હે સુનિ ! તું નમસ્કાર કરતો થકો જાચીશ નહિ. તો, વંદમાણં કેતાં વંદણા કરતો થકો એટલે શુભાશ્રમ કરતો થકો ગૃહસ્થ પ્રત્યે હે સુનિ ! ન જાદ્વજા કહેતાં તું જાચીશ નહિ. ઇત્યર્થ. અહિંયાં વંદણા શબ્દે શુભાશ્રમજ્ઞ ઘટે. વંદણા નમસ્કારનો અર્થ ઘટે નહિ.

પ્રશ્ન ૭૭—ભગવતીજી ચતક ૧ લે, ઉદ્દેશે ૭ મે ગર્ભની અધિકારે ગર્ભની કાયસ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટી ૨૪ વર્ષની કહી તે શી રીતે ?

ઉત્તર—કેટલાક કહે છે કે-ગર્ભની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ ૧૨ વર્ષની કહી છે, તે જીવ ૧૨ વર્ષ પૂરાં કરી પછી ચવી જાય, ને તેજ જીવ પાછો તેજ ગર્ભમાં આવી ઉપજે ને પાછો ૧૨ વર્ષ રહે. એટલે ૨૪ વર્ષ તેજ કાયમાં ગણાયે રહ્યો. આમ કોઈ કહે છે.

વગી કોઈ એમ પણ કહે છે કે-તે ગર્ભની કાયમાં તેજ જીવ ૧૨ વર્ષ રહ્યો તે જીવ ચવી ગયો, ને તે કાયમાં બીજો જીવ આવી ઉપજ્યો તે પણ ગર્ભપણે ૧૨ વર્ષ રહ્યો એટલે ૨૪ વર્ષની ગર્ભની ઉત્પત્તિ સ્થાનની કાયસ્થિતિ યંઇ. આમ બન્ને અભિપ્રાયનો વિચાર કરતાં જેનું જોઈએ તેનું બંધ બેસતું નથી.

પ્રશ્ન ૭૮—આ વિષે ખરો અભિપ્રાય શો છે તે જણાવશો ?

ઉત્તર—સંબંધો, પ્રથમ કહ્યા પ્રમાણે જો, માતાપિતાના સંબંધથી ઉત્પન્ન થયેલી ગર્ભ સંબંધી કાચા તે ઉદૃષ્ટ ૧૨ વર્ષ રહે. તે તો ઠીક પણ ફરીથી તે કાચા ઉત્પન્ન કેમ થાય ? કેમકે માતાપિતાના સંબંધ વિના બીજો દેહ બંધાય નહિ, તો માનો કે માતાપિતાના સંબંધવડે બીજો દેહ બંધવો જોઈએ, અને જ્યારે બીજો દેહ બંધાય ત્યારે મૂળ દેહનો અહિં સંબંધ રહ્યો નહિ, તેમજ મૂળ દેહમાં ગર્ભ બંધાવાનો સ્વભાવ નથી. માટે તે સંબંધ મળે નહિ.

તેમજ બાર વર્ષની સ્થિતિનો એક છવ્વ થયી ગયો અને બીજો છવ્વ આવી તેટલીજ સ્થિતિએ ઉત્પન્ન થાય તે પણ બંધ બેસે નહીં. કારણ કે તે ગર્ભની કાચ સ્થિતિ ગણાય નહીં.

માટે ત્રીજો અભિપ્રાય જણાવવામાં આવે છે કે—ગર્ભની કાચસ્થિતિ ૨૪ વર્ષની કહી, તે તેજ સ્ત્રીના શરીર સંબંધી તેજ ગર્ભની કાચસ્થિતિ સમજવી નહિ. એક વખત જો સોના ઉદરમાં ગર્ભ હતો તે ગર્ભ ઉદૃષ્ટી ૧૨ વર્ષની સ્થિતિ પૂરી કરી ત્યાંથી ચલી બીજી સોના ઉદરમાં ગર્ભપત્રું ઉદૃષ્ટી સ્થિતિએ ઉત્પન્ન થાય તોપણ ૧૨ વર્ષ રહે. જેમ ઉપરાઉપર ગર્ભની ઉદૃષ્ટી સ્થિતિએ ઉત્પન્ન થાય તો જેમ વાર થાય, પણ ત્રીજીવાર થાય નહિ. માટે ગર્ભની કાચસ્થિતિ ૨૪ વર્ષની જાણવી. હતા—જેમકે પૃથ્વીની કાચસ્થિતિ ઉદૃષ્ટી અસંખ્યાતા કાચની કહી છે, તે એક જીવ ધોળી પૃથ્વીપણે ઉપજ્યો ત્યાંથી ચલી કાળી, નીલી, શાદી; પીડી પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થઈ અસંખ્યાતા કાચ પૂરો કરે, તે પૃથ્વીની કાચસ્થિતિ કહેવાય. પણ અહિં ધોળીને વિશેષ અસંખ્યાતા કાચ પૂરો કરે તેજ કાચસ્થિતિ કહેવાય એવો નિયમ નહિ. તેમજ ગર્ભની કાચસ્થિતિનું જાણવું હતું.

પ્રશ્ન ૭૯—ભદ્રપદિમા, મહાભદ્રપદિમા, સર્વભદ્રપદિમાનું સ્વરૂપ શું ?

ઉત્તર—ભદ્રપદિમા—પૂર્વ દિશાએ ચાર પહેર લગી કાપો. સર્વ કરવો. અથવા ઉપવાત તથા કરવો તે પ્રતિષ્ઠા બે દિવસે પૂરી થાય પસંદ મળે.

મહાભદ્રપદિમા—પૂર્વની ૫૨ જોડેલો ચિંતેષ એક દિશા અદેશનિ કાપો. સર્વ કરે. જેમ ચાર અદેશનિ લેવું.

સર્વતોભદ્ર પદિમા-દશદિશિ-એકેક અહોરાત્રિ કાચોત્સર્ગ કરે એટલે દશ અહોરાત્રિનું માન.

નામ.	ઉપવાસ દિન.	કાચોત્સર્ગ માન.	દિશમાન.
ભદ્રપદિમા.	૨	૪ પદોરનો કાચોત્સર્ગ.	પૂર્વ. પ. ઉ. દ. ચાર દિશા કરે.
મહાશ્વ પદિમા.	૪	અહોરાત્રિ-૧ દિવસનો કાચોત્સર્ગ.	ચારે દિશા કરે.
સર્વતોભદ્રપદિમા.	૧૦	અહોરાત્રિ કાચોત્સર્ગ.	દશ દિશાએ કરે.

એ ત્રણે પદિમાએ કાચોત્સર્ગમાં પરિસહ જમે ઉપસર્ગ થય તે સહન કરે.

કાશુંગણમાં જે જે બોલ કહ્યા છે, તે બદલાના સામે મુબદ્દા પ્રતિમા કહી છે. તે પણ બદલી પેટે છે. પણ દશ દિશિ કહી છે. જે માટે બીજે પ્રકાર શાસ્ત્રમાં હિસતો નથી. (એમ અર્થકારે કહ્યું છે.)

પ્રશ્ન ૮૦—આધિ, બ્યાધિ ને ઉપાધિનો શો અર્થ ?

ઉત્તર—આધિ એટલે મને કરીને જે વેદવામાં આવે તે. એટલે માનસિક પીડા.

બ્યાધિ તે શરીરે વેદવામાં આવે તે, શારીરિક પીડા. રોગ પ્રમુખ.

અને ઉપાધિ તે, બહારની પીડા જે વેદવામાં આવે તે. એટલે ધન પૈસા ઉપારજ્ઞાનિક મેળવવાની, ચિંતા તથા સ્વજનાદિકની ચિંતા વેદવામાં આવે તે.

પ્રશ્ન ૮૧—કેવળ સંધ્યાત્રિવિધિ ન આવડતી હોય અને રાત્રિએ મુત્રી વખતે દિવસ ઉત્તરમાં સુધીમાં—અગર મને ત્યારે સંધ્યારો કરવો હોય, તે સ્વેદાબ્ધિ કેવી રીતે થઈ શકે ?

ઉત્તર—માત્ર એકજ પ્રકાર મુને કરી હોય તોપણ જુની શકે તે પ્રકાર—આડાર શરીરને ઉપધિ, પચ્ચપુ પાપ અહાર; મરજી હોય તો વેદિરે, જુવું તે આવાર. ૧. આડુ શરીરને સંધ્યારો માને તોપણ જરી શકે.

પ્રશ્ન ૮૨—કોઈને સંધારાની વિધિએ સંધારો કરવો હોય તો તે કેવી રીતે ને ક્યારે કરી શકે ?

ઉત્તર—જેને સંધારો કરવો હોય તેને પ્રથમ તો પોતાના આયુષ્યની હદ જાણવી જોઈએ એટલે ઠાં તો અગ્નિજ્ઞાનથી, ઠાં તો જાતિસ્મરણ જ્ઞાનથી, કે ઠાં તો સૂત્રજ્ઞાનથી અથવા તો કોઈ દેવાદિકના કહેવાથી, અથવા તો કોઈ સ્વપ્નાદિકનો જાસ થવાથી, અથવા તો કોઈ જ્ઞાનીઓના કહેવાથી, અથવા તપશ્ચર્યાદિકે શરીર સીજી પાડવાથી, અર્થાત્ શરીરની જર્દસ્તું હોતી માંસ સૂકાવાથી શરીરની યજ્ઞિ તદ્દન સીજી થવાથી તથા કોઈ જ્ઞાનથી* ઇત્યાદિક કારણો વડે પોતાના આયુષ્યનો અંત નજીક આવેલો જાણી પોતાના શરીર, આહાર, ઉપકરણાદિક ઉપરથી મૂંઝાં ઉતારી આત્મબળ પ્રગટ કરી સંધારો કરવા ધારે અર્થાત્ સંધારો કરે તો સહીસલામતે પાર પડેઆવી શકે.

પ્રશ્ન ૮૩—ઉપરના કહેલા જોડ વિના એટલે આયુષ્યની હદ જાણ્યા વિના કોઈ સંધારો કરવા ધારે તો તેનું કેમ થાય ?

ઉત્તર—આ કાગમાં આયુષ્ય જાણ્યા વિના કોઈ સંધારો કરે તો તેને સિદ્ધાવાનો વખત આવે, પરંતુ કોઈ હઠથી કે દિમતથી અથવા તો આત્મબળથી ચક્રવિહાર ત્યાગના ૩૦ ઉપવાસ કરે અથવા તેવિધારા ૩૦ ઉપવાસ ઉપરાંત ચક્રવિહારા ઉપવાસ શરૂ કરી દે તો થોડા દિવસમાં સંધારો પાર પાડી શકે એમ વિદ્વાનોના મુખથી સાંભળ્યું છે.

પ્રશ્ન ૮૪—સંધારાને માટે કેટલાંક અવસરમય મનુષ્યો એમ જાણે છે કે સંધારો કરવો તે એક જાતની આત્મક્રત્યા છે. એટલે પરાણે પ્રાણ ધાંડવાનો દાવો કરે છે. તેનું કેમ ?

ઉત્તર—સંધારો કરવો તેને આત્મક્રત્યા માનવી એ એક જાતની અજ્ઞાનતા છે. કોઈ અજ્ઞાનતાથી કે કોઈ દેવ ભાવથી એ પ્રમાણે જાણે તેને માટે કાંઈ કહેવાનું નથી, પણ શાસ્ત્ર કણુક કનું નથી. શાસ્ત્રમાં એ વિષે કંઈ બતાવ્યું છે. આપણે પણ વિચાર કરીશું તો જણાઈ આવશે કે આત્મક્રત્યા કરવાવાળા કેવી પ્રકૃતિનાં મનુષ્યો હોય છે ? અને સંધારો કરવા વાળા કેવી પ્રકૃતિવાળા હોય છે ? તે સ્વરૂપ યજ્ઞ માણસે જાણવું જોઈએ. અન્યમતના શાસ્ત્રમાં અવસર મય કહેવ છે, અને નીનશાસ્ત્રમાં સંધારો અને અવસર એ બેય શબ્દથી જોડાવેલ છે. વગી અન્યમતના ત્યાગીનો

* કાગજાન જાણીને માટે જુઓ જ્ઞાન ૪થો પ્રશ્ન ૬૬મું.

તામરીતાપસ, પુરણતાપસ વગેરેના સંધારા મહિનાના તથા બન્ને મહિનાના
ઘેન સૂત્રેમાં આવેલ છે. તેઓની આત્મહત્યા કરી નથી માટે કાલ્યા મનુષ્યે
પહેલું સમાધિમરણ અને આત્મહત્યાનું સ્વરૂપ જાણવું જોઈએ.

પ્રશ્ન ૮૫—આત્મહત્યા અને સંધારામાં શો તફાવત ?

ઉત્તર—તેમાં તો આકાશ પાનાળ જેટલો તફાવત છે. તે વિશે
ભગવદ્ગીતાના વીજ શબ્દકના પહેલા ઉદેશમાં એવું પ્રશ્ન છે કે—એવું કેયું
મરણ છે કે, જે મરણ મરવે કરી જીવ અનંતો સંસાર વધારે ? અને એવું
કેયું મરણ મરવે કરી જીવ અનંતો સંસાર ઘટાડે ? તેના ઉત્તરમાં ભગવંત
મહાવીરે જવાબમાં છે કે—અજ્ઞાન એટલે કપાલના પ્રાગડ્ય વડે તથા હજી
વા વાસના સહિત મરે તે જીવ અનંતો સંસાર વધારે અને જ્ઞાન એટલે
જ્ઞાનદ્રષ્ટિ રાખી કપાલોને ત્યાગી વાસનાઓને તિથિ સ કરી એકાંત અધ્યા-
ત્મ મુખ મેળવવા સંધારો કરી મરે તે જીવ અનંતો સંસાર ઘટાડે એ
પ્રશ્નને કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૮૬—અજ્ઞાનમરણ અને જ્ઞાનમરણ કોને કહેવામાં આવે છે ?

ઉત્તર—જે જીવ કપાલને વશે અથવા કોઈ પ્રકારની હજીરાથી ભગવદ્-
ગીતા કહેતાં ૧૨ પ્રકારમાંના મરણ કરી મરે તેને અજ્ઞાનમરણ કહેલ છે,
જાને તે પ્રકારનાં સમાધિ મરણે કોઈને કપાલ કે હજીરા વિના મરે તે જ્ઞાન-
મરણ કહેલ છે. તેને મૂલમાં સમાધિમરણ પણ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૮૭—અજ્ઞાનમરણ ૧૨ પ્રકારે કયા તે કયા કયા ?

ઉત્તર—ભગવદ્ગીતામાં બંધકને અધિકારે ૧૨ પ્રકારનાં મરણ આ
પ્રકારે કયા છે. (૧) મુધાનુભવે પીડાથી અથવા સંવેશથી પડવો પીડાચિન્તા
વહન મરે. (૨) જાને ઉદ્વિગ્નતા વગ પડવો યોગ મરે. (૩) અંતઃકરણમાં
દુઃખ વહી (માતા, નિવાસ અને મિત્રવાર્ત્તાન નહિત) મરે. (૪) મનુષ્ય
જીવનું નિજાન કરી મરે. (૫) પવિત્ર પદી (કપાલના આધ) મરે. (૬) વૃક્ષથી
જડે મરે. (૭) પાણીમાં ભૂંડે મરે. (૮) અગ્નિમાં બેળે જાળી મરે. (૯)
દિશામાં મરે. (૧૦) દુઃખે મરે. (૧૧) મરે દુઃખે આધને મરે. (૧૨)
જીવ પડે જાને મુઠાથી તથા તના કોઈવડા પેલી મુઠામાં મરે. એ બાર
પ્રકારનાં મરણને અજ્ઞાનમરણ એટલે અજ્ઞાનમરણ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૮૮—જે અજ્ઞાનમરણ કયા તે કોણે કીધા ?

ઉત્તર—૧, જીવનમરણ વગરે અને (૨) જાનવડા જ્ઞાન વધારે
એટલે ૧૨ પ્રકારનાં મરણે જે પડેલે અથવા કુદરત વડેલે મરે. તેને

રહી સંધારાની અંદર હાથ પગાદિક ચલાવ્યા વિના આત્મસમાધિમાં મરે તે પાદોપગમન સંધારો કહીએ, અને ચારે આહારનાં પ્રત્યાખ્યાન (ત્યાગ) કરી જગ્યાની મર્યાદા રાખી આત્મા સમાધિ ભાવે મરે તે સત્પ્રત્યાખ્યાન સંધારો કહીએ. આ બન્ને મરણને શાસ્ત્રમાં પંડિત મરણ-જ્ઞાન મરણ કહેલ છે.

પ્રશ્ન ૮૬—ઉપર કહેલાં ૧૨ પ્રકારનાં અજ્ઞાનમરણ અને બે પ્રકારનાં જ્ઞાન મરણ આત્માને શું ફળ આપે છે?

ઉત્તર—અજ્ઞાન મરણે મરતો થકો જીવ નારદી, તિર્થંજી, મનુષ્ય અને દેવતા સંબંધીના એટલે ચારગતિ ચોવીસ દંડક અને ચોરાસીલાખ જીવા-યોગિના અનંતા અનંતા જીવ વધારે અને આદિ અંત રહિત ચાર ગતિ રૂપ સંસારની અંદર પરિભ્રમણ કરે.

અને જ્ઞાન (પંડિત) મરણે મરતો થકો જીવ અનંતા લવના દેશ તોટે અર્થાત્ ચારે ગતિરૂપ સંસારને અતિક્રમે ખપાવે.

આનો પરમાર્થ એ છે કે બાર પ્રકારનાં અજ્ઞાન મરણે મરણ વાળાને આત્મહત્યાનો દોષ લાગે છે, અને પંડિતમરણે મરણવાળાને આત્મહત્યાનો દોષ લાગતો નથી, કારણકે તે પોતાનું મરણ નજીક આગ્યું જાણીને સમાધિ મરણે મરે છે. આત્માને સમાધિભાવમાં જોડી અનેક પ્રકારના પરિસરોને સમભાવે સ્વદન કરી આ જગતના તમામ જીવો સાથે ગતભવના અને આ લવના વૈરવિરોધની ક્ષમાપના માગી કેળું પણ પ્રકારની ઇચ્છા કે વાસના રહિત માત્ર આત્મભાવનાએજ સમાધિભાવના ભાવનાં પોતાના આયુષ્યની હદ પૂરી કરે છે, તેને આત્મહત્યાનો દોષ કહેવો તે અજ્ઞાનતાનું વાક્ય છે.

નિનશાસ્ત્રના ન્યાય પ્રમાણે સમાધિમરણે મરણવાળા પોતાના મૃત્યુનો એક જાતનો મહોત્સવ અને છે. એ વિશે પૂજની માહિતગારી શ્રેયશ્રી હોય તો વાંચો સમાધિમરણ થા સમાધિવિસાર તથા મૃત્યુમહોત્સવનામનો પુસ્તકો.

પ્રશ્ન ૮૭—આયુષ્યની હદ જાણ્યા વિના કેણ સંધારો કરે અને પછી મુધાવેદની આદિ પરિસરો ઉત્પન્ન થાય અને અસમાધિ મરણે મરણની વાસ્તી રહે તેનું શું ફળ ?

ઉત્તર—જો સમાધિમરણે મરણનો જાણી દોષ તેને સમાધિમરણ તથા તેની યોજના કરવી જોઈ આચાર્ય સૂત્ર તથા જગત્પીઠ ન્યાય

ફરમાવેલ પાડપર સમદહિએ ગુરુમયથી ધારણા કરી સમાધિમરણે મરણ પ્રયત્ન કરવેલ.

પ્રશ્ન ૯૧—કેટલાક કહે છે કે—આ સહિ ઇશ્વરની નિષ્પત્તિ થયેલી છે એટલે જગત્કર્તા ઇશ્વર છે. માટે જગત્ની આદિ છે કે કેમ ?

ઉત્તર—ભગવદ્ગીતામાં કયું છે કે—

નાસતો વિચને માવો નામાવો વિચતે સતઃ ।

ઉમયોરપિ દષ્ટોઽન્તસ્ત્રવ્યોસ્તચ્ચર્મભિઃ ॥ અધ્યાય ૨ શ્લોક ૧૬.

અર્થ—જે મૂલેજ નથી તે કરી થવાનું નથી; અને જે છે તે કરી નાશ થવાનું નથી. એ ‘છે’ અને ‘નથી’ નું—એટલે કે સત્ અમર અને નું—અર્થ રહસ્ય તત્ત્વદર્શીઓએ જ ભેધું છે.

આધુનિક વૈજ્ઞાનિક શાસ્ત્રીઓના (સાવનસવાગાનો) પણ એજ સિદ્ધાંત છે કે એક પણ પરમાત્મા નવો ઉત્પત્ત થઈ શકે નહિ. તેમજ એક પણ પરમાત્માનો મૂળમાંથી નાશ થઈ શકેજ નહિ. માત્ર તેનો સંયોગ વિયોગજ થાય, અને ગીતા પણ એમજ કહે છે.

આવદર્શન પણ ‘નિત્યા પરમાણુ દયા’ વગેરે સૂત્રોથી એજ સિદ્ધ કરે છે, અને સાંપ્રદર્શન તો ‘દૃષ્ટાન્તે’ એ સૂત્રથી જગત્કર્તાનો સદંતર આદિતરજ કરે છે.

વળી પણ ગીતાગ્રાંથમાં કયું છે કે—

ન કદુઃ ન કર્મણિ કોદગ્ય સુવનિ વયુઃ ।

દ કર્મકર્તાઓઃ સ્વભાવઃ પ્રાનીઃ ॥ ગણ્યાય ૫ શ્લોક ૧૮.

અર્થ—કોઈના કર્મોપજાને, કર્મોને કે કર્મ અને તેના ફળના સંયોગ અને દંડનું સંબંધ નથી, પરંતુ સ્વભાવથી તે બધું પ્રવર્તેલું છે, તેમજ વળી ૧૩ માં આવાયના ૨૦ માં ગીતામાં કયું છે કે—

મદ્વેદિ પુરત્ત્વેત વિદ્યમાની ઉપાસિતી ।

વિદ્યાય મૂર્ત્યૈવ તિદિ મદ્વિર્તમમાન ॥

અર્થ—પ્રકૃતિ તેમજ પૃથ્વી અને તેનું અનાદિ બધું અને વાતો વિદ્યે. અને પ્રકૃતિ તો નું પ્રકૃતિથીજ ઉત્પન્ન થયેલું.

કેવલમદ્વેદ અને ૩૧૩ મે, ૩૧૩ મે, મનુષ્યવિધિ પ્રકારે જગત્ પ્રવર્તેલું અને પૃથ્વીના વર્તેલું કયું છે કે—જગત્ આદિ અંતરે વિદ્યે કે અનાદિ વિદ્યે. અને પ્રકૃતિ પ્રવર્તેલું કે—મદ્વેદિ કયું વર્તેલું છે.

પ્રશ્ન ૯૨—આ જગતનો કર્તા હંધર છે. તેમજ હંધર જન્મ લે છે વગેરે સાંભળીએ છીએ તેનું કેમ ?

ઉત્તર—ભાગવતપુરાણના પહેલા સ્કંધના ત્રીજા અધ્યાયમાં લખેલું છે કે—આત્માનો કોઇ કર્તા નથી, તે શાશ્વત ॥ અને વાસ્તવિક રીતે હંધર જન્મ લેતો નથી, તેમજ કાંઈ કરતો નથી. અનાદિ કાળથી આત્મા કર્મથી મળેલો છે. હંધર પ્રાણીઓના ઉદાર માટે કેવા એ માત્ર તેમના જન્મ અને કર્મનું વર્ણન કરેલું છે ઈતિ.

જગત્કર્તા હંધર માને તેને પૂછવું કે હંધર તમે કોને કહો છો ? કારણકે વિષ્ણુપંથી વિષ્ણુ ભગવાનને કર્તા માને છે, ત્યારે શંકરપંથી કહે છે કે સદ્દિના કર્તા અમારા શંકર સિવ રૂદ્ર છે, અને જ્ઞાપંથી માને છે કે સદ્દિના કર્તા અમારા બ્રહ્મા છે.

ત્યારે સુસલમાન કહે છે કે અમારા ખુદા જગત્કર્તા છે, ત્યારે હંશુ પંથી કહે છે કે જગત્કર્તા અમારો હંશુ છે. એમ દરેક પંથવાળા પોત-પોતાના દેવને કર્તા માને છે, તો કયો દેવ કર્તા સમજવો ? આ સવાલ ઉઠેો થાય છે.

પ્રશ્ન ૯૩—અહિંયાં કોઇ એમ કહે કે જો બધાનો સમાવેશ એક હંધર કે ભગવાન શબ્દમાંજ થઇ જાય છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—તેને કહેવાનું કે એવા દયાળુ હંધરે બેઠ બરેલા પચો જૂદા જૂદા શા માટે કરવા લેઇએ ? માટે એમ કહો કે—સર્વ પંથના કર્તા, એ સુરૂપો છે, એટલે પોતપોતાના પંથના સ્થાવવાવાળાને જહુ માન આપવાને માટે કર્તા માન્યા છે.

જો આ જગતનો કર્તા હંધર અથવા કોઇપણ માનીએ તો તેમાં અનેક સવાલો ઉભા થાય છે. પ્રથમ તો એ કે—હંધર માથી છે કે અમાથી ? જો અમાથી હોય તો તેને જન્મ, મરણ, કૃતકર્મ વગેરે કાંઈ હોતું નથી તે તો નિરંજન નિસકાર સમિચદાનંદ સ્વરૂપીજ હોય, તેનાથી કાંઈપણ બનવાનું હોયજ નહીં, અને જો માથી હોય તો તે સકર્મા દેહધારી દોષા લેઇએ. જો તેને જગત્કર્તા માનીએ તો (૧) સદિ સ્ત્રી પહેલાં આ બ્રહ્માંડમાં શું હતું ? (૨) સદિ નહોતી તો પોતે કયાં હતા ? (૩) આ બ્રહ્માંડને કયાંથી લાવ્યા ? (૪) બ્રહ્માંડમાં રહેલા પદાર્થો કયાંથી લાવ્યા ? (૫) બ્રહ્માંડ અને સદિ સ્ત્રીવાળી શી જરૂર પડે ? (૬) જો આ જગત્કર્તા હંધર છે તો હંધર દયાળુ છે કે કેમ ? (૭) જો હંધર દયાળુ છે તો

હુનિયામાં અધર્મી અને પાપી જીવોને શા માટે પેદા કર્યા ? (૮) અધર્મી અને પાપી જીવોના કરેલા અધર્મ અને પાપનું ફળ પેદા કરનાર ઇશ્વરને ભોગવતું પટે કે કેમ ? (૯) જગતકર્તા ઇશ્વર છે તો જગતકર્તા નહિ માનનારાને પેદા શા માટે કર્યા કે પોતાનાજ પગ ઉપર કુહાડો પોતેજ મારે ? (૧૦) જો ઇશ્વર કર્તા છે તો ઇશ્વરનો કર્તા કોઈપણ હોયો જોઈએ જેમ ઇમારતનો કર્તા કહીયો સુનાર છે. નો તેનો ઉત્પત્તિકર્તા તેનો બાપ પણ છે. તો ઇશ્વરનો બાપ પણ હોયો જોઈએ. મા બાપ વિના મનુષ્યની ઉત્પત્તિ નથી, અને ઇશ્વર જો મનુષ્ય રૂપે હોય તો તે પણ સૃષ્ટિમાં છે. પોતાની પ્રજાને સૃષ્ટિ રૂપે માની પોતે કર્તારૂપ ઇશ્વર ઠરતો હોય અથવા કોઈ તેને પિતારૂપ ઇશ્વર માનતું હોય તો ભલે. અન્યથા તો કલ્પના રૂપ જણાય છે.

પ્રશ્ન ૯૪—ઇશ્વરથી માને છે કે—આ સૃષ્ટિ ઇશ્વરે રચી છે, તેને માટે કાંઈ ખુલાસો છે ?

ઉત્તર—સાંભળો. આત્મારામજી પીત્તામ્બરી કૃત વસ્તુનિર્ણય પ્રાસાદ ચતુર્થિશ સ્તંભમાં કુટનોટમાં લખ્યું છે કે—ઇસાંઇ લોક માનતે હું કે ઇસ પૃથ્વી કે રચેકો, વા મનુષ્ય રચેકો છ સહસ્ર (૬૦૦૦) વર્ષ હુએ હું, સો મિથ્યા ઠહરતે હું. (આ વાતને મિથ્યા ઠરાવવાને પોતે ચાલતા અધિકારમાં પ્રથમ લખ્યું છે કે) પહિલ મોક્ષમુદ્ધરને અપને લખવુમે એસા સિદ્ધ કરા હૈ કે + + + ચૌર ઇસા (ઇશુખ્રીસ્તસે) પહિલે ૧૫૦૦૦ તથા ૨૦૦૦૦ વર્ષકે લગભગ સામાન્ય ભાષા કે બોલનેવાલે પ્રાચીન લોકો, પૃથિવીકે કિસિ ભાગમે વસ્તે થે તો વિચારો કે—છ હજાર વર્ષનું પ્રમાણ ક્યાં રહ્યું ? સૃષ્ટિ રચનારનો ક્યાંઈ મેજ મળે તેમ નથી. જેમ જેના મગજમાં આવે તેમ બોલ્યા કરે. પરંતુ સૃષ્ટિ અનાદિ માનવાવાગાનું વાક્ય ત્રણ કાળમાં ફેરે તેમ નથી. તે વાત સત્ય છે.

જેમ ઇશ્વરકર્તા માનવામાં અનેક દોષો ઉત્પન્ન થાય છે, માટે યોગ-વાસિષ્ઠ તથા ભાગવતના લખાણ ઉપરથી સિદ્ધ થાય કે—જગતનો કર્તા કોઈ નથી. સૃષ્ટિ અનાદિ છે, આત્માનો કર્તા કોઈ નથી, તે ચાશ્વત છે. ઇશ્વર જન્મ લેતો નથી, તેમજ કાંઈ કરતો નથી. અનાદિ કાળથી આત્મા કર્મથી મળેલો છે. વગેરે લખાણથી જોમ નિશ્ચય થાય છે કે, જો સર્વ, કર્મનીજ રચના છે.

પ્રશ્ન ૯૫—કેટલાક કહે છે કે હુનિયામાં સુખ દુઃખનો કર્તા ઇશ્વર જો ને કેટલાક કહે છે કે કર્મ છે. આ બેમાં કર્તા કોણ છે ?

ઉત્તર—ને વાત ખરી છે. કેમકે ઇશ્વર કર્તા માને છે, કેટલાક દેવ કર્તા માને છે, કેટલાક વિષ્ણુ કર્તા માને છે, અને કેટલાક કર્મ કર્તા પણ માને છે. પરંતુ શાસ્ત્રનો ન્યાય જોયો પ્રાણીઓને સુખ દુઃખનો કર્તા કર્મજ છે. એટલે જીનશાસ્ત્રના ન્યાયે પૂર્વજે એવે ગુણગુણ કરેલા કર્મનાં ફળ જે અદિયાં ઉદયમા આવે તે જોગવાય છે, એટલે જેમાં કર્મ કરે તેમાં ફળ જોગવે, માટે કર્મ કર્તા છે, અને કર્મનો કર્તા આત્મા છે. માટે જીન સૂત્રમાં સુખ દુઃખનો કર્તા આત્મા પણ કહ્યો છે. શાખ ઉત્તરધ્યયનના ૨૦ મા અધ્યયનની ગાથા—અગ્નિ કષ્ણા વિરુણ ચ, દુક્ષાણ ચ મુદાણ ચ; આનો ૫૨-માર્થ એ છે કે—કર્મને વચ પડેલા આત્મા ગુણાગુણ કર્મ કરે છે. માટે કષાયઆત્મા, જોગઆત્મા, અજ્ઞાનઆત્માવડે કર્મનો બંધ થાય છે. માટે કર્તા આત્મા કહેા કે કર્મ કહેા, એ જીનશાસ્ત્રનો ન્યાય છે.

પ્રશ્ન ૬૬—ઇશ્વર કર્તા માને છે તે વિષે ખરો ખુલાસો થો છે ?

ઉત્તર—ખરો ખુલાસો સંભગવો હોય તો સાંભળો, સત્યાર્થ ચંદ્રો-દયમાં કહ્યું છે કે—નામમાળા તથા “ લોકતત્ત્વ નિર્ણયમાં ” કર્મનાં ૧૩ નામ કહ્યાં છે. તે નીચેના સ્ત્રોત્રથી જાણ્યો.

સંક-વિચિત્રિધાને નિષ્ઠિતિઃ સ્વભાવઃ કાલોમહદ્ધરકર્મ દૈવમ્; માગ્યા-નિકર્માણિ, યમઃ કૃતાંત, વર્ણય નામાનિ પુરાહુત્તય. ૧.

અર્થ—૧ વિધિઃ (વિધના), ૨ વિધાતા (વિધાન), ૩ નિષ્ઠિતિઃ (હોનકાર), ૪ સ્વભાવ, ૫ કાગ, ૬ અહ, ૭ ઇશ્વર, ૮ કર્મ, ૯ દેવ, ૧૦ ભાગ્ય, ૧૧ પુણ્ય, ૧૨ યમ, ૧૩ કૃતાંત. એ સર્વ પૂર્વકૃત કર્મનાં પર્યાયવાચક નામ છે.

તથા મનુસ્મૃતિમાં ૭ મા અધ્યયનમાં પાને ૩૮૦ એ, કર્મનાં ૬૪ નામ કહ્યાં છે તે કહીએ છીએ. વિધિ ૧, દેવ ૨, નિષ્ઠિતિ ૩, સ્વભાવ ૪, કાગ ૫, ઇશ્વર ૬, અહ ૭, કર્મ ૮, ભાગ્ય ૯, પુણ્ય ૧૦. આ સર્વ પૂર્વજ-મમાં કરેલાં કર્મનાં ફળનાં નામ છે. એમ સ્મૃતિમાં કહ્યું છે તથા સ્મૃતિમાં પણ કહ્યું છે કે—

દેવ માતમહત્તં વિધાત્. કર્મયત્પૌવદેહિકમ્ ;

સમૃતઃ પુલ્લકાસ્તુ. કિયતેયદિદાપરમ્. ॥૧॥

પૂર્વ જ-મના કહેા કરેલાં કર્મને દેવ કરીને કહેા છે, અને આ જ-મમાં કરેલાં કર્મને પુલ્લકાર્થ કહેા છે.

242L

विधि १, विधाता २, होनहार ३, स्वभाव ४, भाग ५, यम ६, अके ७, भ्रंशर ८, प्रज्ञा ९, कर्म १०, देव ११, इतान्त १२, साम्य १३, पुण्यसह १४.

પૂર્વકૃત એ કર્મનાં, પર્યાયવાચક નામ;

કર્તા માને તેડને, જો જમણાનો ઠામ.

પ્રશ્ન ૬૭—કેટલાક કહે છે કે પૃથ્વી ગોળ છે તો તે ગોળ હામરને
આધારે છે કે સપાટ ગોળ છે ?

[illegible]

અહીં ૭૮—૧૬૪૩ના પૃષ્ઠોને હાથો પડે ગોળ તે પલ્લુ હાંપગોળ
 કાઢે કુન્દિ બાંધે છે, એકઠો પાતળો પરી કાપર ચાલીગ કાગળમાં ફરી
 ચાલી ૧૬ મારવા વાળે કુન્દિ ફરી વાંધે છે. વગેરે વાતો હાંપગીઓ બીજી
 નેક નેક ?

[illegible]

પ્રશ્ન ૯૬—શું પૃથ્વી ફરે ? તેની માન્યતાવાળા મદાવીરના વળતમાં હતા એવો કોઈ દાખલો છે ?

ઉત્તર—એવા એક મતના નહીં પણ અનેક મતના હતા, જેમ આચાર્યમંત્ર સૂત્રના પહેલા મુતસ્કંધના આઠમા અધ્યયનના પહેલે ઉદ્દેશે ભાષાંતરની દલગ (૩૬૬) માં લખ્યું છે કે—

इहमेगोतिं + + + अदुवा वायाओ विप्यउंजनि; तंजदा अरिधलोए, णारिधलोए, धुवेलोए, अधुवेलोए, सादिपलोए, अगादिपलोए, सरउववभिनेकोए, अरउववभिनेलोए, हेतलाओकेने + + + (લોહ વિષે એટલે પૃથ્વી વિષે પુનઃ જ્ઞાન નહીં દેવાથી કેટલાક વિભંગજ્ઞાનથી, કેટલાક અનુમાનજ્ઞાનથી, અને કેટલાક દલિતજ્ઞાનથી) અથવા (કેટલાક પેલપોતાની મતે કલ્પના પ્રમાણે) અનેક પદારથો નીચે મુજબ વાકયો બોલે છે:—એક કહે છે “લોક છે” બીજા નાસ્તિક કહે છે કે “લોક નથી” એક કહે છે કે “લોક નિશ્ચય છે” બીજા (બુદ્ધોગવાદી) કહે છે કે “લોક અયથ છે (એટલે પૃથ્વી ફરે છે)” એક કહે છે “લોક આદિ અસ્તિ છે” (ધર્મર કર્તા માનનારા લોકની આદિ માને છે,) બીજા કહે છે કે “લોક અનાદિ છે” એક કહે છે “લોકનો અંત છે” બીજા કહે છે “લોકનો અંત નથી” છત્યાદિ.

એ પ્રમાણે મતમતાંતરોને અભિપ્રાય મદાવીર પરમાત્મારે જાણીને પ્રગટ કર્યો. અને પૃથ્વી સ્થિર છે. અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર આ પૃથ્વી પર રહેલા છે, નિત્ય છે, શાશ્વત્ત છે. વગેરે અસંખ્યાતા ચંદ્ર, સૂર્ય, ચંદ્ર, નક્ષત્ર તારાઓ તેમાં કેટલાક ગર (ફરે એવા) છે કેટલાક સ્થિર છે, નીચેના નક્ષત્રાવાનાની પૃથ્વી ઉપરલોકમાં ફેવલોકની પૃથ્વી વગેરે તમામ લોકનું સ્વરૂપ મદાવીર દેવે કેવળ સ્વરૂપે જાણી, ભગવતીજી, જ્યેષ્ઠદ્વીપ પર્વત, ચંદ્ર પત્તનિ, સૂર્ય પત્તનિ, જીવાભિગમજી, વગેરે મુત્રામાં પ્રગટ કરી જનારું છે.

પ્રશ્ન ૧૦૦—સૂર્ય ફરે છે. એવો લેનસરમાં અરે. સમજી શકીએ તેવો કોઈ દાખલો છે ?

ઉત્તર—ઉપર કહેલા મુત્રામાં સારી રીતે સમજાવે તેવી રીતે ચંદ્ર, સૂર્યાદિ ફરે છે. ચંદ્ર, નક્ષત્ર સાથે કેવી રીતે જોયે એટલે છે? એકે કહ્યું તેમાં કેટલું ચાહે છે? વગેરે તમામ દંડીકત તે હવે સૂર્ય ફરે છે તે વિષે દુકામાં જાણવાને માટે સુવર્ણમંત્રસૂત્રના છઠ્ઠા અધ્યયનમાં આશ્વ ૧૧ ની ના બીજા પદમાં કહ્યું છે કે ઝંઘરિણ જાણારિવદ્યંતે; એટલે દશમી આશ્વામાં જાણારિવદ્યંતે મુજેથી લાખ જોજન ઉદ્યા અને. દશ હજાર જોજન જાહે. જેનાં ફરે

કેવન દિવા દે, એસેડી ચલુર્વેદાદિ સંદિતી આર પ્રાણુ ભાગેમે સૂર્વકે
ચતનેકા કેવન દે, એમ તત્ત્વનિર્ણયપ્રાસાદમાં કહ્યું છે—

તથા ચોમર્જાકષ્ટ નિર્ગમ પ્રકરણ ૨૨૦ મે સર્ગે, પાને ૧૧૩૨ મે
કહ્યું છે કે—સૂર્વ ચદમા નગ્રત સદિત ચક્ર દિશતા હે.

૧૭૬ મે સર્ગે પણ મૂર્ધ, ચંદ અને તારાનું ચક્ર ફરતું કહ્યું છે.

પ્રશ્ન ૧૦૩—જેન સૂચોમાં ગત કાગનાં મનુષ્ય તથા તિર્થંચાદિનાં
ચારીર તથા આયુષ્યની વાતો વર્તમાન સમયના પ્રમાણથી અતિશય પ્રમાણ
વાળી સાંભળીને કેટલાંક મનુષ્યોને આશ્ચર્યકારક થઈ પડે છે અને કેટલાંક
તો હાંસીદ્વખમાં ગળી તે વાતને તદન ભુડીજ ગળી કાઢે છે તેનું કેમ ?

ઉત્તર—જે ભાગ્યને શાસ્ત્રનું જ્ઞાન હોતું નથી, જે વર્તમાન સમ-
યના વિચાર ઉપર આધાર માની બેઠા હોય અથવા તો જે નાસ્તિક વિચા-
રના હોય, આ ગતકાગની વાતો માનતા ન હોય. તેવાઓને માટે તો
કહેવાનું જ શું ? શાસ્ત્રના માનવાવાગા પ્રમાણી થઈ કે પ્રધાના મસ્તકની
વાતોને આશ્ચર્ય કરે તો જેન શાસ્ત્રની વાતો કાંઈ અવિશ્વેશકિતમાં નાથ તેમ
નથી. તેપણ આ પ્રચલિત જમાનામાં ગતકાગનો દર્શનિક પુરાવો મળી
આવે તો પૂર્વથી વાતને ટેકાડે થઈ પડે, માટે આપણે તેની શોધખોળ
કરી બેઠાએ.

પ્રશ્ન ૧૦૪—ઉપરના પ્રશ્નના ગતકાગનાં મનુષ્ય તિર્થંચાદિનાં ચારીર
તથા આયુષ્ય સંબંધીના જમાનાને અનુસરીને કોઈ કુનિયામાં મનાતાં વિદ્વાન
કે પ્રેરેકર તરફથી કયેલા પ્રશ્નના સહિત આધાર છે ? હોય તો જવાબો ?

ઉત્તર—સાંભળો, તત્ત્વ નિર્ણય પ્રાસાદ પૃષ્ઠ ૬૨૫ મે 'લખ્યું' છે કે
સન ૧૮૫૦ માં મારૂઆ નજીક ભૂમિમે જોવામાં રાક્ષસી કદનાં
મનુષ્યનાં હાડ ભૂમિમાંથી નીકળ્યાં હતાં. તેના જડખાનું હાડકું આદમીના
પગ જેટલું લાંબું હતું. તેની માથાની જોપરી પાછા ૨૪ ચેર થઈ સમાય,
તેવડી હતી. બેકેક ઘંતનું વજન રૂ. ૨ ભારનું હતું.

પૃષ્ઠ ૬૨૬ મે લખ્યું છે કે—કિન્ટો લોકસ નામના રાક્ષસ ૧૫ ફુટ
૬ ઇંચ ઉંચા હતા, જેના ખંભાની પહોળાઈ ૧૦ ફુટની હતી.

સારકામેનના વખતમાં ફરીયાસ નામના સજસ ૨૮ ફુટ ઉંચા
હતા તે કાખેલા "ગુજરાતી મિત્ર" ત્રીસમા પુસ્તકમાં વા. ૧૮ સપ્ટેમ્બર
સન ૧૮૬૨ ના અંકમાં લખેલું છે. (ઈતિ. વ. નિ. પ્રા.)

“કોનરન્સ પ્રકાશ, તા. ૧૮ ડિસેમ્બર સને ૧૯૧૫ પુનઃ ૪ મું
અંક ૧૨ મો, પૃષ્ઠ ૧૩ મે “અમુન ઢાંગા” ના લેખમાં લખ્યું છે કે—

આફ્રિકાએ એક હાથરને એક મનુષ્યના ઢાંગા નિકાસા દે; જિસકે
લિયે અનુમાન મદ હોવા દે કિ વડ ડૂનર મરા થા. ઔર હમ સમર
આફ્રિકી ભૂમિ પાની કે તજે થી, ઇસ ઢાંગેમેં દુડીયાંકી લંબાઈ ચોડાઈ વર્ગ-
માન કાગકી હડીયોંસે બહુતડી અધિક દે. અશ્વેમેં મદ દે કિ હડીયોંકી કોઈ
હાનિ નહિ પડુંગી દે, ઇસી તરફ અમેરિકાકી ભૂમિમેં હાકરેં પ્રાઉન
સાહેબને એક છપકડીના ઢાંગા નિકાસા દે; જિસકી ચોડાઈ ૪ ફુટ ઔર
ઉચાઈ ૨૦ ફુટ હે. ઉસકી ખોપરીના વજન ૫૦ મજુ દે, ૨૫૦ પ્રમગ
જવાનોંને ઉસ ઢાંગેકો ઉકારે રેલપર અડાયા થા.

બહુત સે મનુષ્ય પસિલેકી બાજતમેં, જો નૈનશાસ્ત્રોંમે લંબાઈ ચોડાઈ
કહી હે ઉસકો સત્ય માનતે હેં સો અબી ઇન પુરોંને પ્રત્યક્ષ જતલા
દિયા હે, ઇસ લિયે ઉન લોલે મનુષ્યોંકો આલિયેં કિ નૈનશાસ્ત્રોપર વિશ્વાસ
કરે, લેખક—લાલચંદ સંકા.

પ્રશ્ન ૧૦૫—તિર્થંચ વિષે વિશેષ ખુલાસા હોવ તો જવાબશે ?.

ઉત્તર—સાંતળો. તત્ત્વનિર્ણય પ્રાસાદ પાને ૧૨૬ મે લખ્યું છે કે,
“તા. ૧૨ નવેમ્બર સને ૧૮૬૩ માં મુંબઈના સુબશતી પત્રમાં લખ્યું છે
કે:—હંગરીમાં રાક્ષત્રી કહતું એક મેડક (ટીકુ) નું હાડપીંજર જડ્યું છે. એ
મેડક “લેવીરીનથોડોન” ના નામથી એજખાય છે પ્રાચીન વખતના
શોધનારાઓને માલુમ પડ્યું છે કે એવી બાતનું મેડક અંતીતકાળમાં ઘણું
જ હાડકાવાળું જોવામાં આવતું, પરંતુ આજ કાળમાં એવા મેડકનાં હાડકાં
નથી. તે મેડકની ખોપરી એટલી તો મોટી હતી કે તેની એ આંખો વચ્ચે
૧૮ ઇંચનું અંતર હતું અને તેની ખોપરીનું વજન ૩૧૨ રતલ હતું. એના
સર્વે શરીરનાં હાડકું વજન ૧૮૬૦ રતલ અર્થાત્ એક ટન લગભગ હતું.”

ગ્રેફિસર થીઓડોર કુક આપણા બનાવેલા ભુસ્તર વિધાના શંકમાં
લખે છે કે પૂર્વકાળમાં ઉડતી (છપકડી-કીરતી) બાતનું પ્રાણી એવડું
મોટું હતું કે તેની પાંખ ૨૭ ફુટ લાંબી હતી.

મહાભારતના ૨૬ મા અધ્યાયમાં લખ્યું છે કે, ૬ જોજન ઉંચા
અથવા ૧૨ જોજન લાંબા હાથી હતા. તથા ત્રણ જોજન ઉંચા અથવા ૮૨
જોજનના પરિધ (ચિરા) એવા કુર્મ (કચ્છ-કાચળ) લખ્યા છે.

મહાભારતના ૧૬ માં અધ્યાયમાં લખ્યું છે કે શદ્દનું મસ્તક પર-
તના શિખર નેટલું મોટું હતું

પ્રશ્ન ૧૦૬—પ્રાચીન સમયમા હાળા આયુષ્ય વિષે અન્ય શાસ્ત્રમાં
કાંઈ જણાવે છે ખરું ?

ઉત્તર—હા, સંભળો. “તત્ત્વનિર્ણય પ્રાસાદ” માં લખ્યું છે કે,
મનુસ્મૃતિની ટીકામાં શ્રી રામચંદ્રજીનું આયુષ્ય દસ સહસ્ત્ર (૧૦૦૦૦) વર્ષનું
લખ્યું છે.

પૃષ્ઠ ૬૨૭ માને વિષે લખે છે કે—મહાભારતના ૧૬ માં અધ્યાયમાં
બ્રહ્માની દીકરી કશ્યપની સ્ત્રી કન્દુકે અડેકો પકનેકો કાગ (૫૦૦) વર્ષને
લખ્યો છે. અથવા વનિતાનો અડેકો પાકવાનો કાગ એક સહસ્ત્ર (૧૦૦૦)
વર્ષનો લખ્યો છે

તેરેત અંથમાં તુંહ આદિ કેટલાક મનુષ્યોની ૯૦૦ અથવા ૮૦૦
વર્ષની આયુ લખી છે. (ઇતિ તત્ત્વનિર્ણય પ્રાસાદ)

પાંડવના ઉત્તર ત્રીજે પ્રકરણે પાને, ૪૪ મે કળીયુગ માહાત્મ્યમાં
કહ્યું છે કે—સત્રીય દ્વાધર્મનો ત્યાગ કર્યો, પાપની સ્થાપના કર્યો, અને પાને
૫૧ મે કહ્યું છે કે—કળીયુગમાં મનુષ્યનું આઉપું ૩૦ ત્રીસ વર્ષનું થયે,
આઠ વર્ષની સ્ત્રી ગર્ભ ધરશે, અને જેન શાસ્ત્રમાં પાંચમા આરાના અને
મનુષ્યનું આઉપું ૨૦ વીસ વર્ષનું અને શરીરની અવયેશ્વ (ઉચ્ચાઇ) એક
હાથની ઠહી છે.

ઉપરના તમામ પ્રશ્નો પરમાર્થ એ છે કે—એમ એમ કાગ ગમન
કરતો જાય છે તેમ તેમ મનુષ્યનું આયુષ્ય અને શરીરની અવયેશ્વ અને
શક્તિ-બળ ઓછું થતું જાય છે. એમ દરેક શાસ્ત્રથી સાબીત થાય છે.

પ્રશ્ન ૧૦૭—કેટલાક લોકો ભસ્ત્રોત્તરને હિંદુસ્તાનના નામથી બોલાવે
છે, યા બોળખાવે છે. તે વાત સત્ય છે કે કેમ ?

ઉત્તર—જેન સૂત્રે માં હિંદુસ્તાન શબ્દ ઉપજ નહિ, પણ ભસ્ત્રોત્તરનો
અમુક ભાગ કે જ્યાં હિંદુની વસ્તી વધારે હોવાથી યા હિંદુ શાસ્ત્રનો પ્રદેશ
વધારે હોવાથી અથવા તેની સરહદ પર સિંધુ નદી આવેલ હોવાથી ભસ્ત્રખંડના
અમુક ભાગનું નામ હિંદુસ્તાન આપવામાં આવ્યું હોય એમ જણાય છે.

પ્રશ્ન ૧૦૮—એ સંભળી કાઇ શાસ્ત્રથી સાબીત થાય તેવા પ્રસંગો છે ?

ઉત્તર—તત્ત્વનિર્ણય પ્રાસાદ અનુસાર : સ્તંભ : ૧૧ પાને ૬૩૦ મે
કહ્યું છે કે—કિતનેક કહેને હું કિ, જેન મરમે એ ભસ્ત્રખંડની લંબાઈ, એર

ચોડાઈ કહી છે. સો ગહુત છે. ઐર દેખનેમે હિંદુસ્તાન ચોડાસા ે. ઇસક કયા સબળ હૈ ?

તેના ઉત્તરમાં એમ જણાવે છે કે—જેન મતમે હિંદુસ્તાનકા નામ કુછ ભરતખંડ નહી લિખા હૈ. કિંતુ આર્ય, અનાર્ય, સર્વ દેશ મિલાકે ૩૨૦૦૦ દેશ જિસમે વસતે ચે. ઉસમા નામ જેનમતમે ભરતખંડ લિખા હૈ, વે અનાર્ય, આર્ય દેશ. જૈનસે, હૈ. ઉનકે નામ શ્રી પ્રસાપના ઉપાંગ સૂત્રસે લિખતે હૈ. પ્રથમ અનાર્ય દેશકે નામ લિખતે હૈ.

શક ૧, યવન ૨, ચિલાત ૩. શખર ૪, બખ્ખર ૫, કાય ૬, મુરંદ ૭, બોહુ ૮, ભડગ ૯, તીર્થુક ૧૦, પક્કલ ૧૧, નીક ૧૨, કલ્ક ૧૩, ગોંડ ૧૪, સિહલ ૧૫, પારસ ૧૬, ગોધ ૧૭, અંધ ૧૮, દમિલ ૧૯, ચિલ્લ ૨૦, પુલિંદ ૨૧, હારોસ ૨૨, દોવ ૨૩, બોહકલ ૨૪, ગંધહાલ ૨૫, બહલિ ૨૬, અર્જલ ૨૭, રોમ ૨૮, પાસ ૨૯, બકુથ ૩૦, મલકા ૩૧, બંધકાય (ચંચુકા) ૩૨, ચૂકલિ (ચૂલિક) ૩૩, કુંકલ ૩૪, મેદ ૩૫, પદ્મવ ૩૬, ચાલવ ૩૭, મગર (મહુર) ૩૮, આભાસિક, ૩૯, અલુક (અલુક) ૪૦, વીરલુ (ચીન) ૪૧, હાસીક ૪૨, ખસ ૪૩, ખાસિક ૪૪, નેદર ૪૫, મદ ૪૬, ડોનિલગ ૪૭, લકુસ ૪૮, બકુસ ૪૯, કેકેય ૫૦, અરબ ૫૧, હૂલુક ૫૨, રોમક ૫૩, ભમર ૫૪. ઇત્યાદિ.

ઐર, શક ૧, યવન ૨, શખર ૩, બખ્ખર ૪, કાય ૫, મરંદ ૬, હુદુ ૭, ભડક ૮, મિતિક ૯, પાકલિક ૧૦, કુલાક ૧૧, ગોંડ ૧૨, સિહલ ૧૩, પારસ ૧૪, કોય ૧૫, અંધ ૧૬, દમિલ ૧૭, ચિલ્લ ૧૮, પુલિંદ ૧૯, આરોપા ૨૦, દોવા ૨૧, પોકાલા ૨૨, ગંધહારકા ૨૩, બહલીકા ૨૪, જલ્લા ૨૫, રોસા ૨૬, માપા ૨૭, બકુથા ૨૮, મલપા ૨૯, ચંચુકા ૩૦, ચૂલિકા ૩૧, કોંકલુગા ૩૨, મેદા ૩૩, પદ્મવા ૩૪, માલવા ૩૫, મહુરા ૩૬, આભાસિકા ૩૭, અલુકા ૩૮, ચીના ૩૯, લાસિકા ૪૦, ખસા ૪૧, ખાસિકા ૪૨, નેદરા ૪૩, મહારાપ્પા ૪૪, ચુકા ૪૫, મોલ્પિકા ૪૬, આરબ ૪૭, ડોનિક ૪૮, કુદુલા ૪૯, કેકયા ૫૦, હૂલા ૫૧, રોમકા ૫૨, રૂકખા ૫૩, મરકા ૫૪. ઇત્યાદિ અનાર્ય દેશકે વાસી મનુષ્યોકે નામ પ્રત્યક્ષ સૂત્રમે લિખે હૈ.

ઐર, શક ૧, યવન ૨, શખર ૩, બખ્ખર ૪, કાય ૫, મરંદ ૬, હુદુ ૭, પક્કલ ૮, અકખાત ૯, હૂલુ ૧૦, રોમસ ૧૧, પારસ ૧૨, અંધ ૧૩, ખાસિક ૧૪, દુનિક ૧૫. ૫૩ ૧૬, વોસ ૧૭, બોહકલ ૧૮,

મિલિંદ ૧૬, પુલિંદ ૨૦, કૌચ ૨૧, જમર ૨૨, રૂંઠા ૨૩, કૌચાક ૨૪, ચીન ૨૫, ચચાંક ૨૬, માલમ ૨૭, દમિલ ૨૮, કુલ્લપ ૨૯, કેકય ૩૦, હિરાન ૩૧, દલમુખ ૩૨, ખરમુખ ૩૩, તુરગમુખ ૩૪, મેલકમુખ ૩૫, દલમુખ ૩૬, મજામુખ ૩૭. ઇત્યાદિ જન.ર્થ દેશોંકે નામ, સૂત્રકૃતાંગકી નિર્મુક્તિને કહે છે. ઇત્યાદિ જોડીયા સહજ નવમો સાહે ચટુતર ૩૧૯૭૪૥ જનાર્થદેશ છસમે વસતે છે. આર સાહે પચવીશ આર્થ દેશ છે. ઉનકે નામ પ્રજાપના સૂત્રમે લિખતે છે.

રાજગૃહનગર-મગધજનપદ ૧, અંગદેશ-અંબાનગરી ૨, અંગદેશ-તામ્રલિપીનગરી ૩, હલિમદેશ-કંચનપુરનગર ૪, કારીદેશ-વાઝારસીનગરી ૫, કૌચાલદેશ-સાકેલપુર, અપર નામ અયોધ્યાનગર ૬, કુરુદેશ-ગજપુર-હસ્તિનાપુરનગર ૭, કુચાવતદેશ-સૌરિકપુરનગર ૮, પંચાલદેશ-કાંપિલપુરનગર ૯, જમલદેશ-અદિષ્ઠાનગરી ૧૦ સારાપૂરદેશ-દારામલી-દારિકાનગરી ૧૧, વિરેદદેશ-મધિષ્ઠાનગરી ૧૨, વત્સદેશ-કૌસાંબીનગરી ૧૩, શાંડિલ્યદેશ-નંદી-પુરનગર ૧૪, મલ્લદેશ-અદિલપુરનગર ૧૫, વચ્છદેશ-વૈરાટનગર ૧૬, વરણદેશ-અચ્છાપુરીનગરી ૧૭, દયાર્થદેશ-મૃતિકાવલીનગરી ૧૮, ચેદિદેશ-ચૌહિત્તાવનીનગરી ૧૯, સિપુદેશ-વીતભયનગર ૨૦, સૌવીરદેશ-મથુરાનગરી ૨૧, સૂરસેનદેશ-પાપાનગરી ૨૨, અંગદેશ-માસપુરીવદ્દાનગરી ૨૩, કુલ્લાલદેશ-આવસ્તીનગરી ૨૪, હાલદેશ-કોટીવર્ધનગર ૨૫, શ્વેતબિહારનગરી-કેકયદેશ ૨૫. એ સાટેપચવીશ આર્થદેશ છે.

હયેંકિ ઇનદેશોંમેહિ જિન વીર્થેકર, ચકવર્તી, જગદેવ, વાસુદેવાદિ, આર્થ એક પ્રકરેંકા જન્મ હોતાદે. ઇસવાસ્તે ઇનકો અર્થદેશ કહેતે છે. એ સર્વ આર્થ દેશ વિખ્યાતજ, આર હિમાલયકે બિચમે છે. હેમઅમરાદિ કાશ્યં મેંલી મેસેલી આર્થ દેશ કહ્યા છે. એસે જનાર્થ આર્થ સર્વ દેશ મિલકે ૩૨૦૦૦ છસમે વાસ કરતે છે તિસકો જીનમતમે જરતખંડ કહ્યા છે. નજ દિંદુસ્તાન માનકો.

એસે પૂર્વોક્ત જરતખંડકી જૂમિપર જદુત જગેંપર સમુદકા પાણી ફિરનેસેં ખુલી જૂમિ થોડી રહઅઇ દે. ચહ જાત જીન અયોસેં, આર પરમતકે અયોસેં જી સિદ્ધ હોલી દે. આર અનુમાનસેં જી કિતનેક બુદ્ધિમાન સિદ્ધ કરતે છે. એસેં જન ૧૮૬૨ સપ્ટેમ્બર માસ તારીખ ૫ હો નવમી જ્યારીએંટલ કમિસ, એ લંડન ચહરમેં હુઇ.

તિસમેં પાંડિત મોહનચંદ્રને અપને ભાવણમેં એસા સિદ્ધ કરા હૈ જો
કિ એત્રીયાસે લે કે અમેરિકા તાંઈ કિત્રી સમયમેં સમુદ્રકા પાની બીચમેં
નહી થા; કિંતુ કેવળ એકહી ભૂમિકા સપાટ થી, ગીછે સમુદ્રકે જલકે સા બાજ
નેસેં ગિચમેં દેશેકે ટાપુ બન ગયા હૈ આર ઇસા (ઈસુખ્રીસ્તસેં) પહિલે
૧૫૦૦૦ તથા ૨૦૦૦૦ વર્ષકે લગભગ સામાન્ય ભાંપાકે બોલને વાલે પ્રાચીન
લોક પૃથ્વીકે કિત્રી ભાગમેં વસતે થે તેની કુટનોટમાં લખ્યું છે કે-ઇસ-
કથનસેં જો ઇસાઇ લોક માનલે હૈ કિ ઇસ પૃથ્વીકે રથેકો, વા મનુષ્ય,
રથેકો છ સહસ્ત્ર (૬૦૦૦) વર્ષ હુએ હૈ. સો મિત્રા ઠકરતા હૈ.

તથા ડાકટર બુદ્ધર સાહેબને અપને ભાવણમેં જૈન લોગોકે સંગંધમેં,
એક નિગંધ વાંચકે મુનાયા થા કિ, જૈન લોગોંકી શિષ્યવિદ્યા કિંનેક,
દરજે (કિતનીક બાજતોમે) બુદ્ધ લોગોંકી શિષ્યવિદ્યાકે સાથ મિલની આતી
હૈ, તો બી જૈન લોકોને, જે સર્વ બુદ્ધ લોકોકે પાત્રસેં નહી લી હૈ,
કિંતુ વો વિદ્યા જૈન લોકોકે ઘરકી હી હૈ, એસા સમ્મત કર દિયા થા. ચહા
સમાચાર, ગુજરાતી પત્રકે ૧૦ મેં પુસ્તકકે અકટોબર સન ૧૮૬૨ કે ૪૫
મેં જૈન ૪૧ મેં અંકમેં હૈ. ચહ ચહાં પ્રસંગસે લિખા હૈ, ઇસ વાસ્તે
ચીન, રુસ, અમેરિકાકિ સર્વ ભરતખંડમેંહી બાનને.

પૂર્વોક્ત સાહેબચીજ આર્થ દેશેકો, જૈન મતમેં આર્થક્ષેત્ર કહતે
હૈ. (એ પ્રમ.લે તત્વનિર્ણય પ્રાસાદમાં લખ્યું છે.)

તેમજ "અર્વાચીન જૈન" ઇતિહાસમાં વાંચવામાં આવ્યું છે કે-
શ્રી મહાવીર દેવના વખતમાં આશીય કોંડે ૪૦૦૦૦૦૦૦૦ જૈન હતા; અને
અમેરિકામાં જૈન ધર્મની પ્રવૃત્તિ હતી. ત્યાં પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું શાસન
પ્રવર્તતું હતું. એમ ઇતિહાસના લખાણથી જણાય છે, તો જો ત્યાંમુખી
પાર્શ્વનાથ ભગવાનના સમુદાયને વિહાર હોય તો હિંદુસ્તાન અને અમેરિકા
વચ્ચે (જળા વિના) સપાટ જમીન હોવી જોઈએ, એમ ઉપરના મોહન
ચંદ્રના ભાવણમાં સિદ્ધ થાય છે.

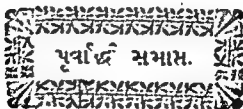

દોહરા.

- વીર પ્રભુના વદનથી, વાણી જે વરસેલ ;
ગણધર દેવે તેહને, સૂત રૂપે ગુચેલ ૧
- ભવજળ તરવા ભવને, અવલંબન રૂપ જોહ ;
અનન્ધ અનુપમ નાર છે, એમાં નહિ સંદેહ. ૨
- મુખા સિંધુ સમ સૂતનું, પીયૂષ પાવા કાજ ;
મુખી પ્રશ્નોત્તર તણી, મોહનમાળા આજ. ૩
- આગમ રત્નાકર વિષે, છે જાણે જે રત્ન ;
બ્યક્ત કરવા તે ક્યો, યથાશક્તિ મેં યત્ન. ૪
- પ્રજ્ઞા, દર્શન, ચરણ, તપ, હરણ પાપ હરેક ;
સાધન ચારે સિદ્ધિનાં, વર્ણવ્યાં ધરી વિવેક. ૫
- અનેકાંત આગમ કહ્યાં, એકંત વદે અણુગાર ;
દુજે અંજે વારીયો, એ નહિ તુજ બ્યવહાર. ૬
- અનેકાંત આગમ કહ્યાં, નય નિરોપ પ્રમાણ ;
એકાંતવાદીને કહ્યો, મિથ્યાવાદ અપાણ. ૭
- દ્રવ્ય ક્ષેત્ર ને કાળ ભાવ, ઉત્સર્ગ ને અપવાદ ;
તે અણ્યા વિષુ જે વદે, એકાંત મિથ્યાવાદ. ૮
- સમજી સરથી સત્યને, સત્યને જો પકડાય ;
જિનપદ નિજપદ એક છે, એવો અનુભવ ચાલ. ૯
- ચરણવિશુદ્ધિ સાધીને, તપથી તાવે તન ;
ગૂઢાં મુજિત મહેસમાં, પાવે શાન્તિ અનંત. ૧૦
- જાંચી વિચારી જ્ઞાલથી, સમજી સારસાર ;
શુભ્રાદી યાદને કરો, દોષદૃષ્ટિ પરિહાર. ૧૧
- શત અષ્ટોતર પ્રશ્નો, ભાગ અઢેક નિહાજ ;
નવ ભાગે રચના કરી, મનહર મોહનમાળ. ૧૨
- વિધવિધ લેદે વર્ણવ્યા, પ્રશ્નોત્તર ધરી ખાર ;
સંશય છેક ॥ જહુ, કરતાં તત્ત્વવચાર. ૧૩
- મુખાંતર્ગત ઉલ્લસે, તર્ક પિતર્ક અનેક ;
અવલોકી આ અંચને, છેદો સંશય છેક. ૧૪
- ચિત્રમંદામાં ચેગિયું, ધર્મ તણું શુભ ધામ
બોધ મુજે બોધક તણે, મગીને તીર્થ તમામ. ૧૫

મુનિ મંડળમાં મલિ સમા, અજરામર અલગાર ;	
દેવરાજી શિષ્ય તસં, ઉત્તમ જસ આચાર.	૧૬
પ્રેમી તાસ પટોધર, અવિચળ સ્વામી અનુપ ;	
હેમચંદ્રજી શિષ્ય તસ, સુંદર જાસ સ્વરૂપ.	૧૭
આધ્યાત્મિક ગુરુ આગળા, પડિતમાં પ્રખ્યાત ;	
શુણીયજી ગુરુ ગોપાલજી, સુરતડ સમ સાક્ષાત.	૧૮
પૂરણ તાસ પ્રતાપથી, સ્ત્રી મુનિ મોહનલાલ ;	
ભવિ જન હૃદયે ધારવા, મનહર મોહનમાળ.	૧૯
પ્રશ્નોત્તર પરિમળ કમળ, જમર ભવેક દિલ રૂઢાય ;	
ગુંગો ગોગી જો તજે, તા તે પણ લલચાય.	૨૦
ધોડેશના થાવકે, અધિક ધરી મન ભાવ ;	
ઉપકારક બાળી કર્યો, અંધ તલો ફેલાવ.	૨૧
એશુર્યમસો એરીનો, ફાટગુન માસ રસાળ ;	
શુદ્ધ પ્રતિપક ગુરુ વાસરે, અંધ થયો તૈવાર.	૨૨
નૃપદુર્ગે સુખ શાન્તિમાં, કલ્પમાસ વીતેલ ;	
પૂર્ણાનિ અંધની, ત્યારે ત્યાં કીધેલ.	૨૩
શ્રીવીરજિનની વાણીથી, ન્યૂનાધિક વિપરીત ;	
જૂલ્યા આજુ હોય તો, હો મિધ્યાદુષ્ટ	૨૪
સાપર, જગ, શશિ સૂર્યનો, વર્તે જળ લગ વાર ;	
શુભિજન તમ લગ અંધ આ, પૂર્ણ લલો પ્રચાર.	૨૫
પાન, યજ્ઞ. ચિંતન કરી, અદી વિવેકે સાર ;	
જીનાતા આરાધયે, તે લેયે જા પાર.	૨૬

ઇતિ શ્રી પરમપૂજ્ય શ્રી ગોપાલજી સ્વામી. તત્ શિષ્ય મુનિ શ્રી મોહનલાલજી કૃત શ્રી “પ્રશ્નોત્તર મોહનમાળા” નવમો ભાગ સમાપ્ત ॥

શુદ્ધિપત્ર.

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૧	ગૈતમ	ગૈતમ
૧૩	૨૪	મોહક	મોક્ષ
૨૮	૨૦	અંતોકોડનો	અંતોકોડકોડનો
૬૮	૨૬	જનમાર્ગાનુસારે	જનમાર્ગાનુસારે
૮૫	૫	યથો	યથો
૧૧૧	૧	સધી	સધી
૧૧૧	૪	કહેવાય	કહેવાય
૧૬૮	૪	કબાઈ	કબાઈ
૧૭૫	૨૬	હિતહિક્ષા	હિતશિક્ષા
૧૮૬	૧૮	પરમાર્થ	પરમાર્થ
૨૦૬	૨૫	પ્હેરગીરે બૂમભારી	પ્હેરગીરને બળતાં લુગડાની મધ આવવાથી બૂમ ભારી.
૨૩૭	૨૨	રચનમાય	રચનપ્રમાય
૨૩૭	૨૨	સન્નિવાપ્તવર્ણ	સન્નિવાપ્તવર્ણ
૨૪૫	૨૬	આત્યમેરેતિ	આત્યમેદોષિ
૨૪૭	૨૩	દ્વેષ, સોવક ॥ ૫	દ્વેષ સોવકમાય
૨૫૬	૫	મેય	મેય
૨૬૧	૩૨	ભય રાખેલો નહિ	ભય રાખેલો નહિ
૨૮૦	૧૧	પાડનો	પાડનો
૨૮૦	૧૨	આવોવવાના છે	આવોવવાના છે
૨૬૩	૩૦	શસ્ત્રને	શસ્ત્રને
૨૬૪	૭	પારહાસ	પરિહાસ
૩૦૬	૧૬	અત્રેયકારી	અત્રેયકારી
૩૨૧	૨૮	કુસમાનગતિ	કુસમાનગતિ
૩૨૧	૨૬	અકુસમાનગતિ	અકુસમાનગતિ
૩૩૫	૧૪	શુદ્ધ	શુદ્ધ
૩૪૧	૨૬	પ્રમાણ	પ્રમાણ
૩૪૬	૨૨	ઉડા	ઉડતાં

૩૪૬	૨૮	ખંધનાં	....	ખંધનાથી
૩૪૭	૨૫	ન ॥	....	નથી
૩૪૮	૧	સુવર્ણ	....	સવર્ણ
૩૪૮	૨	સુવર્ણ	....	સવર્ણ
૩૫૧	૧૦	લાગી	....	કાગની
૩૫૭	૩-૪	વર્ણ, રસ, સ્પર્શ,	....	વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ,
૩૬૦	૧૧	સમર્થ હોતો	....	અસમર્થ હોતો
૩૬૪	૨૬	વજનાભ	....	વજનાભ
૩૭૪	૧૧	સેવાઓડે	....	સેનાઓડે
૩૭૫	૧૬	પ્રતિબોધનીયા	....	પ્રતિબોધનીયા
૩૭૫	૨૪	નિબંધક	....	નિબંધક
૩૭૬	૩	મજબૂત	....	મજબૂત
૩૮૫	૧૨	અને છેલ્લા	....	અને પહેલા છેલ્લા
૩૦૬	૩૧	૪-૪	....	૪૨૪
૪૦૭, ૫૧૧, ૫૧૨	૧૬	ધાતંદ્રી	....	ધાતંદ્રી
૪૦૩ ॥		કગથ	....	બીજે કગથ મુજ લખાણ અમલે બરાબર નથી.
૪૦૬	૨૧	નિધાન	....	નિધાન
૪૧૪	૨૩	બોલે કેટલા ?	....	બોલ કેટલા ?
૪૧૭	૧૦	દેવાધિક	....	દેવાધિક
૪૧૭	૨૮	દશમા શુભ કાલના	....	દશમા કાલના
૪૪૬	૨૧	કલસ	....	કલસ
૪૫૦	૩	યથોત્પન્ન	....	યથોત્પન્ન
૪૫૧	૫	પૂર્વ અપિરારમ્મ,	....	પૂર્વ અપિરારમ્મ,
૪૫૧	૫	ઉપવાનોસ	....	ઉપવાસ
૪૫૮	૩	તપ:...	....	તપ:
૪૫૮	૨૩	તપ્યા	....	તપ્યા
૪૫૮	૨૪	સ્તેપાંચ	....	સ્તેપાંચ
૪૬૧	૧૧	મુક્તાળ	....	મુક્તાળ
૪૬૧	૨૦	કાદે	....	કાદ
૪૬૩	૨૬	યદ	....	યદે

૪૬૪	૨૮	અર્જુન	....	....	અર્જુન
૪૬૭	૨૩	સોપાન	....	....	સોપાન
૪૬૯	૧૧	જાનવો	....	....	જાનવો
૪૭૧	૧	જાનરૂપી	....	....	જાનરૂપી
૪૭૩	૧૪	વૈકલિક	....	....	દશવૈકલિક
૪૭૪	૨૭	ઉત્તર	....	....	આ શબ્દ ખોટો છે
૪૭૭	૧૬	મુંઠરે છે	....	....	મુંઠર છે
૪૭૮	૮	સેતારીસ	....	....	સેતારીસ
૪૮૦	૫	ઠેકાણે	....	....	ઠેકાણે
૪૮૦	૧૭	છાદનોમાવને	....	....	છાદનોદ્રાવને
૪૮૩	૨૧	સદાનુ	....	....	સદાનુબ
૪૮૪	૪	મુંઠમુંઠ	....	....	મુંઠમુંઠ
૪૮૭	૧૪	કાલેપુ	....	....	કાલેપુ
૪૮૮	૨૦	વિપદતે	....	....	વિપદતે
૪૯૩	૩૧	વચસા બાવીશ તિથિ'કરના સાધુ, ૨.			વચસા બાવીશ તિથિ'કરના સાધુ, તથા મહાવિદેહના સાધુ ૨.
૫૦૨	૧૮	માટે	....	....	માટે
૫૦૩	૧૩	વિચટ મોદ	....	....	વિચટ મોદ
૫૦૬	૧૭	શતક ૧૦ મે....	....	....	શતક બીજે
૫૧૨	૧૪	સૂચીકુસમ અસંવેરે ++	....	....	સૂચીકુસમ સંવેરે ++
૫૧૩	૨૭	મતે	....	....	જગવંત મતે
૫૧૭	૧૪	સંહિત	....	....	સંહિત
૫૧૯	૨૬	ઉપધાત	....	....	ઉપધાત
૫૨૪	૧૯	નકતૃત્વં	....	....	નકતૃત્વં
૫૨૪	૨૦	શ્લોક ૧૮	....	....	શ્લોક ૧૪
૫૩૨	૫	આદિતી	....	....	આદિતી
૫૩૨	૨૬	ઉડતી (જપકલો-કીરતી	....	....	ઉડતી ગીરોતી (જપકલો-કીરતી)
૫૩૩	૧૪	પાંડવના ઉત્તર	....	....	પાંડવના ઉત્તર ચરિત્રમાં
૫૩૫	૧૮	કેકય દેશ ૨૫	....	....	કેકય આધારેશ ૨૫

તૈયાર છે !

તૈયાર છે !!

શ્રી પ્રશ્નોત્તર મણિરત્નમાળા—ભાગ ૨ નો.

~*~*~*~*~

આવૃત્તિ બીજી.

~*~*~*~*~

શાસ્ત્રવિશાલ મુનિશ્રી મણિરત્નમાળા મહારાજના ઘણાં વર્ષોના પ્રયત્ન-પુરુષાર્થનું આ અનુપમ અને પરમ ઉપકારક પરિણામ છે. આ અપૂર્વ ગ્રંથની યોજના કરી મહારાજશ્રીએ જીન સમાજ ઉપર અવર્ણનીય ઉપકાર કર્યો છે. અને જીન સાહિત્યમાં અગત્યનો ઉમેરો કર્યો છે. આ ગ્રંથમાં જીનના ત્રણે શ્રીરક્ષાને માન્ય એવાં લગભગ તમામ જીન સૂત્રો તેમજ પ્રાચીન પ્રથોમાંથી ઉપયોગી અર્થોનું સ્પષ્ટીકરણ અતિ ઉત્તમ પ્રકારે પ્રશ્નોત્તર રૂપે કરવામાં આવ્યું છે. સૂત્રના અનેક ગહન પ્રશ્નોનાં સમાધાન અત્યંત સુદ્ધિ-મર્તાપૂર્વક કરવામાં આવ્યાં છે. શૈલી સરળ છે. ભાષા શુદ્ધ સુજ્જ્વલી છે. ગ્રંથનારને આનંદ સાથે ઉત્તમ જ્ઞાન મળે તેમ છે. સિદ્ધાંતજ્ઞોના અભિપ્રાયોના ૩૧૦ ચાવી આ ગ્રંથમાં આપેલ છે.

આ રત્નમાળાનો પ્રથમ ભાગ તેમજ આ બીજા ભાગની પહેલી આવૃત્તિ બહાર પડતાંજ વિદ્વાનોમાં અત્યંત આદરણીય થઈ પડેલ છે. અને આ બીજી આવૃત્તિ પણ ટુંક સમયમાંજ ખપી જવા સંભવ છે. ૨૦૦ પૃષ્ઠના આ મજબુત પુઠાવાળા આ ગ્રંથની કિંમત માત્ર બાર આનાં, પોષ્ટેજ —૨—૦.

આદક મહારાજોએ વી. પી. થી મંગાવવું અથવા ચૌદ આનાની કીટ બીડવી. “પ્રશ્નોત્તર મણિરત્નમાળા” ની સાથે મંગાળનાર માટે પોષ્ટેજ માફ.

મંગાવવું ઠેકાણું—

જવેરચંદ જાદવજી કામદાર.

કે. પુણલચંદ રામજી જાળડા જીન બુકસેલર,
રાજકોટ.

શાળોપયોગી જૈન પ્રત્નોત્તર.

૪૪૪૪૪૪૪૪

આવૃત્તિ ત્રીજી.

૪૪૪૪

તત્ત્વજ્ઞાનના સેકંડો પ્રત્નોથી જરૂર આ પુસ્તક જૈનશાળાઓ તેમજ જૈન ધર્મનું જ્ઞાન મેળવવા ઇચ્છનારાઓ માટે અમૃતસુધા ઉપયોગી છે. જૈન પત્રકારોએ, વિદ્વાન યુનિસાએ તેમજ શાસ્ત્રજ્ઞ સાવકોએ તેની મુદ્રાકરણે પ્રયત્ન કરી છે. કેમકે કાઠીયાવાડ અને ગુજરાતની ઘણી જૈનશાળાઓમાં તે પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે લાખડ થયું છે. હિંદી ભાષામાં પણ તેની બે આવૃત્તિ બહાર પડી ચુકી છે. તેમજ દીક્ષી, બીકાનેર, બ્યાવર વગેરે ઘણાં શહેરોની જૈનશાળામાં પણ આ પુસ્તક ટેકસ્ટ બુક તરીકે ચલાવવામાં આવે છે.

આ પુસ્તક માટે ધ્રોણુવ વાલીલાલ મોતીલાલ શાહ લખે છે કે, “ આ પ્રત્નો જેમ વિચારપૂર્વક યોજાયા છે તેમ તેના ઉત્તરોમાં જૈન શાસ્ત્રનું ગંભીર તત્ત્વજ્ઞાન અને બ્યવહારનો દીર્ઘ અનુભવ સમાવસો છે. તમામ જૈન શાળામાં આ પુસ્તક ચલાવવા યોગ્ય છે. ”

મૂલ્ય પાંચ આના, અગાઉથી આફક મનાર પાસેથી ચાર આના.

અંબેરચંદ જાદવજી કામદાર.

જૈનશાળાના ઇન્સ્પેક્ટર—રાજકોટ.

જૈન લાઘ્યેરીઓને તેમજ વિદ્વાન મુનિરાજોને આ પુસ્તક વિનામૂં
અર્પણ કરવાનું છે. તે તેવી રીતે મંગાવનાર મદદારોએ થોડું અર્ચન
દા. ૦-૧૨-૦ નીચેના શીરનામે મોકલી મંગાવી લેવું.

આ પુસ્તક મળવાનાં ઠેકાણાં.

મહેતા ત્રિભુવન વાલજી, લાલજી પારેખની શેરી-ખત્રીવાડ—મુ. રાજકો.
ભાવસાર ખીમચંદ ખોડીદાસ—મુ. ધોલેરાજંદર.

સૂચના.

શ્રી પ્રત્નોત્તર મોહનમાળા જેમને મફત આપવાનું છે તેમને
પ્રત્નોત્તર મહિરત્નમાળા ભાગ ૨ ને માત્ર આડ આનામાંજ આપવામાં
આવશે તેા જેમને તે પુસ્તક પણ સાથે મંગાવવું હોય તેમણે આડ આના
તથા થોડું અર્ચના ને આના મળી કુલ દશ આના વધારે મોકલવા.

